

DES. ERASMI ROTERODAMI

COLLOQUIA,

Cum notis selectis VARIORUM.

Addito Indice novo.

P.P. sc.

DELPHIS LUGD. BAT.	Apud	ADRIANUM BEMAN. SAMUELEM LUCHTMANS.	1729.

DESIDERII ERASMI
ROTERODAMI
COLLOQUIA,
CUM
NOTIS
SELECTIS
VARIORUM.

Addito Indice novo.

DELPHIS } Apud { ADRIANUM BEMAN, } 1729.
LUGD. BAT. } Apud { SAMUELEM LUCHTMANS, } 1729.

DES. ERASMUS ROTEROD.

OPTIMÆ SPEI PUERO

JOHANNI ERASMIO
FROBENIO

S. D.

Vicit libellus tibi dicatus exſpectationem noſtram, Eraſmi mellitiſſime: tuum erit videre, ne fallas exſpectationem noſtram. Ille ſic adamatur, ſic rapitur, ſic teritur manibus ſtudioſæ juventutis, ut & patri tuo fuerit ſubinde typis excudendus, & mihi novis acceſſionibus identidem locupletandus. dicas & illum * Ἐράσμιον quempiam eſſe, deliciaſque Muſarum ſacra colentium. Quo magis adnitendum erit, ut tu quoque ſis, quod diceris, hoc eſt, ut literis & morum probitate ſis omnibus bonis chariſſimus. Vehementer autem pudendum fuerit, ſi, cum tam multos hic libellus & Latiniores reddiderit, & meliores, tu commiſeris, ut ad te ipſum

 non

* Ἐράσμιον] Hoc eſt, amabilem: ſimul alluſum ad nomen auctoris.

non redierit eadem utilitas, quæ per te pervenerit ad omnes. Cumque tam multi ſint adoleſcentes, qui tibi nomine Colloquiorum gratias agunt; nonne merito cenſeatur abſurdum, ſi tua culpa factum videatur, quo minus mihi poſſis eodem nomine gratias agere? Accrevit libellus ad juſtam voluminis magnitudinem. tibi quoque conandum eſt, ut, quantum accreſcit ætas, tantum accedat & honeſtæ eruditioni & morum integritati. Suſtines non vulgarem exſpectationem: cui reſpondere neceſſarium, vincere pulcherrimum fuerit: certe fallere ſine ſummo dedecore non potes. Nec hoc dico, quod hactenus pœniteat profectus tui, ſed ut currenti calcar addam, quo curras alacrius. præſertim cum eam ætatem ingreſſus ſis, qua non alia continget felicior, ad imbibenda literarum ac pietatis ſemina. Fac igitur, ut hæc colloquia vere tua dici poſſint. Dominus Jeſus ſervet iſtam ætatem tuam puram ab omnibus inquinamentis, ſemperque ad meliora provehat. Vale. Baſileæ Kalend. Auguſt. Anno MDXXIV.

VI-

VITA
ERASMI,
ERASMO AUCTORE.

Natus Roterodami vigilia Simonis & Judæ, circa annum 67. supra millesimum quadringentesimum. Mater dicta est Margareta, medici cujusdam Petri filia, è Septimontio vulgo Sevenbergen, oriunda. Fratres illius duos Dordraci, pene nonagenarios, vidit. Pater dictus est Gerardus. Is cum dicta Margareta, spe conjugii (& sunt, qui intercessisse verba dicunt) vixit. Eam rem indigne tulerunt & parentes Gerardi & fratres. Pater erat Helias, mater Catharina. Uterque pervenit ad extremam senectutem: Catharina pene usque ad nonagesimum quintum annum. Fratres erant decem, nulla soror ex eodem patre & matre; omnes conjugati, excepto uno. Gerardus erat natu minimus. Visum est omnibus, ut ex tanto numero unus Deo consecraretur (nosti affectus senum) & fratres volvebant rem animo. Scilicet sic fore, apud quem convivarentur. Gerardus videns, se modis omnibus excludi à matrimonio, magno consensu omnium, fecit, quod solent deplorati: clam fugit, & ex itinere misit parentibus & fratribus epistolam, cum manu manum complexa, addito elogio, Valete, nunquam vos videbo. Interim relicta est sperata conjux gravida: Puer alitus est apud aviam. Gerar-

rardus Romam ſe contulit. Illic ſcribendo (nam tum nondum ars typographorum erat) rem affatim paravit. Erat autem manu feliciſſima, vixitque juveniliter. mox applicuit animum ad honeſta ſtudia. Græce & Latine pulchre calluit. Quin & in Juriſperitia non vulgariter profecerat. Nam Roma tum doctis viris mire floruit. Audivit Guarinum. Omnes autores ſua manu deſcripſerat: Parentes, ubi reſciverunt eſſe Romæ, ſcripſerunt, puellam (cujus matrimonium ambierat) eſſe vita functam. Id ille credens, præ mœrore factus eſt presbyter, totumque animum ad religionem applicuit. Reverſus domum, comperit fraudem: nec illa tamen unquam poſt nubere voluit, nec ille unquam poſt ſollicitavit eam. Puerum autem curavit liberaliter educandum, vixque quatuor annos egreſſum, in ludum litterarium miſit. Ac primis annis, minimum in literis illis profecit inamœnis, quibus natus non erat. Ubi nonum ageret annum, miſit Daventriam. Mater ſequuta eſt, cuſtos & curatrix teneræ ætatis. Ea ſchola tunc adhuc erat barbara. Prælegebatur *Pater meus: *exigebantur tempora. Prælegebatur Ebrardus & Johannes de Garlandia: niſi quod Alexander Hegius & Zinthius ceperant aliquid melioris litteraturæ invehere. Tandem ex pueris colluſoribus, qui grandiores natu audiebant Zinthium, primum cepit odorem melioris litteraturæ. Poſt aliquoties audivit Hegium, ſed non niſi diebus feſtis, quibus*

* *Pater meus*] Ita incipit libellus quidam Grammaticus, illo ævo in ſcholis prælegi ſolitus, qui MS. exſtitit in Bibliotheca Boxhorniana. Vide Vitam Eraſmi, & epiſtolas à P. Scriverio editas ac brevi auctiores publicandas.

bus legebat omnibus. Hic pervenit ad classem tertiam. Tum pestis ibi vehementer sæviens, sustulit matrem, relicto filio, jam annum decimum tertium agente. Quum pestis indies magis incrudesceret, tota domo, in qua agebat, desolata, reversus est in patriam. Gerardus accepto tristi nuntio, cæpit ægrotare, ac paulo post mortuus est. Uterque decessit, non multo supra annum quadragesimum. Tres tutores instituit, quos habebat fidissimos; quorum præcipuus erat Petrus Winckel, tum ludi litterarii magister Goudæ. Legavit rem mediocrem, si tutores bona fide administrassent. Ita Buscumducis ablegatus est, quum jam satis maturus esset Academiæ. Verum illi Academiam metuebant, quod alere religioni statuissent puerum. Illic vixit (hoc est perdidit) annos ferme tres: in ædibus Fratrum, ut vocant, in quibus tum docebat Romboldus, qui mire adamabat ingenium pueri. Qui & sollicitare illum cæpit, ut suo gregi accederet. Puer inscitiam ætatis excusabat. Hic exorta peste, quum diu laborasset febri quartana, ad tutores reversus est, jam stilo quoque satis promto, ex aliquot autoribus bonis formato. Unus tutor perierat peste: cæteri duo re non admodum bene gesta, agere de monasterio cæperunt. Adolescens languens febri, quæ supra annum illum tenuerat, non à pietate abhorrebat, cæterum à monasterio abhorrebat. Itaque diem ad cogitandum sumit. Interim tutor subornat, qui pelliciant, qui minitentur, qui imbecillem animum perpellant. Atque interea locum in monaste-

** * rio

rio Canonicorum repererat, qui vulgo Regulares dicuntur, in Collegio, quod est juxta Delft, dicto Syon, quæ Domus est principalis ejus Capituli. Ubi dies venisset respondendi, respondit prudenter adolescens, se nondum, neque quid esset mundus scire, neque quid esset monasterium, neque quid esset ipse. Proinde videri consultius, ut adhuc annos aliquot in scholis ageret, donec sibi notior esset. Hæc quum videret constanter ab adolescente dici, statim infremuit Petrus Winckel. En ego, inquit, frustra laboravi, qui talem locum tibi magnis precibus pararam, tu nebulo es, spiritum bonum non habes. Abdico tutelam meam. vide, unde alaris. Adolescens respondit, se accipere abdicationem, & ea esse ætate, ut non opus tutoribus esset. Ubi videt, se minis nihil proficere, subornat fratrem, qui & ipse tutor erat, negotiatorem. Is blanditiis agit. Accedunt instigatores undique. Habebat sodalem, qui prodidit amicum: & urgebat febris; nec tamen arridebat monasterium. donec forte fortuna monasterium ejusdem ordinis in Emaus, sive Steyn, juxta Goudam viseret. Ibi repperit Cornelium, quem Daventriæ sodalem in eodem cubiculo habuerat. Is nondum sacrum illum cultum acceperat. Viderat Italiam, sed parum doctus redierat. Hic suum agens negotium, cœpit mira eloquentia depingere vitæ genus sanctissimum; copiam librorum, otium, tranquillitatem, sodalitatem angelicam. Alii alliciebant, alii propellebant. Onerabat febris. Hunc delegit locum, fastidito altero. Lactabatur interim, donec haberet

beret sacram vestem. Interea, tametsi adolescens sensit suo proposito quam non omnia illic responderent, tamen totum illum gregem excitavit ad studia. Parantem abire ante professionem, partim pudor humanus, partim minæ, partim necessitas coërcuit. Professus est. Tandem per occasionem Episcopo Cameracensi Henrico à Bergis innotuit. Is Cardinalitium galerum sperabat: quem & impetrasset, nisi præsentes defuissent nummi. Ad hoc iter optabat hominem Latine doctum. Itaque per hunc evocatus est cum auctoritate Episcopi Trajectensis: quæ sola sufficiebat. Auctoritatem tamen Prioris & Generalis adjunxit. Concessit in familiam Episcopi, servato tamen habitu. Quum Episcopus esset destitutus spe galeri, sentiretque illum in amore parum constantem erga omnes, id egit, ut Lutetiam studiorum mitteretur gratia. Promissum est stipendium annuum. Nihil missum est. Sic solent principes. Illic in Collegio Montis acuti, ex putridis ovis & cubiculo infecto morbum concepit. Itaque ad Episcopum rediit. Acceptus est honorifice. Recreatus est a morbo Bergis. Revisit Hollandiam hoc animo, ut maneret apud suos. Sed ipsis ultro hortantibus, Lutetiam rediit. Ubi destitutus auxilio Mæcenatis, vixit verius, quam studuit, & ob pestilentiam, ibi multis annis perpetuam, per singulos annos redeundum erat in patriam. Tandem, ubi totum annum sæviret pestis, Lovanium commigrare coactus est. Ante inviserat Angliam in gratiam Montigii, tunc discipuli, nunc Mæcenatis;

 sed

ſed amici verius, quam benigni. Id temporis omnium bonorum apud Anglos benevolentiam ſibi conciliavit; ob id præſertim, quod profecturus in Galliam, ſpoliatus in littore Dovarienſi, non ſolum non ultus injuriam eſſet, ſed mox libellum in laudem regis totiuſque Angliæ edidiſſet. Tandem è Gallia magnis promiſſis in Angliam revocatus eſt. Quo tempore amicitia Archiepiſcopi Cantuarienſis auctus eſt. Ubi promiſſa non reſponderent, petiit Italiam; cujus adeundæ deſiderio ſemper arſerat. Egit paulo plus, quam annum Bononiæ. Inde Venetias ſe contulit, ediditque Adagia. Inde Patavium, ubi hybernavit. Mox Romam, quo jam fama celebris ac plauſibilis præceſſerat. Raphaëli Cardinali S. Georgii præcipue charus fuit. Non defuiſſet ampla fortuna, niſi mortuo Rege Henrico Septimo, & ſucceſſore Octavo, amicorum literis ampliſſima pollicentibus in Angliam revocatus eſſet. Illic reliquum ætatis peragere decreverat. Verum, ubi ne tum quidem præſtarentur promiſſa, in Brabantiam ſe ſubduxit: invitatus in aulam Caroli Cæſaris, cui conſiliarius factus eſt, opera Joannis Silvagii Cancellarii magni. Mutati cultus rationem reddit in libello primo, quo reſpondit Laicis. Valetudo ſemper fuit tenera, unde crebro tentabatur febribus; præſertim in quadrageſima, ob piſcium eſum, quorum ſolo odore ſolebat offendi. Ingenium erat ſimplex, adeo abhorrens à mendacio, ut puellus etiam odiſſet pueros mentientes, & ſenex ad illorum aſpectum, etiam corpore commoveretur. Linguæ inter amicos liberioris,

ris, nonnunquam plus quam ſat eſſet. Et ſæpe falſus, amicis tamen diffidere non poterat. Nec putidulus erat. neque quicquam unquam ſcripſit, quod ipſi placeret. Ac ne facie quidem propria delectabatur, vixque extortum eſt amicorum precibus, ut ſe pingi pateretur. Dignitatum ac divitiarum perpetuus contemptor fuit, neque quicquam prius otio ac libertate habuit. Candidus alienæ doctrinæ æſtimator, fautorque ingeniorum unicus, ſi fortuna ſuppetiſſet. In provehendis bonis literis nemo magis profecit, gravemque ob hanc rem invidiam ſuſtinuit à barbaris. Uſque ad annum quinquageſimum, nec impetiit quenquam, nec impetitus eſt à quoquam ſtilo. Idque habebat ſibi propoſitum, omnino ſtilum incruentum ſervare. A Fabro primum eſt impetitus. Nam Dorpiana orſa ſuppreſſa ſunt. In reſpondendo ſemper civilis erat. Lutherana Tragœdia, intolerabili illum oneravit invidia. Diſcerptus eſt ab utraque parte, dum utrique ſtudet conſulere.

EPITAPHIUM

DES. ERASMI ROTERODAMI,

BASILEÆ.

CHRISTO SERVATORIS.

DES. ERASMO ROTERODAMO, VIRO OMNIBUS MODIS MAXIMO, CUJUS INCOMPARABILEM IN OMNI DISCIPLINARUM GENERE ERUDITIONEM, PARI CONJUNCTAM PRUDENTIA, POSTERI ET ADMIRABUNTUR, ET PRÆDICABUNT. BONIFACIUS AMERBACHIUS HÆRES. HIER. FROBENIUS, ET NIC. EPISCOPIUS NUNCUPATI SUPREMÆ SUÆ VOLUNTATIS VINDICES, PATRONO OPTIMO NON MEMORIÆ, QUAM IMMORTALEM SIBI EDITIS LUCUBRATIONIBUS COMPARAVIT, IIS TANTISPER DUM ORBIS TERRARUM STABIT SUPERFUTURO, AC ERUDITIS UBIQUE GENTIUM COLLOQUUTURO: SED CORPORIS MORTALIS, QUO RECONDITUM SIT ERGO, HOC SAXUM POSUERE.

MORTUUS EST IV. EIDUS JULIAS, JAM SEPTUAGENARIUS, ANNO A CHRISTO NATO, M. D. XXXVI.

In ſaxo, quo ſepulchrum integitur, eſt TERMINI facies, baſi quadrata, cum his verbis:

DES. ERASMUM ROTERODAMUM AMICI SUB HOC SAXO CONDEBANT, IV. EIDUS JULIAS, M. D. XXXVI.

IN-

INDEX
COLLOQUIORUM.

Militis

DES.

DES. ERASMI ROT. COLLOQUIA FAMILIARIA.

In primo congressu.

On temere docet [1] quidam, ut salutemus libenter. Comis enim & blanda salutatio sæpe conciliat amicitiam, inimicitiam diluit; certe mutuam benevolentiam alit augetque. Quidam usque adeo [2] Demeæ sunt, ingenioque agresti, ut vix salutati resalutent.

Nonnullis hoc vitii [3] conciliavit educatio verius, quam natura.

Urbanitatis est salutare obvios, aut eos, qui nos adeunt, aut quos adimus ipsi colloquendi gratia. Item operis aliquid agentes, cœnantes, oscitantes, [4] singultientes, sternutantes, tussientes. In [5] ructu crepituve ventris salutare, hominis est plus satis urbani.

Sed incivilius etiam eum salutare, qui reddit urinam, aut alvum exonerat.

Salve pater, salve matercula, salve mi frater, salve præceptor observande, salve multum mi patrue, salve dulcissime nepos.

Urba-

NOTÆ IN COLLOQUIA ERASMI.

1 QVidam] In præceptis, quæ circumferuntur Catonis nomine.

2 *Demea sunt*] Demea, Terentio senex rigidus, durus, difficilis: unde proverbialiter austeros, *Demeas* vocamus. Sic & in comœdiis utimur aliquando propriis pro appellativis, *Encliones*, avaros; *Thrasones*, gloriosos appellando.

3 *Conciliavit*] Et conciliare, pro *comparare*, *contrahere*, sumitur; & hocram in malum, quam in bonum, ut *Dignatio conciliavit ei uxorem.* Vellejus

4 *Singultientes.*] Singultire, est singultus edere. *singultu*. vero est convulsio ventriculi, conantis excutere, quæ tunicis suis impacta sunt. Belg. *de hick*.

5 *Ructus*] Ructus est concocti cibi in ventum efflatio.

1 *Plane*

Urbanum eſt, addere cognationis aut affinitatis titulum, niſi cum habent aliquid odii: tum enim præſtat abuti minus quidem propriis, ſed [1] plauſibilioribus: Veluti cum novercam ſalutamus matrem: privignum, filium: vitricum, patrem: ſororis maritum, fratrem: fratris uxorem, ſororem. [2] Idem in ætatis aut officiorum titulis faciendum. Gratius enim fuerit, ſi ſenem, patrem, aut virum eximium ſalutes, quam ætatis cognomine: etiamſi olim honoris cauſa dicebatur, [3] ὦ γέρον. Salve praefecte, ſalve tribune. Non autem, ſalve caligarie, aut calcearie. Salve adoleſcens, ſalve juvenis. Senes ignotos adoleſcentulos filiorum cognomento ſalutant, adoleſcentes viciſſim illos, patres aut dominos.

Blandior ſalutatio inter amantes.

Salve { mea Corneliola.
mea vita.
mea lux.
meum delicium.
meum ſuavium.
mel meum.
mea voluptas unica.
meum corculum.
mea ſpes.
meum ſolatium.
meum decus. }

Honoris gratia, aut ſecus.

Salve here. Ohe, ſalve tu quoque bone vir. Salve vir ornatiſſime, clariſſime. Salve etiam atque etiam literarum decus. Salve plurimum amicorum optime. Salve mi [1] Mecæ-

1 *Plauſibilioribus*] In quibus ſcilicet plus favoris & gratiæ.

2 *Idem*] Quod ab Hor. in Sat. præcipi videmus: *Frater, pater adde: Ut cuique eſt ætas, ita quemque facetus adopta.*

3 Ὦ γέρον] Id eſt, *ô ſenex*, quod apud Homerum nuſquam non obvium. Hinc & Senatores Lacedæmonienſes, γέροντες.

1 *Mecæ-*

[1] Mecænas. Salve patrone singularis. Salve vir spectatissime. Salve unicum hujus ætatis ornamentum. Salve Germaniæ delicium. Salvete, quotquot estis, una salute omnes. Salvete pariter omnes. Salvete belli homunculi. Salve [2] congerro lepidissime. Salve vini pernicies. RESP. Salve & tu, gurges,[3] helluoque placentarum. Salve multum, virtutis omnis antistes. RESP. Salve tantundem totius probitatis exemplar. Salve anicula annos nata quindecim. RESP. Salve puella annorum octoginta. Bene sit tibi cum tuo calvitio. RESP. Bene tibi cum lacero naso. Ut salutaris, ita resalutaberis. Si male dixeris, pejus audies. Salve iterum atque iterum. RESP. Et tu salve perpetuum. Salve plus millies. RESP. Equidem malim salvere semel. Salve quantum vis. RESP. Et tu quantum mereris. Salvere te jubeo. RESP. Quid, si nolim? Equidem ægrotare malim, quam tua salute salvere.

Salva sit tua { Sanctitas. / Amplitudo. / Celsitudo. / Majestas. / Beatitudo. / Sublimitas. } magis vulgo recepta sunt, quàm probata doctis.

In tertia persona.

Sapidus Erasmo suo salutem dicit.
Sapidus Beatum suum plurima salute impartit.

Alia

1 *Mecænas*] Vel ut alii legunt, *Macenas*, à Gr. Μαικλώας. Vir equestris ordinis, ortus sanguine regio, familiarissimus fuit Augusto Cæsari: & singularis fautor ac patronus doctorum virorum, & inprimis Poëtarum: inde factum, ut nomen ejus proprium in appellativum transierit. unde & Martial. 8. Epigr. 56. vs. 5.
Sint Mæcenates, non deerunt Flacce Marones.

2 *Congerro*] Qui scil. varios, ex variis locis atque hominibus, rumusculos congerit. & aliis enarrat. *Gerrones* enim φλύαροι, sic dicti à *gerris*, id est, nugis,

3. *Helluoque plac.*] Proverbiales sunt hyperbolæ, cum hominem maxime edacem & plurima consumentem, *gurgitem* & *helluonem* nominamus.

Alia Forma.

Salvus sis Crito. Bene tibi sit vir optime. RESP. Et tibi melius.[1] Pax tibi frater: Christiana salutatio est, à Judæis profecta, neque tamen repudianda. Similis est, Bona vita. Ave præceptor. RESP. Equidem [2] malim habere, quam avere. [3] χαῖρε. RESP. [4] Memento, te Basileæ esse, non Athenis. RESP. Cur tu igitur audes Romane loqui, quum Romæ non sis.

Bene precandi Formulæ.

Et bene precari, salutationis genus est.

Gravidæ.

Faxit Deus, ut feliciter parias: ut maritum pulchra prole facias parentem. Faxit illa virgo mater, ut feliciter fias mater. Precor, ut hic tumor uteri feliciter subsidat. Velint superi, ut non majore molestia elabatur, quam illapsum est, quicquid hoc est oneris, quod gestas: Donet tibi Deus felix puerperium.

Convivis.

Sit felix convivium. Bene sit universo cœtui.
Precor omnia læta vobis omnibus.
Deus bene fortunet vestrum convivium.

Sternutanti.

Sit faustum ac felix. Servet te Deus. Sit salutiferum. Bene vertat Deus.

Auspicanti quippiam.

Sit felix & faustum reipub. Bono sit omnibus, quod instituis. Bene vertat, quod agis. Bene fortunet Deus tuos labo-

1 *Pax tibi*] Hebræi aliique populi orientales hae formula salutandi & bene precandi utebantur: qua omne prosperitatis genus iis exoptabant, quos salutabant. Iud. 19. 20. 1 Sam. 25. etiam locutio est ad timentes, quibus animum addimus. Gen. 43. 23.

2 *Malim habere, quam avere*] Jocus ex ambigua significatione, nam & id ipsum *cupere* significat.

3 Χαῖρε.] Imperarivus à *χαίρω*, *gaudeo*, *delector*: aliquando est salutantis, aliquando valedicentis.

4 *Memento, te Basilea esse, &c.*] Allusum est ad id, quod refert Cicero ex Lucilio de Scævola ridente Albutium græcizantem Romæ, libro 1. de finibus.

labores. Faveant ſuperi tuis conatibus. Quæſo, ut, quod inſtituiſti, ſuperis bene fortunantibus, feliciter abſolvas. Bene fortunet Chriſtus opt. max., quod in manibus eſt. Feliciter cedat, quod inſtituiſti. Feliciter exeat, quod aggreſſus es. Rem ſanctam aggreſſus es, precor, ut felix ſit exitus, ac proſperum numen aſpiret pulcherrimis cœptis. Chriſtus bene cœpta ſecundet. Proſpere ſuccedat, quod auſpicatus es. Deum opt. maximumque precor, ut iſtud conſilium, quam eſt honeſtum, tam ſit & felix. [1] Bonis avibus cœpta res melioribus exeat. Precor, ut bonis avibus Italiam adeas, melioribus redeas. Opto tibi felicem curſum, & recurſum feliciorem. Faxit Deus, ut itinere hoc feliciter peracto, brevi tibi proſperum reditum gratulemur. Contingat tibi feliciter & navigare, & renavigare. Sit iter lætum, reditus lætior. Utinam iſta profectio tibi ſuccedat ex animi tui ſententia. Utinam tibi tam jucunda ſit iſta profectio, quam nobis erit interim moleſtum tui deſiderium. Bonis [2] auſpiciis ſolvas ancoram. Precor, ut ex utriuſque votis ſuccedat hoc iter. Precor, ut hic contractus commodo, bonoque ſit utriſque. Precor, ut hoc matrimonium voluptati ſit omnibus nobis. Soſpitet te Jeſus opt. max. Superi propitii te nobis incolumem reſtituant. Servet te Deus animæ dimidium meæ. Opto tibi reditum incolumem. Precor, ut hic annus tibi lætis auſpiciis ineat, lætioribus procedat, lætiſſimis exeat, ac ſæpius recurrat ſemper felicior. RESP. At ego viciſſim tibi multa ſecula feliciſſima precor, ne tu gratis ſis nobis bene

1 *Bonis avibus*] Bonis aut malis avibus dicimus, quum rem feliciter aut ſecus cedere ſignificamus. Ab augurum obſervatione ſumptum; qui ex avium garritu, ut & cantu, volatu & paſtu divinabant.

2 *Auſpiciis*] Auſpicium, quaſi *aviſpicium*, ab avibus ſpectandis. Quia autem *auſpex* ſua divinatione de rebus ſuſcipiendis & gerendis cum autoritate conſilia dabat, & ad agendum hortabatur; ideo pro *auctore* & *ſuaſore*; & omnino *qui rei alicui præeſt*, dicitur. Et *auſpicium* ponitur pro principio, ductu, diſpoſitione & ſumma poteſtate. Sic *auſpicari*, eſt auſpicium capere, item incipere aliquid. Et quia feliciter geri putabant, quæ ſecundum auſpicia, tanquam Deorum voluntates ſignificatas fierent: ideo *auſpicatum* pro felici dicebant, & *auſpicate*, feliciter.

bene precatus. Precor, ut hic dies tibi [1] candidus illuxerit. Precor, ut hic sol tibi felix surrexerit. RESP. Tantundem tibi reprecor. Sit felix exortus hujus diei, & sit utrique nostrum prosperrimus. Opto tibi noctem prosperam pater. Precor tibi noctem placidam. Contingat tibi felix somnus. Det Deus placidam quietem. Det somnum absque somniis. Faxit Deus, ut aut placide dormias, aut feliciter somnies. Sit tibi fausta nox. RESP. At ego tibi, quando gaudere soles lucro, pro una fausta mille precor faustissimas.

Vale, in digressu.

Valete omnes. Bene vale. Cura, ut quam rectissime valeas. Valetudinem tuam cura diligenter. Jubeo, te bene valere. Jam me tempus alio vocat, tu valebis. Valeto quam optime. Vale [2] pancratice, aut si mavis [3] athletice. Vale, ut dignus es. Vale, ut meritus. In hoc biduum valebis. Si me dimittis, valebis in crastinum. Numquid vis? Est aliud, quod me velis? RESP. Nihil, nisi ut prospere valeas. Da operam, ut sis prospera valetudine. Age curam valetudinis tuæ. Habe curam salutis tuæ. Fac, ut proximo congressu te lætum ac [4] nitidum videamus. Jubeo, te [5] curare cuticulam. Cura, ut sit mens sana in corpore sano. Da operam, ut totus valeas, tum corpore, tum animo. RESP. Dabitur quidem opera. Valebis tu quoque. Tibi vicissim precor prosperam valetudinem.

Salu-

1 *Candidus*] Pro felici, à Thracibus tractum, qui diem prosperum, albo: improsperum, atro lapillo notabant.

2 *Pancratice*] Pro eo, quod est firma esse valetudine: nam in *Pancratiastis* robur corporis potissimum spectabatur: sic dict. ἀπὸ τοῦ πάντα κρατεῖν, victor scil. cursu, disco, saltu, lucta & pugilatu.

3 *Athletice*] Athletice valere, est optime & firmissime valere; ut Athleta seu luctator, & ad luctationem institutus; qui athletico robore contra adversarios exercendo se munit. Nam, ut Hippocr. ait, Athletarum habitus in summo bonitatis & sanitatis gradu consistit.

4 *Nitidum*] Clarum, pinguem. *consule Cl. Burmanni Comment. ad Phædr. l. 3. f. 7. v. 4.*

5 *Curare cuticulam*] De iis, qui voluptati student magis, quam famæ, unum hoc curantes, ut cutis summa niteat; eaque gratia lautioribus epulis, somno, convivio, aliisque id genus delitiis utuntur.

1 Vita-

Salutare per alium.

Frobenium jubebis meo nomine salvere plurimum : Erasmiolum item mea causa salutabis diligenter. Tum matri Gertrudi, quam potes officiosissime, ex me salutem dicito. Dic, me omnibus omnia læta precari. Salutabis mihi sodalitatem diligenter. Amicos omnes meis verbis salutato. Uxori salutem ex me annunciabis. Fratri tuo in literis tuis meo nomine salutem adscribes. Mei vice salutabis affinem meum. Num quid tuis mandas per me? RESP. Ut recte valeant. Estne, quod velis ad tuos perferri me nuncio? RESP. Multam salutem omnibus, sed præcipue patri. Sunt, quos per me tuo nomine velis salutatos? RESP. Omnes, qui de me percontabuntur. Salutem, quam mihi ab amicis attulisti, illis multo cum fœnore referes. Quorum nomine mihi salutem attulisti, hos omneis mea gratia vicissim salutabis accurate. In amicis salutandis sis, quæso, mihi [1] vicarius. Salutassem generum meum per litteras, sed tu mihi apud illum epistolæ vice fueris. Heus heus, quo properas? RESP. Rectà [2] Lovanium. RESP. Resiste paullisper, est, quod tibi mandem. RESP. Atqui pediti non convenit sarcina. Quid rei est? RESP. Ut Goclenium, Rutgerum, Joannem Campensem, totumque chorum [3] trilinguem mihi salutes. RESP. Si nihil aliud imponis sarcinæ præter salutes, facile perferam. RESP. Atqui ne gratis istud facias, precor, ut tibi quoque eunti ac redeunti salus sit comes.

Reducem quomodo salutare oporteat.

Salvum te advenire, gaudemus. Sospitem adesse, volupe est. Te nobis redditum esse, voluptati est. Gratulamur tibi felicem reditum. Gratia superis, quod nobis incolumis redieris. Quo molestius fuit nobis tui desiderium, hoc redditus conspectus tui jucundior est. Gratulamur & tibi, &

1 *Vicarius*] Qui vicem alicujus gerit, seu obtinet.
2 *Lovanium*] Brabantiæ urbs.

3 *Trilinguem*] Trilinguis, qui tribus linguis loquitur; vel qui callet tres linguas.

1 *Cog-*

& nobis, quod vivus ac valens nobis restitutus sis. Hoc reditus tuus est nobis jucundior, quo minus expectatus. RESP. Ego vicissim lætor, quod incolumis vos incolumes offenderim. Quod te salvum repererim, vehementer gaudeo. Non viderer mihi redisse salvus, nisi vos salvos reperissem. Nunc demum mih videor sospes, cum vos incolumes ac pulchre valentes conspicio.

Percontandi Forma in primo congressu.

GEORGIUS, LIVINUS.

GE. EX qua tandem [1] corte aut cavea nobis ades? LI. Quid ita? GE. Quia male saginatus. Quia macie pelluces totus, ariditate crepitas. Unde prodis? LI. E collegio [2] Montis acuti. GE. Ergo ades nobis onustus literis. LI. Imo pediculis. GE. Pulchre comitatus advenis. LI. Sane, nec tutum est, nunc viatorem ire incomitatum. GE. Agnosco [3] sodalitium scholasticum. Ecquid novarum rerum adfers è [4] Lutetia? LI. Illud in primis, quod scio, tibi videbitur incredibile: Lutetiæ [5] Beta sapit; & Quercus concionatur. GE. Quid tu narras? LI. Hoc, quod audis. GE. Quid ego audio? LI. Hoc, quod narro. GE. Monstri simile. Oportet illic [6] fungos & lapides esse auditores, ubi tales concionentur. LI. Atqui sic res habet. Nec audita narro, sed comperta. GE. Oportet igitur illic plurimum sapere homines, si [7] sapit Beta & Quercus. LI. Recte conjectas.

Alia.

1 *Corte*] Cors seu cohors, locus cinctus parietibus, quo gallinas habere solemus vel pro avium septo: sic dict. quod ibidem coërceantur.

2 *Montis acuti*] Belg. *Scherpen heuvel.*

3 *Sodalitium*] Alii *satellitium* legunt

4 *Lutetia*] Galliæ urbs celeberrima. vulgo *Parys.*

5 *Beta sapit*] Beta, herba insipida, quæ & *fatua* appellatur. hinc proverb. *Beta insipidior.* Sed hic Bedam & N. de Querceto, sententiar. Parisienses Magistros notat.

6 *Fungus*] Planta terræ Sed hic pro homine stupido & insulso sumitur.

7 *Sapit*] Sapere & ad sensum gustus pertinet: ut, *jucundissime sapit.* Vel ad animam transfertur, & significat, *Sapientem esse.*

1 *Basi-*

Alia.

GE. Valesne? LI. Contemplare vultum. GE. Quin potius lotium jubes? An me putas medicum? Non rogo, quid valeas, nam facies ipsa loquitur, te belle valere, sed quomodo tibi placeas. LI. Corpus quidem belle habet, sed animo male est. GE. At non valet, qui isthac parte laborat. LI. Sic res habent meæ. Corpus valet, sed ægrotat crumena. GE. Facile isti morbo medebitur mater. Ut valuisti usque? LI. Varie, ut sunt res mortalium. Ge. Satin' recte vales? Salvane res? Satin' salvæ res? Fuistine semper prospera valetudine? LI. Prosperrima, gratia superis. Ego Dei beneficio perpetuo bellissime valui. Semper prospera valetudine sum usus. Hactenus bona valetudine fui, fausta, incolumi, felici, prospera, secunda, integra, [1] basilica, athletica, pancratica valetudine. GE. Faxint superi, ut isthuc sit perpetuum ac proprium. Lætus isthuc audio. Voluptatem mihi nuncias. Est isthuc mihi auditu perquam jucundum. Sermonem istum ex te audire supra modum gaudeo. Isthuc haud invitus audio. [2] Oppido lætor isthuc audire ex te. Ut idem semper facias, opto. Ut ad istum modum quam diutissime valeas, opto. Tibi gratulor, mihi gaudeo. Gratia superis. Gratiam habeo superis. LI. Equidem pulchre valeo, si tu vales. GE. Nihil interim molestiæ fuit? LI. Nihil, nisi quod vestra consuetudine frui non licuit. GE. Quo pacto vales? LI. Recte, pulchre, belle, perbelle, bellissime, perpulchre, feliciter, commode, minime male. Valeo, ut volo potius, quam ut mereor: [3] basilice, pancratice, athletice. Ge. Expectabam, ut diceres etiam, [4] taurice.

Male valere.

GE. Rectene vales? LI. Vellem quidem. Non admodum

1 *Basilica*] Regalis, excellens, splendida. Quid sit *pancratica* & *athletica* dictum pag. 6.

2 *Oppido*] Pro valde, multum.

3 *Basilice*] Id est, magnifice, splendide, ut reges, qui diligentius curant valetudinem.

4 *Taurice.*] Instar tauri.

dum ex ſententia. Equidem utcunque valeo. Sic ſatis. Valeo, [1] ut poſſum, quando, ut volo, non licet. Ut ſoleo. Ita ut ſuperis viſum eſt. Non optime ſane. Sic ut ante hac pejus nunquam. Valeo, ut ſolitus ſum. Valeo, ut ſolent, quibus cum medicis res eſt. GE. Ut vales? LI. Secus, quam vellem. GE. Qua valetudine es? LI. Haud ſane commoda, incommoda, perquam incommoda, infelici, parum proſpera, parum ſecunda, mala, adverſa, infauſta, imbecilli, dubia, mediocri, vix mediocri, longe alia, quam vellem, tolerabili, qualem optem hoſtibus meis. GE. Rem mihi ſane quam acerbam narras. Prohibeant ſuperi. Avertat Deus. Bona verba. Hîc cupiam, te vanum eſſe. Bono ſis animo, oportet. Forti infractoque ſis animo. Multum juvat animus in re mala bonus. Fulciendus eſt animus ſpe fortunæ ſecundioris. Quid morbi eſt? Quod mali genus eſt? Quis te morbus habet? Quo morbo teneris? Quid habes morbi? Quis te tenet morbus? LI. Neſcio, & hoc laboro periculoſius. GE. Verum. Nam ad ſanitatem gradus eſt, noviſſe morbum. Nulloſne conſuluiſti medicos? LI. Equidem permultos. GE. Quid reſpondent? LI. Id, quod [2] advocati Demiphoni apud Comicum, aliud negat, alius ait, alius deliberandum cenſet. In hoc conſentiunt omnes, me miſerum eſſe. GE. Quam pridem habet te hoc mali? Diu eſt, quod teneris iſto morbo? Quantûm temporis eſt, quod te malum hoc corripuit? LI. Dies plus minus viginti. Ferme menſis eſt. Jam tertius eſt menſis. Mihi quidem [3] ſeculum videtur, quod ægrotare cœpi. GE. Adnitendum cenſeo, ne morbus fiat familiaris. LI. Jam nimium aſſuevit. GE. Num eſt [4] hydrops? LI. Negant.

Ge. Num

1 *Ut poſſum*] Monet, tempori ac neceſſitati ſerviendum eſſe; quando ſcilicet noſtra nobis parum placent, & facultas deeſt, non animus. Commodius enim per adverſa ducentem Deum ſequimur patientia, quam inviti trahimur.

2 *Advocati Demiphoni*] Qui conſilii nodum, quoad poſſunt, fere protelare ſolent. Vide Terent. Phorm. Act. 2. ſc. 4.

3 *Seculum*] Centum annorum ſpatium, quaſi à *ſequendo*. Eſt enim ſeries temporum.

4 *Hydrops*] Aqueus morbus, ex aqua contractus, quem Serenus ita deſcribit:

Corrupti

GE. Num [1] dysenteria? LI. Non arbitror. GE. Num febris? LI. Opinor, febris esse speciem, sed novam, ut nunc novi subinde morbi exoriuntur, antehac incogniti. GE. At plus satis erat veterum. LI. Ita visum est naturæ nimium [2] novercæ. GE. Quoto die recurrit dolor? LI. Quoto die narras? imo quotidie, sæpius: quam [3] Euripus. GE. Papæ! malum abominandum. Unde contraxisti morbum? Unde suspicaris, hoc esse collectum mali? LI. Ex inedia. GE. At non soles usque adeo superstitiosus esse, ut te jejunio maceres. LI. Non erat religio, sed inopia. GE. Quænam? LI. Quia non dabatur cibus. E frigore natum arbitror. E putribus ovis morbum ortum suspicor. E vino plus satis diluto. E crudis malis contracta est stomachi [4] cruditas. GE. Vide, ne ex immodico aut intempestivo studio conciliaris hoc mali, aut ex potatione largiore, aut Venere parum moderata. Quin accersis medicum? LI. Timeo, ne citius morbum augeat, quam adimat. Metuo, ne pro remedio det venenum. GE. Deligendus est igitur, cui tuto fidas. LI. Si moriendum est, malo semel mori; quam tot pharmacis excarnificatus. GE. Fac igitur, ut ipse tibi sis medicus. Si diffidis homini medico, precor, ut sit tibi medici vice Deus. Sunt, qui tecti cuculla Dominicali aut Franciscana revaluerunt. LI. Idem fortassis evenisset, si lenonis pallio tecti fuissent. Verum ista diffidenti nihil conducunt. GE. Fide igitur, ut reviviscas. Alii morbo levati sunt, nuncupatis alicui divo votis. LI. At ego cum divis non paciscor. GE. Proinde tu vel à Christo, cui fidis, pete sanitatis beneficium. LI. At ego, an beneficium

Corrupti jecoris vitio vel splenis, acerbus Crescit hydrops. Belg. *Watersucht.*

1 *Dysenteria*] Cruenta alvi dejectio, cum intestinorum torminibus: ex δυς & ἔντερον, *intestinum.* Belg. *Roodeloop.*

2 *Noverca*] Hic pro iniqua, maligna & infesta

3 *Euripus*] Rapidum mare, & alterno cursu, septies die, & septies nocte, fluctibus invicem versis, adeo immodice fluens, ut vento etiam, & plenis velis navigia frustretur. Hinc *Euripus homo*, adag. in inconstantes, & qui moribus inæqualibus sunt.

4 *Cruditas*] Gr. ἀπεψία, ventriculi est vitium, cibum ægre concoquentis.

1 *Monar-*

cium ſit, neſcio. GE. An non benificium eſt, liberari morbo? LI. Nonnunquam mori felicius eſt. Ab illo nihil peto, niſi ut, quod ſcit optimum eſſe, mihi largiatur. GE. Sume, quod alvum dejiciat. LI. Jam ſua ſponte cita eſt. GE. Ciendus eſt alvus. Movendus eſt alvus. LI. Imo ſiſtendus eſt magis, nam plus ſatis profluit.

Alia.

GE. Fuitne tibi hoc iter fauſtum & commodum? LI. Sic ſatis: niſi quod nihil uſquam tutum eſt à latronibus. GE. Hic eſt belli ludus. LI. Eſt, ſed ſceleratiſſimus. GE. Pedes advenis; an eques? LI. Partim pedeſtri itinere, partim vehiculo, partim equo, partim navigio. GE. Quo in ſtatu ſunt res Gallicæ? LI. Sane turbulento. Magnæ bellorum minæ ſunt. Quid mali allaturi ſint hoſtibus, neſcio: certe Galli jam ipſi non dicendis malis affliguntur. GE. Unde proficiſcuntur iſti bellorum tumultus? LI. Unde, niſi ex ambitione [1] monarcharum. GE. At horum prudentia conveniebat ſedari rerum humanarum tempeſtates. LI. Sedant illi quidem, ſed ut Auſter mare. Perſuadent ſibi, ſe Deos eſſe, ſuaque cauſa mundum hunc eſſe conditum. GE. Imo princeps reipublicæ gratia conſtituitur, non reſpublica principis cauſa. LI. Imo non deſunt Theologi, qui [2] frigidam ſuffundant, & ad hos tumultus [3] claſſicum canant. GE. Iſtos ego ſtatuerem in prima acie. LI. At illi ſibi cavent [4] poſt principia. GE. Iſta publica fatis curanda relinquamus. Tuæ res quo tandem in ſtatu ſunt? LI. Optimo, felici, mediocri, tolerabili. GE. Quo pacto ſe res habent tuæ? num ex voto? LI. Imo ſupra votum, ſupra meritum, ſupra ſpem. GE. Satin' ex ſententia?

1 *Monarcharum*] Penes quos ſolos ſumma rerum eſt.

2 *Frigidam ſuffundere*] Eſt clanculum inſtigare. Tranſlatum ab officinis ærariis, ubi fabri ſubinde frigidam in ignem aſpergant, quo ignis ſit vehementior.

3 *Claſſicum canere*] Pro diſſidium excitare. Nam *claſſicum canere*, eſt ſignum dare, quo milites pugnam ineant. Contra *receptui canere*, eſt à pugna revocare.

4 *Poſt principia*] Quaſi extra telorum jactum. Sumptum à bello: ubi ſummum periculum eſt iis, qui in prima ſtant acie.

1 *Delia*]

tia? Satin' salva omnia? Satisne prospera omnia? LI. Res in pejore statu esse non potest. Pejore in loco negotium non potest esse. GE. Non cepisti igitur, quod captabas? non contigit præda, quam venabaris? LI. Venabar equidem, sed irata [1] Delia. GE. Nihil reliquum est spei? LI. Spei permultum, sed rei nihil. GE. Episcopus nihil ostendit spei? LI. [2] Tota plaustra, totasque spei naves, sed prætereanihil. GE. Nihil adhuc misit? LI. Promisit quidem largiter, at [3] ne teruncium quidem misit. GE. Ergo spe alendus est animus. LI. Sed hac non saginatur venter. Qui spe aluntur, pendent, non vivunt. GE. Attamen hoc eras ad iter expeditior, quod nihil esset oneris in [4] zona. LI. Fateor; atque etiam tutior. Nulla enim sunt arma certiora adversus latrones. Sed ego malim & onus, & periculum. GE. Nihilne tibi ademptum est in via? LI. Mihine? Quæso, quid eripias [5] nudo? Aliis citius periculum erat à me. Licuit mihi [6] vacuo viatori per totum iter canere & esurire. Num quid vis? GE. Quo nunc hinc abis? LI. Recta domum, salutaturus [7] penates jamdiu non visos. GE. Precor, ut illic offendas omnia læta. LI. Utinam ita velint superi. Nihil interim extitit novi domi nostrae? GE. Nihil, nisi quod reperies auctam familiam. Nam [8] tua Catulla peperit tibi catulum absenti. Tua gallina peperit tibi

1 *Delia*] Diana venationis Dea.

2 *Tota plaustra*] Græci ὅλας ἁμάξας. Nam *plaustrum* est, quo onera & moles vehuntur. Vide Chiliad. 1. cent. 8. prov. 7.

3 *Ne teruncium*] Teruncius, quem Plin. *triuncem* vocat, nummulus est, in vilitatis proverbium versus: estque quarta pars assis. Belg. *anderhalff penning*.

4 *Zona*] Ζώνη, cingulum, à ζωννύω, *cingo*. In specie est zona lata, & ea, quæ capacitatem habet, in qua æra seu pecuniam ferebant veteres, viatores, milites, &c. Est & pudoris nota, cum sincta est fœmina. Hinc *zonam solvere*, est pudorem dimittere, Metonym. vel quæ traditur viro.

5 *Nudo*] Proverb. *Nudior Leberide.*

6 *Vacuo viatori*] Allusum ad illud Juvenal. Sat. 10. vs. 23.

Cantabit vacuus coram latrone viator.

7 *Penates*] Dii domestici Ciceroni, quod penes nos nati. Veteres discedentes salutabant loca, ut & revertentes: idque propter genios sive Lares, quos locis adesse credebant. Terent. Phorm. Act. 2. sc. 1. vs. 81.

Ego Deos Penates hinc salutatum domum revortar.

8 *Tua Catulla*] Jocus est in paronomasia.

1 *Beam-*

tibi ovum. LI. Bene nuncias. Grata nuncias. At ego tibi pro isthoc nuncio polliceor [1] euangelium. GE. Quodnam? secundum Matthæum? LI. Non, sed secundum Homerum. En, accipe. GE. Tibi serva tuum euangelium. Mihi saxorum satis est domi. LI. Ne sperne munusculum: [2] Aëtites est, qui gravidis admotus in nixu, maturat partum. GE. Quid ais? Est mihi sane gratissimum. Dispiciam, unde possim hoc donum pensare. LI. Abunde pensatum puta: si boni consulueris. GE. Imo nihil accidere potuit magis in tempore. nam uxori meæ jampridem tumet uterus. LI. Illud igitur abs te [3] stipulabor, ut, si masculum ediderit, me susceptorem ascisças. GE. Polliceor; ac tuum indetur puero nomen. LI. Quod utrisque bene vertat. GE. Imo nobis omnibus.

Personæ.

MAURITIUS, CYPRIANUS.

MA. REdisti nobis obesior solito. Redisti procerior. CY. At equidem mallem prudentior, aut doctior. MA. Imberbis abieras, redisti barbatulus. Contraxisti tibi absens nonnihil senii. Quid sibi vult hic pallor? quid macies? quid frons [4] caperata? CY. Ut est fortuna, sic est corporis habitus. MA. Num adversa. CY Nunquam mihi quidem alias secunda, sed nunquam, quam nunc, [5] reflavit odiosius. MA. Doleo vicem tuam. Dolet mihi tua calamitas.

1 *Euangelium*] Jocus est in ambiguo: nam *Euangelium* dicitur munus, quod datur rem lætam nuntianti.

2 *Aëtites*] Lapis, à Græco vocabulo ἀετὸς, quod *aquilam* significat, nomen habet. Belg. *Arentsteen.* Nomini caussam dedit aquilæ industria, quæ, ut partum promoveat, fertur Aëtiten in nidum ferre, aliàs absque eo parere non posse. ut fœtum retineat, brachio; ut vero partum promoveat, femori alligatur. vide Boot de Lap. & gemmis, lib. 2. cap. 197.

3 *Stipulabor*] Belg. *Ick sal bedingen.* *Stipulatur* enim, qui promissum accipit: nam *paciscitur*, & qui promittit, & cui promittitur.

4 *Caperata*] A *capero*, hoc est, frontem rugis contraho, & asperitatem vultus ostendo. A crispis caprorum frontibus: vel cornuum caprinorum similitudine desumptus modus loquendi est

5 *Reflavit*] Meraph. ab adversis ventis Et de fortuna dicitur, quum omnia nobis præter animi sententiam cadunt.

lamitas. Sed quid isthuc mali est? CY. Universæ pecuniæ [1] naufragium feci. MA. In mari? CY. Non, sed in littore nondum navem ingressus. MA. Ubinam? CY. In littore Brittannico. MA. Bene habet, quod ipse nobis vivus enatasti. præstat pecuniæ jacturam facere, quam vitæ. Levius est pecuniæ dispendium, quam famæ. CY. Vita famaque incolumi, periit pecunia. MA. Vita farciri nullo pacto potest, fama ægre potest, pecunia facile alicunde [2] sarcietur. Quî malum hoc accidit? CY. Nescio, nisi quod sic erat in fatis meis. Sic visum est superis. Sic libuit [3] genio meo malo. MA. Vides igitur, doctrinam ac virtutem tutissimas esse divitias, quæ nec eripi possunt, nec gravant circumferentem. CY. Pulchre tu quidem philisopharis, sed interim ego [4] ringor.

Aliæ Personæ:
CLAUDIUS, BALBUS.

CL. GRatulor tibi reduci, Balbe. BA. Et ego tibi superstiti, Claudi. BL. Gratulor tibi in patriam reverso. BA. Imo gratulare magis è Gallia profugo. CL. Quid ita? BA. Quia illic bellis fervent omnia. CL. Quid Musis cum Marte? BA. Atqui illic ne Musis quidem parcitur. CL. Tu igitur feliciter elapsus es. BA. At non sine periculo. CL. Totus alius nobis redisti. BA. Quî sic? CL. Ex Hollando versus es in [5] Gallum. BA. Quid? an capus eram, quum hinc abirem? CL. Vestis indicat, te mutatum ex Batavo in Gallum. BA. Hanc [6] metamorphosin malim, quam in gallinam. Sed ut [7] cuculla non facit monachum, ita nec vestis Gallum. CL. Jam ne calles Gallice? BA. Sic satis.

CL. Quo

1 *Naufragium feci*] Id est, jacturam feci.

2 *Sarcietur.*] Sarcire per Metap. pro reparare, damnum solvere.

3 *Genio meo malo.*] Hunc Græci Α'λάστορα nuncupant. Prisci autem non tantum hominibus, sed & locis & ædibus duos genios attribuebant: quorum alter nocere, alter juvare studet.

4 *Ringor.*] Discrucior animo.

5 *Gallum.*] Jocus & Amphibolia in voce *galli*.

6 *Metamorphosin*] Transformatio.

7 *Cuculla non facit mon.*] Prov. vulgi.

1 *Tur-*

CL. Quo pacto didicisti? BA. A magistris haudquaquam mutis. CL. Quibus? BA. A mulierculis, quovis [1] turture loquacioribus. CL. In tali ludo facile discimus loqui. Sonatne probe sermonem Gallicum? BA. Imo & Latinum sono Gallice. CL. Nunquam igitur scribes [2] bona carmina. BA. Cur ita? CL. Quia periit tibi syllabarum quantitas. BA. Mihi satis est qualitas. CL. Quid? estne Lutetia immunis à pestilentia? BA. Non est, sed perpetua non est: aliquando remittit sese, mox [3] recrudescit, nonnunquam intermittitur, deinde recipit sese. CL. Non sat erat malorum, ubi bellum est? BA. Erat, nisi secus esset visum superis. CL. Annonæ caritatem istic esse oportet. BA. Imo penuriam. Omnium rerum illic inopia est, præterquam sceleratorum militum. Bonorum virorum illic est mira vilitas. CL. Quid accidit Gallis, ut bellum suscipiant cum [4] Aquila? BA. Quià movet illos exemplum [5] scarabæi, qui non cessit aquilæ. In bello nemo sibi non videtur Hercules. CL. Non te remorabor diutius. Alias latius nugabimur, quum erit utrique commodum. Nunc alio me vocant [6] negotiola quædam.

Domestica Confabulatio. Personæ.

PETRUS, MIDA puer, JODOCUS.

PE. HEus heus puer, nemon' huc prodit? MI. Hic opinor effringet fores. Familiarem oportet esse. O lepidum caput! Quid adfers mi Petre? PE. Me ipsum. MI. Næ tu rem haud magni pretii huc attulisti. PE. Atqui magno

1 *Turture loquacior.*] Adag in garrulos impendio loquaces. Sumpta Metaph. ab avis natura, quæ non ore tantum, sed etiam postica corporis parte clamare fertur.

2 *Bona carmina.*] Allusit ad hoc, quod vulgus Gallorum perperam pronuntiat accentus.

3 *Recrudescit*] Per transl. accipitur pro exasperari seu invalescere, παροξύνεσθαι.

4 *Aquila*] Imperatorum insignia.

5 *Scarabæus*] Belg. *een schalbyter*, *terr.* Insecti genus, teneras habens pennas crusta tectas, stercore potissimum sese alens. Proverbium est, *scarabæus aquilam quærit*: cum scil. imbecillior longe potentiori malum molitur.

6 *Negotiola*] Ταπείνωσις, arrogantiæ vitandæ causa.

1 Mu-

magno constiti patri meo. MI. Credo pluris, quam revendi possis. PE. Cæterum Jodocus estne domi? MI. Incertus sum; sed visam. PE. Quin tu potius abi, & roga ipsum, an velit nunc esse domi. MI. Abi tu potius, sisque tibi ipsi [1] Mercurius. PE. Heus Jodoce, num es domi? JO. Non sum. PE. Impudens, non ego audio te loquentem? JO. Imo tu impudentior. Nuper [2] ancillæ tuæ credidi, te non esse domi, & tu non credis mihi ipsi? PE. Æquum dicis. par pari relatum. JO. Equidem ut [3] non omnibus dormio, ita non omnibus sum domi. Tibi posthac semper ero. PE. Sed tu mihi videre [4] cochleæ vitam agere. JO. Quî sic? PE. Quia perpetuo domi latitas, nec usquam prorepis. Non secus, atque [5] claudus sutor, jugiter domi desides. Tu tibi domi [6] situm contrahis. JO. [7] Est, quod agam domi? foris nihil est negotii. Et si quid esset, tamen hoc cœlum me dies aliquot à publico cohibuisset. PE. At nunc sudum est, & invitat ad deambulandum. Vide, ut blanditur. JO. Si prodeambulare lubet, non recuso. PE. Plane videtur hoc utendum cœlo. JO. Ascistendus est unus, aut alter congerro. PE. Fiet, modo dicas, quos velis. JO. Quid si Hugonem? PE. Haud multum interest inter Hugonem & nugonem. JO. Age, placet. PE. Quid si Alardum? JO. Homo minime

1 *Mercurius*] Id est, nuntius & interpres.

2 *Ancillæ credidi*] Allusum est ad id, quod Cicero refert de Ennio & Nasica.

3 *Non omnibus dormio*] Non omnibus dormire dicuntur, qui non omnibus inserviunt, neque per omnia gerunt morem. Hinc natum Adag. cum Galba quispiam convivio Mæcenatem accepisset, sentiretque jam è nutibus hominem inflammatum in uxorem suam; sensim dimisit caput, perinde quasi dormiret: at cum interea famulus quispiam ad mensam accedens, vinum clàm tolleret; ibi jam vigil & oculatus: Infelix, inquit, an nesciebas, me soli Mæcenati dormire.

4 *Cochleæ vitam*] Cochleæ vita, de iis, qui parce parvoque vivunt; aut contracti à negotiis, luceque forensi semoti.

5 *Claudus sutor*] Plautinum est Aulul. sc. 1. act. 1.

6 *Situm contrahis*] Situs, est sordes seu illuvies illa, qualis nascitur inter opaca domus, quæ diu non repurgatur. SITUS *passim pro* VETUSTATE, *ac* SQUALORE *ponitur Serv. ad Virg.* 3. *Æn.* 451. *& proprie de illo squalore, qui occupat arma in tenebris deposita V. Cl. Duk. ad Flor. L.* 2. *c.* 3. *n.* 2. A.

7 *Est, quod agam domi*] Allusum est ad carmen Homeri, Hymn. in Mercur. v. 36.

Οἴκοι βέλτερον εἶναι, ἐπεὶ βλαβερὸν τὸ θύρηφι.

Domi melius est esse: quoniam noxium quod foris.

 8 *Pen-*

me mutus eſt. Quod auribus diminutum eſt, [1] lingua penſat. PE. Si videtur, Nevium adjungemus. JO. Si quidem dabitur illius copia, nunquam erit fabularum inopia. Placent confabulones, ſupereſt, ut locum diſpicias amœnum. PE. Ego vero tibi locum oſtendam, ubi nec nemoris umbram, nec pratorum [2] Zmaragdinum virorem, nec fontium vivas [3] ſcatebras deſiderabis. Dices dignam Muſis ſedem. JO. Magnifice polliceris. PE. Nimium affixus es libris. Nimium aſſides libris. Immodico ſtudio te ipſum maceras. JO. Malim ſtudio macreſcere, quam amore. PE. At non ideo vivimus, ut ſtudeamus: ſed ideo ſtudemus, ut ſuaviter vivamus. JO. Mihi vero vel [4] immori chartis dulce eſt. PE. Equidem immorari probo, immori non probo. Ecquid voluptati fuit hæc deambulatio? JO. Me quidem vehementer oblectavit.

Alia. Perſonæ:

ÆGIDIUS, LEONARDUS.

ÆG. QUo noſter Leonardus? LE. Ad te ibam. ÆG. Iſtud quidem facis inſolens. LE. Quam ob rem? ÆG. Quia jam annus eſt, quod nos non inviſeris. LE. Malo in hanc peccare partem, ut deſiderer, quam ut [5] obtundam. ÆG. Imo boni amici nulla eſt apud me ſatietas. Imo quo crebrius venies, hoc mihi venies gratior. LE. Quid interim agitur domi tuæ? ÆG. Multa ſane, quæ nolim. LE. Non miror. Sed jamne peperit uxor? ÆG. Jamdudum, & quidem gemellos. LE. Quid ego audio? ÆG. Sic res habet: atque illi jam denuo tumet uterus.

LE.

1 *Penſat lingua*] Hic ſpro *ſupplere* ſumitur.

2 *Smaragdinus*] Ob ſimilitudinem ſmaragdi; qui gemma viridis & translucida eſt. *z pro s in textu repoſui auctoritate virorum, quos laudat Magnus Broekh. ad Propert. l. 2. El. 13. v. 43. de gemma hujus nitore. v. Cl. Burm. ad Phæd. l. 3. f. 18. v. 7. A.*

3 *Scatebras*] Scatebra, ſeu ſcaturigo, origo aquæ ex terra provenientis.

4 *Immori chartis*] Ὑπερβολικῶς dicitur, qui tam pertinaciter illis incumbit; ut ſola morte videatur ab illis poſſe divelli. *Miror, harum notularum Textorem non attendiſſe ad leporem verbi* IMMORARI, *quod Eraſmus Antiquos imitatus poſuit hic pro* VIVERE. *de qua verbi notione v. Paſſerat. ad Propert. 2, 2, 55. & Cel. Burm. ad Phæd. 4. f. 23. v. 5. A.*

5 *Obtundam.*] Obtundere, eſt ſæpius repetendo eadem, alicui moleſtiam & faſtidium afferre.

8 *Aſſi*-

LE. Isthoc pacto solet augeri familia. ÆG. Sed utinam fortuna sic augeret pecuniam, ut uxor familiam. LE. Jamne elocasti filiam? ÆG. Nondum. LE. Vide, ne parum tutum sit virginem tam grandem detinere domi. Quærendus est gener aliquis. ÆG. Nihil opus. Jam proci complures illam ambiunt sponsam. LE. Quid igitur superest, nisi ut è multis deligas, qui tibi maxime sit accommodus? ÆG. Omnes ejusmodi sunt, ut nesciam, quem cui præferam: sed abhorret à nuptiis filia. LE. Quid ais? Atqui, ni fallor, jamdudum nubilis est. Jamdudum est apta viro, matura conjugio. Jampridem est tempestiva viro. ÆG. Quidni, annum egressa jam decimum septimum? Major annis duodeviginti. Annum jam agens undevigesimum. Annos nata decem & octo. LE. Cur abhorret igitur à matrimonio? ÆG. Ait, se velle Christo nubere. LE. Sane multas habet ille sponsas. An malo genio nupsit, quæ caste vivit cum marito? ÆG. Mihi quidem non videtur. LE. Quis Deus hunc affectum [1] afflavit filiæ? ÆG. Nescio, sed abduci ab hoc proposito nullis rationibus potest. LE. Vide, ne sint [2] incantatores, qui instigent, & allectent. ÆG. Novi ego istos [3] plagiarios. Sedulo arceo hoc hominum genus ab ædibus meis. LE. Quid igitur est in animo? Morem geres animo puellæ? ÆG. Equidem obluctabor, quoad licebit. Nihil non experiar, quo mutem illius sententiam. Quod si [4] pertendet, ut cœpit, non pugnabo cum illius animo, ne forte videar [5] θεομαχεῖν, vel potius [6] μοναχομαχεῖν. LE. Religiose tu quidem loqueris. Sed etiam atque etiam fac, explores virginis constantiam, ne post facti pœniteat, cum mutare non erit integrum. ÆG. Equidem adnitar

¹ pro

1 *Afflavit*] Afflando dedit, incitavit. *V. Broekh. ad Tibull.* 2, 4, 57. A.

2 *Incantatores*] Ab *incanto*, veneficiis afficio: ut Græcis ἐπᾴδω. *incantatio*, ἐπῳδή.

3 *Plagiarios*] Plagium, furti genus: unde *plagiarii*, qui abducunt aliena mancipia, aut liberos etiam.

4 *Pertendet*] Pertendere, hic pro contendere, & ad finem velle ducere id, quod intenderat, aut cœperat.

5 Θεομαχεῖν] Id est, cum Deo pugnare

6 Μοναχομαχεῖν] Id est, cum monachis pugnare. Alludit ad vocem μονομαχεῖν, quod est singulari certamine congredi.

1 *Pro*

[1] pro mea virili. LE. Quid rerum gerunt filii? ÆG. Natu maximus jamdudum maritus eſt, brevi pater futurus. Minimum [2] ablegavi Lutetiam. Nam hîc nihil aliud, quam ludebat. LE. Quid eo? ÆG. Ut Magiſter nobis redeat ſtultior, quam exierat. LE. Bona verba. ÆG. Medius jam cœpit [3] initiari ſacris. LE. Precor, ut bene vertat omnibus.

Alia. Perſonæ:

MOPSUS, DROMO.

MO. QUid fit? Quid agitur Dromo? DR. Sedetur. MO. Video. Sed quomodo ſe res habent tuæ? DR. Ut ſolent iis, quibus ſuperi ſunt parum propitii. MO. [4] Iſthuc ominis avertat Deus. Quid agis? DR. Equidem otium ago. Id, quod vides, nimirum nihil. MO. [5] Præſtat otioſum eſſe, quam nihil agere. Ego te fortaſſis occupatum ſeriis negotiis interpello. DR. Imo maxime vacuum. Jam enim me ceperat otii tædium, & congerronem deſiderabam. MO. Fortaſſis impedio, interrumpo, interturbo tua negotia. DR. Imo tædium otii diſcutis. MO. Da veniam, ſi te parum in tempore interpellavi. DR. Imo ipſo in tempore advenis. Opportune te huc attuliſti. Optatus ades. Interventus tuus eſt mihi vehementer gratus. MO. Fortaſſis aliquid ſeriæ rei inter vos agitur, cui nolim eſſe impedimento. DR. Imo [6] lupus, quod ajunt, ades in fabula. Nam de te ſermo erat. MO. Facile crediderim: nam mihi huc venienti mire [7] tinniebat auris.

DR.

1 *Pro mea virili*] Scil. pro virili parte, pro viribus.

2 *Ablegavi*] Removi ex oculis, alio miſi.

3 *Initiari*] Ab *initio*, ſacris imbuo, inauguro: unde *initiatus*, ſacris imbutus. Alias *initiari*, eſt inchoare, & auſpicari.

4 *Iſthuc ominis*] Omen, futuræ rei ſignum, quod ex ſermone loquentis capitur, q. *oremen.* deinde generaliter eſt ſignum futuræ rei, bonæ aut malæ.

5 *Præſtat otioſum*] Atrilii facete dictum apud Plin. lib. 1. Epiſt. *Otioſum eſſe*, pto quieſcere, vacare ab officiis: vel eſſe in otio litterario, quod honeſtum, jucundum, & fructuoſum eſt. *Quam nihil agere*, quam multis rebus inanibus implicari.

6 *Lupus ades in fabula*] Prov. cum de improviſo intetvenit is, de quo mentio. *Inſpice Weſterhovii dictata in Terent. Ad.* 4, 1, 21. A.

7 *Tinniebat auris*] Plinius teſtatur, vulgò quandoque creditum fuiſſe, ut, qui laudaretur abſens, ei dextra tinniret auris: qui vituperaretur, ſiniſtra.

1 *Ing.*

DR. Utra? MO. Læva. Unde conjicio, nihil magnifice de me fuisse prædicatum. DR. Imo nihil non honorificum. MO. Vanum igitur fuerit, oportet. Sed quid est bonæ rei? DR. Ajunt, te venatorem esse factum. MO. Imo jam [1] intra casses meos est præda, quam venabar. DR. Quænam? MO. Lepida puella, quam perendie ducturus sum: vosque oro, ut meas nuptias vestra præsentia dignemini honestare. DR. Quænam est sponsa? MO. Aloisia Chremetis filia. DR. Egregium spectatorem formarum! Tuis oculis adlubuit illa, nigro capillitio, [2] simis naribus, ore prælargo, ventre prominulo? MO. Desinite. Mihi eam duxi, non vobis. Non sat est, quod [3] suo regi pulchra est regina? ita demum mihi illa placebit, si vobis non admodum placeat.

Alia.

SYRUS, GETA.

SY. OPto tibi multam felicitatem. GE. Et ego tibi conduplicatum opto, quicquid optas mihi. SY. Quid agis rei? GE. Confabulor. SY. Quid? confabulare solus? GE. Ut vides. SY. Fortasse tecum. Proinde tibi videndum, ut cum homine probo fabuleris. GE. Imo cum lepidissimo congerrone confabulor. SY. Quo? GE. Apulejo. SY. Istud quidem nunquam non facis. Sed [4] amant alterna Camœnæ. Tu perpetuo studes. GE. Non est ulla studiorum satietas. SY. Verum, sed [5] est tamen modus quidam. Non omittenda quidem sunt studia, sed tamen intermittenda nonnunquam. Non abjicienda sunt, sed relaxanda.

Nihil

1 *Intra casses*] Alludit ad id Ovid. *Incidit in casses præda petita meos.*

2 *Simis naribus*] Gall. *camus.*

3 *Suo regi pulchra*] Vid. proverb. *Suum cuique pulchrum.* Competit adagium in eos, quibus sua, non tam vero judicio, quàm animi quadam propensione, qua nos, nostraque adamamus, placent, & egregia videntur. Φιλαυτίας enim vitio fit, ut in re propria cæcutiamus, in aliena plus satis oculati.

4 *Amant alterna Camœnæ*] Hemistichium Bucol. 3. 59.

5 *Est tamen modus*] Sic Horat. l. 1. S. 1. v. 106.

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos ultrà citraque nequit consistere rectum.

 1 Vi-

Nihil suave, quod perpetuum.[1] Voluptates commendat rarior usus. Tu nihil aliud, quam studes. Perpetuo studes. Continenter incumbis literis. Indesinenter inhæres chartis. Studes noctes ac dies. Nunquam non studes. Assiduus es in studio. [2] Jugiter intentus es libris. Nullum facis studendi finem, neque modum. Nullam studiis tuis requiem intermisces. Nunquam studendi laborem nec intermittis, nec remittis. GE. Age, tuo more facis. [3] Rides me, ut soles. Nunc ludis tu quidem me. Salse me rides. [4] Satyricum agis. [5] Naso me suspendis adunco. Non me fallit tuum [6] scomma. Nunc plane joco mecum agis. Sum tibi risui. Rideor abs te. Pro delectamento me habes. Nunc me ludos, [7] deliciasque facis. Eadem opera assue mihi auriculas asini. Ipsi codices pulvere, situque obducti loquuntur, quam sim immodicus in studio? SY. Emoriar, ni loquor ex animo. Dispeream, si quid fingo. Ne vivam, si quid simulo. Loquor id, quod sentio. Quod res est, dico. Serio loquor, Ex animo loquor. Non secus sentio, quam loquor.

Cur non visis?

GE. Quid causæ est, quod tam diu nos non inviseris? Quid rei est, quod nos tam raro visis? Quid accidit, quod tanto tempore nos non adieris? Quare tam rarus es salutator? Quid sibi vult, quod nos tam diu non conveneris? Quid obstitit, quo minus visas nos frequentius? Quid impedimento fuit, quo minus jam diu feceris nobis tui videndi copiam?

Non

1 *Voluptates commendat*] Horatianum est.

2 *Jugiter*] Continue, adv. à *jugis*, quod est continuus, assiduus, quasi semper jugo affixus.

3 *Rides me*] Observa copiam.

4 *Satyricum agis*] Est enim *Satyra* carmen maledicum, & ad carpenda vitia compositum. Tum etiam in antiqua Satyra introducebantur Satyrorum personæ, aut, si quæ erant ridiculæ, similes Satyris.

5 *Naso suspendere*] Μυκτηρίζειν, hoc est, vafre ac subdole irridere. Persius de Horatio, qui vafre recteque rideat:

Callidus exterso populum suspendere naso:

Unde & *nasuti* vocantur, qui alios docte norunt irridere.

6 *Scomma*] Gr. σκῶμμα, Latine *cavillum* dici potest.

7 *Delicias facere*] Κατατρυφᾶν, lascivire, ac lusitare; quodam modo fastidire, ac se superiorem esse, verbis aut gestu ostendere.

3 Unde

Non licuit per occupationes.

SY. Non licuit per otium. Volui quidem, at non licuit mihi per mea negotia. Hactenus non sinebant negotia, ut te viserem. Non patiebantur [1] undæ negotiorum, quibus involvebar, ut te salutarem. Occupatior fui, quam ut potuerim. Tam variis [2] distringebar curis, ut mihi non fuerit liberum adire te: vix ipsi mihi fuit copia mei, sic me totum molesta quædam negotia possidebant. Negotiis meis imputabis, non mihi. Non defuit voluntas, sed vetuit necessitas. Hactenus non vacavit. Hactenus non contigit otium. Hactenus non fuit vacuum. Non licuit per valetudinem. Non licuit per tempestatem. GE. Equidem accipio tuam excusationem, sed hac lege, ne sæpius utaris. Excusatio tua justior est, quam vellem, si quidem valetudo fuit in causa. Hac lege mihi purgatus eris, si, quod cessatum est, officio sarcias: si superiorem cessationem crebra visitatione penses. SY. Tu nihil moraris istiusmodi officia nimium vulgaria. Amicitia nostra firmior est, quam ut sit officiis istis vulgaribus alenda. Satis crebro visit, qui constanter amat. GE. Male sit istis curis, quæ te nobis adimunt. Quid imprecer istis negotiis, quæ talem amicum nobis invident. Pessime sit isti febri, quæ nos tam gravi desiderio torsit tui. Male pereat ista febris, te quidem incolumi.

Mandandi, ac pollicendi.

JACOBUS, SAPIDUS.

JA. QUæso, ut hæc res tibi cordi sit. Etiam atque etiam rogo, ut hoc negotium tibi sit curæ. Hac in re velim

1 *Unda negotiorum*] Ut *unda curarum* apud Catull. pro immensis curis, & negotiis. Et apud Cic. *unda comitiorum*, pro varia sententiarum multitudine, quibus velut undis mare; ita etiam comitia fervent.

2 *Distringebar.* Impeditus tenebar.

velim, ut totum Sapidum [1] exseras. Si me amas, causam hanc tractabis diligenter. Hac in re, quæso, ut advigiles. Curabis hanc rem mea causa diligenter. Si vere is es, quem semper esse te mihi persuasi, fac, ut sentiam hac in causa, quanti me facias. SA. Desine; ego tibi hoc effectum reddam, & quidem propediem. Eventum præstare non possum: illud polliceor, mihi nec fidem, nec studium defuturum. Curabo diligentius, quam si mea res ageretur: quamquam meam esse duco, quæ sit amici. Faciam, ut in me quidvis desideres citius, quam fidem, ac diligentiam. Tu fac, [2] in utramque dormias aurem: ego tibi hoc confectum dabo. Tu quietus esto, in me recipio [3] provinciam omnem. Gaudeo, mihi datam occasionem, qua declarem animum in te meum. Equidem oratione nihil polliceor: sed re præstabo, quidquid est amici sinceri, & ex animo bene volentis. Nolim te [4] lactare vana spe. Illud efficiam, ut dicas, hoc negotii mandatum amico.

Successus.

SA. Res successit opinione melius. Fortuna votis utriusque favit. Si fortuna tibi nupsisset, non potuisset esse obsequentior. Res tua & ventis, & amne secundo processit. Vicit etiam vota nostra fortunæ faventis [5] afflatus. Opinor, te litasse [6] Rhamnusiæ, cui sic ex sententia cadunt omnia. Plus impetravi, quam fuissem ausus optare. Ventis per omnia

1 *Exseras*] Exserere est *extrahere*; ut exserit se domicilio cochlea.

2 *In utramque aurem dormias*] Id est, animo otioso, securoque sis. vide Chil. 1. cent. 8. proverb. 19. Terent. Heautontim. *Ademptum tibi jam faxo omnem metum; in aurem utramvis otiose ut dormias.*

3 *Provinciam*] Provincia per Metaph. accipitur pro quovis munere, sive onere. Terent. in Phorm.

O Geta, provinciam cepisti duram.

Nam regiones longe ab Italia bello acquisitæ, *Provinciæ* nuncupatæ, à *porro* vel *procul* vincendo: ad quas Prætores, quia cum officio mittebantur, *officia* quoque *Provinciæ* nominantur.

4 *Lactare*] Verbum frequentativum, ab antiquo verbo *lacio*, pro decipio, & per blanditias in fraudem illicio.

5 *Afflatus*] Afflare alicui, pro favere, aspirare.

6 *Rhamnusia*] Fortunæ cognomentum. Est & eadem, quæ Nemesis, sic dicta à Rhamnunte, Atticæ vico, ubi simulachrum ejus colebatur. *Litat* autem non quisquis sacrificat; sed cujus sacrum Deo placet.

1 *Ve-*

nia ſecundis hic curſus nobis peractus eſt. Res omnis cecidit ex ſententia. Pulchre nobis cecidit hæc alea. Opinor, [1] volaſſe noctuam, adeo feliciter exiit nobis parum ſapienter inſtitutum.

Gratiarum actio.

JA. Equidem & gratiam habeo, & habiturus ſum, quoad vivam, maximam. Pro iſto tuo in me officio pares agere gratias vix poſſim, referre nequaquam. Video, quantum debeam tuo in me ſtudio. Nihil miror, neque enim tu quicquam novi feciſti, & hoc magis debeo. De iſthoc tuo in me officio, amo te mi Sapide, ut par eſt, maxime. Quod hac in cauſa præſtiteris amicum minime [2] aulicum, & habetur à me gratia, & ſemper habebitur. Quod meum negotium tibi cordi fuerit, amo te, & habeo gratiam. Iſthoc officio gratiam iniſti apud me maximam. Pergratum eſt, quod cauſam meam egeris bona fide. Ex omnibus officiis, quæ tu plurima in me contuliſti, hoc eſt longe gratiſſimum. Referre gratiam parem nequaquam poſſum: agere accuratius inter nos, ſupervacaneum ſit: quod unum poſſum, habebo, dum vixero. Iſthoc beneficio fateor, tibi me magnopere devinctum eſſe. Hoc nomine plus tibi debeo, quam unquam ſolvendo eſſe queam. Hoc beneficio arctius me tibi devinxiſti, quam ut poſſim diſſolvere. Obligatiorem me tibi reddidiſti, quam ut nomen meum [3] è tuo diario poſſim unquam [4] expungere. Hoc officio me ſic tuum reddidiſti, ut nullum [5] mancipium æque ſit in rebus heri

1 *Volaſſe noctuam*] Γλαὺξ ἵπταται. Priſcis Athenienſibus noctuæ volatus, victoriæ ſymbolum exiſtimabatur, quod avis hæc Minervæ ſacra crederetur: quæ quidem dicta eſt, etiam male conſulta Athenienſium bene fortunare. Inde rebus ex animi ſententia ſuccedentibus, dici conſuevit, *Noctua volat*. Et non illepide dicetur *Volaſſe noctuam*, quoties res non viribus, ſed pecuniarum interventu confecta creditur; quod Athenienſium numiſma, noctuam haberet inſculptam.

2 *Aulicum*] Quia verbotenus amant; re ipſa nihil minus præſtant, quam promiſſa.

3 *E tuo diario*] Diaria, codicilli ſunt, ſive commentarioli rerum actarum in ſingulos dies.

4 *Expungere.*] Quod ſcriptum eſt, delere.

5 *Mancipium*] Homo in bello captus, & ſervituti ſubjectus: Varroni, quod manu capiatur.

heri fui. Hac re me tibi devinctiorem reddidisti, quam ut unquam æs alienum possim resolvere. Plurimis nominibus tibi debeo, sed non alio plus, quam hoc. Pro mediocribus beneficiis agendæ sunt gratiæ: hoc majus est, quam ut conveniat verbis gratias agere.

Responsio.

SA. Aufer mihi ista. Major est nostra necessitudo, quam ut vel tu mihi, vel ego tibi pro ullo officio debeam gratias agere. Non contuli hoc in te beneficium: sed retuli. Mihi quidem abunde relatam gratiam, arbitror, si gratum est, quod feci sedulo. Non est, cur mihi gratias agas, si pro tot tuis in me beneficiis non vulgaribus hoc officioli rependi. Equidem nihil laudis mereor: ingratissimus habendus, si defuissem amico. Quicquid est in rebus meis, quicquid mea cura præstari potest, hoc tam tuum esse ducito, quam id, quod est maxime tuum. Videor mihi beneficium accepisse, quod nostrum officium boni consulis. Pro tantillo officio mihi tam accurate gratias agis, quasi non multo majora tibi debeam. Sibi bene facit, qui bene facit amico. Qui bene meretur de amico, non dat beneficium, sed fœnerat. Si ex animo probas officium in te meum, fac, utare sæpius. Ita credam, tibi gratum esse, quod feci, si, quoties desiderabis operam meam, non roges, sed imperes, quod voles.

Alia in congressu.

ARNOLDUS, CORNELIUS.

AR. SAlve multum Corneli, jam toto seculo desiderate. Co. Salve & tu sodalis exoptatissime. AR. Jam desperabamus reditum tuum. Ubi tamdiu peregrinatus es? Co. Apud inferos. AR. Non admodum veri dissimile dicis, adeo nobis redisti squalidus, macilentus, ac pallidus. Co. Imo ab [1] Hierosolymis adsum tibi: non à

[1] profun-

1 *Hierosolymis*] Solebant quippe Pontificii, susceptis votis, grandi pietatis opinione, præcipue quidem ante aliquot sæcula, ad illam urbem ultro citroque commeare; quasi divinitus damnato loco, quicquam sanctitatis inhæreret.

2 *Pro-*

[1] profundis Manibus. AR. Quis Deus, aut quis ventus te illuc adegit? Co. Quæ res adigit alios innumeros? AR. Stultitia, ni fallor. Co. Igitur hoc convicii non in me ſolum competet. AR. Quid illic venabare? Co. Ut miſer eſſem. AR. Iſthuc licebat domi. Eſtne illic, quod tu putes, ſpectatu dignum? Co. Ut ingenue fatear tibi, propemodum nihil. Oſtenduntur quædam monumenta vetuſtatis, quorum mihi nihil non videbatur commentitium, & excogitatum ad alliciendos ſimplices, & credulos. Imo nec hoc arbitror illos certo ſcire, quo loco ſita fuerit olim Hieroſolyma. AR. Quid igitur vidiſti? Co. Magnam ubique barbariem AR. Nihilo ſanctior redis? Co. Imo multis partibus deterior. AR. Nummatior ergo? Co. Imo [2] nudior leberide. AR. An non pœnitet igitur tam longinquæ peregrinationis fruſtra ſuſceptæ? Co. Nec pudet, quia tam multos habeo ſtultitiæ meæ ſodales; nec pœnitet, quia fruſtra jam ſit pœnitere. AR. Nihil ergo fructus refers è tam difficili peregrinatione? Co. Multum. AR. Quid tandem? Co. Quia poſthac vivam ſuavius. AR. An, quia jucundum eſt [3] meminiſſe laborum actorum? Co. Eſt iſthuc quidem nonnihil, ſed non in hoc ſunt omnia. AR. Eſtne aliud præmium? Co. Eſt ſane. AR. Quod? effare. Co. Magna voluptate, quoties libebit, & ipſe me afficiam, & alios mentiendo, quoties itinerarium meum recitabo in [4] conciliabulis, aut in conviviis. AR. Profecto [5] non tu procul aberras à ſcopo. Co. Deinde non minus capiam voluptatis, quum alios audiam

1 *Profundis Manibus*] Alluſit ad Polydorum, quem ſic Euripid. in Hecuba, inducit loquentem: *Adſum profectus è profundis Manibus*, id eſt, ab inferis.

2 *Nudior leberide*] Quod dicitur de vehementer tenuibus. *Leberis* enim ſerpentis ſignificat exuvium, quo nihil poteſt eſſe inanius.

3 *Meminiſſe laborum actorum*] Jucundi acti labores. Ex ipſa hominum natura adagium ſumptum eſt: eſt enim hoc inſitum omnibus; ut jucunda cuique ſit anteactorum malorum, aut periculorum ſecura recordatio, commemoratioque. Nam, ut Seneca bene dicit: *Quod fuit durum pati, meminiſſe dulce eſt. Virgilianum eſt L. 1. Æn. 207.*
—— *Forſan & hæc olim meminiſſe juvabit* A.

4 *Conciliabulum*] Locus, ubi in cœtum convenitur.

5 *Non aberrare à ſcopo*] Seu ſcopum attingere, eſt conjectura rem ipſam aſſequi.

1 *Sicu-*

diam mentientes de rebus, quas nec audierunt unquam, nec viderunt. Idque faciunt tanta confidentia, ut, quum narrent [1] Siculis gerris vaniora, tamen sibi etiam persuadeant, se vera loqui. Ar. Mira voluptas. Non omnino tibi periit [2] oleum, & opera, quod ajunt. Co. Imo hoc arbitror aliquanto consultius, quam quod faciunt isti, qui paullo pecuniæ conducti proficiscuntur in militiam, omnium scelerum scholam. Ar. Sed illiberalis est voluptas, ex mendaciis voluptatem capere. Co. Verum hoc aliquanto liberalius, quam obtrectatione vel delectare, vel delectari, aut alea tempus, & rem perdere. Ar. Cogor equidem [3] pedibus in tuam ire sententiam. Co. Verum est & alius fructus. Ar. Quis? Co. Si quis erit amicus egregie charus, affinis huic insaniæ, eum admonebo, domi maneat: ut nautæ solent ejecti naufragio, monere navigaturos, quid periculi sit vitandum. Ar. Utinam mihi monitor adfuisses in tempore! Co. Quid? num similis morbus te quoque corripuit? Num afflavit & te hujus mali contagium? Ar. Visi Romam, & [4] Compostellam. Co. Deum immortalem, quanto mihi solatio est, te contigisse stultitiæ meæ socium? [5] Quæ Pallas isthuc tibi misit in mentem? Ar. Non Pallas, sed ipsa [6] Moria, præsertim cum domi haberem uxorem integra adhuc ætate, liberos aliquot, & familiam, quæ pendebat ex me, & opera mea quoti-

1 *Siculis gerris vaniora*] Siculæ gerræ seu nugæ, res leviculæ dicuntur. Ausonius: *misi itaque ad te frivola, gerris Siculis vaniora.* Porro *gerras* Græci crates vimineas appellant. Quæ vox postea pro nugamentis, rebusque frivolis usurpata est. Tum etiam Siculorum dicacitas nota est veterum litteris.

2 *Oleum, & operam perdere*] Hoc est, quicquid insumitur aut rei, aut laboris, id omne deperdere. Metaph. ducta à gladiatorum, ac palæstritarum certaminibus; in quibus certaturi, unguentis quibusdam oleaceis perungebantur.

3 *Pedibus in sententiam tuam ire*] Hoc est, sententiam illam comprobare. Vide Adag. Chil. 2. Cent. 7. prov. 12.

4 *Compostella*] Vulgo *S. Jago*, urbs Hispaniæ, & caput Galæciæ. hic corpus *D. Jacobi* Hispaniæ protectoris colitur. Hinc ex diversis regionibus hoc confluunt Pontificii. Peregrinatores concha insigniuntur.

5 *Quæ Pallas*] Allusit ad Homerum, qui sæpe Palladem facit, huic aut illi suggerentem, quid facto opus sit.

6 *Moria*] Stultitia. vox Græca.

1 Ro-

quotidiana alitur. Co. Oportuit fuisse feriæ rei quippiam, quod te à carissimis tuis distraxerit. Narra, obsecro. AR. Pudet dicere. Co. Non apud me, qui, ut scis, eodem tenear malo. AR. Compotabamus aliquot vicini. Ubi vino incaluerat animus, erat, qui prædicabat, sibi esse in animo salutare divum Jacobum: erat alter, qui divum Petrum. Ilico non defuit unus, aut alter, qui sponderent, se comites fore. Tandem visum est, ut omnes irent simul. Ego, ne viderer parum commodus compotor, pollicitus sum & ipse. Mox agitari cœptum, utro potius iremus, [1] Romam, an Compostellam. Factum est [2] senatusconsultum, ut [3] bonis auspiciis utroque postridie proficisceremur omnes. Co. O grave decretum, dignius, quod vino inscriberetur, quam æri. AR. Ac mox ingens obambulat patera; quam ubi suo quisque ordine ebibisset, votum factum est inviolabile. Co. Nova religio; sed num omnibus contigit reditus incolumis? AR. Omnibus præterquam tribus, quorum unus in profectione moriens, mandavit nobis, ut suis verbis salutem diceremus Petro, & Jacobo. Alter periit Romæ, jussitque, ut suo nomine salutaremus uxorem, ac liberos. Tertium reliquimus [4] Florentiæ, valetudinis plane [5] deploratæ. Opinor jam esse apud superos. Co. Adeone pius erat? AR. Imo nugator maximus. Co. Unde igitur isthuc suspicare? AR. Quia peram habebat [6] indulgentiis largissimis distentam. Co. Audio: sed iter est longum in cœlum, nec satis, ut audio, tutum, ob [7] latrunculos, qui obsident regionem aëris mediam. AR. Verum: sed ille

sat

1 *Romam, an Compostellam*] Romæ Petrus, Compostellæ Jacobus divus tutelaris est.

2 *Senatusconsultum*] Allusit ad morem curiæ; ubi Senatus sententia, *Senatusconsultum* vocabant. Fiebat autem id, aut per rogationem; cum unusquisque sententiam verbis efferebat: aut per discessionem, quando idem sentientes, in unam partem pedibus irent.

3 *Bonis auspiciis*] Vide pag. 5.

4 *Florentia*] Hetruriæ nobilissima metropolis.

5 *Deplorata*] *Deplorata valetudo* dicitur, cui nullo remedio potest succurri: morbus insanabilis.

6 *Indulgentia*] Litteræ Indulgentiarum, Belg. *Aflaet-brieven.*

7 *Latrunculos*] Ridiculo utitur diminut.

1 *Diplo-*

ſat erat munitus [1] diplomatibus. Co. Qua lingua deſcriptis? Ar. Romana. Co. In tuto eſt igitur. Ar. Eſt, niſi forte incidat in [2] genium aliquem, qui Latine neſciat; tum eſſet illi redeundum Romam, & novum diploma impetrandum. Co. [3] Bullæ venduntur illic & mortuis? Ar. Maxime. Co. Sed interim illud mihi monendus es, ne quid effutias incogitantius: jam enim [4] corycæis plena ſunt omnia. Ar. Ego vero nihil elevo indulgentias, ſed [5] combibonis mei ſtultitiam rideo, qui, quum eſſet alioqui nugator nugaciſſimus, ſalutis ſuæ [6] proram, ajunt, ac puppim in [7] membrana collocavit potius, quam in correctis affectibus. Sed quando fruemur illa voluptate, quam modo prædicabas? Co. Quum erit commodum, adornabimus compotatiunculam aliquam, vocabimus noſtri ordinis homines, ibi certabimus mentiendo; noſque [8] affatim mutuis mendaciis oblectabimus. Ar. Age, fiat.

Alia. Perſonæ:

Pamphagus, Cocles.

Pa. Aut parum proſpiciunt oculi, aut Coclitem veterem compotorem meum video. Co. Imo nihil te fallunt oculi tui: vides ſodalem ex animo tuum. Nulla cuiquam erat ſpes reditus tui, qui tot annos abfueris, ignaris omni-

1 *Diplomatibus*] Ita Bullas Pontificias vocant.

2 *Genium*] Genium putarunt eſſe uniuſcujuſque loci Deum, vel angelum. vel *genium* appellabant Deum, qui vim obtineret rerum omnium gerendarum. *de Genio v. Serv. ad Virg. 5. Æn. v. 85. Broekh. ad Tibull. 2, 2, 5 & ad 4, 5, 9. Cl. Duk. ad Florum. l. 1. c. 13. §. 14.* A.

3 *Bulla*] Bulla pro obſignato diplomate ponitur: imprimis litteris pontificum, plumbeo ſigillo notatis, eorum decreta continentibus. Nobis, & Gallis, *bulle.*

4 *Corycæis*] Id eſt, obſervatoribus. Vide proverb. *Corycæus auſcultavit.* Ubi ſcil. quis id, quod agit, conatus diſſimulare, tamen à curioſis deprehenditur. Noſtrates hujuſmodi delatores vocant, *verklickers, of kraeyers.*

5 *Combibo, onis*] Idem, quod compotor.

6 *Prora, ac puppis*] Quoties ſummam totius negotii, & omne momentum, præſidiumque ſignificamus, *Proram*, & *puppim* dicimus: ut *Pietas ſtudiorum noſtrorum prora, & puppis eſſe debet.* Propterea quod à prora, & puppi, tanquam à capite, & calce, tota pendeat navis. Belg. *Die doen, en laten is.*

7 *Membrana*] Pro bulla membranacea, & charta pergamena.

8 *Affatim*] Abunde, large.

1 *Anti-*

omnibus, quæ te terrarum haberet regio. Sed unde? dic, quæso. PA. Ab[1] Antipodibus. Co. Imo ab[2] insulis, opinor, Fortunatis. PA. Gaudeo, quod agnoveris sodalem tuum: nam verebar, ne sic domum redirem, quemadmodum rediit Ulysses. Co. Quonam pacto rediit ille? PA. Nec ab uxore est agnitus. Solus canis jam vetulus mota cauda dominum agnovit. Co. Quot annos ille domo abfuerat? PA. Viginti. Co. Tu pluresabfuisti; nec tamen fefellit me tua facies. Sed quis isthuc narrat de Ulysse? PA. Homerus. Co. Oh, ille, ut ajunt, pater est omnium fabularum. Fortassis uxor interim asciverat[3] taurum alium, & idcirco non agnovit[4] Ulyssem suum. PA. Imo[5] nihil illa castius: sed[6] Pallas addiderat Ulyssi senium, ne posset agnosci. Co. Quî tandem agnitus est? PA. E[7] tuberculo, quod habebat in digito pedis: id animadvertit nutrix jam admodum anus, dum illi pedes lavat. Co. O curiosam[8] lamiam! Et tu miraris, si ego te agnovi ex isto tam insigni naso? PA. Nihil me pœnitet hujus nasi. Co. Nec est, cur pœniteat, cum[9] organum tibi sit ad res tam multas utile. PA. Ad quas? Co. Primum ad extinguendas lucernas erit cornu vice. PA. Perge. Co. Deinde, si quid hauriendum erit è cavo profundiore, fuerit loco[10] promuscidis. PA.[11] Papæ? Co. Si manus erunt occupatæ, licebit uti

1 *Antipodes*] Qui pedes habent nostris oppositos, ab *ἀντὶ*, *contra*. & *ποῦς*, *pes*. Terræ ergo incolæ dicuntur, qui contra nos positi sunt contrariis vestigiis.

2 *Fortunatæ insulæ*] Sic dictæ à fructuum ubertate, aërisque temperie: quas Horat. lib. Epod. Od. 16. vers. 42. describit.

3 *Taurum*] Id est, adulterum. Horat. *Quærenti taurum monstravit inertem.* *V. Doctiss. Interpr. ad Petron. Sat. c. 25.* A.

4 *Ulyssem*] Sic appellat maritum, qui nimium diu abfuit. Nam Ulyssem reducem nullus agnovit præter canem.

5 *Nihil illa castius*] Penelope enim absente viro, nec à parentibus, nec procis adduci potuit, ut fidem mariro datam, secundis nuptiis violaret.

6 *Pallas*] Dea Sapientiæ, quæ & alio nomine *Minerva* dicitur, è Jovis cerebro nata.

7 *Tuberculum*] Diminut. à *tuber*, tumor sc. seu callus eminens in corpore: à tumeo.

8 *Lamia*] Maleficæ mulieres, quæ oculos habent, cum foris sunt, quibus perspiciunt omnia, domi cœcutiunt.

9 *Organum*] Græce, instrumentum.

10 *Promuscis*] Rostrum Elephanti. idem, quod *proboscis*.

11 *Papæ*] *Παπαί*, *papæ*, interjectio admirantis.

1 *Paxil-*

uti vice [1] paxilli. PA. Etiam ne amplius? CO. Conducet excitando foculo, si defuerit follis. PA. Belle narras. Quid præterea? CO. Si lumen officiat scribenti, præbebit umbraculum. PA. Ha ha he: est præterea, quod dicas? CO. In bello navali præbebit usum [2] harpagonis. PA. Quid in bello terrestri? CO. Erit loco clypei. PA. Quid deinde? CO. Findendis lignis erit cuneus. PA. Probe. CO. Si [3] præconem agas, erit tuba: si [4] classicum canas, cornu: si fodias, ligo: si metas, falx: si naviges, ancora: in popina fuerit fuscina: in piscando hamus. PA. O me felicem! nesciebam, me circumferre tam ad multa conducibilem supellectilem. CO. Sed quis interim terrarum angulus te habuit? PA. Roma. CO. At quî fieri potuit, ut in tanta luce nemo te sciret vivum? PA. Imo nusquam magis latent boni viri; adeo ut sæpe clarissima luce neminem videas in frequenti foro. CO. Redis igitur nobis onustus sacerdotiis. PA. Venatus equidem sum sedulo: at parum favit [5] Delia. Nam complures illic [6] piscantur hamo, quod dici solet, aureo. CO. Stultum piscandi genus PA. Et tamen pulchre succedit nonnullis. Sed non omnibus feliciter cadit hæc [7] alea. CO. An non insigniter stulti sunt, [8] qui plumbum commutant auro? PA. Sed non intelligis, in plumbo sacro venas auri subesse. CO. Quid igitur? rediisti nobis nihil aliud, quam [9] Pamphagus? PA. Non. CO. Quid igitur? PA. [10] Lupis hians. CO. Felicius redeunt, qui asini

1 *Paxillus*] Parvus palus. Græcis est πάσσαλος, à πήσσω, *figo*, *pango*.

2 *Harpago*] Instrumentum, quo injecto attrahunt navem, commissuri bellum.

3 *Præconem agas*] Eumenii Rhetoris verba sunt: fortissimi viri in sacris certaminibus, summo labore, atque etiam vitæ periculo, solam vocem præconis petunt: nam antiqui tubas non habebant.

4 *Classicum*] Classicum canere, est signum dare militibus ad pugnandum.

5 *Delia*] Diana, venationis Dea.

6 *Piscantur*] Prov. *Aureo piscari hamo.*

7 *Alea*] Pro fortuna, & periculo.

8 *Qui plumbum, &c.*] Proverb. quoties inæqualem commutationem indicamus: deteriora nempe pro melioribus reddita. Græci, χρύσεα χαλκείων.

9 *Pamphagus*] Gr. *omnia comedens.*

10 *Lupus hians*] In eum dicitur, qui re multum sperata, multumque appetita frustratus discedit.

1 Epi-

aſini redeunt ſacerdotiorum ſarcina graves. Cur mavis ſacerdotium, quam uxorem? PA. Quia mihi placet otium: Arridet [1] Epicurea vita. CO. At mea ſententia ſuavius vivunt, quibus eſt lepida puella domi, quam complectantur, quoties libet. PA. Sed adde, nonnunquam, quum non libet. Amo voluptatem perpetuam. Qui ducit uxorem, uno menſe felix eſt: cui contigit opimum ſacerdotium, in omnem uſque vitam fruitur gaudio. CO. Sed triſtis eſt ſolitudo; adeo ut nec Adam ſuaviter victurus fuerit in Paradiſo, niſi Deus illi adjunxiſſet Evam. PA. Non deerit Eva, cui ſit opulentum ſacerdotium. CO, Sed voluptas non eſt voluptas, quæ cum mala fama, malaque conſcientia conjuncta eſt. PA. Verum dicis: & idcirco mihi in animo eſt, confabulatione librorum ſolitudinis tædium fallere. CO. Iſtis quidem ſodalibus nihil jucundius. Sed rediſne ad tuam piſcationem? PA. Redeo, ſi liceat parare novam eſcam. CO. Aureamne, an argenteam? PA. Utramlibet. CO. Bono animo eſt: pater ſuppeditabit. PA. Nihil illo tenacius. Nec crediturus eſt denuo, quum intellexerit, mihi [2] ſortem etiam periiſſe. CO. Verum iſta lex aleæ. PA. Sed ille non delectatur hac [3] alea. CO. Si pernegabit ille, commonſtrabo tibi, unde poſſis, quantum voles pecuniæ ſumere. PA. Tu vero mihi voluptatem narras: age, monſtra; jam cor mihi ſalit. CO. In promptu eſt. PA. Nactus es theſaurum aliquem? CO. Si nactus eſſem, mihi nactus eſſem, non tibi. PA. Si queam corradere centum ducatos, revixerit ſpes. CO. At ego tibi com-

1 *Epicurea vita*] Pro voluptuaria. Erat autem Epicurus philoſophus circa tempora Alexandri Magni, qui vulgo peſſime audit, tanquam & improbarum opinionum defenſor, & voluptuariæ vitæ magiſter. Seneca tamen eum ſæpe laudat l. de beata vita, c. 13. Et nomen voluptatis, in quo Epicurus ſummum bonum ſtatuit, male ſunt vulgo interpretati.

2 *Sortem*] Sors multa ſignificat: vel fortunam & caſum, ſeu eventum rei: vel conditionem & munus, ſeu officium: vel ſummam & primam pecuniam; Belg. *de hooft-ſomme*, ut hoc loco.

3 *Alea*] Pro quavis fortuna ſive periculo. Sic *Aleam jacere*, pro periclitari. Jacta eſt alea, Belg. *'t is gewaecht*. Contra: *Extra omnem aleam*, id eſt, periculum.

commonſtro, unde poſſis haurire centum millia. Pa. Quin tu igitur me beas? Ne diutius eneca. Dic, unde? Co. [1] Ex Aſſe Budæi. Illic reperias innumeras [2] myriades, ſive auream malis monetam, ſive argenteam. Pa. Abi, quo dignus es, cum tuo joco. Illinc tibi reſolvam, quod debuero pecuniæ. Co. Reſolves, ſed quod illinc tibi numeraro. Pa. Age, novi [3] naſum tuum. Co. At mihi præ te naſus eſt nullus. Pa. Imo nihil te naſutius. Nihil es, niſi naſus. Co. Ludis in re ſeria. Hac in re [4] ringi poſſim citius, quam ridere. Res gravior eſt, quam ut ridere libeat. Tu ſi hic eſſes, non luderes. Pa. Sum tibi ludibrio. Illudis mihi, & illudis me. Joco me tractas in re neutiquam jocoſa. Co. Minime rideo; id, quod res eſt, dico. Non rideo quidem; imo rem ipſam dico. Serio loquor. Ex animo loquor. Simpliciter loquor. Vera loquor. Pa. Ita tibi ſemper [5] ſtet in capite pileum, ut iſta tu ſimpliciter loqueris. Sed ceſſo abire domum, cogniturus, quo in ſtatu ſint illic omnia? Co. Offendes nova permulta. Pa. Credo; ſed utinam omnia ex animi ſententia. Co. iſthuc optare licet omnibus; ſed hactenus obtigit nemini. Pa. Hoc quoque commoditatis adferet utrique noſtrum ſua peregrinatio, quod dulcior erit poſthac domus. Co. Neſcio: nam video, quoſdam ſepties illo recurrere. Adeo ſcabies illa ſine fine ſolet prurire, ſi quem ſemel invaſerit.

Alia.

1 *Ex Aſſe Budæi*] Eſt liber, præfixum habens hunc titulum.

2 *Myriades*] Myrias, Græcum eſt, & eſt numerus decem millium.

3 *Naſum*] Naſus hic ſumitur pro ſagacitate, acrimonia & dicacitate: ita *Habere naſum* eum dicimus, qui venuſta quadam & ſcita irriſione alium deridet. Hinc & *Naſuti*, dicuntur dicaces, & qui doctè alios norunt irridere. Mart. Lib. 13. Epig. 2. vſ. 1. *Naſutus ſis uſque licet, ſis denique naſus.*

4 *Ringi, quam ridere*] Ringitur iratus, non ridet. *Rictus* igitur eſt deductio labiorum, ſed præ dolore; cum *riſus* ſit ex gaudio.

5 *Stet in cap.*] Proverb. eſt in eos, qui diverſum ſentiunt ab iis, quæ dicunt, id eſt, præpoſtere ſtet pileum. Belg. *See moet u de muts ſtaen.*

Alia. Militaria.

HANNO, [1]THRASYMACHUS.

HA. UNde redis nobis [2] Vulcanus, qui Mercurius hinc abieras nobis? TH. Quos Vulcanos, aut quos Mercurios mihi narras? HA. Quia alatus videbare, quum abires, nunc claudicas. TH. Sic à bello rediri solet. HA. Quid tibi cum bello, homo quovis [3] dama fugacior? TH. Spes prædæ reddiderat fortem. HA. Multum igitur refers [4] manubiarum? TH. Imo [5] zonam inanem. HA. Tanto minus gravare sarcina. TH. Atqui sceleribus onustus redeo. HA. Gravis profectò sarcina, si verum dicit [6] Propheta, qui peccatum appellat plumbum. TH. Plus illic scelerum & vidi, & patravi, quam unquam antehac in omni vita. HA. Ecquid igitur arridet vita militaris? TH. Nihil neque scelestius, neque calamitosius. HA. Quid igitur in mentem venit istis, qui nummo conducti, nonnulli gratis, currunt ad bellum, non aliter quam ad convivium? TH. Ego nihil aliud conjectare possim, quam illos agi [7] malis furiis, sese que totos malo dæmoni, ac miseriæ devovisse, nec aliud, quam hic [8] manes suos anticipare. HA. Ita quidem videtur. Nam ad res honestas vix ullo pretio conduci queant. Sed expone nobis, quomodo gestum sit prælium, & utro sese inclinarit victoria. TH. Tantus erat strepitus, tumultus, tubarum bombi, cornuum tonitrua, hinnitus equorum, clamor virorum, ut neque videre potuerim, quid gereretur, adeo ut vix scirem, ubi

1 *Thrasymachus*] Id est, audax in pugna, nomen aptum militi. ex θρασὺς, *audax*, & μάχομαι, *pugno*.

2 *Vulcanus*] Fingitur claudus: Mercurius alatus.

3 *Dama*] Genus capræ sylvestris, animal timidum; quod licet vere fera non sit, raro tamen teste Plin. mansuescit. Virg. Ecl. 8. vs. 28. *Cum canibus timidi venient ad pocula damæ. adde Servium ad 3. Georg. v. 539. A.*

4 *Manubiæ*] Pecunia è spoliis collecta.

5 *Zonam inanem*] Vide proverb. *Zonam perdidit*. Milites enim, quicquid haberent, in zonam secum portabant.

6 *Propheta*] Vide Ezech. 22. 18. 20. Zach. 5. 7, 8.

7 *Malis furiis*] A Poëtis Furiæ tres finguntur, Alecto, Tisiphone & Megæra, affligentes sceleftas mentes.

8 *Manes anticipare*] Mortem sc. ante occupare & prævenire.

ubi essem ipse. HA. Unde igitur cæteri, qui ex bello veniunt, sic depingunt singula, quid quisque dixerit, aut gesserit, quasi nusquam non adfuissent otiosi spectatores? TH. Ego credo, istos mentiri splendide. In tentorio meo quid gestum sit, scio: quid in prælio, prorsus ignoro. HA. An ne hoc quidem scis, unde tibi venerit claudicatio? TH. Vix; ita me Mavors posthac male amet: suspicor aut saxo, aut equi calce læsum genu. HA. At ego scio. TH. Scis? an tibi narravit aliquis? HA. Non, sed divino. TH. Dic igitur. HA. Quum fugeres pavidus, collapsus humi offendisti in silicem. TH. Dispeream, nisi [1] rem acu tetigisti. Adeo verisimile est, quod divinasti. HA. Abi domum, & uxori narra tuas victorias. TH. Illa mihi occinet haud suave [2] encomium, qui nudus redeam. HA. Sed unde restitues, quod rapuisti? TH. Jam pridem restitui. HA. Cui? TH. Scortis, [3] œnopolis, & iis, qui me vicerunt alea. HA. Satis militariter. Par est, ut, quod male partum est, pejus dispereat. Verum à sacrilegiis, opinor, temperatum est. TH. Imo illic erat [4] sacrum nihil. Nec profanis parcitum est, nec fanis. HA. Quo pacto sarcies? TH. Negant oportere sarciri, quod in bello commissum sit: jure fit, quod illic fit. HA. Jure belli fortassis. TH. Tenes. HA. At istud jus summa est injuria. Te non patriæ pietas, sed prædæ spes pertraxit in bellum. TH. Fateor; & arbitror, paucos illuc ire sanctiore proposito. HA. Est aliquid, insanire cum multis. TH. Concionator è suggesto pronuntiavit, bellum esse justum. HA. Suggestum illud non solet mentiri. Sed ut justum sit Principi, non continuo justum est tibi. TH. Audivi ex [5] Rabbinis, quod licet

1 *Rem acu tetigisti*] Id est, rem ipsam divinasti, nihil aberras. *Acu* autem *tangere* perinde est, quasi dicas, ipsissimum punctum contingere.

2 *Encomium*] Solent encomio laudari, qui fortiter se gessissent in bello.

3 *OEnopolis*] Id est, vinorum venditoribus, cauponis. Ex οἶνος, vinum, & πωλέω, *vendo*.

4 *Nihil sacrum*] Allusum est ad prov. Οὐδὲν ἱερὸν, tametsi deflexerit in alium sensum.

5 *Rabbinis*] Rabbinos vocant Hebræi, quos nostri *Magistros nostros*. *Rabbi* enim

cet sua cuique arte vivere. HA. Præclara ars, incendere domos, diripere templa, violare sacras virgines, spoliare miseros, occidere innoxios. TH. Lanii conducuntur ad mactandum bovem; cur nostra ars reprehenditur, quod conducimur ad mactandos homines? HA. Non eras solicitus, quonam esset migratura anima tua, si contigisset in bello cadere? TH. Non admodum. Bona spes habebat animum meum. Nam divæ Barbaræ me semel commendaram. HA. Receperat illa tutelam tui? TH. Sic mihi visa est [1] annuere capite aliquantulum. HA. Quando isthuc tibi visum est? mane? TH. Non, sed à cœna. HA. Sed tum, ut arbitror, etiam arbores tibi visæ sunt ambulare. TH. Ut hic divinat omnia! sed præcipua spes erat [2] in divo Christophoro, cujus imaginem quotidie contemplabar. HA. In tentoriis? Unde illic divi? TH. Carbone pinxeramus illum in velo. HA. Nimirum haudquaquam [3] ficulnum, ut ajunt, præsidium erat carbonarius ille Christophorus. Sed extra jocum, non video, quî possis expiari à tantis flagitiis, nisi te conferas Romam. TH. Imo novi viam breviorem. HA. Quam? TH. Ibo ad Dominicales; illic paullo transigam cum commissariis. HA. Etiam de sacrilegiis? TH. Etiamsi Christum ipsum spoliassem, ac decollassem etiam; tam largas habent indulgentias, & auctoritatem componendi. HA. Bene habet, si vestram compositionem Deus [4] ratam habuerit. TH. Imo magis metuo, ne diabolus non habeat ratam. Nam Deus natura placibilis est.

HA.

enim cognomen est, quod doctoribus verbi divini tribuebant Hebræi. Proprie *Rabbi* magister meus cum adjectione pronominis.

1 *Annuere capite*] Habebatur optimi indicii loco, cum Deus, Deave annueret. Ita Junonis simulacrum Romanis annuere visum, quando Vejis Romam transportaretur.

2 *In D. Christophoro*] Fingitur Christophorus humeris gestasse Christum per aquas. Inde vulgo *Christophori* vocantur magnates, qui promorioni tenuiorum studenr. Allusum est vulgi opinioni; unde plerumque Christophoros cum hoc disticho pictos videas: *Christophori sancti faciem quicunque tuetur, Illa nempe die non morte mala morietur.*

3 *Ficulnum præsid.*] Id est, parum utile & validum, nullius momenti & contemnendum, vide Chiliades.

4 *Ratam habere*] Approbare.

1 *Simi-*

HA. Quem tibi ſacerdotem deliges? TH. Cui cognovero quam minimum eſſe frontis ac bonæ mentis. HA. Ne non habeant [1] ſimiles labra lactucas. Ab illo purus abibis ad corpus dominicum? TH. Quid ni? Poſteaquam ſemel [2] effudero ſentinam in illius [3] cucullam, ego me exoneravero ſarcina: ipſe viderit, qui abſolvit. HA. Quî ſcis, an abſolvat? TH. Scio. HA. Quonam indicio? TH. Quia [4] manum imponit capiti, admurmurans neſcio quid. HA. Quid ſi reddat tibi omnia peccata tua, quum manum imponit, hæc admurmurans: *Abſolvo te ab omnibus benefactis, quæ nulla in te comperio: & reſtituo te tuis moribus, talemque dimitto, qualem accepi?* TH. Viderit ille, quid dicat: mihi ſatis eſt, quod me credo abſolutum. HA. Sed iſthuc tuo periculo credis. Fortaſſe non fuerit ſatis Deo, cui debes. TH. Unde tu mihi obvius, qui mihi conſcientiam [5] è ſerena, nubilam redderes? HA. Felix occurſus: Bona avis eſt obvius amicus, qui bene moneat. TH. Neſcio, quam bona, certe parum ſuavis.

Herilia.

[6] RABINUS, SYRUS.

RA. Heus heus furcifer, jamdudum raucеſco clamore, nec tu tamen expergiſceris: videre mihi vel [7] cum gliribus certare poſſe. Aut ocyus ſurge, aut ego tibi fuſte ſomnum

1 *Similes labra lact.*] Ubi ſimilia ſimilibus contingunt. Veluti præceptori parum docto, diſcipulus indocilis: improbo populo, magiſtratus improbus, &c. breviter quoties mala malis, digna dignis eveniunt. Natum adagium ab aſino carduos paſcente, quæ lactuca, aſininis labiis digna fuit.

2 *Effudero ſentinam*] Metaphora à navibus deſumpta: pro, omnia facinora.

3 *Cucullam*] Cucullus veſtis genus eſt: Juvenal. Sat. 6. vſ. 119. *Sumere nocturnos meretrix auguſta cucullos.* Eodem nomine tegmen capitis Monachi inſignitur.

4 *Manum imponit*] Impoſitio manuum è veteri Teſtamento fluxit in Novum; quia Apoſtoli morem illum à priſcis Hebræis acceperant. Uſurpabatur vero ſub V. T. in inauguratione tum Magiſtratuum Levitarum: ut & in benedictionibus privatis & publicis.

5 *E ſerena*] *Serenus* metaphorice, pro quieto & læto: ita & *nubilus*, pro turbato.

6 *Rabinus*] Aptum heri nomen, ut Syrus ſervi, ex omnibus Comœdiis: & Cicero, Judæorum & Syrorum gentem ſervituti natam, adſerit.

7 *Cum glirib.*] Alludit ad proverb. *glire ſomnolentior.* Hinc Martial. Lib. 13. Epig. 59. *Tota mihi dormitur hyems, & pinguior illo Tempore ſum, quo me nil niſi ſomnus alit.*

1 *Con-*

ſomnum iſtum excutiam. Quando crapulam heſternam edormieris? Non te pudet, ſomnium hominis, in multam lucem ſtertere? Qui frugi ſunt famuli, ſolent exortum ſolis antevertere, curareque, ut herus ſurgens reperiat omnia parata. Ut ægre divellitur à nido tepefacto cuculus! Dum ſcalpit caput, dum diſtendit nervos, dum oſcitat, tota abit hora. SY. Vixdum diluxit. RA. Credo; tibi. Nam tuis oculis adhuc multa nox eſt. Tibi nox adhuc eſt [1] concubia. SY. Quid me jubes facere? RA. Fac, ut luceat foculus: verre pileum ac pallium: exterge calceos & crepida. Inverſas caligas primum intus purga ſcopis, mox foris. Deinde [2] ſuffitum aliquem facito purgando aëri. Accende lucernam. Muta mihi lineum induſium, ac ad ignem fumi expertem, ſicca lotum. SY. Fiet. RA. Atqui move te ocyus. [3] Jam hæc feciſſe oportuit. SY. Moveo. RA. Video; ſed nihil promoves. [4] Ut incedit teſtudo? SY. Non poſſum [5] ſimul ſorbere & flare. RA. Etiam ſententias loqueris, carnifex? Tolle matulam. Compone lecti ſtragulas, revolve [6] cortinas. Verre pavimentum. Verre ſolum cubiculi. Adfer aquam lavandis manibus. Quid ceſſas, aſine? Annus eſt, priuſquam accendas candelam. SY. Vix reperio ſcintillam ignis. RA. Sic heri condidiſti. SY. Nec follem habeo. RA. Ut reſponſat nebulo, quaſi, qui te habeat, careat folle. SY. Quam imperioſum habeo dominum! vix hujus juſſis decem expediti famuli fecerint ſatis. RA. Quid ait ceſſator? SY. Nihil; omnia recte. RA. Non ego te audio murmurantem? SY. Equidem precor. RA. Credo, Pater noſter inver-

1 *Concubia nox*] Concubium eſt noctis primus ſomnus; ita dictum, quod eo tempore fere omnes cubent. *Conſule Servii Notas ad Virg.* 3. *Æn. vſ.* 587. A.

2 *Suffitum*] *Suffitum* proprie expiationis genus erat, quo ſe expiari credebant veteres, à funere domum reverſi.

3 *Jam hac feciſſe*] Terentianum eſt.

4 *Ut incedit teſtudo*] Alludit ad proverb. *Teſtudine tardior.*

5 *Simul ſorbere & flare*] Commode utemur hoc adaglo; ſi quando ſignificabimus, negotia quædam id genus eſſe, ut pariter ab iiſdem tractari non queant. Veluti ſi quis conetur ſimul & litteris & voluptatibus vacare; ſimul amoribus & parſimoniæ indulgere; ſimul Deo & Mammonæ ſervire, &c.

6 *Cortinas*] *Cortina* multa ſignificant; ſed hoc loco dicuntur aulæa & vela ad locum aliquem contegendum.

inversum, precationem, opinor, Dominicam præpostere. Quid gannis de imperio? SY. Precor, tibi ut fias Imperator. RA. Et ego tibi, ut fias homo ex caudice. Sequere me ad templum usque. Mox domum recurrito, lectos concinnato. Hæc confusa suo quæque loco digerito. Fac, ut niteat tota domus. Matulam defricato. Hæc sordida submoveto ab oculis, fortassis invisent me quidam aulici. Si quid sensero prætermissum, vapulabis largiter. SY. Hic sane novi [1] benignitatem tuam. RA. Proinde cave, si sapis. SY. At interim de prandio nulla mentio. RA. Vah, ut hic mentem habet furcifer! Non prandeo domi. Itaque sub horam decimam ad me transcurrito, deducturus me eo, ubi sum pransurus. SY. Tibi quidem prospectum, sed hic interim nihil est, quod edam. RA. Si non est, quod edas, est, quod esurias. SY. Nemo fit esuriendo satur. RA. Est panis. SY. Est, sed [2] ater, & furfuraceus. RA. Delicias hominis! Te quidem fœnum esse oportuit, si pabulum detur te dignum. An postulas, ut te asinum, tantum placentis saginem? Si fastidis panem citra [3] obsonium, adde porrum, aut, si mavis, cepe.

Alia.

RA. Est tibi abeundum in forum. SY. Tam procul? RA. Non sunt, nisi sex passus; tibi pigro sunt bis mille. Consulam autem tuæ pigritiæ. Eadem legatione multa conficies negotia: tu supputa in digitos, ut memineris. Primum deflectes ad vestiarium, ac thoracem [4] undulatum, si jam perfectus est, ab eo recipies. Hinc quæres Cornelium [5] veredarium. Is plerumque est in Cervo; ibi potitat,

1 *Benignitatem*] Ἀκυρολογία, vel etiam ἀντίφρασις, idem est, animum verberandi cupidum.

2 *Ater, & furf.*] Vilioris generis, ex furfure, utpote purgamento farinæ confectus. Olim furfurea suibus objiciebantur.

3 *Obsonium*] Quicquid cibi ultra panem apponitur.

4 *Undulatum*] Sic dict. quod ad undularum similitudinem sit pictus: ut & *cymatilis*, à fluctu. Vulgo *de Chamelot*.

5 *Veredarium*] Quem vulgo cursorem, aut postam vocamus, quod à *veredo*, equo cursus velocissimi.

titat. Rogabis, ſi quid habet literarum ad me, & ad quem diem ſit profecturus. Deinde convenies mercatorem pannarium: rogabis meis verbis, ne quid ſolicitus ſit, quod pecuniam non miſerim ad diem præſcriptum; numerabitur propediem. Sy. Quando? [1] ad calendas Græcas? Ra. Rides [2] ganeo; imo ante calendas Martias. In reditu deflectes ad lævam, & ex bibliopolis diſces, ſi quid advectum ſit novorum libellorum è Germania. Cognoſce, qui ſint, & quanti venales. Poſt hæc rogabis Goclenium, ut mihi dignetur eſſe conviva, alioqui cœnaturo ſoli. Sy. Etiam convivas vocas? non habes domi, unde vel murem paſcas. Ra. Proinde tu, confectis cæteris, abi ad macellum, & eme nobis armum ovillum: eum curabis eleganter aſſum. Audin' hæc? Sy. Plura, quam vellem. Ra. At vide, ut memineris. Sy. Vix potero dimidium. Ra. Etiam hic ſtas, ceſſator? Jam rediſſe oportuit. Sy. Quis poſſit unus tot rebus obeundis ſufficere? Deduco, ac reduco. Sum illi à ſcopis, à matula, à pedibus, à manibus, à poculis, à libellis, à rationibus, à jurgiis, à legationibus: poſtremo non videor illi ſat occupatus, niſi ſim & coquus.

Alia.

Ra. Profer ocreas: nam equitandum eſt. Sy. En, adſunt. Ra. Probe quidem abs te curatæ: totæ albent ſitu. Opinor nec exterſas, nec unctas hoc anno, adeo rigent præ ſiccitate. Exterge [3] ſubuvido panno: mox unge ad ignem diligenter, ac [4] macera, donec molleſcant. Sy. Curabitur. Ra. Ubi calcaria? Sy. Adſunt. Ra. Verum, ſed obducta rubi-

1 *Ad calendas Græcas*] Id eſt, nunquam: quia Græci calendas non habent ut Latini, ſed *νουμηνίας*, ſeu novilunia: & ad lunæ recurſus Græci ſolvebant uſuras. Huc itaque reſpexit Auguſtus, cum diceret, ad Græcas calendas ſoluturos; quos nunquam reddituros mutuum ſignificabat.

2 *Ganeo*] Qui ganea ſeu lupanaria frequentat.

3 *Subuvido*] *Sub* in compoſitione diminuit ſignificationem primitivi. *Uvidum* autem, quod pingue, & humorem intrinſecum habet.

4 *Macera*] *Macerare* cum ad corpus refertur, ſumitur pro *attenuare*, inde *macer*: cum ad animum, *affligere*: cum ad res inanimatas, *mollificare*, aut etiam *madefacere*.

rubigine. Ubi frænum & [1] ephippia? SY. Sunt in promptu. RA. Vide, ne quid desit, aut ne quid ruptum, aut mox rumpendum; ne quid nobis sit in mora, cum erimus in cursu. Propera ad sellarium, & hoc lorum cura sarciendum. Reversus inspice soleas, sive calceos equorum, num qui clavi desint, aut vacillent. Quam macilenti sunt equi, quamque [2] strigosi? Quoties absterges, aut pectis illos in anno? SY. Imo quotidie. RA. Nimirum res ipsa loquitur. Jejunant, opinor, nonnunquam totum triduum. SY. Minime. RA. Negas tu quidem, sed aliud dicturi sint equi, si loqui liceat: quamquam satis loquuntur ipsa macie. SY. Curo sedulo. RA. Cur igitur tu habitior equis? SY. Quia non pascor fœno. RA. Hoc igitur restat. Adorna manticam celeriter. SY. Fiet.

Monitoria pædagogica.

[4] PÆDAGOGUS, PUER.

PÆ. TU mihi videre non in aula natus, sed in caula, adeo moribus es agrestibus. Puerum ingenuum decent ingenui mores. Quoties alloquitur te quispiam, cui debes honorem, compone te in rectum corporis statum, aperi caput. Vultus sit nec tristis, nec torvus, nec impudens, nec protervus, nec instabilis, sed hilari modestia temperatus: oculi verecundi, semper intenti in eum, cui loqueris: juncti pedes, quietæ manus. Nec vacilles alternis tibiis, nec sint gesticulosæ manus, nec mordeto labrum, nec scabito caput, nec fodito aures. Vestis item ad decorum componatur, ut totus cultus, vultus, gestus, & habitus corporis ingenuam modestiam, & verecundam indo-

1 *Ephippia*] Proprie sunt tegmina, quibus equi sternuntur: vel sellæ equis ad insidendum impositæ. Ex ἐπὶ, *super*, & ἵππος, *equus*.

2 *Strigosi*] Quasi stringosi, fame & vitio quodam restricti. STRIGOSI EQUI *sunt male habiti, & inpoliti, qui strigâ nimirum opus habent V. Salmasium exercit. Plin. p. 40. in fin. venit* STRIGOSUS *a* STRIGO *quod verbum illustrarunt Cl. Gudius & Burmannus ad Phaedr. L. 3. f. 6. vs. 9.* A.

3 *Adorna Manticam*] Mantica, perula viatoria, qua scil. iter facientes, viaticum, aliave necessaria, circumferunt.

4 *Pædagogus*] A παῖς, *puer*, & ἀγωγὸς, *ductor*. Est quippe talis, cui puerorum custodia est commissa.

1 *Pace*]

dolem præ se ferat. Pu. Quid si mediter? Pæ. Fac. Pu. Siccine satis? Pæ. Nondum. Pu. Quid si sic? Pæ. Propemodum. Pu. Quid si sic? Pæ. Hem satis est; isthuc tene. ne sis inepte loquax aut præceps. Nec vagetur animus interim, sed sis attentus, quid ille dicat. Si quid erit respondendum, id facito paucis, ac prudenter, subinde præfatus honorem, nonnunquam & addito cognomento honoris gratia: atque identidem modice flectas alterum genu, præsertim ubi responsum absolveris. Nec abeas. nisi præfatus veniam, aut ab ipso dimissus. Nunc age, specimen aliquod hujus rei nobis præbe. Quantum temporis abfuisti à maternis ædibus? Pu. Jam sex ferme menses. Pæ. Addendum erat, domine. Pu. Jam sex ferme menses, domine. Pæ. Non tangeris desiderio matris? Pu. Nonnunquam sane. Pæ. Cupis eam revisere? Pu. Cupio, domine, si id [1] pace liceat tua. Pæ. Nunc flectendum erat genu. Bene habet. Sic pergito. Cum loqueris, cave, ne præcipites sermonem, aut hæsites lingua, aut palato immurmures, sed distincte, clare, articulate consuescito proferre verba tua. Si quem præteribis natu grandem, magistratum, sacerdotem, doctorem, aut alioqui virum [2] gravem, memento aperire caput, nec pigeat inflectere genu. Itidem facito, cum præteribis ædem sacram, aut [3] imaginem crucis. In convivio sic te præbebis hilarem, ut semper memineris, quid deceat ætatem tuam: postremus omnium admoveto manum patinæ. Si quid datur lautius, recusato modeste: si instabitur, accipe, & age gratias: mox decerpta portiuncula, quod reliquum est, illi reddito, aut alicui proxime accumbenti. Si quis præbibet, hilariter illi bene precator, sed ipse bibito modice. Si non sitis, tamen admo-

1 *Pace*] Id est, venia tua, te non irascente. *V. Pass. ad Propert. 2, 19, 40. p. 345. in fin. De Salas aliosque interpr. ad Petron. Sat. c. 2.* A.

2 *Gravem*] Id est, venerabilem; unde & contemptibiles, *leves* dicimus.

3 *Imaginem crucis*] Probant antiquitatem adorationis crucis ex Tertulliano Pontificii: quia teste illo patre, Christianis pagani objicerent, eos crucis religiosos. Depellit autem hanc calumniam idem Tertullianus. Minut. Felicis verba etiam sunt, neque adoramus, neque optamus.

moveto cyathum labiis. Arride loquentibus: ipſe ne quid loquaris, niſi rogatus. Si quid obſcœni dicetur, ne arride, ſed compone vultum, quaſi non intelligas. Ne cui obtrectato, ne cui temet anteponito, ne tua jactato, ne aliena deſpicito. Eſto comis etiam erga tenuis fortunæ ſodales. Neminem deferto. Ne ſis lingua futili. Ita fiet, ut ſine invidia laudem invenias, & amicos pares. Si videris, convivium eſſe prolixius, precatus veniam, ac ſalutatis convivis, ſubducito te à menſa. Vide, ut horum memineris? PU. Dabitur opera, mi præceptor. Numquid aliud vis. PÆ. Adito nunc libros tuos. PU. Fiet.

De luſu.

NICOLAUS, HIERONYMUS, COCLES, PÆDAGOGUS.

NI. JAmdudum & animus, & cœlum, & dies invitat ad ludendum. HI. Invitant quidem hæc omnia, ſed ſolus præceptor non invitat. NI. Subornandus orator quiſpiam, qui veniam extorqueat. HI. Apte quidem dictum, extorqueat. Nam citius [1] clavam extorſeris è manu Herculis, quam ab hoc ludendi veniam. At olim illo nemo fuit ludendi avidior. NI. Verum, ſed jam olim ille oblitus eſt, ſe fuiſſe puerum. Ad verbera facillimus eſt & liberalis; hic parciſſimus, idemque difficillimus. HI. Attamen protrudendus eſt aliquis legatus, [2] non admodum verecundæ frontis, quem non illico [3] protelet ſuis ſævis dictis. NI. Eat, qui volet; ego carere malo, quam rogare. HI. Nemo magis accommodus ad hanc legationem, quam Cocles. NI. Nemo profecto. Nam [4] perfrictæ frontis eſt, ac

1 *Clavam extorſeris*] Quod tanquam impoſſibile hic proponitur. Et qui ſibi vindicare conatur, quod alius jam potentior occupavit, non infacetè dicetur, *clavam velle Herculi extorquere.*

2 *Non verecundæ frontis*] Vide prov. *Frontis perfrictæ.* Frons enim habita eſt antiquitus, pudori ſacra. Inde *frontem* proverbio *perfricuiſſe* dicuntur, qui pudorem omnem dedidicerunt, veluti manu à vultu abſterſo pudore, Belg. *Die in de wol geverwt is.*

3 *Protelare*] Eſt abigere & longe propellere. Item exagitare ſignificat & perturbare. Terent. in Phorm. act. 1. ſc. 4. V. ibi Weſterb. A.

4 *Perfrictæ frontis*] Id eſt, inſigniter impudens: hinc & inverecundi *effrontes*, Vide ſupra, *Non verecundæ frontis.*

1 *Lin-*

ac bene [1] linguax. Deinde sensum hominis pulchre callet. HI. I Cocles, ab omnibus nobis magnam initurus gratiam. CO. Equidem experiar sedulo. Verum, si non successerit, ne conferte culpam in oratorem vestrum. HI. Bene ominare: si te satis novimus, impetrabis. Abi orator, redibis exorator. CO. Eo. Bene fortunet legationem meam [2] Mercurius. Salve præceptor. PÆ. Quid sibi vult nugamentum hominis? CO. Salve præceptor observande. PÆ. Insidiosa civilitas. Satis jam salveo. Dic, quid velis. CO. Totus discipulorum tuorum grex orat ludendi veniam. PÆ. Nihil aliud, quam luditis, etiam absque venia. CO. Scit tua prudentia, vigorem ingeniorum excitari moderato lusu, quemadmodum nos docuisti ex [3] Quintiliano. PÆ. Sane ut isthuc tenes, quod pro te facit. Laxamento opus est iis, qui vehementer laborant: vobis, qui segniter studetis, & acriter luditis, fræno magis opus est, quam laxatis habenis. CO. Adnitimur pro viribus. Et, si quid hactenus cessatum est, post diligentia sarcietur. PÆ. Oh sartores! Quis erit [4] fidejussor aut sponsor, isthuc futurum? CO. Ego capitis mei periculo non dubitem esse sponsor. PÆ. Imo [5] culi periculo potius. Scio, quam non sit tutum tibi credere, tamen hic periculum faciam, quam sis bonæ fidei. Si dederis verba, posthac nequicquam mecum egeris. Ludant, sed gregatim in campis. Ne divertant ad compotationes, aut alia nequiora. Mature se recipiant domum ante solis occubitum CO. Fiet. Exoravi, quamquam ægre. HI. O lepidum caput; omnes amamus te plurimum. CO. Sed interim cavendum, ne, quid peccemus, alioqui de meo tergo dependendum foret. Fidejussi vestro omnium nomine. Quod si quid accidat, non est, quod me post-

1 *Linguax*] Idem, qui locutuleius, aut blatero.

2 *Mercurius*] Id est, nuncius, quia præses est nunciorum.

3 *Quintiliano*] Verba sunt Quintiliani lib. 8. Orator. *Alenda ingenia atque indulgentia quadam enutrienda.*

4 *Fidejussor*] Qui sua fide & periculo promittit, alium aliquid daturum aut facturum.

5 *Culi periculo*] Culus, seu podex vel anus.

1 Ta-

posthac utamini legato. Hi. Cavebitur. Sed quod lusus genus potissimum placet? Co. De hoc in campo consultabimus.

Pila.

Ni. Nulla res melius exercet omnes corporis partes, quam pila palmaria, sed aptior hyemi, quam æstati. Hi. Nullum anni tempus nobis parum accommodum est, ad ludendum. Ni. Minus sudabitur, si ludamus reticulo. Hi. Imo reticulum piscatoribus relinquamus; elegantius est palma uti. Ni. Age, nihil moror: sed quanti certabimus? Hi. [1] Talitro; sic parcetur pecuniæ, Ni. At ego malo fronti parci, quam pecuniæ. Hi. Et mihi frons charior est pecunia. Aliquo periculo certandum est, alioqui [2] friget ludus Ni. Sic res habet, ut dicis. Hi. Utra pars prior evicerit tres lusus, ei victa pendet sextam [3] drachmæ partem: sed hac lege, ut, quicquid è victoriis collectum fuerit, insumatur in convivium, ad quod pariter vocentur omnes. Ni. Placet lex, & [4] rata esto. Superest igitur, ut sortiamur partes. Nam sumus ferme pares omnes, ut non admodum referat, quis cui conjungatur. Hi. Tu tamen me longe peritior es. Ni. Ut sim, sed tu felicior. Hi. Etiam hic valet fortuna? Ni, Illa nusquam non regnat. Hi. Age, fiat sortitio. [5] Euge, bene cecidit: contigêre, quos volebam. Ni. Et nos nostræ sodalitatis non pœnitet. Hi. Agedum, simus viri. Amat victoria curam. Suum quisque locum gnaviter tueatur. Tu mihi consiste à tergo, excepturus pilam, si me transvolet. Tu isthic observa, repulsurus huc ab adversariis revolantem. Ni. Ne

musca

1 *Talitro*] Talitrum, percussio inflicta ungue.

2 *Friget ludus*] Id est languet, remittitur: & sic contra ludus *fervere* dicitur, quando cum diligentia procedit.

3 *Drachma. part.*] Drachmam Æginæam intelligit, quæ nostratis monetæ sex stuferos valet, seu decem obolos: cum *dragma Attica*, pendat sex obolos tantum. Sexta ergo pars drachmæ Æginææ, est stuferus.

4 *Rata*] Id est, firma, fixa. Opponitur hic *ratum* irrito.

5 *Euge*] Laudantis congratulantisque interjectio.

1 *Bonis*

musca quidem hac prætervolarit impune. Hi. Agite [1] bonis avibus; mittite pilam in tectum. Qui miserit nihil præfatus, frustra miserit. Ni. Hem, accipe igitur. Hi. Mittito. Si miseris extra lineas, aut infra suprave tectum, vestro damno fuerit, aut certe nobis fraudi esse nolim. Tu sane parum commode mittis. Ni. Tibi quidem, at nobis commode. Hi. Ut miseris, ita remittam. Par pari referam. Sed præstat ingenue legitimeque ludere. Ni. In ludo pulchrum est arte vincere. Hi. Fateor; atque etiam in bello. Sed habet utraque pars suas leges. Et sunt artes illiberales. Ni. Credo, [2] plures septem. Signa terminum testula, aut rudere, aut, si mavis, pileo tuo. Hi. Tuo malim. Ni. Rursus accipe pilam. Hi. Mitte. Pone notam. Ni. Habemus duos terminos satis longinquos. Hi. Utcumque; sed tamen vincibiles. Ni. Plane vincibiles, si nemo repugnet. Hi. Euge priorem metam prætercurrimus. Vicimus quindecim. Heus, præbete vos viros: viceramus & hic, si tu tuo constitisses loco. Sumus igitur pares. Ni. Non diu futuri. Vicimus triginta, vicimus quadraginta quinque. Hi. Sestertia? Ni. Non. Hi. Quid igitur? Ni. Numeros. Hi. Quo pertinent numeri, nisi nihil est, quod numeres Ni. Noster hic ludus est. Hi. Præpropere tu quidem [3] ante victoriam canis triumphum. Vidi, qui vincerent ab hoc numero, qui nihil habebant. Varia est ut Martis, ita lusus alea. Habemus triginta. Jam rursum pares sumus. Ni. Nunc serio res agitur. Euge, successit; habemus potiores. Hi. Non diu habituri. Dixin'? Rursum æquali fortuna sumus. Ni. Diu nutat fortuna, velut anceps, utris velit addicere victoriam. [4] O fors fortuna,

1 *Bonis avibus*] Vide pag. 5.

2 *Plures septem*] Nam *Liberales* artes septem numero esse dicuntur.

3 *Ante victoriam canis*] In eum competit: qui præpropere gloriatur, nondum confecta re. Belg. *Ghy roept al haring, eer hy in 't net is.*

4 *O fors fortuna*] Fortuna dea est incerti eventus, quæ culta prodest. Absolute etiam *Fors* vocata, colebatur ab infimæ sortis hominibus, omnibusque sine arte aliqua viventibus. Varro de hujus Deæ festo: Dies fortis Fortunæ appellatus à Servio Tullio rege, quod in fanum

tuna, ſi nobis faveris, dabimus tibi maritum. Euge, audivit votum. Penes nos eſt hujus certaminis victoria. Pone notam cretaceam, ne excidat. HI. Jam [1] appetit veſpera, & ſudatum eſt ſatis: præſtat à ludendo deſiſtere, [2] ne quid nimis. Supputemus lucrum. NI. Nos evicimus tres drachmas, vos duas. Reſtat igitur una ad compotatiunculam. Sed interim quis ſolvet pretium pilarum? HI. Omnes ex æquo, pro ſua quiſque portione. Nam lucrum exilius eſt, quam ut inde poſſit aliquid decidi.

Ludus Globorum Miſſilium.

ADOLPHUS, BERNARDUS, ARBITRI.

AD. TU toties apud me gloriatus es, te mirum quendam eſſe artificem in certamine mittendorum globorum. Age, libet experiri, qui vir ſies. BE. Nihil detrecto: huc ſi quid libet. Nunc tu plane, quod dici ſolet, [3] in planiciem provocas equum. AD. Et tu ſenties, me non eſſe aſinum. BE. Placetne [4] monomachia, ut unus cum uno congrediatur, an mavis adjungi ſocios periculi? AD. Malo [5] μονομαχεῖν, ne qua pars victoriæ decidatur alteri. BE. Iſthuc & ipſe malo, ut laus [6] in ſolidum ſit mea. AD. Hi ſpectatores erunt, & [7] arbitri. BE. Recipio. Sed quod erit victori [8] bravium, aut quæ victo pœna? AD. Quid ſi

num Fortis Fortunæ ſecundum Tiberim extra urbem Romam dedicavit.

1 *Appetit veſpera*] Appetit pro inſtat, quoties eſt verbum neutrale.

2 *Ne quid nimis*] Moderata enim perſtant, & immoderata concidunt. Huc etiam ſpectat Horatianum illud. Lib. 1. Serm. Sat. 1. vſ. 106.

Eſt modus in rebus, ſunt certi deniquefines:
Quos ultra citraque nequit conſiſtere rectum.

Μηδὲν ἄγαν, tanti veteribus fuit, ut ad auctorem Apollinem referrent.

3 *In planiciem provocas eq.*] Belg. *Gby ſult weer werk vinden.* Quoties ſcil. quis ad id provocatur, in quo plurimum valet, quoque vel maxime gaudet. Nam equus in campo, tanquam in ſua harena eſt.

4 *Monomachia*] Singulare certamen. à *μόνη ſola*, & *μάχη*, *pugna.*

5 Μονομαχεῖν] Singulari certamine congredi.

6 *In ſolidum*] Pro integro, toto ſeu perfecto; quod ſc. omnibus ſuis partibus conſtat, cuique nihil eſt detractum: ſic *ſolidum beneficium*, pro pleno, & ad cujus perfectionem nihil deſideratur.

7 *Arbitri*] Judices non lege, ſed à litigantibus ſeu certantibus electi. ita dicti ab arbitrando ſeu exiſtimando.

8 *Bravium*] Seu brabium, Gr. *βραβεῖον*, certaminis præmium.

1 Teſtium

ſi victo amputetur auricula? BE. Imo [1] teſtium alter exſecetur potius. Non eſt magnificum certare pro pecunia. Tu Germanus es, ego Gallus; decertemus pro ſuæ uterque gentis gloria. Si vicero, tu ter exclamabis, *Floreat Gallia*: ſi victus, quod abſit, fuero, totidem verbis celebrabo tuam Germaniam. AD. Age, placet conditio. BE. Adſit fortuna. Quando periclitantur hoc ludo duæ maximæ nationes, ſint æquales ſphæræ. AD. Noſti ſaxum illud prominens, haud procul à porta? BE. Novi. AD. Ea erit meta, & hæc linea. BE. Eſto: ſed ſint, inquam, pares globi. AD. [2] Minus diſcernas ovum ab ovo, aut ficum à ficu. Sed mea non refert, utrum malis; elige. BE. Mitte. AD. Heus, tu mihi non brachium, ſed [3] baliſtam habere videris, ita torques globum. BE. Satis momordiſti labrum, ſatis rotaſti brachium; tandem mitte. O vires [4] Herculeas! ſed tamen vinco. AD. Niſi ſceleratus ille laterculus obſtitiſſet, præverteram te. BE. Conſiſte in ſphæræ tuæ veſtigio. AD. Non utar dolo malo. Cupio virtute, non fraude vincere; quandoquidem de gloria certamen eſt. Bene vertat. BE. Ingens profecto jactus. AD. Ne ride, prius quam viceris. Adhuc pene ſumus pares. BE. Nunc res agitur. Uter prior metam contigerit, is vicerit. AD. Vici, canta. BE. Sed definiendum erat, quoto ludo conſtaret victoria. Nam primo nondum incaluerunt vires. AD. Definiant arbitri. AR. Tertio. BE. Placet. AD. Quid ais? Agnoſcis ne victorem? BE. Tibi fortuna magis aſpiravit: viribus & arte non tibi ceſſero. Sed quod arbitri pronunciaverint, id ſequar. AR. Germanus vicit; & hoc glorioſior eſt victoria, quod talem artificem vicerit. AD. Nunc canta,

1 *Teſtium alter*] Exſectio autem teſticulorum in Eunuchis uſitata.

2 *Minus diſcernas ovum ab ovo*] Similitudinis adagia ſunt: *Non tam ovum ovo ſimile. Neque lac lacti magis eſt ſimile: Non tam aqua ſimilis aqua.*

3 *Baliſta*] Vel potius *balliſta*, a βάλλω, jaculor: eſt machina ſeu inſtrumentum, quo lapides aut telum aliquod βάλλομεν, ſeu ejaculamur.

4 *Herculeas*] Id eſt, validas. Nota quippe Herculis fortitudo eſt.

D. 1 *Sum*

canta, Galle. BE. [1] Sum raucus. AD. Hoc Gallis novum non eſt: ſed tamen coccyſſa. BE. Floreat Germania ter. AD. Imo ter hoc erat canendum. BE. Contraximus ſiticulam; eamus ad compotatiunculam: ibi perficietur cantio. AD. Non recuſo, ſi ita videtur arbitris. BE. Ita commodius eſt. Melius canet Gallus [2] colluto gutture.

Ludus ſphæræ per annulum ferreum.

GASPAR, ERASMIUS.

GA. AGe, nos auſpicabimur. Victo ſuccedet Marcolphus. ER. Sed quod erit victori præmium? GA. Victus ex tempore faciet, & recitabit diſtichon in laudem victoris. ER. Accipio legem. GA. Vis ne, ſortiamur, uter prior incipiat? ER. Eſto tu [3] Prior, ſi libet; ego malim eſſe Abbas. GA. Hoc tua conditio potior eſt, quod tibi nota eſt area. ER. [4] Verſaris in tua harena. GA. In hac exercitatior ſum, quam in libris. Tamen iſtud perquam exigui momenti eſt. ER. Æquum eſt, ut tantus artifex in hoc certamine mihi largiare nonnihil. GA. Imo iſthuc abs te peterem juſtius: ſed parum eſt honeſta [5] precaria victoria. Is demum vincit, qui [6] ſuo Marte vincit. Ita ſumus pares, ut non melius commiſſus fuerit olim [7] cum Bitho Bacchius. ER. Tua ſphæra commodior eſt mea. GA. Et tua vola vincit meam. ER. Ludito legitime, abs-

que

1 *Sum raucus*] Alluſit ad gallos gallinaceos, quibus natura adeſt vox rauca, qui proprie dicuntur *coccyſſare*, unde & Galli vulgo vocant gallum, *un cocq.*

2 *Colluto*] Ita *Perſius*: Guttur mobile colluerit; Solet enim medicamentis vox fieri mollior, quod fit hic vino.

3 *Prior*] Belg. *Een Prioor.* Sed *Abbas*, collegii ſocietatisque magiſter ac moderator. Nomen deductum videtur à Syriaco *Abba*, ſive pater.

4 *Verſaris in tua harena*] Id eſt, in tua ipſius arte. Sumptum à gladiatoribus ſolitis in harena digladiari. Neque vero parvi referebat horum, nota, an ignota dimicarent harena.

5 *Precaria*] Quæ precibus petenti conceditur.

6 *Suo Marte*] Quoties nullis auxiliis adjuti, noſtropte ingenio, propriiſque viribus rem peragimus, *noſtro Marte* peragere dicimur.

7 *Cum Bitho Bacchius*] Bithus & Bacchius nobile par gladiatorum fuit, pares arte, pares audacia. Proinde quoties duo æqualiter improbi contendunt inter ſeſe; ita ut neuter alteri velit concedere, dicemus *Bacchium cum Bitho commiſſum*, Horat. Lib. 1. Serm. Sat. 7. v. 20.

1 *Sphæ-*

que technis, ac dolo malo. GA. Dices, tibi rem esse cum homine probo. ER. sed prius audire cupio hujus [1] sphæristerii plebiscita. ER. Quaternio ludum absolvit. Qui hanc lineam prætererit, in damno est; reliquos limites si transilias, sine fraude fiet. Qui globum suo loco moverit, perdit jus feriendi. ER. Intelligo. GA. En occlusi tibi portam. ER. Sed isthinc te excutiam. GA. Id si feceris, cedam tibi hujus certaminis [2] palmam. ER. Bona fide? GA. Optima. Non enim potes alia via, nisi sic mittas sphæram tuam in parietem, ut resiliat in meam. ER. Id experiar. Quid ais, bone vir? Nonne depulsus es? GA. Fateor: utinam tam sapiens esses, quam es felix. Sed isthuc centies tentanti vix semel successerit. ER. Imo si quid audes deponere pignoris, nisi tertio quoque experimento successerit, vinces. Sed interim redde pactum præmium. GA. Quodnam? ER. Distichon. GA. Reddam. ER. Et quidem ex tempore. Quid [3] arrodis unguem? GA. Habeo. ER. Recita clare. GA. Clarissime.

Plaudite victori juvenes, hic quotquot adestis:
Nam me qui vicit, [4] doctior est nebulo.

Nonne distichon habes? ER. Habeo: sed quale abs te allatum est, tale tibi referetur.

Saltus.

VINCENTIUS, LAURENTIUS.

VI. Libetne decertare saltu? LA. Ludus iste non convenit pransis. VI. Quam obrem? LA. Quia [5] ventris saburra gravat corpus. VI. Non admodum sane, qui pransi

1 *Sphæristerii*] Sphæristerium, locus, in quo sphæris luditur. Habent autem quæque peculiares suas leges, à lusu pilæ, quam Græci σφαῖραν vocant: σφαιρίζω iisdem, pila ludo.

2 *Palmam*] Signum pro re signata. id est, victoria,

3 *Arrodis unguem*] Caput scabere, ungues arrodere, gestus hominis sunt cogitabundi.

4 *Doctior est*] Philosophus quidam apud Laërtium, videns quendam lascivа saltatione gestientem: quo melius, inquit, feceris, hoc deterius facis in re mala, quo melior es artifex, hoc vir es pejor.

5 *Ventris saburra*] Saburra, onus navis, quo libratur adversus fluctus: & Plautus in Cist. 1, 2, 2. inquit de fœmina, nos mulieres saburratæ, id est, saturæ, largiloquæ sumus.

 1 *In-*

pransi sint [1] in pædagogio. Nam ibi plerumque cœnaturiunt, prius quam absolverint prandium. La. Quod igitur saliendi genus placet? Vi. Auspicemur ab eo, quod est simplicissimum, à saltu locustarum, sive magis [2] ranarum, utraque tibia, sed junctis pedibus. Qui longissime promoverit cingulum, coronam feret. Hujus ubi erit satietas, aliud atque aliud genus experiemur. La. Equidem nullum recusabo genus, nisi quod geritur cum periculo tibiarum: nolim, mihi rem esse cum chirurgis. Vi. Quid si certemus unica tibia? La. Iste ludus est [3] Empusæ, valeat. Vi. Hastæ innixum salire, cum primis est elegans. La. Liberalius est certare cursu. Siquidem hoc certaminis genus [4] apud Virgilium proposuit & Æneas. Vi. Verum; sed idem proposuit & [5] cæstuum certamen; quo non delector. La. Designa [6] stadium. Hoc loco sit [7] carcer, quercus ista sit meta. Vi. Sed utinam adesset Æneas, qui proponat & præmia victori. La. Victori abunde magnum præmium est gloria. Vi. Victo potius dandum erat præmium, solatii gratia. La. Sit igitur victo præmium, ut [8] lappa coronatus redeat in urbem. Vi. Equidem non recusarim, si tu præcedas tibia canens.

La.

1 *In Pædagogio*] Schola, vel locus in ædibus, ubi pueri servique commorantur.

2 *Ranarum*] Belgis illud saltus genus, *drubbelen* vocatur.

3 *Empusæ*] Spectrum est apud Aristophanem, quod apparet unica tibia, unde & Græci nomen dedere. Belg. *hinckelen. V. Scholiast. Kust. & Spanh. ad Aristoph. Ran. V. 295. latissime de hac voce disputantes* A.

4 *Apud Virgilium*] Lib. 5. Æneid. *vs.* 69. *Seu crudo fidit pugnam committere castu.* V. ibi Servium. A.

5 *Cæstuum certamen*] Erant autem *cæstus*, lora, quibus pugilum brachia & manus innectebantur, & iis dimicabant. à *cædo* sic dicti, quia ad cædendum seu pugnandum comparati sunt.

6 *Stadium*] A stando, quod Hercules eo spatio, spiritu unico confecto constitisset. Alias certa magnitudo seu certa loci distantia est: alias locus, in quo curritur.

7 *Carcer*] Locus, unde equi in circo emittebantur: ubi funibus coërcebantur, ne ad metam properarent, ante datum signum. *V. Serv. ad Virg.* 1. *Georg.* 512. *ad* 3. *Georg.* 104. *ad* 1. *Æn. v.* 58. *ad* 5. *Æn.* 145. *Scholiast. Lucani. L.* 1. *v.* 294. *Græci* βαλβίδα *vocant* καὶ ἀφετηρίαν *in certamine curuli Schol. Aristoph. Equit. v.* 1156. *Tzetz. & Potter. ad Lycophr. v.* 13. A.

8 *Lappa*] Herba acuta & spinosa. Belg. *klissen.*

9 *Solstitium*] Allusum est ad versum *Virgilii, Ecl.* 7. *v.* 47. *Solstitium pecori defendite, jam venit æstas Torrida. Solstitium* ergò est dies longissimus, qui incidit in diem Julii 22. Dicitur ergo *Solstitium*, quod circà id tempus Sol stare, neque dies minui aut crescere videantur. *V. Serv. ad Virg.* 1. *Georg. v.* 100. *& A. Gell.* 3, 10. A.

1 *Am-*

LA. Est ingens æstus. VI. Nec mirum, quum sit[9] solstitium æstivum. LA. Præstiterat natare. VI. Mihi non placet ranarum vita. Animal sum terrestre, non[1] amphibion. LA. Sed tamen hoc exercitamenti genus [2] olim cum primis habebatur [3] liberale. VI. Imo etiam utile. LA. Ad quid? VI. Si fugiendum sit in bello, ibi potissimum valent, qui sese cursu pedum, & natatu exercuerunt. LA. Artem narras haud quaquam aspernandam. Neque enim minus laudis est aliquando bene fugere, quam fortiter pugnare. VI. Sum plane rudis & imperitus natandi, nec sine periculo versamur in alieno elemento. LA. Sed assuescere oportet: nemo nascitur artifex. VI. At ego istius generis artifices permultos audio natasse, sed non enatasse. LA. Experieris primum innixus suberi. VI. Nec [4] suberi fido magis, quam pedibus: si vobis cordi est natatio, spectator esse malo, quam certator.

Confabulatio Pia.

ERASMUS, GASPAR.

ER. UNde nobis prodis? [5] E popina quapiam? GA. Bona verba. ER. E sphæristerio? GA. Ne hoc quidem. ER. Ex[6] œnopolio? GA. Nequaquam. ER. Quando non assequor divinando, dic ipse. GA. Ex æde Virgini matri sacra. ER. Quid illic tibi negotii est. GA. Salutem dixi nonnullis. ER. Quibus? GA. Christo, ac divis aliquot. ER. Religiosior tu quidem es, quam pro ætate. GA. Imo nullam ætatem non decet religio. ER. Si cupiam esse

1 *Amphibion*] Amphibia dicuntur, quæ simul & in aqua vivunt & in terra, ut crocodilus, anates, anseres, cygni & similia.

2 *Olim*] Græci enim & Romani inter rudimenta Juventutis, natationem habuere. Etsi elegerint olim Campum Martium Tiberi vicinum, ut post exercitium armorum, juventus sudorem pulveremque dilueret.

3 *Liberale*] Ita quidem ut de iis, qui nihil didicissent, in proverbium abierit: *Neque nare, neque literas novit.*

4 *Suberi*] Græcè φέλλος, Belg. *kurck*, corticis genus semper fluitans, unde, qui discunt natare, subjiciunt pectori. *Horat. Lib. 1. Serm. Sat. 4. v. 120. Nabis sine cortice.* Sine cortice nare dicuntur, qui jam per ætatem non egeant custode morum: aut qui eo doctrinæ processerunt, ut jam præceptorum opera non indigeant.

5 *E popina*] Seu ganea, ita dicta, à popâ, locus, ubi delicata obsonia venduntur & consumuntur.

6 *Oenopolion*] Græcum est οἰνοπώλιον taberna vinaria. ab οἶνος, *vinum*, & πωλέω, *vendo*.

esse religiosus, patiar mihi injici cucullam. GA. Atque ego idem facerem, si, quantum caloris adfert, tantumdem pietatis adferret cuculla. ER. Ajunt vulgo, pueros angelicos in satanam verti, ubi consenuerint. GA. Sed ego proverbium isthuc ab autore satana natum arbitror. Imo vix existimo, senem esse vere pium, nisi qui à teneris annis assueverit. Nihil felicius discitur, quam quod ab ipsa statim pueritia discitur. ER. Quid igitur est [1] religio? GA. Est purus cultus numinis, [2] & observatio præceptorum illius. ER. Quæ sunt illa? GA. Longum est; sed ut in summa dicam, in rebus quatuor est sita. ER. In quibus? GA. Primum, ut recte pieque sentiamus de Deo, de scripturis divinis: atque ut illum non vereamur modo, tanquam dominum, verum etiam amemus [3] ex intimis affectibus, ut patrem beneficentissimum. Secundum, ut summa cura tueamur innocentiam, ea est, ne quem lædamus. Tertium, ut teneamus charitatem, hoc est, ut de omnibus, quantum datur, bene mereamur. Quartum, ut servemus patientiam. Ea præstat, ut malo nobis illata, si mederi nequeamus, patienter toleremus, non ulciscentes, nec malum malo referentes. ER. Næ tu probus es concionator. Sed præstas ista, quæ doces? GA. Equidem adnitor pro mea virili. ER. Quî potes pro virili, cum sis puer? GA. Meditor pro viribus, & quotidie mecum ineo rationem: si quid cessatum fuerit, corrigo: illud præter decorum, hoc dictum petulantius, hoc factum incircumspectius, hoc taceri præstiterat, illud omissum. ER. Quando [4] subducitur ista ratio? GA. Ferme sub noctem, aut si quando magis vacat. ER. Sed age, dic mihi, quibus studiis totum transigis diem?

GA.

1 *Religio*] A religando, quippe nihil magis homines religat aut devincit, quam religio. *quid sit* RELIGIO *&* RELIGIOSUS *decent Serv. ad Virg.* 2. *Æn. v.* 150 *&* 715. *ad* 3. *Æn. v.* 409. *A. Gellius l.* 4. *c.* 9. *Grav. ad Cic.* 10. *Fam. Ep.* 12. *Manut. ad L.* 1. *Ep.* 1. *& de jure jurando* RELIGIONEM *sumi decet Cl. Burm. ad Phæd. l.* 3. *f.* 13. A.

2 *Et observatio præcept.*] Vera enim religio à Deo instituta, eo spectat; ut Deum recte agnoscamus, agnitumque purè colamus, sincera animi pietate, ad ipsius gloriam, & nostram salutem.

3 *Ex intimis affect.*] Juxtà præceptum eximium & primum Matth. 22.

4 *Subducitur*] Metaphora ducta à calculatoribus.

1 *Im-*

GA. Nihil celabo tam fidum ſodalem. Mane, ſimul atque ſum expergefactus, (id fere fit ad ſextam, aut quintam,) pollice ſignum crucis pingo in fronte & in pectore. ER. Quid deinde? GA. Auſpicor initium diei, In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. ER. Pie ſane. GA. Mox paucis ſaluto Chriſtum. ER. Quid illi narras? GA. Ago gratias, quod eam noctem mihi voluerit eſſe proſperam, precorque, ut diem itidem illum totum mihi bene fortunet, ad ipſius gloriam, & animæ meæ ſalutem: utque is, qui eſt vera lux occaſum neſciens, ſol æternus, omnia vivificans, alens, exhilarans, dignetur illuceſcere menti meæ, ne uſquam [1] impingam in ullum peccatum, ſed ipſius ductu perveniam ad vitam æternam. ER. Haud inauſpicatum diei exordium. GA. Deinde ſalutatis parentibus, quibus ſecundum Deum primam debeo pietatem, cum tempus eſt, confero me ad ludum literarium, ſed ut per templum, ſi commodum eſt, ſit mihi tranſitus. ER. Quid illic? GA. Rurſus tribus verbis ſaluto Jeſum, ac [2] divos divaſque omnes, ſed nominatim Virginem matrem, tum eos, quos habeo mihi peculiares. ER. Næ tu mihi probe legiſſe videris illud Catonis; *Saluta libenter*. Non ſat erat mane ſalutaſſe, niſi mox denuo ſalutares? An non vereris, ne moleſtus ſis immodico officio? GA. Amat Chriſtus ſubinde appellari. ER. Sed ineptum videtur alloqui, quem non vides. GA. Nec eam mei partem video, qua illi loquor. ER. Qua? GA. Animo. ER. Sed otioſum eſt, ſalutare non reſalutantem. GA. Reſalutat frequenter arcano afflatu. Denique abunde reſalutat, qui dat, quod petitur. ER. Quid hic ab illo flagitas? Nam video, tuas ſalutationes eſſe petaces, cujuſmodi fere ſunt mendicorum. GA. Sane [3] non procul aberras à ſcopo. Precor enim, ut, qui puer duodecim annos natus, ſedens in tem-

1 *Impingam*] Metaphora ab offendentibus ad lapidem aut aliud quippiam.

2 *Divos Divaſque*] Scatent Pontificiorum templa imaginibus Divorum Divarumque. Introductæ eæ ſunt ſeculo quarto in quædam Chriſtianorum auditoria: ſed admodum improbatæ ab Epiphanio, Hieronymo, cæteriſque ſanioribus.

3 *Non procul à ſcopo*] Hinc Adag. *Scopum*

templo docuit ipsos doctores, cuique pater cœlitus emissa voce dedit autoritatem docendi mortalium genus, quum diceret: [1] *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacitum est, ipsum audite*: quique est æterna sapientia summi patris, illustrare dignetur ingenium meum ad perdiscendas honestas literas, quibus utar ad ipsius gloriam. ER. Quos autem habes divos tibi peculiares? GA. Ex apostolis Paulum, ex martyribus [2] Cyprianum, ex doctoribus [3] Hieronymum, è virginibus [4] Agnetem. ER. Quæ res istos tibi conciliavit? electio, an casus? GA. Sortito obvenerunt. ER. Atque istos nihil aliud, quam salutas? An ab his quoque mendicas aliquid? GA. Precor, ut me suis suffragiis Christo commendent, efficiantque, ut illius munere aliquando contingat in ipsorum venire [5] contubernium. ER. Sane rem non vulgarem petis. Quid tum postea? GA. Ad ludum propero, & quod is locus postulat, toto ago pectore. Sic enim imploro Christi præsidium, quasi citra illius opem nihil efficiat nostrum studium: sic studeo, quasi ille nihil auxilii sit laturus, nisi gnaviter laboranti. Ac modis omnibus do operam, ne merito vapulem, ne quid dicto factove vel præceptorem offendam, vel sodales meos. ER. Probus es, quum ista cogitas. GA. Quum dimissus à ludo domum propero, rursus, si licet, per ædem sacram iter facio, rursusque tribus verbis saluto Jesum. Si quid est obsequii præstandum parentibus, obeo. Quod si quid etiam superest temporis, mecum aut cum sodali repeto, quod prælectum est in schola. ER. Næ tu perparcus es [6] temporis. GA. Nec mirum, si parcus sum rei,

pum attingere, est voti composem fieri: aut conjectura rem ipsam assequi. *Quam plurima hujus λιτότητ☉ genera apud antiquos utriusque linguæ auctores reperias. V. Serv. ad Virg. Ecl. 3. v 74. 1. Georg. 83. 1. Æn. 81, 391, & 483. 5. Æn. 39. Broukh ad Propert. 1, 12, 16. Cort. ad Sallust. Cat. c. 3. n. 1. Sic Euang. Lucas in Act. Apost. c. 21. v. 39.* οὐκ ἀσήμου πόλεως πολίτης *V. Scholia nuper edita ad Sophocl. Ajac. v. 1139. A.*

1 *Hic est filius meus dilectus*] Matth. 3. vers. 17. & Matth. 17. vers. 5.

2 *Cyprianum*] Carthaginensis Episcopus martyrio affectus.

3 *Hieronymus*] Sub Theodosio magnus ille pater nongenario major, anno 422. in Judæa mortuus.

4 *Agnetem*] Multa de illa Pontificii in suis, ut vocant, *Legendis*.

5 *Contubernium*] Proprie decem milites sub uno tentorio degentes, dicebantur *contubernium*.

6 *Temporis*] Ἐλλειψις scil. emensor vel computator,

1 *In*

rei, ut multo pretiosissimæ, ita irrecuperabilis. ER. At Hesiodus docet, in medio parcendum esse: in principio præproperam, in [1] fine seram esse parsimoniam. GA. Recte [2] Hesiodus de vino; sed ætatis nulla est intempestiva parsimonia. Dolium si sinas, non exhauritur. At ætas nunquam non defluit, sive dormias, sive vigiles. ER. Fateor: sed quid deinde rei geritur? GA. Adornata parentibus mensa, recito consecrationem; deinde prandentibus ministro, donec jubeor & ipse prandium sumere. Actis gratiis, si quid vacat, lusu quopiam honesto laxo animum cum sodalibus, donec hora revocat [3] in ludum à lusu. ER. Ac rursum salutatur Jesus? GA. Salutatur, si commodum est. [4] Sin est, cur aut non vacet, aut non sit tempestivum, tamen præteriens templum, cogitatiuncula saluto. Rursus in ludo totis viribus hoc agitur, quod locus postulat. Domum reversus, idem ago, quod ante prandium. A cœna suavibus fabulis memet oblecto: mox prosperam noctem precatus parentibus ac familiæ, mature me confero ad nidum: illic flexis ante lectum genibus, mecum, ut dixi, reputo, quibus studiis is dies peractus sit. [5] Si quid est gravioris admissi, Christi clementiam imploro, ut ignoscat, polliceorque meliora: si nihil est, ago gratias illius beneficentiæ, quod me servarit ab omni vitio. Deinde me totum illi toto pectore commendo, ut me protegat ab insidiis mali genii, & ab obscœnis somniis. His factis, lectum ingressus, frontem ac pectus [6] signo crucis imagine, ac me compono ad somnum. ER. Quo pacto te componis? GA. Nec pronus cubo, nec supinus, sed primum lateri dextro innitens, brachiis ita transversim seu [7] decussatim com-

1 *In fine*] Vide prov. sera in fundo parsimonia. quo admonet, in tempore parcendum esse rebus necessariis; neque imitandum profusorum vulgus, qui tum demum parcere incipiunt, postquam viderint, minimum superesse. Belgis, *'t Is verlooren gespaert, als de boter tot de boom is.*

2 *Hesiodus*] Ab autoritate.

3 *In ludum*] Omnem scholam, Asconio teste, *ludum* nominarunt Romani: additur quandoque *litterarius*: hinc & *ludimagister.*

4 *Sin*] Correctio.

5 *Si quid*] Elegans morale.

6 *Signo crucis*] Quoties super res aliquas signum crucis exprimitur, nihil virtutis, ait Vasquez, ipsis imprimitur, sed solum signo illo super illo expresso, Christi crucifixi auxilium invocatur.

7 *Decussatim*] Id est, ad figuram decussis, instar literæ latinæ X.

complicatis, ut pectus muniant figura crucis, dextra manu ſiniſtro admota humero, læva dextro. Ita dormio ſuaviter, donec aut expergiſcar ipſe, aut exciter. ER. [1] Sanctulus es, qui iſta poſſis. GA. Imo ſtultulus es, qui iſta dicas. ER. Laudo inſtitutum, ſi queam aſſequi. GA. Velis tantummodo. Nam ubi aſſueveris pauculos menſes, erunt hæc etiam ſuavia; adeo vertentur in naturam. ER. Sed nihil audio de ſacris. GA. Nec hac parte mihi deſum, diebus præcipue feſtis. ER. In his quomodo te geris? GA. Primum omnium excutio me ipſum, num qua labe peccati ſit animus contaminatus. ER. Id ſi comperias, quid tum? ſubducis te ab altari? GA. Nequaquam corpore, ſed animo me ſubmoveo, ac veluti procul ſtans, nec audens attollere oculos ad patrem Deum, quem offendi, tundo pectus meum, dicens illud ex [2] Euangelio cum publicano: [3] *Domine propitius eſto mihi peccatori.* Deinde, ſi ſenſero quempiam offenſum à me, eum curo placandum è veſtigio, ſi licet: ſin minus, ſtatuo in animo, mihi, cum primum licebit, reconciliare proximum. Si quis offendit me, remitto vindictam, doque operam, ut, qui læſit, agnoſcat errorem ſuum, & reſipiſcat. Sin ejus rei nulla ſpes eſt, vindictam omnem Deo relinquo. ER. Iſtuc durum eſt. GA. An hoc durum, condonare levem noxiam fratri tuo, cujus ignoſcentia tibi mutua ſit frequenter opus: quum Chriſtus omnia commiſſa noſtra nobis ſemel condonarit, & quotidie condonet? Imo mihi videtur hæc non eſſe liberalitas in proximum, ſed fœneratio apud Deum: [4] perinde quaſi conſervus ex pacto remittat conſervo tres [5] drachmas, ut ipſi dominus condonet [6] talenta decem. ER. Perpulchre tu quidem philoſopharis, ſi modo certum ſit, quod ais. GA. An

postu-

1 *Sanctulus*] Μείωσις duplex, quarum altera mordax eſt, altera μεμπτική.

2 *Euangelio*] Εὐαγγέλιον, fauſtus vel lætus nuncius, ex εὖ & ἀγγελία; ſic vocatur doctrina de Chriſto exhibito.

3 *Domine*] Lucæ 18, cap. 4.

4 *Perinde*] Arguit ex comparatis à majori ad minus.

4 *Drachmas*] Quid ſit, vide p. 46.

6 *Talenta decem*] Sexcenti coronati talentum. Talentum Atticum valebat ſex drachmarum millia: Talentum Ægineticum, decem millia.

1 *Miſſa*

poſtulas aliquid certius Euangelica cautione? ER. Non eſt æquum. Sed ſunt, qui ſe non credant eſſe Chriſtianos, niſi quotidie [1] Miſſam, ut appellant, audierint. GA. Horum inſtitutum equidem non damno; præſertim in his, qui abundant otio, quive totos dies occupantur profanis negotiis. Tantum illos non approbo, qui ſuperſtitioſe ſibi perſuaſerunt, diem fore parum fauſtum, niſi fuerint eum auſpicati à Miſſa: & ſtatim à ſacro ſe conferunt, vel ad negotiationem, vel ad prædam, vel ad aulam: ubi ſi, quod per fas nefaſque gerunt, ſucceſſerit, [2] Miſſæ imputant. ER. Suntne, qui ſic deſipiant? GA. Magna pars hominum. ER. Sed redi ad ſacrum. GA. Si licet, adſto vicinus altari ſacro, quo percipere queam ea, quæ ſacrificus recitat, præſertim Epiſtolam & Euangelium. Ex his aliquid conor decerpere, quod infigam animo meo: id mecum aliquandiu [3] rumino. ER. Nihil interim oras? GA. Oro, ſed cogitatione magis, quam ſtrepitu labiorum. Ex his, quæ recitat ſacerdos, arripio precandi occaſionem. ER. Dic iſtud explanatius: nam non ſatis aſſequor, quid velis. GA. Dicam. Finge recitari epiſtolam, [4] *Expurgate vetus fermentum, ut ſitis nova conſperſio, ſicut eſtis azymi.* Ad hæc verba ſic mecum loquor Chriſto: Utinam vere ſim [5] azymus, purus ab omni fermento malitiæ. Sed tu, Domine Jeſu, qui ſolus es ab omni malitia purus ac ſincerus, largire, ut indies & ipſe magis ac magis expurgem vetus fermentum. Rurſum, ſi

1 *Miſſam*] Nihil aliud, quam dimiſſio: eratque duplex Catechumenorum ante actionem ſacramentorum: & fidelium poſt confectionem & participationem eorundem ſacramentorum. Clamabat itaque diaconus, *ite, miſſa eſt.* Morem hunc mutuati ſunt Latini Chriſtiani ab Ethnicis: olim enim poſt celebrata myſteria Iſidis, dicebat Scriba *λαοῖς ἄφεσις.*

2 *Miſſæ imputant*] Solent Pontificii miſſæ adſcribere fauſtos profanorum negotiorum ſucceſſus.

3 *Rumino*] Lepide tranſlatum à pecoribus ruminantibus.

4 *Expurgate vetus fermentum*] Verba Pauli ſunt 1 *Cor.* 5. 7. monentis, ut inceſtuoſum è cœtu ſuo ejicerent. Paſcha enim olim celebraturis, non licebat fermentatis panibus veſci: adeo ut impurus haberetur, qui fermentum deguſtaſſet. Sumitur vero *fermentum* pro falſa doctrina, vel vitioſis corruptæ naturæ affectibus, metaphorica locutione.

5 *Azymus*] Fermenti expers: ex *α*, & *ζύμη*, *fermentum*: unde azymi panes, id eſt, infermentati. Per tranſlationem accipitur pro ſincero & non elato.

1 De

ſi forte legatur Euangelium [1] de ſeminante ſemen ſuum, ſic oro mecum: Felix ille, qui meretur eſſe terra bona: precorque, ut me ex terra parum frugifera, ſua benignitate faciat terram bonam, ſine cujus beneficio nihil omnino bonum eſt. Sint hæc exempli cauſa dicta: nam ſingula perſequi, prolixum ſit. Sed, ſi contingat ſacrificus mutus, quales multos habet Germania; aut non detur adeſſe propius altari, fere libellum paro, in quo deſcriptum ſit ejus diei Euangelium & Epiſtola; inde ipſe aut pronuncio, aut oculis lego. ER. Intelligo: ſed quibus cogitationibus potiſſimum tranſmittis hoc tempus? GA. Ago gratias Jeſu Chriſto pro ineffabili charitate, quod genus humanum ſua morte redimere dignatus eſt; & oro, ne patiatur ſuum ſacroſanctum ſanguinem pro me fruſtra fuſum eſſe, ſed ſuo corpore ſemper paſcat animum meum, ſuo ſanguine vivificet ſpiritum meum, ut paulatim adoleſcens virtutum auctibus, efficiar idoneum membrum corporis illius myſtici, quod eſt eccleſia: nec unquam deficiam ab illo ſanctiſſimo fœdere, quod in extrema cœna diſtributo pane, & porrecto poculo, pepigit cum diſcipulis ſuis electis, & per hos cum omnibus, qui per baptiſmum in ſocietatem illius inſiti ſunt. Quod ſi ſenſero vagari cogitationem, lego [2] pſalmos aliquot, aut aliud quippiam pium, quod animum ab evagando cohibeat. ER. Habes in hoc pſalmos certos? GA. Habeo; ſed quos non ita mihi ipſi indixi, quin omittam, ſi cogitatio quæpiam incidat, quæ magis reficiat animum meum, quam illa pſalmorum recitatio. ER. Quid [3] de jejunando? GA. Cum jejunio mihi nihil eſt negotii. Sic enim me docuit Hieronymus, non eſſe valetudinem atterendam jejuniis, donec corpus ætate robur juſtum collegerit. Nondum autem egreſſus ſum annum dicimum ſep-

1 *De ſeminante*] Luc. 8. 5.

2 *Pſalmos*] A ψάλλω, fidibus cano. Sacram autem doctrinam numeris incluſit Spiritus ſanctus, ut facilius memoriæ inhæreret.

3 *De jejunando*] Varia ſunt jejuniorum genera: aliud enim naturale, ad tuendam valetudinem: aliud civile, ad obeunda promptius negotia: aliud religioſum. Eſt autem id abſtinentia, non tan-

ſeptimum. Sed tamen ſi ſenſero opus, prandeo, cœnoque parcius, [1] quo me præbeam alacriorem ſtudiis pietatis [2] per diem feſtum. Er. Poſteaquam cœpi ſemel, [3] expiſcabor omnia. Quomodo affectus es erga conciones? Ga. Optime. Ad has non minus religioſe accedo, quam ad [4] ſacram ſynaxim. Et tamen deligo, quos audiam. [5] Sunt enim, quos præſtat non audiſſe. Quod ſi talis contingit, aut ſi nemo contingit, tempus hoc tranſigo ſacra lectione: lego Euangelium & Epiſtolam cum interpretatione [6] Chryſoſtomi aut Hieronymi, aut ſi quis alius occurrit pius ac doctus interpres. Er. Sed [7] magis afficit viva vox. Ga. Fateor; & audire malo, ſi detur concionator tolerabilis: ſed non videor omnino caruiſſe concione, ſi Chryſoſtomum aut Hieronymum ſcripto loquentem audiero. Er. Non opinor. Sed quid te delectat confeſſio? Ga. Magnopere: nam confiteor quotidie. Er. Quotidie? Ga. Sic eſt. Er. Alendus eſt igitur tibi [8] poprie ſacerdos. Ga. Sed illi confiteor, [9] qui vere ſolus remittit peccata, cui eſt poteſtas univerſa. Er. Cuinam? Ga. Chriſto. Er. An iſtud ſat eſſe putas? Ga. Mihi quidem ſat eſſet, ſi ſat eſſet Proceribus eccleſiæ & conſuetudini receptæ. Er. Sed quos tandem appellas eccleſiæ Proceres? Ga. Pontifices, Epiſcopos, Apoſtolos. Er. Et inter hos annumeras

tantum à cibo, ſed & omnibus, quæ corpus oblectant, ad impetrandam precibus Dei clementiam, propter inſtantes aut prementes calamitates.

1 *Quo me*] Cauſa finalis.

2 *Per diem feſtum*] Judaïcum eſt, & admodum friget, quod in papatu ſine ratione perſonarum & occaſionum, ſtatis diebus jejunia obſervantur.

3 *Expiſcabor*] Metaphora id eſt, ſciſcitabor, diligenter inquiram. *Ciceronianum eſt l. 9. ad Fam. Ep. 19. Neſcis, me ab illo omnia expiſcatum* A.

4 *Sacra Synaxis*] Eſt celebratio euchariſtiæ ſeu cœnæ, vel ipſa euchariſtia. Vel conventus Eccleſiaſticus ad verbum Dei audiendum, ad orandum, &c. à *συνάγω, congrego.*

5 *Sunt enim*] Ratio ab utili.

6 *Chryſoſtomus*] Epiſcopus Conſtantinopolitanus ob eloquii venuſtatem ſic dictus, quaſi dicas, *χρυσοῦν στόμα, os aureum.*

7 *Magis*] Proverb. Viva vox magis afficit. Hoc eſt, non ſcripta, ſed ab ipſo pronuntiantis ore percepta, quaſi vivida & efficax. Nam *viva* dicuntur nonnunquam, quæ nativa ſunt, & non factitia. Habet enim viva vox, neſcio, quid latentis energiæ, & in aures diſcipuli de doctoris ore transfuſa, fortius ſonat.

8 *Proprie ſacerdos*] Regibus & magnatibus proprii ſacerdotes ſunt, quibus peccata confitentur.

9 *Qui vere*] Περίφρασις Dei, vel ut ipſe explicat ſe, Chriſti.

ras Christum? GA. Is est omnium sine controversia [1] colophon. ER. Et hujus receptæ confessionis autor? GA. Is quidem autor est omnis boni: sed an ipse instituerit hanc confessionem, qualis nunc est in usu ecclesiæ, Theologis excutiendum relinquo: mihi puero & idiotæ sufficit majorum autoritas. Hæc est certe præcipua confessio: nec est facile confiteri Christo. Non confitetur illi, nisi qui ex animo irascitur suo peccato. Apud illum expono, deploroque, si quid admisi gravius; clamo, lacrimor, ploro, me ipsum exsecror, illius imploro misericordiam: nec finem facio, donec sensero, peccandi affectum penitus expurgatum è medullis animi, & succedere tranquillitatem aliquam & alacritatem, condonati criminis argumentum. Atque ubi tempus invitat, ut adeam sacrosanctam mensam corporis & sanguinis dominici, confiteor & sacerdoti, sed paucis, & non nisi ea, quæ certo videntur crimina: aut ejusmodi, ut vehemens suspicio sit, crimen esse. Neque vero protinus arbitror, esse piaculum, hoc est, enorme crimen, quod admittitur adversus quaslibet constitutiones humanas, nisi contemptus accesserit malitiosus. Imo vix arbitror crimen capitale, cui non sit adjuncta malitia, hoc est, perversa voluntas. ER. Laudo, quod sic es religiosus, ut tamen superstitiosus non sis. Hic quoque puto, locum esse proverbio, [2] *Nec omnia, nec passim, nec quibuslibet.*

GA.

1 *Colophon*] Præcipuus & caput. A Κολοφὼν, ὁ, *fastigium, apex.* summa manus, finis. A Colophone Ionica urbe vox orta existimatur, quod, quum imprimis equestribus certaminibus excellerent, certam sibi victoriam illi pollicerentur, quibus Colophonius accessisset equitatus, & ideo *summitatem & finem* significat. COLOPHON *urbs Ioniæ celebris natalibus Homeri (quamquam de Homeri solo natali lis est v. Gell. l. 3. c. XI) & Nicandri, nec non Oraculo Apollinis Clarii, & Dianæ Effesiæ cultu v. Serv. ad Virg. 3. Æn. 360. & Illustr. Spanh. ad Call. H. Apoll. v. 70. Sed apud Græcos & Romanos nimio luxu infamis v. Cel. Periz. ad Ælian. l. 1. V. H. C. 19. in hac urbe Calchas fertur sepultus v. Tzetz. ad Lycophr. v. 427. & Strabonem. L. 14. p. 951. & 952. ubi fontem, e quo proverbium hoc manaverit, nobis aperit.* A.

2 *Nec omnia, &c.*] Οὔτε πάντα, οὔτε πάντῃ, οὔτε παρὰ πάντων. Admonet Adag. in muneribus accipiendis, non solum verecundiam adhibendam esse, verum etiam delectum. Sunt enim quædam, quæ neutiquam decorum sit accipere. Est item locus, est tempus, quo pulchrum sit recusare munus oblatum.

1 *Isthuc*

GA. Deligo mihi ſacerdotem, cui credam arcana pectoris. ER. [1] Iſthuc eſt ſapere. Sunt enim permulti, quod compertum eſt, qui, quod accipiunt in confeſſionibus, effutiunt. Sunt improbi quidam & impudentes, qui percontantur à confitente, quæ præſtiterat tacuiſſe. Sunt indocti & ſtolidi, qui ob ſordidum quæſtum præbent aurem verius, quam animum, cum nec dijudicent inter noxiam & recte factum, nec docere poſſint, nec conſolari, nec conſulere. Hæc ſic habere, frequenter audivi ex multis, & ipſe partim expertus ſum. GA. Et ego nimium. Proinde deligo mihi virum non indoctum, gravem, ſpectatæ integritatis, linguæ continentis. ER. Profecto felix es, qui iſta mature ſapere cœperis. GA. Denique illa prima mihi curarum eſt, ne quid committam, quod cum periculo credam ſacerdoti. ER. Nihil melius, ſiquidem poſſis cavere. GA. Nobis quidem difficillimum eſt, ſed, auxiliante Chriſto, facile eſt. Primum eſt, ut adſit bona voluntas. Eam mihi ſubinde renovo, præſertim diebus dominicis. Deinde ſubduco me ipſum pro viribus ab improborum conſortio; & ſodalibus integerrimis me adjungo, quorum convictu fiam melior. ER. Recte tibi conſulis. [2] *Corrumpunt enim mores bonos colloquia prava.* GA. Otium ceu peſtem quandam fugio. ER. Nec mirum: nam nihil malorum non docet otium. Sed, ut nunc ſunt hominum mores, ſolus vivat, oportet, qui velit abeſſe à malorum conſortio. GA. Non omnino vanum eſt, quod dicis. Plures enim mali, ut Græcus ille ſapiens dixit. Sed ex paucis optimos deligo. Et probus ſodalis nonnunquam ſodalem reddit meliorem. Vito luſus, qui provocant ad nequitiam: utor innoxiis. Comem me præbeo omnibus: ſed familiarem, non niſi bonis. Quod ſi quando incidero in malos, aut corrigo blande mo-

1 *Iſthuc eſt ſapere*] Verbum loco nominis ſubſtantivi: id eſt, iſthæc eſt ſapientia. Vid. Sanct. Minerv. 3, 6. ubi Cl. Periz.

2 *Corrumpunt*] Eodem pertinet Menandri ſenarius, quem D. Paulus 1 ad Corinth. Epiſt. non gravatus eſt citare. Et certe ſumuntur à converſantibus mores. *Perlege, quæ egregie huc facientia notarit Ill. Spanh. ad Call. H. Cer.* 117. A.

1 *Suffa-*

monendo, aut dissimulo, toleroque: si videor non profecturus, certe, cum primum licet, memet ab illis [1] sussuror. ER. Nunquamne [2] titillavit animum tuum libido capiundæ [3] cucullæ? GA. Nunquam; sed crebro solicitatus sum à quibusdam, ab hoc seculo, velut à naufragio, ad portum monasteriorum vocantibus. ER. Quid ego audio? Captabant prædam? GA. [4] Miris technis adorti sunt & me, & parentes. Sed mihi stat sententia, non addicere me vel matrimonio, vel sacerdotio, vel instituto monachorum. aut ulli vitæ generi, unde post me non queam [5] extricare, priusquam [6] mihi fuero pulchre notus. ER. Quando isthuc erit? GA. Fortasse nunquam. Sed ante annum vigesimum octavum nihil statuetur. ER. Cur ita? GA. Quia audio passim tam multos sacerdotes, monachos, & maritos deplorantes, quod sese temere [7] præcipitarint in servitutem. ER. Cautus es, qui capi nolis. GA. Interim tria mihi curæ sunt. ER. Quænam ista? GA. Ut proficiam in probitate morum. Dein, si id nequeam, certe tuear [8] illibatam innocentiam ac famam. Postremo, paro mihi bonas literas ac disciplinas, in quovis vitæ genere futuras usui. ER. Sed interim à [9] poëtis abstines? GA. Non in totum, sed castissimos quosque potissimum lego. Quod si quid inciderit parum verecundum, prætercurro, [10] quemadmodum Ulysses obturatis auribus [11] Sirenas præternavigavit.

ER.

1 *Sussuror*] Id est, illotum consortium effugio, & clam me surripio inde.

2 *Titillavit*] Invasit, incessit, cepit.

3 *Cuculla*] Ad professionem nempe vitæ monasticæ. *Cucullâ* quippe Monachi ab aliis distinguuntur.

4 *Miris technis*] Idem Erasmo evenerat ab amicis, & præsertim tutoribus pertinaciter sollicitatus, ut se mancipa-ret monasterio.

5 *Extricare*] Explicare, expedite, liberate.

6 *Mihi fuero pulchre notus*] In eandem sententiam ipse auctor, tutori vitam monasticam importunius urgenti, respondit: se nondum scire, neque quid esset monasterium, aut mundus, aut ipse, proinde consultius, ut adhuc annos aliquot in scholis ageret, donec sibi notior esset.

7 *Præcipitarint*] Id est, temere conjecerint.

8 *Illibatam*] Putam, intactam & incorruptam.

9 *Poëtis*] Qui, & quomodo legendi, ostensurus.

10 *Quemadmodum*] Illustratio ab exemplo.

11 *Sirenas*] Sirenes, monstra marina, poëtarum fabulis celebrata: superiore

parte

ER. Sed cui interim studiorum generi te potissimum addicis? Medicinæ, [1] Juri Cæsareo aut Pontificio, an Theologiæ? Nam linguæ, bonæ litteræ, philosophia, pariter conducunt ad omnem professionem. GA. Nondum ulli me plane addixi, sed ex omnibus gustum aliquem capio, ne cujusquam plane sim rudis: utque, degustatis singulis, certius eligam, cui sim accommodus. Medicina ubivis terrarum certissimum viaticum est: Juris prudentia viam aperit ad dignitates: Theologia mihi cum primis placeret, nisi me mores quorundam, & morosæ inter ipsos contentiones offenderent. ER. Non facile labitur, qui sic pedetentim incedit. Complures hisce temporibus abstinent à Theologia, quod vereantur, ne vacillent in fide catholica, cum videant, nihil non vocari in quæstionem. GA. Ego, quod lego in sacris literis & in symbolo, quod dicitur Apostolorum, summa fiducia credo, nec ultra scrutor. Cætera permitto Theologis disputanda ac definienda; si velint. Si quid tamen receptum est usu populi Christiani, quod non plane pugnet cum sacris literis; hactenus servo, ne cuiquam sim offendiculo. ER. [2] Quis Thales te docuit istam philosophiam? GA. Fuit mihi admodum puero consuetudo domestica cum integerrimo viro [3] Ioanne Coleto. Nostin' hominem? ER. Quid ni? tanquam te. GA. Is eam ætatem hujusmodi præceptiunculis imbuit. ER. Non invidebis, si me præbeam æmulum instituti tui? GA. Imo isthoc nomine mihi futurus es multo carior. Scis enim, similitudine morum conglutinari familiaritatem ac benevolentiam. ER. Verum; sed non inter competitores ejusdem magistratus, quum simili laborent morbo. GA. Nec inter ejusdem sponsæ

parte virgines, inferiore, pisces referentia. In litore Siculo suavitate cantus præternavigantes ad naufragium palliciebant. *De his latissime disputarunt. cl. Munck ad Hygini Præf. p. 10. & 11. Cel. Broekh. ad Tibull. L. 4. El. 1. v. 69. p. 361, 362 & 363. De Salas ad Petron, p. 69. & Ill. Spanh. diss. 3. De præst., & usu Numism. p. 222. ad p. 227. A.*

1 *Jure Cæsareo*] Hinc utrumque Jus, *civile* nempe & *canonicum*.

2 *Quis Thales*] Thaleti primas tribuunt inter septem Græciæ sapientes.

3 *Joh. Coleto*] Plurimæ ad hunc Erasmi epistolæ exstant; ut & illius ad Erasmum. Fuit autem natione Anglus.

ſæ procos, quum pariter laborent amore. ER. Sed extra jocum, experiar imitari rationem iſtam. GA. Precor, ut tibi vertat quam optime. ER. Fortaſſis aſſequar te. GA. Utinam & præcurras. Sed interim non operiar te; quin ipſe quotidie me ipſum ſuperare contendo: ſed tamen adnitere, ſi potes, ut antevertas.

Venatio.

PAULUS, THOMAS, VINCENTIUS, LAURENTIUS, BARTHOLUS.

PA. [1] TRahit ſua quemque voluptas. mihi placet venatio. TH. Placet & mihi: ſed ubi canes, ubi venabula, ubi caſſes? PA. Valeant apri, urſi, cervi & vulpes; nos inſidiabimur cuniculis. VI. At ego laqueos injiciam locuſtis. Inſidiabor [2] gryllis. LA. Ego ranas captabo. BA. Ego [3] papiliones venabor. LA. Difficile eſt ſectari volantia. BA. [4] Difficile; ſed pulchrum: niſi pulchrius eſſe ducis ſectari lumbricos aut [5] cochleas, quia carent alis. LA. Equidem malo inſidiari piſcibus; eſt mihi hamus elegans. BA. Sed unde parabis eſcam? LA. Lumbricorum ubique magna eſt copia. BA. Eſt, ſi tibi velint prorepere è terra. LA. At ego mox efficiam, ut multæ [6] myriades proſiliant. BA. Quo pacto? incantamentis? LA. Videbis [7] artem. Imple hanc ſitulam aqua. Hos [8] juglandium ſummos cortices virentes confractos immittito. Hac aqua perfunde ſolum. Nunc obſerva pauliſper. Vides emergentes; BA. Rem prodigioſam video. [9] Sic olim, opi-

1 *Trahit ſua*] Hemiſtichium Virg. ex Bucol. Ecl. 2. v. 65.

2 *Gryllus*] Locuſtæ genus, ſimile cicadæ, noctu ſtridens. Belg. *Nacht-kreeckel.*

3 *Papilio*] Vermiculus aut inſectum potius alatum, alis prælargis, omnis generis colores ementiens. Belg. *Een Capellken.*

4 *Difficile, ſed pulchrum*] Χαλεπὰ τὰ καλά. Docet Adagium in difficilibus rebus potiſſimum ſpectari cujuſque virtutem.

5 *Cochleas*] Cochlea proprie teſta limacis; quandoque ipſa limax teſtam habens.

6 *Myriades*] *Myrias* quid, pag. 34. dictum.

7 *Artem*] Ars piſcatoriæ inſerviens.

8 *Juglandium*] *Juglans*, ſeu nux Baſilica. Belg. *Ockernoote.*

9 *Sic olim*] Illuſtratio ab exemplo.

opinor, exsiliebant armati ex satis serpentis dentibus. Sed plerique pisces delicatioris & elegantioris sunt palati, quam ut esca tam vulgari capiantur. LA. Novi quoddam insecti genus, quo talibus insidiari soleo. BA. Tu vide, an possis imponere piscibus; ego ranis facessam negotium. LA. Quomodo, reti? BA. Non; sed arcu. LA. Novum piscandi genus. BA. At non injucundum. Videbis, & fateberis. VI. [1] Quid si nos duo [2] micemus digitis? PA. Ignavum est ac rusticum lusus genus. Ad focum desidentibus magis convenit, quam in campo versantibus. VI. Quid si certemus nucibus? PA. [3] Nuces admodum pueris relinquamus; nos grandiusculi sumus. VI. Et tamen nihil aliud adhuc, quam pueri sumus. PA. Sed quibus decorum est ludere nucibus, iisdem non indecorum est [4] equitare in arundine longa. VI. Tu igitur præscribito lusus genus, sequar, quocunque vocaris. PA. Et ego futurus sum [5] omnium horarum homo.

Euntes in ludum literarium.

SYLVIUS, JOHANNES.

SY. CUr adeo curris, Johannes? Jo. Cur [6] lepus, ut ajunt, pro canibus? SY. Quid hoc proverbii est? Jo. Quia nisi adfuero in tempore ante recitatum catalogum, actum est de pelle mea. SY. Hac quidem ex parte nihil

1 *Quid si*] Vide Cicer. de divinat. l. 2.

2 *Micemus digitis*] Mico, à mica deductum, quæ in arena fulget. Micario enim digitorum est, cum digitis extentis, obstructus alter, numerum eorum divinatione assequi conatur: pueris hodieque in usu.

3 *Nuces admodum, &c.*] Nuces relinquere, est omissis nugis ad graviora converti: à vetusta nuptiarum ceremonia translata est metaphora. Nam sponsus uxorem domum ducens, nuces spargebat, utpore jam pueritiæ renunrians.

4 *Equitare in arundine*] Horat. 2. Serm. Sat. 3. v. 248. *Ludere par impar, equitare in arundine longa.* More puerorum quadrimorum, cannæ tanquam caballo inequitare.

5 *Omnium horarum homo*] Qui seriis pariter ac jocis accommodarus est, & quicum assidue libet vivere. Belg. *Een Man, daermen mee over wech mach.* Sic contra perpaucorum hominum homo, qui suis moribus, nec facile ad cujusve convictum est.

6 *Lepus pro canibus currit*] Dicitur de iis, qui magno suo periculo, aut capitis etiam discrimine, atque ob id acriter decertant. Belg. *'t Kost halsen.*

hil eſt periculi. Modo præterita eſt quinta. Inſpice [1] horologium, manus nondum attigit punctum, quod horam ab hora æquis ſpatiis dirimit. Jo. At ego vix habeo fidem horologiis: mentiuntur nonnunquam. Sy. At mihi fide, qui campanæ vocem audivi. Jo. Quid loquebatur? Sy. Horam eſſe quintam. Jo. [2] Sed eſt & aliud, unde magis etiam timeam. Reddenda eſt memoriter heſterna lectio, ſatis prolixa. Vereor, ut poſſim. Sy. Commune periculum narras. Nam & ipſe vix ſatis teneo. Jo. Et noſti præceptoris ſævitiam. Omnis illi [3] noxia capitalis eſt. Nec magis parcit noſtris natibus, [4] quam ſi corium eſſet bubulum. Sy. Verum is non aderit in ludo. Jo. Quem igitur vicarium conſtituit? Sy. Cornelium. Jo. [5] Strabum illum? Væ noſtris natibus. Is vel [6] Orbilio plagoſior eſt. Sy. Verum dicis; & ideo non raro ſum illius brachio precatus [7] paralyſin. Jo. Non eſt pium, imprecari præceptori. Nobis potius cavendum, ne incidamus in illius tyranni manus. Sy. Reddamus inter nos viciſſim, altero recitante, altero codicem inſpiciente. Jo. Pulchrè mones. Sy. Fac, præſenti ſis animo. Nam metus officit memoriæ. Jo. Facile deponerem pavorem, ſi non adeſſet periculum. At in tanto diſcrimine quis poſſit eſſe ſecurus animo? Sy. Fateor; attamen [8] non agitur de capite, [9] ſed de parte diverſa.

Alia.

1 *Horologium*] Belg. *De wijſer.* Ex ὥρα & λέγω, *dico.* olim *Solarium* dicebatur, quod in ſole tantum horarum ratio conſpiceretur.

2 *Sed eſt*] Cauſa efficiens ſolicitudinis.

3 *Noxia capitalis*] Quæ capitis ſupplicium mereretur: ut *capitale crimen*, cum quem capitis pœna ſequeretur. Capitis autem pœna, vel libertatis, vel civitatis amiſſio dicebatur; quam utramque *Capitis diminutionem* vocabant.

4 *Quam ſi*] Illuſtratio à ſimili.

5 *Strabum*] Ab adjunctis corporis circumſcriptio: Nam *ſtrabus* eſt, cui diſtorti oculi.

6 *Orbilio*] Orbilium litteratorem, Horat. Lib. 2. Epiſt. 1. v. 70 & 71. *plagoſum* appellat. Lege Suet. lib. de claris grammaticis.

7 *Paralyſis*] A παραλύω, *reſolvo*: eſtque nervorum reſolutio, orta ab humore frigido & craſſo, nervos plus æquo humectante & laxante, ſenſumque pariter & motum alteri fere lateri eripiente. Belg. *Beroerteniſſe of lammigheyt.*

8. *Non agitur de capite*] Belg. *Daer hangen geen halſen aen.*

9 *Sed de parte diverſa*] Nempe natibus.

Alia.

CORNELIUS. ANDREAS.

Co. SCite tu quidem pingis, ſed charta tua perfluit. Charta ſubhumida eſt, ac tranſmittit atramentum. AN. Quæſo, ut appares mihi pennam hanc. Co. Deeſt mihi gladiolus ſcriptorius. AN. Et tibi. Co. Hui, quam obtuſus! AN. Accipe coticulam. Co. Utrum amas ſcribere cuſpide duriuſcula, an molliore? AN. Attempera ad manum tuam. Co. Ego molliore ſoleo. AN. Quæſo, ut mihi deſcribas ordine figuras [1] elementorum. Co. Græcas, an Latinas? AN. Latinas primum conabor imitari. Co. Suppedita chartam. AN. Accipe. Co. Sed meum atramentum dilutius eſt, ſubinde infuſa aqua. AN. At meum linteolum prorſus exaruit. Co. Immunge; niſi mavis immeiere. AN. Imo potius rogabo alicunde. Co. Prœſtat habere domi, quam rogare commodato. AN. Quid eſt ſcholaſticus absque calamo & atramento? Co. Quod miles abſque clypeo & gladio. AN. Utinam mihi eſſent articuli tam celeres. Equidem non poſſum dictantis vocem ſcribendo aſſequi. Co. Prima cura, ut bene ſcribas: proxima, ut celeriter. [2] *Sat cito, ſi ſat bene.* AN. Belle: ſed iſtam cantionem cane præceptori, quum dictat, *Sat cito, ſi ſat bene.*

Agendi gratias, Formula.

PETRUS, CHRISTIANUS.

PE. GRatum mihi feciſti, quod aliquoties ad me ſcripſeris. Habeo gratiam, quod ad me crebrius ſcripſiſti. Amo te, quod interdum ad me literas dare non dedignatus es. Habeo gratiam, quod crebris literis me viſeris. Ago

1 *Elementorum*] Elementa proprie principia omnium rerum, à quibus ſumitur exordium, & in quæ reſolvuntur. Hinc & literarum notæ iſto nomine inſigniuntur, quia principia ſunt orationis: Ex literis enim ſyllabæ, ex ſyllabis dictiones.

2 *Sat cito, ſi ſat bene*] Ab Hieronymo Catoni hæc ſententia adſcribitur. Et certe feſtinationis comites, *error* & *pœnitentia.* Hinc Græcis in ore: *Multis malorum cauſa eſt præcipitantia.*

[1] Ago tibi gratias, qui literarum fasciculus nos oneraris. Maxim[illegible] tibi à me habetur gratia, qui nos aliquando literis lacessiveris. Pergratum mihi fecisti, quod nos dignatus sis tuis literis. Debeo tibi pro tuis humanissimis ad me literis. Magni beneficii loco duco, quod non es gravatus ad me scribere.

Responsio.

CH. Imo meum est deprecari culpam impudentiæ, qui non veritus sim tibi homini tum occupatissimo, tum doctissimo, meis illiteratis literis obstrepere. Agnosco solitam tuam humanitatem, qui meam audaciam boni consulueris: Verebar, ne quid offendissent te meæ literæ, quod nihil omnino responderes Non est, quod agas gratias; mihi plus satis est, si sedulitatem meam accepisti in bonam partem.

Nova rogandi Formula.

PE. Nihilne novarum rerum adfertur è patria? Num quid novi de nostratibus accepisti? Quid novi? Ecquid novarum rerum apportas? Num quid novi fertur? Num quæ res novæ è patria nunciantur?

Responsio.

CH. Novi quidem permultum, at nihil veri. Novarum quidem rerum satis, at nihil comperti. Nova permulta, at explorati nihil. Non parum novi, at veri non multum. Nihil adfertur novi. Novarum rerum nihil prorsus accepi. Certi nihil, novi nonnihil. Rumores adferuntur permulti, sed dubii. Plurima est fama, at rerum nihil, firmi nihil. Si vana te capiunt, adfero tota plaustra mendaciorum. Fabularum [3] totos modios apporto. Tantum mendaciorum adfero, quantum vix una navis vehat. PE. Exonera te quamprimum, ne succumbas tanto oneri. CH. Nihil habeo præter

ea,

1 *Ago tibi gratias*] Distinguunt Literatores inter Gratias agere, habere & referre. *Agimus* enim verbis, *habemus* animo, *referimus* factis.

2. *Imo*] Petit veniam sumpto argumento à personæ qualitate.

3 *Totos modios apporto*] Hypetbolica locutio: quemadmodum etiam *plaustra mendaciorum*. Sed *modius* sexta pars medimni, continens sedecim sextarios.

1 *In*

ea, quæ jactantur [1] in tonſtrinis, in vehiculis, [2] & in navibus.

An accepiſti literas? Formula.

PE. Nihilne literarum accepiſti? Num aliquas è patria recepiſti literas? Nullæ tibi ſunt redditæ literæ? Num quid quas ab [3] amiculis accepiſti literas? Nihil epiſtolarum advolavit è Gallia?

Reſponſio.

CH. Literarum nihil accepi. Ne pilum quidem literarum accepi. Ne tantulum quidem adfertur literarum. Nemo literam ad me. Ne verbum quidem à quoquam redditur. Tantum literarum accepi jam diu, quantum vides in oculo meo. Equidem pecunias, quam literas malim. Argentum accipere malim, quam epiſtolas. Nummos recipere malim, quam epiſtolia. Nihil moror literas; modo veniat argentum. Equidem numerari malo mihi, quam ſcribi.

Credo, Formula.

PE. Facile credo. Haud difficile creditu eſt. Credi iſtud perfacile poteſt. Iſtud tibi quis non credat? Admodum incredulus fuerit, qui hoc non tibi credat. Profecto habeo tibi fidem. Iſtius rei mihi facile fidem facis. Credo tibi vel injurato. Veriſimile dicis. Adferunt tamen nonnihil ſolatii literæ. At ego alterutrum malim, quam neutrum.

Utilitatis Formula.

CH. Quorſum ſpectant literæ ſine pecunia? Ad quid tandem inanes conducunt literæ? Quorſum valent, ad quid conferunt, faciunt, proſunt, proficiunt literæ vacuæ? Cui gratæ, cui acceptæ literæ ſine nummis? Quid emolumenti adferunt literæ inanes? Cui bono ſunt otioſæ literæ? Quid

1. *In tonſtrinis*] Olim ut & hodieque, tonſorum officinis omnes rumores narrari conſueverunt. Ipſi etiam ob loquacitatem ſemper male audierunt. Nota eſt apud Plutarchum garruli tonſoris hiſtoria à Dionyſio tyranno in crucem acti. *V. Schol. & Spanh. ad Ariſtoph. Plut. v.* 338. *Magnum Caſaub. & Duport. ad Theophraſt. Ch. Eth. c. XI. & Cl. Periz. ad Æl. l. 6. V. H. c.* 12. *n.* 11. A.

2 *Et in navibus*] Belgis vulgo in ore, Rempub. regi in vehiculis & navibus. Otioſi enim una conſidentes garriunt, quid libet.

3 *Amiculis*] Diminutivum blanditiis & amoribus accommodatum.

Quid juvant? Cui ſunt uſui? Ad quid conducibiles ſunt? Quid ſecum adferunt momenti? Cui rei ſunt utiles inanes epiſtolæ?

Reſponſio.

PE. Podici tergendo utiles, idoneæ, accommodæ. Conducunt natibus tergendis. Si uſum neſcis earum, ad anum expurgandum valent. Ad nates tergendas. Ad poſticum purgandum. Conferunt ad eam corporis partem mundandam, quæ ſemet [1] identidem inquinat. Valent conveſtiendis [2] ſcombris. Involvendo thuri ſunt accommodæ. Quid? valentne amiculi? Quid uxor agit tua? CH. Recte: eam apud matrem reliqui, & quidem prægnantem.

Bene precandi.

PE. Bene & tibi & illi vertit: tibi, quod pater: illi, quod mater futura ſit. Adſit Deus. Ut utrique veſtrum fauſtum felixque ſit, precor, optoque. Quæſo, oro ſuperos omneis, ut incolumis prolem vobis dignam pariat, & pulchra te faciat prole parentem. Laudo te, quod virum te præſtiteris. Gaudeo, te virum præſtitiſſe. [3] Gallum te eſſe, declaraſti, at non [4] Cybebes. Abi; virum te judico. CH. Ludis; idque facis tuo more. Age, age, eſt tibi jus apud me loquendi quælibet. Audio, te patriam nuper reviſiſſe. PE. Sic eſt factum. Nam diutiuſcule jam abfueram; non ferebam tam diuturnum patriæ deſiderium. Non poteram à parentum con-

1 *Identidem*] Id eſt, ſubinde: alluſit à proverb. τῦ πρωκτῦ πὲλιγινομένυ.

2 *Scombrus*] Piſcis marinus, ex quo laudatiſſimum garum faciebant veteres. Belg. *macquereel.* Hinc Horat,

Nec ſcombros metuentia carmina, nec thus

3 *Gallum*] Qui, ut *Catullus* inquit, corpus evirat Veneris nimio odio. Cybeles ſacerdotes, *Gallos* vocati uotum eſt; & eorum præſes *Archigalius.*

4 *Cybele*] Fuit uxor Saturni, ſic dicta à Cybelo Phrygiæ monte ſeu oppido, ubi primum ejus ſacra ſunt inſtituta. Vel ſic dicta, quod ageret homines in furorem; ἀπὸ τῦ κυβιςᾷν, in caput ſaltare. Nam cum Cybele, uxor Saturni, Atyn ſuis ſacris præfeciſſet, ut perpetuo caſtitatem ſervaret: ille haud longe poſt, Sangritidem compreſſit: itaque in furorem actus, manus ſibi inferre voluit. Commiſeratione vero Deæ liberatus; ab interficiendo quidem abſtinuit, ſed genitalia amputavit: & ideo Galli Cybeles ſacerdotes caſtrati. CYBEBES *pro* CYBELES *in textu edi curavi auctoritate viri nunquam ſatis laudati P. Burmanni ad Phæd. 3. f. 20. v. 4. de Cybebe ejuſque Sacerdotibus v. Serv. ad Virg. 3. Æn.* 104, 111, 113, 131. *Broekh. ad Tibull.* 1, 4, 62, 63, 64, 65. *Cel. Periz. ad Ælian. l. 9. V. H. c. 8. p.* 537, 538, 539, 540 & 541. *denique Ill. Spanh. ad Call. H. Dian. v.* 347. A.

1 *Epi-*

conſpectu abeſſe diutius. Torquebat me diutinum amicorum deſiderium. CH. Pie feciſti: humanus es, qui iſta cogites. Ducimur enim omnes admirabili quodam amore ejus regionis, quæ nos aluit atque edidit. Et,

Neſcio, qua natale ſolum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non ſinit eſſe ſui.

Dic, quæſo, quonam in loco illic offendiſti omnia?

Nova omnia, Formula.

PE. Nihil non novum. Mutata omnia. Novata ſingula. Univerſa nova. Vide, quam repente tempus res mutet humanas. Videbar mihi in alium venire mundum. Vixdum decennium abfueram, & non ſecus omnia admirabar, quam [1] Epimenides ſomniatorum princeps, vix tandem expergefactus. CH. Quænam iſta eſt fabula? Quid iſthuc eſt fabulæ? PE. Dicam equidem, ſi vacat. CH. Nihil fuerit jucundius. PE. Sellam igitur una cum pulvino mihi poni jube. CH. Recte admones; nam ſedens commodius mentieris. PE. Fabulantur hiſtorici de Epimenide quodam Cretenſi, qui deambulandi gratia ſolus urbem egreſſus, cum, ſubita pluviæ vi compellente in quandam ſpeluncam ingreſſus, obdormiſſet, quadraginta ſeptem perpetuos annos ſomnum continuarit.

Non credo, Formula.

CH. Quid narras? incredibile dictu. Non veriſimile dicis. Somnium mihi narras. Non fit mihi ſimile veri. Monſtri ſimile narras. Non pudet tam improbæ vanitatis? Digna fabula, quæ addatur veris narrationibus [2] Luciani. PE. Immo rem narro, à graviſſimis proditam auctoribus: niſi forte tibi parum ſpectatæ fidei eſt Aulus Gellius. CH. Mihi vero quæ

1 *Epimenides*] *Ultra Epimenidis ſomnum dormis.* In eos dicitur, qui ſeſe immodico ſomno ſaginant, aut qui diuturno in otio verſantur, nec ullis ſe negotiis exercent; ſed mollem feriatamque agunt vitam. Vide Laërt. & A. Gell.

2 *Luciani*] Lucianus Samoſatenſis, dialogorum ſcriptor ſub Trajano, de Chriſtiano, apoſtata, tandem à canibus diſcerptus. Præter alia innumera, etiam hiſtoricæ ſcriptionis ficta exempla, duobus libris, quorum titulus *ἀληθῶς ἱστορίας λόγοι*, ſive *vera narrationes*, comprehendit.

quæ ſcribit ille, [1] folia Sibylla ſunt omnia. PE. Quid tandem theologum tot annos ſomniaſſe reris? Nam [2] theologum fuiſſe proditum eſt. CH. Audire geſtio.

Reſponſio.

PE. Quid aliud, quam quæ poſtea prodidit [3] Scotus, & [4] hujus farinæ ſodales? Sed bene cum Epimenide actum eſt, qui vel tandem ad ſe redierit: multi theologi nunquam expergiſcuntur à ſuis ſomniis. CH. Age, facis, ut poëta dignum eſt: ſed perge mentiri. PE. Epimenides igitur ſomno ſolutus, è ſpelunca prodit, circumſpicit, mutata videt omnia ſylvas, ripas, flumina, arbores, agros, breviter nihil non novum. Accedit ad urbem, percontatur, manet illic aliquandiu, neque novit quenquam, neque à quopiam agnitus eſt. Alius hominum cultus, nec idem vultus, mutatus ſermo, diverſi mores. Nec miror, hoc Epimenidi poſt tantum annorum eveniſſe, cum mihi idem propemodum evenerit, qui pauculos annos abfuiſſem. CH. Quid uterque parens, vivuntne? PE. Vivunt ambo, & valent utcunque, ſenio, morbo, denique bellorum calamitate confecti. CH. Hæc eſt humanæ vitæ comœdia. Hæc eſt fatorum lex inevitabilis. PE. Cœnabis hodie domi? CH. Foris cœnaturus ſum. Foris cœnandum eſt mihi. PE. Apud quem? CH. Apud ſocerum meum, apud generum meum, apud nurum meam, apud affinem meum. [5] Affines dicuntur, qui non ſanguinis, ſed matrimonii conjunctione copulati ſunt. PE. Quæ ſunt igitur uſitata vocabula affinitatum? CH. Maritus & uxor, nota ſunt nomina.

Socer

1 *Folia Sibylla*] Eandem vim obtinet Juvenalis illud. Sat. 8. v. 126.
Credite me vobis folium recitare Sibyllæ. Id eſt, rem indubitatam. Ductum Adag. à Cumana Sibylla, cujus orcula cum primis celebrantur De *Sibylla Cl. Periz. ad Ælian. l. 12. V. H. c. 35. de Libris Sibyllinis Tzetz. ad Lycophron. v. 1278 & A. Gell. l. 1. c. 19. in foliis Palmarum Sibyllam ſcribere ſolere e Varrone docet, Serv. ad Virg. 3. Æn. v. 444. quibus adde Ill. Spanh. Diſſ. 3. de uſu & præſt. Num. p. 217. A.*

2 *Theologum fuiſſe*] Theologus & Poëta Epicus, *Epimenides* vulgo audit.

3 *Scotus*] Qui argutiſſimus Philoſophiæ ſpinis Theologiam involvit: à diſcipulis, ſtylis confoſſus.

4 *Hujus farinæ*] De iis, quos inter indiſcreta eſt ſimilitudo Belg. *Sy ſchoeyen al op een leeſt.*

5 *Affines*] Quod duæ diverſæ cognationes, nuptiis inter ſe copulatæ, & altera ad alterius finem accedit. *V. Manut. ad Cic. 2. ad Fam. Ep. 13. A.*

1 *Thraſe*

Socer uxoris meæ pater eſt mihi.
Gener filiæ meæ maritus.
Socrus uxoris meæ mater.
Nurus filii mei uxor.
Levir mariti frater. Levir dicitur ab uxore, ut Helena Hectorem levirum vocat, quod eſſet nupta Paridi.
Fratria Fratris mei uxor.
Glos mariti ſoror.
Vitricus matris meæ maritus.
Noverca patris mei uxor.
Privignus uxoris aut mariti filius.
Privigna filia alterutrius.
Rivalis qui amat eandem.
Pellex quæ amat eundem : ut, [1] Thraſo rivalis eſt Phædriæ, & [2] Europe pellex eſt Junoni.

Cras mecum prandeas.

PE. Ago gratias. Laudo te. In craſtinum igitur te ad cœnam voco. Cras ergo, ut mecum cœnes, oro. Cras igitur mecum prandeas, rogo. Cras igitur te mihi convivam, volo.

Timeo, ne non poſſim.

CH. At vereor, ne non licuerit. Ut poſſim, metuo. Veniam, ſi quidem licebit. At metuo, ne non queam.

Quare.

PE. Cur non licebit? Qui ſic? Quid ita? Quam ob rem? Quo pacto? Quid cauſæ? Quid obſtiterit, quo minus poſſis?

Domi me eſſe oportet.

CH. Tum quidem mihi domi manendum eſt. Ut domi nocte ſim, neceſſe eſt. Tum certe foris eſſe non licebit. Cras mihi quoquam ire foras, liberum non erit. A prandio abeſſe

1 *Thraſo rivalis eſt Phadria*] Perſonæ ſunt in Eunucho Terentii: Nam *Thraſo*, ἀθράσος, *audacia*: & *Phadria*, ἀφαιδρὸς, *hilaris*, ambiebant ambo Thaïdem.

2 *Europe*] Hanc Jupiter in bovem transformatus rapuit; inque Cretam per mare tranſvexit. Eadem tertiæ parti orbis nomen indidiſſe fertur. *V. Tzetz. & Meurſ. ad Lycophron. v 1299 Cl. Burm. ad Ovid. l. 2. Metam. v. 859. Europam in inſula Creta ſumma religione coli narrat Dictys Cretenſis de B. Troj. l. 1. c. 2. Ab hac partem orbis eſſe nominatam dicit Serv. ad Virg. 1. Æn. v. 389. A.*

1 Ope-

abesse mihi integrum non erit. Aliquot ipse convivas eo die [1] operior. Aliquot amiculi constituere ea nocte domi nostræ cœnare. Ipsi mihi convivæ sunt ea nocte tractandi, alioqui lubens venirem. Ni id esset, haud gravatim facerem. Quod ni esset, haud me tibi difficilem præberem. Non excusarem, si liceret. Non paterer bis rogari, si queam. Parce rogare; vel invocatus adessem, si quo pacto liceret. Haud gravate tibi obsequerer, si possim. Frustra rogas eum, cui non est liberum; fustra item rogaturus, si liberum esset. Nunc ut maxime cupiam, [2] non possum: tunc supervacaneum esset rogare volentem. PE. Vel perendie apud me sis, oportet. Saltem perendino die ad cœnam venias, necesse est. Quarto abhinc die non gravaberis mihi præbere convivam. Die Jovis proximo non potes effugere, quin venias.

Non possum promittere.

CH. Non possum polliceri. Affirmare istud tibi non possum. Promittere certum nequeo. Veniam, ubi utrique nostrum videbitur commodissimum.

Diem dicere debes.

PE. Diem igitur mihi constituas, volo, ad quem mecum sis cœnaturus. Diem igitur assignes, oportet. Diem igitur promittas, necesse est. Diem certum mihi præfiniri, præscribi, præstitui, constitui cupio. Ad certum diem condicito. Diem mihi dicas, velim.

Nolo, te præscire.

CH. Equidem non soleo dicere diem amicis. Cum quibus mihi parum convenit, iis soleo [3] diem dicere. Præscium te esse, nolim. Præscire te, nolo. De improviso te opprimam. Inopinato te opprimam. Te nec opinantem oppressero. Te nihil suspicantem oppressurus sum. Non exspecta-

1 *Operior*] Id est, exspecto.
2 *Non possum*] Ab impossibili.
3 *Diem dicere*] Jocus est ambiguæ significationis, nam illis *diem dicimus*, quos in jus vocamus.

1 Sy-

ſpectatus adfuero. Adoriar te nec opinantem. Veniam ultroneus, & inſperatus conviva.

Præſcire volo.

PE. Biduum praeſcire volo. Biduum præſcius eſſe cupio. Præmoneto biduo prius, quam venias. Fac me biduo ante certiorem. CH. Si me urges, dico tibi diem Sybariticum, ne deſit apparandi ſpatium. PE. Quid hoc verbi eſt? CH. Sybartiæ convivas invitabant in annum proximum, ut utrinque eſſet juſtus apparatus. PE. Valeant [1] Sybaritæ cum ſuis moleſtis conviviis: ego [2] congerronem voco, non [3] ſatrapam.

Tuo malo optas.

CH. Equidem tuo detrimento. Tuopte quidem malo. In damnum tuum iſtud optas. Incommodo iſtud precaris tuo. PE. Quid ita? Quam ob rem? CH. Ego inſtructus accedam. Ego munitus veniam. Aggrediar te paratus. Inſtructus multa fame accedam; tu vide, ut [4] vulturem expleveris. Parabo ventrem, ac dentes exacuam; tu vide, quibus modis lupum exſatures. PE. Age, ad hoc certamen te provoco. Age, fac pro viribus, pro viriſi, ſi quid potes. CH. Veniam, ſed non incomitatus. PE. Tanto venies gratior. Sed quo comite venies? CH. [5] Umbra. PE. Nec ſecus poſſis, ſi modo luce venias. CH. Sed umbram adducturus ſum dentatam unam atque alteram, ne tu me vocaris impune. PE. Age, ut libet, [6] modo ne larvas adducas. Sed explana, ſi libet, quid ſibi velit *umbræ* vocabulum. CH. Apud eruditos

tos

1 *Sybaritæ*] Hinc *Sybaritica menſa* dicebatur de convivio nimium apparato: natum à gentis iſtius moribus, luxu delitiiſquè adeo notabilis, ut, quicquid effæminatum, quicquid molle, quicquid accurata atque ambitioſa luxuria paratum eſſet, id vulgo Sybariticum diceretur. Hinc *Sybariſſare*, Sybaritarum more delitiis indulgere. *V. Scholia Ariſtoph. in Pace v. 343. De hujus gentis luxurie duas refert nobis hiſtorias ridiculas Ælianus l. 9. V. H. c. 24. & l. 14. c.* 20. A.

2 *Congerronem*] A *cum*, & *gerro*, idem, qui nugator: forte à gerendis nugis.

3 *Satrapa*] Vel Satrapes; Gr. σατράπης. Eſt vox Perſica, provinciæ præfectum ſignificans. Belg. *Stadshouder droſſaert, lantsheer.*

4 *Vulturem*] Admodum voraces vultures, ut & lupi.

5 *Umbra*] Id eſt, comite. Lege proverb. Umbra.

6 *Modo ne larvas*] Nam umbras τὰ εἴδωλα, hoc eſt, defunctorum animas quandoque appellamus.

1 *Pe-*

tos *umbræ* vocantur, qui ipsi non vocati comitantur eum, qui vocatus est ad convivium. PE. Talium umbrarum adduc, quantum voles.

Ea lege promitto.

CH. Veniam quidem, at hac lege, ut tu postridie ejus diei vicissim apud me cœnes. Faciam eo quidem pacto, ut deinde mihi quoque sis conviva. Ea lege cœnam condico, ut tu rursum mihi sis conviva. Spondeo futurum, sed hac exceptione, si tu postero die itidem apud me sis. Recipio tibi, facturum me. Do fidem futurum, his quidem legibus, ut tu mecum postridie prandeas. PE. Age, fiat. Esto. Sit ita, ut vis. Si jubes, faciam. Novi Gallorum magnificentiam. Non vis gratis apud me cœnare, nisi vices retuleris. At isto quidem pacto redire solent in orbem convivia. Sic nascitur conviviorum longa [1] periodus. Hac vicissitudine fiunt sine fine reciproca convivia. CH. Nihil suavius, si minimum accedat apparatui quotidiano. Cæterum ego te detineo, alio fortassis iturum. PE. Imo ego te, opinor. Sed cras latius & familiarius confabulabimur. Verum crastino die plura nugabimur. Interim fac, valeas. Interim cura, ut bene valeas. Interim valebis.

Quo is? Formula.

CH. Quo tu nunc abis? Quo tu nunc properas? Quo tu tam celeri gradu tendis? Quonam te confers? Quo nunc iter est?

Eo domum, Formula.

PE. Domum me recipio. Domum revertor. Domum repeto. Domum me confero. Viso, quid domi agitur. Accerso medicum. Rus hinc concedo. Constitui ad hanc horam cum viro quodam gravissimo colloqui. Statui hac hora congredi cum viro gravissimo. CH. Quonam? PE. Cum [2] Curione multiloquo. CH. Precor igitur tibi præsentem Mer-

1 *Periodus*] Circumductio, vel ordinatus circuitus, cum aliquid in orbem redit, q. ὁδὸς περί τι, *via circa quid.*

2 *Curione multiloquo*] Respicit ad Curionem tribunum plebis, quem ad dicendum paratissimum Cæsari in civile bellum Pompejanum, non segnes stimulos addidisse Lucanus notat, ut & ejus-

Mercurium. PE. Quid opus[1] Mercurio favente? CH. Quia res erit cum linguaci. PE. Atqui hac gratia magis conveniebat, mihi [2] Memoriam precari propitiam. CH. Quid ita? PE. Quia patientiſſimis auribus opus erit potius, quam ſtrenua lingua. At auris Memoriæ dicata eſt. CH. Quanam iturus es? Qua ibis? PE. Hac ad ſiniſtram, hac, illac, per forum. CH. Comitabor igitur te. Aſſectabor, ac deducam te ad diverticulum uſque. PE. Non patiar, te circumagi. Nolim, te tantum laboris mea cauſa capere. Iſthuc officii ſerva, cum erit uſus, nunc nihil opus eſt. Ne mea gratia facias viæ tuæ diſpendium. CH. Mihi quidem [3] compendium eſt, frui tantiſper amico. Nihil habeo, quod agam, & non ſum piger, ni tibi ſim moleſtus comes. PE. Nemo jucundior aſſecla. At non ſinam, ut mihi claudas lævum latus: non admittam, ut mihi ſiniſter ambules. Hic te ſuperis commendo. Nolo te longius comitem. Ulterius nolo, me comiteris.

Commendandi Formula.

CH. Tu me Curioni magnopere commendato. Fac, me Curioni multiloquo quam commendatiſſimum facias. Me Curioni commendatum quam diligentiſſime, curato. Jube, ut me ſibi commendatiſſimum habeat. Ego me illi per te commendatum facio. Me tibi etiam atque etiam commendo. Me tuæ humanitati, quam poſſum diligentiſſime, commendo. Recommendo pro commendo, barbaris relinquito. Vide, ne pauca cum multiloquo loquaris. Vide, ne cum multiloquo ſis pauciloquus.

Obſe-

ejuſdem loquacitatem: *Hos ſigna petentes Audax venali comitatur Curio lingua.*

1 *Mercurio*] Eloquentiæ Deuſ. Hermes ſeu interpres dicitur ἀπὸ τ͂ ἑρμηνείας, & qui ob virtutem multarumque artium ſcientiam, *Triſmegiſtus*, ter maximus nominatus eſt. Mercatorum & furum etiam Deus. Tum & nuncius Deorum. MERCURIUS *Orationis Deus & interpres Deorum, a quibus ad concordiam ſemper mitti in terram dicitur,* (*unde* ἑρμηνικὸς *vocatur v. Schol. Eurip. Med.* 759) *v. Serv. ad Virg.* 4 *Æn.* 242, 558. & 606. *Hinc ei apud Græcos ſacra erant Victimarum lingua V. Schol. & Ill. Spanh. ad Ariſtoph. Plut. v.* IIII. A.

2 *Memoria*] Hic pro Dea memoriæ.

3 *Compendium*] Compendium, & ad viam referri poteſt, & opponi generaliter *diſpendio*: ita ut utilitatem deſignet.

1 *Ama-*

Obsequii.

PE. Vis, me tibi morem gerere? Vis, me tibi obsequi? Vis, tibi obsecundem? Te igitur imitari me, jubes? Quandoquidem ita vis, faciam libentissime. Ne sis mihi diutius in mora, imo ne uterque alteri. CH. Sed priusquam abeas, quæso te, ne graveris me docere, quo pacto his sit utendum, in mora, in causa, in culpa; qui soles elegantiæ studiosus esse. Quare age, doce, obsecro, differe, [1] amabo.

In culpa, In causa, In mora.

PE. Mos gerendus est tibi. Non est culpa in me, non est culpa in te. Mora est in te. In te causa est, grammatice quidem dicitur; at multo elegantius.

In culpa.

Non sum in culpa. Culpa non est mea. Vaco culpa. Quod nihil proficis, tua desidia in causa fuit, non præceptor, non pater tuus. In culpa omnes estis. Utrique in culpa estis. Utrique culpandi estis. Ambo accusandi estis. Ambo in culpa estis. Incidisti in morbum tuo ipsius vitio, tua ipsius culpa. Itidem dicuntur in vitio esse, quibus culpa debet imputari: & in crimine esse, qui culpandi sunt: & in damno esse, qui damno afficiuntur. Hoc genus sermonis non temere licet invertere, Damnum in illo est, vitium in illo est.

In causa.

Quo minus ad te scripserim, morbus in causa fuit. Quod rarius ad te scripserim, mea negotia in causa fuerunt, non negligentia. Quid in causa fuit? Quid causæ fuit? Ego non sum in causa. Quod nullas à me litteras acceperis, tabellarius in causa fuit. Quod tam macilentus es, amor, non studium, in causa est. Hoc est causæ.

In mora.

Non ero vobis in mora. Quidnam nobis in mora fuit? Tu nobis in mora fuisti. Tu semper in mora es. Quid te remo-

1 *Amabo*] Interjectio amantis, Comicis familiaris.

remoratum eſt? Quis te remoratus eſt? Habes, quod petebas; tuum eſt, memoriæ inſculpere. Habes [1] affectatiunculæ tuæ præmium. Vale, mi Chriſtiane. CH. Vale in craſtinum & tu, mi Petre.

In occurſu.

CH. Salve multum, jucundiſſime Auguſtine. AV. Salve tantundem, mi humaniſſime Chriſtiane. Felix ſit tibi hujus diei exortus. Proſper ſit tibi hic dies. Quid tandem agitur? CH. Suaviter, ut nunc res noſtræ ſunt. Et cupio omnia, quæ vis. AV. Merito te amo. Amo te. Amandus es. Benigne dicis. Comis es. Habeo gratiam.

Iraſcor tibi, formula.

CH. At ego nonnihil tibi ſuccenſeo. At ego tibi [2] ſubiraſcor. Verum ego tibi ſum ſubiratus. Atqui ego ſum in te [3] ſtomachoſior. Atqui nonnihil eſt, vel habeo, quod tibi ſuccenſeam.

Qua cauſa? formula.

AV. Quidnam eſt iſtud, obſecro? Quid ita? Quam ob rem tandem, oro? Quid admiſi ſceleris? Quid commerui? Promereor bona, aut laudem: Commereor mala, aut pœnam: illud in bonam, hoc in malam partem ſumitur. Demeremur eum, quem nobis beneficio reddimus obnoxium.

Quia non curas me.

CH. Quod nulla mei tibi cura ſit. Quod nihil nos reſpicis. Quod tam raro nos reviſas. Quod nihil nos cures. Quod me plane negligis. Quod noſtri curam videris abjeciſſe. AV. At nihil eſt cauſæ, cur ſuccenſeas. At præter meritum meum. At immerito ſuccenſes. Neque enim mea culpa accidit, quod te rarius viſam. Dabis veniam occupatio-

1 *Affectatiuncula t. p.*] Id eſt, comitatus quidem es; ſed quandoquidem te docuerim, quid in mora, in cauſa, in culpa, recepiſti mercedem laboris ex via forte contracti?

2 *Subiraſcor*] *Sub*, in compoſitione, quandoquidem diminutionem notat, ut hic, *ſubiraſcor*, id eſt, leviter & paululum.

3 *Stomachoſior*] Aliquando comparativi terminatio, ſignificationem minuit; veluti *ſtomachoſior*; pro aliquantulum indignante. *ſtomachus* faſtidium etiam & indignationem ſignificat.

pationibus meis, per quas mihi non licet toties, quoties cupio, te revisere. CH. Ita demum tibi ignoscam, si hodie apud me cœnes. Ea conditione purgatus mihi eris, si vesperi ad cœnam venias. AV. Haud iniquas pacis leges præscribis Christiane. quare haud invitus faciam. Equidem faciam volens. Istud quidem fecero perlubenter. Haud gravate faciam. Hic sane non me præbebo difficilem. Nihil hac re fecero libentius. Animo faciam lubenti. CH. Laudo tuam facilitatem, & hac in re, & in cæteris omnibus. AV. Sic soleo amicis obsequi, præsertim non iniqua petentibus. Ridiculum: an tu me recusaturum putabas oblatum, quod ultro etiam erat rogandum.

Ne fallas me, formula.

CH. Age, at cave, ne me deluseris. Cave, fallas. Cave, spem frustra foveam. Cave, luseris exspectantem. Cave, mihi [1] verba dederis. Vide, ne me frustra habeas. Vide, ne me vana spe [2] lactes. AV. Nihil opus jurejurando. In cæteris, in aliis time perfidiam; hac in re non fallam. Sed heus tu, cave, quicquam paraveris præter quotidiana: mea causa [3] diem festum, nolo. Scis me convivam minime edacem, bibacem multo minus. Nosti enim me convivam non multi cibi, sed joci plurimi. CH. Curabitur diligenter. Ego te [4] Pythagorica cœna excipiam, aut fortasse frugaliore. AV. Imo [5] Diogenica, si me delectare voles. CH. Certe

[1] Plato-

1 *Verba dederis*] *Verba dare* pro fallere, passim obvium apud auctores: Ovid. *Verba dat omnis amans.* Veneris quid accedit proverbio, si longius à simplici detorqueatur oratione; videlicet ad fraudem aut imposturam, quæ citra verborum fucos peragitur.

2 *Lactes*] Frequentativum, ab antiquo *lacio*, pro decipio, & per blanditias in fraudem illicio. Terent. Andr. Act. 4. Sc. 1. vs. 24. *nisi me lactasses amantem, & falsa spe produceres.*

3 *Diem festum*] Solebant quippe festis diebus lautiores epulas apponere. Romani peracto triumpho in Jovis Capitolini templo, convivium sumptuosum adornabant. Belg. *Ghy en behoeft om my geen heyligen dach te maecken.*

4 *Pythagorica cœna*] Pro frugali. Quando Pythagorici oleribus & bellariis tantum vescebantur, factum ut tenuem impendio cœnam, *Pythagoricam* vocaremus.

5 *Diogenica*] Pro admodum tenui. Nam Diogenes ille Cynicus, voluptatum contemptor, in singulos dies cibum emendicabat, in dolio, loco ædium vivens. Contorquebat id hyeme, in meridiem; æstate in septentrionem. In cœna item & prandio, nullis poculis

vasis-

[1] Platonica cœna te excipiam, in qua multum ſit literatarum fabularum, cibi minimum, cujus voluptas duret etiam in poſterum diem: alioqui qui prolixe fuerit acceptus, fortaſſis eo die ſuaviter afficitur, ſed poſtridie dolet caput, crudus eſt ſtomachus. Apud Platonem qui cœnabat, unam voluptatem capiebat ex apparatu facili, [2] fabuliſque philoſophicis: alteram poſtridie, quod nec capitis gravedinem, nec ſtomachi cruditatem ſentiret. Ita prandebat etiam ſuaviter ex condimento cœnæ pridianæ. AV. Placet, fiat, ut mones. CH. Tu vide, omnes curas tuas, ac rugas etiam iſtas domi relinquas. Huc præter nugas & riſum nihil adferas: &, ut inquit Juvenalis,

Protinus ante meum, quicquid dolet, exue limen.

AV. Quid? literas mecum venire, non vis? Muſas meas mecum adducam, niſi quid aliter cenſes. CH. Tetricas Muſas una cum negotiis domi claudas. [3] Blandas Camœnas omnes, deinde ſales tuos, [4] dicteria, ſcommata, facetias, lepores, [5] ridicula omnia tecum adducito. AV. Ita fiet. [6] Exporrigemus frontem. Bellos homunculos agemus. Ridebimus affatim. [7] Curabimus cutem. [8] Indulgebimus genio. Genia-

vaſiſque utebatur; utpote qui ligneum cyathum abjeciſſet; videns, pueros aquam haurire, manu ad os admota.

1 *Platonica cœna*] Timothei verba ſunt: τ̃ Πλάτωνος οἱ δειπνεῖν μᾶλλον εἰς ὑστεραίαν, ἢ τ̃ παρῦσαν ἡμέραν.

2 *Fabuliſque philoſ.*] Plato, ut & Xenophon, Philoſophiam in convivium deduxerunt. Varro etiam in Satyris Menippæis, ſermones litterarios agitari jubet.

3 *Bland. Camœnas*] Eædem, quæ Muſæ, à quibuſdam à cantus amœnitate ſic dictæ. Varro olim *Carmenas & Caſmœnas* vocatas vult.

4 *Dicteria*] Sunt dicta ſalſa & acuta, & quodam quaſi aculeo pungentia. *Scomma* Latine cavillum.

5 *Ridicula omnia*] Sermones, inquit Varro, in conviviis, ne ſint ſuper anxiis, & tortuoſis rebus; ſed jucundi & invitabiles, & cum quadam illecebra & voluptate utiles; ex quibus ingenium venuſtius fiat & amœnius.

6 *Exporrigemus frontem*] *Exporrigere frontem*, eſt hilareſcere: ſiquidem eum ringitur, ipſam contrahimus. Terent. in Adelph. Act. 5. ſc. 3. vſ. 53. *exporrige frontem*, Belg. *Maeck u vrolijck.*

7 *Curare cuticulam*] Belg. *Goet cier maecken* De iis, qui voluptati ſtudent magis, quam famæ; unum hoc curantes, ut cutis ſumma niteat, eaque gratia, lautioribus epulis, balneis, unguento, ſomno, conviviis, aliiſque id genus delitiis utuntur.

8 *Indulgebimus genio*] Indulgere genio, Belg. *Sijn hertken ophalen.* Pro eo, quod eſt, animo obſequi. unde & *genialem diem* appellant lætum & voluptarium. Et *genialiter vivere*, molliter ac laute.

Genialiter cœnabimus. [1] Epicureos agemus. Bonum vultum faciemus,&,erimus boni ſocii, inelegantium elegantiæ ſunt, qui ſuam habent linguam ſibi peculiarem. CH. Quo nunc properas? AV. Ad generum meum. CH. Quid illuc? quid eo? quid illo? AV. Audio,neſcio quid turbæ inter eos natum, ut redigam eos in gratiam, ut reducam in concordiam, ut pacem inter eos componam. CH. Benigne facis, quanquam nihil te opus eſſe arbitror: nam ipſi inter ſe melius hoc bellum compoſuerint. AV. Fortaſſis & induciæ jam indictæ ſunt; noctu de pacis legibus agetur. Sed nunquid me aliud vis? CH. Vocabo te per puerum meum. AV. Ubi voles, domi ero. Bene vale. CH. Bene ſit tibi. Fac, hic ad quintam horam adſis. Heus Petre, accerſe ad cœnam Auguſtinum, qui mihi hodie, ut ſcis, [2] cœnam condixit. PE. Eo. Salve Poëta. Cœna jamdudum parata eſt; te herus exſpectat domi; ubi voles, accedas. AV. Venio. Salve, mi Chriſtiane. CH. Bene factum, quod veniſti. Gaudeo, te adveniſſe. Gratulor mihi, quod veniſti. Nondum quinta ſonuit, credo. PE. Imo jamdudum præterita eſt. Haud longe ſexta abeſt. Inſtat hora ſexta Mox ſextam audies. AV. Parvi refert, an poſt quintam venerim, nec ne, modo ne poſt cœnam. Nam [3] poſt feſtum venire, miſerum eſt. At quorſum tantus apparatus? Quorſum tot epulæ? Num me lupum exiſtimas? Num tibi lupus videor? Num me vulturem putas? CH. Non vulturem, ſed tamen nec cicadam, ut [4] rore vivas. Nihil eſt luxus. Mundities mihi ſemper placuit, ſordes deteſtor. Nec [5] Apitius mihi placet, nec

[1] Dioge-

1 *Epicureos agemus*] Epicurus ſummum bonum in voluptate conſtituit, non quidem corporis, ſed animi. Ab eo homines voluptuarii, dicti *Epicurei*; licet ipſe vitæ continentiſſimæ fuerit.

2 *Condicere cœnam*] Pro promittere.

3 *Poſt feſtum venire*] Dicitur in eos, qui negotio cuipiam egregio non interfuerunt, propterea quod ſerius, jam re peracta, acceſſerunt. Belg. *De bont in de pot vinden. v. Cl. Duporti Præl. in Theophraſti Char. c.* 12. *p.* 407. & 408. A.

4 *Rore vivas*] *Rore vixit*, per Ironiam dicitur in hominem vehementer obeſo corpore. Belg. *Hy heeft voor de keucken ſieck gelegen.*

5 *Apitius*] Nepotum omnium, ut *Plinius* inquit, altiſſimus gurges: & qui popinæ ſcientiam profeſſus, diſciplina ſua ſæculum infecit.

1 *Dioge-*

[1] Diogenes. Præſtat, aliquid ſupereſſe, quam deeſſe. Si præter [2] cicer nihil apponeretur, & fuligo forte illapſa in ollam condiret legumen, quid tum ederetur? Nec omnia ſapiunt omnibus. Itaque mihi placet moderata varietas. AV. Non tu metuis [3] leges ſumptuarias? CH. Imo peccavi frequenter in diverſum. Nihil nobis opus lege [4] Fannia. Satis nos docet frugalitatem ipſa tenuitas. AV. Haud ita convenerat. Longe aliter pollicitus eſt. CH. Age, inepte, nec ipſe conventa ſervas. Convenerat enim, ne quid præter nugas inferres. Quin hæc miſſa faciamus. Lavemus, ac diſcumbamus. Heus tu puer, cape [5] guttum ac patinam, linteum ex humero ſuſpende, miniſtra aquam, quid ceſſas? Lava, Auguſtine. AV. Lava tu prior. CH. Bona verba: hoc anno perpetuo illotus cœnare mallem. AV. Ridiculum: non honoratiori, ſed turpiori ante alios lavandum eſt: lava igitur, ut immundior. CH. Tu es urbanus plus ſatis. Es urbanior, quam ſat ſit, quam par eſt. Quorſum attinet iſta urbanitas? Hujuſmodi ceremonias ineptas mulierculis relinquamus, quæ nunc & ab aulicis faſtidiuntur, unde tamen olim profectæ ſunt. Lavetis terni, aut quaterni ſimul. Ne teramus tempus hujuſmodi moris. Ego nulli deſignabo locum; ſumat ſibi quiſque, quem volet. Qui delectatur igni, hic commodius accumbet. Qui offenditur luce, deligat hunc angulum. Quem delectat proſpectus, hic ſedeat. Agite, ſatis morarum. Accumbite. Ego domi ſum; vel ſtans cœnabo, ſi lubeat, vel obambulans. Ceſſatis? At interim cœna corrumpitur. AV. Vivamus nunc, [6] curemuſque cuticulam. Simus nunc Epicurei. Nihil nobis cum fronte Stoica. Valeant

1 *Diogenes*] Per Diogenem, hominem ſordidum intelligit.

2 *Cicer*] Leguminis genus.

3 *Leges ſumptuarias*] Quæ de moderandis ſumptibus lata eſt, quam Cato *cibariam* appellat. De legibus ſumptuariis lege Gel. lib. 2. cap. 24. Feſt. Pomp. in dictione *Centenaria cæna*: Plinium lib. 10. c. 50. Macrob. lib. 3. Sat. c. 17.

4 *Fannia*] *Fannia lex* numeratur inter leges ſumptuarias, quæ ad nimium conviviorum luxum compeſcendum à Fannio conſule lata fuit, anno poſt v. c. DVIII.

5 *Guttum*] *Guttus*, ſeu gutturnium, vas, anguſto collo, ex quo aqua guttatim in manus datur, quod propter anguſtias guttatim inde fluat.

6 *Curemuſque*] Proverbia ſunt, Cuticulam curare, Bacchanalia vivere, Indulgere genio.

leant curæ. Absit omnis livor, exulet obtrectatio. Sit mens læta, frons hilaris, sermo lepidus. CH. Quinam sunt isti [1] Stoici atque Epicurei, Augustine? AV. Stoici philosophorum quoddam genus est triste, severum, jejunum, qui hominis summum bonum, honesto nescio quo, [2] metiuntur. Epicurei his longe diversi, felicitatem hominis voluptate terminant. CH. Tu igitur cujas es tandem? Stoicus, an Epicureus? AV. [3] Zenonem laudo, at Epicurum vivo. CH. Quid tu joco dicis, Augustine, id serio factitant hodie non pauci, pallio tantum & [4] barba philosophi. AV. Imo isti vel [5] Asotos superant luxu. CH. Heus, Dromo, ades huc. Tuo munere fungere, consecra cœnam. PE. *Quidquid appositum est, & quidquid apponetur, felix ac sacrum esse jubeat, qui sua benignitate pascit universa.* [6] Amen. CH. Appone epulas. Quid cunctamur capum hunc discerpere? quid trepidamus hunc gallum lacerare? AV. Ego [7] Herculem præstabo, ac belluam hanc

1 *Stoici*] Dicitur itidem *Stoicum supercilium*, *Stoica gravitas.* Zeno etiam teste Zidonio, per gymnasia, contracta fronte pingi solitus. Erat quippe severus, subacerbus, auctor sectæ Stoicæ.

2 *Metiuntur*] Seneca: Putant Xenocrates & Speusippus beatum vel sola virtute fieri posse, non tamen omne bonum esse, quod honestum est. Et alibi, Nihil bonum nobis videtur, quo quis & malè uti posset: nisi cum honeste administrata sunt, bona esse incipiunt.

3 *Zenonem*] Zeno hic, è mercatore philosophus: ferè centenarius, sine morbo, mortem sibi intulit: masculæ illius sectæ Stoicæ institutor. *Laudo*] Non mirum, tradiderunt Stoici plurima, cum Christiana religione neutiquam pugnantia

4 *Barba philosophi*] Hoc est, qui præter barbam & pallium nihil habebant philosophi: Huc allusit Horat. lib. 2. Serm. Sat. 3. vs. 35. cum ait: *Jussit sapientem pascere barbam. De promissa philosophorum severorum, aliorumque hominum eos imitantium barbâ v. Cl. Periz. ad Ælian L. XI. V. H. c. 10 A.*

5 *Asotos*] Asoti, populus luxu perditus, ex re nomen habens: Græcis enim *Asotos* dicitur, intemperans parumque sobrius.

6 *Amen*] Vox Hebræa: idem, *vere, certe fiat.* nota est affirmandi, optandi, testificandi assensum suum.

7 *Herculem præstabo*] Hercules belluarum domitor: vicit hydram Lernæam, cervam æripedem, leonem Nemeæum, & alias feras. *De Belluis ab Hercule devictis, voracitate, aliisque ejus laboribus latissime egerunt Ælianus L. 1. V. H. c. 24. Munck. ad Hyginum. fab. 30, 31, 32, 36. Ill. Spanh. ad Call. H. Dian. v. 148, 150, 151, 153. Bourd. & V. D. ad Lucian Amor. p. 876. & ex Antiquis Scholiastis Tzetz. ad Lycophron. v. 455. Schol. Apoll. Rh. 1. Arg. v. 996. 1195, 1196, 1212, 1218, 1300, 1304, 1318. & ad L. 2. v. 1252. Schol. Pind. Olymp. 10. vs. 20. & Sequentes. & ad Isthm. 6. v. 45. & seqq. & Serv. ad Virg. 1. Æn. vs. 745. hinc* INVICTUS *simul &* ΕΥΕΡΓΕΤΗΣ *dictus V. Cel. Periz. ad Æl. 5. V. H. c. 3. & Broekh. ad Propertium 1. 2023. nec non* ΣΩΤΗΡ *v. Ill. Spanh. ad Call. H. Dian. v. 153. A.*

1 *Lupo*]

hanc conficiam. Utrum mavis de ala, an de poplitibus? CH. Utrum vis, nihil mea refert. AV. In hoc genere alis primæ partes tribuuntur, in cæteris poplites lautiores putat vulgus. CH. Tu multum laboris mea causa capis. Tu permultum laboris mea causa sumis. Tu omnibus ministras; ipse nihil edis. Ego tibi hanc alam ministrabo: at ea lege ut dimidium mihi restituas. AV. Itane agitur? At istud est tibi ministrare, non mihi. Tibi serva: ego enim sum impudentior, quam cui ministrari quicquam debeat. CH. Probe facis. AV. Eho, tu [1] lupo cibum ministras? Vulturem invitas? CH. At jejunas, non cœnas. AV. Imo me uno nihil edacius. CH. Imo mendacius nihil. Proinde agito, ac si domi sis tuæ. AV. Istud jam plane mihi persuasi. Istud jam in animum induxi. Sic stat sententia. Consilium est istud facere. CH. Quid tibi hoc vinum placet? Quid [2] hoc villi delectat? AV. Mihi quidem perplacet. Me certe vehementer juvat. Me satis delectat. Me non mediocriter juvat. CH. Utrum mavis? rubrum, an candidum?

Non refert, quo sit colore.

AV. Equidem [3] utroque juxta delector. Nihil refert, quo sit colore, modo sapor placeat. Non laboro, quantum oculis placeat vinum, modo palatum juvet. Nihil me movet aspectus, si sapor placeat. Parvi refert, quo sit colore, quem habeat colorem, si sapiat bene. Non cupio oculos pascere, si palato satis facere queat, modo palatum juvare possit. Nihil moror colorem, modo gratus sit sapor. CH. Credo. Atqui sunt [4] cœnaticæ Philosophiæ cum primis periti, qui negant, vinum esse probandum, nisi quod placeat [5] quatuor sensibus: oculis, colore: naribus, odore: palato, sapore: auribus, fama & nomine. AV. Ridiculum. quid fama conducit

1 *Lupo*] Id est, voraci, appellativum loco appellativi. *v. Cl. Burm. ad Phæd.* 1. *f.* 1. A.

2 *Hoc villi*] Villum, vinum est nullarum aut exiguarum virium.

3 *Utroque juxta*] *Juxta* adverbium, sonat *æque.*

4 *Cœnatica philosophia*] Catius inducitur apud Hor. Cœnaticæ philosophiæ ad unguem doctus.

5 *Quatuor sensibus*] Vulgaris est versiculus, Vina probantur odore, sapore, colore, nitore.

cit ad potum? CH. Tantum, ut multi non ſtupidi palati, vehementer probarint villum Lovanio vernaculum, quum crederent eſſe [6] Belnenſe. AV. Fortaſſe jam larga potatione [1] palatum obſurduerat. CH. Imo nondum attigerant poculum. Tamen judicium tuum audire cupio, hominis his in rebus peritiſſimi. AV. Album noſtrates rubro præferunt, quod rubrum paulo ſit acerbius, & alterum exilius quidem, ſed illud mitius, &, ut arbiror, ſalubrius. CH. Habemus & ſubrubrum, & flavum, & purpureum. Hoc muſtum eſt [2] hornum. Hoc [3] bimum eſt, ſi quem capit vetuſtas. Habemus & quadrimum: ſed jam vapeſcit ac [4] deſipiſcit ſenio. Ætate vigor evanuit. AV. [5] Luculli divitias audio. CH Heus puer, tibi ceſſas? Nos hic plane negligis: non vides, quanta ſit hic ſiccitas? Quid ſi hoc rerum ſtatu incendium contingeret, quo reſtingueremus? Dato ſingulis plenos cyathos. Auguſtine, quid habes, quod parum es hilaris? Quid accidit tibi, quod ſedes triſtior? Quid eſt tibi, quod minime gaudes? Aut doles, aut carmina condis. Tu nunc [6] Chryſippum agis, Meliſſa tibi opus eſt. AV. Quam hic mihi fabulam narrat? CH. Chryſippus adeo fertur intentus fuiſſe [7] ſuis argutiis logicis, ut ad menſam etiam fame periturus fuerit, niſi ancilla Meliſſa cibum in os ingeſſiſſet. AV. Ille vero indignus erat, qui ſervaretur. Sed ſi te offendit taciturnitas, placetque convivium vocalius, eſt, quo id efficias. CH. Memini. Recte admones: liberalius bibendum: largius, copioſius, meracius oportet bibere.

Rem

6 *Belnenſe*] Vinum ſic dictum à Galliæ provincia amœna & fertili Belſia, vulgo *la Beauſſe*] vinum gerens generoſum.

1 *Palatum obſurd.*] Et ſolet plerumque ebriis perire facultas diſtinguendi potum.

2 *Hornum*] Hujus anni.

3 *Bimum*] Duorum annorum.

4 *Deſipiſcit*] Vina quaſi ſenium contrahunt diutius aſſervata, flacceſcuntque præcipue in doliis non diligenter obturatis.

5 *Luculli*] Trium Romanorum divitiæ nobilitatæ ſunt, Luculli, Craſſi & Varronis.

6 *Chryſippus*] Stoïcæ ſectæ philoſophus fuit, auditor Zenonis & Cleanthis.

7 *Suis argutiis*] Imo nimis anxie & ſubtiliter in Logicis verſatus ſectam Stoicam ſpinoſo quæſtionum acumine enervavit & corrupit.

Rem

Rem attigisti.

Av. [8] Rem acu tetigisti. Recte judicas. [9] Scopum attigisti. Nam; [1] *Fœcundi calices quem non fecere disertum?* CH. Perdocte tu quidem, Augustine, ut omnia, sed quoniam in sermonem vinarium, quando in mentionem incidimus vinorum, libet interrogare, quonam consilio veteres illi Bacchum, quem vini auctorem videri volebant, [2] Poëtarum deum dixerint. Quid enim illi temulento deo cum Poëtis, [3] Musarum virginum cultoribus? Av. Quæstio, ita me Bacchus amet, poculis digna: verum quorsum tuæ quæstiones spectent, satis intelligo. CH. Quorsum, amabo? Av. Astute de vino disputationem injicis Gallica techna, quam didicisse Parisiis te, suspicor, nimirum quo minus interim absumatur vini. Abi, virum te judico; non frustra in tanta schola versatus es. CH. Accipio tua dicta; referam paria scommata, ubi erit commodum. Sed ad rem. Av. Dissolvam, ubi bibero: siquidem absurdum fuerit sicco palato de quæstione vinosa disputare. Præbibo tibi, Christiane. Propino tibi hunc scyphum dimidiatum. CH. Accipio abs te libenter. Sit saluti. Prosit. Av. Jam accingor, ut me missum facias Ego meo more [4] præpostere faciam. Quod Bacchó pueritiæ effigiem tribuerint, id habet mysterii, quod vinum potum curas & solicitudines animis nostris eximit, hilaritatemque quandam inducit. Quare senibus quoque ipsis juventam quandam reddere videtur, dum & hilariores facit & formosiores: id quod Horatius, cum multis in locis, tum præcipue his versibus aperte testatur:

In

8 *Rem acu tetigisti*] Pag. 55. expositum.

9 *Scopum attingere*] Est conjectura rem ipsam assequi. Belg. *De spijcker op 't hooft slaen.*

1 *Fœcundi*] Comprobatio à testimonio.

2 *Poëtarum*] Bacchus cur poëtarum Deus. Proculdubio Bacchus Ethnicorum, ipse Noachus, vitis plantator, vinique primus repertor. *De pueritiæ effigie Baccho tributa Ill. Spanh. ad Aristoph. Ranas. v. 397. Cel. Broekh. ad Tibull. 1, 4, 3. & 2, 3, 35.* A.

3 *Musarum virg. cult.*] Musæ numero novem, Jovis & Mnemosynes filiæ, in Pieria natæ; quibusdam sic dictæ, ἀπὸ τοῦ μυεῖν, quod est honesta disciplina instituere. *de Musarum genesi Phædrus l. 3. prol. v. 17. Schol. Apoll. Rh. l. 3. Arg. v. 31. Munk. ad Hygin. Præf. p. 10. de earum numero ad fab. 223. Novem numerat. Schol. Apoll. Rh. 3. Arg. v. 2. ubi & artes ab iis inventas refert.* A.

4 *Præpostere*] Perverse, & ordine conturbato.

5 Ad

[5] *Ad mare cum veni, generoſum & lene requiro,*
Quod curas abigat, quod cum ſpe divite manet.
In venas animumque meum, quod verba miniſtret,
Quod me Lucanæ juvenem commendet amicæ.

Nam quod huic Poëtas dicarunt [1] deo, id ſignificatum voluiſſe, ſuſpicor, quod vinum & ingenium excitat, & facundiam miniſtrat. quæ duo Poëtæ ſunt aptiſſima. Unde frigent carmina, quæ ſcribuntur aquæ potoribus. Eſt quidem igneus ſuapte natura Bacchus, ſed [2] adhibitis Nymphis redditur temperantior. Habes, quod quærebas? CH. Nihil unquam audivi veriſimilius dici ab homine Poëta. Dignus es, qui bibas [3] gemma. Heus puer, tolle hanc patinam, atque appone cætera. AV. Puerum habes admodum inurbanum. CH. Eſt [4] veterator nequiſſimus. AV. Cur non inſtituis alio pacto? CH. [5] Difficile eſt, canem vetulum loris aſſueſcere. Difficillimum eſt, veteratoris mutare mores. Vetulus canis non facile aſſueſcit loro. Me quidem dignus eſt. [6] Dignum patella operculum.

Si cognoſcerem, quid te oblectet, tibi miniſtrarem. Formula.

AV. Decerperem tibi quidpiam, ſi palatum tuum tenerem. Miniſtrarem tibi, ſi gula tua mihi ſatis cognita eſſet. Apponerem tibi, ſi, quid potiſſimum juvaret, ſcirem. Si noſ-

5 *Ad mare cum veni*] Verſus ſunt Horatii lib. 1. Epiſt. xv. vſ. 18. & Seqq. ad Valam. Cupio, inquit, vinum nobile ac generoſum, quod omnes curas abigat: & quod *manet*, in corpus ac venas copioſe diffundatur; ac quod me perinde ac juvenem commendatum amicæ reddat.

1 *Deo*] Appellativum loco proprii, ab effectis vini. *Cur habitus ſit* BACCHUS *poetarum Deus v. Serv. ad Virg. Ecl.* 7. *v.* 25. A.

2 *Adhibitis nymphis*] Hoc eſt, dilutus aqua.

3 *Gemma*] Ἐκ λιθου (?) ἐκπίεις, id eſt, è gemma: συνεκδοχικῶς ſumta parte præſtantiore pro toto poculo, gemmis ornato.

4 *Veterator*] Qui diuturna ac multiplici, & ſæpe commutata ſervitute, aſtutus & vafer evaſit.

5 *Difficile eſt canem &c.*] Belgis, *'t Is quaet oude honden aen den bant te leggen.* Sic etiam, *Senis mutare linguam.* Nam cum ad omnem diſciplinam tardior eſt ſenectus, tum potiſſimum ad diſcendam linguam; quæ facultas maximè pueris à natura data eſt. Hinc proverbium hoc de fruſtra ac intempeſtive laborantibus dicetur. Tunc itaque optimis aſſueſcendum, cum ad quidvis cereum eſt ingenium.

6 *Dignum patella operculum*] Simillimum eſt huic Adagio, *Similes habent labra lactucas.* Belg. *Sy hebben malkander gevonden.* Ubi ſimilia ſimilibus contingunt. Et quoties mala malis, digna dignis eveniunt.

7 *Stru-*

nossem ingenium palati tui, essem tibi [7] structor. Equidem tantundem palato, quantum animo sapio. CH. Palatum habes eruditissimum. Nihil tuo palato doctius. Nec eo te puto inferiorem, de cujus singulari peritia testatur Satyricus:

> [1] *Ostrea callebat primo deprendere morsu,*
> *Et semel aspecti dicebat littus* [2] *echini.*

AV. Et tu mihi, Christiane, ut par pari referam, ipsum audivisse Epicurum, aut [3] in schola Catina institutus videris. Quid enim tua gula aut sapientius, aut fastidiosius? CH. Si orationem æque artem ut culinariam callerem, nec Cicero ipse me vinceret. AV. Equidem si alterutra carendum esset, culinariam, quam rhetoricam mallem. CH. Subscribo tuo judicio: graviter, acute, vereque judicas. Quid enim oratorum confert loquacitas, nisi quod aures otiosas inani voluptate demulcet? Culinaria tum palatum, tum ventrem, tum totum hominem, quantus est, pascit, ac reficit. *Concedat laurea linguæ*, inquit Cicero: at utraque concedat culinæ. Nunquam mihi Stoici illi magnopere placuerunt, qui omnia ad suum, nescio quod, *honestum* referentes, cutis ac palati nullam rationem habendam putant. Dici non potest, quanto Diogene sapientior [4] Aristippus mihi fuisse videtur. AV. Ego Stoicos cum suis jejuniis contemno. Epicurum magis laudo, ac probo, quam Diogenem illum Cynicum, qui crudis oleribus, ac simplici aqua victitabat. Quare nihil moror, si Alexander rex fortunatissimus, [5] se Alexandrum, quam Diogenem esse maluit. CH. Nec ego sane, quamlibet vilis hom-

mun-

7 *Structor*] Qui convivis cibos distribuit. Item *Structores* dicebantur, qui instruendæ mensæ, ciborumque apponendorum curam habent. *v. Serv. ad Virg. 1. Æn. v. 708.* A.

1 *Ostrea*] Ostrea Veneris deliciæ provenicbant olim in mari Circæo, ubi Circæum promontorium; juxta alterum, quod à Miseno Æneæ nauclero submerso nomen habet.

2 *Echini*] Echinus, piscis de genere cancrorum, spinosus & hirsutus, & spinæ in illo, loco pedum; tum temporis in delitiis habitus. Ad cujus similitudinem castanearum putamina solemus *echinos* appellare. Plin. l. 9. c. 31.

3 *In schola Catiana*] Catius Epicureus fuit, & cœnarum auctor. Vide Horat. lib. II. Serm. Sat. IV.

4 *Aristippus*] Cujus cum Diogene festivam dissertationem, vide apud Horat. Epist. lib. I. Ep. 17. *V. cl. Perizon. ad Ælian. L. 7. V. H. c. 3. l. 9. c. 20. l. 14. c. 6.* A.

5 *Se Alexandrum*] Alexander Diogeni offerens, quæ vellet, responsum ab

eo.

muncio, cum Diogene meam Philoſophiam commutarem: fortaſſis & [1] Catius tuus facere recuſaret. Melius noſtri temporis Philoſophi ſentiunt, qui contenti Stoicorum more diſputare, vivendo ipſum etiam Epicurum vincunt. At ego quidem rem in primis præclaram Philoſophiam puto, ſi parce adhibeatur. Nimium philoſophari non laudo. Eſt enim res perquam jejuna, ſterilis atque triſtis. Ubi in calamitatem, aut ægritudinem incidi, tum demum ad Philoſophiam, tanquam ad medicam confugio. Ubi convalui; rurſum illi vale renuncio. AV. Tuam rationem probo. Belle philoſopharis. Salve igitur Philoſophe non à [2] Stoa, ſed è culina. CH. Quid tandem habes, Eraſmi, quod parum ſis hilaris? Quid ſibi vult [3] corrugata frons? quid ſilentium? An mihi ſuccenſes, quod te frugaliore cœna acceperim? ER. Imo tibi ſum iratus, quod tantum impendii mea cauſa ſit factum. Interminatus erat Auguſtinus, ne ſua cauſa [4] diem feſtum faceres: vis, nos poſthac redire nunquam. Nam talem cœnam dare ſolent ii, qui unam duntaxat dare conſtituiſſent. Quos tandem convivas videris accepiſſe? Non amiculis; ſed [5] ſatrapis cœnam paraſſe videris. An nos helluones eſſe credis? Hoc non eſt dare cœnam, ſed triduanam ſaturitatem. CH. Etiam tu pergis eſſe [6] Demea? Cras, ut lubet, diſputa; hodie [7] Mitionem te præbeas, oro. [8] De impendio cras ſobrii diſputabimus: nunc nil niſi meras nugas audire libet. AV. Chriſtiane, utrum de bubulis, an de ovillis carnibus mavis? CH. Bubulis quidem magis delector, at ovillas magis ſalutares arbitror. Ita ingenium eſt hominum,

eodem retulit: nihil cupio, ô Alexander, niſi ut paulum è ſole diſcedas. Tum rex miratus contemptorem humanarum rerum ſubjecit: niſi Alexander eſſem, Diogenes eſſe vellem.

1 *Catius*] Iſte nempe gulæ ingenioſus magiſter.

2 *Stoa*] Porticus Athenis, unde dicti *Stoici*: in eadem Zeno docuit.

3 *Corrugata frons*] Frontem explicamus, cum hilareſcimus: contrahimus & corrugamus frontem, cum ringimur, hoc eſt, ubi quid moleſtum eſt.

4 *Diem feſtum facere*] Proverb.

5 *Satrapis*] Univerſum Perſarum imperium in præfecturas, & provincias, quas illi *Satrapas*, eorumque rectores *Satrapas* appellabant, diſtributum erat.

6 *Demea*] Qui natura agreſtis, auſterus & tenax.

7 *Mitio*] Natura bonus, mitis, quietis amans.

8 *De impendio*] impendium ſeu diſpendium, impenſa, ſumptus, ab impendendo ære.

1 *Ju-*

num, ut perniciosissima quæque appetant vehementissime. Av. Galli suillas carnes mirum in modum amant. Ch. Galli amant, quæ parvo constant. Av. Hac una in re [1] Judæus sum: nam nihil æque odi, atque carnes suillas. Ch. Nec injuria, quid enim insalubrius? Ego in hoc non cum Gallis, sed cum Judæis sentio. Er. At ego ovillas pariter amo, & suillas: sed diversa ratione. Nam ovillis, quod amem, libenter vescor. Suillas præ amore non attingo, ne quid offendam. Ch. Bellus homo es, Erasmi, ac festivus. Equidem mirari mecum soleo, unde tanta in palatis humanis diversitas. Nam, ut Horatiano carmine utar:

Tres mihi convivæ prope dissentire videntur,
Poscentes vario multum diversa palato.

Er. Quamquam, ut ait Comicus, [2] Quot homines, tot sententiæ, & suus cuique mos; tamen nemo me adduxerit, ut credam, plus ingeniis inesse varietatis, quam palatis. Ita vix duos reperias, quos eadem juvent. Permultos vidi, qui butyri ac casei ne olfactum quidem ferrent. Sunt, quibus carnes nauseæ sint: alius elixis, alius assis abstinet. Multi aquam vino præferunt. Et quod incredibile est, vidi hominem, qui nec pane, nec vino uteretur. Ch. Et quibus tandem miser ille victitabat? Quibus vescebatur? Er. Cæterorum nihil fastidiebat, non carnes, non pisces, non olera, non poma. Ch. Vis, ut istud tibi credam? Er. Si lubet Ch. Credo, at ea lege, ut vicissim mihi mentienti fidem sis habiturus. Er. Age, faciam: modo verecunde mentiaris. Ch. Quasi vero sit quicquam tuo commento impudentius. Er. Quid dicet frons tua, si hominem tibi commonstrem? Er. Macilentum quempiam ac [3] monogrammum esse oportet Er. Imo dicere Althetam. Ch. Polyphemum potius. Er. Hoc tibi mirum videri demiror, cum multi sint, quibus

1 *Judæus sum*] Sanciverat quippe Deus legem Deut. 14. Sus, quia ungulam quidem scissam habet, sed non revocat cibum ruminis, immunda esto vobis, de carne ne comeditote, &c.

2 *Quot homines, tot, &c.*] Belg. *Soo meenigh hooft, soo meenigen sin.*

3 *Monogrammum*] Dicuntur homines prætenues ac pusilli, à picturis, in quibus unica linea notantur homunculi, velut procul apparentes.

1 *Cavi*

quibus pisces vento durati sint panis loco: nonnullis hoc præstent herbarum radices, quod nobis panis. CH. Credo. sed perge mentiri. ER. Quendam in Italia, cum illic agerem, videre memini, qui nullo neque cibo, neque potu adjutus; somno saginabatur. CH. Ut nihil pudet? Non possum illud Satyricum non dicere:

Tunc immensa [1] cavi spirant mendacia folles.

Tu Poëtaris. Tu nunc Poëtam agis. Nam, Mentiris, dicere, mihi [2] religio est. ER. Mentiar, si non [3] Plinius auctor certissimus scripsit, ursum quatuordecim dies solo somno mirum in modum saginari: quo tamen ita alte premitur, ut ne vulneribus quidem queat excitari. Imo, quo magis mireris, addam, quod [4] Theophrastus scribit, per id tempus ursorum carnes coctas quoque, si asserventur, reviviscere. CH. Vereor, ne Parmeno ille Terentianus ista non contineat: Mihi facile fidem facis. Ministrarem tibi de cervinis carnibus, si satis essem urbanus. ER. Unde tibi nunc venatio? Unde ferina? CH. Midas, homo hominum, qui vivunt, liberalissimus, nostrique amantissimus, mihi misit dono: dono quidem, sed sic, ut ego minoris emam sæpenumero. ER Quî sic? CH. Quia famulis plus dandum, quam daretur in macello vendenti. ER. Quæ res cogit hoc facere? CH. Tyrannus omnium violentissimus. ER. Quis iste? CH. Mos. ER. Profecto tyrannus iste frequenter iniquissimas leges obtrudit mortalibus. CH. Idem suo more nudius tertius hunc cervum venatus est. Quid tu, qui soleas istius studii esse amantissimus? AV. Equidem hoc studio plane relicto, jam præter literas nihil venor. CH. At mihi videntur literæ quovis cervo fugaciores. AV. Duobus tamen potissimum canibus assequimur, admiratione scilicet, atque im-

1 *Cavi spirant mendacia folles*] Pulmones, quibus inest spirandi vis. Vel cavas buccas & fauces tabularum intellige, vento & mendaciis plenas, ut folles credas.

2 *Religio est*] Non licet, fas non est, vel, conscientia prohibeor.

3 *Plinius*] Lib. 8. cap. 36.

4 *Theophrastus*] Fuit is Aristotelis discipulus, antea *Tyrtanus* dictus. Conscripsit inter alios epitomen in Arist. de animalib. sex libris. Hodie extat de plantis.

1 *Me-*

improbitate laboris. Nam & admirari plurimum, discendi ardorem ministrat; &, ut facundissimus Poëta scripsit,

Labor omnia vincit Improbus.

CH. Amanter admones, Augustine, ut soles: propterea non desistam, non conquiescam, non defatigabor, donec consequar. AV. Carnes cervinæ sunt nunc admodum tempestivæ. [1] Meminit Plinius de hoc animante quiddam admirabile. CH. Quidnam, obsecro? AV. Quoties arrexere aures, acerrimi esse auditus: at contra cum remisere, surdos. CH. Istud ipsum mihi sæpenumero evenit. Nam si quando fiat sermo de recipiendis aureis, nihil tam auritum. Hic enim cum Pamphilo illo Terentiano [2] aures arrigo. Ubi de numerando verba fiunt, illico demitto. AV. Laudo te, facis, ut te decet. CH. Vis de his leporinis clunibus. AV. Tibi sumito. CH. An de tergo mavis? AV. Hoc animal præter ilia & clunes nihil habet appetendum. CH. Vidistine unquam leporem candidum? AV. Sæpenumero. Plinius in Alpibus candidos reperiri scribit, quibus hybernis mensibus nivem pro cibatu esse sit creditum. An verum sit, [3] Plinius ipse viderit. Quod si leporis cutem candidam reddit nix, stomachum habeat candidum, necesse est. CH. Mihi verisimile non fit. AV. Accipe magis admirandum, at fortasse tibi non inauditum. Idem utramque vim singulis inesse testatur, maris & fœminæ, ac fœmellas sine mare æque gignere. Istud ipsum multi asseverant, præsertim venandi studiosi. CH. Est ita, ut dicis. Sed hos cuniculos, si placet, tentemus, quia pinguiusculi sunt, ac tenelli. Ministrarem illi Nymphæ, si propius assiderem. Augustine, istius tibi vicinæ curam age, si libet: calles enim, quo gestu sit ministrandum istis Veneribus. AV. Teneo, quid dicas, [4] nasute. CH. Quid? te anserinæ carnes delectant? AV. Me quidem non mediocriter juvant, ut sum minime fastidiosus. At hic anser, nescio, quo pacto, ni-

1 *Meminit Plinius*] Lib. 8. cap. 32.

2 *Aures arrigo*] Quadrat in illos, qui sitienter atque avide auscultant, quæ dicuntur, aut exspectant, quid dicendum sit.

3 *Plinius*] Libro eodem, c. 55.

4 *Nasute*] Quemadmodum *nasus* pro acrimonia ad deridendum: ita & *nasutus* pro reprehensore & derisore, qui scite alios novit deridere. 1 *Pa-*

nihil me juvat: nihil enim in vita vidi siccius: siccior est [1] pumice, aut etiam noverca Furii illius, in quem [2] Catullus multum jocatur. Ligneus mihi videtur. Et, [3] me hercule, quantum suspicor, veteranus miles immodicis excubiis sese maceravit. Ajunt enim, anserem inter omnia animalia longe esse vigilantissimum. Et profecto, nisi conjectura fallor, [4] hic anser ex eorum numero est, qui, canibus una cum excubitoribus somno sopitis, Romanum olim Capitolium defenderunt. CH. Verisimile (ita me Deus amet) dicis: nam ex eo seculo relictum arbitror. AV. Hæc quoque gallina aut parcum saginatorem habuit, aut amavit, aut certe [5] zelotypa vixit; quo quidem morbo hoc animantis genus maxime laborat. Hic capus longe melius pinguit. Vide, curæ quid faciant. Quod si ex Theodorico nostro [6] Gallo faceremus capum, multo citius pinguesceret. TH. Non sum gallus. AV. Fateor, non es [7] gallus Cybeles, neque gallus gallinaceus, at forte Gallus gallaceus. CH. Quid hoc verbi est? AV. Hoc ænigma tibi conjectandum relinquo, [8] ego Sphingem præstiti, tu Oedipus esto. CH. Dic mihi bona fide,

1 *Pumice*] Pumex enim lapis cavernosus, spongiosus & aridus.

2 *Catullus*] In epigrammate, cujus initium, *Furi cui neque servus, &c.*

3 *Me herculo*] Cic. libentius dixerim *mehercule*, quam *me hercules*. Festo teste subintelligitur *juvet*: ut sit, *ita me hercles juvet*. Est autem jurandi adverbium. *Dicitur* HERCULE, MEHERCULE, MEHERCULES, HERCULES *Phæd. 1. f. 1. v. 12. f. 25. v. 8. ubi Cl. Scheff. Manut. ad Cic. 2. Fam. Ep. XI. ad 6. Ep. 5. præterea dixerunt Latini quoque* ITAQUE HERCULE, CERTE HERCULE *v. Ampliss. Cuper. l. 1. Obs. c. 2. Jurandi autem formulam Romæ Viris solum modo usitatam docet A. Gell. l. XI. c. 7.* A.

4 *Hic anser*] Cum Galli Senones, occupata & incensa Roma, sex menses circa montem Capitolinum hæsissent: tandem canibus excubitoribusque somno sopitis, noctu rupem clam conscendunt; Manlius autem anseris clangore excitatus, hostes de summa rupe dejecit.

5 *Zelotypa*] Ex ζῆλος, æmulatio, & τύπος, *forma*. Est autem *Zelotypus*, qui sollicitus, ne quis suo amore perfruatur.

6 *Gallo*] Vox *Galli* ambigue sumpta est, pro nomine gentili & ave.

7 *Gallus Cybeles*] De Gallis Cybeles sacerdotibus, paulo ante.

8 *Ego Sphingem, &c.*] Sphinx, monstrum apud Thebas, cujus caput & manus puellæ, corpus canis, alæ avis, &c. dicta ἀπὸ τοῦ σφίγγειν, hoc est, à constringendo, vel vinciendo, quod prætereuntes suis quæstionibus ita stringeret, ut se expedire non possent. Ænigma autem erat ejusmodi: *Quodnam animal mane quadrupes, meridie bipes, vespere tripes esset.* Cujus ænigmatis nodum Oedipus dissolvit. Hinc Terent. in And. Act. 1. Sc. 2. vs. 23. *Davus sum, non Oedipus. V. Ill. Spanh. Diss. 3. de præst. & usu Numism. a pag. 211. ad p. 222. & Cl. Munck. ad Hygin. præf. p. 12. & ad fab.* 67. A.

1 *Jeco-*

de, Auguſtine; nulla tibi cum Gallis unquam fuit neceſſitudo? Nihilne affinitatis tibi cum Gallis contraxiſti? Nullum fuit commercium? Av. Nihil, nihil ſane. Ch. Tanto es nequior. Av. Sed cum Gallabus nonnihil. Ch. Libetne de [1] jecore anſerino, quod apud veteres in deliciis cum primis habebatur? Av. Non ſum rejecturus, quod à tua manu venerit. Ch. Non eſt, quod exſpectes Romanas delicias. Av. Quas? Ch. [2] Carduos, [3] cochleas, teſtudines, colubros, [4] fungos, boletos, [5] tubera. Av. Iſtis omnibus ego vel rapam præferam. Liberalis es, benignus es, Chriſtiane. Ch. Has perdices nemo attingit, ne columbos quidem. Cras eſt dies jejunii ab Eccleſia indicti; adverſus hanc eſuriem munite vos. Onerate ſaburra navim adverſus imminentem tempeſtatem. Bellum inſtat, inſtruite ventrem commeatu. Av. Utinam iſthuc verbi tacuiſſes, hilariores ſurrexiſſemus à cœna. Miſeros nos reddis ante tempus. Ch. Quid ita? Av. Quia minus anguem odi, quam piſces. Ch. At non tu ſolus. Av. [6] Quis hoc tædii nobis invexit? Ch. Quis commonſtravit [7] aloën, abſinthium, & ſcammonium dare in remediis? Av. Sed iſta dantur ægrotis. Ch. Sic hæc dantur nimium recte valentibus. Aliquando præſtat ægrotare, quam plus ſatis valere. Ch. [8] At mihi videtur minus oneris olim impoſitum Judæis. Equidem ab anguillis & porcis facile tem-

1 *Jecore anſerino*] Vide Plin. lib. 10. cap. 22.

2 *Carduos*] *Carduos*, fortaſſe altiles intelligit. Belg. *Aertje ſocken.*

3 *Cochleas*] Cochleæ, Plinio teſte, vel aquatiles vel terreſtres, exerentes ſe domicilio, binaque ceu cornua prorendentes, conrrahentesque: oculis carent: itaque corniculis prætenrant iter.

4 *Fungos*] Cujus ſpecies eſt boletus, ſolus innoeuus. Belg. *Duyvels-broodt*, *paddo ſtoel.* Juvenal. *Vilibus ancipites fungi ponentur amicis, Boletus domino.* Hodie etiam ab Italis cum oleribus in foro venales exponuntur; & ab iiſdem, ut & Gallis, aceto conditi inter delicias numeranrur.

5 *Tubera*] Tuber, vel rapum terræ, panis porcinus. Belg. *Verckens broodt*, *eerd-appel.*

6 *Quis hoc tadii n. i.*] Montano noto hæretico, acceptæ referuntur leges de jejuniis latæ.

7 *Aloën, abſinthium*] Herbæ & pharmaca amaritudinis notæ.

8 *At mihi videtur, &c.*] Recte. Vix enim tot ceremoniis & oneribus olim preſſa eſt eccleſia V. T. quam hodie ſub papatu, & liberrate per Chriſtum parta.

temperarim, modo liceat capis & perdicibus expleri. CH. In plerisque non res, sed animus nos discernit à Judæis. Illi manum abstinebant à certis cibis, velut ab immundis & animum inquinaturis. Nos cum intelligamus omnia munda esse mundis, tamen carni lascivienti, velut equo ferocienti pabulum subducimus, quo magis dicto sit audiens spiritui. Nonnunquam immoderatum suavium rerum usum abstinentiæ molestia castigamus. AV. Audio: sed eadem opera defendi posset circumcisio præputii. Moderatur & illa coitus pruritum, & cruciatum adfert. Si omnes itidem abhorrerent à piscibus, atque ego, vix à parricida tam atrox supplicium exigerem. CH. Quorundam palato gratior est piscium, quam carnium esus. AV. Congruunt igitur his, qui gulæ serviunt, non valetudini. CH. Equidem audivi quondam, apud [1] Æsopos & Apitios præcipuum luxum in piscibus fuisse. AV. Quî conveniunt igitur deliciæ cum supplicio? CH. Non omnibus sunt [2] murænæ, aut scari, aut acipenseres. AV. Ergo tenues soli discruciantur, quibus satis male est, etiam cum vesci licet carnibus Fit enim non raro, ut, cum licet vesci per Ecclesiam, non liceat per crumenam. CH. Durum, me hercle, interdictum. AV. Quod si interdictus carnium esus divitibus, vertitur in delicias; &, si pauperibus sæpe non licet vesci carnibus, etiam cum licet, ac ne piscibus quidem, qui fere carius emuntur; cui igitur bono erit interdictum? CH. Omnibus: nam tenuibus cochleis aut ranis licebit vesci, aut cepe, porrumve arrodere. Mediocres detrahent nonnihil quotidianis obsoniis. Quod si quid divites deliciabuntur hac occasione, suæ gulæ imputent, non incusent Ecclesiæ constitutionem. AV. Pulchre dixti: sed interim à tenuibus, qui summis sudoribus alunt familiam, & procul absunt ab amnibus ac la-

1 *Æsopos*] Æsopi & Apitii luxus multorum literis nobilitatus est; festiviter autem mutato numero, luxuriosos vocat, *Æsopos & Apicios*, quemadmodum effœminatos dicimus *Sardanapalos*.

2 *Murana*] Murænæ, Scarus, Acipenser, pisces sunt, olim carissimi, & in deliciis divitum habiti. *Murana*, Belg. *Pricken. Scari, Scharrekens. Acipenser*, *Een steur.*

1 Be-

lacubus, exigere carnium abstinentiam, est indicere famem, aut [1] βȣλιμίαν magis. Atqui si quid [2] Homero credimus, longe miserrimum mortis genus est, perire fame. CH. Sic visum est [2] Homero cæco, at apud Christianos miser non est, qui bene moritur. AV. Esto sane: sed tamen durum est à quoquam exigere, ut moriatur. CH. Nec hoc animo Pontifices interdicunt esum carnium, ut intereant homines, sed ut vel affligantur moderate, si deliquerunt; vel subducto lætiore pabulo, corpora minus ferociant adversus spiritum. AV. Istuc ipsum efficiet moderatus carnium esus. CH. Sed in tanta corporum varietate certus carnium modus præscribi non potest, cibi genus potest. AV. Sunt & pisces, & qui multum addant alimenti: sunt carnes, quæ minimum. CH. Sed in genere plus alunt carnes. AV. Age, dic mihi, si quo tibi foret iter, utrum malles equum alacriorem ac sublascivum, an morbidum, qui subinde collabens sessorem dejiciat in terram? CH. Quorsum istud? AV. [3] Quia piscium esus, corruptis humoribus, corpora nostra reddit magnis morbis obnoxia, ut jam spiritui non possint subservire. CH. Quibus morbis? AV. [4] Podagræ, febri, lepræ, [5] morbo regio. CH. Quî scis? AV. Credo medicis: id malim, quam experiri. CH. Id fortassis in paucis accidit. AV. Equidem arbitror in pluribus. Porro, quoniam animus agit per organa materialia corporis, quæ malis

1 *Βȣλιμίαν*] *Βȣλιμία* est ingens fames. λιμὸς enim fames, & βȣ syllaba auget, quasi totos boves esuriat aliquis. *v. Schol. Aristoph. Plut. v.* 874. *Ill. Spanh. ad Call. H. Cer. v.* 68. *Nihil aliud, quam* INGENTEM FAMEM *notare certum est*, βȣ *particulâ vim in compositis augente sic* βȣ́παις *notat magnum puerum Schol. Apollon. Rh.* 1. *Arg. v.* 760. *Schol. Sophocl. Ajac. v.* 144. *Triclin. ad v.* 232. *Schol. Theocriti Idyll.* 7. *v.* 6. *p.* 101. *& Idyll.* 10. *v.* 1. A.

2 *Homero*] Ὀδυσσ. M.

3 *Quia piscium esus*] Pisces enim præbent frigidum & humidum alimentum; & nulli tam conveniunt cum natura humana, quam carnes & frumenta. Facile itidem corrumpuntur, & noxiam qualitatem induunt.

4 *Podagra*] Ex πȣ̃ς, *pes*, & ἄγρα, *captura*. Ovid. *Solvere nodosam nescit medicina podagram.* Chiragra species morbi articularis, vel arthritidis. Tumor sc. articuli dolorificus, in quem defluxio decumbit. Belg. *'t Flerecijn, of de Jicht.*

5 *Morbus regius*] Ita dictus, quod in aulis regum grassetur. Idem & *Icterus* dicitur à volucri galbula concolore. *Aurigo* Scribonio, propter auri colorem, quem bilis toto diffusa corpore mentitur. Belg. *Geel-sucht.*

malis aut bonis humoribus afficiuntur, vitiatis instrumentis, non potest, ut vult, exserere vim suam. CH. Scio, medicis magnopere damnatum esse piscium esum: sed secus visum est majoribus nostris, quibus obtemperare religiosum est. AV. Religiosum erat & olim, non violare sabbatum: sed prius erat, [1] servare hominem sabbato. CH. Suæ quisque saluti consulat. AV. Imo, si Paulo volumus auscultare, nemo, quæ sua sunt, quærat, sed quisque quæ alterius. CH. Sed unde hic novus Theologus in convivio? Unde novus hic ac subitus Magister noster? AV. Quia mihi male convenit cum piscibus. CH. Quid igitur? An non abstines à carnibus? AV. Abstineo, sed obmurmurans, nec sine meo magno malo. CH. [2] Charitas omnia suffert. AV. Verum; sed eadem quam minimum exigit. Si suffert omnia, cur non ferunt, nos his vesci cibis, quos [3] indulsit libertas Euangelica? Cur hi, à quibus Christus toties amorem sui stipulatus est, patiuntur, tot hominum & corpora periclitari morbis capitalibus, & animas æternæ damnationis periculo, ob rem nec interdictam à Christo, nec per se necessariam? CH. Ubi aliud suadet necessitas, cessat humanæ constitutionis vigor, cessat & voluntas [4] nomothetæ. AV. At non cessat offendiculum infirmorum. Non cessat scrupulus meticulosæ conscientiæ. Postremo non satis constat, quibus limitibus finiatur ista necessitas. An quum cœperit [5] ichthyophagus agere animam? Sero morienti porriguntur carnes. An cum totum corpus habet [6] epialus? Non tanti erat ciborum delectus. CH. Quid igitur

tu

1 *Servare hominem*] Verba habentur 2 Corinth. 10. vers. 24.

2 *Charitas omnia suff.*] Verba habentur 1 Corinth. 13. 7.

3 *Indulsit libertas*] Certe omnes cibi natura sua liberi sunt omnibus Christianis. Ideo Christus Matth. 15. Omne, quod intrat in os, coinquinat hominem. Quod si non contaminet edendo, non sanctificat abstinendo. Vide Paul. 1 Corinth. 6. Et 1 Cor. 10. 25. & Coll. 2. 16.

4 *Nomotheta*] Id est, legis latoris, seu autoris: νομοθέτης, Gr. ex νόμος & τίθημι.

5 Ἰχθυοφάγος] I. e. qui vescitur piscibus. Est populus, inde nomen habens. ab ἰχθὺς, *piscis*. & φάγω, *edo*.

6 *Epialus*] Epialus, febris genus est vehemens. ominis causa sic dicta *Epialus*, quasi placide assiliens, quemadmodum

tu velles præscribi? Av. Scio, si quis mihi credat Ecclesiasticæ rei dictaturam. Ch. Quid isthuc verbi est? Av. Si summus essem Pontifex, hortarer omneis ad perpetuam vitæ sobrietatem, sed præcipue sub diem festum. Cæterum jus facerem cuique vescendi, quibus vellet, pro corporis salubritate, dum moderate & cum gratiarum actione: daremque operam uti hoc, quod detraheretur observationibus hujusmodi carnalibus, accresceret ad studium veræ pietatis. Ch. Nimirum istud mea quidem sententia tanti est, ut te faciamus Pontificem. Av. Rides: sed tamen cervix hæc sufficeret vel [1] triplici coronæ sustinendæ. Ch. At interim vide, ne ista scribantur inter articulos Parisiensium. Av. Imo quicquid dictum est, scribetur in vino, sicuti par est, dicta inter pocula. Sed satis jam Theologiæ in convivio. In cœna sumus, non in [2] Sorbona. Ch. Quid vetat dici Sorbonam, ubi bene sorbetur? Av. Sorbeamus igitur, non disputemus; ne nobis à [3] sorbis dicatur Sorbona, non à sorbendo. Ch. Agite, hospites humanissimi, quæso, ut cœnulam nostram, licet tenuem, æqui bonique consulatis. Præbete vos hilares, ac lubentes, quamvis convivium tenue sit & frugale: ego vestra facilitate fretus, familiariter vos vocare sum ausus. Et est sane vester mihi adventus, conspectusque non modo gratissimus, verum etiam jucundissimus. CONVIVÆ. Cœna tua, Christiane optime, multis modis elegans, lautaque nobis videtur. Quod excusas, id unum habet accusandum. Non magnificentior fuit, quam sat est. Siquidem hoc convivium opiparum in primis ac lautum judicarim, quod primum simplicibus epulis, deinde hilaritate, risu, jocis, salibus sit conditum: quæ omnia nostro convivio non defuerunt. Ch. Verum

dum Furiæ dicuntur *Eumenides*, quum nulli bene velint.

1 *Triplici corona*] Pontificis diadema, triplici corona insignitum: & tamen se servum servorum nominat.

2 *Sorbona*] Gymnasium Parisiense.

3 *Sorbum*] Pomi genus acerbitate constringens fauces, ut quædam occidant etiam.

rum de convivarum numero hic mihi quiddam in mentem venit, quos neque pauciores tribus, neque plures novem esse oportere, scripsit Varro. [1] Tres enim sunt [2] Charites, id est, Gratiæ, humanitatis ac benevolentiæ præsides: & novem sunt [3] Musæ, honestiorum studiorum duces. At hic decem convivas esse, video, virginibus exceptis. AV. Nihil convenientius accidere potuit. Nos sumus Varrone ipso paulo sapientiores. Nam tres puellas lepidissimas, tanquam tres Charites adhibuimus. Deinde quia a novem Musarum choro Apollo abesse nunquam credendus est, jure decimum adjecimus convivam. CH. Poëtice dixisti. Si mihi laurus adesset, laurea corona caput tuum cingerem, fieresque [4] Poëta laureatus. AV. [5] Si malva coronatus essem, malvatus. Tantum honoris mihi non arrogo. Honor hic major est, quam ut mihi conveniat. Haud equidem tali me dignor honore. CH. Vultisne singuli tantundem mea causa facere, quantum vestra sum facturus? CO. Volumus, ac lubentes quidem. CH. Ebibetis igitur ordine suum quisque calicem; à me exemplum capietis. Tibi hoc primum propino, Mida. MIDAS. Accipio abs te libenter. Pro quo vulgus, præstolor, dicit. Equidem non recuso. Nihil tua causa recusabo. CH. Tu inde cæteris popina. MI. Erasmi,

1 *Tres enim sunt Char.*] Citat Gell. libro 13. cap. 18. ex Satyris Menippæis M. Varronis, Convivarum numerum incipere oportere à Gratiarum numero, & progredi ad Musarum: id est, proficisci à tribus, & consistere in novem. ut, cum paucissimi convivæ sunt, non pauciores sint tribus, cum plurimi, non plures, quam novem. Nam multos, inquit, esse non convenit, quod turba plerumque est turbulenta. *De* GRATIIS *V. Serv. ad Virg. 1. Æn. v. 724. Lamb. ad Horat. l. 1. O. 4. v. 6. & ad O. 30. v. 6. Munck. ad Hygin. Præf. p. 9. & 10. A.*

2 *Charites*] Veneris & Jovis filiæ, numero tres; Aglaja, Thalia, Euphrosyne.

3 *Musæ*] Nempe, Calliope, Clio, Erato, Thalia, Melpomene, Terpsychore, Euterpe, Polyhymnia, Vrania.

4 *Poëta laureatus*] Exemplo ludorum Olympicorum, Domitianus instituit agones Capitolinos; in quibus omne genus artifices certabant. Agon hic semper mansit Romæ, ut in eo, Poëtæ, Rhetores, aliarumque professionum homines coronarentur ab ipso Imperatore. Nec aliunde Poëtarum Laureatorum mos manavit. Nam & ipsi antiquitus ab ipsis Cæsaribus Germanis coronabantur: magnoque in pretio habiti semper, qui id honoris virtute ingenii consecuti essent.

5 *Si malva*] Herba notissima, ventris laxationi conducens. Belg. *Kaeskesbladen.* Hinc Mart. *Utere lactucis, & mollibus utere malvis: Nam faciem, durum, Phœbe, cacantis habes.*

1 *Forci*

mi, præbibo tibi dimidiatam pateram. ER. Precor, ut sit tibi bono. Sit tibi bonum, atque commodum. Prosit tibi. Proficiat, durius dicitur. CH. Sed cur cessat patera? Cur non obambulat? Defecit nos vinum? Ubi sunt oculi tui? [1] furcifer? Vola, adfer ejusdem generis [2] sextarios duos. PUER. Erasmi, salve; quidam pro foribus te conventum expetit. ER. Quisnam est? PV. Mori famulum se dicit; herum ejus ex Britannia advenisse; cupere, ut se visas, quandoquidem prima luce iter parat in Germaniam. ER. Christiane, subducatur ratio: nam mihi quidem abeundum. CH. Rationem, Erasmi doctissime, hujus cœnæ ego confecero. Non est, quod calculum frustra teras: gratiam habeo, qui dignatus sis nostro adesse convivio. Sed avocari te, molestum est, nondum peracta fabula. ER. Quid superest, nisi ut dicam, [3] Valete, & plaudite? CH. Age, boni consulemus, quando tu non [4] ab equo ad asinos, sed ab amicis ad amicissimos properas. ER. Ego pariter tibi gratias ago, quod pro tua humanitate ad hoc convivium longe suavissimum me vocaris. Valete, sodales optimi. Bibite non segniter, & vivite suaviter. CH. Heus Dromo. Sedetis jamdudum otiosi omnes. Libetne cuiquam quicquam amplius? CON. Nihil omnino. Strenue munus nostrum administravimus. CH. Tolle igitur hæc, ac bellaria appone. Muta quadrulas, atque orbes.

Tolle

1 *Furcifer*] Inde proverb. *Omnis herus servo monosyllabus.* Belg. *Des Heeren liet, is een kort gebiedt.* Heris enim, vel potentioribus brevissimo tantulum verbulo opus est, ut vel annuant, vel renuant, *ναὶ, ἢ, οὔ*. Servis autem & impotentioribus, multis opus est verbis, ut exorent, aut persuadeant.

2 *Sextarius*] Ita dictus, quod sit sexta portio congii, capit libram cum dimidia, nempe octodecim uncias. *Congius* capit sextarios sex.

3 *Valete, & plaudite*] Continuat formam dicendi. Alter enim dixerat *nondum peracta fabula.* qui modus locutionis à Comœdiis, aut Tragœdiis desumptus: pro eo, quod est extremum finem imponere. Idem etiam, supremum fabulæ actum addere. Hinc & consuetum illud, *Valete, & plaudite:* quo tota Histrionum caterva spectatoribus, post absolutam fabulam, fausta omnia apprecabatur.

4 *Ab equo ad asinos*] Ubi quis à studiis honestioribus, ad parum honesta deflectit: veluti si quis ex Philosopho cantor, è Theologo Grammaticus, è Mercatore fieret caupo. Quadrabit item, ubi quis è conditione lautiore ad abjectiora devenerit.

Tolle cultrum meum, qui humi decidit. Pyra vino perfunde. Adsunt [1] mora præcoqua, etiam domi nostræ nata. Co. Tanto erunt suaviora, quod vernacula. CH. En [2] pruna cerea, en Damascena, rarum apud nos spectaculum, En mitia mala. En mali novum genus, cujus matrem ego hisce manibus consevi. Nuces, castaneæ, omne deliciarum, quas horti nostri benigne effundunt, genus. Av. Sed flosculi desunt. CH. Isti [3] Gallici sunt apparatus, qui magnificentiam eam potissimum amant, quæ minimo constat. Nobis non est ea mens, aut ingenium. Av. Non apud Gallos tantum reperies, quibus ea placeant, quæ minimo constant. CH. Sed heus tu, Augustine, num tu credis, te hic immunem bibisse? Egone te meis immunem tinxero poculis? At interim propinatori tuo dimidium scyphi debes. Av. Is jamdudum me missum fecit. Is mihi hujus debiti gratiam fecit. CH. Unde ille sibi vindicat tantum autoritatis? Vix Romanus pontifex hoc vinculi relaxet. Nosti priscam conviviorum legem, [4] ἢ πῖθι, ἢ ἄπιθι. Av. Remittendi jurisjurandi jus habet, cui factum est, & cujus intererat servari. CH. Sed omnium convivarum interest, servari leges inviolabiles. Av. Age, quando hæc est Germanorum [5] religio. exsorbebo, quod reliquum est. Sed quid tibi rei mecum est? CH. [6] Impendium reddas oportet unus nomine omnium. Quid expalluisti? Ne verere, perfacile poteris. Fac, quod sæpe fecisti, ut aliqua elegantia doctiores à cœna surgamus: neque

1 *Mora præcoqua*] Præcoqua eadem, quæ præcocta: indicatque, vel quæ ante cætera cocta; vel ut hoc loco, quæ præ cæteris ante solitum tempus maturuerunt. Judicant autem Medici mora post prandium aut cœnam, non admodum salubria: nisi cum haud plane matura sunt. Hinc Horat. *Ille salubres Æstates peraget, qui nigris prandia moris Finiet, ante gravem, quæ legerit arbore Solem.*

2 *Pruna*] A Damasco monte, non ab oppido, Græcis βραβύλα etiam dicuntur.

3 *Gallici*] Gallorum magnificentia in conviviis.

4 Ἢ *πῖθι, ἢ*, &c.] Id est, aut bibe, aut abi. natum in priscis Græcorum symposiis.

5 *Religio*] Mos religiose observatus.

6 *Impendium*] Ab impendendo ære. Etiam pecunia est, quæ in fœnore sorti accedit, hoc est usura ipsa, quod fœnus cum sorte conjunctum, unum fiat quasi compendium.

neque enim clam te eſt, veteres illos [1] in ſecundis menſis hilariora quædam [2] diſputare ſolitos. Age igitur, quibus & quot modis hæc oratio poteſt enunciari, *Indignum auditu*?

Indignum Auditu, Formula.

Av. Dixti pulchre. per poſterius ſupinum: auditu minime eſt dignum. Indignum eſt audiri. Haud dignum eſt, quod audiatur. Et, ut audiatur, indignum. Levius eſt, quam quod audiri debeat. Vix operæ pretium eſt referre. Non tanti eſt, ut audiatur. Ineptius eſt, quam quod audiatur. Non eſt operæ pretium narrare. Ch. Quot modis hæc ſententia verti poteſt, *Magno mihi conſtat*?

Variandi ratio hanc orationem, Magno mihi conſtat.

Av. His verbis, impendo, inſumo, impertio, conſtat. ut: Multum in te docendo imſumpſi laboris. Plurimum ea in re operæ inſumpſi. Non minus pecuniæ, quam curæ in eam rem impendi. Non parum inſumpſi pecuniæ, temporis permultum, laboris plurimum, ingenii nonnihil. Multum lucubrationis impendi. Multis vigiliis hæc res mihi conſtat, multo ſudore, multa opera, plurimo labore, ſumptu ingenti, pecunia magna. Pluris mihi conſtat, quam credas. Minoris mihi conſtat uxor, quam equus meus. Ch. At quid ſibi vult, Auguſtine, quod verbo iſti, *Conſtat*, modo ablativum, modo genitivum caſum apponis? Av. Quæſtionem perutilem ac late patentem moviſti. Verum ne convivas loquacitate mea premam, pauciſſimis abſolvam. Sed cupio ſingulorum hac de re audire ſententiam, ne cuiquam, ut dixi, ſim moleſtus. Ch. Quidni cupiant idem vel puellæ? Av. Illæ ſane nihil aliud, quam audient. Accingar igitur, grammatica

bene

1 *In ſecundis menſis*] Cœna veterum tribus partibus ſive miſſibus conſtabat. Primus miſſus, guſtatio, ſeu ante-cœna. ſeu guſtus; ſecundus, proprie cœna, & hic præcipue cibi: tertius, menſæ ſecundæ, (ubi poma & bellaria appoſita) dictæ. *V. Serv. ad Virg. 2. Georg. v. 101. ad. 1. Æn. 220, 221, 727.* A.

2 *Diſputare ſolitos*] Varro in convivio habendo cenſet ſermones, non ſuper rebus anxiis & tortuoſis, ſed jucundos & invitabiles, & cum quadam illecebra & voluptate utiles: ex quibus ingenium noſtrum venuſtius fiat: quod eveniet, ſi de ingenuis rebus ad communem vitæ uſum pertinentibus confabulemur. *V. A. Gell. 1. c. 2. Varro apud eundem. c. 22. Serv. ad Virg. 1. Æn. v. 641. Apoll. Rh. 1. Arg. 458.* A.

bene fortunante. Scis, verba emendi, ac vendendi, aliaque esse consimili significatu, quibus apponantur hi genitivi soli, tanti, quanti, pluris, minoris, tantidem, quantivis, quanticunque: at ita, si substantiva non apponantur: quæ si accedant, utraque in ablativum casum vertuntur. Quod si pretium certum apponatur, pones in ablativo. Si per adjectivum substantive positum in ablativo pones, nisi per adverbia loqui malis. CH. Quænam verba sunt, de quibus præcipis? AV. Hæc fere sunt, emo, mercor: redimo, id est, aut captum, aut perditum: vendo, venundo: revendo, id est, rursus vendo, quod mihi venditum erat. Veneo, id est, vendor: cujus præteritum venivi, vel venii: supinum, venum: hinc venalis. Ab illo, id est, vendo, vendibilis manat. Mereo, pro inservio, & [1] stipendium facio. Comparo, id est, emo, vel committo. Commuto, muto, permuto. [2] Cambire penitus barbarum in hoc sensu. Æstimo, taxo, indico, pro æstimo, censeo. Liceor, liceris: licitor, licitaris: addico. Distrahor, id est, circumferor, ut veneam. Metior pro æstimo, aut taxo. Constat, pro emitur. Conducere, locare. Fœnero, ad fœnus do. Fœneror, ad fœnus accipio. Paciscor, pactus sum. Pango, pepigi, id est, pactum facio. CH. Da exemplum.

Vendendi & emendi, Formulæ,

AV. Quanti istum agrum in singulos annos locas? Respondebimus: Vigenis libris Francicis. Hui, nimio locas. Imo locavi olim multo pluris. At ego tanti non conducam. Si conduxeris minoris, peream. Imo jam vicinus tuus Chremes agrum obtulit, ac rogat. Quanti? Tantidem, quantum tu petis. At multo meliorem. Mentiris. Facio, ut solent, qui [3] licentur. Tu ipse tanti posside. Quid lice-

1 *Stipendium*] Compositum nomen ex *stipe*, & *pendo*. Strips autem antiquis æs; quod, antequam signatum esset, appendebatur.

2 *Cambire*] Charisius, verbum hoc inter ea enumerat, quæ mutant pertectum. Antiquis autem *cambire*, idem quod pugnare, iter inchoare; à quo *campso*, iter flecto.

3 *Licentur*] Licentur, qui pretium offerunt in auctione alicujus rei.

1 *Con-*

liceris; vel licitaris, quum nihil ſis empturus? Quanticunque addixeris, ſolvam optima fide.

Alterum exemplum.

[1] Congrum iſtum, Syra, quanti vendis? Decem [2] obolis. Nimio, turpiſſima. Imo minimo: nulla tibi vendet minoris. Emoriar, ſi non tanti mihi conſtat, aut certe non multo minoris. Mentiris venefica, quoniam duplo vis vendere, aut triplo. Et centuplo, ſi queam: ſed fatuos non invenio. Quid ſi liciter te ipſam? Quanti æſtimas te? Ut lubet. Qanti me liceris? Quanti indicas te; Dic, quanti te taxas? Quanti te ipſam inſcribis? Decem [3] ſcutatis. Hui, tanti? Eho, an tu minoris me æſtimas? Ego olim non ſemel pluris in unam noctem ſum conducta. Credo; at nunc non paulo minoris æſtimo quam piſcem. Abi in malam rem, ganeo; tantidem te æſtimo, quanti tu me. Qui te [3] teruncio emerit, nimio emerit. Aut pluris emar, aut non vendar. Si magno venire cupis, larva tibi opus eſt, nam rugæ iſtæ non ſinunt, ut carius vendaris. Ei, qui tanti me nolit, non ſum venalis. Ego ne [5] culmo quidem te emero. Conſtiti pluris.

Tertium exemplum.

Auctioni hodiernæ interfui. Ain' tu? Licitatus ſum vectigalia, Quanti tandem? [6] Decem millibus. Hui, tanti? Ne mireris; erant, qui multo pluris licitarentur, pauci, qui minoris. Cui tandem addicta ſunt vectigalia? Chremeti uxoris tuæ ſummo & maximo amico. Sed divina, quanti ſunt addicta. Decem. Imo quindecim. Deus bone, ego mihi hominem ipſum cum tota familia dimidio addictum no-

1 *Congrus*] Genus piſcis. Græc. κόγγρος. Belg. *Congerael.*

2 *Obolus*] Sexta drachmæ pars ὀβολός. Licebit iſto donare nomine noſtrum *ſemibraſdenarium*, qui decem nummulos valet ſeu chalcos Hollandicos. Belgis, *Een halff braſpenninck.*

3 *Scutatis*] Erant Romanis olim, Bigati, Quadrigati, à bigis & quadrigis, quibus nummi erant ſignati. Unde nos quoque eleganter *ſcutatos*, à ſcuto appellamus.

4 *Teruncio*] Teruncius. Belg. *Anderhalff penninck Hollants.*

5 *Culmo*] Calmus ſive frumenti calamus, res leviſſima, nulliuſque pretii.

6 *Decem millibus*] Frequens apud Latinos in numerariis ſummis defectus. *Decem millibus*] ſubaudi, nummis aut denariis, aut ſimile.

1 Floc-

nolim! At ille uxorem tuam duplo emptam cupit. Animadvertiſtine in his orationibus, ubicunque adſit ſubſtantivum pretii, id in ablativo poni, cæteris aut in genitivo poſitis, aut in adverbium mutatis? Comparativum nunquam audiſti ſine ſubſtantivis, exceptis illis duobus, pluris & minoris. Sunt & alia verba, de quibus ſumus loquuti, non admodum diſſimilia, ſum, facio, habeo, duco, æſtimo, pendo, quæ idem fere ſignificant: fio itidem. Junguntur autem his fere genitivis, multi, parvi, magni, pluris, plurimi, minoris, minimi, maximi, tanti, quanti, [1] flocci, pili, nihili, [2] nauci, [3] hujus, & ſi qua ſunt his ſimilia. CH. Da exempla.

Æſtimandi formula.

AV. Scis, quanti te ſemper fecerim. Tanti fies apud homines, quanti virtutem facies. Præceptores meos ſemper feci plurimi. Aurum hac tempeſtate magni venditur, literæ nihili, ſive pro nihilo ducuntur. Aurum minoris habeo, quam credas. Tuas minas flocci facio. Promiſſa tua duco minimi. Non pili te facio. Si tanti ſapientia penderetur, quanti pecunia, nemo auro egeret. Pluris apud nos fit aurum ſine ſapientia, quam ſapientia ſine auro. Hoc pluris te habeo, quod doctus ſis. Minoris hic fies, quod mentiri minime calleas. Hic multi fiunt, qui [4] nigrum in candida vertunt. Hoc mihi pluris es, quod literas amas. Tanti apud omnes eris, quantum poſſidebis. Tanti ubique habeberis, quantum habebis. Non, quanti habearis, ſed quanti ſis, intereſt. Tanti Chriſtianum meum facio, quanti alium neminem. Inveniuntur & alia verba cum his genitivis & ablativis, quæ natura ſua non ſignificant emtionem, aut aliquid

1 *Flocci facio*] *Flocci facere*, & *ne flocci quidem facere*, pro eo, quod eſt, ne tantuli quidem facere. Eſt autem floccus particula lanæ, quæ inutilis à vellere divellitur.

2 *Nauci*] *Nauci eſſe*, & *nauci facere*, idem, quod nihili. Feſtus *nauci* ſignificare vult, nucis putamen, aut eam membranulam, quæ viſitur in medio nucis juglandis interſita.

3 *Hujus*] Donato δεικτικὸν eſt, *hujus non facio*, demonſtrans aut floccum, ſtipulam, aut ſimile quid. Belg. *Ick vraag'er dat niet na.*

4 *Nigrum in candida vertunt*] Qui virtutem in vitium, & vitium in virtutem vertunt. Unde Terent. in Phorm.

His pretium nunc eſt, qui recta prava faciunt.

1 *Sce-*

quid ſimile. Petrus oſculum puellæ [1] ſcutato emit. Sit illi fauſtum; nolim ego baſiare tanti. Quanti luditis? Quanti cœnaſtis? [2] Quoſdam [3] ſexcentis ſeſtertiis cœnaſſe, legimus: at Galli ſæpenumero liardo cœnitant. Fauſtus quanti docet? Parvo: at pluris, quam Delius. Quanti igitur? Undeviginti aureis. Non diſcam mentiri tanti. Phædria apud Terentium & rem, & ſe ipſum perdidit. At nolim ego amare tanti. Quidam magno dormiunt. Demoſthenes pluris ſiluit, quam alii loquebantur. Æqui bonique conſulas, oro. Eſt & aliud verborum genus, quæ accuſativum una cum genitivo aut ablativo caſum exigunt: quæ ſunt: Accuſo, id eſt, objicio crimen, aut culpo etiam abſentem. Incuſo, culpo extra judicium. Arguo, reprehendo. Inſimulo, impingo ſuſpicionem culpæ. Poſtulo, in jus voco. Accerſo, defero, damno, condemno, pronuncio, illum eſſe in culpa. Admoneo, commonefacio. CH. Exempli cauſa.

Accuſandi Formulæ.

AV. Scipio accuſatus eſt [4] ambitus, aut de ambitu. Arguis me impudentiæ, ipſe impudentiſſimus. Lepidus poſtulatus eſt [5] repetundarum. Accerſitus eſt capitis. Si hominem inſimulabis avaritiæ, male audies. Admoneto eum priſtinæ fortunæ. Mortales ipſo vocabulo ſuæ conditionis admonentur. Commonefacito Lepidum promiſſi. Sunt pleraque, quæ accu-

1 *Scutato emit*] Scutatus *een Schildt*, numiſma inferioris Germaniæ.

2 *Quoſdam*] Antonius in una cœna mille apros propoſuit. Heliogabalus 600 ſtruthionum capita propoſuit. Vitellius in uno convivio 2000 piſcium & 7000 avium appoſuit. Cleopatra unionem incredibilis pretii, de qua Bap. Fulg. lib. 9.

3 *Sexcentis ſeſtertiis*] Seſtertia autem genere neutro, in plurali numero mille ſeſtertios ſignificant. Sed cum adverbium numeri his adjungitur, centena ſunt intelligenda. Decem igitur ſeſtertia, ſunt decem millia ſeſtertium: & decies ſeſtertium, idem quod decies centena millia ſeſtertium, vel mille ſeſtertia (vulgo nunc *milionem* vocant) quæ ſumma continet aureorum ſive coronatorum nummorum xxv. Romani enim mille ſeſtertia, & ab eo reliquos fere numeros per adverbia eloquebantur, infra mille nunquam.

4 *Ambitus*] Ambitus crimen affectati honoris: nam qui vera virtutis via ad honorem aſpirare non poteſt, is ambitione contendit, quæ multos falſos fieri coëgit. Lex Calpurnia inter alias lata ad coërcendum.

5 *Repetundarum*] Is repetundarum accuſari dicitur, qui alienas pecunias, aut vi, aut dolo expilavit. *Repetundæ* ergo dicuntur, quicquid à ſociis & provincialibus per Magiſtratus contra leges exactum acceptumque eſt, à *repetendo* ita dictæ, quod judicio Romæ repeterent, & domum ſuam reportarent.

1 *Hel-*

accusativum geminum admittant: Doceo te literas. Exorat te veniam. Dedocebo te istos mores. Proposcit me mutuum. Hic ejus rei mihi admonendus es, quod in his secundum accusativum etiam passiva obtinent, in aliis genitivus manet. A me doctus est literas. Postulant me furti. Postulor furti. Accusas me sacrilegii. Accusor sacrilegii. Scio, te nondum expletum. Scio, animo tuo nondum esse satisfactum. Quando enim tantus elegantiarum [1] helluo satietur? Sed convivis parcendum est, quos hæc non omnes perinde delectant. A cœna inter deambulandum, id quod rationi deerit, persolvemus, nisi quid aliud censes. CH. Fiat ex tua sententia. Agamus gratias benignitati divinæ, deinde paulisper deambulaturi. MI. Pulchre dicis. Nihil enim hoc vespertino cœlo amœnius, nihil salubrius. CH. Petre, adesdum. Tolle suo quæque ordine, ac vinum [2] cyathis infunde. PE. Jubesne, agi gratias? CH. Age. PE. Græce mavis, an Latine? CH. Utroque modo. PE. Gratias agimus tibi pater cœlestis, qui tua ineffabili potentia condidisti omnia, tua inscrutabili sapientia gubernas universa, tua inexhausta bonitate cuncta pascis, ac vegetas: largire filiis tuis, ut aliquando tecum bibant in regno tuo nectar illud immortalitatis, quod promisisti, ac præparasti vere diligentibus te, per Jesum Christum: Amen. CH. Dic eadem Græce, ne cæteri, quod dicas, intelligant. PE. Εὐχαριστοῦμέν σοι, πάτερ οὐράνιε, ὁ τῇ ἀῤῥήτῳ σου δυνάμει κτίσας τὰ πάντα, ὁ τῇ ἀνεξερευνήτῳ σου σοφίᾳ κυβερνῶν ἀπαξάπαντα, ὁ τῇ ἀνεξαντλήτῳ σου χρηστότητι ἕκαστα τρεφόμενός τε καὶ αὐξάνων· χάριζου τοῖς υἱοῖς σου τὸ μετὰ σοῦ ποτὲ πιεῖν τὸ τῆς ἀθανασίας νέκταρ, ὃ ὑπέσχου καὶ ἡτοίμασας τοῖς ἀληθῶς ἀγαπῶσι σε, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ υἱοῦ σου, τοῦ κυρίου ἡμῶν, τοῦ μετὰ σοῦ ζῶντος, καὶ βασιλεύοντος ἐν ἑνότητι τοῦ πνεύματος ἁγίου, εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀμήν.

CH.

1 *Helluo*] Proverbialis est hyperbole.

2 *Cyathis*] *Cyathus*, calicis genus, à *χύειν*, *fundere*, mutata aspirata in literam tenuem. *G. J. Vossius in Etym. & Salmas. Exercit. Plin. p. 698. deducunt a κυάθω. Quid? si nomen habeat a* CYATHO *Architelis filio, quem, quum Oeneo a poculis esset, Hercules in convivio Calydonio percussit condylo, quod inprudens aquam ad pedes lavandos petitam in manus ejus effuderit. v. Schol. Apoll. Rhod 1. Arg. v. 1. 1212. sed vanam hanc conjecturam doctioribus examinandam relinquo.* A.

1 Flos-

CH. Habeo vobis, hoſpites candidiſſimi, gratiam, qui ad hoc conviviolum venire dignati ſitis; oro, æqui bonique conſulatis. Co. Nos viciſſim gratiam referre volumus, non tantum habere. Proinde ne multis agantur gratiæ. Quin potius ſurgamus, & exſpatiemur. Av. Ducamus nobiſcum virgines; nam eo minus moleſta erit deambulatio. CH. Recte ſentis. Ne deſint nobis [1] floſculi, ſi forte locus flores non habebit. Utrum mavis noſtris in hortis [2] more Poëtico reptare, an foris ad amnem exſpatiari? Av. Habent quidem horti tui amœnitatis permultum, verum eam voluptatem matutinis deambulationibus ſerva. At ſole inclinato amnium aſpectus oculos mirum in modum juvat. CH. Antecede igitur, Auguſtine, ut Poëta dignum eſt: latus tuum claudam. Av. Bone Deus, quantum comitum, quantam pompam nobiſcum ducimus! Dici non poteſt, Chriſtiane, quantum mihi placeam. [3] Satrapes mihi videor. CH. Age, nunc promiſſum præſta. Solve, quod recepiſti. Av. Quid me potiſſimum vis dicere? CH. Ego quondam in Pollionis oratione cum multa, tum illud in primis ſolebam admirari, quod tam facile, tam crebro, tam venuſte orationem verteret: quæ res non modo ſingularis ingenii, verum etiam multi uſus mihi videtur. Av. Haud injuria iſtud in Pollione admiratus es, Chriſtiane. Ille enim tum hac in re divinam quandam vim obtinet, quam quidem illi cum ingenii dexteritate quadam, tum plurimo & dicendi, & legendi, & ſcribendi uſu contigiſſe opinor, potius quam ratione aliqua, aut præceptione. CH. At ego rationem aliquam iſtius rei, ſi fieri poteſt, exſpecto. Av. Ita, ut dixi, res habet. Verum quia te tantopere video velle, quantum potero, morem geram, eaſque ratiunculas, quas in Pollionis orationibus mihi viſus ſum animadvertere, ut potero, reddam. CH. Age, percupio.

Brevis

1 *Floſculi*] *Floſculi*, pro elegantiis.
2 *More Poëtico reptare*] Alludit ad carmen *Horatii* in Epiſt, ad Tibullum: *An tacitum ſylvas inter reptare ſalubres.*
3 *Satrapes*] Vox Perſica, præfectum deſignans.

1 *Syne-*

Brevis de copia præceptio.

Av. Accingor. Principio res ipſa puris, electis ac Latinis verbis efferenda eſt: quod ipſum poſſe, non mediocris artificis eſt. Sunt enim permulti, qui, neſcio quo modo, copiam & varietatem orationis affectant, cum ne ſemel quidem rem poſſint apte explicare. Iſti, tanquam ſemel balbutiſſe ſit parum, balbutiem ſuam aliis, atque aliis modis reddunt balbiorem, tanquam ipſi ſecum certamen ſuſceperint, ut, quam barbariſſime dici poſſit, dicant. Itaque inepti [1] ſynonyma quædam congerunt, adeo interdum inter ſe diſſidentia, ut ipſa mirentur, quo pacto convenerint. Quid enim abſurdius, quam hominem pannoſum, cui ne una quidem, quam ſine pudore poſſit induere, ſit veſtis; cum tamen ſubinde ſuos pannos mutare, ac mendicitatem ſuam pro opibus oſtentare? At nihilo minus ridiculi videntur iſti varietatis affectatores, qui, cum barbare ſemel dixerint, repetunt idem multo barbarius, demum iterum atque iterum indoctius. Hoc eſt non oratione, ſed [2] ſolœciſmis abundare. In primis igitur, ut dixi, res ipſa aptis atque electis verbis eſt explicanda. Deinde mutatoriis verbis utendum, ſi qua, quæ idem efficiant, reperiantur: reperiuntur enim permulta. Demum, ubi propria deficient, tranſlatitiis erit utendum, ſi modo verecunda ſit tranſlatio. Ea quoque ubi deerunt, ſi per activa dixiſti, ad paſſiva revertendum erit, quæ nobis totidem orationes reddunt, quot ex activis conſtabant. Poſtea verba, ſi licebit, aut in nomina verbalia, aut in participia commutabimus. Poſtremo, ubi modo adverbia in nomina, modo nomina in alias, atque alias partes commutaverimus, per contrarium dicemus: aut affirmativam orationem in negativam commutabimus, aut retrorſum:

1 *Synonyma*] *Synonyma* dicuntur, quæ ſub diverſis vocibus idem ſignificant.

2 *Solæciſmis*] *Solæciſmus*, actio τοῦ σολοικίζοντος, cum oratio ordinatione eſt incongrua. Suid. σολοικισμὸς λόγος ἀκαταλλήλως συντεταγμένος, id eſt, oratio male compoſita, non cohærens congrue. Ergo vox ea comprehendit vitia contra etymologiam, orthographiam & ſyntaxin.

ſum: aut certe quod pronunciative dictum, per interrogationem efferemus. Nunc exempli cauſa hanc ſententiam ſumamus.

Literæ tuæ magnopere me delectarunt.

Literæ.

Epiſtola, epiſtolium, ſcripta, ſcheda, literulæ.

Magnopere.

Mirum in modum, miris modis; majorem in modum, mirandum in modum, ſupra modum, plurimum, non mediocriter, ſummopere, maximopere.

Me.

Animum meum, pectus meum, oculos meos, cor meum, Chriſtianum.

Delectarunt.

Voluptate affecerunt, recreaverunt, exhilararunt, voluptati fuerunt, oblectarunt, voluptate perfuderunt, mellitiſſimæ fuerunt, jucundiſſimæ, &c. Habes materiam; tuum erit componere. Experiamur igitur. Faciamus periculum. CH. Tuæ literæ magnopere me delectarunt. Tua epiſtola mirifice nos exhilaravit. AV. Verte activum in paſſivum, alia erit facies: ut, Dici non poſſit, quam tuis ſim ſcriptis exhilaratus.

Item per alia verba idem efficientia.

Tuis ex literis incredibilem cepi voluptatem. Ex epiſtola celſitudinis tuæ plurimum voluptatis accepi. Non mediocrem lætitiam tua mihi ſcripta attulerunt. Gaudio tua me ſcripta, quantus eram, perfuderunt. Hic non ita liceret mutare in paſſiva, niſi in illo poſtremo, perfuſus gaudio, quod uſitate dicitur; Capiebatur à me voluptas. allatum eſt gaudium, non perinde uſitate dixeris.

Per Afficio.

Singulari voluptate literæ tuæ me affecerunt.

Muta in Passivum.

Tuis scriptis incredibili sum affectus voluptate. Non parum gaudiorum tuum nobis epistolium peperit.

Per Sum, & Nomina Adjectiva.

Tuæ mihi literæ multis modis jucundissimæ fuerunt. Fuit tua illa epistola sane quam gratissima.

Per Nomina Substantiva.

Ineffabili voluptate tua nobis epistola fuit. Incredibili jucundicati fuerunt tuæ literæ.

Commuta in Negationem.

Tua scripta non mediocri lætitiæ fuere. Nihil in vita tuis literis accidit jucundius.

Quamquam hac ratione aliquoties jam usi sumus, quæ non est negligenter prætereunda. Nam quoties multum, plurimum, singulariter, significare volumus, per contrarium verbum idem efficiemus: ut, Vehementer te amat Henricus. Haud vulgariter te amat. Multum me juvat vinum: haud parum juvat. Est vir singulari ingenio. Est vir ingenio non vulgari. Est homo doctrina admiranda. Est homo non contemnenda doctrina. Thomas est summo apud suos loco natus: Non infimo loco natus. Augustinus eloquentissimus fuit: Non ineloquens fuit. [1] Carneades orator fuit nobilis, non ignobilis, non obscurus. Et id genus similia, quæ nunquam non usu veniunt: sed admonuisse rem clarissimam, satis est. Nec te lateat, bifariam nos hujusmodi orationum genere uti, modestiæ causa, præsertim si de nobis ipsis loquamur. Tum etiam amplificandi gratia. Nam non ingratum, pro valde grato: non vulgariter, pro singulariter, recte & venuste dicimus.

Modestiæ causa.

Ego literis meis nonnullam doctrinæ sum opinionem con-

1 *Carneades*] Tanta pollebat Carneades dicendi facultate; ut, cum ab Atheniensibus Romam missus esset, Cato in Senatu dixerit, cavendum ab hoc viro esse, qui eloquentia facile, quod vellet, impetraret.

consecutus. Semper curavi, ut in literaria gloria non postremas parteis tenerem.

De amplificatione superiora sunt exempla; nunc ad nostra revertamur. Nihil tua epistola unquam evenit gratius. Nulla res majori unquam voluptati fuit, quam tua scripta. Nulla unquam ex re tantundem cepi voluptatis, quantum ex tuis literis amantissimis.

Hoc modo singulæ orationes superiores poterunt variari per interrogationem. Quid tuis literis in vita jucundius esse potuit? Quid epistola illa tua nobis evenit dulcius? Quid ita oblectavit unquam, ut proximæ tuæ literæ?

Hoc modo rursum singulas fere orationes variare licebit. CH. Quid deinde fiet? AV. Jam paulo liberius totam orationem vertemus, ut unam dictionem pluribus verbis circumloquamur. CH. Dic exempli causa. AV. Quod modo per nomen incredibile, modo per adverbium incredibiliter, dictum erat, unam dictionem aliquot verbis commutabimus. Literis consequi nequeam, quantum tuis literis sim delectatus. Et mihi scriptu, & tibi creditu perdifficile fuerit, quantæ jucunditati tua mihi scripta fuerint. Explicare prorsum nequeo, quam sim tuis literis gavisus. Et item in infinitum. Rursum alio pacto. Nam hactenus & per negationem, & per interrogationem, postremo per infinitas orationes variavimus. Nunc per subjunctivas sive conditionales variabimus, hoc modo: Moriar, si unquam quicquam fuit tuis literis aut optatius, aut dulcius. Peream, si ulla res majori voluptati fuit, quam tuæ literæ. Ita me deus amet, ut nihil in vita tuis literis accidit jucundius. Et item alia multa in hunc modum excogitare licebit. CH. Quid deinde? AV. Nunc ad translationes, similitudines, & exempla fugiendum est.

Translatio est in his.

Accepi literas tuas, quæ mellitæ fuerunt. Nihil, nisi meræ deliciæ tua mihi scripta videntur. Mera voluptas sunt

tuæ literæ. Et hujusmodi plurima. Sed cavendum, ne obsoletis aut durioribus translationibus utamur. quale est illud:

Juppiter hybernas cana nive conspuit Alpes:

[1] Et quale est illud: Cœna tuorum scriptorum me suavissimis epulis refecit.

Comparatio à simili.

Tua scripta omni vel [2] ambrosia, vel nectare suaviora fuere. Literæ tuæ quovis melle mihi fuere dulciores. Epistola humanitatis tuæ, & [3] siliquam omnem, & mel Atticum, & saccharum omne, nectar ambrosiamque Deorum longe superavit. Hic quidquid dulcedine nobilitatum est, in medium adduci potest.

Ab exemplo.

Nunquam adducar, ut credam, [4] Hero Leandri sui literas aut majore voluptate, aut pluribus osculis accepisse, quam tuas acepi. Vix crediderim, aut [5] Scipionem eversa Carthagine, aut [6] Paulum Æmilium capto Perseo, magnificentiorem egisse triumphum, quam ego, simulac suavissima tua scripta tuus mihi tabellarius reddidit. Hujusmodi tum ex fabulis, tum ex historiis infinita possunt inveniri. E Physica vero sumuntur rerum similitudines, quarum quamplurimarum naturas memoriter tenere, necesse est. Nunc si libet, in alia sententia tentemus.

Nun-

1 *Et quale*] Apud Furium, de quo Gell. lib. 18. cap. 11.

2 *Ambrosia*] *Ambrosia*, cibus Deorum, ut *nectar*, potus. Hinc *Ambrosia alendus*, proverbiali figura dicitur, qui est egregius, & velut Diis æquandus; quum ambrosia mereatur ali.

3 *Siliquam*] Siliquæ fructus prædulcis, sed malus stomacho. Arbor Græcis *κόμαρος*, Latinis *arbutus* vocatur, fructus non absimilis quantitate mespilo, sed rubicundus est.

4 *Hero Leandri*] Hero puella formosissima, ex Sesto Thraciæ urbe, Veneris Sacerdos; cujus mutuo amore correptus Leander Abydenus, noctu Hellespontum tranat. Verum aliquando mari tempestate impetuoso submergitur. Hero cadaver amatoris conspiciens, se præcipitem è specula in undas dat. Vide Ovidii Epist.

5 *Scipionem*] Hic ille Scipio Æmilianus, L. Æmilii Pauli filius, qui inimicissimas Romanis urbes Carthaginem & Numantiam evertit: tandem domi suæ dormiens interfectus.

6 *Paulum Æmilium*] *P. Æmilius* Persea regem Macedonum in acie captum, Romam in triumphum duxit.

1. Leo

Nunquam, dum vivam, tui ero immemor.

Semper, dum vivam, tui meminero. Quoad vivam, nunquam me tui capiet oblivio. Prius vivere desinam, quam tui meminisse.

Per comparationem.

Si umbram corpus poterit effugere, & hic animus tui quibit oblivisci. Tui memoriam ne [1] Lethæus quidem amnis poterit abolere.

Præterea per [2] *ἀδύνατον, aut more Poëtico, per contraria.*

Dum juga montis aper, fluvios dum piscis amabit: Ante leves ergo, &c. quæ non est multi negotii excogitare. Verum, ne immodici videamur, his in præsentia contenti simus. Alias, si voles, copiosius hac de re colloquemur. CH. Ego te, Augustine, jam plane exhaustum putabam: sed tu præter exspectationem novum thesaurum indicasti, quem si pergas explicare, nox ante occupaverit, quam tibi eadem de re desint verba. AV. Si ego hoc, mediocri & doctrina & ingenio præsto, [3] quantum Ciceronem ipsum valuisse credis, qui cum Roscio histrione certasse legitur? Sed sol nos relinquit. Humescit cœlum, præstat imitari aviculas, tectoque ac lecto nos condere. Proinde vale, mi Christiane suavissime, in crastinum. CH. Tu itidem bene valeas Augustine omnium doctissime.

Convivium Religiosum.

[4]EUSEBIUS, [5]TIMOTHEUS, [6]THEOPHILUS, [7]CHRYSOGLOTTUS, [8]URANIUS.

EV. CUm omnia nunc [9] vernent, & rideant in agris, demiror esse, qui fumosis urbibus delectentur.

TI.

1 *Lethæus amnis*] Quem Poëta interpretantur omnium oblivionum fontem.

2 *Α᾽δύνατον*] Impossibile, quod fieri nequit. Horum copiam Ovidius solus sufficere potest.

3 *Quantum Ciceronem*] Lege Macrob. lib. 3. Satur. cap. 14.

4 *Eusebius*] Id est, pius.

5 *Timotheus*] Id est, charus Deo, vel charum habens Deum.

6 *Theophilus*] Id est, amans Dei.

7 *Chrysoglottus*] Id est, auream habens linguam.

8 *Uranius*] Id est, cœlestis.

9 *Vernent*] *Verno*, pullulo. à *vere* deductum verbum, quo tempore omnia

TI. Non omnes capiuntur aspectu florum, aut pratorum vernantium, aut fontium amniumve: aut, si capiuntur, est aliud, quod magis juvet. Ita voluptas voluptate, [1] veluti clavus clavo, pellitur. EV. Tu mihi fortasse fœneratores narras, aut his simillimos negotiatores avaros. TI. Istos quidem, sed non solos, ô bone, imo cum his innumeros alios, usque ad ipsos sacerdotes ac monachos, qui fere quæstus gratia malunt in urbibus, iisque frequentissimis, versari, dogma secuti non Pythagoricum aut Platonicum, sed cæci cujusdam mendici, cui dulce erat premi turbis hominum, quod diceret, [2] illic esse quæstum, ubi esset populus. EV. Valeant cæci cum suo quæstu: nos Philosophi sumus. TI. Et Socrates Philosophus urbes præferebat agris, quod esset discendi cupidus, & urbes haberent, unde disceret. In agris esse quidem arbores & hortos, fontes & amnes, qui pascerent oculos, cæterum nihil loquerentur, ac proinde nihil docerent. EV. Est nonnihil, quod dixit Socrates, si solus obambules in agris. Quamquam mea sententia non est muta rerum natura, sed undiquaque loquax est, multaque docet contemplantem, si nacta fuerit hominem attentum ac docilem. Quid aliud clamitat illa tam amœna naturæ vernantis facies, quam opificis Dei sapientiam bonitati parem? Sed Socrates, in eo secessu, quam multa docet [3] Phædrum suum, ac vicissim ab eo discit? TI. Si tales adessent aliquot, nihil esse possit amœnius rusticatione. EV. Libet igitur hujus rei periculum facere? Est mihi prædiolum suburba-

omnia renasci conspiciuntur. Ponitur aliquando pro *splendere*. Hinc *vernans ager*, pullulans, floridus, viridis, lætus.

1 *Veluti clavus clavo pellitur*] Clavum clavo pellere, est, malum alio malo depellere. Neque vero solum cum vitium vitio, ac malum malo discutitur, hujus usus erit: verum etiam si quis artem arte, dolum dolo, maledicentiam retundit maledicentia: aut rem utcunque molestam, diversa molestia profliget; ut cum libidinum incitamenta laboribus obruimus, curam amoris aliis curis majoribus domamus. v. *Jul. Pollucem Onom. l. 9. Sect.* 120. A.

2 *Illic esse quæstum*] Belg. *By 't volck is de neering.*

3 *Phædrum*] Phædrus is unus ex Platonis discipulis; cujus nomine nobilem librum edidit, qui inscribitur *Phædrus.*

urbanum, non amplum, ſed nitide cultum; eo vos in craſtinum diem ad prandium voco. Ti. Pluresſumus; exederemus totum prædium tuum. Ev. Imo totum convivium apponetur herbaceum, ex dapibus, ut [1] inquit Flaccus, inemptis apparatum. Vinum ipſe locus ſuppeditat; pepones, melones, ficos, pira, mala, nuces, ipſæ pene arbores porrigunt, quemadmodum fit in inſulis Fortunatis, [2] ſi Luciano credimus. Accedet fortaſſis [3] è corte gallina. Ti. Age, non recuſamus. Ev. At ſuam quiſque [4] umbram ſecum adducat, quam volet. Ita cum ſitis quatuor, æquabimus numerum Muſarum. Ti. Fiet. Ev. Unum illud vos præmonitos, volo, ſibi quiſque condimentum ſuum adferet. Ego cibos duntaxat apponam. Ti. Quod condimentum narras? piper, an ſaccharum? Ev. Imo aliud vilius, ſed ſuavius. Ti. Quodnam? Ev. Famem. Eam dabit hodie cœna tenuis; cras acuet ſtomachum ambulatiuncula. Et hoc quoque commodi ruſculo meo debebitur. Verum ad quam horam libet prandere? Ti. Ad decimam, priuſquam invaleſcat æſtus ſolis. Av. Curabitur. Pu. Here, adſunt convivæ pro foribus. Ev. Bonæ fidei eſt, quod veniſtis; ſed bis gratum eſt, quod veniſtis mature: una cum umbris veſtris longe gratiſſimis. Sunt enim quidam inciviliter civiles, [5] qui convivatorem mora ſua torquent. Ti. Eo maturius venimus, ut eſſet otium luſtrandi, viſendique regiam iſtam tuam, quam audimus undique miris deliciis variam, nuſquam non teſtari domini

1 *Inquit Flaccus*] In Epod. *Dapes inemptas apparet.* Et Virgil. 4. Georgic. *Dapibus menſas onerabat inemptis.* Sunt autem *inemptæ dapes*, proprio labore partæ, & domi natæ.

2 *Si Luciano*] In vera hiſtoria. Lucianus ſcriptor fuit nobiliſſimus ſub Trajano: primo Chriſtianus; ſed poſtmodo fidei deſertor: à canibus tandem devoratus.

3 *E corte*] *Cors* cortis: ſpatium circum villam ſeptum, unde *cortis aves*, & inde *militum cohors*, quod ex agris legi ſoleant.

4 *Umbram*] Umbra non ipſe vocatus, ſed quem adducit comitem vocatus: ſic enim vocatum ſequitur, velut umbra corpus.

5 *Qui convivat.*] *Convivator*, qui excipit; & *conviva* qui excipitur convivio: Belgis autem mos eſt, ut invitati, fere ultra præſtitutam horam prandii aut cœnæ tardiuſcule accedant. Hinc vulgo, quem non exſpectat convivator, nihili æſtimatur. *Diemen niet wacht, diemen niet acht.*

mini ſui ingenium. Ev. Regiam ſpectabitis tali dignam rege. Mihi certe nidulus eſt, quavis regia gratior. Et ſi regnat, qui libere vivit ex animi ſui ſententia, hic plane regno. Sed præſtat, opinor, interim, dum culinæ præfecta parat holuſculum, & adhuc moderatus eſt ſolis calor, viſere hortos noſtros. Ti. Eſt alius præter hunc? Nam hic ſane mire cultus blandiſſimo aſpectu ſtatim ingredientes ſalutat, & comiter excipit. Ev. Hinc igitur decerpat ſibi quiſque floſculos ac frondes aliquot, ne quid offendat domus pædor. Non idem odor æque gratus omnibus. Quare ſibi quiſque deligat. Ne parcite. Nam quicquid hic naſcitur, pene publicum eſſe patior. Neque enim unquam clauditur oſtium hujus veſtibuli, niſi noctu. Ti. En tibi in oſtio [1] Petrus. Ev. Hunc ego malo janitorem, quam Mercurios, [2] Centauros, aliaque portenta, quæ quidam pingunt in foribus ſuis. Ti. Iſthuc homine Chriſtiano dignius eſt. Ev. Nec mutum habeo janitorem; tribus linguis alloquitur ingredientem. Ti. Quid loquitur? Ev. Quin ipſe legis? Ti. Intervallum aliquanto longius eſt, quam ut proſpectus oculorum aſſequatur. Ev. En tibi perſpicillum, quod te vel [3] lynceum reddet. Ti. Latina video: *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata.* Matthæi cap. XIX. Ev. Nunc lege Græca. Ti. Græca video quidem, at illa [4] non vident me: quare [5] lampadem hanc trado Theophilo, qui nunquam

1 *Petrus*] Pontificiis cœli janitor. commode ergo in foribus pictus.

2 *Centauros*] Centauri Theſſaliæ populi; primi equos domare, & ex iiſdem pugnare cœperunt; hinc à vicinis conſpecti, membra humana & equina habuiſſe creduntur.

3 *Lynceum reddet*] Lyncis enim perſpicacitas in proverbium abiit, quæ teſte Plinio, tanta fuiſſe creditur, ut noviſſimam lunam primamque eodem die vel nocte conſpicere potuerit. Peregrinæ ſunt lynces, quæ clariſſime omnium quadrupedum cernunt. Sunt quoque, qui tradunt, Lynceum primum reperiſſe fodinas metallorum; & hinc vulgo natam fabulam, quod ea quoque videret, quæ ſub terra forent.

4 *Non vident*] Id eſt, non intelligo. Nolunt enim videre, quem non agnoſcunt.

5 *Lampadem, &c.*] Lampadem tradere, eſt alteri tradere negotium: Vel partes ſuas quaſi ſucceſſione in alium, atque alium transferre. Itaque etiam *lampadem tradere* dicetur, qui jam vel delaſſatus vel emeritus, in alios munus gerendum ab ſe transfert.

quam non cantillat Græca. TH. [1] Μεταvοήσατε, ϰ ἐπιστρέψατε. CH. Hebræa mihi ſumam ; [2] צַדִּיק בֶּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה Ev. An vobis videtur incomis janitor, qui ſtatim monet, ut avertamur à vitiis, & convertamus nos ad ſtudium pietatis? Deinde vitam non contingere [3] ex operibus Moſaicis, ſed per fidem Euangelicam? Poſtremo, ſervandis Euangelicis præceptis iter eſſe ad immortalem vitam? TI. ecce mox ad dextram ingreſſus oſtendit ſacellum perquam elegans. [4] In altari Jeſus Chriſtus, ſuſpiciens in cœlum ad Patrem & Spiritum ſanctum illinc proſpicientes, atque eodem dextram porrigens, læva velut invitat, & allectat prætereuntem. Ev. Nec is elinguis nos excipit: vides Latina? *Ego ſum via, veritas, & vita*. Græca: ἐγώ εἰμι τὸ ἄλφα, ϰ τὸ ὠμέγα. Hebr. [5] לְכוּ בָנִים שִׁמְעוּ לִי יִרְאַת יְהוָה אֲלַמֶּדְכֶם TI. Læto nimirum omine nos ſalutavit dominus Jeſus. Ev. Sed, ne videamur inciviles, fortaſſis par eſt, ut illum reſalutemus, precemurque, ut, quando ex nobis ipſi nihil poſſumus, ille ſua inæſtimabili bonitate non ſinat, nos unquam aberrare à via ſalutis, ſed, abjectis umbris Judaicis, & hujus mundi præſtigiis, per veritatem Euangelicam perducat nos ad vitam æternam: hoc eſt, ipſe per ſe trahat nos ad ſe. TI. Æquiſſimum eſt, & ipſa loci ſpecies nos invitat ad precandum. Ev. Multos hoſpites allicit hujus horti amœnitas: ſed ita fere apud omnes invaluit conſuetudo, ut nemo prætereat [6] Jeſum inſaluta-

1 *Μετανοήσατε*] Id eſt, *reſipiſcite*, quaſi dicat, poſt factum ſapite, & de errore admiſſo ita dolete, ne pergatis. Idque explicat verbum ſequens, *Convertite vos*. Actor. 3. verſ. 19.

2 וְצַדִּיק] Id eſt, *Juſtus autem in fide ſua vivet*. Abacuc. 2. verſ. 4. & Gal. 3. 11.

3 *Ex operibus Moſaicis*] Recte. Hinc Paulus Rom. 3. 19. 20. 21. Scimus autem, quæcunque lex dicit, iis, qui in lege ſunt, dicere, ut omne os obſtruatur, & obnoxius fiat totus mundus condemnationi Dei. Propterea ex operibus legis nulla caro juſtificabitur in conſpectu ejus: per legem enim eſt agnitio peccati.

4 *In altari*] Noſtrum vero altare Chriſtus eſt, ſanctificans noſtras oblationes.

5 לְכוּ] Id eſt, *venite filii, obedite mihi, timorem Domini docebo vos*, Pſal. 44.

6 *Jeſum inſalutatum*] Notum ergo, quod Pontificii, depictis ſuis imaginibus, caput aperiant, honoremque, quem vocant δουλείαν, deferant.

ſalutatum. Hunc ego, vice fœdiſſimi [1] Priapi, cuſtodem poſui, non ſolum horti mei, ſed omnium, quæ poſſideo, denique corporis pariter atque animi. Adeſt, ut videtis, fonticulus ſaluberrimis aquis non inamœne ſcatens, utcunque repræſentans unicum [2] illum fontem, qui cœleſti latice refocillat omnes laborantes & oneratos, & ad quem anhelat anima delaſſata malis hujus mundi, non aliter quam juxta [3] Pſalmiſtam, cervus æſtuans ſiti, guſtatis ſerpentium carnibus. Hunc gratis haurire licet, quiſquis ſitit. Nonnulli & religionis gratia ſeſe aſpergunt. Quidam etiam bibunt, non ſitis, ſed religionis cauſa. Video, vos invitos avelli ab hoc loco. Sed interim hora monet, ut viſamus hunc cultiorem hortum, quem in quadrum cingunt muri regiæ meæ. Si quid erit viſendum intus, à prandio ſpectabitis, quum ſolis æſtus nos, veluti cochleas, domi cohibebit horis aliquot. TI. Papæ, [4] Epicureos hortos mihi videre videor. EV. Totus hic locus voluptati dicatus eſt, ſed honeſtæ; paſcendis oculis, recreandis naribus, reficiendis animis. Nihil hic naſcitur præter odoratas herbas, nec eas quaſlibet, ſed eximias duntaxat. Unumquodque genus ſuas habet areas. TI. Nec herbæ mutæ ſunt apud te, quantum video. EV. Probe dicis: alii domus habent opulentas, ego loquaciſſimam habeo, ne quando ſolus videri poſſim: id magis etiam dices, ubi totam videris. Ut herbæ ſunt velut in turmas digeſtæ, ita ſingulæ [5] turmæ ſingula habent vexilla cum inſcriptione. Velut [6] Amaracus hic, [7] *Abſtine*, inquit, *ſus; non tibi ſpiro.*

1 *Priapi*] Priapus, Liberi & Veneris filius. Gentilitas Priapum Deum nudum & membroſiorem æquo, in hortis tanquam tutelarem conſtituebat. *V. Serv. ad Virg. Ecl. 7. v. 33. ad 4. Georg. v. 111. Broukh. ad Tibull. l. 1. El. 1. v. 24. p. 13. ad El. 4. v. 4, 7, 8. & ad El. 5. v. 27. Munk. ad Hygin f. 140.* A.

2 *Illum fontem*] Reſpicit ad id, quod Chriſtus mulieri Samaritanæ ſuggeſſit: Joh. 4. verſ. 14. *Quiſquis biberit ex aqua, quam ego ei dabo, non ſitiet in æternum: ſed aqua illa, quam ego, &c.*

3 *Pſalmiſtam*] Pſal. 42. verſ. 2.

4 *Epicureos hortos*] Quicquid voluptuoſum eſt, id *Epicureum* vocant.

5 *Turmæ*] Quemadmodum pedeſtres copiæ in cohortes & manipulos; ita equeſtres in *turmas*, & *decurias* diſtinguebantur. *Turma* vero continet ter denos equites. Unicuique turmæ ſuum vexillum, cui literis inſcriptum, quæ & quota turma; ne milites à contubernalibus aberrarent. Reſpicit huc auctor, deſcribens ordinem digeſtarum herbarum.

6 *Amaracus*] Belg. *Margeleyne.*

7 *Abſtine ſus*] Suibus amaracinum un-

ſpiro. Cum enim ſit ſuaviſſimæ fragrantiæ, ſues tamen hoc odore vehementer offenduntur. Itidem ſingula genera habent ſuos titulos, aliquid indicantes, quod ad peculiarem ejus herbæ vim pertinet. TI. Nihil adhuc vidi hoc fonticulo feſtivius, qui medius velut arridet herbis omnibus, ac refrigerium illis pollicetur adverſus æſtum. Sed [1] alveolus hic, qui tanta gratia totam aquam oſtendit oculis hominum, hinc atque hinc æquis ſpatiis hortum dirimens, in quo ſeſe utrinque herbæ velut in ſpeculo contemplari geſtiunt, num marmoreus eſt? EV. Bona verba; unde huc marmor? [2] E contuſis cæmentis factitium marmor eſt: coloris candor additus eſt [3] incruſtamento. TI. Quo tandem ſeſe condit tam amabilis rivus? EV. Vide incivilitatem humanam. Poſteaquam hic ſatis exhilaravit oculos noſtros, proluit culinam, ejuſque ſordes ſecum defert in [4] cloacam. TI. Crudele, ita me Deus bene amet. EV. Crudele, ni & in hunc uſum paraſſet æterni numinis benignitas. Tum crudeles ſumus; cum fontem divinæ ſcripturæ longe hoc amœniorem, recreandis ſimul, ac purgandis animis noſtris datum, conſpurcamus vitiis noſtris, praviſque cupiditatibus, abutentes tam ineffabili dono Dei. Nam hac aqua non abutimur, ſi partimur in varios uſus, in quos illam dedit is, qui nihil non affatim ſuppeditat uſibus humanis. TI. Veriſſima ſunt, quæ narras: ſed cur tibi virent etiam horti ſepta manu facta? EV. Ne quid hic non vireat. Quidam rubra malunt, quod is color additus virentibus gratiam adjungat. Hic mihi magis arridet, [5] ut eſt ſua cuique

unguentum, ex amaraco factum venenum eſt.

1 *Alveolus*] Diminut. ab *alveus*, qui eſt foſſa, per quam fluvius defluit.

2 *E contuſis cæmentis*] Cæmentum lapis rudis, q. à cædo, quod ſit pars quædam cæſa è lapide majore. Ita Græci λατύπην vocant fruſta de grandioribus lapidibus decuſſa, dum cæduntur.

3 *Incruſtamentum*] Eſt ſupertegumentum, quod parietibus aut calce aut gypſo ſuperinducitur.

4 *Cloaca*] Eſt receptaculum omnium purgamentorum. Vel ſpiraculum illud, quo omnis ſordium colluvies immiſſo flumine expurgatur. Belg. *Ryole, of goot onder de aerde*.

5 *Ut eſt ſua cuique ſententia*] Quot enim capita, tot ſenſus: quot homines, tot ſententiæ.

1 *Pa-*

que ſententia, etiam in hortis. TI. Sed horti per ſe amœniſſimi jucunditatem propemodum obſcurant ambulacra tria. EV. In his vel ſtudeo, vel obambulo ſolus, aut cum amiculo confabulans; vel cibum capio, ſi videtur. TI. Columnæ paribus intervallis ſuſtinentes ædificium innitens, miraque colorum varietate blandientes, ſuntne marmoreæ? EV. Ex eodem marmore, quo factus eſt hic alveus. TI. Lepida profecto impoſtura. Vel dejeraſſem eſſe marmor. EV. Quare cave, ne vel credas, vel dejeres quicquam temere. Non raro fallit ſpecies. Quod opibus deeſt, arte ſarcimus. TI. Non tibi ſat erat hortus tam nitidus, tam excultus, niſi pingeres inſuper alios hortos? EV. Non capiebat omnes herbarum ſpecies unus hortus. Præterea bis delectamur, cum pictum florem cum vivo decertantem videmus, & in altero miramur artificium naturæ, in altero pictoris ingenium, in utroque benignitatem Dei, qui in uſum noſtrum largitur hæc omnia, nulla in re non mirabilis pariter, & amabilis. Poſtremo non ſemper viret hortus, non ſemper vivunt floſculi. Hic hortus etiam media bruma viret, & adblanditur. TI. At non ſpirat. EV. Sed rurſum non eget cultura. TI. Tantum [1] paſcit oculos. EV. Verum; ſed hoc perpetuo facit. TI. Habet ſuum & pictura ſenium. EV. Habet; nobis tamen eſt vivacior, & illi fere gratiam addit ætas, quam nobis detrahit. TI. Utinam hic vanus eſſes. EV. In hoc ambulacro, quod ſpectat occidentem, ſole fruor oriente: in hoc, quod ſpectat orientem, [2] apricor interdum: in hoc, quod ſpectat auſtrum, ſed patet ad ſeptentrionem, recreor ab æſtu ſolis. Obambulabimus, ſi videtur, quo ſpectetis propius. En vernat ipſum etiam ſolum: habent enim & [3] teſſellæ colorum gratiam, & floſculis pictis adblandiuntur. Hoc nemus, quod videtis hoc

toto

1 *Paſcit oculos*] *Paſcere oculos*. per translationem, pro delectare, viſu alicujus rei gratæ eos oblectare.

2 *Apricor*] Apricari eſt in aprico loco eſſe, vel aëris amœnitate uti, vel caleſcere.

3 *Teſſellæ*] Laterculi ſunt, ſeu lapides quadrati, quibus pavimenta ſternuntur.

1 *Alti-*

toto pariete depictum, exhibet mihi varium spectaculum. Primum, quod videtis arbores, tot videtis arborum genera, singulis ad nativam imaginem non pessime expressis. Quot cernitis aves, tot videtis avium species, præcipue si quæ sint rariores, & insigni re quapiam nobiles. Nam anseres, gallinas, & anates quid attinet pingere? Inferne sunt quadrupedum species, aut earum avium, quæ vivunt humi, more quadrupedum. TI. Mira varietas, nec quicquam est otiosum. Nihil est, quod non aut agat, aut loquatur aliquid. Quid nobis narrat noctua, pene latitans sub frondibus? EV. Attice loquitur [1] Attica. [2] σωφρόνει inquit, ὀ πᾶσιν ἵπτημι. Jubet, nos consulto agere, quod non omnibus feliciter cedat inconsulta temeritas. Hic aquila discerpit leporem frustra, obtestante [3] scarabeo. Adstat scarabeo [4] trochilus, & ipse capitalis inimicus aquilæ. TI. Hæc [5] hirundo quid gerit ore? EV. Herbam [6] chelidoniam. Nam hac restituit pullis exoculatis visum. Agnoscitis herbæ figuram? TI. Quodnam hoc novum lacertæ genus? EV. Non est lacerta, sed [7] chamæleon. TI. Est hic ille longo nomine celebratus chamæleon? Belluam esse credidi leone majorem, quem vincit etiam vocabulo. EV. Hic ille est semper hians, & sem-

1 *Attica*] Noctua Atheniensium populo quondam erat gratissima, ac Minervæ sacra habebatur, propter oculos cæsios, quibus etiam in tenebris perspicit, quæ vulgus avium non videt. Unde & auspicata consiliis credebatur; id quod indicat proverbium γλαὺξ ἵπταται, id est, *Noctua volat*; de rebus ex animi sententia succedentibus. Dictum est & illud de Minerva, quod Atheniensium male consulta in bonum exitum verteret.

2 Σωφρόνει] Id est, *prudens esto, non omnibus volo*. Vide proverb. de noctua Atheniensium.

3 *Scarabeo*] Vide proverbium: Scarabeus aquilam. Belg. *Hy sal de Baers gallen*. Cum imbecillior, atque impotentior, mali quippiam molitur, struitque insidias inimico longe potentiori. Vel potius *Scarabeus aquilæ obstetricabitur*. Belg. *Hy sal hem helpen van de wal in de sloot*. Hoc est, malitiosis insidiis, & clancularìis dolis perniciem machinatur.

4 *Trochilus*] Seu regulus, avicula, natura aquilis infesta. Lege Plin. lib. 10. cap. 74. Belg. *Een Koninckxken*.

5 *Hirundo*] De hirundine idem ibid. lib. 25. cap. 8.

6 *Chelidoniam*] *Chelidonia*, seu chelidonium majus, hirundinaria dicta. Belgis, *Schel-kruyt, groote gouwe*.

7 *Chamæleon*] Qui solo aëre dicitur vivere. De Chamæleonte l. 8. cap 33. Numeratur inter animantis, quæ colorem mutant. Hinc *chamæleonte mutabilior*: Adag. in versipellem sive inconstantem.

1 *Capri-*

ſemper jejunus chamæleon. Hæc arbor eſt [1] caprificus, apud quam ſolam ſævit, alias innoxius. Nam venenum habet, ne contemnas hiantem beſtiolam. TI. At non mutat colorem. EV. Verum; quia non mutat locum: ubi mutarit locum, videbis & colorem alium. TI. Quid hic ſibi vult tibicen? EV. Nonne vides in proximo [2] camelum ſaltantem? TI. Video novum ſpectaculum, camelus [3] cinædus eſt, & ſimius [4] choraules. EV. Sed his ſingulatim ac per otium contemplandis alias dabitur vel totum triduum; nunc ſatis erit veluti [5] per tranſennam vidiſſe. In hac regione depictum eſt ad nativam effigiem, quicquid eſt inſignium herbarum: quodque jure miremini, hic venena quantumvis [6] præſentanea, tuto non ſolum ſpectantur, verum etiam contrectantur. TI. En ſcorpius, rarum in hiſce regionibus malum, ſed frequens Italiæ. Quanquam color mihi parum reſpondere videtur in pictura. EV. Quî ſic? TI. Quia magis nigrent apud Italos, iſte pallidior eſt. EV. An non agnoſcis herbam, in cujus folium incidit? TI. Non ſatis. EV. Nec mirum. Nec enim naſcitur in hortis noſtratibus. [7] Aconitum eſt. Ei veneno tanta vis eſt, ut ſcorpius ad hujus contactum ſtupeſcat, palleſcatque, ſeſeque vinci patiatur. Sed offenſus veneno, à veneno petet remedium. Videtis in propinquo utrunque genus [8] hellebori. Si ſcorpius ſeſe potuerit explicare à folio aconiti

1 *Caprificus*] Belg. *Wilde vijgeboom.*

2 *Camelum ſaltantem*] Ubi quis indecore quippiam facere conatur, & invita, ſicut ajunt, Minerva, *Camelum ſaltare* dicebant. Veluti ſi quis natura ſeverus ac tetricus, affectet elegans ac feſtivus videri, naturæ genioque ſuo vim faciens.

3 *Cinædus*] A κινὸς αἰδῶς, vacans pudoris: Nam Cinædi molles ſunt & voluptatibus dediti. Verum apud veteres *Cinædi* dicti ſunt ſaltatores, vel pantomimi.

4 *Choraules*] Qui choreas ducentibus canunt; vel qui modulantur ad choros. ab αὐλέω, *tibia cano*, & χορὸς *chorus.*

5 *Per tranſennam inſpicere*] Pro eo, quod eſt, non propius, neque ſingillatim, ſed procul & ſummatim inſpicere.

6 *Præſentanea*] Quæ præſentem habent efficaciam.

7 *Aconitum*] Herba venenata eſt, quod in cautibus (quas Græci ἀκόνας vocant) proveniat. Belg. *Monicxkapkens.* Vide Plin. lib. 21. cap. 26.

8 *Helleborus*] Eſtque vel albus, vel niger: Latini *veratrum* appellant. Belg. *Nieskruyt.* Herba eſt, inſignem purgandi

niti, & album helleborum contingere, recipiet priſtinum vigorem, diverſi veneni contactu ſolvente [1] torporem. Ti. Actum eſt igitur de iſto ſcorpio; nam is ſe nunquam explicabit ab aconiti folio. Etiam loquuntur hic ſcorpii? Ev. Et quidem Græce. Ti. Quid ait? Ev. [2] Εὗρε Θεὸς τ̄ ἀλιτρόν. Hic præter herbas videtis omne ſerpentium genus. En vobis [3] baſiliſcus, oculis igneis, [4] ipſis etiam nocentiſſimis venenis formidabilis. Ti. Et is loquitur aliquid. Ev. *Oderint*, inquit, *dum metuant*. Ti. Plane regia vox. Ev. Imo nihil minus regium, ſed tyrannica vox eſt. Hic pugnat lacerta cum vipera. Hic [5] dipſas inſidiatur, tecta putamine ovi [6] ſtruthiocameli. Hic videtis politiam totam formicarum, ad quarum imitationem nos vocat [7] Hebræus ille ſapiens, atque etiam Flaccus noſter. Hic videtis formicas Indicas, quæ aurum egerunt, ac ſervant. Ti. Deum immortalem, cui poſſit obrepere tædium in hoc theatro verſanti? Ev. Alias, inquam, licebit vel ad ſatietatem uſque ſpectare. Nunc procul tantum ſpectate tertium parietem. Is habet lacus, amnes & maria, & in his quicquid eſt inſignium piſcium. Hic eſt Nilus, in quo [8] delphinum illum videtis, hominum amatorem, cum crocodilo depugnantem, quo non alius hoſtis homini capitalior. In ripis ac littoribus videtis ea, quæ ſunt [9] ἀμφίβια, ut cancri, phocæ, fiber.

Hic

gandi vim habens: unde melancholicis & furioſis dari ſolet. Hinc factum eſt, ut quos cerebro minus ſano eſſe velimus ſignificare, *Hellebore opus eſſe* dicimus.

1 *Torporem*] Corporis ſtupor eſt.

2 *Εὗρε Θεὸς*] Id eſt, reperit Deus nocentem. *Hoc proverbium explicat Scholiaſtes Theocriti Idyll.* 10. *v.* 17. A.

3 *Baſiliſcus*] Genus ſerpentis, quod in capite habeat album quiddam inſtar diadematis.

6 *Ipſis etiam nocentiſſimis*] Ælianus tanta acuitate veneni baſiliſcum eſſe teſtatur: ut, quamvis palmum non excedat, ſerpentem tamen, quantumlibet magnum, halitu ſuo exſtinguat.

5 *Dipſas*] *Dipſas, adis*, viperæ genus, à *δίψα, ſitis*: quod morſu ſuo magnam ſitim inferat.

6 *Struthiocameli*] Struthiocamelus, omnium avium maxima, ſi tamen avis ſit, quum ſe humo nunquam attollat, pennis modo inſtructus ad velociorem curſum.

7 *Hebræus*] Ait nempe Salomon Prov. 6. verſ. 6. *Abi ad formicam ô piger, aſpice vias ejus, & ſape; &c.*

8 *Delphinum*] Sic Arion Delphino ſublatus, & ex alto in vadum expoſitus.

9 *Amphibia*, Animalia tam in terris, quam in aquis viventia.

1 *Po-*

Hic eſt [1] polypus captator, [2] captus à concha. TI. Quid loquitur? [3] *αἱρῶν αἱροῦμαι*. Mire pictor fecit aquam pellucidam. EV. At hoc erat illi faciendum, aut nobis opus erat aliis oculis. In proximo eſt alter polypus, ſumma æquoris aqua velificans, [4] liburnicarum gaudens imagine. Videtis [5] torpedinem proſtratam in arena concolori, quam hic tuto vel manu contigeris. Sed alio properandum eſt. Hæc paſcunt oculos, at ventrem non explent: properemus ad reliqua. TI. Etiamne amplius? EV. Mox videbitis, quid nobis præbeat [6] poſticum. Hic videtis hortum ſatis ſpatioſum, in duas diviſum partes: in altera eſt, quicquid eſt herbarum eſculentarum, in qua regnant uxor & famula mea: in altera, quicquid eſt medicarum, præſertim inſignium. Ad lævam eſt pratum liberum, præter virorem graminum nihil habens: ſeptum eſt [7] ſepe perpetua, è ſpinis implexis, ſed vivis, contexta: illic nonnunquam vel ambulo, vel luſito cum ſodalibus. Ad dexteram eſt pomarium, in quo, cum erit otium, videbitis plurimas arbores peregrinas, quas paulatim doceo noſtro cœlo aſſueſcere. TI. [8] Papæ, næ tu vincis vel ipſum [9] Alcinoum. EV. Hic aviarium eſt in confinio adhærens ambulacro ſuperiori, quod videbitis à pran-

1 *Polypus*] Adſcribitur polypo piſci rapacitas, tenacitaſque: quod, quicquid brachiorum flagellis nactus fuerit, ſuctu attrahat, ac retineat. Hinc Plaut. Aulul. *Novi ego iſtos polypos, qui, ubi quicquid tetigerint, tenent.*

2 *Captus*, Extat hac de re lepidum epigramma apud Græcos.

3 *Αἱρῶν αἱροῦμαι*] id eſt, captans capior.

4 *Liburnicarum gaudens*] Auctor Plinius. Suntque liburnicæ naviculæ intextæ viminibus, triremis formam præferentes; ſed prædatoriæ magis, incredibiliſque celeritatis.

5 *Torpedo*] Piſcis ita dictus, quod torporem manibus inducat, id quod ex eo eſt, quod admodum frigeat. Gr. *νάρκη*.

6 *Poſticum*] Ædes, quibus eſt adjunctus hortus, duas habens januas, anticam, & poſticam. *Antica* ſpectat ad publicam viam: *poſtica* ducit ad hortum. Poſticum quoque locus, proximus poſticæ.

7 *Sepe perpetua*] Sepes, ſeu ſepimentum & ſepium. Belg. *Een hage, heyninge.*

8 *Papæ*] Interjectio eſt admirantis, aut mira ſubito accipientis.

9 *Alcinoum*] Alcinoi Regis horti, apud Homerum commendantur: qui fuit rex Phæacum, diligens cultor hortorum: nam de eo Hom. ait, quod haberet:

Ὄγχνη ἐπ' ὄγχνῃ γηράσκει, μῆλον δ' ἐπὶ μήλῳ,
Αὐτὰρ ἐπὶ σταφυλῇ σταφυλὴ, σῦκον δ' ἐπὶ σύκῳ.

1 *Apuno*

à prandio: videbitis formas varias, variaſque linguas audietis. Nec minus varia ſunt ingenia. Inter quaſdam cognatio eſt & mutuus amor, inter nonnullas ſimultas irreconciliabilis. Sunt autem omnes adeo cicures & manſuetæ, ut, ſi quando cœno illic, aperta feneſtra, devolent in menſam, cibumque vel è manibus capiant. Si quando ingredior, in ponticulo penſili, quem videtis, ſabulans cum animo, aſſident, auſcultant, inſident humeris aut brachiis, adeo dedidicerunt timere, quia ſentiunt neminem lædere. In extremo pomario [1] apum regnum eſt. Nec illud ſane ſpectaculum inamœnum. In præſentia non ſinam vos amplius contemplari, quo ſit, quod vos poſthac revocet tanquam ad novum ſpectaculum. A prandio cætera vobis oſtendam. PUER. Uxor & famula clamitant, corrumpi prandium. Ev. Jubeto, illas eſſe æquanimes; nos jam accurremus. Lavemus, amici, ut puris manibus & animis ad menſam accedamus. Etenim ſi ethnicis quoque religioſa erat menſa, quanto magis oportet eſſe ſacram Chriſtianis, quibus habet imaginem quandam illius ſacroſancti convivii, quod dominus Jeſus poſtremum egit cum ſuis diſcipulis. Et ob id receptum eſt, [2] abluere manus, ut, ſi quid odii, livoris, aut turpitudinis alicui forſitan reſideat in animo, id ejiciat ante, quam accedat ad cibum capiendum. Sic enim opinor & corpori ſalubriores eſſe cibos, ſi ſumantur animo [3] defæcato. TI. Iſtud veriſſimum eſſe credimus. EU. Quoniam hoc exemplum nobis ab ipſo Chriſto traditum eſt, ut ab [4] hymno cibum auſpicaremur (nam id arbitror, quod frequen-

1 *Apum regnum*] Alluſit ad id, quod & apes regem & politiam habere finguntur.

2 *Abluere manus*] Mos lavandi ante prandium & cœnam vetuſtiſſimus; ſuperſtitioſe jam admodum à Phariſæis, tempore Chriſti obſervatus: credebant enim, hominem pollui, ſi illotis manibus ederet, ut videre eſt Matth. 15. 2.

3 *Defæcato*] A fæce malitiæ purgato.

4 *Hymno*] Hymnus, nihil aliud quam divina laus eſt. ab ὑδω, *celebro.* ΥΜΝΟΙ *antiquiſſimum poeſeos genus, quo Deorum laudes continebantur V. Ill. Spanh. ad Call. H. Jov. init. p. 2, 3, & 4. deinde generaliter de quibusvis carminibus v. Doctiſſ. Georg. d'Arnaud c. 2. obſ. ad Od. 9. v. 12. Anacreontis. Oratoribus vero ſunt laudationes oratione ſolutâ conſcripta, v. Ampl. Cuper. 2. Obſ. c. 10. hinc* ΤΑ ΥΜΝΟΥΜΕΝΑ *quæ ſunt ab omnibus celebrata*

quenter in Euangelio legimus, illum [5] benedixisse, aut gratias egisse patri, prius quam cibum frangeret:) & rursum [1] hymno finiremus: si videtur, recitabo vobis hymnum, quem divus Chrysostomus miris laudibus prædicat in [2] Homilia quadam, dignatus etiam interpretari. TI. Imo ut velis, rogamus. EV. *Benedictus Deus, qui me pascis à juventute mea, qui cibum præbes omni carni; reple lætitia & gaudio corda nostra, ut affatim quod satis est habentes, abundemus in omne opus bonum, in Christo Jesu Domino nostro; cum quo tibi gloria, honor & imperium, cum sancto Spiritu, in omne ævum.* TI. Amen. EV. Nunc accumbite, ac suam quisque umbram sibi adjungat. Canitiei tuæ debetur primus locus, Timothee. TI. Verbo dignitatem universam meam complexus es. Hoc solo nomine sum cæteris anteponendus. EV. Cæterarum dotium æstimator est Deus; nos ea sequimur, quæ videmus. [3] Sophroni, adhære corpori tuo. Tu Theophile & Eulali, dextrum mensæ latus occupate. Chrysoglottus & Theodidactus occupabunt lævum. Uranius & Nephalius, quod superest. Ego hunc angulum tuebor. TI. Non patiemur: hospiti debetur primus locus. EV. Tota domus hæc mea est, simulque vestra: quod si mihi permittitur jus in regno meo, is locus debetur hospiti, quemcunque sibi delegerit. Nunc utinam Christus ille exhilarator omnium, & sine quo nihil vere suave est, dignetur huic nostro interesse convivio, suaque præsentia exhilarare animos nostros. TI. Spero, dignabitur. Sed ubi sede-

brata, & vulgaria Schol. Sophocl. Ajac. v. 292. Schol. Eurip. Phæniss. v. 441. Præterea ὙΜΝΟΣ *quoque pro vituperio ponitur, ut inter alia de hac voce egregie observavit Ill. Spanhem. ad Julian. Imp. Orat. 1. pag. Observ. 9. & 10. derivatur ab* ὙΔΕΙ͂Ν, *quod pro canere ac dicere poni docet Idem Vir eximius ad Call. H. Jov. v. 76. v.* Bos. *diss. de Etym. Græc. p. 45. A.*

5 *Benedixisse, &c.*] Ita inter alia de Christo legitur, Matth. 15. vers. 36. *Accepit septem panes & pisces, & gratias egit, &c.* Hinc Paulus Rom. 14. *Qui edit, Domino edit; gratias enim agit Deo.*

1 *Hymno finiremus*] Sic Christus, ubi cum Apostolis Pascha celebrasset, hymnum cecinit.

2 *Homilia*] Patres suas conciones *homilias* vocant; ab ὁμιλέω, sermocinor. *Homilia* quippe sermo, seu colloquium ad populum.

3 *Sophroni, adhære, &c.*] Sophronius, temperans: quemque quasi umbram signi-

ſedebit jam omnibus locis occupatis? Ev. Utinam ille ſe. miſceat omnibus & patinis, & poculis, ut nihil illum non ſapiat, ſed potiſſimum illabatur animis noſtris. Id quo magis dignetur, & nos tanti hoſpitis reddamur capaciores, ſi moleſtum non eſt, auſcultabitis paululum è ſacra lectione, ſed ita, ut interim nihilo ſecius admoveatis manus ovis & lactucis, ſi libet. Ti. Id faciemus libenter, ſed auſcultabimus libentius. Ev. Is mos mihi multis nominibus videtur amplectendus, quod hac ratione vitentur inanes fabulæ, præbeaturque materia confabulationis frugiferæ. Multum enim ab illis diſſentio, qui putant, non eſſe lætum convivium, niſi quod ſcateat ineptis ac laſcivis fabulis; quod perſtrepat obſcœnis cantiunculis. Vera hilaritas naſcitur è pura ſinceraque conſcientia: atque hi ſermones vere læti ſunt, quos ſemper & dixiſſe juvet, aut audiſſe, & ſemper delectet meminiſſe: non quorum mox pudeat, quique conſcientiam pœnitudine diſcrucient. Ti. Utinam iſta tam perpenderemus omnes, quam ſunt vera. Av. Hæc, præterquam quod certam & inſignem habent utilitatem, etiam jucunda fiunt, ubi vel menſem unum aſſueveris. Ti. Nihil igitur conſultius, quam optimis aſſueſcere. Ev. Recita, puer, diſtincte & clare. PUER. [1] *Sicut diviſiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini: quocunque voluerit, inclinabit illud. Omnis via viri recta ſibi videtur, appendit autem corda Dominus. Facere miſericordiam & judicium, magis placet Domino, quam victimæ.* Ev. Sit hoc ſatis. Præſtat enim pauca avide diſcere, quam multa cum tædio devorare. Ti. Præſtat ſane, ſed non hic tantum. Plinius ſcripſit, Officia Ciceronis [2] nunquam de manibus deponenda: & ſunt ſane digna, quæ cum ab omnibus

ſignificat, cum addit: *adhære corpori tuo.* *Theodidactus*, divinitus doctus. *Nephalius*, ſobrius. *Eulalius*, bene loquens.

1 *Sicut diviſiones aquarum*] Locus deſumptus ex Salomonis Proverbiis, cap. 21. verſ. 1. 2. 3. Agitur ibi primo de divina providentia circa ea, quæ à voluntate humana dependent. Etſi enim homo libere velit, quæcunque vult; libertas iſta nihilominus ſubeſt imperio Altiſſimi, ducentis eandem pro libitu & omnimoda ſapientia.

2 *Nunquam de manibus*] Vide Plinium in præfatione ad Veſpaſianum Cæſarem.

bus, tum præcipue ab his, qui destinati sunt administrandæ Reipublicæ, ad verbum edifcantur, mea quidem sententia: sed hunc Proverbiorum libellum semper dignum arbitratus sum, qui semper nobis circumferatur. Ev. Quoniam sciebam, prandium fore dilutum & insipidum, idcirco hanc procuravi nobis conditúram. Ti. Nihil hic est non lautissimum; & tamen, si nihil esset præter [1] betas, absque pipere, vino & aceto, talis lectio condiret omnia. Ev. Mihi tamen olus adderet gratiæ, si, quod audio, penitus intelligam. Atque utinam adesset aliquis vere Theologus, qui ista non intelligeret solum, verum etiam saperet. Nobis idiotis nescio [2], an fas sit hisce de rebus confabulari. Ti. Ego vero puto, vel nautis esse fas, modo absit definiendi temeritas. Fortasse & Christus, qui pollicitus est, sese adfuturum, ubicunque duo convenirent de ipso tractantes, adspirabit nobis tam multis. Ev. Quid si igitur partiamur inter nos novem tres sententias? CONVIVÆ. Non displicet, modo à convivatore incipiat ordo. Ev. Non detrectarem [3] provinciam, sed vereor, ne hic vos pejus accipiam, quam cibis accipio. Age, necubi videar difficilis convivator, omissis variis conjecturis, quæ in hunc locum congerunt interpretes, mihi videtur hic esse sensus moralis: alios mortales posse flecti monitis, increpationibus, legibus ac minis: regis animum, quoniam neminem metuit, si repugnes, magis irritari. Et idcirco quoties principes vehementer contendunt aliquid, suo animo relinquendos: non quod semper velint optima, sed quod illorum stultitia malitiave Deus nonnunquam abutatur ad emendandos eos, qui deliquerunt. Quem-

1 *Betas*] Alludit ad illud Martialis: *Ut sapiant fatua fabrorum prandia beta: O quam sæpe petet, vina piperque coquus.*

2 *An fas sit hisce, &c.*] Quasi vero Sacræ literæ doctis modo scriptæ sint. Quis nescit Prophetas & Apostolos, doctis indoctisque simul sua tradidisse? Quapropter oportuit ita scripsisse, ut ab utrisque intelligerentur scitu necessaria ad salutem. Imo ipse Deus Deut. 30. *Præceptum, quod ego præcipio tibi hodie, non est occultum à te neque longinquum.* Nec ut Paul. 2 Cor. 4. *Evangelium est tectum, nisi iis, quorum mentes excæcavit Deus hujus sæculi.* Et certe quam sæpe cæcuriunt ad hoc Scripturæ lumen acutissimi, quod illuminatione S. Spiritus illitterati vident.

3 *Provinciam*] Sic tradere provinciam.

Quemadmodum vetuit resisti [4] Nabuchodonosori, quod illius ministerio decrevisset castigare populum suum. Fortassis illud est, quod ait Job cap. XXXIV. *Qui regnare facit hominem hypocritam, propter peccata populi.* Atque huc fortasse pertinet, quod ait David, deplorans peccatum suum Psalm. LI. *Tibi soli peccavi, & malum coram te feci.* Non quod reges non peccent ingenti populi malo, sed quod non habeant hominem, cujus autoritate condemnentur; quum Dei judicium nemo, quamlibet potens, possit effugere. TI. Non displicet interpretatio. Sed quid sibi volunt *divisiones aquarum*? EV. Adhibita est [1] similitudo, quæ rem explanet. Violenta res & impotens est regis animus concitatus, nec huc aut illuc duci potest, sed impetu suo fertur, velut [2] œstro divino percitus: quemadmodum mare sese spargit in terras, ac subinde cursum mutat, contemptis agris, ædificiis; & quicquid obstat, alicubi [3] se condit sub terras: cujus impetum si coneris inhibere, aut alio deflectere, nihil agas. Idem accidit in magnis fluminibus, veluti fabulæ quoque narrant de [4] Acheloo. Minus autem mali capitur, si commode obsecundes, quam si violenter repugnes. TI. Nihil igitur remedii adversus malorum regum inpotentiam? EV. Fortasse primum

ciam, figura proverbiali dicuntur, qui negotium aliquod curandum committunt. *Capiunt, suscipiuntve provinciam*, qui rei curandæ onus in se recipiunt. Metaphora sumpta est à consuetudine Romanorum, apud quos qui magistratum gerebant, provincias alias alii sortiebantur.

4 *Nabuchodonosor*] Fuit potentissimus rex Babylonis. Jer. 27. & 28. vers. 12.

1 *Similitudo*] Sicut fremitus leonis, ita & regis ira. Proverb. 19. vers. 12.

2 *OEstro*] Id est, furoris stimulis, seu ingenti animi cupiditate commotus, ac velut attonitus. Nam Poëtæ divino correpti furore, *æstro conciti* dicuntur. οἶστρος autem Latinis *æstrum*, proprie parvum volatile est, ex soni similitudine sic dictum; De eo Virg. 3. Georg. vers. 148.

Plurimus Alburnum volitans; cui nomen Asylo.

Romanum est; æstron Graji vertere vocantes, &c. Consule Schol Apoll. Rhod. 1. Arg. v. 1265. Tzetzes & Cl. Potter. ad Lycophron. v. 405. Schol. Aristoph. Thesmoph. v. 331. pro furore divinitus inmisso Schol. Eurip. Oreste. v. 792. ubi intransitu velim notes proprietatem verbi ΚΑΤΈΧΕΙΝ *hinc enim* ΚΆΤΟΧΟΙ *vocantur numine quodam afflati v. Ill, Spanh. ad Call. H. Apoll. v. 6. & Cel. Periz. ad Æl. l. 12. V. H. c. 64. n. 3. A.*

3 *Se condit*] Ita Hispaniæ fluvius Anas, modo se in stagna fundit, modo in angustias se resorbet, & in totum se condit, sæpiusque nasci gaudet.

4 *Acheloo*] Achelous amnis est Acharnaniæ. Vide Strabonem lib. x.

 1 *Extre-*

mum fuerit, leonem in civitatem non recipere: proximum, ſic autoritate ſenatus, magiſtratuum ac civium moderari potentiam illius, ut non facile erumpat in tyrannidem. Sed omnium potiſſimum, dum adhuc puer eſt, & ſe principem eſſe neſcit, ſanctis præceptis formare pectus illius. Proſunt & preces ac monita, ſed blanda ac tempeſtiva. [1] Extrema ancora eſt, votis fatigare Deum, ut regis animum inclinet ad ea, quæ Chriſtiano rege digna ſunt. TI. Quid ais, idiota? Si [2] baccalaureus eſſem Theologiæ, minime puderet iſtius interpretationis. EV. An vera ſit, neſcio; mihi ſatis eſt, quod ſenſus non ſit impius, aut hæreticus. Morem geſſi voluntati veſtræ. Nunc, ut decet in conviviis, viciſſim audire cupio. TI. Si quid defertis his quoque canis, mihi videtur hoc dictum & ad abſtruſiorem ſententiam accommodari poſſe. EV. Credo; & audire cupio. TI. Rex intelligi poteſt vir præfectus, qui domitis carnis affectibus, ſolo divini ſpiritus impetu ducitur. Porro qui ſit hujuſmodi, hunc non convenit fortaſſis humanis legibus in ordinem cogere; ſed ſuo domino, cujus ſpiritu agitur, relinquendus eſt: nec judicandus eſt ex hiſce rebus, quibus imbecillitas imperfectorum utcunque provehitur ad veram pietatem: ſed, ſi quid ſecus facit, dicendum eſt cum Paulo Rom. XIV. *Dominus aſſumſit illum: domino ſuo ſtat, aut cadit.* Item illud: [3] *Spiritualis homo omnia dijudicat, ipſe verò à nemine judicatur.* 1 Corinth. 11. Tali-

1 *Extrema ancora*] Poſtremum refugium. Huic finitimum, *Sacram ſolvere anchoram*, quoties ad extrema præſidia confugitur. Tranſlatum à nautis, qui maximam ac validiſſimam ancoram *ſacram* vocant. Belg. *'t plech-ancker*. Denique quicquid illud eſt, cui innitimur, cujuſque fulcimur fiducia, *ancoram* vocant.

2 *Baccalaureus*] Hoc nomine vocatur, qui in Academicis ſtudiis primum gradum & publicæ doctrinæ teſtimonium eſt conſecutus, ut fere quando Philoſophos & Philologos per biennium cum juſto profectu audivit. itaque eſt tanquam bimus vel hornotinus eruditæ militiæ tiro 4. Romanor. 14.

3 *Spiritualis homo*] Docet hoc loco Apoſtolus, quomodo agendum eſſet cum infirmis, quibus nondum eſſet cognita differentia ciborum & dierum. Nempe haud temere de iis judicandum: quandoquidem ſervi erant Dei, & judicium in aliorum ſervos nulli competit. Loquitur Apoſtolus de myſterio Euangelii, quod oculis hominis naturalis abſconditum, ſpirituali revelatur. Qui enim ſpiritu divino illuſtratur, diſcriminat potiſſimum ad ſalutem neceſſaria, licet mino-

Talibus igitur nemo præscribat, sed Dominus, qui præscripsit terminos mari & amnibus, habet cor sui regis in manu sua, & quocunque voluerit, inflectit illud. Quid enim opus est præscribere illi, qui suapte sponte præstat meliora, quam exigunt humanæ leges? aut quæ temeritas sit, illum hominem constitutionibus adstringere, quem certis argumentis constat divini spiritus afflatu gubernari? Ev. Tu vero, Timothee, non solum canos habes capillos, sed pectus etiam habes eruditionis canitie venerabile. Atque utinam inter Christianos, quos omneis oportebat esse reges hujusmodi, plures reperirentur hoc digni cognomine. Sed jam satis est ovatum, & holeribus prælusum: jubete, hæc tolli, & apponi, quod superest. Ti. Nobis affatim satisfactum est [2] hac ovatione, etiamsi nihil præterea successerit vel [1] supplicationis, vel [3] triumphi. Ev. Verum, quoniam, aspirante Christo, sicut opinor, successit res in prima sententia, velim, ut umbra tua nobis enarret alteram, quæ mihi videtur aliquanto obscurior. SOPHRON. Si boni voletis consulere, quicquid dixero, sedulo dicam, quod mihi videtur. Alioqui quî fieri potest, ut rebus obscuris lucem [4] adferat umbra? Ev. Equidem ..cipio futurum omnium nomine; & tales umbræ lucem fi.. ..a habent aptiorem oculis nostris. SOPH. Idem docere vi..etur, quod Paulus. Diversis vitæ rationibus contenditur

minotibus erroribus quandoque hallucinetur.

1 *Hac ovatione*] Supplicatio & ovatio sunt infra triumphum seu minores triumphi: dicta autem *ovatio*, quia ovantes coronatas oves ante se agebant: illasque exacta pompa immolabant. Hic allusum est autem ad ova apposita. *V. Serv. ad Virg 3. Æn. 189. & ad 4. Æn. 543.* A.

2 *Supplicationis*] Supplicationes *πρόσοδοι* dicebantur, quando re feliciter gesta, ex Senatusconsulto templa aperiebantur, divorumque simulachra in lectulis collocabantur, populo certatim ad pulvinaria confluente, diisque suis pro eorum in Rempub. meritis supplicante, gratiasque agente. *V. P. Manut. ad Cic. 2. Fam. Ep. 15.* A.

3 *Triumphi*] Differt ab ovatione, quod majori pompa perageretur. Hic enim Magistratus, flamines, senatus in prætexta, omnis sexus & ætas triumphanti obviam ibat; & bello captæ urbes & flumina prælata. Victor, quadrijugo insidens festa fronde coronatus in Capitolium ascendit, & tauros ibi sacrificabat.

4 *Adferat umbra*] Umbra dupliciter hic sumpta: & pro eo, qui ad convivium non vocatus, sed vocati comes est; & proprie pro aëre carente luce.

tur ad pietatem. Alii placet sacerdotium, alii cælibatus, alii conjugium, alii [5] secessus, alii respublica, pro varietate corporum & ingeniorum. Rursus alius vescitur quibuslibet, alius distinguit inter cibum & cibum; alius judicat inter diem & diem; alius judicat omnem diem. In his Paulus vult, unumquemque suo frui affectu citra contumeliam alterius. Nec oportet quemquam ex hujusmodi judicare, sed judicium deferre Deo, qui expendit corda. Fit enim sæpenumero, ut vescens gratior sit Deo, quam non vescens, & diem festum violans acceptior sit Deo, quam is, qui videtur observare: & matrimonium hujus gratius sit oculis Dei, quam multorum cœlibatus. Dixi umbra. Ev. Utinam mihi sæpe contingat cum talibus umbris colloqui. Rem, ni fallor, [1] non acu, quod ajunt, sed lingua tetigisti. [2] Sed adest, qui cœlebs vixit, non de numero beatorum, qui se castraverunt propter regnum Dei: sed hic castratus est vi, quo magis placeret ventri, donec & hunc & escas destruxerit Deus. Capus est ex corte nostra. Elixis magis delector. Jus est non inelegans: quod in eo natat, lactucæ sunt selectissimæ. Sumat sibi quisque, quod gratum est animo. Sed ne quid vos fallam, succedet huic, assi nonnihil, mox [3] bellaria, deinde fabulæ [4] catastrophe. Ti. Sed interim excludimus uxorem è convivio. Ev. Ubi vos venietis comitati vestris, accumbet & mea. Nunc quid aliud esset, quam [5] muta persona? & illa suavius garrit mulier inter mulieres, & nos liberius philosopha-

5 *Secessus*] Vita privata aut monachismus.

1 *Non acu*] Rem acu tangere, est ipsam divinare, nihil aberrando. Metaphora sumpta à lusu quopiam, in quo divinator, id quod alius notasset, summa acu tangebat. Igitur perinde est, quasi dicas ipsissimum punctum attingere.

2 *Sed adest*] De capo illa dicuntur Respicit tamen ad verba Christi Matthæi 19 12.

3 *Bellaria*] Tragemata, secundæ mensæ.

4 *Catastrophe*] Prima pars comœdiæ dicitur *Protasis*; secunda *Epitasis*, in qua tumultus est vehementissimus; tertia *Catastrophe*, quæ componit tumultum. Cujus libet ergo rei exitum, proverbiali figura *catastrophen* vocamus.

5 *Muta persona*] Muta persona in fabulis, quæ ostenditur quidem, sed non loquitur. Horat. *Nec quarta loqui persona laboret.* Vide proverb. *κωφὸν πρόσωπον*. Quadrabit in eos, qui in consessu deliberantium, aut disputantium; aut etiam in conviviis, cæteris loquentibus, soli tacent.

1 *Xan-*

ſophamur. Alioqui periculum ſit, ne nobis accidat, quod accidit Socrati, cui quum eſſent convivæ Philoſophi, quibus magis placerent hujuſmodi fabulæ, quam cibus, & in longum proferretur diſputatio, [1] Xantippe commota, menſam ſubvertit. TI. Nihil minus a tua metuendum arbitror. Eſt enim mulier moribus placidiſſimis. EV. Mihi certe talis, ut commutare non cupiam, etiamſi liceat: atque hoc nomine mihi vel præcipue videor fortunatus. Nec enim mihi placet eorum ſententia, qui fortunatum putant, [2] uxorem habuiſſe nunquam: magis arridet, quod ait ſapiens Hebræus, *ei bonam ſortem obtigiſſe, cui obtigit uxor bona.* TI. Sæpe noſtro vitio malæ ſunt uxores, vel quia tales delegimus, vel quia tales reddimus; vel quia non, ut oportet, formamus & inſtituimus. EV. Vera prædicas: ſed interim exſpecto tertiæ ſententiæ enarrationem, & jam mihi dicturire videtur [3] θεόπνευστος Theophilus. TH. Imo mihi animus erat in patinis; dicam tamen, quando licet impune. EV. Etiam cum gratia licebit errare; vel ſic præbebis occaſionem inveniendi. TH. Mihi videtur eadem ſententia, quam protulit Dominus apud Oſee Prophetam cap. VI. *Miſericordiam volui, & non ſacrificium, & ſcientiam Dei plus, quam holocauſta.* Cujus vivus & efficax interpres eſt dominus Jeſus in Euangelio Matthæi c. IX. Quum enim convivium agitaret in domo Levi, qui erat publicanus, iſque multos ſui ordinis, ſuique quæſtus homines invitaſſet ad convivium, Phariſæi, qui tumebant religione Legis, cum ea præcepta negligerent, unde tota Lex pendebat & Prophetæ; quo diſcipulorum animos alienarent à Jeſu, rogabant illos, cur dominus admiſceret ſe convivio pecca-

1 *Xantippe*] De ea teſtatur A. Gellius, quod moroſa admodum & rixoſa eſſet; irarumque & moleſtiarum muliebrium, per diem, perque noctem, ſcatens.

2 *Uxorem habuiſſe nunquam*] Hinc Comici illud: *Et quod feliciſſimum duxunt, uxorem nunquam habui.*

3 θεόπνευστος] Id eſt, divinitus afflatus.

4 *Holocauſta*] Ὁλόκαυστον proprie id ſacrificii genus, quo tota victima Deo ſacrificabatur. Origo vocabuli Hebraïci idem innuit. Metonymice autem ſumitur pro eo, quod offertur in holocauſtum.

peccatorum; [5] à quorum consortio abstinebant Judæi, qui volebant haberi sanctiores, & si quando contigisset cum ejusmodi congredi, reversi domum, [1] abluebant corpus. Quumque discipuli rudes adhuc non haberent, quod responderent, Dominus & pro se & pro discipulis respondit: *Non est opus*, inquit, *medico valentibus*, *sed male habentibus*. Euntes autem discite, quid est, *Misericordiam volo*, *& non sacrificium. Non enim veni vocare justos*, *sed peccatores*. Ev. Pulchre tu quidem [2] collatione locorum rem explicas, id quod in divinis literis præcipuum est. sed discere velim, quid appellet *sacrificium*, quid *misericordiam*. Nam quî consistit, ut aversetur sacrificia Deus, quæ tibi tot præceptis jusserat exhiberi? Th. Quomodo Deus aversetur sacrificia, docet ipse nos apud Esaiam cap. 1. Sunt enim quædam præscripta Judæis in lege, quæ significant magis sanctimoniam, quam præstant: quod genus sunt, dies festi, sabbatismi, jejunia, sacrificia. Et sunt, quæ semper præstanda sunt, quæ suapte natura bona sunt, non quia jussa. Judæos autem aversatur Deus, non quod observarent legis ritus, sed quod his stulte tumidi, negligerent ea, quæ Deus maxime vult præstari à nobis: ac madentes avaritia, superbia, rapinis, odio, livore, cæterisque vitiis, existimabant, Deum ipsis multum debere, quod diebus festis versarenter in templo, quod immolarent victimas, quod abstinerent à cibis vetitis, quod illi nonnunquam jejunarent: umbras amplectebantur, rem negligebant. Quod autem ait, *Misericordiam volo*, *& non sacrificium*, opinor ex idiomate sermonis Hebræi dictum, pro eo, quod erat, misericordiam volo potius, quam sacrificium

5. *A quorum consortio*] Publicani enim summopere invisi Judæis, quia operam suam Romanis, quorum jugum indignanter ferebant, locabant, ad tributorum exactionem: & cum ipsi Judæi essent, provinciam rapinis & turpi quæstu expilabant.

1 *Abluebant*] Erant in lege plurimæ lotiones injunctæ, præter quas, tamen alias assumpserant Pharisæi. Hinc Matthæi 7. Pharisæi & omnes Judæi, nisi diligenter laverint manus, non edunt, tenentes traditionem seniorum. Et à foro venientes, nisi loti fuerint, non edunt, &c.

2 *Collatione locor.*] Ad genuinum enim sacrarum literarum sensum percipiendum, apprime utilis linguarum cognitio; ut & locorum obscuriorum cum clarioribus collatio.

3 *Sa-*

cium: quemadmodum illud interpretatur [3] Salomon, quum ait: *Facere misericordiam & judicium, magis placet Domino, quam victimæ.* Porro, omne officium, quod impenditur ſublevando proximo, ſcriptura *miſericordiam* vocat, & [1] *eleemoſynam*, quæ & ipſa nomen duxit à *miſerendo.* Victimas appellari puto, quicquid pertinet ad ceremonias corporales, & aliquid habet affine cum [2] Judaiſmo; quod genus ſunt delectus ciborum, veſtitus præſcriptus, jejunium, ſacrificium, preces veluti penſum abſolutæ, [3] quies diei feſti. Hæc enim, ut pro tempore non ſunt omnino negligenda, ita Deo fiunt ingrata, ſi quis obſervationibus hujuſmodi confiſus, negligat miſericordiam, quoties fratris neceſſitas exigit officium charitatis. Habet ſpeciem ſanctimoniæ etiam, colloquia vitare malorum. Sed hoc ceſſare debet, quoties aliud ſuadet charitas proximi. Obedientia eſt, quieſcere diebus feſtis, ſed impium ſit, [4] ob religionem diei, ſinere fratrem perire. Itaque ſervare diem dominicum, victima eſt, ut ita loquar: reconciliari fratri, miſericordia eſt. Porro judicium, quamquam poteſt ad potentes referri, qui frequenter vi opprimunt imbecilles, tamen mihi videtur non abſurdum, ſi reſpondeat illi, quod eſt apud Oſee: *Et ſcientiam Dei plus, quam holocauſta.* Non ſervat legem, qui non ſervat juxta mentem Dei. Judæi ſublevabant aſinum in foveam collapſum ſabbatis: & Chriſtum calumniabantur, qui ſervaret totum hominem in ſabbato. Hic erat præpoſterum judicium, & aberat ſcientia Dei; neſciebant enim, quod iſta pro-

3 *Salomon*] Prov. 21. idem loquendi modus. 1 Sam. 15. 22. dixit Samuel: *an tam delectatur Jehova holocauſtis, & ſacrificiis, quam quum auditur vox Domini? Ecce obedire præſtat ſacrificiis, & auſcultare præſtat arietum adipi.* Sic & Jerem. 7. 22. Non prohibet quidem Deus ſibi offerri victimas, eas enim præceperat; ſed non ſolas.

1 *Eleemoſynam*] Ἐλεημοσύνη, ab ἐλεεῖν, *miſereri*: proprie eſt id, quod ad ſublevandam inopiam in egenos erogatur.

2 *Judaiſmo*] Judaiſmus, Judaica profeſſio.

3 *Quies diei feſti*] Nihil in obſervatione diei ſeptimi ceremoniale, aut Judaiſmum redolens, niſi ſtrictior ille cultus: qui typus quieturi Meſſiæ in ſepulchro: alioquin quartum præceptum hodieque Chriſtianos revincit.

4 *Ob religionem diei*] Religio proprie eſt

propter hominem essent instituta, non homo [1] propter illa. Sed hæc impudenter dicere viderer, nisi vestro jussu dicerem. Malim ex aliis rectiora discere. EV. Ista mihi videntur adeo dicta impudenter, ut existimem, dominum Jesum loqui per organum oris tui. Sed interim dum largiter pascimus animos nostros, ne negligantur [2] collegæ. TH. Quinam? EV. Corpora nostra, nonne collegæ sunt animorum? Hoc enim malim, quam instrumenta, vel domicilia, vel sepulchra. TI. Hoc nimirum est affatim refici, ubi totus homo reficitur. EV. Video vos segniter attingere: quare, si videtur, jubebo proferri assa, ne pro lauto convivio longum præbeam. Videtis hujus prandioli summam. Armus est ovillus, sed exquisitus, capus, & perdices quatuor. Has solas à mercatu sumpsi, reliqua suppeditat hoc prædiolum. TI. [3] Epicureum prandium video, ne dicam [4] Sybariticum. EV. Imo vix [5] Carmeliticum. Sed quale quale est, boni consuletis. Animus certe purus est, si parum lautum est convivium. TI. Adeo non est muta tua domus, ut non solum parietes, sed & cyathus loquatur aliquid. EV. Quid tibi loquitur? TI. *Nemo, nisi a se ipso, læditur.* EV. Cyathus patrocinatur vino. Nam vulgus febrim, aut capitis gravedinem è potu contractam, imputare solet vino, quum ipsi sibi malum accersierint, immodice bibendo. SOPH. Meus Græ-

est eorum, quæ reveremur, veluti sepulchrorum; cui proxima est *superstitio*. Religio enim immodica, superstirio est. Alludit ad locum Pauli, Coloss. 2.

1 *Propter illa*] Respondit Pharisæis Christus, sabbatum propter hominem factum est; non homo propter sabbatum, Marc. 2. vers. 4.

2 *Collegæ*] Corpora, collegæ animorum.

3 *Epicureum*] De Epicureo prandio superius.

4 *Sybariticum*.] Lege in Chiliadibus proverb. *Sybaritica mensa*. De convivio dicebatur nimium apparato, Natum à gentis istius moribus: unde & *Sybarissare*, Sybaritarum more deliciis indulgere. *Sybaris* Crotoni vicinum oppidum, mollitie & luxu infame.

5 *Carmeliticum*] Carmelus Phœniciæ mons excelsus valde & nemorosus, cujus in sacra Scriprura menrio. In hoc monre Elias Prophera & ignem de cœlo devocavir, & pluviam post longi temporis siccitatem, precibus à Deo impetravit. Ab hoc monre etiam Monachi Carmelitæ originem trahere dicunrur: Qui ab Almerico collecti, anno 1121. monasterium erexerunt. A loco *Carmelita* dicti; ex ordine mendicantium, deserta relinquentes in Europam urbesque migrarunt: orbique obtrudere conari sunr novam revelarionem cujusdam Cyrilli, abolità Apocalypsi.

Græce loquitur: [1] ἐν οἴνῳ ἀλήθεια. Ev. Admonet non esse tutum [2] sacerdotibus aut regum famulis, indulgere vino, quod vinum fere transferat in linguam, quicquid lateat in corde. SOPH. Apud Ægyptios olim nefas erat sacerdotibus bibere vinum, cum nondum illis mortales sua committerent arcana. Ev. Nunc licet quidem omnibus bibere vinum; an expediat, nescio. Eulali, quid libelli profers è crumena? perquam elegans videtur; nam foris etiam totus aureus est. EULALIUS. Sed idem intus plus, quam gemmeus est. Sunt epistolæ Paulinæ, quas ut unicas delicias meas semper mecum circumfero: quas ideo profero, quod ex occasione sermonis tui, venit in mentem locus quidam, qui me nuper diu torsit, nec adhuc satis sibi facit animus. Is est in epistolæ prioris ad Corinthios cap. VI. [3] *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestatem.* Primum, si Stoïcis credimus, nihil est utile, quod non idem honestum. Quomodo igitur Paulus distinguit id, quod licet, ab eo, quod expedit? Certe scortari aut inebriari non licet, quomodo igitur licent omnia? Quod si Paulus de certo genere rerum loquitur, quarum omnium vult esse licentiam, non possum satis ex ipso loci tenore divinare, quodnam sit illud genus. Ex iis, quæ mox huic loco subjiciuntur, conjicere licet, eum loqui de ciborum delectu. Quidam enim abstinebant ab [4] idolothytis, quidam à cibis per Mosen interdictis. Et de idolothytis agit cap. VIII. Rursus cap. X. velut explicans hujus loci sententiam, ait: *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt: omnia mihi licent, sed non omnia ædificant. Nemo, quod suum est, quærat, sed quod alterius.*

1 *Ἐν οἴνῳ ἀλήθεια*] Id est, *in vino veritas.*

2 *Sacerdotibus*] Utpote quibus auriculari confessioni destinatis, abditissima quæque concreduntur: ne poculis madefacti, illa effutiant.

3 *Omnia mihi licent*] Hæc intelligenda de usu & remissione Christianæ libertatis, Sed nequaquam de rebus à Deo mandatis vetitisve.

4 *Idolothytis*] Id est, idolis sacrificatis, oblatis. ab εἴδωλον, *idolum*, & θύω, *sacrifico, macto.*

rius. Omne, quod in macello venit, manducate. Hoc, quod hic subjicit Paulus, congruere videtur cum eo, quod supra dixerat, *Esca ventri, & venter escis, & hunc & has destruet Deus.* Quod autem respexit hic etiam ad Judaicum ciborum delectum, indicat clausula cap. x. *Sine offensione estote Judæis & gentibus & ecclesiæ Dei, sicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens, quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant.* Nam quod ait, *gentibus*, pertinere videtur ad idolothytum. quod ait, *Judæis*, referri videtur ad delectum ciborum. quod ait, *ecclesiæ Dei*, pertinet ad infirmos ex utraque gente collectos. Licebat igitur [1] vesci quibuslibet cibis, & omnia munda mundis. Verum incidit casus, ut non expediat. Quod omnia licebant, libertatis erat Euangelicæ: sed charitas ubique spectat, quid conducat ad salutem proximi, eoque frequenter abstinet & à licitis, malens obsecundare commodo proximi, quam sua uti libertate. Sed hic mihi geminus obstrepit scrupulus: primum, quod in sermonis contextu nihil præcedat aut sequatur, quod cum hoc sensu cohæreat. Nam objurgarat Corinthios, quod essent seditiosi, quod scortationibus, adulteriis, atque etiam incestis impuri, quod litigarent apud judices impios. Cum his quî cohæret, *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt?* Et in his, quæ sequuntur, redit ad causam impudicitiæ, quam repetierat & ante, intermisso negotio litium. *Corpus autem*, inquit, *non fornicationi, sed Domino, & Dominus corpori.* Verum hunc quoque scrupulum possum utcunque discutere, quod paulo superius in catalogo vitiorum meminisset & idololatriæ: *Nolite errare; neque [2] fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri.* Porro esus idolothytorum

1 *Vesci quibuslibet*] Esus idolothytorum ἀδιάφορος, modo extra idolorum templa & sacrificia, absque scandalo infirmi fratris, ubi empta essent ad privatum usum. Illicita autem, cum quid sanctitatis continere putantur, & in ipso idoleio, aut publicis conviviis honori idolorum paratis eduntur, cum offensione debilium Christianorum.

2 *Fornicarii*] *Fornicarii* proprie institores, qui tabernas sub fornicibus à fisco conducunt; ut merces ibi habeant venales. Etiam hoc nomine *scortatores* designantur; quod in fornicibus

:orum [1] vergebat ad ſpeciem idololatriæ. Et ideo mox ſub-lit. *Eſca ventri, & venter eſcis*: ſignificans pro neceſſitate :orporis, pro tempore licere veſci quibuſlibet, niſi aliud uaſerit charitas proximi: ſed impudicitiam ſemper & ubi-|ue deteſtandam eſſe. Quod veſcimur, neceſſitatis eſt, quæ olletur in reſurrectione mortuorum: Quod libidinamur, nalitiæ eſt. Sed alterum ſcrupulum non queo diſſolvere, uomodo ad hæc quadret illud, *Sed ego ſub nullius redigar oteſtatem.* Ait enim, ſibi poteſtatem eſſe omnium, ſe ta-nen in nullius poteſtate fore. Si is dicitur eſſe in poteſtate liena, qui ne offendat, abſtinet, idem capite nono de ſe rædicat: *Quum liber eſſem ab omnibus, omnium me ſer-um feci, ut omnes lucrifacerem.* Hoc, opinor, offen-ıs ſcrupulo, ſanctus Ambroſius putat, hunc eſſe germa-um Apoſtoli ſenſum, ut viam præſtruat illi, quod ait ap. IX. ſibi quoque poteſtatem eſſe faciendi, quod cæteri aciebant vel Apoſtoli, vel pſeudapoſtoli, ſumendi victum ɔ his, quibus prædicabat Euangelium. Sed ab hoc, ta-netſi licebat, temperabat, quod ſic expediret Corinthiis, uos de tam multis & inſignibus vitiis objurgabat. Porro quiſquis accipit, fit quodam modo obnoxius ei, à quo ac-ipit, & aliquid decedit de vigore autoritatis. Siquidem ui accipit, minus libere objurgat: & qui dedit, non per-ıde fert objurgari ab eo, cui benefecit. In hoc igitur Pau-s abſtinuit ab iis, quæ licebant, ut conſuleret Apoſtolicæ ɔertati, quam in hoc volebat nulli eſſe obnoxiam, ut li-:rius, ac majore cum autoritate reprehenderet illorum vi-ı. Mihi ſane non diſplicet Ambroſiana ſententia. Atta-men

ıus meretrices eſſe conſueverunt.

: *Vergebat ad ſpeciem idololatriæ*] Vi- Acta Apoſt. cap. 15. 20.

: *Quiſquis accipit*] Multis probat ılus, 1 Corinth. cap. 9. licere ſibi vi-m ſumere ab his, quibus Euangelium ıuntiabat. Quis enim, ait, militat priis ſtipendiis unquam? &c. Ita ımDominus conſtituit iis, qui Euan-gelium annunciant, ut ex Euangelio vi-vant. Nihil tamen Paulus recepit à Co-rinthiorum eccleſia, non quod jure haud deberetur, ſed præcipue propter infide-les, qui ob erogandos ſumptus facile pedem retraherent à limine Euangelii. Tum etiam ne criminaretur Apoſtolus à pſeudapoſtolis, quaſi lucri cauſa ve-ritatem prædicaret.

I Theſ-

men si quis mallet hunc locum ad cibos accommodare, mea sententia, quod ait Paulus, *Sed ego sub nullius redigar potestatem*, sic accipi posset: Tametsi nonnunquam abstineam à cibis immolatitiis, aut lege Mosaica vetitis, ut consulam saluti proximi ac profectui Euangelico; tamen animus meus liber est, qui scit, sibi licere vesci cibis quibuslibet pro necessitate corpusculi. At pseudapostoli conabantur hoc persuadere, quosdam cibos per se impuros esse, nec abstinendum per occasionem, sed semper ab his temperandum, tanquam natura malis, nec aliter quam abstinemus ab homicidio, & adulterio. Hoc quibus erat persuasum, redacti erant sub alienam potestatem, & exciderant ab Euangelica libertate. Solus, quod quidem meminerim, [1] Theophylactus sententiam inducit ab his omnibus diversam: *Licet vesci quibuslibet cibis, sed non expedit immodice. Nam ex luxu nascitur impudicitia.* Hic sensus, quamquam impius non est, tamen mihi non videtur hujus loci germanus esse. Ostendi, quæ me torqueant: vestræ charitatis erit, me ex his scrupulis eximere. Ev. Næ tu probe tuo respondes nomini. Qui sic novit proponere quæstiones, non opus habet alio, qui dissolvat. Sic enim proposuisti dubitationem tuam, ut ego dubitare desierim. Tametsi Paulus in ea epistola, quoniam multa simul decrevit agere, sæpe ab uno argumento in aliud devolvitur, & rursum quod intermiserat, repetit. CH. Nisi vererer, ne vos mea loquacitate avocem à capiendo cibo, & si crederem, fas esse tam sacris colloquiis admiscere quicquam ex profanis autoribus, proponerem, & ipse quiddam, quod hodie legentem me non torsit, sed unice delectavit. Ev. Imo profanum dici non debet, quicquid pium est, & ad bonos mores conducens. Sacris quidem literis ubique prima debetur autoritas, sed tamen ego nonnunquam offendo quædam vel dicta à veteribus, vel scripta ab ethnicis, etiam Poëtis, tam caste, tam sancte, tam

1 *Theophylactus*] Bulgariæ Archiepiscopus, in Euang. & Epist. Pauli commentaria edidit, ut plurimum ex Chrysostomo contracta.

1 *OEco-*

tam divinitus; ut mihi non possim persuadere, quin pectus illorum, cum illa scriberent, numen aliquod bonum agitaverit. Et fortasse latius se fundit spiritus Christi, quam nos interpretamur. Et multi sunt in consortio sanctorum, qui non sunt apud nos in catalogo. Fateor affectum meum apud amicos: non possum legere librum Ciceronis de Senectute, de Amicitia, de Officiis, de Tusculanis quæstionibus, quin aliquoties exosculer codicem, ac venerer sanctum illud pectus, afflatum cœlesti numine. Contra, cum hos quosdam recentiores lego de republica, [1] œconomica, aut [2] ethica præcipientes, Deum immortalem, quam frigent præ illis, imo quam non videntur sentire, quod scribunt, ut ego citius patiar, perire totum [3] Scotum, cum aliquot sui similibus, quam libros unius Ciceronis, aut Plutarchi: non quod illos in totum damnem, sed quod ex his sentiam, me reddi meliorem, cum ex illorum lectione surgam, nescio quomodo, frigidius affectus erga veram virtutem, sed irritatior ad contentionem. Quare ne verere, quidquid istuc est, proponere. CH. Cum plerique libri M. Tullii, quos scripsit de Philosophia, divinitatis quiddam spirare videntur, tum ille, quem senex scripsit de Senectute, plane mihi videtur [4] κύκνειον ᾆσμα, quemadmodum Græcis est in proverbio. Eum hodie relegi, atque hæc verba, quoniam præ cæteris arridebant, edidici: *Quod si quis Deus mihi largiatur, ut ex hac ætate repuerascam, & in cunis vagiam, valde recusem: nec vero velim quasi decurso spatio, à calce [5] ad carceres revo-*

1 *OEconomica*] OEconomica sunt, quæ ad rem familiarem pertinent. Componitur, ex οἶκος, *domus*, & νόμος, *lex*: docet enim dispensationem administrandæ domus.

2 *Ethica*] *Ethica* Latinis illa Philosophiæ pars, quæ mores spectat. ab ἦθος, *mos*.

3 *Scotum*] Est iste Joh. Duns Scotus, qui primus tot tricas & spinas Philosophicas sevit. Periit tandem, discipulorum stylis confossus. Illius sectæ opposita est Thomistarum secta.

4 Κύκνειον ᾆσμα] Id est, *Cygnea cantio.* Vide Chiliades. Senilem atque jam morti vicinam eloquentiam significat, quæ nonnullis singularis obvenit atque eximia. Vel convenit in eos, qui extrema senectute facundius scribunt. *Consule Ill. Spanh. ad Call. H. Apoll. 5. ad H. Del. v. 249. & inprimis Cl. Potterum ad Lycophron. v. 426. A.*

5 *Ad carceres*] Id est, ad initium; *Carcer* enim dicitur, unde equi dimittuntur ad cursum. Calx pro meta & fi-

revocari. Quid enim habet hæc vita commodi, quid non potius laboris? Sed non habeat ſane: habet certe tamen aut ſatietatem, aut moleſtiam. Non libet enim mihi deplorare vitam, quod multi, & hi docti, ſæpe fecerunt. Nec me vixiſſe pœnitet, quoniam ita vixi, ut fruſtra me natum non exiſtimem. Et ex vita iſta diſcedo, tanquam ex hoſpitio, non tanquam è domo. Commorandi enim natura diverſorium nobis: non habitandi dedit. O præclarum illum diem, quum ad illud animorum concilium [1] *cœtumque proficiſcar, & cum ex hac turba & colluvione diſcedam.* Hactenus Cato. Quid ab homine Chriſtiano dici potuit ſanctius? Utinam talia eſſent colloquia monachorum omnia, vel cum ſacris virginibus, quale fuit illud ethnici ſenis colloquium cum ethnicis adoleſcentibus. EV. Jam aliquis cauſabitur, colloquium eſſe confictum à Cicerone. CH. Iſthuc mea non magni refert, ſive hoc laudis tribuatur Catoni, qui talia ſenſerit, dixeritque: ſive Ciceroni, cujus animus ſententias tam divinas cogitatione complexus ſit, cujus calamus res egregias pari facundia depinxerit. Quamquam equidem arbitror, & Catonem, etiamſi non dixit eadem, tamen ſimilia dicere ſolitum in colloquiis. Nec enim tam impudens erat M. Tullius, ut alium [2] Catonem finxerit, quam fuerit: & in dialogo parum meminerit decori, quod in primis ſpectandum eſt in hoc ſcripti genere, præſertim quum ejus viri [3] memoria recens adhuc hæreret animis ejus ætatis hominum. TH. Vehementer probabile eſt, quod narras: ſed dicam, quid mihi venerit in mentem, te recitante. Sæpenumero mecum admiratus ſum, quum omnes optent longævitatem, & mortem

ne. *Carceres* erant repagula quædam, unde curſus initium.

1 *Cœtumque*] Macrobii verba lib. 1. cap. IX. huc ſpectant. Animatum originem manate de cœlo Et paulo poſt infert: Sic anima virtutes ipſas, conſcientia nobilitatis induitur; quibus poſt corpus evecta eo, unde deſcenderat, reportatur, &c.

2 *Catonem*] Eſt hic ille Cato, quem cum Scipione & Lælio Cicero colloquentem inducit in dialogo de Senectute. Fuit autem Ciceroni coætaneus. Mores ejus deſcribit Plutarchus.

3 *Memoria recens*] Nam bello Cæſariano Uticæ obſeſſus, ipſe ſibi manus intulit: unde & Uticenſis cognominatus. Acta ſunt hæc ævo Ciceronis; qui etiam à partibus Pompeji ſtabat.

1 Ex

tem exhorreant, tamen vix quenquam comperiri tam felicem, non dico senem, sed provectioris ætatis hominem, quin rogatus, an si detur, velit repuerascere, usurus per omnia iisdem bonis ac malis, quæ illi jam contigissent in vita, responderit idem, quod Cato dicit; præsertim si recolat animo, quicquid annis retroactis seu triste, seu lætum obtigisset. Nam frequenter & suavium rerum recordatio, vel cum pudore vel cum conscientiæ molestia conjuncta est, ut animus ab his etiam recolendis non minus abhorreat, quam à tristibus. Id, opinor, nobis indicarunt sapientissimi Poëtæ, qui scribunt, tum demum animas capi desiderio corporum relictorum, posteaquam [1] ex amne Lethæo longa biberint oblivia. UR. Est istuc profecto dignum admiratione, & mihi quoque compertum in nonnullis. Verum illud quam mihi blandiebatur; *Nec me vixisse pœnitet*! At quotusquisque Christianorum sic moderatur vitam suam, ut hujus senis vocem sibi possit usurpare? vulgus hominum existimat, se non frustra vixisse, si per fas nefasque congestas divitias relinquant morientes. At Cato ideo non putat, se frustra natum, quod integrum & sanctum civem præstiterit reipublicæ, quod incorruptum magistratum, quod posteritati quoque virtutis & industriæ suæ monumenta reliquerit. Jam illo quid dici potuit divinius? [2] *Discedo tanquam ex hospitio, non tanquam è domo.* Hospitio tantisper uti licet, donec hospes jubeat exire. E domo sua nullus facile pellitur. Et tamen hinc quoque sæpenumero propellit vel ruina, vel incendium, vel alius casus quispiam. Ut horum nihil accidat, tamen senio collabens ædificium, admonet esse

1 *Ex amne Lethæo*] Nomen fluvii Lethe, quem apud inferos esse Poëtæ tradiderunt, cujus latices si quis gustasset, omnium præteritarum rerum oblivisci voluerunt. Nam ἀπὸ τῆς λήθης, id est, *ab oblivione*, nomen habet.

2 *Discedo tanquam ex hospitio*] Hospites etiam sumus & peregrini; & recte vita hospitio comparata, in quo ad breve tempus divertimus. Nascimur enim & morimur; & quantillum inter initium & vitæ finem interest! divertimus autem, usque dum largitor vitæ inclamet; revertimini filii hominum ad pulverem, ex quo creati.

esse demigrandum. NEPHALIUS. Non minus elegans est, quod apud Platonem loquitur Socrates, *animam humanam in hoc corpore velut in præsidio positam esse*, *unde fas non sit discedere* [1] *injussu imperatoris*, *nec diutius in eo immorari*, *quam visum sit ei*, [2] *qui collocavit*. Illud significantius est in Platone, quod pro *domo* dixerit *præsidium*: siquidem in domo tantum commoramur, in præsidio destinati sumus functioni, quam nobis delegavit imperator noster: non abludens à nostris literis, quæ vitam hominis nunc militiam, nunc certamen esse dicunt. UR. At mihi quidem oratio Catonis pulchre congruere videtur cum oratione Pauli, qui scribens Corinth. 2. cap. v. [3] cœlestem mansionem, quam exspectamus post hanc vitam, *οἰκίαν* vocat, & *οἰκητήριον*, hoc est, domum, sive domicilium. Cæterum hoc corpusculum appellat *tabernaculum*, Græce *σκῆνος*. *Nam & qui sumus*, inquit, *in hoc tabernaculo*, *ingemiscimus gravati*. NEPH. Nec abludit à sermone Petri 2. 1. *Justum autem*, inquit, *arbitror*, *quamdiu sum* [4] *in hoc tabernaculo*, *suscitare vos in commonitione*; *certus*, *quod velox est depositio tabernaculi mei*. Quid autem aliud clamat nobis Christus, Matth. XXIV. Marc. XIII. & Luc. XXI. quam ut sic vivamus ac vigilemus, tanquam illico morituri? sic incumbamus honestis rebus, tanquam semper victuri? Jam illud quum audimus, *O præclarum diem*! nonne videmur audire Paulum ipsum Philipp. 2. loquentem, *Cupio dissolvi*, *& esse cum Christo*? CH. Quam felices sunt, qui tali animo mortem exspectant! Sed in oratione Catonis, quamquam

1 *Injussu Imperatoris*] Christianè: *αὐτόχειρ* enim graviter offendit auctoritatem Dei, qui solus vitæ dominus: ut & ejusdem Bonitatem, cujus tantum beneficium contemnit: & Providentiam, cujus ordinem turbare conatur.

2 *Qui collocavit*] Recte: libenter quippe moriendum est: ubi è vita evocat nos Deus.

3 *Cœlestem mansionem*] Opponit Paulus 2 Cor. 5. vitam cœlestem cum terrena, & istam domui, hanc tabernaculo comparat: alteri æternam mansionem; alteri brevem assignans. Tabernacula non erant firma ædificia, cum constent ex fragili materia.

4 *In hoc tabernaculo*] Metaphorice *tabernaculum* Petrus 2. Epist. 1. pro humano corpore sumit, quod imbecille & mortale.

quam praeclara eſt, tamen fiduciam aliquis taxare poſſet, ut ab arrogantia profectam, quam multum oportet abeſſe ab homine Chriſtiano. Proinde mihi nihil unquam legiſſe videor apud Ethnicos, quod aptius quadret in hominem vere Chriſtianum, quam quod Socrates paulo poſt bibiturus [1] cicutam, dixit [2] Critoni: *An opera*, inquit, *noſtra ſit probaturus Deus*, *neſcio: certe ſedulo conati ſumus*, *ut illi placeremus. Eſt mihi tamen bona ſpes*, *quod ille conatus noſtros ſit boni conſulturus.* Vir ille ſic diffidit factis ſuis, ut tamen ob animi propenſam voluntatem obtemperandi voluntati divinæ, bonam ſpem conceperit, fore, ut Deus pro ſua bonitate, boni conſulturus eſſet, quod ſtuduiſſet bene vivere. NEPH. Profecto mirandus animus in eo, qui Chriſtum ac ſacras literas non noverat. Proinde quum hujuſmodi quædam lego de talibus viris, vix mihi tempero, quin dicam, [3] *Sancte Socrates*, *ora pro nobis*. CH. At ipſe mihi ſæpenumero non tempero, quin bene ominer ſanctæ animæ Maronis & Flacci. NEPH. At ego quot vidi Chriſtianos, quam frigide morientes! Quidam fidunt in his rebus, [4] quibus non eſt fidendum: quidam [5] ob conſcientiam ſcelerum & ſcrupulos, quibus indocti quidam obſtrepunt morituro, pene deſperantes exhalant animam. CH. Nec mirum, eos ſic mori, qui per omnem vitam tantum philoſophati ſunt in [6] ceremoniis. NEPH. Quid iſthuc verbi eſt? CH. Dicam, ſed illud etiam atque etiam præfatus, me non damnare, imo vehementer probare ſacramenta & ritus Eccleſiæ; ſed quoſdam vel improbos vel ſuperſtitioſos, vel, ut molliſſime dicam, ſimplices & indoctos, qui docent

1 *Cicutam*] *Cicuta*, herba venenoſa, qua Athenienſes reos perimebant.

2 *Critoni*] Hic Athenienſis fuit, & qui unice Socratem adamabat.

3 *Sancte Socrates*] Certe ſi ſalus extra Chriſtum, liceret de quibuſdam Ethnicis bene ominari, qui vitæ integritate, & honeſtorum morum exemplo, multos Chriſtianos poſt ſe reliquerunt.

4 *Quibus non eſt fidendum*] Sanctis nempe indulgentiis, abſolutionibus, chriſmatibus, &c.

5 *Ob conſcientiam ſcelerum*] Dejiciendus tamen moriturus, ut dolore peccatorum correptus, ſuppliciter Dei miſericordiam exambiat.

6 *Ceremoniis*] *Ceremonia*, ritus ſacrorum ſunt.

cent populum hisce rebus fidere, prætermissis his, quæ nos vere reddunt Christianos. NEPH. Nondum satis intelligo, quorsum eas. CH. Faxo, ut intelligas. Si vulgus Christianorum spectes, nonne [1] prora & puppis vitæ illis in ceremoniis est? In baptismo quanta religione repræsentantur prisci ritus Ecclesiæ? Commoratur infans extra fores templi, peragitur [2] exorcismus, peragitur [3] catechismus, suscipiuntur [4] vota, abjuratur satanas cum [5] pompis & voluptatibus suis; tandem ungitur, consignatur, [6] salitur, tingitur: datur negotium [7] susceptoribus, ut puerum curent instituendum. Illi dato nummo redimunt libertatem. Et jam puer Christianus dicitur, & est aliquo modo. Mox [8] rursus ungitur, tandem discit confiteri, sumit [9] Eucharistiam, consuescit quiescere diebus festis, audire sacrum, jejunare nonnunquam, abstinere à carnibus, Et hæc si servat, habetur absolute Christianus. Ducit uxorem, accedit aliud sacramentum: initiatur sacris, rursus ungitur & consecratur, mutatur vestis, dicuntur preces. Atque hæc quidem omnia, quod fiunt, probo: sed quod hæc fiunt magis ex consuetudine, quam ex animo, non probo: quod nihil aliud adhibetur ad Christianismum, vehementer improbo. Siqui-

1 *Prora & puppis*] Belg. *Die doen en laeten is.* Prora ergo & puppi, summam consilii nostri significamus: propterea quod à prora & puppi, tanquam à capite & calce, tota pendeat navis. Germanice autem is significatur, extra quem aliquis nihil aut agat, aut omittat; hoc est, cujus unius consilio totus pendeat.

2 *Exorcismus*] Ἐξορκισμὸς, Gr. *adjuratio.* Quo genere adjurationis qui utuntur, *Exorcistæ* appellantur.

3 *Catechismus*] Idem, quod catechesis, quæ institutio dicitur rerum sacrarum, quæ viva voce tradi solet iis, qui sacris mysteriis initiabantur.

4 *Votum*] Voti sponsio, qua Deo obligamur.

5 *Pompis*] *Pompa*, omne spectaculum dicitur, & apparatus solennis cum ostentatione. Denique splendor omnis & magnificentia per Metaph. *pompa* appellatur.

6 *Salitur*] A salio, sale condio, & conspergo.

7 *Susceptoribus*] Hic pro sponsore ad baptismum ponitur, qui suscipit infantem sacris initiandum. Belg. *Peet.*

8 *Rursus ungitur*] Baptizatorum unctio olim in Ecclesiis recepta, non pro peculiari habita est sacramento, ut hodie à Pontificiis; Ecclesiasticæ authoritati solummodo innixa.

9 *Eucharistiam*] Admodum imprudenter, tempore Cypriani infantes accepto baptismo ad Eucharistiam admittebantur.

Siquidem magna pars hominum dum his fidit, nihilo secius interim per fas nefasque congerit opes, servit iræ, servit libidini, servit livori, servit ambitioni: sic tandem venitur ad mortem. Hic rursus ceremoniæ paratæ. Adhibetur confessio semel atque iterum, additur unctio, datur Eucharistia, adsunt cerei sacri, adest crux, adest aqua sacra, adhibenter indulgentiæ; expromitur, aut illic etiam emitur morienti [1] diploma Pontificis; ordinantur [2] parentalia magnifice celebranda, fit rursus [3] stipulatio solennis; adest, qui clamet ad aurem morientis; imo nonnunquam occidit ante tempus, si contingat, ut sæpe fit, vocalior, aut bene potus. Hæc ut recte adhibentur, præsertim quæ nobis tradidit Ecclesiastica consuetudo, ita sunt alia quædam reconditiora, quæ nobis hoc præstant, ut cum alacritate spiritus, ut cum Christiana fiducia migremus hinc. EV. Pie tu quidem ista vereque concionaris, sed interim nullus admovet manum cibis. Caveat quisque, ne se fallat. Ego prædixi, nihil exspectandum præter secundas mensas, easque rusticanas; ne quis sibi promittat [4] Phasides aves, aut [5] Attagenas, aut [6] Attica bellaria. Hæc amoveto, puer; &, quod restat, apponito. Videtis non [7] copiæ, sed inopiæ nostræ cornu. Hic est proventus hortulorum, quos vidistis. Ne parcite, si quid arridet. TI. Tanta varietas est, ut vel ipso recreemur aspectu. EV. Atqui ne plane con-

1 *Diploma*] A διπλόω, *duplico*; sic dict. à duplicata compositione, quia in duas plicas contractum gestaretur, credo, ne sigillum corrumperetur. Est ergo *diploma*, edictum magistratus sigillo sancitum & authenticum; vulgo litteras parentes aut *bullas* appellant.

2 *Parentalia*] Justa sunt, & pro mortuis sacrificia, vulgo *exequia*.

3 *Stipulatio*] *Stipulatio*, est verborum conceptio, quibus is, qui interrogatur, daturum facturumve se id, quod interrogatus est, respondet.

4 *Phasides aves*] Phasiani & Attagenes, sive, ut alii malunt, *attages*, aves in deliciis habitæ. Belg. *Phasant*.

5 *Attagenas*] Belg. *Hasel-hoendren*.

6 *Attica bellaria*] Attica bellaria de magnis lautitiis & cupediis dicuntur.

7 *Copia cornu*] Cum affatim omnia superesse significamus, *copia cornu* dicimus. Ἀμαλθείας κέρας, rerum omnium abundantia. Jupiter adultus Nymphis Cretensibus cornu alterum Amaltheæ capræ, cujus lacte erat educatus, in officii præmium dedit: adjiciens hanc facultatem: ut, quicquid exoptassent, ex eo largiter pullularet. *V. Cl. Munker. ad Hygin. fab.* 31. A.

contemnatis frugalitatem meam, hæc patina exhilarasset [1] Hilarionem monachum Euangelicum, comitatum vel centum monachis illius seculi. [2] Paulo vero atque Antonio, vel menstruus commeatus esse potuisset. TI. Imo nec Petrus ille [3] princeps Apostolorum fastidisset, opinor, cum apud Simonem coriarium diversaretur. EV. Imo nec Paulus, opinor, cum coactus egestate, [4] sutoriam nocturnis horis exerceret. TI. Debemus benignitati divinæ. Sed ego malim esurire cum Petro ac Paulo, modo quod deesset corporis alimonia, abundaret in delicias animi. EV. Imo discamus à Paulo, & abundare, & penuriam pati. Cum deerit, gratias agamus Jesu Christo, qui nobis suppeditet & frugalitatis & patientiæ materiam. Quum supererit, gratias agamus illius munificentiæ, qui nos sua liberalitate invitet ac provocet ad amorem sui: ac modice parceque fruentes iis, quæ largiter præbuit divina benignitas, pauperum memores simus, quibus Deus deesse voluit, quod nobis superest; ut utrisque per alteros sit occasio virtutis. Siquidem nobis largitur, unde subvenientes egestati fraternæ, misericordiam ipsius promereamur: & illi nostra liberalitate recreati, gratias agunt Deo pro bona mente nostra, nosque [5] precibus suis illi commendant. Et recte venit in mentem. Heus, puer; dic uxori, ut ex assis, quæ superant, mittat Gudulæ nostræ. Est vicina quædam gravida, tenui fortuna, sed animo beatissima. Maritus nuper decessit, homo profusus & ignavus, qui nihil uxori reliquit, præter liberorum gregem. TI. Christus jussit [6] dare omni petenti: id

1 *Hilarionem*] Clarus Eremita in Syria.

2 *Paulo*] Primus hic anachoreta in latebris solitariam vitam egit. *Antonius* itidem eremita Pauli coætaneus.

3 *Princeps*] Recte si *princeps* pro primo: ut etiam Patribus sumpta hæc vox. *Non tantum patribus, sed optimo cuique auctori v. Gebhard. ad Nepotem Thrasib. cap. 1. in fin. Davies. ad Cæsar. l. 1. B. G. c. 12. Cort ad Sallust. Cat c. 24. § 2. A.*

4 *Sutoriam*] Non quod Paulus sutor fuit; erat enim tabernaculorum confector. Act. 18. Sutoriam tamen exercuit, quia tabernacula istius temporis, ut plurimum ex pellibus suebantur. Vide 1 Thess. 3. 9. & 2 Thess. 3. 8.

5 *Precibus suis*] Exemplum in flentibus viduis. Act. 9. vers. 39.

6 *Dare omni petenti*] Non statim tenemur nostra indigentibus dare. Ex ordine enim succurrere aliis debemus ex iis, quæ superfluunt. 1 Cor. 8. 13.

1 Cœna-

id si facerem, intra mensem ipsi mihi mendicandum esset. Ev. Opinor, Christum sentire de his, qui petant necessaria. Nam qui petunt, imo qui flagitant, vel extorquent potius magnas summas, quibus exstruant [1] cœnationes Lucullianas, aut, quod pejus est, quibus alant luxum ac libidinem suam, iis negare, quod petunt, eleemosyna est: imo rapina est largiri male usuris, quod debebatur præsenti necessitati proximorum. Unde mihi videntur vix excusari posse à peccato capitali, qui sumptibus immodicis aut exstruunt, aut ornant monasteria seu templa, quum interim tot viva Christi templa fame periclitentur, nuditate horreant, rerumque necessariarum inopia discrucientur. Quum essem apud Britannos, vidi tumbam divi Thomæ gemmis innumeris summique pretii onustam, præter alia miracula divitiarum. Ego malim ista, quæ superflua sunt, elargiri in usus pauperum, quam servare satrapis, aliquando semel omnia direpturis; ac tumbam ornare frondibus ac flosculis: id, opinor, gratius esset illi sanctissimo viro. Cum essem apud [2] Insubres, vidi monasterium quoddam ordinis Cartusiani, non ita procul [3] à Papia: in eo templum est, intus ac foris, ab imo usque ad summum: candido marmore constructum, & fere quicquid inest rerum, marmoreum est, velut altaria, columnæ, [4] tumbæ. Quorsum autem attinebat tantum pecuniarum effundere, ut pauci monachi solitarii canerent in templo marmoreo, quibus ipsis templum hoc oneri est, non usui, quod frequenter infestentur ab hospitibus: qui non ob aliud eo se conferunt, nisi ut spectent templum illud marmoreum. Atque illic cognovi, quod stul-

1 *Cœnatio*] Locus est, ubi cœnatur. Luculli Romani magnificentia multorum literis celebrata est.

2 *Insubres*] Italiæ populus, qui Mediolanum tenent. Construxit id Joh. Galeacius vicecomes, in formam crucis.

3 *A Papia*] Quinque scil. miliaria Papia autem Italis *Pavia*, à flumine cognomine veterib. *Tirinum*, urbs magnifica, amœnissima. In illius campis famoso prælio victus, Franciscus primus Rex Galliæ.

4 *Tumba*] Est locus sub terra concavus: unde & pro sepulchro concavo aliquando usurpatur.

ſtultius etiam eſt, illis legata in ſingulos annos tria millia ducatorum in ſtructuram monaſterii. Et ſunt, qui putent eſſe nefas, eam pecuniam in pios uſus avertere; præter mentem [1] teſtatoris: maluntque demoliri, quod inſtaurent, quam non ædificare. Hæc quoniam inſignia ſunt, viſum eſt commemorare: quanquam ſunt paſſim in templis noſtris exempla permulta ſimilia. Hæc mihi videtur ambitio, non eleemoſyna. Divites ambiunt ſibi monumentum in templis, in quibus olim [2] nec divis locus erat. Curant ſe ſculpendos ac pingendos, additis etiam nominibus ac beneficii titulo: atque hiſce rebus bonam templi partem occupant, olim opinor poſtulaturi, ut ipſorum cadavera in ipſis reponantur altaribus. Dicet aliquis; An horum munificentiam exiſtimas rejiciendam? Nequaquam, ſi templo Dei dignum ſit, quod offerunt. Sed ego, ſi Sacerdos aut Epiſcopus eſſem, hortarer craſſos illos aulicos, aut negotiatores, ut, ſi vellent ſua peccata redimere apud Deum, iſta clanculum effunderent in ſubſidium eorum, qui vere pauperes ſunt. Iſti putant, perire pecuniam, quæ ſic fruſtulatim, & clanculum in præſentem egeſtatem tenuium ſublevandam diſſipatur, cujus nullum exſtet apud poſteros monumentum. Ego puto, nullam melius collocari ea, quam ipſe [3] Chriſtus ſibi vult imputari certiſſimus debitor. TI. An non putas recte collocari, quod datur monaſteriis? EV. Et his darem nonnihil, ſi dives eſſem, ſed darem ad neceſſitatem, non ad luxum: tum his, inter quos ſentirem vigere ſtudium veræ religionis. TI. Multi judicant non admodum belle collocari, quod datur iſtis mendicis publicis. EV. Et iſtis nonnihil dandum eſt aliquando, ſed cum delectu. At mihi conſultum videatur, ſi ſingulæ civita-

1 *Teſtator*] Teſtamenti conditor. Legavit autem ſummam hanc monaſterio huic Carthuſianorum, dictus Galeatius, primus Inſubrium dux.

2 *Nec divis locus*] Sæculo enim quarto demum, Divi in templa introducti, & imagines, hic & alibi in oratoria Chriſtianorum. Sed id à ſanioribus tum temporis maximopere improbatum.

3 *Chriſtus ſibi vult imputari*] Reſpicit auctor ad verba Chriſti, Matth. 25.

1 *Opus*

vitates ſuos alerent, nec ferrentur errones huc & illuc circumcurſitantes, præſertim validi, quibus [1] opus ſuppeditandum ſentio potius, quam pecuniam. TI. [2] Quibus igitur potiſſimum dandum cenſes, [3] quantum, & quatenus? EV. Hoc mihi ad unguem deſcribere difficillimum ſit. Primum animum [4] adeſſe oportet, qui cupiat omnibus ſubvenire. Deinde pro mea tenuitate, quod poſſum, impertio, quoties ſeſe offert occaſio: præſertim [5] his, quorum & paupertas & integritas mihi nota eſt: hortor & alios ad beneficentiam, ſi me defecerint facultates. TI. Sed permittiſne nobis hic in tuo regno libere loqui? EV. Imo liberius, quam ſi domi veſtræ ſitis. TI. Non probas in templis ſumptus immodicos; & has ædes multo minoris ædificare poteras. EV. Equidem arbitror, has intra mundiciem conſiſtere, aut, ſi mavis, elegantiam: certe abſunt à luxu, ni fallor. Ædificant magnificentius, [6] qui mendicato vivunt. Et tamen hi ipſi horti mei, quales quales ſunt, vectigal pendunt egenis: & quotidie ſumptibus aliquid detraho, in me meoſque frugalior, quo poſſim eſſe in pauperes munificentior. TI. Si iſtum animum obtinerent omnes, permulti melius haberent, quos nunc egeſtas gravat indignos, & ex

1 *Opus ſuppeditandum*] Landandus ſane mos eſt, qui in aliquibus Hollandiæ locis obtinet: ubi errones iſti per publicos lictores è compitis apprehenduntur: & alicubi etiam in ergaſtula ſecluſi artem manuariam quampiam edocentur.

2 *Quibus igitur &c.*] Dandum indigentibus, qui ſe ipſos non ſuſtentant.

3 *Quantum, & quatenus*] Pro generali regula debet haberi, ne parcè eleemoſynas erogemus, ſed potius copioſe. Menſura itidem largitionis noſtræ in communi pendet ex menſura benedictionis Dei erga nos in rebus externis. Hic & diligenter ſpectandum, quid pietas & charitas dictare ſolet optimis Chriſtianis, quantum autem hic & nunc ſit largiendum, id non niſi ex prudenti circumſtantiarum omnium conſideratione poteſt definiri.

4 *Adeſſe oportet*] Dandum quippe eſt, ex affectu charitatis & miſericordiæ fraternæ. Ex officii conſcientia humili coram Deo, non ex ambitione inanis gloriæ coram hominibus.

5 *His, &c.*] Recte Ameſius, ex quo etiam alia hæc deprompta: Cæteris paribus, ſuccurrendum majori & graviori neceſſitati potius, quam minus gravi. Et in ſimili neceſſitate, præferendi ſunt illi, in quibus plures dilectionis rationes dignoſcuntur.

6 *Qui mendicato vivunt*] Proculdubio deſignat Monachos ordinis mendicantium; quorum ſuperba monaſteria & ſumptuoſiſſima ædificia ubique videre eſt.

1 *Nemo*

& ex adverso multi minus essent obesi, digni, quos egestas doceat sobrietatem ac modestiam. Ev. Fortasse sic res habet. Sed vultisne, ut hæc insipida bellaria re quapiam suavi condiamus? Ti. Plus satis est deliciarum. Ev. At ego hinc depromam, quod ne saturi quidem fastidiatis. Ti. Quid est? Ev. Codex est Euangeliorum, ut, quod lautissimum habeo, vobis depromam in fine convivii. Recita, puer, ab eo loco, ubi proxime destitisti. Puer. [1] *Nemo potest duobus Dominis servire: aut enim unum odio habebit, & alterum diliget: aut unum sustinebit & alterum contemnet. Non potestis Deo servire & [2] Mammonæ. Ideo dico vobis, ne soliciti sitis animæ vestræ, quid manducetis, neque corpori quid induamini. Nonne anima plus est, quam esca, & corpus plus, quam vestimentum?* Ev. Redde codicem. In hoc loco mihi Jesus Christus videtur bis idem dixisse. Etenim pro eo, quod prius dixit, *odio habebit*, mox ponit, *contemnet*: & pro eo, quod prius posuerat, *diliget*, mox vertit, *sustinebit*: commutatis personis existit eadem sententia. Ti. Non satis assequor, quid velis. Ev. Demonstremus igitur ratione mathematica: si videtur. In priore parte pro uno pone A, pro altero B, rursus in posteriore pro uno pone B, pro altero A, verso ordine: Aut enim A odio habebit, & B diliget: aut B sustinebit, & A contemnet. Nonne hic palam est, A bis odio haberi, & B bis diligi? Ti. Perspicuum est. Ev. Atqui hæc conjunctio, *aut*, præsertim repetita, habet [3] emphasim sententiæ contrariæ, aut certe diversæ. Alioqui nonne absurde diceretur, *Aut Petrus me vincet, & ego cedam, aut ego cedam, & Petrus me vincet?* Ti. Lepidum, ita me Deus amet,

1 *Nemo potest, &c.*] Locus Matth. 6. vers. 24. 25.

2 *Mammona*] Mammona sive Mamona, vox Hebræa; vel potius, ut vult Hieronymus, Syriaca, descendens ex Hebræa, idem quod Græcis πλοῦτος, *avvitia*, vel lucrum, omniaque ad rem nummariam pertinentia. *Mammona*, ait Augustinus, apud Hebræos divitiæ appellari dicuntur: congruit & Punicum nomen, nam lucrum Punice *Mamon* dicitur.

3 *Emphasim*] Ἔμφασις figura, qua latens aliquid ex aliquo dicto eruitur. Duo ejus genera; alterum, quod plus significat quam dicit: alterum, quod etiam id, quod non dicit.

x *Sophis-*

amet, [1] ſophiſma. EV. At tum demum mihi videbitur lepidum, ſi hoc ex vobis didicero. TH. Animus ſomniat ac parturit mihi, neſcio quid: ſi jubetis, quicquid eſt, proferam in medium, vos eritis vel [2] oniropoli, vel obſtetrices. EV. Quanquam vulgo mali ominis habetur, ſomniorum meminiſſe in convivio, & parum ſit verecundum, coram tot viris, fœtum eniti: tamen nos iſtud ſomnium, ſive mavis partum animi tui, libenter excipiemus. TH. Mihi videtur in hoc ſermone res commutari potius, quam perſona. Et hanc vocem, unum & unum, non referri ad A & B, ſed utraque pars refertur ad utrumlibet, ut utrumcunque delegeris, ei jam opponatur, quod ſignificatur per alterum. Quaſi dicas: aut excludes A, & admittes B: aut A admittes, & excludes B. Hic videtis, manente perſona, rem eſſe tranſlatam. Atque hoc ita dictum eſt de A, ut nihil referat, ſi idem enuncies de B, hoc pacto: aut B excludes, & admittes A; aut admittes B, & excludes A. EV. Sane argute tu quidem [3] problema nobis explicuiſti, neque quiſquam mathematicus melius depinxiſſet [4] in pulvere. SOPH. Illud me magis movet, quod prohibet eſſe ſolicitos de craſtino, quum Paulus ipſe [5] laborarit manibus, victus parandi cauſa; atque idem acriter increpet otioſos, & ex alieno vivere gaudentes, admonens, ut laborent, ac manibus operentur, quod bonum eſt, ut ſit, unde tribuant aliquid neceſſitatem patienti. An non pii ſanctique

1 *Sophiſma*] Σόφισμα oratio ita compoſita, ut vera eſſe videatur.

2 *Oniropoli*] Divinatores, quibus exacta ſomniorum dijudicandorum ratio eſt: conjectores. Gr. ὀνειροπόλος. ab ὄνειρος, ὁ, *ſomnium*, & πολέω, *verſo. Præter alios V. Cl. Oudend. ad Lucan. l. 6. v. 425. A.*

3 *Problema*] Πρόβλημα propoſitio interrogationem habens.

4 *In pulvere*] Ita ſummus Mathematicus Archimedes in pulvere deſcribens formas Geometricas, ab ignaro milite, captis Syracuſis, eſt interfectus.

5 *Laborarit manibus*] Verba Pauli exſtant 2 Theſſ. 3. 8. 11. 12. *Neque gratis panem edimus acceptum à quoquam, ſed cum labore & ærumna nocte dieque operantes, ne cui veſtrum oneri eſſemus.* Et paulo poſt: *Audivimus quoſdam ambulare inter vos inordinate, nihil agentes; ſed inaniter ſatagentes. Iis autem, qui ſunt iſtiuſmodi, mandamus & precamur per dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, ut cum quiete operantes ſuo pane veſcantur.*

1 *Chri-*

que labores sunt, quibus maritus tenuis alit uxorem sibi charissimam, dulcesque liberos? TI. Ista quæstio, mea sententia, variis modis dissolvi potest. Primum, ut ad illa tempora potissimum pertineat: Apostolis ob Euangelii prædicationem late vagantibus, eximenda erat solicitudo victus undecunque suppeditandi, quibus non vacabat opera manuaria cibum quærere, præsertim cum nullam artem scirent, præter piscationem. Nunc alia ratio temporum est, & otium amplectimur omnes, laborem fugimus. Altera dissolvendi ratio est: [1] Christus non interdixit industriam, sed solicitudinem. Et solicitudinem intellexit, juxta vulgarem hominum affectum, qui nulla de re magis anxii sunt, quam de parando victu, ut omnibus rebus omissis, hoc solum agant, huic uni curæ sint addicti. Id propemodum indicat ipse Dominus, cum negat, *eundem duobus dominis servire posse.* [2] *Servit* enim, qui toto pectore addictus est. Præcipuam igitur curam vult esse Euangelii propagandi, non solam. Ait enim: *Primum quærite regnum Dei, & hæc adjicientur vobis.* Non dicit solum, *quærite*, sed, *primum quærite.* Cæterum in voce *crastini*, puto [3] hyperbolen esse, quum significet, in longinquum; qui mos est avaris hujus mundi, ut posteris etiam anxie parent & quærant. EV. Accipimus tuam interpretationem: sed quid sibi vult, quod ait, [4] *Ne soliciti sitis animæ vestræ, quid edatis.* Corpus veste tegitur, at non edit anima.

TI.

1 *Christus*] Christus citato loco taxat eos, 1. qui sicut gentes divitiis per fas & nefas inhiant, in iisdem summum bonum constituentes, quasi ad hanc vitam solum creati. 2. Qui solicitudinibus se & alios turbant. 3. Qui non primum regnum Dei quærunt, sed propter opes negligunt vel abjiciunt.

2 *Servit enim*] Hinc Paulus avaritiam vocat *servitutem* seu cultum Idolorum. Et certe servus est divitiarum. 1. Qui haud contentus partis, sic eadem accumulare nititur, ut eo nomine flocci pendat divina. 2. Qui opes amplectitur, ut malit Euangelii quam opum detrimentum pati. 3. Qui iisdem instar Sardanapali aut Luculli abutitur.

3 *Hyperbolen*] Hyperbole Latinis *Superjectio* est, secundum Rhetoricam oratio augendo vel minuendo superans fidem.

4 *Ne soliciti*] Hunc locum tam Augustini tempore, ut & hodie, Monachi explicabant, quasi omnis labor esset prohibitus. Notandum ergo, quod non dicat, nolite laborare, studium & diligentiam adhibere, sed esse solliciti.

1 *Ans-*

TI. [1] *Animam*, ut opinor, hic *vitam* appellat. Ea periclitatur, si cibum subduxeris: non item, si vestem detraxeris, quæ magis datur pudori, quam necessitati. Etsi quem affligit nuditas, non statim occidit: at inedia certissima mors est. EV. Non satis video, quo modo cohæreat cum hac sententia, quod adjecit: *Nonne anima plus est, quam esca? & corpus plus est, quam vestimentum?* Nam si vita magni pretii est, tanto magis advigilandum, ne pereat. TI. Hoc argumentum non adimit nobis solicitudinem, sed auget. EV. At non hoc sentit Christus, quod interpretaris; sed hoc argumento nobis addit fiduciam de patre. Si pater benignus gratis & de suo dedit id, quod carius est; etiam adjiciet id, quod vilius est. Qui dedit [2] animam, non negabit alimoniam: qui dedit corpus, adjiciet alicunde vestem. Illius igitur benignitate freti, non est, quod discruciemur solicitudine curaque rerum infimarum. Quid igitur superest, nisi ut utentes hoc mundo, tanquam non utamur, totam curam ac studium nostrum transferamus in amorem rerum cœlestium, atque rejecto Mammona, imo toto [3] Satana cum omnibus suis [4] præstigiis, uni Domino, toto & alacri pectore serviamus, qui non destituet filios suos. Sed interim nullus attingit bellaria. His certe cum gaudio vesci licet, quæ non magna cura nobis domi proveniunt. TI. Abunde satisfactum est corpusculo. EV. Vellem equidem & animo. TI. Atque uberius etiam animo. EV. Hæc igitur

1 *Animam*] Verba Chrysostomi sunt: Quia homo constat animâ & corpore, ideo utriusque in hac sententia fit mentio. Et licet anima in se alimentis non indigeat: tamen, ut in corpore maneat, opus ipsi est alimentis à corpore sumtis. Augustini vero & hoc loco Erasmi explicatio simplicior est, vocabulo animæ, juxta Scripturæ phrasin, *vitam* intelligens. Matth. 10. 39. *Qui amat animam suam, perdet eam.*

2 *Animam*] Potest vocabulo ψυχῆς hæc etiam commonefactio, secundum Che[...]itium, intelligi: Homines quando de animâ solicuti sunt, tantum curare plerunque, quid edent & bibent, quæ belluina est solicitudo: cum longe alia cura esse debeat, si de anima soliciti sumus, ut recte ei prospiciatur.

3 *Satana*] Satan seu Satanas, id est adversarius, sic κατ᾽ ἐξοχὴν diabolus seu Princeps malorum Angelorum dictus.

4 *Præstigiis*] Præstigiæ, vanæ & fallaces rerum species.

1 *La-*

tur tolle, puer; ac [1] labrum appone. Lavemus, amici; ut, si quid forte commissum est in hoc convivio, purgati, canamus [2] hymnum Deo. Perficiam, si videtur, quod cœperam ex [3] Chrysostomo. TI. Rogamus. EV. *Gloria tibi, domine; gloria tibi, sancte; gloria tibi, rex; quoniam dedisti nobis escas, imple nos gaudio & lætitia in Spiritu sancto, ut inveniamur in conspectu tuo acceptabiles; nec pudefiamus, quando reddes unicuique secundum opera sua.* PUER. Amen. TI. Profecto pius & elegans est hymnus. EV. Hunc divus Chrysostomus non dedignatur etiam interpretari. TI. Quonam loco? EV. In Matthæum, [4] homilia LVI. TI. Non omittam, quin hodie legam. Sed illud unum interim ex te cupio discere, cur ter optamus Christo gloriam, idque triplici cognomine, *domini, sancti, & regis?* EV. Quoniam illi debetur omnis gloria. Sed nobis triplici nomine potissimum est glorificandus: Quod suo sacrosancto sanguine redemerit nos à tyrannide diaboli, sibique asseruerit; unde & *dominum* illum vocamus. Deinde, quod non contentus gratis condonasse nobis omnia peccata, per spiritum suum contulit nobis & justitiam suam, ut sectemur ea, quæ sunt sanctimoniæ. Atque ob id *sanctum* eum vocamus, quod sit sanctificator omnium. Postremo, quod ab eodem speramus præmium regni cœlestis, ubi ille jam sedet ad dexteram Dei Patris, & hinc nobis *rex* dicitur. Atque hanc totam felicitatem illius erga nos, gratuitæ bonitati debemus, quod pro domino, vel tyranno potius [5] diabolo,

1 *Labrum*] Vas patens, accommodum ad lavandum.

2 *Hymnum*] Hymnus sacra cantio, in laudem Dei. Moris erat post esum agni Paschalis canere hymnum: dicebaturque is Eucharisticus. Jubentur etiam fideles Ephes. 5. 19. Coll. 3. 16. hymnos, psalmos & cantiones spirituales Deo occinere.

3 *Chrysostomo*] Chrysostomus sive Aureum Os, dictus Joannes Antiochenus, Episcopus Constantinopolitanus, ob eloquentiæ admirandam venustatem.

4 *Homilia*] Ὁμιλία sermo ad populum, ab ὁμιλέω colloquor. Homiliarum nomine conciones Patrum fere insigniuntur.

5 *Diabolo*] Diabolus vox origine Græca, generaliter pro *calumniatore*; specialiter pro *Spiritu malo*, quod electos apud Deum calumnietur; specialius pro *Principe malorum Angelorum* usurpatur.

1 Gehen-

bolo, Dominum habemus Jesum Christum: pro immunditia & sordibus peccatorum, innocentiam ac sanctimoniam: pro [1] gehenna, gaudia vitæ cœlestis. TI. Pia profecto sententia. EV. Quoniam nunc primum vos hic accepi convivio, non dimittam vos absque [2] xeniis, sed talibus, qualis fuit apparatus. Heus: puer; profer [3] apophoreta nostra. Sive sortiri placet, sive sibi quisque malit deligere minimum refert; ejusdem fere pretii sunt omnia, hoc est, nullius. Non enim sunt sortes [4] Heliogabali, ut huic obveniant equi centum, illi totidem [5] muscæ. Sunt libelli quatuor, horologia duo, lucernula, & theca cum calamis [6] Memphiticis. Hæc arbitror magis convenire vobis, quam [7] opobalsamum, [8] aut dentificium, aut speculum, si vos novi satis. TI. Adeo bella sunt omnia, ut nobis difficilis sit electio

1 *Gehenna*] Gehennæ vocabulum Hebraicum, compositum ex *Ge* & *Hinnom*, id est vallis *Hinnom*, locus Hierosolymæ vicinus, ubi olim Judæi Molocho filios adolebant, horrendâ immanitate. Accipitur autem hoc loco, ut & sæpissime à Christo, pro *reproborum supplicio* & cruciatus æterni loco. Hæc significatio communis & vulgo nota fuit tempore Christi, extatque in antiquissimis Judæorum libris.

2 *Xeniis*] Xenia, munuscula, quæ dantur hospitibus aut amicis. *V. Jung. ad J. Pollux. l. 3. c. 4. §. 59. Schol. Sophocl. Ajac. v. 829.* ΞΕΝΙΟΝ λέγομεν τὸ δῶρον τὸ παρὰ ξένοις διδόμενον, *i. e.* XENIUM *dicimus donum, quod ab hospitibus datur. Pro lautiis poni docet Duport. ad Theophrast. Char. c. 11. derivatur a* ΞΕΝΟΣ, *proprie dictus is amicus, quem quis in patria facit ab exterà regione advenientem V. Schol. Eurip. Hecub. v. 19. & Schol. Sophocl. Electr. v. 15. Significat & hostem v. Cl. Potter. ad Lycophr. v. 464. de Jove* ΞΕΝΙΩ *V. Serv. ad Virg. 1. Æn. v. 735. & 736. & ad. 4. Æn. v. 207. Schol. Eurip. Hecub. v. 345. Schol. Sophocl. Ajac. v. 491. Schol. Aristoph. Ran. v. 768. ad Equit. v. 498. Tzetz. ad Lycophr. v. 288. & inprimis Ill. Spanh. ad Call. H. Dian v. 123. ubi & Dianam* ΞΕΝΙΑΝ. *exstitisse docemur* A.

3 *Apophoreta*] Quæ dantur in fine conviviorum auferenda, si cui videatur.

4 *Heliogabali*] Notum est portentosum id monstrum Antoninus Varius, post Heliogabalus dictus, à sacerdotio Dei Heliogabali, cui Romæ, teste Lampridio, templum in eo loco constituit, in quo prius ædes Orci fuit, quem è Syria secum advexit.

5 *Musca*] Verba Ælii Lampridii sunt: Sortes convivales scriptas in cochlearibus habuit tales, ut alius exhiberet decem camelos; alius decem muscas; alius decem libras auri; alius decem plumbi; alius decem struthiones; alius decem ova pullina.

6 *Memphiticis*] Calami Memphitici probatissimi ad scribendum. Memphis autem nobilissima Ægypti urbs, ubi & olim pretiosissima papyrus confecta.

7 *Opobalsamum*] Succus balsami. Arbor ipsa *balsamum* dicitur, quæ incisa osseis cultellis, succum mittit, quem *opobalsamum* vocant, eximiæ suavitatis: ab ὀπὸς, *succus. V. Serv. ad Virg. 2. Georg. v. 119.* A.

8 *Dentifricium*] Medicamentum poliendis extergendisque dentibus comparatum, & in pulvisculum solutum.

electio: ipse magis pro tuo arbitratu distribuito; sic gratius etiam erit, quicquid obtigerit. Ev. Hic libellus in [9] membranis habet proverbia Salomonis: sapientiam docet, & auro pictus est, quod aurum habeat sapientiæ symbolum. Hoc dabitur cano nostro, ut, juxta doctrinam Euangelicam, habenti sapientiam detur sapientia, & exuberet. Ti. Certe curabitur, ut minus egeam. Ev. Sophronio congruet [1] horologium, huc ex extrema [2] Dalmatia profectum, ut vel sic [3] commendem munusculum meum. Novi enim, quam ille sit parcus temporis, quam nullam omnino portionem rei pretiosissimæ sinat abire sine fructu. SOPH. Imo pigrum admones diligentiæ. Ev. Hic libellus habet in membranis Euangelium secundum Matthæum; gemma tegi merebatur, nisi nullum esset illi scrinium aut theca charior, quam pectus hominis. Illic igitur recondito, Theophile, quo magis hoc sis, quod diceris. TH. Efficiam, ne prorsus male collocasse videaris tuum munus. Ev. Hic sunt epistolæ Pauli, quas tu lubenter tecum circumfers, Eulali, qui Paulum semper habere soleas in ore: nec haberes in ore, nisi esset in pectore: posthac commodius erit etiam in manibus oculisque. EVL. Istuc non est dare munus, sed dare consilium. Porro bono consilio nullum est munus pretiosius. Ev. Lucernula conveniet Chrysoglotto, [4] anagnostæ insatiabili, &, ut M. Tullius inquit, [5] librorum heluoni maximo. CH. Bis habeo gratiam: primum pro munere non vulgariter eleganti: deinde; quod somniculosum admones vigilantiæ. Ev. Theca calamaria debetur Theodidacto, felicissime [6] πολυγράφῳ: atque hos ego calamos felicissimos

9 *Membranis*] *Membrana*, pro quavis tenuiori pellicula accipitur, *Membrana* etiam dicuntur chartæ pergamenæ, ex pellibus animalium factæ. Belgice, *Parckement.*

1 *Horologium*] Ὡρολόγιον, instrumentum, quo horæ designantur, ab ὥρα, *tempus, hora,* & λέγω, *dico.*

2 *Dalmatia*] Illyrici pars.

3 *Commendem*] Sic est: magis illa juvant non tantum, quæ pluris emuntur, sed longe petuntur. Nam quod rarum carum est.

4 *Anagnostæ*] Anagnostes, Lector, ab ἀναγινώσκω, *lego.*

5 *Librorum helluo*] Per Meraph. pro nimis avido lectore, & qui legendo satiari nequit.

6 Πολυγράφῳ] Qui multa scribit,

mos esse judico, quibus celebrabitur gloria Domini nostri Jesu Christi, tali præsertim artifice. THEODIDACT. Utinam & pectus suppeditare possis, quemadmodum suppeditas instrumenta. Ev. Hic codex habet aliquot Plutarchi libellos de moribus, sed selectos, & à quodam Græcæ literaturæ peritissimo non inscite descriptos; in quibus tantum reperio sanctimoniæ, ut mihi prodigio simile videatur, in pectus hominis ethnici, tam euangelicas potuisse venire cogitationes. Hic dabitur Uranio juveni & [1] φιλέλλωνι. Superest horologium; id cedat nostro Nephalio, parcissimo temporis dispensatori. NEPH. Habemus gratiam, non solum pro munusculis, verum etiam pro testimoniis. Nam isthuc non tam est distribuere xenia, quam [2] elogia. Ev. Imo ego vobis habeo gratiam duplici nomine. Primum, quod nostram exilitatem boni consulitis. Deinde, quod eruditis juxta ac piis sermonibus refecistis animum meum. Ego vos quomodo acceptos dimittam, nescio; certe vos relinquam melior ac doctior. Scio, vobis non esse cordi [3] fistulas, aut [4] moriones, ac multo minus aleam. Quare, si videtur, fallemus horulam spectandis reliquis regiæ meæ miraculis. TI. Istuc eramus abs te flagitaturi. Ev. Apud bonæ fidei promissorem, non est opus flagitatore. Hanc aulam æstivam opinor vos jam satis contemplatos. Habet triplicem prospectum, &, quoquo versum deflectas oculos, occurrit viror hortorum gratissimus. Vitreis fenestris volubilibus, si videatur, licet excludere cœlum, si nebulis aut ventis sit incommodius: licet & densis valvis foris admotis, ac tenuibus intus, excludere solem, si quid offendat æstus. Hic quum prandeo, videor in horto prandere

bit, qualis fuit Chrysippus ac Didymus.

1 *Φιλέλλωνι*] Amatori Græcitatis.

2 *Elogia*] Sunt rerum gestarum propria testimonia. Plerumque in bonam partem sumitur dictio.

3 *Fistulas*] Respicit ad veterem Romanorum morum: ubi fistulatores, fidicines, tibicines & Symphoniaci pueri in convivia, circa finem introducebantur. Imo à quibusdam etiam aliti, aut à mangonibus in privatas civium aulas publicaque principum palatia, mercede conducti, dimittebantur.

4 *Moriones*] *Morio*, stultus, fatuus homuncio, ut qui risus causa solet esse in pretio. & principibus in delitiis.

dere, non in domo. Nam & parietes virentes suos habent insperſos floſculos. ſunt & picturæ non invenuſtæ. Hic Chriſtus ſupremam compotationem agitat cum electis diſcipulis. Hic natalitia celebrat [1] Herodes funeſto convivio. Hic Euangelicus ille dives epulatur ſplendide, mox deſcenſurus ad inferos. [2] Lazarus repellitur à foribus, mox excipiendus [3] ſinu Abrahæ. TI. Hoc argumentum non ſatis agnoſcimus. EV. [4] Cleopatra eſt cum Antonio luxu decertans: jam unionem ebibit, alteri manum admovit detractura. Hic pugnant [5] Lapithæ. Hic Alexander Magnus haſta transverberat [6] Clitum. Hæc exempla nos admonent ſobrietatis in convivio, & à crapula luxuque deterrent. Nunc adeamus bibliothecam, non illam quidem multis inſtructam libris, ſed exquiſitis. TI. Locus hic plane divinitatem quandam præ ſe fert, adeo nitent omnia. EV. Hic videtis præcipuam partem opum mearum. Nam in menſa nihil vidiſtis, niſi vitreum ac ſtanneum; nec eſt in tota domo vas ullum argenteum, præter unum poculum inauratum, quod ob amorem ejus, qui dono dedit, religioſe ſervo. Hæc ſphæra penſilis totum orbem ponit ob oculos. Hinc in parietibus ſingulæ regiones fuſiore ſpatio depictæ ſunt. In reliquis parietibus videtis inſignium autorum imagines: nam omneis depingere fuerat infinitum. Chriſtus primum habet locum, porrecta manu ſedens in monte. Capiti [7] imminet pater, dicens: *Ipſum audite.* Spi-

1 *Herodes*] Eſt hic Herodes Antipas, Tetrarcha Galilææ, *vulpes* à Chriſto dictus. Funeſti autem convivii mentionem facit Matthæus cap. 14.

2 *Lazarus*] *Lazarus* Syris tantundem eſt, ac is, cui opem ferre decet. Appellative pro mendico ſumitur à Chriſto in parabolâ, quæ exſtat Luc. 16.

3 *Sinu Abrahæ*] Abrahæ ſinus locutione metaphoricâ deſignat æternæ quietis locum in cœlo: ubi animæ piorum, poſt exantlatos hujus vitæ labores, quemadmodum parvuli in ſinu parentum, refocillantur.

4 *Cleopatra*] Lege vitam illius apud Plutarchum, & *Plinium* cap. 35. lib. 9.

5 *Lapithæ*] Theſſaliæ populi, equorum domitores, quique cum Centauris bella geſſere. *Unde nomen acceperint, docet Schol. Apoll. Rhod. 1. Arg. v. 41. de Lapitharum pugna v. Hygin. f. 33. Serv. ad Virg. 2. Georg. 455. ad 3. Georg. vſ. 115. ad 7. Æn. 304. Cel. Perizon. ad Ælian. l.* XI. *V. H. c.* 2. A.

6 *Clitum*] Alexander contumeliæ impatiens, qua à Clito affectus, erepta ſtipatorum cuidam lancea, in convivio trajicit.

7 *Imminet pater*] Reſpicit ad locum Matt. 3. ubi Chriſto in Jordane à Joanne baptizato apparuit Sp. Sanctus tanquam colum-

Spiritus sanctus expansis alis multa luce complectitur illum. TI. Opus, ita me Deus bene amet, [8] Apelle dignum. EV. Adjunctum est bibliothecæ [1] musæon quoddam angustum, sed elegans; quod submota tabula ostendit foculum, si quid offenderit frigus. In æstate videtur solidus paries. TI. Hic mihi gemmea videntur omnia. Est & mira odoris gratia. EV. Hoc mihi præcipue studio est, ut niteat domus, & bene oleat. Utraque res minimo constat. Habet bibliotheca suum ambulacrum pensile, spectans in hortum, & huic adhæret [2] sacellum. TI. Locus numine dignus. EV. Nunc adeamus illa tria ambulacra, quæ imminent iis, quæ vidistis ad hortum domesticum spectantia. In his superioribus utroque prospectus est, sed per fenestras, quæ possunt occludi, præsertim in his parietibus, qui non spectant hortum interiorem, quo domus sit tutior. Hic ad lævam, quia plus est lucis, & paries raris fenestris interruptus, ordine depicta est tota vita Jesu, ex narratione quatuor Euangelistarum, usque ad missum Spiritum sanctum, & primam prædicationem Apostolorum ex Actis, Additæ sunt & locis notæ, ut agnoscat spectator, juxta quod stagnum, aut in quo monte res gesta sit. Additi sunt tituli, paucis verbis subnotantes totum argumentum: velut illud, quod dicitur à Jesu, *Volo, mundare*. Ex adverso respondent [3] figuræ & vaticinia Veteris Testamenti, præsertim è Prophetis & Psalmis, qui nihil aliud habent, quam Christi vitam, & Apostolorum, aliter narratam. Hic nonnunquam obambulo mecum fabulans, & animo contemplans illud ineffabile consilium Dei, quo per filium suum

columba, & Deus Pater acclamavit eidem: *Hic est filius ille meus dilectus, in quo acquiesco.* Idem repetitur Matt. 17.

8 *Apelle*] *Apelles*, nomen pictoris eximii, patria Coi.

1 *Museion*] Μουσεῖον, locus in ædibus semotior, ubi Musarum sacra studia tractantur.

2 *Sacellum*] Diminutivum à sacrum, & significat locum parvum Deo sacratum cum ara Belg. *Een Kapelle.*

3 *Figuræ, & vaticinia*] Hujusmodi Pontifex Maximus, Isaacus, Moses, Josephus, Simson, Jonas aliique; ut & agnus Paschalis & sacrificia, venturum in carne Christum & ejusdem mortem exhibentia.

ſuum reſtituere voluit genus humanum. Nonnunquam adeſt uxor comes, aut amicus quiſpiam, qui rebus piis delectetur. TI. In hac domo cui poſſet obrepere tædium? EV. Nulli, qui didicerit ſecum vivere. In ſumma ora picturæ, velut extra ordinem, addita ſunt capita Pontificum Romanorum cum ſuis titulis. Ex adverſo capita Cæſarum, ob memoriam hiſtoriæ. In utroque cornu prominet penſile cubiculum, ubi liceat interquieſcere, & unde ſpectare liceat pomarium, & aviculas noſtras. Hic in extremo angulo prati, videtis aliud ædificiolum, ubi cœnamus nonnunquam æſtivis menſibus, & ubi curatur, ſi quem forte è familiaribus corripuerit morbus, ob contagium formidabilis. TI. Quidam negant, [1] hujuſmodi morbos eſſe vitandos. EV. Cur ergo vitant [2] foveam, aut venenum? An hoc minus timent, [3] quia non vident? Nec baſiliſci venenum videtur, quod afflat oculis. Ubi res poſcat, non dubitem [4] pro neceſſariis venire in vitæ diſcrimen. Sine cauſa ſubire vitæ periculum, temeritas eſt: alios in vitæ periculum adducere, crudelitas. Sunt & alia quædam non injucunda ſpectatu: ea mandabo uxori, ut oſtendat. Manete hic vel totum triduum, hanc domum putate eſſe veſtram. Paſcite oculos, paſcite animos. Nam me negotia quædam alio vocant. Eſt equitandum in pa-

1 *Hujuſmodi morbos eſſe*] Illud πρῶτον ψεῦδος mordicus à vulgo noſtro defenditur. Mortem metuere (ſic pro opinione hâc decertatur) hominis meticuloſi & male ſibi conſcii eſt, vel nimium vitam experentis; quâ libenter Chriſtianus exuitur, ubi Deo ita viſum Etiam in juſtitiam impingitur: ubi ſe ſubducens peſti, ſimul laboranti proximo ſe ſubducit, cui opem ferre ex conſcientia tenetur. An vita humana, cancellis divinæ providentiæ circumſepta, noſtro nutu aut curâ vel momentum prorogatur?

2 *Foveam*] Ita eſt. Quamvis enim ex immutabili Dei decreto unicuique vitæ meta immobilis ſit præſcripta, ideo tamen ordo mediorum adhibendorum haud evertitur. Præcipue cum nobis occultum æterni conſilii arcanum, & legitimus prolongandæ vitæ modus, non conceſſus modo, ſed & injunctus ſit. Neceſſitas enim divini decreti non tollit mediorum uſum.

3 *Quia non vident*] Hic procul dubio Pſal. 91. Peſtis in caligine pervadens.

4 *Pro neceſſariis*] Bene addit *neceſſariis.* Arctiori enim vinculo iis obſtricti, quam in commune hominibus. Si quis ergo abſque ſcandalo nec deſertâ vocatione è contagioſis locis diſcedat, non ut Deum, ſed loca plagis divinis infecta fugiat, ne in culpam temeritatis incurrat, is à culpâ abſolvendus hâc in parte.

1 Ἐπ

pagos aliquot vicinos. TI. Ob rem pecuniariam? EV. Ego tales amicos non relinquerem pecuniæ gratia. TI. Fortassis venatio parata est alicubi. EV. Plana venatio est: sed aliud venor, quam apros aut cervos. TI. Quid igitur? EV. Dicam. In uno pago decumbit amicus quidam non sine periculo vitæ. Nam corpori metuit medicus, ego magis metuo animæ illius. Siquidem mihi videtur parum recte compositus ad emigrandum, sicut dignum est Christiano: huic adero meis hortatibus, ut, sive moriatur, sive revalescat, bono ipsius fiat. In altero dissidium acre natum est inter duos, non malos quidem illos, sed tamen pervicacis ingenii viros. Quod si exasperetur, vereor, ne plures secum trahat in consortium simultatis. Adnitar totis viribus, ut hos redigam in gratiam. Nam utrique sum veteri necessitudine junctus. Hæc sunt, quæ venor. Quod si venatio successerit ex animi sententia, simul hic celebrabimus [1] ἐπινίκια. TI. Pia venatio. Precamur, ut tibi [2] pro Delia Christus aspiret. EV. Hanc prædam ego malim, quam obvenire mihi hæreditate bis mille ducatos. TI. Mox rediturus? EV. Non nisi tentatis omnibus: quare certum tempus non possum præscribere. Vos interim meis perinde ac vestris fruamini, & valete. TI. Dominus Jesus te feliciter deducat, ac reducat.

De incomparabili heroë Johanne Reuchlino [3] in divorum numerum relato.

POMPILIUS, BRASSICANUS.

PO. UNde nobis [4] petasatus? BR. E [5] Tubinga. PO. Nihilne istic rei novæ? BR. Equidem demiror usque adeo

1 Ἐπινίκια] Id est, Festa sive epulum pro victoria adepta.

2 *Pro Delia*] Respicit ad adagium *Deliâ annuente* vel *iratâ venari*. Diana vero cognominata *Delia* à patria, Delo, ubi Latona mater eam pepererat. Habita est venationis Dea. *De Delo insula in mari Icario (ut nos docet Schol. Soph. Ajac. v. 712.) sita, & Diana inde* DELIA *dicta v. Schol. Apoll. Rhod. 1. Arg. v. 419. Tzetz. ad Lycophr. v. 401. Munk. ad Hygin. f. 53. Ill. Spanh. ad Call. H. Delum v. 199. 200. 255. & alibi passim in hoc Hymno. Venationis autem dominam fuisse docemur ad H. Dian. v. 2, 3, 8, 12, 18, 20, 85, 113. &c.* A.

3 *In divorum numerum*] Ἀποθέωσις inter Deos relatio, divinorum honorum attributio: ab ἀποθεόω, ex homine Deum facio, in Divos refero: compositum à præpositione ἀπὸ & θεόω, & hoc à θεὸς Deus. Pontificiorum mos de refe-

adeo mortales omnes teneri siti quadam rerum novarum. At ego [1] Lovanii [2] Camelum quendam audivi concionantem, fugiendum quidquid esset novum. Po. Vocem Camelo dignam. Dignus erat homo, si tamen homo fuit, qui nunquam mutet veteres calceos, aut [3] putre subligar, semper vescatur putribus ovis, nec aliud bibat, quam [4] vappam. Br. At idem, ne sis inscius, non usque adeo delectatur rebus veteribus, ut malit jus pridianum, quam recens. Po. Sed omisso Camelo, dic, si quid adfers novi. Br. Adfero quidem, sed, ut ille ajebat, malum. Po. Atqui istuc ipsum olim erit vetus. Ita fieri necesse est, ut, si omnia vetera sint bona, omnia nova mala, quæcunque nunc bona sunt, fuerint olim mala; & quæ nunc sunt mala, sint olim futura bona. Br. Ita videtur juxta decretum Cameli. Immo consequitur, ut, qui olim adolescens fuit malus fatuus, quia recens; idem nunc sit bonus fatuus, quia senuit. Po. Sed age, prome, quidquid est. Br. Egregius ille trilinguis eruditionis [5] phœnix Joannes [6] Reuchlinus vita defunctus est. Po. Rem certam narras? Br. Certiorem, quam vellem. Po. Sed quid istuc mali, relicta posteris honestissimi nominis immortali memoria, ab hujus vitæ malis demigrare in consortium beatorum?

Br.

referendo quempiam in sanctorum sive Divorum catalogum ab Ethnicis defluxit: ii enim bene meritos de Republica post mortem numinibus æquabant. Romanis ejusmodi Divi Indigetes Dii dicti. A Romulo hæc consuetudo ad Cæsares devoluta est. Consecrationem hanc Apotheosin Græci nuncupant.

4 *Petasatus*] Petasus, pileus latior atque amplior; à πετάζω, *extendo*. Pileus ergò viatorius est, & solem defendens. Sunt, qui credant calceamenti grandioris genus esse. Hinc *petasati*, qui galero pro capitis ornamento utuntur.

5 *Tubinga*] Civitas Ducatus Wirtenbergensis in Suevia ad Necearum, admodum elegans & rerum necessariarum proventu abundans.

1 *Lovanii*] Lovanium Brabantiæ urbs primaria, uberi solo, Academia celebri, sic dicta à proximo colle & silva *Lo* & subjecta planicie, veteri lingua *Veen* nuncupata.

2 *Camelum*] Camelum dixit detracta littera *pro* Carmelita.

3 *Putre subligar*] Idem, quod subligaculum femorale.

4 *Vappam*] Vappa genus vini, quod sponte deferbuit & odorem saporemque amisit. Hujusmodi vina, quæ exhausto vase reliqua evaporarunt.

5 *Phœnix*] Proprie unica illa avis, ex cinere renascens, ut fabulæ referunt. Per ἀντονομασίαν autem, quâ proprium sumitur pro communi, excellentissimum quemque designat.

6 *Reuchlinus*] Est hic Joannes Reuchlinus, teste Gualterio, discipulus Joan-

nis

BR. Quis istuc tibi indicavit? Po. Res ipsa. Nec enim potest aliter mori, qui sic vixit. BR. At magis etiam isthuc diceres, si scias, quod ego. Po. Quidnam, obsecro? BR. Non est fas referre. Po. Quam ob rem? BR. Quia qui credidit, stipulatus est arcani silentium. Po. Eadem lege committe & mihi: recipio tibi silentium optima fide. BR. Quamquam ista fides me jam sæpenumero fefellit; tamen age, committam: præsertim cum res sit ejus generis, ut expediat etiam esse notam bonis omnibus. Est Tubingæ quidam instituti Franciscani, vir omnibus habitus eximiæ sanctimoniæ, præterquam ipsi. Po. Magnum dicis [1] argumentum veræ sanctimoniæ. BR. Agnosceres hominem, & fatereris verum, si nomen ederem. Po. Quid, si divinem? BR. Licet. Po. Admove aurem. BR. Quid opus, cum simus soli? Po. Ita mos est. BR. Is ipse est. Po. Est homo certissimæ fidei. Mihi [2] Sibyllæ folium erit, quidquid ille dixerit. BR. Audi igitur totum dialogum bona fide. Ægrotabat noster Reuchlinus, satis quidem periculose, sed ita, ut bona spes esset fore, ut revalesceret; vir dignus, qui nunquam senesceret, ægrotaret aut moreretur. Mane visebam meum [3] Franciscanum, ut animi mei molestiam oratione sua leniret. Nam ægrotabam una cum ægrotante amico, quem amabam ut patrem. Po. [4] Phy! quis illum usquam non amavit, nisi vir pessimus? BR. Hic Franciscanus meus, Brassicane, inquit, emove penitus ex animo mœrorem omnem: Reu-

nis à Lapide, Professor Tubingensis, domo Phorcensis, vixit circa annum 1500.

1 *Argumentum*] Sic se habet: veræ sanctimoniæ humilitas individua socia adhæret. Et certe cum maxime piis plurima desint, cur altos spiritus gerent?

2 *Sibyllæ folium*] Sibylla Cumana scribebat oracula in foliis. Juvenalis, *Credite, me vobis folium recitare Sibyllæ*, id est, rem certissimam. Quod genus & illud: *E tripode dictum puta*. De iis, quæ vehementer vera atque indubitata videri volumus. Translatum à tripode vel Delphica vel Pythia: nam hæc duo oracula, summam olim apud homines fidem habuerunt.

3 *Franciscanum*] Dissimulat Erasmus nomen hujus Franciscani Tubingensis, cui somnium hoc portentosum obrepsit: senserat quippe jam ante Cleri Romani odium Vatinianum.

4 *Phy*] Interjectio fastidientis: quemadmodum & admirantis, teste Donato, ut hic.

Reuchlinus noſter deſiit ægrotare. Quid? inquam, an ſubito revaluit? nam ante biduum non admodum læta promittebant medici. Tum ille, Revaluit, inquit, ſed ita, ut poſthac non ſit illi formidanda valetudo adverſa. Noli flere, (nam videbat erumpentes lacrymas,) prius quam audias rem omnem. Sex dies ſunt, quod hominem non inviſeram, ſed tamen quotidianis precibus illius ſalutem Domino commendabam. Hodierna nocte cum me à matutinis [1] hymnis in ſtrato compoſuiſſem, blandus quidam minimeque gravis ſomnus obrepſit. Po. Neſcio, quid læti mihi præſagit animus. Br. [2] Non eſt tibi læva mens. Viſus ſum mihi, inquit, conſiſtere ad ponticulum quendam, per quem tranſitus erat in pratum quoddam longe amœniſſimum. Adeo blandiebatur oculis graminum & frondium plus, quam Zmaragdinus viror, ſic arridebant incredibili colorum varietate floſculorum ſtellulæ; ſic ſpirabant omnia, ut, quod erat pratorum citra rivum, quo dirimebatur feliciſſimus ille campus, nec vivere, nec virere videretur, ſed mortua, inamœna, putidaque omnia. Atque interim dum totus ſum in eo ſpectaculo, commodum præterierat Reuchlinus; præteriens Hebraice precatus eſt pacem. Jam medium pontis tranſierat prius, quam ſentirem: parantem accurrere, reſpiciens vetuit. *Nondum fas*, inquit. *Quinto abhinc anno nos ſequêris. Interim eorum, quæ aguntur, teſtis ac ſpectator aſſiſtito.* Heic ego: Nudus erat, inquam, Reuchlinus, an veſtitus? ſolus, an comitatus? Veſtium, inquit, nihil habebat, præter unam

1 *Hymnis*] Nempe horâ nocturnâ duodecimâ; eam enim Franciſcani & Capucini obſervant ad hymnos matutinos decantandos; quos Belgice de *Metten* vocant. Sed, ſecundum Hambachium, Auguſtiniani, Carmelitæ, Canonici, Parochiani & Capellani, ad motam campanam, eoſdem hymnos quartâ matutinâ canunt. Hi autem in honorem Sancti Sanctæve, quorum feſta in Calendario annotata recurrunt, indies peraguntur.

2 *Non eſt tibi læva mens*] Frequenter enim hominum mens læva eſt, & peſſima pro optimis ſequuntur, optima pro peſſimis repudiant. Donato teſte, *lævum* cum de humanis dicitur, ſignificat contrarium, infauſtum, cum de cœleſtibus proſperum, ut intonuit lævum: quia ſiniſtra Numina dextra ſunt intuentibus.

3 *Da-*

unam candidiſſimam : [3] Damaſcenam eſſe dixiſſes, candore mire lucido : pone ſequebatur puer incredibili ſpecie, alatus: ſuſpicabar, illius eſſe genium bonum. Po. Sed nullusne comitabatur genius malus? Br. Imo aliquot, ut Franciſcanus ille arbitrabatur. Procul, inquit, à tergo ſequebantur aves aliquot pennis cætera nigris, niſi quod explicatu alarum [1] gilvas verius, quam candidas plumas oſtenderent. Picæ, inquit, videri poterant colore & voce, niſi quod ſingulæ ſedecim picas æquarent magnitudine corporis, nihilo minores vulturibus, criſtam geſtantes vertice, roſtris & unguibus aduncis, ventre prominente. [2] Harpyiæ videri poterant, ſi tres modo fuiſſent. Po. Quid moliebantur iſtæ furiæ? Br. Procul, inquit, obſtrepebant [3] heroi Reuchlino, & impetituræ videbantur, ſi licuiſſet. Po. Quî minus licuit? Br. Quia verſus Reuchlinus, objecta [4] manu crucis imaginem exprimens, Abite, inquit, quò dignum eſt, malæ peſtes. Satis ſit vobis negotium faceſſere mortalibus: in me jam, immortalibus adſcriptum, nihil habet juris veſtra dementia. Vix ea dixerat, inquit Franciſcanus, mox abierant fœdiſſimæ volucres, ſed relicto fœtore, ad quem collatum [5] oletum videri poſſet [6] ſamſucinum, aut [7] foliatum.

De-

3 *Damaſcenam*] *Damaſcena veſtis* à Damaſco, quæ eſt urbs nobiliſſima, Syriæ metropolis.

1 *Gilvas*] Gilvus color, eſt medius inter album & rufum. Belg. *Vael.*

2 *Harpyia*] Ab *ἁρπάζω*, *rapio*. Sunt avium monſtra fictitia. Vocantur & *Stymphalides* aves, quia cis virginei volucrum vultus eſſe dicuntur à Virg. Æneid. 3. Per eas autem intelliguntur furiæ, quæ & Stygiæ canes, & Jovis canes dicuntur, quæ tres numero, *Aëllo*, *Ocypete* & *Celano*.

3 *Heroi*] Heros, qui cum mortalis eſſet, rerum magnitudine immortalitatem adeptus, & in Deorum numerum eſt relatus. *Quid ſint* Heroes, *docent Servius ad Virg. Ecl.4.v.35 ad 1. Æn. v.200. Scholia brevia Homeri Iliad. A. v.4. Cel. Perix. ad Ælian. l.5.V.H.c.17. Stanlei. ad Æeſchyl. Prom. Vinct. v.116.* Heroibus *& Diiſpatriis ſive indigenis advenæ Græci in peregrina regione ſacrificare ſolebant. Schol. Apoll. Rhod.2. Arg.1277. ſed Ægyptios nec agnoviſſe, nec coluiſſe* Heroas, *narrat Herodotus l.2.c 50. A.*

4 *Manu crucis*] Signatio hæc crucis jam vetus eſt, licet poſtmodo ſuperſtitioſe magis, quam prioribus ſæculis à Pontificiis obſervata.

5 *Oletum*] Stercus humanum, ab oleo, id eſt fœtorem emitto: proprie autem pro loco, in quo mejimus.

6 *Samſucinum*] Oleum ſamſucinum, fit ex ſamſuco ſeu amaraco herba, quæ & majorana dicitur. Belg. *Margeleyn.*

7 *Foliatum*] Unguenti præſtantiſſimi genus, quod & Nardinum, à nardi folio.

Dejerabat, se citius vel ad inferos descensurum, quam sustineret iterum afflari [8] tali thymiamate. Po. Male sit illis pestibus. Br. Sed audi cætera, quæ narravit mihi Franciscanus. Dum hæc intentus contemplor, inquit, jam ponti vicinus erat divus Hieronymus, qui Reuchlinum hisce verbis compellabat: *Salve, collega sanctissime. Datum est hoc mihi negotium, ut te exceptum deducam in consortium cœlitum, quod tuis sanctissimis laboribus destinavit divina benignitas.* Simulque vestem protulit, qua Reuchlinum induit. Tum ego, Dic, inquam, mihi, quo cultu, quave specie videbatur Hieronymus? Eratne tam senilis, quam illum pingunt? aut cucullam habebat, aut [1] galerum, ac pallium cardinalitium, aut leonem comitem? Ad hæc ille: Nihil, inquit, istiusmodi. Species erat amœna, quæ sic ætatem testabatur, ut nihil haberet squalloris, dignitatis plurimum. Quorsum autem illic opus erat comite leone, quem illi pictores adjunxerunt? vestem gerebat ad talos usque demissam; crystallum diceres pellucidum. Ejusdem erat formæ, quam Reuchlino tradidit. Tota undique picta erat linguis triplici colorum varietate. Quædam [2] pyropon præ se ferebant, nonnullæ [3] Zmaragdum, tertiæ [4] sapphirum. Pellucebant omnia, nec mediocrem gratiam addebat ordo. Po. Conjicio, id fuisse insigne [5] trium linguarum, quas calluerunt. Br. Non est dubium. Nam & fimbriæ, ut ajebat, trium linguarum litteris, triplici colore distinctis, visebantur inscriptæ. Po. Num incomitatus aderat Hieronymus? Br. Incomitatus, inquis? Totus ille cam-

folio. Plinius libro 13. cap. 1. de quo etiam Juvenalis: *Machis foliata parantur.*

8 *Tali thymiamate*] Thymiama suffitus est ex aromatibus. θυμιάω, est *odores accendo.*

1 *Galerum*] Galerus viatorius, solem defendens. Belg. *Viltenhoet.*

2 *Pyropon*] Lapides sunt lucidissimi, habentes πυρὸς ὦπα, ignis faciem.

3 *Zmaragdum*] Zmaragdus, gemma virore oculos satians: unde ab Horat. *viridis lapis* vocatur. Belg. *Esmaraud.* Præstantissimum genus nascitur apud Scythas, in altissimis montibus.

4 *Sapphirum*] Sapphirus, lapis cærulei coloris, à Cyano mari non multum differens. Belg. *Sapphier.* Jovi Phœboque antiquitus sacra.

5 *Trium linguarum*] Designat autor Hebraicam, Græcam, Latinam. Reuchlinus enim discipulus Joannis à Lapide, Tubingæ Professorem egit Hebraicæ & Græcæ linguæ.

6 *My-*

campus obſidebatur [6] myriadibus [7] Geniorum, nec aliter oppleverant aërem totum, quam videmus in ſolis radiis, volitare minuta corpuſcula, quæ vocant [8] ἄτομα, ſi tamen à re tam humili huc ducenda eſt comparatio. Neque cœlum videre licuiſſet, neque campum, niſi pellucerent omnia. Po. Euge, Reuchlino gratulor. Quid deinde factum eſt? Br. [1] Hieronymus, inquit, honoris gratia complexus dextrum Reuchlinum, deduxit in medium pratum. Ibi collis erat in medio prominens. In hujus vertice uterque alterum blando oſculo complexus eſt. Atque interea vaſto hiatu cœlum ſuperne diduxit ſeſe, majeſtatem quandam inenarrabilem exhibens, ſic ut ad eam ſpeciem, cætera pene ſorderent, quæ tamen antea videbantur eſſe mirifica. Po. Non poſſis aliquam imaginem nobis depingere? Br. Quî poſſim ego, qui non vidi? Is, qui vidit, negavit, ſe ullis vocibus vel ſomnium rei poſſe depingere: tantum hoc ajebat, ſe vel millies mori paratum, ſi liceat iterum eo ſpectaculo, quamlibet exiguo momento, frui. Po. Quid tandem? Br. Ex hiatu cœli demiſſa eſt ingens columna igne pellucido, ſed amœno: per eam in complexu duæ ſanctiſſimæ animæ ſubvectæ ſunt in cœlum, choris angelicis tanta melodia delinientibus omnia, ut Franciſcanus neget, ſe unquam ejus voluptatis meminiſſe poſſe, quin erumpant lacrymæ. Secuta eſt mira fragrantia. Ubi ſomnus reliquit hominem, ſi tamen ille ſomnus dicendus eſt, erat dementi ſimilis, non credebat, ſeſe eſſe in [2] cellula ſua; requirebat pontem ac pratum ſuum; nec aliud loqui, nec aliud cogitare poterat. Seniores ejus collegii, ubi ſenſerunt, rem non

eſſe

6 *Myriadibus*] Myrias numerum continens decem millia.

7 *Geniorum*] Genii ſic dicti, quia nos genitos ſuſcipiunt. Hoc loco boni intelliguntur: alioquin & mali ſunt.

8 Ἄτομα] *Inſeparabilia* à τέμνω, *ſeco*. Ex his Democritus mundum conditum docuit.

1 *Hieronymus*] Belle Reuchlino linguarum perito adjungitur Hieronymus: hic enim ſupra reliquos Patres in linguis exercitatiſſimus. Imo tanto ſtudio Hebraicum idioma addidicit, ut magnâ mercede conductos Hebræorum doctiſſimos habuerit, qui nocte illum inſtituerent.

2 *Cellula ſua*] Monaſteriorum habitacula in domunculas ſeu cellulas diſtributa. Ab iiſdem ordo Fratricellorum ſeu Cellariorum fratrum nomen adeptus eſt.

3 Ea-

esse fabulosam, (nam compertum est, [3] eadem hora terris excessisse Reuchlinum, qua visio viro illi sanctissimo apparuit;) concordibus animis egerunt gratias Deo, qui benefacta piorum præmiis amplissimis remuneratur. Po. Quid igitur superest, nisi ut sanctissimi viri nomen [1] adscribamus calendario sanctorum? Br. Id ego facturus eram, etiam si nihil tale vidisset Franciscanus, & quidem aureis litteris, proxime divum Hieronymum. Po. Emoriar, nisi idem facturus sum in codice meo. Br. Quin & in meo [2] larario stabit aureus inter [3] divos selectos. Po. Stabit & in meo vel [4] gemmeus, si suppetat animo facultas. Br. Ponetur & in bibliotheca, Hieronymo proximus. Po. Addetur & meæ. Br. Imo si grati volent esse, idem facient omnes, qui colunt & amant linguas ac bonas literas, præsertim sacras. Po. Dignus est videlicet. Sed nihil te movet ille scrupulus, quod nondum relatus est in numerum divorum, auctoritate Romani Pontificis? Br. [5] Quis canonizavit (sic enim vocant) divum Hieronymum? quis Paulum? quis Virginem matrem? Utrorum memoria sanctior apud pios omnes? horum quos insignis pietas, quos ingenii, vitæque monumenta commendant affectibus omnium, an [6] Catharinæ Senensis, quam in divarum numerum retulisse fertur [7] Pius, ejus nominis secundus, in gratiam [8] or-

3 *Eadem hora*] Simillimum mendacium de Ignatio narratur: cui Codurii absentis mors revelata.

1 *Adscribamus*] In more id Papicolis nomina sanctorum aliorumque Pontificiâ autoritate Calendario inscribere: quorum festi dies stato tempore quotannis colendi.

2 *Larario*] Lararium, locus, ubi reponuntur Dii penates, hoc est, domestici. Erat autem prope focum.

3 *Divos selectos*] Dii Consentes sive præcipui erant duodecim, sex mares totidemque fœminæ, quorum ope in gravissimis negotiis Jupiter utebatur. His alii octo additi, qui cum Consentibus Selecti dicti, propter majores in mundo administrationes.

4 *Gemmeus*] Ille veterum mos, ut sive ad ostendendum erga Deos affectum, sive ob rem quampiam, cujus desiderio tenebantur; obstringerent se simulachra exornaturos.

5 *Quis canonizavit*] Canonizare barbarice dicunt, pro eo, quod est, in numerum divorum referre. Quod in Canone vocato recenseantur aliquot divorum, divarumque nomina.

6 *Catharinæ Senensis*] De hâc, Senis patre tinctore natâ, blasphemæ fabulæ circumferuntur. Inter alia, quod Christo præsentibus Mariâ, Joanne Euangelistâ & Davide nupserit.

7 *Pius, ejus nominis*] Pius Æneas Sylvius dictus. Pontificatum adeptus anno 1458. Ex paupere adolescente doctissimus Papa.

8 *Or-*

[8]ordinis & urbis? Po. Vera prædicas. Ille demum verus cultus est, qui sponte cœlo dignis meritis defunctorum exhibetur, quorum beneficia perpetuo sentiuntur. Br. Quid igitur? Putas tu hujus viri mortem deplorandam? Diu vixit, si quid ea res facit ad felicitatem hominis. Reliquit nunquam[1] intermoritura virtutis suæ monumenta. Benefactis consecravit nomen suum immortalitati. Nunc exemptus malis, cœlo fruitur, & cum Hieronymo confabulatur. Po. At multa passus est in vita. Br. Sed plura passus est divus Hieronymus. Felicitas est, ob bona pati à malis. Po. Fateor certe; ob optima à pessimis multa [2] perpessus est Hieronymus. Br. Quod olim fecit Satanas per [3] Scribas & [4] Pharisæos in Dominum Jesum, hoc & nunc facit per Pharisaicos quosdam in optimos quosque viros, ac de genere mortalium suis vigiliis bene merentes. Nunc ille metit optimam messem pro semente, quam fecit. Interim nostræ partes erunt, illius memoriam habere sacrosanctam; illius nomen ferre laudibus; ac subinde illum salutare verbis hujusmodi: *O sancta anima, sis felix linguis, sis felix linguarum cultoribus, faveto linguis sanctis, perdito malas linguas, infectas veneno* [5] *gehennæ*. Po. Ita faciam, ac sedulo prædicabo cæteris, ut idem faciant. At non dubito, multos futuros, qui precatiunculam aliquam desiderent, quandoquidem hoc receptum, qua sanctissimi herois memo-

8 *Ordinis*] Ordo hic tertius Dominicanorum: cui dicta Catharina initiata anno 1372.

1 *Intermoritura*] Exstat certe Reuchlini Lexicon Hebraicum, à multis summopere commendatum.

2 *Perpessus est Hieronymus*] Post multas enim peregrinationes & vitæ incommoda in deserta secessit. E Syria autem Romam evocatus, grande periculum incurrit, instigante Clero Romano. Nec minora passus est ab Arrianis.

3 *Scribas*] Scribarum tria genera: Unum, regibus inserviens, alterum, privatorum contractus exarans; tertium, juris divini peritorum. Ex hoc numero selecti nonnulli & primariis sacerdotibus adjuncti senatum ecclesiasticum constituebant. Ab his tam infanda passus Christus.

4 *Pharisæos*] Pharisæi sic dicti à separando vel exponendo: propter sacrarum literarum peritiam, ab Alexandrâ Hircani Aristobulique matre summopere evecti.

5 *Gehenna*] Gehennæ vox Hebræa, à *Ge* & *Hinnon*, significans *vallem* Hinnon: locus Jerosolymæ vicinus: ubi olim Judæi filios horrendâ immanitate Molocho immolabant.

1 *Babel*

moriam celebrent. BR. Hoc dicis, quod isti *Collectam* appellant? PO. Scilicet. BR. Hanc paraveram & ante mortem. PO. Recita, quæso. BR. *Amator humani generis Deus, qui donum linguarum, quo quondam Apostolos tuos ad Euangelii prædicationem per Spiritum tuum Sanctum cœlitus instruxeras, per electum famulum tuum Joannem Reuchlinum mundo renovasti: da, ut omnibus linguis, omnes ubique prædicent gloriam filii tui Jesu, ut confundas linguas pseudoapostolorum, qui conjurati substruunt impiam turrim* [1] *Babel, tuam gloriam obscurare conantes, dum suam student attollere: cum uni tibi debeatur omnis gloria, cum Jesu Filio tuo unigenito, Domino nostro, & Spiritu Sancto, in æterna sæcula, Amen.* PO. Elegans profecto & pia precatio: disperream, nisi mihi quotidie dicetur. Et hunc occursum mihi felicem duco, qui rem tam lætam ex te didicerim. BR. Isto gaudio diu fruere, ac vale. PO. Vale tu quoque. BR. [2] Valebo, sed non coquus.

Proci & Puellæ.

PAMPHILUS, MARIA.

PA. SAlve crudelis, salve ferrea, salve adamantina. MA. Salve tandem & tu Pamphile, quoties & quantum voles, & quocunque libet nomine. Sed interim mihi videris oblitus nominis mei; Maria vocor. PA. At Martiam

1 *Babel*] Significat *confusio venit*. Cum turrim enim molitentur homines, cujus apex cœlum attingeret, confudit Deus omnium linguas, ita ut opus perfici non potuerit.

2 *Valebo, sed non coquus*] Quum candidatus quidam, qui coci filius habebatur, coram Cicerone ab alio quopiam suffragium peteret, Cicero cavillans, *Ego quoque, inquit, tibi favebo.* locus autem est in dictione ambigua *quoque* & *coce*: quod ad pronunciationem attinet Unde liquet, olim alium fuisse sonum harum litterarum q & c quam nunc est. Quod si fuisset diversus, non erat jocus ex voce plura significante. Nunc litera c aliud sonat præcedens a, o, u, quam e, i, y, quod idem fit in Græcis, quum ejus varietatis nulli vetusti grammatici meminerint, quod equidem sciam. Et Fabius in primo libro disputat, q & k, redundare; non redundarent autem, si quid aliud sonarent quam c, nisi quod c apponitur respiratio, quam rejiciunt q & k Ceterum u adjunctum q, evanescit; alioqui cotidie & quotidie non solum differrent scriptura, verum etiam sono, quod secus esse, licet ex Fabii verbis colligere cap. de orthographia. Porro jocus Ciceronis, ad quem hic alluditur, refertur apud Quintilianum libro sexto, capite De risu.

1 *Exa-*

tiam dici oportuit. MA. Quid ita, quæso? Quid mihi cum Marte. PA. Quia quemadmodum illi deo pro ludo est, homines interficere; ita & tibi: nisi quod tu Marte crudelior, occidis etiam amantem. MA. Bona verba. Ubinam strages ista mortalium, quos ego occidi? Ubi sanguis interfectorum? PA. Unum cadaver vides exanime, si modo me vides. MA. Quid ego audio? Mortuus loqueris, & obambulas? utinam mihi nunquam occurrant umbræ formidabiliores? PA. Ludis tu quidem; tamen interim miserum [1] exanimas, & crudelius occidis, quam si confoderes telo. Nunc longo cruciatu [2] excarnificor miser. MA. [3] Eho, dic, quot gravidæ ad tuum occursum [4] abortierunt? PA. Atqui pallor arguit exsanguem magis, quam ulla sit umbra. MA. Atqui iste pallor tinctus est [5] viola. Sic palles ut cerasum maturescens, aut uva purpurascens. PA. Satis procaciter rides miserum. MA. Atqui si mihi non credis, admove speculum. PA. Non optarim aliud speculum; nec arbitror esse clarius ullum, quam in quo me nunc contemplor. MA. Quod speculum mihi narras? PA. Oculos tuos. MA. [6] Argutator, ut semper tui similis es! Sed unde doces, esse exanimem te? An cibum capiunt umbræ? PA. Capiunt, sed insipidum, qualem ego. MA. Quibus igitur vescuntur? PA. [7] Malvis, [8] porris, & [9] lupinis. MA. Atqui tu non abstines à capis & perdicibus. PA. Verum; sed interim ni-

1 *Exanimas*] Anima privas, occidis.

2 *Excarnificor*] Excarnificare est carnem dissecare, quod carnificum & lanionum. Metaphorice pro excruciare, lento dolore afficere, ponitur.

3 *Eho*] *Eho* sæpenumero vim habet interjectionis ad se vocantis. Hic vero excitativa particula, qua attentionem ejus, quicum loquimur, paramus.

4 *Abortierunt*] Hoc est, immaturum fœtum ediderunt.

5 *Viola*] Intelligit nempe author violam purpuream, quæ Græcis τὸ ἴον ἄνθος: est enim & viola lactea & tertia coloris palliduli. Per antiphrasin nominata, quasi minime violanda.

6 *Argutator*] Hic pro sophista argutulo, vel argumentatore accipitur.

7 *Malvis*] Malvæ herbæ notissimæ. Plinius duo genera ponit, foliorum varietate inter se discreta. Sylvestrem hic intelligit. Belg. *Keeskens kruyt*.

8 *Porris*] Porrum vel porrus, genus oleris. Mart. *Mittit præcipuos nemoralis Aricia porros: In medio viridi stipite cerne comas.* Belgis *Bies-loock*.

9 *Lupinis*] *Lupinus*, leguminis genus omnium vilissimum & amarissimum. de quo & Virg. Georg. 1:

Aut tenues fœtus viciæ, tristisque lupini Sustuleris calamos. Belg. *Wick boone*.

nihilo plus sapiunt palato meo; quam si malvis vescerer, aut [1] betis absque pipere, vino & aceto. MA. O te miserum! & tamen interim obesulus es. An & loquuntur exanimes? PA. Sic ut ego, voce perquam exili. MA. Atqui nuper cum audirem te conviciantem rivali tuo, vox non erat admodum exilis. Sed obsecro te, num etiam ambulant umbræ? num vestiuntur? num dormiunt? PA. Etiam coëunt, sed suo more. MA. Næ tu suavis nugator es. PA. Sed quid dices, si [2] argumentis Achilleis evincam, & me esse mortuum, & te esse homicidam? MA. Absit omen, Pamphile. sed aggredere [3] sophisma. PA. Primum illud mihi donabis, opinor, mortem nihil aliud esse, quam abductionem animæ à corpore. MA. Largior. PA. Sed ita, ut ne reposcas, quod dederis. MA. Non fiet. PA. Tum haud inficiaberis, eum, qui alteri adimit animam, homicidam esse. MA. Accedo. PA. Concedes & illud, quod à gravissimis auctoribus dictum, tot seculorum suffragiis comprobatum est, animam hominis non illic esse, ubi animat, sed ubi amat. MA. Istuc explana crassius; non enim satis assequor, quid velis. PA. Et hoc sum infelicior, quod istuc non æque sentis atque ego. MA. Fac, ut sentiam. PA. Eadem opera fac, ut sentiat adamas. MA. Equidem puella sum, non lapis. PA. Verum; sed [4] adamante durior. MA. Sed perge colligere. PA. Qui corripiuntur afflatu divino, nec audiunt, nec vident, nec olfaciunt. nec sentiunt, etiamsi occidas. MA. Audivi sane. PA. Quid conjectas esse in caussa? MA. Dic tu, Philosophe. PA. Nimirum quoniam animus est in cœlis, ubi habet, quod vehementer amat, & abest à corpore.

MA.

1 *Betis absque*] Beta Belg. *Beet, Hof-kruydt.* Alludit vero Erasmus ad versum Martialis: *Ut sapiant fatua fabrorum prandia beta: O quam sæpe petet vina piperque coquus.* Dicta videtur, quia depressa figuram B referat.

2 *Argumentis Achilleis*] Achilleum argumentum fortissimum & irrefragabile est apud Aristotelem lib. de Physico auditu.

3 *Sophisma*] Græcis *fraudem* significat: & pro fallaci argumenti genere accipitur, ita ingeniose excogitato, ut, quum mendosissimum sit, incauto tamen recte conclusum videatur.

4 *Adamante durior*] Proverbio huic locum fecit, incredibilis hujus lapidis durities, adeo ut, quicquid invictum atque inexpugnabile est, id *adamantinum* vocetur.

I. Pal

MA. Quid tum poſtea? PA. Quid tum, dura? Illud conſequitur, & me eſſe mortuum, & te eſſe homicidam. MA. Ubi eſt igitur anima tua? PA. Illic, ubi amat. MA. Quis autem ademit tibi animam? Quid ſuſpiras? Dic libere. dices impune! PA. Crudeliſſima quædam puella, quam ego tamen, ne mortuus quidem odiſſe poſſum. MA. Humanum ingenium. Sed cur illi viciſſim non adimis ſuam animam, [1] par pari, quod ajunt, referens? PA. Nihil me felicius, ſiquidem liceat facere permutationem, ſic ut illius animus viciſſim demigret in pectus meum, quemadmodum meus animus totus demigravit in corpus illius. MA. At licetne mihi tecum viciſſim [2] ſophiſtam agere? PA. [3] Sophiſtriam. MA. Num fieri poteſt, ut idem corpus ſit animatum, & exanime? PA. Non eodem quidem tempore. MA. Cum abeſt anima, tum mortuum eſt corpus? PA. Eſt. MA. Nec animat, niſi cum adeſt. PA. Eſto ſane. MA. Quî fit igitur, ut, cum ibi ſit, ubi [4] amat, animet tamen corpus, unde demigravit? Quod ſi animat, etiam cum amat alibi, quomodo vocatur exanime corpus, quod animatum eſt? PA. Argutare tu quidem ſatis ſophiſtice; ſed me talibus pedicis non capies. Anima quæ moderatur utcumque corpus animantis, inpropric dicitur anima, dum revera ſint tenues quædam animæ reliquiæ, non aliter quam odor roſarum manet in manu, etiam roſa ſubmota. MA. Difficile eſt, ut video, [5] vulpem capere laqueo. Sed illud reſponde; Nonne agit, qui occidit? PA. Maxime. MA. Et patitur, qui occiditur? PA.

1 *Par pari, &c.*] Proverbium monet, ut tales ſimus in alios, quales in nos illos experimur.

2 *Sophiſtam*] Σοφιστὴς dicitur quaſi ſophiæ cavillator. Teſte Suida eſt omnis artifex, & qui eloquentiam exercet, & qui in verbis calumniatur & fallaciis. ΣΟΦΙΣΤΗ'Σ *pro qualiſcunque rei ſcientia & doctore penitur. v. Cel. Periz. ad Ael. l. 2. V. H. c. 31. & pro homine fallaci v. Schol. & Stanlei. ad Aeſchyl. Prom. V. v. 61.*

3 *Sophiſtria*]. Quæ in loquendo decipere ſtudet, & utitur ſophiſmatibus.

4 *Amat*] Reſpicit toto hoc loco author ad notiſſimum dictum: *anima eſt, ubi amat, non ubi animat.*

5 *Vulpem capere laqueo*] Quemadmodum leonibus ineſt audacia, ita huic animanti aſtutia: unde & proverbium apud Belgas: *'t Is quaad oude Voſſen met ſtricken te vangen.* Eſt vero apud Plutarchum aliud de vulpe adagium: vulpes, nempe, quæ ſemel effugerit laqueos, non capitur iterum.

PA. Scilicet. MA. Qui fit igitur, ut, cum qui amat, agat; quæ amatur, patiatur; occidere dicatur, quæ amatur, cum amans potius occidat seipsum? PA. Imo contra; qui amat, patitur: quæ amatur, agit. MA. Istuc [1] nunquam evinces apud Areopagitas Grammaticos. PA. At evincam apud [2] Amphictyones Dialecticos. MA. Verum ne graveris & illud respondere. Volens amat, an nolens? PA. Volens. MA. Cum igitur liberum sit non amare, videtur homicida sui, quisquis amat; præterque jus accusat puellam. PA. Atqui puella non ideo occidit, quod amatur, sed quod non amat mutuum. Occidit autem, quisquis servare potest, nec servat. MA. Quid si juvenis amet inconcessa, hoc est, uxorem alienam, aut [3] virginem Vestalem, num illa amabit mutuum, ut servet amantem? PA. Sed hic juvenis amat, quod amare fas piumque est, atque etiam æquum & bonum, & tamen occiditur. Quod si leve est homicidii crimen, & veneficii ream peragam. MA. Istuc prohibeant superi. An [4] Circen quampiam ex me facies? PA. Aliquid & ista crudelius. Nam [5] porcus aut ursus esse malim, quam id quod nunc

1 *Nunquam evinces apud Areopag.*] Scalig. docet Athenis duos summos senatus fuisse, alterum τῶν Ἀρειοπαγιτῶν, qui erant judices ut plurimum rerum capitalium, & quidem magni momenti: alterum autem ordinarium, civium, &c. Derivatur ab Ἄρειος πάγος, *Martius collis*, seu clivus, qui Athenis locus erat judicii in arce. *De* AREOPAGO *v. Serv. ad Virgil.* 1. *Georg. v.* 18. *Cel. Periz. ad Aelian. l.* 3. *V. H. c.* 38. *n.* 4. *& ad l.* 5. *c.* 15. *n.* 1. A.

2 *Amphictyon*] Concilium erat, quod apud Thermopylas cogi solebat, ad quod duodecim populi conveniebant, sub Amphictyone Deucalionis filio, Iones, Dores, Perræbei, Bœotii, Magnetes, Achæi, Φθιοι, Molienses, Dolones, Ænianes, Delphi, Phocenses. Sic & Dialecticorum variæ sunt sectæ. *De* AMPHICTYONUM *concilio doctissimam dissertationem edidisse. A. van Dalen. indicavit novissimus editor Strabonis* 1. *l.* 9. *p.* 420. A.

3 *Virginem Vestalem*] Vestales ministræ Vestæ apud Romanos, eæque Virgines. Causa duplex refertur. Prior quod Juno & Ceres, Vestæ sorores, ambæ pepererunt. Restitit sola Vesta, viri impatiens. Altera causa, quod Vesta ignis, qui nihil gignit. Pollutarum pœnæ: primo quidem virgis cæsæ ad mortem: posterioribus temporibus vivæ sepultæ. *De* VESTA *Consule Serv. ad Virg. Ecl.* 8. *v.* 92. *ad* 1. *Georg. v.* 498. *ad* 1. *Æn. v.* 296. *ad* 2. *Æn. v.* 296, 297. *ad* 3. *Æn. v.* 281. *Stanlei ad Æschyl. Prom. Vinct. v.* 210. *Schol. & Spanh. ad Arist. Plut. v.* 395. *& ad Call. H. in Del. v.* 325. *ad H. Cer. v.* 129. *p.* 735. *de* VIRGINIBUS VESTALIBUS *toto capite* 12. *libri* 1. *A. Gellius, & peculiari libro J. Lipsius egerunt.* A.

4 *Circen*] Filia Solis & Nymphæ Perses, insignis venefica.

5 *Porcus aut ursus*] Digitum intendit in historiam Circes & Ulyssis: quæ, hunc hospitio excipiens, socios ejus in por-

nunc ſum, exanimis. MA. Quo tandem veneficii genere perdo homines? PA. [6] Faſcino. MA. An igitur vis, ut poſthac abs te deflectam noxios oculos? PA. [1] Bona verba. Imo magis afflecte. MA. Si mihi ſunt oculi faſcinatores, quî fit, ut non [2] contabeſcant & cæteri, quos obtueor? Itaque ſuſpicor, faſcinum illud eſſe in tuis oculis, non in meis. PA. Non ſat tibi erat jugulare Pamphilum, ni inſultes inſuper? MA. O lepidum mortuum? Sed quando parabuntur exſequiæ? PA. Opinione tua celerius, ni tu ſuccurras. MA. Egon' rem tantam poſſum? PA. Potes vel mortuum ad vitam revocare, idque minimo negotio. MA. Si quis mihi porrigat [3] panacen. PA. Nihil opus herbis, tantum redama. Quid autem facilius, imo quid æquius? Non aliter abſolveris ab homicidii crimine. MA. Apud quod tribunal peragar rea? [4] Areopagitarum? PA. Non; ſed apud tribunal Veneris. MA. Ajunt, Deam eſſe placabilem. PA. Imo nullius ira perinde formidabilis. MA. Habet [5] fulmen? PA. Non. MA. Habet tridentem? PA. Nequaquam. MA. Habet haſtam? PA. Minime. ſed eſt [6] Dea maris. MA. Non navigo. PA. Sed habet [7] puerum. MA. Non eſt formidabilis

porcos convertit. Virg. *Circe ſocios mutavit Ulyſſis.*

6 *Faſcino*] Faſcinum veneficii genus, quo homines oculorum maleficio, ad extremos miſeriarum terminos dejiciuntur. à *βασκαίνω, faſcino, invideo.*

1 *Bona verba*] Charientiſmus eſt, jocus cum amœnitate mordax.

2 *Contabeſcant*] Plinius teſtatur in Triballis & Illyriis homines eſſe, qui viſu effaſcinent: & Solinus in Africa familias, quæ ſi impenſius laudaverint ſegetes, arbores, infantes, equos, repente emoriuntur.

3 *Panacen*] Panace herba, quæ medetur omnibus morbis; unde & nomen habet.

4 *Areopagitarum*] Judicabant ſumma integritate Areopagitæ, noctu, non interdiu, in templo Martis; quod Mars, Græcis Ἄρης, cum homicidii crimine reus fieret, judicantibus duodecim Diis ſex ſententiis fuit abſolutus in vico Athenienſi Areopago.

5 *Fulmen*] Eſt telum Jovis, Tridens Neptuni, Haſta Palladis.

6 *Dea maris*] Poëtarum fabulæ habent Venerem natam ex ſpuma maris & Cœli teſticulis à Saturno exciſis & in mare projectis. Hinc & à ſpuma *Aphrodites.* Auſonius: *Orta ſalo, ſuſcepta ſolo, patre edita Cœlo, Æneadum genitrix hic habito alma Venus. De VENERIS Dearum pulcherrimæ Venuſtatumque formatricis (v. Ælian. 12. V. H. c. 1. & Phurnut. de N. D. c. 24.) nativitate v. Cel. Broukh. ad Tibull. 1, 2, 40. ad l. 3. El. 3. v. 34. Ill. Spanh. ad Call. H. Del. v. 22. Schol. Apol. Rhod. 3. Arg. v. 52.* κατὰ δέ τοὺς νεωτέρους, οὐ μόνον Ἀθηνᾶς καὶ Ἥρας; ἀλλὰ καὶ διός ἐστὶ πρεσβυτέρα ἡ ΑΦΡΟΔΙΤΗ. Ἡσίοδος γὰρ αὐτὴν ἐκ τῶν αἰδοίων τοῦ οὐρανοῦ φησὶ γενέσθαι. A.

7 *Puerum*] Puer iſte Cupido, juxta Cice-

bilis ætas. PA. Vindicem ac pervicacem. MA. Quid is mihi faciet? PA. Quid faciet? Prohibeant omnes superi. Nolim enim illi malum ominari, cui bene volo. MA. Tamen effare; nulla mihi superstitio est. PA, Dicam ergo. Si hunc spreveris amantem, non omnino mutuo indignum amore, nisi fallor, ille fortasse jussu matris, immittet tibi pessimo veneno tinctum [1] jaculum, ut in sordidum aliquem [2] deperreas, qui te tamen non redamet. MA. Supplicium narras abominandum. Ego sane vel mori præoptarim, quam perdite amare deformem, nec amore mutuo respondentem. PA. Atqui nuper hujus mali fuit exemplum insigniter editum in puellam quandam. MA. Ubi locorum? PA. Aureliæ. MA. Quot anni sunt? PA. Quot anni? Vix sunt menses decem. MA. Puellæ quod erat nomen? Quid hæres? PA. Nihil; novi tanquam te. MA. Quin igitur edis nomen? PA. Quia non placet omen. Utinam alio quovis nomine dicta fuisset! Idem habebat nomen, quod tu. MA. Pater quis erat? PA. Vivit adhuc inter Jureconsultos præcipui nominis, re splendida. MA. Adde nomen. PA. Mauricius. MA. Cognomen. PA. Aglaius. MA. Vivitne mater? PA. Nuper [4] reliquit superos. MA. Quo morbo periit? PA. Quo morbo rogas? mærore. Et pater, tametsi vir cum primis fortis, periclitabatur. MA. Licetne scire matris quoque nomen? PA. Maxime. Sophronam nemo non novit. Sed quid sibi vult ista percunctatio? An me putas [5] apologum comminisci? MA. Egon' de te suspicarer hoc? Hæc suspicio pronior est in sexum nostrum. Sed narra, quid acciderit puellæ. PA. Puella erat honesto loco nata, dixi; re lauta, forma perquam eleganti: quid mul-

Ciceronem ex Marte & Venere, juxta Senecam ex Vulcano & Venere natus. *Consule Ampliss. Cuperum l. 2. Obs. c. 1. varias veterum de ejus ortu sententias proferentem.* A.

1 *Jaculum*] Fingitur enim Cupido armatus duobus plane diversæ naturæ telis, aureo nimirum & plumbeo: hoc amorem pellit, illud conciliat.

2 *Depereas*] Deperire in aliquem, est impatienter quempiam amare.

3 *Aurelia*] Urbs nobilissima ad Ligerim, Academia insignis. Obsessa graviter ab Anglis manu Virginis Joannæ Dauciæ non absque miraculo liberata est.

4 *Reliquit superos*] Pro decessit è vivis, & reliquit terram, quæ supera est respectu inferorum.

5 *Apologum*] Fabulam, rem vanam.

1 *Fur-*

multis? digna principe marito. Hujus nuptias ambiebat procus quidam, illi non dissimilis. MA. Quo nomine? PA. Hei mihi, offendor omine; Pamphilus & ille dictus est. Illa nihil non tentantem pertinacissime sprevit. Juvenis dolore contabuit. Nec ita multo post, illa deperire cœpit in quendam, simium verius, quam hominem. MA. Quid ais? PA. Adeo perdite, ut satis dici non queat. MA. Tam elegans puella, tam deformem? PA. Vertice acuminato, raro capillitio; eoque lacero & impexo, [1] furfure ac [2] lendibus oppleto: plerumque cranii cutem nudaverat [3] alopecia; [4] oculis refugis, [5] naribus simis ac sursum hiantibus. ore sparso, dentibus putridis, balbutiente lingua, mento scabioso; scapulas deformabat [6] gibbus; venter prominulus, [7] crura vara. MA. [8] Thersiten quempiam mihi depingis. PA. Imo ajunt illi non fuisse nisi unam auriculam. MA. Altera perierat illi fortasse in bello. PA. Imo in pace. MA. Quis hoc ausus est? PA. Dionysius carnifex. MA. Fortasse formæ infelicitatem pensabat res ampla domi. PA. [9] Imo decoxerat, ac plus quam [10] animam debebat. Cum hoc marito tam insignis puella nunc degit ætatem, ac subinde vapulat. MA. Rem miseram narras. PA. Sed veram. Sic vi-

1 *Furfure*] Furfures Latini appellant, vitium capitis, quod Græci πιτυρίασιν vocant, quum scil. quædam quasi furfuraceæ squamulæ, absque ulceratione à cute resolvuntur; præsertim in capillo, barba, &c.

2 *Lendibus*] Lens, fœtus pediculi, tanquam ovum ejus, pilis adhærens fixum.

3 *Alopecia*] Defluvium capillorum, morbus fœdus. ab ἀλώπηξ, vulpes; quod ea crebro id morbi patiatur. *V. Ill. Spanh. ad Call. H. Dian. v. 79. fuse de hoc morbo agentem.* A.

4 *Oculis refugis*] Seu introrsum latentibus. Belg. *ingevallen Oogen.*

5 *Naribus simis*] Simus nasus est idem qui pressus; nempe instar nasi simiæ. (Gallis enim *camus*) Belgæ hunc *een camuysde Neus* nuncupant.

6 *Gibbus*] Eminens tumor dorsi, Belg. *Een bult.*

7 *Crura vara*] Varus, qui introrsum crura obtorta gerit, ei contrarium valgus, qui extrorsum.

8 *Thersiten*] Quum hominem vehementer fœdum significare volumus, *Thersitæ faciem* eum habere dicimus: qui Græcorum omnium fœdissimus fuit.

9 *Imo decoxerat*] Decoquere bona metaphorice pro consumere, similitudine translata à rebus, quæ igne diutius coctæ in nihilum rediguntur.

10 *Animam debebat*] *Animam debet*, Proverbium de eo, qui immodico ære alieno tenetur, ut plus quam omnes facultates debeat, ac denique se ipsum. Erat enim antiquitus lex, ut qui solvendo non esset, is nexus addiceretur credi-

 tori,

visum est [11] Nemesi, juvenis spreti contumeliam ulcisci. MA. Ego citius optarem exstingui fulmine, quam talem ferre maritum. PA. Ergo ne provoca Nemesim, & amantem redama. MA. Siquidem istuc satis est, redamo. PA. Sed optarim, istum amorem esse perpetuum ac proprium conjugem ambio, non amicam. MA. Neque me id fugit; sed diu deliberandum est in eo, quod semel cœptum [1] rescindi non potest. MA. Apud me quidem nimium diu deliberatum est. MA. Vide autem, ne tibi imponat amor, non optimus consultor. Nam cæcum esse ferunt. PA. Sed oculatus est, qui ex judicio nascitur. Non ideo mihi talis videris, quod amem te, sed ideo te amo, quod talem te conspexerim. MA. At vide, ne non satis me perspectam habeas. [2] Si calceum induisses, tum demum sentires, qua parte te urgeret. PA. [3] Jacienda est alea, quamquam ego multis auguriis colligo, rem melius cessuram. MA. Etiam augur es? PA. Sum. MA. Quibus igitur [4] auguriis colligis? [5] An volavit noctua? PA. Illa volat stultis. MA. An a dextris advolavit [6] jugum columbarum? PA. Nihil istiusmodi. sed

tori, luiturus corpore, id est, opera, quod ære non posset.

11 *Nemesi*] Nemesis eadem & Rhamnusia & Adrastea, scelerum ultrix bonorumque remuneratrix. *V. Ill. Spanh. ad Call. H. Apoll. v. 107. & ad H. Cer. v. 57. & Cel. Broukh. ad Tibull. l. 1. El. 6. v. ult.* A.

1 *Rescindi*] Metaphorice pro irritum facere, abolere.

2 *Si calceum*] Alludit ad dictum Pauli Æmilii, repudiata uxore.

3 *Jacienda est alea*] Cum alea proprie omne lusus genus, quod in sortis varietate consistit; hinc & pro fortuna periculique dubitatione: & *aleam jacere*, id est, facere periculum, committere se fortunæ.

4 *Auguriis*] Augurium quasi dicas a igerium vel avigarium, divinatio propri ex avium volatu, cantu aut gustatu. *V. Serv. ad Virg. 2. Æn. v. 702. ad 3. Æn. v. 89. Periz. ad Æl. l. 2. V. H. c. 31. n. 5. Ill. Spanh. ad Call. H. Jov. v. 69. hinc ὄρνις apud Græcos, uti* AVIS *sæpissime apud Latinos, pro ipso augurio ponitur v. Scholia Aristoph. Plut. v. 63. Apollonii Rhodii locus, qui in Scholiis illis adducitur, exstat l. 1. Arg. v. 304. ubi Scholiastes πάλιν τὸ ὀμηρικόν. Μή δέ μοι αὐτὴ ὄρνις ἀεικελίη. & θύελλος ὄρνις pro τῇ πολεμιστῇ, θηβαίοις τύχῃ V. Schol. Arist. Ran. v. 1320.* A.

5 *An volavit noctua*] Priscis Atheniensibus noctuæ volatus victoriæ symbolum existimabatur, quod avis hæc Minervæ sacra crederetur; quæ quidem dicta est, etiam male consulta Atheniensium bene fortunare. *V. Schol. Aristoph. Equit. v. 1091. hinc militum* DUCES *Græci scutis suis insculptas solebant noctuas habere. V. Schol. Sophocl. Ajac. v. 127. ubi ἐξ ὄθυς πατρῴου nuper male editum est Oxoniæ, pro ἐξ ἴθυς πατρῴου cum leni spiritu* MORE PATRIO. A.

6 *Jugum columbarum*] Recte: inter pro-

Sed mihi jam annis aliquot perſpecta eſt probitas tuorum parentum: ea primum avis eſt non peſſima, [7] è bonis prognatam eſſe. [8] Neque me clam eſt, quam ſalubribus monitis, quam ſanctis exemplis apud hos ſis inſtituta. Et plus eſt bene inſtitui, quam bene naſci. Habes alterum augurium. Ad hæc meis majoribus non omnino malis; ni fallor, jam olim cum tuis, amicitia non vulgaris intercedit: quin & nos inter nos [1] à teneris, quod ajunt, unguiculis noti ſumus; nec male convenit [2] geniis noſtris. Jam ætas inter nos, res, dignitas, nobilitas, inter utriuſque parentes pene paria ſunt. Demum, quod eſt in amicitia præcipuum, tui mores mihi videntur non peſſime quadrare ad meum ingenium. Poteſt enim per ſe præclarum eſſe, quod tamen non ſit aptum. Quam mei viciſſim tuo congruant, neſcio. Hæ videlicet aves (mea lux) mihi promittunt fore inter nos felix, perpetuum, ac lætum jucundumque connubium, modo ne tuus animus [3] mali ominis cantionem nobis occinat. MA. Quam cantilenam optas? PA. Ego præcinam; Sum tuus: tu ſuccine; Sum tua. MA. Brevis quidem cantiuncula; ſed longum habet [4] epiphonema. PA. Quid refert. quam longum, modo lætum? MA. Adeo mihi es inviſus, ut nolim te committere, cujus in poſterum pœniteat PA. Deſine male ominari. MA. Fortaſſis alia tibi videbor, ubi morbus aut ætas hanc formam immutarit. PA. Nec hoc corpus, ô bona, ſemper erit æque ſucculentum. Sed ego non

proſperas aves, ex quibus felicia auguria captabant Ethnici, habita eſt columba. Ea etiam Veneri ſacra. Non mirum ergo ſi amaſia amatori columbæ meminerit. Addit autem *à dextris*, id enim felix, quemadmodum *a ſiniſtris* inauſpicatum habebatur.

7 *E bonis prognatam eſſe*] Secundum illud: *Fortes creantur fortibus & bonis: nec imbellem progenerant aquilæ columbam.*

8 *Neque me clam eſt*] Id eſt, non latet me, probe ſcio.

1 *A teneris unguiculis*] Pro eo, quod eſt, à prima pueritia. Tranſlatum à catulis, quorum unguiculi nondum duruerunt. Belg. *Van kints been af.*

2 *Geniis noſtris*] Id eſt, convenientia eſt inter utriuſque naturam. Bene conveniunt ingenia noſtra. Non ſumus uſque adeo diſpari naturæ inclinatione & conditione. Modus loquendi à veterum ſuperſtitione, qui unicuique homini ſuum genium attribuebant, per quos genii quaſi gerebantur, ſuſcipiebantur & tuebantur.

3 *Mali ominis, &c.*] Nempe ſi recuſet ſuccinere, ſum tua.

4 *Epiphonema*] Quod in fine acclamatur. Facile eſt, dicere, *Sum tua:* ſed duobus verbis contrahitur indiſſolubile vinculum.

non contemplor tantum iſtud undique florens & elegans domicilium; hoſpitem magis adamo. MA. Quem hoſpitem? PA. Animum iſtum tuum, cujus decor ſemper cum ætate creſcet. MA. Næ tu plus quam [5] lynceus es, ſi iſtum perſpicis per tot tectoria. PA. Animum animo perſpicio. Ad hæc, in communibus liberis ſubinde repubeſcemus. MA. Sed interim perit virginitas. PA. Verum. Sed [1] eho, dic mihi, ſi tibi eſſet elegans pomarium, optares illic nihil unquam gigni præter flores: an malles, delapſis floribus, videre arbores maturis pomis gravidas? MA. [2] Ut argutatur! PA. Saltem illud reſponde, utrum eſt elegantius ſpectaculum? vitis humi jacens, & computreſcens; an amplexa palum aut [3] ulmum, eamque purpureis uvis degravans? MA. Reſponde tu mihi viciſſim; utrum ſpectaculum amœnius: roſa nitens & lactea in ſuo frutice; an decerpta digitis, ac pullatim marceſcens? PA. Ego roſam exiſtimo feliciorem, quæ marceſcit in hominis manu, delectans interim & oculos & nares, quam quæ ſeneſcit in frutice: nam & illic futurum erat, ut marceſceret: quemadmodum felicius eſt vinum, quod bibitur, ante quam aceſcat. Quanquam non ſtatim marceſcit flos puellæ, ſi nupſerit: imo video multas, quæ ante nuptias pallebant, languebant, ac velut extabeſcebant, ex congreſſu viri ſic enituiſſe, ut tum demum florere cœperint. MA. Attamen favorabilis ac plauſibilis apud omneis eſt virginitas. PA. Elegans quidem res puella virgo; ſed quid juxta naturam prodigioſius anu virgine? Niſi matri tuæ defluxiſſet flos ille, nos iſtum floſculum non haberemus. Quod ſi, ut ſpero, non ſterile fuerit noſtrum conjugium, pro una virgine multas dabimus. MA. Attamen ajunt, rem Deo gratiſſimam eſſe caſti-

5 *Lynceus es*] Lyncei perſpicacitas in proverbium abiit. Tanta autem fuiſſe creditur, ut noviſſimam lunam primamque eodem die vel nocte conſpicere potuerit.

1 *Eho*] Eho ſeu ehodum interjectio vocantis &, quemadmodum hoc loco, particula qua attentio paratur.

2 *Ut argutatur*] Quam argute & procaciter loquitur.

3 *Ulmum*] *Ulmus*, arbor propter raritatem foliorum, maritandis vitibus maxime idonea. Belg. *Olm boom.*

1 *Ab-*

ſtitatem. Pa. Et ideo caſtam puellam mihi cupio nubere, ut cum illa caſte vivam. Magis erit animorum, quam corporum conjugium. Gignemus Reipublicæ, gignemus Chriſto. quantulum aberit hoc matrimonium à virginitate? Et fortaſſe olim ſic convivemus, quemadmodum vixit cum Maria Joſeph. Sed interim diſcemus virginitatem. Non enim ſtatim pervenitur ad ſummum. Ma. Quid ego audio? Violanda virginitas, ut diſcatur? Pa. Quid ni? Quemadmodum paullatim bibendo vinum parcius, diſcimus eſſe [1] abſtemii. Uter tibi videtur temperantior, qui in mediis deliciis accumbens abſtinet, an qui ſemotus ab his, quæ provocant imtemperantiam? Ma. Arbitror eum fortius temperantem, quem parata copia non poteſt corrumpere. Pa. Utri verius debetur laus caſtitatis? eine [2] qui ſemet exſexat; an qui membris integris, tamen abſtinet à Venere? Ma. Equidem poſteriori, meo [3] calculo, tribuerim laudem caſtitatis, [4] priori dementiam. Pa. An qui [6] voto adſtricti abjurant matrimonium, nonne quodam modo exſecant ſeſe? Ma. Videtur. Pa. Jam non eſt virtus non coire. Ma. An non eſt? Pa. Sic accipe. Si per ſe virtus eſſet, non coire, vitium eſſet coire. Nunc incidit, ut vitium ſit non coire, coire virtus. Ma. Quando hoc incidit? Pa. Quoties ab uxore jus ſuum petit maritus, præſertim ſi prolis amore quærit complexum. Ma. Quid, ſi laſciviat? non eſt fas negare?

Pa.

1 *Abſtemii*] Qui non bibunt vinum; quaſi dicat, abſque temeto, id eſt, vino.

2 *Qui ſemet exſecat*] Vocatur is caſtratus ſeu Eunuchus. Tales hodie in aulis principum orientalium, ut & olim, plurimos videas. Cura mulierum iis commiſſa. Sunt vero & Eunuchi nati ex matris utero. Chriſtus etiam, Matthæi 19. Eunuchorum meminit, metaphorica loquutione, qui ſe ipſos caſtrarunt propter regnum cœlorum. Alii autem verba non hyperbolice aut metaphorice accipiunt, ſed proprie, quaſi Chriſtus digitum intendiſſet in Phariſæos, ſibi tempus quoddam virginitatis præſcribentes, & Eſſenos in totum à conjugio abſtinentes.

3 *Calculo meo*] Suffragio, judicio meo.

4 *Priori dementiam*] Eo nomine Origenes apud Patres male audiit, qui Chriſti verba Matth. 19. ſecundum literam interpretatus, ſibi teſtes exſecuit, ne à libidine tentaretur & abſque ſuſpicione cum mulieribus verſaretur.

5 *Voto adſtricti*] Iſta obſtrictio, quæ hodie monachi Pontificii perpetuam virginitatem vovent: præcipue ad Euſtathium Sebaſtiæ epiſcopum hæreticum referenda circa annum I. C. 325.

1 *Ca-*

PA. Fas eſt monere, vol rogaré potius blandius, ut temperet: pernegare inſtanti, fas non eſt. Quanquam hac quidem in parte, raras audio querelas maritorum de ſuis uxoribus. MA. At dulcis eſt libertas. PA. Imo gravis eſt ſarcina virginitas. Ego tibi rex ero, tu mihi regina: imperabimus familiæ noſtro arbitratu: an tibi videtur iſta eſſe ſervitus? MA. Vulgus conjugium [1] capiſtrum vocat. PA. Sed ipſi vero capiſtro digni ſunt, qui ſic vocant. Dic mihi, quæſo, an non animus tuus eſt alligatus corpori? MA. Videtur. PA. Non aliter quam avicula caveæ. Et tamen conſule illum, an cupiat eſſe liber. Negabit, opinor. Quam ob rem? Quia libenter eſt alligatus. MA. Res eſt [2] utrinque modica. PA. Tanto tutior. Eam tu domi augebis parſimonia, quæ non ſine cauſſa dicta eſt, *magnum vectigal*; ego foris induſtria. MA. Innumeras curas ſecum adferunt liberi. PA. Sed iidem innumeras voluptates, ac ſæpenumero multo cum fœnore reponunt parentibus officium. MA. Miſera quædam res eſt [3] orbitas. PA. An nunc orba non es? Quid autem opus in re dubia male ominari? Dic mihi, utrum malles nunquam naſci, an naſci moritura? MA. Equidem malim naſci moritura. PA. Sic miſerior eſt orbitas, quæ prolem nec habuit, nec habitura eſt: quemadmodum feliciores ſunt, qui vixerunt, quam qui nec nati ſunt, nec naſcentur unquam. MA. [4] Qui ſunt iſti, qui non ſunt, nec erunt? PA. Quanquam qui recuſat ferre caſus humanos, quibus omnes ex æquo ſumus obnoxii, ſive plebeii ſumus, ſive reges, is è vita migret, oportet; & tamen quidquid acciderit, tu non feres niſi dimidium, ego majorem portionem in me transferam. Ita ſi quid acciderit læti? gemina fiet voluptas: ſi quid mali, ſocietas adimet dimi-

di-

1 *Capiſtrum*] Capitis vinculum, quod equis & hujuſmodi animalibus adhiberi ſolet, ne fugiant. Belg. *Een halſter, muylbant.*

2 *Utrinque modica*] Id eſt, nec mihi nec tibi ampla domi res eſt: luculentæ ſuppetunt opes.

3 *Orbitas*] Orbitas generaliter privatio alicujus rei charæ: ſpecialiter vel ἀτεκνία, & hinc parentes poſt amiſſos liberos orbi: vel viduitas.

4 *Qui ſunt iſti*] Iocatur in hæc, quæ ridicule dixerat juvenis. cum qui non ſunt, nec futuri ſunt, plus aut minus felices dici non poſſunt.

5 *Fa-*

dium ægritudinis. Mihi vero, si [5] fata vocent, dulce fuerit vel immori tuis complexibus. MA. Facilius ferunt homines, quod juxta communes naturæ leges accidit. sed video, quanto plus molestiarum adferant nonnullis parentibus, liberorum mores, quam mortes. PA. Istius rei ne quid accidat, maxima ex parte in nobis situm est. MA. Quî sic? PA. Quoniam fere boni nascuntur ex bonis, quod ad indolem attinet. [1] Neque enim è columbis nascuntur milvii. Dabimus igitur operam, ut ipsi boni simus. Deinde curabimus liberos nostros [2] ab ipso statim lacte, sanctis præceptis & opinionibus imbuendos. Plurimum refert, quid infundas [3] rudi testulæ. Ad hæc curabimus, ut domi habeant exemplum vitæ, quod imitentur. MA. Difficile est, quod narras. PA. Nec mirum; [4] quia pulcrum est: atque ob hoc ipsum, tu quoque difficilis es. At tanto studiis acrioribus huc enitemur. MA. Habebis sequacem materiam. tu vide, ut me formes, fingasque. PA. Sed interim pronuncia tria verba. MA. Nihil facilius; sed verba simul atque semel evolarint, [5] non revolant. Dabo consilium utrique commodius. Ages cum tuis ac meis parentibus, ut utrorumque voluntate res transigatur. PA. Ambire me jubes; tu potes tribus verbis rem certam reddere. MA. An possim, nescio: mei juris non sum. Nec sine majorum auctoritate olim coibant con-

5 *Fata vocent*] Fata dicuntur vocare, cum secundum æternum & inevitabile Dei decretum homini fatalis hora venit. Quia autem nihil certius impendet quam mors, hinc & pro morte ipsa. Ita ut *fata vocant*, idem sit, quod mors vocat, nempe è terra viventium ad manes. De olere Ovidius: *Sic ubi fata vocant udis abjectus in herbis.* Ab eadem origine est, *fato fungi*, *fato concedere.*

1 *Neque columbis, &c.*] Simili forma dixit Horat.

Neque imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Sic *è squilla non nascitur rosa.* Admonet adagium è probis parentibus nasci liberos probos, ex improbis improbos.

2 *Ab ipso statim lacte*] Ejusdem notæ sunt adagia, *à teneris unguiculis*, *ab incunabulis.* Belgis, *In de pap te eeten geven.* Cicero: *Pene cum lacte nutricis errorem suxisse videamur.*

3 *Rudi testula*] Nam: *Quo semel est imbuta recens servabit odorem Testa diu.*

4 *Quia pulcrum est.*] Secundum Græcos δύσκολα τὰ καλά, *difficilia, quæ pulchra.* prodiderunt Pittacum, ubi semet abdicasset imperio, dixisse: *difficile bonum esse.* Solonem autem Pittaci ignaviam taxantem, χαλεπὰ τὰ καλά.

5 *Non revolant*] Tritum est: *volat irrevocabile verbum.*

6 *Ra-*

conjugia. Verùm, utcunque eſt, arbitror auſpicatius fore noſtrum conjugium, ſi parentum auctoritatė coëat. Et veſtrum eſt ambire, nobis decorum non eſt. Gaudet enim [6] rapi virginitas, etiamſi nonnunquam vehementius amemus. PA. Non pigebit ambire, modo ne me fruſtretur tuum unius ſuffragium. MA. Non fruſtrabitur, bono animo eſto, mi Pamphile. PA. Tu mihi heic religioſior es, quam vellem. MA. Imo tu tuum ipſius ſuffragium apud te prius expende. Nec affectum iſtum tuum adhibe in conſilium, ſed rationem. Quod affectus decernit, temporarium eſt: quod autem dictat ratio, perpetuo ſolet placere. PA. Næ tu pulcre philoſopharis; itaque parere certum eſt tuis conſiliis. MA. Non pœnituerit obſequii. Sed heus tu, [1] incidit interim ſcrupulus, qui meum animum male habet. PA. Valeant ſcrupuli. MA. Vin' [2] me nubere mortuo? PA. Nequaquam; ſed revixero. MA. [3] Amoviſti ſcrupulum. Bene vale, mi Pamphile. PA. Iſtuc tu cura. MA. Precor tibi lætam noctem. Quid ſuſpiras? PA. Lætam noctem ais? Utinam largiare, quod precaris. MA. Ne quid præpropere; adhuc [4] tua meſſis in herba eſt. PA. [5] Nihilne tui mecum auferam? MA. [6] Hunc paſtillum, qui tibi cor exhilaret. PA. Adde ſaltem oſculum. MA. Cupio tibi virginitatem in-

6 *Rapi virginitas*] Hinc quod olim apud Romanos virgo ſponſa è ſinu matris per vim quaſi à ſponſo raperetur nocturno tempore. Ad ædes autem ejus flammeo velatà, comitantibus duobus conſanguineis, deducebatur.

1 *Incidit ſcrupulus*] Sic ſcrupulum injicere, eſt ſollicitudinem animo cujuſpiam injicere.

3 *Me nubere mortuo?*] Dixerat enim Pamphilus, ſe longo cruciatu amoris ita excarnificatum, ut jam cadaver exanime eſſet.

3 *Amoviſti ſcrupulum*] Amovere ſcrupum ſeu ſcrupulum eſt ſollicitudinem tollere. Ejus contrarium, injicere alicui ſcrupulum.

4 *Tua meſſis in herba eſt*] Ubi ſpem immaturam indicamus, ac longius adhuc abeſſe, ut conſequaris, *in herba eſſe* dicimus. Sumpta Metaph. à ſegetibus, teneris adhuc & herbeſcentibus, de quibus nihil adhuc certi ſibi poſſit agricola polliceri: propterea quod ſolent plurimi caſus incidere, qui non ſinant, cultorem optato potiri. Sic Ovid. Epiſtol. Helen. ad Parid.

Sed nimium properas, & adhuc tua meſſis in herba eſt.

5 *Nihilne tui*] Ambigue dictum. Nam ſi ſit genitivus à *tu*, petit oſculum: ſi à *tuum*, petit aliud. At illa ſecus interpretatur, quam ille ſenſerat. Ovid. *ulterius nil habet ille mei.*

6 *Hunc paſtillum*] Paſtillus, eſt ſphærula ex odoribus confecta, quam manibus circumferunt. *Horatius:*

Paſtillos Ruſillus olet, Gorgonius hircum.

1 *Mirè-*

integram & illibatam tradere. PA. An osculum aliquid decerpit virginitati? MA. Vis igitur, ut aliis quoque largiar oscula? PA. Nequaquam: mihi servari volo mea oscula. MA. Tibi servo. Quamquam est aliud, cur in præsentia nec ausim dare osculum. PA. Quid istuc? MA. Ais, tuum animum pene totum demigrasse in corpus meum; in tuo quam minimum superesse: vereor itaque, ne in osculo hoc ipsum, quod in te superest, transiliat in me, tuque jam totus fias exanimis. Accipe igitur dextram, mutui amores symbolum, ac bene vale. Tu gnaviter rem gere. Ego interim Christum comprecabor, ut, quod agitur, utrique nostrum velit esse felix ac faustum.

Virgo [1] Μισόγαμος.

[2] EUBULUS, [3] CATHARINA.

EU. GAudeo, tandem finitam esse cœnam, ut liceat hac frui deambulatione, qua nihil amœnius. CA. Et me jam tædebat sessionis, EU. Quam vernat, quam arridet undique mundus! Hæc nimirum est illius [4] adolescentia. CA. Sic est. EU. At cur tuum ver non æque arridet? CA. Quam ob rem? EU. Quia subtristis es. CA. An videor alio vultu, quam soleo? EU. Vis ostendam te tibi? CA. Maxime. EU. Vides hanc rosam, [5] sub imminentem noctem, foliis contractioribus? CA. Video. Quid tum postea? EU. Talis

1 *Μισόγαμος*] Abhorrens à nuptiis à *μισέω, odi, & γάμη, nuptiæ.*

2 *Eubulus*] Bonus consultor. Qui bene consulit, ab *εὖ, bene, & βουλή, consilium.*

3 *Catharina*] Affingit author accommodata rebus nomina. Cum enim puellæ obstinate monasticam amplecti vitam propositum esset, recte impuritatis illa claustra dissuadet procus: & hinc Eubulus. Virgo vero quoniam pietatis zelo virginitatem perpetuam spondere in animo habebat; bene Catharina nuncupatur, id est, pura, à *καθαρὸς* purus.

4 *Adolescentia*] Recte ver, mundi adolescentia: utpote quo creatus mundus incepit quasi adolescere. Hinc primo & aureo sæculo perpetuum ver fuisse canit Ovid.

Ver erat æternum, placidique tepentibus auris
Mulcebant zephyri natos sine semine flores.

6 *Sub imminentem*] Quemadmodum præpositio *sub* separata aliquando tempus denotat, idemque quod circa, ut hoc loco: nam *sub noctem* est nocte ingruente, adventante: ita præter diversas alias significationes in compositione vim significationis deminuit. Sic *subtristis* est paulum tristis.

1 Tuto

liciſſimis etiam formis non raro deſideramus. Ca. Optarim equidem mores me dignos. Ev. Multorum animos dejicit [1] generis infelicitas: tibi parentes ſunt [2] bene nati, & probi, & [3] re lauta, & tui amantiſſimi. Ca. Hinc nihil queror. Ev. Quid multis? Ego mihi ex omnibus puellis, quas habet hæc regio, non delegerim aliam ſponſam, quam te, ſi quod ſidus mihi proſperum [4] affulgeret. Ca. Nec ego deligerem alium ſponſum, ſi placeret ullum conjugium. Ev. Et tamen magnum quiddam eſſe debet, quod ſic diſcruciat animum tuum. Ca. Eſt omnino non leve. Ev. Non ægre feres, [5] ſi divinem? Ca. Jam pollicita ſum. Ev. Expertus novi, quanta crux ſit amor. At fatere; nunc promiſiſti. Ca. Amor eſt in cauſa, ſed non ejus generis, cujus tu ſuſpicare. Ev. Quod genus tu mihi narras. Ca. Divina. Ev. Equidem conſumpſi omnem divinationem meam. Et tamen non omittam hanc manum, donec extorſero, quid ſit. Ca. Ut violentus es! Ev. [6] Depone in ſinum meum, quidquid iſtuc eſt curæ. Ca. Quando ſic urges, dicam. Jam inde à teneris annis me [7] mirus quidam affectus habebat. Ev. Quis, obſecro? Ca. Ut adjungerer collegio ſacrarum virginum. Ev. [8] Ut fieres monacha? Ca. Sic habet. Ev. Hem! [9] pro theſauro carbones. Ca. Quid ais, Eubule?

1 *Generis infelicitas*] Multi certe altius provecti eſſent: niſi, cum dejecti generis ſordibus colluctari, quaſi fracto ſpiritu hæſiſſent.

2 *Bene nati*] Non leve eſt bene naſci.

3 *Re lauta*] Lautæ ejus res, cui ad bene vivendum opes ſufficientes ſuppetunt. Terent. *Omnes te in lauta & bene aucta parte putant.*

4 *Affulgeret*] Affulgere dicuntur proſpera ſidera, cum Deus res & vota ſecundat. Olim autem præcipue Chaldæi, credentes hominum fata ex aſtris dependere (intererat enim plurimum, ſub quo ſidere quis natus eſſet) futura ex iiſdem prædicebant. Sidus *paſſim pro fato Flor.* 1, 18, 19. *Paſſerat ad Propert.* 1, 6, 35. *Per ſidera enim ac ſtellas multa indicari credebant gentiles V. Ælian. l.* 2. *V. H. c.* 31. *Schol. Lucani l.* 6, *v.* 429. *hinc quoque erant* ἈΣΤΕΡΟΜΆΝΤΕΣ *&* ἈΣΤΡΟΜΆΝΤΕΙΣ, *ut ita diſtinguuntur a noviſſimo Interprete Pollucis l.* 7. §. 188. *qui e ſideribus ſingulisque ſtellis futura canebant, de quorum fraudibus V. Ill. Spanh. ad Call. H. Del. v.* 38. *in fin.* A.

5 *Si divinem*] Divinare hic idem quod *conjicere*: alias etiam futura ſignificare, à *divino* originem ſumere videtur: eſt enim divinum quid, futura prædicare.

6 *Depone in ſinum meum*] Id eſt, ſecreta committe tacituro.

7 *Mirus quidam, &c.*] Id eſt, miro deſiderio tenebar, mirifice afficiebar.

8 *Ut fieres monacha*] *Μοναχή*, unica, vel ſolitaria, à *μόνος* ſolus.

9 *Pro theſauro*] Proverbium, quum aliud

le? Ev. Nihil, mea lux; tussiebam: sed perge dicere. Ca. Huic animo meo semper pertinacissime restitere parentes. Ev. Audio. Ca. Ego contra precibus, blanditiis, lacrimis oppugnabam parentum pietatem. Ev. Res mira. Ca. Tandem cum ego nullum facerem finem orandi, obsecrandi, obtestandi, lacrimandi, polliciti sunt, ubi pervenissem ad annum decimum septimum, sese obtemperaturos voluntati meæ, si modo tum idem perstaret animus. Venit is annus, manet idem animus, parentes tamen contra promissum pernegant: hoc est, quod discruciat animum meum. Aperui morbum meum: tu nunc medicum age, si quid potes. Ev. Primum illud dabo consilium, suavissima virgo, ut modereris affectibus tuis; [1] & si id non continget, quod vis, id velis, quod possis. Ca. Emoriar, nisi, quod volo, assequar. Ev. Et unde cepisti istum fatalem affectum? Ca. Olim admodum puella, ducta sum in quoddam virginum collegium; circumducebamur, ostendebantur omnia: placebant virgines vultibus nitentibus, [2] videbantur angelæ: in templo nitebant omnia, atque etiam fragrabant, nitebant horti cultissimi. Quid multis? nihil non arridebat, quocunque vertebam oculos. Accedebant ad hæc blandissima virginum colloquia. Unam atque alteram illic reperi, quicum olim infantula lusitare consuevi. Ex eo tempore cœpit animus ardere ejus vitæ desiderio. Ev. [3] Non sum improbaturus sacrarum virginum institutum: quamquam non omnia conducunt omnibus: sed habita tui genii ratione, quem mihi videor ex vultu, moribusque tuis collegisse sua-

aliud invenitur, quam exspectabatur. Vel in eos competit, qui spe sua frustrantur, quique magnifice rebus exspectatis, meras nugas reperiunt. Ex eventu quopiam natum; quo quis thesauri spe fodiens, carbones defossos invenit. Quæ res in risum atque vulgi proverbium abiit.

1 *Et si id non continget, quod vis*] Sumptum ex Andr. Terentiana: Οὐ δυνάμενος ὃ θέλεις, θέλης ὃ δύναται. Simillimum est illi: *Oportet id, quod adest, boni consulere.*

2 *Videbantur angelæ*] Eleganter & ad vivum depingit author claustrorum Monialium fucum externa facie mire superstitiosis mentibus adbiandientem.

3 *Non sum improb.*] Imo quid ni improbaturus illarum institutum, quod è monachorum male feriatis ingeniis procusum, non tantum non fundamento Sacr. Literarum innititur, sed & repugnat:

1 Vir-

suaserim, ut nubas marito tui simili, tuæque domi novum instituas collegium, cujus maritus agat patrem, tu matrem. Ca. Emoriar citius, quam [1] virginitatis propositum deseram. Ev. Res est egregia virginitas, si pura sit: sed nihil necesse est, ut hac gratia dedas [2] te in collegium, unde non possis postea eximi. Licet apud parentes virginitatem tueri tuam. Ca. Licet, at non perinde tuto. Ev. Imo, ut ego arbitror, aliquanto tutius, quam apud illos crassos, semper cibo distentos monachos. Nec enim castrati sunt, ne tu sis insciens. Patres vocantur, ac frequenter efficiunt, ut hoc nomen [3] vere competat in ipsos. Olim nusquam virgines honestius vivebant, quam apud parentes; nec alium habebant patrem, quam Episcopum. Sed obsecro, dic mihi, quod tibi collegium ex omnibus delegisti, cui te addicas in servitutem? Ca. [4] Chrysercium. Ev. Agnosco, ædibus paternis vicinum. Ca. Recte. Ev. Atqui pulcre novi totum hoc sodalitium, dignum vero, ob quod patrem, ac matrem, & cognatam tibi honestamque familiam repudies! Nam ille patriarcha jam pridem & ætate, & vino, & natura delirus est, nec illi quidquam jam sapit præter vinum. Habet duos sodales se dignos, Joannem & Jodocum. Quorum Joannes, ut fortasse vir malus non est, ita nihil habet viri, præter barbam; eruditione ne pilum quidem, prudentiæ non multo plus. Jodocus adeo stupidus est, ut, nisi veste sacra commendaretur, obambularet publicitus in cucullo fatui, cum auriculis ac tintinnabulis. Ca. Mihi videntur viri bo-

1 *Virginitatis propositum*] Videtur virus Essenorum, ob virginitatis observantiam in pretio habitorum, etiam Christianam ecclesiam statim post Christi ascensionem afflavisse. Putabant enim multi, virginitatem longe à Deo præferri matrimonio, ex male intellectis Pauli verbis, & absque restrictionibus, quas ille identidem subjungit, 1 Cor. 7.

2 *Te in collegium*] Primus Eustathius Sebastiæ Episcopus Arrianus circa annum 325. cœlibes monasteriis inclusit, & virginitatis regulas præscripsit.

3 *Vere competat*] Pannonii celebres versus sunt:

Non poterat quisquam reserantes æthera claves
Non exploratis sumere testiculis.
Cur igitur nostro mos hic jam tempore cessat?
Ante probat sese quilibet esse marem.

4 *Chrysertium*] Fictitium nomen est: Videtur innuere collegium, quod est Goudæ juxta claustrum, quo naves excluduntur aut admittuntur.

boni. Ev. Melius iſtos novi, quam tu, mea Catharina. Iſti fortaſſe ſunt tibi patroni apud parentes, ut efficiant te [1] proſelytam ſuam. Ca. Jodocus maxime favet. Ev. O fautorem! ſed fac, iſtic nunc eſſe viros doctos ac bonos, cras erunt indocti ac mali, & quicunque obtigerint, tibi erunt ferendi. Ca. Offendunt me in ædibus paternis crebra convivia; nec ſemper virginea ſunt, quæ illic dicuntur inter conjugatos. Et aliquoties fit, ut oſculum negare non poſſim. Ev. Qui vitare ſtudet, quidquid offendit, is è vita migret, oportet. Ita ſunt aures aſſuefaciendæ, ut audiant omnia, nec tamen niſi bona tranſmittant in animum. Parentes, opinor, permittunt tibi cubiculum peculiare. Ca. Maxime. Ev. Eo te ſubducas licebit, ſi quod convivium acciderit turbulentius: &, dum illi potant ac nugantur, tu confabulare cum ſponſo tuo Chriſto; ora, pſalle, gratias age. Non te inquinabit domus paterna, ſed tu reddes eam puriorem. Ca. Attamen tutius eſt eſſe in ſodalitio virginum. Ev. Non improbo caſtum ſodalitium, nolim tamen, te falli falſa imaginatione. Ubi illic verſata fueris aliquandiu, ubi propius inſpexeris, fortaſſis non perinde nitebunt omnia, ut tibi quondam nitere videbantur. Nec omnes virgines ſunt, mihi crede, quæ [2] velum habent. Ca. Bona verba. Ev. Imo bona verba ſunt, quæ vera ſunt: niſi fortaſſe [3] elogium, quod nos hactenus judicavimus eſſe Virgini matri proprium, ad plures tranſiit, ut dicantur & à partu virgines. Ca. Abominor. Ev. Quin inſuper, nec alioqui inter illas virgines ſunt omnia virginea. Ca. Non? Quam ob rem, obſecro? Ev. Quia plures inveniuntur, quæ mores æmulentur [4] Sapphus, quam quæ referret ingenium. Ca. Iſtuc

1 *Proſelytam ſuam*] Προσήλυτοι, quaſi dicas adventitii, erant, qui genere profani, religione Judæi facti. Habitabant autem vel inter Iſraëlitas, patriâ relicta. Ruth. 2. 11. 12. Talis Rahab. Joſ. 6. 25. vel in patria ſua. Talis Nahaman 2 Reg. 5. 15. Eunuchus Reginæ Æthiopum. Actor. 8. 27.

2 *Velum*] Flammea, qua velabantur Sacerdotes & virgines Veſtales, pudicitiæ teſtandæ ergo.

3 *Elogium*] Titulus meriti, qui ſolet addi in legatis, aut in munere. Ego ſcribendum arbitror *ellogium*, ab imputando, quamquam reclamantibus codicibus.

4 *Sapphus*] Genitivus eſt Græcus, ſicut

Ca. Istuc quid sit, non satis intelligo. Ev. Atque ideo hæc verba facio, ne quando intelligas; mea Catharina. Ca. Attamen animus eo fertur: atque hinc colligo, hunc spiritum à Deo proficisci, quod tot jam annis perseverat, & indies fit acrior. Ev. Imo mihi hoc nomine suspectus est iste tuus spiritus, quod sic repugnant optimi parentes. Afflasset & illorum animos Deus, si pium esset, quod moliris. Sed istum spiritum hausisti ex illis nitoribus, quos admodum puella vidisti, ex blandis virginum alloquiis, ex affectu erga veteres sodales; ex cultu sacro, ex cæremoniis sane quam speciosis, ex improbis hortatibus stultorum monachorum: & qui in hoc te venantur, ut [1] largius potent. Sciunt, patrem esse liberalem, ac benignum: aut illum habebunt convivam, sed hac lege, ut secum adferat vinum, quod decem [2] strenuis potoribus sat sit: aut ipsi potabunt apud illum. Quare tibi fuerim auctor, ne quid novi tentes invitis parentibus, in quorum potestate nos Deus esse voluit. Ca. In hoc negotio pium est contemnere patrem, & matrem. Ev. Christi caussa pium est alicubi negligere patrem, & matrem: neque enim pie faciat, qui Christianus patrem ethnicum, cujus omne vitæ præsidium pendeat à filio, deserat, sinatque perire fame. Si nondum esses professa Christum in Baptismo, & parentes vetarent, te baptizari, pie faceres, si Christum præferres impiis parentibus. Aut si nunc parentes adigerent ad impietatem aut turpitudinem, contemnenda esset illorum auctoritas. Sed quid hoc ad collegium?

sicut δίδυς, *Didus*. Hujus ingenium mire prædicatur, sed mores infamantur, quod fuerit τρίβας. Id enim recte significatum est. Inventio Sapphici carminis ei adscribitur. Eadem cum à Phaone contemneretur, quem perdite deperibat; ex Leucade se in undas præcipitem dedit.

1 *Largius potent*] Graphice auctor depingit vitam Monasticam. Eædem leges in Belgico libello Melchioris ab Hambach de dissoluta vita Monachorum: quibus ipse diu cohabitaverat.

2 *Strenuis potoribus*] Spectant huc Laurentii Agricolæ versus:

Qui velit immundum in mundo cognoscere mundum,
*Exploret *Rasos, Vestales atque Cuculos.*
Bis tres immensis abigunt clamoribus horas:
Quod superest ventri temporis omne datur.
Si quaris, quid agant? stertunt potantque cacantque.

gium? Et domi Christum habes. Natura dictat, Deus approbat, Paulus hortatur, leges humanæ sanciunt, ut filii obediant parentibus: & tu te subduces ab auctoritate parentum optimorum, ut pro vero patre, te dedas facticio; & pro vera matre, tibi adsciscas alienam: aut potius, ut pro parentibus tibi dominos ac dominas adsciscas? Nam parentibus ita es obnoxia, ut tamen te liberam esse velint. Unde [1] & liberi vocantur filii familias, quod absint à conditione [2] servorum. Nunc te pro libera tendis ultro servam reddere. Christiana clementia maxima ex parte submovit omnem illam veterum servitutem, nisi quod [3] in paucis regionibus adhuc resident vestigia. At inventum est sub prætextu religionis, novum servitutis genus, ut nunc sane in plerisque monasteriis vivitur. Nihil ibi licebit, nisi ex præscripto: quidquid obvenerit tibi, [4] illis accrescet: si quo pedem moveris, [5] retraheris è fuga, perinde quasi parentem veneno necaveris. Quoque sit evidentior servitus, [6] commutant vestem, quam dedere parentes, & ad exemplum priscum eorum, qui olim servos essent mercati, [7] commutant nomen in baptismo inditum, ac pro Petro sive Joanne, vocant Franciscum aut Dominicum, aut Thomam. Petrus de-

Ventris in his munus vertitur omne tribus.

1 *Et liberi vocantur*] Verba Justiniani sunt: *Libertas* (ex qua etiam *liberi* vocantur,) est naturalis facultas ejus, quod cuique facere libet, nisi si quid vi aut jure prohibetur.

2 *Servorum*] Ait idem Imperator: *Servi* ex eo appellati, quod Imperatores captivos vendere ac per hoc servare nec occidere solent. Nascuntur autem ex ancillis: fiunt aut jure gentium, id est, ex captivitate, aut jure civili, cum liber homo major viginti annis ad pretium participandum sese venundari passus est.

3 *In paucis regionibus*] Nescit servitutem nobilis illa merito dicta Francia: in Westphalia & in nonnullis Germaniæ partibus adhuc est servorum genus. Venetiæ venduntur Mauri & Mauræ, non aliter quam boves.

4 *Illis accrescet*] Post annum enim exploratorium, cum initiatur virgo sacro ordini aureis argenteisque vasis & magna pecuniæ summa donatur: quæ cuncta in monasterii usum asservantur.

5 *Retraheris è fuga*] Postquam enim, duobus digitis libro statutorum Conventus impositis, Deo sanctisque fidem juramento astrinxit puella: se liberam paupertatem, æternam castitatem & cæcam obedientiam observaturam, monasterii potestati durissima servitute subjecta manet.

6 *Commutant vestem*] Vide Melchiorem ab Hambach & Rodolphum Hospinianum.

7 *Commutant nomen*] Origo nomina mutandi in inauguratione in ordinem ecclesiasticum à Pontifice orta videtur: cui cum *os Porci* nomen esset, Sergii assumsit.

1 *Ini-*

dedit nomen Christo, & Dominico [1] initiandus, vocatur Thomas. Si militaris servus abjiciat vestem à domino datam, videtur abdicasse dominum; & nos applaudimus illi, qui vestem accipit, quam Christus omnium Dominus non dedit; & ob hanc mutatam gravius punitur, quam si centies abjiciat vestem imperatoris ac domini sui, quæ est mentis innocentia. Ca. Atque hoc ipsum ajunt eximii meriti, si quis se sponte dedit in hanc servitutem. Ev. Ista vero doctrina Pharisaica est. Paulus contra docet, ut qui liber vocatus sit, ne velit fieri servus, sed potius operam det, ut fiat liber. Atque hoc infelicior est servitus, quod pluribus dominis tibi serviendum sit, quod plerumque stultis & improbis, quod incertis, ac subinde novis. Illud mihi responde. [2] Emancipant te leges à jure parentum? Ca. Nequaquam. Ev. Licetne igitur tibi emere aut vendere fundum invitis parentibus? Ca. Minime. Ev. Unde igitur tibi jus, ut te ipsam dedas, nescio quibus, invitis parentibus? An non tu illis carissima, maximeque propria es possessio? Ca. In negotio pietatis cessant naturæ leges. Ev. Negotium pietatis potissimum agitur in baptismo: heic tantum agitur de veste mutanda, deque genere vitæ, quod per se neque bonum est, neque malum. Jam illud mihi considera, quantum commoditatum simul amittas cum libertate. Nunc tibi liberum est in tuo cubiculo legere, orare, [3] psallere, quantum & quando gratum est animo tuo. Quod si tædet cubiculi, licet audire cantiones ecclesiasticas, adesse sacris, audire sacras conciones: & si quam videris matronam, aut virginem egregie probam, ex ejus colloquio fieri meliorem: si quem virum insigni probitate præditum, ex eo discere, quod te reddat meliorem: licebit & concionatorem

1 *Initiandus*] Ab *initio*, sacris imbuo, inauguro.

2 *Emancipant*] Hoc est, manumittunt, libere vivere sinunt.

3 *Psallere*] ψάλλω, cano sive ore sive Musico instrumento. Theologis, sacros hymnos in honorem Dei cano, vel Deum læte laudo. *Si quis hoc verbum velit videre illustratum, adeat Ill. Spanh. ad Callim H. Apoll. v. 12. & ad H. Del. v. 253. A.*

rem deligere, qui purissime Christum doceat. Has res omneis, ex quibus præcipuus est profectus ad veram pietatem, amittis semel addicta collegio. CA. Sed interim non ero [1] monacha. EV. Adhuc te movent nomina? Rem ipsam perpendito. Illi [2] jactant obedientiam. Nunc ea laus tibi decrit, si obedias parentibus tuis, quibus Deus jubet obediri? si [3] Episcopo tuo, & pastori tuo? Num paupertatis, cum in parentum manibus sint omnia? Quanquam olim in sacris virginibus præcipue laudabatur à sanctis viris liberalitas in pauperes: eam præstare non poterant, si nihil possidebant. Porro castitati tuæ nihil decedet, etiamsi vivas apud parentes. Quid igitur superest? Velum, linea vestis ex intima versa in extimam, cæremoniæ quædam, quæ per se nihil faciunt ad pietatem, neque quemquam commendant oculis Christi, qui spectat animi puritatem. CA. Nova prædicas. EV. Sed verissima. Cum non sit emancipata à jure parentum, cum tibi jus non sit vendendi vestem aut agrum, quo modo tibi jus facis dedendi te in servitutem alienam? CA. Jus parentum, ut ajunt, non impedit ingressum religionis. EV. In baptismo nonne professa es religionem? CA. Sum. EV. Nonne religiosi sunt, quicunque sequuntur præcepta Christi? CA. Maxime. EV. Quæ est igitur ista nova religio, quæ facit irritum, quod & naturæ lex sanxit, & vetus lex docuit, & Euangelica lex comprobavit, & Apostolica doctrina confirmavit? Istuc decretum non est a Deo proditum, sed in monachorum senatu repertum. Sic definiunt quidam & [4] matrimonium esse ratum, quod inscsciis,

1 *Monacha*] Μοναχὴ Latinis solitaria.

2 *Jactant obedientiam*] Tribus votis obstringuntur monachi & monachæ, nempe cæcæ obedientiæ, perpetuæ pudicitiæ & liberæ paupertatis.

3 *Episcopo tuo*] Episcopus & Presbyter jure divino pares sunt autoritate & dignitate, teste Hieronymo. Dictus autem ab ἐπισκοπεῖν diligenter rem aut personam aliquam inspicere.

4 *Matrimonium esse ratum*] Ad parentes eosque, in quorum potestate liberi sunt, pertinet jus collocandi liberos in matrimonium: nec licet sine illorum consensu liberis contrahere. Vide in eum finem leges divinas; Exod 22. 17. Deut. 7. 3. & 22. 16. Jud. 1. 12. 13. Adde etiam exempla, quæ exstant in Agar, Gen. 16. In Abrahamo, Gen. 24. In Isaaco & Rebecca, Gen. 28. & 29. In paren-

fciis, aut etiam invitis parentibus inter puerum & puellam per verba de præfenti (fic enim illi loquuntur) contractum eft. Atqui iftud dogma nec naturæ fenfus approbat, nec veterum leges, nec Moyfes ipfe, nec Euangelica, aut [1] Apoftolica doctrina. CA. An igitur putas, mihi non effe fas nubere Chrifto, nifi comprobantibus parentibus. EV. Jam, inquam, nupfifti Chrifto, & illi nupfimus omnes. Quæ bis nubit eidem viro? Tantum agitur de loco, de vefte, de cæremoniis. Ob has res non arbitror effe contemnendum jus parentum. Et videndum eft, ne, dum paras nubere Chrifto, [2] nubas aliis. CA. At ifti prædicant, nihil effe fanctius, quam heic comtemnere parentes. EV. Ab iftis igitur doctoribus exige, ut proferant aliquem è facris libris locum, qui hoc doceat. quod fi non poterunt, jubeto, eos ebibere calicem [3] vini Belnenfis; [4] hoc poterunt. Ab impiis parentibus ad Chriftum confugere pietatis eft. Sed à piis ad monachifmum, hoc eft, (quod non raro ufui venit) à probis ad improbos, quæ, rogo, pietas eft? Quanquam & olim ad Chriftum [5] à paganifmo converfus, idololatris parentibus debebat obfequium, quatenus citra pietatis jacturam fieri poterat. CA. Damnas igitur hoc totum vitæ inftitutum? EV. Nequaquam. Verum quemadmodum nemini fuadere velim, ut, quæ fe in hoc vitæ genus conjecit, luctetur emergere: ita non dubitem hortari puellas omneis, præfertim

parentibus Samfonis, Jud. 19. In Saule, 1 Sam. 18.

1 *Apoftolica doctrina*] Vide, præter Mofem jam jam citatum, 1 Cor. 7. 36. 37. 38.

2 *Nubas aliis*] Hoc dicit propter collegia virginum, quæ non vivunt juxta regulam, in quibus nonnunquam, proh dolor! una nubit multis.

3 *Vini Belnenfis*] Belna Burgundiæ urbs munitiffima, vulgo Beaulne, amni accolis Bourloize adjacet. Quibufdam Cæfaris Bibracte. Ager ejus pinguis & optimæ notæ; vites habet toto orbe nominatiffimas & vino haud vulgari nobiliffimas.

4 *Hoc poterunt*] De ftrennâ potatione monachorum modoque fibi vina comparandi, vide dictum Hambach.

5 *A paganifmo*] Quod à *paganus, a, um*, ad paganum pertinens; in pago habitans. Tales homines agriculturæ & rei pecuariæ dediti, non folent militare. Et hinc per Metaph. ethnici & infideles dicuntur *pagani*, quia fub Chrifti vexillo non militant: feu qui arma militiæ Chriftianæ non induerunt.

sertim indolis generosæ, ne se temere eo præcipitent, unde post sese non possint explicare; præsertim cum in ipsis collegiis sæpe gravius periclitetur virginitas, ac domi præstare valeas, quidquid ibi præstatur. Ca. Urges tu quidem multis ac magnis argumentis, tamen hic affectus meus eximi non potest. Ev. Si non persuadeo, quod tamen optarim, saltem illud fac, memineris,[1] Eubulum monuisse. Interim pro meo in te amore precor, ut tuus iste affectus felicior sit meo consilio.

Virgo pœnitens.

EUBULUS, CATHARINA.

Ev. Tales janitrices mihi semper optarim. Ca. Et ego semper tales pulsatores. Ev. Sed vale, Catharina. Ca. Quid ego audio? Valebo prius quam salveam? Ev. Non huc veni, ut te viderem lacrimantem. Quid sibi vult, quod protinus me conspecto, lacrimis suffusi sunt oculi? Ca. Quo fugis? mane, mane, inquam, sumam alium vultum, & ridebimus [2] affatim. Ev. Quas aves heic video? Ca. Est illius collegii [3] patriarcha. Ne subducito te; jam perpotarunt; accumbe paullisper; illo digresso confabulabimur nostro more. Ev. Age, obtemperabo tibi, quæ mihi noluisti. Nunc soli sumus, narra totam fabulam, malim enim ex te cognoscere. Ca. Ex tot amicis, quos putabam sapere plurimum, nunc sentio, nullum fuisse, qui mihi prudentius ac senilius consilium dederit, quam tu omnium natu minimus. Ev. Dic, quo modo expugnasti parentum affectum? Ca. Primum improbis hortatibus monachorum, ac mona-

1 *Eubulum monuisse*] Eubulus, qui bene consulit: εὖ bene, βυλὴ, consilium.

2 *Affatim*] Affatim, copiose, abunde.

3 *Patriarcha*] Πατριάρχης propriè familiæ aut tribus princeps, à quo originem illæ ducunt. Est ergo nomen dignitatis autoritatisque. Olim etiam in ecclesia Christiana sic dicti episcopi, qui inter collegas primum obtinerent locum, quod in primariis civitatibus episcopatu fungerentur. Hoc loco designatur synechdochice Collegii præfectus, vulgo Prior vel Provincialis.

monacharum: deinde etiam meis precibus ac blandimentis labefactatus matris est animus: [1] pater nullo pacto quibat perpelli. Tandem omnibus admotis machinis, & hic victus & oppressus est potius, quam assensit. Id factum est inter pocula: minitabantur homini malum exitium, si Christo suam sponsam pernegaret. Ev. O improbitatem stolidorum! Quid fit deinde? Ca. Servor triduo domi clam: interim semper aderant mulieres aliquot ejus collegii, quas illi *Conversas* vocant, hortatibus suis addentes animum, ut persisterem in sancto proposito; ac solicite caventes, ne qua cognatarum, aut sodalium adiret me, quæ mentem videretur mutatura. Interim adornabantur vestes, [2] aliaque, quæ ad convivium attinebant. Ev. Tibi quid interim erat animi? Num vacillabas? Ca. Non, sed passa sum quiddam tam horrendum, ut malim emori decies, quam iterum perpeti. Ev. Quæso, quid istuc erat? Ca. Non possum effari. Ev. Quod mihi dixeris, amico tuo dixeris. Ca. Promittis silentium? Ev. Id præstiturus eram, etiam si nulla fuisses stipulata. Quasi vero me nondum noris? Ca. Apparuit mihi spectrum horribili specie. Ev. Is nimirum erat genius tuus malus, qui te eo instigabat. Ca. Prorsus opinor fuisse [3] cacodæmonem. Ev. Dic mihi, quæ species erat? Estne talis, qualis pingitur? rostro adunco, longis cornibus, [4] harpyiarum unguibus, prælonga cauda? Ca. Tu ludis. At ego malim, mihi terram dehiscere, quam denuo tale videre spectrum. Ev. Interim aderant illæ mulieres hortatrices?

1 *Pater nullo pacto quibat*] Legatur dictus Hambach cap. 3. de dissoluta vita Monachatus.

2 *Aliaque, quæ ad*] Cum enim divulsa à parentibus puella monasterio includitur, primum lautissimo & plusquam nuptiali epulo Monachi excipiuntur: ut magnificentius Christo sponsa hæc, si Deo placet, nubat. Hoc convivium non minori luxu & sumptuositate post explorationis annum denuo celebratur.

3 *Cacodæmonem*] Κακοδαίμων infelix, miser: ut & malus genius sive diabolus: compositum à κακὸς *malus* & δαίμων *Deus* vel *genius*. Ita dictus est ἀπὸ τοῦ δαίω scio.

4 *Harpyiarum*] Rectè harpyiæ manibus uncis seu unguibus armantur: nominantur enim sic ab ἁρπάζειν *rapere*. Virgilius tres esse numero dicit *Aëllo*, *Ocypete* & *Celæne*. Prolixè ab eodem describuntur Æneid. 3. *V. Schol. Apoll. Rhod.* 1. *Arg. v.* 1016. *Tzetz. & Potter. ad Lycophron. v.* 167. *Serv. ad Virg.* 3. *Æn.* 209, 212, 218. *& Cl. Munk. ad Hygin. f.* 1[illegible] A.

Toto

ces? CA. Non; nec unquam illis indicavi, tametsi valde sciscitantibus, quid esset mali, cum me totam exanimatam offenderent. EV. Vis, tibi dicam, quid fuerit? CA. Si quidem potes. EV. Illæ mulieres incantaverant te, vel potius excantaverant tibi cerebrum. Sed interim tu persistebas in ea sententia? CA. Maxime. nam ajebant, id multis accidere, qui se consecrant Christo: verum si primo illo congressu superetur tentator, post tranquilla fore omnia. EV. Qua pompa producta es? CA. Adornant me [1] toto mundo meo: demittunt capillos: itaque non aliter quam nuptura sponso. EV. [2] Crasso monacho: hem! male sit huic tussi. CA. Ex ædibus paternis clara luce deducor ad collegium, multis ad spectaculum concurrentibus. EV. O scitos histriones, ut norunt agere suas fabulas simplici popello! Quot dies egisti in illo sancto virginum collegio? CA. Ferme duodecim. EV. Sed quæ res verterat animum tuum tam pertinacem? CA. Non dicam, quid sit, sed aliquid magni fuit. Post sex ab ingressu dies, accerso matrem, obtestans, obsecrans, si me vivam vellet, ut me eximeret ab eo collegio. Illa reluctatur animo meo, & hortatur ad constantiam. Post accerso patrem. Ille etiam objurgat, addens, se ægre vicisse suos affectus; ut vicissim nunc vincerem animum meum, nec hoc dedecus conciliarem sibi, quod resiliissem ab instituto. Tandem, ubi video, me nihil proficere, respondeo parentibus, me, si ita jubeant, in gratiam illorum morituram. Nam hoc mihi certum esse, nisi mature eximerer. Hoc audito, reduxerunt domum. EV. Bene habet, quod mature resilieris, prius quam servitutem æternam esses professa. Sed nondum audio, quæ res mutarit animum tuum tam subito. CA. Hoc nemo mortalium ex me scit hactenus, nec tu scies. EV. Quid si divinem? CA. Nec divinabis, sat scio: & si divines, non dicam. EV. Tametsi conjecto. Verum in-

1 *Toto mundo meo*] Mundus hic est, ornatus muliebris, quo scilicet mulier mundior fit.

2 *Crasso monacho*] Hoc dicit aversus & fingit tussim.

1 Ce

interim periit ſumtus. Ca. Plus quam quadraginta coronati. Ev. O [1] comeſſatores nuptiales! Gaudeo tamen, periiſſe pecuniam, te nobis incolumi: poſthac auſculta melioribus conſiliis. Ca. Ita faciam, &, cum piſcatore, [2] icta ſapiam.

1 *Comeſſatores*] Comos, Deus eſt luxus, inde *κωμάζειν* & Latine *comeſſari*, quod eſt genialiter & cum luxu vivere. Non enim dicitur à comedendo.

2 *Icta ſapiam*] Vide proverbium, *piſcator ictus ſapit*, ubi quis ſuo malo doctus, cavet in poſterum. Adagium ab hujuſmodi quodam eventu natum ferunt: Cum piſcator piſcibus, quos intra rete tenebat, manum admoviſſet, atque à ſcorpio piſce feriretur, ictus, inquit, ſapiam.

Uxor [1] Μεμψίγαμος *ſive conjugium.*

[2] Eulalia, [3] Xanthippe.

Ev. Salve multum, exoptatiſſima mihi Xanthippe. Xa. Salve tantundem, mihi cariſſima Eulalia. Videre mihi ſolito formoſior. Ev. Itane ſtatim me [4] ſcommate excipis? Xa. Non profecto; ſed ita mihi videris. Ev. Fortaſſe nova veſtis commendat formam. Xa. Recte conjectas. Nihil jam diu vidi elegantius. Suſpicor, pannum eſſe Britannicum. Ev. Lana Britannica eſt, tinctura Veneta. Xa. Mollities byſſum ſuperat. Quam vero blandus purpuræ color? Unde tibi tam egregium munus? Ev. Unde decet honeſtas matronas accipere, niſi à maritis ſuis? Xa. O te felicem, cui talis contigit ſponſus? At ego vellem, me nupſiſſe [5] fungo, cum meo nuberem [6] Nicolao. Ev. Quid ita quæſo te? tam cito male convenit inter vos? Xa. Nec unquam conveniet cum tali. Vides, quam ſim [7] pannoſa; ſic patitur, uxorem ſuam incedere: diſpeream, niſi ſæpe pudet me prodire in publicum, cum video, quam cultæ ſint aliæ, quæ

1 *Μεμψίγαμος*] Conquerens de conjugio. *Μέμψις queſtus* vel ipſa querendi actio, *μέμφομαι queror*, *γάμος* vel *γάμοι nuptiæ*, *γαμέω uxorem duco.*

2 Evlalia] Probe ac ſuaviter loquens. Ex *εὖ*, & *λαλέω*, *loquor.*

3 Xanthippe] Rixoſa; quod Socratis uxor Xanthippe hoc vitio ſit nobilitata.

4 *Scommate*] Σκῶμμα Macrobio morſus figuratus, qui ſæpe fraude vel urbanitate tegitur, ut aliud ſonet, aliud intelligat, nec tamen ſemper ad amaritudinem pergit.

5 *Fungo*] *Fungos* appellamus homines ſtultos, ac nihili.

6 *Nicolao*] Quaſi dicat, Victor populi: à *νικάω* vinco & *λαὸς* populus.

7 *Pannoſa*] Male veſtita, ſordido, craſſoque panno tecta.

Di-

quæ multo pauperioribus nupſere maritis. Ev. Matronarum ornatus non eſt in veſtibus, aut reliquo corporis cultu, quemadmodum docet [1] divus Petrus Apoſtolus, (nam id audivi nuper in concione,) ſed in caſtis ac pudicis moribus, & in ornamentis animi. Meretrices coluntur oculis multorum. Nos ſatis cultæ ſumus, ſi placeamus uni marito. Xa. Sed interim ille bonus vir, tam in uxorem parcus, ſtrenuè prodigit dotem, quam ex me non mediocrem accepit. Ev. Quibus rebus? Xa. Quibus ipſi viſum fuerit; vino, ſcortis, alea. Ev. Bona verba. Xa. Atqui ſic res habet. Deinde, cum mihi temulentus ad multam noctem redit domum diu exſpectatus, deſtertit noctem totam, nonnunquam & lectum convomens, ut ne quid addam. Ev. [2] St! te ipſam dehoneſtas, cum dehoneſtas maritum. Xa. Emoriar, niſi mallem dormire cum [3] ſcropha, quam cum tali marito. Ev. Non tu tum illum excipis jurgio? Xa. Ita ut dignus eſt: ſentit, me non eſſe mutam. Ev. Quid ille contra? Xa. Initio reclamabat ſæviſſime, credens fore, ut me ſævis verbis [4] protelaret. Ev. Nunquamne rixa incruduit uſque ad vebera? Xa. Semel duntaxat eo incaluerat utrinque contentio, ut minimum res abfuerit à pugna. Ev. Quid ego audio? Xa. Librabat fuſtem, ſævis interim clamoribus intonans, ac dira minitans. Ev. Non ibi metuebas tu? Xa. Imo ego viciſſim corripiebam tripodem: ſi contigiſſet me digito, ſenſiſſet, mihi non deeſſe manus. Ev. Novum clypei genus. Deerat colus lanceæ vice. Xa. Senſiſſet, ſibi cum [5] viragine rem eſſe. Ev. Ah mea Xantippe, non ita decet. Xa. Quid decet? Si ille me non habet pro uxore, nec illum habitura ſum pro marito. Ev. [1] At Paulus docet, uxores

1 *Divus Petrus Apoſtolus*] 1 Petr. 3. 3.

2 *St!*] Interjectio eſt, innuens ſilentium: ſic enim docti legendum cenſent illud ex Phormione *Terentii*, Act. 5. ſc. 1. *Non es obſecro, quem ſemper te eſſe dictitaſti? Ch. St! So. Quid has metuis fores?* Quo loco pro *St!* depravate legitur, *eſt*.

3 *Scropha*] Scropha, porca, quæ multos porcos peperit.

4 *Protelaret*] Id eſt, perturbaret, exagitaret, & longe propelleret. ex Græco τῆλε, *longe*.

5 *Viragine*] Fortis fœmina, virilia opera faciens.

1 *Paulus docet*] Eph. 5. Col. 3.

2 Pe-

res oportere ſubditas eſſe viris cum omni reverentia. Et [2] Petrus nobis exemplum proponit Saræ, quæ maritum ſuum Abraham *dominum* appellabat. Xa. Audivi iſta. Sed idem Paulus docet, ut viri diligant uxores ſuas, ſicut [3] Chriſtus dilexit ſponſam ſuam Eccleſiam. Meminerit ille officii ſui, ego meminero mei. Ev. Sed tamen, ubi res in eum ſtatum devenit, ut alteri cedendum ſit, æquum eſt uxorem marito cedere. Xa. Si modo ille maritus eſt appellandus, qui me habet pro ancilla. Ev. Sed dic, mea Xanthippe poſt deſiit minitari verbera? Xa. Deſiit, & ſapuit, alioqui vapulaſſet. Ev. Sed tu non deſiiſti rixari cum illo? Xa. Nec deſinam. Ev. Quid ille interea? Xa. Quid? nonnunquam dormit, [4] ſomnium hominis; interdum nihil aliud, quam ridet; aliquoties arripit [5] teſtudinem, in qua vix tres habet fides: eam, quantum poteſt, pulſans, mihi vociferanti obſtre-

2 *Petrus*] 1 Petr. 2.

3 *Chriſtus*] Eph. 5. 25.

4 *Somnium hominis*] Synechdochice, forma nempe ſumta pro formato: *ſomnium* ergo *hominis* pro homine ſomniculoſo. *Sic corvi ſtupor pro ſtupido corvo Phad. l. 1. f. 13. v. 12. ubi V. Schiop. & Fabrum. Sic amor & error Herculis pro Hercule amante & errante V. Paſſerat. ad Propert. l. 1. El. 13. v. 23. & ad El. 20. v. 15. Sic* καδμείαν μέριμναν *pro Cadmo Sollicito Schol. Eurip. Phoeniſſ. v. 1070.* δορὸς ἀλκὴ *pro exercitu robuſto, defendente. v. 1104. & e contra Antiqui dixerunt* ἄτλω στεναγμάτων, *i. e.* ἄτλω ἐστεναγμένην: κυρίους τ δυνάμεως *pro* κυρίους μεγάλα δυναμένους *V. Cl. Potterum ad Lycophr. v. 318* λύρας ἀοιδὰν *pro carmine lyrico Eurip. Med. 425* καύχας ἀοιδὰ *pro* ἡ ᾠδὴ καυχητικὴ *Schol. Pind. O. Nem. 9. v. 17. & Propert. 2, 1, 9.* Sive Lyrae Carmen *ubi Paſſerat.* ὅπλα τ ὀργῆς *ſunt arma, qua ira miniſtrat. Æliano l. 14. V. H. c. 24.* δήμου ἀνὴρ, *i. e.* ἀνὴρ δημότης *V. Perizon. ad Æl. l. 12. V. H. c. 43. §. 2.* δόμους ἀβρότατον, *i. e.* οἴκους τ εὐδαιμονίας *ſive* πλουσίους. *V. Schol. Pindarô. O. Pyth. XI. v. 51. quod imitatus mihi videtur Phadrus l. 4. fab. 4. v. 44.* Luxuriae Domum *V. ibi. Cl. Scheff. apud. C. Nepotem Alcib. c. 4.* Invidiae Crimine, *ſumitur pro accuſatione ex invidia, qua laborabat Alcibiades, ortâ.* Crimen *enim notat ibi criminationem V. Munk. ad Hygin. f. 19. niſi quis malit* Crimine *ſimpliciter explicare per* Caussam, *quo ſenſu occurrit apud Virg. 2. Æn. v. 65. & 98. ubi Serv. Si vero pro criminatione accipias, ſubauditur vox* ἕνεκα *ſæpius omiſſa, ut apud ipſum Nepotem in Thraſyb. c. 4.* Honoris corona *(explicante ita Scotto) V. Cl. Periz. ad Sanctii Min. L. 4. c. 4. §. 14. more Atticorum, dequo conſulendi Schol. Ariſt. Acharn. v. 209, 227. Stolberg. ad Sophocl. Ajac. v. 910. & 1135. & p. 117. Bos Ellipſ. p 288 an apud. Sophocl. Ajac. v. 356. ſub* γένος ναίας ἀρωγὸν τέχνας *ſubaudiendum* ἕνεκα, *an referendum ſit ad iſtam periphraſin, de qua jam egi, per genitivum expreſſam Triclinius dubitat.* A.

5 *Teſtudinem*] Cithara teſtudo dicta, quia Mercurius citharam de ſicca teſtudine confecit. *V. Serv. ad Virg. 4 Georg.* 464. A.

6 *Male*

ſtrepit. Ev. Ea res[6] male urit te? Xa. Sic ut dici vix poſſit. Aliquando vix tempero à manibus. Ev. Mea Xanthippe, permittis mihi, ut liberius loquar apud te? Xa. Permitto. Ev. Idem jus erit tibi apud me. Hoc certe poſtulat noſtra neceſſitudo, ab ipſis [7] pene incunabulis inter nos inita. Xa. Vera narras, nec ulla ſodalium unquam carior fuit animo meo. Ev. Qualisqualis eſt tuus maritus, illud cogita, non eſſe jus permutandi. Olim immedicabilibus diſſidiis remedium extremum erat[8] divortium: nunc hoc in totum ademtum eſt; uſque ad extremum vitæ diem ille tuus ſit maritus, oportet, & tu illius uxor. Xa. Superi male faxint, qui jus hoc nobis ademerunt. Ev. Bona verba: [1] ſic viſum eſt Chriſto. Xa. Vix credo. Ev. Sic habet. Nunc nihil ſupereſt, niſi ut uterque ad alterius mores, & ingenium accommodando ſeſe, concordiæ ſtudeatis. Xa. An ego poſſum illum refingere? Ev. Non minimum momenti eſt in uxoribus, quales ſint mariti. Xa. Pulcre convenit tibi cum tuo? Ev. Nunc tranquilla omnia. Xa. Ergo turbarum nonnihil erat initio. Ev. Nihil unquam tempeſtatis; ſed tamen, ut fit inter homines, nonnunquam nubeculæ quædam oboriebantur, quæ poterant gignere tempeſtatem, niſi commoditate morum fuiſſet occurſum. Habet ſuos quiſque mores, & eſt ſua cuique ſententia: &, ſi verum fateri volumus, ſunt ſua cuique vitia: [2] quæ ſi uſquam, certe in matrimonio noviſſe oportet, non odiſſe. Xa. Recte mones. Ev. Fit autem frequenter, ut [3] diſſiliat benevolentia mutua in-

6 *Male urit te*] Metaphorica locutione pro *diſcruciat*, dolore afficit.

7 *Pene incunabulis*] Eundem ſenſum habet *à teneris unguiculis*, *à primis vitæ rudimentis*, *à prima pueritia*.

8 *Divortium*] Iſidoro divortium eſt, quoties diſſoluto matrimonio alter eorum alteras nuptias ſequitur. Dictum à flexu viarum, hoc eſt via in diverſa tendens. Crebrum id apud Romanos & Iſraëlitas. Eſt autem vel activum, cum propter adulterii crimen, capitaliter non punitum, cognitione magiſtratus interveniente, pars innocens à ſe repellit nocentem, & alterius matrimonii contrahendi poteſtatem nanciſcitur. Vel eſt paſſivum, quando pars innocens malitioſe à conjuge deſeritur.

1 *Sic viſum eſt Chriſto*] Chriſtus Matth. 19. 8. Divortia Iſraëlitarum, quæ levibus & variis de cauſis fiebant, Deo non quidem præcipiente, ſed tolerante, plane abrogavit.

2 *Quæ ſi uſquam*] Alludit ad verſiculum proverbialem, *Mores amici noveris, non oderis*.

3 *Diſſiliat*] Rumpatur, frangatur.

4 An-

inter maritum & uxorem [4] antequam alter alteri satis notus sit. Id est in primis cavendum. Semel enim orta simultate, ægre sarcitur gratia, præsertim si res ad atrocia convicia processerit. Quæ glutino committuntur, si statim concutias, facile distrahuntur: cæterum, ubi siccato glutino semel cohæserint, nihil firmius. Proinde in initio nihil non faciendum, ut inter uxorem & maritum coalescat confirmeturque benevolentia. Id maxime fit obsequio, morumque commoditate. Nam benevolentia, quæ sola formæ gratia conciliatur, ferme temporaria est. Xa. Sed narra nobis, obsecro, quibus artibus pertraxeris maritum ad tuos mores. Ev. Dicam in hoc, ut imiteris. Xa. Si queam. Ev. Facillimum erit, si velis; nec adhuc serum est. Nam & ille juvenis est, & tu puella; ac nondum annus, opinor, expletus est à nuptiis. Xa. Vera prædicas. Ev. Dicam igitur, sed taciturae. Xa. Maxime. Ev. [1] Illa prima mihi cura fuit, ut in omnibus essem jucunda marito, ne quid esset, quod illius animum offenderet: observabam affectum ac sensum illius; observabam & tempora, & quibus rebus deliniretur, quibus irritaretur; quemadmodum facere solent ii, qui elephantos ac leones cicurant, aut similia animantia, quæ vi cogi non possunt. Xa. Tale animal mihi domi est. Ev. Qui adeunt elephantos, non gestant vestem candidam; nec puniceam, qui tauros, quod his coloribus compertum sit, ea animantia efferari. Quemadmodum & tigres tympanorum sonitu sic aguntur in rabiem, ut se ipsas dilanient. Et qui tractant equos, habent [2] voces, habent [3] poppysmata & [4] palpum, aliaque, quibus ferocientes mitigent. Quanto magis decet

nos

4 *Antequam*] Hoc Plutarchus in præceptis connubialibus.

1 *Illa prima mihi*] Hæc eadem Plutarchus in præceptis connubialibus.

2 *Voces*] Ad vocem hominis, equi redduntur mitiores.

3 *Poppysmata*] Poppysma sonitus est, propemodum imitans ventris crepitum, qui fit ore aut manibus apte complosis, non sine humore. Auctore Plinio, fulgetras adorare poppysmate, gentium olim consensus erat: unde est illud *Aristophanis*, Πρὸς τὰς βροντὰς ἀποπέρδειν.

4 *Palpum*] De Palpo *Horatius*: Cui male si palpare, recalcitrat. *Palpari* autem, est vola leviter percurrere tergum equi ferocientis.

nos his artibus uti erga maritos, quibuscum nobis, velimus, nolimus, per omnem vitam [5] est tectum ac lectus communis? XA. Perge, quod cœpisti. EV. His animadversis attemperabam me illi, cavens, ne quid offensæ nasceretur. XA. Quînam id poteras? EV. Primum in cura rerum domesticarum, quæ peculiaris est provincia matronarum, advigilabam, non solum cavens, ne quid esset prætermissum, verum etiam ut omnia congruerent ad illius sensum, in rebus etiam minutissimis. XA. Quibus? EV. Puta, si maritus hoc aut illo cibo peculiariter delectetur, si cibus placeat hoc aut illo modo coctus, si lectus hoc aut illo modo stratus. XA. At quo pacto attemperares te ei, qui domi non esset, aut esset ebrius? EV. Mane; [1] isthuc ibam. Si quando maritus videbatur admodum tristis, nec esset appellandi tempus, nequaquam ridebam, ac nugabar, quemadmodum nonnullæ mulieres solent; sed sumebam & ipsa vultum [2] submœstum ac solicitum. Quemadmodum enim speculum, si probum est, semper reddit imaginem intuentis: ita decet matremfamilias ad affectum mariti congruere, ne sit alacris illo mœrente, aut hilaris illo commoto. Quod si quando commotior erat, aut blando sermone leniebam, aut silentio concedebam iracundiæ, donec ea [3] refrigerata tempus se daret vel purgandi, vel admonendi. Idem faciebam, si quando plus æquo potius redibat domum; nec id temporis nisi jucunda loquebar illi; tantum blanditiis pertrahebam ad lectum. XA. Infelix vero uxorum conditio, si iratis, ebriis, & quidquid libet, patrantibus maritis tantum obsequentur. EV. Quasi vero hoc non sit mutuum obsequium. Coguntur & illi multa ferre in moribus nostris. Est tamen tempus, cum in re seria fas est uxori mo-

ne-

5 *Est tectum*] Rom. 7. 3. & 1 Corinth. 7. 39. Paulus expresse ait, non solvi conjugium, nisi morte alterius conjugis. Loquitur vero de conjugio per adulterium non violato. Alioquin alia ratio est in adulterio, Matthæi 5. 32.

1 *Isthuc ibam*] Id est, hoc eram dictura. *Terentii* verba sunt.

2 *Submœstum*] *Sub* in compositis interdum diminutionem primitivi, ut hoc loco indicat: inde *submœstus*, id est aliquo modo mœstus: alioquin *mœstus* est valde tristis.

3 *Refrigerata*] Id est, ubi refrixit, sive

de

nere virum, si quid est alicujus momenti: nam ad levia præstat [4] connivere. Xa. Quod tandem? Ev. Cum erit [5] animo vacuo, nec commotus, nec solicitus, nec potus, tum absque testibus blande monendus vel rogandus potius, ut in hoc aut illo [6] melius consulat rei, aut famæ, aut valetudini suæ. Atque hæc ipsa admonitio [1] leporibus ac facetiis erit condienda. Nonnunquam præfatione ab illo [2] stipulari soleo, ne mihi succenserit, si quid stulta mulier admonerem, quod ad illius honorem, aut valetudinem, aut salutem facere videretur. Ubi monuissem, quæ volebam, amputavi sermonem illum, & ad alia jucundiora deflectebam. Est enim fere hoc nostrum vitium, mea Xanthippe, ut [3] semel exorsæ loqui, finem facere nequeamus. Xa. Ajunt. Ev. Illud in primis cavebam; ne præsentibus aliis, maritum objurgarem, aut ne quid querelarum domo efferrem. Facilius sarcitur, si quid inter duos commissum est. Quod si quid exstiterit ejus generis, ut nec ferri possit, nec uxoris admonitione sanari, civilius est, ut uxor querelam deferat ad parentes & cognatos mariti, quam ad suos, & ita querelam temperet, ne videatur odisse maritum: sed vitium potius mariti. Nec tamen effutiat omnia; ut hicquoque tacitus agnoscat, & amet uxoris civilitatem. Xa. Philosopham esse oportet, quæ ista præstet. Ev. Imo talibus factis maritos ad similem civilitatem invitabimus. Xa. Sunt, quos nulla civilitate corrigas. Ev. Equidem non arbitror. sed fac esse. Primum illud cogita; maritus ferendus est, qualis qualis est. Præstabilius igitur est ferre vel sui similem, vel paullo commo-

deferbuit. Ita *Fabius:* Refrigerato inventionis amore. Sic & *recanduisse* dicitur ira.

4 *Connivere*] Id est, quasi clausis oculis dissimulare, te videre, quod vides.

5 *Animo vacuo*] Dicitur animus vacuus, cum nullis curis & occupationibus distrahitur.

6 *Melius consulat rei*] Quemadmodum consulere cum accusativo designat *consilium petere:* ita cum dativo *consilium dare*. In rebus autem inanimatis, ut hic, idem quod *prospicere, providere*.

1 *Leporibus*] Tritus est versiculus: *In sylvis lepores, in verbis quære lepôres.*

2 *Stipulari*] Stipulor proprie, pecuniam spondeo. Unde *stipulatio* verborum conceptio, quibus is, qui interrogatur, daturum facturumve se id, quod interrogatus est, respondet. Ablativo junctum cum præpositione activæ & passivæ est significationis: *Stipulor* enim *à te*, vel idem est, quod rogo te, ut hic, vel rogor à te.

3 *Semel exorsa*] Id garrulitatis vitium haud immerito in mulieribus taxat auctor.

modiorem factum nostra civilitate, quam nostra sævitia pejorem in dies. Quid si proferam maritos, qui simili civilitate correxerunt sponsas suas? Quanto magis decet nos idem præstare adversus maritos? XA. Narrabis igitur exemplum meo marito dissimillimum. Ev. Est mihi familiaritas cum homine quodam nobili, docto singularique morum dexteritate. Is duxerat puellam virginem, annos natam decem & septem, ruri in parentum ædibus perpetuo educatam, ut nobiles fere gaudent habitare ruri, ob venatum & aucupium. Rudem volebat ille, quo facilius illam ad suos mores fingeret: cœpit eam instituere literis ac musica, paullatimque assuefacere, ut [1] redderet ea, quæ audisset in concione, cæterisque rebus formare, quæ post essent usui futuræ. Hæc quoniam erant nova puellæ, quæ domi suæ fuerat in summo otio, & inter famulorum colloquia lususque educata, cœperunt esse tædio. Detrectabat obsequium, & cum maritus urgeret, illa sine fine flebat, nonnunquam & in terram abjiciebat sese, occipitium illidens solo, quasi mortem optans. Earum rerum cum nullus esset finis, maritus dissimulato [2] stomacho, invitabat uxorem, ut animi relaxandi gratia una proficiscerentur rus ad ædes soceri. Ibi lubens obtemperabat uxor. Eo cum ventum esset, maritus reliquit uxorem apud matrem & sorores, ipse cum socero prodibat venatum. Ibi submotis testibus denarrat socero, se sperasse jucundam vitæ sociam; nunc habere perpetuo lacrimantem, ac sese discruciantem, nec ullis monitis sanabilem: orat, ut sibi adsit in medendo filiæ morbo. Socer respondet; Se [3] semel illi tradidisse filiam: quod si illa non obtemperaret verbis, uteretur suo jure, & ver-

1 *Redderet*] Reddit, qui solvit: reddit & discipulus, cum recitat audita; nam qui docet aut dictat, quasi credit mutuum.

2 *Stomacho*] Id est, in iram, quam pectore coquebat, non aperte prorumpens: sæpe enim *stomachus*, Latinis pro *indignatione*, *fastidio*, *ira* sumitur. STOMACHUS *a Latinis pro ira sumitur, quia in eo ira sedes est V. P. Manut. ad Cic. 1. Fam. Ep. 9. ad 2. Fam. Ep. 16. & Cuper. ad 9. Fam. Ep. 2. & quidem pro ingenti irâ poni docet Scholiastes Cruquii ad Horat. Carm. 1. od. 6. v. 6. A.*

3 *Semel tradidisse*] Semel non refertur ad *bis*; sed declarat totum filiæ jus traditum sponso.

4 Ver-

[4] verberibus eam emendaret. Tum gener, Novi, inquit, jus meum; ſed malim, eam tua vel arte, vel auctoritate ſanari, quam ad hoc extremum remedium venire. Socer pollicitus eſt, ſe curaturum. Poſt unum atque alterum diem captat tempus ac locum, ut ſolus eſſet cum filia: ibi vultu ad ſeveritatem compoſito, incipit commemorare quam illa eſſet [1] infelici forma, quam non amabilibus moribus, quam ſæpe metuiſſet, ne nullum illi poſſet invenire maritum. At ego meo maximo labore, inquit, talem inveni tibi, qualem nulla non optaret ſibi, quantumvis felix. Et tamen tu, non agnoſcens, quid pro te fecerim, nec intelligens, te talem habere maritum, qui, niſi eſſet humaniſſimus, vix te dignaretur habere in ancillarum numero, rebellas illi. Ne longum faciam, ſic incanduit patris oratio, ut vix videretur manibus temperare. Eſt enim vir ingenio mire vafro, qui [2] citra perſonam omnem poſſet quamvis agere comœdiam. Ibi puella partim metu, partim veritate commota, accidit ad patris genua, rogans, ut præteritorum vellet obliviſci, ſe in poſterum memorem fore officii ſui. Ignovit pater, pollicitus, ſe quoque fore patrem amantiſſimum, ſi, quod polliceretur, præſtaret. XA. Quid deinde? EV. Puella digreſſa à colloquio parentis, rediit in cubiculum, offendit maritum ſolum; accidit illi ad genua, & ait: Marite, hactenus non novi neque te, neque me ipſam, poſthac videbis, me aliam factam, tantum obliviſcere ſuperiorum. Hanc vocem maritus excepit oſculo, & omnia pollicitus eſt, ſi illa perſiſteret jeo animo. XA. Quid? perſtitit? EV. Uſque ad mortem: neque quidquam erat tam humile, quod illa non alacris ac volens obiret, volente marito. Tantus amor inter

cos

4 *Verberibus eam emendaret*] Apud Germanos præcipue cædendi uxores mos obtinet: Apud Belgas non immerito ducitur probro. Recte Varro in Sat. Menip. *Vitium uxoris aut tollendum aut ferendum eſt.* Qui tollit vitium; uxorem commodiorem præſtat: qui fert, ſeſe meliorem facit. Subjungit autem Agellius: Hæc verba Varronis, *tollere* & *ferre* lepide quidem compoſita ſunt: ſed *tollere* apparet dictum pro corrigere.

1 *Infelici forma*] Id eſt, neutiquam formoſa.

2 *Citra perſonam*] Perſonati hiſtriones agebant fabulas. *Perſona* autem eſt facies appoſititia.

eos natus est & confirmatus. Post annos aliquot puella crebro sibi gratulata est, quod contigisset tali marito nubere; qui nisi contigisset, eram, inquit, omnium mulierum perditissima. XA. Talium maritorum non minus rara est copia, quam [3] alborum corvorum. EV. Jam si molestum non est, referam tibi quiddam de marito, commoditate uxoris correcto, quod nuper accidit in hac ipsa civitate. XA. Nihil est, quod agam, & perquam grata mihi est tua confabulatio. EV. Est vir quidam non postremæ nobilitatis; is, ut solet hoc hominum genus, plerunque venabatur. Ruri incidit in puellam quandam pauperrimæ muliérculæ filiam: [1] in eam cœpit deperire, homo jam provectioris ætatis. Atque hujus gratia frequenter pernoctabat foris. Prætextus erat venatio. Uxor hujus, mulier insigni probitate, nescio, quid suspicans, pervestigavit furta mariti sui: & eo profecta, nescio quo, adiit casam illam rusticanam; expiscata est de toto negotio, ubi dormiret, unde biberet, quis esset apparatus convivii. Nihil erat ibi supellectilis, sed mera paupertas. Abiit matrona domum, ac mox rediit, secum adducens lectum commodum & apparatum; vasa aliquot argentea; addidit pecuniam, admonens, ut, si quando rediret ille, tractarent eum civilius, [2] dissimulans interim, sese uxorem esse, ac sororem esse simulans. Post dies aliquot redit eo furtim maritus; videt auctam suppellectilem, & apparatum lautiorem. Rogat, unde is nitor insolitus: ajunt, matronam quandam honestam illi cognatam hæc advexisse, ac mandasse, ut honestius posthac [3] acciperetur. Ilico tetigit [4] animum illius su-

3 *Alborum corvorum*] De raris inventu dixit Juvenalis, *corvo quoque rarior albo*. Galeni verba sunt: Lycus dum palam est, eum neque vera loqui, neque eadem cum Erasistrato, similis videtur albo corvo, qui nec ipsis corvis admisceri possit ob colorem, nec columbis ob magnitudinem. Conveniet autem in hominem sui ingenii & alienum à sensu communi. Sunt enim, quos pudet usque cum quoque consentire, quasi nihil verum sit, nisi diversum sit.

1 *In eam cœpit deperire*] Deperit aliquam, qui ardenter amat: Deperit in aliquam, qui ardentissime, ita ut quasi præ amore pereat.

2 *Dissimulans*] Dissimulamus vera, simulamus falsa.

3 *Acciperetur*] Pro tractaretur, quemadmodum bene habiti dicuntur. Ita Terent.

ſuſpicio, uxoris hoc eſſe factum. Reverſus domum, rogat, num illic fuiſſet: illa non negat. Rogavit, & quo tandem conſilio miſiſſet eo ſupellectilem. Mi vir, inquit, aſſuetus es vitæ commodiori. Videbam, illic te durius accipi; putabam eſſe officii mei, ut, quando ita tibi cordi eſt, lautius illic habereris. Xa. O matronam nimium bonam! Ego citius pro lecto ſubſtraviſſem illi faſciculum [1] urticarum ac [2] tribulorum. Ev. Sed audi finem. Vir, perſpecta tanta probitate, tantaque manſuetudine conjugis ſuæ, nunquam deinde uſus eſt furtivo concubitu, ſed domi ſemet oblectavit cum ſua. Scio, tibi notum eſſe Gilbertum Batavum. Xa. Novi. Ev. Is, ut ſcis, florenti ætate duxit uxorem jam provectiorem ac [3] vergenti ætate. Xa. Dotem fortaſſe duxit, non uxorem. Ev. Sic eſt. Is faſtidiens uxoris, adamabat mulierculam, cum qua ſe ſubinde oblectabat foris. Raro domi prandebat, aut cœnabat. Quid tu heic eras factura? Xa. Quid? Ego illi adamatæ [4] involaſſem in capillos, & maritum exeuntem ad illam, perfudiſſem [5] lotio, ut ſic unctus iret ad convivium. Ev. At quanto hæc prudentius? Invitabat mulierculam domum ſuam, comiter accipiebat. Ita maritum quoque ſine veneficiis domum pertraxit. Et ſi quando foris cœnabat cum illa, miſit eo [6] miſſum aliquem elegantiorem, jubens, ut ſuaviter viverent. Xa. Ego malim mori, quam eſſe [7] lena mei mariti. Ev. Verum interim rem ipſam expende. Nonne

hoc

rent. *Accipit hominem nemo melius.*

4 *Animum*] Id eſt, cœpit ſtatim ſuſpicari.

1 *Urticarum*] Genus herbæ ab urendo ita dictæ: folia etiam attacta acerrime urunt. Belg. *een bernende Netel.*

2 *Tribulorum*] Tribulus itidem herbæ ſpecies, à ſemine triangulari ſic nuncupatus, vel quod cuſpidatus trifariam feriat. Belg. *Diſtelen.*

3 *Vergenti ætate*] Inclinata ad ſenium. Sic ea voce abſolute uſus eſt Suetonius.

4 *Involaſſem*] Sic pugnant mulieres. Sic Terent. Alioqui *involare* nonnunquam ſonat *furari*. *Catullus*: Huc dede pallium mihi meum, quod involaſti.

5 *Lotio*] Id accidit Socrati. Quocirca hæc dicuntur in perſona Xanthippes, quæ moroſa uxor erat Socratis. Et olim loti unctique ibant ad convivium.

6 *Miſſum*] Miſſus hic ſignificat *ferculum*, quia mittitur in menſam. Belg. *Een gerecht.*

7 *Lena*] Fœmininum à *leno*, qui eſt conciliator ſtupri, eo quod mentes miſerorum blandiatur & deliniendo ſeducat. *Lena*, ſtupri conciliatrix.

hoc multo satius erat, quam si sævitia sua prorsus alienasset maritum, ac totam ætatem in jurgiis exegisset? Xa. Fateor, minus esse mali, sed ego non possem. Ev. Unum adjiciam, atque ita discedam ab exemplis. Hic vicinus noster vir probus & integer, sed paulo iracundior, quodam die pulsaverat uxorem suam, fœminam laudatissimam. Ea se recepit in intimum conclave, atque illic lacrimans, atque singultiens, [1] decoquebat animi ægritudinem. Aliquanto post per occasionem eodem ingressus est maritus; reperit uxorem flentem. Quid, inquit, heic lacrimas, ac singultis, puerorum more? Tum illa prudenter; Quid? inquit, an non hoc satius, ut heic deplorem malum meum, quam si in via vociferer, quemadmodum solent aliæ mulieres? Hoc dicto tam uxorio, fractus ac victus hominis animus, data dextra pollicitus est uxori, se posthac nunquam in illam conjecturum manus: nec fecit. Xa. Ego idem impetravi à meo diversa ratione. Ev. Sed interim est inter vos bellum perpetuum. Xa. Quid igitur velles, me facere? Ev. Primum [2] mussanda est tibi omnis injuria mariti, & animus illius officiis, comitate, mansuetudine paullatim est conciliandus: aut vinces tandem, aut certe multo commodiore utêris, quam nunc uteris. Xa. Ille ferocior est, quam ut ullis officiis mansuescat. Ev. [3] Eja, ne dixeris. [4] Nulla est fera tam immanis, qui non officiis [5] cicuretur; ne desperes in homine. Fac periculum menses aliquot; me accusa, nisi senseris, consilium hoc tibi fuisse bono. Sunt etiam quædam vitia, ad quæ tibi connivendum est. Illud ante omnia tibi cavendum censeo, ne quid rixæ moveas in cubiculo, aut in lecto: sed curandum est, ut illic omnia sint festiva ac jucunda. Etenim si is locus, qui

1 *Decoquere*] Metaph. pro paulatim diminuere.

2 *Mussanda*] Dissimulanda vel tacite ferenda.

3 *Eja*] Corripientis est, alioqui sæpius adhortantis.

4 *Nulla est fera*] Huc spectant illa Ovidii: *Tempore Pœnorum compescitur ira leonum: Nec feritas, animo quæ fuit ante, manet. Quæque sui jussis obtemperat Inda magistri Bellua, servitium tempore victa subit.*

5 *Cicuretur*] Cicurare, mansuefacere: specialiter autem animal ex fera mansuetum seu cicurum efficere.

6 *Pre-*

qui diluendis offensis, sarciendæque gratiæ consecratus est lite aut ægritudine quapiam [6] profanetur; jam sublatum est omne remedium benevolentiæ reconciliandæ. Sunt enim fœminæ quædam tam morosæ, ut in ipso etiam coitu querantur ac rixentur, eamque voluptatem, quæ diluere solet ex animis virorum, si quid inerat molestiæ, morum fastidio reddant insuavem; pharmacum ipsum vitiantes, cum licuisset mederi offensis. Xa. Istud mihi frequenter accidit. Ev. Atqui tametsi semper est cavendum uxori, ne qua re molesta sit viro, tamen id maxime studere debet, ut in eo congressu se viro præbeat modis omnibus commodam & jucundam. Xa. Viro! mihi cum bellua res est. Ev. Mitte male loqui: fere nostra culpa viri mali sunt. Sed ut ad rem redeam: qui versantur in priscis fabulis Poëtarum, narrant, Venerem (eam faciunt deam connubii præsidem) habere [1] cestum arte Vulcani confectum: in eo intextum esse, quidquid est [2] amatorii medicamenti: eo se cingit, quoties congressura est cum marito. Xa. Fabulam audio. Ev. Verum: sed audi, quid sibi velit fabula. Xa. Dic. Ev. Illud docet, uxorem omnem curam adhibere oportere, ut in congressu connubiali jucunda sit marito, quo recalescat ac redintegretur amor ille maritalis; & discutiatur ex animo, si quid erat offensionis aut tædii. Xa. Sed unde nobis cestus ille? Ev. Nihil opus veneficiis aut incantamentis. Nullum incantamentum efficacius, quam morum probitas cum suavitate conjuncta. Xa. Ego tali marito blandiri non possum. Ev. At hoc tua refert, ut desinat esse talis. [3] Si Circes artibus posses maritum vertere

6 *Profanetur*] Sacra profanari dicuntur; lectulus autem locus est dicatus reconciliandæ benevolentiæ. hæc est sententia Plutarchi in præceptis conjugalibus.

1 *Cestum*] Cestus zona virginea, quam maritus prima nocte dissolvebat. Specialiter autem cingulum, quo Venus Martem, Juno Jovem conciliabant: efficax enim ad illectamenta gratiæ & amorum erat. Hinc Mart.

Ut Martis revocetur amor summique Tonantis

A te Juno petit Ceston & ipsa Venus. V. *Serv. ad Virg. 5. Æn. 69.* At

2 *Amatorii medicamenti*] Medicamentum ut pharmacon, μέσον est.

3 *Si Circes artibus*] Solis & Perses Nymphæ filia, & Æetæ Colchorum regis soror, veneficiorum peritissima; quæ & Ulyssis socios transformavit in sues.

re in suem aut ursum, faceres? XA. Nescio. EV. Nescis? An malles habere suem maritum, quam hominem? XA. Equidem malim hominem. EV. Age, quid si Circes artibus posses ex temulento reddere sobrium, ex prodigo frugalem, ex cessatore diligentem; nonne faceres? XA. Plane facerem; sed unde mihi istæ artes? EV. Atqui istas artes habes in te, si modo velis adhibere. Tuus, velis, nolis, sit oportet. Quo meliorem eum reddideris, hoc magis consulueris tibi. Tu tantum oculos habes defixos in illius vitia; eaque tibi exaggerant odium; [1] & hac ansa tantum arripis illum, qua teneri non potest. Illa potius contemplare, quæ bona sunt in illo; & hac ansa prehende illum, qua teneri potest. Antequam illi nuberes, tempus erat expendendi, quid haberet malorum. Oportebat enim non oculis solum, verum etiam auribus maritum deligere: nunc medendi tempus est, non accusandi. XA. Quæ mulier unquam auribus cepit maritum? EV. Oculis capit, quæ nihil aliud spectat, quam corporis formam: auribus, quæ diligenter observat, quid fama de illo prædicet. XA. Pulcre mones, sed sero. EV. At non serum est studere corrigendo marito. Ad eam rem conducet, si quid pignoris ex te natum fuerit viro. XA. Jam natum est. EV. Quando? XA. Jam pridem. EV. Quot menses sunt? XA. Ferme septem. EV. Quid ego audio? Tu nobis [2] trimestris fœtus jocum renovas? XA. Nequaquam. EV. Ita necesse est, si tempus à nuptiarum die supputas. XA. Imo ante nuptias fuerat mihi cum eo colloqui-

sues. Per *Circen* ergo voluptas significatur, qua in belluas & sues immundas homines mutantur.

1 *Et hac ansa*] Epictetus scripsit unicuique rei duas esse ansas; alteram, qua teneri possit; alteram, qua non possit: significans, In unaquaque re esse aliquid commodi, rursum aliquid incommodi. Stultus arripit ansam malam; sapiens alteram. Huic itaque nihil non tolerabile.

2 *Trimestris fœtus*] Trimestris fœtus. Allusit ad proverbialem versum, qui est apud Suetonium: *τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παιδία.* Felicibus etiam trimestres filii. Verba Suetonii sunt: Patrem Claudii Cæsaris Drusum, olim decimum, mox Neronem prænomine, Livia, cum Augusto gravida nupsisset, intra mensem tertium peperit: fuitque suspicio ex vitrico per adulterii consuetudinem procreatum. Statim certe vulgatus est versus: *τοῖς εὐτυχοῦσι*, &c. Ursinus autem legit *τοῖς κοινολεχέσιν*: quod & commodum sensum admittit.

1 *Fe-*

quium. Ev. An ex colloquio nascuntur pueri? Xa. Forte solam nactus, cœpit alludere, titillans axillas, ac latera, quo me provocaret ad risum. Ego non ferens titillationem, me resupinabam in lectum; ille incumbens figebat oscula, nec satis scio, quid egerit præterea: certe paucis post diebus uterus cœpit intumescere. Ev. I nunc, & maritum contemne; qui si lusitans gignit liberos, quid faciet, cum serio rem aget? Xa. Suspicor & nunc, me gravidam esse. Ev. Euge contigit [1] felici fundo bonus cultor. Xa. Hac in parte plus præstat, quam vellem. Ev. Ista querela tibi [2] cum paucis uxoribus est communis. Sed inter vos intercesserat pactum connubiale? Xa. Intercesserat. Ev. Levius igitur peccatum est. Estne proles mascula? Xa. Est. Ev. Illa vos rediget in gratiam, si tu vel paullulum temet accommodes. Quid alii prædicant de tuo marito sodales, & quibuscum habet commercium foris? Xa. Prædicant, eum esse moribus commodissimis, comem, liberalem, amicum amico. Ev. Et ista mihi bonam spem faciunt, illum fore, qualem volumus. Xa. At mihi uni talis non est. Ev. Sed tu te illi præbeto, qualem dixi, meque pro [3] Eulalia, voca Pseudolaliam, nisi tibi quoque talis esse cœperit. Quin & illud cogita, illum adhuc juvenem esse, nondum opinor, egressum annos viginti quatuor: nondum novit, quid sit esse patremfamilias. Jam non est tibi cogitandum de divortio. Xa. At frequenter cogitavi. Ev. Verum ea cogitatio, si quando tibi inciderit in mentem, primum reputa tecum, quam nihili res sit fœmina divulsa à viro. Summum decus matronæ est, morigeram esse suo conjugi. Ita natura comparatum est, ita voluit Deus, ut [4] mulier tota pendeat à viro. Tantum cogita id, quod res est, maritus est, alius non potest.

1 *Felici fundo*]. Sic *Plautus* locutus est, *fundum arat alienum*, de adultero.

2 *Cum paucis*] In pluribus proculdubio locum habet, quam in Messalina: *Et lassata viris sed non satiata recessit.*

3 *Eulalia*] Eulalia à bene loquendo nomen habet; *Pseudolalia*, à mendaci loquacitate.

4 *Mulier tota pendeat*] Eph. 5. 22. 23. 24. Uxores propriis viris subjicite vos ut Domino: quoniam vir est caput uxoris, ut & Christus est caput ecclesiæ. Itaque sicut ecclesia se subjicit Christo, ita & uxores se suis viris subjiciunto in omnibus.

1 No-

teſt obtingere. Deinde veniat in mentem puellus ille duobus communis. Quid de illo ſtatues? Auferes tecum? fraudabis maritum ſua poſſeſſione? Relinques apud illum? ſpoliabis te ipſam eo, quo nihil habes carius? Poſtremo dic mihi, habesne, quæ tibi male velint? XA. Habeo [1] novercam germanam; præterea ſocrum huic ſimillimam. Ev. Adeo tibi male volunt? XA. Cuperent exſtinctam. Ev. Et iſtæ tibi fac, ut in mentem veniant. Quid enim illis poſſis facere gratius, quam ſi videant, te divulſam à marito, viduam, imo plus quam viduam vivere? Nam viduis licet alteri nubere. XA. Equidem probo tuum conſilium, ſed tædet diutini laboris. Ev. At reputa, quantum laborum ſumſeris prius, quam hunc pſittacum docueris quædam humana verba ſonare. XA. Plurimum profecto. Ev. Et piget operam ſumere in fingendo marito, qui cum perpetuo ſuaviter degas ætatem? Quantum laboris ſumunt homines, ut equum ſibi commodum reddant? & nos pigebit adlaborare, ut maritis utamur commodioribus? XA. Quid faciam? Ev. Jam dixi. Cura, ut domi niteant omnia, ne quid ſit moleſtiæ, quod illum exigat ex ædibus. Tu te illi comem præbe, ſemper interim memor reverentiæ cujuſdam, quam uxor debet marito. Abſit triſtitia; ſed abſit & petulantia: nec putida ſis, nec laſciva. Sit apparatus domi lautus. Noſti palatum mariti: quod illi ſuaviſſimum eſt, id coquito. Quin etiam iis, quos ille amat, comem & affabilem te præbeto. Hos frequenter ad convivium voca. In convivio facito, ut læta plenaque hilaritatis ſint omnia. Denique, ſi quando ille vino lætior pulſabit ſuam teſtudinem, tu voce accinito. Sic aſſuefacies, maritum manere domi, & minues impenſas. Sic enim ille cogitabit tandem; Næ ego inſigniter inſanio, qui foris magna rei famæque jactura victitem cum ſcorto, cum domi habeam uxorem multo lepidio-

1 *Novercam germanam*] Novercam germanam, non de gente aut ſorore ſentit: ſed germanam dixit veram. Novercarum eſt autem, odiſſe privignos. Hinc Ovid. *Lurida terribiles miſcent aconita novercæ.*

2 *Miſte-*

pidiorem, meique amantiorem, apud quam nitidius ac lautius accipi liceat. Xa. An credis successurum, si tentem? Ev. Me vide. Ad me recipio. Interim & maritum tuum aggrediar; admonebo & illum sui officii. Xa. Laudo consilium: at vide, ne quid hujus rei suboleat ipsi; [1] misceret cœlum terræ. Ev. Ne metue. Ita per ambages temperabo sermonem, ut ipse mihi narret, quid inter vos sit turbarum. Hoc facto, meo more tractabo illum blandissime, & ut spero, tradam eum tibi commodiorem. De te per occasionem mentiar, quam amanter de illo sis locuta. Xa. Christus bene fortunet, quod agimus. Ev. Aderit, modo ne desis tibi.

1 *Misceret cœlum terræ*] Proverbialis hyperbole est, pro eo, quod est: *Omnia perturbaret*. De vehementi perturbatione dictum est proverbium. Iuvenalis, *Licet & mare cœlo confundas, homo sum.*

Militis, et [1] Carthusiani.

Mi. Salve, mi frater. Ca. Salve & tu, germane carissime. Mi. Vix te agnosco. Ca. Adeone consenui intra biennium? Mi. Non: sed caput rasum, nova vestis faciunt, ut mihi videaris aliud quoddam animal. Ca. Itane non agnosceres uxorem tuam, si tibi occurreret induta nova veste? Mi. Non, si tali. Ca. At ego te probe agnosco, cui non solum vestis mutata est, verum etiam facies, totusque corporis habitus. Quot coloribus pictus es? Nulla avis æque variat plumas suas. Tum quam omnia secta, quam nihil juxta naturam aut morem communem! Adde tonsum verticem, barbam semirasam, silvam, quæ supra labrum superius

1 Carthusiani] Carthusianorum ordo à Brunone Coloniensi circa annum 1080. erectus. Addunt Pontificii occasionem: quod nempe Parisiensis Professoris cadaver tumulo inferendum, ter se in feretro erexerit, prædicans flebili voce suam condemnationem. Dictus Bruno, rei novitate exterritus, præcipue cum Professor hic pie & inculpate vixisset, de emendanda serio vita continuo cogitavit: utque Deo ardentius inserviret in desertum locum Carthusiam in Gallia Celtica secessit: ubi comitibus aliquot stipatus Monasterium erexit, duroque vitæ generi se adstrinxit.

1 Sa-

perius eſt, perplexam, nec aliter hinc & hinc prominentem, quam ſolent in felibus pili longiores. Nec una cicatrix fœdavit vultum; ut [1] Samius quiſpiam litteratus videri poſſis, de quo jocus eſt proverbii. MI. Sic decet ridere è bello. Sed dic mihi, erat heic tanta bonorum medicorum inopia? CA. Quam ob rem? MI. Quia nulli commiſeris ſanandum cerebrum tuum prius, quam in hanc ſervitutem te præcipitem dares. CA. Itane videor inſaniſſe? MI. Maxime. Quid erat neceſſe, heic te [2] ſepeliri ante tempus, cum eſſet, unde commode viveres in mundo? CA. An nunc non videor tibi in mundo vivere? MI. Non, per Jovem. CA. Dic, quam ob rem? MI. Quia non licet ambulare, quo velis. Huic loco velut caveæ includeris: adde raſuram, veſtem [3] prodigioſam, [4] ſolitudinem, piſcium [5] perpetuum eſum, ut mirer, te ipſum non verti in piſcem. CA. Si verterentur homines in omnia, quibus veſcuntur, tu jam pridem porcus eſſes. Nam ſuilla ſoles delectari. MI. Non dubito, quin jam dudum pœniteat te inſtituti: paucos enim comperio, quos non capiat pœnitudo. CA. Hoc illis uſu venit, qui ſe in hoc vitæ genus velut in puteum præcipitant: ego deſcendi ſenſim & conſulto, prius explorato me ipſo, perſpectaque tota hujus vitæ ratione, jam annos natus viginti octo, qua ætate ſibi quiſque notus eſſe poteſt. Quod ad locum attinet, tu quoque

que

1 *Samius*] Proverbium in cicatticoſos & ſtigmatum plenos convenit. Inde autem dictum, quod quum Samii captivis Athenienſium inuſſiſſent noctuam, Athenienſes viciſſim Samiis inurebant Samænam, quam in collectaneis opinor dictam σάμαιν. Id erat genus navis lato ventre, à prora veluti ſuillum roſtrum præferens. Alii tamen aliam originem oſtendunt.

2 *Sepeliri ante tempus*] Alludit huic, qnod dicuntur mundo mortui.

3 *Prodigioſam*] Uruntur enim interiori hirſuta toga abſqne induſio, cum exteriori atro pallio ſuper albam tunicam.

4 *Solitudinem*] Bruno ordinis inſtitutor ſelegerat locum in Gallia Celtica aridis petrls horrendum, & plane ab hominum conſortio periculoſo acceſſu ſemorum. Etiam hodieque ſoli prandent & in cellulis deliteſcunt Carthuſiani: rigidum vitæ genus plus, quam alii Monachi amplexi.

5 *Perpetuum eſum*] Nunquam carne veſçnutur, imo nec neceſſirate poſtulante: ita quidem ut continuo monaſterio ejiciendus ſit, qui vel fruſtillum comedit. Piſces autem nullos ipſi emunt: à donatis tamen (Pontificiorum hac in parte veſana liberalitas, ad pigros ventres ſuſtinendos, eſt nota) haud abhorrent.

1 *Vet*...

que loco angusto concluderis, si totius mundi consideres amplitudinem. Nec refert, quam spatiosus sit locus, modo nihil desit ad vitæ commoditatem. Multi raro aut nunquam exeunt civitatem, in qua nati sunt: qui si [1] vetarentur exire, magnopere sibi displicerent, & incesseret illis mira libido relinquendæ civitatis. hic affectus vulgaris est; quo ego careo. Imaginor, heic totum esse mundum, & hæc tabula mihi totum terrarum orbem repræsentat, quem ego cogitatione jucundius simul & tutius perambulo, quam is, qui navigavit ad novas insulas. MI. Heic tu propemodum dicis verum. CA. Rasuram damnare non potes, qui volens tondearis, utique commoditatis gratia. Mihi rasura, si nihil aliud, certe reddit caput purius, ac fortasse salubrius. Venetiæ quam multi patricii totum etiam caput radunt? Quid autem habet prodigiosum vestis? Nonne tegit corpus? Ad duplicem usum adhibetur vestis, ut depellatur injuria cœli, eaque velet, quæ pudor jubet tegi. An non hos usus præbet hæc vestis? Sed offendit color. quis color magis decet omnes Christianos, quam is, qui datus est omnibus in baptismo? Dictum est tibi quoque, Accipe vestem candidam. Hæc itaque vestis admonet me, quid promiserim in baptismo; nimirum [2] innocentiæ perpetuum studium. Porro solitudinem si vocas turbæ fugam; hoc exemplum est non nostrum, sed [3] veterum Prophetarum, atque etiam Philosophorum [4] Ethnicorum, & quibuscunque bonæ mentis cura fuit. imo Poëtæ, Astrologi, ac similibus artibus

1 *Vetarentur exire*] Exstat istius farinæ nota Historia. Non enim veritati repugnat tritum illud: Nitimur in vetitum semper, cupimusque negara.

2 *Innocentia*] Alba vestis Symbolum non tantum gloriæ, dignitatis & lætitiæ: sed & puritatis, ut hoc loco. Hinc de Martyribus sub Antichristo: Apoc. 7.14. Hi sunt, qui venerunt ex afflictione magna: & lavarunt stolas suas & dealbarunt in sanguine Agni.

3 *Veterum Prophetarum*] Ita Helias in Carmelum montem, Ioannes Baptista & Iesus Christus in desertum secedebant.

4 *Ethnicorum*] Hinc Seneca de se ipso: In hoc me recondidi & fores clausi, ut prodesse pluribus possim. Et Cicero: solitudine nihil potest esse jucundius, non modo miseris his temporibus & luctuosis, sed etiam tranquillis & optatis.

1 *Inter-*

tibus dediti, quoties aliquid magni ac supra vulgus hominum moliuntur, secessum quærere solent. Cur autem voces hanc solitudinem? Unius amiculi confabulatio pellit solitudinis tædium. Heic habeo sodales omnium rerum plus, quam sedecim. Ad hæc intervisunt amici crebrius, quam vellem, aut expedit; & tibi videor in solitudine vivere? MI. At non semper licet cum his confabulari. CA. Nec semper expedit. Atque hoc jucundior est confabulatio, quod voluptatis gratiam augeat [1] interrupta copia. MI. Non pessime conjectas. Nam mihi quoque suaviores sunt carnes revoluto Pascha post quadragesimam. CA. Nec interim tamen, cum maxime videor solus, desunt mihi confabulones, longe festiviores ac suaviores istis vulgaribus congerronibus. MI. Ubi sunt? CA. Vides heic codicem Euangelicum? in hoc mecum fabulatur ille, qui, olim additus facundus comes in via duobus discipulis proficiscentibus in Emauntem, effecit, ut non sentirent itineris laborem, sed sentirent dulcissimum cordis ardorem, inhiantes mellitis illius sermonibus. In hoc mihi loquitur Paulus, in hoc Esaias, cæterique Prophetæ. Heic mecum confabulatur dulcissimus ille Chrysostomus, heic Basilius, heic Augustinus, heic Hieronymus, heic Cyprianus, cæterique non minus eruditi, quam facundi doctores. An nosti ullos tam amœnos confabulones, quos cum his conferas? An in tali sodalitio, quod mihi nunquam non adest, reputas obrepere posse solitudinis tædium? MI. Mihi frustra loquerentur non intellecturo. CA. Jam quid refert, quibus rebus hoc corpusculum alatur? cui minimo satis fit, si juxta naturam vivamus. Uter nostrum habitior? tu, qui vesceris [2] perdicibus, phasianis, & capis; an ego, qui vivo piscibus? MI. Si tibi

1 *Interrupta copia*] *Juvenalis:* Voluptates commendat rarior usus.

2 *Perdicibus*] Perdices, Phasiani & Capi olim, ut & nunc, in deliciis summis habiti. De Phasianis ita Martial.

Argiva primum sum deportata carina:
Ante mihi notum nil nisi Phasis erat.

Creduntur enim Phasiani è Phasi fluvio ab Argonautis in Græciam delati.

1 *Vitam*

tibi esset uxor, ut mihi est, minus haberes succi. CA. Sed ideo sufficit quilibet cibus, & quantumvis exiguus. MI. Sed interim agitas [1] vitam Judaicam. CA. Bona verba; Christianam, si non assequimur, certe sequimur. MI. In veste, cibo, preculis, cæterisque cæremoniis ponitis fiduciam, neglecto studio pietatis Euangelicæ. CA. Quid alii faciant, non est meum judicare: ego his rebus nequaquam confido, minimumque tribuo; sed in animi puritate & in Christo colloco fiduciam. MI. Cur igitur observas? CA. Ut mihi pax sit cum fratribus meis; & ne cui quoquo modo sim offendiculo. Nolim autem offendere quenquam ob hujusmodi res leviculas, quas nihil est negotii servare. Ut sumus homines quacunque veste tecti; minutissimarum etiam rerum similitudo aut dissimilitudo conciliat, aut dirimit concordiam. [2] Rasum caput, aut vestis color, per se quidem non commendat me Deo. Sed quid diceret populus, si comam alerem, aut tuam istam vestem sumerem? Reddidi tibi rationem mei consilii: nunc quæso, ut mihi vicissim tui consilii rationem reddas, dicasque, ubi cessarint omnes boni medici, cum relicta domi uxore juvencula & liberis, proficiscereris in militiam, vili salario conductus ad jugulandos homines, idque tui quoque capitis periculo. Neque enim tibi res erat [3] cum fungis aut papaveribus, sed cum armatis viris. Utrum vero putas infelicius, jugulare Christianum hominem ob mercedulam, à quo nunquam sis læsus, an te ipsum

1 *Vitam Judaicam*] Imo si Pontificiorum religionem infinita pene copia superstitiosarum cæremoniarum vitiatam consideres, non immerito cum Judaismo de multitudine cæremoniarum certare judicatur.

2 *Rasum caput*] Originem rasuræ capitis in clero Pontificio Jacobus de Voragine non sine splendide mendaci fabulâ ad Petrum deferr: alii ad Anicetum. Revera autem anno trigesimo primo sæculi sexti in Concilio Toletano quarto primitus instituta est, directe contra morem Sacerdotum V. T. Deus enim stricte iisdem prohibuerat, ne comam in orbem tonderent, Levit. 19.

3 *Cum fungis*] Fungi fragiles sunt: & papavera solent decollari baculo. Verba Flori sunt: Filio Tarquinii Superbi Gabiis, ut voluerat recepto, atque per nuncios consulenti, quid fieri vellet, eminentia forte papaverum capita virgula excutiens, quum per hoc interficiendos esse principes intelligi vellet, sic respondit.

P 1 Pro

ipſum ſimul, & corpus, & animam, in æternum exitium mittere? MI. Fas eſt occidere hoſtem. CA. Fortaſſis eſt, ſi impetat patriam tuam. Tum pium videri poteſt, pugnare pro liberis & uxore, pro parentibus & amicis, [1] pro aris & focis, pro tranquillitate publica. Quid iſtuc ad tuam militiam mercenariam? Ego, ſi periſſes in hoc bello, non redemiſſem animam tuam [2] vitioſa nuce. MI. Non? CA. Non, ita me Chriſtus bene amet. Jam utrum exiſtimas durius, obedire bono viro, quem nos *Priorem* vocamus, qui vocet ad preces, ad ſacram lectionem, ad doctrinam ſalutarem, ad pſallendum Deo: an obedire barbaro cuipiam Centurioni, qui ſæpe magnis ac nocturnis itineribus vocet, quo lubet, ac revocet; qui [3] bombardarum ictibus objiciat, qui jubeat, te ſtare loco, aut occiſurum, aut occidendum? MI. Minus narras, quam res habeat, malorum. CA. Si quid ego deflexero à diſciplina hujus inſtituti, pœna eſt admonitio, aut aliud leve quiddam: tibi, ſi quæ committas adverſus leges imperatorias, aut pendendum eſt, aut nudo inter [4] intentatas in te lancearum cuſpides eundum. Nam plecti capite, beneficium eſt. MI. Non poſſum refragari veris. CA. Jam cultus iſte ſatis indicat, te non multum nummorum referre domum. MI. Nummorum mihi jam pridem ne pilus quidem fuit, imo multum æris alieni conflavi. Proinde huc deflexi; ut me [5] inſtruas viatico. CA. Utinam huc deflexiſſes, cum properares in ſceleratam iſtam militiam! Sed unde tanta nuditas? MI. Rogas unde? Quid-

1 *Pro aris*] Verba ſunt hiſtoricis peculiaria. Per *aram* ſignificant religionem Deorum: per *focum*, rem domeſticam. Nam & *focus* ſacer erat laribus.

2 *Vitioſa nuce*] Id eſt, periiſſes in æternum; nullis ſacrificiis ex inferno liberandus. Reſpicit author ad locum Plauti in Milite: Vitam tuam vitioſa nuce non emam, pro eo, quod eſt, ne minimo quidem Vulgo autem dicimus caſſa nuce non emerim, putamine nucis non emerim.

3 *Bombardarum ictibus*] Bombarda inſtrumentum bellicum poſterioribus his ſeculis inventum. Vox origine latina haud eſt, ſed per ὀνοματοποιΐαν excogitata.

4 *Intentatas*] Ab *intento*, pro comminor, minitor.

5 *Inſtruas viatico*] Viaticum cibus aut pecunia, quam ad iter abſolvendum in via circumferimus.

1 Ex

Quidquid [1] ex salario, quidquid ex prædationibus, sacrilegiis, rapinis, furtis parare licuit, id totum absumebatur in vina, scorta, & aleam. CA. O te miserum! Et interim uxorcula, cujus gratia Deus jussit, relinqui patrem & matrem, domi mœrebat deserta cum parvis liberis. Et interea tibi videbaris vivere in tantis miseriis, in tantis sceleribus? MI. Hoc fallebat sensum malorum, quod innumeros haberem malorum socios. CA. Quin illud vereor, ne uxor te non agnoscat. MI. Quî sic? CA. Quia sic cicatrices pinxerunt tibi novam faciem. In fronte quam fossam habes? Videtur tibi exsectum fuisse cornu. MI. Imo si rem nosses, gratulareris mihi hanc cicatricem. CA. Quam ob rem? MI. Minimo minus aberat, quin perierim. CA. Quid erat mali? MI. Cuidam tendenti rupta est [2] balista chalybea; ejus fragmentum insiliit in frontem. CA. Et in bucca cicatricem habes palmo longiorem. MI. Hoc vulnus accepi in pugna. CA. Bellica? MI. Non: inter aleam ortum est dissidium. CA. Jam & in mento video, nescio quid gemmarum. MI. Nihil est. CA. Suspicor tibi contractam scabiem, quam vocant Hispanicam. MI. Recte divinas, mi frater. Tertium ea laboravi usque ad vitæ periculum. CA. Unde hoc mali accidit tibi, ut sic incurvus incedas, quasi esses nonagenarius, aut quasi [3] messor quispiam, aut quasi [4] delumbatus esses fuste? MI. Morbus ita contraxit nervos. CA. Næ heic magnificam passus es [5] metamorphosin. Antehac eras eques, nunc ex [6] centauro factus es animal

1 *Ex salario*] Salarium stipendium, quod pro opera cuipiam persolvitur: ita dictum forte, quod homini tam necessarium, quam sal.

2 *Balista*] Vel potius *ballista*, à *βάλλω*: jaculor. Est instrumentum, quo lapides aut telum aliquod ejaculamur.

3 *Messor quispiam*] Messores enim, ut gramina falce resecent, necessario se incurvare debent.

4 *Delumbatus*] *Delumbatus*, cui lumbi fracti aut casu aut alio quovis infortunio: à *delumbare*, idem quod *debilitare* aut specialiter *lumbos frangere*.

5 *Metamorphosin*] *Μεταμόρφωσις* transformatio, à *μεταμορφόω transformo*, *μορφόω formo*, *μορφὴ figura*.

6 *Centauro*] Per *ἀντονομασίαν* proprium sic sumitur pro communi. Centauri enim proprie populi Thessaliæ, qui primi equos domuerunt, & ex iis pugnarunt.

mal ſemireptile. MI. Hæc nimirum eſt alea Martis. CA. Imo hæc eſt inſania tuæ mentis. Quas vero [1] manubias uxori tuæ, liberiſque tuis referes domum? lepram? Nam iſta ſcabies nihil aliud eſt, quam lepræ ſpecies; niſi quod ideo non vitatur, quia multorum eſt communis, præcipue nobilium: at ob hoc ipſum magis debebat vitari. Nunc iſtud malum adfricabis iis, qui tibi debuerant eſſe cariſſimi: & ipſe per omnem vitam putre cadaver circumferes. MI. Quæſo te, frater, ut deſinas: ſatis malorum eſt, etiamſi non accedat objurgationis moleſtia. CA. Quotam autem malorum partem commemoravi? Iſta corporis duntaxat ſunt. Jam animam vero qualem reportas, quanta ſcabie putrem, quot vulneribus ſauciam? MI. Tam puram refero, quam eſt *cloaca* Pariſiis in via, quæ dicitur vulgo *Maberti*; aut latrina publica. CA. Vereor, ne multo pejus oleat apud Deum & angelos ejus. MI. Sed jam rixæ ſatis eſt; dic aliquid de ſarciendo viatico. CA. Mihi nihil eſt, quod dem, experiar, quid velit Prior. MI. Atqui ſi quid daretur, eſſent tibi paratæ manus: nunc multæ obſtant difficultates, quando numerandum eſt aliquid. CA. Quid alii faciant, ipſi viderint: mihi nec ad accipiendum, nec ad dandum [2] ſunt manus. Verum de his à prandio; nunc tempus monet, ut accumbamus.

1 *Manubias*] Manubiæ pecunia ex ſpoliis relicta.
2 *Sunt manus*] Non enim Monachis Carthuſianis ut & multis aliis tractare pecuniam licet.

[1] PSEUDOCHEI, ET [2] PHILETYMI.

PH. UNde tibi ſcatet tanta mendaciorum vis? PS. Unde ſuppetunt araneæ fila? PH. Non eſt igitur artis, ſed naturæ. PS. A natura profecta ſunt ſemina; ars & uſus auxere facultatem. PH. Non te pudet? PS. Non magis, quam [3] coccycem ſuæ cantionis. PH. At tibi in manu eſt mutare can-

1 PSEUDOCHEUS] Fuſor mendaciorum.
2 PHILETYMUS] Amans veritatis.
3 *Coccycem*] Coccyx Latinis *Cuculus*, eundem ſonum identidem repetens.

1 *Popu-*

cantionem tuam; & in hoc eſt homini data lingua, ut vera prædicet. Ps. Imo ut conducibilia. At non ſemper expedit vera dicere. Ph. Ita nonnumquam conducit habere manus furaces. Et hoc vitium eſſe tuo cognatum, teſtatur etiam [1] populare [2] proverbium. Ps. Utrumque vitium honeſtis nititur auctoribus: illud habet [3] Ulyſſem tantopere laudatum ab Homero; hoc [4] Mercurium etiam Deum, ſi Poëtis credimus. Ph. Cur igitur vulgus execratur mendaces; fures etiam ſubiguntur in crucem? Ps. Non ideo, quod mentiantur, aut furentur, ſed quod inſcite mentiantur aut furentur; vel quia præter naturam, vel quia non ſatis callentes artem. Ph. Eſtne ſcriptor quiſpiam, qui tradit artem mentiendi? Ps. Bonam artis partem monſtravere tui rhetores. Ph. Hi quidem tradunt artem bene dicendi. Ps. Verum; ſed bona pars bene dicendi eſt, ſcite mentiri. Ph. Quid eſt ſcite mentiri? Ps. Vis, definiam? Ph. Volo. Ps. Eſt ita mentiri, ut lucro ſit, nec deprehendi poſſis. Ph. At quotidie deprehenduntur multi. Ps. Iſti non ſunt artifices abſoluti. Ph. Es igitur tu abſolutus artifex? Ps. Propemodum. Ph. Experire, an me poſſis mentiendo fallere. Ps. Et te quoque poſſim, vir optime, ſi libeat. Ph. Dic igitur aliquod mendacium. Ps. At jam dixi. Non deprehendiſti? Ph. Non. Ps. Age, fac, ſis attentus. Nunc incipiam mentiri. Ph. Sum attentus: dic aliquid. Ps. At jam iterum mentitus ſum, te non deprehendente. Ph. Equidem nihil adhuc audio mendacii. Ps. Audiſſes, ſi calleres artem. Ph. Proinde commonſtra tu. Ps. Primum appellavi te virum optimum. An non iſtuc eſt inſigne mendacium, cum ne bonus quidem ſis. &, ſi bonus eſſes, optimus dici non poſſis, cum ſint innumeri te meliores. Ph. Heic plane fefelleras. Ps. Jam fac peri-

1 *Populare*] Popularis is dicitur, qui eſt ejuſdem conditionis, generis & ſortis. *Populari nomine vocare*, eſt vocare nomine vulgo à populo uſurpato.

2 *Proverbium*] *Qui mendax idem & furax.* Belgis, *Wijſt my een Leugenaer, ick wijs u een Dief.*

3 *Ulyſſem*] De facundis Ulyſſis mendaciis conſulantur Poëtæ.

4 *Mercurium*] Mercurius Deus Mercatorum & furum.

periculum, an possis alterum mendacium ex te deprehendere. PH. Non possum. PS. Heic desidero ingenium, quod alibi præstas. PH. Fateor; ostende tu. PS. Cum dicerem, nunc incipiam mentiri, nonne magnifice mentiebar, cum tot annos assueverim mentiri, & paullo ante quam hoc dicerem, essem mentitus? PH. Mirum præstigium. PS. Sed nunc saltem monitus arrige aureis, ut deprehendas mentientem. PH. Arrexi; dic. PS. Imo jam dictum est, & tu meum mendacium es imitatus. PH. Tu mihi persuadebis, quod nec aures habeam, nec oculos. PS. Cum homini sint aures immobiles, ut nec arrigi possint, nec demitti, mentiebar te arrecturum aures. PH. Talibus mendaciis plena est omnis hominum vita. PS. Non talibus tantum, ô bone. Nam hæc ludicra sunt: sunt, quæ rem adferant. PH. [1] Turpius est lucrum ex mendacio, quam ex lotio. PS. Verum est, inquam; sed iis, qui mentiendi nesciunt artem. PH. Quam igitur tu calles artem? PS. Non æquum est, ut te gratis doceam: numera; & audies. PH. Non emo malas artes. PS. Donas igitur gratis fundum tuum? PH. Non sic insanio. PS. At ego ex hac arte mea certiores capio fructus, quam tu ex tuo fundo. PH. Manebit tibi ars tua; tantum profer [2] specimen, ut intelligam, non omnino vanum esse, quod dicis, PS. Accipe igitur specimen. Multis multorum negotiis memet admisceo: emo, vendo, recipio, sumo mutuo, accipio depositum. PH. Quid tum postea? PS. Atque heic potissimum capto eos, à quibus non facile deprehendar. PH. Quos? PS. Stupidos, obliviosos, incogitantes, longe semotos, & mortuos. PH. Certum est, mortuos neminem redarguere. PS. Si quid cui vendo in diem, diligenter annoto in libellis rationum. PH. Quid deinde? PS. Ubi reddenda est pecunia, plus imputo mercium emptori, quam acce-

1 *Turpias est lucrum ex mendacio, quam ex lotio*] Alludit ad Vespasiani dictum, *Lucri bonus est odor ex re qualibet.* Nam is vectigal collegit ex lotio, re male olente; at non male olebat pecunia.

2 *Specimen*] Id est, gestum sive exemplum.

acceperit. Is si incogitans est, aut obliviosus, mihi certum est lucrum. PH. Quid si deprehendat? PS. Profero librum rationalem. PH. Quid si is doceat, & evincat, se non accepisse, quod imputas? PS. Reclamo, quantum possum. Nam in hac arte prorsus inutilis est pudor. Denique [1] extrema ancora est, ut aliquid comminiscar. PH. Quid palam deprehensus? PS. Nihil est facilius, erravit famulus; aut, ipse lapsus sum memoria. Scitum est, multas simul miscere rationes: heic facilius est imponere. Exempli caussa: sunt quædam dispuncta, quod soluta sit pecunia: sunt alia, pro quibus nihil numeratum est. Hæc in posterioribus codicillis misceo, sic, ut nihil dispungam. Ubi supputatur, contendimus, & vinco plerumque, vel perjurio. Est & hoc artis: fere rationem ineo cum accincto ad iter, & imparato. Nam mea mihi semper parata sunt. Deponitur aliquid apud me, servo clam apud me, nec reddo. Longum est, prius quam rescíscat ille, ad quem res missa est. Tandem si non licebit inficiari, dico, mihi periisse: aut contendo, me misisse, quod non misi: incuso aurigas. Postremo, si vitare non possum, quin reddam, reddo accisum. PH. Bella vero ars! PS. Nonnunquam [2] eodem nomine bis accipio pecuniam, si liceat: primum domi, deinde illic, quo proficiscor: & nusquam non sum. Interim tempus inducit oblivionem, confunduntur rationes, aliquis moritur, aut suscipit longinquam peregrinationem: ut omnia pessime cadant, saltem interim usus sum aliena pecunia. Nonnullos etiam capto specie benignitatis, ut faveant mentienti, sed semper de alieno: de meo nec matri darem [3] teruncium. Quanquam autem in singulis videatur lucrum exiguum, ex multis tamen (multis enim

1 *Extrema ancora*] Id est, extremum refugium. Luciani verba sunt: visum est igitur re perpensa, extremam anchoram, quam nautæ sacram vocant, demittere. Translata loquutio à nautis, qui extremam anchoram demum mittunt, ubi extremo periculo laborant. Belg. *het plecht-Ancker.*

2 *Eodem nomine*] Nomen hic titulus est debiti. unde & pro debitoribus accipiuntur *nomina. V. P. Manut. ad Cic. 5. ad Fam. Ep. 6.* A.

3 *Teruncius*] Nummus perexiguus. Belg. *Anderhalff-penning.*

enim memet, ut dixi, misceo) nascitur acervus haud quaquam pœnitendus. Porro ne deprehendar, cum multæ sint technæ, tum illa præcipua: omneis omnium epistolas, quas possum, intercipio, resigno, ac lego. Si quid obfuturum suspicor, premo: aut si reddo, reddo meo tempore. Ad hæc inter longo semotos intervallo, mendaciis meis sero simultatem. PH. Quis istinc usus? Ps. Geminus. Primum, si non præstatur, quod alterius nomine promisi, & quo nomine munus etiam accepi; [1] nam fumos hujusmodi magno vendo: fingo, per illum aut illum stetisse, quo minus perfectum sit. PH. Quid si neget ille? Ps. Is procul abest, puta Basileæ; ego polliceor in Anglia: deinde fit, ut orta simultate neuter alteri credat, siquid incuser. Habes specimen artis. PH. At istam artem, nos crassiores, solemus vocare *furtum*, qui [2] ficum vocamus ficum, & scapham scapham. Ps. O hominem juris Cæsarei rudem! [3] An licet intendere actionem furti ei, qui suppressit depositum, aut qui abjurat mutuum, aut simili techna imposuit? PH. Oportuit. Ps. Proinde vide prudentiam artificum. Ex his plus est lucri, aut certe tantundem; & minus est periculi. PH. Male sit tibi cum tuis technis ac mendaciis. Non enim libet dicere, Vale. Ps. Tu ringere cum tua pannosa veritate; ego interim suaviter agam cum meis furtis ac mendaciis, dextro [4] Ulysse ac Mercurio.

Naufra-

1 *Nam fumos*] Vide Proverb. *Fumos vendere*. Præstigiosam rerum magnarum spem atque ostentationem, *fumum* ac *nebulas* vocamus. Qui itaque magnam homini de re aliqua spem faciunt, quæ mox evanescit, *fumos vendere* dicuntur, ita ut in Principum aulis fere fit. *V. Schol. & Ill. Spanh. ad Aristoph. Nub. v.* 252. A.

2 *Ficum ficum, scapham*] Græca vox ambigua est, sed opinor melius verti per ligonem, à σκάπτω quod est *fodio*. Quadrat in eum, qui simplici & rusticana utens veritate, rem, ut est, narrat, nullis verborum ambagibus ac phaleris obvolvens. Belg. *Hy wind daer geen doecxkens om.*

3 *An licet intendere*] Phrases Juridicis propriæ: sensus est, an liceat coram judicio furti insimulari, qui rem apud se depositam non reddit, sed retinet & supprimit. Actio autem Jurisconsultis jus persequendi in judicio, quod nobis debetur, vel accusatio ipsa. Hinc actionem intendere, inferre, movere, instituere.

4 *Ulysse ac Mercurio*] Ulysses ab Homero fingitur vafer, ac mendax. Mercurius adfert lucrum, vafer & ipse, ac furax: imo Deus furum ac mercatorum.

1 *Her-*

Naufragium.

ANTONIUS, ADOLPHUS.

AN.[1] HOrrenda narras. Eſt iſtuc navigare? Prohibeat Deus, ne mihi quidquam unquam tale veniat in mentem. AD. Imo quod hactenus memoravi, luſus merus eſt præ his, quæ nunc audies. AN. Plus ſatis malorum audivi: inhorreſco, te memorante, quaſi ipſe periculo interſim. AD. Imo mihi [2] jucundi ſunt acti labores. Ea nocte quiddam accidit, quod magna ex parte ſpem ſalutis ademit nauclero. AN. Quid obſecro! AD. [3] Nox erat ſubluſtris, & in ſummo malo ſtabat quidam è nautis in [4] galea, ſic enim vocant, opinor; circumſpectans, ſi quam terram videret: huic cœpit adſiſtere ſphæra quædam ignea: id nautis triſtiſſimum oſtentum eſt, [5] ſi quando ſolitarius ignis eſt; felix, cum gemini. Hos vetuſtas credidit [6] Caſtorem & Pollucem. AN. Quid illis cum nautis, quorum alter fuit eques, alter pugil. AD. Sic viſum eſt Poëtis. Nauclerus, qui clavo aſſidebat, Socie, inquit, (nam eo nomine ſe mutuo compellant nautæ;) videſne, quod ſodalitium tibi [7] claudat latus? Video, reſpondit ille; & precor, ut ſit felix.

1 *Horrenda narras*] Ex abrupto incipir colloquium more comœdiarum.

2 *Jucundi ſunt acti labores*] Ex ipſa hominum natura ſumprum adagium eſt. Hoc enim omnibus inſitum eſt, ut jucunda cuique ſir anteactorum malorum, aut periculorum ſecura recordatio. Sic Seneca in Tragœd. *Quod fuit durum pati, meminiſſe dulce eſt.*

3 *Nox erat ſubluſtris*] Id eſt, Quæ nonnihil habebat lucis.

4 *Galea*] *Galea*, ſeu corbis navis, Belg. *de meerſch.*

5 *Si quando ſolitarius*] Magiri in Phyſiologia ſua verba ſunt: Ignis erraticus ſeu fatuus (deſignat hunc autor) eſt fumus craſſior & tenacior, in imo aëre per antiperiſtaſin nocturni frigoris accenſus, qui vento agiratus decliviora loca petit, & viatores in præcipitia vel aquas plerumque ducere ſolet. Hoc meteorum crebrius apparet circa cœmiteria & patibula & in locis, quibus magna ſtrages eſt edita: quod è cadaveribus viſcoſæ exhalationes prodeant. In magnis tempeſtaribus malo aut antennis navium, propter materiæ unctuoſitatem, inſidens conſpicitur, tantiſper dum materia abſumta fuerit. Eſtque unus vel ſimplex, & vocatur Helena, & infelix nautis putatur: vel duplex, ut Caſtor & Pollux, & proſperum tranquillumque aërem præſagire creditur.

6 *Caſtorem & Pollucem*] Vide Plin. lib. 2. cap. 37. *Schol. Apoll. Rhod.* 1. *Arg.* vſ. 1037. Δεῦκος γὰρ τὸ γλυκύ, ὅθεν ὁ Πολυδεύκης. καὶ γὰρ ζῶν, ἐνεργετικώτατος, καὶ ἀποθεωθεὶς ἅμα τῷ ἀδελφῷ διασώζει τὰς ναῦς. *V. Torrent. ad Horat.* 1. *Od.* 3. *v.* 2. & *Ill. Spanh. ad Call. H. Pall. v.* 24 A.

7 *Claudat latus*] Id eſt, aſtet lateri. Sic Horatius, Ut ne tegam ſpurco Damæ latus.

lix. Mox globus igneus delapſus per funes, devolvit ſeſe uſque ad nauclerum. AN. Num ille exanimatus eſt metu? AD. Nautæ aſſuevere monſtris. Ibi paulliſper commoratus, volvit ſe per margines totius navis: inde per medios [1] foros dilapſus evanuit. Sub meridiem cœpit magis ac magis incrudeſcere tempeſtas. Vidiſtine unquam [2] Alpes? AN. Vidi. AD. Illi montes [3] verrucæ ſunt, ſi conferantur ad undas maris. Quoties tollebamur in altum, licuiſſet lunam digito contingere: quoties demittebamur, videbamur, dehiſcente terra, [4] recta ire in Tartara. AN. O inſanos, qui [5] ſe credunt mari! AD. Nautis fruſtra luctantibus cum tempeſtate, tandem nauclerus totus pallens nos adiit. AN. Is pallor præſagit aliquod magnum malum. AD. Amici, inquit, deſii eſſe dominus navis meæ; vicere venti; reliquum eſt, ut ſpem noſtram collocemus in Deo, & quiſque ſe paret ad extrema. AN. O vere [6] Scythicam concionem! AD. In primis autem, inquit, exoneranda eſt navis; ſic jubet [7] neceſſitas durum telum: præſtat conſulere vitæ, diſpendio rerum, quam ſimul cum rebus interire. Perſuaſit veritas: projecta ſunt in mare plurima vaſa plena pretioſis mercibus. AN. Hoc erat vere [8] jacturam facere. AD. Aderat Italus quidam, qui legatum egerat apud regem Scotiæ; huic

1 *Foros*] Fori ſunt tabulata navis ac veluti tectum. Belg. *d'overloop.*

2 *Alpes*] Notiſſimi & altiſſimi montes Galliam Cis-alpinam à Trans-alpina dividentes.

3 *Verruca*] Id eſt, tubercula. Sic Cato, ni fallor, collem *verrucam* appellavit.

4 *Recta ire in Tartara*] Alludit ad verſus Ovidii:

Me miſerum quanti montes volvuntur aquarum?
Jam jam tacturos ſidera ſumma putes.
Quanta diducto ſubſidunt æquore valles?
Jam jam tacturas Tartara nigra putes.

5 *Se credunt mari*] Hinc Horatius: *Illi robur & æs triplex circa pectus erat, Qui fragilem truci commiſit pelago ratem Primus, nec timuit præcipitem Africum decertantem aquilonibus.*

6 *Scythicam concionem*] Id eſt, duram. Vide proverb. *Σκυθῶν ῥῆσις.* Scytharum feritas in proverbium ceſſit; ut, quicquid agreſte, quicquid barbarum ac ſævum intelligi velimus, id appellemus *Scythicum.*

7 *Neceſſitas*] Alludit ad illud Plinii: *Maximum telum neceſſitas.* Rurſum ad illud: τῇ ἀνάγκῃ ὐδὲ οἱ θεοὶ μάχονται. Belg. *Noot breekt Eed.* De re inevitabili. *Conſule Ill. Spanh. ad Call. H. Del. v. 122. & Doctiſſ. Stanlei ad Æſch. Prom. Vinct.* 105. *ubi Prometheus* ἀδήριτον *vocat* σθένος ἀνάγκης. A.

8 *Jacturam facere*] Iactura damnum eſt: & *jacturam facere* dicitur, quiſquis damno afficitur: hic erat vere *jactura*, à jaciendo dicta.

1 *Deci-*

huic erat scrinium plenum vasis argenteis, anulis, panno, ac vestimentis sericis. AN. Is nolebat [1] decidere cum mari? AD. Non; sed cupiebat aut perire cum [2] amicis opibus suis, aut simul cum illis servari. Itaque [3] refragabatur. AN. Quid nauclerus? AD. Per nos, inquit, liceret tibi cum tuis perire solum: sed æquum non est, ut nos omnes tui scrinii caussa periclitemur, alioqui te una cum scrinio dabimus in mare præcipitem. AN. Orationem [4] vere nauticam. AD. Sic Italus quoque jacturam fecit, multa mala precans & superis & inferis, quod suam vitam elemento tam barbaro credidisset. AN. Agnosco [5] vocem Italicam. AD. Paullo post venti nihilo mitiores facti nostris muneribus, rupere funes, disjecere vela. AN. O [6] calamitatem! AD. Ibi rursus nos adit nauta. AN. Concionaturus? AD. Salutat: Amici, inquit, tempus hortatur, ut unusquisque Deo se commendet, ac morti se præparet. Rogatus à quibusdam nauticæ rei non imperitis, ad quot horas se crederet posse tueri navem, negavit, se posse polliceri quidquam, sed ultra tres horas non posse. AN. Hæc concio durior etiam erat priore. AD. Hæc ubi locutus est, jubet, incidi funes omnes, ac malum usque ad [7] thecam, cui inseritur, incidi serra, ac simul cum antennis devolvi in mare. AN. Cur hoc? AD. Quoniam sublato aut lacero velo erat oneri, non usui: tota spes erat in clavo. AN. Quid interea vectores? AD. Ibi vidisses miseram rerum faciem: nautæ canentes, Salve Regina, implorabant matrem Virginem, appellantes eam stellam maris, reginam cœli, dominam mundi, portum salu-

1 *Decidere*] Decidere, est pacisci portione rerum, ut reliqua maneant salva.

2 *Amicis opibus*] Pro adamatis.

3 *Refragabatur*] *Refragari*, pro resistere, repugnare, adversari.

4 *Vere nauticam*] Semper nautæ finguntur immanes. Quale est elementum, tales sunt & illi.

5 *Vocem Italicam*] Nam Itali magno stomacho *barbarum* vocant, quicquid est peregrinum.

6 *Calamitatem*] Quod est culmorum, traxit ad instrumenta navis.

7 *Theca*] Modius dictus Isidoro, locus, in quem malus immittitur. Græc. ἱστοδόκη, Belg. *De Koocker*. ponitur etiam pro quovis repositorio. Incidunt autem gravi tempestate malum socii navales, ut quietius minorique motu fluctuet navis.

1 *Crede-*

ſalutis, aliiſque multis titulis illi blandientes, quos nuſquam illi tribuunt ſacræ litteræ. AN. Quid illi cum mari, quæ nunquam, opinor, navigavit? AD. Olim Venus agebat curam nautarum, quia nata [1] credebatur ex mari: ea quoniam deſiit curare, ſuffecta eſt huic matri, non virgini, [2] Virgo mater. AN. Ludis. AD. Nonnulli procumbentes in tabulas, adorabant mare, [3] quidquid erat olei, effundentes in undas, non aliter illi blandientes, quam ſolemus irato principi. AN. Quid ajebant? AD. O clementiſſimum mare, ô generoſiſſimum mare, ô ditiſſimum mare, ô formoſiſſimum mare; miteſce, ſerva. hujuſmodi multa occinebant [4] ſurdo mari. AN. Ridicula ſuperſtitio. Quid alii? AD. Quidam nihil aliud, [5] quam vomebant; plerique vota nuncupabant. Aderat Anglus quidam, qui promittebat [6] montes aureos Virgini. [7] Walſamgamicæ, ſi vivus attigiſſet terram. Alii multa promittebant ligno crucis, quod eſſet in tali loco; alii rurſum, quod eſſet in tali loco. Idem factum eſt de [8] Maria virgine, quæ regnat in multis locis; & putant votum irritum, niſi locum exprimas. AN. Ridiculum: quaſi divi non habitent in cœlis. AD. Erant, qui ſe promitterent fore [9] Carthuſianos. Erat unus, qui polliceretur, ſe aditurum divum

1 *Credebatur ex mari*] Huc ſpectat Auſonii carmen:

Orta ſalo, ſuſcepta ſolo, patre edita cœlo,
Æneadum genitrix hic habito alma Venus.

Poëtæ illam è maris ſpuma & cœli teſticulis natam fingunt, à Saturno exciſis inque mare abjectis.

2 *Virgo mater*] Imo quemadmodum Ethnici ſingulis rebus ſuos aſſignatos Divos habebant; ita & Pontificii permutatis modo nominibus, beſtiis, morbis, artificiis ſimilibuſque peculiares Sanctos aſcriptos.

3 *Quidquid erat olei*] Ea natura eſt olei, ut lucem adferat, ac tranquillet omnia, etiam mare, quo non aliud elementum implacabilius. Plin. l. 2. c. 103.

4 *Surdo mari*] Reſpicit ad proverbium, *ſurdo narrare fabulam.*

5 *Quam vomebant*] Navigationis enim inſuetis facile nauſea movetur, præcipue irato mari.

6 *Montes aureos*] Aureos montes pollicentur, proverbiali hyperbole, qui inmenſa promittunt, ſpeſque ampliſſimas oſtentant, A Perſarum arrogantia dictum adagium, qui propter venas auri, montes aureos jactabant.

7 *Walſamgamica*] Virgo Walſamgamica Anglis, commentitiis miraculis, nota.

8 *Maria Virgine*] Graphice depingit autor cæcam Pontificiorum ſuperſtitionem.

9 *Carthuſianos*] Et id ſingulare præ cæteris votorum: quandoquidem Carthuſiani ſtrictiſſimam vitæ regulam, magis quam alii Monachi, obſervant.

1 Com-

vum Jacobum, qui habitat [1] Compoſtellæ, nudis pedibus & capite, corpore tantum [2] lorica ferrea tecto, ad hæc cibo emendicato. AN. Nemo meminit Chriſtophori? AD. Unum audivi non ſine riſu, qui clara voce, ne non exaudiretur, polliceretur [3] Chriſtophoro, qui eſt Lutetiæ in ſummo templo, mons verius, quam ſtatua, cereum tantum, quantus eſſet ipſe. Hæc cum vociferans, quantum poterat, identidem inculcaret, qui forte proximus aſſiſtebat illi notus, cubito tetigit eum, ac ſubmonuit: *Vide, quid pollicearis: etiamſi rerum omnium tuarum* [4] *auctionem facias, non fueris ſolvendo.* Tum ille voce jam preſſiore, ne videlicet exaudiret Chriſtophorus: *Tace*, inquit, *fatue; an credis, me ex animi ſententia loqui? Si ſemel contigero terram, non daturus ſum illi candelam ſebaceam.* AN. O craſſum ingenium! ſuſpicor, fuiſſe [5] Batavum. AD. Non; ſed erat Zelandus. AN. Miror, nulli in mentem veniſſe Paulum apoſtolum, qui ipſe olim navigaverit, & fracta navi [6] deſilierit in terram. Is enim [7] haud ignarus mali, didicit miſeris ſuccurrere. AD. Pauli nulla erat mentio. AN. Precabantur interim? AD. Certatim. Alius canebat, *Salve Regina*; alius, *Credo in Deum*. Erant, qui peculiares quaſdam preculas habebant, non diſſimiles magicis, adverſus pericula. AN. Ut [8] afflictio facit religioſos! rebus ſe-

1 *Compoſtella*] Compoſtellæ (Galeciæ hæc metropolis eſt) divi Iacobi corpus, ſi non ſervatur aut reconditum ſit, ſalrem ſuperſtitioſe colitur. Urbs ipſa à Iacobo *Sant Jaga* dicta Hiſpanis: qui & apoſtolum hunc pro Divo ſuo tutelari venerantur.

2 *Lorica*] Corporis tegmen erat, è loro factum, quo majores in bello utebantur. Belg. *Een panzier.*

3 *Chriſtophoro*] Chriſtophorum hunc, unde & illi nomen, Chriſtum per aquas portaſſe, habent fabulæ Papales, quas vulgo *Legendas* vocant. Non mirum, quod ſæviente tempeſtate invocatus: utpote qui ad tutelam maris à Pontificiis in locum Caſtoris & Pollucis eſt aſſcitus.

4 *Auctionem facias*] Auctio, venditionis genus, in quo à licitantibus intenditur pretium.

5 *Batavum*] Reſpicit procul dubio ad verſum Martialis: *Cujus nequitias jocoſque novit, aurem qui modo non habet Batavam.* Ubi auris Batava pro agreſti, tetrica, ineleganti. Quales autem olim Batavi fuerint, & de eorundem encomiis conſulatur Tacitus.

6 *Deſilierit in terram*] De Pauli è mari ejectione in inſulam Melitam legatur cap. 27. Act. Apoſt.

7 *Haud ignarus*] Reſpicit autor ad Virgilianum illud:
Non ignara mali miſeris ſuccurrere diſco.

8 *Afflictio facit religioſos*] Hinc eleganter magnus Pater: *Qui neſcit orare, diſcat navigare.*

1 De

ſecundis, nec Deus, nec divus quiſquam nobis venit in mentem. Quid tu interea? Nulli divorum nuncupabas vota? AD. Nequaquam. AN. Cur ita? AD. Quia non paciſcor cum divis. Quid eſt enim aliud, quam contractus juxta formulam. [1] *Do, ſi facias*: aut, *Faciam, ſi facias*: *Dabo cereum, ſi enatem*: *Ibo Romam, ſi ſerves*. AN. At implorabas alicujus divi præſidium? AD. Ne id quidem. AN. Quam ob rem autem? AD. Quia ſpatioſum eſt cœlum. Si cui divo commendaro meam ſalutem, puta ſancto Petro, qui fortaſſe primus audiet, [2] quod adſtet oſtio: prius quam ille conveniat Deum, [3] prius quam exponat cauſſam, ego jam periero. AN. Quid igitur faciebas? AD. Recta adibam ipſum patrem, dicens, *Pater noſter, qui es in cœlis*. Nemo divorum illo citius audit, aut libentius donat, quod petitur. AN. Sed interea non reclamabat tibi conſcientia? Non verebaris appellare *Patrem*, quem tot ſceleribus offenderas? AD. Ut ingenue dicam, deterrebat nonnihil conſcientia; ſed mox recipiebam animum, ita mecum cogitans: *Nullus eſt pater tam iratus filio, quin, ſi videat eum periclitantem in torrente aut lacu, capillis arreptum ejiciat in ripam*. Inter omneis nullus ſe tranquillius agebat, quam mulier quædam, cui erat infantulus in ſinu, quem lactabat. AN. Quid illa? AD. Sola nec vociferabatur, nec flebat, nec pollicitabatur: tantum complexa puellum precabatur tacite. Interea dum navis ſubinde illideretur vado, nauclerus metuens, ne tota ſolveretur, rudentibus eam cinxit à prora & à puppi. AN. O miſera præſidia? AD. Interim exoritur quidam ſacrificus ſenex, annos natus ſexaginta; nomen erat Adamus: is abjectis veſti-

1 *Do, ſi facias*] Formulæ ſunt contractuum, quos Jureconſulti vocant, *innominatos*.

2 *Quod adſtet oſtio*] Petro enim à Pontificiis munus oſtiarii defertur, fingiturque clavibus cœli inſtructus, ad dignum quemque intromittendum. Imo & in tertis ejus ſucceſſores Pontifices Maximi eodem officio funguntur. Hinc Sannazarius:

Magne parens, cuſtoſque hominum, cui jus datur uni
Claudere cœleſtes & reſerare fores.

3 *Prius quam exponat*] Lepide & ſalſe ridet autor Sanctorum damnandam invocationem.

1 *Ger-*

vestibus usque ad indusium, abjectis etiam ocreis & calceis, jussit, ut omnes itidem pararemus nos ad natandum. Atque ita stans in medio navis, concionatus est nobis ex [1] Gersone quinque veritates de utilitate [2] confitendi; hortatus omneis, ut se quisque præpararet & vitæ & morti. Aderat & [3] Dominicanus quidam: his confessi sunt, qui volebant. AN. Quid tu? AD. Ego videns omnia plena tumultus, tacite confessus sum Deo, damnans apud illum meam injustitiam, & implorans illius misericordiam. AN. Quo migraturus, si sic perisses? AD. Hoc committebam judici Deo. Neque enim volebam esse mei ipsius judex: tamen bona quædam spes interim habebat animum meum. Dum hæc aguntur, redit ad nos nauta lacrimabundus. Paret, inquit, se quisque; nam navis non erit nobis usui ad quartam horæ partem. Jam enim locis aliquot convulsa, hauriebat mare. Paullo post nauta renunciat nobis, se videre procul turrim sacram, adhortans, ut divi, quisquis esset ejus templi præses, auxilium imploraremus. Procumbunt omnes, & orant ignotum divum, AN. Si nomine compellassetis eum, fortassis audisset. AD. Erat ignotum. Interim nauclerus, quantum potest, eo navim dirigit jam laceram, jam undique combibentem undas; ac plane dilapsuram, ni rudentibus fuisset succincta. AN. Dura rerum conditio. AD. Eo provecti sumus, ut ejus loci incolæ prospicerent nos periclitantes; ac procurrentes catervatim in extremum litus, sublatis togis, & galeris in lanceas impositis, invitabant ad sese; ac jactatis in cœlum brachiis, significabant, se de-

1 *Gersone*] Est hic ille Joannes Gerso, Universitaris Parisiensis Cancellarius, Petri Alliacensis discipulus, qui Concilio Constantiensi interfuit, & inter alia librum de utilitate confitendi composuit. Lugduni in Galliis obiit anno 1429.

2 *Confitendi*] Digitum intendit autor in superstiriosam confessionem auricularem, quam primus in orbem Christianum invexit Papa Innocentius III. circa annum 1200.

3 *Dominicanus*] Dominicani Monachi ita dicti à Dominico Calaguritano, qui ad convertendos, vel potius de vero avertendos Albigenses, dimissus ab Innocentio III. tantum sanguinariis suis concionibus effecit, ut plus quam centum millia Albigensium trucidata sint.

deplorare nostram fortunam. AN. Exspecto, quid evenerit AD. Jam mare totam navim occuparat, ut nihilo tutiores essemus futuri in navi, quam in mari. AN. Heic [1] ad sacram ancoram confugiendum erat. AD. Imo ad miseram. Nautæ scapham exonerant aqua, ac dimittunt in mare. In hanc omnes sese conantur conjicere, nautis magno tumultu reclamantibus, scapham non esse capacem tantæ multitudinis; arriperet sibi quisque, quod posset, ac nataret. Res non patiebantur lenta consilia: alius arripit remum, alius [2] contum, alius alveum, alius [3] situlam, alius tabulam; ac suo quisque præsidio nitentes, committunt se fluctibus. AN. Quid interim accidit illi mulierculæ, quæ sola non ejulabat? AD. Illa omnium prima pervenit ad litus. AN. Quî potuit? AD. Imposueramus eam [4] repandæ tabulæ, & sic alligaveramus, ut non facile posset decidere: dedimus illi tabellam in manum, qua vice remi uteretur: ac bene precantes exposuimus in fluctus, conto protrudentes, ut abesset [5] à navi, unde erat periculum: illa læva tenens infantulum, dextra remigabat. AN. O viraginem! AD. Cum jam nihil superesset, quidam avulsit ligneam statuam Virginis matris, jam putrem atque excavatam [6] à soricibus; eamque complexus [7] cœpit natare. AN. Scapha pervenit incolumis? AD. Nulli prius periere. Porro triginta sese in eam conjecerant. AN. Quo malo fato id factum est? AD. Prius quam posset se liberare à magna navi, illius vacilla-

1 *Ad sacram ancoram*] Hoc est, ad extrema præsidia. Translatum à nautis, qui maximam & validissimam ancoram, *sacram* vocant.

2 *Contus*] Hasta est nautica longa & robusta. Belg. *Een kloete, ofte boom.*

3 *Situla*] Aquarium vas, quo hauritur aqua. Belg. *Een emmer, of de putse.*

4 *Repanda*] Recurvæ, reflexæ.

5 *A navi*] Vel ne allideretur tabula ad navem, vel ne subsidente navi simul ad fundum traheretur.

6 *A soricibus*] Sorex animal, quod vulgo *glirem* vocant. Columell. Vites, quæ secundum ædificia sunt, à soricibus aut muribus infestantur. *Theodoretus* in historia ecclesiastica refert, cum Christiani Serapidis idolum, quod grande habebatur Alexandriæ, securibus frangerent, & caput ejus abstulissent, greges soricum inde procurrisse.

7 *Cœpit natare*] Designat *νηὸς παράσημον*, signum navis ad puppim, à quo navis nomen adipiscitur.

cillatione subversa est. AN. O factum male! Quid tum? AD. Ego, dum aliis consulo, pene perieram. AN. Quo pacto? AD. Quia nihil supererat aptum natationi. AN. Illic subera fuissent usui. AD. [1] In eo rerum articulo maluissem [2] vile suber, quam candelabrum aureum. Circumspicienti tandem venit in mentem de ima mali parte: eam quoniam solus eximere non poteram, adscisco socium: huic ambo innixi, committimus nos mari, sic ut ego dextrum cornu tenerem, ille lævum. Dum sic jactamur, sacrificus, ille concionator nauticus, medium injecit se in humeros nostros. Erat autem ingenti corpore. Exclamamus, *Quis ille tertius? Is perdet nos omneis.* Ille contra placide, *Sitis*, inquit, *bono animo; sat spatii est. Deus aderit nobis.* AN. Cur ille tam sero cœpit esse natator? AD. Imo futurus erat in scapha, una cum Dominicano: nam omnes hoc honoris illi deferebant. sed quanquam erant invicem [3] confessi in navi, tamen obliti, nescio quid circumstantiarum, rursus ibi in ora navis confitentur, & alter alteri manum imponit. interim scapha perit: nam hæc mihi narravit Adamus. AN. Quid actum est de Dominicano? AD. Is, ut idem narrabat, implorata divorum ope, abjectis vestibus, nudum se commisit natationi. AN. Quos divos invocabat? AD. Dominicum, Thomam, [4] Vincentium, & nescio quem Petrum, sed in primis fidebat Catharinæ Senensi. AN. Christus illi non veniebat in mentem? AD. Ita narra-

1 *In eo articulo*] Articulus hic sumitur pro momento, καιρῷ, & tempestiva rerum faciendarum hora seu puncto, ἀκμῇ, sive alicujus rei aut temporis particula.

2 *Vile suber*] Suber, vile lignum, quod non solum ipsum non mergitur, verum & alligatum aliis, ne sidant, sustinet. Unde retibus assuitur & natantibus subditur.

3 *Confessi in navi*] Duplex est monachorum & sacrificulorum Pontificiorum auricularis confessio. Prima est privata, quâ unus alteri confitens ab altero veniam peccatorum nanciscitur. Secunda publica cum Missam celebrans sacrificulus, publice crimina confiterur, secundùm ethnicam Numæ institutionem, & à servo seu clerico, ut vocant, absolvitur.

4 *Vincentium*] Vincentius hic Rhemensis Episcopus anno 863. Consule de eodem, ut & Dominico & Thoma Pontificiorum aureas, vel potius commentitias Legendas.

narrabat ſacrificus. AN. Melius enataſſet, ſi non abjeciſſet ſacram cucullam: ea depoſita, qui potuit illum agnoſcere [1] Catharina Senenſis? Sed perge narrare de te. AD. Dum adhuc volveremur juxta navim, arbitrio fluctuum [2] huc & illuc ſe volventem, clavus illiſus fregit femur ejus, qui tenebat lævum cornu. Sic ille revulſus eſt; ſacrificus precatus illi requiem æternam, ſucceſſit in locum illius, adhortans me, ut magno animo tuerer cornu meum, ac ſtrenue moverem pedes. Interim potabamus multum aquæ ſalſæ. Adeo Neptunus nobis non balneum tantum ſalſum, ſed potionem etiam ſalſam temperarat, quanquam ſacrificus ei rei monſtraret remedium. AN. Quod, obſecro? AD. Quoties unda nobis occurreret, ille oppoſuit occipitium, ore clauſo. AN. Strenuum ſenem mihi narras. AD. Ubi jam aliquandiu ſic natantes nonnihil promoviſſemus, ſacrificus, quoniam erat miræ proceritatis, Bono, inquit, es animo; ſentio vadum. Ego non auſus tantum ſperare felicitatis, Longius, inquam, abſumus à litore, quam ut vadum ſperandum. Imo, inquit, ſentio pedibus terram. Eſt, inquam, fortaſſis e ſcriniis aliquod, quod huc devolvit mare. Imo, inquit, ſcalptu digitorum plane ſentio terram. Cum adhuc aliquandiu nataſſemus, ac rurſus ſentiret vadum, Tu fac, inquit, quod tibi videtur factu optimum, ego tibi cedo malum totum, & vado me credo; ſimulque exſpectato fluctuum deceſſu, pedibus ſequutus eſt, quanto potuit curſu. Rurſus accedentibus undis, utraque manu complexus utrumque genu, obnitebatur fluctui, occultans ſeſe ſub undis, quemadmodum ſolent mergi & anates: rurſus abeunte fluctu [3] promicabat & currebat. Ego videns, hoc illi ſuccedere, ſum imitatus. Stabant in arena, qui porrectis inter ſe prælongis haſtilibus, fulciebant

1 *Catharina Senenſi*] Reſpice paulo ſuperius.

2 *Huc & illuc ſe volventem*] Non diſſimile verum illud Pauli naufragium, Actor. 27. deſcriptum.

3 *Promicabat*] Promicabat, id eſt, ſuper aquas eminebat. Proprie *promicare* eſt extendere vel longe jacere.

bant sese adversus impetum undarum, viri robusti, & fluctibus assueti, [1] sic ut ultimus hastam porrigeret adnatanti. Ea contacta, omnibus in litus se recipientibus, tuto pertrahebatur in siccum. Hac ope servati sunt aliquot. AN. Quot? AD. Septem: verum ex his duo soluti sunt tepore, admoti igni. AN. Quot eratis in navi? AD. Quinquaginta octo. AN. O sævum mare! saltem decimus fuisset contentum, [2] quæ sufficiunt sacerdotibus. Ex tanto numero tam paucos reddidit? AD. Ibi experti sumus incredibilem gentis humanitatem, omnia nobis mira alacritate suppeditantis, hospitium, ignem, cibum, vestes, viaticum. AN. Quæ gens erat? AD. Hollandica. AN. Ista nihil humanius, cum tamen feris nationibus cincta sit. Non repetes, opinor, posthac Neptunum. AD. Non, nisi mihi Deus ademerit sanam mentem. AN. Et ego malim audire tales fabulas, quam experiri.

1 *Sic ut ultimus*] Ad vivum describit autor piscatorum Batavorum mores naufragis succurrentium.

2 *Quæ sufficiunt sacerdotibus*] Decimæ olim ad Monachos devolutæ sunt: cum obducta veritati caligine, merita operum sunt stabilita, donationi enim earundem liberationem animarum ex purgatorio & vitam æternam perverso zelo alligatunt male liberales.

Diversoria.

BERTULPHUS, GUILIELMUS.

BE. Cur ita visum est plerisque biduum aut triduum commorari Lugduni? Ego semel iter ingressus, non conquiesco, donec pervenero, quo constitui. GV. Imo ego admiror, quenquam illinc avelli posse. BE. Quam ob rem tandem? GV. Quia illic locus est, unde non poterant avelli socii Ulysses, [1] illic Sirenes. Nemo domi suæ tractatur melius, quam illic in [2] pandocheo. BE. Quid fit?

GV. Ad

1 *Illic Sirenes*] Alludit ad fabulam, quæ apud Homerum: ubi Ulysses prænavigans Siculum littus, (ubi Sirenes, numero tres cantu nautas alliciebant & devorabant) cera sociorum navalium aures obturavit, seque ipsum malo alligari jussit: ne suavitate cantus delinitus & ipse ad easdem cum omnium pernicie proram verteret.

2 *Pandocheo*] Pandocheum, hospitium publicum, ita dictum, quod in eo omnes promiscue accipiantur.

GV. Ad mensam semper adstabat aliqua mulier, quæ convivium exhilararet facetiis ac leporibus. Et est illic mira formarum felicitas. Primum adibat materfamilias, quæ salutabat, jubens, nos hilares esse, & quod apponeretur, boni consulere. Huic succedebat filia, mulier elegans, moribus ac lingua adeo festivis, ut possit vel ipsum [1] Catonem exhilarare. Nec confabulantur, ut cum hospitibus ignotis, sed veluti cum olim notis ac familiaribus. BE. Agnosco Gallicæ gentis humanitatem. GV. Quoniam autem illæ non poterant adesse perpetuo, quod essent obeunda munia domestica, reliquique convivæ consalutandi, continenter adstabat puellula quædam ad omneis jocos instructa: una satis erat omnium jaculis excipiendis: hæc sustinebat fabulam, donec rediret filia. Nam mater erat natu grandior. BE. Sed qualis erat tandem apparatus? Nam fabulis non expletur venter. GV. Profecto lautus; ut ego mirer, illos tam vili posse accipere hospites. Rursus peracto convivio, lepidis fabulis alunt hominem, ne quid obrepat tædii. Mihi videbar domi esse, non peregre. BE. Quid in cubiculis? GV. Illic nusquam non aderant aliquot puellæ, ridentes, lascivientes, lusitantes: ultro rogabant, si quid haberemus vestium sordidarum: eas lavabant, ac lotas reddebant. Quid multis? Nihil illic vidimus præter puellas ac mulieres, nisi in stabulo: quanquam & huc frequenter irrumpebant puellæ. Abeuntes complectuntur, tantoque affectu dimittunt, ac si fratres essent omnes, aut propinquæ cognationis. BE. Fortassis isti mores decent Gallos; mihi magis arrident Germaniæ mores, utpote masculi. GV. Mihi nunquam contigit videre Germaniam: quare te quæso, ne gravere commemorare, quibus modis accipiant hospitem. BE. An ubique sit eadem tra-

1 *Catonem*] Fuerunt apud Romanos duo magni nominis Catones: primus Porcius: cui & postea Censorii cognomen; alter Uticensis pronepos Porcii. Uterque tetricis asperisque moribus: adeo quidem, ut per antonomasian, *Cato* non tantum pro sapiente, sed & homine severo sumi cœptus sit.

1 *Æstua-*

tranctandi ratio, nescio: quod ego vidi, narrabo. Advenientem nemo salutat, ne videantur ambire hospitem. Id enim sordidum & abjectum existimant, & indignum Germanica severitate. Ubi diu inclamaveris, tandem aliquis per fenestellam [1] æstuarii (nam in his degunt fere usque ad [2] solstitium æstivum) profert caput, non aliter quam é testa prospicit testudo. Is rogandus est, an liceat illic diversari. Si non renuit, intelligis, dari locum. Rogantibus, ubi sit stabulum, mota manu commonstrat. Illic licet tibi tuum equum tractare tuo more. Nullus enim famulus manum admovet. Si celebrius est diversorium, ibi famulus commonstrat stabulum, atque etiam locum equo minime commodum. Nam commodiora servant venturis, præsertim nobilibus. Si quid causseris, statim audis; *Si non placet, quære aliud diversorium.* Fœnum in urbibus ægre ac perparce præbent, nec multo minoris vendunt, quam ipsam avenam. Ubi consultum est equo, totus commigras in hypocaustum, cum ocreis, sarcinis, luto. id est unum omnibus commune. Gv. Apud Gallos designant cubicula, ubi sese exuant, extergant, calfaciant, aut quiescant etiam, si libeat. Be. Heic nihil tale. In hypocausto exuis ocreas; inquis calceos; mutas, si voles, indusium; vestes pluvia madidas suspendis juxta hypocaustum; ipse te admoves, ut sicceris. Est & aqua parata, si libeat lavare manus, sed ita munda plerumque, ut tibi post alia quærenda sit aqua, qua lotionem eam abluas. Gv. Laudo viros nullis deliciis effœminatos. Be. Quod si tu appuleris ad horam à meridie quartam, non cœnabis tamen ante nonam, nonnunquam & decimam. Gv. Quam ob rem? Be. Nihil apparant, nisi videant omnes, ut eadem opera ministretur

1 *Æstuarii*] Æstnarium idem hic, quod hypocaustum. Alioqui etiam loca designat, quæ mare alternis vicibus integit detegitque.

2 *Solstitium æstivum*] Solstitium, quasi solis statio, quia sol ubi octavo Cal. Jul. (sic olim numerabant) ad Tropicum Cancri pervenerit, non ultra progreditur: quemadmodum & solstitio hyemali in Capricorno non longius à nobis decedit.

tur omnibus. Gv. Quærunt [1] compendium. Be. Tenes. Itaque frequenter in idem [2] hypocaustum conveniunt octoginta aut nonaginta, pedites, equites, negotiatores, nautæ, aurigæ, agricolæ, pueri, fœminæ, sani, ægroti. Gv. Isthuc vere [3] cœnobium est. Be. Alius ibi pectit caput, alius abstergit sudorem, alius repurgat perones aut ocreas, alius eructat allium. Quid multis? Ibi linguarum ac personarum non minor est confusio, quam olim in [4] turri Babel. Quod si quem conspexerint peregrinæ gentis, qui cultu dignitatis nonnihil præ se ferat, in hunc intenti sunt omnes defixis oculis, contemplantes, quasi novum aliquod animantis genus adductum sit [5] ex Africa; adeo ut, posteaquam accubuerint, reflexo in tergum vultu, continenter adspiciant, nec dimoveant oculos, cibi immemores. Gv. Romæ, Lutetiæ ac Venetiæ nemo quidquam miratur. Be. Nefas est interim tibi quidquam petere. Ubi jam multa est vespera, nec sperantur plures adventuri, prodit famulus senex, barba cana, tonso capite, vultu torvo, sordido vestitu. Gv. Tales oportebat Cardinalibus Romanis esse à poculis Be. Is circumactis oculis tacitus dinumerat, quot sint in hypocausto, quo plures adesse videt, hoc vehementius accenditur hypocaustum, etiamsi alioqui sol æstu sit molestus. Hæc apud illos præcipua pars est bonæ tracta-

1 *Compendium*] Compendium hic pro brevitate, in qua lucrum & utilitas comprehensa.

2 *Hypocaustum*] Ὑπόκαυστον, proprie locus ad sudandum, παρὰ τὸ ὑποκαίειν, à succendendo. Solent quippe hypocausta sub pavimento habere fornaces, quibus accensis ipsa calefiant. Germanorum mos est fornaces ex ferro in angulo vel medio conclavis reponere: quibus præsertim frigente cœlo cubicula sua calefaciant.

3 *Cœnobium*] Id est, vitæ communio à κοινὸς, *communis*, & βίος, *vita*. Hinc & Isidorus inter *monasterium* & *cœnobium* distinguit: hoc multorum monachorum habitacula indigitantur; illo etiam unius.

4 *Turri Babel*] Babel, idem quasi dicas confusio venit vel confusio in ea: quia Deus in pœnam impiæ ædificationis omnium linguas confudit.

5 *Ex Africa*] In proverbium abiit: semper Africa novi aliquid apportat. Quod quidem ideo dicebatur, quod in siticulosa regione ad unum aliquem rivum plurimæ ferarum species bibendi gratia convenire cogantur: inibique varia mixtura violentæ Veneris, varias monstrorum formas, subindeque novas nasci.

1 *Galli-*

tractationis, si sudore diffluant omnes. Si quis non assuetus vapori, aperiat rimam fenestræ, ne præfocetur, protinus audit, *Claude*. Si respondeas, *Non fero*: audis, *Quære igitur aliud diversorium*. GV. Atqui mihi nihil videtur esse periculosius, quam tam multos haurire eundem vaporem, maxime resoluto corpore, atque heic capere cibum, & horas complures commorari. Jam enim omitto ructus alliatos, & ventris flatum, halitus putres: multi sunt, qui morbis occultis laborant, nec ullus morbus non habet suum contagium. Certe plerique scabiem habent Hispanicam, sive, ut quidam vocant, [1] Gallicam, cum sit omnium nationum communis. Ab his, opinor, non multo minus esse periculi, [2] quam à leprosis. Jam tu divina, quantum discriminis sit in pestilentia. BE. Sunt viri fortes, ista rident ac negligunt. GV. Sed interim multorum periculo fortes sunt. BE. Quid facias? Sic assueverunt: & constantis est animi non discedere ab instituto. GV. Atqui ante annos viginti quinque, nihil receptius erat apud Brabantos, quam [3] thermæ publicæ: eæ nunc frigent ubique. Scabies enim nova docuit nos abstinere. BE. Sed audi cætera. Post redit ille [4] barbatus Ganymedes, ac linteis insternit mensas, quot putat esse satis illi numero. Sed ô Deum immortalem, quam non [5] Milesiis! [6] cannabea diceres ex antennis detracta

1 *Gallicam*] Præcipue scabie laborant Galli, quam procul dubio multi sibi contrahunt usu potus expressi ex pomis. Eadem autem maxime contagiosa est.

2 *Quàm à leprosis*] Hinc & olim in V. T. leprosus, à sacerdore i:.mundus declaratus, ex consortio hominum ejiciebatur. Ipse autem, dissectis vestimentis, nudato capite, operto ore, clamabat, vel etiam publica voce promulgabatur, *Immundus*, *immundus*.

3 *Therma publica*, *&c.*] Balnea proprie, quæ sua natura calida sunt: quæ sudandi gratia ingredimur. Vocantur item *therma*, quæ artificialiter calefcunt.

4 *Barbatus Ganymedes*] Ironice dixit Ganymedem, quod hic puer delicatus, Jovi sit à poculis. *V. Serv. ad Virg.* 1. *Æn.* 32. *Schol Apoll. Rhod.* 3. *Arg. v.* 115. *Munk. ad Hygin. f.* 271. *& alios alibi* A.

5 *Milesiis*] Milesia, texta mollia. Ut Lacedæmoniorum severitas celebratur; ita Milesiorum luxus apud scriptores traducitur. Inde fit, ut *Milesium* dicatur, quod est molle, delicatum. Et Milesias lanas olim præcipue laudabant, tanquam malacas. *De* MILETO *V. Ill. Spanh. ad Call. H. Dian. v.* 226, 227. *Cl. Munck. ad Hygin. f.* 14. *p.* 41. *a.* *De Lana* MILESIA *V. Serv. ad Virg.* 3. *Georg. v.* 306. *& ad* 4. *Georg. v.* 334. A.

6 *Cannabea*] *Cannabea*, quæ sunt ex cannabe. Belg. *Kennep.*

cta. Destinavit enim unicuique mensæ convivas, ut minimum octo. Jam quibus est notus mos patrius, accumbunt, ubi cuique libitum fuerit. Nullum enim discrimen inter pauperem & divitem, inter herum ac famulum. Gv. Hæc est illa vetus æqualitas, quam nunc è vita submovit tyrannis. Sic opinor, vixisse Christum cum suis discipulis. Be. Postquam accubuerunt omnes, rursum prodit torvus ille Ganymedes, ac denuo dinumerat sua sodalitia: mox reversus apponit singulis [1] pinacium ligneum, & cochleare ex eodem argento factum, deinde cyathum vitreum; aliquanto post, panem: eum sibi quisque per otium repurgat, dum coquuntur pultes. Ita nonnunquam sedetur ferme horæ spatio. Gv. Nullus hospitum interim efflagitat cibum? Be. Nullus; cui notum sit regionis ingenium. Tandem apponitur vinum, Deus bone, quam non fumosum! Non aliud oportebat bibere [2] Sophistas; tanta est subtilitas & acrimonia. Quod si quis hospes, etiam oblata privatim pecunia, roget, ut aliunde paretur aliud vini genus, primum dissimulant, sed eo vultu, quasi interfecturi: si urgeas, respondent; Heic diversati sunt tot [3] Comites & [4] Marchiones, neque quisquam questus est de vino meo: si non placet, quære tibi aliud diversorium. Solos enim nobiles suæ gentis habent pro hominibus, & horum insignia nusquam non ostentant. Jam igitur habent offam, quam objiciant latranti stomacho: mox magna pompa veniunt disci. Primus ferme habet offas panis madefactas jure carnium, aut, si dies est pisculentus, jure leguminum. Deinde aliud jus: post aliquid

1 *Pinacium ligneum*] Πίναξ tabulam significat proprie latam & tenuem: unde diminutivum *pinacium*, quod nunc pro tabella, nunc pro scutella ponitur.

2 *Sophistas*] Olim Sophistæ dicti Philosophi & sapientiæ professores. Postremo nomen id iis adaptatum, qui fallacibus conclusionibus inanem sapientiæ speciem ostentarent.

3 *Comites*] Comes dignitatis nomen, Belg. *een Graaff.* Dicti ita, qui Cæsares comitabantur. Plures præ aliis nationibus Germania numerat.

4 *Marchiones*] Marchio vox origine Celtica, idem, qui & Germanis Belgisque *Marck-Graaff.* Quidam nomen derivant à limitibus Celtis *Marcken* & *Graaff* præpositum designans. Alii à *Marka*, quod olim equum significasse augurantur. Satius autem à *Markt* deducitur, Belgis idem, quod forum.

1 *Alte-*

quid carnium recoctarum, aut salsamentorum recalfactorum. Rursus pultis aliquid, mox aliquid solidioris cibi, donec probe domito stomacho, apponant carnes assas aut pisces elixos, quos non possis omnino contemnere: sed heic parci sunt, & subito tollunt. Hoc pacto totum convivium temperant, quemadmodum solent [1] actores fabularum, qui scenis admiscent choros; ita isti alternis miscent offas ac pultes. Curant autem, ut [2] extremus actus sit optimus. Gv. Et hoc est boni Poëtæ. Be. Porro [3] piaculum sit, si quis interim dicat, *Tolle hunc discum: nemo vescitur*. Desidendum est usque ad præscriptum spatium, quod illi [4] clepsydris, ut opinor, metiuntur. Tandem prodit ille barbatus, aut [5] pandocheus ipse, vestitu minimum à famulis differens; rogat, ecquid animi nobis sit. Mox adfertur vinum aliquod generosius. Amant autem [6] eos, qui bibunt largius, cum nihilo plus solvat ille, qui plurimum hauserit vini, quam qui minimum. Gv. Mirum gentis ingenium. Be. Cum nonnunquam sint, qui duplo plus absumant in vino, quam solvant pro convivio. Sed antequam finiam hoc convivium, dictu mirum, quis sit ibi strepitus ac vocum tumultus, postquam omnes cœperunt incalescere potu. Quid multis? Surda omnia. Admiscent se frequenter ficti moriones; quo genere hominum cum nullum sit magis detestan-

1 *Actores fabularum*] Chororum inventrix fingitur Euterpe primo quidem tota comœdia constitit choro: postea interdum aberat à comœdia veteri; denique plane illo caruit nova Græcorum comœdia: quod exemplum Latini fuere sequuti. Tragici autem actibus choros inserunt.

2 *Extremus actus sit optimus*] Sententia Ciceronis est: alluditur ad actus fabulæ, quorum ultimus est quintus. Vide proverb. *Suprema fabulæ actum.*

3 *Piaculum*] Crimen, flagitium dignum expiatione.

4 *Clepsydris*] *Clepsydra*, horologium, in quo aqua per exile foramen, quod in fundo erat, sensim ac quasi furtim distillabat; à *κλέπτειν ὕδωρ furari aquam.*

5 *Pandocheus*] Ipse hospes, qui accipit omnes.

6 *Eos, qui bibunt largius*] Jam olim Tacitus, in libello de mor. Germ. Germanos Ebrietatis incusavit; additque, eosdem parcos cibi esse, ob frigus & regionis sterilitatem: à Beverovicio autem non absque ratione contradicitur: quia nempe sitis nihil aliud est, quam desiderium frigoris humorisque & fames caloris siccique: & quoniam versus boream homines magis interne calent quam versus meridiem, haud mirum, si largius potent.

standum, tamen vix credas, quantopere delectentur Germani: illi cantu, garritu, clamore, saltatione, pulsu faciunt, ut hypocaustum videatur corruiturum, neque quisquam alterum audiat loquentem. At interea videntur sibi suaviter vivere: atque illic desidendum est volenti, nolenti, usque ad multam noctem. Gv. Nunc tandem absolve convivium. Nam me quoque tædet tam prolixi. Be. Faciam. Tandem sublato caseo, qui vix illis placet, [1] nisi putris ac vermibus scatens; prodit ille barbatus, adferens secum pinacium escarium, in quo creta pinxit aliquot circulos ac semicirculos: id deponit in mensa, tacitus interim ac tristis; Charontem quempiam diceres. Qui agnoscunt picturam, deponunt pecuniam, deinde alius, atque alius, donec expleatur pinacium. Deinde notatis, qui deposuerunt, supputat tacitus: si nihil desit, annuit capite. Gv. Quid si quid supersit? Be. Fortasse redderet, & faciunt hoc nonnunquam. Gv. Nemo reclamat iniquæ rationi? Be. Nemo, qui sapit. Nam protinus audiret, *Quid tu es hominis? Nihilo plus solves, quam alii.* Gv. Liberum hominum genus narras. Be. Quod si quis ex itinere lassus, cupiat mox à cœna petere lectum, jubetur exspectare, donec cæteri quoque eant cubitum. Gv. Videor mihi videre civitatem [3] Platonicam. Be. Tum suus cuique nidus ostenditur, & vere nihil aliud, quam cubiculum: tantum enim ibi lecti sunt, & præterea nihil, quo utaris, aut quod fureris. Gv. Illic munditics est? Be. Eadem, quæ in convivio: lintea forte lota ante menses sex. Gv. Quid interim fit de equis? Be. Ad eandem disciplinam tractantur, ad quam homines. Gv. Sed est eadem ubique tractatio? Be. Alicubi civilior est, alicubi durior, quam narra-

1 *Nisi putris, &c.*] In genere, secundum Medicorum filios, omnis caseus sanitati obest, utpote durissimæ concoctionis: præcipue tamen vetus & putris: quo præ cæteris nationibus Walones delectantur: unde & vulgari scommate *Rot-sakken*, quasi putres sacci appellati.

2 *Charontem*] Charon, nauta inferorum, per Styga & Acherontem animas transvehens; & sic per antiphrasin dictus quasi *Acharon*, hoc est, tristis & austerus.

3 *Platonicam*] Ubi æqualia sunt omnium omnia.

1 *Lon-*

narravi: verum in genere talis eſt. Gv. Quid ſi ego tibi nunc narrem, quibus modis hoſpites tractentur in ea parte Italiæ, quam [1] Longobardiam vocant, rurſus in Hiſpania; deinde in Anglia, & in Walia? Nam Angli partim Gallicos, partim Germanicos mores obtinent, ut ex his duabus gentibus mixti. Wali ſe prædicant [2] αὐτόχθονας Anglos. Be. Quæſo te, ut narres. Nam mihi nunquam contigit eas adire. Gv. In præſentia non eſt otium. Nam nauta juſſit, adeſſem ad horam tertiam, niſi vellem relinqui; & habet ſarcinulam: alias dabitur oportunitas ad ſatietatem uſque garriendi.

1 *Longobardiam*] Longobardia, à Longobardis ex ultima Germania in Pannoniam, & inde contra Gothos alliciente Narſete, in Italiam irrumpentibus, nomen adepta eſt. Antea Gallia Cis-Alpina dicta.

2 *Αὐτόχθονας*] Id eſt, indigenas: ajunt enim, Anglos cæteros ex Gallis & Saxonibus eſſe mixtos. Wali enim, Gali ſeu Cambri, impares Saxonum viribus, veteres quidem incolæ in occidentalem Brittannicæ inſulæ partem montibus inacceſſam ſeceſſerunt. Poſtmodo autem coarctatis nimium limitibus, pars eorundem Galliam Aremoricam invaſit, & de ſuo nomine Britanniam nuncupavit: quæ hodie in inferiorem & ſuperiorem dividitur.

Adoleſcentis, & Scorti.

LUCRETIA, [1] SOPHRONIUS.

Lv. Euge mi lepidiſſime Sophroni, tandem nobis redditus es? Nam mihi videris abfuiſſe ſæculum. Prima fronte vix te agnoſcebam. So. Quam ob rem, mea Lucretia? Lv. Quia pro imberbi nobis rediſti barbatulus. Quid rei eſt, meum corculum. Nam videre ſolito torvior. So. Cupio tecum ſeorſim colloqui familiarius. Lv. Au, au, non ſolæ ſumus, mea mentula? So. Secedamus in locum ſecretiorem. Lv. Age, concedamus in cubiculum interius, ſi quid libet. So. Nondum hic locus mihi videtur ſatis ſecretus. Lv. Unde iſte novus pudor? Eſt mihi [2] muſeion, ubi repono [3] mundum meum, locus adeo obſcurus, ut vix ego

1 SOPHRONIUS] Continens, temperans.

2 *Muſeion*] Muſeion pro ſecretiore cubiculo dictum eſt.

3 *Mundum*] *Mundus*, hic pro ornatu muliebri.

ego te visura sim, aut tu me. So. Circumspice rimas omnes. Lv. Rima nulla est. So. Nullus est in propinquo, qui nos exaudiat? Lv. Ne musca quidem, mea lux. Quid cunctaris? So. [1] Fallemus heic oculos Dei? Lv. Nequaquam: ille [2] perspicit omnia. So. Et angelorum? Lv. Illorum oculos non licet effugere. So. Quî fit igitur, ut non pudeat homines id facere coram oculis Dei ac testibus sanctis angelis, quod puderet facere in conspectu hominum? Lv. Quid hoc novæ rei est? venisti huc concionaturus? Indue [3] cucullam Franciscanam, conscende suggestum, & audiamus te, barbatule. So. Nec istud gravarer facere, si te queam ab isto vitæ genere revocare, non solum turpissimo, verum etiam miserrimo. Lv. Quam ob rem, ô bone? victus alicunde parandus est. sua quemque alit ars. hoc est nostrum opificium, [4] hic fundus noster. So. Optarim, mea Lucretia, ut excussa paullisper ista animi temulentia, rem ipsam mecum consideres. Lv. Serva concionem tuam in aliud tempus; nunc [5] vivamus, mi Sophroni. So. Tu quæstus gratia facis, quidquid facis. Lv. Non multum aberrasti à scopo. So. Nihil decedet tuo lucro; dabo quadruplum, ut auscultes tantum. Lv. Dic, quæ voles. So. Primum illud mihi responde: Habesne, quæ tibi male volunt? Lv. Non unam. So. Et quas tu vicissim odisti? Lv. Ut merentur. So. Proinde si possis illis facere rem gratam, faceresne? Lv. Citius miscerem illis [6] toxicum. So. Atqui cogita nunc, an illis quidquam potueris facere gratius, quam quod vident, te

1 *Fallemus heic oculos*] In historia Ecclesiastica narrantur eadem de episcopo quodam.

2 *Perspicit omnia*] Id Christianis adeo notum, ut ne ethnicos effugerit. Inde Homerus, Θεοὶ δὲ πάντα ἴσασιν. Ovidius, *Deus omnia novit.* Cicero, *obscurum Deo nihil potest esse.* Seneca, *Deus interest animis nostris, & cogitationibus mediis intervenit* V. Ælianum l. 13 V. H. c. 2. Weitz. ad Prudent. H 2. Cathem. v. 105. & Cel. Broukh. ad Tibull. 1, 10, 24. A.

3 *Cucullam Franciscanam*] Cuculla Franciscanorum monachorum adeo sancta habetur, ut admodum viam ad cœlum maturet illi, qui in eadem sepultus est.

4 *Hic fundus*] Id est, reditus. Nam fructus annuos reddit fundus.

5 *Vivamus*] Pro gaudeamus, sive læte agamus.

6 *Toxicum*] Venenum. ἀπὸ τὰ τόξα, ejus enim succo tela tingebant barbari.

1 Inde

te vivere hanc vitam dedecorosam, ac miserrimam. Quid autem poteras facere molestius iis, qui tibi bene volunt? Lv. Sic erat fatum meum. So. Jam quod esse solet omnium difficillimum iis, qui deportantur in insulas, aut relegantur ad extremos orbis barbaros, hoc tu tibi tuapte sponte sumsisti. Lv. Quidnam est istud? So. An non sponte renuntiasti omnibus affectibus, patri, matri, fratribus, sororibus, amitæ, materteræ, cæterisque, quoscunque tibi natura conjunxit? Nam & illos tui pudet, nec tu sustines in illorum venire conspectum Lv. Imo feliciter commutavi affectus meos: pro paucis enim nunc habeo plurimos, quorum tu es unus, mihi fratris loco semper habitus. So. Mitte jocos, ac rem ipsam, ut habet, expende serio. Quæ tam multos habet amicos, ea nullum habet amicum, mihi crede, Lucretia. Nam qui ad te commeant, non habent te pro amica, sed pro matula potius. Vide, quo te ipsam dejeceris, misera. Christus te tam caram habuit, ut te suo sanguine redemerit, ut te cœlestis hæreditatis consortem esse voluerit; & tu te facis cloacam publicam, ad quam commeant quilibet sordidi, impuri, scabiosi, suamque spurcitiam in te repurgant. Quod si nondum ejus lepræ contagium, quam vocant scabiem Hispanicam, attigit te, non diu poteris effugere. Quod si fiat, quid te infelicius, etiam si cætera essent secunda, puta res & fama? quid aliud eris, quam vivum cadaver? Matri gravabaris esse morigera; nunc servis lenæ turpissimæ. Parentis audire monita tædebat, heic sæpe tibi vapulandum est ab ebriis & insanis scortatoribus. Pigebat aliquid operis facere domi, quo victum quæreres; heic quos tumultus, quæ pervigilia sustines? Lv. Unde nobis hic concionator novus? So. Jam mihi & illud fac, cogites; Iste formæ flos, qui tibi conciliat amatores, brevi defluxerit. Quid tum facies, misera? Quod sterquilinium te fuerit abjectius? Fies ex meretrice lena. Non omnibus contingit ista dignitas: & si contingat, quid sceleratius, aut quid diabolicæ malitiæ vicinius? Lv. Vera sunt, mi Sophroni,

phroni, propemodum, quæ dicis, omnia. Sed unde tibi iſta nova ſanctimonia, qui ſoleas eſſe nugator omnium nugaciſſimus? Nemo te uno frequentius aut intempeſtivius huc commeabat. Audio, te fuiſſe Romæ. So. Fui. Lv. Atqui [1] inde ſolent redire deteriores. Quo pacto tibi diverſum accidit? So. Dicam: quia non eodem animo, modoque Romam adii. Cæteri fere ideo eunt Romam, ut redeant deteriores: & ad eam rem ibi ſuppetunt affatim occaſiones. Ego cum probo viro profectus ſum, cujus hortatu pro [2] lagena, libellum mecum attuli, Novum Teſtamentum [3] ab Eraſmo verſum. Lv. Ab Eraſmo? Ajunt, illum eſſe ſeſquihæreticum. So. Num & huc pervenit illius viri nomen? Lv. Nullum celebrius apud nos. So. Vidiſtin' hominem; Lv. Nunquam; ſed optarim vidiſſe, de quo tam multa audivi mala. So. Fortaſſis à malis. Lv. Imo à viris reverendis. So. A quibus? Lv. Non expedit dicere. So. Quam ob rem? Lv. Quia ſi tu effutires, & res permanaret ad illos, meo quæſtui non minima portio decederet. So. Ne metue; [4] lapidi dixeris. Lv. [5] Admove aurem. So. Inepta, quid opus eſt admota aure, cum ſimus ſoli? an, ne Deus exaudiat? Prô Deum immortalem, video te piam meretricem, quæ [6] mendicos ſubleves eleemoſyna. Lv. At ego ex iſtis mendicis plus capio lucri, quam ex vobis divitibus. So. Spoliant matronas bonas, ut effundant in meretrices malas. Lv. Sed perge de libro. So. Faciam, & præſtat. Ibi me docuit Paulus, qui neſcit men-

1 *Inde ſolent redire*] Hinc Baptiſta Mantuanus: *Roma vale, vidi: ſatis eſt vidiſſe: revertar, Cum leno aut meretrix, ſcurra, cinædus ero.* Etiam apud Belgas in proverbium abiit: *Quo quis propior Romæ, eo pejor Chriſtianus.*

2 *Lagena*] Vas figulini operis, condendis vinis accommodum.

3 *Ab Eraſmo*] Exſtat Latina verſio N. Teſtamenti per Eraſmum, ut & ejuſdem in idem paraphraſis, de qua varie ſentiunt docti.

4 *Lapidi dixeris*] Seu parieti loqueris. Pro eo, quod eſt, tacituro loqui.

5 *Admove aurem*] Eſt hoc uſu receptum, ut res ſilendas, etiamſi duo ſoli ſint in agro, tamen qui loquitur, dicat voce ſubmiſſiore, quum nihil ſit opus.

6 *Mendicos ſubleves*] Videtur ſignificaſſe, neſcio quid, de monachis mendicitatem profeſſis.

1 Quod

mentiri, [1] quod ne ſcorta, nec ſcortatores regni cœleſtis hæreditatem conſequentur. Hoc ubi legiſſem, ſic cœpi cogitare apud me: modica res eſt, quam exſpecto ex hæreditate paterna, & tamen malim renuntiare ſcortis omnibus, quam à patre exhæredari: quanto magis cavendum eſt, ne me exhæredet pater cœleſtis? Et adverſus exhæredantem aut abdicantem patrem, aliquod præſidium porrigunt humanæ leges: adverſus exhæredantem Deum, nihil eſt ſuffragii. Itaque mihi protinus interdixi omnem ſcortorum uſum. Lv. Si quidem poſſis continere. So. Bona continentiæ pars eſt, ex animo continentem eſſe velle. Poſtremo ſupereſt extremum mali remedium, uxor. Romæ in pœnitentiarii ſinum totum [2] Augiæ ſtabulum effudi: is multis prudenter hortatus, ad puritatem animi & corporis, ad ſacram lectionem, ad crebras preces, ad vitæ ſobrietatem: pro pœna nihil aliud indixit, quam ut flexis genibus [3] ad ſummum altare dicerem pſalmum, *Miſerere mei Deus*: &, ſi mihi ſuppeteret pecunia, darem egenti cuipiam Carolinum unum, Admiranti mihi, quod pro tot ſcortationibus tantillum pœnæ infligeret, ſatis facete reſpondit; *Fili*, inquit, *ſi vere pœnitet, ſi vitam commutas, nihil moror pœnam: ſin perges, ipſa libido tandem abs te plus ſatis pœnarum exiget, etiamſi ſacerdos non indicat. Me vide lippum, tremulum, incurvum: at olim talis eram, qualem te hactenus fuiſſe prædicas*: Sic ego reſipui. Lv. Ergo, ut video, perdidi meum Sophronium. So. Imo lucrifeciſti. Nam ante perierat, nec ſibi amicus, nec

1 *Quod nec ſcorta*] Verba Pauli ſunt Eph. 5. verſ. 5. Nam hoc noſtis nullum ſcortatorem aut impurum habere hæreditatem in regno Chriſti & Dei.

2 *Augia ſtabulum*] In hominem aut rem, majorem in modum inquinatam. Oſtendit autem Lucianus; hujus ſtabulum, tantum habuiſſe congeſti fimi, quantum ter mille boves, pluribus annis reddere potuerint. Herculem id purgaſſe fabulantur Poëtæ. *V. Schol. Apoll. Rhod. 1. Arg. 172. Periz. ad Ælian. 1. V. H. 24. n. 2. & Munk ad Hygin. f. 30. A.*

3 *Ad ſummum*] Altaria Pontificiorum in templis ethnicismum & judaiſmum redolent. Error proculdubio à quibuſdam ex Patribus derivatus, qui menſam, in qua cœna Dominica peragitur, altare καταχρηστικῶς vocarunt. Alioquin, teſte Clemente Alexandrino, non habemus aliud altare, quam ſanctam animam. Hinc & Auguſtinus: *Altare fidelium proprium ipſorum cor eſt.*

4 Levis

Cr. Euge, certum est, adesse Musas, effluunt carmina imprudentibus.

Hi. *Si* [1] *rotatiles trochæos mavelis, en accipe:*
Vilis apparatus heic est, animus est lautissimus.

Quamquam & [2] jambi olim ad rixas ac pugnas nati, post didicerunt omni servire materiæ. O pepones! habetis pepones in horto nostro natos. En [3] lactucas sessiles, succo tenerrimo, suo nomine respondentes. Has delicias quis sanus non præferat apris, [4] murænis, & [5] attagenis? Cr. Si licet in convivio Poëtico vera loqui, quas tu lactucas vocas, betæ sunt. Hi. Hoc omen avertant superi. Cr. Sic res habet, vide figuram. Tum ubi succus lacteus? ubi molles aculei? Hi. Facis, ut addubitem. Heus accerse huc famulam. Margareta, Tisiphone, quid tibi venit in mentem, ut pro lactucis nobis apponeres betas? Ma. Data opera feci. Hi. Quid ais, venefica? Ma. Volebam experiri, an inter tot Poëtas esset, qui lactucam dignosceret à beta: nam scio, te non posse dignoscere. Dicite mihi bona fide, quis animadvertit, esse betas? Co. Crato. Ma. Facile divinabam, non fuisse Poëtam. Hi. Si quid tale posthac designaris, ego te pro margareta vocabo [6] Bliteam. Co. Ha ha hæ. Ma. Istæ nomenclaturæ nec obesiorem me reddunt, nec macilentiorem. sæpe vicies in die mihi commutat nomen: ubi quid cupit eblandiri, vocat me [7] Galateam, Euterpen, Calliopen,

1 *Rotatiles trochæos*] Si jambico trimetro præponatur ereticus, erit trochaicus: & contra si de trochaico auferas primum sesquipedem habebis jambicum trimetrum: tolle enim ab his versibus *Si rota-* & *Vilis app-* efficiet, jambicum trimetrum.

2 *Jambi*] Antiquissimus jambici usus in conviciando fuit: interim vero ad alios quoque usus adhibetur: etiam in rebus lætis ac jocosis.

3 *Lactucas sessiles*] Quod non erigant, sed humi sese spargant. Belg. *Kropslaa.*

4 *Muranis*] *Murana* fluviatilis, seu lampetra, à lambendis petris, Belg. *Een pricke.* Sed murænula est Belg. *Een negenooge.*

5 *Attagenis*] *Attagen*, seu attagena, avis Asiatica inter nobilissimas habita, maxime vero quæ in Ionia nascitur. Belg. *Een haselhoen.*

6 *Bliteam*] Alludit ad gemmam laudatissimam: & Græci *betam* appellant *βλίτον*, unde *bliteos* appellant stultos ac nihili, eo quod beta vilis & insipida herba est.

7 *Galateam*] Galatea à colore lacteo. *Euterpe* à delectando, Musæ nomen est. *Calliope* à pulchritudine vocis. *Callirrhoë*

R Nym-

liopen, Callirrhoën, Meliſſam, Venerem, Minervam. Quid non? Ubi quid ſtomachatur, repente fio [1] Tiſiphone, Megæra, Alecto, [2] Meduſa, [3] Baucis, aut aliud, quidquid illi ſuggeſſerit [4] ſplendida bilis. HI. Abi hinc cum tuis betis, Blitea. MA. Quorſum attinebat huc evocare? HI. Ut redires, unde veneras. MA. Vetus dictum eſt, *Proclivius eſt evocare [5] cacodæmonem, quam abigere.* CO. Ha ha hæ, appoſite. Ut tibi res habet, Hilari, opus eſt aliquo carmine magico, quo illam hinc abigas. HI. Habeo in promtu:

[6] φεύγετε, κανθαρίδες· λύκος ἄγριος ὔμμε διώκει.

MA. Quid ais, Æſope? CR. Cave tibi, Hilari: impinget colaphum. ſic abegiſti tuo Græco carmine. O magum egregium! HI. Quid tu credis Crato eſſe hanc? Ego tali carmine abegiſſem decem magnos cacodæmones. MA. Pili non facio tuos verſus Græcanicos. HI. Adhibendus eſt igitur, ut video, [7] bombus magicus, aut, ſi nec hic ſufficiet, [8] Mercurii caduceum. CR. Mea Margareta, ſcis, Poëtarum genus eſſe afflatum, non auſim dicere furioſum: rogo te, ut iſtam rixam in aliud tempus pro-

ro-

Nympha quod pulchre fluat. *Meliſſa* apis; opinor fuiſſe ancillam Chryſippi.

1 *Tiſiphone*] Tiſiphone, Megæra, Alecto, ſunt tres furiæ infernales. *De his latiſſime diſputavit Tzetz. ad Lycophr. v. 406. quem & citatum video a Cl. Periz. eas deſcribente ad Ælian. 9. V. H. c 29. & Munk. ad Hygin. pag. 3. & de Tiſiphone inprimis Serv. ad Virg. 4. Georg 453. & Magnus Broukh. ad Tibull. 1, 3, 69, & 70. A.*

2 *Meduſa*] Monſtrum, cujus crines Minerva in angues vertit, quod cum Neptuno in æde Minervæ rem habuiſſet, omnes id adſpicientes in lapides convertens. A Perſeo tandem interfectum eſt.

3 *Baucis*] *Baucis*, anus & paupercula, apud Ovidium lib. 1. Metam.

4 *Splendida bilis*] Alluſit ad illud Horat. *Sive aliud nomen, juſſit quod ſplendida bilis*, id eſt, inſania.

5 *Cacodæmonem*] Κακοδαίμων, malus genius.

6 Φεύγετε] Hoc carmen Plin. indicat uſurpari ſolere in magicis remediis, id eſt, *Fugite cantharides, lupus crudelis vos perſequitur.* Cantharis, inſecti genus, venenum habens lethale.

7 *Bombus*] Sonus tubarum raucus. Eſt etiam bombus, ſonus apum. ΒΌΜΒΟΣ & ΒΟΜΒΕῙΝ *proprie de apibus & pulicibus V. Schol. Apoll. Rh. 2. Arg. v. 133. & Schol. Ariſt. Plut. v. 538. unde & ΒΟΜΒΥΛΙΟΎΣ beſtiola api ſimilis v. Tzetz. ad Lycophr. v. 786. & Schol. Ariſt. Veſp. v. 107. hinc quoque legitur apud Feſtum* BOMBITATIO *ſive ut in optimo Codice MS. Acad. Lugd.* BOMBIZATIO *eſt ſonus apium (non apum) ab ipſo ſonitu dictus. deinde* ΒΌΜΒΟΣ *ad raucum tubarum ſonitum refertur, unde* ΒΟΜΒΑΎΛΙΟΙ *dicti ſunt Tubicines Schol. Ariſt. Acharn. v. 866. A.*

8 *Mercurii caduceum*] Hæc virga dat & adimit ſomnos: hac animas evocat orco, & rurſum quas velit, in tartara mittit. Lege Virgilium in 4. Æneid.

1 Riſum

roges: nosque hac cœna, vel mea caussa, suaviter tractes MA. Quid mihi cum istius versiculus? Sæpenumero cum est eundum ad macellum, non habet, quod numeret, & interim cantillat versiculos. CR. Sic sunt Poëtæ. Sed age, fac, sodes, quod dico. MA. Equidem faciam in tuam gratiam, quoniam novi te probum, qui nunquam contriveris cerebrum tuum in ejusmodi deliramentis: ac demiror, quo fato in hunc incideris chorum. CR. Unde id conjectas? MA. Quia nasus obesior, & oculi nitentes, & corpus succulentum. Nunc mihi hujus nasum contemplare, & [1] risum Sardonium. CR. Sed obsecro, meum suavium, ut istam iram mihi condones. MA. Abeo; nec postulo, ut quisquam cæterorum hoc nomine mihi gratias agat. HI. Abiitne jam? MA Non tam procul, quin audiat te. MV. Jam est in culina, secum nescio, quid murmurans. CR. Famulam habes minime mutam. HI. Ajunt, bonam famulam oportere tribus dotibus esse præditam, ut sit fidelis; ut sit deformis; ut sit ferox, quam vulgo *malam* vocant. Fidelis non diminuit rem, deformem non ambiunt proci, ferox facile tuetur jus heri sui. Nam aliquoties opus est non solum lingua, verum etiam manibus. Hæc mea è tribus duas habet virtutes, deformis juxta ac mala; de fide dubito. CR. Linguam audivimus, sed ego metuebam tibi à manibus. HI. Ad novete manus peponibus, de lactucis actum est. Etenim si nunc juberem, apponi lactucas, sat scio, carduos apponeret. Sunt & melones, si quis hoc genere magis capitur. En fici recentes: modo decerptos à matre, testatur lac in [2] pedunculo. A ficis solet aqua sumi, ne [3] quid obliment stomachum. en, habetis è limpi-

1 *Risus Sardonius*] De risu ficto, aut amarulento. Sunt enim, qui risum Sardonium dictum autument ἀπὸ τοῦ σεσηρέναι τοὺς ὀδόντας, quod dentes aperiat atque renudet; cujusmodi eorum esse nonnunquam solet, qui non ex animo rident, sed ringuntur, ut canes. Belg. *Hy lacht, als een Peerdt, dat bijten wil.* Of, *hy lacht, als of hy tandtpijn had.*

2 *Pedunculus*] Seu pediculus, parvus pes; velut id, unde fructus dependet, quod sustinet fructum ad ramum. Belg. *De steel.*

3 *Quid obliment stomachum*] Alioquin enim creduntur tormina ventris excitare Platoni tantum in deliciis, ut inde cognomen Φιλοσύκου receperit.

pidiſſimo fonticulo vivam ac frigidiſſimam, utilem & vino diluendo. CH. At ego neſcio, utrum utro diluam, vinum aqua, an aquam vino; adeo mihi hoc vinum videtur hauſtum ex eodem fonticulo Muſarum. HI. Tale vinum conducit [1] acuendis ingeniis Poëtarum, vos craſſi craſſis delectamini. CR. Utinam [2] Craſſus eſſem ille beatus! HI. Ego malim eſſe [3] Codrus, aut [4] Ennius. Quandoquidem mihi contigit habere convivas tam multos, tamque inſigniter eruditos, non committam, ut nihilo doctior eos dimittam. Eſt locus in prologo Eunuchi, qui multos torquet. Nam plerique codices ſic habent:

> [5] *Sic exiſtimet, ſciat,*
> *Reſponſum, non dictum eſſe, quia læſit prior,*
> *Qui bene vertendo, & eas deſcribendo male, &c.*

In his verbis deſidero ſenſum argutum, ac Terentio dignum. Nec enim ideo læſit prior, quia male vertit Græcas fabulas: ſed quia Terentianas carpſerat. EV. Juxta vulgo jactatum proverbium, *Qui peſſime canit, primus incipiet*. Cum eſſem Londini apud [6] Thomam Linacrum, virum ſic in omni genere Philoſophiæ doctiſſimum, ut nihilo ſecius has grammaticorum minutias ad unguem calleat, oſtendit mihi codicem mira vetuſtate, in quo ſic habebatur ſcriptum:

Sic

Obliment, id eſt, limo ſeu fæce repleant.

1 *Acuendis ingeniis Poëtarum*] Secundum illud: *Vina parant animos faciuntque caloribus aptos.*

2 *Craſſus*] Marcum Craſſum intelligit, Romanorum ditiſſimum, qui cum Pompejo & Cæſare triumviratum iniit: quorum plane autoritate Reſpub. aliquot annis regebatur. Hic poſtremo à Surina Parthico bello interfectus.

3 *Codrus*] Qui Poëta fuit pauperrimus. Cujus egeſtas in proverbium abiit, ut dicatur: *Codro pauperior*. Hinc Juvenalis: *Tota domus Codri rheda componitur una*. Fuit & nomen proprium regis Athenienſis, qui pro patriæ ſalute, certiſſimæ ſe morti objectavit.

4 *Ennius*] Eſt is poëta antiquiſſimus, ingenio acri & eruditione multiplici, tenui victu parciſque ſumtibus victitans. Scipioni Africano ita familiaris, ut mortuus in ejuſdem ſepulchro, via Appia, contumulatus ſit.

5 *Sic exiſtimet*] Donatus in locum hunc ſic commentatur. *Reſponſum, non dictum*: Figura πλοκή. Nam dictum modo bis numero poſitum, ſupra nomen ſignificat, infra participium. *Qui bene vertendo*: Bene pro valde. Et vertendo, in linguam Latinam transferendo, &c.

6 *Thomam Linacrum*] Linacer hic ſub Henrico VIII. Angliæ Rege feliciſſime medicinam profeſſus, etiam in grammaticalibus admodum deſudavit. Extat ipſius opuſculum de Emendatione ſtructuræ.

1 Pediis

Sic existimet, sciat,
Responsum, non dictum esse, quale sit: prius
Qui bene vertendo, & eas describendo male,
Ex Græcis bonis, Latinas fecit non bonas:
Idem Menandri phasma nunc nuper dedit.

Sic autem ordinandus est sermo, ut *quale sit*, indicet subjiciendum exemplum prioris dicti. Minitabatur, se vicissim reprehensurum aliquid in fabulis ejus, à quo fuerat reprehensus. Atque hic negat videre debere *convicium*, sed *responsum*. Qui *lacessit*, jacit dictum; qui regerit lacessitus, *respondet*. Hujus rei promittit exemplum, *quale sit*, quod Græcis dicitur, *οἷον*. Latinis; *quod genus*, aut *veluti*, sive *videlicet*, aut *puta*. Deinde subjicit reprehensionem, in qua, *prius* adverbium, respondet ad alterum adverbium veluti diversum, quod sequitur, *nuper*: quemadmodum pronomen, *qui*, respondet ad dictionem, *idem*. Veteres enim Lavinii fabulas in totum damnat, quoniam jam exciderant ex hominum memoria. In his, quas nuper dedisset, certa notat loca. Mihi videtur hæc germana lectio, verusque Comici sensus, nisi quid dissentit senatus populusque Poëticus. Co. Imo [1] pedibus omnes in tuam discedimus sententiam. Ev. At ego vicissim à vobis quiddam leve ac facillimum discere cupiam; quo pacto metiendus sit hic versiculus:

Ex Græcis bonis, Latinas fecit non bonas.

[2] Micate digitis. Hi. Opinor, [3] more veterum elidi, *s*, ut secundo loco sit anapæstus. Ev. Accederem, nisi casus auferendi [4] desineret in, *is*, natura longam. Itaque submota consonante, nihilo minus manet longa vocalis. Hi. Vera prædicas. Cr. Si quis illiteratus & ignotus ingrederetur, plane

1 *Pedibus in tuam disced.*] Hoc est, sententiam tuam comprobamus.

2 *Micare digitis*] Est digitis sortiri. Est & lusus genus quoddam, quod adhuc apud Italos durat, ut repente porrectis digitis, certantium uterque numerum divinet.

3 *More veterum elidi, s*] Imo adhuc ætate Lucretii & Catulli elisio illa literæ, S, finalis per ecthlipsin in usu erat.

3 *Desineret in, is*] Dativi enim & ablativi plurales in *is*, producuntur, secundum Prosodiam.

ne crederet, nos inter nos micatione digitorum, rusticorum ludum renovare. LE. Nos, quantum video, frustra micamus digitis: tu, si potes, expedi. EV. Videte, quantula res nonnunquam torquet homines etiam eruditos. præpositio, *ex*, pertinet ad finem carminis præcedentis:

Qui bene vertendo, & [1] eas describendo male, ex
Græcis bonis, Latinas fecit non bonas.

Ita nihil est scrupuli. LE. Sic est, per Musas. CA. Quandoquidem cœpimus micare digitis, velim, ut aliquis mihi versum hunc ex Andria digerat in suos pedes:

Sine invidia laudem invenias, & amicos pares.

Nam mihi sæpe tentanti non successit. LE. *Sine in*, jambus est: *vidia*, anapæstus: *laudem in*, spondeus: *venias*, anapæstus: *& ami*, rursus anapæstus. CA. Habes jam pedes quinque, & superfunt tres syllabæ, quarum prima est longa: ut nec jambum facere possis, aut tribrachyn. LE. Profecto vera prædicas. [2] Hæremus in vado. quis nos expediet? EV. Nemo melius, quam qui induxit in hoc vadum. Age Carine, ne cela, si quid habes inter candidos amiculos. CA. Nisi me fallit memoria, videor mihi quiddam tale legisse apud Priscianum, qui docet apud Latinos Comicos, *v*, consonantem perinde elidi, ut vocalem, quemadmodum frequenter in hac dictione, *enim vero*, sic ut pars *enie*, faciat anapæstum. LE. Itaque metire nobis. CA. Faciam. *Sine inidi*, proceleusmaticus est: nisi mavis elidi, *i*, per synæresin: ut cum Virgilius, *aureo*, ponit in fine carminis heroici, pro *auro*. quod si placet, erit primo loco tribrachys. *dia lau*, spon-

1 *Eas describendo male, ex*] Sensum autem Fr. Fabricius ita elicit Mihi, ait, semper placuit legi, *eas describendo* Nam Terentius adversarii dispositionem reprehendit. *Describere* autem Latini vocant interdum, quod Græcis est διατάττεσθαι, ordinare Phasma vero imitatione Menandri scripsit Plautus; scripsit item Lavinius, malus imitator & poëta ineptus. Fuerunt autem multæ unius argumenti fabulæ à diversis autoribus Latinis pertractatæ. Inter alios Andriam scripsit Terentius, quam & Cæcilius: idem Adelphos, quam Pomponius: idem Phormionem, quam Valerius.

2 *Hæremus in vado*] Quoties in re aliqua sic intricamur, ut nos expedire nequeamus. Belg *Hier zyn wy vast.* Adagium ductum à navigio, quod vado illisum, frustra circumagitur, neque cursum institutum tenere potest, id quod evenit his, qui in syrtes aut salebras incidunt.

3 *Sine*]

ſpondeus eſt; *d' inveni*, dactylus: *as & a*, dactylus: *micos*, ſpondeus: *pares*, jambus. Sb. Carinus nos explicuit ex hoc ſane vado. Sed eſt in eadem ſcena locus, quem haud ſcio, an quiſquam animadverterit. Hi. Obſecro, profer. Sb. Illic hunc in modum loquitur [1] Simo:

Sine, ut eveniat, quod volo,
In Pamphilo ut nihil ſit moræ, reſtat Chremes.

Hi. Quid heic te offendit? Sb. Cum, *Sine*, ſit minitantis, nihil heic ſequitur, quod faciat ad minas: Proinde ſuſpicor, à Poëta ſcriptum fuiſſe,

Sin eveniat, quod volo;

ut *Sin*, reſpondeat ad *Si*, quod præceſſit,

Si propter amorem uxorem nolit ducere.

Proponit enim ſenex duas partes inter ſe diverſas: Si Pamphilus ob amorem Glycerii recuſat nuptias, erit, quod cum illo expoſtulem: ſin ille non recuſarit, tum mihi reſtat exorandus Chremes. Porro [2] hyperbaton longius fecit interpellatio Soſiæ, & [3] ſtomachus Simonis in Davum. Hi. [4] Mus, porrige mihi codicem. Cr. Committis tu muri codicem? Hi. Tutius, quam vinum. Diſperεam, niſi verum dixit Sbrulius. Pv. Trade mihi codicem, ut oſtendam alium ſcrupulum. In prologo Eunuchi verſus hic non conſtat:

Habeo alia multa, [5] quæ nunc condonabuntur.

Quanquam enim Comici Latini præcipue ſumunt ſibi multam libertatem in hoc genere carminis; tamen nuſquam

1 *Simo*] Locus eſt apud Terentium in actus primi ſcenâ prima. *Sine eveniat*, non *ſine, ut inveniat*, legunt editiones Plantiniana, Hackiana, Waasbergiana aliæque, quas nobis videre contigit.

2 *Hyperbaton*] Ὑπερβατὸν digreſſio, tranſcurſus, ab ὑπερβαίνω *tranſgredior, tranſcendo*.

3 *Stomachus Simonis*] *Stomachus* hic ſumitur pro indignatione. Eodem ſenſu Cicero: *In quo tamen ille mihi riſum magis, quam ſtomachum movere ſolet*. Inde & *ſtomachari*, indignari.

4 *Mus*] Servi nomen.

5 *Quæ nunc condonabuntur*] Pleræque editiones habent *condonabitur*. Donati verba ſunt in hunc locum: Sic & in Phormione, *argentum, quod habes, condonamus te*. Nam & *dono*, ablativo caſui jungebant veteres, *condono* vero accuſativo. Fabricius ait: Genus hoc loquendi eſt antiquum. Plautus in Rudente: *Mihi tribolum ob eam rem ne duis, condono te.*

quam memini, illos senarium claudere spondeo? nisi forte legendum est, *condonabitur*, [1] ἀπροσώπως, aut *condonabimus*, mutato numero personæ. MA. O mores vere Poëticos! In ipso limine convivii [2] micant digitis, & librum adhibent. Lusus & litteras præstat servare in mensas secundas. CR. Non omnino pessimum consilium dat Margareta; obtemperabitur: placato stomacho revocabimus lusum, interim digitis micabimus in disco. HI. Videte luxum Poëticum. Habetis triplex ovorum genus, elixa, assa, frixa: omnia recentissima sunt, intra biduum nata. PA. Ego butyri esum non fero: si frixa sunt oleo, perplacebunt. HI. Abi, puer, disce ex Margareta, in utro frixa sint. MV. In neutro, inquit. HI. Nec in butyro, nec oleo? In quo igitur? MV. In [3] lixivio, ut ait. CR. Qualis percunctatio, talis responsio. Quid negotii est dignoscere butyrum ab oleo? CA. Præsertim his, qui tam facillime discernunt lactucam à beta. HI. Habetis [4] ovationem, sequetur aliquando triumphus. Heus, puer, circumfer oculos. Nihilne vides heic deesse? MV. Permulta. HI. Hæc ova desiderant condimentum, quo temperetur calor. MV. Quod vis? HI. Dic, ut ex contusis [5] vitis claviculis mittat nobis succum. MV. Dicam. HI. Quid huc redis inanis? MV. Negat, [6] à clavis succum exprimi solere. LE. O famulam! SB. Certe fabulis condiemus ova nostra. In Epodis Horatianis offendi locum quendam, non depravatum, quod ad scripturam attinet, sed depravate interpretatum, nec [7] à Mancinello solum, cæterisque

1 *A'προσώπως*] Sine persona.

2 *Micant digitis*] Rusticorum lusus est, vulgaris etiamnum Italiæ. Vide proverbium, *Dignus, quicum in tenebris mices*. Metiebantur versus sublatis ac repressis digitis: id mulier putabat esse micare digitis.

3 *Lixivium*] Seu lixivia, aqua, in qua lavandi gratia decoctus est cinis. *B. Leog.*

4 *Ovatio*] Jocus hic est in ambiguo: nam & de ovis potest intelligi: & *ovatio* est minor triumphus.

5 *Vitis claviculis*] Natura addidit vitium palmitibus laqueos quosdam, quibus repunt & alligant sese. Has *Plinius* vocat *claviculas* lib. 23. in prologo.

6 *E clavis*] Perverse respondit, quasi parvos clavos jusserit contundi.

7 *A Mancinello*] Est hic Antonius Mancinellus Veliternus, cujus lucubrationes & commentaria in plures Historicos & Poëtas adhuc exstant: in quibus licet, quandoque errores committat, in eo nihilominus laude sua non est fraudandus, quod aliis glaciem fregerit, industriâ non pœnitendâ.

1 Por-

que recentioribus, verum etiam ab ipso [1] Porphyrione. Locus est in carmine, quo canit [2] palinodiam Canidiæ veneficæ: (Epod. 17. v. 50.)

Tuusque venter [3] *Pactumejus, & tuo*
Cruore rubros obstetrix pannos lavit,
Utcunque fortis exilis puerpera.

Existimant enim omnes heic, *exilis*, nomen esse, cum sit verbum. Adscribam verba Porphyrionis, si tamen illius esse credendum est: *Exilem autem*, inquit, *sub illa specie, quasi puerperio facta sit deformis: per exilitatem corporis maciem naturalem dicit.* Pudendus lapsus, si vir tantus non sensit, metri legem reclamare huic sensui. Neque enim quartus [4] locus admittit spondæum. Verum Poëta jocatur illam vere peperisse, quanquam non diu languisset, ac decubuisset à partu, sed statim exiliisset è lecto, quemadmodum solent quædam fortes puerperæ. Hi. Habemus tibi gratiam Sbruli, qui tam laute condieris ova nostra. Le. Isti non dissimile est, quod legitur in primo Odarum libro. odæ initium est: *Tu ne quæsieris.* Sic autem habet constans lectio: *Neu Babylonios Tentaris numeros, ut melius quidquid erit pati.* Hunc locum ita transiliunt veteres interpretes, quasi nihil habeat scrupuli: solus Mancinellus sentiens orationem imperfectam, jubet addi, *possis*. Sb. Habes aliquid de hac re compertius? Le. Nescio. sed mihi [5] videtur Horatius Græci sermo-

1 *Porphyrione*] Porphytion vetus commentator in Horatium.

2 *Palinodiam*] Palinodiam canere, est diversum ab his, quæ prius dixeris dicere, & in contrarium vertete sententiam. Translatum à Stesichori Lyrici Poëtæ facto Is enim, cum Helenam carmine vituperasser, oculis orbatus est. Intelligens autem ex Achille, Helenæ jussu nunciante, cæcitatis caussam, protinus Palinodiam cecinit, Helenamque prius vituperatam laudavit: itaque visum recepit. Sonat Græce παλινῳδία, quasi dicas recantationem.

3 *Pactumejus*] Vide Lubini in hos versus Paraphrasin. Bontius vero ultimum versum sic explicat: Quotiescunque tu exsilis, & è lecto surgis fortis puerpera, id est, nunquam

4 *Locus*] Paribus enim locis in jambico semper est jambus. libro Epod. Od. xvii. vers. 50.

5 *Videtur Horatius*] Lubinus Horatianos versus ita interpretatur: Nec *Babyloniorum* & Chaldæorum *numeros* & calculationes, quibus ad horoscopi di-

fermonis idioma reddidiffe, quod nullus Poëtarum facit libentius aut frequentius: nam Græcis eft familiare, [1] aparemphaton adjungere huic dictioni ὡς & ὥςτε. Sic Horatius, *ut pati*, pro, ut patiaris. Quanquam quod divinat Mancinellus, non eft prorfus abfurdum. HI. Mihi vehementer arridet, quod dicis. Curre, Mus, & adfer, fi quid eft reliquum. CR. Quid iftud eft novarum deliciarum? HI. Hic eft cucumis fectus in laminulas: hoc eft jus ex coftis inteftinis cucurbitæ; conducit lubricandis inteftinis. SB. O cœnam vere medicam! HI. Boni confulite. Mox aderit gallina [2] ex corte noftra. SB. Commutabimus tibi nomen, & pro Hilario vocabimus [3] Apicium. HI. Age nunc, ridete, quantum voletis; cras fortaffe ferio laudabitis hanc cœnam. SB. Quî fic? HI. Cum fenferis, tibi probe conditum effe prandium. SB. [4] Fame? HI. Scilicet. CR. Scis, Hilari, quid [5] provinciæ te vellem fufcipere? HI. Sciam, fi dixeris. CR. Chorus canit hymnos quofdam non indoctos, fed per indoctos multis locis depravatos: eos cuperem tua opera nobis reftitui. Ut autem exemplum proferam, ita canimus:

Hoftis Herodes impie,
Chriftum venire quid times?

Ordo dictionis unius inverfus, geminum vitium invexit carmini. Nam *hoftis*, cum trochæum efficiat, nullum habet locum in carmine jambico: & *Hero*, fpondeus, non recipitur in fede fecunda. Nec dubium eft, quin verfus ita primum

menfionem, & planetarum ac fiderum afpectus determinandos utuntur, follicite *tentaris; ut longe melius*, tanquam longe fatius & rectius, *quicquid erit pati*, quicquid futurum eft, & mutari non poteft, æquo potius animo fubire & forti pectore perferre, quam talia ingrata & odiofa inquirere & fe macerare iis, quæ mutare & evitare non poffis.

1 *Aparemphaton*] Id eft, infinitum, ut *pati*.

2 *Ex corte noftra*] Cors five cohors, locus cinctus parietibus ad cuftodiam gallinarum aut anferum.

3 *Apicius*] Omnium nepotum princeps, prodegit enim res fuas omnes in comeffationes & helluationes.

4 *Fame*] Allufit ad dictum Socratis, qui dixit, famem effe condimentum omnium & jucundiffimum, & minimo parabile.

5 *Provincia*] *Provincia*, pro negotio, fic *provinciam fufcipit*, qui rei curandæ onus in fe recipit.

1 *Hypal-*

mum ſcriptus ſit: *Herodes hoſtis impie.* Jam epithetum, *impie*, mollius cohæret cum *hoſtis*, quam cum *Herodes.* Porro, quoniam *Herodes* dictio Græca eſt, η vertitur in ε, in caſu vocandi, ut, Σωκράτης, ὦ Σώκρατες. quemadmodum & in Ἀγαμέμνων, ω mega, recti caſus, vertitur in ο micron. Rurſum ita canimus hymnum:

Jeſu corona virginum,
Quem mater illa concepit,
Quæ ſola virgo parturit.

Dubium non eſt, quin, *concipit*, ſit pronuntiandum. Nam temporis [1] hypallage gratiam etiam addit ſermoni. Ridiculum autem eſt, nos offendi in, *concipit*, cum ſequatur, *parturit.* Hi. Iſtius generis & ipſe permulta offendi, nec pigebit olim huic rei aliquot dierum opellam dare. Nam mihi videtur Ambroſius in hoc carmine non parum habere gratiæ: adeo fere finit dimetrum dictione triſyllaba, & cæſuram fere collocat in fine dictionis. Id crebrius apud eum fit, quam ut caſus videri poſſit. Si quæritis exemplum: *Deus creator*, heic eſt penthemimeris, accinitur, *omnium*: *Polique rector* accinitur, *veſtiens*: *Diem decoro*, accinitur, *lumine*: *Noctem ſoporis*, accinitur, *gratia.* Sed adeſt gallina ſatis obeſa, quæ mihi totis decem annis peperit ova, & excluſit pullos. Cr. Indigna erat, quæ necaretur. Ca. Si licet aliquid admiſcere de ſtudiis ſeverioribus, habeo, quod proponam. Hi. Modo ne nimium ſit tetricum. Ca. Non eſt. Cœpi nuper legere Senecæ epiſtolas, & [2] in ipſo ſtatim portu, quod ajunt, impegi. Locus eſt in prima epiſtola: *Et ſi volueris*, inquit, *attendere*, *magna vitæ pars elabitur male agentibus*, *maxima nihil agentibus*, *tota aliud agentibus*. In hac ſententia affectat, neſcio quid argutiæ, quod ego non ſatis aſſequor. Le. Divinabo, ſi voles. Ca. Maxime.

Le.

1 *Hypallage*] Voſſius Hypallagen definit mutuam caſuum permutationem. Enallagem autem ſtatuit vel generis vel temporis: tempus cum unum ponitur pro altero tempore.

2 *In ipſo portu impegi*] Hoc eſt, ſtatim in ipſo operis ingreſſu peccavi. Et apte dicetur in omnes, qui negotio jam propemodum cum laude confecto, in extremo degenerant.

1 *Nihil*

LE. Nemo perpetuo peccat. Et tamen luxu, libidine, ambitione, cæterisque vitiis, magna vitæ pars perit: sed multo major vitæ portio perit nihil agentibus. Porro [1] *nihil agere* dicuntur, non qui vivunt in otio, sed qui rebus frivolis & nihil ad felicitatem conducentibus occupantur. Inde proverbium, [2] *Satius est cessare, quam nihil agere.* Sed tota vita perit aliud agentibus. *Aliud agere* dicitur, qui non est attentus ad id, quod agit. Perit igitur tota vita, quoniam, dum vacamus vitiis, aliud agimus: dum vacamus frivolis, aliud agimus: dum studemus Philosophiæ, quoniam id facimus supine & oscitanter, aliud agimus, parum attenti, velut ad rem minime seriam. Hæc interpretatio si parum arridet, numeretur hæc sententia Senecæ inter eas, quas in hoc scriptore damnat [3] A. Gellius, ut frivole argutas. HI Mihi sane satis arridet. (Sed interim strenue ad gallinam. Nolim, vos falli, nihil præterea parati est.) quadrat enim ad id, quod præcessit: *Turpissima est jactura, quæ per negligentiam fit.* Id autem declarat hac trimembri sententia. At paullo post videor mihi videre mendum: *Mortem non prospicimus.* Magna pars ejus jam præteriit. Nam legendum arbitror, *Mortem* [4] *prospicimus.* Prospicimus enim, quæ procul absunt, cum mors magna ex parte præterierit nobis. LE. Si sibi permittunt Philosophi, ut aliquando divertant in prata Musarum, fortasse non videbitur absurdum, si nos aliquando vel animi gratia divertamus in illorum regionem.

1 *Nihil agere*] Nihil agunt, qui sumunt inanem operam.

2 *Satius est cessare, &c.*] Nam cessare dicuntur non tantum ii, qui desistunt à negotio, sed qui sunt in otio. Et quadrat in eos, qui frustra laborant. Apud Latinos item *nihil agunt*, qui sumunt inanem operam.

3 *A. Gellius*] Verba A. Gellii (vel ut doctioribus Agellii) sic sonant: de Annæo Seneca partim existimant, ut de scriptore minime utili, cujus libros attingere nullum operæ pretium sit: quod oratio ejus vulgaris videatur & protrita; res atque sententiæ aut inepto inanique impetu sint, aut ut levi & quasi dicaci argutia; eruditio autem vernacula & plebeja, nihilque ex veterum scriptis habens neque gratiæ neque dignitatis. Alii vero elegantiæ in verbis parum esse non inficias eunt; sed & rerum, quas dicat, scientiam doctrinamque ei non deesse dicunt, & in vitiis morum objurgandis severitatem gravitatemque non invenustam.

4 *Prospicimus*] Prospicimus, quæ à fronte sunt, sed procul: *Respicimus* à tergo relicta.

nem. Hi. Quid ni? Le. Cum nuper relegerem librum Aristotelis, quem inscripsit περὶ τῶν ἐλέγχων, quorum argumentum est Rhetoribus cum Philosophis magna ex parte commune, comperi insignes errores interpretum. Neque dubitandum est, quia heic, qui Græce nesciunt, in multis locis egregie delirarint. Aristoteles enim proponit hujusmodi genus ambigui, quod nascitur ex voce, quæ eadem declarat diversa: *ὅτι μανθάνουσιν οἱ ἐπιστάμενοι. τὰ γὰρ ἀποστοματιζόμενα μανθάνουσιν οἱ γραμματικοί· τὸ γὰρ μανθάνειν ὁμώνυμον, τό. τε ξυνιέναι χρώμενον τῇ ἐπιστήμῃ, καὶ τὸ λαμβάνειν τὴν ἐπιστήμην.* Id verterunt in hunc modum: *Quoniam discunt scientes: Nam secundum os grammatici discunt: Discere enim æquivocum, ad intelligere eum, qui utitur disciplina, & accipere disciplinam.* Hi. Visus es mihi nunc Hebraice loqui, non Latine. Le. Estne quisquam vestrum, qui audivit heic ullam vocem æquivocam? Hi. Nullam. Le. Quid igitur stultius, quam, id velle vertere, quod verti non poterat? Neque enim quemadmodum Græcis *μανθάνειν*, sonat, *μαθεῖν*, & *μαθητεύειν* ita Latinis *discere*, doctrinam accipere, aut tradere. quanquam, an hoc sit verum, nescio: magis arbitror sic, *μανθάνειν* esse anceps apud Græcos, quemadmodum *cognoscere* apud Latinos. Cognoscit enim, qui novit; & [1] cognoscit judex, qui discit caussam. Sic, opinor, Græcis *μανθάνειν* dicitur præceptor, qui exigit prælecta pueris, & pueri, quibus prælegitur. Quam vero venuste reddidit, *τὰ γὰρ ἀποστοματιζόμενα μανθάνουσιν οἱ γραμματικοί*. *Nam secundum os grammatici discunt*. cum vertere debuerit, *Nam grammatici, quæ dictant, docent*. Hic interpretis erat aliud exemplum supponere, quod non eadem verba, sed eandem rei speciem exhiberet. Quanquam hoc loco suspicor etiam in Græca scriptura, nonnihil esse mendæ,

[1] *Cognoscit*] *Cognoscere* enim quandoque verbum forense est, significatque simpliciter de caussa aliqua quærere. Suetonius in Claudio: cognoscens quondam in Augusti foro victusque nidore prandii, quod in maxima æde Martis Saliis apparabatur, deserto tribunali ascendit ad sacerdotes. Sic judex *cognoscere* dicitur ex actione: *cognoscere* tutelæ, pro ex actione tutelæ. Inde Cognitione.

dæ, scribendum autem, ὁμώνυμον τῷ τε ξυνιέναι καὶ τῷ λαμβάνειν. Paulo post subjicit aliud exemplum ambigui, quod nascitur non ex vario vocis ejusdem significatu, sed ex diversa connexione: τὸ, βούλεσθαι λαβεῖν με τοὺς πολεμίους, *Velle me accipere pugnantes.* Sic enim vertit, pro eo, quod erat, *Velle me capere hostes.* Et, si legas βούλεσθε, sermo fit dilucidior, *Vultis, me capere hostes?* Nam pronomen potest præcedere verbum, *capere*, & potest sequi. Si præcedat, hic erit sensus: *Vultis, ut ego capiam hostes?* Si sequatur, erit hic: *Vultis, ut hostes me capiant?* Subjicit ejusdem generis aliud exemplum, ἆρα ὅ τις γινώσκει, τοῦτο γινώσκει id est, *An quod quis novit, hoc novit*: Ambiguitas est in τοῦτο Id si sumatur accusandi casu, sensus erit: *Quidquid alicui cognitum est, id illi cognitum esse.* Sin nominandi casu, sensus hic erit: *Quam rem quis intelligit, ea intelligit.* quasi cognosci non possit, nisi quod vicissim cognoscat. Rursus aliud subjicit, ἆρα ὅ τις ὁρᾷ, τοῦτο ὁρᾷ; ὁρᾷ δὲ τὸν κίονα· ὥστε ὁρᾷ ὁ κίων. *an quod quis videt, id videt? sed videt columnam; columna igitur videt.* Rursus in τοῦτο est ambiguitas, quam prius indicavimus. Verum hæc utcunque reddi poterant Latinis auribus: quod sequitur, nullo modo reddi poterat: ἆρα ὃ σὺ φὴς εἶναι, τοῦτο σὺ φὴς εἶναι; φὴς δὲ λίθον εἶναι· σὺ ἄρα φὴς λίθος εἶναι. Quod illi sic reddiderunt: *Putas, quod tu dicis esse, hoc tu dicis esse? dicis autem lapidem esse, tu ergo lapis dicis esse.* Obsecro, quis omnino sensus humanus ex his verbis percipi possit? Ambiguitas enim partim pendet ex idiomate Græci sermonis, quæ est in majore ac minore: quanquam in majore est & alia ambiguitas, in duabus dictionibus ὃ & τοῦτο, quæ si capiantur nominandi casu, sensus erit: *Quidquid te dicis esse, hoc tu es.* Sin accusandi, sensus erit: *Quamcunque rem tu dicis esse, eam dicis esse.* & ad hunc sensum subsumit, λίθον φὴς εἶναι. Sed ad priorem colligit, σὺ ἄρα φὴς λίθος εἶναι. Græci sermonis poprietatem semel ausus est imitari [1] Catullus: [2] *Pha-*

1 *Catullus*] Est hic ille notissimus epigrammatum scriptor, Veronæ natus tempore Marianarum & Syllanarum factionum; tantus puræ latinitatis custos, ut docti cognomen promeruerit.

2 *Pha.*

[1] *Phaselus iste, quem videtis, hospites.*
Ait fuisse navium celerrimus.

Sic enim ferebatur hic versus in antiquioribus editionibus. Hoc ignorato, necesse est multis modis delirare eos, qui in hæc loca scribunt commentarios. Ne id quidem, quod inibi continenter sequitur, Latino potest esse perspicuum: Καὶ ἆρα ἐστὶ σιγῶντα λέγειν; διττὸν γὰρ ἐστὶ, τὸ σιγῶντα λέγειν. τὸ, τε τὸν λέγοντα σιγᾷν, καὶ τὸ τὰ λεγόμενα· Id reddiderunt hunc in modum: *Et putas, est tacentem dicere? Duplex enim est, tacentem dicere, & hunc dicere tacentem, & quæ dicuntur.* An non hæc [2] Sibyllæ foliis obscuriora? MI. Mihi nec Græca satis liquent. LE. Exponam pro mea divinatione: *An possibile est tacentem dicere?* Hæc interrogatio duplicem habet sensum; quorum alter est falsus & absurdus; alter esse potest verus. Nam fieri non potest, ut, qui loquitur, non dicat ea, quæ loquitur, hoc est, ut loquendo taceat: sed fieri potest, ut is, qui loquitur, taceat eum, qui loquitur. Quamquam hoc exemplum recidit in alteram formam, quam paullo post subjicit. Rursus illud admiror, quod mox in genere ambiguitatis, quæ nascitur ex pluribus dictionibus conjunctis, mutarint Græci vocem *sæculi* in litteras, ἐπίσταται τὰ γράμματα. cum Latini codices habeant

1 *Phaselus iste*] Ant. Mureti commentatio est in hos versus: Commendat Catullus *faselum*, quo diu usus fuerat, eumque Castoris ac Pollucis numini consecrat. Est autem carmen è meris jambis, ut admirari liceat tantum leporem in tantâ numerorum necessitate. Talia nonnulla sunt & in Priapeiis, quorum, vereor, ne magna pars ex hoc ipso fonte fluxerit. Habet enim Catullus γνῶσιον quoddam, quo se etiam sine titulo, prodit. Detorsit hoc totum Epigramma in Sabinum quondam incertus auctor, non sane invenuste:

Sabinus ille, quem videtis hospites,
Ait fuisse mulio celerrimus. Nec minus lepide ille nostri temporis vatum Coryphæus: *asellus ille, quem videtis hospites, ait fuisse pecudum pigerrimus.* Addit vero Muretus: *Faselus*, Campanum navigium est, ait Nonius. Dicitur & fœmineo genere: *ventis discordibus acta fasellus.* *Celerrimus*, Græca constructio, qualis in illo Virgilii, *sensit medios delapsus in hostes*: & in illo Horatii, *patiens vocari Cæsaris ultor.* Notavit hoc & Thomas Linacer. *Consule Stolbergium ad Sophocl. Ajac. v. 1394. & p. 148. Cel. Perizon. ad Ælian. l. 13. V. H. c. 20. & ad l. 14. c. 18 Hic loquendi modus familiaris est Propertio Græcos imitare, ut l. 1. El. 8. v. 19. l. 2. El. 7. v. 45. & El. 19. v. 12. v. ad h. l. Passerat. & Lamb. ad Horat. 1. Carm. od. 2. v. 43.* A.

2 *Sibyllæ foliis*] Inter Sibyllas primaria *Cumana*, quæ oracula, teste Varrone, palmarum foliis inscribere solita erat. Hinc *Sibyllæ folium* pro re indubitata:

beant, *scire sæculum.* Heic enim duplex sensus nascitur, vel ut ipsum sæculum sciat aliquid, vel ut aliquis sciat sæculum. Verum hoc mollius est in *αἰῶνα* sive in *κόσμον*, quam in *γράμματα*. Nam litteræ dicuntur absurde scire quippiam. Verum nihil absurdi sit, si quis dicat, aliquid nostro sæculo notum esse; aut aliquem nosse suum sæculum. Jam aliquanto post, ubi proponit exemplum ambigui ex accentu, non veritus est interpres pro verbis Homeri supponere Virgiliana, cum eadem fuerit necessitas in illo exemplo, *Quidquid dicis esse, hoc est.* Ex Homero refert Aristoteles, *οὗ καταπύθεται ὄμβρῳ.* Si οὗ adspiretur ac circumflectatur, sonat, *Cujus computrescit pluvia*: sin οὐ sit exile & acutum, sonat, *Non computrescit pluvia.* Atque hoc quidem sumtum est ex Iliad. ψ. Alterum est, *Δίδομεν δέ οἱ εὖχος ἀρέσθαι.* accentu collocato super penultimam, sonat, *concede illi*: sin super primam, *δίδομεν*, sonat, *damus.* At Poëta non sentit Jovem dicere, *concedimus illi*: sed Jupiter mandat ipsi somnio, ut illi, ad quem mittitur, concedat potiri voto. Dictum est enim *διδόμεν* pro *διδόναι.* Pro his duobus Homericis subjecerunt hæc ex nostris Poëtis, velut illud ex Odis Horatii:

> [1] *Me tuo longas pereunte noctes*
> *Lydia dormis.*

Etenim si accentus sit in, *Me*, correpto: &, *Tu* sit grave, unica dictio est, [2] *Metuo*, id est, timeo. Quanquam hæc ambiguitas pendet non solum ex accentu, verum etiam ex compositione. Alterum supposuerunt ex Virgilio:

> *Heu quia nam tanti cinxerunt æthera nimbi!*

Quanquam hæc quoque ex compositione nascitur ambiguitas. HI. Sunt ista quidem arguta, dignaque cognitu,

Leo

tata: & obscurius Sibyllinis foliis, pro re abstrusa, abscondita & minime clara: quia libri harum vaticinatricum puellarum obscurissimo stylo, unde difficulter admodum verus sensus elici posset, erant conscripti.

1 *Me tuo longas*] Lubinus ita versus interpretatur: *O Lydia* amica charissima, tu jam totas *longas noctes* secure *dormis*, *me* interim amatore *tuo* ante fores tuas frigore & amoris tui impatientia plane *pereunte*, moriente. Exstant versus libro 1. Carm. Od. 25.

2 *Me tuo*] *Me tuo* Horatius divisit, ut subaudias Amico,

1 *Elen-*

Leonarde: sed interim vereor, ne cui convivium hoc sophisticum videatur magis, quam poëticum: alias, si videbitur, vel totum diem venabimur Elenchos in [1] Elenchis. Le. Hoc est, in luco ligna, [2] in mari quæremus aquam. Hi. Ubi est meus Mus? Mu. Adest. Hi. Mone Margaretam, ut tradat bellaria. Mu. Adeo. Hi. Rursum ades vacuus? Mu. Negat, se de bellariis cogitasse, & ait, satis diu sessum esse. Hi. Vereor, ne, si diutius heic philosophemur, illa nobis mensam subvertat, quemadmodum [3] Xanthippe Socrati: consultius est igitur, ut bellaria sumamus in horto: ibi simul & ambulabimus, & liberi nugabimur. Interea sibi quisque decerpat ex arbore, quod lubet. Co. Placet consilium. Hi. Est illic fonticulus quovis vino suavior. Ca. Quî fit, ut hortus tuus magis niteat, quam aula? Hi. Quia heic versor frequentius. Si quid arridet hic, ne parcite nostris opibus hortensibus. Jam sic satis videtur deambulatum, quid si considamus huc sub tilia, & Musas cieamus? Pa. Age, fiat. Hi. Thema suppeditet hortus ipse. Pa. Si præcesseris, sequemur. Hi. Age, faciam. Præpostere facit, cui variis deliciis niteat hortus, cum animum habeat nullis disciplinis, nullis virtutibus excultum. Le. Credemus, adesse Musas, si reddideris eandem sententiam carmine. Hi. Hoc mihi longe proclivius, [4] prosam orationem vertere carmine, quam argentum commutare auro. Le. Dic igitur.

Hi. *Cui renidet hortus undiquaque flosculis;*
Animumque nullis expolitum dotibus
Squalere patitur, is facit præpostere.

Habe-

1 *Elenchis*] Id est, redargutionibus; ἐλέγχειν enim redarguere est.

2 *In mari quæremus*] In luco ligna, in mari aquam quæris: id est, ibi quæris, perinde quasi difficile inventu, ubi nihil aliud occurrat: veluti si quis in moribus scelestissimi hominis, unum aut alterum admissum vestiget, cum tota vita sit contaminata: aut si quis in scriptoribus indoctis pauca captet, quæ reprehendat, cum nihil occurrat non reprehendendum. Propertius: *Nunc tu Insanus medio flumine quæris aquam.*

3 *Xanthippe Socrati*] Morosissima illa Socratis uxor. Vide Laërtium in vita Socratis.

4 *Prosa oratio*] *Prosa oratio*, est oratio soluta, quasi profusa. Cicero vocat *liberam*, nullisque numeris astrictam.

Habetis carmen Musis [1] & Apolline nullo. Sed elegans fuerit, si singuli hanc sententiam diverso genere carminis reddatis. LE. Qui vicerit, quid præmii feret? HI. Hunc [2] calathum onustum malis, aut prunis, aut cerasis, aut mespilis, aut piris, aut si quid aliud magis [3] adblanditur? LE. Quis erit arbiter certaminis? HI. Quis nisi Crato? Et idcirco solus non certabit, quo magis auscultet. CR. Vereor, ne talem sitis habituri judicem, qualem olim habebant [4] coccyx & luscinia, inter se de canendi gloria decertantes. HI. Sat est, si places omnibus. Co. Placet arbiter. incipe Leonarde.

LE. *Cui tot deliciis renidet hortus,*
Herbis, floribus arborumque fetu,
Et multo & vario; nec excolendum
Curat pectus & artibus probatis,
Et virtutibus. is mihi videtur
Lævo judicio, parumque recto. DIXI.

HI. Carinus [5] arrodit unguem. exspectamus aliquid elaboratum. CA. Nulla adest Musa:

Cura cui est, ut niteat hortus flosculis ac fetibus,
Negligenti excolere pectus disciplinis optimis:
Hic labore, mihi ut videtur, ringitur præpostero.

HI. Non frustra arrosus est unguis. EV. Quoniam ordo me vocat, ne nihil adferam:

Qui studet, ut variis niteat cultissimus hortus

De

1 *Et Apolline nullo*] Allusit ad illud Martial. *Musis & Apolline nullo, Quod scribis versus, hoc Ciceronis habes.*

2 *Calathum*] Vas vimineum, superne latius & paulatim in angustum desinens: in quo mulieres pensa vel tramam revolvunt: aut in quo flores vel fructus vel aliquid id genus ferunt. Ovidius:

Hac implet calathos lento de vimine nexos.

Virg. Ecl. 2. v. 46.

—— —— tibi lilia plenis
Ecce ferunt Nymphæ calathis.

V. Ill. Spanh. ad Call. H. Cer. vs. 1. pro calice etiam sumitur. V. Serv. ad Virg. Ecl. 5. v. 71. & Passerat. ad Propert. 2, 12, 52. pt 307. denique pro vase arto, in quo lac vel recens caseus in urbe distrahitur. Serv. ad Virg. 3. Georg. v. 402. etiam quo lac premitur e vimine vel alia ejusmodi materia facto Prudent. H. 3. Cath. v. 70.

—— —— & fragili
Lac tenerum premitur Calatho. A.

3 *Adblanditur*] Id est, placet, sicut arridere dicitur, quod placet.

4 *Coccyx*] Qui Latine dicitur cuculus, penultima producta. Notus est apologus de certamine canendi inter lusciniam & cuculum, asino judice.

5 *Arrodit unguem*] Arrodere unguem, gestus est cogitantis. Pers. *Nec pluteum cadit, nec demorsos sapit ungues.* Idem, Chæreftratus unguem arrodens ait hoc.

1 Ego

Deliciis, patiens animum squalere, nec ullis
Artibus expoliens, huic est præpostera cura.

Hi. Non est, cur extimulemus Sbrulium. Nam ille sic scatet versibus, ut plerunque vel imprudens effundat carmina.

Sb. *Cui vernat hortus cultus & elegans;*
Nec pectus ullis artibus excolit,
Præpostera is cura laborat.
Sit ratio tibi prima mentis.

Pa. *Quisquis accurat variis, ut hortus*
Floribus vernet, neque pectus idem
Artibus sanctis colit, hunc habet præ-
postera cura.

Hi. Nunc experiamur, cui hortus suppeditet plures sententias. Le. Quid ni faciat tam dives? Vel hoc rosetum mihi suggeret, quod dicam. Ut brevis est rosæ nitor, ita fugax est juventus: properas carpere rosam, prius quam marcescat; magis adnitendum est, ne sine fructu tibi effluat juventus. Hi. Thema satis aptum carmini. Ca. Ut inter arbores suus cuique fetus est, ita inter homines suæ cuique dotes sunt. Ev. Ut terra, si excolatur, varias opes gignit in usus humanos, neglecta spinis ac vepribus obducitur: ita hominis ingenium, si excolatur optimis studiis, plurimas edit virtutes: sin negligas, variis occupatur vitiis. Sb. Hortus quotannis colendus est, ut niteat: animus semel excultus honestis studiis, perpetuo floret, ac vernat. Pa. Ut amœnitas hortorum non avocat animum ab honestis studiis, sed ad hæc invitat potius; ita quærendi sunt lusus ac joci, qui non absunt à litteris. Hi. Euge, video examen sententiarum. Nunc ad versus: sed antequam id aggrediamur, mea sententia, fuerit exercitatio nec inelegans, nec infrugifera, si primam sententiam toties reddamus Græcis versiculis, quoties reddidimus Latinis Heic auspicabitur Leonardus, jam olim familiaris Musis Græcanicis. Le. Ineptiam, si jubes. Hi. Jubeo, atque impero.

Le. Ὦ κῆπός ἐστιν ἄνθεσιν γελῶν καλοῖς,

Ο' δὲ νᾶς μαλ' αὐχμῶν τοῖς καλοῖς μαθήμασιν,
Οὐκ ἔστι κόμψος, ὅτος ὐκ ὀρθῶς Φρονεῖ,
Περὶ πλείονος ποιῶν τὰ Φαῦλ' ἢ κρείττονα.

[1] Ego præsulem egi; succedet, qui volet. HI. Carinus. CA. Imo Hilarius. LE. Sed video, Margaretam intervenire: adfert, nescio quid deliciarum. HI. Si id fecerit, me fefellerit mea furia. Quip adfers? MA. Sinapi, quo condiatis vestra bellaria. An non pudet heic garrire in multam noctem, & postea vos Poëtæ multa blateratis in loquacitatem fœminarum? CR. Haud male monet Margareta: jam tempus est, ut suum quisque nidum adeat, alias in hoc pulcerrimo certaminis genere, vel solidum diem consumemus. HI. Sed cui addicis præmium? CR. In præsentia quidem mihi ipsi addico. Nullus enim vicit præter unum me. HI. Quî vicisti, qui non certaveris? CR. Vos certastis, at non decertastis. Ego, quod nemo vestrum potuit, vici Margaretam. CA. Hilari, æquum postulat, auferat calathum.

Inquisitio de fide.

AULUS, BARBATIUS.

AV. [2] PUerorum est cantilena, *Saluta libenter*: Verum haud scio, an mihi fas sit tibi dicere salutem. BA. Equidem malim, qui det salutem, quam qui dicat. Sed quam ob rem istuc ais, Aule? AV. Quam ob rem? Quia, si scire vis, oles aut sulphur, aut fulmen Jovis. BA. Sunt & [3] Vejoves, sunt [4] bruta fulmina, multum etiam origine

1 *Ego præsulem*] Allusit ad Salios sacerdotes Martis, ni fallor, qui saltabant in pompa: *præsul* autem, qui saltat primus. Est in quibusdam choreis mos, ut unus solus auspicetur saltationem; Unde quisquis aliis cunctantibus rem cœpit, dicitur incepisse choream.

2 *Puerorum*] In libello, cui titulus: Cato. Nam is pueris prælegitur.

3 *Vejoves*] Vejoves sunt Joves sinistri & noxii. Sic vocant Poëtæ numen lævum, *Vejovem*.

4 *Bruta fulmina*] Vide Plin. lib. 2. cap. 43. Bruta quia sine ratione veniunt, nec quicquam portendunt. Fatidica prædicunt aliquid. Insignis ille liber, quo respondetur excommunicationi Papæ Sixti Quinti pro Henrico serenissimo Navarræ Rege & Henrico Borbonio Principe Condæo id nomen habet, Bruti nempe fulminis.

5 *Anathemate*] Ἀνάθεμα seu ἀνάθημα nunc pro sacris oblationibus. Lev. 27. 28. Nunc pro perditione Zachar.

ne diffidentia à fatidicis. Nam, ut suspicor, tu [5] de anathemate sentis. Av. Rem conjectas. Ba. Audivi quidem horrenda tonitrua; fulminis ictum non sensi. Av. Quî sic? Ba. Quia nihilo pejus concoquo, neque irrequietus dormio. Av. Sed hoc periculosius solet esse malum, quia non sentitur. Verum hæc bruta fulmina, quæ tu vocas, fuerint [1] montes & maria. Ba. Feriunt, sed [2] irritis ictibus. Est & [3] fulgur è vitro, sed vase æreo. Av. Certe territat & hoc. Ba. Verum, sed pueros. Solus Deus habet fulmen, quo feriat animam. Av. Quid si [4] Deus est in suo vicario? Ba. Utinam sit! Av. Imo multi demirantur, te jam dudum non esse quovis [5] carbone atriorem. Ba. Finge me talem. Atqui tanto magis erat optanda salus perdito, si placet Euangelica doctrina. Av. Optanda quidem, at non dicenda Ba. Cur ita? Av. Quo pudescat ictus fulmine, ac resipiscat. Ba. Si sic nobiscum egisset Deus, perieramus omnes. Av. Quam ob rem? Ba. Quia cum essemus inimici Dei, cultores idolorum, militantes in castris Satanæ, hoc est, modis omnibus excommunicatissimi, tum ille maxime nobiscum confabulatus est per filium suum, suoque colloquio nos restituit in vitam, cum essemus mortui. Av. Ista quidem vere narras. Ba. Imo male ageretur cum omnibus ægrotis, si medicus fugeret alloquium, quoties in-

char. 14. vers. 11. in S. Scripturâ sumitur: hic pro papali excommunicatione, qua Pontifex omnes à Romana ecclesia alienos, Diabolo tradit.

1 *Montes & maria, &c.*] Refert Plinii verba ex loco, quem modo citavi.

2 *Irritis ictibus*] Imo quam non irritis ictibus quondam hæc excommunicationis fulmina ab Antichristo sparsa sint: cum iisdem Cæsares, Reges, Principes soliis dejecti. Legantur inter alia vitæ Cæsarum Henrici IV. apud Schafnaburgensem & Frederici Barbarossæ apud Urspergensem: & crimine ab uno disce omnes.

3 *Fulgur è vitro*] Seu fulgor ex pelvi. Dicitur de minis inanibus eorum, qui lædere non queant. Fulgor enim ex vasis nitentibus redditus, nocendi nullam vim habet. Belgice: *Jan blaeckerboschs werck.*

4 *Deus est in suo vicario*] Romanus Pontifex, sacrilege sibi arrogans titulum vicarii Dei, eo ipso se Antichristum ostendit, juxta Pauli vaticinium, 2 Thessal. 2. vers 3, 4. Et reveletur homo ille peccati, filius, inquam, ille perditionis, sese opponens ille & efferens supra quicquid dicitur Deus aut numen; adeo ut in templo Dei tanquam Deus sedeat, præ se ferens esse Deum.

5 *Carbone atriorem*] Videtur innuere quempiam excommunicatum. Vide proverbium; *Carbone atrior.*

ingens morbus gravat miserum: imo cum maxime conveniebat adesse medicum. Av. At ego metuo, ne tu mihi citius adfles aliquid tui mali, quam fiat, ut tuo morbo medear. nonnunquam usu venit, ut pro medico [1] fiat palæstrites, qui visit ægrotum. Ba. Ita quidem usu venit in corporum morbis; verum in animi malis est tibi parata antidotus adversus omne contagium. Av. Quænam? Ba. Adamantinum propositum, non divelli à sententia semel infixa. Deinde cur palæstram metuis, ubi res verbis agitur? Av. Est aliquid, quod dicis, si modo spes sit profectus. Ba. Proverbio dicitur, *Donec spirat homo, sperandum esse*: Et juxta Paulum, *Caritas nescit desperare, quia sperat omnia.* Av. Non pessime mones, atque hac spe puto, mihi fas esse tecum miscere sermonem aliquantisper: ac, si pateris, medicum agam. Ba. Licet. Av. Vulgo sunt invisi percunctatores. Et tamen in medicis probantur, qui percunctantur de singulis. Ba. Percunctare [2] a cœlo usque ad terram, si libet. Av. Experiar; modo fidem des, te responsurum ex animo. Ba. Do; modo sciam, qua de re velis percunctari. Av. De symbolo Apostolorum. Ba. Audio [3] militare verbum, nec recuso haberi pro hoste Christi, si quid heic fefellero. Av. Credis [4] in Deum Patrem omnipotentem, qui condiderit cœlum

&

1 *Fiat palæstrites*] Palæstrites, qui in palæstra decertat, luctatur: nempe cum Medicus aut quispiam ægrotum phrenesi laborantem invisens ab eodem arripitur: ut, dum potionem miscet aut remedium præscribit, ab invadente phrenetico defendere se cogatur.

2 *A cœlo usque ad terram*] Plautinum proverbium, pro à capite usque ad pedes.

3 *Militare verbum*] Qui baptizantur, dant nomen Imperatori Christo, cujus sacramentis auctorantur. Et *Symbolum* apud milites signum est, quod inter ipsos convenit, sive id vocale est, sive mutum. Symbolum autem vocatur duabus de causis: Primo quia instar signi est militaris, Hinc Cyprianus: Milites symbolo suo testantur, cui militent, & cujus sint hostes: ad eundem modum militantes sub vexillo, hac fidei confessione testantur, se servire Deo Patri, Filio, Sp. Sancto: hostes vero se esse Satanæ & Mundi. Secundo quod instar symbolæ est, quæ confertur ad convivium. Ut enim compotatores subducta ratione, omnes conferunt ad convivium: sic (Cypriani & Augustini sententia est) Apostoli in diversas terras profecturi, hanc fidei formam in commune contulerunt & composuerunt: ut nemo ἀσύμβολος esset. Hinc Irenæus Symbolum vocat traditionem Apostolorum.

4 *In Deum Patrem*] Credo in Deum, post Deum necessaria est interpunctio.

Est

& terram? BA. Et quidquid cœlo terraque continetur, atque etiam mentes angelicas. AV. Cum Deum dicis, quid ſentis? BA. Sentio, mentem eſſe quandam æternam, quæ nec initium habuerit, nec finem ſit habitura, qua nihil eſſe poteſt nec majus, nec ſapientius, nec melius. AV. Iſta quidem ſatis pie. BA. Quæ nutu ſuo omnipotenti condidit, quidquid eſt rerum viſibilium aut inviſibilium: quæ ſapientia mirabili moderatur ac gubernat univerſa, ſua bonitate paſcit ac ſervat omnia, atque hominum genus collapſum gratuito reſtituit. AV. Sunt quidem iſta tria præcipua in Deo: ſed quid fructus capis ex iſtorum cognitione? BA. Cum omnipotentem cogito, me totum illi ſubmitto, ad cujus majeſtatem nihil eſt hominum aut angelorum ſublimitas. Deinde plena fiducia credo, quod ab illo factum tradunt ſacræ litteræ, ſimulque futurum, quidquid ille promiſit, quando nutu, quidquid vult, poteſt, quantumvis homini videatur impoſſibile. Ita fit, ut meis viribus diffiſus, totus ab illo pendeam, qui poteſt omnia. Ubi ſapientiam illius intueor, nihil tribuo meæ ſapientiæ, verum credo, omnia rectiſſime juſtiſſimeque ab eo fieri, etiamſi juxta ſenſum humanum videantur abſurda aut iniqua. Cum bonitatem conſidero, video, nihil eſſe in me, quod illius gratuitæ beneficentiæ non debeam: & nullum arbitror eſſe tantum crimen, quod ille nolit ignoſcere reſipiſcenti: neque quidquam eſſe, quod ille non ſit largiturus cum fiducia petenti. AV. Num ſatis eſſe putas, quod credis, illum eſſe talem? BA. Nequaquam, ſed ſincero affectu totam fiduciam ac ſpem in illum unum transfero, deteſtans Satanam omnemque idololatriam, & quidquid eſt artium magicarum. Illum ſolum adoro, nihil ille nec præferens, nec æquans; non angelum, non parentes, non liberos, non uxorem, non principem, non opes, non honores, non vo-

Eſt enim communis articulus, quo reliqui comprehenduntur, continuo latius & ſpeciatim explicati, ſecundum Trinitatem perſonarum & primarium uniuscujuſque perſonæ opus, creationis nempe, redemtionis & ſanctificationis.

voluptates: paratus & vitam illius caussa perdere, si jusserit; certus, eum non posse perire, qui se totum illi tradiderit. Av. Nihil igitur colis, nihil times, nihil amas, nisi unum Deum? Ba. Si quid veneror, si quid metuo, si quid amo præter eum, ejus caussa amo, metuo, colo, omnia ad illius gloriam referens, semper illi gratias agens, sive læta contingunt, sive tristia: sivi mori datur, sive vivere. Av. Sana quidem est hactenus tua oratio. De secunda persona quid sentis? Ba. Sciscitare. Av. Credis, [1] Jesum fuisse Deum & hominem? Ba. Maxime. Av Quî fieri potuit, ut idem sit Deus immortalis, & homo mortalis? Ba. Istud illi facile fuit efficere, qui, quidquid vult, potest. Et ob divinam naturam, quam eandem habet cum Patre, quidquid magnitudinis, sapientiæ, & bonitatis attribuo Patri, idem tribuo & Filio: quidquid debeo Patri, debeo & Filio: nisi quod ita visum est Patri, ut per Filium [2] conderet, ac donaret nobis omnia. Av. Cur igitur sacræ litteræ Filium frequentius appellant [3] *Dominum*, quam *Deum*? Ba. Quia, *Deus*, auctoritatis, hoc est, principatus est nomen, quæ Patri præcipue convenit: qui simpliciter principium est omnium, atque ipsius etiam Deitatis fons. [3] *Dominus*, redemtoris & [4] assertoris vocabulum est. Quanquam & Pater redemit per Filium; & Filius Deus est, sed ex Deo Patre. Solus autem Pater à nullo est, & in personis divinis principem locum obtinet. Av. Ergo & in Jesu collocas tuam fiduciam? Ba. Quidni? Av. Sed Propheta maledi-

1 *Jesum fuisse Deum*] Jesus idem, quod *Salvator*, originem habet ab Hebraica radice *Iaschah*, salus, liberatio, & inde *Iehoschuah*, *Ioschuah* vel *Ieschuah*: quod nomen Græci interpretes vertarunt per Ἰησοῦς.

2 *Conderet, ac donaret*] Hinc Joannes cap. 1. vers. 2. Hic Sermo erat in principio apud Deum. Omnia per hunc Sermonem facta sunt, & absque eo factum est nihil, quod factum sit.

3 *Dominus*] Tribus præcipue de caussis Christus Dominus dicitur: 1. Quia corpus & animam à potestate Diaboli liberans nos sibi proprios vindicavit. 2. Quia ex nihilo nos condidit. 3. Quia à Patre constitutus Princeps, Rex & caput nostrum, per quem omnia in cœlo & terra perficit, nos defendens & regens verbo & Spiritu.

4 *Assertoris*] Qui aliquem in libertatem vindicat.

1 *Data*

ledictum dicit, qui fidit in homine. BA. Sed huic uni homini [1] data est omnis potestas in cœlo & in terra: [2] ut in nomine ejus flectatur omne genu, cœlestium, terrestrium, & inferorum. Quanquam nec in hoc fiducia speique meæ sacram, ut ajunt, ancoram figerem, [3] ni Deus esset. AV. Cur eum [4] Filium appellat? BA. [5] Ne quis somniet, esse creaturam. AV. Cur unicum? BA. Ut discernat naturæ Filium, à filiis adoptivis, cujus cognominis honorem nobis etiam impartit, ut neminem præter hunc alium exspectemus. AV. Cur eum, qui Deus erat, hominem fieri voluit? BA. Ut homines homo reconciliaret Deo. AV. Credis conceptum citra virilem operam, opificio Spiritus sancti, ac natum ex incorrupta Virgine Maria, de illius substantia sumto mortali corpore? BA. Maxime. AV. Cur sic nasci voluit? BA. Quia sic decebat nasci Deum; [6] sic decebat nasci, qui nostræ conceptionis ac nativitatis sordes purificaret. Hominis Filius nasci voluit Deus, ut nos in illum renascentes, efficeremur Filii Dei. AV. Credis, illum versatum in terris,

1 *Data est omnis*] Locus exstat Matthæi 28. vers. 18.

2 *Ut in nomine*] Vide Philipp. 2. versiculis 10, 11.

3 *Ni Deus esset*] Ni enim Deus esset, non Servator esset. Nulla quippe creatura aut iram Dei sustinere, aut nos ab inferno liberare, aut se ipsam ex summis malis liberare, aut nobis vitam æternam promereri poterat.

4 *Filium appellat*] Imo Filius est per naturam & ineffabilem communionem essentiæ Deitatis Patris ab æterno. Quandoquidem enim Pater ab æterno, necesse & Filius: nam non poterat Pater esse absque Filio.

5 *Ne quis somniet*] Arrius docuit, Filium Dei etiam juxta perfectissimam naturam fuisse creaturam. At qui natura filius est, gignitur ex substantia patris. Dei substantia indivisibilis est: eandem igitur oportet esse Patris & Filii, de divinis personis loquor.

6 *Sic decebat nasci*] Nasci sic debuit. 1. Propter Dei veritatem. Prophetiæ enim erant implendæ. Jes 7 vers. 14. Dan. 2. vers. 34. 44. 2. Propter purificationem, Christi & nostri respectu: *Christi*; corruptum enim est semen humanum utriusque sexus. ideoque intercedere oportuit Sp. Sancti opus: ne contagione hac attingeretur. *Nostri*: ut signum esset nostræ regenerationis, quæ non ex voluntate carnis aut viri, sed ex Deo est. Joan. 1. vers 13 Oportuit enim caput nostrum insigni miraculo secundum corpus ex virgine concipi: ut significaret sua membra de virgine ecclesia, secundum spiritum nascitura. Recte hic Basilius: Conceptus fuit Christus, non de substantia, sed ex virtute: non generatione, sed gubernatione, & consecratione Sp. Sancti. Et Augustinus: Mysterium fidei credi salubriter potest, investigari salubriter non potest. Loquitur autem de inusitata virtute Sp. Sancti in formanda Christi natura & inumbratione virtutis Altissimi.

ris, ea gessisse miracula, ea docuisse, quæ prodita sunt litteris Euangelicis? Ba. Certius, quam te credo esse hominem. Av. Non sum inversus [1] Apuleius, ut suspiceris, asinum latere sub hominis specie. Sed credis, hunc eundem esse Messiam illum, quem delinearant figuræ legis, quem promiserant oracula Prophetarum, quem tot sæculis exspectarant Judæi? Ba. Nihil habeo persuasius. Av. Credis, hujus doctrinam ac vitam sufficere ad perfectam pietatem? Ba. Admodum. Av. Credis, eundem vere comprehensum à Judæis, vinctum, colaphis & alapis cæsum, consputum, irrisum, flagellatum sub Pontio Pilato, ac denique suffixum in crucem, atque inibi mortuum? Ba. Maxime. Av. Credis, illum ab omni lege [2] peccati cujuscunque fuisse immunem? Ba. Quid ni? Agnum absque macula. Av. Credis, illum sua sponte hæc omnia perpessum? Ba. Imo libenter, atque etiam sitienter, sed ex voluntate Patris. Av. Cur Pater Filium suum unicum, innocentem, sibique carissimum, hæc tam atrocia pati voluit? Ba. Ut hac victima nos nocentes sibi reconciliaret [6] in illius nomen collocantes fiduciam ac spem nostram. Av. [3] Cur Deus passus est, sic collabi totum humanum genus? Et, si passus est, non patuit alia via sarciendi ruinam nostram? Ba. Hoc mihi per-

1 *Apuleius*] Nam is mentem hominis tegebat sub asinina specie: cum multi sint, qui sub humana specie tegant asinum.

2 *Peccati cujuscunque*] Hinc Paulus, Hebr. 7. Talis Pontifex conveniebat nobis, purus & absque malitia, & absque labe, qui segregatus esset à peccatis.

3 *Cur Deus passus*] Huic quæstioni non respondet autor; sed pro illo Augustinus: quia magis ad suam omnipotentissimam bonitatem judicavit pertinere, etiam de malis benefacere, quam mala esse non sinere. Idem alibi: quærenti, cur Deus voluerit & decreverit permittere hominem à Satana tentari, in tentatione suo libero arbitrio relinquere, sibi relictum tentationi succumbere? Respondet, ad eum probandum, convincendum, puniendum. Probare voluit & manifestum facere per tentationem, utrum in obedientia erga Deum esset perseveraturus: convincit, dum creaturæ sibi relictæ suam patefecit infirmitatem. Puniit confidentiam, quod in tentatione proprii arbitrii viribus confisus se sustentari à Deo non petierit. Interim tutissime in Dei permittentis voluntate acquiescimus. Permittit Deus, quia vult: cur velit, nisi ipse dicat, curiose non est quærendum. Hinc Augustinus: Cur ergo non facit? Quia noluit. Cur noluerit, penes ipsum est.

4 Ut

persuasit, non humana ratio, sed fides, nulla ratione potuisse fieri melius, neque ad salutem nostram utilius. Av. Cur hoc mortis genus illi potissimum placuit? Ba. Quia juxta mundum erat probrosissimum: quia diri lentique cruciatus: quia conveniebat illi, qui porrectis in omnem mundi plagam membris, omneis orbis nationes invitaret ad salutem, & homines terrenis curis affixos evocaret ad cœlestia. Denique [1] ut referret nobis serpentem æneum, quem Moses suspenderat in stipite, ut, quicunque defigerent in illum oculos, sanarentur à vulnere serpentum: fidemque Prophetæ liberaret, qui prædixerat, *Dicite in nationibus, regnavit à ligno Deus.* Av. Cur & sepeliri voluit, idque tam accurate, oblitus myrrha & unguentis, inclusus novo monumento è solido [2] vivoque saxo exciso, obsignato ostio, adhibitis etiam custodibus publicis? Ba. Quo magis constaret, esse vere mortuum. Av. Cur non statim revixit? Ba. Hac ipsa de caussa. Etenim si mors fuisset ambigua, fuisset & ambigua resurrectio: sed hanc voluit esse certissimam. Av. Credis, hujus animam descendisse ad inferos? Ba. Hanc particulam non fuisse quondam additam, [3] nec in symbolo Romano, nec in symbolo Orientalium ecclesia-

1 *Ut referret nobis*] Multæ ergo caussæ, cur Christo non nisi crucifixione moriendum: 1. Ut implerentur vaticinia. Psal. 22. vers. 17. Zach 12. vers 10. ut & typi V. Testamenri: qualis Isaacus ligno injectus. Genes. 22. vers. 6. Sacrificia, ligno imposita, antequam comburebantur. Levit. 3. vers. 5. & 4. vers. 12. Serpens æneus. Num. 21. vers. 8, 9. Joan. 4 vers. 14. 2. Ut se nobis humiliaret ad extremas calamitates. Esai. 53. vers. 14. Phil. 2. vers. 8. 3. Ut nos certos faceret, se maledictionem pro nobis factum Galat. 2. vers. 13.

2 *Vivoque saxo*] An saxa nascantur & augescant, incertum Viva tamen saxa dicuntur, quæ nondum suo loco sunt amota.

3 *Nec in symbolo Romano*] Verum est: Clemens, Irenæus, Tertullianns, Justinus Martyr, Origenes, Augustinus, Cyrillus, Leo V. Gregorius Magnus, Damasus Papa nullam hujus articuli mentionem faciunt: imo plures, quam sexaginta vetustissimorum Patrum & Conciliorum Confessiones Nec in celeberrimo Concilio Nicæno legitur. Addam verba Ruffini; ait is, *descendit ad inferos* non reperiri in summa fidei Ecclesiæ Romanæ, nec usurpata fuisse in Ecclesiis orientalibus: & si usurpata fuerint, designare sepulturam Christi. At vero quoniam in Symbolo Apostolorum, utpote vetustissimo, ut & Athanasii articulus hic invenitur, non est omittendus.

1 Non

clesiarum, testis est Cyprianus, nec recensetur apud Tertullianum vetustissimum scriptorem: Ego tamen & hoc firmiter credo: Vel quia congruit cum prophetia Psalmi; [1] *Non derelinques animam meam in inferno*: & rursus; *Domine, eduxisti ab inferno animam meam*: Vel quia Petrus Apostolus in epistolæ prioris (de cujus auctore nunquam fuit dubitatum) capite tertio scripsit hunc in modum; *Mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu*: in quo & his, qui in carcere erant, spiritu veniens prædicavit. Verum, ut credo descendisse ad inferos, ita non credo illic aliquid esse passum: descendit enim, non ut illic cruciaretur, sed ut nobis [2] frangeret regnum Satanæ. AV. Nihil adhuc impium audio: sed mortuus est, ut nos peccato mortuos revocaret ad vitam. Cæterum cur revixit? BA. Tribus potissimum de caussis. AV. Quibus? BA. Primum, ut nobis certam spem faceret resurrectionis. Deinde, ut sciremus, [3] eum immortalem esse, nec unquam mori-

1 *Non derelinques, &c.*] Non revera congruit cum Prophetia Psalmi decimi sexti: in citato enim loco agitur de sepulchro Christi, in quo haud remaneret; sed tertio die ante corporis putrefactionem ex eodem resurgeret. Hoc autem articulo per descensum Christi ad inferos significatur dolor ipsius infernalis, quem in anima sensit, ob incumbentem iram Dei. Verum est, quidam ex Patribus per descensum ad inferos ipsam sepelitionem intelligunt: quia nomine inferni S. Literæ sæpe sepulchrum denotant. Hinc quoties unum horum articulorum ponunt, omittunt alterum. Ita Athanasius meminit descensus ad inferos, sed non sepulturæ, ut & Chrysostomus aliique. Verum pertinere ad Apostol. Symbol. nullum dubium; nec credibile in tam brevi confessionis summa ταυτολογίαν inanem esse commissam.

2 *Frangeret regnum*] Suffragantur huic sententiæ omnes Pontificii. Locus autem Petri 1 Epist. 3. vers. 19. male intelligitur & explicatur. Nam per Spiritum, quo vivificatus dicitur Christus, non intelligit Apostolus animam, sed divinitatem Christi seu divinam ἐνέργειαν: quæ spiritibus, hoc est animabus infidelium, quæ jam sunt in loco supplicii, olim, nempe instantis diluvii tempore, pœnitentiam prædicavit per Noachum. Quod vero Christus non descenderit localiter ad loca inferorum ex Historia Euangelica abunde patet. Non enim anima in inferno fuit, utpote quæ in cœlo; nec corpore, id quippe mansit in sepulchro. Huc accedit, quod per infernum. S. Scriptura sæpe infernales dolores denotat: ut videre est 1 Sam. 2. vers. 6. Psal. 18. versu 6. & 116. vers. 3. 2 Samuel. 22. vers. 6. Etiam recte subjicitur hic articulus præcedentibus, ubi actum de passione externa: hic vero, ut pateat, Christum plura quam crucifixionem & mortem passum, additur interna & gravissima, qua iram Dei adversus peccata generis humani sustinuit.

3 *Eum immortalem*] Imo ut demonstraret se Dei filium, Rom. 1. v. 4. Unde propter personæ dignitatem impossibile erat illum à morte retineri, Act. 2. 24.

1 Ad

moriturum, in quo præsidia salutis nostræ collocavimus. Postremo, ut nos quoque per pœnitentiam mortui peccatis, per baptismum una cum illo sepulti, per gratiam ejus [1] revocemur ad vitæ novitatem. Av. Credisne, quod idem corpus, quod mortuum fuit in cruce, quod revixit in sepulcro, quod visum & contrectatum est discipulis, subvexerit in cœlum? Ba. Maxime. Av. Cur voluit relinquere terras? Ba. Ut illum omnes spiritualiter amaremus, neque quisquam in terris sibi Christum proprie vindicaret, sed omnes ex æquo tolleremus animos in cœlum, scientes, illic esse caput nostrum. [2] Etenim, si nunc homines tantopere sibi placent ob vestis colorem ac figuram, cumque sic quidam ostentent sanguinem, aut præputium [3] Christi, & lac matris Virginis: quid credis futurum, si mansisset in terris vestitus, comedens, loquens? Quæ dissidia parassent ista corporis peculiaria? Av. Credis, illic immortalitate donatum, assidere dextrum Patri? Ba. Quid ni? ut rerum omnium dominum, & totius regni paterni consortem. Hoc ipse discipulis promiserat futurum, atque hoc spectaculum exhibuit Stephano martyri suo. Av. Cur hoc exhibuit? Ba. Ne nos ulla in re trepidaremus, gnari, quam potentem patronum ac dominum habeamus in cœlis. Av. Credis, illum eodem corpore rediturum, ut judicet vivos & mortuos? Ba. Quam habeo certum, esse hactenus peracta, quæ Prophetæ de Christo prædixerant; tam habeo certum, fore, quidquid in posterum voluit nos exspectare. Prior adventus exhibitus est juxta vaticinia Prophetarum, quo venit humilis, ut nos institueret ac servaret. Exhibebitur & secundus, quo veniet sublimis in gloria

1 *Ad vitæ novitatem*] Quarto etiam ut justitiam morte acquisitam nobis applicaret. Unde excitatus dicitur propter justificationem nostri, Rom. 4 vers. ult.

2 *Etenim*] Ex comparatis, à majori ad minus.

3 *Christi, & lac matris Virginis*] Insigniter hic cum suis teliquiis crucis Christi, lactis Mariæ, similiumque quisquiliarum Pontificii se ipsos orbi deridendos propinant: dum sæpe pluribus locis unius Sancti plura capita aliaque istius generis populo adoranda ostentant.

ria Patris: ante cujus tribunal ſiſti cogentur omnes homines cujuſcunque nationis, cujuscunque ſtatus, ſive reges, ſive plebeii, ſive Græci, ſive Scythæ: nec ſolum hi, quos adventus [1] ille deprehendet vivos, verum etiam omnes, qui ab initio mundi uſque ad illud tempus mortui fuerint, ſubito reviviſcent, & ſuo quiſque corpore conſpiciet judicem Aderunt & Angeli beati, tanquam famuli fideles: aderunt & dæmones judicandi. Tum è ſublimi pronuntiabit illam inevitabilem ſententiam, quæ diabolum cum his, qui illi adhæſerunt, tradet æternis ſuppliciis, ut poſtea nulli poſſint nocere: pios transferet in conſortium regni cœleſtis, tutos ab omni moleſtia: quanquam hujus adventus [2] diem nobis ignotum eſſe voluit. Av. Nihil adhuc audio [3] morbi. Veniamus igitur ad tertiam perſonam. Ba. Ut videtur. Av. Credis in Spiritum ſanctum? Ba. Credo, hunc eſſe verum Deum, una cum Patre & Filio. Credo, hoc Spiritu afflatos fuiſſe, qui nobis Veteris ac Novi Teſtamenti libros tradiderunt, ſine cujus ope nemo pervenit ad ſalutem. Av. Cur appellatur *Spiritus*? Ba. Quia quemadmodum corpora noſtra vivunt halitu, ita tacito ſancti Spiritus afflatu vivificantur animi noſtri. Av. An non licet Patrem vocare *Spiritum*? Ba. Quid ni? Av. An non igitur confunduntur perſonæ? Ba. Non. Nam Pater *Spiritus* dicitur, quod ſit incorporeus; id quod omnibus perſonis eſt commune juxta naturam divinam: ſed tertia [4] perſona dici-.

1 *Ille deprehendet vivos*] Chriſtus enim ad judicium veniens multos deprehendet vivos, qui non reſurgent, quia mortui non erant 1 Theſſ 4. verſ. 15. Nos vivi, qui reliqui erimus in adventu Domini, non præveniemus eos, qui obdormiverunt. Et verſ 17 Qui mortui fuerint in Chriſto, reſurgent primum, deinde nos vivi, qui reliqui erimus, rapiemur ſimul cum iis in nubes, in occurſum Domini. Et 1 Cor. 15. verſ. 51 Non omnes quidem obdormiemus, ſed omnes mutabimur momento & jactu oculi, ad ultimam tubam & mortui ſuſcitabuntur incorrupti, & nos mutabimur Hanc mutationem nonnulli mortis ſpeciem foreputant. Falſo ergo Auguſtinus & alii nonnulli, quibus Pontificii aſſentiuntur, omnes ante mundi finem morituros opinantur.

2 *Diem nobis ignotum*] Tempus id Deo quidem definitum, nobis ignotum. Marc. 13. verſ. 32. & ideo ut in ſingula momenta ſimus parati.

3 *Morbi*] Id eſt, Errorum. Metaphora à corpore ad animum

4 *Perſona dicitur Spiritus*] Quod tertia Divinitatis Perſona in ſpecie Spiritus

voce

dicitur *Spiritus*, quod alicunde ſpiret, & per animos ſeſe transfundat inſenſibiliter, velut à terra ſeu fluviis ſpirant auræ. AV. Cur perſonæ ſecundæ tribuitur nomen *Filii*? BA. Ob perfectam naturæ & voluntatis ſimilitudinem. AV. Eſt Filius ſimilior Patri, quam Spiritus ſanctus? BA. Non, juxta naturam divinam; niſi quod hoc magis refert proprietatem Patris; quod ab ipſo quoque procedat Spiritus ſanctus. AV. Quid igitur prohibet, Spiritum ſanctum appellari Filium? BA. Quia cum divo Hilario nuſquam hunc lego genitum, nec hujus lego Patrem; Spiritum & procedentem lego. AV. [1] Cur in Symbolo [2] ſolus Pater dicitur Deus? BA. Quod hic, ut dixi, ſimpliciter ſit auctor omnium, quæ ſunt, ac totius deitatis fons. AV. Dic clarius. CA. Quonam nihil nominari poteſt, cujus origo non manat à Patre. Siquidem hoc ipſum, quod Filius ac Spiritus ſanctus Deus eſt, Patri acceptum referunt. Præcipua igitur auctoritas, hoc eſt, originis ratio, eſt in Patre ſolo, [3] quod unus ille à nullo eſt. In Symbolo tamen ſic accipi poteſt, ut Dei nomen non ſit perſonæ proprium, ſed in

vocetur, cum & prima & ſecunda non minus ſit Spiritus, hæc eſt ratio: quia eſſentialis & ἐνεϱγητικὴ eſt virtus Patri & Filio ἐνυπόςατος, ab utroque pariter tanquam Spiritus emanans. Vel appellatur ſic ratione effectus, quia ſpirat, ubi vult, Joan. 3. verſ. 8. & ſpirituales in cordibus fidelium excitat motus.

1 *Cur ſolus Pater, &c.*] Eſt pars illius quæſtionis, quæ præceſſit: Cur in ſacris Filius frequentius appellatur *Dominus*, quam *Deus?* nunc poſteaquam eſt & Spiritus mentio facta, rogat, cur in ſymbolo ex tribus perſonis ſolus Pater dictus ſit *Deus*. De re nulla eſt dubitatio, tantum de conſuetudine ſcripturarum quæſtio.

2 *Solus Pater dicitur Deus*] Falſum eſt: non enim in Symbolo legitur, ſolum Patrem eſſe Deum. Quod autem Joan. 17. verſ. 3. habeatur: Hæc eſt vita æterna, ut cognoſcant te (nempe Patrem) ſolum verum Deum: non militat pro hæreticis. Particula quippe excluſiva (ſolus) non pertinet ad Patrem, ſed ad Deum. Ita ut ſenſus ſit, Pater eſt ille ſolus & verus Deus: nec enim gentilium Dii ſunt veri Dii. Sic & Filius eſt ille ſolus verus Deus.

3 *Quod unus ille*] Eſt enim Pater à ſe & non ab alio: quæ proprietas ejus perſonalis. Vocaturque prima Deitatis perſona non temporis aut dignitatis reſpectu, ſed ordinis: ita ut prærogativa Patris haud ſit ratione eſſentiæ; hanc enim cum filio communem habet: ſed ratione ſubſiſtentiæ: quia Pater à ſe ipſo ſubſiſtit: ratione ordinis, quia Pater ordine prior eſt filio: ratione operationis; quia Pater à ſe operatur.

1 *Cre-*

in genere positum, quod mox per Patris, Filii, & Spiritus sancti vocabulum distinguatur in unum Deum: quæ naturæ vox comprehendit Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum hoc est, tres personas. Av. Credis in sanctam Ecclesiam? Ba. Non. Av. Quid ais? non credis? Ba. Credo sanctam Ecclesiam, quæ est Corpus Christi, hoc est, congregatio quædam omnium per universum orbem, qui consentiunt in fide Euangelica, qui colunt unum Deum Patrem, qui totam suam fiduciam collocant in ejus Filio, qui eodem hujus Spiritu aguntur; à cujus consortio resecatur, quisquis admittit [1] crimen lethale. Av. Cur horres dicere; [2] *Credo in sanctam Ecclesiam*? Ba. Quia sic me docuit divus Cyprianus, in solum Deum esse credendum, in quo simpliciter omnem fiduciam reponimus. Ecclesia vero proprie dicta, quanquam non constat, nisi ex bonis, tamen ex hominibus constat, qui ex bonis possunt fieri mali, [3] qui falli possunt, & fallere. An. Quid sentis de communione sanctorum? Ba. Hic articulus omnino non attingitur apud Cyprianum; cum ille nominatim indicet, quid in quibus Ecclesiis plus habeatur aut minus. Sic enim ille connectit; *Sequitur namque post hunc sermonem, sanctam Ecclesiam, remissionem peccatorum, hujus carnis resurrectionem*, Ac nonnullis videtur hæc pars non esse diversa à superiore, sed explicare & infigere, quod modo dictum erat, sanctam Eccle-

1 *Crimen lethale*] Pontificiorum distinctio est peccati in lethale & veniale. Lethale, quo quis tam graviter peccat, ut mortem æternam mereatur: veniale non item. Agnoscimus & nos venialia peccata ex eventu, non quod æternis suppliciis digna haud sint; (in se enim consideratum omne crimen hominem infernalium pœnarum reum facit, secundum illud Deut. 27. vers. 26.) sed quod ex gratia Dei propter Christum veniam consequantur. Si ergo autor per lethale crimen id, quod Pontificiorum veniali opponitur, intelligat, hallucinatur.

2 *Credo in sanctam Ecclesiam*] Credere in Ecclesiam, est fiduciam in eandem reponere; credere Ecclesiæ, fidem illi habere; credere Ecclesiam, id est non dubitare esse Ecclesiam.

3 *Qui falli possunt*] In visibili Ecclesia boni malis commixti, in invisibili autem tantum vere fideles sunt: qui licet quandoque graves lapsus committant, nihilominus Dei benevola manu semper denuo eriguntur: nam virtutis Dei præsidio custodiuntur per fidem, ad salutem paratam revelari præstituto tempore ultimo, 1 Pet. 1. vers. 5.

1 Pet.

Ecclesiam: ut nihil aliud sit *Ecclesia*, quam unius Dei, unius Euangelii, unius fidei, unius spei professio. ejusdem Spiritus, eorundem Sacramentorum participatio: breviter, talis quædam communio bonorum omnium inter omnes pios, qui fuerunt ab initio mundi usque ad finem, qualis est membrorum corporis inter ipsa societas; sic ut aliorum benefacta subveniant aliis, donec viva sunt membra corporis. Cæterum extra societatem hanc ne propria quidem benefacta conducunt cuiquam ad salutem, nisi reconcilietur sanctæ congregationi: & ideo sequitur; *Remissionem peccatorum*: quia extra Ecclesiam non est ulla peccatorum remissio, quantumvis homo maceret se pœnitentia, aut exerceat opera misericordiæ. In Ecclesia, inquam, non hæreticorum, sed sancta; hoc est, Spiritu Christi congregata, est remissio peccatorum [1] per baptismum: & [2] post baptismum, per pœnitentiam & claves Ecclesiæ datas. Av. Ista sunt adhuc sani hominis. Credisne, futuram carnis resurrectionem? Ba. Frustra crederem cætera, si hoc, quod est omnium caput, [3] non crederem. Av. Quid sentis, cum dicis *carnem*? Ba. Corpus humanum, humana anima animatum. Av. Num unaquæque anima recipiet suum corpus, quod exanime reliquerat? Ba. Idem hoc, unde demigrarat. Et ideo in symbolo Cypria-

1 *Per baptismum*] Hæc aliaque insigniter Papismum redolent: non enim per baptismum est remissio: quandoquidem & nunc & olim ab Apostolis adulti baptizabantur in peccatorum remissionem, quam per fidem, ante baptismum, acceperant. Sic & Joannes prædicabat baptismum resipiscentiæ, ad remissionem peccatorum Marc. 1. vers. 4. Qui tamen non baptizabat nisi illos, qui resipiscentiam prius essent professi. *Baptismus* signum & sigillum est fœderis gratiosi, obsignans & sacramentaliter præbens peccatorum remissionem: ergo non est causa instrumentalis & organon sua natura & externo actu efficax ad conferendam remissionem.

2 *Post baptismum*] Bene: Pontificii quippe docent conducere nobis tantum *baptismum* contra præterita & præsentia, non autem sequentia peccata. Quod vero *baptismus* etiam remissionem sequentium obsignet, ex eo constat: quia nuspiam baptismi effectus ad certam peccati speciem restringitur, ut & sanguis Christi fide applicatus. Jam vero quod sanguis Christi confert, baptismus obsignat.

3 *Non crederem*] Si enim Sadducæorum, denegantium corporum resurrectionem, deliria vera: non constaret justitia & veritas Dei; Fidelesque omnium essent miserrimi.

priani additum est, *Hujus carnis.* Av. Quî fieri potest, ut corpus jam toties ex aliis in alia versum, possit idem reviviscere? Ba. Qui potuit, quidquid vult; ex nihilo creare; an huic difficile sit, quod ex sua forma mutatum est, in pristinam naturam restituere? Non anxie disputo, quibus modis id fiat: mihi satis est, quod, qui promisit hoc futurum, sic verax est, ut mentiri non possit; sic potens est, ut, quidquid velit, nutu valeat efficere. Av. Quid opus erit tum corpore? Ba. Ut totus homo glorificetur cum Christo, qui heic totus afflictus erat pro Christo. Av. Quid sibi vult, quod addit; *Et vitam æternam?* Ba. Ne quis suspicetur, nos sic revicturos, quemadmodum sub vernum tempus reviviscunt ranæ, rursus morituræ. Nam heic duplex mors est: corporis, bonis ac malis omnibus communis; & animi. Mors autem animi peccatum est. At post resurrectionem piis erit æterna vita, tum corporis, tum animi. Nec enim corpus erit amplius obnoxium morbis, senio, fami, siti, dolori, lassitudini, morti, aut ulli incommodo, sed spirituale factum, [1] spiritus arbitrio movebitur: nec animus deinceps ullis vitiis aut doloribus solicitabitur, sed sine fine fruetur summo bono, qui est Deus. Contra, impios mors æterna possidebit, tum corporis, tum animi. Nam & corpus habebunt [2] ad æternos cruciatus immortale, & animum peccatorum stimulis semper afflictum absque spe veniæ. Av. Credis hæc ex animo, ac serio? Ba. Sic, inquam, ut mihi minus certum sit, te mecum colloqui. Av. Ego, cum essem Romæ, non omneis reperi æque sincere

1 *Spiritus arbitrio movebitur*] Respicit autor ad locum Pauli 1 Cor. 15. 44. *Seritur corpus animale, suscitatur corpus spirituale.* Est corpus animale & est corpus spirituale. Beza ita in locum hunc commentatur: *Animale* corpus dicitur, quod sola anima vegetatur, cujusmodi fuit Adam, ex quo & nos orimur animales: *spirituale* vero vocatur, quod una cum anima longe excellentiore virtute vivificandum est, Dei scilicet Spiritu, quæ ex altero Adamo nempe Christo in nos derivatur. *Spirituale* ergo corpus non respectu essentiæ, sed spiritualium qualitatum, quibus ornatum erit: & quoniam Spiritu Dei movetur, anima irradiata luce Spiritus.

2 *Ad æternos cruciatus*] Vivent quippe impii æternum, ut moriantur, & morientur, ut vivant.

1 Ortho-

cere credentes. BA. Imo si excutias, reperies & alibi multos, quibus hæc non æque persuasa sunt. EV. Cum in tam multis & arduis consentias nobiscum, quid obstat, quo minus totus sis noster? BA. Istud ex te audire cupio. Nam ipse mihi videor [1] orthodoxus, etiamsi vitam meam nolim [2] præstare, tametsi sedulo conor, ut professioni respondeat. AV. Unde igitur tantum bellum inter vos & orthodoxos? BA. Exquire. Sed heus medice, si non pœnitet hujus procemii, sumes nobiscum prandiolum, & à prandio per otium percunctaberis de singulis; præbebo brachium utrumque, inspicies excrementa, tum crassiora, tum liquidiora. Denique facies, si videbitur, totius hujus pectoris anatomiam, quo certius de me judices. AV. At religio est tecum mensam habere communem. BA. Atqui id solent medici, quo melius observent, quid affectent, aut peccent ægroti. AV. Sed vereor, ne videar favere hæreticis. BA. Imo nihil est sanctius, quam favere hæreticis. AV. Quî sic? BA. Nonne [3] Paulus optavit anathema fieri pro Judæis plus, quàm hæreticis? An non favet ille, qui studet, ut quis ex malo fiat bonus, ex mortuo vivus? AV. Maxime. BA. Sic igitur fave, nec erit, quod metuas. AV. Nunquam audivi ægrotum commodius respondentem. Age, duc me ad prandium. BA. Medice accipieris, & ut decet apud ægrotum; & sic curabimus corpuscula cibo, ut nihilo secius animus idoneus sit ad disputandum. AV. Fiat [4] bonis avibus. BA. Imo malis piscibus fiet: nisi forte nunc oblitus es, esse diem Veneris. AV. Id quidem est [5] præter symbolum nostrum.

[1] Γερον-

1 *Orthodoxus*] Id est, rectæ opinionis, cui contrarium est hæretici vocabulum.

2 *Præstare*] *Præstare* dicitur, qui suo periculo vitium aut corripit, aut defendit.

3 *Paulus optavit anathema*] Locus extat ad Rom. 9. vers. 3. Non quod Apostolus optaverit cum Judæis hostem Christi esse: (id à pio optari haud potest) sed ex affectus abundantia, semper nihilominus divinæ voluntati subjecta, ipsorum loco pœnam duritiei debitam perpeti: ut ab eadem duritie & anathemate liberarentur.

4 *Bonis avibus*] Id est, feliciter: alter arripuit jocum ex ambiguo.

5 *Præter symbolum*] Rursum jocus est ex ambiguo. Nam in symbolo Apostolorum nulla mentio est de piscibus: & dicuntur Symbola conviviorum.

[1] Γεροντολογία, sive [v] Ὄχημα.

[2] EUSEBIUS, PAMPIRUS, POLYGAMUS, GLYCION.

Ev. Quas [3] novas aves heic ego video? Nisi me fallit animus, aut parum prospiciunt oculi, video tres veteres congerrones meos considentes, Pampirum, Polygamum, & Glycionem. Certe ipsi sunt. Pa. Quid tibi vis cum tuis [4] vitreis oculis, fascinator? Congredere propius, Eusebi. Po. Salve multum, exoptate Eusebi. Gl. Bene sit tibi, vir optime. Ev. Salvete vos omnes una salute, pariter mihi carissima capita. Quis Deus, aut casus Deo felicior, nos conjunxit? Nam nemo nostrûm vidit alium annis, opinor, jam quadraginta. Mercurius [5] caduceo suo non potuisset melius nos in unum contrahere. Quid heic agitis? Pa. Sedemus. Ev. Video; sed qua de caussa? Po. Operimur currum, qui nos devehat Antverpiam. Ev. Ad mercatum? Po. Scilicet, sed spectatores magis, quam negotiatores: quanquam aliis aliud est negotii. Ev. Et nobis eodem est iter. Verum quid obstat, quo minus eatis? Po. Nondum convenit cum aurigis. Ev. [6] Difficile genus hominum. Sed vultisne, ut illis imponamus? Po. Liberet, si liceret. Ev. Simulemus, nos velle simul abire pedites. Po. Citius credant, [7] cancros volaturos, quam nos tam [8] grandes, pedibus hoc iter confecturos. Gl. Vultis rectum verumque consilium? Po. Maxime. Gl. Illi potant:

1 *Γεροντολογία*] Id est, senile colloquium: ὄχημα, vehiculum.

2 *Eusebius*] Eusebius, *pius*. Pampirus, *omnia expertus*. Polygamus, *qui sæpe duxit uxorem*. Glycion, *dulcis sive dulcior*.

3 *Novas aves*] Alludit ad peregrinas aves. *Rara avis*, de re nova & inventu perrara.

4 *Vitreis oculis*] Significat vitrea perspicilla, & fascinatio est in oculis.

5 *Caduceo*] *Caduceus* & *um*, est, virga, qua Mercutius ad dissidia & discordias tollendas utebatur: estque pacis signum, ita dictum, quod cadere faciat contentionem & certamina.

6 *Difficile genus*] Si Erasmi ævo male aurigæ audierunt: hodie non mutarunt in melius motes.

7 *Cancros*] Cancer enim animal ingrediens obliquo corpore & in omnem partem movens gressum, tardiore motu.

8 *Grandes*] Subintellige per ellipsin, *ætate*.

I Dt

tant: id quo faciunt diutius, hoc plus erit periculi, necubi nos dejiciant in lutum. Po. Admodum diluculo venias, oportet, si sobrium aurigam velis. Gl. Quo maturius perveniamus Antverpiam, nobis quatuor solis currum stipulemur. Contemnendum censeo tantillum pecuniæ. Hoc damni multis commoditatibus pensabitur, sedebimus commodius, ac mutuis fabulis suavissime transigemus hoc iter. Po. Recte suadet Glycion; ut in vehiculo quoque jucundus comes pro vehiculo sit. Quin & juxta Græcorum proverbium, liberius loquemur, non [1] de plaustro, sed in plaustro. Gl. Transegi. conscendamus. Vah, nunc mihi libet vivere, posteaquam ex tanto intervallo videre contigit mihi carissimos olim sodales. Ev. Ac mihi videor repubescere. Po. Quot annos supputatis, ex quo Lutetiæ conviximus? Ev. Arbitror haud pauciores quadraginta duobus. Pa. Tum videbamur omnes æquales. Ev. Ita ferme eramus, aut si quid erat discriminis, perpusillum erat. Pa. At nunc quanta inæqualitas! Nam Glycion nihil habet senii, & hujus avus videri queat Polygamus. Ev. Profecto sic res habet. Quid rei in caussa? Pa. Quid? aut hic cessavit, ac restitit in cursu, aut ille antevertit. Ev. Ohe, [2] non cessant anni, quantumvis cessent homines Po. Dic bona fide, Glycion, quot annos numeras? Gl. Plures, quam ducatos. Po. Quot tandem? Gl. Sexaginta sex. Ev. O vere [3] Τιθωνῦ γῆρας, quod ajunt. Po. Sed quibus tandem artibus remoratus es senectutem? Nam neque canities adest, neque rugosa cutis: vigent oculi, nitet [4] utrinque

1 *De plaustro*] *De plaustro* loqui dicitur, qui quælibet in quemvis opprobria jacit, palam ac libere conviciando: nam libertas veteris comœdiæ, non solum civium primates, verum etiam Deos nominatim taxabat. Quoniam autem hujusmodi fabulæ in plaustris agebantur, inde natum adagium est. Belg. *Deur noch veynster aansien.*

2 *Non cessant anni*] Secundum illud Poëtæ: *Tempora labuntur, tacitisque senescimus annis: Et fugiunt freno non remorantis equi.*

3 Τιθωνῦ γῆρας] Id est, Tithoni senecta: de longæva, sed florida senectute. Vide proverbium. *Schol. Arist. Acharn. v. 688. Serv. ad Virg. 3. Georg. v. 328. & ad 4. Æn. 585. & in primis Tzetz. ad Lycophr. v. 18. p. 4. A.*

4 *Utrinque*] Id est, superne & inferne. Est enim gemina series.

que dentium series; color vividus est: corpus succulentum. GL. Dicam artes meas; modo tu vicissim narras nobis artes tuas, quibus senectutem accelerasti. PO. Recipio, me facturum. Dic igitur, quo te contulisti relicta Lutetia? GL. Recta in patriam. Illic commoratus fere annum, dispicere cœpi de deligendo vitæ genere; quam ego rem non lêve momentum habere credo ad felicitatem: circumspiciebam, quid cuique succederet, quid secus. PO. Miror, tibi tantum fuisse mentis, cum Lutetiæ nihil fuerit te nugacius. GL. Tum [1] ferebat ætas. Et tamen, ô bone, non heic meo Marte rem omnem gessi. PO. Mirabar. GL. Prius quam quidquam aggrederer, adii quendam è civibus natu grandem, longo rerum usu prudentissimum, totisque civitatis testimonio probatissimum, ac meo quidem judicio etiam felicissimum. EV. Sapiebas. GL. Hujus usus consilio, duxi uxorem. PO. Pulcre dotatam? GL. Dote mediocri, ac plane, juxta proverbium, [2] τὴν κατ᾽ ἐμαυτήν. Nam & mihi res erat mediocris. Ea res mihi plane cessit ex animi sententia. PO. Quot annos tum eras natus? GL. Viginti ferme duos. PO O te felicem! GL. Non totum hoc fortunæ debeo, ne quid erres. PO. Quî sic? GL. Dicam. Alii prius diligunt, quam deligant, ego judicio delegi, quam diligerem: & tamen hanc magis duxi ad posteritatem, quam ad voluptatem. Cum ea vixi suavissime annos non plures octo. PO. Reliquit orbum? GL. Imo superest quadriga liberorum; Filii duo, Filiæ totidem. PO. Privatusne vivis, an Magistratu fungeris? GL. Est mihi munus publicum. poterant contingere majora: verum hoc mihi delegi, quod tantum haberet dignitatis, ut me vindicaret à contemtu; cæterum minime molestis negotiis obnoxium. Ita nec est, quod quisquam objiciat, me mihi vivere; & est, unde nonnun-

1 *Ferebat*] Id est, postulabat.

2 *Τὴν κατ᾽ ἐμαυτὸν*] Id est, pro mea sorte. vide proverbium Pittaci: *Æqualem tibi ducito.* Adagium monet, ne quis cupiditate aut ambitione allectus, se potentiorem ducat uxorem: nam ejusmodi ferme connubia inauspicato cedere. Belg. *Soekt een Scheen na uw voet.*

1 *Medio-*

nunquam & amicis dem operam. Hoc contentus, nihil unquam magis ambii. Verum ſic geſſi magiſtratum, ut illi ex me dignitas accreverit. Hoc ego pulchrius duco, quam ex muneris ſplendore dignitatem mutuo ſumere. Ev. Nihil verius. Gl. Sic inter cives meos conſenui, carus omnibus. Ev. Iſthuc vero difficillimum eſt, cum non abs re dictum ſit; *Qui neminem habet inimicum, eum nec amicum habere quenquam: & felicitatis ſemper invidiam eſſe comitem.* Gl. Inſignem felicitatem comitari ſolet invidia: [1] mediocritas tuta eſt. Et hoc mihi perpetuum ſtudium fuit, ne quid mei commodi ex aliorum incommodis compararem. Illam, quam Græci vocant [2] ἀπραξίαν, quantum licuit, amplexus ſum. Nullis negotiis ingeſſi memet; ſed præcipue continui me ab his, quæ ſine offenſa multorum ſuſcipi non poterant. Itaque ſi juvandus erit amicus, ſic illi benefacio, ut hac de cauſſa nullum mihi parem inimicum. Et ſi quid ortum fuerit ſimultatis alicunde, aut purgatione lenio, aut officiis exſtinguo, aut diſſimulatione patior intermori: à contentione ſemper abſtineo: quæ ſi inciderit, malo rei, quam amicitiæ facere jacturam. In cæteris [3] Mitionem quendam ago: nulli lædo os, arrideo omnibus, ſaluto ac reſaluto benigniter: nullius animo repugno, nullius inſtitutum aut factum damno, nemini me præfero: patior, [4] ſuum cuique pulchrum eſſe. Quod taceri velim, nemini credo. Aliorum arcana non ſcrutor; & ſi quid forte novi, nunquam effutio. De his, qui præſentes non ſunt, aut taceo, aut amice loquor, ac civili-

1 *Mediocritas tuta eſt*] Egregie Horatius lib. II. Od. X. *Auream quiſquis mediocritatem Deligit, tutus caret obſoleti Sordibus tecti, caret invidenda Sobrius aula.*

2 Ἀπραξίαν] Ἀπραξία eſt otium, ſive abſtinentia à negotiis. Hinc verſus proverbialis: Ἀνάπαυσίς ἐστι τῶν κακῶν ἀπραξία.

3 *Mitionem*] Ex Adelphis Terentii, per Antonomaſiam, Natura bonum, mitem & quietis amantem.

4 *Suum cuique pulchrum*] *Suum cuique pulchrum*, proverbialis ſententia in eos, quibus ſua, qualiacunque ſunt, tamen ſtudio quodam magis, quam judicio placent. Eſt autem à communi mortalium ingenio ſumta, quibus uſque adeo inſita eſt illa Φιλαυτία, ut neminem tam modeſtum & oculatum invenias, quin in propriis æſtimandis, quadam animi propenſione corruptus cæcutiat atque hallucinetur.

civiliter. Magna pars simultatum inter homines nascitur ex linguæ intemperantia. Alienas simultates nec excito, nec alo; sed ubicunque datur opportunitas, aut exstinguo, aut mitigo. His rationibus hactenus vitavi invidiam, ac benevolentiam civium meorum alui. PA. Non sensisti gravem cœlibatum? GL. Mihi quidem nihil accidit acerbius in vita unquam uxoris morte; ac vehementer optassem, illam una mecum consenescere, liberisque communibus frui: sed quando aliter visum est Superis, judicavi sic magis expedire utrique: neque caussam putavi, cur me inani luctu discruciarem, præsertim cum is nihil prodesset defunctæ. PO. Nunquamne incessit libido repetendi matrimonii, præsertim cum istud tibi feliciter cessisset? GL. Incessit: sed liberorum caussa duxeram uxorem, liberorum caussa rursus non duxi. PO. At miserum est cubare solum totas noctes. GL. Nihil est difficile volenti. Tum cogita, quantas etiam habeat commoditates cœlibatus. Quidam omni ex re decerpunt, si quid est incommodi; qualis fuisse videtur Crates ille, cujus titulo fertur epigramma, vitæ mala colligens. Nimirum his placet illud, [1] *Optimum non nasci.* Mihi magis arridet [2] Metrodorus, undequaque decerpens, si quid inest boni. Sic enim fit vita dulcior. Et ego sic induxi animum, ut nihil vehementer vel oderim, vel expetam. Ita fit, ut, si quid obtingat boni, non efferar, aut insolescam: si quid decedat, non admodum crucier. PA. Næ tu Philosophus es, vel ipso [3] Thalete sapientior, si quidem istud potes. GL. Si quid ægritudinis obortum est animo, ut multa fert hujusmodi vita mortalium, protinus ejicio ex animo, sive sit

1 *Optimum non nasci*] Vide proverbium. Respicit autor ad celebria duo epigrammata Græca; unum Posidippi, vel ut aliis placet, Crateris Cynici, quo vitæ humanæ innumerabilia incommoda recenset: alterum Metrodori, quo è diverso ejusdem commoditates proponit Ausonii autem versus huc spectant: *Optima Grajorum sententia, quippe homini ajunt, Non nasci esse bonum, aut natum cito morte perire.*

2 *Metrodorus*] Qui è diverso respondet Crateti, & vitæ humanæ elogium composuit.

3 *Thalete*] Thales unus ex septem Græciæ sapientibus, mercator & insignis astronomus. Spectator certaminis siti æstuque periit.

1 *Εὐθυ-*

ſit ira ex offenſa, ſive quid aliud indigne factum. Po. At ſunt quædam injuriæ, quæ vel placidiſſimo moveant ſtomachum: tales ſunt frequenter & famulorum offenſæ. Gl. Nihil ego patior reſidere in animo meo. Si mederi queam, medeor: ſin minus, ſic cogito, Quid proderit, me ringi re nihilo melius habitura? Quid multis? Patior, ut hoc mox impetret à me ratio, quod paullo poſt tempus eſſet impetraturum. Certe nullus eſt tantus animi dolor, quem patiar mecum ire cubitum. Ev. Nihil mirum, ſi tu non ſeneſcis, qui tali ſis animo. Gl. Atque adeo ne quid reticeam apud amicos, cum primis cavi, ne quid flagitii committerem, quod vel mihi, vel liberis meis probro eſſe poſſet. Nihil enim irrequietius animo ſibi male conſcio. Quod ſi quid culpæ admiſſum eſt, non eo cubitum prius, quam me Deo reconciliaro. Veræ tranquillitatis ſeu, ut Græce dicam, [1] εὐθυμίας fons eſt, bene convenire cum Deo. Nam qui ſic vivunt, his nec homines magnopere nocere poſſunt. Ev. Num quando te cruciat metus mortis? Gl. Nihilo magis, quam macerat dies nativitatis. Scio moriendum: iſta ſolicitudo fortaſſis adimat mihi aliquot vitæ dies, [2] certe nihil poſſit adjicere. Itaque totam hanc curam Superis committo: ipſe nihil aliud curo, quam ut bene ſuaviterque vivam. Non poteſt autem ſuaviter, niſi qui bene. Pa. At ego ſeneſcerem tædio, ſi tot annos degerem in eadem urbe, etiamſi [3] Romæ contingat vivere. Gl. Habet quidem [4] loci mutatio voluptatis nonnihil: longinquæ vero peregrinationes, ut prudentiam addunt fortaſſis, ita plurimum habent periculorum. Mihi videor

1 *Εὐθυμίας*] *Εὐθυμία* eſt animi tranquillitas.

2 *Certe nihil poſſit adjicere*] Matth. 6. v. 27. *quis ex vobis ſolicite cogitando poteſt apponere ad ſtaturam ſuam cubitum unum.*

3 *Roma contingat*] Magnum quippe hoc in orbis capite. Hinc Horatius: *Romæ nutriri mihi contigit atque doceri.*

4 *Loci mutatio voluptatis*] Egregie Lipſius, ut ubique; at de voluptate aliquid dicere vacuum ſit, cum ea ſponte obvia: nec quiſquam tam lapis aut frutex, quem non titillet ac flectat amœna illa variaque ſpectio gentium, urbium, locorum. Natura ſcilicet illic aurigatur, nec duce opus ulla ratione.

deor tutius [1] totum orbem obire in tabula geographica, neque paulo plus videre in historiis, quam si viginti totos annos, [2] ad Ulyssis exemplum, per omneis terras mariaque volitarem. Habeo prædiolum, quod abest ab urbe non plus, quam duobus milibus passuum: ibi nonnunquam ex urbano fio rusticus: atque ibi recreatus, redeo novus hospes in urbem: nec aliter saluto ac salutor, quam si renavigassem ex insulis nuper inventis. Ev. Non adjuvas valetudinem pharmacis? GL. Nihil mihi rei cum medicis. Nec incidi venam unquam, nec [3] devoravi catapotia; nec hausi potiones. Si quid oboritur [4] lassitudinis, moderatione victus, aut rusticatione propello malum. Ev. Nihilne tibi cum studiis? GL. Est. Nam in his est præcipua vitæ oblectatio: verum his oblecto me, non macero. Siquidem vel ad voluptatem studeo, vel ad utilitatem vitæ, non autem ad ostentationem. A cibo sumto aut pascor litteratis fabulis, aut lectorem adhibeo: nec unquam incumbo libris ultra horam: tum surgo, &, arrepta testudine, paulisper obambulans in cubiculo, vel cantillo, vel repeto mecum, quid legerim: &, si in promptu est congerro, refero: mox ad librum redeo. Ev. Dic mihi bona fide, nullane sentis incommoda senectutis, quæ feruntur esse plurima? GL. Somnus aliquanto deterior est, nec perinde tenax memoria, nisi si quid infixero. [5] Liberavi fidem meam. Exposui vobis magicas artes meas, quibus alo juventutem meam: nunc referat nobis pari fide Polygamus, unde tantum collegerit senii. Po. Equidem nihil celabo tam fidos sodales. Ev. Narrabis etiam tacituris. Po. Cum agerem Lutetiæ, quam non abhorruerim

1 *Totum orbem obire*] Juxta illud Propertii: *Cogor & è tabula pictos edifcere mundos, Qualis & hæc docti sit positura Dei. Qua tellus sit lenta gelu, quæ putris ab æstu: Ventus in Italiam qui bene vela regat.*

2 *Ad Ulyssis exemplum*] De Ulyssis erroribus consulatur alterum Homeri volumen, cui titulus Odyssea.

3 *Devoravi catapotia*] Catapotia Græce, trochisci sive pillulæ, quas deglutimus.

4 *Lassitudinis*] Lassitudo nulla de causa oborta significat, morbum instare juxta medicos.

5 *Liberavi fidem*] Id est persolvi, quod debui. Etenim qui promittit, obstringit fidem suam.

rim [1] ab Epicuro, noſtis ipſi. Ev. Sane meminimus; ſed arbitrabamur, te mores eos una cum adoleſcentia Lutetiæ relicturum. Po. Ex multis quas illic adamaram, unam mecum abduxi domum, eamque gravidam. Ev. In ædes paternas? Po. Recta; ſed mentitus, eam eſſe conjugem cujuſdam amini mei, qui mox eſſet venturus. Gl. Id credidit pater? Po. Imo rem olfecit intra quatriduum. Mox ſæva jurgia, Nec tamen interim temperabam à conviviis, ab alea, cæteriſque malis artibus. Quid multis? Cum pater non faceret objurgandi finem, negans, ſe tales [2] gallinas alere velle domi; ac ſubinde minitans abdicationem; [3] verti ſolum, & cum gallina mea gallus alio demigravi: ea mihi genuit aliquot pullos. Pa. Unde res ſuppetebat; Po. Nonnihil furtim dabat mater; ac præterea conflatum eſt æris alieni plus ſatis. Ev. Reperiebantur tam fatui, ut tibi crederent? Po. Sunt, qui nullis credant libentius. Pa. Quid tandem? Po. Tandem, ubi pater ſerio pararet abdicationem, interceſſerunt amici, ac bellum hoc his legibus compoſuerunt, ut noſtratem uxorem ducerem, cum Galla divortium facerem. Ev. Erat uxor? Po. Interceſſerant verba [4] futuri temporis, ſed acceſſerat congreſſus præſentis temporis. Ev. Quî licuit igitur ab illa divertere? Po. Poſt reſcitum eſt, meæ Gallæ Gallum eſſe maritum, unde pridem ſe ſubduxerat. Ev. Ergo nunc habes uxorem? Po. Non, niſi præter hanc octavam. Ev. Octavam? Non ſine augurio dictus es Polygamus. Fortaſſis ſteriles omnes deceſſere. Po. Imo nulla non reliquit aliquot catulos domi meæ.

Ev.

1 *Ab Epicuro*] Epicurus quod ſummum bonum in voluptate conſiſtere aſſereret, licet non tam de corporis, quam de animi gaudio intellexerit, vulgo peſſime apud omnes audiit: ita ut Epicurea vita, pro libidinoſa, Epicuri de grege porcus, pro luxui dedito, habitus ſit.

2 *Gallinas*] Nam ponunt ova, & obſtrepunt fœminæ.

3 *Verti ſolum*] De exulibus proprie dicitur, qui demigrant in aliam regionem.

4 *Futuri temporis*] Alludit ad ſententiam Juriſconſultorum, quam ſequuntur & Theologi. Si quis dicat puellæ, *ducam te*, & mox habeat rem cum illa, ratum eſt matrimonium, perinde, quaſi dixiſſet, *duco te*. Hoc reti multi adoleſcentes capiuntur, magno ſuo malo diſcentes hoc ſophiſma.

1 *Qua*

Ev. Ego malim totidem gallinas, [1] quæ mihi ponerent ova domi. Non tædet Polygamiæ? Po. Adeo tædet, ut, si hæc octava moreretur hodie, perendie ducerem nonam. Imo hoc me male habet, quod non liceat habere binas, aut ternas, cum unus gallus [2] gallinaceus tot gallinas possideat. Ev. Equidem haud miror, gallinacee, si parum pinguisti, quodque tantum senii tibi collegeris. Nihil enim æque [3] accelerat senectutem, quam immodicæ atque intempestivæ compotationes, impotentes amores mulierum, & salacitas immoderata. Sed quis alit familiam? Po. Ex obitu parentum accessit res mediocris, & gnaviter laboratur manibus. Ev. Descivisti igitur à litteris? Po. Plane [4] ab equis, quod ajunt, ad asinos; ex [5] heptatechno factus [6] monotechnus faber. Ev. Miser, toties tibi ferendus erat luctus, toties cœlibatus? Po. Nunquam vixi cœlebs ultra dies decem, semperque nova nupta veterem luctum expulit. Habetis bona fide vitæ meæ summam. Atque utinam Pampirus narrat nobis suæ quoque vitæ fabulam, qui satis belle portat ætatem. Nam, ni fallor, me duobus aut tribus annis est grandior. Pa. Dicam equidem, si vobis audire vacat tale somnium. Ev. Imo volupe fuerit audire. Pa. Ubi domum rediissem, statim Pater senex urgere cœpit, ut aliquod vitæ genus amplecterer, unde nonnihil quæstus accederet rei familiari: ac post longam consultationem placuit negotiatio. Po. Miror, hoc vitæ genus arrisisse potissimum. Pa. Eram natura sitiens cognoscendi res novas, varias regiones, urbes, linguas ac mores hominum.

Ad

1 *Quæ mihi ponerent*] Nam ponunt ova, & obstrepunt fœminæ.

2 *Gallinaceus tot gallinas*] Imo juxta versiculum; *Gallus gallinis ter quinis sufficit unus.*

3 *Accelerat senectutem*] Balnea, Vina, Venus corrumpunt corpora nostra.

4 *Ab equis*] Ἀφ᾽ ἵππων ἐπ᾽ ὄνους· ubi quis à studiis honestioribus ad parum honesta deflectit, velut si quis è philosopho cantor; aut è mercatore caupo fieret. Quadrabit item, ubi quis è conditione lautiore ad abjectiora devenerit.

5 *Heptatechno*] Id est, septem artium perito: tot enim numerantur artes liberales.

6 *Monotechnus*] Unius tantum artis peritus.

1 *Dextra*

Ad id maxime videbatur apposita negotiatio. Quibus ex rebus nascitur & prudentia. Po. Sed misera, videlicet quæ plerunque magnis malis sit illis emenda. Pa. Sic est. Itaque Pater numeravit sortem satis amplam, ut [1] dextro Hercule, ac bene [2] fortunante Mercurio negotiationem auspicarer. Simulque ambiebatur uxor cum amplissima dote, sed ea forma, quæ vel indotatam commendare poterat. Ev. Successit? Pa. Imo priusquam redirem domum, periit & [3] sors & usura. Ev. Naufragio fortassis. Pa. Plane naufragio. Nam impegimus in scopulum quavis [4] Malea periculosiorem. Ev. In quo mari occurrit iste scopulus, aut quod habet nomen? Pa. Mare non possum dicere, sed scopulus plurimorum infamis exitiis, Latine dicitur *alea*; quo modo vos Græci nominetis, nescio. Ev. O te stultum! Pa. Imo stultior Pater, qui tantam summam crederet adolescenti. Gl. Quid deinde factum est? Pa. Nihil actum: sed cœpi cogitare de suspendio. Gl. Adeon' erat Pater implacabilis? Nam res sarciri potest, & venia datur ubique [5] protopiro; multo magis [6] Pampiro debebatur. Pa. Verum fortasse narras; sed interim miser excidi ab uxore. Nam parentes puellæ, simul atque cognoverunt hæc auspicia, renunciarunt affinitatem. Et amabam, ut qui perditissime. Gl. Miseret me tui. Sed quid interim consilii tentatum est? Pa. Id quod solet

1 *Dextro Hercule*] Retulit verba Persii. Herculi vovebatur decima bonorum pars, ita illo favente putabatur res domestica prosperari.

2 *Fortunante Mercurio*] Recte addit Mercurium: mercatorum enim is Deus.

3 *Sors*] Est summa, sive caput, & prima pecunia, quæ confertur in societatem, ut inde lucrum fiat. *Usura*, est pecunia, quæ à debitore datur creditori pro usu pecuniæ sibi creditæ.

4 *Malea periculosiorem*] De Malea promontorio naufragiis infami vide proverbium, *Maleam legens*. Videbimur non intempestiviter uti hac parœmia, si quando discrimen negotii suscipiendi volemus ostendere, aut non esse suscipiendum, aut negligendam vitam. Est autem *Malea* promontorium Laconiæ, ubi propter restantes inde ventos periculosissima navigatio est.

5 *Protopiro*] Vide proverb. *συγγνώμη πρωτοπείρῳ*, id est, primum experienti ignoscendum. Vel *venia primum experienti*, hoc est, ignoscendum iis, qui rudes novo quodam in negotio incipiunt, si quid per imperitiam peccarint.

6 *Pampiro*] Alludit ad nomen, nam Græce significat, *omnia expertus*.

1 *Con-*

ſolet in rebus deſperatis. Pater abdicabat, perierat res, perierat uxor; undique audiebam, gurges, nepos, helluo. Quid plura? Serio mecum deliberabam, an ſuſpenderem me, an aliquo [1] conjicerem memet in monaſterium. Ev. Crudele conſilium. Scio, utrum elegeris, mitius mortis genus. Pa. Imo quod mihi tunc viſum eſt crudelius; adeo mihi diſplicebam totus. Gl. Atqui complures eo ſe dejiciunt, ut ſuavius vivant. Pa. Corraſo viaticulo, furtim me ſubduxi procul à patria. Gl. Quo tandem? Pa. In Hiberniam. illic factus [2] ſum Canonicus ex horum genere, qui extime linei ſunt, intime lanei. Gl. Apud Hibernos igitur hibernaſti? Pa. Non, ſed duos menſes apud hos verſatus, navigavi in Scotiam. Gl. Quid te offendit apud illos? Pa. Nihil, niſi quod inſtitutum illud mihi videbatur mitius, quam pro meritis ejus, qui non uno ſuſpendio dignus erat. Ev. Quid in Scotia deſignatum eſt? Pa. Illic ex lineo factus [3] ſum pelliceus apud Carthuſios. Ev. Homines [4] plane mundo mortuos. Pa. Ita mihi viſum eſt, cum audirem illos canentes. Gl. Quid? canunt etiam mortui? Quot menſes apud illos egiſti Scotus? Pa. Propemodum ſex. Gl. O conſtantiam! Ev. Quid illic offendit? Pa. Quia mihi viſa eſt vita ſegnis ac delicata. Deinde multos illic reperi non admodum ſani cerebri, ob ſolitudinem, ut arbitror. Mihi parum erat cerebri; verebar, ne totum periret. Po. Quo deinde devolaſti? Pa. In Galliam. Illic reperi quoſdam totos pullatos, ex inſtituto [5] divi Benedicti, qui colore veſtis teſtan-

1 *Conjicerem memet in monaſterium*] Deſperatio enim, juxta proverbium, facit aut monachum aut militem.

2 *Sum Canonicus*] Falſo Aquinas originem Canonicorum ad Apoſtolos defert: alii ad Urbanum I. alii ad Auguſtinum: verius autem Panvinius ad Gelaſium I. Pontificem circa annum 495. Veſtimentum Canonici alba tunica cum linea veſte ſub nigro pallio. Integumentum, quod humeris incumbit, velat cervicem & totum corpus, excepta fronte.

3 *Sum pelliceus*] Interior enim toga Carthuſiis eſt pellicea: exterius pallium nigrum, inductum tunicæ albæ; caput tegitur cucullo.

4 *Plane mundo mortuos*] Salſe Buchananus: *Pene, manu, linguâ, fratres munda omnia fœdant, In mundo merito ſeſe habitare negant.*

5 *Divi Benedicti*] Benedictinorum ordo,

testantur, se lugere in hoc mundo; & inter hos, qui pro summa veste [1] cilicium ferrent reti simile. GL. O gravem corporis macerationem! PA. Heic egi menses undecim. EV. Quid obstitit, quo minus illic maneres perpetuo? PA. Quia plus illic reperi cæremoniarum, quam veræ pietatis. Præterea audieram, esse quosdam his multo sanctiores, quos [2] Bernardus ad severiorem disciplinam revocasset, pulla veste mutata in candidam, apud hos vixi menses decem. EV. Heic quid offendebat? PA. Nihil admodum. Nam hos reperi sat commodos sodales. Sed movebat me Græcorum proverbium; [3] δεῖ τὰς χελώνας ἢ φαγεῖν, ἢ μὴ φαγεῖν. Itaque decretum erat, aut non esse monachum, aut insigniter esse monachum. Acceperam, esse quosdam [4] Brigidenses, homines plane cœlestes; ad hos me contuli. EV. Quot menses illic egisti? PA. Biduum, nec id sane totum. GL. Usque adeo placuit hoc vitæ genus? PA. Non recipiunt, nisi qui mox obstringat se professioni. At ego nondum adeo insaniebam, ut facile me præberem capistro, quod nunquam liceret excutere. Et quoties audiebam canentes virgines, cruciabat animum uxor erepta. GL. Quid deinde? PA. [5] Ardebat animus amore sanctimoniæ, nec usquam satisfiebat animo meo. Tandem obambulans incidi in quosdam præferentes crucem. Hoc signum mihi protinus arrisit;

ordo, post Benedicti mortem, ut quidam volunt, institutus à Gregorio Magno, & ab Eugenio II. circa annum 825. confirmatus est. In Galliam vero monachi hi à Mauro Equitii Senatoris Romani filio deducti sunt, anno 540. Ipse ordo pluribus ordinibus dissectus est.

1 *Cilicium*] Vestimentum ex pilis hircorum vel caprarum, quæ magnis villis sunt in Cilicia.

2 *Bernardus*] Consulatur Gaufridus monachus Clarævallensis, Bernardi notarius de vita ejusdem, in proœmio operum Bernardi.

3 *Δεῖ τὰς χελώνας*] Adag. in eos, qui negotium susceptum frigide ducunt, neque explicantes, neque relinquentes. Ajunt enim, testudinis carnem, si modice edatur, ventris tormina facere, rursum si copiose, lenire. Perinde est, quasi dicas: aut studendum, aut non studendum: nam pleræque res sunt, quas si facias acriter, plurimum conducunt, sin ignaviter officiunt.

4 *Brigidenses*] Ordo Brigidensium virorum & fœminarum est à Brigida institutus. Illa eum autem (vah mendacium) ex ore J. Christi hauserat in honorem virginis matris. Pauca Brigidensium monasteria sunt, multa autem in Suecia, quia Brigida inde oriunda.

5 *Ardebat*] Metaph. i. e. cupidus erat.

ſit; ſed remorabatur electionem, varietas: alii geſtabant albam, alii rubram, alii viridem, alii verſicolorem, alii ſimplicem, alii duplicem, nonnulli quadruplicem, alii alia atque alia figura variatam. Ego, ne quid intentatum relinquerem, omnes ferme formas geſſi. Verum ipſa re comperi, longe aliud eſſe circumferre crucem in pallio ſeu tunica, quam in corde. Tandem feſſus inquirendo ſic mecum cogitabam: ut ſemel omnem ſanctimoniam aſſequar, petam terram ſanctam, ac redibo domum ſanctimonia onuſtus. Po. Num eo profectus es? Pa. Maxime. Po. Unde ſuppetebat viaticum? Pa. Demiror, iſtud nunc denique tibi venire in mentem, ut rogares, ac non multo ante percunctatum fuiſſe. Sed noſti proverbium,[1] τὸ τέχνιον πᾶσα γῆ τρέφει. Gl. Quam artem circumferebas? Pa. [2] Chiromanticam. Gl. Ubi eam didiceras? Pa. Quid refert? Gl. Quo præceptore? Pa. Eo, qui nihil non docet, ventre. Prædicebam præterita, futura, præſentia. Gl. Et ſciebas? Pa. Nihil minus: ſed divinabam audacter, idque tuto, videlicet prius accepto pretio. Po. An ars tam ridicula poterat alere te? Pa. Poterat, & quidem cum duobus famulis. Tantum eſt ubique fatuorum & fatuarum. Attamen cum Hieroſolymam adirem, addideram me in comitatum cujuſdam magnatis prædivitis, qui natus annos ſeptuaginta negabat, ſe æquo animo moriturum, niſi prius adiſſet Hieroſolymam. Ev. Ac domi reliquerat uxorem? Pa. Atque etiam liberos ſex. Ev. O ſenem impie pium! Atque illinc rediſti ſanctus? Pa. Vis, verum fatear? Aliquanto deterior, quam iveram. Ev. Sic, ut audio, excuſſus eſt religionis amor. Pa. Imo magis incanduit. Itaque reverſus in Italiam, addixi me militiæ. Ev. Itane religionem venabaris in bello? quo

1 Τὸ τέχνιον πᾶσα, &c.] *Artem quavis alit terra.* Proverbialis ſententia, qua ſignificatum eſt, certiſſimum viaticum eſſe eruditionem, aut artificium aliquod. Nam hæc neque eripi poſſunt à latronibus, neque gravant circum ferentem, quocunque terrarum abeas, te comitantur.

2 *Chiromanticam*] Gr. χειρομαντεία, divinatio ex inſpectione manus.

quo quid esse potest sceleratius? PA. Erat sancta militia. EV. Fortassis in Turcas. PA. [1] Imo sanctius quiddam, ut tum quidam prædicabant. EV. Quidnam? PA. Julius secundus belligerabatur adversus Gallos. Porro militiam mihi commendabat etiam multarum rerum experientia. EV. Multarum, sed malarum. PA. Ita post comperi. Et tamen heic durius vixi, quam in monasteriis. EV. Quid tum postea? PA. Jam mihi vacillare cœpit animus, utrum ad negotiationem intermissam redirem, an religionem fugientem persequerer. Interim venit in mentem, utrumque alteri posse conjungi. EV. Quid? ut simul esses & negotiator & monachus? PA. Quid ni? Nihil religiosius ordinibus mendicantium: & tamen nihil similius negotiationi. Volitant per omnes terras ac maria, multa vident, multa audiunt: penetrant omneis domos, plebeiorum, nobilium, atque regum. EV. At non cauponantur. PA. Sæpe nobis felicius. EV. Quod genus ex his delegisti? PA. Omnes formas expertus sum. EV. Nulla placuit? PA. Imo perplacuerant omnes, si licuisset statim negotiari. Verum perpendebam, mihi diu sudandum in choro, priusquam crederetur mihi negotiatio. Jamque cogitare cœpi de venanda [2] Abbatia: sed primum, non omnibus heic [4] favet Delia, & sæpe longa est venatio. Itaque consumtis [4] hunc in modum annis octo, cum esset nunciata mors Patris, domum reversus, ex consilio matris duxi uxorem, & ad veterem negotiationem

1 *Imo sanctius*] Hoc tum jactabant, qui Julio aderant. Fuit hic Julius patria Genuensis, Sixti quarti Pontificis nepos, si non filius. De eodem Buchananus: *Stare diu haud poterant mundusque & Julius una, Omnia perdendi tam ferus ardor erat. Ergo ne ante diem mundi structura periret, Ad Stygа discessit Julius ante diem.*

2 *Abbatia*] Dignitas abbatis.

3 *Favet Delia*] Alludit autor ad adagium, *irata Delia venari.* Allegoria sumta à venatoribus, quibus, secundum Ethnicorum opinionem, pulchrè succedebat venatio, si faveret illis Delia, sive Diana: (Delia nomen gentile, à patria Delo) minus autem, si iisdem irasceretur.

4 *Hunc in modum*] Proculdubio non sine expensis in eam rem nummis. Nullus quippe horribilem Pontificiorum Simoniam haud agnoscit. Jam olim à Baptista Mantuano dictum; *Venalia Romæ Templa, sacerdotes, altaria, sacra, coronæ.* Et subjungit, *cœlum est venale Deusque.*

nem redii. GL. Dic mihi, cum tam subinde novam vestem sumeres, ac velut in aliud animal transformareris, quî potuisti servare decorum? PA. Quî minus, quam hi, qui in eadem fabula nonnunquam aliam atque aliam sumunt personam? Ev. Dic nobis bona fide, qui nullum vitæ genus non expertus es, quod omnium maxime probas? PA. Non omnibus omnia congruunt: mihi nullum magis arridet, quam hoc, quod secutus sum. Ev. Multa tamen incommoda habet negotiatio. PA. Sic est. Sed quando nullum vitæ genus omnibus caret incommodis, hanc [1] Spartam, quæ contigit, orno. Verum nunc superest Eusebius, qui non gravabitur apud amicos vitæ suæ [2] scenam aliquam explicare. Ev. Imo totam fabulam, si videtur: nam habet [3] actus non multos. GL. Erit magnopere gratum. Ev. Ubi rediissem in patriam, annum apud me deliberavi, quodnam vitæ genus amplécti vellem; simulque me ipsum exploravi, ad quod genus essem propensus aut idoneus. Interim oblata est [4] *Præbenda*, quam vocant, satis opimi proventus: accepi. GL. Vulgo male audit hoc vitæ genus. Ev. Mihi, ut sunt res humanæ, satis exoptandum videtur. An mediocrem felicitatem esse putatis, subito velut è cœlo dari tot commoda, dignitatem, ædes honestas, beneque instructas, annuos reditus satis amplos, sodalitium honorificum, deinde templum, ubi, si libeat, vaces religioni? PA. Illic me luxus offendebat, & concubinarum infamia; tum quod plerique istius generis odere litteras. Ev. Ego non specto, quid agant alii, sed quid mihi sit agendum: & melioribus me adjun-

1 *Spartam, qua contigit*] Admonet adagium, ut, quamcunque provinciam erimus sorte nacti, ei nos accommodemus, proque hujus dignitate nos geramus. Principatus tibi contigit, principis officio fungere: privatus es, privatum te gere, &c.

2 *Scenam*] Fabula dividitur in scenas, ad id allusit. Et scenam aperit, qui aperta patefacit.

3 *Actus non multos*] Imo omnis fabula habet quinque actus, secundum illud: *Neve minor quinto neu sit productior actu.*

4 *Prabenda*] Præbenda in plur. num. dicuntur ligna & sal, quæ Parochi legatis publice missis exhibebant. Hinc in singulari num. pro reditibus ecclesiasticis sumitur. Belgis barbarice etiamnum *Een probende, of, een prove.*

1 *Pata-*

adjungo, si non possum alios meliores reddere. Po. In isto genere vixisti perpetuo? Ev. Perpetuo, nisi quod interim quatuor annos primum egi [1] Patavii. Po. Quam ob rem? Ev. Hos annos ita partitus sum, ut sesquiannum darem studio Medicinæ, reliquum tempus Theologiæ. Po. Cur id? Ev. Quo melius & animum & corpus meum moderarer, nonnunquam & amicis consulerem. Nam & concionor nonnunquam pro mea sapientia. Sic hactenus satis tranquille vixi, contentus unico sacerdotio, nec præterea quidquam ambiens, recusaturus etiam, si offeratur. Pa. Utinam liceret discere, quid agant cæteri nostri sodales, quibuscum tum familiariter viximus? Ev. De nonnullis possum commemorare quædam; sed video, nos non procul abesse à civitate: quare, si videtur, conveniemus in idem diversorium: ibi per otium de cæteris conferemus affatim. *Huiguitio auriga.* Unde tam miseram sarcinam nactus es, lusce? *Henricus auriga.* Imo quo tu defers istud lupanar, ganeo? *Hug.* Debueras istos frigidos senes alicubi [2] effundere in urticetum, ut calescerent. *Hen.* Imo tu istum gregem cura, ut præcipites alicubi in profundam [3] lamam, ut refrigerentur; nam calent plus satis. *Hug.* Non soleo præcipitare sarcinam meam. *Hen.* Non? Atqui nuper vidi, te sex Carthusienses dejecisse in cœnum sic, ut pro candidis emergerent nigri: tu interim, quasi re bene gesta, ridebas. *Hug.* Nec injuria; dormiebant omnes, ac multum ponderis addebant currui meo. *Hen.* At mei senes egregie sublevarunt currum meum, per totum iter perpetuo garrientes. Nunquam vidi meliores. *Hug.* Non soles tamen talibus delectari. *Hen.* Sed hi seniculi boni sunt. *Hug.* Quî scis? *Hen.* Quia per eos ter bibi per viam cerevisiam insigniter bonam. *Hug.* Ha ha hæ. Sic tibi boni sunt.

1 *Patavii*] *Patavium*, quæ vulgo *Padua* à Padi vicinitate, civitas ditionis Venetæ, Livii patria, ab Antenore, ut ferunt, condita, academia celebri nobilitata.

2 *Effundere*] Faciunt hoc non raro aurigæ Brabantini vel gratis, nonnunquam conducti. *Urticetum* autem locus est urticis plenus, ab urendo dictus, quod ejus folia tacta acerrime urant.

3 *Lamam*] *Lama*, profundior lacuna, & aquæ collectio.

¹ΠΤΩΧΟΠΛΟΥΣΙΟΙ.

Conradus, Bernardinus, Pastor, Pandocheus, Uxor.

Co. Atqui pastorem decet ² hospitalitas. Pas. Pastor sum ovium; non amo lupos. Co. At non perinde fortassis odisti ³ lupas. Sed quo tandem merito sic abhorres à nobis, ut ne tecto quidem digneris? Neque enim te gravabimus cœna. Pas. Dicam, quia, si conspiceretis in ædibus meis ⁴ gallinam aliquam, aut pullos gallinaceos, cras in concione traducerer apud populum. Hanc soletis referre gratiam communicati hospitii. Co. Non omnes sumus istiusmodi. Pas. Sitis, cujusmodi voletis; ego vix sancto Petro fiderem, si tali cultu veniret ad me. Co. Si ita stat sententia, saltem indica diversorium aliud. Pas. Est in hoc vico diversorium publicum. Co. Quod habet signum? Pas. In tabula pensili videbitis canem os inserentem in ollam: hoc agitur in culina. Ad abacum rationalem sedet lupus. Co. Signum inauspicatum. Pas. Fruamini. Be. Quod genus Pastoris hoc est? per illum liceret perire fame. Co. Si non melius pascit oves, quam nos, oportet esse parum obesas. Be. In malis rebus opus est bono consilio. Quid fiet? Co. ⁵ Perfricanda frons est. Be. Nimirum inutilis est pudor, cum urget necessitas. Co. Admodum; sanctus Franciscus aderit nobis. Be. Pro fortuna. Co. Non exspectabimus ⁶ Pandochei responsum pro foribus, sed recta irrum-

1 ΠΤΩΧΟΠΛΟΥΣΙΟΙ] Quasi dicas divites mendicos; à πτωχὸς mendicus & πλούσιος dives.

2 *Hospitalitas*] Nam à *pascendo* dicitur pastor, & à *prabendo* Græcis parochus.

3 *Lupas*] Jocus est ex ambiguo, lupa uxor lupi, & lupa scortum.

4 *Gallinam*] Gallinam appellat concubinam, pullos, liberos.

5 *Perfricanda est frons*.] Frons habita est antiquitus pudori sacra: itidem *frontem perfricuisse* dicuntur, qui pudorem omnem dedidicerunt, velut manu absterso à vultu pudore. Belg. *Men moet den onbeschaemde speelen.*

6 *Pandocheus*] Caupo. A *Pandochium*, diversorium seu taberna, quæ hospites quosvis recipit. à πᾶς, *omnis*, & δέχομαι, *recipio*.

1 *Vapo-*

rumpemus in ipsum [1] vaporarium, nec facile patiemur, nos ejici. BE. O facinus impudens! CO. Hoc satius, quam noctem agere sub dio, ac perire frigore. Interim depone pudorem in sacculo, cras resumturus, ubi videbitur. BE. Scilicet, sic res ipsa suadet. PAN. Quod animantium genus hic video? CO Servos Dei, filios sancti Francisci, vir optime. PAN. An Deus talibus servis delectetur, nescio: ego mihi nolim, multos esse domi. CO. Quam ob rem? PAN. Quia ad edendum & bibendum plus, quam viri estis, ad laborandum nec manus habetis, nec pedes. Ohe vos estis filii sancti Francisci? Soletis prædicare, [2] eum esse virginem, & ille habet tot filios? CO. Spiritus filii sumus, non carnis. PAN. Infelix genitor ille. Nam quod in vobis pessimum est, animus est: corpore nimium valetis, planeque melius habetis ista parte, quam expediat nobis, qui alimus uxorem, & filias. CO. Tu forte suspicaris nos esse ex eorum genere, qui degenerant à progenitoris instituto: nos sumus Observantes. PAN. Ego igitur observabo, ne quid adferatis detrimenti. Nam istud genus ego odi pessime. CO. Quam ob rem, te quæso? PAN. Quia circumfertis dentes, nec circumfertis pecuniam. Hoc genus hospitum mihi est ingratissimum. CO. An laboramus vobis. PAN. Vultis, ostendam vobis, quo modo laboretis? CO. Ostende. PAN. Inspicite picturam vobis proximam ad lævam: illic videtis vulpem concionantem, sed à tergo anser collum profert è cuculla. Rursum videtis lupum absolventem confessum, sed prominet pars ovis occultatæ sub veste. Videtis simiam assidentem ægroto in veste Franciscana; altera manu præfert crucem, alteram habet in crumena ægrotantis. CO. Non infi-

1 *Vaporarium*] *Vaporarium*, seu hypocaustum, locus ad sudandum.

2 *Eum esse virginem*] De Francisci virginitate aliisque blasphemis ejus miraculis videatur horrendus liber Belgico idiomate, cui titulus *de Wyngaerd van Sinte Franciscus*, ut & Bartholomæus de Pisis. Ni forte virginitatem amiserit in nive: de qua inter alia Buchananus sic canit: *Nudus & in gelida stratus nive membra volutat, Et fingit globulos perterebratque nivem: Imponitque suo velut collaria peni, Et jubet optata conditione frui.*

inficiamur, hac veste nonnunquam tegi lupos, vulpes, ac simias; sed fatemur etiam, sæpe tegi porcos, canes, equos, leones, ac regulos: quin eadem vestis [1] tegit multos bonos viros. Vestis ut neminem reddit meliorem, ita nullum reddit deteriorem. Proinde iniquum est, quenquam ex veste æstimare: alioqui tua vestis, qua nonnunquam uteris, esset exsecranda, quæ multos tegit fures, homicidas, veneficos & adulteros. PAN. De veste cedam, si numeretis. CO. Rogabimus Deum pro te. PAN. Ego vicissim pro vobis, operam opera pensans. CO. Atqui non ab omnibus accipiendum. PAN. Cur vobis religio est contingere pecuniam? CO. [2] Quia pugnat cum professione nostra. PAN. Itidem cum mea professione pugnat, admittere gratuitum hospitem. CO. At nos cogit regula, non contingere pecuniam. PAN. At mea regula diversum præcipit. CO. Ubi est tua regula? PAN. Lege versus istos:

Hospes, in hac mensa fuerint cum viscera tensa,
Surgere ne properes, ni prius annumeres.

CO. Nos non erimus tibi sumtui. PAN. At qui mihi non sunt sumtui, ne quæstui quidem sunt. CO. Deus abunde pensabit, si quid officii nobis præstiteris. PAN. Istis verbis non alo familiam. CO. Abdemus nos in angulum vaporarii, neque cuiquam erimus molesti. PAN. Non fert tales homines hoc vaporarium. CO. Itane nos ejicis, fortassis hac nocte devorandos à lupis? PAN. [3] Lupus lupinam non est, ut nec canis caninam. CO. Crudelis esses, si hoc faceres Tur-

1 *Tegit multos*] Imo, sæpe sub attrita latitat sapientia palla.

2 *Quia pugnat, &c.*] Ex regula Francisci non licet ipsius Monachis attingere pecuniam. Cum tamen Apostoli & ipse Christus erogatos à piis nummos receperint. Nulli legi divinæ nititur istud præceptum: quod & ipsi Franciscani revera haud observant: utpote qui propter pecuniam sæpe graves lites moverunt, & missis suis ingentem contraxere summam. Cum pagatim circumeunt, habent pro pedissequis Iscariothas suos, quorum marsupiis inditur, quicquid aspersione sepulchrorum, aqua lustrali aliisque imposturis corradunt ab imperita & credula plebe.

3 *Lupus lupinam*] Æqualitas enim non parit bellum. Allusit ad proverbium, Canis caninam non est.

1 *Sur-*

Turcis: quales quales ſumus, homines ſumus. PAN.[1] Surdo canitis. Co. Tu molliter foves corpus tuum, nudus recubans poſt vaporarium; & nos extrudis frigore nocturno perituros, etiam ſi parcant lupi. PAN. Sic vixit Adam in paradiſo. Co. Vixit, ſed innocens. PAN. Et ego innocens. Co. Fortaſſis detracta ſyllaba prima. At vide, ſi tu nos nunc extrudis[2] è paradiſo tuo, ne Deus te non recipiat in ſuum. PAN. Bona verba. Ux. Mi vir, tot tua malefacta ſaltem hoc beneficio penſa: patere, hos hac nocte tecto noſtro uti: ſunt viri boni, ſenties, quæſtum hinc fieri uberiorem poſthac. PAN. Ecce deprecatricem; ſuſpicor convenire inter vos; nec admodum lubens audio hoc elogium à muliere, [3]viri boni. Ux. Hau: non ita eſt, ſed cogita, quoties peccaris alea, temulentia, rixis, pugnis; ſaltem hac eleemoſyna redime tua peccata, nec ejicias hos, quos optaris tibi adeſſe morienti. Scurras & [4]ſanniones recipis ſæpenumero; & hos extrudis? PAN. Unde iſta concionatrix nobis? Abi tu, & cura rem culinariam. Ux. Id quidem fiet. BE. Miteſcit, & ſumit induſium lineum, ſpero, fore recte. Co. Et menſam inſternunt pueri. Bene habet, quod nulli veniunt hoſpites; alioqui nobis erat exſulandum. BE. Feliciter cecidit, quod è proximo oppidulo retulimus nobiſcum lagunculam vini, & agni coxam aſſam: alioqui hic, ut video, ne fœnum quidem impartiſſet nobis. Co. Jam accubuere pueri: adjungamus nos in menſæ partem, ſic tamen, ne cui in-

1 *Surdo canitis*] Id eſt, fruſtra loquimini: Ter. *Ne ille haud ſcit, quam mihi nunc ſurdo narret fabulam.* Ortum videtur adagium à ridiculo caſu: quo ſæpe fit, ut hoſpes incidat in ſurdum, quem percontetur multa, ridentibus iis, qui ſurdum noverunt. Idem aliis verbis effertur, *littori loqueris, vento loqueris, mortuo verba facis, ſurdo fabulam narras.*

2 *E paradiſo tuo*] Παράδεισος, vel ut quibuſdam placet παράδησος, Græca quidem vox, origine vero Perſicâ, Chaldaicâ vel etiam Hebraicâ. in genere locum amœniſſimum deſignat, κατ' ἐξοχὴν hortum Edenis, per translationem cœlum ipſum: ſed ad differentiam terreni ſæpe additur epitethon cœleſtis. *V. Gron. ad A. Gell.* 2, 20. A.

3 *Viri boni*] Vulgus Gallorum *virum bonum* appellat, cujus uxor parum eſt pudica.

4 *Sanniones*] *Sannio*, qui ſannam facit, irriſor. *Sanna* enim eſt, narium, oris & vultus diſtorſio, irridendi cauſa.

incommodemus. PAN. Vobis imputandum arbitror, quod hodie nullum habeo convivam, præter domesticos & vos inutiles. Co. Nisi frequenter hoc accidit, imputa nobis. PAN. Frequentius, quam vellem. Co. [1] Noli laborare; vivit adhuc Christus, qui non deseret suos. PAN. Audivi, vos dici Euangelicos: & Euangelium prohibet, per viam circumferri peram aut panes: vos manicas habetis pro pera, ut video: nec panes [2] modo circumfertis, verum etiam vinum, & delicias carnium. Co. Fruere nobiscum, si libet. PAN. Meum vinum ad istud collatum, [3] vappa est. Co. Gusta & de carnibus; nobis enim superest. PAN. O felices mendicos! uxor mea nihil hodie coxit, præter caules & laridum rancidum. Co. Communicemus, si videtur, nostros apparatus. Nam nostra nihil refert, quibus vescamur. PAN. Cur igitur non circumfertis caules & vappam? Co. Quoniam hæc nobis obtrudere maluerunt, apud quos hodie pransi sumus. PAN. Gratis pransi? Co. Maxime. Imo gratias etiam egerunt, & abeuntes [4] his apophoretis onerarunt. PAN. Unde venitis? Co. [5] E Basilea. PAN. Hui, è tam longinquo? Co. Sic est. PAN. Quod tandem genus hominum estis vos, qui sic oberratis sine jumento, sine crumena, sine famulitio, sine armis, sine commeatu? Co. Vides qualecunque vestigium Euangelicæ vitæ. PAN. Mihi videtur erronum vita, qui vagantur cum [6] reticulo. Co. Tales

1 *Noli laborare*] Animum despondere, cruciari, animo angi: Christus promisit, se suis de necessariis prospecturum.

2 *Modo circumfertis*] A Christo interdicitur Apostolis peram ad iter comparare, cum eos primum misit: Matt. 10. vers. 10. Marc. 6. vers. 8. Luc. 9. vers. 3. & 22. vers. 35. Nempe ut se commeatu non onerantes, expeditiores essent ad iter, & experirentur, Christum providentia sua ipsis prospecturum.

3 *Vappa est*] Vappa vinum insipidum, cujus vis evaporavit.

4 *His apophoretis*] Consule de deliciosa vita Monachorum, eorumdemque variis missibus & delicatis ferculis Melchiorem ab Hambach de inordinata vita monastica cap. 7. Apophoreta, quæ dantur in fine convivii, sic ut liceat cuique, si velit, domum auferre.

5 *E Basilea*] Nobilissima Helvetiæ civitas; olim, quibusdam Augusta Rauracorum. Verius autem proximus Basileæ pagus *Augst* vetus Augusta.

6 *Reticulo*] *Reticulum*, eo quod ad modum retis intexeretur. *Funda* Macrobio dicitur, sacculus loculusve pecuniæ reponendæ idoneus. Belg. *Een diefsack*.

1 *Ne*-

les errones erant Apostoli: talis erat & Dominus Jesus. PAN. Nostis artem chiromanticam? Co. Nihil minus. PAN. Unde igitur suppetit victus? Co. Ab eo, qui promisit. PAN. Quis ille? Co. Qui dixit, [1] *Nolite esse soliciti; hæc omnia adjicientur vobis.* PAN. Promisit, sed quærentibus regnum Dei. Co. Id facimus pro virili. PAN. Apostoli clarebant miraculis, sanabant ægrotos: proinde non mirum, illis ubique suppetisse victum: vos nihil tale potestis. Co. Possemus, si similes essemus Apostolis, & si res posceret miraculum. At [2] miracula data sunt ad tempus incredulis; nunc nihil opus, nisi pia vita. Et sæpe felicius est ægrotare, quam valere: sæpe felicius mori, quam vivere. PAN. Quid igitur vos facitis? Co. Quod possumus, pro sua quisque dote divinitus donata consolamur, exhortamur, admonemus, corripimus; ubi se dederit occasio: nonnunquam & concionamur, sicubi comperimus Pastores mutos: si non datur prodesse, damus operam, ne quem lædamus moribus & lingua. PAN. Utinam cras velis nobis concionari! Nam dies est apud nos festus. Co. Cui divo? PAN. Antonio. Co. Fuit is quidem vir bonus; sed unde dies festus? PAN. Dicam: Abundat hic vicus subulcis, propter vicinum nemus glandiferum. Et persuasum est, [3] Antonio dele-

1 *Nolite esse soliciti*] Verba Christi „ sunt Matth. 6. vers. 25. Propterea di- „ co vobis; ne estote solliciti de anima „ vestra, quid esuri sitis, aut quid bibi- „ turi: neque de corpore vestro, qua re „ sitis induendi: Nonne anima plus est, „ quam alimentum, & corpus plus, „ quam vestitus.

2 *Miracula data sunt*] Non videtur hic Conradus observare τὸ πρέπον, utpote qui personam sustinens Franciscani monachi, miracula ad tempus data asserit: ad confirmandam doctrinam veritatis; sequebantur enim olim doctrinam perinde ac sigilla tabulas. Hoc autem repugnat dogmati Pontificio, quo inter notas veræ Ecclesiæ gloria miraculorum stabilitur: quasi nota eadem esset inseparabilis, & Ecclesiæ semper competeret: imo quasi & Anti-Christi Ecclesiæ miracula non attribuerentur. 2 Thess. 2. vers. 9. Nihilominus tamen quis ignorat, quantopere Papicolæ sua ementita & portentosa miracula jactirent. Acervos eorundem præcipue in Legenda sua, ut vocant, congesserunt.

3 *Antonio delegatum*] Est enim hic divus tutelaris porcorum. Salse Buchananus: *Diceris Antoni porcos pavisse subulcus Vivus, adhuc monachos lumine cassus alis. Par stupor ingenii est, ventrisque abdomen utrisque, Sorde pari gaudent, ingluvieque pari. Nec minus hoc mutum pecus est brutumque suillo, Nec minus insipidum,*

delegatam curam ejus pecoris: & ideo colunt illum, ne sæviat neglectus. Co. Utinam vere colerent illum! Pan. Quo pacto? Co. Sanctissime coluit divos, quisquis imitatus est. Pan. Totus hic vicus cras perstrepet compotationibus, saltationibus, lusibus, rixis & pugnis. Co. Sic Ethnici quondam colebant Bacchum suum. Miror autem, si sic cultus Antonius, non sævit in homines ipso pecore stultiores. Qualem habetis Pastorem? mutum, ac malum? Pan. Qualis sit aliis, nescio: mihi optimus est: nam hic potat totos dies: neque quisquam plures adducit, aut meliores combibones, magno meo bono. Atque adeo demiror, illum nunc abesse. Co. Nos experti sumus parum commodum. Pan. Quid audio? salutastis hominem? Co. Ambivimus apud illum hospitium; ille non aliter, quam lupos abegit à limine, & huc jussit abire. Pan. Ha, ha, nunc intelligo. Hinc est, quod noluit adesse, quod sciret, vos heic futuros. Co. Estne mutus? Pan. Mutus? Nemo illo vocalior in vaporario; ac strenue boat in templo: concionantem nunquam audivi. Sed quid pluribus opus? vos ipsi sensistis, ut intelligo, non esse mutum. Co. Estne peritus sacrarum litterarum? Pan. Ait, se peritissimum: sed quidquid talium rerum didicit, didicit in [1] secreta confessione, sic ut fas non sit proferre apud alios. Quid multa? Dicam in summa, [2] qualis est populus, talis est Sacerdos, & plane nacta est suum [3] patella operculum. Co. Fortasse non dabit locum concionaturo. Pan. Dabit, ad me recipio; sed hac lege, ne quid in illum jaculere, quemadmodum plerique soletis. Co. Rei malæ assueverunt, qui hoc solent: ego clam admoneo

pidum, nec minus illepidum. Cætera conveniunt. sed non levis error in uno est, Debuit & monachis glans cibus esse tuis. De potationibus ejus aliisque viri rebus gestis consulantur vitæ ejus Scriptores futiles.

1 *Secreta confessione*] Vulgaris jocus est in ignarum.

2 *Qualis est populus*] Idem & his verbis effertur: qualis Rex, talis grex.

3 *Dignum patella operculum*] Significat episcopum ad populi mores accommodatum. Tum ubi similia similibus contingunt: veluti Præceptori parum docto, discipulus indocilis; improbo populo, magistratus improbus: breviter quoties mala malis, digna dignis eveniunt. Belg. *Sy hebben malkander gevonden.*

1 *In*

moneo Paſtorem, ſi quid offendit: quod ſupereſt, Epiſcoporum eſt munus. PAN. At tales aves huc raro devolant. Equidem video, vos eſſe viros bonos. Sed quid ſibi vult iſta veſtium varietas? Nam plerique hoc ipſo judicant, vos eſſe malos, quod ſic veſtiamini. Co. Unde id? PAN. Neſcio, niſi quod tales multi comperiantur. Co. Multi hoc ipſo judicant, nos eſſe ſanctos, quod ſic veſtiamur: peccant utrique; ſed tamen humanius peccant, qui ex veſte bene de nobis ſuſpicantur, quam qui male. PAN. Eſto ſane. Sed quæ tandem utilitas tot diſcriminum? Co. Quid tu cenſes? PAN. Mihi quidem nulla videtur, niſi in pompis, aut in bellis. [1] in pompis enim circumferuntur variæ perſonæ, ſanctorum, Judæorum, Ethnicorum: has ex diverſo cultu dignoſcimus. In bellis autem hoc præſtaret cultuum varietas, ut ſuum quæque vexillum copiæ ſequerentur, neque fieret ordinum confuſio. Co. Pulchre dicis. & hæc veſtis eſt militaris: alius alium ducem ſequimur; ſed omnes militamus ſub uno Cæſare Chriſto. Verum in veſte tria ſpectanda ſunt. PAN. Quæ? Co. Neceſſitas, uſus, & decorum. Cur ſumimus cibum? PAN. Ne pereamus fame. Co. Sic aliquando ſumenda veſtis, ne pereamus frigore. PAN. Fateor. Co. Hoc melius præſtat hæc veſtis, quam tua: tegit enim & caput, & collum, & ſcapulas, unde plurimum eſt periculi. Uſus poſtulat varia veſtium genera. Equitaturo convenit brevis, quieſcenti longa; in æſtate tenuis, in hieme denſa. Sunt Romæ, qui ſingulis diebus ter commutant veſtem: mane ſumunt duplicatam pellibus, ſub meridiem accipiunt ſimplicem, rurſus ſub noctem aliquanto craſſiorem. Verum non omnibus ſuppetunt mutatoria: proinde hæc veſtis reperta eſt, una ad plurimos uſus accommoda. PAN. Quî ſic? Co. Si flat Boreas, aut ſi fervet Sol, adducimus cucullam: ſi calor offendit,

1 *In pompis*] Pompæ ſunt ſpectacula, quæ populo exhibentur, vulgo nunc vocantur *proceſſiones*, à verbo *πέμπω*, *mitto*, *veho*.

1 *Bonis*

fendit, demittimus in tergum: si quiescendum est, demittimus vestem: si ambulandum, subducimus, aut succingimus etiam. PAN. Non pessime sapuit, quisquis hoc invenit. Co. Est autem hoc ad bene vivendum præcipuum, ut homo consuescat esse paucis contentus, alioqui si deliciis aut affectibus indulgere cœperimus, nullus erit finis. At nulla vestis inveniri potuit, quæ una tot commoditatibus subserviret. PAN. Assentior. Co. Nunc decorum inspiciamus. Dic mihi bona fide, si tu sumeres uxoris tuæ vestem, nonne dicerent, omnes te facere præter decorum? PAN. Dicerent, me insanire. Co. Quid tu diceres, si illa sumeret vestem tuam? PAN. Fortasse nihil mali dicerem, sed contunderem eam [1] bonis fustibus. Co. Atque nihil refert, qua veste utaris. PAN. Heic plurimum refert. Co. Nec mirum. Nam & Ethnicorum leges puniunt virum ac fœminam, si [2] diversi sexus cultum sumserint. PAN. Nec injuria. Co. Age, quid si senex octogenarius sumeret sibi vestitum adolescentis quindecim annos nati; aut contra, si juvenis sumeret vestem senis, nonne dicant omnes, rem esse [3] fustuario dignam? Aut si anus coleretur ad modum adolescentulæ, & contra? PAN. Admodum. Co. Itidem, si [4] laicus sumat cultum sacerdotis, contra Sacerdos laici. PAN. Uterque faceret indecore. Co. Quid si privatus sumeret ornamentum principis, aut Sacerdos privatus Episcopi, num faceret indecore? PAN. Scilicet. Co. Quid si civis sumeret cultum mili-

1 *Bonis fustibus*] Iocus est in contrariis, malis & bonis.

2 *Diversi sexus cultum*] Ita & Tiberius apud Tacitum Annali. libro III. Damnabat vestes viris & mulieribus promiscuas. Imo Deus ipse Deut. 22. 5. „Ne esto instrumentum virile super „fœminam, nec induito vir vestem „fœminæ: nam abominationi est Iehovæ Deo tuo, quisquis facit ista.

3 *Fustuaria*] Id est, fustigatione; pœna, quæ fuste infligitur.

4 *Lacius sumat, &c.*] Quemadmodum laicus à λαὸς popularem significat, ita Clericus illum, qui forte ex popularibus selectus esset, ad obeundam sacri ministerii functionem. Olim Christiani in Clericos & Laicos distincti. Satius autem, si Patres à discrimine hoc abstinuissent, cujus Scriptura non meminit, ex quo posterioribus sæculis damnandus ecclesiasticæ tyrannidis abusus est natus.

1 *Thra-*

militis; plumas, cæteraque stultitiæ [1] Thrasonicæ insignia? PAN. Rideretur. Co. Quid si inter milites Anglus gestaret crucem albam, Helvetius rubram, Gallus nigram? PAN. Faceret impudenter. Co. Quid itaque miraris nostrum hunc cultum? PAN. Quid intersit inter privatum & principem, inter virum ac fœminam, scio: quid intersit inter monachum, ac non monachum, nescio. Co. Quid interest inter pauperem & divitem? PAN. Fortuna. Co. Et tamen indecorum esset, si pauper imitaretur cultum divitis. PAN. Verum, ut nunc ferme coluntur divites. Co. Quid inter fatuum & sapientem? PAN. Aliquanto plus, quam inter divitem & tenuem. Co. Nonne moriones aliter vestiuntur, quam qui sapiunt? PAN. Nescio, quid vos deceat, attamen vester cultus non multum abest ab illorum cultu, si quis addat auriculas & tintinnabula. Co. Hoc plane deest: & sumus hujus mundi moriones, si modo vere sumus quod profitemur. PAN. Quid vos sitis, nescio: illud scio, multos esse moriones, gestantes auriculas & tintinnabula, qui plus sapiant iis, qui gestant pilea [2] suffulta pellibus, [3] epomides, reliquaque sapientum insignia. Itaque mihi stultissimum videtur, sapientiam profiteri veste potius, quam ipsa re. Vidi quendam plusquam morionem; qui gestabat vestem usque ad talos demissam, epomidem Magistri nostri: aderat & vultus, qui videri posset gravis Theologi: disputabat apud omneis non sine specie gravitatis: magnatibus autem non minus erat jucundus, quam quivis alius morio, cum stultitiæ genere superaret omneis. Co. Quid igitur tu postulas? ut princeps, qui ridet morionem, commutet cum illo

1 *Thrasonica*] Thraso nomen proprium est gloriosi militis, apud Terent. ἀπὸ τοῦ θράσους, hoc est, ab insolentia & ferocitate impositum.

2 *Suffulta pellibus*] Hoc apud Germanos aliquot doctores juris: in Hispania Theologi insigniuntur flocco albo in summo pileo. Lovanii pileo violaceo, & epomide, quæ imponitur humeris, nulli usui futura, nisi ut significet *Magistrum nostrum.*

3 *Epomidis*] Epomis cucullæ genus, quæ suffulta similiter pellibus aut serico, Magistris nostris ab humeris dependet. *Een capprun*.

1 *Phar-*

illo vestem? PAN. Fortassis hoc postularet aliquando decorum, quod tu proponis, si libeat repræsentare veste, quidquid est in animo. CO. Urges tu quidem, sed tamen arbitror, non sine caussa vestem suam additam morionibus. PAN. Ob quam? CO. Ne lædantur à quoquam, si quid imprudenter dixerint, aut fecerint. PAN. Non dicam interim, quod ista res quosvis irritat potius ad lædendum, adeo ut frequenter è stultis fiant insani. Nec video, cur, cum bos cornupeta, qui occiderit hominem, aut canis, aut sus, qui occiderit infantem, afficiantur supplicio; morio, qui sceleratiora commiserit, præsidio stultitiæ sinatur vivere: illud expeto, cur vos distinguamini cultu è cæteris? Nam si quævis caussa sufficit ad diversum cultum, oporteret pistorem aliter vestiri, quam piscatorem, calcearium aliter, quam vestiarium, aliter [1] pharmacopolam, quam [3] œnopolam, aliter aurigam, quam nautam. Vos, si sacerdotes estis, cur secus vestimini, quam reliqui sacerdotes? Si laici, cur à nobis differtis? CO. Olim monachi nihil aliud eramus, quam purior pars laicorum: & hoc intererat inter monachum & alium laicum, quod nunc interest inter frugalem & probum virum, suis manibus alentem familiam, & inter [3] Snaphanum ex prædationum reditu jactantem sese: post Romanus Pontifex addidit nobis suos honores: vestis ex nobis nacta est dignitatem, quæ nunc nec laicorum est, nec sacerdotum; sed tamen hujus, qualis qualis est, non puduit aliquando [4] Cardinales & summos Pontifices. PAN. At tandem decorum illud unde sumitur? CO. Nonnunquam ex

1 *Pharmacopolam*] *Pharmacopola*, qui vendit pharmaca. Belg. *Een Apotheecker.*

2 *OEnopolam*] OEnopola, qui vendit vinum. à *πωλέω*, *vendo*, & *οἶνος* *vinum.*

3 *Snaphanum*] Sic Germani vocant prædonum genus subito ex arcibus adorientium viatorem, mitigato vocabulo. Dicti autem à scloporum genere quod facile nitrato pulvere oneratur & exploditur, ideoque ad subitas excursiones aptissimum; Belg. *een Snaphaen.*

4 *Cardinales & summos Pontifices.*] Imo multi ex monachatu Franciscanorum ad Pontificatum Maximum promoti variis ordinem privilegiis & honoribus auxerunt.

1 *Mul.*

ex ipſa rerum natura, nonnunquam ex conſuetudine mortalium & opinione. Nonne judicarent omnes abſurdum, ſi quis tergo bubulo ſic veſtiretur, ut cornua prominerent in capite, & cauda traheretur humi? PAN. Ridiculum ſane. Co. Rurſum, ſi quis veſtem haberet, quæ faciem ac manus tegeret, pudenda oſtenderet? PAN. Multo abſurdius. Co. Ob id notati ſunt ab Ethnicis quoque ſcriptoribus, qui [1] multicia ſumerent fœminis etiam indecora. Verecundius enim eſt, nudum eſſe, qualem te offendimus in vaporario, quam uti veſte pellucente. PAN. Ego puto, totum hoc de cultu pendere à conſuetudine ac perſuaſione mortalium. Co. Quî ſic? PAN. Non multi ſunt dies, quod heic diverſati ſunt, qui ſe prædicarent peragraſſe varias regiones nuper inventas, & quas in priſcorum [2] coſmographorum picturis deſideramus. Hi ſe narrabant perveniſſe ad inſulam quandam cœli temperatiſſimi, ubi ſummi dedecoris loco habebatur [3] tegere corpus. Co. Iſti fortaſſis belluarum ritu vivebant. PA. Imo, ut ajebant, humaniſſimam agebant vitam. Degebant ſub rege; eum comitabantur ad opus mane, non amplius, quam horam, etiam ſingulis diebus. Co. Quid operis faciebant? PAN. Evellebant radicum genus, quod illis tritici loco eſt, & tritico cum gratius, tum ſalubrius: quo peracto redeunt ad ſuum quiſque negotium, & quod cujuſque libitum eſt animo, faciunt. Sancte educant liberos, vitant & puniunt flagitia, ſed nullum acerbius, quam adulterium. Co. Quo ſup-

1 *Multicia*] Veſtes molli intextæ ſubſtamine, tenuiſſimæ & pellucidæ. Veſtes, ſi modo veſtes vocandæ ſunt, inquit Seneca, in quibus nihil eſt, quo defendi corpus aut denique pudor poſſit. Iuven. *Cum tu multicia ſumas Cretice, &c.*

2 *Coſmographus*] Mundi deſcriptor. à κόσμος, *mundus*, & γράφω, *ſcribo*. Hinc Coſmographia, mundi deſcriptio. Si Coſmographos veteres videas, pervenerunt ad exiguam orbis cognitionem. Novarum regionum detectio noſtris ſæculis eſt reſervata, ſecundum illud vaticinium, liceat ſic loqui, Senecæ: *Venient annis Sæcula ſeris, quibus Oceanus Vincula rerum laxat & ingens Pateat tellus, Tiphyſque novos Detegat orbes; nec ſit terris ultima Thule.*

3 *Tegere corpus*] Conſulantur Itineraria, quibus Hollandorum expeditiones in utramque Indiam prolixe deſcribuntur.

4 Plu-

supplicio? PAN. Fœminis ignoscitur; datur hoc sexui: cæterum viris adulterii convictis hæc pœna est, ut per omnem vitam in publicum prodeant, membro pudendo velo obtecto. Co. O grave supplicium! PAN. Atqui consuetudo persuasit illis, hoc esse quovis supplicio gravius. Co. Ubi contemplor, quid possit persuasio, propemodum assentior tibi. Etenim si quis vellet furem, aut homicidam afficere extrema ignominia, nonne satis esset, si præcideret illi interulam supra nates, si partes pudendas turpiter prominentes lupinis pellibus convestiret; caligas diversis coloribus variegaret: vestem, quæ thoracem tegit ac brachia, totam conscinderet, veluti rete faciens è veste, scapulas & pectus nudaret; barbam partim demeteret novacula, partim demitteret, partim intorqueret; capillos tonderet, adderet pileum undique sectum, cum ingenti fasciculo plumarum, ac sic juberet prodire in publicum? Nonne magis traduceret hominem, quam si morionis cucullam adderet cum auriculis prælongis ac tintinnabulis? Et tamen sic ultro sese ornant milites, ac sibi placent: & reperiunt, quibus hoc pulchrum videatur, cum nihil possit esse insanius. PAN. Imo non desunt honesti cives, qui hoc pro viribus æmulentur. Co. Atqui si quis nunc conetur Indorum æmulari cultum, qui [1] plumis avium vestiuntur, nonne pueris omnibus videretur insanire? PAN. Prorsus. Co. Atqui quod nos miramur, etiam longe insanius est illo. Proinde ut verum est, nihil esse tam absurdum, quod non commendet assuetudo: ita negari non potest, in vestibus esse quoddam decorum, quod apud sanos & cordatos

tos

1 *Plumis avium vestiuntur*] Linschotius in Itinerario suo recenset, Brasilianos plumis diversicoloribus affabre connexis, in coronæ formam, frontem ornare. Diadema illud ipsis *Gempenambi* vocatur. Etiam cutem cum plumis flavis rubrisque collo avium *Toucan*, non dissimilium nostris cornicibus, detractam & ad solem siccatam, cera utrisque genis agglutinare: & cum ad bellum proficiscuntur & cum ad convivia sua properant. Addit idem, eosdem & armillas ex omnis generis plumis, ut & galeros ex eadem materia artificiosissime collibatos & pallia ex struthiocamelorum pennis contexta, humerisque injecta gestare.

2 *Coro-*

tos semper decorum est: ac rursus indecorum, quod apud omneis sapiunt, qui sapiunt, indecorum videri debet. Quis non ridet, quoties videt fœminas onustas longa vestis [1] coronide, quæ nobilitatem generis [2] caudæ longitudine metiuntur? Quanquam hoc non pudet imitari quosdam Cardinales duntaxat in palliis. Et tamen res est adeo violenta, *consuetudo*, ut non sit huic aut illi liberum mutare, [3] quod receptum est. PAN. Satis de consuetudine. Sed dic tu mihi, quid sentias, utrum existimes satius, monachos non differre à cæteris cultu, an differre? CO. Equidem arbitror simplicius & Christianius, non æstimari quenquam ex cultu, modo sit honestus ac decorus. PAN. Cur igitur vos non abjicitis cucullas? CO. Cur Apostoli non statim [4] vescebantur cibis quibuslibet? PAN. Nescio: dic tu. CO. Quoniam obstabat invicta consuetudo. Quod enim penitus infixum est animis hominum, multoque usu confirmatum inveteravit, ac velut in naturam abiit, subito tolli sine magna pernicie tranquillitatis humanæ non potest: sed ita paullatim submovendum est, quemadmodum [5] ille revulsit pilos caudæ equinæ. PAN. Tolerarem, si monachorum omnium esset unus cultus: [6] tot discrimina quis ferat?

1 *Coronide*] Quam nunc *caudam* vocant. Et significat extremitatem aliquantulum incurvatam: deinde quod ornatus caussa rei adjicitur, à *κορώνη*.

2 *Cauda longitudine*] Hodieque in aulis obtinet, ut longioribus syrmatibus humum verrant, quo nobiliores.

3 *Quod receptum est*] Secundum illud, Mos tyrannus.

4 *Vescebantur cibis quibuslibet*] Propter infirmitatem Judæorum? ne illi scandalizarentur.

5 *Ille revulsit pilos caudæ equinæ*] Ille nempe Sertorius: qui, teste Plutarcho, cum suis copiis ex barbarâ turbâ conflatis, persuadere non posset rationibus, in re militari plus habere momenti consilium, quàm vires temerarias, duos proponit equos, alterum macilentum atque invalidum, alterum vegetum, caudâ pilosâ. Atque invalido illi juvenem adhibet prægrandi corpore & admirandis viribus. Contra vegeto pusillum & imbecillum homuncionem. Hic singulos pilos paulatim vellens, totam caudam brevi spatio depilavit. Juvenis è diverso caudam omnem simul manibus utrisque comprehensam, vi ac impetu conatur evellere. Qui, cum frustra sudaret, risui fuit circumstantibus. Sub hæc assurgens Sertorius, videtis, inquit, commilitones, quanto plus possit ingenium, quam vires. Indicat autem proverbium, quod viribus ac impetu fieri nequit, id tempore & assiduitate confici.

6 *Tot discrimina quis ferat?*] Imo quot monachorum ordines, tot vestituum diversa genera.

ferat? Co. Hoc malum usus invexit, qui nihil non invehit. [1] Benedictus non commentus est novum cultum, sed is, quo tum utebatur cum suis, erat cultus laici simplicis ac probi. Nec Franciscus invenit novam formam, sed hæc erat vestis pauperum ac rusticorum. Posteriores additis quibusdam verterunt rem in superstitionem. Nonne videmus & hodie quasdam anus tenentes sui seculi cultum, qui magis est diversus à cultu horum temporum, quam meus cultus abest à tuo? Pan. Videmus. Co. Itaque cum hunc cultum vides, vides reliquias prisci seculi. Pan. Ergo nihil habet aliud sanctimoniæ cultus vester? Co. Nihil prorsus. Pan. Quidam jactant, istos cultus præmonstratos divinitus [2] à diva Virgine matre. Co. Ista sunt hominem somnia. Pan. Sunt, qui desperent, se posse à morbo revalescere, ni vestiantur cultu [3] Dominicano: imo, qui [4] ne sepeliri quidem velint, nisi in veste Franciscana. Co. Ista qui suadent, aut captatores sunt, aut fatui: qui credunt, superstitiosi. Deus non minus dignoscit nebulonem in veste Franciscana, quam in militari. Pan. At minor est plumarum varietas in avibus, quam in vobis cultus. Co. An non itaque pulchrum est imitari naturam? sed pulchrius vincere.

Pan.

1 *Benedictus*] Secundum Sebastianum Francum Benedictus hic an. 480 natus majorque sexagenario denatus est. Postquam diu in deserto delituerat, tandem in Italiam ,rediir, & Cassinense monasterium ordinemque monachorum, (ab ipso Benedictinorum nomen ad illos defluxit) secundum regulam Basilii erexit.

2 *A diva Virgine*] Istiusmodi mendaciorum plaustra in Pontificiorum libris invenies. Inter alia Reginaldo ægroto Maria ostendit Dominicanorum vestium formam & colorem, teste Appolniâ.

3 *Dominicano*] Tradit enim blaspheme de Dominico Antoninus, illum plures ægros sanasse mortuosque suscitasse, quam J. Christum. Imo Vincentius fabulatur, eundem mortuum jam, invocatum, sex defunctos vitæ restituisse. Non mirum ergo, si vestimentis Dominicani sanandi vim ascribant.

4 *Ne sepeliri quidem velint*] Ita habet: temporum lapsu homines superstitiosi vestibus divinam vim ad æternam salutem inesse putarunt. Ideoque non tantum plebeji, sed & optimates habitu Franciscani sepeliri voluerunt; opinantes hâc ratione se à Diabolo tutos fore Falsa illa imaginatione inductus Marchio Mantuæ Franciscus II. testamento caverat, ut Franciscani Indumento mandaretur terræ. Nec aliter voluerunt sepeliri Albertus Pius Dux Carpensis Parisiis, Christophorus Longolius Paduæ, & Robertus Rex Siciliæ.

1 *Domi-*

PAN. Utinam vinceretis & rostrorum varietate! Co. Sed age, varietati quoque patrocinabor, si pateris. Nonne aliter vestitus Hispanus, aliter Italus, aliter Gallus, aliter Germanus, aliter Græcus, aliter Turca, aliter Saracenus? PAN. Scilicet. Co. Et in eadem regione quanta varietas vestium, etiam in ejusdem sexus, ætatis, & ordinis hominibus? Quanto alius cultu Veneto, alius Florentino, alius Romano? Atque hæc intra unam Italiam. PAN. Credo. CN. Hinc nata est & nostra varietas. [1] Dominicus sumsit cultum à probis agricolis ejus Hispaniæ partis, in qua vixit: Benedictus a rusticis [2] ejus Italiæ partis, in qua vixit: Franciscus [3] ab agricolis diversæ partis: atque idem de cæteris. PAN. Proinde, quantum video, vos nihilo estis sanctiores nobis, nisi sanctius vixeritis. Co. Imo pejores vobis, qui parum pie viventes, gravius offendamus animos simplicium. PAN. Est igitur aliqua spes de nobis, qui nec patronum habemus, nec cultum, nec regulam, nec professionem? Co. Habes, ô bone. vide, ut serves: quære [4] à susceptoribus tuis, quid professus sis in baptismo, quam vestem illic acceperis. Et humanam regulam desideras, qui regulam Euangelicam professus sis? Desideras hominem Patro-

1 *Dominicus sumsit*] Dominicus monachis suis vestimenti genus nullum præscripsit, ipse vili & plebejo habitu contentus. Post mortem autem ejus fratres habitu Regularium Canonicorum uti decreverunt: usque dum Reginaldo à Mariâ (sic nugantur) vestis forma colorque monstratus sit: nempe alba tunica, cui nigrum pallium injectum, & ab humeris usque ad caput integumentum humerale.

2 *Ejus Italiæ partis*] Non sequutus est Benedictus habitum, quo rustici Cassinenses utebantur. Præscripsit enim monachis peculiare vestis genus, utpote cucullam ex duplici hirsuto panno tempore hiberno, ex simplici æstivis diebus, togam in ambitu rotundam, nec fluxam nimis, nec nimis curtam cum manicis latis & scapulare, ut illi vocant. Idem Benedictus tamen concessit etiam usum illatum vestium, quæ in illis regionibus minimo venibant.

3 *Ab agricolis*] Franciscus abjectis vestibus sæcularibus, primum assumsit pastorale vestimentum: postea, & hoc abjecto, tunicam breviorem, quam vice cinguli reste constringebat: incedens discalceatus. Verum istiusmodi habitum nullibi monachis suis injunxit; sed tantum, ut vilissima veste tegerentur. Salse Buchananus:

Et tunicam fluxam nodosa cannabe cingis,
Cum meltus fauces stringeret illa tuas.

4 *A susceptoribus*] Quos nunc patrimos ac matrimos vocant, qui spondent pro pueris baptizatis.

Patronum, qui Patronum habeas Jesum Christum? Cum duceres uxorem, nihil professus es? Cogita, quid debeas conjugi, quid liberis, quid familiæ; & senties, te plus habere sarcinæ, quam si Francisci regulam professus esses. PAN. Credisne, ullum Pandocheum ingredi cœlum? Co. Quid ni? PAN. Multa fiunt, ac dicuntur in hac domo, quæ parum respondent Euangelio. Co. Quæ? PAN. Alius bibit plus satis, alius obscœne loquitur, quidam rixantur, quidam obtrectant: denique, an cætera sint casta, nescio. Co. His occurrendum est, quantum potes: si non potes, certe ne alas quæstus caussa hæc mala, neve accersas. PAN. Nonnunquam parum bonæ fidei sum in vino. Co. Quî sic? PAN. Ubi sensero, illos plus satis incalescere, largiter aquam admisceo. Co. Istud quidem levius est, quam si quibuslibet vendas vinum periculosis medicamentis infectum. PAN. Dic mihi serio, quot dies fuisti in hoc itinere? Co. Mensem ferme. PAN. Quis interim vos curat? Co. Nonne bene curantur, qui habent uxorem, liberos, parentes, & cognatos? PAN. Sæpenumero. Co. Tu non habes, nisi unam uxorem, nos centum: tu non nisi unicum patrem, nos centum: tu non nisi unicam domum, nos centum: tu non nisi paucos liberos, nos innumeros: tu non nisi paucos cognatos, nos infinitos. PAN. Quî sic? Co. Quia latius se porrigit cognatio Spiritus, quam carnis. Et ita nobis pollicitus est Christus, & experimur verum, quod pollicitus est. PAN. Næ tu mihi præbuisti sat lepidum convivam: emoriar, nisi malim hanc confabulationem, quam Pastoris mei compotationem. Cras dignaberis aliquid dicere populo. Et si posthac contingit, te hac facere iter, scito tibi heic paratum locum. Co. Quid si alii veniant? PAN. Non erunt ingrati, modo tui similes. Co. Meliores, uti spero. PAN. Verum inter tam multos malos, quomodo dignoscam bonos? Co. [1] Dicam paucis, sed in aurem. PAN. Dic. Co. PAN. Meminero; & faciam.

Abba-

1 *Dicam paucis*] Simili joco Reuchlinus claudit opus de verbo, mirifice.

1 *Antro-*

Abbatis & Eruditæ.

[1] ANTRONIUS, MAGDALIA.

AN. QUam heic ego ſupplectilem video? MA. An non elegantem? AN. Neſcio quam elegantem, certe parum decoram & puellæ, & matronæ. MA. Quam ob rem? AN. Quia librorum plena ſunt omnia. MA. Tu tantus natu, tum abbas, & aulicus, nunquam vidiſti libros in ædibus heroïnarum? AN. Vidi; ſed Gallice ſcriptos: heic video Græcos, & Latinos. MA. An ſoli Gallice ſcripti libri docent ſapientiam? AN. Sed decet hoc heroïnas, ut habeant, quo delectent otium. MA. An ſolis [2] heroïnis licet ſapere, & ſuaviter vivere? AN. Male connectis, ſapere & ſuaviter vivere: non eſt muliebre ſapere: heroïnarum eſt ſuaviter vivere. MA. Nonne omnium eſt bene vivere? AN. Opinor. MA. Quî poteſt autem ſuaviter vivere, qui non vivat bene? AN. Imo quî poteſt ſuaviter vivere, qui vivat bene? MA. Ergo tu probas eos, qui vivunt male, modo ſuaviter? AN. Arbitror, illos bene vivere, qui vivunt ſuaviter. MA. Sed iſta ſuavitas unde proficiſcitur: è rebus extrariis, an ex animo? AN. [3] E rebus extrariis. MA. O ſubtilem abbatem, ſed craſſum Philoſophum! Dic mihi, quibus rebus tu metiris ſuavitatem? AN. Somno, conviviis, libertate faciendi, quæ velis, pecunia, honoribus. MA. Verum, ſi iſtis rebus Deus addiderit ſapientiam, num vives ſuaviter? AN. Quid appellas ſapientiam? MA. Hoc eſt, ſi intelligeres, hominem non eſſe felicem, niſi bonis animi; opes, honores, genus, neque feliciorem reddere, neque melio-

1 *Antronius*] Alludit ad proverbium, ἀντρώνιος ὄνος. Olim dicebatur, qui deformi prægrandique mole corporis eſſet, cæterum ingenio ſtupido bardoque. *Antron* autem civitas erat Theſſaliæ, nomen inde ſortita, quod cavernis & ſpecubus abundaret. Illic ajunt, aſinos inſigni magnitudine quondam fuiſſe, unde proverbium increbuit.

2 *Heroïnis*] Heroïnas appellat potentes aulicas, quaſi ſemideas.

3 *E rebus extrariis*] Extraria dicuntur, quæ extra rem ſunt, de qua agitur: etiam pro externis, ut hoc loco, ſumuntur.

liorem. An. Valeat ista quidem sapientia. Ma. Quid si mihi suavius sit legere bonum auctorem, quam tibi venari, potare, aut ludere alcam; non videbor tibi suaviter vivere? An. Ego non viverem. Ma. Non quæro, quid tibi sit suavissimum, sed quid deberet esse suave. An. Ego nolim, meos monachos frequentes esse in libris. Ma. At meus maritus hoc maxime probat. Sed quam ob rem tandem non probas hoc in monachis tuis? An. Quoniam experior, illos minus morigeros: responsant [1] ex Decretis, ex Decretalibus, ex Petro & Paulo. Ma. Imperas igitur, quæ pugnant cum Petro & Paulo? An. Quid illi doceant, nescio: sed tamen non amo monachum responsatorem: neque velim, quenquam meorum plus sapere, quam ego sapiam. Ma. Istud ita vitari possit, si tu des operam, ut quam plurimum sapias. An. Non est otium. Ma. Quî sic? An. Quia non vacat. Ma. Non vacat sapere? An. Non. Ma. Quid obstat? An. Prolixæ preces, cura rei domesticæ, venatus, equi, [2] cultus aulæ. Ma. Itane ista tibi sunt potiora sapientia? An. Nobis sic usu venit. Ma. Jam illud mihi dicito, si quis Jupiter hanc potestatem tibi daret, ut possis & monachos tuos, & te ipsum vertere in quodcunque animal velles, an illos [3] in porcos verteres, te ipsum in equum? An. Nequaquam. Ma. Atque sic vitares, ne quis plus te uno saperet. An. Mea non magni referret, quod genus animantis essent monachi, modo ipse essem homo. Ma. An hominem esse censes, qui nec sapiat, nec velit sapere? An. Mihi sapio. Ma. Et sibi sapiunt sues. An. Videre mihi [4] sophistria quæpiam, ita argutaris. Ma. Non dicam

1 *Ex Decretis*] Intelligit decreta & decretalia, quæ Corpore Canonico comprehenduntur.

2 *Cultus aulæ*] Digitum intendit autor in magnificentiam & aulicam abbatum vitam.

3 *In porcos verteres*] More Circes, quæ Ulyssis socios carminibus in porcos convertit.

4 *Sophistria quæpiam*] Primitus Sophista & in fœminino Sophistria, commune nomen erat omnibus, qui in arte aliqua excellerent: postmodo in malam partem desumtum, designat illum, qui fallacibus conclusiunculis inanem sapientiæ speciem ostentat.

5 Li-

cam, quid tu mihi videaris. Sed cur hæc displicet supellex? AN. Quia fusus & colus sunt arma muliebria. MA. Nonne matronæ est, administrare rem domesticam, erudire liberos? AN. Est. MA. An rem tantam existimas administrari posse sine sapientia? AN. Non arbitror. MA. At hanc sapientiam docent me libri, AN. Ego domi habeo sexaginta duos monachos, tamen nullum librum reperies in meo cubiculo. MA. Bene itaque prospectum est monachis illis AN. Feram libros, non fero Latinos. MA. Quapropter? AN. Quia non convenit ea lingua fœminis. MA. Exspecto caussam. AN. Quia parum facit ad tuendam illarum pudicitiam. MA. Ergo nugacissimis fabulis pleni [1] libri Gallice scripti faciunt ad pudicitiam? AN. Aliud est. MA. Dic istud, quidquid est, aperte. AN. Tutiores sunt à Sacerdotibus, si nesciant Latine. MA. Imo isthinc minimum est periculi vestra opera. Quandoquidem hoc agitis sedulo, ne sciatis Latine. AN. Vulgus ita sentit, quia rarum & insolitum est, fœminam scire Latine. MA. Quid mihi citas vulgum, pessimum bene gerendæ rei auctorem? Quid mihi consuetudinem, omnium malarum rerum magistram? Optimis assuescendum: ita fiet solitum, quod erat insolitum: & suave fiet, quod erat insuave: fiet decorum, quod videbatur indecorum. AN. Audio. MA. Nonne decorum est, fœminam in Germania natam discere Gallice? AN. Maxime. MA. Quam ob rem? AN. Ut loquatur cum his, qui sciunt Gallice. MA. Et mihi putas indecorum, si discam Latine, ut quotidie confabuler cum tot auctoribus, tam facundis, tam eruditis, tam sapientibus, tam fidis consultoribus? AN. Libri adimunt multum cerebri fœminis, cum alioqui parum illis supersit. MA. Quantum vobis supersit, nescio; certe mihi quantulumcunque est, malim in bonis studiis

1 *Libri Gallice scripti*] Sic est, plurimos Galli libros obtruserunt orbi, fabulis amatoriis refertos, lascivoque stylo conscriptos. Illi sua lingua *Romam* indigetant. Utinam eidem non invenirent male feriata ingenia; quæ ad irritandam puellarum libidinem in linguam Belgicam istiusmodi converterent.

studiis consumere, quam in precibus sine mente dictis, in pernoctibus conviviis, in exhauriendis [1] capacibus pateris. AN. Librorum familiaritas parit insaniam. MA. An colloquia combibonum, scurrarum & sannionum tibi non pariunt insaniam? AN. Imo depellunt tædium. MA. Qui fiat igitur, ut jam amœni confabulones mihi pariant insaniam? AN. Sic ajunt. MA. Aliud ipsa loquitur res. Quanto plures videmus, quibus immodica potatio & intempestiva convivia, quibus temulenta pervigilia, quibus impotentes affectus [2] pepererunt insaniam? AN. Ego sane nollem uxorem doctam. MA. At ego mihi gratulor, cui contigerit maritus tui dissimilis. Nam & illum mihi, & me illi cariorem reddit eruditio. AN. Immensis laboribus comparatur eruditio, ac post moriendum est. MA. Dic mihi, vir egregie, si cras tibi moriendum esset, utrum malles mori stultior, an sapientior? AN. Si citra laborem contingeret sapientia. MA. Sed nihil homini [3] citra laborem contingit in hac vita: & tamen quidquid paratum est, quantisvis laboribus comparatum est, heic relinquendum est, cur pigeat nos in re omnium pretiosissima sumere laboris aliquid, cujus fructus nos in alteram quoque vitam comitatur? AN. Frequenter audivi vulgo dici, fœminam sapientem bis stultam esse. MA. Istuc quidem dici solet, sed à stultis. Fœmina, quæ vere sapit, non videtur sibi sapere; con-

1 *Capacibus pateris*] Convenit id cum vulgatis Agricolæ versibus de Monachis: *Bis tres immensis abigunt clamoribus horas: Quod superest ventri temporis omne datur. Si quaris quid agant? stertunt potantque cacantque: Ventris in his munus vertitur omne tribus.*

2 *Pepererunt insaniam*] Egregie Philo; Qui temulenti sunt, ne degustant quidem prudentiam. Et Xenophon; Ebrietas oblivionem omnium, quæ agi oportet, inducit. Lubet & subjungere Clementis Alexandrini verba: Cor quidem multo potu obruitur: vini autem temulentia multa maris minis comparatur, in qua corpus tanquam navis demersum, turpitudinis profundum subiit atque dedecoris, decumanis vini fluctibus obrutum. Gubernator autem, mens scilicet humana, supereminentis ebrietatis fluctu circumagitur, & in mari versans caligat, & propter procellæ tenebras, à portu veritatis aberrat, donec in saxa sub mari latentia irruens, se ipsum in voluptates impactum perdiderit.

3 *Citra laborem*] Laboribus enim omnia vendunt Dii.

I Cli-

contra, quæ, cum nihil ſapiat, ſibi videtur ſapere, ea demum bis ſtulta eſt. AN. Neſcio, quomodo fit, ut quemadmodum [1] clitellæ non conveniunt bovi, ita nec litteræ mulieri. MA. Atqui negare non potes, quin magis quadrent clitellæ bovi, quam mitra aſino, aut ſui. Quid ſentis de Virgine matre? AN. Optime. MA. Nonne verſabatur in libris? AN. Verſabatur; at non in iſtis. MA. Quid igitur legebat? AN. [2] Horas canonicas. MA. Ad quem uſum? AN. [3] Ordinis Benedictini. MA. Sit ita ſane. Quid [4] Paula & Euſtochium? nonne verſabantur in ſacris libris? AN. Verum iſtuc nunc rarum eſt. MA. Sic olim [5] rara avis erat Abbas indoctus, nunc nihil vulgatius: olim Principes & Cæſares eruditione non minus, quam imperio præminebant. Neque tamen uſque adeo rarum eſt, quam tu putas: ſunt in Hiſpania, ſunt in Italia non paucæ mulieres adprime nobiles, quæ cum quovis viro queant contendere: ſunt in Anglia Moricæ, ſunt in Germania Bilibaldicæ & Blaurericæ. Quod niſi caveritis vos, res eo tandem evadet, ut nos præſideamus in ſcholis Theologicis, ut concionemur in templis, occupabimus mitras veſtras. AN. Iſta Deus avertat. MA. Imo veſtrum erit hoc avertere. Quod ſi pergetis, ut cœpiſtis, citius anſeres concionaturi ſint, quam vos mutos paſtores

1 *Clitellæ*] Bovi clitellæ dicuntur imponi: vel ubi negotium mandatum eſt parum apto: ut hoc loco: vel ubi quis deprecatur provinciam, cui parum ſit idoneus, antequam ſibi ducat indecoram. Clitellæ vero ſunt ἐπισάγματα quibus ſarcinæ colligatæ mulis imponuntur.

2 *Horas canonicas*] Statas preciunculas intelligit, quas certo numero Deo admetiuntur Pontificii.

3 *Ordinis Benedictini*] Ridicule, quum Benedictus nondum eſſet natus.

4 *Paula & Euſtochium*] Paula hæc matrona Romana, quæ mortuo marito in pauperes omnes ſuas facultates erogans totam ſe literis dicavit. Ejus filia Euſtochium, Latinæ, Græcæ Hebraicæque linguæ peritiſſima: ſui temporis miraculum dictum. In ſacra Scriptura admodum verſata pſalmos Hebraicos abſque interprete intelligebat & ſine inveſtigatione legebat. Hieronymo admodum chara. Patrum memoriâ inter fœminas magnam eruditionis laudem eſt conſequuta. Olympia Fulvia Morata, Heidelbergæ ſepulta: hodieque non minori gloriâ, orbi innotuit Anna Maria Schuurmans, ad grandem Ultrajectinæ Academiæ ſplendorem.

5 *Rara avis erat*] Rara avis pro re quavis novâ. Juven. *Rara avis in terris, nigroque ſimillima cygno.*

ctores ferant. Videtis jam, inverti mundi scenam: aut [1] deponenda est persona, aut agendæ sunt suæ cuique partes. AN. Unde incidi in hanc fœminam? Si quando vises nos, eho te suavius accipiam. MA. Quibus modis? AN. Saltabimus, bibemus affatim, venabimur, ludemus, ridebimus. MA. Mihi quidem jam nunc ridere libet.

1 *Deponenda est persona*] Modus loquendi à Comicis desumptus. Taxatur autem hic horrenda inscitia ecclesiasticorum ævo Erasmi. Tum enim veritas & doctrina, è cimmeriâ nocte erumpentes, tenebriones istos monachos detexerunt.

Epithalamium Petri Ægidii.

ALYPIUS, BALBINUS, MUSÆ.

AL. DEum immortalem! quod ego novum spectaculum heic video? BA. Aut tu vides, quod nusquam est, aut mei parum prospiciunt oculi. AL. Atqui mirum spectaculum est & amabile. BA. Enecas: dic, ubi vides? AL. Ad lævam in hoc colle nemoroso. BA. Collem video. AL. Non vides puellarum chorum? BA. Quid tibi venit in mentem, ut nos ad istum modum ludos facias? Ego ne muscam quidem puellam usquam conspicor. AL. Tace: prodeunt è nemore. [1] Papæ, qui nitor, quæ gratia! non humanum est hoc spectaculum. BA. Quæ hunc agitant [2] intemperiæ? AL. Agnosco; novem sunt Musæ [3] cum tribus Gratiis; demiror, quid agant; nunquam vidi cultiores aut magis alacres: omnes sunt redimitæ lauro; & suum quæque gerit organum. Porro Gratiæ quam amabiliter sibi hærent! quam decet nullo adstricta cingulo vestis, ac liberis diffluens [4] laciniis! BA. At ego nunquam audivi quenquam magis delirantem, quam te. AL. Imo neminem vidisti me feliciorem. BA. Cur heic

1 *Papa*] Donato, mira subito accipientis interjectio est, habet quippe in se affectum verbi miror.

2 *Intemperia*] Id est, furiæ: erant enim Deæ habentes vim nocendi & per intemperantiam sæviendi.

3 *Cum tribus Gratiis*] Nempe Aglaia, Thalia, Euphrosyne, Iovis & Eurynomes filiæ. Tres finguntur, quod una beneficium det, altera accipiat, tertia reddat.

4 *Lacinia*] Sinus vestis, margo, fimbria. Gr. *κράσπεδον*.

heic ſolus habes oculos? AL. Quia non bibiſti [1] ex fonte Muſarum: nam his ſolis conſpicuæ ſunt Muſæ. BA. Ego affatim hauſi [2] è fonte Scoti. AL. Non ille fons eſt Muſarum, ſed lacus ranarum. BA. Non potes efficere, ut & ipſe videam hoc ſpectaculi? AL. Poſſem, ſiquidem adeſſet laurus: nam liquor è fonte limpido, ramo lauri adſperſus, oculos reddit hujuſmodi ſpectaculorum perſpicaces. BA. Ecce laurus: ecce fonticulus. AL. Commodum profecto. BA. Aſperge. AL. Intende: videſne? BA. Quantum antea. Aſperge rurſus. AL. Jamne vides? BA. Tantundem. Aſperge copioſius. AL. Jam vides, opinor. BA. Imo vix te video. AL. Miſer, quam penitus oculos tuos obſedit τὸ σκότ☉! Hæc ars vel aurigæ daret oculos. Verum non eſt, quod crucieris: præſtiterit fortaſſe non videre, ne tali præmio videas Muſas, quali [3] Actæon vidit Dianam. Periculum enim eſſet, ne te vertant in [4] hiſtricem, aut aprum ſilveſtrem, aut porcum, aut camelum, aut ranam, aut graculum. Efficiam tamen, ut audias, modo ne obſtrepas. Jam huc deflectunt viam: occurramus. [5] Χαίρετε, τελατόθητοι θεαί. Mv. [6] Καὶ σὺ μάλα χαῖρε, Φιλόμυσε. AL. Quid vellicas? BA. Non præſtas, quod promiſeras. AL. An non audis? BA. Audio; ſed velut [7] aſinus lyram. AL. Loquar igitur Latine. Quonam eſt iter tam cultis, tamque alacribus? Num inviſitis Lovanienſium [8] Academ-

1 *Ex fonte Muſarum*] Fons hic Hippocrene, in Bœotiâ non procul ab Helicone monte, quem Poëtæ ungulâ Pegaſi equi alati factum fuiſſe fabulantur.

2 *E fonte Scoti*] Duplex ſenſus eſt in voce Scoti; vel enim ut hoc loco proprium eſt, deſignans Ioannem Duns Scotum: cujus Philoſophia ſpinis tricilque ſubtilitatum referta, multis tenebris orbem involvit: vel appellativum, ut paullo poſt, & ſignificat tenebras: Σκότ☉ enim Græcis caligo.

3 *Actæon*] Actæon Ariſtæi & Autonoës filius, qui cum in valle Garganoë caſu Dianam nudam conſpexiſſet, in cervum verſus à canibus dilaniatus eſt. Ovidius; *Inſcius Actæon vidit ſine veſte Dianam: Præda ſuis canibus non minus ille fuit. V. Ill. Spanh. ad Call. H. Pall. v. 108. & ſequentes. ab hoc Actæonis fato manavit Proverbium θρέψαι κύνας ὥς τυ φάγωντι, i. e. ale canes, ut te devorent, V. Schol. Theocriti Idyll. 5. v. 38. A.*

4 *Hiſtricem*] Hiſtrix ſpinoſum animal, quod ſpinas ejaculatur. Quaſi ſus pungens. Belg. *Een Dier, gelijck een Egel.*

5 Χαίρετε] Id eſt, Avete optatiſſimæ Deæ.

6 Καὶ σύ] Id eſt, Et tu multum ſalve, Muſarum amator.

7 *Aſinus lyram*] Sic appellantur bonarum artium indociles atque intractabiles. Recte autem torquebitur in eos, qui indecore tentant artificium, cujus ſunt imperiti, & à quo natura abhorrent.

8 *Academiam*] Guicciardino teſte, con-

demiam? Mv. Bona verba. Al. Quam ob rem? Mv. Quis nunc illis nobis locus, ubi tot porci obgrunniunt, obrudunt asini, [1] obblactiunt cameli, [2] obstrepunt graculi, obgarriunt picæ. Al. Atqui sunt & illic, quibus vestrum numen est venerandum. Mv. Scimus: eoque post annos aliquot illuc commigrabimus. Nondum revoluta seculorum [3] periodus diem illum fatalem advexit. Erit enim, qui illic nobis amœnum extruet domicilium, vel templum potius, quo vix alibi magnificentius ac sanctius. Al. Non est fas scire, quisnam tantum decus invecturus sit nostræ ditioni? Mv. Tibi fas est, nostrorum sacrorum [4] mystæ. Non dubium est, quin tibi notum sit toto orbe celebre Buslidianorum nomen. Al. Heroicum genus nominasti, & ornandis summorum principum aulis natum. Quis enim non veneratur magnum illum Franciscum Buslidium Besontinæ Ecclesiæ præsulem, qui unus non unum [5] Nestorem præstitit [6] Philippo maximi Maximiliani filio, Caroli, [7] qui major futu-

conditum hoc Gymnasium anno vigesimo sexto sæculi decimi quarti, precibus Belgicæ nobilitatis à Joanne Quarto Brabantiæ Duce: qui doctissimis viris undecunque magno salario convocatis id instruxit, & perpetuo censu, multisque privilegiis, à Martino quinto Pontifice approbatis, donavit.

1 *Obblactiunt*] Blactire proprie camelorum est. Ut grunnire porcorum; rudere asinorum, &c.

2 *Obstrepunt graculi*] Nihil enim stolidis & imperitis cum bonis litteris. Nam graculus avis est ineptæ molestæque garrulitatis, atque obstrepera; adeo ut à voce, qua sonat, nomen inditum putent.

3 *Periodus*] Circuitus.

4 *Mystæ*] Qui sacris initiati sunt, à μύω, unde etiam ἀμυσί. Nam μύστης proprie est, qui adhuc μύει, nondum ἐποπτεύει, qui quasi clausis adhuc oculis initiatur, nondum factus contemplator. Erat ergo μύστης cui minora sacra jam patebant, majora erant adhuc clausa.

5 *Nestorem*] Proprium hic per antonomasiam pro appellativo: Nestor pro prudenti, fido & facundo; talis quippe fuit Nelei & Chloridis filius, qui ad tertiam hominis ætatem perveniens tantâ dexteritate ingenii & eloquio valebat, ut Agamemnon profiteretur, se brevi capturum Trojam, si decem Nestores contigissent.

6 *Philippo maximi Maximiliani filio*] Est hic Philippus vigesimus nonus Hollandiæ Comes, filius Maximiliani Cæsaris & Mariæ, Caroli Bellicosi filiæ. In Hispania Joannam Ferdinandi Regis filiam uxorem duxit: & ita jure Matrimonii regni Hispanici administrationem adeptus, anno sexto decimi quinti sæculi in Civitate Burgensi obiit, relictis duobus filiis Carolo & Ferdinando & quatuor filiabus.

7 *Qui major futurus est*] Recte major: utpote qui hæres paternarum ditionum, tot regnorum, ducatuum, comitatuum &

futurus est, patri? Mv. O felices nos, nisi fata virum illum terris invidissent! Quantus erat ille [1] Mecœnas honestorum studiorum, quam candidus fautor ingeniorum! Sed reliquit fratres duos, Ægidium, admirabili judicio prudentiaque virum, & Hieronymum. Al. Hieronymum novimus, omni litterarum genere perpolitum, omni virtutum genere decoratum. Mv. Nec eum fata longævum esse patientur, tametsi nemo dignior est immortalitate. Al. Unde ista nostis? Mv. Apollo nobis denarravit. Al. Quænam est ista fatorum invidia, ut optima quæque [2] protinus subducant? Mv. Id quidem non est hujus temporis philosophari: sed [3] Hieronymus heic summa cum laude moriens, universas opes suas destinabit [4] instituendo Lovanii collegio, in quo gratis & publicitus tres linguas eruditissimi viri profitebuntur. Ea rés magnum ornamentum adjunget & studiis, & Caroli gloria. Tum non illibenter versabimur Lovanii. Al. Quo nunc igitur est iter? Mv. Antverpiam. Al. Musæ & Gratia ad mercatum? Mv. Nequaquam; imo ad nuptias. Al. Quid virginibus cum nuptiis? Mv. Ad tales nuptias non est indecorum ire virgines. Mv. Quas igitur nuptias narras? Mv. Sanctas, puras, castas, ad quas non puderet ipsam adire Palladem, & arbitror adfuturam. Al. Non est fas scire sponsi nomen & sponsæ? Mv. Arbitror

& dominiorum, insuper in Cæsarem Romanum est electus. Maximis victoriis clarus decessit, abdicato ante imperio, in Hieronymiani ordinis Monasterio, sæculi decimi quinti anno quinquagesimo octavo.

1 *Mecœnas*] Mecœnas per antonomasiam pro studiorum fautore, doctorumque patrono.

2 *Protinus subducant*] Ethnicismum redolent Ovidii versus, huc quoquo modo spectantes. *Cur rapiant mala fata bonos: (ignoscite fasso) Sollicitor, nullos esse putare Deos. Vive pius, moriere tamen; cole sacra, colentem Mors tamen à templis ad cava busta trahet.*

3 *Hieronymus*] Hieronymus hic Buslidius in oppido Arlunensi, vulgo Arlon, ducatus Lucemburgici natus est.

4 *Instituendo Lovanii*] Præter celeberrimum omnium artium & facultatum Lovanii sunt supra viginti præclara collegia à diversis illustri famâ viris, optimis legibus instituta. Excellunt autem inter hæc Pædagogia Lilii, Castri, Porci, Falconis, ubi philosophiam studiosi docentur. Nec cedit his Collegium Trilingue, ita dictum, quod peculiariter in tribus primariis linguis Latina, Græca & Hebraica instituuntur, ab Hieronymo Buslidio institutum.

bitror, tibi non ignotum esse candidissimum illum juvenem, & omnibus politioris litteraturæ deliciis expolitissimum, Petrum Ægidium. AL. Gemmam nominasti, non hominem. MV. Ei nubet Cornelia, virguncula vel ipso digna Apolline. AL. Ille quidem vestri cultor eximius à teneris annis fuit. MV. Huic igitur canemus Epithalamium. AL. Et [1] saltabunt Gratiæ? MV. Non modo saltabunt, verum etiam duo candidissima pectora, [2] indissolubilibus mutuæ benevolentiæ nodis copulabunt, ut nihil unquam inter illos possit incidere vel iræ, vel tædii. Illa perpetuum nihil audiet, nisi *Mea lux*: ille vicissim nihil, nisi *Anime mi*. Atque huic jucunditati ne senectus quidem quidquam detrahet, imo potius adjunget aliquid. AL. Demirarer, si, qui sic vivunt, possint senescere. MV. Recte mones: nam maturitas erit potius, quam senectus. AL. Atqui novi permultos, quibus intra menses treis, istæ verborum blanditiæ longe in diversum versæ sunt, & in convivio pro lepidis jocis volitabant [3] disci & [4] quadrulæ: Maritus pro, *Anime mi*, audiebat, *Fungus*, *lagena*, *spongia*: uxor, [5] *Scropha*, [6] *Acco*, [7] *Vomica*. MV. Vera prædicas: sed istiusmodi nuptiæ Gratiis iratis coierant; heic perpetuo morum jucunditas alet mutuam benevolentiam. AL. Narras tu quidem raram matrimonii felicitatem. MV. Tam raras virtutes rara decet felicitas.

AL.

1 *Et saltabunt Gratiæ*] Finguntur Gratiæ à poëtis saltationis petitæ. Hinc Horatius: *Gratia cum Nymphis geminisque Sororibus audet Ducere nuda choros*.

2 *Indissolubilibus mutuæ*] Recte: hinc & ipsæ connexæ & insolubiles inter se dicuntur: perpetuaque amicitiæ fœdera pangere.

3 *Discus*] Vas, in quo cibaria apponuntur. Belg. *Een vlacke schotel met bree rande.*

4 *Quadrula*] *Quadrula*, patva quadra. Vasculum quatuor angulorum, ubi incisa reponuntur opsonia. Belg. *Een vierkante teljoor.*

5 *Scropha*] Scropha vel scrofa γρωνὰς Græcis, γρομφὰς Suidæ, sus fœmina, quæ fœtus causa alitur: Columella ait: Scrofæ probantur longissimi status, ut sint reliquis membris similes verribus.

6 *Acco*] Mulier ob stultitiam nobilis, quæ se in speculo contemplans imaginem suam alloquebatur, ac si ea esset alia mulier. hinc *Accizo*, Gr. ἀκκίζω, *stulte facio.*

7 *Vomica*] Ulcus: sic appellamus nobis molestos.

Al. Quid? coibunt nuptiæ absque [1] Junone & [2] Venere? Mv. Juno quidem non aderit, rixosa Dea, & cui raro [3] bene convenit cum suo Jove. Ne Venus quidem [4] illa terrestris & ebriosa; verum altera illa cœlestis, quæ conciliat formas animorum. Al. Proinde sterile matrimonium mihi narras. Mv. Nequaquam; imo felicissime fœcundum. Am. Quid illa cœlestis gignit, nisi animos? Mv. Imo addit & corpora, sed ipsis animis morigera, perinde quasi gemmeo [5] myrothecio indas [6] opobalsamum. Al. Ubinam est ea? Mv. En tibi procul adventat. Al. Video: Deum immortalem, qui fulgor, quæ formæ majestas! ad hanc quidem altera Venus invenusta est. Mv. Vides, quam modesti Cupidines, nequaquam cæci, quemadmodum illi, quibus altera dementat animos mortalium, sed oculatissimi: nec habent insanas faces, sed ignes placidissimos; nec habent plumbeas cuspides, quibus immittunt odium amantis, ac miseros animos amore non mutuo discruciant. Al. Plane matrem referunt. O felicem illam domum, & Superis egregie caram? Cæterum licetne audire Epithalamium carmen, quod illi destinastis? Mv. Imo rogamus, ut libeat audire.

CLIO.

Candida laurigero nubit Cornelia Petro,
Auspiciis adsint numina dextra bonis,

MELPOMENE.

Contingat illis [7] turturum concordia.

Corni-

1 *Junone*] Juno enim nubentibus præesse credita, unde & Pronuba dicta.

2 *Venere*] Venus quippe amorum, pulchritudinem & deliciarum Dea: ita nominata, teste Cicerone, quod ad omnia veniat.

3 *Bene convenit cum suo*] Consulantur poëtarum fabulæ: ubi Iuno zelotypa magnos identidem Iovi tumultus excitat.

4 *Illa terrestris*] Allusit ad hoc, quod Socrates apud *Platonem* facit duas Veneres, & duos Cupidines

5 *Myrothecion*] Vasculum unguentarium, & quasi repositorium unguentorum. Ex *μύρον*, *unguentum*, & *τίθημι*, *pono*

6 *Opobalsamum*] Succus balsami, qui sc. ex balsamo manat.

7 *Turturum concordia*] Est in hac ave singulare studium mutui amoris & castitatis: unde & offerebatur sacrificium à puerpera. Uni nubit turtur, & cum suo

[1] *Corniculæ vivacitas.*

THALIA.

Ille caritate [2] Gracchum Tiberium præcesserit,
Qui suæ vitam antepofuit conjugis Corneliæ.

EUTERPE.

Illa caritate fuperet [3] conjugem Admeti ducis,
Quæ volens mortem mariti morte mutavit fua.

TERPSICHORE.

Ille non flagret leviore flamma.
Attamen fato meliore, quam olim
[4] Plancius raptæ fociæ gravatus
Effe fuperftes.

ERATO.

Illa non flagret leviore flamma,
Attamen longe meliore fato,
Cafta quam fanctum deamavit olim
[5] Porcia Brutum.

CALLIOPE.

Sponfum moribus undiquaque fanctis,
Nec [6] Nafica probatus antecellat.

URA-

fuo compare fine intermiffione fobolem gignit. Amiffa conjuge non ducit aliam, fed folitarius mifere gemit, & bibiturus aquam prius turbat. Hinc factum, quod olim in nuptiis turturum concordiam precabantur.

1 *Cornicula vivacitas*] Hinc *Cornicibus vivacior*, de vehementer annofis proverbialis hyperbole eft, ab ejus avis prodigiofa vivacitate fumpta; cui Hefiodus novem tribuit hominis fecula.

2 *Gracchum*] Lege *Plutarchum* in Gracchis, ftatim in principio.

3 *Conjugem Admeti*] Alcefte uxor Regis Admeti Theffalorum, quæ promtiffime fe morti obtulit: cum ægrotante marito ab oraculo refponfum effet relatum, brevi illum moriturum, nifi quis amicorum pro eo moreretur. Exftat de hac Alcefte Euripidis tragœdia. Meminit & *Valer. Max.* l. 3. c. 6. Atque ibidem de Plancio & Horeftilla. Rurfus ibidem de Porcia Catonis filia Bruti uxore.

4 *Plancius rapta*] M. Plautius (ita enim nomen colligit Valerius, non Plantius) cum fenatus imperio claffem fociorum, fexaginta navium in Afiam reduceret, Tarentumque appuliffet, atque ibi uxor ejus Oreftilla, quæ illic eum profecuta fuerat, morbo preffa deceffiffet, funerata ea atque in rogum impofita, inter officium ungendi & ofculandi ftricto ferro incubuit. Quem amici, ficut erat, togatum & calceatum corpori conjugis junxerunt: ac deinde fubjectis facibus utrumque una cremarunt.

5 *Porcia Brutum*] Porcia hæc Catonis filia, cum apud Philippos victum & interemptum virum Brutum cognofceret, quia ferrum non dabatur, ardentes ore carbones haufit & fe fuffocavit.

6 *Nafica probatus*] Hic eft ille Scipio Nafica, qui à Senatu vir optimus judicatus: matrem Deûm primitus advectum hofpitio excepit. Quanquam autem

URANIA.

Uxor moribus undiquaque castis
Vincat [1] *Sulpitiam Paterculanam.*

POLYHYMNIA.

Laudetur simili prole puerpera,
Accrescat domui res simul & decus,
Sed livore vacet; si fieri potest,
Factis egregiis debita gloria.

AL. Prorsus inviderem illi Petro Ægidio, nisi tantus esset hominis candor, ut ipse nemini possit invidere. MV. Sed jam tempus est, ut cœptum carpamus iter. AL. Nunquid est, quod interim velitis renuntiari Lovanium? MV. Ut nostro nomine salutes amicos omnes candidos, ac nostri studiosos, sed præ cæteris vetustissimum nostri chori cultorem Joannem Paludanum, Jodocum Gaverium, Martinum Dorpium, & Joannem Borsalum. AL. Id quidem fiet diligenter. Quid cæteris? MV. Dicam in aurem. AL. [2] Res non est magni sumtus, itaque fiet quam primum.

tem præcipuas dignitates & munia obiisset, nihil tamen supererat, unde mortuus tumulo mandaretur.

1 *Sulpitia*] Sulpitia Paterculi filia, uxor Fulvii Flacci, quæ ob pudicitiam è centum matronis lecta fuit ad dedicandum Romæ Veneris simulacrum. Meminit T. Livius.

2 *Res non est magni sumtus*] Videtur hoc dictum in aurem, ut suspendant sese.

[1] *Exorcismus, sive Spectrum.*

THOMAS, ANSELMUS.

TH. QUid est bonæ rei, quod tecum rides tam suaviter, quasi thesaurum nactus sis? AN. Non procul aberrat

1 *Exorcismus*] Ἐξορκισμὸς vulgo *conjuratio*, qua obrestatione nominis divini dæmonia ejiciuntur. Inde & *exorcistæ*: quales fuerunt cum impostores illi Judæi, de quibus Act. 19. 13. tum qui in primâ Christianorum ecclesiâ dono miraculorum pollentes, ad Christianismi confirmationem, manus impositione energumenos à diabolis liberabant. Hodie apud Pontificios exorcistæ peculiarem ecclesiasticum ordinem constituunt: Quamvis certum sit, falso illos hoc exorcizandi dono, quod cum extraordinariis miraculorum donis in primitiva ecclesia dudum desiit, tantopere gloriari. Præterea si detur, illos vere dæmones ejicere: ubi virtus, & autoritas à Deo collata. Eo etiam magis fu-

 eus

errat à scopo tua divinatio. TH. At non imparties sodali, quidquid istuc est boni? AN. Imo jam dudum optabam, mihi dari quempiam, in cujus sinum effunderem hoc meum gaudium. TH. Age igitur, imparti. AN. Audivi modo fabulam lepidissimam, quam jures esse comicum figmentum. nisi mihi locus, personæ, totaque res esset tam nota, quam tu notus es mihi. TH. Audire gestio. AN Nostine Polum Fauni generum? TH. Maxime. AN. Is est & auctor, & actor hujus fabulæ. TH. Facile crediderim. Nam ille vel [1] absque persona possit quamvis agere fabulam. AN. Sic est. Nosti, opinor, & prædium, quod habet non ita procul à Londino? TH. Phy: non semel illic compotavimus. AN. Agnoscis igitur viam utrinque arboribus pari digestis intervallo septam. TH. Ad lævam ædium partem, altero fere [2] balistæ jactu. AN. Tenes. Alterum viæ latus habet alveum siccum, dumis ac vepribus obsitum: è ponticulo iter est in apertam planiciem. TH. Memini. AN. Jam pridem vagabatur rumor ac fabula per ejus loci rusticos, juxta ponticulum hunc observari [3] spectrum quoddam, cujus subinde exaudirentur miserandi ejulatus: suspicabantur, animam esse cujuspiam, quæ diris cruciatibus torqueretur. TH. Quis auctor erat istius rumoris? AN. Quis, nisi Polus? [4] Hoc proœmium præstruxerat suæ fabulæ. TH. Quin isti venit in mentem, ut ista confingeret? AN. Nescio; nisi, quia sic est hominis ingenium; gaudet hujusmodi commentis ludere stulti-

cus hic detegitur; quod, ut ipsi confiterentur, nihil præstant, orthodoxæ religionis quopiam præsente: cum olim in præsentia paganorum, teste Arnobio, veteres expellerent Diabolos.

1 *Absque persona*] In scena personas nuncupamus: qui modo Regio, subditi, liberi aut servi vestibus ornati, eorundem mores & gustus exprimunt.

2 *Balista jactu*] *Balista* vel potius *ballista*, à βάλλω jacio, instrumentum bellicum, quo saxa vel tela mittuntur.

3 *Spectrum quoddam*] Bellarminus inter rationes, quibus confictum suum purgatorium astruat, quarto loco constituit apparitiones animarum, quæ se in purgatorio esse renunciaverunt, & opem à vivis implorarunt. Egregie illi respondet Gregorius Nyssenus: Non ea inquit mortuorum natura est, ut oculis conspici & per se monere mortales queant.

4 *Hoc proœmium*] Latinis exordium seu præfatio, ex πρὸ & οἴμη. Proprie autem, quod præcinebatur à citharœdis certamen inituris.

Richa

ſtultitiam populi. Dicam, quid nuper deſignarit hujus generis. Simul equitabamus aliquam multi [1] Richemondam; inter quos erant, quos tu diceres cordatos homines. Cœlum erat mire ſerenum, nec ulla uſquam nubecula ſuffuſcatum. Ibi Polus intentis in cœlum oculis, ſignavit totam faciem ac ſcapulas imagine crucis; & vultu ad ſtuporem compoſito, ita ſecum: *Deum immortalem, quid ego video?* Rogantibus, qui proxime equitabant, quid videret, rurſus obſignans ſe majore cruce: *Avertat*, inquit, *clementiſſimus Deus hoc oſtentum!* Cum inſtarent aviditate cognoſcendi, ille defixis in cœlum oculis, ac digito commonſtrans cœli locum, *Nonne*, inquit, *videtis illic immanem draconem, igneis armatum cornibus, caudâ in circulum retorta?* Cum negarent, ſe videre, atque ille juſſiſſet, oculos intenderent, ac locum ſubinde commonſtraret; tandem unus quiſpiam, ne videretur parum oculatus, affirmavit, ſe quoque videre. Hunc imitatus eſt unus item atque alter: pudebat enim non videre, quod tam eſſet perſpicuum. Quid multis? Intra triduum rumor hic totam Angliam pervaſerat, tale portentum apparuiſſe. Mirum autem, quantum [2] fama popularis addidit fabulæ. Nec deerant, qui, quid ſibi vellet hoc oſtentum, [3] interpretarentur ſerio. Horum ſtultitia ille, qui commentus fuerat argumentum, magna cum voluptate fruebatur.

1 *Richemondam*] Deſignat autor primariam urbem comitatus Richmondſchire, qui pars Eboracenſis agri, ſolſtitialem occaſum ſpectantis. Oppidum autem ipſum exiguo mœnium circuitu incluſum, ſed productis ad tres portas ſuburbiis ſatis frequens, ab Uro flumine perfunditur. Nomen factum à Caſtro, quod Alanus Britanniæ Armoricæ Comes exſtruxerat. Alioquin & Richemond regia eſt, quæ prius *Shene* dicta, poſtea ab Henrico VII. novam cognominationem adepta eſt; utpote qui privatus Richmondiæ Comitatus titulum geſſerat, eandem ex cineribus auguſtiori formâ reædificavit.

2 *Fama popularis*] *Fama malum, quo non aliud velocius ullum: Mobilitate viget vireſque acquirit eundo.* Et poſt egregiam ejuſdem deſcriptionem ſubjungit tandem Virgilius: *Tam ficti pravique tenax quam nuncia veri.*

3 *Interpretarentur ſerio*] Narrat Varrerius ſimile figmentum Hermici Cajadi, qui Latinis carminibus commentus Sibyllinam vaticinationem, in columnis marmoreis inciſam, quas data opera detruncatas defodit. Poſtmodo autem inventæ totum orbem in admirationem traxerunt, & doctorum etiam ingenia commentationibus laſſarunt.

 1 *Niſi*

tur. TH. Agnosco hominis ingenium. Sed redi ad spectrum. AN. Interea commodum divertit ad Polum Faunus quidam sacerdos, ex eorum genere, quibus non satis est appellari Latine regulares, [1] nisi Græce cognomen idem accinatur, parochus vici illic alicunde vicini. Is sibi non vulgariter videbatur sapere, præsertim in rebus sacris. TH. Intelligo; repertus est actor fabulæ. AN. Super cœnam ortus est sermo de rumore spectri. Cum Polus sentiret, Fauno rumorem hunc non solum auditum esse, verum etiam creditum; cœpit hominem obtestari, vir doctus ac pius succurreret animulæ tam dira patienti: & si quid dubitas, inquit, explora rem, obambula ad decimam juxta ponticulum illum, & audies miserum ejulatum: adjunge tibi, quem voles, comitem; ita & tutior audies, & certior. TH. Quid deinde? AN. Cœna peracta, Polus ex more abit venatum, aut aucupatum. Faunus obambulans, cum jam tenebræ sustulissent certum de rebus judicium, tandem audit miserandos gemitus: hos Polus artifex mire effingebat, abditus illic in vepreto, adhibita ad id olla fictili: quo vox è cavo reddita, lugubrius quiddam sonaret. TH. Hæc fabula, ut video, vincit [2] phasma [3] Menandri. AN. Magis istuc dices, si totam audieris. Faunus domum se recepit, narrare cupiens, quid audisset. Polus alia via compendiaria jam anteverte-

1 *Nisi Græce*] Ludit: alioqui *Canonici* non dicuntur à regula, sed à prabenda, quam nunc vocant. Nam *canon* aliquando est certus cibi potusve modus, qui dabatur militibus.

2 *Phasma Menandri*] Donati verba sunt: Phasma est nomen fabulæ Menandri, in qua noverca superducta adolescenti virginem, quam ex vicino quodam conceperat, furtim eductam, cum haberet in latebris apud vicinum proximum, hoc modo secum habebat assidue nullo conscio. Parietem, qui medius inter domum mariti & vicini fuerat, ita perfodit, ut in ipso transitu sacrum locum esse simularet. Cumque transitum intenderet sertis & fonde fœlici, rem divinam sæpe faciens, evocabat ad se virginem. Quod cum animadvertisset adolescens, primum aspectu pulchræ virginis, velut numinis visu perculsus, exhorruit: unde Phasma est nomen fabulæ. Deinde paulatim re cognita exarsit in amorem puellæ: ita ut remedium tantæ cupiditatis, nisi ex nuptiis non reperiretur. Ita ex commodo matris ac virginis & ex voto amatoris consensuque patris, nuptiarum celebratione finem accipit fabula.

3 *Menandri*] Menander hic Atheniensis, divino ingenio, octuaginta comœdiarum scriptor, teste Suida.

1 *Suscen*

verterat. Ibi Faunus narrat Polo, quod erat actum, & aliquid etiam affingit, quo res esset admirabilior. TH. Poterat interim Polus tenere risum? AN. Ille ne? Vultum habet in manu. Dixisses, rem serio agi. Tandem Faunus, vehementer obtestante Polo, [1] suscepit negotium exorcismi, ac totam eam noctem agit insomnem, dum dispicit, quibus modis rem aggrederetur tuto: nam sibi quoque misere metuebat. Primum itaque congesti sunt exorcismi efficacissimi. & additi novi nonnulli per viscera beatæ Mariæ, per ossa beatæ Werenfridæ. Deinde delectus est locus in planitie vicina vepreto, unde vox exaudiebatur: circumductus est [2] circulus satis amplus, qui crebras haberet cruces, variasque notulas. Hæc omnia peragebantur verbis conceptis. Adhibitum est vas ingens; plenum aquæ consecratæ. Addita est in collum sacra stola, quam vocant, unde pendebat initium Euangelii [3] secundum Joannem. In loculis habebat cerulam, à Romano Pontifice quotannis consecrari solitam, quæ vulgo dicitur *Agnus Dei.* His armis olim se muniebant adversus noxios dæmones, priusquam illis [4] Francisci cuculla cœpit esse formidabilis. Hæc omnia procurata sunt, ne, si spiritus malus esset, impetum faceret in exorcistam. Nec tamen ausus est se solum huic circulo committere: sed decretum est, adhibendum esse sacerdotem alterum. Ibi Polus metuens, ne, si nasutior adjunctus fuisset, pro-

1 *Suscepit negotium exorcismi*] Faunus hic sub persona exorcistæ introducitur: officium illius juxta Pontificios, exorcismos ecclesiæ legere super energumenos, & eo modo præparare illos, ut sacrificii divini participes fiant. Hic & in alium finem exorcizat.

2 *Circulus satis amplus*] Eodem modo hodieque & olim magi & sagæ Diabolum adjurant: utpote qui circum se circulum in ambitu variorum monstrorum ossibus & craniis obseptum, describunt, & conceptis verbis Dæmonum auxilium implorant.

3 *Secundum Joannem*] Et hic exorcistæ Romanenses magorum impias ceremonias imitantur: illi enim in multis suis imposturis principium Euangelii Joannis adhibent.

4 *Francisci cuculla*] Salse ridet autor superstitiosam Papicolarum vesaniam, cum aquis suis lustralibus, agnis Dei, circulo crucibus circumsepto, similibusque manifeste impiis quisquiliis. Quantum autem sanctitatis, quantum virium adversus Diabolorum insultus cucullæ Franciscani inhæreat, jam ante demonstratum.

proderetur fabulæ mysterium, adjungit parochum quendam ex vicinia, cui rem totam aperit: sic enim postulabat actio fabulæ; & erat is, qui à tali ludo non abhorreret. Postridie rebus omnibus rite præparatis, sub horam decimam Faunus cum parocho circulum ingreditur. Polus, qui præcesserat, è vepreto gemit miserabiliter. [1] Faunus auspicatur exorcismum. Interim Polus clam per tenebras subducit se in villam proximam. Illinc adducit aliam personam fabulæ, nec enim poterat nisi per multos agi. TH. Quid faciunt? AN. Conscendunt equos nigros, ignem occultum secum ferunt. Ubi non procul abessent à circulo, ignem ostentant, quo metu Faunum abigerent è circulo. TH. Quantum operæ sumsit Polus ille, ut falleret! AN. Sic est homo. Verum ea res propemodum pessime cesserat illis. TH. Quî sic? AN. Nam equi subito prolato igne consternati, parum abfuit, quin & se præcipitarent, & sessores. Habes [2] primum actum fabulæ. Ubi reditum est in colloquium, Polus velut ignarus omnium rogat, quid esset actum. Ibi Faunus narrat, sibi conspectos duos teterrimos [3] cacodæmones, in nigris equis, oculis igneis, ac naribus spirantes ignem; qui tentassent ingredi circulum, verum efficacibus verbis abactos in malam rem. His rebus cum accrevisset animus Fauno, postero die summo cum apparatu redit in circulum: cumque diu multis obtestationibus provocasset spectrum, Polus rursum cum collega suo procul ostendit sese ex equis atris horrendo fremitu, quasi cuperent irrumpere in circulum. TH. Nihil habebant ignis? AN. Nihil; nam id male cesserat.

1 *Faunus auspicatur exorcismum*] Alfonso de Castro Exorcismus Pontificius est invocatio divini nominis, quæ fit super energumenos, adjurando spiritum immundum per virtutem divinam, ut egrediatur ab iis.

2 *Primum actum fabulæ*] Habet autem actus quinque, secundum illud: *Neve minor quinto neu sit productior actu Fabula.*

3 *Cacodæmones*] Quandoquidem Δαίμων Deus vel Dea, ut & genius vel angelus, hinc differentiæ causa additur epithethon ἀγαθῦ vel κακῦ. Imo &, ut hoc loco, unicâ voce effertur, κακοδαίμων, diabolus; malus genius.

1 *Vadi-*

rat. Sed audi aliud commentum. Ducebant longum funem: eo leviter per humum tracto, dum hinc atque hinc uterque se proripit, velut abacti exorcismis Fauni, Sacerdotem utrumque, una cum vase, quod habebant aquæ sacræ plenum, provolvunt in terram. TH. Hoc præmii tulit pro sua actione parochus? AN. Tulit: & tamen maluit hoc perpeti, quam deserere cœptam fabulam. His ita gestis, ubi reditum est ad colloquium, deprædicat apud Polum Faunus, quanto fuisset in periculo, & quam fortiter utrumque cacodæmonem suis verbis profligasset: jamque certam conceperat fiduciam, nullum esse tam noxium aut impudentem dæmonem, qui posset in circulum irrumpere. TH. Faunus ille non multum abest à fato. AN. Nihil adhuc audisti. Hucusque progressa fabula, commodum supervenit Poli gener: nam ejus filiam duxerat natu maximam, juvenis, ut scis, ingenio mire festivo. TH. Scio, nec abhorrens ab hujusmodi jocis. AN. Abhorrens? Nullum ille [1] vadimonium non desereret, si talis vel spectanda, vel agenda esset fabula. Huic socer rem omnem denarrat; atque illi delegat partes, ut animam agat. Sumit ornatum, ac lubens; convolvit se linteo, quemadmodum apud nos solent funera: habet prunam vivam in testa, quæ per linteum reddebat speciem incendii. Sub noctem itum est ad locum, ubi hæc agebatur fabula. Audiuntur miri gemitus. Faunus expedit exorcismos omnes. Tandem procul inter vepretum [2] ostendit sese anima, subinde ostentans ignem, ac misere suspirans. Hanc cum Faunus obtestaretur, ut eloquere-

1 *Vadimonium*] Id est, rem quam libet seriam, & maximi momenti. Olim enim turpe erat & damnosum, vadimonium deserere: nec excusabatur vadimonii promissor, nisi ob causas egregiè graves.

2 *Ostendit sese anima*] De apparitionibus & regressu animarum mira nugantur Papicolæ, nec inter se conveniunt ipsi. Bellarminus super hac re tres quæstiones movet, quas suo more solvit. Subjungit autem, ex inferno limboque puerorum non dari regressum, sed ex purgatorio quidem limboque patrum. Habemus enim hic testimonia gravissimorum autorum: Ita ut impudentissimum sit dicere, apparitiones animarum esse Dæmonum fingentium, se esse animas de purgatorio exeuntes & suffragia postulantes. Ita sonant ejus verba.

queretur, quisnam esset, subito prosiliit è vepreto Polus ornatu cacodæmonis, fictoque fremitu: Nihil, inquit, tibi juris est in hanc animam; mea est: ac subinde procurrit usque ad oram circuli, velut impetum facturus in exorcistam; moxque velut submotus verbis exorcismi, & vi aquæ sacræ, quam illi multam aspersit, retrocessit. Tandem abacto [1] pædagogo dæmone, nascitur [2] dialogismus Fauni cum anima. Percunctanti, & obtestanti, respondit, se esse animam hominis Christiani. Rogata, quo nomine vocaretur, respondit, Faunus; Faunus, inquit, idem mihi nomen est. Jamque ex communi nomine res cœpit illi magis esse cordi, ut Faunus Faunum liberaret. Cum Faunus multa percunctaretur, ne diutina confabulatio proderet fucum, subducebat sese anima, negans, sibi fas esse diutius colloqui, quod tempus urgeret, quo cogeretur abire, quo liberet dæmoni: pollicita tamen est, sese prostridie redituram, hora qua fas esset. Rursus convenitur in ædibus Poli, qui [3] choragus erat fabulæ. Ibi denarrat exorcista, quid esset gestum, nonnulla etiam admentiens, quæ sibi tamen persuadebat esse vera. Adeo favebat negotio, quod agebatur. Jam hoc compertum erat, scilicet, animam esse Christianam, quæ sub inclementissimo dæmone diris cruciatibus vexaretur. Huc omnis conatus intenditur. Verum in exorcismo proximo ridiculum quiddam accidit. TH. Obsecro, quidnam? AN. Cum Faunus [4] evocasset animam, Po-

1 *Pædagogo*] Qui servabat animam, nec ab ea discedebat. Sic Terentius Phædriam vocat puellæ pædagogum.

2 *Dialogismus*] Διαλογισμὸς Rufiniano schema διανοίας, quum quis secum rem quampiam volutans, tanquam cum altero colloquens, interrogat & respondet. Hic & pro dialogo seu sermocinatione, interrogationem responsionemque continente.

3 *Choragus*] Qui producit ac reducit personas in fabulis, quasi præfectus fabulæ.

4 *Evocasset animam*] Autor quæstionum ad Antiochum, quæ Athanasio tribuuntur, non tantum absolute negat animarum apparitiones, sed & rationes exhibet, cur non appareant. Opponantur ipsissima verba Bellarmino jam jam allegato: Numquid ergo scire possumus, quare non permiserit Deus, animam alicujus eorum, qui è vivis decesserunt, ad nos redire & enarrare, qualisne rerum apud inferos status & qualis ibi sit necessitas? Respondet autem. Multa inde deceptio in hac vita oriretur: multi enim

Polus, qui dæmonem agebat, prorsus sic assiliit, quasi intra circulum irrupturus: cumque contra Faunus pugnaret exorcismis, multamque vim aquæ aspergeret, tandem exclamat dæmon, se ne pili quidem facere ista omnia: *Rem*, inquit, *habuisti cum puella*, *mei juris es*. Id cum Polus joco diceret, tamen forte fortuna verum dixisse visus est: nam exorcista hoc dicto tactus, illico recepit se in centrum circuli, & nescio [1] quid, immussavit in aurem parocho. Id Polus sentiens, recepit sese; ne quid audiret, [2] quod audire fas non esset. TH. Sane Polus religiosum ac verecundum agebat dæmonem. AN. Sic est. reprehendi poterat actio, quod parum meminisset decori. Exaudivit tamen parochi vocem, [3] indicentis satisfactionem. TH. Quam? AN. Ut ter diceret precationem Dominicam. ex hoc conjiciebat, illum ter habuisse rem eadem nocte. TH. Hoc sane regularis ille præter regulam. AN. Homines sunt, & lapsus erat humanus. TH. Perge. quid deinde factum? AN. Jam Faunus ferocior redit ad oram circuli, & ultro provocat dæmonem. At ille jam timidior refugiebat. Fefellisti me, inquiens: si sapuissem, non monuissem te. Persuasum est hoc multis, quæ [4] semel Sacerdoti confessus sis, prorsus abolita esse è memoria dæmonis, ne possit opprobrare. TH. Jocum plane ridiculum narras. AN. Sed, ut aliquando finiam fabulam, diebus aliquot hunc in modum collo-

enim ex Dæmonibus transformari possent in formas hominum defunctorum, & dicerent, se à mortuis resurrexisse, & multas ementitas res ac dogmata de eis, quæ ibi fiunt, possent inter nos spargere ad nostri seductionem & perditionem. Et Nyssenus: Non ea est animarum jam natura, ut oculis conspici possint.

1 *Quid immussavit*] Nempe confessionem auricularem, ut absolveretur à crimine, cujus ex propriæ conscientiæ dictamine se reum agnoscebat, parocho dixit.

2 *Quod audire fas*] Id mysterium tanto silentio colendum, ut à nullo absque capitis periculo effutiatur: & idcirco etiam uni sacrificulo, semotis omnibus arbitriis, confessio auricularis fit.

3 *Indicentis satisfactionem*] Pro delictorum gravitate imponitur confitentibus pœna, quâ pro delictis satisfaciant.

4 *Semel Sacerdoti confessus sit*] Imo, quidni? Quandoquidem in potestate Sacerdotis est, cui confessio fit, peccata in totum remittere; ut Pontificii docent. Consule illorum libros, in quibus confessio-

colloquium habitum eſt cum anima. Summa huc evaſit. Roganti exorciſtæ, num qua via poſſet è cruciatu liberari: reſpondit illa, poſſe, ſi pecunia, quam reliquiſſet fraude partam, reſtitueretur. Ibi Faunus, Quid, inquit, ſi per bonos viros diſpenſaretur in pios uſus? Reſpondit, & hoc profuturum. Heic exhilaratus exorciſta, ſumma diligentia percunctatus eſt, quanta eſſet ſumma. Illa dixit ingentem: quod illi erat bonum atque commodum. Indicavit & locum, ſed procul diſſitum, ubi theſaurus heic defoſſus eſſet. Præſcripſit, in quos uſus vellet impendi. TH. In quos? AN. Ut tres ſuſciperent peregrinationem, quorum unus [1] adiret limina Petri, alter iret [2] ſalutatum Jacobum Compoſtellanum, tertius oſcularetur pectinem Jeſu, [3] qui eſt Treviris. Deinde per aliquot monaſteria magna vis pſalteriorum, ac miſſarum perageretur. Quod ſupereſſet, ipſe pro ſuo arbitratu diſpenſaret. Jam totus erat in theſauro Fauni animus; illum toto pectore devorarat. TH. Vulgaris morbus eſt, quanquam hoc nomine peculiariter [4] male audiunt Sacerdotes. AN. Ubi nihil eſſet omiſſum, quod ad pecuniæ negotium pertineret, exorciſta ſubmonitus à Polo, cœpit animam de curioſis artibus percunctari, [5] de alcumiſtica, deque

feſſionis hujus auricularis inuſitatas vires deſcriptas invenies.

1 *Adiret limina Petri*] Intelligit Baſilicam D. Petri in Vaticano Romæ, à Clero exſtructam, à Conſtantino Magno amplificatam, à Julio II. novo augmento renovatam, à Paulo V. forma & magnificentia, qua hodie conſpicitur, ædificatam.

2 *Salutatum Jacobum*] Jacobus Apoſtolus Hiſpanorum divus tutelaris magna ſuperſtitione Compoſtellæ colitur. Creditur illi templum conſtruxiſſe Alfonſus tertius Caſtiliæ Rex paulo ante ſæculum nonum. De Jacobo Compoſtellano vide ſuperius.

3 *Qui eſt Treviris*] Treviris ſua antiquitate omnes reliquas Galliæ civitates ſuperat. Hinc vulgatus verſiculus:

Ante Romam Treviris centum fuit octo viginti. Æneas Sylvius Romam antiquiorem eſſe ſcribit annis mille & trecentis. Adjacet Moſellæ. Pecten autem Chriſti ibidem reſervatus reponendus eſt inter alias reliquias, quibus credulæ plebi Papicolæ miſere illudunt.

4 *Male audiunt Sacerdotes*] Quantopere auro inhient etiam illi, quibus nefas aurum tractare, dudum orbi innotuit. Hinc recte Scaliger de iiſdem:

Quibus fuere dura ſaxa cervical:
Cavata rupes dormientibus cella:
Nunc inter aulæ viperas catervatim
Sues cruore pauperum ſaginantur.

5 *De Alcumiſtica*] Alcumiſtica ars ſeu alchimia ſcientia docens facere aurum vel argentum ex pulveribus metalli: vel aurum à cupro ſeparare.

1 *Ma-*

deque [1] magia. Et ad hæc anima quædam respondit pro tempore; cæterum pollicita, se plura indicaturam, simul atque illius opera liberata fuisset à pædagogo dæmone. Sit hic, si videtur, tertius fabulæ actus, In quarto Faunus cœpit ubique serio prædicare rem prodigiosam, nihil aliud crepare in colloquiis, in conviviis, polliceri monasteriis magnifica quædam: & omnino nihil jam humile loquebatur. Adiit locum, reperit signa, non ausus tamen est effodere thesaurum, quod anima injecisset scrupulum, ingenti periculo facturum, si prius, quam essent peractæ missæ, thesaurus attingeretur. Jam multis nasutioribus subolebat fucus. Cum tamen ille nusquam non deprædicaret suam stultitiam, clam admonitus est ab amicis, præsertim ab Abbate suo, ne, qui hactenus habitus esset vir prudens, nunc diversum de se specimen daret omnibus. Ille tamen nullius oratione potuit commoveri, quo minus crederet, rem esse seriam: adeoque penitus hæc imaginatio occupavit animum hominis, ut præter spectra & malos genios nihil somniaret, nihil loqueretur. Abierat mentis habitus in ipsam faciem, quæ sic pallebat, sic erat extenuata, sic dejecta, ut larvam esse diceres, non hominem. Quid multis? minimum aberat à vera dementia, ni celeri remedio succursum fuisset. TH. Nimirum hic erit extremus actus fabulæ. AN. Eum tibi reddam. Polus & hujus gener hujusmodi technam commenti sunt. Effinxerunt epistolam raris litteris descriptam; idque non in chartis vulgaribus, sed in his, in quibus aurifices reponunt bracteas auri, subrubentibus, ut scis, [2] luto. Epistolæ sententia hæc erat: *Faunus dudum captivus, nunc liber, Fauno liberatori suo optimo salutem æternam. Non est, mi Faune, cur te diutius in hoc negotio maceres; respexit Deus animi*

1 *Magia*] *Μαγεία* vox origine Persica, pro rerum abditarum scientia. Duplex autem traditur Magiæ species: altera complectitur rerum naturalium consummatam cognitionem: altera dæmonum invocationem abominandasque incantationes. *Goëtia* & *Thurgia* dicitur: & hoc loco indicatur.

2 *Luto*] Pro luteo. sic Virg. *Et croceo mutabit vellera luto*, pro luteo croco.

animi tui piam voluntatem; & illius merito me liberavit à suppliciis: ego nunc feliciter ago inter Angelos. Te manet locus apud Divum Augustinum, qui proximus est Apostolorum choro. Ubi veneris ad nos, agam tibi gratias coram. Interim cura, ut vivas suaviter. Datum [1] *è cœlo empyreo, Idibus Septembribus, anno millesimo quadringentesimo nonagesimo octavo, sub sigullo anuli mei.* Hæc epistola clam posita est in altari, ubi facturus erat rem divinam Faunus. Ea peracta, subornatus est, qui eum submoneret de re, quasi casu deprehensa. Nunc eam circumfert epistolam, & ostentat ceu rem sacram: nihilque credit certius, quam eam è cœlo perlatam ab angelo. TH. Istud non est liberasse hominem insania, sed mutasse insaniæ genus. AN. Sic est profecto, nisi quod nunc insanit suavius. TH. Antehac non soleo multum tribuere fabulis, quæ [2] vulgo feruntur de spectris, sed posthac multo minus tribuam: suspicor enim ab hominibus credulis, & Fauni similibus, multa pro veris prodita litteris, quæ simili artificio sunt adsimulata. AN. Ego pleraque hujus generis esse credo.

1 *E cœlo empyreo*] Ἐμπύριος οὐρανὸς appellatur à Theologis undecimum cœlum primum mobile ambitu suo complectens, Dei & beatorum sedes. Nomen adeptum ab igne, non quod revera ignitum sit, sed quod puritate reliquos cœlos longe post se relinquit.

2 *Vulgo feruntur*] Nihil verius hac sententia. Quis nescit, patriam nostram Batavorum insulam olim mirifice à spectris infestatam? Cum nempe sub pontificiæ ignorantiæ tenebris, ob nimiam credulitatem & stultam simplicitatem, à bardis monachis, vel deceptis, vel decipientibus, bruto hoc spectrorum fulmine terreretur.

Alcumistica.

[1] PHILECOUS, [2] LALUS.

PH. Quid est novæ rei, quod sic Lalus apud se ridet, ac pene in cachinnos solvitur, subinde [3] signans se cruce? Interpellabo felicitatem hominis. Salve multum, amicis-

1 *Philecous*] Avidus audiendi.

2 *Lalus*] Loquax.

3 *Signans se cruce*] Signatio crucis jam ante Constantinum in usu: sed Tertulliano teste, absque ulla Scripturarum lege. Pontificii, si Vasquezio fides, ceremonia illa Christi crucifixi auxilium invocant.

1 Qui

amicissime Lale. Videre mihi admodum felix. LA. Atqui felicior ero, si te impartiam hoc gaudio. PH. Fac igitur, quam primum me bees. LA. Nosti Balbinum? PH. Senem illum eruditum, ac vitæ etiam laudatæ? LA. Sic est, ut dicis; sed nullus est mortalium, [1] qui sapiat omnibus horis, aut qui sit undiquaque perfectus. Habet hoc vir ille inter multas egregias dotes nævi; jam olim insanit in artem, quam vocant alcumisticam. PH. Haud tu quidem nævum narras, sed insignem morbum. LA. Utcunque est, ille toties delusus ab hoc hominum genere, tamen dudum mirifice passus est, sibi dari verba. PH. Quo pacto? LA. Adiit illum Sacerdos quidam: salutavit honorifice: mox sic exorsus est: Doctissime Balbine, mirabere fortassis, quod ignotus sic interpellem te, quem scio nunquam non sanctissimis studiis occupatissimum. Annuit Balbinus, qui mos est illi; nam verborum est mire parcus. PH. Prudentiæ narras argumentum. LA. Verum alter prudentior sic pergit. Ignosces tamen huic meæ importunitati, si cognoris caussam, cur te adierim. Dic, inquit Balbinus, sed paucis, si potes. Dicam, inquit ille, quanto potero compendio. Scis, vir omnium doctissime, esse varia mortalium fata: ego nescio, utro in numero me ponam, felicium, an infelicium. Etenim si meum fatum altera ex parte contemplor, videor mihi pulchre felix; sin ex altera, nihil me infelicius. Urgente Balbino, ut rem conferret in compendium; Finiam, inquit, doctissime Balbine. Id erit mihi facilius apud virum, cui totum hoc negotium sic notum est, ut nulli notius. PH. Rhetorem mihi depingis, non alcumistam. LA. Mox audies alcumistam. A puero mihi, inquit, contigit hæc felicitas, ut artem omnium maxime expetendam discerem: illam, inquam, totius Philosophiæ [2] medullam alcumisticam.

1 *Qui sapiat omnibus horis*] Sensus vel citra interpretem liquet; nempe neminem esse, qui non aliqua parte vitæ desipiat ac peccet. Extat & apud Aristophanem in Ranis hic senarius: *Οὐκ ἔστιν ὅστις πάντ' ἀνὴρ εὐδαιμονεῖ, Haud vivit ullus omnibus felix modis.*

2 *Medullam alcumisticam*] Alcumisticæ, (ut vana & forte impia ars, præcipue ubi circa lapidem suum Philosophicum

cam. Ad nomen alcumiſtices nonnihil experrectus eſt Balbinus, geſtu duntaxat: cæterum gemitu juſſit, ut pergeret. Tum ille: Sed ô me miſerum, inquit, qui non inciderim in eam viam, quam oportuit. Cum Balbinus rogaſſet, quasnam vias diceret: Scis, inquit, optime, (quid enim te fugit, Balbine, virum undiquaque doctiſſimum?) duplicem eſſe hujus artis viam, alteram, quæ dicitur [1] *longatio*: alteram, quæ dicitur *curtatio*. At mihi malo quodam fato contigit in longationem incidere. Balbino ſciſcitante, quod eſſet diſcrimen viarum: Impudentem me, inquit, qui hæc apud te loquar, cui ſciam hæc omnia ſic eſſe nota, ut nulli notiora. Itaque ſupplex huc ad te accurri, ut miſertus noſtri, digneris impartire nobis viam illam feliciſſimam curtationis. Quo peritior es hujus artis, hoc potes minore negotio communicare nobis. Noli tantum Dei donum celare fratrem dolore periturum. Ita te Jeſus Chriſtus ſemper majoribus locupletet dotibus. Cum hic non faceret obteſtandi finem, Balbinus fateri coactus eſt, ſe prorſus ignorare, quid eſſet *longatio*, aut *curtatio*; jubet, exponat ipſe vim harum vocum. Tum ille; Quanquam, inquit, ſcio, me loqui peritiori; tamen, quando ita jubes, faciam. Qui totam ætatem in hac arte divina contriverunt, duabus rationibus [2] vertunt rerum ſpecies; altera, quæ brevior eſt, ſed pluſculum habet periculi: altera, quæ longior eſt, ſed eadem tutior. Ego mihi videor infelix, qui hactenus ſudarim in ea via, quæ meo animo non arridet, neque quenquam nanciſci potui, qui alteram, cujus amore depereo, vellet indicare.

phicum occupatur) nihilominus debetur mixtio cinabrii, purpuræ, minii, examen & ſequeſtratio metallorum, pulveris pyrii inventum.

1 *Longatio*] Non tantum Alcumiſtæ perverſa Philoſophandi ratione utuntur, ſed & abſonis verbis & ineptis terminis, ut artis futilitatem haud intellectis vocabulis abſcondant.

2 *Vertunt rerum ſpecies*] Egregie Agrippa: Alcumiſtica ſive ars, ſive fucus, ſive naturæ perſecutio dici debeat, profecto inſignis eſt eademque impunis impoſtura: cujus vanitas eo ipſo ſe facile producit, cum polliceatur, quæ natura nullo modo pati poteſt nec attingere: cum tamen ars omnis non poſſit naturam ſeparare, ſed illam imitatur, & longis paſſibus ſequitur, & multo fortior ſit vis naturæ, quam artis.

1 Lu-

dicare. Tandem Deus immisit in mentem, ut te adirem, virum non minus pium, quam doctum. Doctrina tibi præstat, ut facile possis dare, quod peto: pietas commovebit, ut velis opitulari fratri, cujus salus tibi in manu est. Ne longum faciam, cum hujusmodi sermonibus veterator ille amovisset à se suspicionem fuci; fidemque fecisset, sibi viam alteram esse perspectissimam: jam pridem pruriebat Balbino animus. Tandem non temperans sibi, Valeat, inquit, illa *curtatio*, cujus ego ne nomen quidem unquam audivi, tantum abest, ut teneam: dic mihi bona fide, *longationem* tenes exacte? Phy, inquit ille, ad unguem; sed displicet longitudo. Cum Balbinus rogasset, quantum temporis requireretur: Nimium, inquit; totus pene annus; sed interim tutissima est. Ne labora, inquit Balbinus, etiamsi toto biennio sit opus, modo fidas arti tuæ. Ut rem in pauca conferam, convenit inter eos, ut negotium aggrederentur clam in ædibus Balbini: hac lege, ut ille suppeditaret operam, Balbinus sumtum; [1] lucrum ex æquo ac bono divideretur: quanquam impostor modestus, ultro totum lucrum, quod provenisset, Balbino deferebat. utrinque juratum est de silentio, quod faciunt, qui mysteriis initiantur. Jam ilico numeratur pecunia, unde artifex mercaretur ollas, vitra, carbones, reliquaque, quæ ad instruendam officinam pertinent. Ibi noster alcumista suaviter in scorta, aleam & compotationes [2] decoquit eam pecuniam. PH. Hoc nimirum est [3] vertere rerum species. LA. Urgente Balbino, ut rem aggrederetur: An non tenes, inquit, illud, *Dimidium facti, qui bene cœpit, habet*? Magnum est bene præparare materiam. Tandem cœpit adornari fornax. Hic rursus erat opus novo auro, velut illecebra venturi auri. Siquidem ut

piscis

1 *Lucrum ex æquo ac bono*] Idem Agrippa: Omnes Alcumistæ credulorum hominum aures verbis ditant, pecunia inanes ut reddant loculos. Hinc se palam prodit hanc artem esse nullam, sed ingentes nugas & insanæ mentis inania commenta.

2 *Decoquit*] Decoquere pecuniam, est nequiter profundere. Inde *decoctores.*

3 *Vertere rerum species*] Nam id profitentur alcumistæ. Qui profundit, in id vertit, quo fruitur.

1 Un-

piscis non capitur absque esca, ita aurum alcumistis non provenit, nisi pars auri admisceatur. Interea Balbinus totus erat in supputationibus: subducebat enim, si [1] uncia pareret quindecim, quantum esset lucri rediturum ex unciis bis mille: tantum enim decreverat insumere. Cum hanc quoque pecuniam decoxisset alcumista, jamque mensem unum atque alterum multum operæ simulasset circa folles & carbones, roganti Balbino, ecquid procederet negotium; primum obmutuit: urgenti tandem respondit, *Sicut solent res præclaræ, quæ semper* [2] *difficiles habent aditus*. Caussabatur erratum in emendis carbonibus: quernos enim emerat, cum [3] abiegnis esset opus, aut [4] colurnis. Ibi perierant aurei centum; nec eo segnius [5] reditum est ad aleam. Data nova pecunia, mutati carbones. Jamque majore studio res cœpta est, quam antea; quemadmodum in bello milites, si quid secus accidit, quam vellent, virtute sarciunt. Cum menses jam aliquot ferbuisset officina, & exspectaretur fœtus aureus, ac ne mica quidem auri essent in vasis, (jam enim & illud omne decoxerat alcumista) inventa est alia caussatio, nimirum vitra, quibus usus fuerat non fuisse temperata, sicut oportuit. Etenim [6] ut non ex quovis ligno Mercurius fingitur, ita non quibuslibet vitreis conficitur aurum. Quo plus erat impensum, hoc minus libebat desistere. PH. [7] Sic solent

1 *Uncia*] Pars assis duodecima.

2 *Difficiles habent aditus*] Respicit ad proverbium, Δύσκολα τὰ καλὰ, *difficilia, quæ pulchra*. A Solone originem habere creditur, Pittaci se abdicantis imperio mollitiem & ignaviam taxante.

3 *Abiegnis*] *Abiegnum*, quod ex abiete constat.

4 *Colurnis*] *Colurnus, a, um.* quod est ex materia coryli, teste Servio. Festus tamen à corno arbore deduci ait.

5 *Reditum est ad aleam*] Alea proprie tessera, vel ipse ludus tesserarum: per metaphoram quævis fortuna & periculum. Inde modi loquendi, jacta est alea, jacienda est alea.

6 *Ut non ex quovis ligno, &c.*] Belg. *Alle hout is geen lepel-hout.* Id est, non omnium ingenia sunt accommodata disciplinis. Quidam enim, ut Fabius ait, rus ablegandi sunt. Allegoria sumta à fabris, seligentibus ligna, ex quibus quippiam conficiant. Erasmo in adagiis placet proverbium oportere referri ad magicum Mercurii simulachrum, quod non ex quavis materia, sed certo ligno scalpebant, alioquin non futurum idoneum ad artis magicæ usum.

7 *Sic solent*] Juxta illud Poëtæ:

Sic ne perdiderit, non cessat perdere lusor,
Et revocat cupidas alea sæpe manus.

ſolent aleatores; quaſi non multo ſatius ſit, hoc perdere, quam totum. Lv. Sic eſt. Dejerabat alcumiſtica, nunquam ſibi ſic impoſitum fuiſſe: nunc errore deprehenſo cætera fore tutiſſima, & hoc diſpendii, magno cum fœnore ſarturum ſeſe. Mutatis vitreis, tertia inſtaurata eſt officina. Admonebat alcumiſta, rem felicius ſucceſſuram, ſi Virgini matri, quæ, ut ſcis, Paraliis colitur, mitteret aliquot aureos dono: artem enim eſſe ſacram, nec abſque favore numinum rem proſpere geri. Id conſilium vehementer placuit Balbino homini pio, ut qui nullum prætermitteret diem, quin perageret rem divinam. Suſcepit religioſam profectionem alcumiſta, nimirum in proximum oppidulum, atque illic votivam pecuniam decoxit in ganeis. Reverſus domum nunciat, ſibi ſummam eſſe ſpem, negotium ex animi ſententia ſucceſſurum, adeo divam virginem votis ſuis viſam annuere. Ubi multo jam tempore ſudatum eſſet, ac ne mica quidem auri naſceretur uſquam, expoſtulanti Balbino reſpondit, ſibi nihil unquam tale accidiſſe in vita, toties artem experto, nec ſatis poſſe conjectare, quid eſſet in cauſſa. Quum diu divinatum eſſet, tandem illud venit in mentem Balbino, num quo die prætermiſiſſet audire ſacrum, aut dicere preces horarias, quas vocant: nam nihil ſuccedere his omiſſis. Ibi impoſtor, rem, inquit, acu tetigiſti. Me miſerum, ſemel atque iterum id admiſſum eſt per oblivionem, & nuper à prolixo convivio ſurgens, oblitus ſum dicere ſalutationem virginis. Tum Balbinus, non mirum, inquit, ſi res tanta non ſuccedit. Recipit artifex, ſe pro prætermiſſis ſacris duobus, duodecim auditurum, & pro unica ſalutatione, decem repoſiturum. Cum alcumiſtam prodigum ſubinde defeciſſet pecunia, nec ſuppeterent petendi cauſſæ, tandem hanc technam commentus eſt: rediit domum admodum exanimatus, ac voce lamentabili, Perii; inquit, funditus, Balbine, perii, actum eſt de capite meo. Obſtupuit Balbinus, & tanti mali cauſſam avebat cognoſcere. Subodorati ſunt, inquit, aulici, quod egimus; nec

aliud exſpecto, quam ut mox deducar in carcerem. Ad hanc vocem expalluit etiam ſerio Balbinus. Nam ſcis,[1] apud nos capitale eſſe, ſi quis alcumiſticam exerceat abſque Principis permiſſu. Pergit ille: Non, inquit, metuo mortem; utinam illa contingat! metuo quiddam crudelius. Roganti, quid hoc eſſet: Rapiar, inquit, aliquo in turrim: illic per omnem vitam cogar his laborare, quibus non libet. An ulla mors eſt, quæ non potior eſſe debeat, quam talis vita? Ibi res ventilata eſt conſultatione. Balbinus, quoniam callebat artem Rhetoricam,[2] pulſavit omnes ſtatus, ſi qua periculum vitari poſſet. Non potes, inquit, inficiari crimen? Nequaquam, ait ille. Inter regios ſatellites res ſparſa eſt: & habent argumenta, quæ dilui non poſſint. Ne defendi quidem factum poterat ob legem manifeſtam. Cum multis in medium adductis, nihil videretur firmi præſidii, tandem alcumiſta, cui jam opus erat præſenti pecunia: Nos, inquit, Balbine, lentis conſiliis agimus; atqui res poſcit præſens remedium. Jam arbitror adfuturos, qui me abripiant in malam rem. Denique cum nihil occurreret Balbino, tandem alcumiſta, nec mihi quidquam occurrit, inquit, nec quidquam ſupereſſe video, niſi ut fortiter peream: niſi forte hoc placet, quod unum ſupereſt, utile magis, quam honeſtum, niſi quod [3] durum eſt telum neceſſitas. Scis, inquit, hoc hominum genus avidum eſſe pecuniæ; eoque facilius corrumpi poſſe, ut ſileant. Quamvis durum ſit illis

1 *Apud nos*] Plin. lib. 30. cap. 1. refert, Britannos mire inſaniſſe in magiam, uſque ad ipſius ætatem. Sunt adhuc, qui in alcumiſtica parum ſobrii ſunt: quanquam lex capitalis appoſita eſt. Non tantum ars hæc à Repub. Romanis legibus pulſa, ſed in corpore Canonico prohibita. Diocletianus etiam Cæſar intelligens, apud Ægyptios latere libros, quibus ars alcumiſtica perfecte traderetur, (erant enim Ægyptii illius peritiſſimi) ubi omnes conquiſiviſſet, juſſit exuri.

2 *Pulſavit omnes ſtatus*] Nempe in genere Juridiciali, ſtatum conjecturalem, an poſſet inficias ire; finitivum, an de nomine rei movere quæſtionem & intricare judicem; qualitatis, an legibus & jure ſe excuſare; quantitatis, an facti crimen imminuere.

3 *Durum telum neceſſicas*] De re inevitabili. Belg. *Noot breekt wet.* Apud Livium invenies, Huic rei aliud invenietur telum. Fortaſſe ſumta metaphora à venantibus, qui telo appetunt, quod capere volunt. Unde & certa dicentur tela conſilia, quæ nunquam fallunt.

1 *Furcis*

illis [1] furciferis dare, quod profundant, tamen, ut nunc res sunt, nihil video melius. Idem visum est Balbino; ac numerat aureos triginta, quibus redimeret silentium. PH. Miram Balbini liberalitatem mihi prædicas. LA. Imo in re honesta citius dentem extudisses ab eo, quam nummum. Sic prospectum est alcumistæ, cui nihil erat periculi, nisi quod non haberet, quod daret amicæ. PH. Demiror, Balbino in tantum [2] nihil esse nasi. LA. Heic dumtaxat naso caret, in cæteris nasutissimus. Rursum nova pecunia instruitur fornax, sed præmissa ad Virginem matrem precatiuncula, ut cœptis faveret. Jam totus exierat annus, dum, illo nunc hoc, nunc illud caussante, [3] luditur opera, & perit impensa. Interim exstitit casus quidam ridiculus PH. Quisnam? LA. Alcumista furtivam consuetudinem habebat cum uxore cujusdam aulici: maritus concepta suspicione cœpit hominem observare. Tandem cum illi nuntiatum esset, sacrificum esse in cubiculo, præter exspectationem rediit domum, pulsat ostium. PH. Quid facturus homini? LA. Quid? nihil suave: aut occisurus erat: aut exsecturus. Ubi maritus instans minitaretur, se vi effracturum ostium, ni aperiret uxor, magnopere trepidatum est, & circumspicitur præsentaneum aliquod consilium. Nec erat aliud, quam quod ipsa dabat res. Abjecit tunicam, ac per fenestram angustam dejecit sese, non absque periculo, nec sine vulnere, ac fugit. Scis, tales fabulas illico spargi. Itaque permanavit & ad Balbinum. Neque id fore non divinarat artifex. PH. Heic itaque [4] medius tenetur. LA. Imo felicius elapsus est hinc, quam è cubiculo. Audi technam hominis. Nihil expostulabat Balbinus, sed nubi-

lo

1 *Furciferis*] Furcifer servus, qui coactus furcam colligatis ad eam manibus collo circumferre.

2 *Nihil esse nasi*] Nasus pro judicio: sic Horat. *Non quia nasus Illis nullus erat.*

3 *Luditur opera*] Simili fere modo dicimus, *Oleum & operam perdere*, hoc est, quicquid insumitur aut rei aut laboris, id omne deperdere.

4 *Medius tenetur*] De eo, qui sic tenetur, ut extricare sese nulla ratione possit. Translatum à palæstritis atque athletis, qui, si quem medium corripuerint, facillime vincunt.

lo vultu satis indicabat, se non ignorare, quod vulgo ferebatur. Noverat ille, Balbinum esse virum pium, in nonnullis, pene dixerim superstitiosum. Et qui tales sunt, in quamvis magno peccato facile condonant supplici. Itaque data opera injicit mentionem de successu negotii, queritans non perinde succedere, ut solet, aut vellet: addebat, se vehementer mirari, quid esset in caussa. Ibi per occasionem commotus Balbinus, qui alioqui videbatur destinasse silentium, & erat, qui facile commoveretur: Non est, inquit, obscurum, quid obstet; peccata obstant, quo minus succedat, quod à puris pure tractari convenit. Ad hanc vocem artifex procubuit in genua, subinde tundens pectus, & vultu voceque lacrimabili: Verissimum, inquit, dixisti, Balbine: Peccata, inquam, obstant: sed mea peccata, non tua: non enim pudebit me turpitudinem meam apud te, velut apud Sacerdotem sanctissimum, confiteri. Vicerat me carnis infirmitas, pertraxerat me Satanas in laqueos suos. Et ô me miserum! è sacrifico factus sum adulter. Non tamen omnino periit hoc munus, quod misimus Virgini matri. Perieram certo exitio, ni illa succurrisset. Jam maritus effringebat fores, fenestra erat arctior, quam ut possem elabi: in tam præsentaneo periculo venit in mentem sanctissimæ Virginis; procidi in genua, obtestatus sum, si gratum fuisset munus, ut opitularetur. Nec mora, repeto fenestram (sic enim urgebat necessitas) & satis amplam reperi ad effugium. PH. Credidit ista Balbinus? LA. Credidit? Imo etiam ignovit, & admonuit religiose, ne se præberet ingratum beatissimæ Virgini. Numerata est rursus pecunia danti fidem, se posthac rem sacram pure tractaturum. PH. Quis tandem finis? LA. Perlonga est fabula: sed ego paucis absolvam. Cum ejusmodi commentis diu lusisset hominem, neque mediocrem pecuniarum vim ab eo extorsisset, tandem venit ille, qui nebulonem à puero noverat. Is facile divinans, illum idem agere apud Balbinum, quod nusquam non egerat, clam aggreditur illum; exponit

nit, qualem artificem domi suæ foveret, monet, ut quam primum ablegat hominem, ni mallet, ipsum aliquando [1] compilatis scriniis fugere. PH. Quid heic Balbinus? videlicet curavit hominem conjiciendum in carcerem? LA. In carcerem? Imo numeravit viaticum, obtestans per omnia sacra, ne, quod accidisset, effutiret. Et sapuit, mea quidem sententia, qui hoc maluerit, [2] quam esse fabula conviviorum, & fori; deinde venire in [3] periculum confiscationis. Nam impostori nihil erat periculi, artis tantum tenebat, quantum asinus quivis; & in hoc genere favorabilis est impostura. Quid si furti crimen intentasset, à suspendio tutum [4] reddebat unctio; neque quisquam lubens gratis alat talem in carcere. PH. Miseresceret me Balbini, nisi ipse gauderet deludi. LA. Nunc mihi properandum est in aulam: alias referam his etiam multo stultiora. PH. Cum vacabit, & audiam lubens, & fabulam fabula pensabo.

1 *Compilatis scriniis*] Undique surreptis, in unum congestis, & clam abductis scriniis. Horat. *Ne me compilasse putes Crispini scrinia lippi.*

2 *Quam esse fabula conviviorum*] Salse & vere Agrippa: Adeo, ait, miseri alcumistæ, ut, quam metallis inferre conabantur metamorphosim, in se ipsis experiantur, effecti jam ex alcumistis cacochymici, ex medicis mendici, ex saponistis cauponistæ, ludibriumque populi, stultitiaque patens, & fabula vulgi, & qui juniores in mediocritate vivere contempserunt, per omnem vitam alcumistarum fraudibus expositi jam senes facti, in summa paupertate mendicare compelluntur, ac tanta calamitate constituti, pro favore & misericordia, insuper contemptum risumque reportant.

3 *Periculum confiscationis*] Non tantum Romanis legibus & in jure Canonico alcumistica prohibita, sed & hodieque multis diversorum Principum constitutionibus sub pœna confiscationis & alibi etiam corporalis supplicii damnata.

4 *Reddebat unctio*] Unctione enim sua sacrificuli tuti redduntur à suppliciis, quæ magistratus sontibus irrogant.

[1]HIPPOPLANUS.

AULUS, PHÆDRUS.

Av. DEum immortalem, [2]ὡς σεμνοπροσωπεῖ noster Phædrus & subinde in cœlum suspicit! Adoriar. Quid accidit novæ rei Phædre? Ph. Quam ob rem istud interrogas, Aule? Av. Quoniam è Phædro mihi videris [3]factus Cato; tanta est in vultu severitas. Ph. Non mirum, amice; modo confessus sum peccata mea. Av. Phy, jam desino mirari: sed dic, age, bona fide confessus es omnia? Ph. Omnia, quæ quidem in mentem veniebant, unico dumtaxat excepto. Av. Cur unum hoc reticuisti? Ph. Quia nondum potuit mihi displicere. Av. Oportet esse peccatum suave. Ph. An peccatum sit; nescio: sed tamen, si vacat, audies. Av. Audiam equidem lubens. Ph. Scis, quanta sit impostura apud nostros in his, qui vendunt, aut locant equos? Av. Plus scio, quam vellem, non semel ab illis delusus. Ph. Nuper incidit mihi iter, cum satis prolixum, tum etiam accelerandum. Adeo quendam [4]ex illis, quem dixisses ejus generis minime malum; & intercedebat mihi cum homine nonnihil etiam amicitiæ. Narro, mihi rem esse seriam; opus esse præstrenuo equo: si unquam præbuisset, se mihi bonum virum nunc præstaret. Ille pollicetur, sese sic mecum acturum, ut ageret cum fratre suo carissimo. Av. Fortassis & fratri impositurus. Ph. Inducit in stabulum, jubet, ut eligam ex omnibus equis, quemcunque vellem. Tandem unus plus cæteris arridebat. Ille probat judicium meum, dejerans, eum equum frequenter à multis expetitum esse; se eum maluisse servare amico singulari, quam ignotis addicere. Conventum est de pretio: numeratur pecunia præsens, conscendo. Mira alacritate gestiebat equus in egressu; dixisses, feroculum esse: nam

1 HIPPOPLANUS] Qui imponit in vendendis equis.

2 Ὡς σεμνοπροσωπεῖ] Id est, severitatem vultu præfert?

3 *Factus Cato*] Nota Catonis gravitas.

4 *Ex illis*] Supple, equisonibus, equorum venditoribus aut locatoribus.

1 *Par*

nam erat obesulus & pulchellus. Ubi jam equitassem sesquihoram, sensi plane lassum, ne calcaribus quidem impelli posse. Audieram, tales ab illis ad imposturam ali, quos è specie judicares insignes, cæterum laboris impatientissimos. Ego continuo mecum, Captus sum. Age, [1] par pari referam, ubi rediero domum. AV. Quid heic consilii capiebas eques absque equo? PH. Id quod res dabat: deflexi in proximum vicum, illic clam apud quendam mihi notum deposui equum, & conduxi alterum: profectus sum, quo destinaram; reversus sum, reddo conductitium equum, reperio [2] meum sophistam, ut erat, obesum & pulchre requietum: eo vectus, redeo ad impostorem; rogo, ut in stabulo suo alat dies aliquot, donec repetiero. Percunctatur, quam commode me gesserit: Ego vero dejero per omnia sacra, me nunquam in vita conscendisse tergum equi felicioris; volasse potius, quam ambulasse, nec tam longo itinere unquam sensisse lassitudinem, nec pilo factum ob laborem macriorem. Hæc cum illi persuasissem esse vera, tacitus secum cogitabat, equum illum alium esse, quam hactenus suspicatus esset. Itaque priusquam abirem, rogabat, num mihi venalis esset equus: primo negabam: quod si incideret iter denuo, non facile fore nancisci similem: attamen nihil esse mihi tam carum, quod non esset venale pretio largo, etiamsi quis me ipsum, inquam, cuperet emtum. AV. Næ tu pulchre [3] Cretensem agebas cum Cretensi. PH. Quid multis? Non dimittit me, nisi pronunciata equi [1] indi-

1 *Par pari referre*] Gr. ἴσον ἴσῳ ἀντιφέρειν. Quo monemur, ut tales simus in alios, quales in nos illos experimur. Videtur natum proverbium à compotationibus veterum Græcorum, apud quos æqualibus cyathis bibere mos erat. Erat enim hæc vox ἴσον ἴσῳ solennis inter propinandum. Eâ significabant, aut pares esse cyathos aut tantundem additum aquæ, quantum inesset vini.

2 *Meum sophistam*] Id est, fucatum equum.

3 *Cretensis Cretensem*] Scilicet conatur circumvenire. Utemur autem, quoties improbus agit cum improbo, perfidus cum perfido. Sumptum à Cretensium moribus, quos plurimis conviciis incessit antiquitas. Belg. *Sy hebben malkander gevonden.* Sic & dicimus *Cretiza cum Cretensi*, hoc est, adversus mendacem agito mendaciis *Cretizare* enim mentiri est, adeo suis mendaciis innotuerunt Cretenses. *V. Eruditiss. J. Alberti Observ. ad Pauli Epist. ad Tit. c. 1. com. 12.* A.

[1] indicatura. Indicavi non paullo pluris, quam emeram. Digressus ab homine, mox suborno, qui mihi partem agat hujus fabulæ, pulchre instructum atque edoctum: is ingressus domum, inclamat locatorem, ait, sibi opus esse insigni equo, & laboris egregie patienti. Alter ostendit multos, & pessimum quemque maxime prædicat; solum illum, quem mihi vendiderat, quoniam existimabat vere talem, qualem prædicaveram, non laudat. At alter ilico rogat, num & ille venalis esset, nam descripseram illi formam equi, & locum indicaram. Locator primum obticescere, atque alios ambitiose prædicare. Cum iste cæteris utcunque probatis, semper ageret de uno illo, tandem locator apud se; Plane fefellit me judicium de illo equo, siquidem hic peregrinus statim agnovit hunc inter omnes. Cum instaret ille, tandem hic, Venalis est, inquit, sed pretio fortasse deterreberis. Non est, inquit ille, magnum pretium, si rei dignitas respondeat: indica. Indicavit aliquanto pluris, quam indicaram ipsi, captans & hoc lucri. Tandem convenit de pretio, [2] datur arrha satis magna, nempe regalis aureus, ne qua suspicio incideret simulatæ emtionis. Emtor jubet, equo dari pabulum; se mox ait rediturum, & abducturum, dat etiam stabulario [3] drachmam. Ego simul atque cognovi, pactionem esse firmam, sic ut rescindi non posset, rursus ocreis & calcaribus armatus redeo ad locatorem, anhelus clamo. Adest ille; rogat, quid velim. Ilico, inquam, adornetur equus meus: Nam è vestigio proficiscendum est ob rem maxime seriam. Atqui modo, inquit, mandabas, ut aliquot dies alerem equum tuum. Verum, inquam, sed præter exspectationem objectum est negotium, idque regium, quod nullam patitur dilationem. Heic ille: eliges

ex

1 *Indicatura*] Æstimatio. τίμησις. Gall. *le pris.*

2 *Datur arrha*] Arrha vel arra vel arrhabo, sumitur pro omni eo, quod datur ad contractus confirmationem.

3 *Drachmam*] Δραχμὴ non tantum ponderis genus; sed &, ut hoc loco, nummus ejusdem valoris cum denario Romano.

1 Sta-

ex omnibus, quem voles; tuum habere non potes. Rogo, quam ob rem? Quoniam venditus est, inquit. Ibi ego simulata magna perturbatione: Prohibeant, inquam, Superi, quod dicis. Hoc objecto itinere non venderem eum equum, etiam si quis numeret quadruplum. Incipio rixam, clamo, me perditum. Tandem incaluit & ille; Quid opus, inquit, his jurgiis? Indicasti equum, ego vendidi: si numero pretium, nihil habes, quod mecum agas, sunt in hac urbe leges: ad exhibendum equum me non potes compellere. Cum diu clamassem, aut equum exhiberet, aut emtorem, tandem iratus numerat pretium. Emeram quindecim aureis, æstimaram viginti sex. Ille æstimarat triginta duobus. Cogitabat apud se, præstat hoc lucri facere, quam equum reddere. Abeo dolenti similis, ac vix placatus etiam data pecunia. Ille rogat, ut boni consulam; se aliis in rebus pensaturum hoc incommodi. Sic impositum est impostori. Habet equum nullius pretii. Exspectat, ut, qui arrham dedit, veniat numeratum pecuniam. At nemo venit, nec unquam venturus. AV. Interim nunquam tecum expostulavit? PH. Qua fronte, aut quo jure id faceret? Convenit quidem semel atque iterum, conquestus est de fide emtoris. Verum ego ultro expostulavi cum homine, dicens, illum eo malo dignum, qui præpropera venditione tali equo me spoliarit. Hoc est crimen tam bene collocatum, mea sententia, ut non possim inducere animum confiteri. AV. Ego mihi [1] statuam poscerem, si quid tale designassem; tantum abest, ut confessurus sim. PH. An ex animo loquaris, nescio; mihi tamen addis animum, quo magis lubeat talibus [2] facere fucum.

1 *Statuam poscerem*] Honoris gratia statuæ ponebantur bene meritis de Republica. Hinc Cassiodorus: Amore Principum constat inventum, ut simulachris æneis fides servaretur imaginis, quatenus ventura progenies authorem videret, qui sibi rempublicam multis beneficiis obligasset. Eodem Cassiodoro & Symmacho testibus, bellica virtus prima & præcipua causa fuit dedicandarum statuarum: sequentibus vero sæculis idem honor eruditis exhibitus.

2 *Facere fucum*] Pro eo, quod est imposturam & artificiosa dissimulatione deludere. Est aurum *fucus*, color fictitius, vero colori superadditus.

[1] ΠΤΩΧΟΛΟΓΙΑ.

[2] Irides, [3] Misoponus.

Ir. Quam ego huc novam avem video advolare? Agnoſco faciem, ſed veſtis non convenit. Aut ego prorſus hallucinor, aut hic eſt Miſoponus. Audendum eſt: compellabo hominem, quam libet pannoſus. Salve, Miſopone, Mi. Iridem video. Ir. Salve, Miſopone. Mi. Tace, inquam. Ir. Quid? an ſalvere non vis? Mi. Non iſto quidem nomine. Ir. Quid accidit? an non es idem, qui fueras? An cum veſte mutatur & nomen? Mi. Non; ſed vetus receptum eſt. Ir. Quis tum eras? Mi. [4] Apitius. Ir. Ne te pudeat veteris ſodalis, ſi quid melioris obtigit fortunæ: non diu eſt, quod eras ordinis noſtri. Mi. Concede huc, ſodes, & audies rem omnem. Non pudet ordinis veſtri, ſed pudet primi ordinis. Ir. Quem ordinem narras? Franciſcanorum? Mi. Nequaquam, ô bone, [5] ſed decoctorum. Ir. Næ tu iſtius ordinis ſodales habes quam plurimos. Mi. Eram re lauta; prodegi ſtrenue. ubi res defecit, nullus agnoſcebat Apitium. Profugi pudore, verti me ad veſtrum collegium: hoc malui, quam fodere. Ir. Sapuiſti. Sed unde ſubito novus nitor corporis? Nam de veſte mutata non perinde miror. Mi. Quam ob rem? Ir. Quia [6] Dea Laverna multos ſubito ditat. Mi. An ſuſpicaris, me fur-

1 Πτωχολογία] Id eſt, ſermo de mendicis. à πτωχὸς, *mendicus*, & λόγος, *ſermo*.

2 *Irides*] Irides vox patronymica, quaſi dicas *Iri filium*. Nota autem eſt *Iri* Ithacenſis mendici, aſſeclæ procorum Penelopes paupertas: ita ut in proverbium abierit, *Iro pauperior*. Ab Ulyſſe domum reverſo interfectus eſt pugno.

3 *Miſoponus*] Oſor laborum ex μισῶ, *odi*, & πόνος, *labor*.

4 *Apitius*] Apitius helluo maximus, qui non tantum Capitolii vectigal & Principum congiaria decoxit, ſed & librum de gulæ irritamentis reliquit: Se ipſum laqueo ſuſpendit, cum ſubductis rationibus ex ſeſtertio millies, quod in culinam congeſſerat, centies tantum ſupereſſe ſibi cognoviſſet.

5 *Sed decoctorum*] Decoctor, qui bona ſua abligurit, & dilapidando in fumum & nihilum vertit.

6 *Dea Laverna*] Laverna Dea ſub cujus tutela fures, in cujus obſcuro loco furta diſtribuebant. Hinc & Romæ *Porta Lavernalis* à templo proximo Savernæ ab eadem fures etiam *Laverniones*.

furto paraſſe rem? Ir. Hoc fortaſſis ignavius. Rapina igitur. Mi. Non per veſtram [1] Peniam, neque furto, neque rapina. Sed de nitore corporis prius expediam, quod tibi videtur mirabilius. Ir. Nam apud nos eras totus ulceroſus. Mi. Nimirum ſum uſus amiciſſimo medico. Ir. Quonam? Mi. Non alio, quam me ipſo, niſi ſi quem arbitraris mihi me ipſo amiciorem. Ir. Atqui neſciebam, te callere rem medicam antehac. Mi. Totum illum ornatum ipſe [2] pigmentis affixeram, thure, ſulphure, [3] reſina, [4] viſco, linteis, cruore. Ubi viſum eſt, quod affixeram, detraxi. Ir. O impoſtorem! nihil te videbatur miſerabilius. Poteras in tragœdia ſuſtinere [5] perſonam Job. Mi. Sic tum ferebat egeſtas; quamquam fortuna nonnunquam & cutem mutare ſolet. Ir. Dic igitur de fortuna. Repertus eſt theſaurus aliquis? Mi. Non; ſed repertus eſt quæſtus veſtro paulo commodior. Ir. Quî potuiſti facere quæſtum, cum non ſuppeteret ſors? Mi. [6] Artem quævis terra alit. Ir. Intelligo. Dicis [7] artem incidendi loculos. Mi. Bona verba. Dico artem alcumiſticam. Ir. Vix quindecim dies ſunt, quod nos reliquiſti, & artem aſſequutus es, quam alii vix multis annis perdiſcunt? Mi. Nactus ſum viam compendiariam.

Ir.

1 *Penia*] Paupertas. Dea apud Ariſtophanem.

2 *Pigmentis*] Pigmentum, fucus ad pingendam faciem, quo utuntur puellæ ad gratiam & venuſtatem ori conciliandam. Belg. *Blanckquetſel*. Solent etiamnum aſtutiores mendici iſtiuſmodi centonibus, ſanguinolentis linteolis, viſco & reſina illitis faſcibus multiſque emplaſtris corpus circumligare, aliquando etiam mutila membra mentiri, ut obvios ad miſericordiam & largiores eleemoſynas commoverent.

3 *Reſina*] Eſt humor arborum oleoſus, è vivis manans arboribus, mellis in modum fluidus, concretus & durus. Belg. *Herſt*.

4 *Viſcum*] Eſt gluten, quod fit è viſci baccis, irretiendis avibus. B. *Vogel-lijm*.

5 *Perſonam Job*] Ex ſacris literis Jobi miſeria & corpus ulceribus miſere obſitum ſatis nota ſunt cuivis.

6 *Artem quævis terra alit*] Proverbialis ſententia eſt, qua ſignificatur, certiſſimum viaticum eſſe eruditionem aut artificium aliquod: nam hæc neque eripi poſſunt à latronibus, neque gravant circumferentem, quocunque terrarum abeas, te comitantur.

7 *Artem incidendi loculos*] Diverſas vox hæc ſignificationes obtinet. Hic autem pro ſacculo in quo pecunia aſſervatur, ſumitur: ut ex ſepuenti voce *incidere* liquet.

Ir. Quam, obsecro? Mi Ars vestra conflaverat mihi quatuor ferme aureos. bona quadam fortuna incidi in veterem congerronem, qui nihilo felicius rem administrarat, quam ego. Compotabamus: cœpit, ut fit, narrare suas fortunas: paciscor hac lege, ut ille biberet immunis, mihi communicaret artem. Communicavit bona fide: ea nunc vectigal est mihi. Ir. Non licet discere? Mv. Tibi vel gratis impartiam, ob pristinum sodalitium. Scis, nusquam non inveniri plurimos hujus artis avidissimos. Ir. Audivi, & credo. Mi. In horum familiaritatem quacunque occasione memet insinuo, jacto artem. Ubi sensero [1] larum hiantem, [2] escam paro. Ir. Quo pacto? Mi. Ultro eos moneo, ne temere credant ejus artis professoribus. Nam plerosque esse impostores, id agentes præstigiis suis, ut [3] exhauriant loculos incautorum. Ir. Istuc procemii parum accommodum tuo negotio. Mi. Imo illud etiam addo, ne quid mihi ipsi credant, ni rem certam oculis ac manibus deprehenderint. Ir. Miram artis fiduciam mihi narras. Mi. Jubeo, illos adesse, dum peragitur [4] metamorphosis: jubeo, attentos esse: quoque minus dubitent, jubeo, ut ipsi manibus rem omnem peragant, me procul spectante, nec digitum admovente: liquefactam materiam jubeo, ut purgent ipsi, aut aurifici purgandam deferant: prædico, quantum argenti aurive sit eliquandum: denique quod eliquatum est, jubeo, ut pluribus aurificibus deferant ad [5] Lydium lapidem explorandum. Reperiunt pondus prædictum, reperiunt purgatissimum aurum aut argentum: nihil enim refert, nisi quod minore periculo mihi quidem res tentatur in argento. Ir. Proinde nihil habet ars tua fuci? Mi. Imo merus fucus est. Ir. Nondum

1 *Larum hiantem*] *Larus hians* dicebatur, ubi quis avidus inhiaret prædæ. Est enim *larus* avis avida, voraxque. *V. Schol. & Ill. Spanh. ad Arist. Nub. v.* 591. A.

2 *Escam*] Esca, δέλεαρ, qua capiuntur pisces & aves.

3 *Exhauriant loculos*] De impostura Alcumistarum consule antecedens colloquium.

4 *Metamorphosis*] Μεταμόρφωσις transfiguratio à *μεταμορφόω* transformo.

5 *Lydium lapidem*] Lydius lapis vocatur coticula, qua explorant aurum. Belg. *Een Toet-steen.*

1 *Dul-*

dum video præſtigium. Mi. Faxo, ut videas. Primum paciſcor de mercede; eam nolo mihi numerari, niſi prius edito artis experimento. Trado illis pulviſculum, quaſi hujus vi conficiatur totum negotium. Rationem conficiendi pulveris non communico, niſi magna mercede redemerint. Exigo jusjurandum, ne proferant arcanum artis intra ſex menſes cuiquam mortalium aut immortalium. Ir. Nondum audio fucum. Mi. Fucus omnis eſt in uno carbone in hoc parato. Excavo carbonem; in eum infero liquefactum argentum, quantum prædico reddendum: poſt infuſum pulverem, ſic inſtruo vas, ut non ſolum inferne & à lateribus cingatur prunis, verum etiam ſuperne: perſuadeo, hoc eſſe artis. Inter carbones, qui ſuperne imponuntur, unum admiſceo, qui tegit argentum, aut aurum. Id vi caloris liquefactum defluit in reliquam materiam, quæ liqueſcit, puta ſtannum, aut æs: repurgatione facta invenitur, quod admixtum eſt. Ir. Ars expedita: ſed quomodo fallis, ſi alter rem agat ſuis manibus? Mi. Cum is me præſcribente perfecit omnia, priuſquam moveatur vas alcumiſticum, accedo tandem, & circumſpicio, ne quid forte ſit omiſſum. Ajo, mihi videri ſuperne deeſſe unum atque alterum carbonem, clam appono meum; fingo, me eum tollere ex acervo reliquorum, aut illic ante ſic poſitum, ut nulli poſſit agnoſci, & illum fallere. Tollo. Ir. Cæterum cum illis abſque te periculum facientibus non ſuccedit, quid adfers? Mi. Mihi nihil eſt periculi, jam numerata pecunia. Aliquid commini ſcor, aut ollam fuiſſe inſinceram, aut carbones vitioſos, aut ignem parum ſcite temperatum. Denique pars eſt artis, quam profiteor, non diu hærere in eodem loco. Ir. An tantus eſt proventus iſtius artis, ut te poſſit alere? Mi. Et quidem ſplendide: poſthac tu quoque, ſi ſapis, relinques iſtam miſeriam, & noſtro accedes ordini. Ir. Imo citius illud agam, ut te revocem in noſtrum ordinem. Mi. Ut volens repetam, quod ſemel effugi, ac deſeram bonum, quod inveni? Ir. Habet hoc noſtra pro-

feſſio,

fessio, [1] dulcescit assuetudine. Proinde cum multi sint, qui deficiant ab instituto divi [2] Francisci, aut Benedicti; quem unquam vidisti, qui diutius versatus in ordine nostro defecerit? Nam tam paucis mensibus vix gustare poteras, quid esset mendicitas. MI. Is gustus me docuit, esse rem omnium miserrimam. IR. Cur igitur nemo deficit? MI. Fortasse quia natura miseri sunt. IR. Ego hanc miseriam ne cum regum quidem fortuna commutarim. Nihil enim regno similius, quam mendicitas. MI. Quid ego audio? nihil nivi similius, quam carbo. IR. Dic mihi, qua re potissimum beati sunt reges? MI. Quia faciunt, quod animo collubitum est. IR. Ista libertas, qua nihil suavius, nemini regum magis adest, quam nobis. Nec dubito, quin multi reges sint, qui nobis invideant. Sive bellum est, sive pax, nos tuto vivimus: non describimur ad militiam, non vocamur ad munia publica, non [3] censemur: cum populus expilatur exactionibus, nullus inquirit in vitam nostram: si quid admissum est etiam atrocius, quis dignetur in jus vocare mendicum? Etiam si pulsamus hominem, pudet pugnare cum mendico. Regibus nec in pace, nec in bello licet suaviter agere: & quo majores sunt, hoc plures metuunt. Nos, veluti Deo sacros, etiam religione quadam metuit vulgus offendere. MI. Sed interim sordescitis in pannis, & casulis. IR. Quid ista faciunt ad veram felicitatem? Extra hominem sunt, quæ narras. His pannis debemus nostram felicitatem. MI. At vereor, ne vobis brevi peritura sit felicitatis istius bona pars. IR. Quî sic? MI. Quia jam hoc mussant civitates, ne mendicis liberum sit, quo libet, evagari, sed unaquæque civitas suos alat mendicos, & in his, qui

1 *Dulcescit assuetudine*] Ita revera habet. Respiciebat huc Lacon ille, mendico stipem petenti respondens: si darem tibi & magis mendicares: nam huic tuæ deformitati causam præbuit is, qui primus tibi dedit, eoque te ignavum reddidit.

2 *Francisci, aut*] Franciscani enim & Benedictini Monachi ex ordine sunt mendicantium.

3 *Censemur*] Unde & census dicitur, quum numeratis singulis ac facultatibus æstimatis, indicitur exactio.

Ad

qui valent, adigantur ad laborem. IR. Cur hoc moliuntur? MI. Quia comperiunt, ingentia facinora sub mendicitatis prætextu perpetrari. Deinde non minimam perniciem ex vestro ordine nasci. IR. Istiusmodi fabulas frequenter audivi. Id fiet [1] ad Calendas Græcas. MI. Fortasse citius, quam velles.

1 *Ad Calendas Græcas*] Pro nunquam: propterea quod Græci non habent Calendas, more Latinorum, sed *νεμηνίας*, id est, novilunia. Atque ad lunæ recursus Græci solvebant usuras. Belg. *Als daer twee sondagen in een weeck komen.*

Convivium Fabulosum.

[1] POLYMYTHUS, GELASINUS, EUTRAPELUS, ASTÆUS, PHILYTHLUS, PHILOGELOS, EUGLOTTUS, LEROCHARES, ADOLESCHES.

PO. UT non decet civitatem bene institutam esse sine legibus ac principe, ita nec convivium oportet [2] *ἄναρχον* esse *καὶ ἄνομον*. GE. Istuc vero perplacet, ut unus totius populi nomine respondeam. PO. Heus puer, adfer huc talos; horum suffragiis decernetur regnum, cuicunque faverit Jupiter. EU. Euge, Eutrapelo favit Jupiter. Non fuere sortes cæcæ; non poterat magis idoneus eligi, etiamsi per singulas tribus viritim collecta fuissent [3] puncta. Vulgo jactatur proverbium non tam vanum, quam parum Latinum, *Novus Rex*, *novus Lex*. [4] *Νομοθέτει γοῦν, ὦ βασιλεῦ.* EUT. [5] Quod felix faustumque sit huic convivio: Primum edico,

1 *Polymythus*] Fabulosus. *Gelasinus*, ridiculus. *Eutrapelus*, facetus. *Astæus*, urbanus. *Philythlus*, amans nugarum. *Philogelos*, amans risum. *Euglottus*, bene linguax. *Lerochares*, qui gaudet nugis. *Adolesches*, nugator.

2 Ἄναρχον] Ἄναρχος, *sine principe & sine superiore.* ἄνομος, *sine lege, exlex.*

3 *Puncta*] Sic *omne tulit punctum*, pro eo, quod est, omnium sententia & comprobatione. Translatum à consuetudine comitiorum, ubi tabella circumferri consuevit, in qua puncto apposito significabant, cui candidatorum suffragarentur.

4 Νομοθέτει] Id est, statue leges igitur, ὦ Rex.

5 *Quod felix*] Ab hac solenni precatione solebant olim auspicari, qui rem seriam agebant apud populum.

I Τὸ

edico, ne quis heic proferto præter ridiculas fabulas. Cui deerit fabula, drachma multator; ea pecunia in vinum insumitor. Atqui in legitimis fabulis etiam ex tempore conficta habentor, modo servetur [1] τὸ πιθανὸν, καὶ τὸ πρέπον. Si nulli defuerit fabula, duo, quorum alter lepidissimam, alter frigidissimam fabulam dixerit, vini pretium pendunto. Convivator à vini sumtu immunis esto; ciborum sumtum unus suppeditato: hujus rei si quid inciderit controversiæ, Gelasinus arbiter ac judex esto. Hæc si vos sciveritis, rata sunto. Qui legi parere noluerit, abito: sic tamen, ut postridie ad compotationem redire jus fasque sit. GE. Legem à rege latam nostris suffragiis ratam esse volumus. Sed unde proficiscetur fabularum circulus? EVT. Unde, nisi à convivatore? AS. Licetne, rex, dicere [2] tria verba? LVT. An tu credis, nefastum esse convivium? AS. Jureconsulti negant, legem esse, quæ non sit æqua. EVT. Assentior. At tua lex æquat optimam fabulam pessime. EVT. Ubi voluptas quæritur, ibi non minus laudis promeretur, qui pessime dixit, quam qui optime, eo quod non minus delectet. Velut inter cantores nemo voluptati est, nisi qui aut insigniter bene cecinerit, aut egregie malè. Nonne plures rident audito coccyce, quam audita luscinia? Heic mediocritas laudem non habet. AS. At cur plectuntur, qui laudem auferunt? EVT. Ne nimia felicitas provocet illis [3] Nemesim aliquam, si simul & laudem auferrent & immunitatem. AS. [4] Per Bromium, [5] Minos ipse nunquam tulit legem æquiorem. PHILY. Nullam feres legem de modo bibendi? EVT.

1 *Τὸ πιθανὸν*] id est, verisimile. *τὸ πρέπον*, id est, decorum.

2 *Tria verba*] Dixit pro paucis. Quod alter ludens torquet ad dies nefastos, in quibus justitium erat, nec licebat prætori dicere tria verba, do, dico, addico. Sic *Ovidius*:

Ille nefastus erit, per quem tria verba silentur.

3 *Nemesim*] Quam Deam esse putant insolentiæ & arrogantiæ vindicem; quæque spes immoderatas & vetet & puniat.

4 *Per Bromium*] Sic dictus Bacchus, ἀπὸ τοῦ βρέμειν, hoc est, *fremere*.

5 *Minos*] *Minos*, Rex Cretensium, qui primus illis leges dedit, & ob justitiam apud inferos judex factus, cum Æaco & Rhadamantho.

1 *Exem-*

EVT. Dispectare, sequar [1] exemplum Agesilai Lacedæmoniorum regis. PHILY. Quid is fecit? EVT. Is cum tempore quodam [2] symposiarchus talorum arbitrio delectus esset; rogante [3] architriclino, quantum cuique vini juberet apponi: Si largior, inquit, vini copia parata est, dato cuique, quantum poposcerit: si malignior, omnibus ex æquo distribuito. PHILY. Quid sibi voluit Lacon ille, cum hæc diceret? EVT. Hoc agebat, ut neque temulentum, neque rursum querulum esset convivium. PHILY. Quî sic? EVT. Quia sunt, qui gaudent largius bibere, sunt, qui gaudent parcius: reperiuntur & [4] abstemii, qualis dicitur [5] fuisse Romulus. Itaque si nulli datur vinum, nisi poscenti, primum nemo compellitur ad bibendum; & tamen nihil desiderant, quibus grata est largior potatio. Ita fit, ut nemo tristis sit in convivio. Rursus, si parcior copia vini distribuitur æquis portionibus in singulos, satis habent, qui bibunt moderatius: neque quisquam in æqualitate potest obmurmurare, quando, qui largius erat hausturus, æquo animo componit sese ad temperantiam. Hoc exemplum si placet, utar. Volumus enim, hoc convivium fabulosum esse, non vinosum; PHILY. Quid igitur bibebat Romulus? EVT. Idem, [6] quod bibunt canes. PHILY. An non istud indignum rege? EVT. Nihilo magis, quam quod reges spirant aëre cum canibus communi: nisi quod illud interest; Rex non bibit eandem aquam, quam biberet canis: sed aërem, quem efflavit rex, haurit canis; & vicissim, quem efflavit canis, haurit rex. Plus gloriæ tulisset [7] Alexander ille magnus, si cum cani-

1 *Exemplum Agesilai*] Vitam & gloriosa Agesilai hujus acta apud Plutarchum, Justinum & Cornelium Nepotem fuse invenies.

2 *Symposiarchus*] Princeps convivii.

3 *Architriclino*] Qui curat cibos apponendos ac potum. Olim convivium tres spondas habebat.

4 *Abstemius*] Id est, vinum non bibens, *ἄοινος*, ex *abs*, & *temetum*, id est, vinum.

5 *Fuisse Romulus*] Idem testatur A. Gellius aliique.

6 *Quod bibunt canes*] Canis natura abhorret à vino: consule Ulyssem Aldrovandum aliosque.

7 *Alexander*] Imo Alexander Cassandri fraude & ingenito vitio periit, veneno scilicet & crapula. Nam Dæsii

 quinto;

canibus bibiſſet. Nihil enim pejus regi, qui tot hominum millibus vigilat, quam vinolentia. Cæterum Romulum abſtemium fuiſſe, declarat [1] apophthegma non infeſtiviter ab illo dictum. Etenim cum quidam videns, illum [2] abſtinere à vino, dixiſſet: *Vinum vile futurum, ſi omnes biberent quemadmodum ille*: *Imo*, inquit, *tum arbitror, fore cariſſimum, ſi biberent omnes vinum, quemadmodum ego. Bibo enim, quantum libet.* GE. Utinam hçic adeſſet noſter Joannes Botzemus Canonicus Conſtantienſis, qui nobis Romulum quendam referret! nam & is abſtemius non minus eſt, quam dicitur; alioqui comis ac feſtivus conviva. PO. Age, ſi ſimul poteſtis, non dicam [3] ſorbere & flare, quod Plautus ait eſſe difficile, ſed edere & audire, quod eſt perfacile, [4] bonis avibus auſpicabor fabulandi munus. Si parum erit lepida fabula, ſcitote, Batavam eſſe. Opinor, aliquot veſtrum auditum Macci nomen. GE. Non ita diu eſt, quod periit. PO. Is cum veniſſet in civitatem, quæ dicitur Leydis, ac vellet novus hoſpes innoteſcere joco quopiam, (nam is erat homini mos;) ingreſſus eſt officinam calcearii: ſalutat. Ille cupiens [5] extrudere merces ſuas, rogat, nunquid vellet. Macco

co

quinto, apud Emæum ſeptimo & xv. apud Perdiccam epulatus, ſequentes dies ſomno dedit. Voſſius ait; Non abſurde ſtatuas in viſione Danielis cap. VII. imperium Græcorum comparari pardo, quia Alexander Magnus fuerit vinoſus, uſque adeo, ut, ſi eos minus ſequi viſum fuerit, qui veneno interiiſſe arbitrantur, ſatis tamen cauſæ ſola in vinolentia fuerit, cur periret Babylone. De Alexandri vinoſitate videantur Arrianus, Plutarchus, Curtius, Juſtinus, aliique.

1 *Apophthegma*] Dictum ſententioſum & breve. ab ἀποφθέγγομαι, *eloquor, ſententioſe dico.*

2 *Abſtinere à vino*] Exſtat hiſtoria apud Agellium. Verba ejus ſunt: Simpliciſſima ſuavitate & rei & orationis L. Piſo Frugi uſus eſt in primo annali, quum de Romuli regis vita atque victu ſcriberet. Ea verba, quæ ſcripſit, hæc ſunt: Eundem Romulum dicunt ad cœnam vocatum, ibi non multum bibiſſe, quia poſtridie negotium haberet: ei dicunt, Romule, ſi iſtuc omnes homines faciant, vinum vilius ſit. Is reſpondit; imo vero carum, ſi, quantum quiſque volet, bibat: nam ego bibi, quantum volui.

3 *Sorbere & flare ſimul*] Commode utemur hoc adagio, ſi quando ſignificabimus, negotia quæpiam id genus eſſe, ut pariter ab iiſdem tractari non queant. Veluti ſi quis conetur ſimul & litteris & voluptatibus vacare, &c.

4 *Bonis avibus*] Sic dicimus, cum rem feliciter ſucceſſuram ſperamus. Ab augurum obſervatione ſumptum, qui hoc tempus illo fortunatius cenſent.

5 *Extrudere*] Aliquando, ut hic, pro vendere.

1 *Cupa*]

co conjiciente oculos in ocreas ibi pensiles, rogat sutor, num vellet ocreas. Annuente Macco, quærit aptas tibiis illius; inventas alacriter protulit, &, ut solent, inducit illi. Ubi jam Maccus esset eleganter ocreatus, quam belle, inquit, congrueret his ocreis par calceorum duplicatis soleis. Rogatus, an & calceos vellet, annuit. Reperti sunt, & additi pedibus. Maccus laudabat ocreas, laudabat calceos. Calcearius tacite gaudens, succinebat illi laudanti, sperans pretium æquius, posteaquam emptori tantopere placeret merx. Et jam erat nonnulla contracta familiaritas. Heic Maccus: Dic mihi, inquit, bona fide, nunquamne usu venit tibi, ut, quem sic ocreis & calceis ad cursum armasses, quemadmodum nunc armasti me, abierit non numerato pretio? Nunquam, ait ille. Atqui si forte, inquit, veniat usu, quid tu tum faceres? Consequerer, inquit, calcearius, fugientem. Tum Maccus, Serione ista dicis, an joco? Plane serio, inquit alter, loquor; & serio facerem. Experiar, ait Maccus. En pro calceis præcurro, tu cursu sequere. Simulque cum dicto conjecit se in pedes. Calcearius è vestigio consecutus est, quantum poterat: clamitans, Tenete furem, tenete furem. Ad hanc vocem cum cives undique prosilissent ex ædibus, hoc commento cohibuit illos Maccus, ne quis manum injiceret; ridens ac vultu placido, Ne quis, inquit, remoretur cursum nostrum; certamen est de [1] cupa cervisiæ. Itaque jam omnes præbere sese certaminis spectatores. Suspicabantur autem, calcearium dolo clamorem eum fingere, ut hac occasione anteverteret. Tandem calcearius cursu victus, sudans & anhelus domum rediit. Maccus tulit [2] brabeum. GE. Maccus iste effugit quidem calcearium, at non effugit furem. PO. Quam ob rem? GE. Quia furem ferebat secum. PO. Forte tum non erat ad manum pecunia, quam postea resolvit. GE. Verum erat

1 *Cupa*] Est vas vinarium amplum, à *capio*, quod multum capiat.
2 *Brabeum*] *Brabeum*, corrupte *bravium*, victoriæ præmium, quod dabatur ei, qui legitime certaverat.

erat actio furti. Po. Eadem post [1] intentata est, sed jam magistratibus aliquot innotuerat Maccus. Ge. Quid attulit Maccus? Po. Quid attulit, rogas? in caussa tam vincibili? Magis periclitatus est actor, quam reus. Ge. Quî sic? Po. Quia gravabat illum actione calumniæ, & [2] intendebat legem Rhemiam, quæ dictat, ut, qui crimen intenderit, quod probare non possit, pœnam ferat, quam laturus erat reus, si convictus fuisset. Negabat, se contrectasse rem alienam invito domino, sed ultro deferente, nec ullam pretii mentionem intercessisse. Se provocasse calcearium ad certamen cursus; illum accepisse conditionem: nec habere, quod queratur, cum esset cursu superatus. Ge. Hæc actio non multum abest [4] ab umbra asini. Quid tandem? Po. Ubi satis risum est, quidam è judicibus vocavit Maccum ad cœnam, & numeravit calceario pretium. Simile quiddam accidit [5] Daventriæ, me puero. Erat tempus illud, quo regnant piscatores, [6] frigent lanii. Quidam adstabat ad fenestram [7] fructuariæ, sive Græce mavultis, [8] *oporapolidis*, fœminæ vehementer obesæ, ocu-

1 *Intentata*] *Intentare*, pro comminari. Intentare manus alicui pro *injicere*. intentare vim, arma.

2 *Intendebat*] *Intendere*, pro adducere.

3 *Legem Rhemiam*] Verrutio teste, dicitur Remmia, aliis item Memmia: Manutius distinguit inter Remmiam & Memmiam. Non tantum eâ latum fuit, ne eorum, qui reipublicæ causa abessent, nomina inter reos reciperentur: sed & ut calumniatoribus pœna constituto judicio imponeretur. Hac autem lege calumniatori in fronte imprimebatur litera, quâ calumniatum esse interpretabatur.

4 *Ab umbra asini*] Vide Chiliades. Origo adagli ad Demosthenem refertur: qui defendensquendam in causa capitali coram judicibus parum attentis, hujusmodi fabulam intertexuit. Juvenis iter faciens, cum nullibi æstum meridianum effugeret, sub asino resedit. Ceterum id agaso non sinebat, clamans, asinum locatum non asini umbram. Alter asseverabat, esse conductam. Post acerrimam rixam in jus ambulant. Demosthenes hæc proloquutus repente è tribunalibus descendit. Rogatus à judicibus, ut reliquum fabulæ enarraret, respondit; De umbra asini libet audire, viri causam de vita periclitantis audire gravamini.

5 *Daventriæ*] Urbs primaria Transisulaniæ: in qua Erasmus novennis sub Hegio & Zinthio literis cœpit operam dare.

6 *Frigent lanii*] Designat periphrasi Pontificiorum quadragesimam, quam abstinendo à carnibus observant: ut Christi in deserto jejunium per quadraginta dies (at vah quam ridicule) imitentur.

7 *Fructuaria*] Quæ vendit fructus arborum.

8 *Oporapolidis*] Ὀπωρῶπολις vox composita ab ὀπώρα, proprie quidem autumnus, sed & fructus autumnales. Theo-

oculis intentis in ea, quæ proposita venum erant: illa ex more invitavit, si quid vellet: & cum videret hominem intentum ficis: Vis, ait, ficos? sunt perquam elegantes. Cum ille annuisset, rogat, quot libras vellet: Vis, inquit, quinque libras? Annuenti, tantum ficorum effudit in gremium. Dum illa [1] reponit lances, ille se subducit, non cursu, sed placide. Ubi prodisset acceptura pecuniam, vidit, emtorem abire, insequitur majore voce, quam cursu. Ille dissimulans pergit, quo cœpit ire: tandem multis ad fœminæ vocem concurrentibus, restitit. Ibi in populi corona agitur caussa: risus oboritur: emtor negabat, se emisse, sed, quod ultro delatum fuisset, accepisse: si vellet experiri apud judices, se compariturum. GE. Age, narrabo fabulam, tuæ non admodum dissimilem fortasse, nec inferiorem, nisi quod hæc non habet auctorem perinde celebrem, atque est Maccus. Pythagoras totum mercatum dividebat in tria hominum genera: quorum alii prodiissent, ut venderent, alii ut emerent: hoc utrumque genus ajebat solicitum esse, proinde nec felix: alios non ob aliud venire in forum, quam ut spectent, quid illic proferatur, aut quid agatur: hos solos esse felices, quod vacui curis, gratuita voluptate fruerentur. Atque ad hunc modum dicebat, Philosophum versari in hoc mundo, quemadmodum illi versarentur in mercatu. Verum in nostris emporiis quartum hominum genus obambulare solet, qui nec emunt, nec vendunt, nec otiosi contemplantur, sed observant solicite, si quid possint [2] involare. Atque in hoc genere reperiuntur quidam mire dextri, dicas esse [3] Mercurio favente

Theophil. ἐν τῇ τ̃ ὀπώρας πεπάνσει: & πωλῶ vendo.

1 *Reponit lances*] Lances hic duo illa vascula lancium escariarum similitudine; quibus olim caro mensis inferebatur, in quorum altero pondus, in altero res ponderanda ponitur: unde & libræ bilances, à duabus lancibus. Persius: *Scis etenim justum gemina suspendere lance Ancipitis libra.*

2 *Involare*] Est rapaciter subtrahere, & quasi cavam manum injicere. à *vola* fit, quæ est cavitas manus.

3 *Mercurio favente*] Qui est furtorum auctor & repertor.

favente natos. [1] Convivator dedit fabulam [2] cum coronide, ego dabo cum [3] proœmio. Nunc accipite, quod nuper accidit [4] Antverpiæ. Sacrificus quidam receperat illic mediocrem summam pecuniæ, sed argenteæ. Id impostor quidam animadverterat. Adiit sacrificum, qui [5] gestabat in zona crumenam nummis turgidam: salutat civiliter; narrat, sibi datum negotium à suis, ut vici sui [6] parocho mercaretur novum pallium sacrum, quæ summa vestis est Sacerdoti, rem divinam peragenti. Rogat, hac in re commodaret sibi tantillum operæ, ut secum iret ad eos, qui vendunt hujusmodi pallia, quo videlicet ex modo corporis ipsius, sumeret majus aut minus, nam sibi videri staturam ipsius cum parochi magnitudine vehementer congruere. Hoc officium, cum leve videretur, facile pollicitus est sacrificus. Adeunt ædes cujusdam. Prolatum est pallium, sacrificus induit, venditor affirmat, mire congruere. Impostor cum nunc à fronte, nunc à tergo contemplatus esset sacrificum, satis probavit pallium; sed caussatus est à fronte brevius, quam par esset. Ibi venditor, ne non procederet contractus, negat, id esse pallii vitium, sed crumenam turgidam efficere, ut ea parte offenderet brevitas. Quid multa? Sacrificus deponit crumenam: denuo contemplantur. Ibi impostor averso sacrifico, crumenam arripit, ac semet in pedes conjicit. Sacerdos cursu insequitur,

1 *Convivator*] Convivator, qui convivium parat: conviva, qui ab eodem excipitur.

2 *Cum coronide*] Per translat. accipitur pro quocunque fine & ultima manu rei alicui imposita. Vel quod rei absolutæ ornatus gratia additur.

3 *Proœmio*] Προοίμιον à πρὸ & οἴμη cantus ᾠδὴ; nam exordium legitimum carmen antecedit. Restringitur autem specialiter ad exordium, quo præcinebant citharœdi certamen inituri. Metaphorice pro quovis initio, ut & hic, sumtum.

4 *Antverpiæ*] Nobilissimum Brabantiæ emporium ad Scaldim.

5 *Gestabat in zona*] Et olim milites Romani in zonis pecuniam circumferebant. Gracchus apud Agellium: *zonas quas plenas argenti extuli, eas ex provincia inanes retuli*. Hinc & proverbium *zonam pendere*, pro pecuniâ privari.

6 *Parocho*] Πάροχοι ἀπὸ τοῦ παρέχειν à *præbendo*, utpote legatis Romam missis salem & ligna præbentes. Ecclesiasticis autem scriptoribus sacrificulus vel sacerdos regimini ecclesiastico alicujus pagi destinatus, dictus ita à præbendo panem missaticum, si Budæo fides.

quitur, ut erat palliatus, & Sacrificum venditor. Sacrificus clamat, *Tenete furem*: venditor clamat, *Tenete Sacrificum*: impoſtor clamat, *Cohibete Sacrificum furentem*: & creditum eſt, cum viderent, illum ſic ornatum in publico currere. Itaque dum alter alteri in mora eſt, impoſtor effugit. EVT. Dignus, qui non ſimplici ſuſpendio pereat, tantus artifex. GE. Niſi jam pendet. EVT. Utinam non ſolus, ſed una cum illo, qui talibus portentis favent in perniciem Reipub. GE. Non favent gratis. [1] Catena eſt, quæ demiſſa in terras pertingit ad Jovem. EVT. Ad fabulas redeundum. AS. Ad te redit [2] ordo, ſi fas eſt, regem in ordinem cogere. EVT. Non cogar; imo volens veniam in ordinem; alioqui tyrannus eſſem, non rex, ſi leges, [3] quas aliis præſcribo, recuſem. AS. Veruntamen ajunt, [4] principem eſſe ſupra leges. EVT. Iſtuc non omnino falſo dictum eſt, ſi principem accipias ſummum illum principem, quem tum vocabant *Cæſarem*. Deinde ſi ſic accipias ſuperiorem legibus, quod alii coacti utcunque ſervant, illum ſuapte ſponte multo cumulatius præſtare. Quod enim animus eſt corpori, hoc eſt bonus princeps Reipublicæ. Quid opus erat addere, *bonus*, quando malus princeps non eſt princeps: quemadmodum ſpiritus impurus, qui invaſit corpus hominis, non eſt animus. Sed ad fabulam; & arbitror convenire, ut rex regiam fabulam adferam. [5] Ludovicus Galliarum rex, ejus nominis undecimus, cum rebus domi turbatis peregrinaretur [6] apud Burgundio-

1 *Catena eſt*] Alludit ad catenam argenteam Homeri. Videtur ſubindicare, quod ex talibus impoſtoribus aliquid lucri veniat ad præfectos, & hinc ad principes.

2 *Ordo*] Id eſt, vices: *cogere in ordinem*, eſt facere cæteris æqualem.

3 *Quas aliis præſcribo*] Hinc Pittacus apud Auſonium; *Pareto legi, quiſquis legem ſanxeris.*

4 *Principem eſſe ſupra leges*] Quod principi placuit, per principis genium, ad principis ſtatuam: hæc de Cæſare intelligebantur. *Imperatoris* nomen militare eſt: *Regis* nomen erat Romanis inviſum: *Principis* nomen erat amabilius.

5 *Ludovicus Galliarum*] Eſt hic Ludovicus, qui patri Carolo in imperium ſucceſſit, homo callidus & inſidioſus. Obiit apud Turonas Pleſſiaci ann. 1483.

6 *Apud Burgundiones*] Imo puer undecennis patri Carolo ſeptimo bellum

gundiones, occasione [1] venationis nactus est familiaritatem cum Conone quodam homine rustico, sed animi simplicis ac sinceri. Nam hoc genus hominibus delectantur monarchæ. Ad hujus ædes frequenter diverterat rex ex venatu; & ut plebeiis rebus nonnunquam delectantur magni principes, apud eum magna cum voluptate [2] vescebatur rapis. Mox ubi [3] Ludovicus restitutus, jam rerum potiretur [4] apud Gallos, submonuit Cononem uxor, ut regem veteris hospitii commonefaceret; adiret illum, & rapas aliquot insignes illi dono adferret. Tergiversatus est Conon, se lusurum operam: principes enim non meminisse talium officiorum. Sed vicit uxor. Deligit Conon rapas aliquot insignes, accingitur itineri. Verum ipse per viam captus illecebra cibi paullatim devoravit omnes, una dumtaxat excepta insigniter magna. Ubi Conon prorepsisset in aulam, qua rex erat iturus, statim agnitus est à rege, & accersitus. Ille magna cum alacritate detulit munus; rex majore cum alacritate accepit; mandans cuidam è proximis, ut diligenter reponeretur inter ea, quæ haberet carissima. Cononem.

jubet

intulit. Postmodo in gratiam receptus, denuo factionibus nobilium adductus in Delphinatum secessit, sequentibus multis ex optimatibus. Pater continuo in Delphinatum profectus magno exercitu, adeo factiosos terruit, nt paucis exceptis ad debitam obedientiam redierint. Ipse vero Ludovicus patris iram veritus in Burgundiam secessit. Consule Æmilium, Gagninum, Berthault & Cominæum.

1 *Venationis nactus*] De eodem testatur Cominæus: In venationibus non minus molestiæ, quam voluptatis percipiebat, ex ingenti labore, dum incitatis equis consectabatur cervos. Expergefactus enim prima luce prodibat in campum: & longius aliquando, quovis etiam cœlo: & nonnunquam domum redibat multum defatigatus, & maximam partem iratus alicui suorum comitum, ut in eo genere exercitationis fieri consuevit.

2 *Vescebatur rapis*] Forte istiusmodi secessus quæsivit, ut minori sumtu victitaret: conflictabatur enim in Burgundia cum magna penuria. Verba Cominæi sunt: Relicta provincia & per Burgundiam facto itinere, parvo comitatu contulit se ad Philippnm Caroli patrem, à quo liberaliter & amanter fuit exceptus. Et quamquam hâc ratione sublevabatur aliquantulum, tamen quotidianis impensis diminuta pecunia, cogebatur sæpe ab aliis mutuari, non absque magna sollicitudine, ne desereretur à suis.

3 *Ludovicus restitutus*] Nempe restitutus post sextum secessus sui annum, si Berthaultio credendum, Gaguino autem post decimum: sed hujus fides in multis vacillat.

4 *Apud Gallos*] Initinm regni Ludovici hujus incidit in annum 1462.

1. Cim-

jubet secum prandere: à prandio egit Cononi gratias, & cupienti repetere rus suum jussit, pro rapa numerari mille coronatos aureos. Hujus rei fama cum, ut fit, per omne regis famulitium esset pervagata, quidam ex aulicis dono dedit regi equum non inelegantem. Rex intelligens, illum provocatum benignitate, quam præstiterat Cononi, captare prædam; vultu majorem in modum alacri, accepit munus; & convocatis primoribus consultare cœpit, quo munere pensaret equum tam bellum, tamque pretiosum. Interim, qui donarat equum, spes opimas animo concipiebat, sic cogitans: Si sic pensavit rapam donatam à rustico; quanto munificentius pensaturus est equum talem, oblatum ab aulico? Cum regi veluti de re magna consultanti, alius aliud responderet, diuque vana spe lactatus esset captator; tandem rex: Venit, inquit, in mentem, quod illi donem: & accersito ex proceribus quopiam, dicit in aurem, ut adferat id, quod reperiret in cubiculo (simulque locum designat) serico diligenter obvolutum. Adfertur rapa: eam, ut erat obvoluta, rex sua manu donat aulico; addens, sibi videri bene pensatum equum [1] cimelio, quod sibi constitisset mille coronatis. Digressus aulicus, dum tollit linteum, [2] pro thesauro reperit, non carbones, quod ajunt, sed rapam jam subaridam. Ita [3] captator ille captus risui fuit omnibus. As. Jam si permittis, rex, ut plebeius loquar regalia, referam, quod ex tua fabula venit in mentem de eodem Ludovico. Nam ut ansa ansam, ita fabula trahit fabulam. Quidam famulus, cum vidisset pediculum repentem in veste

1 *Cimelio*] *Κειμήλιον* Græcis est pretiosum aliquid, quod servandi causa seponitur, apud Homerum. Vulgo dicimus *clenodia*.

2 *Pro thesauro*] Alludit ad proverb. *Thesaurus carbones erant*: quod in eos competit, qui spe sua frustrantur, quique magnificis rebus exspectatis, meras nugas reperiunt. Ex eventu quopiam natum, quo quis thesauri spe fodiens, carbones defossos invenit. Quæ res in risum, atque vulgi proverbium abiit.

3 *Captator ille captus*] Captatores capti, vel captantes capti, *αἱροῦντες ᾑρήμεθα* dicitur; cum res præpostere evenit, ut ipsi circumveniamur ab iis, quibus conabamur imponere. Id quod non raro solet usu venire, ut in eas incidamus pedicas, quas aliis struxeramus.

ste regia, flexis genibus, ac sublata manu, significat, se, nescio quid officii præstare velle. Ludovico præbente se, sustulit pediculum, & clam abjecit. Rogante rege, quid esset, puduit fateri. Cum instaret rex, fassus est fuisse pediculum. Lætum, inquit, omen est; declarat enim, me esse hominem, quod hoc genus vermiculorum peculiariter infestet hominem, præsertim in adolescentia. Jussitque pro officio numerari coronatos quadraginta. Post dies aliquammultos alter quidam, qui viderat, illi feliciter cessisse tam humile officium; nec animadvertens, plurimum interesse, ex animo facias quid, an arte; simili gestu aggressus est regem, ac rursus illo se præbente, simulabat, se tollere quiddam è veste regia, quod mox abjiceret. Cum urgeret rex tergiversantem, ut diceret, quid esset, mire simulato pudore, tandem respondit esse pulicem. Rex intellecto fuco, Quid, inquit, an tu me facies [1] canem? Jussit, [2] tolli hominem, ac pro captatis quadraginta coronatis, infligi quadraginta plagas. PHILY. Non tutum est, ut audio, cum regibus facetiis ludere. Quemadmodum enim leones se nonnunquam placide præbent fricanti, iidem, ubi lubitum est, leones sunt, & jacet collusor; itidem favent principes. Sed adferam tuæ fabulæ fabulam non dissimilem, ne recedamus interim à Ludovico, [3] cui pro delectamento erat, [4] corvos hiantes fallere. Dono acceperat alicunde decem millia cornatorum. (quoties autem principibus obtigit nova

1 *Canem*] Nam hoc animal maxime infestatur à pulicibus.

2 *Tolli*] Sublimem in humeros, ut vapularet.

3 *Cui pro delectamento*] Testatur Cominæus, Ludovicum hunc facetum fuisse & urbanum in dicendo. Offendes autem historiolas has apud varios rerum Gallicarum scriptores.

4 *Corvos hiantes fallere*] Horatius de Corano Nasicæ socero, qui, spe testamenti ostentata, moriens nihil nisi plorare reliquit, hunc versum habet: *Plerumque recoctus Scriba ex quinque viro corvum delusit hiantem.* Corvum autem deludit hiantem, qui captatorem suum arte frustratur. Eandem vim habet cum adagio *lupum hiantem deludere*: corvus enim & vorax & famelicus cadaveribus summopere inhiat. *Corvus hians*] Simili modo dicitur *Lupus hians*: Si quis re multum sperata, multumque appetita frustratus discesserit. Belg. *Ghy haelt daer niet.*

nova pecunia, venantur omnes officiarii, & captant aliquam prædæ partem; id non fugiebat Ludovicum.) Cum igitur ea pecunia exprompta esset in mensa, quo magis irritaret spem omnium, sic loquutus est circumstantibus: Quid? an non videor vobis rex opulentus? Ubi collocabimus tantam pecuniæ vim? Donatitia est, donari vicissim convenit. Ubi nunc sunt amici, quibus pro suis in me officiis debeo? Adsint nunc, priusquam effluat hic thesaurus. Ad hanc vocem accurrêre permulti: nemo non sibi sperabat aliquid. Rex, cum vidisset aliquem maxime inhiantem, & jam oculis devorántem pecuniam; ad eum conversus, Amice, inquit, quid tu narras? Ille commemorabat, se diu aluisse falcones regios, summa fide, nec sine gravibus impendiis: alius aliud adferebat; suum quisque officium verbis, quantum poterat, exaggerabat, idque non sine mendaciis. Rex omnes benigne audiebat, & singulorum orationem comprobabat. Hæc consultatio dilata est in longum tempus, quo diutius spe metuque torqueret omnes. Adstabat inter hos primus Cancellarius; nam & hunc jusserat acciri. Is cæteris prudentior, non prædicabat officia sua, sed agebat spectatorem fabulæ. Ad hunc tandem conversus rex: Quid, inquit, narrat meus Cancellarius? Solus ille nihil petit; nec prædicat officia sua. Ego, inquit Cancellarius, plus accepi à benignitate regia, quam promeruerim: nec ulla de re magis solicitus sum, quam ut regiæ in me munificentiæ respondeam; tantum abest, ut velim flagitare plura. Tum rex: Unus igitur, inquit, omnium non eges pecunia? Ne egerem, inquit alter, jam tua præstitit benignitas. Ibi rex versus ad alios: Næ ego sum, inquit, regum omnium magnificentissimus, qui tam opulentum habeam Cancellarium. Heic magis accensa spes est omnibus, futurum, ut pecunia cæteris distribueretur, quandoquidem ille nihil ambiebat. Ad hunc modum, ubi satis diu lusisset rex, coëgit Cancellarium, ut totam eam summam domum auferret. Moxque versus ad cæteros jam mœstos,

mœſtos, Vobis, inquit, erit alia exſpectanda occaſio. PHI. Fortaſſe [1] frigidius videbitur, quod narraturus ſum; proinde deprecor doli mali ſuſpicionem, fucive; ne videar de induſtria ambiiſſe immunitatem. Adiit eundem Ludovicum quidam, petens, ut munus, quod forte vacabat in eo pago, in quo habitabat, juberet in ipſum transferri. Rex audita petitione, expedite reſpondit, *Nihil efficies*; videlicet amputans omnem ſpem impetrandi, quod petebatur. Petitor item, mox actis regi gratiis, diſceſſit. Rex ex ipſa fronte colligens, hominem eſſe non omnino ſiniſtri ingenii, ſuſpicanſque, illum non intellexiſſe, quid reſpondiſſet, jubet, eum revocari. Redit. Tum rex, Intellexeras, inquit, quid tibi reſponderim? Intellexi. Quid igitur dixi? *Me nihil effecturum*. Cur igitur agebas gratias? Quoniam, inquit, eſt domi, quod agam: proinde magno meo incommodo perſequuturus eram heic ſpem ancipitem, nunc beneficium interpretor, cito negaſſe beneficium; meque lucratum, quidquid eram perditurus, ſi [2] vana ſpe lactatus fuiſſem. Ex eo reſponſo rex conjectans, hominem minime ſegnem, ubi pauca percunctatus eſſet, Habebis, inquit, quod petis, quo mihi bis gratias agas; ſimulque verſus ad officiarios, Expediantur, inquit, huic ſine mora [3] diplomata, ne heic diu ſuo damno hæreat. EVG. Non deeſt, quod referam de [4] Ludovico, ſed malo, de noſtro Maximiliano: Qui ut nequaquam ſolitus eſt defodere pecuniam, ita clementiſſimus erat in eos, [5] qui decoxerant;

1 *Frigidius*] De hoc vocabulo Budæus videndus in encomio linguæ Græcæ, interpretaturque abſurdum, nec plauſu excipiendum: cui facetum & plauſibile opponitur.

2 *Vana ſpe lactatus*] Terentius etiam dicit producere aliquem vanâ ſpe. Lacto autem verbum frequentativum ab inuſitato lacio, per blanditias in fraudes & pedicas illicio.

3 *Diplomata*] Διπλόματα literæ Principum ſigillis confirmatæ. forte à διπλῶν, quod complicatæ erant.

4 *Ludovico*] Plurima iſtius farinæ apud rerum Gallicarum ſcriptores de Ludovico hoc offendes, utpote callido, acuto & ſatyrico ingenio.

5 *Qui decoxerant*] Decoquere bona pro conſumere, metaphora ſumta à rebus, quæ coquendo paulatim evaporant & abſumuntur.

1 Ca-

xerant; modo nobilitatis titulo commendarentur. Ex hoc hominum genere cum cuidam juveni vellet opitulari, mandavit illi legationem, ut à civitate quadam, titulo nescio quo, peteret centum millia florenorum. Talis autem erat titulus, ut, si quid impetratum esset dexteritate legati, pro lucro duci posset. Legatus extorsit millia quinquaginta; Cæsari reddidit triginta. [1] Cæsar lætus insperata præda, dimisit hominem, præterea nihil inquirens. Interea quæstores & rationales olfecerant, plus acceptum fuisse, quam exhibitum. Interpellant Cæsarem, ut accerseret hominem. Accitus est, venit ilico. Tum Maximilianus: Audio, inquit, te accepisse millia quinquaginta. Fassus est. Non exhibuisti, nisi triginta millia. Fassus est & hoc. Reddenda est, inquit, ratio. Promisit, se facturum; ac discessit. Rursum, cum nihil esset actum, interpellantibus officiariis, revocatus est. Tum Cæsar, Nuper, inquit, jussus es reddere rationem. Memini, inquit ille; & in hoc sum. Cæsar suspicans, illi rationem nondum satis esse subductam, passus est, illum sic abire. Cum sic eluderet, officiarii vehementer instabant; clamitantes, non esse ferendum, ut ille tam palam illuderet Cæsari. Persuaserunt, ut accersitus juberetur inibi præsentibus ipsis exhibere rationem. Annuit Cæsar. Accitus venit ilico, nihil tergiversatus. Tum Cæsar, Nonne inquit, pollicitus es rationem? Pollicitus, respondit ille. Jam, inquit, opus est: en, adsunt, qui excipient; nec est diutius tergiversandi locus. Assidebant officiarii, paratis ad id codicillis. Ibi juvenis sat dextre; non detrecto, inquit, rationem, invictissime Cæsar; verum hujusmodi rationum non sum admodum peritus, ut qui nunquam reddiderim: isti, qui assident, talium rationum sunt peritissimi; si vel semel videro, quemadmodum illi tractent hujusmodi rationes,

1 *Cæsar lætus insperata*] Est hic ille Maximilianus, qui vivente Patre Frederico III. Romanorum Rex factus, eidem successit. Ex Maria Burgunda Philippum patrem Caroli V. suscepit. Anno uno sexagenario minor Neostadii obiit anno 1519.

nes, ego facile imitabor. Rogo, jubeas illos vel exemplum edere; videbunt me docilem. Cæsar sensit dictum hominis, quod non intelligebant hi, in quos dicebatur; ac subridens, Verum, inquit, narras; & æquum postulas. Ita juvenem dimisit. Subindicabat enim, sic illos Cæsari solere reddere rationem, quemadmodum ipse reddiderat; nimirum ut bona pecuniæ portio penes ipsos remaneret. LE. Nunc tempus est, ut [1] ab equis, quod ajunt, ad asinos descendat fabula; à regibus ad Antonium sacrificum Lovaniensem, [2] qui Philippo cognomento Bona fuit in deliciis. Hujus viri feruntur multa vel jucunde dicta, vel jocose facta, sed pleraque sordidiora. Tam plerosque lusus suos condire solitus est unguento quodam, quod non admodum eleganter sonat, sed pejus olet. Deligam unum ex mundioribus. Invitarat unum atque alterum bellum homunculum forte obvios in via. Cum rediisset domum, reperit culinam frigidam, nec erat nummus in loculis; quod illi nequaquam erat insolens. Heic opus erat celeri consilio. Subduxit se tacitus: & ingressus culinam [2] fœneratoris, quicum illi erat familiaritas, quod frequenter ageret cum illo; digressa famula, subduxit unam ex ollis æneis una cum carnibus jam coctis, ac veste tectam deferebat domum: dat coquæ. jubet protinus, effundi carnes & jus in aliam ollam fictilem, simulque fœneratoris ollam defricari, donec niteret. Eo facto mittit puerum ad fœneratorem, qui deposito pignore drachmas duas à fœneratore sumat mutuo, sed accipiat [4] chirographum, quod testaretur, talem ollam missam ad ipsum.

1 *Ab equis, &c.*] Ἀφ' ἵππων ἐπ' ὄνους. ubi quis à studiis honestioribus ad parum honesta deflectit: veluti si è Theologo Grammaticus, è Philosopho cantor fieret, quadrabit item, cum quis è conditione lautiore ad abjectiora delabitur.

2 *Qui Philippo*] Philippus hic Burgundiæ Dux Brugis ætatis anno septuagesimo tertio, sæculi decimi quarti sexagesimo septimo, postquam totam Belgicam exceptis paucis Provinciis & Burgundiam magno sapientiæ & bonitatis nomine rexerat triginta annos & unum, non sine gravi luctu bonorum obiit.

3 *Fæneratoris*] Fœnerator, qui dat ad fœnus.

4 *Chirographum*] Χειρόγραφον literæ propria manu ad confirmandam fidem subscriptæ: à χεὶρ *manus*, & γράφω *scribo*.

3 Ne

ipſum. Fœnerator non agnoſcens ollam, utpote defrictam ac nitentem, recipit pignus, dat chirographum, & numerat pecuniam; ea pecunia puer emit vinum. Ita proſpectum eſt convivio. Tandem cum appararetur prandium fœneratori, deſiderata eſt olla. Heic jurgium adverſus coquam. Ea, cum gravaretur, conſtanter affirmavit, neminem eo die fuiſſe in culina præter Antonium. Improbum videbatur hoc ſuſpicari de ſacrifico. Tandem itum eſt ad illum exploratum, an apud illum eſſet olla: [1] ne muſca quidem olla reperta. Quid multis? Serio flagitata eſt ab illo olla, quod ſolus ingreſſus eſſet culinam, quo tempore deſiderata eſt. Ille faſſus eſt ſumſiſſe commodato ollam quandam, ſed quam remiſiſſet illi, unde ſumſerat. Id cum illi pernegarent, & incaluiſſet contentio; Antonius adhibitis aliquot teſtibus, Videre, inquit, quam periculoſum eſt cum horum temporum hominibus agere ſine chirographo: intenderetur mihi propemodum [2] actio furti, ni manum haberem fœneratoris. Et protulit [3] ſyngrapham. Intellectus eſt dolus: fabula magno cum riſu per totam regionem diſſipata eſt, ollam oppignoratam ipſi, cujus erat. Hujuſmodi dolis libentius favent homines, ſi commiſſi ſint in perſonas odioſas, præſertim eos, qui ſolent aliis imponere. AD. Næ tu nobis [4] mare fabularum aperuiſti, nominato Antonio: ſed unam dumtaxat, eamque brevem referam, quam audivi nuperrime. Agitabant ſimul convivium aliquot belli, ut dicunt, homunculi; quibus nihil prius in vita, quam ridere. Inter hos erat Antonius, atque alter item, & ipſe celebris hoc

1 *Ne muſca quidem olla reperta*] Sic dicimus, *Ne muſcam quidem liberorum habet*, cum plenam vereque viduatam orbitatem ſignificamus. Sic Plautus, maximam hominum ſolitudinem ſignificans: *Quas tu mulieres mihi narras*, inquit, *ubi muſca nulla fœmina eſt in ædibus.*

2 *Actio furti*] Accuſarer furti coram judice.

3 *Syngrapham*] Συγγραφὴ contrahentium manu notata ſchedula ad pactorum fidem.

4 *Mare fabularum*] Sic dicimus *Bonorum mare*, de magnis & vehementer cumulatis commoditatibus. Vel quod ipſum mare miniſtret innumerabiles opus rerum: vel quod ampliſſimum profundiſſimumque ſit.

1 *In-*

hoc genere laudis, ac velut æmulus Antonii. Porro quemadmodum inter Philoſophos, ſi quando conveniunt, proponi ſolent quæſtiunculæ de rebus naturæ; ita heic ſtatim nata eſt quæſtio, quænam eſſet hominis pars honeſtiſſima. Alius divinabat oculos, alius cor, alius cerebrum, alius item aliud: & ſuæ quiſque divinationis rationem adferebat. Antonius juſſus dicere ſententiam, dixit, os ſibi videri partem omnium honeſtiſſimam; & addidit cauſſam, neſcio quam. Tum alter ille, ne quid ipſi conveniret cum Antonio, reſpondit, eam partem, qua ſedemus, ſibi videri honeſtiſſimam. Cum id videretur omnibus abſurdum, attulit hanc cauſſam, quod is diceretur vulgo honoratiſſimus, qui primus conſideret: hoc honoris competere parti, quam dixiſſet. Applauſum eſt huic ſententiæ, & riſum eſt affatim. Placuit homo ſibi de hoc dicto; viſuſque eſt in eo certamine victus Antonius. Diſſimulavit Antonius, qui non ob aliud detulerat ori primam honeſtatis laudem, niſi quod ſciret, illum velut æmulum ſuæ gloriæ, diverſam partem nominaturum. Poſt dies aliquot cum rurſus uterque vocatus eſſet ad idem convivium, ingreſſus Antonius offendit æmulum cum aliis aliquot confabulantem, dum adornatur cœna: & averſus emiſit clarum ventris crepitum ante faciem alterius. Ille indignatus, Abi, inquit, ſcurra, ubinam didiciſti mores iſtos? Tum Antonius, Etiam indignaris inquit? Si te ſalutaſſem ore, reſalutaſſes: nunc te ſaluto parte corporis, vel te judice, omnium honeſtiſſima; & ſcurra vocor. Sic recuperavit prius amiſſam gloriam Antonius. Diximus omnes, nunc ſupereſt, ut pronuntiet judex. GE. Id faciam, ſed non prius, quam ſuum quiſque cyathum ebiberit. En auſpicor: ſed [1] lupus in fabula. PO. Haud lævum

1 *Lupus in fabula*] Solitum eſt dici, quoties is, de quo confabulatio eſt, de improviſo intervenit. Belg. *Ghy ſijt noch niet wech.* Donatus ex eo ſumtum putat, quod lupus ei, quem primum viderit, vocem adimere dicitur. Alii originem referunt ad Nævianam fabulam, ubi, cum Romulus & Remus aliti à lupa repræſentabantur, repente lupus fabulæ intervenit: quo factum, ut ſubitum eſſet totius fabulæ ſilentium, quod talis ſpectator inexſpectatus acceſſiſſet.

3 *Le-*

lævum omen adfert [1] Levinus Panagathus. *Levi.* Quid actum est inter tam lepidos congerrones? Po. Quid aliud? Certatum est fabulis, donec lupus intervenires. *Levi.* Huc igitur adsum, ut perficiam fabulam: volo, vos omnes cras apud me prandere prandium Theologicum. Ge. [2] Scythicum promittis convivium. *Levi.* [3] Αὐτὸ δείξει. Nisi fatebimini, hoc fuisse nobis fabuloso convivio jucundius, non recuso dare pœnas in cœna. Nihil jucundius, quam cum serio tractantur nugæ.

1 *Levinus Panagathus*] Levinus seu Livius Belgis *Lieven* quasi dicas, dilectus, adamatus. Flandris præcipue & Zelandis familiare nomen. παναγαθὸς autem Græcis omnino bonus, optimus: à πᾶς omnis & ἀγαθὸς bonus.

2 *Scythicum*] Id est, triste.

3 *Αὐτὸ δείξ*] Id est, ipsa res indicabit. Cum significamus experimento exituque, perspici sermonis veritatem, Belg. *'s Werk sal 't getuygen.*

PUERPERA.

EUTRAPELUS, FABULLA.

Ev. Salva sit optima Fabulla. Fa. Salve multum, Eutrapele. Sed quid tandem novæ rei accidit, quod nunc salutator insolens adveneris, quem hoc triennio toto nemo nostrûm vidit? Ev. Dicam; forte præteriens has ædes, vidi [1] cornicem obvinctam candido linteo: demirabar, quid esset caussæ. Fa. Adeone hospes es in hac regione, ut ignores, hoc esse [2] symbolum puerperii in ædibus? Ev. Eho, an non prodigium est videre [3] cornicem albam? Sed extra jocum; sciebam maxime: verum suspicari non potui, te puellam vixdum ingressam decimum sextum annum, tam mature didicisse difficillimam artem gignendi liberos, quam ægre discunt quædam ante annos triginta. Fa. Ut tu semper

1 *Cornicem*] Circulum ferreum aut aliquid hujus loco additum ostiis, quo pulsetur. Græci κορώνην vocant, vel ob figuram, vel ob garrulitatem.

2 *Symbolum puerperii*] In plerisque Belgicæ urbibus mos ille obtinet, ut cornicem linteolo revinciant: ne graviori ejus impulsu puerpera forte dormitans excitetur.

3 *Cornicem albam*] Ludit in voce cornicis, quæ & avem & circulum illum ferreum designat. Alioquin & de ratis inventu dici posset cornix vel corvus albus: utraque enim avis nigerrima est.

per es, quod diceris, [1] Eutrapele? Ev. Ut nunquam deest Fabullæ fabula! Demiranti igitur commodum occurrit Polygamus. Fa. Is qui nuper extulit uxorem decimam? Ev. Is ipse. sed quod te fugit, opinor, rursum tam ambitiose procum agit, quasi hactenus vixerit cœlebs. Hic percunctanti, quid accidisset novæ rei, Muliebre corpus, inquit, in his ædibus per medium sectum est in duo. Ob quod, inquam, facinus? Si verum est, inquit, quod rumore populari jactatur, heic materfamilias sustinuit deglubere maritum suum: simulque cum risu subduxit sese. Fa. Homo crasse facetus. Ev. Ego me protinus intro conjicio, tibi felicem partum gratulaturus. Fa. Salutem mihi gratulare, si voles, Eutrapele, felicem partum cum gratulaberis, cum, quod enixa sum, videris de se præbere specimen boni viri. Ev. Pie tu quidem & vere, mea Fabulla. Fa. Nullius Fabulla sum, nisi Petronii. Ev. Uni quidem Petronio paris; at non uni vivis, opinor. Cæterum hoc quoque gratulor, quod puerum enixa es. Fa. Sed quas ob caussas felicius judicas peperisse masculum, quam fœminam? Ev. Quin tu potius, Fabulla Petronii, (jam enim vereor, mea, dicere) illud mihi expedis, quas ob caussas vos magis gaudetis peperisse masculos, quam fœminas? Fa. Quid aliæ sentiant, nescio. ego nunc me gaudeo peperisse masculum, quia sic visum est Deo: si maluisset ille puellam, maluissem & ipsa. Ev. An putas, Deo tantum esse otii, ut etiam parturientibus obstetricetur? Fa. Quid agat ille potius, Eutrapele, quam ut propagatione servet, quod condidit? Ev. Quid agat, ô bona? Imo, ni Deus esset, non arbitror, suffecturum tot negotiis. Exsulat [2] Christiernus Danorum rex, pius Euangelii fautor: [1] Fran-

1 *Eutrapele*] Ab εὐτράπελος, lepidus, scitus, elegans. ab εὖ & τρέπω, *verto*.

2 *Christiernus Danorum*] Est hic Christiernus seu Christianus secundus, qui anno 1523. cum uxore Isabella Caroli V. sorore & quinque parvis liberis thesauro regio secum ablato Hafniæ navem conscendit & viginti navibus se in Hollandiam contulit, eum tamen regnum facile tueri posset: plebs enim illi addictissima. Reversus in Daniam à Frederico primo quatuordecim annos captivus detentus in insula Alsena: postmodo

[1] Franciſcus Galliarum rex hoſpes eſt Hiſpaniarum, neſcio quam ex ipſius animi ſententia, vir certe dignus meliore fortuna: [2] Carolus molitur monarchiæ proferre pomœria: [3] Ferdinandus rerum ſuarum ſatagit in Germania: [4] Bulimia pecuniarum urget aulas omnes: periculoſos motus [5] concitant agricolæ, nec tot ſtragibus ab inſtituto deterrentur: populus meditatur [6] anarchiam: periculoſis factionibus collabitur eccleſiæ domus: hinc atque hinc diſtrahitur illa Jeſu tunica inconſutilis. Vinea Domini non ab uno jam apro vaſtatur; ſimulque periclitatur ſacerdotum [7] cum decimis auctoritas, Theologorum dignitas, monachorum majeſtas: nutat confeſſio, vacillant vota, labaſcunt leges Pontificiæ: vocatur in diſcrimen euchariſtia, exſpectatur Antichriſtus; totus orbis parturit, neſcio quid magni mali. Interim ſuperant & imminent Turcæ, nihil non populaturi, ſi ſucceſſerit, quod agunt: & tu rogas, quid agat potius? Imo tempus arbitror, ut ſuo quoque regno proſpiciat in tempore. Fa. Quod hominibus videtur maximum, id fortaſſe videtur Deo nullius momenti. Sed ab hac fabula Dei perſo-

nam,

modo jure ſuo cedens privatus obiit anno 1559.

1 *Franciſcus Galliarum*]. Franciſcus hic primus per Alpes in Italiam irrumpens Ticinum infeliciter oppugnat: hinc enim facta ex urbe eruptione, inde Barbonio cum recentibus è Germania copiis urgente preſſus, tandem in fugam conjecto exercitu poſt varia egregii ducis & militis facinora, Lanoio Neapolitano Proregi ſe dedidit. Ubi autem diu inter proceres Hiſpanos agitatum eſſet, quo primum duceretur Franciſcus tuto cuſtodiendus, tandem in Hiſpaniam tranſvectus, ubi ex animi ægritudine contracto morbo de vita periclitatus eſt. Mox tamen duris conditionibus in Galliam liber dimiſſus, datis obſidibus liberis.

2 *Carolus molitur monarchia*] Certe à longo tempore non major Carolo V. princeps: utpote qui maximorum regnorum & nobiliſſimarum provinciarum poſſeſſor per Europam, Africam & Aſiam victricia arma circumtulit.

3 *Ferdinandus rerum*] Eſt hic Ferdinandus Caroli V. frater primum annitente fratre in Regem Romanorum electus, poſtmodo & hoc mortuo Cæſar.

4 *Bulimia*] Summa fames, ut alias dictum.

5 *Concitant agricolæ*] Ruſticorum ille tumultus, præcipuo inſtigatore Thomā Munzero hæretico, in Franconia, Suevia viciniſque regionibus, quo omne & infandum nefas perpetratum, refertur ad annum 1525.

6 *Anarchiam*] Anarchia, quum nullo Principe tumultuatur populus.

7 *Cum decimis auctoritas*] Erat enim id tempus, quo hæc Eraſmus conſcripſit, revera diluculum veritatis Euangelicæ, è Cimmeriis tenebris Papatus emergentis, & Antichriſtianiſmi accreſcens indies detectio.

nam, si vis, secludamus. Dic, quæ te caussæ moveant, ut felicius existimes peperisse catulum, quam catellam. Ev. Piæ mentis est, hoc judicare optimum, quod dedit Deus citra controversiam optimus. Verum si Deus tibi daret poculum crystallinum, nonne maximas ageres gratias? Fa. Agerem. Ev. Quid si idem daret vitreum; num pares ageres? Sed vereor, ne tibi molestiam adferam pro solatio, hæc apud te philosophans. Fa. Imo Fabullæ nihil est jam à fabulis periculi. Jam quartam hebdomadam decumbo: satisque valeo vel ad luctam. Ev. Quin igitur è nido provolas? Fa. Vetuit rex. Ev. Qui rex? Fa. Imo tyrannus. Ev. Qui quæso? Fa. Syllaba dicam, mos. Ev. Heu quam iste rex multa præter æquum exigit! Pergamus igitur philosophari de crystallo, & vitro. Fa. Marem, uti conjicio natura præstantiorem, ac firmiorem judicas, quam fœminam. Ev. Sic arbitror. Fa. Nimirum viris auctoribus. Num igitur viri vivaciores sunt, quam fœminæ? Num à morbis immunes? Ev. Nequaquam, sed in genere viribus antecellunt. Fa. Sed ipsi rursus superantur à camelis. Ev. Imo prior creatus est masculus. Fa. Prior conditus est Adam, quam Christus. Et solent [1] artifices in posterioribus se ipsos vincere. Ev. At Deus mulierem viro subjecit. Fa. Non statim melior est, qui imperat: & nuptam subjicit, non fœminam: ac rursus nuptam ita subjicit, ut, cum utrique sit potestas alterius, mulierem tamen velit viro morem gerere, non ut præstantiori, sed ut ferociori. Dic, Eutrapele, uter infirmior, qui cedit alteri, an cui ceditur? Ev. Tibi quidem heic cedam, si mihi declararis, quid senserit Paulus, scribens Corinthiis, cum viri caput dicit esse Christum, [2] mulieris caput virum: rursus, cum virum dicit imaginem & gloriam Dei; mulierem gloriam viri. Fa. Istud expe-

1 *Artifices in posterioribus*] Discipulus enim prioris est posterior dies.

2 *Mulieris caput virum*] Exstat locus Pauli 1 Cor. 11. vers. 3. 7. Verba sic „ habent: Velim autem, vos nosse, Chri„ stum esse omnis viri caput: caput au„ tem mulieris virum: caput vero Chri„ sti Deum. Et versu septimo: Vir non „ debet

expediam, si mihi declararis, an solis viris datum sit esse membra Christi. Ev. Absit: id quidem datum est omnibus hominibus per fidem. FA. Quî fit igitur, ut caput unum, cum sit, non habeatur omnibus membris commune? deinde, cum Deus hominem fingeret ad imaginem sui, utrum hanc imaginem expresserit in corporis figura, an in animi dotibus? Ev. [1] In animi dotibus. FA. At in his quid tandem habent viri nobis præcellentius? In utro sexu plures sunt temulentiæ, rixæ, pugnæ, cædes, bella, rapinæ & adulteria? Ev. At soli viri bellum gerimus pro patria. FA. Sed iidem sæpius deserto loco turpiter fugitis: nec semper pro patria, sed frequentius pro sordido salariolo deseritis uxorem, & liberos; & pejores gladiatoribus, ultro corpora vestra traditis in servilem necessitatem vel moriendi, vel occidendi. Jam ut maxime jactes mihi virtutem bellicam; nemo vestrum, si semel esset expertus, quid sit parere, non mallet decies in acie stare, quam subire semel, quod nobis toties est experiendum. In bello non semper venitur ad manus, & si venitur, non in quavis exercitus parte discrimen est. [2] Tui similes disponuntur in acie media, alius est in subsidiis, alius tuto sedet [3] post principia; denique plurimos servat deditio & fuga: nobis cominus cum morte conflictandum est. Ev. Ista non nunc primum audio. verum suntne hæc vera, quæ dicuntur? FA. Nimirum vera. Ev. Visne igitur, Fabulla, ut marito tuo persuadeam,

ne

„ debet operire caput, quum imago „ sit & gloria Dei: at mulier gloria viri „ est.

1 *In animi dotibus*] Imago Dei ad hominem restricta, alioquin & Angeli ad eandem creati, præcipue quidem consistit in anima quoad conformitatem ejus cum Deo secundum naturam, facultates & habitus: sed & in corpore, & anima simul.

2 *Tui similes*] Tui similes, id est ignaviores, ut numerum augeant. nam alæ & cornua sustinent belli molem. Imo & in triariis exercitus robur: nam, imbecilliores in medio collocantur.

3 *Post principia*] Alludit ad dictum Thrasonis in Eunucho Terentii, Act. 4. Scen. 7. Ejusdem ferme sententiæ est illud: *Extra telorum jactum*: quod est, in tuto, extraque periculum. Sumptum à bellis, ubi, qui nolunt feriri jaculis, semovent se longius, quam ut possint jactu teli contingi: summum enim periculum iis, qui in prima stant acie. Belg. *Buyten schoots.*

 3 *Stipa-*

ne posthac te contingat? Nam eo pacto tuta fueris ab isto discrimine. FA. Equidem nihil malim, si possis. EV. Quid præmii feret orator hic, si persuaserit? FA. Dabo decem linguas bubulas fumo duratas. EV. Istas malim, quam decem linguas lusciniarum. Non rejicio conditionem: verum contractum hunc ratum esse nolim prius, quam intercesserit [1] stipulatio. FA. Addatur, si libet, & si qua est alia [2] cautio. EV. Id fiet ex animi tui sententia post mensem exactum. FA. Quin potius nunc fit ex animi mei sententia? EV. Dicam: qui vereor, ne post mensem non sit eadem animi tui sententia. Itaque & tibi solvendum esset duplex præmium, & mihi duplex esset sumenda opera, persuadendi, ac dissuadendi. FA. Age, fiat, ut voles. Sed interim perge demonstrare, quare viri sexus sit præstantior fœmineo. EV. Video, te meditatam hanc [3] monomachiam: quam ob rem in præsentia quidem consultius arbitror tibi concedere. Congrediar alias, sed armatus, nec absque [4] subsidiario milite. Nam ubi lingua res geritur, ne septem quidem viri pares sunt uni fœminæ. FA. Nimirum hoc telo armavit nos natura: quanquam ne vos quidem elingues estis. EV. Fortassis: sed ubi puellus? FA. In conclavi proximo. EV. Quid illic? coquit olus? FA. Nugator, apud nutricem est. EV. Quam mihi nutricem narras? an est alia nutrix, [5] quam ea, quæ mater est? FA. Quid ni? vulgo fit. EV. Pessimum mihi nominas auctorem rei bene gerendæ *vulgum*, Fabulla. Vulgo peccant, vulgo luditur alea, vulgo commeatur ad fornices, vulgo frauda-

1 *Stipulatio*] Stipulatio secundum Pomponium, est verborum conceptio, quibus is, qui interrogatur, daturum facturumve se id, quod interrogatus est, respondet.

2 *Cautio*] Cicero ait: quoniam ut bona naturâ appetimus, sic à malis naturâ declinamus: quæ declinatio, quum ratione fiet, *cautio* appellatur. Jurisconsultis, ut & hoc loco, *cautio* eadem, quæ *fide jussio* aut alias *stipulatio*, qua nobis cavemus, & nos securos reddimus.

3 *Monomachiam*] Μονομαχία Latinis singulare certamen.

4 *Subsidiario milite*] Subsidiarius miles, qui ad longioris pugnæ casus reservatus, defessis in subsidium venit.

5 *Quam ea, quæ mater est?*] Tacitus de Germanorum uxoribus: Sua quemque mater uberibus alit, nec ancillis ac nutricibus delegantur. Dominum ac servum nullis educationis deliciis dignoscas.

1 *Plus-*

fraudatur, potatur, insanitur. FA. Sic amicis visum est: censuerunt enim, parcendum huic ætati tam teneræ. EV. Atqui si natura dedit vires ad concipiendum, haud dubie dedit & ad lactandum. FA. Probabile quidem est. EV. Dic mihi, nonne sentis, esse dulcissimum matris vocabulum? FA. Sentio. EV. Itaque si fieri posset, patereris, aliam mulierem esse matrem tui partus? FA. Minime gentium. EV. Cur igitur volens [1] plusquam dimidiatum matris nomen transfers in fœminam alienam? FA. Bona verba, Eutrapele; non divido filium; sola, totaque sum mater. EV. Imo heic tibi, Fabulla, reclamat in os ipsa natura. Cur terra dicitur omnium parens? an quod gignat tantum? Imo multo magis quod nutriat ea, quæ genuit. Quod aqua gignit, in aquis educatur. In terra nullum animantis aut plantæ genus nascitur, quod eadem terra succo suo non alat: nec est ullum animantis genus, quod non alat suos fœtus. Ululæ, leones; & viperæ educant partus suos; & homines suos fœtus abjiciunt? Obsecro te, quid crudelius iis, qui prolem educationis tædio dicuntur exponere? FA. Abominanda dicis. EV. Atqui non perinde factum abominantur hominis. [2] An non expositionis genus est, infantulum tenerum, adhuc à matre rubentem, matrem spirantem, matris opem ea voce implorantem, quæ movere dicitur & feras, tradere mulieri, fortassis nec corpore salubri, nec moribus integris, denique cui pluris sit pecuniæ pauxillum, quam totus infans tuus? FA. [3] Delecta est mulier salubri corporis tem-

1 *Plusquam dimidiatum*] Vide in hanc rem Phavor. dissertationem apud Gell. lib. 12. cap. 1.

2 *An non expositionis*] Apud Agellium lib 12. cap. 1. Favorinus philosophus ita differit de hac materia matri puerperæ inter alia: Oro te, inquit, mulier, sine, eam totam integram esse matrem filii sui: quod est enim hoc contra naturam imperfectum atque dimidiatum matris genus. peperisse, ac statim ab sese abjecisse? aluit in utero sanguine suo, nescio quid, quod non videret; non alere nunc suo lacte, quod videat, jam viventem, jam hominem, jam matris officia implorantem? An tu quoque, inquit, putas, naturam fœminis mammarum ubera, quasi quosdam nævulos venustiores, non liberorum alendorum, sed ornandi pectoris causa dedisse?

3 *Delecta est mulier salubri*] Theani monitum est: Cum mater liberorum facta sis, hæc te moneo, ut nutricem de-

 ligas

temperatura. Ev. Hoc medici certius judicent, quam tu. Sed finge heic illam tibi vel parem, vel aliquanto, si vis, superiorem: an nihil interesse censes, utrum infans tenellus cognatum illum & familiarem hauriat succum, & calore jam assueto foveatur, an alienis cogatur assuescere? Triticum in aliud solum jactum degenerat in avenam, aut siliginem; vitis in alium collem translata mutat ingenium: plantula revulsa à parente terra flaccescit, ac velut emoritur; eoque, quantum fieri potest, cum terra nativa transferunt. FA. Imo narrant, plantas translatas & insitas, exuere silvestre ingenium, & fructus edere generosiores. Ev. At non protinus ut natæ sunt, ô bona. Veniet & olim hoc tempus, si Deus voluerit, ut adolescentem tuum ableges ab ædibus, litteris jam ac severioribus disciplinis imbuendum, quæ functio patris est potius, quam matris. Nunc ætas tenera fovenda est. Porro cum ad salubritatem firmitatemque corporis plurimum refert, qualis sit alimonia, tum vero præcipue quo succo tenerum illud ac molle corpusculum imbuatur. Nam heic quoque locum habet illud Flacci dictum, *Quo semel est imbuta recens servabit odorem Testa diu.* FA. De corpore non ita multum laboro, modo sit animus, qualem optamus. Ev. Pie tu quidem, sed parum Philosophice. FA. Quam ob rem? Ev. Cur tu igitur, quoties concidis holus, quereris, aciem cultri retusam esse, & jubes exacui? Cur acum rejicis obtusa cuspide, cum ea res non adimat artem? FA. Non deest ars, sed obstat instrumentum parum idoneum. Ev. Cur quibus est opus oculorum acie, vitant lolium [1] & cæpas? FA. Quia vitiant oculos. Ev. Nonne animus est, qui cernit? FA. Est; nam nihil vident exanimes. Sed quid agat faber,

ligas aptissimam atque mundam, præterea verecundam & somno non deditam neque temulentiæ. Longe autem præstat Favorini consilium, ut nempe mater ipsa alat.

1 *Et cæpas*] Cæpas Ægyptii pro Diis colebant. Huc respicit Juvenalis: *Porrum & cæpe nefas violare & frangere morsu, O sanctas gentes, quibus hæc nascuntur in hortis Numina!*

1 *Ani-*

faber, vitiata securi. LA. Agnoscis igitur, corpus esse mentis organum? FA. Apparet. EV. Et fateris, vitiato corpore non agere animum, aut incommodius agere? FA. Non dissimile veri dicis. EV. Age, videor mihi nactus ingenium Philosophicum. Finge igitur, [1] animum hominis demigrare in corpus galli gallinacei; num ederet vocem, quam nunc edimus? FA. Nequaquam. EV. Quid obstaret? FA. Quia desunt labra, dentes, & lingua similis: nec [2] epiglottis, nec tres adsunt [3] cartilagines, à tribus motæ musculis, ad quos pertinent nervi à cerebro demissi, nec fauces, nec os simile. EV. Quid si in corpus suis? FA. Grunniret suillo more. EV. Quid si in corpus cameli? FA. Caneret, ut canit camelus. EV. Quid si in corpus asini, quod evenit [4] Apulejo? FA. Ruderet, opinor, ut asinus. EV. Nimirum fatetur hoc ille, cum cuperet inclamare Cæsarem, contractis quantum potuit labris, [5] vix O sonuit; Cæsarem nullo pacto potuit exprimere. Idem cum fabulam auditam, ne excideret, describere cuperet, damnavit cogitationem tam asininam, cum ungulas intueretur solidas. FA. Et merito. EV. Ergo lippientibus oculis, minus videt animus: oppletis sordibus auribus, minus audit: ubi cerebrum occupat pituita, minus olfacit: ubi stupet membrum, minus sentit: ubi malis humoribus vitiata est lingua, minus gustat. FA. Negari non potest. EV. Non ab aliud, nisi quia vitiatum est organum. FA. Arbitror. EV. Nec inficiaris, plerumque vitiari cibo potu-

1 *Animum hominis demigrare*] Pythagoras primus docuit hanc transmigrationem animarum in alia & itidem alia corpora. Eadem autem μετεμψύχωσις ab aliis philosophis merito explosa.

2 *Epiglottis*] Epiglottis est caruncula volubilis nunc gulam claudens, nunc arteriam asperam.

3 *Cartilagines*] Vide Galenum de locis affectis: Cartilagines autem partes corporis ex spermate genitæ, quæ tamen nec os nec caro, sed quædam intermedia sunt.

4 *Apulejo?*] Est hic L. Apulejus Afer Madauræ natus, philosophus Platonicus, vir omnigenæ eloquentiæ. Lucianum imitatus libros XI. Metamorphoseos de Asino aureo scripsit. In iis fingit se à saga Thessalica, dum in avem cuperet, in asinum mutatum, pristinum tamen sensum retinentem. Post varia discrimina & labores, Lunæ auxiliatricis ope, rosis de manu Ægyptii sacerdotis devoratis priori homini restitutum.

5 *Vix O sonuit*] Hoc Apulejus, Lucianum sequutus.

potuque. FA. Fateor; sed quid istuc ad bonam mentem? Ev. Proinde quid lolium ad perspicaces oculos. FA. Quia vitiat organum animi. Ev. Probe respondes. Verum illud expedi: unde fit, quod alius alio celerius intelligit, ac tenacius meminit? alius alio citius irascitur, aut moderatius odit? FA. Sic conditus est animus. Ev. Non sic elaberis. Unde fit, ut qui prius fuit ingenio celeri, felici memoria, postea fiat obliviosus ac tardus, sive plaga, sive casu, sive morbo, sive senio? FA. Tu nunc mihi videre sophistam agere. Ev. Proin tu contra fac, agas sophistriam. FA. Opinor; hoc te velle dicere; quod animus, quemadmodum cernit & audit per oculos & aures, ita per organa quædam intelligit, meminit, amat, odit, irascitur & placatur. Ev. Recte conjectas. FA. Quæ tandem sunt ista organa? & ubi sunt? Ev. Oculos, ubi sunt, vides. FA. Et aures, & nares, & palatum ubi sit, scio. Et toto corpore contactum esse, video, nisi cum stupor occupat membrum. Ev. Amputato pede, tamen intelligit animus. FA. Intelligit; itidem & manu. Ev. At qui vehementer plagam accipit in tempus capitis, aut in occipitium, concidit mortuo similis, omnique sensu suo vacat. FA. Istuc aliquoties vidi. Ev. Ex hoc colligis, intra cranium esse intellectus, voluntatis ac memoriæ organa, minus quidem crassa, quam sunt aures & oculi, sed tamen materialia. Quandoquidem & spiritus, quos habemus in corpore subtilissimos, corporales sunt. FA. An ista quoque vitiantur cibo potuque? Ev. Maxime. FA. Cerebrum procul abest à stomacho. Ev. Ita summa fumarii pars abest à foco; tamen illi si insideas, senties vaporem. FA. Non experiar Ev. At, si mihi non credas, sciscitare è ciconiis. Itaque refert, qui spiritus, qui vapores à stomacho subvolent in cerebrum & in organa mentis. Nam hi, si crudi sint ac frigidi, recidunt in stomachum. FA. Næ tu mihi [1] metam distillatoriam

[1] *Metam distillatoriam*] Quia facta ad formam metæ, inferiori nempe parte lata, superne in angustum desinat. Belg. *Een distilleer klock.*

1 Colo-

toriam describis, qua ex floribus herbisque succum exhalantem excipimus. Ev. Haud ita male conjectas. Nam hepar, cui fel adhæret, ignis loco est; stomachus patella; cranium summæ metæ [1] colophon, atque adeo, si vis, nasus fistulæ plumbeæ vice fungatur. Itaque ex hoc mutuo fluxu ac refluxu humorum, nascitur fere, quidquid est morborum, ut varie delabitur varius humor, nunc in oculos, nunc in stomachum, aliàs in scapulas, interim in cervicem, aliove. Quoque magis intelligas; Cur, qui vino immodico sese ingurgitant, sunt male memores? Qui cibis aluntur subtiliorum spirituum, minus torpent ingenio? Cur [2] coriandrum memoriam emendat? [3] Elleborus mentem purgat? Cur expletio vehemens [4] epilepsim adducit, quæ stuporem adfert simul omnibus sensibus, quemadmodum & somnus profundus? Denique, ut immodica sitis aut inedia ingenii memoriæque vim elidit in pueris; ita cibus immodicus in pueris gignit ingenii stuporem, si credimus Aristoteli, nimirum igniculo mentis velut obruto ingesta materia. Fa. Estne igitur corporeus animus, ut à rebus corporalibus afficiatur? Ev. Animi rationalis natura non corrumpitur quidem ipsa, sed organis vitiatis impeditur illius vis & actio: velut artifex frustra valet arte, si destituatur idoneis instrumentis. Fa. Quanta, quave specie est animus? Ev. Ridicule percunctaris de magnitudine aut figura, cum fatearis incorporeum. Fa. Ego corpus intelligo, quod sentitur.

Ev.

1 *Colophon*] Fastigium, apex. Hinc *Colophonem addere* dici solet, quum summa manus rei cuipiam imponitur. Aut quum accedit id, sine quo negotium confici non potest. Origo adagii ad Colophonios refertur, qui tantis pollebant viribus, ut, ubicunque bellum confici non posset, Colophoniis equitibus conficeretur.

2 *Coriandrum*] Coriandri plurimas & inusitatas vires lege apud Plinium libro 20. cap. 20.

3 *Elleborus mentem*] Ἑλλέβορος, nigrum vel album nascitur optimi generis in Anticyris. Unde jubemus, illos navigare Anticyras, & elleborum sumere, quibus minus sana mens, ut purgetur. Usus herba hac Chrysippus disputaturus.

4 *Epilepsim*] Ἐπιληψία Latinis Comitialis morbus, quod correptus illo comitia dirimeret. Dictus Græcis ab ἐπιλαμβάνεσθαι, quia omnes sensus eo capiantur: ita ut epileptici paulum à mortuis absint. Belgis, *De vallende siechte.*

1 Cor-

Ev. Imo quæ non ſentiuntur, perfectiſſima ſunt, veluti Deus & Angeli. Fa. Audio, Deum & Angelos Spiritus appellari; at Spiritum ſentimus. Ev. Hac voce litteræ ſacræ ob rudes homines balbutiunt, mentem ſignificantes puram ab omni commercio rerum ſenſibilium. Fa. Quid igitur intereſt inter Angelum & animum? Ev. Hoc ipſum, quod inter limacem & cochleam, aut, ſi mavis, teſtudinem. Fa. Corpus igitur domicilium eſt animi magis, quam inſtrumentum. Ev. Nihil vetat inſtrumentum, adjunctum dici domicilium. Atque hac quidem de re variant Philoſophorum ſententiæ. Sunt, qui dicant, [1] corpus eſſe veſtem animæ, ſunt, qui [2] domicilium, ſunt, qui inſtrumentum, ſunt, qui harmoniam. Horum quodcunque dixeris, conſequitur, actiones animi corporis affectionibus impediri. Primum, ſi quod veſtis eſt corpori, idem corpus eſt animo; quantum ad corporis valetudinem [3] faciat veſtis, declaravit Hercules: ne quid de coloribus, aut pilorum pelliumque generibus referam. Cæterum, an eadem anima ſufficiat pluribus corporibus deterendis, quemadmodum corpus multas deterit veſtes, [4] viderit Pythagoras. Fa. Non incommodum foret, ſi juxta Pythagoram liceret, ut veſtibus, ita corporibus mutatoriis uti: ſic ut menſibus

1 *Corpus eſſe veſtem animæ*] Senecæ verba ſunt: quod de veſte dixi, idem de corpore me exiſtima dicere. Nam hoc quoque natura, ut quandam veſtem, animo circumdedit: velamentum ejus eſt. Et alibi: *Detrahetur tibi hæc circumjecta, noviſſimum velamentum tui, cutis.* Macarius ait: *Anima veſtem corporis geſtat, veluti præclaram veſtem.* Et Ambroſius: Caro amictus eſt animæ, quæ ſe induit quodam corporis veſtimento. Non igitur tu veſtimentum es, ſed qui veſtimento uteris.

2 *Domicilium*] Hinc idem Ambroſius: Unaquæque anima videns ſe corporeo iſto clauſam gurguſtio, quæ tamen terrenæ hujus habitationis conſortio non degeneravit, ingemiſcit gravata corporis hujus conjunctione.

3 *Faciat veſtis*] Apud Poëtas leges, Deianiram marito ſuo Herculi veſtem infectam ſanguine Centauri Neſſi dono miſiſſe, ut iſthoc dono ab amore Ioles illum avocaret. Hercules vero cum veſtem ſacrificaturus induiſſet, in tantam eſt verſus rabiem, ut ſe in conſtructum rogum præcipitem dederit.

4 *Viderit Pythagoras*] Pythagoras primum fuerat, ut refert Æthalides, filius Mercurii, à quo ſeu vivens, ſeu vita functus donum omnia retinendi accepit. Poſt Æthalidem factus eſt Euphorbus, dein Hermotimus, tum Pyrrhus Delius piſcator, tandem Pythagoras.

Suum

sibus hibernis sumeretur corpus obesum, crassæque texturæ; æstivis, rarius & gracilius. Ev. Atqui parum, opinor, esset commodum; si, quemadmodum multis vestibus detritis, tandem & corpus deterimus; ita multis corporibus detritis, tandem & anima senesceret, deficeretque. Fa. Non sane. Ev. Jam quemadmodum ad corporis salubritatem, agilitatemque refert, qua veste sit amictum; ita refert, quod corpus circumferat anima. Fa. Profecto, si corpus vestis est animæ, video multos homines admodum varie cultos. Ev. Sic est. Et tamen nonnulla pars hujus rei sita est in nobis, quam commode vestiatur anima. Fa. Valeat igitur vestis, dic aliquid de domicilio. Ev. Atqui ne, quod dico, tibi videatur commentum, Fabulla, ipse dominus Jesus [1] suum corpus *templum* appellat: Et Petrus Apostolus suum corpus [2] *tabernaculum* appellat. Nec defuerunt, qui corpus dixerunt *animæ sepulcrum*, σῶμα dictum arbitrantes quasi [3] σῆμα: alii [4] *carcerem* mentis appellarunt, nonnulli *præsidium*, velut arcem munitam. Quorum animus est undequaque purus, in templo habitat. Qui non tenentur amore rerum corporalium, horum animus agit in tabernaculo, libenter exsiliturus, si vocet imperator. Qui prorsus excæcati sunt vitiis spurcissimis, ut nunquam adspirent ad auram

1 *Suum corpus templum*] Verba Christi inter alia, ubi corpus vocat templum allegorica hac responsione, exstant Joan. 2. vers. 19. *Destruite templum hoc, & intra triduum excitabo illud.*

2 *Tabernaculum*] Quum sciam, cito futurum, ut deponam tabernaculum meum. Verba Petri 2. Epistol. 1. versu 13. 14.

3 Σῆμα] Huc spectat Clemens Alexandrinus ex Platone: Corpus σῶμα hoc animæ σῆμα sepulchrum quidam esse tradunt: quasi ipsa præsenti in corpore sit sepulta, atque etiam quia anima per corpus σημαίνει, significat; quæcunque significare potest, idcirco & σῆμα jure vocari. Videntur mihi præterea Orphei sectatores nomen hoc ob id potissimum posuisse, quod anima in corpore hoc delictorum det pœnas, & hoc circumsepto valloque clau[illegible] velut in carcere quodam σώζηται [illegible]ur. Ciceronis interpres Macrobius corpus δεσμὸς vinculum & σῶμα quasi σῆμα id est sepulchrum dici ait, in Somnium Scipionis.

4 *Carcerem*] Plato corpus nominat τὸ ψυχῆς φρουρὰν, animæ custodiam. Seneca: *Corpusculum hoc custodia & vinculum animi huc atque illuc jactatur.* Idem alibi: *Major sum & ad majora genitus, quam ut mancipium sim mei corporis: quod equidem non aliter aspicio, quam vinculum aliquod libertati meæ circumdatum.*

2 Educ

ram libertrtis Euangelicæ, horum animus jacet in ſepulcro. Cæterum, qui moleſte luctantur cum vitiis, nec adhuc poſſunt, quod volunt, horum animus habitat in carcere, ſubinde clamans ad liberatorem omnium, [1] *Educ de carcere animam meam, ut confiteatur nomini tuo, Domine.* Qui graviter pugnant cum Satana, vigilantes & excubantes adverſus inſidias illius, qui circumit, ut leo, quærens, quem devoret; horum animus verſatur in præſidio, unde injuſſu imperatoris non licet diſcedere. FA. Si corpus eſt animi domicilium, plurimos video, quorum animus male habitet. EV. Sic eſt, videlicet in ædibus perſtillantibus, opacis, ventis omnibus obnoxiis, fumoſis, pituitoſis, laceris, ac ruinoſis, denique putribus & infectis. Et tamen Cato primam felicitatis partem judicat bene habitare. FA. Tolerabilis res, ſi liceret in aliud immigrare domicilium. EV. Emigrare non licet, niſi cum evocat [2] locator. Verum tamen, ſi non licet emigrare, licet arte curaque noſtra domicilium animi commodius reddere, quemadmodum in ædibus mutantur feneſtræ, attollitur ſolum, incruſtantur aut conveſtiuntur tabulatu parietes, [3] ſitus igni ſuffituque purgatur. Id in ſenili corpore jamque ruinam minitante difficillimum eſt. Plurimum autem conducit, ſi puerile corpus ab ipſo protinus ortu, ſicut oportet, curetur. FA. Tu quidem matrem ac nutricem medicam eſſe jubes. EV. Plane jubeo, quod attinet ad delectum ac moderationem cibi, potuſque, motus, ſomni, balneorum, unctionum, frictionum, veſtitus. Quam multos eſſe c[illegible], qui graviſſimis morbis ac vitiis obnoxii ſunt, epilep[illegible], gracilitati, imbecillitati, ſurditati, fractis lumbis,

1 *Educ de carcere*] Verba ſunt Davidis Saulum fugientis & ſpeluncæ ſe abdentis Pſalmo 142. verſ. 8.

2 *Locator*] Significat, eſſe conductitium. Perſoluto pretio, quo inter conductorem & locatorem convenit, conductori diſcedere liberum eſt, ubi libet, inconſulto locatore. Nobis autem conductitiæ hæ corporis ædes inhabitandæ ſ, uſque dum Optimus Max. ille locator Deus evocat & edicit, *Revertere fili hominis.* Omnis enim autocheiria prohibita.

3 *Situs*] Hic pro lanugine illa ſumitur ex humore creata, præſertim in locis Sole carentibus, Belgice, *Schimmel*, *vermuſtheyt.*

1 *Ubi*

bis, distortis membris, infirmo cerebro, stupori mentis, non ob aliud, nisi quod à nutricibus indiligenter curati sunt? FA. Demiror, te non pro pictore factum fuisse Franciscanum, qui tam bellè concioneris. EV.[1] Ubi te Claranam videro, tum ego tibi Franciscanus concionabor. FA. Ego sane libens scire cupiam, quid sit anima, de qua tam multa audimus, dicimusque, cum nemo viderit. EV. Imo nemo non videt, cui sunt oculi. FA. Video pictas animas infantuli specie. Verum, cur non adduntur alæ, quemadmodum angelis? EV. Quoniam delabentibus è cœlo fractæ sunt alæ, si qua Socraticis fabulis habenda fides. FA. Quo modo igitur subvolare dicuntur in cœlum? EV. Quoniam fides & caritas faciunt, ut illis renascantur alæ. Has alas petebat ille, pertæsus domicilium sui corporis, dum clamat, [2] *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam?* Nec enim alias alas habet anima, cum sit incorporea; nec ullam habet speciem, quæ corporis oculis sit conspicua; sed certius cernuntur ea, quæ videmus animo. Credisne, Deum esse? FA. Maxime. EV. At nihil minus videri potest, quam Deus. FA. Videtur in rebus conditis. EV. Itidem videtur animus ex actione. Si quæris, quid agat in corpore vivo, contemplare corpus exanime. Cum vides, hominem sentire, cernere, audire, moveri, intelligere, meminisse, ratiocinari; certius vides, animam adesse, quam nunc vides hunc cantharum: potest enim falli sensus unus; tot argumenta sensuum non fallunt. FA. Proinde, si [3] non potes ostendere animam, sic illam notis quibusdam pinge, quasi mihi velis descri-

1 *Ubi te Claranam videro*] Id est, ubi te videro asscriptam ordini monialium, quæ à Clara Assisiensi Francisci coætanea institutæ sunt, non sine durissimâ paupertatis regulâ. De ea circumferuntur hi versus:

Clausa manens Clara toto clarescere mundo
Incipit, & laudum titulis præclara refulget.

2 *Quis dabit mihi*] Preces Davidis sunt ab inimicis circumsessi Psal. 55. 7.

3 *Non potes ostendere animam*] Eleganter in hunc sensum Apulejus: anima in homine non videtur: & tamen fateantur omnes, necesse est, hujus operâ omnia, quæ per hominem præclara fiunt, provenire: neque animæ ipsius qualitatem ac figuram oculis occurrere, sed momentis rerum ab ea gestarum intelligi, qualis & quanta sit.

1 Cur

describere Cæsarem, quem nondum vidi. Ev. Aristotelis definitio in promptu est. Fa. Quæ? Nam ajunt, istum esse probum rerum omnium depictorem. Ev. Anima est actus corporis organici, physici, vitam habentis in potentia. Fa. [1] Cur actum vocat potius, quam iter aut viam? Ev. Non heic [2] cavetur aurigis aut equitibus, sed animæ ratio definitur. Et *actum* vocat formam, cujus natura est agere, cum materiæ ratio sit pati. Omnis autem corporis motus naturalis ab animo proficiscitur. Est autem varius corporis motus. Fa. Intelligo. Sed cur addit organici? Ev. Quoniam anima nihil agit, nisi per organa, hoc est, instrumenta corporis. Fa. Cur addit [3] *physici*? Ev. Quià Dædalus [4] frustra fingeret tale corpus. Ideoque addit, *vitam habentis in potentia*. Forma non agit in quidvis, sed in materiam capacem. Fa. Quid si angelus immigraret in corpus hominis? Ev. Ageret quidem, sed non per organa naturalia, nec vitam daret corpori, si abesset anima. Fa. Habeone jam totam animæ rationem? Ev. Habes Aristotelicam. Fa. Equidem accepi, celebrem esse philosophum; & vereor, ne sapientum centuriæ mihi scribant [5] hæreseos dicam, si quid refrager. Alioqui quidquid adhuc dixit de anima hominis, competit in asinum & bovem. Ev. Imo in scarabeum quoque & limacem. Fa. Quid igitur interest inter animam bovis & hominis. Ev. Qui dicunt, animam nihil aliud esse, quam harmo-

1 *Cur actum*] Actus Græcis est hoc loco ἐντελέχεια, vocabulum Philosophis peculiare: sed Fabulla detorquet ad Jurisconsultos, qui distinguunt inter iter, actum & viam. Actus enim illis spatium in agris. Minimus actus, teste Boëthio, quatuor pedibus in latitudinem, centum & viginti in longitudinem protenditur. Quadratus ex omni latere centum viginti pedibus concluditur: duplicatus ducentos quadraginta pedes explicat.

2 *Cavetur aurigis*] Recte mentionem facit aurigarum & equitum, utpote ad quorum commodum leges latæ erant de itinerum & viarum latitudinibus. Ita lege 12. tabularum latitudo viæ definita est in porrectum pedes octo, in anfractum sedecim.

3 *Physici*] Id est, naturalis, à φύσις natura.

4 *Frustra fingeret*] Faber Atheniensis ingeniosissimus, qui statuas mobilibus oculis confecit, ut vivere crederentur. De volatu ejus consule Ovidium.

5 *Hæreseos dicam*] Hic intelligit, Judicium seu libellum actionem continens.

[1] harmoniam qualitatum corporis, faterentur, non ita multum interesse, videlicet harmonia soluta, perire animas utriusque. Ne ratione quidem distinguitur bovis ab hominis anima, sed quod boum minus sapit, quam hominum? quemadmodum videre est & homines, qui minus sapiunt, quam bos. FA. Næ isti bubulam habent mentem. EV. Attamen illud ad te pertinet, quod [2] pro testudinis qualitate, modulatior est harmonia. FA. Fateor. EV. Nec parvi refert, ex quo ligno, quave figura sit facta testudo. FA. Verisimile dicis. EV. Nec ex quorumlibet animantium intestinis fiunt canoræ fides. FA. Audivi. EV. Atque hæ quidem ex aëris circumfusi madore aut siccitate laxantur, contrahuntur, nonnunquam & rumpuntur. FA. Istuc vidi non semel. EV. Heic igitur potes opem præstare non vulgarem infantulo tuo, ut animus illius testudinem habeat bene temperatam, minimeque vitiatam, ne laxa sit segnitie, ne stridula sit iracundia, ne rauca sit temulentia. Nam hos affectus inserit in nobis nonnunquam educatio, victusque ratio. FA. Admonitionem accipio; sed exspecto, quo pacto tuearis Aristotelem. EV. Ille quidem descripsit in genere animam animantem, vegetantem ac sentientem. Anima dat vitam; sed non protinus animal est, quod vivit. Vivunt enim, & senescunt, & emoriuntur arbores, at non sentiunt: quanquam his quoque nonnulli sensum tribuunt [3] stupidum. [4] In adhæsis vix deprehenditur sensus, in spongia deprehenditur ab avulsoribus, in arboribus materiarum cæsores sensum comperiunt, si quid illis credimus. Ajunt enim, si palma ferias truncum arboris, quam velis cædere, quemadmodum fere solent materiarii, difficilius arbor inciditur, ut

1 *Harmoniam*] Ἁρμονία Latinis compositio, concentus, convenientia, ἀπὸ τοῦ ἁρμόζειν, quod est *congruere*.

2 *Pro testudinis qualitate*] Testudo præter notum illud tardigradum animal etiam instrumentum musicum designat, ut hoc loco, quod haud dissimile est vivæ testudinis figuræ. Hujuscemodi lyræ inventum Mercurio assignatur.

3 *Stupidum*] Hoc sensit Pythagoras, nec omnino dissimile veri est.

4 *In adhæsis vix*] In hac opinione etiam fuit Pythagoras.

ut semet contraxit metu. Quod autem vivit, ac sentit, animal est. Nihil autem prohibet esse [1] vegetabile, quod non sentit; veluti fungi, betæ, caules. FA. Ista si vivunt utcunque, si sentiunt utcunque, si moventur, cum adolescunt; quid prohibet eadem dignari animalis cognomine? EV. [2] Non ita visum est majoribus, neque nobis fas est ab illorum placitis discedere, ac ne refert quidem ad hoc, quod nunc agimus. FA. Atqui non feram, eandem esse [3] animam scarabei & hominis. EV. Non est eadem, ô bona, sed ratio quadantenus communis est. Animat, vegetat, sensibile reddit corpus tuum anima tua. Idem agit scarabei anima in suo corpore. Nam quod quædam aliter, aut aliud agit anima hominis, quam scarabei, partim in caussa est materia. Non canit; non loquitur scarabeus, quia caret organis ad hæc idoneis. FA. Illud igitur dicis, si anima scarabei demigraret in corpus hominis, idem ageret, quod agit anima humana. EV. Imo ne si mens quidem angelica, quemadmodum dixi Nihil autem interest inter angelum & animam humanam, nisi quod hominis anima in hoc condita est, ut agat corpus humanum naturalibus organis instructum; quemadmodum anima scarabei non movet, nisi corpus scarabei: Angelus non in hoc conditus est, ut animet corpus, sed ut absque corporalibus organis intelligat. FA. Num idem potest anima? EV. Potest quidem à corpore semota. FA. Non est igitur sui juris, dum est in corpore? EV. Non profecto: nisi si quid accidat præter communem naturæ cursum.

FA.

1 *Vegetabile*] Quod vegetari potest. Hinc Vegetativam animam Philosophi recentiores, *seminalem animam* appellant, quæ à Plinio dicitur *alens*: cujus motu interiore plantæ vigescunt, crescunt, germinant, &c.

2 *Non ita visum est*] Differentiam animæ vegetantis & sentientis ex Aristotele has statuit Magirus: 1. Vegetans ad actionem suam perficiendam calore tantum utitur naturali & instrumentis coctioni destinatis. Sentiens autem calore animali & ministerio partium ad actiones animales deputatarum. 2. Vegetans extra se nihil percipit & cognoscit; sentiens percipit varia objecta. 3. Nutriens, in suum objectum, alimentum nimirum agit, nihilque ab eo repatitur: sentiens ab objectis suis patitur.

3 *Animam scarabei*] Scarabeus vel cantharus animalculum notissimum. Variæ eorum species recensentur.

1 *Ani-*

FA. Verum tu mihi pro una anima plures animas effudisti, animantem, vegetantem, sensibilem, intelligentem, memorem, volentem, irascentem, concupiscentem. Mihi satis erat una. EV. Ejusdem [1] animæ diversæ sunt actiones: ex his varia sortiuntur cognomina. FA. Non satis assequor, quod dicis. EV. At faciam, ut assequaris. Tu in cubiculo es uxor, in officina es textrix aulæorum, in taberna es aulæorum venditrix, in culina es coqua, inter famulos & famulas es domina, inter liberos es mater: & tamen hæc omnia es eadem in domo. FA. Satis tu quidem [2] pingui Minerva philosopharis. Sic igitur est animus in corpore, quemadmodum ego in domo? EV. Sic. FA. Atqui dum ego texo in officina, non coquo in culina. EV. Neque enim tu es anima tantum, sed anima corpus circumferens: corpus autem non potest simul pluribus inesse locis: anima quoniam est forma simplex, sic est in toto corpore, ut in singulis corporis [3] partibus sit tota, quamvis non idem agat per omnes partes, nec eodem modo per quomodolibet affectas. Nam sapit ac meminit in cerebro, irascitur in corde, concupiscit in hepate, audit in auribus, cernit in oculis, olfacit in naribus, gustat in palato & lingua, sentit in omnibus partibus corporis, quæ nervaceum aliquid habent adjunctum. Neque enim sentit in pilis, nec summis unguibus: ac ne pul-

1 *Anima diversæ*] In homine statuitur anima vegetativa, sensitiva & rationalis, non tamen plures & eædem animæ: non una in altera continetur, sicut trigonus in tetragono. Ita in sensitiva continetur vegetativa, & in intellectiva vegetativa & sentiens: ideoque illæ potentiæ non sunt distincta genera & substantiæ animarum in uno subjecto, sed sola differunt ratione. Quippe si in homine anima vegetans esset distincta à sentiente & hæc à rationali: homo esset planta & animal brutum: quoniam illa plantam, hæc animal constituit.

2 *Pingui Minerva*] Id est, simpliciter, indocte, inecondite philosopharis, absque ingenio, subtilitate & exacta cura. Idem adagium etiam crassa *Minerva*, crassiori Musa effertur.

3 *Partibus sit tota*] De sede animæ digladiati olim acerrime veteres Philosophi. Pythagoras & Plato constituerunt juxta cerebrum aut cerebri inferiorem partem aut meningem: Straton juxta superciliorum medium: Empedocles & Aristoteles circa sanguinem: Stoici circa cor. Verissimum autem est receptum Philosophorum axioma: *Anima est tota in toto: & tota in qualibet parte.*

pulmo quidem per se sentit, nec hepar, fortasse nec lien. FA. Proinde in quibusdam partibus animat tantum ac vegetat. EV. Ita videtur. FA. Si in uno homine facit hæc omnia eadem anima, consequitur, ut fœtus in utero materno statim ut augescit, quod est vitæ signum, simul & sentiat, & intelligat; nisi forte unius hominis initio plures sunt animæ, deinde cæteris cedentibus, una peragit omnia. Ita ut primum homo fuerit planta, mox animal, postremo homo. EV. Quod dicis, fortasse non absurdum [1] videatur Aristoteli. Nobis probabilius est, simul [2] cum vita infundi rationalem animam; sed quæ, velut igniculus, immersa materia supra modum humidæ, nondum queat exsérere vires suas. FA. Animus igitur illigatus est corpori, quod agit movetque? EV. Non aliter, quam testudo domui, quam circum fert. FA. Eam movet quidem, sed sic, ut simul moveatur; quemadmodum gubernator flectit navem, quo vult, sed ipse interim cum navi movetur. EV. Imo quemadmodum [3] sciurus volvit caveam rotatilem, mobilis interim & ipse. FA. Sic & afficit anima corpus, ac vicissim afficitur: EV. Sane quod ad operationes attinet. FA. Ergo quod ad naturam pertinet, par est anima morionis, animæ Solomonis. EV. Nihil absurdum. FA. Itaque pares sunt & angeli, quandoquidem carent materia, quæ parit, ut ais, inæqualitatem. EV. Jam satis philosophiæ. Quin potius hæc Theologos torqueant: nos hoc agamus, quod cœpimus. Si tota mater esse vis, cura corpusculum infantuli tui, quo posteaquam sese explicuit ex vaporibus mentis igniculus, bonis & commodis organis utatur. Quoties audis pue-

1 *Videatur Aristoteli*] Sic est: statuit Aristoteles, infantem semper absolvi post 45 dies, & primum plantæ vitam vivere imperfectissime postmodum animalem & postremo hominis.

2 *Cum vita infundi*] Discrepat hic Auctor à communi sententia: nam convenit inter omnes Philosophos, semen animatum esse, & tamen post conceptionem infundi animam rationalem. In tempore hujus infusionis inter se discrepant. Vide Ruvium.

3 *Sciurus volvit*] Σκίουρος animal, quod caudam sub dio pro umbra habet. Belgis, *een Inckhorenken.*

1 *Istos*

puerum tuum vagientem, crede, illum hoc abs te flagitare. Cum vides in pectore duos [1] istos veluti fonticulos turgidos, ac lacteo liquore vel suapte sponte manantes, crede, naturam admonere te tui officii. *Alioqui cum infans jam fari meditabitur, ac blanda balbutie [2] te mammam vocabit, qua fronte hoc audies ab eo, [3] cui mammam negaris, & ad conducticiam mammam relegaris, perinde quasi capræ aut ovi subjecisses? Ubi jam erit fandi potens, quid si te pro matre [4] vocet semimatrem? Virgam expedies, opinor. Atqui vix semimater est, quæ recusat alere, quod peperit.* Potior geniturae pars est nutricatio teneri pueili. Alitur enim non solum lacte, sed & fragrantia materni corporis; requirit eundem liquorem jam notum & familiarem, [5] quem hausit in corpore, & unde coaluit. Atque ego quidem sum in hac sententia, ut existimem, in [6] pueris ex lactis natura & indolem vitiari, non aliter quam in frugibus & plantis, terræ succus mutat ingenium ejus, quod alit. An putas temere vulgo dici, *Iste malitiam cum lacte nutricis imbibit*? Ne illud qui-

1 *Istos veluti fonticulos*] Huc spectant illa Favorini; Putas naturam fœminis mammarum ubera, quasi quosdam nævulos venustiores, non liberûm alendorum, sed ornandi pectoris causa dedisse?

2 *Te mammam vocabit*] Apud Belgas nomen matris, quod vulgo *Maeder*, infantes balburientes efferunt per *Memme*, proculdubio corrupta est vox à mamma, Belgis *een Mamme*: nec mirum, si id primum fari discant, cujus beneficio aluntur. In Frisia autem usque eo vox hæc inolevit: ut & adulti matrem *Memme* vel per apocopen *Mem* nuncupent.

3 *Cui mammam negares*] Æquiparat Favorinus id crimen infantum expositioni & in utero suffocationi.

4 *Vocet semimatrem?*] Narratur de Cornelio Scipione, quod cum decem insignes Centuriones vinculis tradidisset, nec precibus fratris Scipionis Africani dimitteret, id tamen ad preces collactanei fecisse. Fratri autem hoc exprobranti respondit, plus se nutrici quam matri debere: utpote quæ, cum pepererat, illum reliquisset, & alteri tradidisset.

5 *Quem hausit in corpore*] Hinc & idem Favorinus: Non id quoque nihil interesse putat, cujus in corpore cujusque ex sanguine concretus homo & coalitus sit. An quia spiritu multo & calore exalbuit, non idem sanguis est nunc in uberibus, qui in utero fuit? Nonne hac quoque in re sollertia naturæ evidens est, quod, postquam sanguis ille opifex in penetralibus suis omne corpus hominis finxit, adventante jam partus tempore, in supernas se partes profert, ad fovenda vitæ atque lucis rudimenta præsto est, & recens natis, notum & familiarem victum offert.

6 *Pueris ex lactis natura*] Immo eo usque; ut, teste Beverovicio, infans, qui canis ubera suxerat, noctu surrexerit, cumque aliis canibus latraverit. Notatu dignum est & illud Favorini: In moribus inolescendis magnam fere partem ingenium altricis & natura lactis tenet.

quidem opinor, quod à Græcis dici solet, *Ut nutrices*: cum significant, aliquem male pasci: paullulum enim præmansi in eos inserunt infantis, maximam partem deglutiunt ipsæ. Proinde ne peperit quidem, quæ, quod enixa est, mox abjicit. Istuc enim abortire est, non parere. Et in tales fœminas mihi competere Græcorum videtur etymologia, qui μήτηρ dici putant à μὴ τηρεῖν hoc est, à *non servando*. Nam prorsus conductitiam nutricem infantulo adhuc à matre tepenti adsciscere, genus est expositionis. FA. Accederem, ni delecta esset mulier; in qua nihil desideres. EV. Ut nihil referat, quod lac bibat mollis infantia, quam salivam cum præmanso cibo deglutiat; ut talis contigerit nutrix, qualem haud scio, an ulla reperiatur; an putas, ullam esse, quæ nutricationis omne tædium devorare possit, quemadmodum mater? sordes, assessiones, vagitus, morbos, servandi nunquam satis diligentem curam? Si est, quæ pariter amet, ut mater, erit, quæ pariter curet. Quin & illud fiet, ut segnius amet te filius, nativa illa caritate velut [1] in duas matres distracta: nec tu simili pietate duceris erga filium, ut jam grandior minus libenter sit obtemperaturus jussis tuis; & tu frigidius illius curam habitura, in cujus moribus fortasse videbis nutricem. Præcipuus autem discendi gradus est, mutuus inter docentem ac discentem amor. Ergo si nihil decesserit illi nativæ pietatis fragrantiæ, facilius illi instillabis præcepta recte vivendi. Neque enim heic parum valet mater, vel ob hoc, quod materiam tractet mollissimam, & in omnia sequacem. FA. Ut video, non tam facilis est res pepe-

1 *In duas matres distracta*] Quæ partus suos aliis nutriendos dedunt, ait idem Favorinus, vinculum illud coagulumque animi atque amoris, quo parentes cum filiis natura consociat, interscindunt, aut certe quidem diluunt deteruntque: nam ubi infantis alior-sum dati facta ex oculis amolitio est, vigor ille maternæ flagrantiæ sensum atque paulatim restinguitur, omnisque inpatientissimæ sollicitudinis strepitus consilescit. Neque multo minor amandati ad nutricem aliam filii, quam morte amissi oblivio est. Ipsius quoque infantis affectio animi, amoris, consuetudinis, in ea sola, unde alitur, occupatur; & proinde ut in expositis usu venit, matris quæ genuit neque sensum ullum neque desiderium capit.

1 *Fiet*

peperisse, quam vulgus existimat. Ev. Si mihi parum habes fidei, en tibi Paulus aperte de muliere loquens: *Salva*, inquit, [1] *fiet per liberorum generationem*. Fa. Salva est igitur, quæ peperit? Ev. Nequaquam; sed addit, [2] si liberi permanserint in fide. Nondum absolvisti genitricis munus, nisi primum tenerum corpusculum filii, mox animum æque mollem, recta educatione finxeris. Fa. Atqui istuc matribus in manu non est, ut filii perseverent in pietate. Ev. Fortassis; sed tantum habet momenti vigilans admonitio, ut Paulus existimet matribus imputandum, si liberi degenerent à piis moribus. Denique, si præstiteris, quod in te situm est, Deus opem suam conjunget cum tua diligentia. Fa. Mihi quidem, Eutrapele, tua persuasit oratio, si queas idem persuadere parentibus & marito. Ev. Istuc ad me recipio, modo tu me tuo juves suffragio. Fa. Polliceor. Ev. Sed licetne videre puellum? Fa. Licet maxime. Heus Syrisca, voca nutricem una cum infante. Ev. Scitus admodum puer. Vulgo dicitur, *veniam deberi primum experienti*. At tu prima statim experientia summam artis expressisti. Fa. Non est sculptilis imago, ut arte sit opus. Ev. Verum; sed fusile sigillum est. Utcunque res habet, felicissime cecidit: utinam pari felicitate cadant imagines, quas [3] intexis aulæis! Fa. At tu contra felicius pingis, quam gignis. Ev. Sic visum est naturæ

1 *Fiet per liberorum generationem*] Locus exstat 1 Tim. 2. 15. Sensus est: si priores versus cum hoc conferas: Mulierem viro subjectam; Deus enim illam posteriorem creavit viri causa. Eadem etiam virum decepit: Adam quippe non erravit: mulier autem erravit. Ideoque non tantum viro subdita, sed & in pœnam partus acerrima difficultas imposita est Nihilominus tamen hæc salutem ipsius haud impeditura sunt: salva enim per liberos fit, si permanserint in fide & in charitate & in sanctificatione & in castitate.

2 *Si liberi permanserint*] Erasmus ut & alii vocem *permanserint* in allegato versu ad liberos restringunt; quod inveniatur in plurali, cum vox mulier in singulari numero. Apostolus autem numerum invertit: ut indicet, omnes fœminas hujus solatii participes esse, si in conjugalibus oneribus cum fide & charitate sanctas se præbuerint. Nam liberis applicari sententia hæc non potêst, quandoquidem liberorum delicta parentibus non imputantur, cum propria culpa pereunt: secundum notissimum locum, Ezech. 18. vers. 3. 4 20.

3 *Intexis aulais*] Αὐλαῖαι, παραπετάσματα, περιστρώματα. Aulæa, Latinis sunt vela picturata & versicolori textura spectabilia, quibus ad pompam & magnificum apparatum parietes principum & magnatum obteguntur.

turæ cum omnibus paria facere. Quam solicita est natura, ne quid pereat! Duos homines in uno repræsentavit: nasus & oculi patrem referunt; frons ac mentum matrem exprimunt. An tu posses hoc tam carum pignus alienæ fidei concredere? Mihi bis crudeles videntur esse, quæ id facere sustinent. Quandoquidem non solum faciunt [1] id infantis, quem ablegant, periculo; verum etiam suo; propterea quod in his [2] lac aversione corruptum, sæpenumero periculosos morbos pariat. Itaque fit, ut, dum unius formæ corporis consulunt, parum consulant duorum corporum vitæ: dumque cavent, ne contingat præproperum senium, conjiciunt sese in mortem præproperam. Quod est inditum puero nomen? FA. Cornelius. EV. Hoc erat nomen avi paterni. Utinam virum integerrimum & moribus nobis referat? FA. Dabitur opera, quod quidem in nobis erit. Sed heus Eutrapele, unum quiddam obnixe te rogarim. EV. Imo puta, me tuum esse mancipium; imperabis & impetrabis, quæ voles. FA. Proinde non prius [3] te manumittam, quam hoc mihi beneficium cœptum absolvas. EV. Quodnam? FA. Ut præscribas mihi primum, quibus rationibus queam infantis valetudini consulere: deinde cum erit firmior, quibus rudimentis ad pietatem præparandus sit rudis animus. EV. Id faciam lubens, pro mea quidem sapientia; sed proximo colloquio: nunc orator adeo maritum ac parentes. FA. Precor, exorator ut fies.

1 *Id infantis, quem*] Inter alia jam enumerata discrimina etiam præcipuum, quod mores nutricum infantes assumant. Ita Tiberius ebrietati addictus. Quia contigerat illi nutrix temulenta. Dion etiam Caligulæ sævitiam nutrici asscribit. Petrus Matthæus itidem testatur, magnum Galliarum Regem lue venerea à nutrice infectum.

2 *Lac aversione corruptum*] Idem Favorinus urget apud Agellium: Pleræque istæ, ait, prodigiosæ mulieres fontem illum sanctissimum corporis, generis humani educatorem, arefacere & exstinguere cum periculo quoque aversi corruptique lactis laborant; tanquam pulchritudinis sibi insignia devenustet. Quod quidem faciunt eadem vecordia, quæ quibusdam commentitiis fraudibus nituntur, ut fœtus quoque ipsi in corpore suo concepti abortiantur.

3 *Te manumittam*] Alludit, quia dixerat mancipium; quod ut à manu capiendo; ita & manumittebatur, cum e Domino in libertatem dimitteretur.

Pere-

Peregrinatio Religionis ergo.

MENEDEMUS, OGYGIUS.

ME. QUid hoc novæ rei? Nonne Ogygium vicinum meum video, jam totus sex menses non visum cuiquam? Interiisse rumor erat. Ipsus est, nisi prorsus hallucinor. Adibo, ac salvere jubebo. Salvus sis Ogygi. OG. Salve & tu Menedeme. ME. Quæ regio te nobis reddidit incolumem? Nam tristis rumor heic sparserat, te navigasse Stygiam paludem. OG. Imo, gratia Superis, sic interim valui, ut vix unquam antehac melius. ME. Ita semper vanitatis coarguas ejusmodi rumores. Sed quid istuc ornatus est? obsitus es conchis [1] imbricatis, stanneis ac plumbeis imaginibus oppletus undique, [2] culmeis ornatus torquibus; brachium habet [3] ova serpentum. OG. Visi divum Jacobum Compostellanum, & hinc reversus, Virginem Parathalassiam apud Anglos percelebrem: quin potius hanc revisi: nam ante annos tres inviseram. ME. Animi gratia, ut arbitror. OG. Imo [4] religionis caussa. ME. Istam, opinor, religionem docuerunt te Græcæ litteræ. OG. Mater uxoris [5] voto sese obstrinxerat, ut, si filia peperisset masculum vitalem, ego divi Jacobo præsens præsenti salutem dicerem, & gratias agerem. ME. Salutasti divum tuo dumtaxat, & socrus nomine? OG. Imo totius familiæ verbis. ME. Equidem arbitror, nihilo minus salutis futurum fuisse familiæ, etiamsi

1 *Imbricatis*] Id est, imbricum specie variegatis. Vide Plinium lib. 9. c. 33. de mira varietate concharum.

2 *Culmeis*] E stramine factis.

3 *Ova serpentum*] Significat globulos, quibus utuntur ad numerandas preces. Belg. *Paternosters*. Sic enim ova serpentum, quum prodeunt, cohærent.

4 *Religionis caussa*] Religionis, addatur autem superstitiosæ. Veritas enim orthodoxa peregrinationes illas damnat.

5 *Voto sese obstrinxerat*] Pontificiorum vota vel aurea, argentea, ærea, ferrea, cerea, vel etiam viva sunt: pleraque vero contractus esse videntur, ut & hoc loco votum socrus hujus Ogygii, secundum formulam *Do, si facias, si dederis, faciam*. Adibo Petri & Pauli limina, nudis cruribus & capite, corpore ferrea lorica tecto, calceis arena oppletis, cibo ostiatim emendicato & lingua muta: quod si verbum dixero, oleum & operam lusero: sed istud fecero, si uxorem opulentam, magnas opes aut alia commoda nactus ero.

etiamsi Jacobum insalutatum reliquisses. Sed obsecro, quid respondit agenti gratias? Og. Nihil, sed offerenti munus, visus est arridere, & capite leviter annuere; simulque porrexit hoc imbricatum putamen. Me. Cur ista potius donat, quam alia? Og. Quoniam his abundat, suggerente vicino mari. Me. O benignum divum, qui & obstetricatur parturientibus, & operam dat hospitibus! Verum quodnam istuc novum vovendi genus, ut otiosus aliis laborem imponat aliquis? Si tu te voto adstringeres, ut, si quod ageres, feliciter cederet, ego jejunarem bis in hebdomade, an credis, me facturum, quod vovisses? Og. Non credo, etiam si tu ipse tuo nomine vovisses. Nam tibi divis [1] os oblinere ludus est. At socrus est; mos gerendus erat. Nosti mulierum affectus, & mea quoque referebat. Me. Si non præstitisses votum, quid erat periculi? Og. Non poterat me divus vocare in jus, fateor: sed poterat in posterum esse surdus ad vota mea, aut tacitus aliquid calamitatis immittere in meam familiam. Nosti principum mores. Me. Dic mihi, quid valet, agitque vir optimus Jacobus? Og. Multo frigidius solito. Me. Quid est in caussa? senium? Og. Nugator, scis, divos non senescere. Verum hæc [2] nova persuasio, quæ late per orbem divagatur, facit, infrequentius salutetur solito: &, si qui veniunt, salutant tantum; nihil aut quam minimum donant, dictitantes, eam pecuniam rectius collocari in egenos. Me. [3] Impia persuasio! Og. Itaque tantus Apostolus, qui solet totus gemmis & auro fulgere, nunc stat ligneus, vix sebaceam habens candelam. Me. Si verum

1 *Os oblinere*] *Os oblinere*, seu sublinere, Belg. *Honich om de mont smeeren*. Pro eo, quod est, dare verba & arte quadam illudere. Sic Plaut. *Os mihi probe sublitum est.*

2 *Nova persuasio*] Persuasio nempe, quæ ethnicismum in Papismo detexit. Nam sive respicias cultum superstitionemque idolorum, apud Gentes eadem est, quæ hodie apud Pontificios obtinet. Si eosundem Deos videas, mutata tantum nomina à Pontificiis invenias. Et conferantur amborum simulachra, templa, sacrificia, festa, vota & anathemata, quam belle omnia conveniunt.

3 *Impia persuasio!*] Ironica loquutio: admodum enim pia est. An Jacobus enim ipse ullum fabricavit simulacrum? an pauperes denudavit, ut lignum & lapides vestiret? an non eleëmosynas in egenos injunxit & probavit.

1 *Ran-*

verum est, quod audio, periculum est, ne reliquis divis idem veniat usu. OG. Imo circumfertur epistola, quam hac de re scripsit ipsa Virgo Maria. ME. Quæ Maria? OG. Quæ cognomen habet à lapide. ME. Apud [1] Rauracos, ni fallor, OG. Ea est. ME. Lapideam igitur divam mihi narras. Sed cui scripsit? OG. Nomen ipsa indicat epistola. ME. Per quam missa est? OG. Haud dubie quin per Angelum, qui posuerat scriptam in suggesto, unde concionatur is, ad quem scripta est. Et, ne quid fraudis suspiceris, videbis epistolam [2] αὐτόγραφον. ME. Itane agnoscis manum Angeli, qui est virgini ab epistolis? OG. Quid ni? ME. Quo tandem argumento? OG. Legi [3] Epitaphium Bedæ, quod ab Angelo insculptum est: elementorum figuræ per omnia congruunt. Legi & syngrapham divo [4] Ægidio missam: congruunt. An non hæc satis arguunt rem? ME. Fasne est inspicere? OG. Fas, si dejeres, te taciturum. ME. Oh! [5] lapidi dixeris. OG. Jam sunt & [6] lapides hoc nomine infames, quod nihil celent. ME. Muto igitur dicito, si lapidi parum fidis. OG. Hac lege recitabo: tu fac, utramque arrigas aurem. ME. Arrexi. OG. Maria mater Jesu Glaucopluto S. D. Quod Lutherum sequutus [7] strenue suades, super-

1 *Rauracos*] Rauraci, Raurici & Rauriaci, in medio Helvetiorum Sequanorumque habitantes, recte appellantur Basilienses.

2 *Αὐτόγραφον*] Id est, ab ipsa scriptam: quemadmodum oracula dicuntur *αὐτόφωνα*, ab ipsa Deo reddita voce. Virgil. *Ipsa canas, oro.*

3 *Epitaphium Bedæ*] Beda hic natione Britannus, ob eruditam modestiam Venerabilis cognominatus. Exstant ejus plurima ingenii monumenta insignia. Sub Joanne sexto Pontifice claruit. Corpus, Volaterrano teste, Genuæ conditum: Ibidemque Epitaphium, secundum quosdam, ab Angelo insculptum, si Deo placet.

4 *Ægidio missam*] Nota est fabula de Carolo Magno, qui, quum desperaret veniam admissorum, S. Ægidius impetravit syngrapham ab Angelo, continentem hunc versiculum:

Ægidii merito Caroli peccata remitto.

5 *Lapidi dixeris*] Id est, taciturno. Belg. *'t sal biecht zijn.*

6 *Lapides hoc nomine infames*] Sentit de Lydio lapide, qui dicitur index: is prodit aurum subæratum aut imitaticium. Lege apud Ovidium fabulam de Batto in lapidem verso, Metam. 2.

7 *Strenue suades*] In antecedentibus erronea sententia de invocatione Sanctorum refutata. Inter alia autem religionis reformatio ab invocatione Sanctorum exordium sumsit: illo enim Euangelicæ veritatis diluculo invocatio hæc idololatrica rejecta, ut & Missa, operum merita, quinque sacramenta,

cultus

supervacaneum esse invocare divos, à me quidem isto nomine bonam magnamque inisti gratiam, scito. Nam antehac tantum non enecabar improbis mortalium opplorationibus. Ab una postulabantur omnia, [1] quasi filius meus semper infans esset, quia talis fingitur, pingiturque in sinu meo, ut ex nutu matris adhuc pendeat, neque quidquam ausit negare petenti, videlicet metuens, ne, si quid neget roganti, ego vicissim ipsi negem mammam sitienti. Et nonnunquam ea petunt à virgine, quæ verecundus juvenis vix auderet petere à lenæ, quæque me pudet litteris committere. Interim negotiator lucri caussa navigaturus in Hispaniam, committit mihi pudicitiam suæ concubinæ. Et virgo deo sacra, abjecto velo fugam adornans, deponit apud me famam integritatis suæ, quam ipsa tendit prostituere. Occlamat mihi miles impius, & ad lanienam conductus, *Beata virgo, da prædam opimam.* Occlamat aleator, *Fave diva; pars lucri tibi decidetur.* Et si parum faveat alea, me [2] conviciis lacerant, maleque precantur, quæ non adfuerim sceleri. Occlamat, quæ quæstui turpi semet exponit, *Da proventum uberem.* Si quid negem, illico reclamant, *Ergo ne sis mater misericordiæ.* Aliorum vota non tam impia sunt, quam inepta. Clamat innupta: *Maria, da mihi formosum ac divitem sponsum.* Clamat nupta: *Da mihi bellos catulos.* Clamat gravida: *Da mihi facilem partum.* Clamat anus: *Da diu vivere sine tussi sitique.* Clamat senex delirus: *Da repubescere.* Clamat philosophus: *Da nodos insolubiles nectere.* Clamat sacerdos: *Da sacerdotium opimum.* Clamat episcopus: *Serva meam ecclesiam.* Clamat nauta: *Da prosperos cursus.* Clamat præfectus: *Ostendo mihi filium tuum*

cultus imaginum, justificatio ex operibus, purgatorium, humanæ traditiones aliaque.

1 *Quasi filius meus*] Ita plerumque Christus ficulueus, æreus & argenteus, infantis nempe specie, ulnis matris Mariæ sublevatus, in templis Pontificiorum, non sine summo Christi dedecore, adstat.

2 *Conviciis lacerant*] Non dissimili modo hodie quidam Ethnici in India Idola sua virgis cædunt, ubi parum responderint ipsorum votis.

3 *Itane*

tuum, antequam moriar. Clamat aulicus: *Da vere confiteri in mortis articulo.* Clamat rusticus: *Da tempestivam pluviam.* Clamat rustica: *Serva gregem & armentum incolume.* Si quid renuo, ilico sum crudelis. Si relego ad filium, audio: *Vult ille, quidquid tu vis.* [1] Itane ego sola & mulier, & virgo, dabo operam navigantibus, belligerantibus, negotiantibus, ludentibus aleam, nubentibus, parturientibus, satrapis, regibus & agricolis? Atqui quod dixi, minimum est præ his, quæ patior. Sed his negotiis nunc multo minus gravor: quo quidem nomine tibi gratias agerem maximas, nisi commodum hoc, incommodum majus secum traheret: plus est otii, sed minus est honorum, minus est opum. Ante salutabar: *Regina cœlorum, Domina mundi:* nunc vix à paucis audio, *Ave Maria*: Ante vestiebar gemmis & auro, abundabam mutatoriis, deferebantur aurea gemmeaque donaria: nunc vix tegor dimidiato palliolo, eoque corroso à muribus. Proventus autem annuus vix tantum est, ut alam miserum [2] æditum, qui accendat lucernulam aut candelam sebaceam.

1 *Itane ego sola & mulier*] Frustra & absque ratione queritur hæc Maria apud Rauracos, Helvetiorum Diva tutelaris; satis huic negotio prospectum est: non enim tot munia unius cervicibus incumbunt. Pro Æolo ventos regunt Valesianus Theodulus, Joannes & Paulus: pro Vesta ignem servat Agatha, cui ob sexus imbecillitatem additus Florianus, qui urna ceu Inachus quidam aquam incendiis infundit: Castoris & Pollucis locum obtinet marinus Deus Nicolaus, cum collega Christophoro, altero Polyphemo & virgine matre: cui in tempestatibus occinitur: *Ave Maris stella, Dei mater alma.* Vino præest Urbanus vice Bacchi. Judocus è frumento rubiginem purgat. Anserum cura Gallo, ovium Wendelino, equorum Eulogio, boum Pelagio, porcorum Antonio, murium Gertrudi, glirium Hyldricho commendata est. Pro Minerva literatis Catharina Alexandrina ceu Atheniensis; Lucas, licet medicus fuerit & non pictor, pictoribus; Medicis autem Cosma & Damianus; Fabris Eulogius, Calceariis Crispinus & Crispinianus; Sartoribus Gutmannus, Figulis horribili non minus figura, quam nomine Goat atrum Dæmonem micantibus oculis & olla tumultuantem humeris gerens; Venatoribus Eustachius Romanus; pro Venere & Flora meretricibus & scortatoribus Aphra & Magdalena præsident. Pesti medetur Sebastianus; scabiei Neopolitanæ Rochus; febricitantibus Petronella Apostoli Petri filia; epoto veneno Joannes Euangelista & Abbas Benedictus, contractis Wolphangus; Dæmoniacis & lunaticis Romanus; morti improvisæ Marcus fato fortior; Herculeo morbo Valentinus medetur. Susanna ignominiam tollit. Margarita virguncula & Notpurgis partu laborantes, & Leonhartus captivos juvat. Absque caussa ergo Maria hæc Rauracorum de suis gravibus negotiis conqueritur.

2 *Æditum qui accendat*] Misera conditio,

baceam. Atque hæc tamen poterant ferri, ni majora etiam moliri dicereris. Huc tendis, ut ajunt, ut, quidquid usquam est divorum, exigas ex ædibus sacris. Etiam atque etiam vide, quid agas. Non deest aliis divis, quo suam ulciscantur injuriam. Ejectus è templo Petrus potest tibi vicissim occludere regni cœlestis ostium. Paulus habet gladium. Bartholomæus cultro armatus est; Gulielmus sub pallio monachi totus armatus est, non sine gravi lancea. Quid autem agas cum Georgio, & equite & [1] cataphracto, hasta simul & gladio formidabili? Nec inermis est Antonius; [2] habet sacrum ignem. Sunt item & cæteris sua vel arma, vel mala, quæ, quibus volunt, immittunt. Me vero quantumvis inermem, non tamen ejicies, nisi simul ejecto filio, quem ulnis teneo. Ab hoc non me patiar divelli: aut hunc uno mecum extrudes, aut utrumque relinques, nisi mavis habere templum sine Christo. Hæc te scire volui: tu cogita, quid mihi respondendum censeas. Nam mihi plane res cordi est. Ex æde nostra lapidea, Calendis Augusti, anno filii mei passi 1524. Virgo lapidea mea manu subscripsi. ME. Minax profecto ac formidabilis epistola. Cavebit, opinor, Glaucoplutus. OG. Si sapit. ME. Quam ob rem non eadem de re scripsit huic optimus ille Jacobus? OG. Nescio, nisi quid longius abest, & his temporibus intercipiuntur omnes epistolæ. ME. Sed quis Deus te redegit in Angliam? OG. Ventus illuc invitabat mire secundus, atque id propemodum eram pollicitus [3] divæ Parathalassiæ, me post biennium ipsam

ditio: debet enim non ab æedituo solo, sed & ab Canonicis, Sacerdotibus, Sacellanis, Monachis, Lolhartis, Clericis aliisque observari, qui laute omnes ex ipsius proventibus alendi sunt: dum alii simulachrum purgant & ornant, alii festa indicunt & festis solennibus sacra perficiunt. Æditurus autem, quem veteres, ut indicat Varro, æditimum vocabant, custos erat tuendæ sacræ ædis.

1 *Cataphracto*] Id est, gravi armatura munito.

2 *Habet sacrum ignem*] Hoc enim nomine sanctum illum amabilem, reddidere formidabilem, quemadmodum Johannem Baptistam præter alios, morbo comitiali, Huberium hydrophobo, item alios aliis malis. Et hæc vertimus in quæstum nostrum, cujus studiosiores sumus, quam servandarum animarum.

3 *Diva Parathalassia*] Id est, ad mare habitans; à παρὰ *ad*, & θάλασσα *mare*.

1 *Ant-*

ipſam reviſurum. ME. Quid petiturus ab illa? OG. Nihil novi, niſi illa vulgaria, familiam incolumem, rem uberiorem, longævam lætamque vitam in hoc ſeculo, & perennem felicitatem in futuro. ME. Non poterat eadem præſtare Virgo mater apud nos? Habet [1] Antverpiæ templum longe auguſtius, quam in Parathalaſſo. OG. Haud nego poſſe, verum aliis in locis alia largitur; ſive ſic viſum eſt animo illius, ſive, ut eſt benigna, ſemet in hoc, noſtris affectibus accommodat. ME. De Jacobo frequenter audivi: ſed obſecro te, deſcribe mihi regnum iſtius Parathalaſſiæ. OG. Equidem expediam, quam potero pauciſſimis. Celeberrimum nomen eſt per univerſam Angliam, nec temere reperias in ea inſula, qui ſperet, res ſuas fore ſalvas, qui illam quotannis aliquo munuſculo pro facultatum modulo ſalutarit. ME. Ubi habet? OG. Ad extremum Angliæ finem, inter Occidentem & Septentrionem, haud procul à mari, paſſuum fere tribus millibus: Vicus eſt vix alia re victitans, quam commeantium frequentia. Collegium eſt Canonicorum, ſed quibus à Latinis *regulæ* cognomen additur; medium genus inter monachos, & canonicos, quos [2] *ſeculares* appellant. ME. [3] Amphibios mihi narras; quod genus eſt [4] fiber. OG. Imo & [5] crocodilus. Sed omiſſis cavillis, tribus verbis expediam, quod vis. In odioſis canonici ſunt, in favoralibus monachi. ME. Adhuc mihi quidem ænigma refers. OG. Quin addam [6] Apodixim mathematicam. Si Romanus pontifex fulmine feriat omnes monachos,

1 *Antverpiæ templum*] Cathedrale templum Antverpiæ Deipare ſacrum, opus ſumtuoſiſſimum, & maxime ſpectabili turre. Fundamenta ejus prima, teſte Petro Ægidio, anno 1142. jacta; ædes autem à Burchardo Epiſcopo Cameracenſi dedicata.

2 *Seculares*] Secundum Balæum Canonici hi primum in Angliam irrepſerunt circa annum 636.

3 *Amphibios*] Ex ἀμφὶ, *utrumque*, & βίος, *vita*. Sic ἀμφίβιον ζῶν, animal ancipitem vitam vivens, quod ſcilicet & in aqua, & in terra vivere poteſt.

4 *Fiber*] Fiber, qui & caſtor: habet duos pedes caninos & duos anſerinos, quibus remigat; magnitudine felis eſt.

5 *Crocodilus*] Crocodilus, item amphibium animal eſt, timidus admodum & truculentus.

6 *Apodixim*] Apodixis, demonſtratio eſt, quæ proprie fit Mathematicis per literas depictas: ab ἀποδείκνυμι, *demonſtro*.

I Tum

chos, [1] tum canonici fuerint, non [2] monachi: Sin idem permittat omnibus monachis uxorem ducere; tum fuerint monachi. ME. O novos favores: utinam abducant & meam! OG. Sed ut ad rem: [3] Collegium hoc vix alios habet proventus, quam ex libertate Virginis. Nam majora quidem donaria servantur. Cæterum, si quid est nummorum, aut levioris pretii, cedit in alimoniam gregis & præfecti, quem illi *Priorem* vocant. ME. Probæ vitæ? OG. Non illaudatæ; pietate ditiores, quam annuo censu. Templum est nitidum & elegans; verum in eo non habitat Virgo, sed illud honoris gratia cessit filio. Illa suum habet templum, ut dextra sit filio. ME. Dextra? Quo igitur spectat filius? OG. Bene mones. Cum occidentem spectat, dextram habet matrem: ubi se vertit ad Solis exortum, sinistra est. Nec heic tamen habitat; nondum enim ædificium est absolutum, & locus est undique perflabilis, patentibus ostiis, patentibus fenestris; & in propinquo est Oceanus ventorum pater. ME. Durum ubi igitur habet illa? OG. In eo templo, quod inabsolutum dixi, est sacellum angustum, ligneo tabulatu constructum, ad utrumque latus, per angustum ostiolum admittens salutatores. Lumen est exiguum, nec fere nisi ex cereis; fragrat odor naribus gratissimus. ME. Hæc omnia congruunt religioni. OG. Imo si introspicias, Menedeme, dicas, divorum esse sedem, adeo gemmis, auro, argentoque nitent omnia. ME. Accendis animum, ut eo me conferam. OG. Haud pœnituerit itineris. ME. Nihil

1 *Tum canonici fuerint*] Mentionem statim fecit author Canonicorum secularium: distinguuntur enim in regulares & seculares. Hi, qui rejicientes strictam vivendi regulam dissolutius juxta seculi morem vitam transigunt: illi, qui regulam & præscriptum canonem sequuti, inde Canonici Regulares dicti sunt.

2 *Monachi*] In Concilio autem Educensi circa annum 1083. habito cautum est, ne quis Abbas aut Monachus Canonicos ad Monachatum aut Monachales vestes adducat, usque dum sui ordinis templum inveniant.

3 *Collegium hoc*] Proculdubio Collegium designat, quod in vico, cui à Sancta Maria nomen, Anglis Sant Maries, in Cornubia proxime Falemouth & Oceano, qui Britanniam Galliamque interluit.

hil est illic olei sacri? OG. Inepte. [1] Oleum istud non resudat, nisi è sepulcris divorum, velut Andreæ & Catharinæ. [2] Maria sepulta non est. ME. Erravi, fateor. Sed absolve fabulam. OG. Quo latius se spargat religio, alia aliis locis ostenduntur. ME. Et fortasse ut uberior sit largitio, juxta illud, *Fit cito per multas præda petita manus*. OG. Et nusquam non præsto sunt [3] mystagogi. ME. Ex canonicis? OG. Nequaquam: illi non adhibentur, ne per occasionem religionis alienentur à religione, ac, dum observant virginem, parum ipsi consulant suæ virginitati. Tantum in intimo sacello, quod dixi conclave divæ Virginis, adstat altari canonicus quidam. ME. In quem usum? OG. Ut recipiat, servetque, quod datur. ME. An dant, qui nolint? OG. Minime; sed nonnullos pius quidam pudor huc adigit, ut dent, adstante quopiam, non daturi, si testis abesset: aut largius dant aliquanto, quam erant daturi. ME. Affectum humanum dicis, & mihi non inexpertum. OG. Imo verò sunt quidam adeo dediti sanctissimæ Virgini, ut, dum simulant, sese munus imponere altari, mira dexteritate suffurentur, quod alius posuerat. ME. Fac, nullum adstare; an non in tales illico fulminaret Virgo? OG. Quî magis id faceret Virgo, quam ipse pater æthereus, quem non verentur nudare suis ornamentis, vel perfosso templi pariete? ME. Non satis mihi constat, utrum magis debeam admirari, illorumne ipsam confidentiam, an Dei lenitatem. OG. Ad latus itaque Septentrionale porta quædam est, non templi, ne quid erres, sed septi, quo tota clauditur area templo adjacens. Ea ostiolum habet perpusillum, quale videmus in valvis nobilium, ut, qui velit ingredi, primum tibiam periculo exponere cogatur, deinde caput etiam submittat.

ME.

1 *Oleum istud*] Imo habent & oleum Pontificii, quod è cœlo elapsum. De sepulchris Divorum oleum fragrantissimum sudantibus: videantur eorundem anilibus fabulis referta Legenda.

2 *Maria sepulta*] Nugantur enim, illam in cœlum sublatam.

3 *Mystagogus*] Qui mystus ducit, mysteria docet. *Μυσταγωγὸς ἱερεὺς, μυστηρίων διδάσκαλος*.

ME. Profecto tutum non fuerit ad hostem ingredi per tale ostiolum. OG. Recte conjectas. Narrabat mystagogus, olim virum equestris ordinis, equo insidentem, per hoc ostium elapsum è manibus inimici, qui jam fugienti imminebat. Ibi miser desperans sui, subita cogitatione salutem suam commendavit divæ Virgini, quæ erat in proximo. Nam ad hujus aram fugere decreverat, si valva patuisset. Et ecce rem inauditam. Subito totus eques erat intra septa templi, altero frustra foris insaniente. ME. Et faciebat tam admirandæ narrationis fidem? OG. Maxime. ME. Id quidem non admodum facile apud te hominem philosophum. OG. Ostendebat in ostio laminam cupream clavis affixam, quæ habebat imaginem equitis servati, eoque cultu, quo tum Anglica gens utebatur, quem & in vetustioribus picturis videmus: quæ si non mentiuntur, frigebant id ætatis tonsores, & qui pannos tingunt, ac texunt. ME. Quî sic? OG. Quia barbatus erat [1] non aliter, quam capræ: & universa vestis nullam habebat rugam, adeoque non erat major corpore, [2] ut strictu corpus ipsum redderet angustius. Erat & altera lamina, cellæ figuram ac magnitudinem referens. ME. Jam dubitare fas non erat. OG. Subter ostiolum erat cratis ferrea, quæ peditem tantum transmitteret. Non conveniebat, ut equus post eum calcaret locum, quem prior eques Virgini consecrasset. ME. Et merito. OG. Hinc ad Orientem est [3] sacellum prodigiis plenum: eo me confero. Exci-

1 *Non aliter, quam capræ*] De Britannis sua ætate testatur Cæsar: quod capillo promisso essent, atque omni parte corporis rasa præter caput & labrum superius.

2 *Ut strictu corpus ipsum*] Oportet Anglos diu morem priscum vestiendi tenuisse: de Germanis enim refert Tacitus; (Anglos autem & Anglo-Saxones Germanica origine ex Germania in Britanniam deletos satis superque constat). locupletissimos Germanorum veste distingui, non fluitante, sicut Sarmathæ ac Parthi, sed stricta & singulos artus exprimente.

3 *Sacellum prodigiis plenum*] Eodem modo, teste Lactantio, Gentiles pro assertione idololatriæ suæ miracula proferebant. Et si prodigia apud idola fierent, quidni Deus, qui eadem in ultionem incredulitatis ethnicis forte permisit, etiam Pontificiis ostendit; ut mendaciis Antichristi credant, qui Euangelicis miraculis credere noluerunt. Mirum autem, Papicolas ita cæcutire, dum pro veræ Ecclesiæ nota exponunt, nem-

pe-

Excipit alius myſtagogus. Illic oravimus paullisper. Mox exhibetur nobis articulus humani digiti, è tribus maximi exoſculor: deinde rogo, cujus ſint reliquiæ. Ait, Sancti Petri. Num Apoſtoli, inquam? Ajebat. Deinde contemplans magnitudinem articuli, qui gigantis videri potuerit: Oportuit, inquam, Petrum fuiſſe virum prægrandi corpore. Ad hanc vocem è comitibus quidam in cachinnum ſolutus eſt: id certe moleſte tuli. Nam, ſi is ſiluiſſet, æditūus nos nihil celaſſet reliquorum. Eum tamen utcunque placavimus, datis aliquot drachmis. Ante ædiculam erat tectum, quod ajebat hiberno tempore, cum nix obtexiſſet omnia, eo ſubito fuiſſe delatum è longinquo. Sub eo recto putei duo ad ſummum pleni: fontis venam ajunt eſſe ſacram divæ Virgini; liquor eſt mire frigidus, efficax medicando capitis ſtomachique doloribus. ME. Si frigida medetur doloribus capitis & ſtomachi, poſthac & oleum exſtinguet incendium. OG. Miraculum audis, ô bone: alioqui quid eſſet miraculi, ſi frigida ſedaret ſitim? ME. Et iſta ſane eſt una pars fabulæ. OG. Affirmabant, eum fontem derepente proſiliiſſe è terra juſſu ſanctiſſimæ Virginis. Ego cuncta diligenter circumſpiciens rogabam, quot eſſent anni, quod ea domuncula fuiſſet eò deportata: dixit aliquot ſecula. Alioqui parietes, inquam, non præ ſe ferunt aliquid vetuſtatis. Non repugnabat. Ne columnæ quidem hæ ligneæ: Non negabat, eſſe nuper poſitas, & res ipſa loquebatur. Deinde hæc, inquam, tecti culmea arundineaque materia videtur eſſe recentior. Aſſentiebatur. Ac ne trabes quidem hæ, inquam, transverſæ, nec ipſa tigna, quæ culmos ſuſtinent, videtur ante multos annos poſita. Annuebat. Atqui cum jam nulla caſæ pars ſupereſſet; unde igitur conſtat, inquam, hanc eſſe caſulam illam è longinquo delatam? ME. Obſecro, quomodo

pe donum miraculorum, quo Antichriſtus, ut ex prædictionibus S. Scripturæ liquet, dignoſcetur. Eleganter Auguſti„ nus: Audiant, quæ narrant pagani de „ templis & Diis ſuis mirabiliter vel „ facta vel viſa, & tamen Dii Gentium „ dæmonia, Dominus autem cœlos fe„ cit.

do sese ab hoc nodo expediebat ædituus? OG. Scilicet incunctanter ille ostendit nobis pervetustam ursi pellem tignis affixam; ac propemodum irrisit nostram tarditatem, qui ad tam manifestum argumentum non haberemus oculos. Itaque persuasi, & tarditatis culpam deprecati, vertimus nos ad cœleste lac beatæ Virginis. ME. O matrem filii simillimam! ille nobis tantum sanguinis sui reliquit in terris; hæc [1] tantum lactis, quantum vix credibile est, esse posse uni mulieri uniparæ, etiamsi nihil bibisset infans. OG. Idem caussantur de cruce Domini, quæ privatim ac publice tot locis ostenditur, ut, si fragmenta conferantur in unum, navis onerariæ justum onus videri possint; & tamen totam crucem suam bajulavit Dominus. ME. An non tibi quoque mirum videtur? OG. Novum fortasse dici possit, mirum nequaquam, cum Dominus, qui hæc auget pro suo arbitrio, sit omnipotens. ME. Pie tu quidem interpretaris: at ego vereor, ne multa talia fingantur ad quæstum. OG. Non arbitror, Deum passurum, si quis ipsum ad istum irrideat modum. ME. Imo cum à sacrilegis spoliatur & mater & filius & pater & spiritus, ne tantulum quidem sese commovent interdum, ut vel nutu, vel crepitu deterreant scelestos. Tanta est numinis lenitas. OG. Sic est: sed audi reliqua. Id lac versatur in altari summo; in cujus medio Christus, ad dextram mater, honoris gratia. Lac enim matrem repræsentat. ME. Conspicuum est igitur. OG. Videlicet [2] inclusum crystallo. ME. Liquidum igitur. OG. Quid liquidum mihi narras, cum fusum sit ante annos mille quingentos? Concretum est; dicas cretam tritam, alboque ovi temperatam. ME.

1 *Tantum lactis*] Pluribus in locis lac virginis, & fragmenta crucis Christi à deceptoribus istis monachis & canonicis ostenduntur. Imo alibi adorant caligas Josephi nutritii Domini, alibi calceos Thomæ, ocreas Martini, ensem Georgii, alii vaginam, mulierum cincinnos, vestes, cingulos, obsoleta strophiola, & sudariola quædam muccosa, imo incognita quædam mortuorum ossa. Addit Bullingerus, ex quo hæc desumta, ajunt, in urbe quadam Liguriæ servari inter reliquias caudam asini ejus, cujus meminerunt Euangelistæ.

2 *Inclusum crystallo*] Ut superstitiosis suis figmentis reverentiam concilient, externe pretium ab auro, argento & gemmis assumunt.

1 Sa-

ME. Quin igitur nudum ostentant? OG. Ne contaminetur virorum osculis lac virgineum. ME. Probe dicis. Nam sunt, opinor, qui os admoveant nec purum, nec virgineum. OG. Ubi nos videt mystagogus, accurrit, lineam vestem induit, [1] sacram stolam addidit cervici, procubuit religiose, & adoravit: mox nobis lac sacrosanctum osculandum porrexit. Heic in extremo altaris gradu religiose procubuimus & ipsi; Christoque primum salutato, Virginem oratiuncula tali, quam in hoc ipsum pararam, appellavimus: *Virgo parens, quæ tuis virgineis uberibus lactare meruisti cœli terræque dominum filium tuum Jesum, optamus, ut illius sanguine purificati, proficiamus & nos ad felicem illam infantiam columbinæ simplicitatis; quæ nescia malitiæ, fraudis ac doli,* [2] *lac Euangelicæ doctrinæ* [3] *concupiscit assidue, donec proficiat in virum perfectum, in mensuram plenitudinis Christi, cujus felici consortio frueris in æternum, cum Patre & Spiritu Sancto. Amen.* ME. Pia sane deprecatio. Quid illa? OG Visus est uterque annuere, nisi me fallebant oculi. Nam subsilire videbatur sacrum lac, & candidior aliquanto affulgebat eucharistia. Interim mystagogus ad nos accessit, tacitus quidem, sed tabellam porrigens, qualem apud Germanos afferunt, qui in pontibus [4] telos exigunt. ME. Equidem sæpenumero male precatus sum illis petacibus tabellis, cum per Germaniam iter facerem. OG. Dedimus drachmas aliquot, quas ille obtulit Virgini. Mox per interpretem ejus linguæ pulchre peritum, & juvenem blandæ cujusdam eloquentiæ (nomen erat, ni fallor, Robertus Aldrisius) percunctatus sum, quam potui civilissime, quibus argumentis cognitum haberet,

1 *Sacram stolam*] Stola ἀπὸ τῶ στέλλεσθαι ab induendo. Græcis quodlibet vestis genus tam virilis, quam muliebris. Apulejus etiam speciatim pro sacerdotis vestimento usurpat. Autor verò ad distinctionem addit vocem *sacra*.

2 *Lac Euangelica*] *Lac Euangelicæ doctrinæ* pro primis fidei seu religionis Christianæ rudimentis. Hebr. 5. vers. 13. Cui cum lacte res est, is rudis est sermonis justitiæ: infans enim est.

3 *Concupiscit*] Ut modo geniti infantes lac illud sermonis sincerum expetite, ut per illud augescatis: ait Petrus 1. Epist. 2. vers. 2. ad quem locum autor respicit.

4 *Telos*] Τέλος. Id est, tributum, sive vectigal. Belg. *Tol*.

beret, hoc esse lac Virginis. Id ego sane pio studio scire cupiebam, quo possem impiis quibusdam hæc omnia ridere solitis, os obturare. Primum [1] mystagogus obducta fronte obticuit: jussi, ut interpres instaret; sed blandius etiam. Ille vero blandissime, adeo ut, si matrem ipsam nuper puerperam talibus verbis appellasset, non fuerit ægre latura. At mystagogus, tanquam afflatus numine quopiam, nos intuens oculis stupentibus, ac velut horrore vocem blasphemam execrantibus. Quid opus, inquit, ista percunctari, cum habeatis [2] tabulam authenticam? Et omnino videbatur nos ut hæreticos ejecturus, nisi drachmæ delinissent hominis ferociam. ME. Quid vos interim? OG. Nos? quid censes? Non aliter, quam fuste icti, aut fulmine tacti, nosmet illinc subduximus, suppliciter audaciæ veniam comprecati: sic enim convenit in rebus sacris. Inde proficiscimur ad ædiculam, hospitium divæ Virginis. Huc euntibus aperit sese quidam [3] hierophanta ex [4] illis Minoribus; nosque veluti noscitans intuetur: aliquantulum progessis occurrit alius, itidem contemplans nos, post etiam tertius. ME. Fortasse cupiebant te pingere. OG. At ego longe diversum suspicabar. ME. Quid istuc? OG. Sacrilegum quempiam suppilasse non nihil [5] ex mundo sacræ Virginis, & in me suspicionem intentam esse. Itaque sacellum ingressus, tali precatiuncula saluto matrem Virginem: *O sola fœminarum omnium mater & virgo, mater felicissima, virgo purissima; nunc te purans im-*

1 *Mystagogus*] Qui ostendit arcana: qui & hierophanta dicitur.

2 *Tabulam authenticam?*] Bullingeri verba sunt: Omnes templorum Divis consecratorum parietes, testudo denique ipsa referta est anathematis, signis, prodigiis ac inanibus & ementitis picturis. Et hac quidem parte dependent confractæ naves, larvæ ex cera formatæ, lignei pedes, indusia, calcei, caligæ & ocreæ oppleræ paleis, denique compedum & catenarum magna pondera. At parte ex alia tabulæ apparent pictæ miraculorum præcones ac testes. *Authentica* autem tabula, quæ multorum authoritate comprobata vel authorata.

3 *Hierophanta*] Sacrorum antistes; ab ἱερὸν, *sacrum*, & φαίνω, *ostendo*.

4 *Illis Minoribus*] Fratres Minores iidem, qui Franciscani: Franciscus enim superstitio[illegible]um Magister suos sectatores in tres divisit ordines, nempe in fratres Minores, quibus se ipsum associavit, Clarissas & Pœnitentes.

5 *Ex mundo*] Ex ornamentis. Dicitur autem mundus muliebris.

1 *Drach-*

impuri visimus, salutamus, denariolis nostris utcunque colimus: utinam donet nobis filius tuus, ut sanctissimos tuos mores imitantes, mereamur & nos per Spiritus Sancti gratiam spiritualiter Dominum Jesum intimis animi visceribus concipere, semelque conceptum nunquam amittere. Amen. Simulque exosculatus aram, deposui [1] drachmas aliquot, & abii. ME. Quid heic Virgo? Nullone nutu dedit signum auditæ precatiunculæ? OG. Lumen, ut dixi, erat ambiguum, & illa stabat in tenebris ad dextrum latus altaris. Postremo me sic dejecerat oratio prioris mystagogi, ut non auderem oculos attollere. ME. Istius igitur profectionis non erat admodum lætus exitus. OG. Imo multo lætissimus. ME. Reddidisti animum: nam mihi quoque [2] cor in genua deciderat, ut tuus loquitur Homerus. OG. A prandio repetimus templum. ME. Audebas, suspectus sacrilegii? OG. Fortassis. sed ipse mihi suspectus non eram. Nescit pavorem mens sibi bene conscia. Trahebat me tabulæ visendæ cupiditas, ad quam mystagogus nos relegarat. Eam diu quæsitam tandem invenimus: verum in alto defixam, ut non à quibuslibet oculis legi posset. Mihi tales sunt oculi, ut [3] nec lynceus dici possim, nec omnino [4] lusciosus. Itaque legentem Aldrisium oculis obiter affectatus sum, nec illi satis fidens in re tanta. ME. Excussa est omnis dubitatio? EV. Puduit me mei, qui subdubitassem; adeo res tota illic ponebatur ob oculos, nomen, locus, res ut erat ordine gesta: breviter, nihil omissum. Dictus est Gulielmus Lutetiæ natus, vir pius cum alias,

1 *Drachmas aliquot*] Δραχμὴ pondo trium scrupulorum, ut & genus numismatis, quemadmodum hoc loco, valens Romanum denarium.

2 *Cor in genua*] Ex Iliados o, Τάρβησαν· πᾶσιν δ᾽ ἐπὶ παρὰ ποσὶ κάππεσε θυμός. Id est, Expaverunt: omnibus autem in pedes decidit animus.

3 *Nec lynceus dici*] Lynceus, qui acutissimo visu pollet: Lynx enim ex luporum genere, maculoso tergore quadrupes, intensissime tuetur. Huc spectat inter alia vulgatus versiculus: *Nos aper auditu, nos vincit aranea tactu, Vultur odoratu, lynx visu, simia gustu.*

4 *Lusciosus*] Budæus lusciosos dici existimat, sive etiam luscitiosos, qui propius admota oculis vident, remota verò non: quod genus homines res intuendas oculis fere contingere solent, & limis fere clausisque oculis aspicere, eosdem à Græcis μύωπας vocari ait.

alias, tum præcipue religiosus in conquirendis toto orbe divorum reliquiis. Is peragratis regionibus plurimis, monasteriis ac templis undique lustratis, tandem pervenit [1] Constantinopolim. Nam hujus Gulielmi frater illic agebat [2] Episcopum. Is jam adornantem reditum admonuit, esse virginem quandam Deo dicatam, quæ lac haberet virginis matris: abunde felicem futurum, si vel precario, vel pretio, vel arte portionem aliquam posset nancisci. Nam cæteras reliquias omnes, quas hactenus collegerat, nihil esse ad tam sacrum lac. Ibi Gulielmus non conquievit, donec exorat dimidium ejus lactis. Eo thesauro [3] plus, quam Crœsus sibi videbatur. ME. Quid ni? & quidem præter spem. OG. Recta domum properat: in itinere morbus occupat. ME. Ut nihil est in rebus humanis, nec diu, nec undiquaque felix! OG. Ubi videt periculum, accersit clam Gallum, fidissimum ejus peregrinationis comitem. Et religiose stipulatur silentium: committit illi lac, ea lege, ut, si incolumis domum redeat, deponat eum thesaurum in ara divæ Virginis, quæ colitur [4] Lutetiæ in Augusto templo, utrinque [5] Sequanam præterlabentem intuens: & amnis ipse videtur honoris gratia decedere numini Virginis. Ut rem in

1 *Constantinopolim*] Urbs Thraciæ à Constantino magno aucta, prius Bysantium dicta.

2 *Episcopum*] Episcopos Constantinopolitanos Patriarchas vocant.

3 *Plus, quam Crœsus*] Apud Græcos opulentia Crœsi, Lydorum regis, in proverbium abiit.

4 *Lutetia in Augusto*] Designat auctor templum cathedrale Lutetiæ, Mariæ sacrum, cujus descriptionem Merula exhibet, Cathedrale D. Virginis, jactis à Philippo Augusto fundamentis anno 1191. serio ædificari cœptum est anno 1257. Joanne Kalensi Latomo, regnante Ludovico ex Galliæ miraculis præcipuum, Columnis 130. sustinetur. Longitudo passuum 174. Latitudo 60. altitudo 100. Chorus lapide cinctus; historiis ex V. & N. T. insculptis, quas anno 1351. absolutas inscriptio loquitur. In ambitu habet sacella 45. ferreis calathris munita. Universim portæ 11. In fronte tres biforæ statuis 28. regum insignes. Ad latera turres videntur seu moles verius campanariæ, altitudine 35. cubitorum. Campana maxima, cui à Maria Virgine cognomen, viginti viros flagitat pulsanda: sonitus sereno cœlo per septem leucas auditur.

5 *Sequanam*] Intelligit autor insulam, quam Sequana in media urbe Parisiorum efficit, Gallis *la Cité*, quasi dicas civitatem, nominata: ad dextram respiciens majorem urbis partem loco humiliore, ad sinistram minorem colliculis surgentem.

1 *Di-*

in pauca conferam, ſepultus eſt Gulielmus. alter properat, & hunc morbus corripit. Is deſperans ſui, tradit Anglo comiti lac, ſed multis obteſtationibus adſtricto, ut faceret, quod fuerat ipſe facturus. Moritur hic; recipit ille, & in aram deponit lac, canonicis ejus loci præſentibus, qui tum temporis adhuc dicebantur *regulares*, quales adhuc ſunt apud [1] Divam Genovefam. Ab his impetravit lactis dimidium. Id delatum in Angliam tandem in Parathalaſſum detulit, huc vocante mentem illius afflatu ſpiritus. ME. Pulchre certe ſibi conſtat hæc narratio. OG. Imo ne qua reſidere poſſet dubitatio, adſcripta erant nomina epiſcoporum à ſuffragiis, qui lac illud inviſentibus non abſque munuſculo, tantum impartierunt relaxationis, quantum [2] ex ſuo dimenſo largiri poſſunt. ME. Quantum id eſt? OG. Dierum quadraginta. ME. Etiam [3] apud inferos dies eſt? OG. Certe tempus eſt. ME. Ubi totum hoc dimenſum ſemel fuerint elargiti, non ſupereſt, quod largiantur? OG. Minimè. Subſcatet enim ſubinde, quod dent, ac plane diverſum quiddam accidit heic atque in dolio [4] Danaïdum. Illud enim cum continenter impleatur, ſemper tamen inane eſt: hinc ſi ſemper haurias, nihilo tamen minus eſt in dolio. ME. Si centum hominum millibus largiantur quadraginta, ſinguli tantundem habent? OG. Tantundem. ME. Et, ſi qui ante prandium acceperunt quadraginta, rurſus ſub cœnam poſcerent

1 *Divam Genovefam*] Digitum intendit Eraſmus in templum Petri & Pauli, quod Lutetiæ videre eſt, anno 499. à Clodoveo ædificatum, hortatu Genovefæ, quæ ibi ſepulta anno 521. prius Canonicorum ſecularium, poſt à Ludovico Craſſo Regularium factum. Turris anno 1483. fulmine conflagravit.

2 *Ex ſuo dimenſo*] Id eſt, ex modo præſcripto. Romanus enim pontifex è dolio promit: epiſcopis certus modus præſcriptus eſt. Alias *dimenſum*, ſeu demenſum, erat certa menſura frumenti, quam domini ſervis admetiebantur ſingulis menſibus, ad totius menſis victum.

3 *Apud inferos dies*] Nam ad purgatorium nunc prorogant relaxationes, ubi nullus eſt dies, & tamen dies vocant.

4 *Danaïdum dolium*] Vide proverbium. Sumptum à fabula Danaïdum puellarum; quas Plato ſcripſit apud infetos hoc pœnæ genus pendere, ut aſſiduè aquam in dolium pertuſum, vaſis item pertuſis inferant: Hinc *in dolium pertuſum aquam hauris*, hoc, eſt operam ludis.

ſcerent quadraginta, præſtone eſſet, quod daretur? OG. Imo ſi hora eadem decies. ME. Utinam mihi tale ſcriniolum eſſet domi; non optarim, niſi tres drachmas, modo ſic ſcateant. OG. Quin optas, ut totus fias aureus, tantundem accepturus ex voto. Verum ad fabulam redeo. Addebatur & illud pii cujuſdam candoris argumentum: lac Virginis, quod aliis compluribus in locis oſtendebatur, ſatis quidem eſſe venerandum; hoc tamen cæteris eſſe venerabilius; quod illa abraderentur à ſaxis, hoc ex ipſis Virginis uberibus effluxiſſet. ME. Unde id conſtabat? OG. Oh! narrarat hoc Virgo Conſtantinopolitana, quæ lac dederat. ME. Et illi fortaſſe communicarat divus Bernardus. OG. Sic arbitror. ME. Cui natu grandi contigit guſtare lac ex eadem mamma, quam ſuxit puer Jeſus. Unde miror, illum mellifluum dici potius, quam lactifluum. Sed quomodo lac Virginis dicitur, quod non fluxit ex uberibus? OG. Fluxit & illud, ſed ſaxo, cui forte lactans inſidebat, exceptum concrevit; deinde volente Deo ſic multiplicatum eſt. ME. Recte. Perge. OG. His itaque peractis, dum paramus abitum, obambulantes interim, &, ſi quid offerretur ſpectatu dignum circumſpectantes, rurſum adſunt myſtagogi, [1] limis intuentur, digito ſubnotant, accurrunt, abeunt, recurrunt, nutant, videbantur compellaturi, ſi fuiſſet audaciæ ſatis. ME. Nihil ibi metuebas? OG. Imo faciem illis obverti, ſic arridens & intuens, quaſi ad compellandum invitarem. Tandem unus aggreſſus rogat, quod mihi nomen eſſet: edo. Num is eſſem, qui ante biennium affixiſſet votivam tabellam litteris Hebraicis? Fatebar, eſſe me. ME. Scribis Hebraice? OG. Minime; ſed iſti, quidquid non intelligunt, Hebraicum vocant. Mox accerſitus, ut conjicio, venit illius collegii [2] πρῶτος ὕστερος. ME. Quod iſtuc dignitatis nomen eſt? Non habent abbatem? OG. Non. ME. Cur ita?

OG.

1 *Limis*] Id eſt, oculis obliquis ac ſemiclauſis, quomodo ſe aſpici leones indignantur.

2 Πρῶτος ὕστερος] Id eſt, primus & poſterus.

1 *Emat*

Og. Quia nesciunt Hebraice. Me. Non episcopum? Og. Nequaquam. Me. Quam ob rem? Og. Quia Virgo pauperior etiamnum est, quam ut [1] emat pedum ac mitram nimio venalem. Me. Non saltem Præpositum? Og. Ne id quidem. Me. Quid obstat? Og. Quia Præpositus dignitatis est nomen, non sanctimoniæ. Et ideo canonicorum collegia nomen abbatis rejiciunt, Præpositi libenter amplectuntur. Me. Atqui πρῶτον ὕστερον ante hac audivi nunquam. Og. Næ tu magnopere rudis es grammatices. Me. ὑστερόπρωτον novi in tropis. Og. Tenes. Hic, qui Priori proximus est, Prior est posterior. Me. Suppriorem dicis. Og. Is me salutavit satis humaniter. Narrat, quantopere sudatum sit à multis, ut versus eos legerent: quot frustra extersa perspicilla. Quoties advenisset aliquis vetustus Theologiæ, aut Juris doctor, adductus est ad tabellam: alius dicebat, esse litteras Arabicas, alias ficticias: tandem repertus est, qui legeret titulum. Is descriptus erat verbis ac litteris Romanis, sed majusculis. Græci versus erant descripti Græcis majusculis, quæ prima specie videntur referre majusculas Latinas. Rogatus descripsi sententiam carminum Latine, verbum verbo reddens. Hujus opellæ cum præmiolum oblatum constanter recusarem, affirmans, nihil esse tam arduum, quod in Virginis sanctissimæ gratiam non essem cupidissime facturus, etiamsi litteras juberet illinc perferre [2] Hierosolymam. Me. Quid opus te grammatophoro, cum illi tot angeli adsint à manibus atque à pedibus? Og. Ille protulit è crumena ligni fragmentum defectum è trabe, in qua virgo mater visa est consistere. Odor mirus, protinus argue-

1 *Emat pedum*] Ita vocat baculum Episcopalem, cujus extremitas instar pedi seu virgæ pastoralis in curvaturam desinit. *Mitra* autem dictio barbara pileum incurvum designat, quo Mæonii, Ægyptii, Syri, Phryges & Lydi usu: Sumitur etiam pro capitis ornamento, quem hodie inter Christianos Episcopi assumunt, ut hoc loco.

2 *Hierosolymam*] Hierusalem, Hierosolyma, Jerusalem, vox Hebræa idem designans quasi visionem pacis, seu videbunt pacem: quod Dei populus ibi pacem esset habiturus, typum æternæ quietis. Notum autem est, quanto sanctitatis loco peregrinatio Hierosolymam à Pontificiis reponatur.

1 *Opp-*

arguebat, esse rem [1] oppido sacram. Ego vero tam insigne munus pronus & nudato capite, summa cum veneratione terque quaterque exosculatus, reposui in crumenam. ME. Licetne videre? OG. Per me quidem licebit. Cæterum, si jejunus non es, aut si nocte proxima fuit tibi res cum uxore, non suaserim, ut videas. ME. Ostende: nihil periculi. OG. En tibi. ME. O te beatum isto munere! OG. Ego, ne sis insciens, non permutarim hoc tantillum fragmentulum cum universo [2] auro Tagi: includam auro, sed sic, ut per crystallum pelluceat. Tum Hysteroprotus, ubi me videt tam religiose gestientem eo munusculo, judicans non indignum, cui majora quoque committerentur: rogat, num quando vidissem secreta Virginis. Ea vox me nonnihil commovit; non tamen ausus sum percunctari, quæ diceret secreta Virginis. Siquidem in rebus tam sacris, etiam linguæ lapsus non vacat periculo. Nego, me vidisse, sed videndi cupidissimum esse dico. Inducor jam velut afflatus numine: accenditur una atque altera tæda cerata: ostenditur imaguncula, nec magnitudine, nec materia, nec opere præcellens, sed virtute pollens. ME. Moles non multum habet momenti ad edenda miracula. Vidi [3] Christophorum Lutetiæ, non [4] hamaxiæum aut [5] colossæum, sed monti justo

1 *Oppido sacram*] *Oppido* adverbium, idem quod valde, multum. Si Festo fides, ex sermone confabulantium esset ortum, quantum nempe quisque frugum fecisset. Ut verò multitudo significaretur, sæpe respondebatur, quantum vel oppido satis esset. Hinc in consuetudinem venisse, idem ait; ut pro valde diceretur *oppido*.

2 *Auro Tagi*] Tagus ex Orospedæ jugis ortus infra Olissipo. nam in occiduum se exonerat Oceanum. Auriferas arenas volvere testantur plurimi ex veteribus. Ovidius: *Quodque suo Tagus amne vehit, fluit ignibus aurum.* Claudianus: *Non Tartessiacis illum satiaret arenis Tempestas pretiosa Tagi.*

3 *Christophorum*] Christophorus ita dictus, quod Christum humeris tulit, una cum Nicolao curam rerum marinarum gerit, loco Castoris & Pollucis. Est autem proceræ staturæ gygas & vere poëticus Polyphemus, ideoque per maria & flumina navigantibus accommodus: potest enim tam vastæ molis Deus facile in altissimis vorticibus periclitantibus succurrere. Si autem ille se segnius moverit, mox virgini Matri occinitur à Pontificiis carmen: *Ave maris stella, Dei mater alma.*

4 *Hamaxiaum*] Hamaxiæa Græcis dicuntur prægrandia, quasi quæ plaustri justum onus sint.

5 *Colossaum*] Colossi dicuntur imagines,

justo parem; nullis tamen illic miraculis nobilem, quod quidem audierim. OG. Ad pedes Virginis est gemma, cui nondum apud Latinos aut Græcos nomen inditum: Galli à buffone dederunt nomen, eo quod buffonis effigiem sic exprimat, ut nulla ars idem possit efficere. Quoque majus est miraculum, pusillus est lapillus; non prominet buffonis imago, sed in ipsa gemma velut inclusa pellucet. ME. Fortassis imaginantur buffonis similitudinem, quemadmodum in secta [r] filicis stirpe imaginantur aquilam. Et quemadmodum pueri, quid non vident in nubibus? dracones ignem spirantes, montes igni candentes, armatos concurrentes. OG. Imo ne sis nesciens, nullus buffo vivus, evidentius exprimit se ipsum, quam illic erat expressus. ME. Hactenus pertuli fabulas tuas; posthac alium quære, cui persuadeas de buffone. OG. Nihil mirum est, Menedeme, te sic affectum esse. Nec mihi quisquam persuasurus erat, etiamsi totus ordo Theologorum asseverasset, nisi his oculis, hisce, inquam, oculis vidissem, intuitus essem, comperissem. Sed interim mihi videris satis incurius rerum naturalium. ME. Quam ob rem? Quia non credo, volare asinos? OG. An non vides, quam ludat artifex natura in omnium rerum coloribus ac formis exprimendis, cum aliis quidem in rebus, sed præcipue in gemmis? dein, de quam admirandas vires gemmis illis indiderit, prorsus incredibiles, ni cominus experientia faceret nobis fidem? Dic mihi, crediturus eras, chalybem intactum à magnete attrahi, & rursus ab eodem depelli sine contactu, nisi vidisses oculis? ME. Profecto nunquam, etiam si decem Aristoteles mihi dejerassent. OG. Ne protinus igitur fabulosum clames, si quid audis nondum experimento compertum.

gines, ad miraculum usque grandes: proprie sumto pro communi per antonomasian: proprie enim imago illa septuaginta cubitorum à Harete Leusippi discipulo in portu Rhodiensi ex ære fusa & inter septem orbis miracula numerata.

r *Filix*] Quasi minus felix arvis, ejus radix transversim secta, aquilam passis alis volantem exprimit. Belg. *Vare*.

tum. In [1] ceraunia fulminis videmus imaginem, in [2] pyropo vivum ignem; in [3] chalazia grandinis & ſpeciem & rigorem, etiamſi conjicias in medium ignem: in [4] zmaragdo profundas ac pellucidas maris undas: [5] carcinias, cancri marini ſpeciem imitatur: [6] echites, viperæ: [7] ſcarites, ſcari piſcis; [8] hieracites, accipitris; [9] geranites, gruis collum effictum exhibet; [10] ægopthalmus; caprinum oculum oſtendit: eſt, qui ſuillum, eſt, qui tres ſimul hominis oculos: [11] lycophthalmus, lupi pingit oculum, quatuor coloribus, rutilo & ſanguineo, in medio nigrum candido cingitur: [12] cyameam nigram ſi aperias, fabam in medio reperies; [13] dryïtes, truncum arboris effingit, & ligni in modum ardet quoque: [14] ciſſites & [15] narciſſites hederam pingit: [16] aſtrapias, fulminis radios è medio candido ſeu [17] cyaneo jaculatur; [18] phlegontites, incendium intus oſtendit, quod non exeat: in [19] anthracitide videas ſcintillas quaſdam diſcurrere: [20] crocias, croci colorem reddit; [1] rhodi-

1 *Ceraunia*] Seu Ceraunius lapis, λίθος κεραύνιος, qui à fulmine diſtringitur. Belg. *Blixem, of Donderſteen.*

2 *Pyropo*] *Pyropus*, ſic dictus, ab igneo flammeove rubore. Gr. πυρωπός. Belg. *Robijn.*

3 *Chalazia*] *Chalazias*, gemma, quæ grandinum colorem & figuram habet, adamantinæ duritiæ, à χάλαζα, ης, ἡ, *grando.*

4 *Zmaragdo*] *Zmaragdus*, gemma eſt, virore oculos ſatians. Belg. *Eſmaraude.*

5 *Carcinias*] *Carcinias*, gemma, ſic dicta, à καρκίνος, ου, ὁ, *cancer.*

6 *Echites*] *Echites*, gemma colore viridi ſubobſcuro, quandam viperæ ſimilitudinem referens. ab ἔχις, ὁ, *vipera.*

7 *Scarites*] *Scarites*, gemma, ſcari piſcis refert colorem. Plinius lib. 37. cap. 10, 11.

8 *Hieracites*] Gemma à colore accipitris ſic dicta. à Gr. ἱέραξ, ακος, ὁ, *accipiter.*

9 *Geranites*] Lapis, à gruis collo ſic dictus. à Gr. γέρανος, ου, ἡ, *grus.*

10 *Ægophthalmus*] Gemma, ab αἴξ, αἰγὸς, ἡ, *capra*, & ὀφθαλμὸς, ὁ, *oculus.* Th. ὄπτομαι, *video.*

11 *Lycophthalmus*] Ex λύκος, ου, ὁ, *lupus*, & ὀφθαλμός.

12 *Cyamea*, gemma ſic dicta, à κύαμος, ου, ὁ, *faba.*

13 *Dryïtes*] Lapis ſeu gemma, ſic dicta, à δρῦς, δρυὸς, ἡ, *quercus*, ſeu *arbor.*

14 *Ciſſites*] Gemma ſic dicta, à κισσὸς, οῦ, ὁ, *hedera.*

15 *Narciſſites*] Gemma, quæ narciſſi colorem habet; venis hederæ diſtincta.

16 *Aſtrapias*] Gemma ſic dicta, ab ἀστράπτω, *fulguro.*

17 *Cyaneus*] Idem, quod cæruleus, quod ſcil. cyani gemmæ colorem referat.

18 *Phlegontites*] Seu phlegontis, gemmæ ſpecies, à φλέγω, *uro.*

19 *Anthracitis*] gemma ſic dicta, ab ἄνθραξ, ὁ, *carbo.*

20 *Crocias*] A croco herba. Belg. *Saffraen.*

1 *Rhodi-*

[1] rhodites rosæ; [2] chalcites, æris; [3] aëtites, aquilam exprimit, cauda candicante: [4] taos, pavonis picturam habet, [5] chelidonia, aspidis: [6] myrmecites, innatam habet formicæ repentis imaginem: [7] cantharias, scarabeum totum exprimit: [8] scorpites, scorpium mire depingit. Sed quid ego hæc persequor, quæ sunt innumera; cum nulla sit naturæ pars vel in elementis, vel in animantibus, vel in plantis, quam illa veluti lasciviens non expresserit in gemmis? Miraris in hac gemma buffonem expressum? ME. Miror, naturæ tantum esse otii, ut sic ludat omnium rerum imitatione. OG. Voluit exercere curiositatem humani ingenii, nosque vel sic ab otio propellere. Et tamen, quasi nihil sit quo fallamus tædium temporis, insanimus in moriones, in aleas, in præstigiarum ludibria. ME. Verissima prædicas. OG. Addunt quidam non leves, hoc gemmarum genus si admoveas aceto, innatare motis etiam membris. ME. Cur buffonem addunt Virgini? OG. Quia hæc spurcitiem omnem, virulentiam, fastum, avaritiam, &, quidquid est terrenarum cupiditatum, vicit, calcavit, exstinxit. ME. Væ nobis, qui tantum buffonum geramus in pectore! OG. Puri erimus, si sedulo colamus Virginem. ME. Quomodo gaudet coli? OG. Gratissimum illi cultum præstiteris, si fueris imitatus. ME. [9] Numero dixisti, sed istuc perdifficile est. OG. Est sane, sed idem pulcherrimum. ME. Age, perge, quod cœperas. OG. Deinde commonstrat aureas argenteasque statuas. Hæc, inquit, mere aurea est, hæc argentea inaurata: addit singulis pondus, pretium, ac doni auctorem. Cum ad singula mirabundus gratularer Virgini tam beatam opulentiam; mystagogus, Quoniam, inquit, video

1 *Rhodites*] Ῥόδον, ου, τὸ, *rosa*.
2 *Chalcites*] A χαλκὸς οῦ, ὁ. *æs*.
3 *Aëtites*] Ab ἀετὸς, οῦ, ὁ, *aquila*.
4 *Taos*] A Gr. ταὼς, ὁ, *pavo*.
5 *Chelidonia*] Gemmæ nomen, à χελιδὼν, όνος, ἡ, *hirundo*.
6 *Myrmecites*] A μύρμηξ, ηκος, ὁ, *formica*.
7 *Cantharias*] A κάνθαρος, *scarabæus*.
8 *Scorpites*] Gemma, à σκορπίος, ου, ὁ, *scorpius*.
9 *Numero dixisti*] Id est, expedite & compendio.

1 *Phra-*

video te pium ſpectatorem, non arbitror æquum, ut te quidquam celem; videbis, quæ Virginis ſunt ſecretiſſimæ. ſimulque depromit ex ipſo altari mundum rerum admirabilium; cujus ſingulas partes ſi pergam recenſere, dies hic non ſuffecerit narrationi. Sic illa ſane peregrinatio mihi feliciſſime ceſſit. Expletus ſum affatim ſpectaculis, & hoc inæſtimabile donum mecum aufero, pignus ab ipſa Virgine datum. ME. Nullumne feciſti periculum, quid valeat lignum tuum? OG. Feci: in diverſorio quodam ante triduum, reperi quendam mente captum, cui jam parabantur vincula; lignum hoc ſuppoſitum eſt illius cervicali, clam ipſo; obdormiit ſomno profundo pariter ac prolixo: mane ſurrexit integræ mentis. ME. Non fuerat [1] phreneſis, ſed [2] parœnia fortaſſis. Huic malo ſolet mederi ſomnus. OG. Cum libebit jocari, Menedeme, fac, aliam tibi quæras materiam; in divos jocis ludere, nec pium eſt, nec tutum. Imo vir ipſe narrabat, ſibi in ſomnis apparuiſſe mulierem admiranda ſpecie, quæ poculum ipſi porrexerit. ME. [3] Elleborum opinor. OG. Iſtuc incertum eſt; illud certiſſimum, hominem mentis eſſe compotem. ME. Præteriſti [4] Thomam Cantuarienſem archiepiſcopum? OG. Minime gentium. Nulla peregrinatio religioſior. ME. Audire geſtio, niſi moleſtum eſt. OG. Imo te quæſo, ut audias: [5] Cantium dicitur ea pars Angliæ, quæ Galliam & Flandriam ſpectat. Hujus metropolis eſt [6] Cantuaria. In ea ſunt duo monaſteria pene contigua;

1 *Phreneſis*] Phreneſis ſeu phrenitis morbus lædens mentem, & ad furorem adducens, inflammatione meningarum pallida bile. Mentem Græci φρένας appellant.

2 *Parœnia*] Id eſt, deliratio ex vino.

3 *Elleborum*] Elleborum herba inſignem purgandi cerebrum vim habens Eſt vero vel album, vel nigrum.

4 *Thomam Cantuarienſem*] Deſignat Thomam, ab Angliæ Rege exilio mulctatum, & poſtmodo circa annum 1164. capitali ſupplicio affectum: à Pontificiis inter Divos relatum. Ejus feſtum ſemper recurrit III. Kal. Januar.

5 *Cantium*] Cantium vulgo Kent, regio inæqualis, ad occaſum planior & ſylvis umbroſa, ad ortum collibus molliter ſurgentibus excelſior.

6 *Cantuaria*] Cantuaria olim Durovernum, Anglis Canterbury, Cantii metropolis, urbs pervetuſta: Malmesburienſi teſte, nec adeo magna, nec exiliter parva, quæ & terræ poſitione, ſoli affinis maxima ubertate & integro murorum ambitu, fluviis irrigua, nemorum

gua;' utrumque Benedictinos habet. Id, quod habet divi Augustini titulum, videtur antiquius: hoc, quod nunc appellatur divi Thomæ, sedes archiepiscopi fuisse videtur, ubi cum paucis electis monachis vitam ageret; quemadmodum & hodie præsules habent ædes ecclesiæ contiguas, sed ab ædibus reliquorum canonicorum semotas. Olim enim fere tum episcopi, tum canonici monachi erant. Id arguunt manifesta rerum vestigia. [2] Templum autem divo Thomæ sacrum, tanta majestate sese erigit in cœlum, ut procul etiam intuentibus religionem incutiat. Itaque nunc suo splendore vicini luminibus officit, & locum antiquitus religiosissimum velut obscurat. Turres sunt ingentes duæ, procul veluti salutantes advenas, miroque nolarum ænearum boatu longe lateque regionem vicinam personantes. In vestibulo templi, quod est ad Austrum, stant saxo sculpti tres armati, qui manibus impiis [3] virum sanctissimum trucidarunt: addita sunt gentis cognomina, [4] Tusci, Fusci, Berri.

rum opportunitate inclyta, præterea maris vicinitate piscium fœcunda.

1 *Utrumque Benedictinos*] Idem testatur Camdenus.

2 *Templum autem divo Thomæ*] Libet Camdeni verba ut ut prolixa huc spectantia apponere: Normannorum ingressu, cum Guilielmus Rufus civitatem Cantuariæ episcopis ex solido dedisset, quam tenuissent antea ex beneficio, religionis nomine & præsulum benignitate non modo respiravit, sed eo splendoris quasi subito accrevit, ut privatorum ædificiorum pulchritudine omnes Britanniæ civitates adæquarit; sacrarum vero ædium magnifica structura & frequentia celeberrimas quasque superavit. Inter has duæ maxime enituerunt, Christi scilicet & S. Augustini, utrumque Benedictinis monachis oppletum. Christi templum in medio quasi urbis sinu, tanta majestate se in cœlum erigit, ut procul etiam intuentibus religionem incutiat.

3 *Virum sanctissimum trucidarunt*] Intelligit Thomam Beckettum Cantuariensem Archiepiscopum, qui ab aulicis hoc in templo, quod se Regi pervicaci animo pro libertate Ecclesiastica opposuisset, trucidatus est: à Pontifice Romano in Martyrum album relatus, divino honore colitur.

4 *Tusci, Fusci, Berri*] Res ita habet: Henricus Secundus Angliæ Rex post varias contentiones cum Becketto hoc, præcipue de Ecclesiasticis personis, quas legum transgressores secundum leges à politico judice Henricus jure postulabat judicari: tandem metu Pontificis Romani Anathematis fulmen minitantis, & intercessione Galliarum Regis, Beckettum (abierat enim ad Gallos) in Archiepiscopatum restituit. Hic autem Cantuariæ ab Episcopis, quos suspenderat à muniorum suorum functione, quod Henricum Juniorem coronaverant (illa quippe dignitas ipsi competere asseverabat) rogatus, ut admitteret eosdem denuo: petitionem abnuit. Episcopi de Becketto ad Regem conque-

Berri. ME. Cur tantum honoris habent impiis? OG. Videlicet idem honoris habetur iis, quod habetur Judæ, Pilato, Caiphæ, cohorti militum sceleratorum, quos operose sculptos vides in auratis altaribus. Adduntur cognomina, ne quis posthac usurpet gloriæ caussa. Ingeruntur oculis, ne quis aulicus posthac injiciat manus vel in episcopos, vel in possessiones Ecclesiæ. [1] Nam tres illi satellites à peracto facinore versi sunt in rabiem; nec reddita mens est, nisi implorato Thomæ sanctissimi favore. ME. O perpetuam martyrum clementiam. OG. Ingressis aperit sese spatiosa quædam ædificii majestas. Ea pars quoslibet recipit. ME. Nihilne illic visendum? OG. Nihil præter structuræ molem, & libros aliquot columnis affixos, in quibus est Euangelium [2] Nicodemi, & sepulcrum, nescio cujus. ME. Quid deinde? OG. Cancelli ferrei sic arcent ingressum, ut conspectum admittant ejus spatii, quod est inter extremam ædem & chori, quem vocant, locum. Ad hunc conscenditur multis gradibus, sub quibus testudo quædam aperit ingressum ad latus Septemtrionale. Illic ostenditur altare ligneum divæ Virgini sacrum, pusillum, nec ulla re visendum, nisi monumento vetustatis, luxum hisce temporibus exprobrante. Illic vir pius dicitur extremum vale dixisse Virgini, cum mors immineret. In ara est cuspis gladii, quo [1] præ-

sti abeunt. Is iratus in verba hæc erumpit: Itane per totam vitam à Papa hoc tam misere exagitabor? Quis me à tanto malo tandem liberaturus est? Exceperant querimoniam hanc quatuor equites, (eorum nomina exprimit in Chronico Angliæ Baker, nempe *Reynold Fitsunse* seu *Beirensoon*, *Hugh Morvil*, *Willem Tracy* & *Richard Britten*) qui Bechettum in templo cathedrali gladiis trucidant secundo Kal. Januar. anno 1172. testibus Jovio & Barbeto.

1 *Nam tres illi satellites*] Quidam Angliæ scriptores tradunt, sicarios hos intercessione Henrici à Pontifice Romano veniam consequutos, sub conditione, ut Jerosolymam peregrinationem instituerent. Alii verisimilius scribunt, Henricum post patratum facinus ab illis abhorruisse, omnesque intra triennium misere periisse.

2 *Nicodemi*] Circumfertur Euangelium à Pontificiis nomine Nicodemi, Pharisæi illius ex primoribus Judæorum, à Christo instituti. Vide Joan. 3. v. 2. 3. & 7. 50. 51. 52. Jan. 19. v. 39. Euangelium autem id revera in male feriatorum ingeniis procusum.

1 *Præ-*

[1] præfectus est vertex optimi præsulis, ac cerebrum confusum, videlicet quo mors esset præsentior. Hujus ferri sacram rubiginem amore martyris religiose sumus exosculati. Hinc digressi subimus [2] cryptoporticum: ea habet suos mystagogos: illic primum exhibetur calvarii martyris perforata, reliqua tecta sunt argento, summa cranii pars nuda pater osculo. Simul ostenditur plumbea lamina, Thomæ Acrensis titulum habens insculptum. Pendent ibidem in tenebris indusia [3] cilicina, cingula, subligariaque, quibus antistes ille subigebat carnem suam, ipso adspectu horrorem incutientia, nobisque mollitiem ac delicias nostras exprobrantia. ME. Fortassis & monachis ipsis. OG. Istac de re nec affirmare possum, nec negare; nec refert quidem mea. ME. Vera narras. OG. Hinc redimus in chori locum. Ad latus Septemtrionale referantur arcana: dictu mirum, quantum ossium illinc prolatum sit, calvaria, menta, dentes, manus digiti, integra brachia: quibus omnibus adoratis, fiximus oscula: nec erat futurus finis, nisi qui mihi tum comes erat ejus peregrinationis parum commodus, interpellasset ostentandi studium. ME. Quis iste? OG. Anglus erat, nomine Gratianus Pullus, vir eruditus ac pius, sed minus affectus erga [4] partem hanc religionis, quam ego volebam. ME. [5] Viclevita quispiam, opinor. OG. Non arbirror; etiamsi

1 *Præfectus est vertex*] Bechettus hic nihil minus, quam optimus præsul; utpote qui Angliam iniquissima factione turbaverit: tentans Regi illud jus eripere, quod omnibus magistratibus, nempe vindictam justam de quibuscunque sontibus Deus ipse concessit: illudens identidem eidem, à quo ad summam dignitatem evectus erat. Alia etiam facinora & præcipue impiam pervicaciam invenies apud Baterum, aliosque rerum Anglicarum scriptores in vita Henrici Secundi, demortui anno 1189.

2 *Cryptoporticus*] Id est, subterranea porticus, quæ paratur adversus æstum solis.

3 *Cilicina*] *Cilicina vestis*, quæ ex cilicio est Belg. *Een Haaren-kleet.*

4 *Partem hanc religionis*] Non mirum, si Viclevita parum æstimaverit, imo despexerit quisquilias has reliquiarum, quibus Pontificii idololatrice abutuntur.

5 *Viclevita quispiam*] Viclevitæ dicti, qui sincera & repurgata à Pontificiorum fece religionis dogmata, pio Joannis Viclefi Angli zelo, sequebantur. Viclefus autem post longum exilium, carceres & persequutiones in Anglia pie obiit anno 1387. Pontificis vero Romani jussu ossa ejus, postquam jam quadraginta annos & unum defunctus esset, sepul-

etiamsi libros illius legerat, incertum unde nactus. ME. Is ostendit mystagogum? OG. Prolatum est brachium adhuc carnem habens sanguinolentam; hujus osculum exhorruit, ac vultu quoque tædium quoddam præ se ferebat. Mox sua recondidit mystagogus. Hinc spectavimus altaris tabulam & ornamenta, mox quæ sub altari fuerant recondita, opulenta omnia: diceres,[1] Midam & Crœsum fuisse mendicos, si spectares vim auri atque argenti. ME. Heic nihil osculorum? OG. Non, sed aliud votorum genus tetigit animum meum. ME. Quodnam? OG. Suspirabam, domi meæ nihil esse talium reliquiarum. ME. Sacrilegum votum. OG. Fateor; & supplex veniam precatus sum à divo, priusquam pedem efferrem templo. Post hæc ducimur in sacrarium. Deus bone, quæ illic pompa[2] vestium holosericarum, quæ vis candelabrorum aureorum! Ibidem videmus pedum vivi Thomæ. Videbatur arundo lamina argentea obvestita, minimum erat ponderis, nihil operis, nec altius quam usque ad cingulum. ME. Nulla crux? OG. Nullam vidi. Ostensum est pallium, holosericum quidem, sed crasso filo; nullo auro gemmisve insigne. Aderat & sudarium, sudoris ex collo contracti, manifestasque sanguinis notas retinens. Hæc vetustæ frugalitatem monumenta libenter sumus exosculati. ME. Ista non ostenduntur quibuslibet? OG. Nequaquam, ô bone. ME. Unde tibi tantum est habitum fidei, ut nihil arcani celaretur? OG. Erat mihi nonnihil notitiæ cum R. P.[3] Gulielmo Waramo archiepiscopo; is me tri-

chro eruta, concremata & in ventos dispersa sunt.

1 *Midam*] De Mida narrant Mythologi: quod, eum in regno suo Phrygiæ Bacchum excepisset convivio, ab eo votum obtinuit, quo, quicquid attigisset protinus in aurum verteret. Ubi autem ipse cibus in hoc metallum mutaretur, & ipse jam fame laboraret: petit, munus quantumvis speciosum à se tolli. Misertus ergo ejus Liber remedium ostendit: ut nempe in Pactolo se ablueret: qui fluvius ab illo tempore aureas arenas volvit. Nec minus notæ immensæ opes Crœsi Lydorum Regis, Alyattæ filii.

2 *Vestis holoserica*] Belg. *Een Fluweel kleet.*

3 *Gulielmo Waramo*] Vixit hic Gulielmus Warham tempore Henrici octavi Angliæ Regis, cui cum aliquot aliis à secretis fuit. Angliæ cancellarius & Cantuariensis Archiepiscopus, summo in

tribus verbis commendavit. ME. Ex multis audio virum singulari præditum humanitate.. OG. Quin potius dicas, ipsam esse humanitatem, si noris. Jam ea doctrina, ea morum sinceritas, ea vitæ pietas, ut nullam absoluti præsulis dotem in eo desideres. Ab his igitur deducimur ad superiora. Nam post altare summum, rursus velut in novum templum ascenditur. Illic in sacello quodam ostenditur tota facies optimi viri inaurata, multisque gemmis insignita. Heic casus quidam inopinatus pene totam illam felicitatem interturbavit. ME. Exspecto, quid mali dicas. OG. Heic minimum iniit gratiæ comes meus Gratianus. Is à precatiuncula rogavit mystagogum assessorem: Heus, inquit, bone pater, verumne est, quod audio, Thomam, dum viveret, fuisse benignissimum erga pauperes? Verissimum, inquit ille. cœpitque multa de illius erga tenues beneficentia commemorare. Tum Gratianus: Non arbitror, eum affectum in illo mutatum esse, nisi forte in melius. Assensus est mystagogus. Rursum ille: Cum igitur vir sanctissimus tam liberalis fuerit in egenos, cum [1] adhuc pauper esset, & ipse [2] præsidiis pecuniarum egeret, ob corpusculi necessitatem; an non putas, æquo animo laturum nunc, cum tam opulentus sit, nec ullius egeat, si qua mulier paupercula, domi habens liberos famelicos, aut filias ob dotis inopiam de pudicitia periclitantes, aut maritum morbo decumbentem, omnibusque præsidiis destitutum, precata veniam, detrahat ex

in honore defunctus est anno 1532. XI. Kal, Sept. paulo antequam Henricus clandestinas nuptias cum Anna Bullenia celebravit.

1 *Adhuc pauper*] Erat enim hic Thomas Beckettus patre Gisberto Becketto, matre peregrina è Syria oriunda, Londini natus, parentibus admodum tenuire constitutis. Irrepserat verò in familiam Theobaldi Cantuariensis Archiepiscopi: ab hoc (nescitur ob quas causas) ad Archidiaconatum Cantuariensem promotus, & tandem etiam liberorum Regiorum, ejusdem operâ, institutor factus & mox Cancellarius, postremo Archiepiscopatum Cantuariensem post obitum Theobaldi est adeptus. In hac dignitate constitutus maximas Regi molestias creavit, Angliam factionibus dividendo, Pontificem in eundem instigando.

2 *Præsidiis pecuniarum*] Quippe apud Pontificem Romanum biennium, apud Regem Galliarum quinquennium, cum ex Anglia discessisset, quasi ex eleemosynis sustentatus est.

ex his tantis opibus aliquam particulam ſublevandæ familiæ, velut à volente ſumens vel dono, vel mutuo? Ad hæc cum nihil reſponderet aſſeſſor capitis aurei; Gratianus, ut eſt vehemens, Ego, inquit, plane confido, ſanctiſſimum virum etiam gaviſurum, quod mortuus quoque ſuis opibus ſublevaret inopiam pauperum. Ibi myſtagogus [1] corrugare frontem, porrigere labra, [2] Gorgoneis oculis nos obtueri: nec dubito, quin ſputo, conviciiſque nos ejecturus fuerit è templo, niſi cognoviſſet nos ab archiepiſcopo commendatos. Equidem utcunque placavi blandis verbis iram hominis, negans, Gratianum quidquam horum ex animo loqui, ſed ſuo more ludere, ſimulque drachmas aliquot depoſui. ME. Ego ſane tuam pietatem vehementer adprobo. Verum mihi nonnunquam ſerio venit in mentem, quo colore poſſint excuſari à crimine, qui tantum opum inſumunt templis exſtruendis, ornandis, locupletandis, ut nullus omnino ſit modus. Fateor, in ſacris veſtibus, in vaſis templi, deberi cultui ſolemni ſuam dignitatem: volo, & ſtructuram habere majeſtatem ſuam. Sed quorſum attinet tot baptiſteria, tot candelabra, tot ſtatuæ aureæ? quorſum organorum, quæ vocant, immenſi ſumtus? nec unicis interim contenti ſumus: quorſum ille muſicus hinnitus, magno cenſu conducendus, cum interim [3] fratres & ſorores noſtræ, vivaque Chriſti templa ſitu fameque contabeſcant? OG. In his quidem nemo vir pius ac prudens modum non deſiderat: verum, quoniam hoc vitium ex immodica quadam pietate naſcitur, favorem promeretur, præſertim quoties in mentem venit diverſus morbus iſtorum, qui templa ſuis opibus ſpoliant. Iſta fere donantur à potentibus ac monarchis, deterius peritura in aleam ac bellum. Et, ſi quid hinc alienes, pri-

1 *Corrugare frontem*] Cum ringimur, frontem contrahimus: ſic Plautus, *caperata frons ſeveritudine*. Frontem verò exporrigimus, cum hilareſcimus.

2 *Gorgoneis oculis*] Gorgones fuerunt Phorci filiæ, ad incutiendum terrorem tam formidabiles: tam teter & horrendus earum obtutus fuiſſe perhibetur, ut in ſaxa obriguiſſe homines ſolo aſpectu crediti fuerint.

3 *Fa-*

primum habetur pro ſacrilegio: deinde contrahunt manus ſuas, qui dare ſolent, inſuper & invitantur ad rapinam. Igitur harum rerum magis illi cuſtodes ſunt, quam domini. Denique malim videre templum ſacra ſupplectile luxurians, quam, ut ſunt quædam, nuda, ſordida, ſtabulis equorum ſimiliora, quam templis. ME. At legimus, olim laudatos epiſcopos, quod vaſa ſacra divendiderunt, eaque pecunia ſubvenerunt egenis. OG. Laudantur & hodie, ſed laudantur tantum; imitari nec licet, nec libet, opinor. ME. Remoror tuam narrationem. Nunc exſpecto [1] fabulæ cataſtrophen. OG. Accipe; paucis expediam. Inter hæc prodiit ſummus ille myſtagogus. ME. Quiſnam? Abbas loci? OG. [2] Mitram habet, cenſus habet abbaticos; ſolo nomine caret, & *Prior* dicitur, ob id, quod Archiepiſcopus abbatis loco eſt. Nam antiquitus, quiſquis erat ejus ditionis Archiepiſcopus, idem erat & monachus. ME. Equidem vel camelus appellari ſuſtineam, ſi cenſus eſſet abbate dignus. OG. Mihi quidem viſus eſt vir pius juxta & prudens, neque Scoticæ Theologiæ rudis. Is nobis aperuit thecam; in qua reliquum ſancti viri corpus quieſcere dicitur. ME. Vidiſti oſſa? OG. Id quidem fas non eſt; nec liceret, niſi admotis ſcalis: ſed auream thecam theca contegit lignea: ea funibus ſublata, opes nudat inæſtimabiles. ME. Quid audio? OG. Viliſſima pars erat aurum: [3] gemmis raris ac prægrandibus

1 *Fabula cataſtrophe*] Cujuſlibet rei exitum proverbiali figura *Cataſtrophen* vocamus. Fabula enim omnis, ut Donatus oſtendit, in tres partes diſtribuitur: in *πρότασιν, ἐπίτασιν* & *καταστροφήν*.

2 *Mitram*] *Mitra*, capitis ornamenti genus, hoc eſt pileus incurvus, quo Mæonii primum uſi ſunt. Belg. *Een Biſſchops hoet.*

3 *Gemmis raris ac prægrandibus*] Verba ſunt Anonymi cujuſdam, qui rerum Anglicarum annales conſcripſit: ab ultimis regni finibus & exteris nonnunquam nationibus mortales plurimi huc commeabant; donaria afferentes, unde non ſolum monachis & ſacerdotibus ibidem miſſificantibus de victu abunde proviſum eſt, ſed opum etiam & rerum pretioſarum copia incredibilis congeſta. Thomæ Cantuarienſi ibidem, in Metropolitana mauſoleum extructum erat, auro ſolido coopertum & donariis immenſi pretii onuſtum. Cernebantur ibi uniones, gemmæ, monilia & magni ponderis torques aurei à peregrinantibus appenſi, ad ſancti tumulum exornandum.

dibus collucebant, nitebant ac fulgurabant omnia: quædam ſuperabant ovi anſerini magnitudinem. Ibi multa cum veneratione circumſtabant aliquot monachi: ſublato tegumento adoravimus omnes. Prior candida virga demonſtrabat contactu ſingulas gemmas, addens nomen Gallicum, pretium & auctorem doni. Nam præcipuas monarchæ [1] dono miſerant. ME. Oportuit illum eſſe præditum inſigni memoria. OG. Recte conjectas, quamquam juvat & exercitatio; frequenter enim hoc agit. Hinc reducit in cryptoporticum. Illic domicilium habet Virgo mater, ſed ſubobſcurum, ſemel atque iterum ferreis cancellis circumſepta. ME. Quid metuit? OG. Nihil, opinor, niſi fures. Nec enim unquam vidi quidquam [2] divitiis onuſtius. ME. Cæcas mihi divitias narras. OG. Admotis lucernis vidimus plus, quam regale ſpectaculum. ME. Vincit opibus Parathalaſſiam? OG. Specie longe ſuperat, abſtruſa novit ipſa Hæc non oſtenditur, niſi magnatibus aut præcipuis amicis. Poſtremo reducimur in ſacrarium: illic detractum eſt ſcrinium nigro contectum corio, depoſitum eſt in menſam; apertum eſt; mox [3] omnes flexis genibus adorarunt. ME. Quid inerat? OG. Fragmenta quædam linteorum lacera, pleraque mucci veſtigium ſervantia. His, ut ajebant, vir

pius

1 *Dono miſerant*] Inter alios Ludovicus VII. Galliarum Rex eo peregrinatum veniens anno 1179. ſeptennium poſt Thomæ trucidationem, gemmam ingentis pretii, quam Regalem Franciæ appellabant, (author ad id reſpicit, cum dicit, *addens nomen Gallicum, pretium & auctorem doni*) obtulit cum ſcypho aureo magni ponderis. Eodem tempore idem centum vini dolia monachis annuatim conceſſit. Poſtea Henricus Octavus, cum Pontificiam religionem aboleret, prædictam gemmam annulo inſertam pollice geſtavit.

2 *Quidquam divitiis onuſtius*] Cum Henricus Octavus Angliæ Rex a. 1538 res Eccleſiaſticas invaderet ex ſpoliis ſolius monumenti Thomæ Cantuarienſis arcæ duæ repletæ ſunt, tam capaces, ut ſingulis efferendis vix octo robuſti homines ſufficerent, cum nihil auro vilius inde exportaretur.

3 *Omnes flexis genibus*] Quid mirum, ſi tanto in honore habeant ſudariola muccoſa Thomæ? Ipſe Rex Henricus Secundus, licet miſere à divo hoc Thoma exagitatus, ubi Cantuariam acceſſit, paulo poſt hujus cædem, ex equo ante templum deſcendit, calceos caligaſque exuit, & nudis pedibus ad ſepulchrum Thomæ arrepſit: &, ut magis mireris inſanam in rege ſuperſtitionem, ibidem ſe virgis cædi à monachis juſſit.

1 *Pop-*

pius extergebat ſudorem à facie ſive collo, pituitam à naribus, aut, ſi quid eſſet, ſimilium ſordium, quibus non vacant humana corpuſcula. Ibi meus Gratianus rurſum non optimam iniit gratiam. Huic & Anglo, & noto, nec mediocris auctoritatis viro, Prior benignus unus è linteolis obtulit dono, credens, ſe munus longe gratiſſimum offerre. Sed Gratianus heic parum gratus, non ſine faſtidii ſignificatione, digitis contrectavit unum, & contemtim repoſuit, porrectis labiis, veluti [1] poppyſmum imitans. Nam hic illi mos erat, ſi quid offenderet, quod tamen contemnendum eſſe judicaret. Meum animum ſimul & pudor, & timor diſcruciabant. Prior tamen, [2] ut eſt homo non ſtupidus, diſſimulabat hoc factum; noſque poſt oblatum vini poculum humaniter dimiſit. Cum rediremus Londinum. ME. Quid oportuit, cum jam non procul abeſſes à litore tuo? OG. Sic eſt: ſed ego litus illud perquam lubens fugi, magis infame [3] fraudibus ac rapinis, quam ullæ ſunt [3] Maleæ naufragiis. Dicam, quod proxima vidi trajectione. Complures à litore [5] Caletienſi [6] ſcalmo devehebamur ad navem majorem. In his erat Gallus quidam juvenis pauper, ac pannoſus. Ab hoc exigunt dimidium drachmæ. Tantum enim extorquent

1 *Poppyſmum imitans*] A poppyzo, ſibilo, labris compreſſis acutiorem quendam ſonum edo: qui poppyſmus & poppyſma. Etiam vocis eſt blandimentum, quod adhiberur equis indomitis cum tractatione manuum.

2 *Eſt homo non ſtupidus*] Jam ante etiam eundem dixerat haud rudem Scoticæ Theologiæ, quod vel intelligi poteſt de intricata Theologiæ tractandæ ratione Joannis Scoti, vel ſi ad Græca reſpicit, ut jam ante in vocabulo σκότος luſit, de futili.

3 *Fraudibus ac rapinis*] Haud mirum: nam Eraſmus, cum in gratiam Montigii Angliam inviſiſſet, jamque in Galliam eſſet transfretaturus, ſpoliatus eſt in littore Dovarienſi.

4 *Malea*] Promontorium Laconiæ, quod per quinquaginta millia paſſuum in mare protenditur, ubi periculoſa eſt navigatio, propter adverſos ventorum flatus. Hinc illud proverbium: *Quum ad Maleam deflexeris, domeſticos obliviſcere.* Belg. *Denckt adieu wijf en kinderen.*

5 *Caletienſi*] Littus Caletienſe directe oppoſitum Rhutupino, ubi Oceanus in anguſtiſſimas fauces contractus tutiſſimum & celerrimum trajectum ex Gallia in Angliam admittit. Calerum autem inferioris Normanniæ urbs, Anglis à Gallis erepta anno 1558.

6 *Scalmo*] *Scalmus* eſt lignum in latere navis, quo remus alligatur. Sed &, ut hoc loco, minores cymbæ ſynecdochicè *ſcalmi* dicuntur.

quent à singulis ob brevissimam [1] vectationem. Ille excusabat paupertatem: isti per jocum explorant scilicet, ac detractis calceis inter suppactas soleas reperiunt decem aut duodecim drachmas: eas eripiunt palam, ridentes, & conviciis ludentes in sceleratum Gallum. ME. Quid juvenis? OG. Quid aliud? Flebat. ME. Num ex auctoritate faciebant ista? OG. Prorsus eadem, qua furantur sarcinas hospitum, qua tollunt crumenas, si quando datur oportunitas. ME. Mirum est, istos tantum audere facinus, tot testibus consciis. OG. Sic assueverunt, ut recte fieri putent. Spectabant è majore navi complures, in cymba aderant aliquot Angli negotiatores, qui frustra obmurmurabant. Illi velut in re faceta gloriabantur, deprehensum sceleratum Gallum. ME. Ego istos maritimos fures ludens ac jocans subigerem in crucem. OG. Atqui talibus scatet utrumque litus. Heic mihi conjecta, *Quid domini faciant, ausint cum talia fures?* Proinde posthac quaslibet ambages malim, quam illud compendium. Ad hæc quemadmodum ad inferos facilis descensus, sed reditus difficillimus; ita per hoc litus ingressus non admodum facilis, exitus difficillimus est. Hærebant Londini nautæ aliquot Antverpienses: cum illis decreveram me mari committere. ME. Habet ea regio nautas adeo sanctos? OG. Ut simia semper est simia, fateor, ita nauta semper est nauta: verum, si ad hos conferas, qui rapto vivere didicerunt, angeli sunt. ME. Meminero, si quando me quoque libido ceperit eam insulam invisendi. Sed in viam redi, unde te deduxi. OG. Ergo [1] Lon-

1 *Vectationem*] Designat interstitium maris aut fretum quod Doveram à Calcio separat, Belgis *de Hoofden*: Anglis *The Strait of Calless*, Gallis *Pays de Calais*.

2 *Ut simia semper*] Additur plerumque, etiamsi aurea gestet insignia. Adagio indicatur, fortunæ ornamenta non mutare hominis ingenium. Lucianus natum asserit à simiis, quæ in Ægypto artem saltandi à Rege quopiam edoctæ, ubi insignibus purpureis indutæ & personatæ saltare cœpissent: quispiam è spectatoribus nuces in medium abjecit, cum jam multo tempore saltarionis exhibuissent gratum specimen. Illæ autem continuo oblitæ chorearum, repente è saltatricibus in simias redierunt contritis personis, laceratis vestibus, de nucibus inter se depugnantes.

1 *Lon-*

[1] Londinum petentibus haud procul à relicta Cantuaria, occurrit via vehementer cava ſimul & anguſta, præterea declivis, ſic utrinque abrupto aggere, ut non poſſis effugere: nec vitari poteſt, quin hac facias iter. Ad ejus viæ lævum latus, eſt mendicabulum aliquot ſeniculorum: ab iis procurrit aliquis; ſimulatque ſentiunt advenientem equitem; conſpergit aqua ſacra, mox offert calcei ſummam partem obvinctam æreo circulo, in quo vitrum eſt gemmæ ſpecie. Exoſculati dant nummulum. ME. In ejuſmodi via malim mendicabulum ſeniculorum, quam gregem valentium latronum. OG. Gratianus equitabat mihi ſiniſter, propior mendicabulo: conſperſus eſt aqua, tulit utcunque. Ubi porrigeretur calceus, rogabat, quid ſibi vellet. Ait, calceum eſſe S. Thomæ. Incanduit homo, & ad me verſus, Quid, inquit, ſibi volunt hæ pecudes, ut oſculemur calceos omnium bonorum virorum? Quin eadem opera porrigunt oſculandum ſputum, aliaque corporis excrementa? Miſerebat me ſeniculi, datoque nummulo conſolatus ſum triſtem. ME. Mea ſententia, non omnino præter cauſſam incanduit Gratianus. Si calcei ſoleæque ſervarentur, ut argumentum frugalis vitæ; non improbarem: cæterum impudens mihi videtur, ſoleas, calceos, & ſubligaria cuiquam oſculanda obtrudere. Nam, ſi quis id ſua ſponte faciat ex ingenti quodam pietatis affectu, [2] venia dignum arbitror. OG. Præſtabat, iſta non fieri, ne quid diſſimulem: verum ex his rebus, quæ ſubito corrigi non poſſunt, ſoleo, ſi quid ineſt boni, decerpere. Delectabat interim animum meum illa contemplatio, virum bonum eſſe ſimilem ovi; malum, noxiæ beſtiæ. Vipera poſteaquam periit, mordere quidem non poteſt, odore

1 *Londinum*] Londinum nobiliſſima totius Britanniæ metropolis: Camdenus dictam auguratur à *Lhong* Britannis ſua lingua navem & *dinos* unde Larini *dinum* formarunt, urbem deſignans: quaſi ergo dicas urbem navium.

2 *Venia dignum*] Ita omnis ſuperſtitioſa actio & idololatrica rerum abuſio venia digna. Laxa ſatis hæc indulgentia, quam nullibi Sacræ Litteræ concedunt.

1 *An-*

odore tamen ſanieque inficit: ovis cum vivit, lacte nutrit, lana veſtit, fœtura ditat: mortua porrigit utile corium; totaque eſculenta eſt. Itidem viri feroces, & huic mundo dediti, dum vivunt, omnibus incommodi ſunt, mortui ſtrepitu nolarum, ambitioſa ſepultura moleſti ſunt vivis, nonnunquam & ſucceſſorum inaugurationibus, hoc eſt, novis exactionibus: probi vero nulla non ex parte magnam omnibus de ſe præſtent utilitatem. Velut hic divus, dum in vivis eſſet, exemplo, doctrina, monitis ad pietatem invitabat, conſolabatur deſtitutos, ſublevabat egenos: ac mortui pene major utilitas. Exſtruxit hoc locupletiſſimum templum, ſacerdotum ordini per univerſam Angliam plurimum auctoritatis conciliavit. Hoc denique calcei fragmentum alit egenorum conventiculum. ME. Eſt quidem iſta pia contemplatio, ſed demiror, te, cum iſto ſis animo, nunquam inviſiſſe [1]antrum Sancti Patricii, de quo [2]prodigioſa quædam vulgo jactant, nec mihi ſatis veriſimilia. OG. Imo nulla heic tam prodigioſa poteſt eſſe narratio, quin res ipſa ſuperet. ME. Ergo illuc quoque penetraſti? OG. Enavigavi paludem vere [3]Stygiam, deſcendi in fauces

[1] Aver-

1 *Antrum ſancti Patricii*] Hic ille Patricius Hibernorum Apoſtolus, qui anno 430. circa Honorii Auguſti tempora in Hiberniam venit, regnante apud Hibernos Lagerio Nelli filio. Erat autem natione Britannus in Cluydſalia natus, Martino Turonenſi affinitate conjunctus, & Germani diſcipulus, à Cæleſtino ſurrogatus defuncto Palladio. Tanto ſucceſſu Euangelium prædicavit, ut longe maximam partem ad Chriſtianiſmum converterit.

2 *Prodigioſa quædam*] Longum eſſet recenſere fabulas, quas de hoc antro Patricii adornarunt Papicolæ. Videre autem eſt in inſula Hiberniæ, quam fluvius Liffer dilatatis prope fontes aquis in lacum efficit. Ibi ad monaſteriolum crypta anguſtior, obverſantium neſcio quorum ſpectrorum terrore & horrendis viſis, aut potius religioſo horrore decantata, quam aliqui Ulyſſem effodiſſe ridicule ſomniant, cum inferos alloqueretur. Incolis hodie *Ellan u frugadorii*, id eſt, inſula Purgatorii, & Patricii purgatorium nominatur: Patricium enim Hibernorum Apoſtolum vel alium ejuſdem nominis Abbatem à Deo ardentiſſimis precibus impetraſſe, ſi credere fas eſt, affirmant; ut pœnæ & cruciatus, qui impios poſt hanc vitam manent, ob oculos hic proponerentur, ut infra ſuis Hibernis peccata & Gentilium errores facilius exſtirparet.

3 *Stygiam palud.*] Styx Græcis mœſtitiam ſonat, ἀπὸ τοῦ στυγεροῦ, quod querulum, triſtem vel odioſum ſonat. Hinc Poëtæ occaſionem arripuerunt, Stygiam paludem eſſe apud Inferos dicentes.

1 *Aver-*

[1] Averni: vidi, quidquid apud inferos geritur. ME. Bearis me, si non gravaberis referre. OG. Sit hoc colloquii nostri procemium, satis, ut arbitror, prolixum. Eo domum, ut jubeam, adornari cœnam: nam adhuc impransus sum. ME. Cur impransus? num religionis gratia? OG. Minime: sed invidiæ caussa. ME. Num invides ventri tuo? OG. Imo rapacibus cauponibus: qui, cum nolint, quod æquum est, apponere; tamen non verentur ab hospitibus, quod iniquum est, exigere: eos sic ulcisci soleo. Si spes datur cœnæ lautioris vel apud notum, vel apud pandocheum paullo minus sordidum, in prandio laborat mihi stomachus. Sin prandium obtulit fortuna, quale volo, sub cœnam incipit dolere stomachus. ME. Non pudet videri parcum ac sordidum? OG. Menedeme, qui talibus in rebus pudoris impendium faciunt, crede mihi, male collocant sumtum. Ego meum pudorem aliis usibus servare didici. ME. Jam sitio reliquum fabulæ, quare me in cœna exspecta convivam; ibi narrabis commodius. OG. Equidem habeo gratiam, quod ultro temet offers convivam, cum multi vehementer rogati pernegent: sed hæc tibi conduplicabitur gratia, si hodie domi cœnes. Nam mihi tempus hoc sumetur salutandæ familiæ. Cæterum habeo consilium utrique nostrum commodius. Cras mihi, uxorique meæ domi tuæ adornato prandium, tum vel usque ad cœnam proferentur fabulæ, donec te fatearis jam esse saturum: &, si voles, ne in cœna quidem te destituemus. Quid scabis caput? Tu para; nos bona fide veniemus. ME. Malim, inemtas fabulas. Verum age, prandiolum dabitur, sed insipidum, nisi tu bonis fabulis condias. OG. Sed heus tu, nonne titillat te animus, ut has peregrinationes obeas? ME. Fortasse titillabit, [2] ubi tu peroraveris: nunc, ut affectus sum, sat habeo

5 *Avernus*] & in plur. Averna, lacus Campaniæ prope Bajas: quem locum Plutoni dicatum & inferorum limen esse, rudis vetustas credidit. Dictus *Avernus* quasi ἄορνος, hoc est avibus carens, seu quod aves supervolantes gravi ejus odore enecentur.

2 *Ubi tu peroraveris*] Duplicem sensum

beo[1] ſtationes obire Romanas. Og. Romanas, qui Romam nunquam videris? Me. Dicam. Sic domi obambulo, ingredior conclave, curoque, ut ſalva ſit filiarum pudicitia, Rurſus hinc in officinam; comtemplor, quid agant famuli famulæque: inde in culinam, circumſpiciens, ſi quid opus ſit admonitu: hinc alio atque alio, obſervans, quid agant liberi, quid uxor, ſolicitus, ut omnia ſint in officio. Hæ mihi ſunt ſtationes Romanæ. Og. At iſta pro te curaret divus Jacobus. Me. Ut ipſe curem iſta, præcipiunt ſacræ litteræ; ut divis committam, nuſquam legi præceptum.

ſum admittit oratio: peroro enim non tantum idem, quod epilogum impono, finio, ſed & commoveo. Sensſus ergo, ubi tu abſolveris narrationis filum de peregrinationibus, & me eo adduxeris, ut iter itidem ingrediar.

1 *Statio*] De quovis loco dicitur, ubi ſtatur. Locum item vigilibus ad excubias agendas aſſignatum, *ſtationem* vocamus: quod in eo ſubſiſtere cogantur, neque eum ſine gravi noxa poſſint relinquere. Et per Metaphoram pro temporaria habitatione ſumitur.

[1]ΙΧΘΥΟΦΑΓΙΑ.

Lanio, Salsamentarius.

La. Dic mihi, inſulſiſſime Sàlſamentarie; nondum emiſti reſtim? Sa. Reſtim; Lanio? La. Ita, reſtim. Sa. Cui tandem rei? La. Cui, niſi ſuſpendio? Sa. Emant alii; me nondum uſque adeo tædet hujus vitæ. La. At brevi tædebit. Sa. In vatem ipſum iſta vertat Deus aliquis potius. Sed quid eſt mali? La. Si neſcis, dicam. Inſtat tibi tuiſque plane [2] Saguntina, quod ajunt, fames, ut res prorſus ſit vobis [3] ad laqueum reditura. Sa. Bona verba, Lanio. Iſta ſint hoſtibus noſtris. Unde nobis ex Lanio repente prodiſti [4] Pythius quiſpiam, ut divines tantam calamita-

1 Ἰχθυοφαγία] Id eſt, Piſcium eſus, ab ἰχθύς, *piſcis*, & φάγω, *comedo*.

2 *Saguntina fames*] De fame extrema, deque rebus difficillimis. Saguntum Hiſpaniarum oppidum, longa Pœnorum obſidione, fameque eo redactum, ut cives ſemet interficerent, ne in hoſtium manus venirent.

3 *Ad laqueum reditura*] *Ad laqueum*, ſive *ad reſtim res redit*: Hoc adagio ſumma rerum deſperatio ſignificat Iuv.

Ferre potes dominam, ſalvis tot reſtibus ullam.

4 *Pythius*] *Pythius*, ſeu vates; Apollinis cognomen, à Pythone ſerpente inditum, quem jaculis ſuis interemit.

1 *Res*

mitatem? La. Non eſt divinatio; ne tibi blandiaris; [1] res ipſa adeſt in foribus. Sa. Enecas: ede rem, ſi quid habes. La. Edam tuo magno malo. A Romano ſenatu venit edictum, ut poſthac liberum ſit cuique veſci, quibus velit. Quid igitur tibi quoque ordini reſtat, niſi [2] bulimia cum putribus ſalſamentis? Sa. Per me quidem vel limacibus, vel urticis veſcatur, qui volet. At num interdictum eſt cuiquam, ne veſcatur piſcibus? La. Non, ſed data poteſtas veſcendi carnibus, quibus fuerit collibitum. Sa. Sive vana prædicas, tu potius dignus es ſuſpendio: ſive vera, tibi potius parandus funis. Nam mihi poſthac ſpero quæſtum uberiorem. La. Imo proventum uberrimum, ſed eſuritionis uſque ad ſaturitatem: aut, ſi mavis audire lætiora, poſthac longe mundius vives, neque, quod ſoles, [3] cubito naſum emunges pituitoſum, & ſcabie [4] fruticantem. Sa. Ohe, [5] venimus ad ſummum; cæcus convicia jacit in luſcum: quaſi vero quidquam apud laniones purius ſit ea parte corporis, quæ dicitur ſemper [6] lotione ſuperior. Utinam verum eſſet, quod annuncias; at vereor, ne me conjicias in falſum gaudium. La. Tibi quidem nimium vera nuncio. Sed unde tibi quæſtum promittis uberiorem? Sa. Quoniam eo video recidiſſe mores hominum, ut, [7] quod vetitum ſit, impotentius appetant. La. Quid tum poſtea? Sa. Quia plures abſtinebunt ab eſu carnium, ubi permiſſa eſt veſcendi poteſtas, nec ullum erit lautum convivium abſque piſcibus, [1] quem-

1 *Res ipſa adeſt in foribus*] Adeſſe in foribus allegotia proverbiali pro eo, quod inſtat, jamque in proximo eſt. Sic Deus Caino fratricidæ: *Sin male egeris, ſtatim in foribus peccatum tuum aderit.*

2 *Bulimia*] Inſatiabilis edendi aviditas: ex βȣ particula, magnum quid deſignans, & λιμὸς, *fames.*

3 *Cubito naſum*] Exſtat jocus Ciceronis, in ſalſamentarii filium.

4 *Fruticantem*] Id eſt, pullulantem & quaſi frutices emittentem aſperitate cutis & puſtulis prurientibus.

5 *Venimus ad ſummum*] De re extremæ impudentiæ. B. *'t Spul is op 't hooghſt. 't Is nu verre genoegh gekomen.* Sic & Iuvenal. *Omne in præcipiti vitium ſtetit.*

6 *Lotione ſuperior*] Quia ſubinde inquinatur, de quo dictum eſt alias.

7 *Quod vetitum ſit*] Secundum illud: *Nitimur in vetitum, ſemper cupimuſque negata.*

1 *Quem-*

[1] quemadmodum apud priscos fieri consuevit. Itaque carnium esum permissum gaudeo; utinam & piscium esus esset interdictus! avidius his vescerentur homines. LA. Pium me hercule votum. SA. Hoc optarem, si, quod tu facis, nihil aliud spectarem, quam pecuniæ lucrum, cujus amore tu crassam istam & carnivoram animam [2] diis manibus devovisti. LA. Salsus es totus, cum insulsa sit oratio. SA. Quæ ratio commovit Romanos, ut tot sæculis observatam legem carnariam relaxarint? LA. Nimirum hoc ipsa res jam dudum illis persuasit. Reputant id, quod est, per salsamentarios inquinari civitatem, infici terram, flumina, aërem, & ignem, &, si quod aliud est elementum: corrumpi corpora mortalium: [3] ex piscium enim esu corpus impleri putribus humoribus: hinc febres, [4] tabes, [5] podagræ, [6] epilepses, [7] lepræ, & quid non malorum? SA. Dic igitur mihi, [8] Hippocrates, cur in civitatibus bene institutis vetitum est intra mœnia mactare tauros ac sues? Rectius etiam consuleretur saluti civium, si nec pecudes jugularentur. Cur laniis describitur certus locus; ne, si passim vivant, totam urbem reddant pestilentem? An est ullum fœtoris genus corrupto animantium cruore sanieque pestilentius?

LA.

1 *Quemadmodum apud priscos*] Imo, ut Iovius ait, nullo anni tempore, nullisque in locis, etiam à mari remotis, egregii Romanis mensis pisces defuerunt. Siquidem studium ejus rei curamque illam inveterati gentis mores excoluerant: quando nulla vel tenui digna equite cœna censeretur, quæ marinis dapibus caruisset.

2 *Diis manibus*] Id est, inferis: sic Decius & Q. Curtius se Diis manibus devoverunt.

3 *Ex piscium enim*] Quamvis pisces minus morbis obnoxii sint, quam animalia terrestria imo, teste Aristotele, nunquam peste correpti: alimentum tamen, quod præbent, frigidius & humidius est, quam quod ex carne quadrupedum, avium aut frumenti provenit.

4 *Tabes*] Quam φθίσιν Græci dicunt.

5 *Podagræ*] Ποδάγρα morbus articularis intensissimo dolore pedes infestans: à πῦς pes & ἄγρα captura: quod hominem usu pedum privet. ποδάγρα idem pediculam vel tendiculam designat.

6 *Epilepses*] Ἐπιληψία morbus comitialis vel Herculeus Latinis, quo una cum convulsione totius corporis principes cerebri operationes auferuntur.

7 *Lepræ*] Lepra scabiei genus cutem obducens deformi crusta, vehementi pruritu, ab atra bile nata.

8 *Hippocrates*] Coryphæus ac princeps Medicorum, patria Cous.

1 *Inani-*

La. Aromata mera ſunt, ſi ad piſcium putorem conferas. Sa. Tibi quidem, opinor, aromata mera ſunt: at non idem viſum magiſtratibus, qui vos urbe ſubmovent. Porro, quam ſuaviter oleant veſtræ iſtæ lanienæ, declarant ii, qui naribus obturatis prætereunt: declarant vulgo, qui malunt habere vicinos decem lenones, quam unum lanionem. La At vobis ad abluenda putria ſalſamenta, nec lacus, nec amnes toti ſufficiunt: vereque, quod dici ſolet, [1] inaniter aquam conſumitis. Semper enim piſcis piſcem olet, etiamſi unguentis oblinas. Quid autem mirum, mortuos ſic olere; cum plerique vivi mox, ut capti ſunt, oleant? Carnes [2] muria conditæ ſervantur multos in annos, adeo non putentes, ut aromaticum quiddam redoleant. Rurſus vulgari ſale conditæ, durant abſque fœtore. Duratæ fumo ventove nihil moleſti odoris contrahunt. Hæc omnia ſi pariter adhibeas piſci, nihil aliud, quam piſcem olebit. Vel hinc conjice, nullum eſſe putorem cum piſcium fœtore conferendum; quod ab his putreſit etiam ipſe ſal, in hoc à natura datus, ut à rebus arceat putrefactionem, dum genuina vi claudit conſtringitque, ſimul & excludens, quod extrinſecus noxam afferre poſſit, & humores intus, unde putrefactio poterat oriri, deſiccans: in ſolis piſcibus ſal non eſt ſal. Noſtras ædes fortaſſis aliquis delicatior præteriens obturat nares; at nemo ſuſtinet in cymba ſedere, in qua veſtra ſunt ſalſamenta. Viatori ſi quando occurrunt plauſtra onuſta ſalſamentis, quæ ibi fuga? quæ narium obturatio? quæ ſputa? quæ [3] excreatio? Et, ſi qua fieri poſſit, ut ſalſamenta pura in urbem adveherentur, quemadmodum nos mactatorum boum carnes apportamus, lex non dormiret: nunc quid facias iis, quæ putria ſunt etiam, cum come-

1 *Inaniter aquam*] Oleum & operam perditis, inaniter agitis. Adagium ſumtum à priſco judiciorum more, in quibus ad clepſydræ modum dicebatur.

2 *Muria*] *Muria* & muries, ſalſugo, liquor ex ſale reſolutus. Belg. *peeckel.*

3 *Excreatio*] Sunt, qui legunt *exscreatio.*

comeduntur? Et tamen quoties videmus, ab [1]Agoranomis damnatas merces veſtras conjici in flumen, vobis indicta [2] mulcta? Id vero ſæpius etiam fieret, niſi illi corrupti per vos magis ſpectarent privatum commodum, quam publicam ſalutem. Nec hac tantum parte nocetis reipublicæ, ſed impia conſpiratione vetatis, ne aliunde piſces recentiores advehantur in civitatem. Sa. Quaſi vero nullus unquam viderit mulcta percuſſum lanionem, quod porcum inſincerum, & linguæ maculis lepræ vitium profitentem vendiderit, aut quod ovem aquis cœnove ſuffocatam, aut alioqui verminantes armos, lotione & circumlito recenti cruore vitium diſſimularit. La. Atqui nullum ex nobis tale exſtat exemplum, quale nuper ex vobis: ex unica anguilla cruſto panis incocta, periere novem convivæ. Talibus obſoniis vos inſtruitis menſas civium. Sa. Caſum narras, qui nemini vitari poſſit, ſi fortuna velit. At vobis pene quotidianum eſt pro cuniculis [3] altiles feles vendere; pro leporibus canes, ſi per auriculas & pedes hirſutos liceret. Quid autem commemorem [4] artocrea ex humanis carnibus confecta? La. Tu, quod in me damnabas, caſus & hominum vitia mihi opprobras; tueantur iſta, qui committunt: ego quæſtum cum quæſtu confero. Alioqui damnentur & olitores, quod interdum imprudentes pro caule vendant [5] cicutam, aut [6] aconitum: damnentur & pharmacopolæ, quod interdum pro remediis, porrigunt venena. Nulla eſt ars tam inculpata, quin iſthæc incidant mala. Vos cum omnes officii numeros impleveritis,

1 *Agoranomi*] Præfecti foris, in quibus venduntur eſculenta. ab ἀγορὰ, *forum*, νόμος, *lex*.

2 *Mulcta*] Pro pœna.

3 *Altiles*] Altilis felis, quæ domi ſaginata eſt.

4 *Artocrea*] *Artocreas, atis*, cibus pane & carne conſtans. Ex ἄρτος, *panis*, & κρέας, *caro*. Belg. *Een vleyſch paſtey*.

5 *Cicutam*] Cicuta herba venenata, qua Athenienſes ſontes interimebant.

6 *Aconitum*] Ἀκόνιτον herba præſentiſſimi veneni. Ovidius:

Quæ quia naſcuntur dura vivacia caute
Mortales aconita vocant.

Dictum enim putant ἀπὸ τῆς ἀκόνης à caute, quod ibidem nulla terra interveniente naſcitur.

1 *Torpe-*

tis,venenum eſt,quod venditis. Si[1] torpedinem,ſi[2]hydrum, ſi[3]leporem marinum retibus admixtum cum cæteris venderetis, caſus eſſet, non crimen: nec magis imputari poterat vobis,quam medico,qui nonnunquam occidit ægrum, quem curat. Ferri poterat hoc malum, ſi menſibus dumtaxat hibernis extruderetis veſtra purulenta; rigor temporis mitigaret peſtilentiam. Nunc æſtatis incendio putrem additis materiam; autumnum, per ſe nocentem, redditis nocentiorem. Cumque jam ſe renovat annus, & humoris conditi ſeſe rurſus proferunt, non abſque corporum periculo, ibi vos totos menſes duos tyrannidem occupatis, & anni renaſcentis infantiam; accerſito ſenio vitiatis. Cumque hoc meditetur natura, ut corpora ſuccis inſalubribus repurgata, nobis ſuccis repubeſcant, vos ingeritis meros putores, meraſque ſanies; &, ſi quid eſt in corporibus vitii, augetis, malum malo adjicientes, & bonos inſuper corporis ſuccos corrumpentes. Tolerari poterat hoc quoque, ſi tantum corpora vitiaretis: nunc, quoniam ex ciborum differentiis vitiantur animorum organa, fit, ut ipſi vitientur animi Tales fere videas homines iſtos piſculentos, quales ſunt ipſi piſces; pallent, olent, ſtupent, muti ſunt. Sa. [4]O novum Thaletem! Quid igitur ſapiunt, qui betis victitant? nimirum quantum [5]ipſæ betæ? Quid ſapiunt, qui boves, & oves, & capras devorant? nimirum quod boves, oves, & capræ? Vos hœdos pro deliciis venditis, & tamen hoc animal, ut eſt morbo comitiali obnoxium, ita gignit eundem morbum in his, qui gaudent eſu carnium. An non præſtabat ſalſamentis placare latrantem ſtomachum? La. Quaſi ſolum hoc mentiti ſint rerum naturalium ſcriptores.

1 *Torpedinem*] Torpedo, piſcis lethalis contactu.

2 *Hydrum*] Hydrus ſerpens aquatilis.

3 *Leporem marinum*] Lepus marinus piſcis homini præſentiſſimum & immedicabile venenum, & homo piſci, adeo ut hominis contactu ſolo moriatur.

4 *O novum Thaletem*] Thales unus ex ſeptem Græciæ ſapientibus, periit æſtu ac ſiti, cum certamen ſpectaret.

5 *Ipſæ betæ*] Reſpicit ad Proverbium, beta inſipidior. Belg. *Hoeſkruyt, Beete.* Martialis: *Ut ſapiant fatua fabrorum prandia betæ.*

ptores. Et si maxime verum sit, quod narrant; corporibus morbo obnoxiis sæpe, quæ per se optima sunt, pessima sunt: [1] Hecticis ac [2] phthisicis vendimus hœdos, [3] non vertiginosis. SA. Si piscium esus tantam perniciem adfert rebus mortalium, cur nobis præsulum ac principum sententia licet toto anno nostras merces divendere, vobis bonam anni partem indictæ sunt feriæ? LA. Istuc quid mea refert? Fortassis hoc procuratum est à malis medicis, quo quæstus ipsis esset uberior. SA. Quos malos medicos mihi commemoras, cum nulli sint piscibus hostes æque capitales? LA. Ne quid erres, bone, non faciunt hoc studio vestri, nec amore piscium, cum ab his nulli religiosius abstineant: suum agunt negotium. Quo plures tussiunt, languent, ægrotant, hoc illis annona benignior est. SA. Medicis heic non patrocinabor; ipsi suam vicem ulciscentur, si quando in casses illorum incideris. Mihi pro mea caussa sufficit veterum sanctimonia vitæ, probatissimorum auctoritas, episcoporum majestas, publica Christianarum gentium consuetudo; quos omnes, si damnabis insaniæ, malo cum illis insanire, quam cum laniis esse sobrius. LA. Tu recusas patronus esse medicis; ego nolim esse criminator aut censor veterum, publicæve consuetudinis. Ista venerari soleo, non incessere. SA. Isto quidem nomine cautus es verius, quam pius lanio; nisi te prorsus non novi. LA. Meo judicio sapiunt, qui cavent, ne quid habeant rei cum his, qui fulmen habent in manibus. Attamen, quid ex meis Bibliis, quæ populari lingua versa nonnunquam lego, sentiam, non tacebo. SA. Ut nunc fies ex lanione Theologus? LA. Arbitror, primos illos homines, simul atque ex uda argilla prodierunt, fuisse corpore salubri ac succulento. Id declarat illo-

1 *Hecticis*] Qui perpetua laborant febri, jam in habitum acta.

2 *Phthisicis*] Phthisici, qui tabescunt & exarescunt.

3 *Non vertiginosis*] Vertigo sic dicta, quoniam ob oculos eorum vorticosa quædam & rotatilia circumagi videantur, & est præludium ad morbum comitialem. Hœdus autem dicitur esse obnoxius ei morbo, & ejus carnes inimicæ ad id propensis mali.

illorum vivacitas. Deinde [1] Paradiſum fuiſſe locum multo [2] commodiſſimum ſitu, cœloque ſaluberrimo. Tali loco talia corpora, vel aëris hauſtu, herbarum, arborum ac florum undique aſpirantium fragrantia; [3] citra cibum ullum potuiſſe vivere, præſertim cum ultro citra ſudorem hominis affatim tellus effunderet omnia, nec morbus eſſet ullus, nec ſenium. Cultus enim talis horti voluptas erat verius, quam labor. SA. Adhuc veriſimilia prædicas. LA. Ex tam vario horti feraciſſimi proventu, nihil interdictum eſt præter unicam arborem. SA. Veriſſimum eſt. LA. Idque non ob aliud, niſi ut per obedientiam agnoſcerent dominum & conditorem ſuum. SA. Recte. LA. Quin & illud arbitror, recentem terram omnia progenuiſſe feliciora, meliorisque ſucci, quam nunc gignit ſeneſcens ac propemodum effœta. SA. Eſto. LA. Idque præcipue in Paradiſo. SA. Haud diſſimile veri. LA. Illic igitur veſci, voluptatis erat, [4] non neceſſitatis. SA. Audivi. LA. Et abſtinere à laniandis animantibus, humanitas erat, non ſanctitas. SA. Neſcio. [5] Animantium eſum à diluvio permiſſum lego, prius interdictum

1 *Paradiſum*] Παράδεισος, ſeu, ut aliis magis placet, παράδηνος, vox Græca quidem, at Perſica origine, locum deſignat amœniſſimum. Hic ſpecialiter ſumitur pro horto Hedonis, cujus poſſeſſionem Deus primis noſtris parentibus dedit.

2 *Commodiſſimum*] Situs Paradiſi fuit in ea Babyloniæ parte, quæ vicina Meſopotamiæ. Deſcriptionem vide apud Moſen.

3 *Citra cibum*] Si abſque cibo in paradiſo homo vivere potuiſſet, quorſum tot herbæ & ciborum deliciæ, & ipſum Dei præceptum homini datum, ex omni arbore horti libere comedetis. Non tamen inficias imus, ut ex recentioribus hiſtoriis teſte Rhodigino obſervatum, homines quoſdam diu abſque cibo vixiſſe. Narrat dictus autor de viro, qui toto biennio nec ederat, nec biberat: de alio item melancholico ſeptem hebdomades perſeverante ſine cibo, alternis tantum diebus aquam exſorbeute. In Hiſpania puella viginti duorum annorum nihil unquam ederat, ſed hauſtu aquæ vitam ſuſtentarat. Rationem ejus rei Avicenna in phlegmatibus copioſioribus latere putat, utpote quæ alimenti vicem ſubeunt.

4 *Non neceſſitatis*] Et quid ni voluptatis ſimul cum conjuncta neceſſitate?

5 *Animantium eſum*] Duplicem quæſtionem movent hic Theologi, an in ſtatu innocentiæ eſus carnis fuerit in uſu: & an ante diluvium licitus. In prima quæſtiohe enodanda inter ſe diſſentiunt. Lyranus enim, Carthuſianus, Toſtatus aliique, quibuſcum conſentit Tertullianus, ante cataclyſmum nec uſitatam nec licitam fuiſſe carnis comeſtionem aſſerunt. Cajetanus, Vetablus, Dominicus Soto, Franciſcus de Victoria,

dictum non lego. Quorsum autem attinebat permittere, si jam permissus erat? La. Quare non vescimur ranis? Non quia vetitæ, sed quoniam abhorremus. Quî scis, an Deus illic admonuerit, quem cibum requireret humana fragilitas, non quem permitteret? Sa. Non sum ariolus. La. Atqui in ipso statim conditi hominis initio [1] legimus; *Dominemini piscibus maris, & volatilibus cœli, & universis animalibus, quæ moventur super terram.* Quis usus dominii, si vesci non licet? Sa. O crudelem herum! Itane devoras servos & ancillas, tuos liberos & uxorem? Quin eadem opera vesceris matula tua, cujus dominus es? La. Sed audi vicissim, insulse salsamentarie: E cæteris usus est, nec est inane dominii nomen. Equus vehit me tergo, camelus gestat sarcinas: è piscibus vero quis usus, nisi vescaris? Sa. Quasi vero non sint innumera ex piscibus remedia. Deinde multa sunt in hoc tantum condita, ut delectent hominem contemplantem, & in conditoris admirationem rapiant. Forte non credes, [2] delphinos hominem tergo vehere. Denique sunt pisces, qui nobis prædicant, imminere tempestatem, [3] velut echinus. An non talem servum optares domi tuæ? La. Verum, ut hoc largiamur, ante diluvium non fuisse fas vesci cibis, præterquam terræ frugibus; nihil magni erat abstinere ab iis, quæ non requirebat corporis necessitas, & habebant laniandi crudelitatem: illud fateris, animantium esum initio permissum ob humanorum corporum imbecillita-

ria & alii licitam usitatamque statuunt. Inveniuntur, qui mediam viam insistunt, non vetitam dicunt carnem, sed devotos Deo homines ab esu tamen abstinuisse, quia Deus cum homini cibum præscriberet, solummodo mentionem fecit ejus cibi, quem terra profert. Ita ut secundum plurimorum opinionem libertas carnes comedendi primum inceperit ab illo tempore, quo Deus Noacho dixit: *quicquid se movet & vivit, sit tibi in cibum.* Hanc sententiam Manassech Ben-Israël ex Rabbinis astruit pluribus rationibus, sane non contemnendis.

1 *Legimus*] Locus exstat Genes. 1. vers. 28.

2 *Delphinos*] Fabulantur de Arione Poëtæ ipsum in mare præcipitem datum Delphini dorso subvectum, & in siccum expositum.

3 *Velut echinus*] Piscis est spinas habens pro pedibus: hic imminente tempestate affigit se, aut saburrat arena.

3 Cerru-

litatem. Frigus induxerat diluvium: & hodie videmus, in regionibus frigidis nasci homines cæteris edaciores: ac terræ proventum vel exstinxerat, vel [1] corruperat inundatio. SA. Esto. LA. Et tamen à diluvio præteribant annum ducentesimum. SA. Credo. LA. Cur igitur Deus, quod illis robustis citra exceptionem permisit, post imbecillioribus ævique contractioris [2] adstrinxit ad certa animantium genera, quemadmodum præcepit Moses? SA. Quasi meum sit eorum, quæ Deus gerit, rationem reddere! Arbitror tamen, hoc tum fecisse Deum, quod solent heri, qui contrahunt indulgentiam in servos, ubi vident, illos abuti lenitate dominorum. Sic equo plus satis ferocienti subducimus fabas & avenam, parcoque fœno pascimus, frenoque & calcaribus asperioribus subigimus. Excusserat hominum genus omnem reverentiam, in tantamque licentiam sese effuderat, quasi nullus omnino Deus esset. Hic inventi sunt legis cancelli, cæremoniarum repagula, minarum ac præceptorum frena, quo vel sic resipiscerent. LA. Quin igitur manent hodie legis illius repagula? SA. Quia sublata est carnalis servitutis asperitas, posteaquam per Euangelium adoptati sumus in filios Dei: detractum est præceptis, ubi contigit uberior gratia. LA. Cum Deus appellet suum testamentum sempiternum, cumque Christus [3] negarit, se solvere legem, sed consummare; qua fiducia posteriores ausi sunt bonam legis partem abrogare? SA. Gentibus exlex data

1 *Corruperat inundatio*] Deus, ait Martyr, dedit post diluvium hominibus vinum & carnes, partim ut iram erga humanum genus compensaret, partim quod terra aqua corrupta, non ut ante salutares fructus producebat.

2 *Adstrinxit ad certa*] Distinxerat enim Deus cibos Israëlitarum in mundos & licitos, in immundos & illicitos. Inter hos adeps in sacrificium offerri solita, caro in agris discepta, bestia sponte mortua, caro suffocata, mus, porcus, bos lapidatus, quod hominem interfecisset.

3 *Negarit, se solvere*] Verba Christi exstant Matth. 5. vers. 17. *Nec existimate, me venisse, ut dissolvam legem aut prophetas: non veni, ut eam dissolvam, sed ut eam impleam.* Christus quippe non venerat, ut novam salutis rationem in mundum inveheret, sed partim ut, quod ceremoniis erat adumbratum, re ipsa impleret, liberatis per gratiam hominibus à legali maledictione: deinde, ut verum obedientiæ à lege præscriptæ usum doceret, atque adeo vim obediendi mentibus insculperet.

data non erat; & ideo visum est Apostolis, eas non onerare circumcisionis molestia, ne, quod Judæi faciunt & hodie, in corporalibus observationibus constituerent salutis spem potius, quam in fiducia & caritate erga Deum. LA. Omitto gentes. Quæ scriptura manifeste docet, Judæos, si professionem Euangelicam fuerint amplexi, manumissos esse à Mosaicæ legis servitute? SA. Quoniam id fore prædictum erat à prophetis, qui promittunt testamentum novum, & cor novum, inducuntque Deum abominantem [1] festos Judæorum dies, aversantem illorum victimas, detestantem jejunia, rejicientem donaria, desiderantem populum circumciso corde. Confirmavit illorum promissa Dominus ipse, qui porrigens discipulis corpus & sanguinem suum, appellat testamentum novum. Si nihil aboletur de veteri, cur hoc dicitur novum? Ciborum [2] Judaicum delectum, non exemplo quidem, sed sententia sua abrogavit Dominus, cum negat, hominem inquinari cibis, qui mittuntur in stomachum, & [3] per secessum repurgantur. Docet [4] idem Petrum conspecta visione; imo Petrus ipse cum Paulo cæterisque vescens cibis communibus, à quibus lex præceperat temperari. Agit hoc ubique [5] Paulus in suis epistolis; nec dubitatur, quin, quod hodie sequitur populus Christianus, ab Apostolis veluti per manus traditum ad nos denique

1 *Festos Judæorum*] In multis apud Prophetas locis Deus aversatur Judæorum festa, victimas, jejunia, non in totum: ipse enim eadem præscripserat: sed quod externum cultum absque interno, quem præcipue Deus respicit, Judæi observarent.

2 *Judaicum delectum*] Verba Ravanelli sunt in sua Bibliotheca: Ciborum delectus seu cultus ille Dei Leviticus in cibis & potionibus adventu Christi sublatus est, una cum reliquis legis ceremoniis, quibus Israëlitæ à Gentibus separabantur.

3 *Per secessum*] Verba Christi leguntur Matth. 15. vers. 11. 16. 17. Non, quod ingreditur in os, polluit hominem, sed quod egreditur ex ore polluit hominem. Jesus autem dixit, adhuc & vos intelligentia caretis? Nondum intelligitis, quicquid ingreditur in os in ventrem cedere, & in latrinam ejici?

4 *Idem Petrum*] De hac visione, in qua Petrus conspexit cœlum apertum & vas descendens ad se continens quævis quadrupedia terræ, feras, reptilia & volucres cœli, mentionem facit Lucas Actor. 10. vers. 10. 11. 12. 13. 14. 15.

5 *Paulus in suis epistolis*] Vide Rom. 14. vers. 14. 20. 1. Cor. 10. vers. 25. Coll. 2. v. 16. 17. 20. 21. 22. 1 Tim. 4. v. 3. & sequent. Tit. 1. v. 15. 1 Cor. 8. v. 8.

que pervenerit. Itaque non tam manumissi sunt Judæi, quam à legis superstitione velut à lacte consueto quidem & familiari, sed jam intempestivo depulsi. Neque lex abrogata est, sed ea pars jussa est cedere, quæ jam erat otiosa. Frondes & flores pollicentur fructum exoriturum: is ubi gravat arborem, nemo flores desiderat. Neque quisquam deplorat, perisse filii sui pueritiam: ubi jam ad ætatem maturam pervenit. Neque quisquam requirit lucernas & funalia, ubi se terris deprompsit sol. Nec habet, quod quæratur, pædagogus, si filius jam puber suam libertatem sibi vindicat, ac pædagogum in sua vicissim habet potestate. Pignus desinit esse pignus, ubi promissa sunt exhibita. Sponsa priusquam deducatur ad sponsum, epistoliis ab illo missis sese consolatur; exosculatur munuscula ab illo venientia, picturas illum referentes amplectitur: cæterum, ubi jam ipsius sponsi data est copia, præ hujus amore negligit illa prius adamata. At [1] Judæi primum ægre divellebantur à consuetis, velut, si puer assuetus lacti, jam grandis mammam inclamet, cibum solidum fastidiens. Itaque propemodum [2] vi depulsi sunt ab illis vel figuris, vel umbris, vel temporariis solatiis, quo se jam totos convertant in eum, quem lex illa promiserat & adumbrarat. La. Quis exspectarat tantum Theologiæ à salsamentario? Sa. Soleo pisculentum commeatum suppeditare nostræ civitatis Dominicano collegio; itaque fit, ut illi frequenter prandeant apud me,

1 *Judæi primum ægre*] Iudæi enim tempore Apostolorum, qui ad Christianismum conversi erant, & adhuc in fide infirmi, censebant, à cibis in lege interdictis abstinendum. De his Paulus Rom. 14. vers. 2. 3. Alius quidem credit, edi licere quidvis: alius autem fide infirmus edit olera. Qui edit, non edentem ne pro nihilo habeto: & qui non edit, edentem non condemnato. Loquitur Apostolus de rebus mediis, & quomodo nos in iis gerere decet. Et pro exemplo adducit discrimen ciborum, quod nonnulli, ut in lege præscriptum (quam abrogatam esse nesciebant) penitus observandam putabant.

2 *Vi depulsi*] Hinc & in gratiam Iudæorum, quorundam ciborum sub lege vetitorum abstinentia injuncta fuit ad tempus in Synodo Ierosolymitana. Actor. 15. vers. 27. 28. 29. Hoc autem præceptum ideo datum, quia Iudæi à figuris & umbris ceremonialis legis divelli haud poterant: non tamen in perpetuum observandum: ut liquet 1 Corinth. 10. vers. 25.

me, ego nonnunquam apud illos. Ex eorum conflictationibus hæc decerpsi. LA. Ne tu dignus es, qui ex salsamentario fias piscium recentium venditor. Verum illud expedi: Si Judæus esses, (neque mihi satis liquet, an sis) & immineret ex fame certum vitæ periculum, vescereris carne suilla, an mortem præoptares? SA. Quid facturus essem, scio: quid mihi faciendum esset, nondum intelligo. LA. Deus utrumque vetuit, non occides, & non [1] vesceris carne suilla. In tali casu, utrum præceptum utri par est cedere? SA. Primum non constat, an hoc animo Deus vetuerit vesci suilla, ut mortem vellet oppeti potius, quam esu vitæ consuli. Nam ipse Dominus excusat David, qui contra [2] Legis præceptum comederit sacros panes. Et in exsilio Babylonico multa non observata sunt à Judæis, quæ Lex præscripserat. Proinde censerem eam legem, quam ipsa quoque natura tulit, eoque perpetua est & inviolabilis, debere potiorem haberi ea, quæ neque semper fuit, & post erat abroganda. LA. Cur igitur laudati sunt [3] fratres Macchabæi, qui maluerunt duris cruciatibus exanimari, quam carnem gustare suis? SA. Opinor, quoniam hic esus à rege præ-

1 *Vesceris carne suilla*] Exstat interdictum Lev. 11. vers. 7. Et suem ne comeditote, quia habet quidem scissam ungulam, & bifidata est fissura ungulæ, sed ruminis cibum non ruminat. Immunda est vobis. Idem repetitur Deut. 14. vers. 7.

2 *Legis præceptum*] Licebat enim illis sacris seu faciei, facierum & propositionis *& propositiis panibus vesci solis sacerdotibus. Exod. 29. vers. 33. Lev. 8. v. 31. Num. 23. v. 9. Matt. 12. v. 4. nempe ad innuendum solos credentes vivo illo pane Christo ad vitam æternam pasci. David tamen, quique cum illo erant, quando fame laboraret, & alii panes desiderarentur, porrigente Achimelecho sacerdote, comederunt. Urgens necessitas factum excusavit. 1 Sam. 21. v. 3. 4. 5. 6. Matth. 12. v. 4.

3 *Fratres Macchabæi*] Historiam legere est 1 Macchab. 7. v. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. Cum Antiochus occupata Jerosolyma in Judæos omne sævitiæ genus exerceret: inter alios apprehendit septem fratres cum matre, quos quando flagellis & taureis non cogeret ad comedendam carnem suillam, uni inspectantibus cæteris præcidit linguam, & cute circum detracta extremos artus resecat. Deinde ad pyram & fervefactas sartagines adducit. Quum autem vapor è sartagine admodum se diffunderet, hortabantur alii alios fratres cum matre ad mortem gloriose obeundam. Ita diro hoc spectaculo reliqui minime territi, dirimissis tormentis excruciati, animam exhalarunt.

1 *Com-*

præſcriptus [1] complectebatur totius patriæ legis abnegationem; quemadmodum circumciſio, quam Judæi gentibus obtrudere conabantur, continebat totius legis profeſſionem, non aliter, quam arrha data ad univerſum contractum præſtandum obligat. LA. Itaque, ſi craſſior illa Legis pars poſt exortam Euangelii lucem recte ſublata eſt, quo conſilio nunc videmus vel eadem, vel his graviora revocari, præſertim cum Dominus jugum ſuum appellat ſuave, & Petrus in Actis Apoſtolorum. Judæorum Legem appellet duram, quam nec ipſi ferre potuerint, nec patres ipſorum? Sublata eſt circumciſio, ſed ſucceſſit baptiſmus, duriore prope dixerim conditione. Illa differebatur in octavum diem, &, ſi quis interim caſus intercepiſſet puerum, votum circumciſionis pro circumciſione imputabatur: nos pueros vixdum à latebris uteri materni egreſſos, [2] in frigidam aquam, quæque diu in alveo ſaxeo conſtitit, non enim dicam, computruit, totos immergimus, &, ſi vel primo die, atque adeo in ipſo partus oſtio perierit, nulla parentum aut amicorum culpa, [3] deditur miſer æternæ damnationi. SA. Sic ajunt. LA. Sublatum eſt ſabbatum; [4] imo non ſublatum eſt, ſed tranſlatum in diem dominicum. Quid refert? Paucorum dierum

1 *Complectebatur totius*] Ita eſt: Antiochus enim ad abjurationem Judaiſmi exquiſitio tormentorum genere cogebat.

2 *In frigidam*] Pontificii in adminiſtratione baptiſmi nova elementa, ut ſal, oleum, ſputum, & abſurdas ceremonias, ut exorciſmum & exſufflationem, non tantum abſque S. Scriptura, ſed & contra adhibent. In immerſione infantium mire ſibi placent, quod primæ inſtitutioni fixe adhæreant: dum in reliquis tam longe abeunt. Verum quidem immerſionem in calidioribus illis locis, præcipue cum baptizarentur adulti eſſe primævæ inſtitutionis, quemadmodam conſtat, Matt. 3. v. 16. Act. 8. v. 36. 38. 39. Rom. 6. v. 4. 5. Nec tamen aſperſio infantium, qua ex lege charitatis Reformati utuntur, naturæ ſacramenti repugnat: vox enim baptiſmi tam aſperſionem, quam immerſionem denotat, & res ſignificata tam illâ, quam hâc adumbratur.

3 *Deditur miſer.*] Crudelis hæc Pontificiorum ſententia jam ab Auguſtino defluxit: utpote qui parvulos ante baptiſmum morientes damnationi addixit. Quaſi baptiſmus abſolute neceſſarius, cum tantum ex hypotheſi ordinationis Dei: qui gratiam ſuam ſacramentis non ita alligavit, ut ſine iis nec vellet, nec poſſet ſervare.

4 *Imo non ſublatum eſt*] Imo ſtrictæ obſervantiæ rigor, qui ceremonialis erat, ſublatus eſt.

dierum jejunia indixit Lex Moſaica; [1] nos illis quantum addidimus numerum? [2] In delectu ciborum quanto liberiores Judæi nobis; quibus licebat vel totum annum veſci ovibus, capis, [3] perdicibus & hœdis? Illis nullum veſtis genus erat interdictum præter eam, quæ eſſet lana linoque contexta. Nunc præter [4] tot veſtium præſcriptas, & interdictas formas & colores, acceſſit [5] capitis raſura, [6] eaque varia: ne commemorem interim [7] confeſſionis onus, & conſtitutionum humanarum ſarcinas, [8] decimationes non ſimplices, adſtrictum arctioribus vinculis matrimonium, [9] novas affinitatis leges, aliaque permulta, quæ faciunt, ut hac parte non paullo commodior videatur fuiſſe Judæorum, quam noſtra conditio. Sa. Erras tota via, Lanio: Chriſti jugum non

1 *Nos illis quantum*] Recte: novus Judaiſmus inter Pontificios introductus tot feſtis & jejuniis.

2 *In delectu ciborum*] Pontificiorum jejunia eadem ſunt cum Montaniſtarum, Eucratitarum & Manichæorum jejuniis tam nervoſe à Patribus refutatis & unanimiter damnatis. Hinc Spiridion ſanctiſſimus epiſcopus cum tempore jejunii peregrino ſuillas carnes oppoſuiſſet, à quibus ille cum ex aliqua conſuetudine abhorreret, dicens ſe Chriſtianum: ſubjecit Spiridion: ideo, quod Chriſtianus es, comedere debes, & ſcire te oportuit, omnia munda mundis.

3 *Perdicibus & hœdis*] Digitum intendit autor in dies Veneris & Saturni & quadrageſimam: quibus Pontificiis niſi ſpeciali venia carnibus veſci nefas.

4 *Tot veſtium præſcriptas*] Exſtat lex Deut. 22. verſ. 11. Ne induito veſtimentum varie commixtum lana & lino pariter. Vid. & Lev. 19. verſ. 19. Commendabat illo Deus Iſraëlitis ſimplicitatem. Vide de variis formis & coloribus veſtium monachalium Rudolphum Hoſpinianum.

5 *Capitis raſura*] Hæc capitis raſura, quam alii ad alios & rurſus alios autores referunt, revera primum inſtituta eſt in Concilio Toletano habito anno 631. Mirum autem, dum Pontificii novum Judaiſmum introducunt, non animadvertere, quod Deus ſacerdotibus raſuram capitis ſtricte vetuit Ezech. 44. verſ. 20. Caput quoque ſuum ne radunto.

6 *Eaque varia*] Imo in principio inſtitutionis hujus raſuræ forma longe diverſa fuit. Quidam enim, ut Geolfridus Bernicius ait, ad modum raſuræ Petri, alii ad Simonis Magi oſtentantis quidem in ſincipite coronam, ſed verſus occiput in curvum angulum deſinentis, radebantur. Teſtatur etiam Beda, monachos Huæ rejicientes ſuum morem radendi recepiſſe morem Romanorum anno 766.

7 *Confeſſionis onus*] Onus ait autor, imo conſcientiæ tyrannis, animarum carnificina, in Dei verbo non præcepta, ſuperſtitioſis retibus plena & abuſibus perniciosiſſimis, requirens exactam omnium & ſingularum circumſtantiarum admiſſorum criminum enumerationem, quam præſtare impoſſibile eſt.

8 *Decimationes*] A decimo, quod eſt decimam partem detraho.

9 *Novas affinitatis*] Illas enim, quas Deus tulit de affinitate leges, abrogavit Romanus Pontifex, ſubſtituens alias, etiam inceſtus concedentes.

1 *Paga-*

non æſtimatur ad iſtam regulam, quam imaginaris. Pluribus adſtringitur Chriſtianus, & adſtringitur ad difficiliora, denique ad pœnam graviorem: ſed his adjuncta copioſior vis fidei & caritatis, facit ea ſuavia, quæ natura ſunt graviſſima. LA. Atqui, cum olim Spiritus, ſpecie linguarum ignearum è cœlo delapſus, copioſiſſimo dono fidei & caritatis locupletarit credentium pectora, cur detractum eſt legis onus, velut imbecillibus ac ſub iniqua ſarcina periclitantibus? Cur Petrus jam afflatus Spiritu vocat onus intolerabile? SA. Detractum eſt ex parte, ne Judaiſmus, ut cœperat, obrueret Euangelii gloriam, & ne Legis odio gentes alienarentur à Chriſto; inter quas erant infirmi plurimi, quibus inſtabat duplex periculum: alterum, ne crederent, ſine legis obſervatione neminem poſſe ſalutem conſequi: alterum, ne potius haberent in [1] paganiſmo manere, quam Moſaicæ legis jugum accipere. Horum imbecilles animos oportebat velut eſca quadam libertatis allicere. Rurſus, quo mederentur illis, qui negabant, ex Euangelii profeſſione ſalutis eſſe ſpem, citra [2] legis obſervationem, circumciſionem, ſabbatiſmos, delectus ciborum, aliaque id genus aut prorſus ſuſtulerunt, aut in aliud verterunt. Porro, quod Petrus negat, ſe Legis onus portare potuiſſe, non eſt referendum ad eam perſonam, quam tum gerebat, cum illi jam nihil eſſet intolerabile, ſed ad craſſos. [3] & infirmos

1 *Paganiſmo*] A Paganus derivatur, qui ab Eccleſiaſticis ſcriptoribus, Ethnicus dicebatur, qui ſub Chriſti vexillo non militaret.

2 *Legis obſervationem*] Ita habet, multi ex Judæis ad Chriſtianiſmum converſi uſum circumciſionis aliarumque legalium ceremoniarum urgebant, tanquam ad ſalutem neceſſarium, ignorantes libertatem Chriſtianam. Eorum infirmitati ſeſe accommodarunt Apoſtoli, habita temporis ratione, quo ceremoniæ legales honorifice ſepeliendæ erant. Ita Timotheum circumcidit Paulus ad lucrifaciendum infirmos.

3 *Et infirmos Judæos*] Imo non tantum ad craſſos Iudæos, ſed & eam perſonam, quam Petrus tum gerebat, & omnes Apoſtolos, Prophetas ac Patriarchas referendum. Verba in textu id ipſum diſerte innuunt, Actor. 15. verſ. 10. Nunc ergo, quid tentatis Deum, ad imponendum jugum cervici diſcipulorum, quod neque Patres noſtri, neque nos portare valuimus? Petrus hoc loco à ceremoniis ad legem ipſam tranſiens docet, ſi petenda eſſet à lege ſalus, non autem à ſola gratia in Ieſu Chriſto, nullum fore ſervandum: quoniam legem ſervare nullus unquam potuit.

mos Judæos, qui non ſine tædio arrodebant [1] hordei tunicam, nondum guſtata ſpiritus medulla. LA. Satis tu quidem craſſe diſſeris. Atqui mihi videtur & hodie non minus eſſe cauſſarum, cur obſervationes iſtæ carnales hactenus tolli debeant, ut arbitrariæ ſint, non obligatoriæ. SA. Quî ſic? LA. Nuper in linteo quodam ampliſſimo vidi totum orbem depictum: illic didici, quantula eſſet mundi portio, Chriſti [2] religionem pure ſincereque profitens: nimirum Europæ particula vergens ad Occidentem: rurſus altera, vergens ad Septemtrionem: tertia tendens, ſed procul, ad Meridiem: ad Orientem vergentis quartæ poſtrema videbatur Polonia. Reliquus orbis aut Barbaros habet, non ita multum à brutis animantibus differentes, aut [3] ſchiſmaticos, aut hæreticos, aut utrumque. SA. At non vidiſti totum illud litus Auſtrinum, & ſparſas inſulas Chriſtianis inſignibus notatas? LA. Vidi; didicique, illinc avectas prædas; Chriſtianiſmum inductum non audivi. Cum igitur tam ampla ſit meſſis, videtur hoc eſſe conſultiſſimum ad religionem Chriſtianam propagandam; quemadmodum Apoſtoli ſuſtulerunt onus legis Moſaicæ, ne gentes reſilirent: ita nunc ad illiciendos etiam imbecilles, tolli quarundam rerum obligationes, ſine quibus initio ſervatus eſt orbis, & nunc ſervari poſſet, modo adſit fides & charitas Euangelica. Rurſus audio, videoque, plurimos eſſe, qui in locis, veſtibus, cibis, jejuniis, geſticulationibus, cantibus, ſummam pietatis conſtituunt; & ex his proximum judicant, contra præceptum Euangelicum. Unde fit, ut, cum omnia referantur ad fidem & charitatem, harum rerum ſuperſtitione

potuit, nec Patriarchæ, Prophetæ, aut Apoſtoli.

1 *Hordei tunicam*] Alludit ad allegoriam parabolæ de quinque panibus hordeaceis.

2 *Religionem pure*] Ita & in V. Teſtamento minimus numerus veritatem profitebatur, cum præter Iſraëlitas nulli cultores veri Dei invenirentur. Hodie Chriſtianiſmus, major licet, exiguis nihilominus limitibus includitur.

3 *Schiſmatici*] Qui in cauſis fidei recta ſentiunt; ſed ex tota mente, cujuſlibet contentionibus, pacis communione dirupta, à fraterno conſortio ſeparantur; à σχίζω, *findo*, proprie in duas partes. hinc *Schiſma*.

1 *Qua*

tione exstinguatur utrumque. Procul enim abest à fide Euangelica, qui fidit hujusmodi factis, & procul abest à charitate Christiana, qui ob potum aut cibum, quo recte quis uti potest, exasperat fratrem, pro cujus libertate mortuus est Christus. Quam amarulentas contentiones videmus inter Christianos? quam inimicas calumnias ex veste aliter cincta tinctave, ex cibo quem porrigunt aquæ, & quem porrigunt pascua? Hoc malum, si ad paucos serpsisset, contemni poterat. Nunc videmus, universum orbem ob hæc dissidiis exitialibus concuti. Hæc & hujusmodi si tollerentur, & nos majori concordia viveremus, neglectis cæremoniis, ad ea tantum contendentes, [1] quæ docuit Christus, & reliquæ nationes citius amplecterentur religionem cum libertate conjunctam. SA. Extra Ecclesiæ domum non est salus. LA. Fateor. SA. Extra Ecclesiam est, [2] quisquis non agnoscit pontificem Romanum. LA. Non reclamo. SA. Sed hunc non agnoscit, qui ullius præscripta negligit. LA. Atque ideo spero, futurum, ut hic pontifex [3] nomine Clemens, animo pietateque clementissimus, quo magis omnes nationes ad Ecclesiæ sodalitatem alliciat, omnia mitiget, quæ hactenus visa sunt aliquot populos à Romanæ sedis fœdere alienare: potiusque habeat Euangelii lucrum, quam suum in omnibus jus persequi. Audio quotidie veteres querimonias de [4] annatis, de * condonationibus, de dispensationibus, deque

1 *Quæ docuit Christus*] Bene: res hæc summopere optanda: ut nempe rejectis innumeris & superstitiosis, imo & impiis aliquando ceremoniis, quibus Christiana religio, à Christiana simplicitate & puritate in pontificatu abalienata, misere obruitur, ad infallibilem veritatis normam per Christum præscriptam reformaretur.

2 *Quisquis non agnoscit*] Imo in Ecclesia est, sed Antichristiana, quisquis præceptis Pontificis Romani veri Antichristi obtemperat.

3 *Nomine Clemens*] Est hic Clemens Septimus Florentinus Leonis decimi nothus, à Cæsarianis post occupatam & direptam Romam captus. Testantur de eodem Magistri Parisienses, quod fuerit nothus, veneficus, homicida, leno, simoniacus, Sodomita, perjurus, stuprator, raptor, geomanticus, sacrilegus, & omnium scelerum artifex.

4 *Annatis*] Annatæ sunt primi fructus unius anni sacerdotii vacantis, aut saltem dimidia eorum pars. Dicit autem, veteres querimonias de annatis motas fuisse Erasmus. Sic est: jam enim tempore Clementis V. qui Pontifex factus anno 1305. conciliumque postmodo Viennense induxit, huic tyrannicæ exactioni

[1] deque reliquis exactionibus, degravatis Ecclesiis: sed arbitror, hunc ita moderaturum omnia, ut posthac impudens sit, qui pergat queri. SA. Utinam idem facerent omnes monarchæ! Nihil addubito, quin res Christiana nunc in arctum coacta, felicissime sit proferenda, si gentes barbaræ senserint, se vocari non ad servitutem humanam, sed ad libertatem Euangelicam; nec ad rapinam expeti, sed ad felicitatis & sanctimoniæ consortium. Ubi coaluerint, & in nobis mores vere Christianos compererint, ultro plus offerent, quam ab eis ulla vis queat extorquere. LA. Id brevi futurum auguror, si pestilens [2] Ate, quæ duos potentissimos orbis monarchas funesto bello commisit, abierit [3] ἐς κόρακας. SA. Atque ego demiror, jam dudum non esse factum, [4] cum Francisco nihil fingi [5] possit humanius, & Carolo Cæsari arbitror à [6] præceptoribus instillatum, ut quo per

exactioni vehementer reclamatum: ut nempe deposito onere annatarum vigesima pars vectigalium sacerdotalium penderetur quotannis Pontifici, sed frustra: is quippe, teste Polydoro Virgilio, annatas in sua nassa retinuit. Addit autem idem: Grave illud onus annatarum iis, quibus sacerdotia deferuntur, prius annatas & in numerato solvere, quam vectigalium quicquam ex ipsis capiant sacerdotiis, unde, grande faciant æs alienum, necesse est, damno etiam futurum amicis, à quibus mutuam accipiunt pecuniam. Hæc ille.

* *Condonationibus*] Pontificiis indulgentiæ vocantur hæ condonationes. Quantum autem sibi malum cacaverat impudentissima indulgentiarum venditione pater Clementis hujus Leo X. sensit: cum antagonistam invenit Lutherum, qui illa occasione Reformationis negotium orsus est.

1 *Deque reliquis*] Dispensationes intelligit, quibus Pontifex de rebus omnibus liberrime dispensat, etiam contra leges divinas & de iisdem.

2 *Ate*] Dea Homerica, quæ dissidia serit inter Deos & homines. Litæ tardæ, Ate velox.

3 *Ἐς κόρακας*] Id est, in malam rem.

4 *Cum Francisci*] De diutino bello inter Carolum V. Cæsarem & Hispaniarum Regem, ac Franciscum Valesium ejus nominis primum Galliarum Regem consulantur Thuanus, Berthault, Paulus Jovius, Mariana, Paradinus, Alonso de Ulloa, aliique neoterici.

5 *Possit humanius*] Testatur de Francisco hoc Petrus Berthault, illum virtute eximium, bello acerrimum, aliquando fortuna, semper animo maximum fuisse, consiliis ducem, militem manu, imperio singularem, literarum amantissimum. Obiit anno 1547.

6 *Præceptoribus*] Inter alios præceptorem habuit Adrianum Florentii Ultrajectinum, regendæ juventæ Caroli à Maximiliano avo impositum, postea pontificem maximum. Hunc autem Carolus reliquit anno ætatis decimo septimo, bellicis præludiis magis, quam literis addictus.

1 *Fuit*

per fortunam plus accesserit imperii finibus, hoc ipse plus addat clementiæ benignitatisque. . Ad hæc, habere solet & ætas ea peculiarem facilitatis ac mansuetudinis dotem. LA. Nihil est, quod in utroque desideres. SA. Quid igitur remoratur publicum orbis votum? LA. Adhuc jureconsulti de finibus ambigunt: & scis, comœdiarum tumultus semper desinere in nuptias: itidem principes suas finiunt tragœdias: sed in comœdiis subito coëunt nuptiæ; hic inter magnos magnis molíminibus res agitur. Et præstat, aliquanto serius obduci cicatricem, quam mox interim hulcus erumpere. SA. An credis, istas nuptias esse firma concordiæ vincula? LA. Vellem quidem: sed ex his video fere nasci maximam bellorum partem; &, si quod bellum ortum fuerit, dum affinis adest affini, latius se spargit incendium, & difficilius componitur. SA. Fateor, & agnosco, verissimum esse, quod dicis. LA. Sed æquumne tibi videtur, ut ob jureconsultorum rixas & contractuum moras, totus orbis tantum perpetiatur mali? Nunc enim nihil usquam tutum est, & pessimis licet plurimum, dum neque bellum est, neque pax. SA. De principum consiliis non est meum dicere. Verum, si quis me faciat Cæsarem, scio, quid sim facturus. LA. Eja, facimus te Cæsarem, simulque Romanum pontificem; si libet. Quid facis? SA. Fac me potius Cæsarem, & Regem Galliæ. LA. Age, esto utrumque. SA. Protinus concepto pacis voto, edicerem per universam ditionem meam inducias, dimissis copiis, denuntians pœnam capitis, si quis vel gallinam alterius attigerit. Ita pacatis rebus meo commodo, vel, ut melius dicam, publico, transigerem de ditionis finibus, aut de conjugii conditionibus. LA. Habesne firmiora fœderis vincula, quam matrimonium? SA. Arbitror. LA. Imparti. SA. Si Cæsar essem, sic absque mora transegissem cum Rege Gallorum: Frater, malus quispiam genius bellum hoc inter nos excitavit; neque tamen inter nos

certamen [1] fuit de capite, ſed de ditione. Tu, quod in te fuit, fortem ac ſtrenuum bellatorem præſtitiſti. Fortuna mihi favit, teque ex [2] rege fecit captivum. Quod accidit tibi, mihi potuit accidere; & tua calamitas omnes nos admonet humanæ conditionis. Experti ſumus, quam hoc certaminis genus utrique ſit incommodum. Age, diverſo genere inter nos conflictemur. Dono tibi vitam, dono libertatem; pro hoſte recipio te in amicum. Sit omnium præteritorum malorum oblivio; redi ad tuos gratis, ac liber; habe tibi tua; eſto bonus vicinus; & poſthac geratur unum hoc certamen inter nos, uter alterum fide, officiis ac benevolentia vincat; neque certemus, uter altero latius regnet, ſed uter ſanctius adminiſtret ſuam ditionem. In priori conflictu fortunati laudem tuli: heic, qui vicerit, longe ſplendidius auferet decus. Mihi quidem hæc clementiæ fama plus adferet veræ laudis, quam ſi univerſam Galliam meæ ditioni adjunxiſſem. Et tibi gratitudinis opinio plus decoris conciliabit, quam ſi me tota Italia depuliſſes. Noli invidere mihi laudem, quam affecto; ego viciſſim tuæ ſic favebo; ut huic amico libenter ſis debiturus. LA. Profecto ſic poſſit adſtringi Gallia, imo totus orbis. Etenim, ſi conditionibus iniquis, hulcus hoc obducatur verius, quam ſanetur, vereor, ne mox per occaſionem rupta cicatrice, pus vetus erumpat majore cum malo. EA. Quam magnificam, quamque plauſibilem gloriam hæc humanitas per univerſum orbem pararet Carolo? Quæ natio ſe non lubens tam humano, tamque clementi

1 *Fuit de capite*] Fuiſſet certe, ſi Carolus conſenſiſſet: Franciſcus enim Cæſarem, cum ſanguinis impendio bellum vellet dirimere, ad ſingulare certamen provocavit.

2 *Rege fecit*] Res ita habet. Franciſcus poſt occupatum Mediolanum, Cæſarianos Ticini obſidens, à Borbonio recentibus ex Germania copiis aucto invaditur. Ille autem, toto exercitu trepidante, ſemel atque iterum ſuffoſſo equo, intrepide pedeſtre certamen init, nullum fortiſſimi militis officium omittens. Irruente demum turma, Lanoio, diffiſus Borbonio, ſui deditionem facit. Captus in Hiſpaniam ducitur, tuto cuſtodiendus. Ibi ex animi ægritudine morbo contracto vitæ periculum adit. Recreatus mox recepit conditiones, quas fortuna ſuadebat, iiſdemque aliquanto poſt in Galliam liber dimiſſus, datis antea liberis obſidibus.

1 Al

menti principi submitteret? La. Egisti Cæsarem sat feliciter; nunc age Pontificem. Sa. Perlongum sit singula persequi: dicam compendio. Sic agerem, ut universus orbis intelligeret, esse principem ecclesiæ, qui nihil aliud sitiret, quam Christi gloriam, & salutem omnium mortalium. Ea res vere mederetur invidiæ pontificii nominis, & solidam ac perennem pararet gloriam. Sed interim [1] ab asino, quod ajunt; delapsi, multum aberravimus ab instituto. La. Ego te mox reducam in viam. Ais igitur obligare [2] Pontificum leges omnes, qui sunt in ecclesia? Sa. Ajo. La. Ad pœnam [3] gehennæ? Sa. Ajunt. La. Etiam episcoporum? Sa. Sic arbitror; in sua cujusque ditione. La. [4] Etiam abbatum? Sa. Hæreo: nam hi certis conditionibus accipiunt administrationem; nec possunt suos gravare constitutionibus, nisi ex auctoritate totius ordinis. La. Quid, si episcopus iisdem conditionibus accipiat suam functionem? Sa. Addubito. La. Quod episcopus constituit, pontifex potest rescindere? Sa. Opinor. La. Quod pontifex decrevit, nemo potest abrogare? Sa. Nemo. La. Unde igitur audimus [5] rescissas pon-

1 *Ab asino*] Id est, à proposito digressi. Vide Chiliades. Ab asino delapsus, in eos dicitur, qui inconsulte quippiam agunt & imperite: aut in eos, qui à præsentibus commodis, quibus ob inscitiam uti nesciunt, excidunt. Quidam huic proverbio hujusmodi affingunt fabulam. Duo quidam, cum in desertis locis asinum quempiam forte nacti essent, contendere inter se cœperunt, uter eum velut suum domum abduceret: nam utrique pariter à fortuna videbatur objectus. Hac interim de re illis invicem altercantibus, asinus se subduxit, ac neuter eo potitus est. Id vero in adagiis Erasmus rejicit, aliamque originem probat.

2 *Pontificum leges*] Et inde efficacissime probatur Romanum Pontificem vere Anuchristum: utpote qui in templo Dei seu Ecclesia sedens, absolutum sibi in Ecclesiam jus vindicat, & ipse exlex nec divinæ legi obnoxius, suis legibus omnes astringit, pro imperio omittens, quod Deus præcipit, & præcipiens, quod prohibet.

3 *Gehenna?*] Gehenna vox composita ex [illegible] & *Hinnom*, quasi dicas vallem Hinnom. Locus Jerosolymæ vicinus, ubi Judæi juxta Ethnicorum idololatriam liberos Molocho comburebant.

4 *Etiam abbatum?*] Videantur Pontificiorum deliria de Abbatum privilegiis; ut & Rodolphus Hospinianus.

5 *Rescissas*] Ita inter alios Hormisda Pontifex ex cathedra Pontificali pronunciavit non convenire fidei catholicæ, imo esse nefandum semen diabolicæ zizaniæ, si quis dicat, unum ex Trinitate carne passum; & loquutionis hujus defensores expulit & damnavit anno 520. Joan. vero Pont. anno 534. contrarium è cathedra Pontificali asseruit, & contradicentes ab Eccicsiæ communione ejecit.

pontificum sententias, hoc titulo, quod parum recte fuerint edocti; & priorum constitutiones à posterioribus [1] antiquatas, quod à pietate delirarent? SA. Ista subrepticia sunt ac temporaria. Nam & in pontificem, ut hominem, [2] cadit ignorantia personæ factive. Cæterum, quod ex auctoritate concilii universalis proficiscitur, cœleste oraculum est, & pondus habet par Euangeliis, aut certe proximum. LA. Licetne [3] de Euangeliis dubitare? SA. Bona verba; [4] ne de conciliis quidem rite in Spiritu Sancto congregatis, peractis, editis & receptis. LA. Quid, si quis dubitet, an hæc competant in concilium, quod objicitur, quemadmodum audio, [5] Basiliense concilium à nonnullis rejici, nec omnibus probari [6] Constantiense? loquor de his, qui nunc habentur orthodoxi; ne quid dicam de proximo [7] concilio Lateranensi. SA. Dubitent, qui velint, suo periculo; ego nolo dubitare. LA. Petrus igitur habuit auctoritatem condendi novas leges? SA. Habuit. LA. Habuit & Paulus cum cæteris Aposto-

1 *Antiquatas*] Id est, abrogatas.

2 *Cadit ignorantia*] Impudentissime pro suo Antichristo pugnant Papicolæ, statuentes illum summum judicem in controversiis fidei & morum, infallibilem in præceptis morum toti Ecclesiæ præscriptis, nullo casu errantem in illis, quæ fidem spectant.

3 *De Euangeliis*] Dubitavit tamen Leo X. Pontifex: imo doctrinam Christi pro fabula habuit.

4 *Ne de conciliis*] Verum concilia universalia legitima ita nunquam errant, ut fundamenta religionis evertant, etsi hallucinari quandoque possint in levioribus. Repræsentant quippe hujusmodi concilia Ecclesiam Universalem, quæ nunquam à Christo deficit, aut salutis fundamentem convellit. Quod vero leviora attinet: Augustinus ait, priora concilia à posterioribus emendari opus habuisse.

5 *Basiliense*] Est hoc Concilium à Martino Papa indictum, in quo successor ejus Eugenius IV. anno 1431. repugnans articulo Pontificem Synodo inferiorem statuenti, depositus est.

6 *Constantiense*] Quam legitimum hoc Concilium inter alia ex eo liquet, quod cœnam Domini mutilaverit, & alterum ejus Symbolum, contra Christi institutionem, laicis sacrilege eripuerit.

7 *Concilio Lateranensi*] Fuerunt diversa concilia Lateranensia, contra Monothelitas sub Martiano I. alterum sub Innocentio II. tertium sub Alexandro III. quartum sub Innocentio III. Hoc loco autor designat, illud sub Julio II. habitum. Hic enim, cum diu spopondisset, Concilium nec indiceret, Cardinales quidam in urbem Pisanam secessione facta indicunt. Julius ergo gravissima denunciata pœna mandat, ne quis omnium illis pareat: & Concilium aliud indicit in proximum annum, inchoandum Romæ in æde Lateranensi, cui subscripserunt undecim Cardinales.

Apoſtolis? Sa. Habuerunt in ſuis quiſque eccleſiis, à Petro, ſeu Chriſto commiſſis. La. Et [1] Petri ſucceſſoribus par eſt poteſtas cum ipſo Petro? Sa. Quid ni? La. Tantundem igitur honoris debetur reſcripto Romani Pontificis, quantum epiſtolis Petri; & tantundem conſtitutionibus epiſcoporum, quantum epiſtolis Pauli? Sa. [2] Equidem arbitror, etiam amplius deberi, ſi præcipiant, & legem ferant cum auctoritate. La. Sed faſne eſt dubitare, [3] an Petrus & Paulus ſcripſerint afflatu divini ſpiritus? Sa. Imo, hæreticus ſit, qui dubitet. La. Idem cenſes de reſcriptis & conſtitutionibus pontificum & epiſcoporum? Sa. [4] De Pontifice cenſeo; de epiſcopis ambigo, niſi quod pium eſt, de nullo perperam ſuſpicari, ni res ipſa palam clamitet. La. Cur ſpiritus citius patitur, errare epiſcopum, quam pontificem? Sa. Quia [5] gravius eſt à capite periculum. La. Si tantum valent præſulum conſtitutiones, quid ſibi vult, quod Dominus in [6] Deuteronomio tam rigide

1 *Petri ſucceſſoribus*] Primo Pontifex Romanus non eſt Petri ſucceſſor: hic enim in apoſtolatu non habuit ſucceſſorem, utpote qui apoſtolatus extraordinarium officium erat in Eccleſia, ſucceſſione haud continuatum Quin etiam Petrus non Epiſcopus Romanus, uni loco affixus; ſed Apoſtolus, ad varias Eccleſias dimiſſus fuit. Idem & ex pacto, quod iniit cum Paulo non gentilibus, adeoque nec Romanis, ſed Judæis debuit euangelizare. Gal. 2. verſ. 7. 8. Paulus itidem, qui Romanis ſcripſit, multos ſanctos ſalutavit, & Romæ cum eſſet, ſuorum coadjutorum ſalutem exteris adſcripſit, nec unquam Petri meminit; & hic etiam nullibi Romæ. Secundo, ſi concederetur, Pontificem Petri ſucceſſorem fuiſſe, ille tamen idem jus ſibi vindicare haud poſſet: quia non quivis, qui in locum ſuccedit, etiam in jus ſuccedit, quandoquidem à loco dignitas poſſit ſeparari.

2 *Equidem arbitror*] Equidem horrenda blaſphemia.

3 *An Petrus*] Illud dubitare eſt principia Chriſtianiſmi negare.

4 *De Pontifice*] Itane? Homini perditionis, mendacii & falſitatis innititur, ſi credere fas, infallibilis veritas, nec errat ille inducens tot in errores? Imo jam dudum ab ipſis Pontificibus antecesſores Pontifices pro hæreticis habiti. Ita Honorium, teſte Adriano Secundo Pontifice, propter hæreſin à multis Synodis anathematizatum reſtatur.

5 *Gravius eſt*] Sed quam graviſſime capita errarunt, quam fœde in doctrina & moribus à veritate & pietate multi declinarunt Pontifices, videantur ipſi Pontificii Scriptores: præcipue qui ex profeſſo Pontificum vitam exararunt. Ipſi quippe in catalogo eorundem Simoniacos, Magos, blaſphemos, Sodomitas, hæreticos, alioſque iſtius farinæ reponunt.

6 *Deuteronomio*] Deuteronomium, à δεύτερος ſecundus & νόμος lex: ita dictus quintus liber Moſis, quia Deus, poſt contractas legis tabulas à Moſe, iterato eaſdem dedit.

gide comminatur, [1] ne quis quid addat, aut adimat legi? Sa. [2] Non addit legi, qui latius explicat, quod latebat, qui ea suggerit, quæ spectant ad legis observationem: neque detrahit, qui pro viribus audientium legem dispensat, alia promens, alia celans pro ratione temporis. La. Num obligabant Pharisæorum ac Scribarum constitutiones? Sa. Non arbitror. La. Cur ita? Sa. Quia docendi habebant auctoritatem, non condendi leges. La. Utra potestas videtur amplior, condendi leges humanas, an interpretandi divinas? Sa. Condendi humanas. La. Mihi secus videtur. Etenim, cui jus est interpretandi, hujus sententia pondus habet legis divinæ. Sa. Non satis assequor, quod dicis. La. Dicam explanatius. Lex divina jubet subvenire parenti; Pharisæus interpretatur, hoc esse datum patri, quod missum est in [3] corbonam, eo quod

Deus

1 *Ne quis*] Verba exstant Deuteron. 4. vers. 2. Ne addito ad verbum illud, quod ego præcipio vobis, neque detrahito de eo: ut servetis præcepta Jehovæ Dei vestri; quæ ego præcipio vobis.

2 *Non addit legi*] Aliud est explicare legem ad majorem elucidationem, nec extra scopum ejusdem evagari: aliud est addere legi in explicando, quæ nec directe nec indirecte aut per consequentiam, explicite aut implicitè in eadem latent, imo contraria legi inculcare. Ita Pontificii traditiones suas humanas obtrudunt, quarum quædam nullibi Scriptura tradit, quædam plane verbo Dei repugnant.

3 *Corbonam*] *Corban* vox Hebræa, tantundem quod *oblatio*, *donum* Deo oblatum. Invenitur apud Matth. 7. vers. 5. Vos autem (nempe Scribæ & Pharisæi) dicitis, quicunque dixerit patri aut matri, donum est, quocunque à me juvari possis, insons erit: & nequaquam honoraverit patrem suum aut matrem suam. Verba Tremellii sunt in hunc textum: Duæ sunt hujus loci interpretationes: una sine ellipsi, altera elliptica. Sine ellipsi hoc modo; Qui dixerit patri ac matri suæ, quodcunque donum ex me fuerit oblatum Domino, eo juvaberis, vel percipies utilitatem ejus, nequaquam etiam tenebitur amplius honoris exhibere patri ac matri, quasi dicat, is legi Dei fecerit satis. Altera elliptica est, ut Græci vocant ἀνανταπόδοτον, eaque similiter duobus modis: nam aut unicum statuitur aut duplex anantapodoton. Sed quia anantapodota statui nec placet, nec probari potest, inprimis autem quia hanc propositionem propriis verbis & ἀσχηματίστοις Sp. Sanctus enunciat Marc. 7. vers. 11. simpliciter hoc modo verba explicanda puto: Quicunque dixerit Patri aut matri, oblatio mea est id, unde utilitatem capias ex me, is non tenetur alio modo honorare parentes suos. Matthæus posuit duplicem negationem, ut impudentem & sacrilegam Iudæorum audaciam licentiamque vehementius exprimeret. Locus autem, ubi oblationes hæ reponebantur, metonymicè etiam *Corban* dictus. Iosephi verba sunt: Apud Iudæos sacer thesaurus, quem *Corban* dicunt, hunc ad inductionem aquarum cum jussisset Pilatus expendere, graviter commoti sunt Iudæi.

1 *Inter*

Deus sit pater omnium. Nonne huic interpretationi cedit lex divina? SA. Ista quidem falsa interpretatio est. LA. Sed posteaquam illis semel tradita est [1] interpretandi auctoritas, unde [2] mihi constabit, cujus sit vera interpretatio, maxime si ipsi inter se dissentiant? SA. Si minus satisfecit tibi sensus communis, sequere præsulum auctoritatem; id tutissimum est. LA. Ergo Pharisæorum & Scribarum auctoritas devoluta est ad Theologos & concionatores? SA. Est. LA. Sed nullos audio frequentius inculcantes, Audite, ego dico vobis, quam eos, qui nunquam versati sunt in palæstris Theologicis. SA. Audies omnes candide, sed cum judicio, modo ne simpliciter insaniant. Tum enim oportet populum cum sibilo surgere, quo suam agnoscant dementiam. Cæterum, quibus contigit titulus doctoris, his oportet fidere. LA. Verum in his quoque comperio nonnullos multo rudiores ac stultiores illis, qui prorsus sunt illiterati: & inter doctissimos miram video controversiam. SA. Elige, quæ sunt optima; [3] inexplicata aliis relinquito, ea semper amplectens, quæ procerum & multitudinis consensus approbavit. LA. Scio, istuc esse tutius. Sunt igitur & constitutiones iniquæ, quemadmodum sunt interpretationes falsæ? SA. An sint, alii viderint; arbitror, esse posse. LA. [4] Annas & Caïphas habebant potestatem condendi leges? SA. Habebant. LA. Num horum quavis de re constitutiones obliga-

1 *Interpretandi auctoritas*] Officium Ecclesiæ & pastorum in interpretanda Scriptura non est magisterialis, sed ministerialis. Nullibi enim doctoribus aut præsulibus data auctoritas sancire sua auctoritate fidei dogmata, sed tantum sancita à Sp. Sancto fideliter promulgare, & per ipsam Scripturam à corruptelis vindicare.

2 *Mihi constabit*] Constabit ex sedula divini auxilii & luminis imploratione, verborum propriorum ab impropriis distinctione, scopi, circumstantiatum, antecedentium & consequentium diligenti consideratione, locorum similium & dissimilium, obscuriorum & clariorum collatione, fidei analogia, interpretum piorum & doctorum auxilio.

3 *Inexplicata aliis*] Eleganter Augustinus: In iis, quæ ad fidem & salutem necassaria sunt, non tanta pervenitur difficultate, cum nihil fere de obscurioribus eruatur, quod non planissime dictum alibi reperiatur.

4 *Annas & Caiphas*] Ex Euangelica historia noti Pontifices Annas & Caïphas: quorum ille socer hujus.

obligabant ad pœnam gehennæ? SA. Nescio. LA. Puta, Annam constituisse, ne quis reversus à foro sumeret cibum nisi loto corpore: qui illotus caperet cibum, num crimen gehenna dignum admitteret? SA. Non arbitror, nisi contemtus publicæ potestatis crimen exacerbaret. LA. An omnia præcepta Dei obligant ad pœnam gehennæ? SA. Non opinor. Nam Deus prohibuit omne peccatum, [1] quamlibet veniale, si Theologis habenda fides. LA. Fortassis & veniale pertraheret in gehennam, nisi Deus sua misericordia sublevaret imbecillitatem nostram. SA. Non est absurdum dictu; affirmare non ausim. LA. Cum Israëlitæ exsularent in Babylone, præter alia plurima, quæ [2] lex præscripsit, in multis fuit omissa circumcisio. [3] An omnes hi perierunt? SA. Deus novit. LA. Si Judæus clam fame periclitans vesceretur carne suilla, committeretne crimen? SA. Mea quidem sententia, necessitas excusaret factum: quandoquidem ore Domini defensus est David, quod contra legis præceptum comederit panes sacros, quos appellant *propositionis*: nec solum comedit ipse, sed & fugæ comites profanos iisdem pavit. LA. Si quem ea necessitas constringeret, ut aut pereundum sit fame, aut furtum committendum, utrum eligeret, mortem an furtum? SA. [4] Forsitan

1 *Quamlibet*] De distinctione & sententia peccati lethalis & venialis, prout à Pontificiis admittitur, vide annotata in paginam 288. Remissibile seu veniale peccatum Orthodoxis, cui per resipiscentiam & fidem in Christum venia conceditur. Alioqui vel minimum peccatum æternam meretur damnationem. Jac 2. vers. 10. *Quisquis totam legem servaverit, offenderit autem in uno, omnibus tenetur.* At Pontificii falso statuunt, quædam leviora peccata mortem æternam haud mereri, ideoque venialia nuncupant. *Venialia* autem hæc aut non pugnant cum lege Dei, & peccata non sunt: aut, si cum eadem pugnant, mortem gignunt, legisque totius violationem secum trahunt: ut liquet ex allegato loco Jac. 2. vers. 10.

2 *Lex præscripsit*] Nempe quæ non poterant observare in locis suæ captivitatis, præcipue eorum sacrorum, quæ Jerosolymæ solum erant celebranda. Quod vero ad circumcisionem attinet, neglexerat eandem Moses Ex 4. v. 24. 25. 26. sed non sine gravi indignatione Dei: ut & populus Israëliticus in deserto propter pervicaciam. Cum tamen Deus contemtum circumcisionis capitali pœna puniendum sanciverit. Gen. 17. v. 14.

3 *An omnes*] Imo, ut contemtores fœderis Dei; nisi seriam egerint pœnitentiam.

4 *Forsitan in eo casu*] Succinctè quæstio-

ſitan in eo caſu furtum futurum non eſſet. La. Hem, quid audio? ovum non eſt ovum? Sa. Præſertim ſi caperet animo reddendi, placandique dominum, cum primum liceret. La. Quid, ſi pereundum eſſet homini, niſi falſum teſtimonium ferat adverſus proximum? utrum eligendum? Sa. Mors. La. Quid, ſi commiſſo adulterio poſſit ſervare vitam? Sa. Potior erit mors. La. Quid, ſi ſimplici ſtupro poſſis effugere mortem? Sa. Moriendum potius, ut ajunt. La. Cur heic ovum non deſinit eſſe ovum; præſertim ſi nulla fiat vis aut injuria? Sa. Fit injuria corpori puellæ. La. Quid, ſi perjurio? Sa. Moriendum. La. Quid, ſi ſimplici nullique noxio mendacio? Sa. [1] Docent præoptandam mortem. At ego crediderim gravi neceſſitate, aut ingenti propoſita utilitate mendacium hujuſmodi aut nullum eſſe crimen, aut leviſſimum, niſi quod aperta feneſtra periculum eſt, ne diſcamus & pernicioſis mendaciis aſſueſcere. Finge, incidiſſe caſum,[2] ut innoxio mendacio poſſit [3] ſervare & corpora & animas totius patriæ ſuæ: utrum eliget vir pius? [4] fugiet mendacium? La. Quid alii ſint facturi, neſcio: ego vel quindecim Homerica mendacia non verear dicere, moxque labeculam illam [5] abſtergerem aqua ſacra.

Sa.

ſtionem hanc decidit, ut ſolet, Ameſius in explicatione caſus, quo res aliena auferri poteſt ſine crimine furti.

1 *Docent præoptandam*] Eſt enim mendacium peccatum Deo abominabile, proveniens Diaboli inſtinctu, qui mendacii pater, lædens Dei majeſtatem, utpote qui, ipſa veritas ejuſdem imaginem homini impreſſit conſervandam.

2 *Ut innoxio mendacio*] Contradictio eſt in adjecto, mendacium eſſe & ſimul innoxium.

3 *Servare & corpora*] Verum quidem eſt mendacium in alicujus perniciem dictum gravius eſſe, quam jocoſum, & hôc levius officioſum; interim nec officioſum culpa caret: nullum enim mendacium ex veritate: in omnibus autem veritatem dicere jubemur. Præterea nonum præceptum omnis generis mendacia vetat. Huc accedit, quod nec in Dei gloriam, quæ tamen ſummus ſcopus, mentiendum. Job. 13. verſ. 7. An pro Deo forti loqui debetis iniquitatem? aut pro eo loqui debetis fraudem?

4 *Fugiet mendacium*] Imo fugiet: nam non eſt faciendum malum, ut eveniat bonum. Nec etiam corpora, multo minus animæ, mendacio ſervantur, imo magis perduntur, quia ira Dei mendacio provocatur. Et, ſi quandoque fraus hæc in utilitatem cedat, fit hoc Dei miſericordiâ, malum factum hominis in bonum convertentis.

5 *Abſtergerem aqua ſacra*] Intelligit luſtralem illam, cujus externæ aſperſioni ſtulti Papicolæ vim purgatricem adſcribunt,

SA. Idem ego facerem. LA. Igitur non quidquid Deus præcipit aut interdicit, obligat ad pœnam gehennæ. SA. Non videtur. LA. Modus igitur obligationis non est ab auctore legis tantum, sed ex materia. Quædam enim cedunt necessitati, quædam non cedunt. SA. Sic videtur. LA. Quid, si sacerdos periclitetur de vita, servandus, si ducat uxorem, utrum eliget? SA. [1] Mortem. LA. Cum divina lex cedat necessitati, cur hæc lex humana [2] Terminum agit, nulli dignans concedere? SA. Non lex obstat, [3] sed votum. LA. Quid, si quis vovisset visere Hierosolymam, nec id posset, nisi certo vitæ dispendio? non ibit? an morietur? SA. Morietur, ni [4] voti relaxationem impetrarit à pontifice Romano. LA. Cur alterum votum relaxatur, alterum minime? SA. Quia alterum solemne, alterum privatum. LA. Quid est solemne? SA. Quod solet fieri. LA. An non igitur solemne & alterum, quod quotidie fit? SA. Fit, sed privatim. LA. Proinde monachus si privatim apud abbatem profiteretur, non esset votum solemne? SA. Nugaris. Ideo facilius relaxatur votum privatum, quia minore offendiculo solvitur, & is, qui facit, hoc animo facit, ut, si commodum sit, mutet sententiam. LA. Hoc igitur animo vovent, qui privatim profitentur perpetuam castimoniam? SA. Deberent. LA. Perpetuum igitur; & non perpetuum? Quid, si Carthusianum monachum hic constringat casus, ut aut [5] vescendum sit carnibus, aut moriendum? utrum eliget? SA. Docent medici,

1 *Mortem*] Cur mortem? Cum conjugium, teste Paulo ad Hebr. 13. vers. 4. honorabile inter quosvis & cubile, impollutum sit: & ipsi Pontificii matrimonium pro sancto sacramento habeant.

2 *Terminum*] Ex Ovidii lib. 2. Fastorum aliisque nota est fabula, quomodo nempe Terminus, Dei loco habitus, quia post exactum Saturnum litigia rusticorum diremisset, solus eunctorum Deorum ne Jovi quidem cedere voluerit.

3 *Sed votum*] At non licet illa vovere, quæ in nostra potestate haud sunt, ut impleamus.

4 *Voti relaxationem*] Est istiusmodi votum superstitiosum, se nempe obligare ad visendam à Deo abominationi subjectam terram.

5 *Vescendum sit carnibus*] Carthusiani monachi præ omnibus strictissimam vivendi regulam profitentur. Inter alia per totam vitam à carne abstinent, etiam in gravissimis morbis: ita quidem ut, si quis eadem vesci velit, continuo è monasterio ejiciatur.

1 *Vocant*

ci, nullas esse carnes tam efficaces, quin idem efficiat aurum potabile & gemmæ. LA. Utrum igitur conducibilius, gemmis & auro succurrere periclitanti, an earum rerum pretio multos de vita periclitantes servare, & ægroto dare pullum gallinaceum? SA. Hæreo. LA. Atqui piscium aut carnium esus, non est ex eorum numero, quæ [1] vocant substantialia. SA. Carthusianos suo judici relinquamus. LA. Dicamus in genere. Diligenter, frequenter, multisque verbis inculcatur in lege Mosis sabbatismus. SA. Verum. LA. Utrum igitur succurram urbi periclitanti, [2] violato sabbato, an non? SA. At interim me vis esse Judæum? LA. Volo, & quidem [3] recutitum. SA. Istum nodum secuit ipse Dominus: Sabbatum enim hominis caussa est institutum, non contra. LA. Ista lex igitur valebit in omnibus humanis constitutionibus? SA. Valebit; nisi quid obstet. LA. Quid, si conditor legis non hoc animo ferat legem, ut quenquam obliget ad [4] pœnam gehennæ, imo ne ad reatum quidem ullum, sed constitutionem nihilo plus velut habere ponderis, quam exhortationem? SA. O bone, non est in manu conditoris, quantum obliget lex? Usus est sua potestate ferendo

1 *Vocant substantialia*] Imo substantialia sunt, ut vocant, esum carnis vetare: Paulus enim 1 Tim. 4. istiusmodi doctrinam diabolicam vocat, nempe prohibentium contrahere matrimonium, jubentium abstinere à cibis, quos Deus condidit ad participandum cum gratiarum actione, fidelibus & iis, qui norunt veritatem. Nam, quicquid condidit Deus, bonum est: nec quicquam rejiciendum, si cum gratiarum actione sumatur. Sanctificatur enim per verbum & preces.

2 *Violato sabbato*] Non violatur in tali casu sabbatum. Licet enim in morali præcepto sabbati quippiam ceremoniale lateret, quo ad illius observantiam rigidiori cultu astringerentur Israëlitæ: nihilominus tamen necessitate vel præsente vel imminente, quæ nec ficta nec data opera accersita, sed per divinam providentiam erat imposita, à stricta obligatione hujus præcepti absolvebantur. Necessitas autem hæc, teste Amesio, est medii ad finem, non respiciens lucrum aut voluptatem, ut finem, sed maxime proprie incommodi alicujus extra ordinem incidentis evitationem. Hac necessitate excusatur defensio contra invadentem hostem.

3 *Recutitus*] Id est, cute nudatus, λιπόδερμος. Per Synecdoch speciei, is, cui glans à cute resecta est.

4 *Pœnam gehennæ*] Gehennam Scriptura usurpat aut pro loco in tribu Benjamin, ubi impii filios igni perustos dæmoni Molocho immolarent: aut pro inferno; ubi damnati in æternum excarnificantur. Illo sensu hic sumitur.

1 *Ali-*

do legem; cæterum, ad quid obliget, aut non obliget; id Deo in manu est. LA. Cur igitur audimus quotidie parochos nostros è suggesto clamantes, *Cras jejunandum sub pœna damnationis æternæ*; si nobis non constat, quomodo lex obliget humana? SA. Id faciunt, quo magis terreant contumaces? nam ad hos arbitror ea verba pertinere. LA. Sed interim, an contumaces talibus dictis territent, nescio: certe infirmos vel in scrupum, vel in periculum conjiciunt. SA. Difficile est utrisque consulere. LA. Eadem autem est vis consuetudinis & legis? SA. [1] Aliquando major est consuetudinis. LA. Proinde, tametsi non adest animus consuetudinem inducentibus, injiciendi laqueum cuiquam, tamen obligat volentes nolentes? SA. Arbitror. LA. Onus imponere potest, tollere non potest? SA. Admodum. LA. Jam itaque vides, opinor, quantum sit periculi, novas leges ab hominibus ferri, si nulla necessitas urgeat, aut nulla magna invitet utilitas. SA. Fateor. LA. Dominus cum ait, *Nolite omnino jurare*; num quemvis jurantem obnoxium facit gehennæ? SA. Non arbitror. Consilium est enim, [2] non præceptum. LA. At istud unde mihi liquet, cum vix aliud accuratius aut severius interdixerit, quam ne juremus? SA. Disces à doctoribus. LA. [3] Et Paulus, cum dat consilium, non obligat ad gehennam? SA. Nequaquam. LA. Cur ita? SA. Quia non vult injicere laqueum infirmis. LA. Est igitur

1 *Aliquando major est*] Verum est quidem, consuetudinem inveteratam propemodum legis vim obtinere, non tamen majorem esse lege. Ni velis, consuetudinem longo temporum tractu tales in hominum animis radices agere, ut se magis illi obstrictos rentur, quam legi.

2 *Non præceptum*] Imo & præceptum: Christus enim intendit loco hoc Matth. 5. vers. 34. non legem Patris, ubi juramentum non licitum modo, sed & injunctum, infringere aut mutare. Verum à Pharisæorum corruptelis tantum repurgare. Prohibet ergo juramenta per creaturas, ut per cœlum, terram, Hierosolymam aut per caput: quæ Matthæi 5. vers. 34. 35. 36. recensentur. Taxat etiam abusum Judæorum credentium, se non obligari, si per cœlum, terram aut templum jurassent. Matt. 23. vers. 16. Ut & non necessaria juramenta in familiaribus colloquiis.

3 *Et Paulus, cum dat consilium*] Respicit procul dubio autor ad locum 1 Cor. 7. vers. 25. De virginibus autem imperium Domini non habeo: sed sententiam hac in re meam dico. Et vers. 40. Beatior est, si maneat secundum meam sententiam.

1 Jam

tua in manu condentis legem, obſtringere ad gehennam, aut non obſtringere. Et ſanctum eſt cavere, ne quibuſlibet conſtitutionibus illaqueemus imbecilles. SA. Eſt. LA. Et, ſi Paulus heic cautionem adhibuit, multo magis ſacerdotibus adhibenda; de quibus incertum, quo ſpiritu agantur. SA. Fateor. LA. Atqui paulo ante negabas eſſe in manu conditoris, quatenus obſtringeret lex. SA. [1] Jam conſilium eſt, non lex. LA. Nihil eſt facilius, quam commutare vocabulum. Noli furari, præceptum eſt? SA. Eſt. LA. [2] Noli omnino reſiſtere malo? SA. Conſilium eſt. LA. At hoc poſterius magis habet ſpeciem præcepti, quam illud prius. Saltem hoc eſt [3] epiſcopis in manu, utrum velint, eſſe præceptum, quod inſtituunt, an conſilium? SA. Eſt. LA. At iſtud paulo ante fortiter negabas. Etenim, qui non vult, ſuam conſtitutionem quemquam ad ullum crimen adſtringere, nimirum vult, eam eſſe conſilium, non præceptum. SA. Verum; ſed non expedit, hoc ſcire vulgus, ne protinus clamitent, eſſe conſilium, quod ſervare non libet. LA. Atqui interim facies tot infirmis conſcientiis, tam miſere confuſis tuo ſilentio? Verum age, dic mihi, nulliſne notis docti deprehendere poſſunt, utrum conſilii vim habeat conſtitutio, an præcepti? SA. Poſſunt, ſicut audivi. LA. Non licet ſcire myſte-

1 *Jam conſilium eſt*] In explicatione variatum ſignificationum vocis conſilii in Bibliotheca ſua ſubjungit Ravanellus: Sumitur etiam *Conſilium* pro ſententia ſeu opinione Iob. 29. verſ. 21. Act. 15. verſ. 37. Item 1 Cor. 7. verſ. 25. 40. ubi tamen habetur γνώμη, quæ vox ſignificat proprie non conſilium, ſed animi ſententiam. Vulgata vero vertit *conſilium*, confundens γνώμη cum βουλή, quas voces diſtinctas eſſet docent Ariſtoteles lib. 6. Ethic. cap. 10. 11. Unde pater, Sophiſtas ineptiſſime ſtabilire ſuper hunc locum Apoſtoli conſilia illa perfectionis, quæ Euangelica vocant, præſertim cum ſententia iſta, ſive ut volunt Pontificii, conſilium illud, quod Apoſtolus dicit ſe dare ex inſpiratione Sp. Sancti, pro præcepto haberi debeat, cui nefas ſit non obtemperare.

2 *Noli omnino*] Itane? Conſilium eſt? Quid ni præceptum? Chriſtus enim loco hoc Matt. 5. verſ. 39. *Ego vero dico vobis, ne obſiſtite improbo* 5 expreſſiſſime vetat, ne nos ipſos vindicemus, aut vim vi repellamus.

3 *Epiſcopis*] Epiſcopis in manu mutare quadrata rotundis, ex non peccato peccatum, ex peccato non peccatum facere pro ſumma autoritate & libitu? Ubi autem tam immanibus privilegiis ornati & à quibus? Niſi ſacrilege invaſerint & blaſpheme etiamnum eadem exerceant.

1 *Piſci*

mysterium? Sa. Licet, nisi velis effutire. La. Ah [1] pisci dixeris. Sa. Cum nihil audis, nisi hortamur, ordinamus, mandamus, consilium est: cum audis, jubemus, districte præcipimus, præsertim si accedant minæ excommunicationis, præceptum est. La. Quid, si debeam pistori meo, cumque solvendo non sim, fugere malim, quam conjici in carcerem; num pecco criminaliter? Sa. Non arbitror: nisi desit solvendi voluntas. La. Cur igitur excommunicor? Sa. Istud fulmen territat improbos, non adurit innocentes. Scis enim, & apud priscos Romanos fuisse leges diras ac minaces, sed in hoc ipsum tantummodo latas; qualis illa fertur è duodecim tabulis, [2] de dissecando corpore debitoris: [3] cujus ideo nullum exstat exemplum, quod non in usum, sed ad terrorem esset prodita. Jam [4] ut fulmen non agit in ceram aut linum, sed in æs: ita tales excommunicationes non agunt in miseros, sed in contumaces. Ea tamen, ut ingenue dicam, in hujusmodi frivolis adhibere fulmen à Christo traditum, propemodum esse videtur, quod veteres dicebant, [6] in lente unguentum. La. Num idem jus patri-

1 *Pisci dixeris*] Pisces mutos esse, declarat proverbium. Unde Plutarchus in Symposiacis existimat, Pythagoricos à piscibus abstinuisse, quod hos quasi suæ disciplinæ domesticos agnoscerent, propter ἐχεμυθίαν, id est, *silentium*: quod inter animantium genera piscibus est proprium.

2 *De dissecando corpore*] Vide Aulum Gellium de pœna talionis.

3 *Cujus id eo nullum*] Verba Agellii sunt lib. 20. cap. 1. Tertijs nundinis capite pœnas dabant debitores, aut trans Tiberim peregre venum ibant. Sed eam capitis pœnam sanciendæ fidei gratia, horrificam atrocitatis ostentu novisque terroribus metuendam reddiderunt. Nam si plures forent, quibus reus esset judicatus, secare si vellent, atque partiri corpus addicti sibi hominis permiserunt. Et quidem verba ipsa legis dicam, ne existimes, invidiam me istam forte formidare. TERTIIS, inquit, NUNDINIS. PARTIS. SECANTO. SI. PLUS. MINUS. VE. SECUERUNT. SE. FRAUDE. ESTO. Nihil profecto immitius, nihil immanius? nisi, ut re ipsa apparet, eo consilio tanta immanitas pœnæ denunciata est, ne ad eam unquam perveniretur. Addici namque nunc, & vinciri multos, videmus; quia vinculorum pœnam deterrimi homines contemnunt. Dissectum esse antiquitus neminem, equidem neque legi, neque audivi. Quoniam sævitia ista pœnæ contemni non quita est.

4 *Ut fulmen non*] Fulmen à Physicis triplex statuitur vel disjiciens, vel urens, vel perforans. Hoc autem parcens mollibus, duriora corpora comminuit. Ita vaginâ illæsâ, gladius eodem confringitur.

5 *In lente unguentum*] Dicitur, ubi plura inter se dissimilia miscentur: aut in

trifamilias in sua domo, quod episcopo in sua [1] diœcesi. SA. Arbitror, pro portione. LA. Et hujus præscripta similiter obligant? SA. Quid ni? LA. Edico, ne quis vescatur cæpis: quomodo periclitatur apud Deum, qui non paruerit? SA. Ipse viderit. LA. Posthac non dicam meis; præcipio, sed admoneo. SA. Sapies. LA. Verum perspicio, vicinum meum proximum esse periculo, & arreptum clam admoneo, ut sese subducat ab ebriosorum & aleatorum commercio: ille monitorem aspernatus, perditius incipit vivere, quam antea: num heic ullum obstringit admonitio? SA. Videtur. LA. Igitur neque consulendo, neque exhortando fugimus laqueum. SA. Imo non adfert laqueum admonitio, sed admonitionis argumentum. Etenim, si frater admonitus, ut crepidis uteretur, negligeret; nullo crimine teneretur. LA. Non heic percunctabor, quantum obligent præscripta medicorum. Votum obstringit ad pœnam gehennæ? SA. Maxime. LA. Omne? SA. Omnissimum; modo sit licitum, legitimum ac liberum. LA. Quid appellas liberum? SA. Quod nulla extorsit necessitas. LA. Quid est necessitas? SA. Est metus cadens in constantem virum. LA. Etiam in Stoicum? quem [2] si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinæ. SA. Istum [3] Stoicum mihi ostende, & respondebo. LA. Sed extra jocum; num famis aut infamiæ metus, [4] cadit in constantem virum? SA. Quid ni?

in hominem, aut in rem quampiam, quæ neutiquam in tempore adhibeatur iis, quibus minime congruit. Veluti si inter pocula de rebus gravibus ac theologicis disputare incipias. Lenticulæ enim vili legumini non convenit admiscere oleum aut unguentum odoratum. Belg. *'t Komt niet ter snee.*

1 *Diœcesi*] *Διοίκησις*, *administratio*. Latinis significat provinciam minorem, quam aliquis ei præfectus administrat, & cui jus dicit. tum eum tractum, in quem Episcopus jus exercet. Belg. *Een Stift.*

2 *Si fractus illabatur orbis*] Retulit verba ex Flacci Odis.

3 *Stoïcum mihi*] Stoïci ita dicti à *στοᾶ* sive porticu Athenis, in qua Zeno sectæ Stoïcæ institutor discipulos suos docebat. Inter alia mascula & severa dogmata hoc propugnabant, omnes affectus timoris, lætitiæ oportere tolli ex homine. Nullus autem id ipsum consecutus est: est enim id hominem ex homine tollere.

4 *Cadit in constantem*] Multis argumentis conatur adstruere Seneca, utpote Stoïcus, in sapientem non cadere in

ni? LA. Si filia [1] nondum emancipata clam nubat insciis parentibus, nec passuris, si sciant; legitimum erit votum? SA. Erit. LA. An sit, nescio: certe, si qua sunt, hoc est unum ex illorum numero, quæ, licet vera sint, tamen ob scandalum imbecillum silenda sunt. Quid si virgo, quæ ex auctoritate parentum contraxit [2] matrimonium cum sponso, [3] clam & invitis parentibus, voto semet addicat collegio sanctæ [4] Claræ; eritne licitum & legitimum? SA. Si fuerit solemne. LA. Num solemne est, quod in agro fit in obscuro monasteriolo? SA. Sic habetur. LA. Si eadem domi, paucis testibus [5] voto profiteatur perpetuam corporis integritatem, non erit legitimum? SA. Non. LA. Quam ob rem? SA. Quia sanctius votum obstat. LA. Eadem puella si vendat agellum, valebit contractus? SA. Non opinor. LA. Et valebit, si se ipsam dederit in potestatem alienam? SA. [6] Si se Deo dicaverit. LA. An non & votum privatum dicat hominem Deo? Et qui suscipit [7] sanctum conjugii sacramentum, nonne

injuriam aut metum in tractatu, cui titulus de Constantia Sapientis: quem vide.

1 *Nondum emancipata*] Emancipare, est quempiam in tua potestate sui juris facere.

2 *Matrimonium cum sponso*] Audiant contraria præcipientem votis illis diabolicis, (quibus à marito uxor & ab uxore maritus discedens impiis monasterii claustris se addicunt) Apostolum Pontificii. 1 Corinth. 7. vers. 39. Uxor alligata est lege, quamdiu vivit vir ipsius.

3 *Clam & invitis*] Recte addit autor ad Collegium Claræ: Clara enim ipsa, instinctu Francisci, parentes absque causa deserens, noctu ad Mariam de Portiuncula confugit. Ibi à monachis recepta & tonsa à Francisco ad Pauli templum deducitur. Parentes istius negotii certiores facti cum abducere conarentur, arripit illa altare & pertinacissime vitæ monasticæ adhæret.

4 *Clara*] Clara hæc Assisiensis, Francisci coætanea, patre milite, matre Ortulana superstitiosissima muliere nata. Ad exemplum Damiani quadraginta duos annos durissimam vitam egit. Ab Honorio III. privilegium recepit paupertatis. Circa annum, teste Nauclero, 1225. novum ordinem pauperum virginum erexit. Ordo hic, cui Innocentius IV. regulam præscripsit, dividitur in Observantinas, Reformatas & Vrbanissas.

5 *Voto profiteatur*] Istud votum perpetuæ castitatis temerarium: nemo quippe certus est, an continentiæ donum semper retenturus sit.

6 *Si se Deo dicaverit*] Videantur annotationes nostræ in colloquia, quibus titulus Virgo μισόγαμος & Virgo Pœnitens.

7 *Sanctam conjugii*] Inter sacramenta N. T. quæ à Pontificiis perperam septem recensentur, etiam reponitur Matrimonium. Verum quidem est, si vox Sacramenti late sumatur pro omni eo, quod aliquam rem sacram significat, conjugium esse Sacramentum: refert quippe vinculum Christi cum Ecclesia. Sed hac ratione

ne se dicat Deo? Et, quos Deus jungit, dicant se diabolo? De solis conjugibus dixit Dominus, *Quos Deus junxit, homo ne separet*. Ad hæc, cum adolescens vix dum pubescens, aut puella simplex, minis parentum, sævitia tutorum, improbis instinctibus monachorum, blanditiis & odiis protruditur in monasterium; num liberum est votum? SA. Si sint [1] doli capaces. LA. Ea ætas maxime capax est doli, ut cui facillime possis imponere. Quid, si proponam in animo, diebus Veneris abstinere à vino, perinde obstringit propositum, ut votum? SA. Non arbitror. LA. Quid igitur interest inter certum propositum, & votum tacita cogitatione conceptum? SA. Animus obligandi. LA. Negabas ante, heic valere animum. Propono, si queam; & voveo, sive queam, sive non queam? SA. Habes. LA. Habeo nebulas in pariete depictas, hoc est, nihil. Est igitur & in proposito dispicienda materiæ ratio? SA. Opinor. LA. Et ut illic à legis, ita heic à voti nomine cavendum? SA. Recte. LA. Si Romanus pontifex statueret, ne quis jungat matrimonium intra septimum propinquitatis gradum, admitteret crimen, qui duceret cognatam gradu sexto? SA. [2] Opinor; certe periclitaretur. LA. Quid, si episcopus suis ediceret, ne quis haberet rem cum uxore, nisi die Lunæ, Jovis & Sabbati, committeret crimen, qui clam aliis diebus uteretur uxore? SA. Arbitror. LA. Quid, si ediceret, ne quis [3] bulbis vesceretur? SA. Quid istuc ad pietatem? LA. Quia bulbi provocant libidinem. Quod de bulbis dico, idem dictum puta de

ratione non septem tantum, verum etiam infinita erunt Sacramenta. Si vero Sacramentum accipiatur pro externa & visibili ceremonia divinitus instituta, qua Deus invisibilem gratiam significat, exhibet & obsignat, conjugium in hoc sensu non est collocandum; definitio enim Sacramenti non illi competit.

1 *Doli capaces*] Ita loquuntur Jureconsulti. Aliter ex ambiguo jocatur, quasi doli capax, qui dolo est idoneus.

2 *Opinor; certe*] Quid ni? Si enim contra expressam Dei legem incestum sua pontificali indulgentiâ admittat; cur non majore jure gradus liciti matrimonii à Deo idem Antichristus evertere potest?

3 *Bulbis*] Bulbus genus est cepis. Radix rotunda tunicata. Belg. *Bolle, ronde Wortel*. Et bulbus, & eruca provocant Venerem: Unde Ovidius, *salaces* vocat *erucas*, Belg. *Rakette*.

de [1] erucis. SA. Hæreo. LA. Quid hæres? Unde eſt humanis legibus obligandi vis? SA. Ex dictis Pauli, [2] *Obedite præpoſitis veſtris.* LA. Hinc igitur obligat omneis epiſcoporum ac magiſtratuum conſtitutio? SA. Modo ſit æqua, juſta, & legitime lata. LA. Sed iſtius rei quis erit judex? SA. Ipſe, qui condidit. Nam ejus eſt interpretari, cujus eſt condere legem. LA. Ergo citra delectum eſt obediendum quibuſlibet conſtitutionibus? SA. Opinor. LA. Quid, ſi præpoſitus ſtultus & impius ferat legem impiam & iniquam? ipſius judicio ſtandum erit; & populus, cui nullum eſt judicandi jus, obtemperabit? SA. Quorſum attinet ea ſomniare, quæ non fiunt? LA. Qui ſubvenit parenti, non ſubventurus, niſi lex cogeret, num implevit legem? SA. Non arbitror. LA. Quî ſic? SA. Primum non ſatisfacit animo ejus, qui condidit legem: deinde [3] voluntati impiæ addit hypocriſin. LA. Qui jejunat, non jejunaturus, niſi [4] præciperet eccleſia, num ſatisfacit legi? SA. Mutas & auctorem legis, & materiam. LA. Confer igitur Judæum ſic jejunantem diebus præſcriptis, ut, ni lex hunc adigat, non ſit jejunaturus, cum Chriſtiano ſervante jejunium ab hominibus indictum, haud quaquam ſervaturo, ſi legem tollas: aut ſi mavis, Judæum abſtinentem à carne ſuilla, & Chriſtianum abſtinentem à carnibus & lactariis die Veneris. SA. Infirmitati nonnihil reluctanti legi, puto, paratam eſſe veniam; certo propoſito legem adverſanti & obmurmuranti non item. LA. Atqui fateris, leges divinas non [5] ſemper obligare ad pœnam gehennæ?

1 *Eruca*] Herba. Belg. *Rakette.*

2 *Obedite præpoſitis veſtris*] Verba Pauli ad Rom. 13. verſ. 1. ita ſonant: *Omnis anima poteſtatibus ſupereminentibus ſubjecta eſto. Non enim eſt poteſtas, niſi à Deo.*

3 *Voluntati impiæ*] Ἐκ ψυχῆς, quippe Deus obedientiam ſibi ſecundum legem præſtari exigit

4 *Præciperet eccleſia*] Iejunia Pontificiorum à Romanâ eccleſiâ indicta plane ſuperſtitioſa ſunt: utpote quæ pro opere meritorio, placatorio & ſatisfactorio habentur, ſpecie divini cultus: & dierum obſervationibus & ſuperſtitioſo quorundam ciborum diſcrimine celebrantur.

5 *Semper obligare*] Siccine? Non obligant omnes leges divinæ ad pœnam infernalem? Cum interim maledictio promulgara ſit omnibus, qui non manſerint in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis, ut ea faciant.

1 *Tri-*

hennæ? Sa. Quid ni fatear? La. nec audes fateri, esse legem humanam, quæ non obligat ad eandem pœnam, sed hominem relinquis in ancipiti? Videris igitur aliquanto plus [1] tribuere legibus hominum, quam Dei. Mendacium & obtrectatio suapte natura sunt mala, & à Deo prohibita; & tamen fateris, esse aliquod [2] mendacii & obtrectationis genus, quod non obliget ad pœnam gehennæ; nec audes eum, qui quomodocunque vescitur carnibus in die Veneris, liberare à pœna gehennæ. Sa, Non est meum quenquam absolvere aut damnare. La. Si divinæ leges & humanæ pariter obstringunt, quid igitur interest inter has & illas? Sa. Nimirum quod, qui violat legem humanam, immeditate peccat adversus hominem, (si mihi concedes scholasticorum flosculis uti) meditate adversus Deum; qui violat legem divinam, contra. La. Quid refert, utrum prius miscueris acetum, an absynthium, cum mihi utrumque sit ebibendum? Aut qui refert, utrum lapis à me vulnerato repercussus feriat amicum, an ordine verso? Sa. Hoc didici. La. Et, si ex materia circumstantiisque sumitur obligandi modus in utrisque legibus; [3] quid interest inter auctoritatem Dei, & hominum? Sa. Impia percunctatio. La. Attamen multi credunt, plurimum interesse. Deus tulit legem per Mosen, nec licet violare: idem [4] fert leges per Pontifices, aut certe consilium; quid interest inter has & istas? Lex Mosis per hominem, leges nostræ per homines. Et videntur minus ponderis habere, quæ Deus tulit per unum Mosen, quam

1 *Tribuere legibus*] Id summa ope, at non sine summa blasphemia, urgent Papicolæ: ut posthabitis legibus divinis, humanas & impias suas constitutiones supra divinas obtrudant.

2 *Mendacii & obtrectationis*] Laxant in hoc negotio habenas Pontificii, quas tamen Deus lege sua arctissime constringit: mendacium officiosum, quo quis juvatur, ex peccatorum ordine proturbantes. Eadem impia libertate utuntur in reservationibus mentalibus aliisque istius farinæ.

3 *Quid interest*] Egregie & præsenti quæstioni congruenter dicebat filiis suis sacerdos Heli, 1 Sam. 2. vers. 25. Si peccaverit ullus in alterum, judicabit eum magistratus: sed si in Jehovam ullus peccar, quis oret illum?

4 *Fert leges*] Nihil minus: Deus non fert leges per Antichristum.

quam quæ Spiritus Sanctus edit per [1] frequens episcoporum & eruditorum concilium. SA. De Spiritu Mosis dubitare non licet. LA. Paulus in episcoporum vicem venit. Quid igitur interest inter Pauli præcepta, & cujuslibet episcopi? SA. Quia sine controversia Paulus scripsit afflatus Spiritu. LA. Hæc scriptorum auctoritas quousque se porrigit? SA. Arbitror non ultra Apostolos, nisi quod conciliorum est inviolata auctoritas. LA. Quare de Pauli Spiritu dubitare non licet? SA. Quia obstat [2] ecclesiæ consensus. LA. De episcopis dubitare licet? SA. De his nihil temere suspicandum, nisi res ipsa palam clamitet quæstum, aut impietatem. LA. Quid de conciliis? SA. Non licet, si fuerint rite & per Spiritum Sanctum congregata, peractaque. LA. Est igitur aliquod concilium, in quod ista non competunt? SA. Esse potest. Quod ni esset, Theologi nequaquam adderent hanc exceptionem. LA. Videtur igitur & de conciliis dubitari posse. SA. Non arbitror, posteaquam fuerint Christianarum gentium [3] judicio consensuque recepta comprobataque. LA. Posteaquam excessimus [4] pomœria, quibus Deus voluit, circumscribi sacrosanctam illam & inviolabilem scripturæ auctoritatem, videtur mihi & aliud esse discrimen legum divinarum & humanarum. SA. Quod?

LA.

1 *Frequens episcoporum*] Blasphemum est conciliis asscribere tantum, quanrum Mosi. Nota sunt, quod unius concilii dogmata ab altero eversa sunt. Et nihilominus omnia Dei Spiritu acta? Belle quidem. Ergo simul Spiritu contradictionis & Dei concilia habita. Relegantur eâdem operâ Constanriensis, Lareranensis, Basiliensis aliorumque conciliorum acta, ad amussim verbo Dei repugnantia.

2 *Ecclesiæ consensus*] Imo & Sp. Sanctus in Pauli epistolis loquens.

3 *Judicio consensuque*] Concilia aut sunt Particularia aut Universalia. Illa ira errare possunr, ut fidei fundamentum evertant. Ecclesiæ quippe particulares, quas repræsentant, quandoque penitus deficiunt. Constat id exemplo Judaicarum, & ab hæreticis seductarum Ecclesiarum. Universalia vero, si legitima, nunquam ipsam arcem salutis oppugnant, licet in levioribus sæpe hallucinentur. Hinc Augustinus ait, priora concilia à posterioribus emendari opus habuisse.

4 *Pomœria*] Pomœria id est terminos præscriptos. At proprie loca ram intra, quam extra murum, quæ antiqui in condendis urbibus inaugurato consecrabant, neque patiebantur iis inædificari, Varroni ita dicta, quasi *postmœria*: nam vereres, quem nos murum, illi mœrum appellabant.

1 *Sane*

La. Leges divinæ [1] sunt immutabiles, nisi si quæ sunt ejus generis, ut significandi coërcendive gratia videantur ad tempus datæ, qaas & prophetæ desituras juxta carnalem sensum prædixerunt, & Apostoli jam omittendas docuerunt. Deinde, inter leges humanas existunt nonnunquam iniquæ stultæque & pestilentes; unde & abrogantur vel auctoritate Superiorum, vel consentiente neglectu populi. Tale nihil est in legibus divinis. Rursus humana lex suapte sponte cessat, ubi cessarit caussa, propter quam lata est: veluti, si constitutio juberet, singulos quotannis aliquid conferre in structuram templi, templo absoluto cessat rigor legis. ad hæc, lex ab hominibus lata, non est lex, nisi fuerit utentium consensu comprobata. Lex divina nec expendi debet, nec potest abrogari. Quanquam & Moses legem laturus, suffragia populi collegit, non quod hoc esset necesse, sed ut illos magis haberet obnoxios. Impudens enim est, legem comtemnere, quam tuo suffragio comprobaris. Postremo, cum leges hominum, quæ fere corporalia præscribunt: pædagogi sint ad pietatem, cessare videntur, ubi quis profecit ad spiritus robur, ut jam talibus cancellis non egeat, modo pro virili vitetur scandalum infirmorum, non malitiose superstitiosorum. Velut, si pater præscribat filiæ impuberi, ne bibat vinum, quo tutior sis illius virginitas usque ad nuptias; cum adoleverit, jamque viro tradita fuerit, non tenetur præcepto patris. Multæ leges habent [2] instar pharmacorum; ea vero mutantur, & cedunt pro re nata, ipsis etiam

1 *Sunt immutabiles*] Nota distinctio legum divinarum in moralem, ceremonialem & forensem. Ceremonialis sub Euangelio honorifice sepulta ob reverentiam Dei, à quo quondam instituta, & per Christum abrogata. Gal. 4. v. 5. Eph. 2. v. 14. 15. Coloss. 2. v. 14. Forensis seu judicialis itidem duravit ad adventum Messiæ: nam ad hoc tempus consistere debuit Politia Judæorum, secundum Jacobi vaticinium. Genes. 49. v. 10. Ita ut Christiani non teneantur suas respublicas juxta hujus normam administrare: quamquam immutabile mansit, quod ex illa lege juri naturæ innititur. De morali autem lege ait Christus Matt. 5. v. 18. Amen dico vobis, usque dum præterierit cœlum & terra, jota unum aut unus apex nequaquam præterierit ex lege.

2 *Instar pharmacorum*] Φάρμακον tam pro veneno, quam salutifero medicamento sumi solitum.

etiam medicis approbantibus; qui, si semper iisdem uterentur remediis à veteribus proditis, plures occiderent, quam sanarent. SA. Multa tu quidem congeris, quorum nonnulla placent, aliqua displicent, quædam non intelligo. LA. Si lex episcopi quæstum evidenter oleat, hoc est, statuat, ut singuli parochi bis in anno emant aureo ducato jus absolvendi à casibus, quos vocant Episcopales, quo plus extorqueat à suis; obtemperandum censes? SA. Censeo, sed interim clamandum adversus legem iniquam, exclusa semper seditione. Sed unde hic mihi percunctator lanio? [1] Tractent fabrilia fabri. LA. Hujusmodi quæstionibus sæpe torquemur in conviviis; interdum [2] diatriba fervescit ad pugnam & sanguinem. SA. Pugnent, qui volent: ego censeo, leges majorum esse reverenter suscipiendas, & observandas religiose, velut à Deo profectas; nec esse tutum, nec esse pium, de potestate publica sinistram concipere, aut serere suspicionem. Et, si quid est tyrannidis, quod tamen non cogat ad impietatem, satius est ferre, quam seditiose reluctari. LA. Ista quidem ratione fateor, bene consultum rebus eorum, qui dignitate pollent; tecum sentio; nec illis invideo. Cæterum lubens audiam rationem, qua consulatur & populi vel libertati, vel commodis. SA. Deus non destituet populum suum. LA. Verum, ubi interim illa libertas Spiritus, quam Apostoli promittunt ex Euangelio, quam Paulus toties inculcat clamans, *Regnum Dei non est esca & potus*; [3] *& quod filii non simus sub pædagogo, nec amplius serviamus elementis hujus mundi*; aliaque innumera: si tanto pluribus [4] constitutionibus onerantur Christiani, quam Judæi, & si arctius obli-

1 *Tractent fabrilia fabri*] Admonet, unumquemque artificem in suis negotiis exerceri oportere. Et *ne sutor ultra crepidam*, quasi nemo de iis judicare conetur, quæ sunt ab ipsius arte ac professione aliena: nam, quam quisque novit artem, in hac se exerceat.

2 *Diatriba*] Διατριβὴ, *disputatio*; item locus, ubi exercent se Philosophi

3 *Et quod filii*] Vide Paulum ad Galat. 2. v. 4. 5. & Gal. 3. v. 23. 24. 25.

4 *Constitutionibus*] Pluribus certe & gravioribus constitutionibus, directe cum libertate Christiana pugnantibus, Pontificia religio premitur, quam olim sub Veteri fœdere Judaismus, cujus jugum nec Apostoli nec Patres ferre potestant, teste Petro.

1 Non

obligant hominum leges, quam pleraque à Deo tradita præcepta? Sa. Dicam, Lanio. [1] Non in hoc est Christianorum libertas, ut liceat illis facere, quæ velint, liberis à constitutionibus humanis: sed quod ex fervore Spiritus ad omnia prompti, lubentes & alacres ea faciunt, quæ præscribuntur, nimirum filii potius, quam servi. La. Expedite: sed erant & sub lege Mosaica filii, & sunt sub Euangelio servi; atque adeo vereor, ne maxima pars hominum; siquidem servi sunt, qui lege coacti suum officium faciunt. Quid igitur discriminis inter novam & veterem? Sa. Meo judicio, multum interest. Quod vetus sub involucris docuit, nova sub oculos posuit: quod illa sub ænigmatibus prædixit, hæc dilucidius ostendit: quod illa subobscure promisit, hæc exhibuit maxima quidem ex parte: illa tradita erat uni genti, hæc ex æquo docet omnes salutem: illa paucis prophetis & eximiis viris impertiit insignem illam & spiritualem gratiam; hæc omne donorum genus largiter effudit in omnium ætatum, sexuum & nationum homines; linguas, sanationes, prophetias, miracula. La. Ubi nunc igitur ista? Sa. Cessarunt, non interierunt: vel quia non est opus, jam evulgata Christi doctrina, vel quia plerique titulo tantum Christiani, fide, quæ est miraculorum architectrix, caremus. La. Si propter incredulos ac diffidentes opus est miraculis, talium nunc plena sunt omnia. Sa. Est incredulitas simpliciter errans, qualis erat Judæorum [2] obmurmurantium Petro, quod Cornelii familiam rece-

1 *Non in hoc est Christianorum*] Christianorum libertas consistit; primo in liberatione à peccato & morte; secundo à lege morali, non quoad obedientiam, sed necessitatem perfecte præstandi ad justitiam consequendam, & quoad rigorem & obligationem ad pœnam: tertio in donatione Spiritus Sancti, eximentis miseram cæcitatem, illuminantis prædicatione Euangelii & vivificantis: quarto in liberatione à lege ceremoniali & multo magis traditionibus humanis, cultus gratia institutis, ut & necessitate legalia observandi de rebus mediis; qualia sunt, delectus ciborum, observationes dierum & similia.

2 *Obmurmurantium Petro*] Historia exstat Actor. 11. v. 1. 2. 3. Audierunt autem Apostoli & fratres, qui erant in Judæa, Gentes etiam recepisse sermonem Dei. Quum igitur ascendisset Petrus Hierosolymam, disceptarunt adversus

recepisset ad Euangelii gratiam: qualis erat gentium, quæ religionem, quam à majoribus acceperant, putabant, esse salutiferam, & Apostolorum doctrinam esse superstitionem peregrinam: hi conspectis miraculis conversi sunt. Nunc, qui [1] diffidunt Euangelio, tanta luce per universum orbem coruscante, non simpliciter errant, sed excæcati malis affectibus nolunt intelligere, ut bene agant: hos nulla miracula reducerent ad mentem meliorem. Et sanandi tempus nunc est, puniendi post futurum est. LA. Quanquam multa dixisti satis probabiliter, tamen mihi propositum est, non fidere salsamentario; sed adibo Theologum quendam eximie doctum: quidquid is de singulis pronunciaverit, cœlestis oraculi vice fuerit. SA. Quis iste? Pharetrius? LA. Ille simpliciter delirat & ante annos, dignus, qui concionetur deliris aniculis. SA. Bliteus? LA. An ego tam loquaci sophistæ credam? SA. Amphicolus? LA. Nunquam ei credam in solvendis quæstionibus, cui meo malo credidi carnes meas. An ille bona fide solvat [2] problemata, qui pessima fide nondum solvit pecuniam? SA. Lemantius? LA. Non utor cæcis ad indicandam viam. SA. Quis igitur? LA. Si scire vis, Cephalus est, vir trium linguarum, & omnis politioris litteraturæ perpulchre gnarus, tum in sacris voluminibus & vetustis Theologis diu studioseque versatus. SA. Dabo rectius consilium. Eas ad inferos; illic invenies [3] Rabbinum Druinum, uni * Tenedia bipenni dissecа-

versus eum, qui erant ex circumcisione: dicentes ad viros præputium habentes, introisti & una edisti cum illis.

1 *Diffidunt Euangelio*] Desierunt miracula cum Apostolis & primis illis doctoribus: nam confirmatâ Euangelii doctrinâ non erant amplius necessaria. Hinc eleganter Augustinus: Portentum est, qui adhuc portenta & miracula ad Euangelii doctrinam confirmandam flagitat. Definitur autem miraculum opus arduum & inusitatum vi divina, quæ omnem facultatem naturæ creatæ superat: ad id editum, ut admiratione sentientes afficiat, & fidem erga sermones Dei confirmet. Non debuit diu usus miraculorum in ecclesiis esse, ne eorundem dignitas exolesceret. Id indicat Augustinus, ubi ait, miracula non moverent, nisi mira essent, & mira non essent, si solita essent.

2 *Problema*] Est illud, quod objicitur. Vel quæstio, quæ proponitur; à *προβάλλω*, *objicio*.

3 *Rabbinus*] Magister Judaïcus; à *Rabbi*, magister. Matth. 8. 19.

* *Tene-*

ſecabit omnes tuas quæſtiunculas. La. Tu præi, quo mihi viam appares. Sa. Sed extra jocum: Eſtne verum, quod narras, datam poteſtatem veſcendi carnibus? La. Ludebam, [1] te ut urerem. Et, ſi Romanus Pontifex id vellet maxime, ordo ſalſamentariorum moveret ſeditionem. Deinde mundus eſt plenus [2] Phariſaïcis hominibus, qui non alia re ſibi poſſunt vindicare ſanctimoniam, niſi talibus obſervatiunculis: hi nec paterentur, ſibi detrahi jam partam gloriam, nec ſinerent, minoribus plus eſſe libertatis, quam ipſis fuit. Ne in lanionum quidem rem eſſet, permitti liberum quarumlibet rerum eſum. Tum enim varius eſſet eventus noſtræ negotiationis; nunc certius eſt lucrum, & minus aleæ, minuſque laborum. Sa. Veriſſima prædicas; ſed eadem incommoditas ad nos rediret. La. Gaudeo, tandem inventum aliquid, in quo ſalſamentario cum lanione conveniat. Jam, ut incipiam & ipſe ſerio loqui, quemadmodum fortaſſis expediret, populum Chriſtianum paucioribus conſtitutiunculis obſtringi, præſertim ſi quæ non multum, aut nihil conducunt ad pietatem, ne dicam, officiunt: ita non libet ab iſtis ſtare, qui omnes omnium hominum conſtitutiones rejiciunt, neque flocci faciunt. Imo ob hoc ipſum multa faciunt, quia præceptum eſt, ne faciant. Attamen demirari non poſſum in pleriſque rebus præpoſtera mortalium judicia. Sa. Idem nec ego ſatis admirari poſſum. La. [4] Cœlum terræ miſcemus, ſi quid periculi ſuſpicamur, ne

* *Tenedia bipennis*] Conveniet in eos, qui nimium ſeverè judicant ac puniunt: aut qui celeriter expediunt controverſias & litium ambiguitates. Inde translatum, quod olim rex Tenedi ſecurim geſtans, lites audire conſuevit: cauſaque judicata, protinus eum, qui feciſſet injuriam, ſecuri percuteret.

1 *Te ut urerem*] Urerem, id eſt cruciarem, vexarem: iſta enim ſignificatione per tranſlationem ſæpius invenitur.

2 *Phariſaïcis hominibus*] Phariſaïcus per antonomaſian pro ſubdolo, fucato, hypocrita: tales Phariſæi, quos vivis coloribus deſcriptos invenies à Chriſto Matth. 23.

1 *Et minus alea*] Alea proprie teſſera vel ipſe ludus teſſerarum: Metaphoricè pro quavis fortuna & periculo, ut hoc loco.

4 *Cœlum terra miſcere*] Proverbialis hyperbole eſt pro eo, quod eſt omnia perturbare, nihilque non facere Sic Juvenal. *Clames licet, & mare cœlo confundas.*

ne quid decedat ponderis ſacerdotum conſtitutionibus auctoritatique: & dormitamus, cum imminet evidens periculum, ne tantum tribuamus hominum auctoritati, ut auctoritati divinæ minus tribuatur, quam oportet. [1] Sic à Scylla declinamus, ut non metuamus Charybdim, malum exitialibus. Debetur epiſcopis ſuus honos; quis negat? præſertim ſi agunt, quod dicuntur. Sed impium eſt, honores ſoli Deo debitos transferre in homines, &, dum impenſe reveremur hominem, parum revereri Deum. Honorandus Deus in proximo, venerandus in proximo; ſed interim adhibenda cautio, ne Deus per hanc occaſionem ſuo fraudetur honore. SA. Itidem videmus, multos in tantum fidere [2] corporalibus cæremoniis, ut his freti negligant ea, quæ ſunt veræ pietatis; ſuis meritis arrogantes, quod eſt divinæ largitatis, & ibi conſiſtentes, unde gradus erat ad perfectiora, & ex his rebus proximum calumniantes, quæ [3] per ſe nec bonæ ſunt, nec malæ. LA. Quin in eadem re cum duo ſunt, quorum alterum altero præſtantius, ſemper deterioris eſt nobis potior ratio. Corpus, & quæ corporis ſunt, ubique pluris fiunt, quam ea, quæ ſunt animi. Et hominem occidiſſe, pro gravi crimine ducitur, ut eſt: at peſtifera doctrina, [4] vipereis inſtinctibus corrupiſſe mentem hominis, ludus eſt. Si ſacerdos alat capillitium, aut veſtem ſumat hominis profani, rapitur in carcerem, acriter punitur: ſi bibat

1 *Sic à Scylla, &c.*] Evitata Charybdi in Scyllam incidi: hoc eſt, dum vito gravius malum, in alterum diverſum incidi. ut *Incidit in Scyllam cupiens vitare Charybdim.* B. *Uyt 't vagevier in de hel.*

2 *Corporalibus cæremoniis*] Graphice depingit Pontificiorum ſuperſtitiones. Quantum, bone Deus, tribuunt externo cultui ab hominibus invento! Quam fidunt ſuis operibus, quæ Deo non ſine ſpirituali ſuperbia admetiuntur! Videantur ipſorum ſuperſtitioſæ & blaſphemæ preculæ ſanctis dictæ, ad numerum nodorum, peregrinationes religionis ergo, confeſſiones auriculares, communicationes miſſarum, eleemoſynæ, ſpontanea paupertas, cæca obedientia, punitiones corporum, jejunationes aliaque alia innumera: quibus umbris in tantum innituntur, ut ipſum corpus elabi ſibi ſinant.

3 *Per ſe nec bona ſunt*] Unico verbo adiaphora nuncupantur res nec bonæ nec malæ per ſe.

4 *Vipereis inſtinctibus*] Certe, ſicut anima præſtantior corpore, ita majus animam falſis doctrinis & hæreſibus infeciſſe & interfeciſſe, quam corpus.

1 *Ana-*

bibat in lupanari, si scortetur, si ludat aleam, si vitiet alienas uxores, si nihil attingat sacræ lectionis, tamen columna est ecclesiæ. Non excuso mutatam vestem, sed accuso præposterum judicium. SA. Imo, si non persolvat pensum precum horariarum, paratum est [1] anathema; si fœneretur, si [2] simoniam admittat, impune est. LA. Si quis videat Carthusianum aliter vestitum, aut vescentem carnibus, quam exsecratur, quam hórret, quam timet, ne terra dehiscens & spectatorem & spectatum absorbeat! idem si videat eum temulentum, mendacibus verbis in famam aliorum debacchantem, manifestis dolis imponentem tenui vicino, nemo perinde abominatur. Sa. Veluti, si [3] quis videat Franciscanum enodi cingulo cinctum, [4] aut Augustinensem non corio, sed lana cinctum, aut discinctum Carmelitam, aut [5] cinctum Rhodiensem: rursus, si percalceatum Franciscanum, aut

1 *Anathema*] Ἀνάθεμα seu Ἀνάθημα excommunicatio, exsecratio. Inde & anathematizare, diris devovere. Alioquin & anathema in sacris literis pro sacris oblationibus, re perditioni devota & ipsa perditione sumitur.

2 *Simoniam admittat*] Simonia nundinatio, qua quis pretio Ecclesiasticas functiones & dignitates, quæ mera sunt Spiritus Sancti dona, ambit & consequitur. Nomen invenit à Simone illo Mago, qui pecunia sibi comparare volebat Spir. Sancti dona. Actor. 8. vers. 18. 19. Quum conspexisset Simon, per impositionem manuum Apostolorum dari Spiritum Sanctum, obtulit iis pecunias, dicens: Date etiam mihi potestatem, ut, cuicunque imposuero manus, recipiat Spiritum Sanctum. Quantopere vero simonia in Papatu exerceatur, jam olim Baptista Mantuanus indicavit, ubi canit: Romæ venale esse cœlum & Deum ipsum, non tantum aurum, thus & honores.

3 *Quis videat Franciscanum*] De cultu & vario vestium genere videatur doctissimus liber Rodolphi Hospiniani de origine & processu Monachatus.

4 *Aut Augustinensem*] Quemadmodum Franciscanorum togæ cingulo nodis implicito constringuntur, ita Augustinensium coriacio. Ordinem hi falso ad autorem Augustinum deferunt. Quod & vulgatus versiculus innuit:

Mendici fratris induti vestibus atris,
Augustinus ego nomen habere nego.

Primus Augustinianorum institutor Guilielmus quidam Dux Vasconiensis Comes Pictaviensis, Bernardi discipulus, ut Volaterranus testatur. Post illius obitum admodum dispersi & in Guilielmitas, fratres Ioannis Boni, Fabalos, Brittinos, fratres pœnitentiæ Christi distincti sunt. Alexander IV. demum omnes in unum collegit, & regulam Augustini præscripsit.

5 *Cinctum Rhodiensem*] De Carmelitis alias actum. Rhodienses ab insula Rhodo in mari Carpathio Cariæ adjacente. Hanc à Christianis receptam anno 1311. tandem Solymanus Turcarum Imperio subjecit, deditionem faciente Liladamo militiæ Rhodiensis præfecto.

1 *Semi-*

aut [1] ſemicalceatum Cruciferum: nonne concitaret [2] Tyria (quod dici ſolet) maria! La. Imo, nuper apud nos ex duabus fœminis, quarum utramque dixiſſes prudentem, altera abortiit, altera [3] concidit ſyncope, quod conſpicerent Canonicum quendam ſacris virginibus præfectum, in propinqua vicinia, ſed tamen in publico, obambulare, qui veſtem lineam non haberet tectam nigro pallio. At eædem crebro viderant aves ejuſmodi comeſſantes, cantillantes, ſaltitantes, non addam cætera, nec ullam ſentiebant nauſeam. Sa. Sexui fortaſſe debetur venia. Opinor, tibi notum Polythreſcum. Is ægrotabat periculoſe: [4] phthiſis erat. Medici diu ſuaſerant, ut veſceretur ovis & lactariis; ſed fruſtra: eodem cohortabatur Epiſcopus. Ille, cum eſſet vir non indoctus, & Theologiæ [5] baccalaureus, videbatur citius emoriturus, quam utriuſque medici conſilio morem geſturus. Ita viſum eſt medicis & amicis, ut falleretur; parata eſt ſorbitio ex ovis & lacte caprino: dictum eſt lac amygdalinum. Ille lubens comedit, & idem aliquot diebus faciens, cœpit habere meliuſcule, donec puella quædam fucum prodidit. Ibi cœpit, quod comederat, revomere. At idem ſuperſtitioſus in lacte, nulla religione commotus eſt; quo minus abjuraret pecuniam mihi debitam. Nam

[1] Chiro-

1 *Semicalceatum Cruciferum*] De Cruciferorum origine admodum inter ſe digladiantur Scriptores. Illud maxume veriſimile eum expeditionibus in Syriam emerſiſſe. Cumque ordo labaſceret, Innocentius III. denuo erexit: quia Albigenſes, quorum cauſa Romæ magnus tumultus eſſet exortus, opera horum, cruce notatorum, crudeliter deleviſſet.

2 *Tyria maria*] Id eſt, ſummos tumultus. *Tyria* ergo *maria*, proverbio dicebatur, de re magnopere tumultuoſa, periculique plena. Feſtus Pompejus inde natum adagium indicat, quod Pœni Tyro oriundi, adeo potentes mari fuerunt, ut per hos omnibus mortalibus navigatio eſſet periculoſa.

3 *Concidit ſyncope*] Συſκοπὴ figura grammatica cum litera aut ſyllaba è medio vocis exſcinditur; à συſκόπτω concido, conſcindo. Hic autem ſyncope, ſeu ſyncopa eſt morbi ſpecies; nempe definiente Ægineta, præceps lapſus omnium facultatum, ſeu vitium in corpore humano.

4 *Phthiſis*] Pulmonum exulceratio, corpus univerſum ſenſim colliquans. Gr. φθόη, φθίσις. Belg. *Teering.*

5 *Baccalaureus*] *Baccalaureus* quid ſit, ante hac dictum, promotionis ſcil. primus gradus in Academiis, præcipue Pontificiorum.

1 *Chiro-*

[1]Chirographum ſimpliciter exhibitum clam ungui ſciderat: Delatum eſt jusjurandum; ego illi ceſſi. Is vero tam non gravatim recepit, ut optare videretur quotidianas ejuſmodi delationes. Quid hoc judicio perverſius? Peccabat adverſus mentem eccleſiæ, qui heic non obtemperarit ſacerdoti & medicis: & in perjurio manifeſto firmam habebat conſcientiam, tam infirmus in lacte. LA. Heic mihi ſuccurrit fabula, quam nuper Dominicanus quidam narravit in concione frequentiſſima, quo ſermonis amaritudinem (nam in die [2]paraſceues exponebat mortem Domini) jucundiore narratione dilueret. Virginem ſacram oppreſſerat adoleſcens: uteri tumor arguit factum, convocatus eſt virginum chorus, præſedit abbatiſſa. Accuſata eſt. [3]Inficiali ſtatui non erat locus. Argumentum erat neceſſarium. Confugit ad ſtatum qualitatis, niſi mavis tranſlationis. Oppreſſa ſum à valentiore. At ſaltem exclamaſſes. Feciſſem, inquit, ſed in dormitorio nefas eſt ſolvere ſilentium. Sit hæc fabula, modo fateamur, hoc ſtultiora geri permulta. Nunc dicam, quod his oculis vidi. Nomen hominis locique ſilebitur. Habebam affinem Priorem, abbati proximum, ordinis [4]Benedictini, ſed ex eorum numero, qui non veſcuntur carnibus, niſi extra locum, quem appellant magnum refectorium. Habebatur doctus, & ipſe volebat haberi, annos natus fere quinquaginta. Certare poculis, & hilareſcere vino, erat illi quotidianum. Duodecimo quoque die adibat [5]thermas publicas: illic dabatur opera purgandi renibus.

SA.

1 *Chirographum*] Quo debitor creditori debitum profitetur. Belg. *Een Obligatie*. ex χεὶρ, *manus*, & γράφω, *ſcribo*.

2 *Paraſceue*] Gr. παρασκευὴ, *præparatio*. Eo die Iudæi ſe parabant ad ſabbatum. Vox ſumpta videtur ex Exod. 16. 5. Proprie *paraſceue* ſabbati, eſt ea pars diei Veneris, quæ à nona hora incipiebat, & circiter duodecimam deſinebat, ubi ſolennia inibant. Etiam totus ille dies Veneris παρασκευὴ dicebatur. Belg. *Goe vrydagh*. Paraſceue ergò eleganter dicebatur ἡ προεόρτιος, id eſt, præcedanea feſti dies.

3 *Inficialis ſtatus*] Quum factum negatur. Qualitatis, quum defenditur, ut jure factum. Tranſlationis, quum culpa facti transfertur in alium.

4 *Benedictini*] Ordo hic autorem agnoſcit Benedictum quendam Nurſienſem: qui, teſte Trithemio, obiit a. 542.

5 *Thermæ*] Sunt aquæ naturaliter calidæ, è terræ viſceribus manantes: etiam artificialiter calentes. Belg. *Badtſtoeven*.

1 *Can-*

SA. Erat, unde id fieret? LA. Possidebat annue sexcentos florenos. SA. O paupertatem optabilem! LA. Ex vino & Venere incidit in phthisin. Desperantibus medicis, abbas imperabat esum carnium, addens illud terribile verbum, *sub pœna inobedientiæ*. Ille vix adigi potuit, ut moriens gustaret carnes, à quibus tot annis non abhorruerat. SA. Prior tali abbate dignus. Divino tamen, quos dicas: nam eandem fabulam & ab aliis audire memini. LA. Divina. SA. Nonne abbas est prægrandi obesoque corpore, lingua subblæsa? Prior humiliore statura, sed erecta, gracili vultu? LA. Divinasti. SA. Accipe par pari relatum. Audies, quod nuper ipse vidi, cuique non interfui solum, verum etiam propemodum præfui. Erant duæ monachæ, quæ visebant cognatos suos. Ubi venissent, quo volebant, famulus per oblivionem reliquerat codicem precum juxta consuetudinem ordinis & loci, in quo vivebant. Deum immortalem, quanta illic perturbatio! Non audebant cœnare, nisi dictis precibus vespertinis, nec sustinebant ex alio codice dicere, quam ex suo. Interim tota domus cœnaturiebat. Quid multis? [1] Cantherio recurrit famulus: sub multam noctem adfert relictum codicem. Dicuntur preces, vixque ad decimam cœnavimus. LA. Hactenus nihil audio, quod sit magnopere reprehendendum. SA. Nimirum dimidium duntaxat audisti fabulæ. Inter cœnandum cœperunt illæ virgines hilarescere vino: tandem risu soluto, jocis parum pudicis perstrepuit convivium; sed nemo licentius egit, quam illæ, quæ nisi dictis ex ordinis forma precibus, cœnare noluerunt. A convivio, lusus, choreæ, cantilenæ, reliqua non audeo commemorare. Sed plane vereor, ne quid ea nocte patratum sit parum virgineum, nisi me fallebant procemia, lascivi lusus, nutus & suavia. LA. Istam perversitatem non tam imputo virginibus, quam sacerdotibus, earum

1 *Cantherio*] Cantherius est equus, cui testiculi amputantur. Castrantur autem, ut ad onera portanda fiant aptiores, edomita ferocitate.

2 *Palma-*

earum curam gerentibus. Sed age, fabulam fabula pensabo, quin potius audies oculatam historiam. Hisce diebus aliquot conjecti sunt in carcerem, quod ausi sint die Dominico panem coquere, cum forte deesset. Equidem non damno factum, sed excutio judicium. Aliquanto post die Dominico, qui vulgo [1] *Palmarum* dicitur, forte erat, cur vicus propinquus mihi esset adeundus. Ibi tum ad horam diei ferme quartam è prandio, obvium habeo, rediculumne dicam, an miserandum spectaculum; arbitror, nulla Bacchanalia plus habuisse turpitudinis. Alii vacillabant huc illuc vino, non aliter, quam navis destituta rectore jactatur ventis & fluctibus. Erant, qui complexi brachium alterius sustinebant lapsantem, sed ipsi parum firmi: alii subinde cadebant, ægreque surgebant: nonnulli quernis frondibus erant coronati. SA. Magis conveniebat [2] pampineis; tum addendi [3] thyrsi. LA. Senior quidam [4] Silenum agens, sarcinæ in morem sublimis gestabatur humeris, eo gestu, quo solent olim efferri cadavera, pedibus eo porrectis, quo ibant, nisi quod pronus bajulatur, ne vomitu præfocaretur supinus. Is miser comvomebat suras & calcaneos extremorum bajulorum. Nec inter bajulos quisquam erat sobrius; plerique ridebant, sed sic, ut facile diceres, mentem abesse, Bacchi furor habebat omnes. Atque hac pompa civitatem ingressi sunt, idque clara luce. SA. Unde collegerant eam insaniam? LA. In vico propinquo vinum paulo vilius venditur, quam in urbe: eo se contulerant aliquot combibones, quo vilius insanirent, sed largius. Non enim minus impensum est pecuniæ, sed plus contractum est dementiæ. Hi, si gustassent ovum, velut admisso parricidio pertracti fuissent in

1 *Palmarum*] Est ille dies Dominicus, qui proxime antecedit ipsum pascha. Vocant autem *Palmarum diem*, ad memoriam Christi ingredientis Jerosolymam, & ab obvia turba ramis palmarum & faustis acclamationibus excepti.

2 *Pampineis*] Quia Baccho operabantur.

3 *Thyrsi*] Hastæ viteæ, quas gestabant agentes Bacchanalia.

4 *Silenum agens*] Silenus apud Virgil. inducitur senex Epicureus: est & Deus comes Bacchi.

1 *Je-*

in carcerem: cum præter omissam sacram concionem, præter neglectas preces vespertinas, in die tam sacro, tantum intemperantiæ publicitus esset admissum, nemo puniit, nemo detestatus est. Sa. Atqui, ne istuc tantopere mireris, in mediis urbibus, in popinis templo proximis, diebus quamlibet festis potatur, cantatur, saltatur, pugnatur tanto strepitu, tantoque tumultu, ut nec sacrum peragi, nec sacra concio possit exaudiri. Iidem, si eodem tempore consuissent calceum, aut si in die Veneris gustassent suillam, capitis accerserentur. Et tamen dies Dominicus ob hoc potissimum est institutus, quo vacaret audire doctrinam Euangelicam: & ideo vetitum consuere calceos, ut sit otium concinnandis animis. An non hæc mira judiciorum perversitas? La. Prodigiosa. Jam in ipso [1] jejunii præscripto, cum duo sint; alterum abstinentia [2] cibi, alterum delectus cibi; nemo nescit prius illud præcepti divini, aut certe juxta præceptum divinum esse; alterum veto non solum humanum, verum etiam [3] propemodum pugnans cum apostolica doctrina, utcunque hoc excusamus: tamen heic quoque præpostero judicio cœnare vulgo impune est, gustasse cibum ab homine vetitum, à Deo permissum, & item ab

1 *Jejunii præscripto*] Sex solidas rationes adfert Amesius, quibus Pontificiorum jejunia nervose oppugnat. 1. Quod stata quædam tempora, ex ordine recurrentia jejuniis dicantur. quod naturæ extraordinari ex occasione speciali pendentis, plane repugnat. 2. Quod illa tempora nonnunquam producant ultra spatium, vel exercitio extraordinario, vel abstinentiæ jejunii congruens: ut in quadragesima. 3. Quod delectum quendam habent ciborum & ridiculum, dum carne abstineut, vino & cupediis utuntur: & impium, quia carne abstinent, tamquam pro illo tempore, immunda, quæ est doctrina dæmoniorum. 4. Quod hæc tempora & hunc ciborum delectum, legibus humanis & conscientiam obligantibus, toti Ecclesiæ obtrudunt: eaque magis rigidis & severis pœnis sanciunt, quam legem ipsam Dei. 5. Quod cultum collocent, in ipsa abstinenria, quam præscribunt. 6. Quod satisfactionem & meritum suis jejuniis adscribunt.

2 *Cibi*] Hæc abstinentia non tantum circa cibum & potum, sed etiam alia omnia versatur, quibus voluptati corporeæ indulgetur. Dan. 10. vers. 3. Et talis ac tanta esse debet, ut ex illa aptiores reddamur ad extraordinariam humiliationem. Ezech. 8. vers. 21.

3 *Propemodum pugnans*] Mitigatio per vocem *propemodum* omittenda: imo delectus ille ciborum ex diametro pugnat cum Euangelica doctrina.

1 Esse

ab Apostolis, capitale est. Jejunium, tametsi non constat, [1] esse certo præceptum ab Apostolis, tamen illorum exemplis ac litteris commendatum est: at interdictum ciborum esum, quos Deus creavit [2] ad vescendum cum gratiarum actione, ut tueamur apud judicem Paulum, quot [3] lemmatis est opus? Et tamen toto passim orbe cœnatur affatim, nullus offenditur: si valetudinarius gustet pullum gallinaceum, periclitatur Christiana religio. In Anglia vulgus Quadragesimæ tempore, [4] justam cœnam apparat alternis diebus, nemo miratur: si febri periclitans tentet attingere jus pulli, plus quam sacrilegium admissum videtur. Apud eosdem in Quadragesima, quo jejunio ut [5] nihil antiquius, ita nihil [6] sanctius habitum est apud Christianos, impune cœnatur, ut dixi: si tentes idem extra Quadragesimam die Veneris, nemo feret. Si quæras; quam ob rem? allegant patriæ consuetudinem. Exsecrantur eum, qui regionis negligit consuetudinem: & ipsi sibi ignoscunt, qui negligant vetustissimam totius ecclesiæ consuetudinem. SA. Nec probandus est, qui sine caussa negligit consuetudinem patriæ,

1 *Esse certo præceptum*] Eleganter, ut solet, Amesius: in Novo Testamento jejunium, non est proprie medium cultus, vel qua efficit aliquid, ex institutione significat, vel coram Deo, vel coram hominibus, sed quatenus disponit ad extraordinarium exercitium cultus.

2 *Ad vescendum*] Locus exstat apud Paulum 1 Tim. 4. vers. 3. 4. Ubi hanc ciborum prohibitionem doctrinam Dæmoniorum nuncupat. Solidissimas ejus rei rationes paulo ante ex Beza dedimus, in hunc locum Paulinum commentante.

3 *Lemmatis*] Id est, argumentis; sed proprie argumentum futile, lemma dicitur.

4 *Justa cœna*] Satis magna.

5 *Nihil antiquius*] Nam institutionem Quadragesimæ, alii ad Telesphorum Papam referunt, alii antiquiorem statuunt.

6 *Sanctius*] Sanctitasne est? Quæ non nisi mera *κακοζηλία* & perversa Christi imitatio, quadraginta dies jejunantis. Quantum vero discrimen inter jejunium Christi & superstitiosorum quorundam Christianorum! Ille semel tantum jejunavit, nec id à quoquam unquam exegit. Hi singulis annis jejunant. Ille toto illo tempore nihil comedit: quod nuspiam mandant S. literæ, ut imitemur. Hi piscibus aliisque deliciis utuntur, non minus sapidis, quam carnes sunt. Eleganter Chrysostomus: *Non mandavit, inquit, tibi Dominus, ut jejunares quadragesima, quamvis id mandare potuisset. Quid ergo mandavit? Discite, inquit, à me, quia mitis sum & humilis corde.* Nihil sanctius ergo quadragesima? Imo nihil superstitiosius: utpote qua populo obtruduntur delectus ciborum, preculæ aniles, cantica impia & peregrinationes profanæ & idololatricæ. Dum interim de peccatis corrigendis nulla fit mentio.

Ii   1 *Miss-*

triæ, in qua vivit. LA. Nec ego criminor eos, qui Quadrageſimam cum Deo ventreque partiuntur, ſed indico præpoſterum de rebus judicium. SA. Cum dies Dominicus præcipue legatur inſtitutus, quo populus ſimul conveniret ad audiendum ſermonem Euangelicum: qui non audit [1] miſſam, abominabilis eſt: qui negligit concionem, malens pila ludere, purus eſt. LA. Quantum flagitium admiſſum exiſtiment, ſi quis ſumat [2] Euchariſtiam illotis [3] faucibus? quam nihil trepidant, cum idem faciunt illoto animo, perverſiſque cupiditatibus ſordidato? SA. Quam multi ſunt ſacerdotes, qui citius mortem oppetant, quam ſacrificent calice & patina nondum ab epiſcopo conſecrata; aut quam ſacrificent veſte quotidiana? At inter hos, qui ſic affecti ſunt, quam multos videmus, qui non verentur ad ſacram menſam accedere, noctis proximæ crapula adhuc temulenti? Quanta trepidatio, ſi forte contigerint corpus Domini, ea manus parte, quæ ſacro oleo contacta non fuit? Quin eadem religione diſpicimus, ne profanus animus offendat Dominum? LA. Vaſa ſacra non attingimus, & piaculum admiſſum arbitramur, ſi id forte acciderit; & interim viva templa Sancti Spiritus, quam ſecuri violamus? SA. Humana conſtitutio vetat, ne nothus, claudus, aut luſcus recipiatur ad ſacra miniſteria. Hic quam ſumus difficiles? & tamen interim paſſim recipimus indoctos, aleatores, temulentos, milites & homicidas. Dicunt, Latent nos animorum

1 *Miſſam*] Miſſæ vocabulum Pontificii quidam ad Hebraicum *Maſath* vel *Miſſach* deducere ſtudent: at fruſtra. Origo notior eſt. Nempe ex veteri Eccleſia orta, ubi diaconus non communicaturos dimittens, clara voce clamabat: *Ite, miſſa eſt.* Quod autem Eraſmus hic narrat, revera etiamnum in Papatu obtinet.

2 *Euchariſticam*] Varia nomina invenit in S. Scriptura & apud Patres cœna Domini, nempe *menſa Domini*, *communicationis corporis Chriſti*, *communionis*, *Novi teſtamenti*, corporis & ſanguinis Domini, fractionis panis, & Græcis ἀγάπης, συνάξεως, ut & à gratiarum actione εὐχαριστίας. Quæ omnes impropriæ loquutiones.

3 *Faucibus*] Dicit faucibus: quandoquidem ſacrificulus communicanti hoſtiam orbicularem in os ingerit, contra Chriſti inſtitutionem & veteris Eccleſiæ morem. Præcipue cum verbum λαμβάνειν, à Christo uſurpatum, proprie accipitur de *accipere manu*.

1 *Oscul-*

rum morbi. De [1] occultis non loquor, de his loquor, quæ magis in propatulo sunt, quam vitia corporis. La. Sunt & episcopi, qui ex functionibus nihil sibi vindicant, præter rationes, aliaque sordida: concionandi munus, quæ prima dignitas est episcopi, cedunt quamlibet sordidis; haud quaquam facturi, nisi præpostero judicio tenerentur. Sa. [2] Qui festum diem violat ab episcopo quopiam institutum, rapitur ad pœnam, Et satrapæ quidam, qui tot constitutionibus pontificum & conciliorum, tot fulminibus fortiter contemptis, impediunt [3] canonicas electiones; opprimunt immunitates ecclesiasticorum, ne his quidem parcentes domibus, quæ fovendis senibus, ægrotis & egenis ex piorum hominum eleemosynis institutæ sunt: abunde Christiani sibi videntur, si sæviant in levissimarum rerum prævaricatores. La. [4] Præstat satrapas missos facere; loquique de salsamentis & carnibus. Sa. Assentior; redeamus igitur ad jejunium & pisces. Audivi, Pontificum leges nominatim excipere pueros, senes, ægrotos, invalidos, gravem laborem sustinentes, gravidas, lactantes, ac vehementer tenues. La. Idem & ipse frequenter audivi. Sa. Rursus audivi præcellentem quendam Theologum, [5] opinor, Gersoni nomen esse, hoc addere, si quis exstiterit caussæ paris momenti, cum his, quæ pontificum leges nominatim excipiunt, similiter cessare vigorem præcepti. Sunt enim corporum peculiares habitus, qui reddunt capitaliorem inediam, quam morbus evidens; & sunt vitia, morbive, qui non apparent, cum revera plus habeant discriminis. Proinde, qui sibi notus est, nihil opus habet consulere sacerdotem; quemadmodum infantes non consulunt sacerdotem, quia

1 *Occultis*] Recte: nam de occultis non judicat Ecclesia.

2 *Qui festum*] Sed qui à Deo institutum sabbathum violat, impune id illi.

3 *Canonicas electiones*] Ut nempe Canonicorum reditus in proprium commodum convertant.

4 *Præstat satrapas*] Satrapa, ut ante dictum, vox Persica, Provinciæ præfectum designans.

5 *Opinor Gersoni*] De Gersonis eruditione, vita & morte consule, quæ superius annotata.

quia causa eximit illos à lege. Et qui pueros, aut vehementer senes, aut alioquin invalidos adigunt ad jejunium, aut esum piscium, bis peccant primum adversus fraternam caritatem; deinde adversus mentem pontificum, qui nolunt, eos involvi lege, quibus observata perniciem adferret. Christus, quidquid instituit, ad sanitatem animi & corporis instituit. Nec ullus Pontifex sibi vindicat tantam potestatem, ut sua constitutione quenquam adigat ad vitæ discrimen. Veluti, si quis ex inedia vespertina contrahat [1] insomniam, & ob insomniam periclitetur [2] paraphrenesi, simul & adversus ecclesiæ mentem, & adversus Dei voluntatem homicida est sui. Principes quoties commodum est, edita lege minantur supplicium capitale. Quid illis liceat, non definio: illud dicam, tutius facerent, si non infligerent mortem corporis, nisi ob caussas in divinis litteris expressas. In odiosis Dominus longius avocat ab extrema linea, velut à perjurio, vetans omnino jurare, in homicidio prohibens irasci: nos ob humanam constitutionem ad extremam homicidii lineam impellimus, quam vocamus necessitatem. Imo, quoties apparet causa probabilis, caritatis est ultro hortari proximum ad ea, quæ postulat corpusculi imbecillitas. Et, si nulla apparet causa, tamen Christianæ charitatis est benigne interpretari, quod recto animo fieri potest, nisi qui comedit, præ se ferat manifestum ecclesiæ contemtum. Contumaciter ac seditiose vescentes, recte punit magistratus profanus: at, quid quisque domi suæ pro corpusculi sanitate comedat, medicorum est curare, non magistratuum. Quod si quorum improbitas hinc quoque concitet tumultum; ipsi seditionis accersantur, non is, qui servivit valetudini, [3] nec divina, nec humana lege violata. Heic

1 *Insomniam*] Insomnia Græcis ἀϋπνία, qua quis se somno non potest dare. Alioqui insomnia in plurali, neut. gen. Græcis ἐνύπνια, quæ in somnis videmus, præcipue tristiora.

2 *Paraphrenesis*] Desiratio. Id est, levior insania.

3 *Nec divina*] Certe, qui cibos aut carnes, vetitas humanis constitutionibus Pontificum, comedit, nullo modo legem

Heic certe non in loco prætextimus auctoritatem pontificum, quorum tanta est humanitas, ut, ubi cognorint caussam haud absurdam, ultro invitent ad ea, quæ postulat valetudo, diplomatis arment adversus malorum obtrectationes. Denique per universam Italiam patiuntur, in certis macellis vendi carnes, nimirum illorum saluti consulentes, quos illa lex non adstringit. Quin & in concionibus sacris audivi, Theologos paulo minus Pharisaïcos dicere, Nihil est, quod vereamini cœnæ tempore sumere panem unum, & [1] heminam vini cerevisiæve, propter imbecillitatem humani corporis. Si tantum sibi sumunt auctoritatis, ut pro cœna cœnulam indulgeant validis, idque contra præceptum ecclesiæ, quæ jejunium indixit, non cœnulam; cur non audent justam cœnam permittere iis, quorum imbecillitas hoc requirit, & pontifices expressis caussis declararunt sibi placere? Dicatur zelus, si quis durius tractet corpus suum: nam sibi quisque notus est: at ubi pietas, ubi charitas istorum, qui contra legem naturæ, contra legem Dei, contra sensum legis pontificiæ, fratrem imbecillem, spiritu promtam, corpusculo infirmum, ad mortem adigunt, aut morbum morte duriorem? LA. Suggerit mihi tua commemoratio quiddam, quod ante biennium vidi. Erotem nosti, virum jam natu grandem, videlicet sexagenarium: valetudine plus, quam vitrea, tum quotidianis morbis, iisque atrocissimis, gravissimisque studiorum laboribus sic afflicta, ut vel [2] Milonem possint dejicere: ad hæc occulta quadam naturæ proprietate, vel à puero sic & abhorrens à piscium esu, & impatiens inediæ, ut nunquam id tentarit absque

legem Dei violat. Christi verba sunt Matth. 15. v. 11. *quod ingreditur os, non coinquinat hominem.* Et Pauli: *Quicquid vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes*: ut & ejusdem alibi: *omnia munda mundis; coinquinatis autem nihil est mundum.* Et ad Colos. *Nemo vos judicet in cibo & potu.*

1 *Hemina*] Mensuræ genus, sextarii dimidium.

2 *Milonem*] Milo Crotoniates, athleta, qui taurum in Olympico certamine ictu nudæ dextræ occidisse dicitur, & sine fatigatione per stadii spatium suprà humeros portasse, totumque eo die comedisse. *V. Perizon. ad Ælian. L. 2. Var. Histor. c. 24. & L. 12. c. 22. Herodot. L. 3. c. 137.* A.

absque capitis discrimine: postremo diplomatis pontificum abunde communitus adversus Pharisaïcas linguas. Is nuper eo vocantibus amicis, inviserat civitatem [1] Eleutheropolim, non omnino suo nomini respondentem. Erat autem Quadragesimæ tempus: datus est unus atque alter dies amicorum affectibus. Interim vescebatur piscibus, ne quem offenderet, cum haberet præter necessitatem à pontifice diploma, per quod licebat vesci quibuslibet. Jam præsentiebat morbum imminentem, quem habebat familiarem, sed morte crudeliorem: parat abitum, & res urgebat, nisi maluisset ibi decumbere. Ibi quidam suspicantes, illum hoc maturius abire, quod non ferret esum piscium, effecerunt, ut Glaucoplutus vir apprime doctus, & primæ in ea Republica auctoritatis, Erotem invitaret domum suam ad jentaculum. Eros jam turbæ satur, quam in publico deversorio vitare non poterat, assensus est; sed hac lege; ne quis esset apparatus præter ova duo; quæ stans, ubi comedisset, equum conscenderet. Promissum est, ita fore. Ubi eò venit, paratus erat pullus gallinaceus. Eros indigne ferens, præter ova nihil attigit; & abrumpens convivium, conscendit equos, deducentibus eruditis aliquot. Ejus pulli nidor, nescio, quo modo pervenerit ad [2] sycophantas. Ab his rumor sparsus est tam atrox, ac si decem homines fuissent veneno necati. Nec ea civitas modo perstrepuit hac fabula; sed eodem ferme die rumor ad alias civitates transvolarat, quæ aberant itinere tridui. Atque, ut fit, rumor aliquid [3] veris addiderat; Erotem, ni propere fugisset, accersendum

1 *Eleutheropolis*] Id est, libera civitas. ab ἐλεύθερος liber, & πόλις, *urbs*.

2 *Sycophantas*] Συκοφάντης, sugillator, calumniator, delator. Origo vocis ab aliis aliter traditur. Plutarchus hanc exhibet: *Sycophantæ* ex cupiditate aliis negotium facessendi nomen factum aiunt. Nam cum Athenis vetitum esset efferre ficus, qui eos deferebant accusabantque, *sycophantæ* dicti sunt.

3 *Veris addiderat*] Idem innuit Ovidius de fama loquens: *Quæ veris addere falsa Gaudet, & e minimo sua per mendacia crescit.* Livius: Incerta in majus vero ferri solent famâ. Tacitus: Cuncta (ut mos famæ) in majus credita. Symmachus: Video, famam rerum nequaquam posse cohiberi, quæ, ut fieri amat, ita majus præsentia nunciabit.

1 *Cephar*

dum fuisse ad magistratum. Hoc ut erat falsissimum, ita verum erat, Glaucoplutum magistratui expostulanti satisfecisse. Jam Eros sic affectus, ut dixi, si vel in publico carnibus vesceretur, quis deberet offendi? Et tamen in eadem civitate totam Quadragesimam, sed præcipue diebus festis, bibitur usque ad insaniam, clamatur, saltatur, pugnatur, luditur alea proxime templum, ut sacra concio non possit audiri; & nullum est offendiculum. SA. Mira judiciorum perversitas. LA. Accipe fabulam huic non dissimilem. Jam ferme biennium est, quod idem Eros valetudinis ergo viseret Ferventiam; ego officii gratia comitatus sum. Devertit in ædes veteris amici; cujus crebris litteris fuerat evocatus. Is est vir præpotens; & illius ecclesiæ procerum unus. Ventum est ad pisces; rursus Eros cœpit periclitari: agmen morborum erat febris, [1] cephalalgia, vomitus, calculus. Hospes, tametsi videret graviter periclitantem amicum, non ausus est tamen carnium micam dare amico. Quam ob rem? Videbat tot caussas, cur liceret, viderat diploma, sed metuebat linguas hominum. Et jam eo profecerat morbus, ut frustra daturus fuerit. SA. Quid Eros? Novi hominis ingenium: emoriatur citius, quam amicum ulla gravet invidia. LA. Inclusit se cubiculo, triduum victitavit suo more. Prandium erat ovum unum, potus aqua sacchararo decocta. Simul atque se remiserat febris, conscendit equum, secum deferens commeatum. SA. Quem? LA. Lac amygdalinum in laguncula, & uvas passas in crumena. Ubi domum rediit, tum [2] aperuit sese calculus, totumque mensem decubuit. Et tamen hunc quoque abitum, sævus, sed vanus carnium rumor sequutus est, & Lutetiam usque perlatus, non sine frequenti splendidorum mendaciorum comitatu. Quod tu reme-

1 *Cephalalgia*] Κεφαλαλγία capitis dolor, ἀ κεφαλὴ caput, & ἄλγος dolor.

2 *Aperuit sese calculus*] Hic Eros ipse Erasmus: & procul dubio, ut & ex vita ipsius liquet, vera sunt, quæ hic sub ficto nomine narrantur. Quod ad pisces attinet, solebat solo illorum odore offendi. Porro tenerrimæ valetudinis, sæpius cephalalgia, febri & calculo laborabat.

remedium arbitraris idoneum talibus offendiculis? Sa. Ut in illorum capita cuncti suas matulas effundant, & si forte occurrant, obturatis naribus prætereantur, quo vel sic agnoscant suam vesaniam. La. Certe hanc Pharisaïcam impietatem oportebat acrius Theologorum conviciis flagellari. De hospite vero illo quid censes? Sa. Mihi vir prudens videtur, qui norit quam frivolis de caussis, quantas tragœdias interdum excitet populus. La. Sit hoc sane prudenter factum, & boni viri metum civiliter interpretemur: at quam multi sunt, qui cum in simili casu fratrem mori patiantur, ecclesiæ consuetudinem & [1] populi scandalum prætexunt: cæterum in vita palam dedecorosa, quam agunt in comessationibus, in amoribus, in luxu, in otio, in summo contemtu sacrorum studiorum, in rapinis, simoniis & fraudibus, nihil formidant populi scandalum! Sa. Omnino tales sunt quidam. Quod isti pietatem appellant, immanis & impia crudelitas est. Sed illi mihi videntur crudeliores, qui non ex occasione relinquunt hominem in periculo, sed inventis periculis veluti laqueis, impellunt multos in corporis animique manifestum discrimen, præsertim nulla publica auctoritate pollentes. La. Exspecto, quid dicas. Sa. Ante annos triginta [2] vixi Lutetiæ in collegio, cui cognomen [3] ab aceto. La. [4] Sapientiæ vocabulum audio. Quid vero narras? Vixit salsamentarius in eo collegio tam aci-do?

1 *Populi scandalum*] Illud scandalum non est datum, sed acceptum.

2 *Vixi Lutetiæ in collegio*] Eadem narratiuncula sub salsamentarii nomine se ipsum designat Erasmus: utpote qui, ut in vita ejus offendes, ab Episcopo Cameracensi Henrico à Bergis Lutetiam studiorum gratia, promisso annuo stipendio, est amandatus, ante annos triginta circumcirca quam hæc scriberet. Colloquia enim hæc exaravit jam senex.

3 *Ab aceto*] Designat proculdubio Collegium Montis-acuti Lutetiæ, ubi diu vixit. Sed quandoquidem promissum stipendium ab Episcopo Cameracensi non transmitteretur, Bergas ad Episcopum reversus est. Postmodo denuo reversus Lutetiam, ob sævientem per aliquot annos continuam pestem, identidem in Belgicam reverti coactus est. Laborabat enim Lutetia cum Erasmus ibi studiis operam daret, peste, ut dictum. Præterea ex putridis ovis & infecto cubiculo in dicto Montis-acuti Collegio gravem morbum conceperat, à quo tandem Bergis revaluit.

4 *Sapientiæ*] Alludit ad jocum Plautinum, *Habetne acetum in pectore?* De acri ingenio dicimus.

do? Non mirum igitur, si tantum tenet quæstionum Theologicarum. Nam illic, ut audio, parietes ipsi mentem habent theologicam. SA. Sic est, ut dicis; ego tamen præter corpus pessimis infectum humoribus, & pediculorum largissimam copiam, nihil illinc extuli. Verum, ut pergam, quod cœpi; In eo collegio tum regnabat Joannes Standoneus, vir, in quo non damnasses affectum, sed judicium omnino desiderasses. Etenim, quod ipse memor adolescentiæ, quam cum extrema paupertate transegerat, rationem habebat pauperum, vehementer probari debet. Et, si juvenum inopiam hactenus sublevasset, ut honestis studiis suppeteret rerum usus, non ad lasciviam exuberaret copia, laudem merebatur. Cæterum, quod rem aggressus est cubitu tam duro, victu tam aspero parcoque, vigiliis ac laboribus tam gravibus, ut intra annum prima experientia multos juvenes, felici indole præditos, ac spem amplissimam præ se ferentes, alios neci dederit, alios cæcitati, alios dementiæ, nonnullos & lepræ, quorum aliquot ipse novi, certe nullus omnium non periclitatus est; quis non intelligat, esse crudelitatem in proximum? Nec his contentus, addidit pallium & cucullam, ademit in totum esum carnium. Et hujus generis plantaria transtulit in longinquas regiones. Quod si quisque tantum permittat suis affectibus, quantum ille permisit, futurum est, ut istorum similes totum occupent mundum. Siquidem à talibus initiis primum orta sunt monasteria, quæ nunc minitantur pontificibus & monarchis. In proximi ad pietatem resipiscentis lucro gloriari pium est; in veste aut cibo gloriam quærere, Pharisaïcum est: proximorum inopiam sublevare, pietas est; prospicere, ne liberalitate bonorum abutantur ad luxum, disciplina est. Cæterum in morbos, in delirationem, in mortem his rebus impellere fratrem, crudelitas est, parricidium est. Abest fortasse voluntas occidendi, at non abest homicidium. Quæ igitur istis debetur venia? Nimirum quæ medico, qui per insignem imperitiam occidit ægrotum. Dicet aliquis;

Nullus illos cogit ad hoc vitæ genus: ſponte veniunt, rogant admitti, & liberum eſt abire pertæſis. [1] O Scythicam reſponſionem! Itane poſtulant, ut adoleſcentes rectius perſpiciant, quid ipſis conveniat, quam vir doctus, rerum uſu tritus, & ætate provectus? Sic ſeſe excuſet lupo, qui famelicum oſtenſa eſca pellexit in retia. An, qui vehementer eſurienti apponat cibum in ſalubrem aut lethiferum etiam, ita ſemet excuſabit pereunti? Nemo te coëgit edere, volens ac lubens devoraſti, quod erat appoſitum. Nonne is jure reſpondeat? Tu non cibum dediſti, ſed venenum. Telum ingens neceſſitas, grave tormentum fames. Auferant igitur illa magnifica verba, *Libera erat electio.* Imo magnam vim admovet, quiſquis talibus utitur tormentis. Nec ea ſævitia tantum perdidit tenues; ſuſtulit non paucos divitum filios, & generoſam indolem depravavit. Ætatem laſcivientem moderatis rationibus cohibere, paternum eſt. Cæterum in medio hiemis rigore datur poſtulantibus paululum panis, potus jubetur è puteo peti, qui aquam habet peſtilentem, peſtiferam alioqui, etiamſi nihil haberet præter rigorem matutinum. Novi multos, qui valetudinem ibi contractam nec hodie poſſunt excutere. Erant aliquot cubicula humili ſolo, putri gypſo, vicinia latrinarum peſtifera. In his nullus unquam habitavit, niſi aut mors, aut morbus capitalis fuerit conſequutus. Omitto nunc miram flagrorum carnificinam, etiam in innoxios. Sic ajunt, dediſci ferociam; ferociam appellant indolem generoſiorem, quam ſtudio frangunt, ut eos reddant habiles monaſteriis. Quantum ibi devorabatur [2] ovorum putrium! quantum vini

1 *O Scythicam*] Scytharum feritas apud Græcos in proverbium ceſſit: ut, quicquid agreſte, quicquid barbarum aut ſævum intelligi vellent, id Scythicum appellarent. Quidam inde natum autumant adagium, quod Scythæ Dario Regi nihil aliud reſponderint, quam ut ploraret. Sed vero proximum eſt, quod refert Athenæus: Scythas olim opibus ac deliciis florentes in tantam veniſſe ferociam, ut, quoſcunque populos adiiſſent, ſummas nares viris amputarent, & cunctis ſub illorum dominatu lactimoſa eſſet ſervitus.

2 *Ovorum putrium*] Deſcribit Eraſmus Collegium illud Pariſienſe Montis-acuti, ubi ex putribus ovis & infectis cubiculis in gravem morbum incidit.

1 *Fran-*

ni putris hauriebatur! sunt fortassis hæc jam correcta, sed sero, videlicet iis, qui perierunt, aut corpus circumferunt infectum. Neque vero hæc commemoro, quod male velim illi collegio, sed operæ pretium esse judicavi monere, ne sub umbra religionis, humana sævitia corrumpat ætatem imperitam ac teneram. Jam, quantum ibi discatur civilitatis aut veræ pietatis, in præsentia non excutio. Quod si viderem malitiam exuere, quicunque cucullam induunt, hortarer omnes ad cucullam. Nunc alia res est; proinde non sunt ad hoc vitæ genus [1] frangendi spiritus suppullulantis ætatis, sed animus magis ad pietatem educandus. Mihi vix contigit ullum ingredi monasterium Carthusianorum, quin illic offenderim unum atque alterum, aut simpliciter mente captum, aut delirantem. Verum jam dudum tempus est, ut à tam longa digressione redeamus ad institutum. LA. Imo nullum est digressionis dispendium; rem ipsam egimus: nisi si quid tibi forte succurrit, quod adjiciendum putes iis, quæ disserta sunt de constitutionibus humanis. SA. Mihi quidem nec humanum præceptum implere videtur, qui negligit hoc præstare, quod spectavit is, qui præcepit. Etenim, qui festis diebus tantum abstinet [2] ab operibus manuariis, nec interim vacat sacris, aut audiendis concionibus, violat festum diem, negligens id, cujus gratia festus dies institutus est. Ideo enim interdictum est opus bonum, ut fieret melius. Jam vero, qui pro solitis operis vacant popinis,

1 *Frangendi spiritus*] Digitum videtur auctor intendere in turorem Petrum Winkelium ejusque fratrem, qui re non admodum bene gesta adolescentem Erasmum, abhorrentem à monachatu, in monasterium Canonicorum Regularium juxta Delfos vulgo dictum *Syon* detrudere studuerant. Quod cum nec minis nec precibus possent perficere, tandem per Cornelium quendam, quicum Daventria commune habuerat cubiculum Erasmus, eo adductus est, ut Monasterium in *Emaus* sive *Steyn* prope Gaudam intraverit.

2 *Ab operibus manuariis*] Non certe in eo sabbathi sanctificatio consistit, ut quis nihil agat: is enim satis male agit, qui nihil agit. Requiritur vero exercitium publici cultus, præparatio antecedens & recordatio consequens ad justos fructus ex exercitio hoc consequendos, singularis meditatio operum Dei, in ordine ad religionem, & refectio spiritualis, cujus virtute aptiores reddimur ad reliquam septimanam sancte transigendam.

1 *De*

pinis, scortis, temulentiæ, pugnis & aleæ, bis violant idem festum. La. Opinor & precum sacrarum pensum, in hoc præscriptum sacerdotibus & monachis, ut hac exercitatione consuescerent sustollere mentem in Deum, & tamen, qui pensum hoc non absolvit, periclitatur. Qui tantum ore [1] demurmurat voces, nec curat animum ad ea, quæ sonat, colligere, imo ne litteras quidem studet discere, sine quibus, quæ sonat, intelligi non possunt, vir bonus habetur, ac sibi quoque videtur. Sa. Ego multos novi sacerdotes, qui piaculum inexpiabile putant, aliquam partem precum omisisse, aut per errorem dixisse de diva Virgine, cum dicendum esset de Sancto Paulo. At iidem pro nihilo ducebant aleam, [2] scortum ac temulentiam, quæ divinis pariter & humanis legibus vetita sunt. La. Nec paucos ego comperi, qui citius mortem oppetissent, quam vel casu gustato cibo, aut dum os proluunt delapsis in stomachum aliquot aquæ guttis sacrificassent: at iidem fatebantur, esse sibi cum quibusdam simultatem, quos, si daretur opportunitas, occiderent; nec verebantur cum hoc animo ad sacram Christi mensam accedere. Sa. Atqui, ut jejuni sacrificent, hominis præceptum est: ut deponat iras, priusquam accedant [3] ad sacram mensam, Dei præceptum. La. Jam vero de perjurio quam præpostere judicamus! Infamis habetur, qui jurejurando confirmavit, se dissolvisse æs alienum, si convin-

1 *Demurmurat*] Admetiuntur Papicolæ ad numerum globulorum, quos hac de causa manu sustinent, preces suas Deo: non aliter ac magicam quandam conjurationem mussitarent. In illos quadrat: *Dant semper inania verba; Dant sine mente sonos.*

2 *Scortum ac temulentiam*] Competit ex diametro his, quæ Christus Pharisæis & Scribis assignat Matth. 23. vers. 23. 24. 25. Væ vobis Scribæ & Pharisei hypocritæ, qui decimatis mentham & anethum & cuminum, & omittitis, quæ graviora sunt legis, judicium & misericordiam & fidem: hæc oportuit facere, & illa non omittere. Duces cæci, qui percolatis culicem: camelum autem deglutitis. Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui purgatis exteriorem poculi patinæque partem, intus autem illa plena sunt rapina & intemperantia.

3 *Ad sacram mensam*] Hinc Christus Matth. 5. vers. 23. 24. Si munus tuum attuleris ad altare, & illic memineris, fratrem tuum habere aliquid contra te. Omitte illic munus tuum coram altari, & abi: primum reconciliator fratri tuo, & tunc, ubi veneris, offer munus tuum.

1 *Ad*

vincatur non dissolvisse: nec perjurium objicitur sacerdoti, qui palam impudice vivit, cum jurejurando publice professus sit castitatem. SA. Quin istam cantionem canis Episcoporum vicariis, qui coram altari dejerant, se comperisse omnes, quos offerant initiandos, idoneos ætate, scientia & moribus, cum aliquoties inter hos vix duo tresve sint tolerabiles, plurimi vix [1] ad stivam idonei? LA. Vocatur ad pœnam, qui commotus aliqua caussa pejerat; & non puniuntur, qui tertio cuique verbo admiscent perjurium. SA. Isti non jurant ex animo. LA. [2] Eodem colore patrocineris, licebit ei, qui hominem occidit non ex animo. Pejerare nec joco, nec serio fas est. Et atrocius crimen foret, si quis joco necaret hominem, quam si commotus ira. SA. Quid, si quis ad eandem trutinam expendat jusjurandum principum, quo inaugurantur? LA. Et ista cum sint maxime seria, tamen, quoniam velut ex more fiunt, non habentur pro perjuriis. Eadem est querimonia de votis. Matrimonii votum est [3] juris sine controversia divini; & tamen dirimitur [4] per monasticæ vitæ professionem ab hominibus repertam. SA. Cum nullum votum religiosius sit, quam baptismi; tamen, qui vestem mutat aut locum, perinde quasi patrem veneno necarit, perquiritur, rapitur, stringitur, nonnunquam & occiditur propter honorem ordinis. At quorum tota vita pugnat [5] ex diametro cum pro-

1 *Ad stivam*] Id est, ad aratrum, nam stiva pars aratri.

2 *Eodem colore*] Color in rhetoricis est ratio defensionis. Juvenal. *Dic Quintiliane colorem.* Et Seneca in controversiis sæpe meminit *coloris*.

3 *Juris sine controversia*] Sic est: non tantum civilis, sed & divini juris est. Huc digitum intendit Christ. Matt. 19. vers. 6. *Itaque non amplius sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo ne sejungat.*

4 *Per monastica*] Quam explodenda sint vota monastica in genere, ex illo liquet, quandoquidem vovent, quæ Deo minus probantur; & traditionibus humanis se obstringunt; & superstitioso cultui se addicunt; & se servos faciunt hominum, nulla impellente necessitate; & se Abbatibus & Prioribus inconsultissime subdunt. Quod vero ad matrimonii dissolutionem: Scriptura nullas caussas admittit, quam adulterium: vinculum enim id conjugale istius est naturæ, ut sine gravi utriusque damno non rumpatur.

5 *Ex diametro*] Diameter est recta linea, figuram, qua longissime patet, ex

professione baptismi, quippe, qui toti [1] serviunt mammonæ, ventri, & hujus mundi pompis, habentur in pretio, nec his objicitur voti violati crimen, nec exprobratur, nec vocantur [2] apostatæ, sed habentur pro Christianis. LA. Simile vulgi judicium est de benefactis ac malefactis, deque præsidiis beatitudinis. Quanta infamia sequitur puellam lapsam? at longe gravius crimen est lingua mendax & obtrectatrix, & animus odio livoreque corruptus. Ubi non gravius punitur quamvis leve furtum, [3] quam adulterium? Nemo lubens cum eo consuetudinem habet, qui semel furti aspersus est infamia: cum eo, qui coopertus est adulteriis, pulchrum est habere familiaritatem. [3] Spiculatori publico, qui stipendio conductus servit legibus, quemadmodum & judex ipse, nemo dignetur locare filiam, & non detestamur affinitatem militis, qui toties invitis parentibus, & vetante nonnunquam magistratu, subduxit sese ad bellum mercenarium, tot stupris, tot raptibus, tot sacrilegiis, tot homicidiis, aliisque facinoribus impurati, quæ vel in ipsa militia, vel in profectione ad bellum, & reditu à bello committi solent: hunc generum adsciscimus, hunc quo

ex æquo secans. Unde & proverbialiter olim dicebatur, *Ex diametro opposita*, de vehementer inte se p[illegible]nantibus.

1 *Serviunt mammonæ*] Mammona, seu Mamona vox Hebræa, vel potius, teste Hieronymo, Syriaca, designans idem, quod Græcis πλοῦτος, *divitias* aut *lucrum*, & quæcunque ad rem pecuniariam pertinent. Augustinus ait, *Mammona* apud Hebræos divitiæ appellari dicuntur. Congruit & Punicum nomen, nam lucrum Punice *Mamon* dicitur.

2 *Apostatæ*] *Apostata*, desertor religionis & instituti. Vel, qui abscedit ab eo, quod tuendum susceperat, ab ἀφίσταμαι, *abscedo*.

3 *Quam adulterium?*] Etiam Ethnicæ leges non impunitum sinebant adulterium. Arabes plectebant morte; Ægyptii truncabant nares adulteræ, & adulterum mille plagis ad necem verberabant. Germani adulteram cognatis omnibus nudam exponebant, quam præcisis prius crinibus maritus per pagum fustibus agebat. Saletus Crotoniota lege cavit, ut adulteri vivi cremarentur. Muhammed adulteros multis plagis quodammodo confici voluit. Legibus duodecim tabularum adulterium capitale, postmodo tamen sub principibus pœna mitigata. Deus autem adulteris pœnam capitis sancivit, Lev. 20. v. 10. Deut. 22. v. 22. Gravissimi Theologi, male pœnam hanc intermitti, statuunt. quoniam consentit cum verbo Dei & ejus legibus.

4 *Spiculator*] Qui spiculo instructus: satelles; item carnifex.

1 *Meno-*

quovis carnifice pejorem adamat virgo, & interpretamur etiam nobilitatem, quæsitam scelere. Qui nummum tollit, pendet; qui fraudata moneta publica, qui [1] monopoliis, qui usuris, qui mille technis ac fraudibus tam multos spoliant, inter præcipuos habentur. **Sa.** Qui uni cuipiam venenum porrigunt, ut venefici dant pœnas legibus; qui vinis infectis, aut oleo vitiato, populum inficiunt, impune faciunt. **La.** Novi quosdam monachos adeo superstitiosos, ut existiment, sese esse in manu diaboli, si vel casu sacra vestis absit: nec metuunt ab unguibus diaboli, si mentiantur, si calumnientur, si inebrientur, si invideant. **Sa.** Istiusmodi licet inter nos idiotas complures videre: non credunt, domum tutam à violentia cacodæmonis, nisi [2] paratam habeant aquam consecratam, frondes sacras ac cereum; & non metuunt suis ædibus, in quibus quotidie tot modis provocatur Deus, & colitur diabolus. **La.** Quam multi sunt, qui magis fidunt præsidio Virginis matris, aut Christophori, quam ipsius Christi! Matrem colunt imaginibus, candelis, & cantiunculis; Christum impia vita fortiter offendunt. Nauta, cum periclitatur; [3] Christi matrem, aut Christophorum, aut quemvis

1 *Monopolium*] Secundum Perotti descriptionem dicitur, Cum unus solus, aliquod genus mercaturæ universum emit, ut solus vendat; pretiumque suo modo statuit: vel, quum plures simul idem fecere, quo carius vendant; ἀπὸ τοῦ μόνος, & πωλοῦμαι, *vendo*.

3 *Paratam habeant*] Ante Gregorium Romanum nuspiam hujus aquæ lustralis mentio fit apud Scriptores Ecclesiasticos. Commendant autem hanc pontificii à facto Elisæi, sterilitatem ab aqua removentis injecto sale. Adscribunt & vim conferendi omnia bona utentibus; amolitur enim diaboli machinationes, removet à mentibus phantasmata noxia & pravas cogitationes: imo majorem fidelibus animi & corporis sanitatem adfert, quam fimbria vestis Christi ab ægrota attacta. At, quid id aliud est, quam sanguinis Christi dignitatem & opus elementis hujus mundi, præcipue cum verbo Dei carent, attribuere? Imo aquam hanc piacularem eidem præferre, quasi peccata nostra tam levia sint, ut aspergine aquæ lustralis deleantur?

3 *Christi matrem*] Maria enim cum Christophoro & Nicolao res maritimas, vice Castoris & Pollucis gubernat. Hinc, si periclitantibus in mari segnius adsit ad juvandum Christophorus præ vasto corporis mole: continuo occinitur Virgini matri: *Ave Maris stella, Dei mater alma.* Vide Colloquium Naufragium. Christophorus vero revera Virgilianus Polyphemus.

1 *Geor-*

vis divorum citius invocat, quam ipsum Christum. Et virginem se credunt habere propitiam, quod illi sub noctem cantiunculam non intellectam canunt, *Salve regina*, ac non potius metuunt, ne illa se putet irrideri talibus cantiunculis; cum totus dies, magnaque noctis pars, illis transigatur obscœnis sermonibus, temulentiis, & factis non referendis. SA. Ita militi periclitanti citius in mentem venit [1] Georgius aut [2] Barbara, quam Christus. Porro, cum nullus sit cultus divis gratior, quam imitatio factorum, quibus ipsi Christo placuerunt, hanc partem fortiter comtemnimus. Et Antonium nobis egregie faventem fore credimus, si illi [3] porcos aliquot sacros alamus, sique ipsum [4] cum suo porco, igni & tintinnabulo pictum habeamus in foribus ac lateribus ædium: nec metuimus, quod magis erat metuendum, ne ille male velit ædibus, in quibus regnant ea vitia, quæ vir sanctus semper fuit detestatus. Virgini annumeramus rosariola, & salutatiunculas; quin potius annumeramus in illius gratiam coërcitum animi tumorem, repressam libidinem, condonatam injuriam? Hujusmodi cantiunculis delectatur Christi mater, his officiis demerueris utrumque. LA. Itidem morbo periclitanti

citius

1 *Georgius*] Si operis contracta forma fusiorem non respueret commentationem, apponerem ex manuscripto, penes me asservato, quæ de hoc Georgio militum patrono tam insulse, quam ridicule, male feriati Monachi tradunt: ita quidem, ut stulta impudentia cum nequitia in nebulonibus illis, mendacia sua pro vero obtrudentibus simplici popello, contendere videatur. Inter alia historiam habent, quam de Perseo & Andromada belluæ objecta apud mythologos & poëtas offendes. Hanc Georgio huic natione Cappadoci, tribuno militum sub Diocletiano affingunt.

2 *Barbara*] Nec minus celebratur à Papicolis Barbara Nicomediensis virgo, à patre Dioscoro in turrim conjecta, quod Christianam religionem amplexa esset; post flagris cæsa & Nicomediæ jugulata sub Maximiljano. Veneti reliquias corporis in suam urbem translatas, si credere licet, ostentant. Militum etiam hæc cum Georgio curam gerit, suffecta in locum Palladis, ut ille Martis.

3 *Porcos aliquot sacros*] Antonii tentatio, qua ipsum Diabolus miris præstigiis seducere tentabat, non tantum ex Pontificiorum rancidis Legendis, sed & picturis nota.

4 *Cum suo porco*] Hinc Buchananus: *Diceris Antoni porcos pavisse subulcus Vivus, adhuc monachos lumine cassus alis.* Et post enarratam convenientiam inter monachos & porcos: *Cætera conveniunt, sed non levis error in uno, Debuit & monachis glans cibus esse tuis.*

1 San-

citius in mentem venit [1] sanctus Rochus aut [2] Dionysius, quam Christus unica salus hominum. Quin & hi, qui sacras litteras interpretantur è suggesto, quas nemo sine Spiritus afflatu vel intelligere recte, vel docere potest utiliter, malunt invocare Virginis matris auxilium, quam ipsum Christum, aut Christi Spiritum. Et in hæreseos suspicionem vocatur, qui mutire audet adversus hanc consuetudinem, quam vocant laudabilem. Atqui laudabilior erat veterum consuetudo, quam obtinuerunt Origenes, Basilius, Chrysostomus, Cyprianus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, qui Spiritum Christi identidem invocant, Virginis auxilium nusquam implorant. Nec in eos stomachantur, qui tam sanctam consuetudinem, & ex Christi & Apostolorum doctrina, & sanctorum patrum exemplis desumtam, ausi sunt immutare. SA. Similis error habet complures monachos, qui sibi persuadent, Benedictum esse propitium, donec gestent illius cucullam & pallium; quanquam non arbitror, eum virum unquam gestasse tam [3] laciniosam, magnoque emtam vestem; nec verentur illius iram, quod in vita nihil habeant cum illo commune. LA. Francisci germanus est, qui vestem cinericiam & canabeum cingulum non abjicit: [4] vitam confer; nihil pugnantius. De plerisque loquor,

1 *Sanctus Rochus*] Specialiter vero hic Rochus non quosvis morbo periclitantes juvat, sed novo illo & propemodum incurabili, quem Poscas Francicas, vel scabiem Neapolitanam, tumorem item Gallicum nuncupant.

2 *Dionysius*] Fuerunt plures hoc nomine apud Christianos in veteri Ecclesia non incelebres viri. Designatur autem hic Dionysius Areopagita, à Petro, si Nicephoro credere licet, in Galliam missus: ubi Episcopatum Parisiensem primus constituit. Addunt Galli, illum cum sociis decollatum per aliquod tempus in publica via sine capite ambulasse. Miraculum hoc eodem loco habendum, quo alia.

3 *Laciniosam*] Id est, sinuosam, multique panni: quod tamen primum videtur inventum, quo minus apparerent vestigia corporis.

4 *Vitam confer*] Francisci nempe vitam? Convenit illa pulchre cum sectatorum vita. De Voragine, Vincentius, Antoninus, aliique Pontificii testantur, Franciscum, cum aliquod tempus Assisii in templo Georgii literis operam dedisset, ipsum mercaturam ita exercuisse, ut crimen iniquitatis & furti haud effugerit. Sed ut magis horrendam impietatem impostoris monachi agnoscas, consule modo Francisci Vineam, & librum conformitatum Francisci ad vitam Jesu Christi per Bartholomæum de Pisis.

loquor, non de omnibus. Atque hic sermo per omnes ordinum & professionum formas circumferri potest. Ex corruptis judiciis nascitur præpostera fiducia, & ex iisdem nascuntur præpostera scandala. Prodeat Franciscanus [1] coriacea zona cinctus, qui casu funem suum perdiderit: aut Augustinensis laneum gestans cingulum: aut discinctus, qui cingi soleat: quæ futura est abominatio! quantum periculum, ne mulieres ad hoc spectaculum abortiant! Et ex hujusmodi nugis, quanta fraternæ [2] caritatis ruptura? quam acerba odia? quam virulentæ obtrectationes? Adversus hæc clamat Dominus in Euangelio, nec minus gnaviter Paulus Apostolus; adversus eadem clamandum esset Theologis & concionatoribus. Sa. Esset sane; sed in his multi sunt, in quibus expedit talem esse populum; imo tales esse principes, tales episcopos. Et sunt rursus, qui nihilo plus sapiunt in his, quam populus; aut, si quid sapiunt, dissimulant, suo ventri consulentes potius, quam Jesu Christo. Itaque fit, ut populus undique corruptus præposteris judiciis ibi fidat, ubi præsens est periculum; ibi trepidet, ubi nihil est periculi, ibi conquiescat, unde progrediendum erat; eo proficiat, unde erat recedendum. Ab his male structis, si quid tentes convellere, clamant, excitari seditionem: quasi seditio sit, si quis vitiosum corporis habitum, quem imperitus medicus diu foverit, ac propemodum verterit in naturam, conetur eximere pharmacis melioribus. Verum abrumpenda est querimonia, quæ finem non habet. Et periculum sit, si senserit populus hoc nostrum colloquium, ne novum suscitent proverbium, quod hæc curæ [3] sint salsamentario

1 *Coriacea zona*] Vide de vario cultu monachorum Rodolphum Hospinianum de origine & progressu Monachatus, ut & ante monuimus.

2 *Caritatis ruptura*] Imo de genere cultus & colore vestitus, & coriacea zona & laneo cingulo ita quandoque inter se digladiati sunt Monachi: ut quæstio coram Pontificibus & in Conciliis magna animorum contentione per continuos aliquot annos fuerit ventilata. In annotationibus insigne specimen superius datum.

3 *Sint salsamentario*]. Certe, venia tanti autoris, in Colloquio hoc Ἰχθυοφαγίας non ubique τὸ πρέπον observatur.

mentario & lanioni. LA. Iſtis ego regeram vetus proverbium; [1] *Sæpe etiam eſt holitor valde opportuna loquutus.* Nuper cum iſta differerem ſuper cœnam, malis auſpiciis aderat quidam pannoſus, pediculoſus, luridus, [2] vietus, exſuccus, facie cadaveroſa; cranium vix habebat tres pilos: quoties loquebatur, claudebat oculos: ajebant, Theologum eſſe. Is me vocabat diſcipulum Antichriſti, aliaque permulta balbutiebat. SA. Quid ibi tu? mutus? LA. Ego illi precabar micam ſobriæ mentis in tam putido cerebro, ſi tamen ullum habebat cerebrum. SA. Juvaret & iſtam audire fabulam ordine. LA. Audies, ſi die Jovis veneris ad prandium. Habebis vitulinam cruſto incoctam, contuſam, adeoque teneram, ut poſſis vel exſugere. SA. Polliceor, hac lege, ſi die Veneris apud nos prandeas: efficiam, ut intelligas, ſalſamentarios non ſemper veſci putribus ſalſamentis.

vatur, noſtro judicio: introducuntur enim quandoque Lanio & Salſamentarius de arduis fidei myſteriis, de Patribus aliiſque in theologia maximi momenti quæſtionibus diſceptantes: quæ longe iſtorum hominum captum ſuperant. Et hinc etiam autor id ipſum paulum lenire videtur, proxime ſequenti vulgato verſiculo.

1 *Sæpe etiam eſt holitor valde opportuna locutus*] Belg. *Een ſot menſch ſpreekt wel een wijs woort.* Eo admonemur, non eſſe faſtidiendam ſententiam ſalutarem propter autoris humilitatem: nam fieri nonnunquam, ut aliquis infimæ ſortis ac notæ vir, aut minime doctus, dicat quidquam nequaquam aſpernandum etiam ſummis viris.

2 *Vietus*] Languidus, ſine vi, & naturalibus privatus viribus, remiſſus.

FUNUS.

MARCOLPHUS, PHÆDRUS.

MA. Unde nobis Phædrus? num [1] ex antro Trophonii? PH. Cur iſtuc rogas? MA. Quia præter morem

1 *Ex antro Trophonii*] *In antro vaticinatus eſt.* Dicitur de homine triſti, tetricoque: propterea quod olim creditum eſt, eum, qui in Trophonii ſpecum deſcendiſſet, poſteà nunquam ridere. Belg. *'t Is een ſuer mont.* Ajunt autem, Trophonium in ſecandis ſaxis ſummum artificem fuiſſe, fanumque ſubterraneum exſtruxiſſe in Lebadia Bœotiæ regione, quod ab artifice, Trophonii vulgo cognominatum eſt. Dein, qui ſciſcitarentur oracula, in aditu ſpecus ſedere ſolitos, nudos, atque inde flatu quodam abripi ſub terram.

rem tristis, horridus, squalidus, torvus; in summa, [1] nihil minus, quam quod diceris. PH. Si, qui diutius versantur in officinis fraborum ærariorum, aliquid nigroris sibi contrahunt; quid miraris, si ego tot dies versatus apud duos ægrotantes, morientes, & sepultos, solito sum mœstior; præsertim cum uterque mihi fuerit egregie charus? MA. Quos mihi narras sepultos? PH. Nosti Georgium Balearicum? MA. Nomine dumtaxat, de facie non novi. PH. Alterum scio tibi prorsus ignotum esse. Is erat Cornelius Montius, quicum mihi plurimis jam annis intercessit arctissima necessitudo. MA. Mihi nunquam contigit adesse morienti. PH. Mihi sæpius, quam vellem. MA. Sed estne mors res tam horrenda, quam vulgo prædicant? PH. Iter ad mortem durius, quam ipsa mors. Quod si quis horrorem illum & imaginationem mortis excutiat animo, magnam mali partem sibi detraxerit. Breviter, quidquid est cruciabile, vel in ægrotatione, vel in morte, longe tolerabilius redditur, si quis se totum tradat voluntati divinæ. Nam, quod attinet ad sensum mortis, cum jam animus distrahitur à corpore, arbitror, aut nullum esse, aut perquam stupidum esse sensum, quod natura, priusquam huc veniatur, consopiat, ac stupefaciat omnes partes sensibiles. MA. Nascimur absque sensu nostri. PH. Sed non absque sensu matris. MA. Cur non itidem emorimur? Cur Deus mortem voluit esse tam cruciabilem? PH. Nativitatem voluit esse gravem ac periculosam matri, quo carius haberet, quod peperisset: mortem autem unicuique voluit esse formidabilem, ne passim homines sibi mortem consciscerent. Etenim, cum videamus, & hodie tam multos sibi manus adferre; quid censes futurum, si mors nihil haberet horribile? Quoties vapulasset servus, aut etiam filius adolescens, quoties uxor indignaretur marito, quoties perisset res, aut aliud accidisset, quod ægre esset animo, protinus ad laqueum, ad

1 *Nihil minus*] Quia *Phædrus* Græcis sonat hilarem.

1 Non

ad gladium, ad flumen, ad præcipitium, ad venenum currerent homines. Nunc mortis acerbitas vitam nobis reddit cariorem; præsertim cum medici non queant mederi semel vita defuncto. Quanquam ut non omnibus eadem est nascendi sors, ita [1] non est eadem omnibus mortis ratio. Quosdam cita mors protinus liberat; alii lenta morte contabescunt. [2] Lethargici, quemadmodum & [3] ab aspide percussi, somno consopiti, citrà sensum sui moriuntur. Illud observavi, nullum esse mortis genus tam acerbum, quin perferatur, si quis obfirmato animo decrevit exire. MA. Utrius mors visa est Christianior? PH. Mihi quidem Georgii visa est honorificentior. MA. Etiamne mors habet ambitionem suam? PH. Ego nunquam vidi duos tam dispari morte morientes. Si vacat audire, depingam excessum utriusque: tuum erit judicare, utra mors sit optabilior homini Christiano. MA. Imo te rogo, ne graveris narrare. Nam ipse nihil audiero cupidius. PH. Ergo de Georgio prius audi. Ubi mors jam certa sui signa dederat, medicorum chorus, qui diu curarant ægrotum, dissimulata vitæ desperatione, cœperunt mercedem poscere. MA. Quot erant medici? PH. Aliquando decem, interim duodecim, cum paucissimi, sex. MA. Satis erat [4] ad occidendum

1 *Non est eadem omnibus*] Notus est vulgatus versiculus: *Mille modis morimur mortales, nascimur uno. Sunt hominum morbi mille, sed una salus.* Egregie Seneca: *Quam varia leti genera trahunt Carpuntque turbam pontus & ferrum & doli.*

2 *Lethargici*] Qui lethargo laborant; qui est morbus phrenitidi contrarius, in quo marcor est, & inexpugnabilis propè dormiendi necessitas. Belg. *De slapende siekte.*

3 *Ab aspide percussi*] Aspis serpens parvus tardo visu: oculos enim, teste Plinio, hebetes habet, eosque non in fronte, sed in temporibus: itaque excitatur sæpius auditu, quam visu. Ita de illa Lucanus:

Ipsa caloris egens gelidum non transit in orbem
Sponte sua, Niloque tenus metitur arenas.
Sed quis erit nobis lucri pudor? Inde petuntur
Huc Libyca mortes & fecimus aspida merces.

Vulnus ab aspide inflictum inducit letiferum soporem, nisi pars læsa continuo exsecetur.

4 *Ad occidendum*] Huc respicit epigramma incerti Poëtæ in Crateam. E Græco versum sic sonat: *Conjurant medicus Crateas, vespilloque Damon: Ille cadaveribus domat velamina, lasos Queis medicus liget; hic illi omnes praneat agros.* Apud Stobæum etiam Philemon ait:

 soli

dum vel valentem. PH. Numerata pecunia clam submonuerunt proximos, non procul abesse mortem: curarent ea, quæ pertinerent ad animæ salutem; nam de corporis incolumitate nihil esse spei. Per amicos intimos blande submonitus est & ægrotus, ut corporis curam Deo committeret; ea tantum curaret, quæ pertinerent ad feliciter hinc emigrandum. His auditis, mira torvitate Georgius oculos intendit in medicos, velut indigne ferens, quod ab illis destitueretur. Illi responderunt, se [1] medicos esse, non deos; quod artis erat, præstitisse: cæterum adversus fatalem necessitatem [2] nullam valere medicinam. His actis abeunt in proximum cubiculum. MA. Quid? morantur etiam accepta mercede? PH. Inter illos [3] nihil convenerat de morbi genere: alius ajebat [4] hydropem, alius [5] tympanitem, alius [6] apostema in intestinis, alius aliud atque aliud malum: totoque hoc tempore, quo tractabant ægrotum, acerrime disceptarunt de morbi genere. MA. O felicem interim ægrotum! PH. Eam litem ut tandem finirent, per uxorem postularunt, ut finerent exanimati [7] corporis anatomiam fieri: id esse honorificum, & solere vel honoris gratia fieri in magnatibus: deinde rem eam fore saluti multis, idque ad meritorum ipsius cumulum accessurum: postremo pollicentur, suo sumtu se commercaturos triginta missas, [1] cessu-

soli medico & advocato occidere licet impune.

1 *Medicos esse non*] Secundum illud: *Non est in medico, semper relevetur ut æger.*

2 *Nullam valere*] Idem innuit vulgatus rhythmus:

Contra vim mortis non est medicamen in hortis.

3 *Nihil convenerat de*] Xiphilinus ait, Adrianum morientem exclamasse: Multi medici Regem sustulerunt. Nec dubium est, dicit Plinius, omnes istos famam novitate aucupantes, animas statim nostras negotiari. Hinc illæ circa ægros miseræ sententiarum concertationes, nullo idem censente, ne videatur accessio alterius.

4 *Hydropem*] Ὕδρωψ, Latinis aqua intercus, quia sub cute aqua nascirur, qua corpus turgescit.

5 *Tympanites*] Aqua intercus sicca. Vel exstans inflatio ventris intenti, & ad percussum palmæ resonantis in modum tympani. Græ e Τυμπανίτης.

6 *Apostema*] Est materiæ collectæ in pus conversio. Belgicè, *Een apsteunse.*

7 *Corporis anatomiam*] Anatome seu Anatomia dissectio vel consectio, qua corpus humanum discinditur, ut venæ, nervi, morbi origo aliaque à medicis

[1] cessuras in commodum mortui. Id ægre quidem, sed tandem blanditiis uxoris ac propinquorum impetratum est. His actis subduxit sese [2] statio medicorum. Negant enim, fas esse, ut, qui vitæ solent opitulari, mortis sint spectatores, aut exsequiis intersint. Mox accitus est Bernardinus, vir, ut scis, reverendus, Franciscanorum custos, qui confessionem exciperet. Vix peracta est confessio, jam aderat in ædibus turba quatuor ordinum, quos vulgus appellat mendicantium. MA. Tot [3] vultures ad unum cadaver? PH. Deinde vocatus est parochus, qui [4] hominem inungeret, sacrumque symbolum corporis Dominici porrigeret. MA. Religiose. PH. Verum ibi minimum abfuit, quin inter parochum & monachos cruenta pugna fuerit orta. MA. Apud lectum ægroti? PH. Et quidem [5] spectante Christo. MA. Quid excitavit tantos tumultus subito? PH. Parochus, ubi cognovit, ægrotum fuisse confessum Franciscano, negavit, se vel [6] unctionis sacramentum, vel eucharistiam, vel sepulturam impartiturum, ni suis auribus audisset ægroti confessionem: se

dicis conspici possint: ab *ἀνατέμνω* disseco.

1 *Cessuras*] Ita sonant verba sacrificuli missam celebrantis: Offerimus tibi hoc sacrificium pro redemtione animarum, pro spe salutis & incolumitatis. Hanc oblationem placatus accipias, &c. Hoc sacrificium, quod obtuli, tibi sit acceptabile, mihique & omnibus, pro quibus illud obtuli, sit te miserante propitiabile.

2 *Statio medicorum*] Id est, conventus stati.

3 *Vultures*] Præsentiunt cadavera. unde captatores testamentorum, *vultures* dicuntur.

4 *Hominem inungeret*] Unctione sacra seu extrema inungunt. Habetur hæc unctio à Pontificiis pro sacramento, quæ perperam septem numerant. Usurpantque in inaugurandis Regibus, Episcopis aliisque Ecclesiasticis personis. Etiam hunc adipem suum transtulerunt ad moribundos, parietes, aras, calices, campanas similiaque. In rescripto Innocentii habetur, Christianos omnes inungi bis. Ante baptismum inunguntur scapulæ & pectus infantis baptizandi: post baptismum vertex, & frons: quod & fit in confirmatione. At quid hoc aliud, quam Judaismum reducere in Christianismum?

5 *Spectante Christo*]. Parochus enim in pyxide Deum conclusum secum attulerat. Habebat nempe panes suos orbiculares, quinque verbis magico more in verum corpus & sanguinem conversum: quod moribundo, post auditam confessionem auricularem, non sine conscientiæ tyrannide, in os ingereret, pro viatico ad purgatorium.

6 *Unctionis sacramentum*] Unctio hæc extrema Pontificiis etiam sacramentum. Cum tantum duo Sacramenta baptismum & cœnam instituerit Christus, & Apostoli & primitiva Ecclesia agnoverint: nec plures *κοινωνίας* nostræ cum Christo recenseantur tesseræ: nec alia,

ſe parochum eſſe, ſibi pro ſua ovicula reddendam Domino rationem: id non poſſe, ſi ſolus ignoraret arcana conſcientiæ. MA. Nonne viſus eſt æquum dicere? PH. Non illis quidem. Nam ſtrenue reclamabant omnes, præſertim Bernardinus & Vincentius dominicanus. MA. Quid adferebant? PH. Magnis conviciis inceſſebant parochum, ſubinde vocantes eum aſinum, dignumque, qui paſtorem ageret porcorum. Ego, inquit Vincentius, ſum ſacræ [1] Theologiæ baccalaureus formatus, mox licentiandus, atque etiam doctoris titulo inſigniendus; tu vix legis Euangelium; tantum abeſt, ut poſſis excutere ſecreta conſcientiæ. Quod ſi libet eſſe curioſum, exquire, quid agat uxor & [2] manzares tui domi, aliaque permulta, quæ me pudet referre. MA. Quid ille? mutus ad hæc? PH. Mutus? Imo diceres [3] cicadam ala correptam. Ego, inquit, baccaleureos multo te meliores nectam [4] è ſtipulis fabarum. Auctores & principes ordinum veſtrorum, Dominicus & Franciſcus, ubi didicerunt philoſophiam Ariſtotelicam, aut argumenta [5] Thomæ, aut ſpeculationes [6] Scoti? aut ubi donati ſunt titulo baccalaureorum? Irrepſiſtis in mundum adhuc credulum,

quam Baptiſmus & εὐχαριστία fidei juſtitiam obſignent.

1 *Theologia baccalaureus*] Academiæ Pontificiorum in Theologia tres promotionis gradus agnoſcunt. primo enim creantur baccalaurei, mox licentiati, tandem doctores. De baccalaureis jam ante dictum.

2 *Manzares*] Jureconſulti *manzares* vocant ex inceſto natos.

3 *Cicadam ala corripuiſti*] Dicitur in eos, qui quempiam provocant minimè ex uſu ſuo. Belg. *Ick ſal 't u goet doen.* Eſt cicada inſecti genus mira loquacitate, maxime efferveſcente ſole. Sonum autem edit non alis, ut muſcæ, apes, culices. nam iis ſtridor cum volatu deſinit: cicadæ ſi preſſeris alas, vehementius etiam perſtrepit: nam in pectore ſubſunt duo ſpecus, attrituque membranæ mobili accedente ſpiritu, per hos è viſceribus ſonum edit.

4 *E ſtipulis fabarum*] E culmis tritici nectuntur galeri, nonnunquam & pallia adverſus pluviam. faba caules habet grandes, intortos & fragiles, ad nihil minus utiles, quam ad texendum. Eſt vulgo jactatum proverbium apud Batavos.

5 *Thomæ*] Eſt ille Thomas cognomento Aquinas, cujus monumenta, & præcipue Summa ejus, cum ſtupore adhuc leguntur. Multa illi affingunt miracula Pontificii. Joannes Pontifex ex Senatus conſulto, ſolenni ceremonia, inter Divos eum retulit.

6 *Scoti*] Joannes hic Scotus, in ultima Britannia natus, Philoſophiam ſpinoſis ſubtilitatibus involutam protulit, Thomæ oppoſitam. Hinc Thomiſtarum & Scotiſtarum denominationes.

1 *Bacca-*

lum, sed pauci, humiles, quidam etiam docti ac pii: nidulabamini in agris ac vicis, mox in opulentissimas quasque civitates, & in florentissimam civitatis partem demigrastis. Tot sunt agri, qui pastorem alere non possunt; ibi locus erat vestræ operæ: nunc nusquam adestis, nisi in ædibus divitum. Jactatis nomen pontificum; at vestra privilegia nihil valent, nisi cum cessat episcopus, pastor, aut hujus vicarius. In meo templo nullus vestrum concionabitur, me pastore incolumi. Non sum [1] baccalaureus: nec [2] Sanctus Martinus erat, & tamen agebat episcopum. Si quid mihi deest doctrinæ, à vobis non petam. An creditis, etiamnum mundum esse tam stupidum, ut, ubicunque viderit vestem [3] Dominici aut Francisci, putet, adesse illorum sanctimoniam? Num vestra refert, quid agam domi meæ? Quid vos agatis in latebris vestris, quomodo tractetis sacras virgines, etiam populus novit. Jam, quam nihilo sint vel feliciores vel puriores [4] divitum domus, quas frequentatis, omnibus & [5] lippis & tonsoribus notissimum est. Cætera, Marcolphe, non audeo referre: omnino patres illos reverendos minime reverenter tractavit. Nec erat futurus finis, ni Georgius manu mota signum dedisset, se velle quidpiam dicere.

Ægre

1 *Baccalaureus*] *Baccalaureus* quid, antehac dictum. Vide Ind.

2 *Sanctus Martinus*] Designat Martinum Dalmatam Archiepiscopum Turonum, inter Divos, relatum. De ejus vita & miraculis, multa, ut solent, fabulantur Pontificii.

3 *Dominici*] Qualis hic Dominicus fuit, ut reliqua ejus scelera omittam, ex sola Albigensium historia liquet: quorum plusquam centum millia ipsius diabolicis & sanguinariis concionibus & concitationibus misere perierunt. Natus est patre Felice, matre Joanna, in Calagura Hispaniæ prædio, anno 1170. Hunc (horreo, dum scribo) non tantum Christo æquant, sed & in quibusdam superiorem statuunt. Legatur de illo blasphemus Antoninus Tit. 23. cap. 1. 1. De probrosa vita Francisci jam ante quædam allata. Inspiciatur Buchananus & Alcoranus Fratrum Minorum.

4 *Divitum domus*] Pulchre de illis Scaliger:

Nunc inter aula viperas catervatim
Sues cruore pauperum saginantur.

Et alibi:

Atque his operosi inguinis & ventris inertis
Victum vehere heu cogimur e labore nostro:
Ut scorta, canes & alant, quod dicere nolo.

5 *Lippis & tonsoribus*] Dicitur de iis, quæ jam in ora vulgi abierunt. Nam lippi in tonsorum officinis desident, expetentes remedium oculorum. De tonsorum autem garrulitate complura lectu digna recenset Plutarchus.

Ægre impetratum eſt, ut rixa tantiſper conſileſceret. Tum ægrotus, Sit pax, inquit, inter vos; tibi parocho denuo confitebor. Deinde pro ſtrepitu nolarum, pro cantionibus funeralibus, pro [1] cenotaphio, pro ſepultura numerabitur tibi pecunia, priuſquam exeas hanc domum, neque committam, ut ulla in parte de me queri poſſis. MA. Num parochus recuſavit tam æquam conditionem? PH. Non; tantum obmurmuravit nonnihil de confeſſione, quam ægroto remiſit. Quid opus eſt, inquit, iiſdem repetendis fatigare tum ægrotum, tum ſacerdotem? Si in tempore mihi confeſſus fuiſſet, fortaſſis ſanctius condidiſſet ſuum teſtamentum: nunc vos videritis. Hæc æquitas ægroti peſſime habebat monachos, indigne ferentes, eam prædæ partem decidi parocho. Et tamen interceſſi, fecique, ut lis ſopiretur. Parochus unxit ægrotum, dedit corpus Domini, & numerata ſumma diſceſſit. MA. Sequuta eſt igitur eam tempeſtatem tranquillitas? PH. Imo tempeſtatem hanc ſævior tempeſtas protinus excepit. MA. Obſecro, quid cauſſæ? PH. Audies. Confluxerant in ædes quatuor [2] ordines mendicantium; his adjunxit ſeſe quintus [3] Cruciferorum. Adverſus hunc ceu nothum, quatuor illi magno tumultu coorti ſunt: rogabant, ubi vidiſſent unquam plauſtrum quinque rotarum? aut qua fronte vellent, eſſe plures mendicantium ordines, quam ſint Euangeliſtæ? Eadem, inquiunt, opera adducite huc mendicos omnes è pontibus ac triviis. MA. Quid ad hæc Cruciferi? PH. Viciſſim rogabant, quomodo tum inceſſiſſet

1 *Cenotaphium*] Tumulus honorarius, buſtum inane. Monumentum memoriæ dicatum, in quod corpus illatum non eſt. Ex *κενὸς*, *inanis*, & *τάφος*, *ſepulchrum*.

2 *Ordines mendicantium*] Ordines mendicantium ex parvis initiis brevi ſpatio tanta incrementa ſumſerunt: ut Gregorius X. ea de cauſa a 1273. maximum Concilium Lugduni congregaverit. Evocati præter quingentos epiſcopos, ſexaginta abbates, mille prælatos, etiam præfecti ordinum mendicantium. Ibi tum abrogati & annihilati viginti tres ordines, & retenti modo quatuor, nempe Dominicanorum, Franciſcanorum, Auguſtinianorum & Carmelitarum.

3 *Cruciferorum*] Sunt duûm generum Cruciferi: quorum alii crucem manu, alii in pectore gerunt. Hi regulam obſervant Auguſtini; inde non mirum, quod hic ſimul cum Auguſtinianis irrepant ad agonizantem hunc.

1 *Au-*

ſiſſet plauſtrum eccleſiæ, cum nullus eſſet ordo mendicantium; deinde cum unus eſſet, poſtea tres? Nam Euangeliſtarum, inquiunt, numerus nihilo plus habet affinitatis cum noſtris ordinibus, quam cum alea, quæ undique quatuor oſtendit angulos: Auguſtinenſes quis allegit in ordinem mendicantium, aut quis Carmelitas? Quando mendicavit [1] Auguſtinus, aut quando [2] Helias? Nam hos faciunt ſuorum ordinum auctores. Hæc aliaque multa fortiter quidem illi detonabant; ſed ſoli, quatuor exercituum [3] impreſſionem non ferentes, ceſſerunt, dira tantum minitantes. MA. Heic ſaltem effulſit tranquillitas. PH. Imo [4] ſyncretiſmus ille in quintum ordinem verſus eſt in pugnam gladiatoriam. Franciſcanus ac Dominicanus contendebant, nec Auguſtinenſes, nec Carmelitas eſſe germane mendicos, ſed nothos ac ſuppoſititios. Hæc rixa ſic incruduit, ut plane vererer, ne veniretur ad manus. MA. Hæccine ferebat ægrotus? PH. Non hæc acta ſunt apud lectum: ſed in atrio, quod cubiculo adhærebat: voces tamen omnes ad ægrotum permanabant: neque enim [5] muſſabant, ſed plenis

1 *Auguſtinus*] Vide, quæ ſuperius annotavimus de authore Auguſtinianorum. Falſiſſimo Auguſtinus ordinis illius inſtitutor ſtatuitur.

2 *Helias?*] Heliam & Heliſæum in nobiliſſimo Syriæ monte Carmelo vixiſſe, abunde ſacræ literæ teſtantur. Sed illum Carmelitarum autorem eſſe, putidum mendacium; ut & qui originem ad conciones Apoſtolorum in Palæſtina deferunt. Ex hiſtoriis conſtat, diſperſos fuiſſe homines circum Carmelum, quos Almericus Antiochenus Patriarcha in unum collegit anno 1121. & iiſdem præfecit Bertholdum Vaſconem. Poſtmodo accreſcente ſuperſtitione in urbes deſerto Carmelo irrepſere, & ab aliquot Pontificibus confirmati, noviſque regulis inſtructi quartum mendicantium ordinem effecerunt.

3 *Impreſſio*] Eſt vehemens hoſtium irruptio. De ordine quatuor ordinum mendicantium, aliiſque huc ſpectantibus diu actiter inter ſe hi quatuor ordines digladiati ſunt. Præcipue partes ſibi elegerunt in hoc theatro Auguſtiniani & Dominicani. Adrianus Dammannus aliique illis primum locum concedunt; Volaterranus & Alphonſus Avates & itidem alii his. Inter eoſdem a 1290. magna lis exorta de colore & forma veſtitus.

4 *Syncretiſmus*] Id eſt, conſpiratio prius diſſidentium, in communem hoſtem. Quoties fit, ut, qui modo videbantur hoſtes acerrimi, repente in ſummam concordiam redigantur. Id quod evenire ſolet, ſi quando malum aliquod inciderit utriſque commune. Belg. *Herodes en Pilatus vrientſchap.*

5 *Muſſabant*] Muſſare eſt tacite loqui.

1 *Plenis*

[1] plenis tibiis res agebatur: & ſcis, alioqui in ægrotis aurium ſenſum eſſe acutiorem. MA. Quis tandem exitus belli? PH. Ægrotus per uxorem denuntiavit, ut ſilerent pauliſper, ſe compoſiturum hoc diſſidium. Itaque rogavit, ut tum quidem temporis Auguſtinenſes & Carmelitæ diſcederent; hoc illos nullo ſuo damno facturos. Nam tantundem, inquit, cibi mittetur eis domum, quantum heic daretur remanentibus. In funere vero juſſit, omnes ordines adeſſe, etiam quintum, atque ut æqua pecuniæ portio divideretur ſingulis; ad commune tamen convivium non adhiberentur, ne quid turbæ poſſet oriri. MA. Virum [2] œconomicum mihi narras, qui vel moriens norit tot rerum undas componere. PH. Phy! multis annis geſſerat militiæ ducem. Ibi quotidianum eſt, hujuſmodi tumultus ſuboriri inter cohortes. MA. Erat igitur re ſplendida? PH. Admodum. MA. Sed male parta, ut fit, rapinis, ſacrilegiis, extorſionibus. PH. Ita quidem vulgo faciunt duces; nec auſim dejerare, hunc fuiſſe ab illorum moribus alienum. Si tamen ſatis hominem novi, magis auxit rem, ingenii dexteritate, quam violentia. MA. Quî ſic? PH. Callebat arithmeticam. MA. Quid tum poſtea? PH. Quid tum? apud principem ſupputabat militum triginta millia, cum vix eſſent ſeptem millia. Deinde multis militibus nihil numerabat. MA. Næ tu mihi magnificam narras arithmeticam. PH. Deinde bellum [3] arte ducebat, ſolitus ſimul & ab hoſtium & amicorum vicis & oppidis pecuniam ſtipulari menſtruam: ab hoſtibus, ne paterentur hoſtilia: ab amicis, ut illis liceret cum hoſte paciſci. MA. Agnoſco morem vulgatum militum. Sed abſolve narrationem. PH. Bernardinus igitur & Vincentius cum aliquot ſui ordinis ſodalibus remanſerunt apud

1 *Plenis tibiis*] Id eſt, clare. *Plenis ſeu apertis tibiis*, quæ ſc. apertis omnibus foraminibus ſonant clarius. Nam clauſis, ſonus redditur fuſcior & obſcurior; ut apertis clarior.

2 *OEconomicum*] Peritum rei domeſticæ, ſic vocat.

3 *Arte ducebat*] Ducunt bellum, qui de induſtria proferunt: ſed gerunt, qui vere bellant.

1 *Cam-*

apud ægrotum; ad reliquos missus est [1] commeatus. MA. Satin' inter eos conveniebat, qui remanserunt in præsidio? PH. Non usquequaque. Grunniebant, nescio quid, de [2] prærogativis diplomatum: sed ne non perageretur fabula, dissimulatum est. Heic jam proferuntur cautiones testamentariæ, fiuntque stipulationes, accitis testibus, de iis, quæ inter ipsos ante transegerant. MA. Istæc audire gestio. PH. Dicam summatim: nam perlonga est fabula. Superest uxor annos nata duodequadraginta, mulier sane proba cordataque: filii duo, alter annum natus undevigesimum, alter decimumquintum: filiæ totidem, sed impubes utraque. Testamento sic cautum erat, ut uxor, quoniam perpelli non poterat, ut fieret monacha, sumeret pallium [3] Beghinæ, id est, medium genus inter monachas & laïcas: filius natu major, quoniam nec is induci potuit, ut fieret monachus; MA. [4] Vulpes anus non capitur laqueo. PH. Mox ab exsequiis patris properaret Romam, ibique ex relaxatione Pontificis factus ante legitimam ætatem sacerdos, totum annum singulis diebus sacrificaret in [5] templo Vaticano pro anima patris; & sacros [6] gradus in Laterano, singulo quoque Veneris die, genibus perreptaret. LA. Suscepit

1 *Commeatus*] Id est, cibus. militare verbum. & ideo *præsidium* vocat domum, unde alios depulerant.

2 *Prærogativis diplomatum*] Quæstio hæc identidem movetur: nullus enim ordo ita alteri alter alliditur, quam Franciscanorum & Dominicanorum. His ab omnibus fere prioritas offertur, licet Franciscani ab Innocentio III. Dominicani demum à successore ejus Honorio anno 1216. sint confirmati. Nec tantum in ambitioso hoc certamine inter se dissident, sed etiam in multis fidei articulis.

3 *Beghinæ*] Mangoldus Beghinas nulla addita ratione ita dictas autumat à Beggha Pipini filia. Alii originem referunt ad Dulcinum quendam & Margaritam illius concubinam in urbe Novaria.

4 *Vulpes anus*] In eum dicitur, qui longa ætate, multaque rerum experientia callidior est, quam ut arte dolisque capi queat.

5 *Templo Vaticano*] Basilica hæc Petri in Vaticano à Clero dicitur exstructa & à Constantino Magno aucta. Julius II. partem dejecit, novamque inchoavit. At Paulus V. veteri ex toto destructa à fundamentis novam refecit.

6 *Gradus in Laterano*] Prima ac cæterorum caput est Ecclesia Joannis in Laterano, habitaculum olim Pontificum. Ædificavit illam Constantinus Magnus: refecit postmodo Nicolaus IV. & alii Pontifices identidem insigniter adornarunt.

1 Ut

cepit hæc libenter? PH. Ne dicam dolo, [1] ut asini solent, sarcinas impositas. Filius minor dicaretur S. Francisco, filia major S. Claræ, minor Catharinæ Senensi. Hoc tantum potuit obtineri: nam Georgii mens erat: quo magis sibi Deum haberet obnoxium, quinque superstites partiri in quinque mendicantium ordines: & acriter quidem adlaboratum est; sed ætas uxoris, filiique majoris, nec minis, nec blanditiis cessit. MA. Exhæredandi genus. PH. Universa hæreditas sic erat divisa, ut detractis [2] de solido impendiis funeralibus, uncia cederet uxori, cujus dimidia victitaret ipsa, dimidium cederet loco, cui se foret addictura; unde, si mutato consilio recederet, tota pecunia resideret penes eum gregem; altera uncia decideretur filio, cui tamen statim numeraretur viaticum, & quod satis esset emendo [3] diplomati, parandoque victui annuo Romæ. Qui si mutata sententia recusaret initiari sacris ordinibus, illius uncia divideretur inter Franciscanos, & Dominicanos. Et, id ne fiat, vereor; adeo videbatur adolescens à sacris abhorrere. Duæ unciæ cederent monasterio, quod excepisset filium natu minorem: binæ item monasteriis, quæ excepissent puellas; sed hac lege, ut, si illi detractarent eam vitam profiteri, omnis tamen pecunia penes illos maneret incolumis. Jam una rursus uncia decideretur Bernardino, tantundem Vincentio: dimidium unciæ Carthusianis, pro communione bonorum operum omnium, quæ toto fierent ordine. Uncia & semis, quæ superaret, distribueretur occultis pauperibus, quos beneficio dignos judicassent Bernardinus, & Vincentius. MA. Debebas Jureconsultorum more dicere, quos vel quas. PH. His igitur verbis stipulati sunt, recitato testamento: Georgii Balearice, vivus & sanæ mentis approbas hoc testa-

1 *Ut asini*] Alludit ad illud Flacci: *Demitto auriculas, ut iniquæ mentis asellus, Quum gravius dorso subiit onus.*

2 *De solido*] Id est, de integra hæreditate, quæ *assis* dicitur nondum divisa. *Uncia* duodecima pars assis.

3 *Diplomati*] Quo liceret consecrari sacerdotem ante tempus legitimum.

1 *Actio-*

ſtamentum, quod dudum ex animi tui ſententia condidiſti? *Approbo*. Et hæc eſt tua ſuprema, & immutabilis voluntas? *Eſt*. Meque, & hunc Vincentium baccalaureum, inſtituis ultimæ tuæ voluntatis exſecutores? *Inſtituo*. Juſſus eſt denuo ſubſcribere. MA. Quî potuit moriens? PH. Bernardinus rexit ægroti manum. MA. Quid ſubſcripſit? PH. *Sanctum Franciſcum, & ſanctum Dominicum iratos habeat, qui tentarit hinc aliquid immutare*. MA. At non metuebant [1] actionem teſtamenti inofficioſi? PH. Iſta actio non habet locum in his, quæ Deo dicantur; neque quiſquam libenter cum Deo litem ſuſcipit. His peractis uxor & liberi, datis dextris ægroto, jurant, ſe ſervaturos, quod recepiſſent. Poſt hæc cœptum eſt agi de pompa funerali, non ſine contentione. Tandem hæc vincit ſententia, ut ex quinque ordinum ſingulis adeſſent novem, in honorem quinque voluminum Moſis, & Angelorum in [2] novem choros digeſtorum. Suam quiſque ordo crucem præferret, canerentque funebres [3] nænias. Ad hæc præter cognatos conducerentur triginta (tot nummis erat venditus Dominus) [4] daduchi pullati, & honoris gratia [5] ploratores duodecim (hic eſt numerus ordini Apoſtolico ſacer) comitarentur: à feretro ſequeretur equus Georgii pullatus, ſic ad

1 *Actionem teſtamenti*] Teſtamentum inofficioſum dicitur, quod recte quidem factum, ſed non ex officio pietatis. Paulus lib. 4. Sentent. tit. 5. definit, quod fruſtra liberis exhæredatis non ex officio pietatis videtur eſſe conſcriptum. Inſtituit autem hic actionem exhæredatus, ſe indigne præteritum: ideoque teſtatorem parum ſanæ mentis fuiſſe, cum teſtamentum inique ordinaret.

2 *Novem choros*] Loquitur ex ſententia Pontificiorum: illi enim ſtatuunt tot Angelorum ordines, nempe Seraphinos, Cherubinos, Thronos, Dominationes, Principatus, Poteſtates, Virtutes, Archangelos, Angelos, Idque ex ſuppoſitio quodam Dionyſio Areopagita & Gen. 3. verſ. 24. & Coll. 1. verſ. 16. Verum nomina hæc nihil, niſi varia Angelorum munia, ad quæ à Deo ordinata ſunt, denotant. Numina ergo non conſtituunt diverſos ordines novem, alioquin & plura eſſent, plura enim, quam illa novem angelis tribuuntur nomina.

3 *Nænia*] Proprie cantilenæ funebres. Nonnunquam tamen nugas quaslibet appellamus *nænias*.

4 *Daduchi*] Tædiferi.

5 *Ploratores*] Ita Romanis erant Præficæ mulieres, quæ pretio conductæ ad tibias funebres canebant lamentabile & inconditum carmen ad deplorandum ac collaudandum mortuum apprime accommodatum.

1 *Tym-*

ad genua alligata cervice, ut herum humi requirere videretur. Stragula hinc atque hinc ostenderent insignia. Similiter & unaquæque tæda & pulla vestis haberet insignia. Reponeretur autem corpus quidem ipsum ad dextram altaris summi in [1] tymbo marmoreo, qui promineret à solo pedes quatuor; ipse in summo recumberet, Pario sculptus marmore, totus armatus à vertice usque ad calcaneum; nec deesset galeæ sua crista: crista erat [2] onocrotali collum: nec clypeus lævo brachio, in quo insignia hæc erant, tria capita apri silvestris aurea, [3] in planitie argentea: nec lateri gladius inaurato capulo, nec baltheus inauratus ac gemmeis distinctus bullis, nec pedibus aurea calcaria: erat enim eques auratus: sub pedibus haberet leopardum. Oræ sepulcri [4] titulum haberent tali viro dignum. Cor autem separatim recondi volebat in sacello divi Francisci. Intestina [5] mandavit parocho honorifice sepelienda in sacello, quod est Virgini matri sacrum. MA. Funus nimirum honorificum, sed nimio constans. Venetiæ vel cerdoni cuipiam plus haberetur honoris minimo impendio. Feretrum elegans dat sodalitas, & unum comitantur aliquando sexcenti monachorum, tunicis palliisve vestiti. PH. Vidimus & nos, risimusque istas pauperum ineptas glorias. Incedunt fullones & coriarii superne, inferneque cerdones, & medio monachi; [6] chimæras esse diceres: nec heic alia res erat,

1 *Tymbus*] Græcè τύμβος, sepulchrum, bustum.

2 *Onocrotalus*] Avis cygno similis, absona voce, ad instar asini: inde & ei nomen; nam ὄνος est *asinus*, & *κρόταλον crepitaculum*. Belg. *Krop-vogel, Vogelhasne*.

3 *In planitie*] Data opera fingit insignia vitiosa, nam caduceatorum leges habent, adulterina esse insignia, quæ habent metallum super metallum.

4 *Titulum*] Ἐπιγραφαὶ Græcis, tituli Latinis, ut & monumentorum inscriptiones, Romanis ita frequentes, ut etiam puerorum & servorum sepulchra, quemadmodum ex antiquis lapidibus liquet, iisdem ornarentur. Ovidius:

Sculptaque sunt titulo nostra sepulchra brevi.

5 *Mandavit*] Ille mos olim apud Belgas obtinebat magis, quam hodie: ut nempe alibi cadaver, alibi ejusdem intestina terræ mandarentur. Ita intestina Florentii V. Hollandiæ Comitis Alcmariæ sepulta, corpus vero apud uxorem Beatricem in pago Rhenoburgo prope Leidam.

6 *Chimaras esse diceres*] Chimæra proprie Lyciæ mons, cujus cacumen leones,

erat, si vidisses. Cautum est & illud Georgio, ut [1] Franciscanus & Dominicanus inter sese forte decernerent, utris primus cederet locus in pompa: post hos cæteri quoque sortirentur, ne quid hinc oriretur tumultus. Parochus & hujus clerici locum tenerent infimum, hoc est, primum. Nec enim aliud erant passuri monachi. MA. Non acies tantum, sed & pompas ille callebat ordinare. PH. Cautum est & illud, ut funebre sacrum, quod apud parochum fieret, modulato musicorum concentu perageretur, honoris gratia. Dum hæc aliaque tractantur, inhorruit ægrotus, deditque signa certissima, supremum tempus adesse. Adornatur igitur extremus fabulæ actus. MA. Nondum finis? PH. Recitatur diploma pontificis, in quo promittebatur criminum omnium abolitio, totusque purgatorii metus adimebatur. Ad hæc justificabantur omnia illius bona. MA. Rapto parta? PH. Certe jure belli ac more militari. Sed forte aderat Philippus Jureconsultus uxoris frater: is in diplomate notavit locum secus positum, quam oportuit, & injecit suspicionem falsi. MA. Haudquaquam in tempore dissimulandum erat, etiamsi quid inesset erroris, & nihilo pejus habuisset ægrotus. PH. Assentior. Et ægrotus sic hac re perturbatus est, ut minimum abesset à desperatione. Ibi Vincentius fortem virum præbuit; jussit, Georgium quieto esse animo, sibi esse potestatem corrigendi supplendique, si quid in [2] diplomatibus vel erratum esset, vel omissum. Quod si te, inquit, fefellerit diploma, ego jam nunc [3] hanc animam

nes, medium capræ, radices serpentes occupant. Hinc origo fabulosi monstri, de quo Lucretius: *Prima Leo, postrema Draco, media ipsa Chimæra.* Et Ovidius; *Quoque Chimæra jugo mediis in partibus hircum, Pectus & ora leæ, caudam serpentis habebat.*

1 *Franciscanus*] Ista controversia nondum plane decisa; pars enim utraque causas habet, uter ordo præferendus. Licet apud plerosque Dominicanis palma concedatur.

2 *Diplomatibus*] Ita est: eousque devenit Antichristus, ut peccatorum abolitionem publicis diplomatibus ære vendat. Et ab hac origine Lutherus in Germania reformationem est auspicatus.

3 *Hanc animam*] Fratrem nullo modo, ait Psaltes Psal. 49. vers. 8. 9. redimere potest quisquam, non dare Deo redemturam ejus: (est enim cara redemtio vitæ eorum; imo cessat in sæculum.)

animam pro tua ſuppono anima, ut tua petat cœlos, mea dedatur orco. MA.[1] Accipitne Deus tales animarum permutationes? Et, ſi accipit, num ſatis cautum videbatur Georgio tali pignore? Quid, ſi Vincentii anima vel abſque permutatione debebatur inferis? PH. Quod geſtum eſt, narro. Hoc certe perfecit Vincentius: ægrotus viſus eſt animum recipere. Mox recitantur cautiones, quibus Georgio promittebatur [2] ſocietas omnium operum, quæ fierent per quatuor ordines, & quintum Carthuſienſium. MA. Ego metuerem, ne deprimerer ad inferos, ſi tantum ſarcinæ bajulandum eſſet. PH. De bonis operibus loquor: ea non aliter gravant animam ſubvolaturam, quam plumæ avem. MA. Mala igitur opera ſua quibus legant? PH. Militibus Germaniæ conductitiis. MA. Quo jure? PH. Jure Euangelico: Habenti dabitur. Simulque recitatus eſt numerus miſſarum & pſalteriorum, quæ defuncti animam eſſent comitatura. Erat autem immenſus. Poſt hæc iterata eſt confeſſio, dataque benedictio. MA. Ita efflavit animam? PH. Nondum. Strata eſt humi ſtorea juncis contexta, ſic ut ab initio convoluta cervicalis ſpeciem ex ſeſe faceret. MA. Quid nunc futurum eſt? PH. Eam [3] conſperſerunt

1 *Accipitne Deus*] Hac interpoſitione & permutatione animarum miſere incautos decipiunt ſceleſti ſacrificuli. Sed, an Deus iſtiuſmodi permutationem admittat, ut alia argumenta prætercam, videant in unico exemplo Moſis pro populo deprecantis, cum ſibi idolon fabricaſſet. Verba exſtant Exod. 5. 32. 33. Nunc, an condonaturus es peccatum eorum? nam ſi non ita eſt, dele me nunc de libro tuo, quem ſcripſiſti. Dixit vero Jehova Moſchi, eum, qui peccaverit mihi, delerem de libro meo.

2 *Societas omnium*] Affricantur animabus opera monachorum, non aliter, quam ſcabies corpori, præcipue ſupererogatoria, ut vocant: quibus plus præſtant, quam tenentur.

3 *Conſperſerunt cinere*] Conſperſerunt nempe ſtoream ſive tegetem viliorem (ſtorea dicta à *στορέννυσθαι* ſternere) cinere, qui Pontificiis ſacer habetur. Apud Judæos alioſque orientales populos in gravi luctu ſacco ſe quandoque contegebant, & cineres ſibi inſpergebant. Ex *κακοζηλία* Judaiſmum obſervant Papicolæ: quadrageſimæ enim initio frontes hominum cinere illinunt ſacerdotes: etiam aliquando morientibus ſubſternunt; ut, ſi Deo placet, quaſi ob oculos ponant verba Creatoris Gen. 3. v. 19. *Memento homo, quia pulvis es, & in pulverem reverteris.* Ex quo liquet, ſacrificulorum actionem, præterquam quod nulli mandato Dei innititur, etiam ipſi rei haud appoſitam eſſe. Non enim in citato loco agitur de cinere è foco deſumpto, ſed de terræ pulvere, ex quo homo

runt cinere, sed raro; ibi deposuêre corpus ægroti. Instrata est tunica Franciscana, sed prius consecrata preculis & aqua lustrali. [1] Cuculla supposita est capiti: nam tum indui non poterat: una cum illa suppositum est diploma cum cautionibus. MA. Nova mortis species. PH. Atqui confirmant, dæmoni nullum esse jus in eos, qui sic moriuntur Sic ajunt, præter alios, mortuum [2] S. Martinum & [3] Franciscum. MA. Sed huic morti illorum vita responderat. Obsecro, quid tum postea? PH. Porrecta est ægroto crucis imago & candela cerea. Ad crucem porrectam dixit ægrotus: Soleo in bellis tutus esse meo clypeo; nunc hunc clypeum opponam hosti meo: & exosculatus admovit humero lævo. Ad ceream vero sacram, Olim, inquit, hasta valui in bellis: nunc hanc hastam vibrabo adversus hostem animarum. MA. Satis militariter. PH. Has postremas voces edidit. Nam mox linguam mors occupavit, simulque cœpit animam agere. Bernardinus à dextris imminebat morienti; Vincentius à sinistris, uterque pulchre voca-

homo formatus: ita ut inanis hæc ceremonia magis pulverem, quam cinerem requireret.

1 *Cuculla supposita*] Inter omnes monachorum ordines nulli magis de inhærente cucullis suis sanctitate & mira vi operandi gloriantur, quam Franciscani. Communis apud Pontificios opinio est, cucullas horum Franciscanorum à gravidis tactas & exosculatas maturare partum, & dolores mitigare, & morbis omnibus mederi. Imo eousque devenit effrenis impietas, ut iisdem cucullis adscribant non sine summa blasphemia, quæ Sacræ literæ sanguini & meritis Christi. Mortui quippe & sepulti habitu monachali non tantum ab impuris spiritibus servantur, sed & recta animæ in cœlum avolant. Hinc & in Breviario inaugurationis monachalis cucullæ precantur Deum, ut hanc vestem ita sanctificet & benedicat, ut sint arma ad peccata contegenda & munimenta tuta adversus Diaboli insultus. Hinc Cæsares, Reges & Principes, misere eâdem dementiâ seducti, instante mortis hora, in Francisci sodalitium adsciscì & ejusdem vestitu sepeliri voluerunt.

2 *S. Martinum*] De Martino Turonensi episcopo falsissimum, quod cucullatus obierit. Nondum enim ipsius tempore blasphema hæc superstitio in ecclesiam irrepserat: utpote qui anno 396. diem obierit, cum nondum Antichristianismus orbem caligine errorum & idololatriarum infecisset.

3 *Franciscum*] Nec Franciscus veste sua monachali indutus mortuus est: nam blasphemus iste, ut Christum in omnibus imitaretur (ita loquuntur vitæ ejus damnandi scriptores) quinque vulnera à Christo impressa circumtulit, & cum mors instaret, exuit omnia vestimenta; ut promtior cum Diabolo confligeret, & Christo esset conformis, qui nudus in cruce pependit.

vocalis. Alter oſtendebat imaginem ſancti Franciſci, [1] alter Dominici. Cæteri ſparſi per cubiculum demurmurabant pſalmos aliquot voce lugubri. Bernardinus magnis vociferationibus percellebat aurem dextram, Vincentius ſiniſtram. MA. Quid occlamabant? PH. Hujuſmodi ferme Bernardinus: Georgi Balearice, ſi nunc quoque probas ea, quæ ſunt acta inter nos, flecte caput in dextrum: flexit. Vincentius contra; Ne quid trepides, Georgi; habes Franciſcum & Dominicum propugnatores. Eſto ſecurus. Cogita, quantum habeas meritorum, quod diploma; denique memineris meam animam pro tua oppignoratam, ſi quid eſſet periculi; hæc ſi ſentis & probas, flecte caput in lævum: flexit. Rurſus ſimili clamore, Si hæc ſentis, inquiunt, preme manum meam: tum manum preſſit. Ita huc & illuc flectendo capite & premendis manibus tranſactæ ſunt horæ ferme tres. Cum jam inciperet oſcitare Georgius, ubi Bernardinus erectus pronuntiavit abſolutionem: quam perficere non potuit, quin Georgius efflaſſet animam. Hæc ſub noctis medium: mane peracta anatomia. MA. Quid mali repertum eſt in corpore? PH. Recte mones; nam exciderat. Fragmentum plumbi inhærebat [2] diaphragmati. MA. Unde id? PH. Uxor narrabat, illum quondam ictum ſphærula bombardica. Hinc conjectabant medici, plumbi liquefacti particulam reſediſſe in corpore. Mox corpus lacerum utcunque cônveſtitum eſt amictu Franciſcano. A prandio ſepultura peracta eſt ea pompa, qua decretum erat. MA. Nunquam audivi mortem operoſiorem, nec funus ambitioſius. Verum iſtam opinor fabulam nolis evulgari. PH. Quam ob rem? MA. Ne quid [3] irritentur crabrones. PH. Ni-

1 *Alter Dominici*] Graphice autor mores impiorum ſeductorum monachorum depingit, à Chriſto abducentium ad idololatricas imagines, ad ineptas quiſquilias, ad impuras cloacas. O abominabilem Antichriſtianiſmum! Oportuiſſet fidem excitaſſe ad merita unici Servatoris apprehendenda.

2 *Diaphragmati*] Diaphragma eſt ſeptum tranſverſum, quod ſeparat præcordia, in quibus cor eſt pulmo, ab inferiore corporis parte, in qua ſplen & hepar, & renes.

3 *Irritare crabrones*] Eſt provocare eos,

PH. Nihil est periculi. Etenim, si pia sunt, quæ narro, etiam ipsorum interest, hæc scire populum: sin minus, quotquot inter illos boni sunt, mihi gratias agent, [1] qui hæc prodiderim, quo, pudore correcti quidam, desinant similia facere; deinde simplices caveant, ne in similem pertrahantur errorem. Sunt enim & apud istos cordati vereque pii, qui frequenter apud me questi sunt, paucorum vel superstitione, vel improbitate totum ordinem reddi apud bonos invidiosum. MA. Recte tu quidem, & fortiter. Sed nunc aveo scire, quomodo decesserit Cornelius. PH. Ut vixit nulli molestus, ita mortuus est. Habebat febrem [2] anniversariam, quæ statis temporibus singulis annis recurreret. Ea tum, sive quia gravabat ætas (nam annum excesserat sexagesimum:) sive aliis de caussis, solito magis urgebat hominem, & visus est ipse præsentire diem fatalem imminere. Itaque quatriduo prius, quam moreretur, erat Dominicus dies; templum adiit, [3] confessus est suo parocho, audivit publicam concionem & sacrum: à sacro, reverenter accepto [4] pignore corporis Dominici, domum se recepit. MA. Non usus est medicis? PH. Unicum duntaxat consuluit, sed non minus bonum virum, quam bonum medicum: ei Jacobo Castrutio nomen est. MA. Novi. Nihil illo sincerius. PH. Is respondit, suam quidem operam amico non defuturam, sed sibi videri plus esse præsidii in Deo, quam in medicis. Cornelius hanc vocem non minus alacriter accepit, quam

eos, qui commoti plurimum tibi obfuerint. Est autem crabro insecti genus, affine vespis, aculeo pestilentissimo. Belg. *Een hoorn-niker.*

1 *Qui hac prodiderim*] Hæc aliaque, ubi Erasmus non leviter Pontificiæ superstitionis ulcus tangit, ita irritarunt Monachos & Theologos etiam Lovanienses, ut hæresios illum insimularent, Lutheranæque sectæ addictum assererent. Erasmus vero, licet ubique crassos errores Papicolarum & præcipue monachorum aculeate taxet, non tamen in omnibus orthodoxus est habendus.

2 *Anniversariam*] Id est, singulis annis recurrentem.

3 *Confessus est suo parocho*] De confessione auriculari, mera conscientiæ tyrannide, vide, quæ ante à nobis prolixe annotata.

4 *Pignore corporis*] Intelligit panem illum orbicularem, magico more quinque verbis, sacrificuli impio ore prolatis, in verum corpus & sanguinem Christi mutatum.

quam si certissimam vitæ spem ostendisset. Itaque, tametsi semper pro suis facultatibus fuisset perbenignus in pauperes, tum quidquid decidi poterat uxoris & liberorum necessitati, impartiebatur in egenos, non istos ambitiose mendicos, & nusquam non obvios, sed in probos, qui pro viribus industria laborandi cum paupertate pugnabant. Rogabam hominem, ut decumberet, & sacerdotem ad sese accerseret potius, quam tenue corpusculum defatigaret. Respondit, hoc sibi semper studio fuisse, ut amicos suos sublevaret potius, si posset, quam gravaret officiis, nec se sui dissimilem esse velle in morte. Ne decubuit quidem, nisi postremum diem, & noctis partem, qua reliquit terras. Interim ob corpusculi lassitudinem baculo nitebatur aut sedebat in cathedra; raro componebat se lectulo, sed vestitus & erecto capite. Hoc tempore aut mandabat aliquid de curandis egenis, maxime notis aut vicinis, aut legebat è libris sacris, quæ provocant hominis erga Deum fiduciam, quæque illius in nos caritatem declarant. Si per lassitudinem ipse minus poterat, audiebat amicum prælegentem. Frequenter miro affectu hortabatur familiam ad mutuum amorem & concordiam, atque studium veræ pietatis; solicitosque de morte ipsius amantissime consolabatur. Identidem admonebat suos, ne quid æris alieni præteriretur indissolutum. MA. Non condiderat testamentum? PH. Jam pridem sanus ac valens id curarat. Negabat enim, esse testamenta, quæ fierent ab agentibus animam, sed deliramenta potius. MA. Nihil legarat monasteriis aut egenis? PH. Ne teruncium quidem. Ego, inquit, pro mea portione dispensavi facultatulas meas; nunc ut earum possessionem aliis trado, ita trado & dispensationem. Et confido meos sanctius dispensaturos, quam ipse feci. MA. Non accersebat ad sese pios homines, quemadmodum fecit Georgius? PH. Ne unum quidem; præter familiam & duos intime amicos nullus aderat. MA. Demiror, quid senserit. PH. Negabat, se mo-

rien-

rientem pluribus moleſtum eſſe velle, quam fuiſſet naſcens. MA. Exſpecto finem iſtius fabulæ. PH. Mox audies. Venit dies Jovis. Ille ſtratum non reliquit, ſentiens extremam corpuſculi laſſitudinem. Accitus parochus [1] impartiit extremam unctionem, ac rurſus porrexit [2] corpus Domini, ſed citra confeſſionem. Negabat enim, quidquam ſcrupuli reſediſſe in animo. Ibi parochus agere cœpit de ſepultura, qua pompa, quove loco ſepeliri vellet. Sepeli, inquit, me, quomodo ſepelires infimæ ſortis Chriſtianum: nec mea refert, ubi ſeponas hoc corpuſculum, [3] æque inveniendum in extremo die, ubicunque condideris. Pompam funeris nihil moror. Mox injecta mentio de [4] ſonitu campanarum, de tricenariis, & anniverſariis, de diplomate, de communione meritorum emenda. Tum ille; Mi

1 *Impartiit*] Licet alias de unctione extrema dictum, hæc tamen ut prolixiora ex Ravanello apponam: Unctio, ait, olim in Eccleſia Chriſtiana ægrotis adhibita, ut miraculo ſanitatem recuperarent. Marc. 6. v. 13. Jac. 5. v. 14. Itaque unctionis iſtius uſus tam diu legitimus fuit, quamdiu in eccleſia viguit miraculoſum ſanationum donum: at vero cum donum illud (quemadmodum & alia dona miraculoſa, ad certum tempus conceſſa) jam à tot ſæculis deſierit, ineptiſſimum utique eſt ritum hunc ſine effectu ſuo proprio & genuino velle retinere; tantum abeſt, ut cenſeri debeat ſacramentum proprie dictum: nec enim ſacramenti rationem obtinuit Apoſtolorum temporibus, ut obſignaret gratiam juſtificantem, ſed ut ſymbolum miraculoſæ ſanationis: Pontificii autem ungunt morituros ad conferendam peccatorum remiſſionem, gratiæ confirmationem, &c.

2 *Corpus Domini*] Cœnæ hæc abuſio: non enim adminiſtranda ſingulis privatim, nec morbo domi decumbentibus aut morituris, citra fidelium congregationem & participationem. quia communicatio debet eſſe eccleſiaſtica & publica, ut ait Bucanus, non *ἴδιον δεῖπνον*, & Cœna ſymbolum eſt communionis ſanctorum: nec aperiri debet aditus opinioni operis & præpoſteræ fiduciæ, qualis eſt in communione Papiſtica.

3 *Æque inveniendum*] Secundum illud Jobi. Job. 19. verſ. 25. 26. *Equidem ego novi, Redemptorem meum vivere; & poſteriorem ſuper pulverem reſurrecturum: & poſtquam vermes confoderint iſtud, evigilante me, tum carne mea me viſurum eſſe Deum.*

4 *Sonitu campanarum*] Miras præſtigias cum ſuis campanis exercent Pontificii: nam abluuntur, unguntur, exorciſantur, baptizantur, & in baptiſmo nomina illis induuntur. Earundem tinnitus diabolos, exercitus hoſtiles, inſidias, noxia tonitrua depellunt, cœlorum fores animabus pandunt. At quam inepte! Inveneruntne ergo campanas tanquam inſtrumenta Deo præſcribentia, quibus ſalutem noſtram operetur? Aguntne pro imperio cum Diabolo cogentes illum diſcedere ad motam campanam, cum iſtud donum Sp. Sancti nempe abigendi Diabolum haud adepti ſint? Quid autem novis his cultibus aliud agunt, quam quod pietatem enervent, & à Dei verbo ad futiles ceremonias ablegent homines?

Mi pastor, nihilo pejus habebo, etiamsi nulla sonet campana. Si me vel uno funebri sacro dignaberis, plus satis erit. Aut, si quid aliud est, quod ob publicam ecclesiæ consuetudinem citra scandalum infirmorum omitti vix potest, id tuo permitto arbitratui. Nec est animus, cujusquam vel preces commercari, vel meritis quenquam suis spoliare. Satis meritorum [1] exuberat Christo: & confido, totius ecclesiæ preces ac merita mihi, si modo vivum sum membrum, profutura. In duobus diplomatibus mihi tota spes est. Alterum est peccatorum meorum, quod princeps pastorum dominus Jesus abolevit, affigens illud cruci; alterum, quod ipse suo sacro sancto sanguine scripsit & obsignavit, quo nos certos reddidit de salute æterna, si totam fiduciam nostram in ipsum transferamus. Absit enim, ut instructus meritis ac diplomatibus provocem Dominum meum, ut in judicium veniat cum servo, certus, quod in conspectu ejus non [2] justificabitur omnis vivens. Ergo ab illius justitia appello ad ejusdem misericordiam, quoniam immensa est & ineffabilis. His dictis abiit parochus. Cornelius, veluti magna spe salutis concepta, gaudens & alacer jubet, sibi quædam recitari è sacris voluminibus, quæ confirmant spem resurrectionis & præmia immortalitatis: velut illud ex Esaia de [3] morte Ezechiæ dilata, una cum cantico: deinde [4] cap. 15. epistolæ Pauli ad Corinth. prioris: de morte Lazari ex Joanne: sed præcipue historiam Christi passi ex Euangeliis. Quam hic animo devorabat singula, ad quædam suspirans, ad alia compositis manibus gratias agens, ad quædam hilarescens ac gestiens, ad nonnulla preculas quas-

1 *Exuberat Christo*] Recte secundum id 1 Corinth. 1. vers. 30. *Christus, qui factus est nobis sapientia à Deo, justitiaque & sanctificatio & redemptio.*

2 *Justificabitur*] Verba Psalmi 143. vers. 2.

3 *Morte Ezechiæ*] Historia exstat Esai. cap. 38. & 2 Reg. 20. Fuit autem Hiskia, Ezechia seu Chiskijahu, id est, fortitudo mea Deus, pius Rex Judæ, filius impii Achaz, cui lethaliter decumbenti quindecim anni vitæ additi.

4 *Cap. 15.*] Capitis hujus præcipuum argumentum, adstructio resurrectionis mortuorum, & propositio rationis & modi ejusdem resurrectionis, contra Corinthios quosdam cum Sadducæis illam negantes.

1 Mors

quaſdam breves ejaculans! A prandio cum paululum temporis obdormiſſet, jubet, recitari caput ex Euangelio Joannis duodecimum uſque ad hiſtoriæ finem. Heic dixiſſes, hominem plane transfigurari, afflarique novo ſpiritu. Jam dies vergebat ad veſperam; accerſit uxorem ac liberos: ibi erecto, quantum licuit, corpuſculo, ſic affatus eſt ſuos: Cariſſima conjux, quos Deus ante conjunxerat, idem nunc ſeparat, ſed corporibus dumtaxat, idque ad breve tempus: curam, caritatem, pietatem, quam antehac partiri ſoles in me & dulciſſima pignora, totam in iſtos transfer. Ne putaris, te ullis modis poſſe magis demereri vel Deum, vel me, quam ſi iſtos, quos Deus dedit nobis conjugii fructum, ſic educes, foveas & inſtituas, ut Chriſto digni habeantur. In hos igitur conduplica pietatem tuam, & meam portionem in te tranſlatam exiſtima. Id ſi feceris, ut facturam confido, non erit, cur videantur orphani. Quod ſi repetas matrimonium. Ad hanc vocem uxor erupit in fletum, cœpitque dejerare, ſe nunquam de repetendis nuptiis cogitaturam. Heic Cornelius: Soror in Chriſto mihi cariſſima, ſi Dominus Jeſus largiri dignabitur tibi propoſitum iſtud ac robur ſpiritus, ne deſis dono cœleſti. Erit enim hoc tibi pariter ac liberis commodius. Sin alio vocabit carnis infirmitas, ſcito, quod [1] mors mea te liberat à jure conjugii, ſed non liberat à fide, quam meo tuoque nomine debes curandis communibus liberis. Quod ad matrimonium attinet, utere libertate, quam tibi permiſit Dominus. Tantum hoc te rogo moneoque, ut virum tibi deligas iis moribus, tuque te illi talem præbeas, ut poſſit vel ſuapte bonitate ductus, vel tua commoditate provocatus, amare privignos. Proinde cave, ne cui voto te obſtringas. Serva te liberam Deo & liberis noſtris; quos ſic inſtitues ad omnem pietatem, ut caveas, ne ſe cuipiam addicant inſtituto, donec per æta-

1 *Mors mea te liberat*] Reſpicit ad Pauli locum Rom. 7. verſ. 2. *Viro ſubjecta mulier, viventi viro devincta eſt per legem; quod ſi mortuus fuerit vir, liberata eſt à lege viri.*

ætatem & rerum usum constiterit, ad quod vitæ genus sint idonei. Deinde versus ad liberos, exhortatus est ad studium pietatis, ad obediendum matri, ad mutuam inter ipsos charitatem & concordiam. His peroratis, dedit osculum uxori; liberis, [1] facto signo crucis, precatus est bonam mentem, & Christi misericordiam. Post hæc intuens omnes, qui aderant, *Sub crastinam*, inquit, *auroram Dominus, qui diluculo revixit, pro sua misericordia dignabitur hanc animulam ex hujus corpusculi sepulcro, eque hujus mortalitatis tenebris evocare in lucem suam cœlestem. Nolo, teneram ætatem excubiis inanibus fatigari. Cæteri quoque vicissim dormiant: mihi satis est, unum adesse vigilem, qui recitet sacram lectionem.* Transacta nocte sub horam quartam, cunctis præsentibus jussit recitari psalmum totum, quem Dominus orans recitavit in cruce. Eo finito jussit, exhiberi cereum, & crucem, & cereum accipiens, dixit: *Dominus illuminatio mea & salus mea; quem timebo?* crucem exosculatus dixit: *Dominus protector vitæ meæ; à quo trepidabo?* Mox manus super pectus in supplicantis gestum composuit, & oculis in cœlum erectis dixit, *Domine Jesu*, [2] *accipe spiritum meum.* Et protinus clausit oculos veluti dormiturus, simulque levi flatu emisit spiritum: dixisses, illum obdormisse, non exspirasse. MA. Nunquam audivi mortem minus operosam. PH. Talis fuerat in omni vita. Uterque fuit amicus. Fortasse non æque dijudico, uter decesserit Christianus: tu, qui integer es, rectius dispicies. MA. Ita faciam, sed per otium.

1 *Facto signo crucis*] Tertulliano teste, istiusmodi signum crucis impermanens in usu fuit ante Constantinum, sed absque ulla scripturæ auctoritate. Utebantur illo veteres non ad adorandum, nec ut operativo ex opere operato, sed ad externam quandam professionis tesseram & gestum precandi; quemadmodum vult Bellarminus. Vide, quæ superius adnotavimus.

2 *Accipe spiritum meum*] Verba Stephani sunt protomartyris, cum lapidatus animam efflaret. Act. 7. vers. 59.

ECHO.

[1]ECHO.

Juvenis, Echo.

Jv. CUpio paucis te consulere, si vacat. Ec. Vacat. Jv. Et si venio tibi gratus juvenis. Ec. Venis. Jv. Sed potesne mihi & de futuris dicere verum, Echo? Ec. [2] Ἔχω. Jv. Et Græce nosti? quid istuc novi? Ec. Novi. Jv. Qualia tibi videntur Musarum studia? Ec. Δῖα. Jv. Censes igitur, terendos auctores, qui conducunt ad bonas literas? Ec. Teras. Jv. Quam igitur mentem habent isti, qui hæc studia linguis traducunt suis? Ec. Suis. Jv. Sed utinam harum cultores similiter essent & pietatis studiosi! Ec. O si! Jv. Nunc quorundam improbitas omnes reddit invisos. Ec. [4] Ἴσως. Jv. Et multis hominum peccatum confertur in nomen eruditionis. Ec. [5] Ὄνοις. Jv. Atqui vulgo videntur non infimi. Ec. Fimi. Jv. Quid facere censes eos, qui terunt ætatem in sophistico doctrinæ genere? Ec. Nere. Jv. Fortassis telas [6] aranearum. Ec. Harum. Jv. At [7] Penelopes telas texunt ac retexunt. Ec. Texunt. Jv. Cui suades, ut me dem vitæ instituto? Ec. Tuto.

Jv.

1 *Echo*] Jucundum, ait Buchlerus ex Pontano, argutum & lepidum est epigramma, attentumque retinet lectorem, eum in fine aut medio versus ejusmodi vocula ponitur, quæ vel toti verbo præcedenti vel ejus similis caudæ aut eandem sententiam illustrat, aut diversum aliquid, aut nonnunquam contratium aut prorsus inexspectatum, aut par, aut majus, aut minus denique complectitur. Et hæc Echo dicitur. Multæ interrogationes in Echicis observantur, quamvis etiam sine intetrogatione suam venustatem retineant. Hæc ille. Nec tantum ligata, sed & soluta oratio echonem admittit.

2 Ἔχω] Id est, possum.

3 Δῖα] Id est, sacra, divina.

4 Ἴσως] Id est, scilicet, fortasse.

5 Ὄνοις] Id est, asinis.

6 *Aranearum telas texere*] Est in re frivola, nulliusque frugis, infinitum atque anxium capere laborem. Belg. *Syn hooft breecken over een brood'loose konst.*

7 *Penelopes telam texere*] Hoc est, inanem operam sumere, & rursum destruere, quod effeceris. Belg. *Verkeert werck doen.* Natum adagium ab uxore Ulyssis Penelope, quæ procos acertime instantes hac conditione delusit, ut tum se promitteret nupturam, ubi telam, quam habebat in manibus, absolvisset. Hanc conditionem posteaquam illi accepissent, mulier astuta, quod interdiu texuisset, id noctu retexere cœpit. Homericos versus ita vertit Erasmus:

Illa diurna quidem, ingentem contexere telam,
Verum eadem admotis solvebat nocte lucernis.

1 Ὅλως]

Jv. Erit auspicatum, si uxorem duxero? Ec. Sero. Jv. Quid, si mihi veniat usu, quod his, qui incidunt in uxores parum pudicas, parumque frugiferas? Ec. Feras. Jv. Atqui cum talibus morte durior est vita. Ec. Vita. Jv. Siccine in rebus humanis dominari fortunam? Ec. Unam. Jv. Magis fortasse expedit, ut aliquis præ conjugio monachi institutum eligat. Ec. Ligat. Jv. Quid superest remedii, ubi quem adstrinxerit jam nodus insolubilis? Ec. Bilis. Jv. Attamen miserum est, homines vivere solos. Ec. [1] Ὅλως. Jv. Cujusmodi censas horum temporum plerosque monachos? Ec. [2] Ἄχος. Jv. Quid igitur istos movet, qui suspiciunt illos ut semideos? Ec. [3] Δέος. Jv. Quid captant plerique, qui ambiunt sacerdotium? Ec. Otium. Jv. Præterea nihil habet sacerdos? Ec. [4] Κέρδος. Jv. Quid bonæ rei contigit illis, qui fiunt episcopi? Ec. [5] Κόποι. Jv. At nulli magis vivunt in otio. Ec. Scio. Jv. Quæ res illos admonere poterit, ut intelligant, quantum sustineant onus. Ec. [6] Ὁ νοῦς. Jv. Ergo res præclara est sacerdotium, si quis se in eo gerendo, qualem oportet, præbeat? Ec. Beat. Jv. Quid fructus erit, si me conferam in aulam eorum, qui præcellant monarchica dignitate? Ec. [7] Ate. Jv. At non paucos video, qui solent illinc sibi præclaram felicitatem ariolari. Ec. [8] Λάροι. Jv. At interim, dum incedunt [3] holosericati,

1 Ὅλως] Id est, omnino.

2 Ἄχος] Id est, dolorem, pestem.

3 Δέος] Id est, timor.

4 Κέρδος] Id est, lucrum.

5 Κόποι] Id est, labores.

6 Ὁ νοῦς] Id est, mens.

7 *Ate*] Id est, calamitas. Dea est, quæ noxas ac turbas soleat immittere rebus mortalium; acribus oculis & prævelocibus pedibus. Cæterum post eam multo intervallo consequi Litas Deas, quæ quod Ate turbaverit, sarcire moliantur. Has strabis oculis esse fingit Homerus, & pedibus claudis: illud nimirum innuens, offensas esse citas, reconciliationes esse tardas, propterea quod injuriæ diu meminisse solent homines.

8 *Λάροι*] Id est, stupidi. Vide Chiliades. Adagium ab avis ingenio spuma marina gaudentis. Larus autem etiam *Gravia* dicitur, Belgis *een Meeuwe*, male Nebrissensi nunc fulica nunc mergus, Erasmus in Adagiis hoc modo capi asserit. Objicitur illi spuma primum longiore intervallo. Dein propius propiusque. Postremo manibus gestantes exhibent. Larus itaque cibi aviditate caprus comprehenditur.

9 *Holosericati*] Id est induti veste, quæ tota ex serico constat, nulla alia materia admista.

1 *Ficul-*

ſericati, vulgo videntur homines magnifici. Ec. Fici. Jv. Foris igitur aureos, intus [1] ficulneos homines dicis, ſi quis inſpiciat cominus? Ec. Minus. Jv. Nihil igitur præclari ſunt, quos pro diis veneramur [2] byſſinos. Ec. [3] Σῖνος. Jv. Nec militare genus magno æſtimabis fortaſſe. Ec. Aſſe. Jv. Magnum quiddam pollicentur, qui è ſideribus & futura prædicunt Aſtrologi. Ec. [4] Λόγοι. Jv. At ſtrenue laborant Grammatici. Ec. [5] Εἰκῆ. Jv. Non placent, opinor, [6] leguleii homines ſemper famelici. Ec. [7] Λύκοι. Jv. Qualis ero, ſi fiam opifex? Ec. Fæx. Jv. Itane nihil præterea adferunt artes boni aut mali? Ec. Ali. Jv. Fuerone beatus, ſi perſeveravero in bonis litteris? Ec. Eris. Jv. Sed quæ res dabit, ut adſit pietas? Ec. Ætas. Jv. Decem jam annos ætatem trivi in Cicerone. Ec. [8] Ὄνε. Jv. Unde tibi ſubit, me aſinum dicere? Ec. E re. Jv. Fortaſſis hoc dicis, non ſic huic incumbendum, ut alios relinquam. Ec. Inquam. Jv. Non placet igitur is, qui ſe per omnem vitam tantum in hoc torqueat, ut [9] fiat Ciceronianus? Ec. [10] Ἄνυς. Jv. Quid ſupereſt natu grandibus, quorum ætas ad hæc diſcenda non eſt tempeſtiva? Ec. Stiva. Jv. Facundior eſſes, opinor, ſi longius abeſſem. Ec. Eſſem. Jv. Non me delectant ſermones diſſyllabi. Ec. Abi. Jv. Cœpi prior; video non poſſe vitari, quin poſterior deſinas. Ec. Sinas. Jv. Jam igitur tibi videor ſatis inſtructus ad ea probe gerenda, quæ ſunt in vita. Ec. Ita. Jv. Proinde, ſi me voles abire, dicito. Ec. Ito.

1 *Ficulneos homines*] Ficulnum ſeu ficulneum, quod ex fico arbore confectum.

2 *Byſſinos*] Adjectivum à byſſus, βύσσος lini genus, ex quo ſubtiliſſimæ veſtes, mulieribus olim in deliciis, conficiebantur.

3 Σῖνος] Id eſt, noxa.

4 Λόγοι] Id eſt, fabulæ, verba.

5 Εἰκῆ] Id eſt, fruſtra, temere.

6 *Leguleii*] Qui legum ſtudia tractant, qui in legibus verſantur, Græcis νομικοί.

7 Λύκοι] Id eſt, lupi.

8 Ὄνε] Id eſt, aſine.

9 *Fiat Ciceronianus?*] Vide Dialogum, quem ex profeſſo conſcripſit in eos Eraſmus, qui cæteris neglectis, uni Ciceroni adhærent. Titulus illi Ciceronianus.

10 Ἄνυς] Id eſt, amens.

ΠΟΑΥ-

[1] ΠΟΛΥΔΑΙΤΙΑ,
DISPAR CONVIVIUM.

SPUDUS, APITIUS.

SP. HEus heus, [2] Apiti. AP. Non audio. SP. Heus, inquam, Apiti. AP. Quis hic eſt tam moleſtus interpellator? SP. Eſt feriæ rei quiddam, quod te volo. AP. At ego ad rem ſeriam propero. SP. Quonam? AP. Ad cœnam. SP. Hac ipſa de re tecum volebam [3] agere. AP. Non vacat nunc actoribus operam dare, ne [4] actum agam. SP. Nihil feceris diſpendii; comitabor te, quo properas. AP. Age, dic, modo tribus verbis. SP. Magno ſtudio molior convivium, in quo nulli diſpliceam convivarum, placeam omnibus. Ejus artis quoniam tu principatum tenes, ad te velut ad oraculum confugio. AP. Reſponſum accipe, & quidem juxta veterum morem [5] ἔμμετρον, *Nulli ut diſpliceas, nullum invitare memento.* AP. Atqui ſolemne eſt epulum; multos excipiam, oportet. AP. Quo plures invitaris, hoc pluribus diſpliceas, oportet. Quæ fuit unquam tam bene vel conſcripta, vel acta fabula, ut toti placuerit theatro? SP. Sed age, [6] Comi delicium Apiti, ſubleva me tuo conſilio; habebo te poſthac numinis loco. AP. Sit igitur hoc primum conſilium; Ne conare, quod fieri non poteſt.

SP.

1 *Πολυδαιτία*] A πολὺς multus, & δαίτη epulum.

2 *Apiti*] Accommode introducitur Apitius, qui omnium helluonum princeps, non tantum Capitolii vectigal & Principum Congiaria devoravit, ſed & de gulæ irritamentis librum reliquit. Fuit Senecæ coætaneus. Vide, quæ ſuperius de eodem annotata.

3 *Agere*] Agere eſt judicio perſequi: inde actores, cauſarum patroni, relativum eſt ad reum.

4 *Actum agam*] Τὸ πραχθὲν μὴ πράξῃς. A judiciorum conſuetudine ſumptum, qua fas non eſt, iterum agere cauſam, de qua jam ſit pronuntiatum. Belg. *Ghy zyt al te laet op.*

5 *Ἔμμετρον*] Id eſt, *metricum*, numeris conſtans.

6 *Comi*] Comus deus eſt comeſſationis & gulæ. Nomen ei dabant juvenes coronari, facibus muſiciſque inſtrumentis inſtructi, qui noctu ad amicarum oſtia cantilenas non ſine procaci laſcivia occinebant. Dictum autem eſt *delicium Comi*, ut homines elegantioris ingenii, *dilitias Muſarum* nuncupamus. De Como hoc jam ante dictum in annotationibus.

1 Bæ.

SP. Quidnam? AP. Ut convivator omnibus placeas. Tanta eſt palatorum varietas. SP. At ſaltem ut paucioribus diſpliceam. AP. Voca paucos. SP. Non licet. AP. Voca pares, & ingeniis congruentes. SP. Ne id quidem mihi liberum eſt. Vitari non poteſt, quin & multos vocem, & diſſimiles, denique nec ejuſdem linguæ, neque nationis homines. AP. Næ tu mihi vere convicium narras, non convivium, in quo facile poſſit talis exoriri luſus, qualem Hebræi narrant accidiſſe in ſtructura [1] Babel, ut petenti frigidum, aliquis porrigat calidum. SP. Opitulare, te quæſo, gratum experieris ac memorem. AP. Age, quando electio non eſt tui arbitrii, in re mala dabo bonum conſilium. Haud parvi refert ad hilaritatem convivii, quo quiſque loco ſedeat. SP. Veriſſimum. AP. Ea res ut tibi cedat proſpere, fac, ut fortibus diſtribuantur accubitus. SP. Pulchre mones. AP. Deinde, ne ſic paulatim à ſummo ad imum procedant patinæ, ut [2] ſigma litteræ vel ſerpentis potius imaginem pingant, aut ultro citroque reciprocent, quemadmodum olim in conviviis [3] myrtus tradi ſolet. SP. Quid igitur? AP. Sed ad ſingulas convivarum [4] tetradas, appone patinas ternas, ſic ut quarta media promineat, quemadmodum pueri tribus nucibus imponunt quartam: in ſingulis ſit aliud atque aliud cibi genus, quo quiſque, quod libet, eligat. SP. Placet. Sed quoties mutabo patinas? AP. Quot partibus conſtat oratio rhetorica? SP. [5] Quinque, ni fallor.

AP.

1 *Babel*] Nota eſt ex S. Literis hiſtoria. Ut nempe mortales turrim conati ſint exſtruere, cujus vertex ipſum cœlum tangeret. Sed jam in opere, confuſione linguarum impediti, inceptum ad umbilicum perducere haud potuerunt. Inde origo vocis Babel, quaſi dicas: *Confuſio venit*, vel *confuſio in ea*.

2 *Sigma littera*] Σ Græcum.

3 *Myrtus*] Vide proverbium, *Ad myrtum canere.* Olim moris fuit, ut in conviviis ſuam quiſque cantionem caneret. Et, ſi quis citharam accipere recuſaſſet, utpote muſices ignarus, is per jocum accepto ramo laureo ſeu myrteo, vel aliquid ad eum canere jubebatur. Belg. *Oock wat ter merckt brengen.*

4 *Tetradas*] Quaterniones.

5 *Quinque*] Nempe conſtat exordio, narratione, diviſione, contentione & peroratione. Contentio autem apud Rhetores etiam dividitur in confirmationem & confutationem: & ita ſex partes ſunt orationis. Id vero præcipue locum habet in genere juridiciali.

1 *Horæ*

Ap. Quot actibus constat fabula? Sp. Apud [1] Horatium legi, *Ne sit quinto productior actu.* Ap. Toties mutabis patinas, ut procemium sit jusculentum, conclusio vel epilogus ex variis bellariorum generibus conflatus. Sp. Quem probas in patinis ordinem? Ap. Eundem, quem [2] Pyrrhus in acie. Sp. Quid ais? Ap. Quemadmodum in oratione, ita nec in convivio decet procemium esse elaboratum. Rursus epilogus varietate commendetur potius, quam apparatu. In tribus itaque mediis servanda Pyrrhi disciplina, ut in utroque cornu sit aliquid eximium, in media acie vulgarior apparatus. Hoc pacto fiet, ut nec sordidus videare, nec fastidiosa copia sis molestus. Sp. Satis expedite de cibis; superest, ut, quomodo bibendum, doceas. Ap. Nulli omnium cyathum appones, sed pueris dato negotium, ut, ubi percunctati didicerint, quo quisque vini genere delectetur, alacriter ad nutum cuique, quod volet, porrigant. Ea ex re duplex erit commodum. Nam & parcius bibetur, & jucundius; non solum ob id, quia subinde recens dabitur potus, verum etiam quod nemo bibet, nisi sitiens. Sp. Optimum profecto consilium. Sed quî fieri poterit, ut hilarescant omnes? Ap. Id ut fiat, partim in te situm est. Sp. Quinam? Ap. Tenes illud: *Ante omnia vultus accessêre boni.* Sp. Quorsum istud? Ap. Ut convivas comiter excipias, fronteque hilari compelles, sermonem ad cujusque ætatem, affectum, ac mores attemperans. Sp. Accedam, ut dicas melius. Ap. Nosti linguas. Sp. Propemodum omnium. Ap. Ut sua quemque lingua subinde appelles, utque convivium fabulis amœnioribus hilarescat, varias

misce

1 *Horatium*] Nempe in libro de Arte Poëtica. Versus sic habent:

Neve minor quinto, neu sit productior actu
Fabula, quæ posci vult, & spectata reponi.

Vide dignas lectu commentationes Francisci Luisini in hos versus.

2 *Pyrrhus*] Tanta fuit in hoc Pyrrho Epirotarum Rege rei militaris scientia, ut cum Lysimacho, Demetrio, Antigono, potentissimis Regibus bella gerens, invictus semper fuerit. Illyriorum quoque, Siculorum, Carthaginiensium & Romanorum bellis nunquam inferior. Vide de eodem ipsiusque instruendi aciem modo Plinium, Justinum, Varronem, Florum, Solinum, Rhodiginum & Stewechium in Vegetium.

1 *Nauta*

misce materias de rebus, quarum quisque libenter meminit, & nullius dolore audiuntur. Sp. Quas dicis hujusmodi materias? Ap. Sunt peculiares ingeniorum differentiæ, quas ipse melius perspicies; ego generatim attingam aliquot. Senes gaudent ea memorare, quæ multorum fugiunt memoriam, admiratores temporum, in quibus ipsi floruerunt. Matronis dulce est refricari memoriam ejus temporis, cum à procis ambirentur. [1] Nautæ, quique diversas ac longinquas mundi regiones inviserunt, libenter ea narrant, quæ, quia nemo vidit, mirantur omnes; est & [2] ante actorum malorum, juxta proverbium, jucunda recordatio, si modo ejus sint generis, ut cum probro conjuncta non sint, veluti militiæ, profectionum, naufragiorumque discrimina. Postremo, de sua cuique arte grata est confabulatio, deque hisce rebus, quarum usu callet. Hæc sunt ferme generalia; peculiares affectus singulatim describi non queant: sed exempli caussa: Est aliquis laudis appetentior, alius vult haberi doctus, alius gaudet videri dives: est hic loquacior, ille pauciloquus, nonnullos reperies tetricos, alios contra blandiores. Sunt, qui nolint videri senes, cum sint: sunt rursus, qui volunt haberi grandiores, quam sint: affectantes hoc esse mirandi, quod belle portant ætatem: sunt fœminæ, quæ sibi de forma placent, sunt aliæ [3] putidulæ. His cognitis affectibus, haud difficile est miscere sermones unicuique gratos, vitatis his, quæ mœrorem afferunt. Sp. Næ tu perpulchre tenes artem convivatoriam! Ap. [4] Phy! si tantundem temporis & operæ mihi consumtum esset in [5] utroque Jure, Medicina ac Theologia, quantum impensum

1 *Nautæ, quique*] Spectat huc aliquatenus notissimum Distichon: *Navita de ventis, de tauris narrat arator: Enumerat miles vulnera, pastor oves.*

2 *Ante actorum malorum*] Ex ipsa hominum natura sumptum adagium est. Hoc enim omnibus insitum est: ut jucunda cuique sit ante actorum malorum, aut periculorum secura recordatio. Et ut Seneca rectè dicit: *Quod fuit durum pati, meminisse dulce est.*

3 *Putidula*] Diminut. à *putidus*, quod est mali odoris. Transfertur etiam ad orationem, quæ putida dicitur, quum est insuavis.

4 *Phy*] Interjectio despicientis.

5 *Utroque Jure*] Nempe in Civili & Canonico jure.

sum est huic arti, jam dudum & inter Jureconsultos, Medicos ac Theologos doctoris & titilum & lauream tulissem. Sp. Credo. Ap. Sed heus tu, ne quid erres, heic cavendum est, ne fabulæ sint nimium prolixæ, aut ne exeant in temulentiam. Quemadmodum enim vino nihil jucundius, si modice sumseris; contra nihil molestius, si, supra quam sat est, hauseris: ita usu venit in fabulis. Sp. Vera prædicas. Sed huic incommodo quodnam ostendis remedium? Ap. Ubi senseris suboriri [1] τὴν ἄοινον μέθην, per occasionem interseca sermonem, & argumentum diversum intersere. Frustra, opinor, te monerem, ne cui suus dolor in convivio refricetur; utcunque Plato judicat, in conviviis, quibusdam vitiis esse medendum, vino discutiente tristitiam, & offensæ memoriam abolente. Verum illud te monitum oportuit, ne nimium crebro salutes convivas; tametsi probo, ut interdum obambulans, nunc hos, nunc illos comiter appelles: oportet enim convivatorem bonum motoriam agere fabulam. Nihil autem incivilius, quam ibi commemorare, quod cibi genus sit, qua coctum arte, quanti emptum. Idem de vino dictum puta. Quin extenuandum etiam modice, quod apponitur. Alioqui nimis diligens extenuatio apparatus idem agit, quod ostentatio. Satis est bis aut ad summum ter dixisse, *Boni consulite*. Si parum lautus est apparatus, animus certe lautissimus est. Interdum sales adspergendi sunt, sed qui [2] nihil habeant dentis. Profuerit & illud, subinde sua quemque compellare lingua, sed paucis. Dicendum erat initio, quod mihi nunc tandem venit in mentem. Sp. Quidnam? Ap. Si non placet sortito dare locos, cura, ut tres ex omnibus eligas natura festivos, minimeque mutos, quorum unum collocabis in capite mensæ, alterum è regione, tertium in medio, qui silentium ac tristitiam cæterorum discutiant. Quod si per-

1 Τὴν ἄοινον μέθην] Id est, sine vino ebrietatem. Ex α priv. & οἶνος, vinum.

2 *Nihil dentis*] Dentata enim dicuntur mordacia.

perſpexeris convivium vel ſilentio triſtius eſſe, vel clamoribus tumultuoſum, aut etiam ad rixas tendere. SP. Hoc crebro fit apud nos: quid tum faciendum? SP. Accipe rem mihi multo uſu compertam. SP. Exſpecto. AP. Inducito duos mimos, ſive [1] γελωτοποιὺς, qui ſine voce ridiculum aliquod argumentum geſticulatione repræſentent. SP. Cur ſine voce? AP. Ut par ſit omnium voluptas, aut nihil loquantur, aut lingua loquantur omnibus æque ignota, geſtibus loquentes, omnes pariter intelligent. SP. Quod argumentum mihi narras, non ſatis intelligo. AP. Sunt innumera, puta uxorem decertantem cum marito de principatu, aut ſimile quippiam é media vita. Quo magis erit ridicula ſaltatio, hoc plus erit omnibus voluptatis. Hos oportet eſſe ſemifatuos; alioqui qui plane fatui ſunt, quædam interdum effutiunt imprudentes, quæ lædunt. SP. Ita tibi precor ſemper propitium [2] Comum, ut mihi dediſti fidele conſilium. AP. Addam [3] coronidem, quin potius repetam, quod initio dixeram, ne nimium ſis anxius, ut placeas omnibus, non heic tantum, ſed in omni vita; atqui ita fiet, ut citius placeas omnibus; optimum enim in vita, [4] *Ne quid nimis.*

1 Γελωτοποιὺς] Id eſt riſus excitatores, fictos moriones; à γέλως, *riſus*, & *ποιέω*, *facio*.

2 *Comum*] Quis Comus ſit, in principio hujus colloquii dictum.

3 *Coronidem*] Coronis eſt ſummitas, ſeu apex alicujus rei. Et per Metaph. pro quocunque fine & ultima manu, rei alicui impoſita, ſumitur.

4 *Ne quid nimis*] Sententia ex Terentii Andria deſumta. Deeſt autem, teſte Rivio & Donato, *agas*: ſic enim habet: *Nam id arbitror adprime in vita eſſe utile, ut ne quid nimis.* Eraſmus & Budæus putant, *ut ne* pro *ne* poſitum. Quidam *ut* pro *ſi* exponunt. modum hic omnibus in rebus ſervandum docet. Et veteres μηδὲν ἄγαν tanti fecere, ut ad auctorem Apollinem referrent. Laërtius ſententiam Pythagoræ, Ariſtoteles Bianti, alii Thaleti, alii Soloni aut Homero adſcribunt. Moderata enim perſtant, & immoderata concidunt. Huc etiam ſpectat Horatianum illud:

Eſt modus in rebus, ſunt certi denique fines;
Quos ultrà citràque nequit conſiſtere rectum.

De Rebus ac Vocabulis.

BEATUS, BONIFACIUS.

BE. Salvus ſit Bonifacius. Bo. Etiam atque etiam ſalvus ſit Beatus. Sed utinam eſſemus uterque, quod dicimur, tu dives, ego formoſus. BE. Itane parum tibi videtur, habere nomen magnificum? Bo. Mihi quidem minimi momenti, niſi res adſit. BE. At plerique mortales aliter affecti ſunt. Bo. Fieri poteſt, ut mortales ſint iſti; homines eſſe non credo. BE. Et homines ſunt, ô bone, niſi putas etiam nunc ſub humana ſpecie camelos & aſinos obambulare. Bo. Hoc citius crediderim, quam homines eſſe, qui pluris nomen faciant, quam rem. BE. In certis rerum generibus, fateor, plerique malunt rem, quam nomen; in multis contra. Bo. Hoc quid ſit, non ſatis aſſequor. BE. Atqui penes nos ipſos exemplum eſt. Tu Bonifacius diceris, & habes, quod diceris: ſed ſi eſſes [1] alterutro ſpoliandus, utrum malles habere malam faciem, an pro Bonifacio dici Cornelius? Co. Equidem malim vel [2] Therſites dici, quam habere prodigioſam faciem: an bonam habeam, neſcio. BE. Item ego ſi dives eſſem, & aut res, aut nomen eſſet deponendum, malim [3] Irus dici, quam re ſpoliari. Bo. Aſſentior vera loquenti. BE. Idem uſu veniet, opinor, in his, qui ſunt proſpera valetudine, aut aliis corporis præditi commodis. Bo. Probabile eſt. BE. At quam multos videmus, qui mallent nomen eruditi piique viri, quam eſſe docti bonique! Bo. Plurimos iſtiuſmodi novi. BE. An non apud hos plus habet momenti nomen, quam res? Bo. Videtur. BE. Jam ſi quis nobis adeſſet [4] Dialecticus, qui ſcite definiret, quid ſit Rex, quid Epiſcopus, quid Magiſtratus, quid Philoſophus; fortaſſis & heic inveniremus, qui mallent nomen,

1 *Alterutro*] Nomine ſcilicet aut re.

2 *Therſites*] De prodigioſe deformi dici ſolet. Belg. *'t Aengeſicht onder d'ergel.*

3 *Irus dici*] Irus itidem ab Ulyſſe pugno interfectus. Erat autem mendicus Ithacenſis pauperrimus, aſſecla procorum Penelopes, proprie Arnæus dictus.

4 *Dialecticus*] Dialecticus, qui in dialectica verſatus, ἀπὸ τοῦ διαλέγεσθαι, à diſputando ita dictus.

3 Ty-

men, quam rem. Bo. Ita profecto, si Rex est, qui legibus & æquitate populi commodum spectat, non suum: si Episcopus, qui totus invigilat gregi Dominico: & si Magistratus est, qui ex animo consulit Reipubl. & si Philosophus est, qui neglectis fortunæ commodis, tantum studet bonæ menti parandæ. Be. Heic vides, quantum hujus generis exemplorum possim aggerere. Bo. Sane plurimum. Be. An hos omnes negabis esse homines? Bo. Vereor, ne nos ipsi citius nomen hominis amittamus. Be. At si homo est animal rationale; quantum abest hoc à ratione, ut in corporis commodis verius, quam bonis, & in externis, quæ fortuna dat simul & eripit, cum libet, rem malimus, quam nomen: in veris animi bonis nomen pluris faciamus, quam rem? Bo. Præposterum mehercule judicium, si quis attendat. Be. Eadem autem est ratio in contrariis. Bo. Exspecto, quid dicas. Be. Idem judicandum de nominibus rerum fugiendarum, quod dictum est de vocabulis expetendarum. Bo. Apparet. Be. Magis enim horrendum est esse tyrannum, quam [1] tyranni nomen: & si malus Episcopus, juxta sententiam Euangelicam, fur est & latro, non tam hæc nomina sunt nobis detestanda, quam ipsa res. Bo. Convenit sane. Be. Tu de cæteris similiter colligito. Bo. Prorsus intelligo. Be. Nonne fatui nomen aversantur omnes? Bo. Et quidem maxime. Be. Nonne fatuus esset, qui [2] aureo piscaretur hamo, qui vitrum anteponeret gemmis, qui cariores haberet equos, quam uxorem ac liberos? Bo. Is esset

1 *Tyranni nomen*] Nomen *tyranni* ab initio in bonam desumptum partem, nempe pro Rege aut Principe. Nam, teste Trogo, olim omnium civitatum regionumque imperium penes Reges fuit, quos ad hujusmodi fastigium majestatis, non ambitio popularis, sed spectata inter bonos moderatio provehebat, qui etiam *tyranni* ob fortitudinem vocabantur. Postmodo autem cum potestate sua reges abutebantur, vox *Tyrannus* in malam partem sumi cœpta.

2 *Aureo piscari hamo*] Hoc est, mediocris commodi cupiditate periculum adire, quo maximarum rerum jacturam facias. Commemoratur inter facete dicta Octavii Cæsaris à Suetonio. Fit enim nonnunquam ut piscis hamum etiam ipsum secum auferat. Porro metaphoræ pleræque à piscatione ductæ proverbii vice sunt usurpatæ.

esset quovis [1] Corœbo stultior. BE. An non tales sunt, qui procurrunt in militiam, spe lucri non admodum magni, corpus & animam exponentes periculo: qui student congerendis opibus, cum animum habeant omnium bonarum rerum egenum: qui vestes & ædes exornant, cum animus neglectus ac squallidus jaceat: qui corporis valetudinem anxie tuentur, animam tot capitalibus morbis laborantem negligunt: denique qui fugacissimis hujus vitæ voluptatibus, cruciatus merentur æternos? BO. Ipsa ratio fateri cogit, plusquam fatuos esse. BE. Atqui his fatuis cum plena sint omnia, vix invenias, qui ferre possit fatui vocabulum, cum adeo non abhorreant à re. BO. Sic est profecto. BE. Age, scis, quam sint apud omnes invisa vocabula mendacis ac furis. BO. Sunt invisissima, nec sine caussa. BE. Fateor. Sed cum stuprare conjuges alienas sit furto sceleratius, tamen adulteri cognomine quidam etiam gloriantur, ad furti convicium ilico stricturi gladium. BO. Ita res habet apud complures. BE. Ita cum multi scortis vinoque perditissimi sint, & sint libenter ac palam; tamen ad ganeonis nomen offenduntur. BO. Hi nimirum rem sibi gloriæ ducunt, cum vocem rei debitam horreant. BE. Sed vix aliud nomen auribus nostris videtur intolerabilius, quam mendacis. BO. Novi, qui hoc convicium cæde sint ulti. BE. Sed utinam pariter abominentur rem! Nunquam accidit tibi, ut, qui promiserat se mutuum ad certum diem redditurum, falleret? BO. Frequenter; etiam cum id dejerasset, neque id semel, sed iterum atque iterum. BE. For-

1 *Corœbo stultior*] Proverbialis hyperbole in stupidos & vecordes. Corœbi enim stultitia vulgi fabula celebrata est, qui maris undas numerare sit conatus, eum non potuerit ultra quinque prosequi supputationem. Meminit hujus Eustathius & Lucianus. Alii tamen κορύβῳ per y legunt, aduntque, hunc Mygdonis Phrygis filium fuisse, desponsatum Cassandræ, à Peneleo Græco interfectum. De eo Virgilius:

—— Juvenisque Corœbus
Mygdonides, illis qui ad Trojam forte diebus
Venerat, insano Cassandræ incensus amore.

Hunc Corœbum stultum inducit Euphorion, ait Servius: quem & Virgilius sequitur.

2 *Late-*

BE. Fortasse non erant solvendo. Bo. Imo erant, sed commodius esse ducebant non reddere creditum. BE. An hoc non est mentiri? Bo. Planissime. BE. Auderes istiusmodi creditorem sic compellare; *Cur mihi toties mentiris?* Bo. Non; nisi paratus essem ad pugnam. BE. An non simili modo quotidie verba dant [1] latomi, fabri, aurifices & vestiarii, pollicentes ad certum diem, nec tamen præstantes, etiamsi magni referat tua? Bo. Mira impudentia! sed adde his advocatos pollicentes operam. BE. Potes addere sexcenta nomina: nemo tamen horum laturus sit mendacis vocabulum. Bo. Hoc genere mendaciorum plena sunt omnia. BE. Itidem furis nomen nemo tolerat, cum à re non perinde omnes abhorreant. Bo. Exspecto, ut dicas clarius. BE. Quid interest inter eum, qui rem tuam tollit è scrinio, & inter eum, qui depositum abjurat? Bo. Nihil, nisi quod sceleratior est, qui spoliat etiam fidentem. BE. At quam pauci sunt, qui depositum reddunt; aut si reddunt, non dant integrum? Bo. Opinor, esse perpaucos. BE. Nemo tamen istorum ferat furis vocabulum, cum rem non horreant. Bo. Admodum. BE. Jam mihi reputa, quid vulgo fiat in tractandis pupillorum bonis, in [2] testamentis ac legatis, quantum hæreat digitis tractantium? Bo. Frequenter totum. BE. Furtum amant, vocabulum detestantur. Bo. Maxime. BE. Quid agant, qui [3] res fisci tractant, qui monetam publicam cudunt deteriorem, qui nunc aucta, nunc diminuta nummorum æstimatione, privatorum rem accîdunt, fortasse nobis non admodum liquet:

1 *Latomi*] Lapicidæ.

2 *Testamentis ac legatis*] Legatum Florentinus delibationem hæreditatis definit, qua testator ex eo, quod universum hæredis foret, alicui quid collatum velit. Modestinus donationem quandam testamento relictam. Eutycho legatum à lege dicitur. Testamentum autem definitur justa voluntatis nostræ sententia de eo, quod post mortem suam fieri quis velit.

3 *Res fisci*] Fiscus hinc nomen habet, quod olim in fiscellis, hoc est, sportulis pecunias colligebant. Fisci ergo, fiscellæ, spartea sunt utensilia ad majoris summæ pecunias capiendas. Unde, quia major summa est pecuniæ publicæ, quam privatæ; factum est, ut fiscus pro pecunia publica, & inde *confiscare* dicatur.

quet: de his, quæ quotidie experimur, loqui fas est. Qui sumit mutuum, aut qui conflat æs alienum hoc animo, ut reddat, si liceat, nunquam; quantulum abest à fure? Bo. Cautior fortasse dici potest, melior nequaquam. Be. At horum cum ingens ubique sit numerus, nemo tamen tolerat furis nomen. Bo. Animum solus Deus novit: proinde apud homines [1] obærati vocantur, non fures. Be. Quantuli refert, quo nomine dicantur apud homines, modo sint fures apud Deum? certe suus cuique notus est animus. Ad hæc, qui, cum debeat multum, quod obtigit pecuniæ, nequiter prodigit; qui, posteaquam [2] decoxit in una civitate, delusis creditoribus, fugit in aliam, hospites quærens, quibus imponat, idque facit crebrius; nonne satis declarat, quo sit animo? Bo. Satis superque. Sed tamen isti solent hoc fucare colore, quod faciunt. Be. Quonam? Bo. Multum multisque debere, prædicant sibi cum magnatibus, atque adeo regibus esse commune; eoque qui sunt hoc ingenio præditi, fere nobilitatis opinionem affectant. Be. In quem usum? Bo. Dictu mirum, quantum equiti licere velint. Be. Quo jure? quibus legibus? Bo. Haud aliis, quam quibus [3] præfecti maris vindicant sibi, quidquid ejectum est naufragio, etiamsi exstet dominus: quibus alii suum esse volunt, quidquid apud furem aut prædonem deprehenderint. Be. Istiusmodi leges possent ipsi fures condere. Bo. Et facerent, si queant tueri; & haberent, quod excusarent, si bellum indicant prius, quam furentur. Be. Quis hoc juris dedit equiti potius, quam pediti? Bo. Militiæ favor. Sic enim exercentur ad bellum, quo promtiores sint ad spoliandum hostem. Be. Sic, opinor, [4] Pyrrhus exercebat suos ad bellum. Bo. Non

1 *Obærati*] *Obærati*, dicuntur, ære alieno oppressi.

2 *Decoxit*] Bona sua prodige consumsit, creditores solutione fraudavit. Translatio sumta à rebus, quæ diutius coctæ evaporant, & in fumum & vapores resolvuntur.

3 *Præfecti maris*] Illa lex etiam apud Belgas obtinet: ut si in Oceani littus navis frangatur, non licet Domino ejectas merces sibi sumere.

4 *Pyrrhus*] Designat notissimum Epirotarum Regem, qui ipse rei militaris peritissimus, suos ad miraculum in eadem

Bo. Non, ſed [1] Lacedæmonii. Be. Abeant in malam crucem cum ſuo exercitio. Sed unde nomen hoc tantæ prærogativæ? Bo. Quibuſdam obvenit à majoribus, alii mercantur ære, quidam adſciſcunt Be. An licet adſciſcere cuilibet? Lo. Licet, ſi mores reſpondeant. Be. Qui? Bo. Si nihil bonæ rei gerat; ſi ſplendide veſtiatur; ſi incedat annulatus; ſi gnaviter ſcortetur; ſi aleam ludat aſſidue, ſi certe chartis; ſi compotationibus ac voluptatibus ætatem abſumat; ſi nihil loquatur plebejum, ſed arces, pugnas, ac bella mera crepet, [2] Thraſonica omnia. Iſti ſibi permittunt bellum, cui velint, indicere; etiamſi, pedem ubi ponant, non habeant. Be. Equites mihi narras [3] equuleo dignos. Atqui tales habet non paucos [4] Sicambria.

eadem diſciplina inſtructiſſimos habuit.

1 *Lacedæmonii*] Teſtatur id Xenophon in Rep. Lacedæmoniorum. Etiam ad Chiriſophum ſic ait idem: Cum Lacedæmonios audiam patria diſciplina à pueris furtis aſſuefieri? Tantumque abeſſe, ut turpe cuipiam ſit furari, ut neceſſe etiam ſit: modo iis abſtineat, quæ lege excepta ſunt. Ac quo quam elegantiſſime & cautiſſime furemini, jubet lex, deprehenſum in furto loris cædi.

2 *Thraſonica*] Thraſonica à Thraſone Terentiano, ſe ſuaque immodice jactante φιλαύτῳ, oſtentatore inſulſo, vecorde gloriatore.

3 *Equuleo*] Jocus eſt in dictione *equuleo*, quod & parvum equum & tormenti genus ſignificat.

4 *Sicambria*] Hinc Sicambri, populi Germaniæ, Menapiis vicini, ad utramque Rheni ripam habitantes. Belg. *Weſtphalinge*, of *Gelderſe*. Sicambrorum finibus has regiones concludi aſſerit Cluverius: Veſtofaliæ magnam partem, inter Luppiam amnem & Haſſiæ fines porrectum: deiu Bergenſis ducatus dimidiam partem; comitatum Marchienſem totum, Cliviæ partem Tranſrhenanam. Dicti autem ſunt Sicambri, Sigambri, Sugambri, à Tiberio Cæſare è Germania in Galliam traducti, nomine etiam penitus exſtincto. Ante illa tempora ex toto Tranſrhenani, Ubiis, ut vult Marlianus, trans Rhenum tunc ſitis proximi.

[1] CHARON.

Charon, Genius, [2] Alastor.

Ch. Quid ita properas geſtiens, Alaſtor? Al. Opportune tu quidem, ô Charon. Ad te properabam.

Ch.

1 Charon] Charon apud inferos animas defunctorum per Stygem & Acherontem tranſvehere dicitur.

2 *Alaſtor*] Alaſtor malus Genius, infeſtus Dæmon. Ab ἀλαςέω crucior; grave quid patior. Claudianus Alaſtorem inter equos Plutonis enumerat.

CH. Quid novæ rei? AL. Nuntium fero, tibi [1] Proserpinæque lætissimum futurum. CH. Effer igitur, quod fers, teque exonera. AL. Furiæ non minus gnaviter, quam feliciter gesserunt suum negotium, nullam orbis partem non infecerunt malis tartareis, dissidiis, bellis, latrociniis, pestilentiis, adeo ut plane [2] jam calvæ emissis colubris sint, & exhaustæ venenis obambulent, quærentes, quidquid usquam est viperarum & aspidum, quando tam glabræ sunt, quam ovum, & pilum non habent in capite, neque quidquam in pectore succi efficacis. Proinde tu fac, cymbam ac remos appares. Mox enim ventura est tanta umbrarum multitudo, ut verear, ne non sufficias omnibus transmittendis. CH. Ista nos non fugerant. AL. Unde rescieras? CH. [3] Ossa pertulerat ante biduum. AL. Ut illa [4] Dea nihil est velocius! Sed quid tu igitur heic cessas relicta cymba? CH. Ita nimirum res ferebat. Huc profectus sum, ut mihi compararem validam aliquam triremem. Nam mea cymba jam vetustate putris ac sutilis non suffecerit huic oneri, si vera sunt, quæ narravit Ossa. Quanquam quid opus erat Ossa? Res ipsa compellit. Nam naufragium feci. AL. Nimirum totus distillas: suspicabar, te redire è balneo. CH. Imo enatavi [5] è Stygia palude. AL. Umbras ubi reliquisti? CH. [6] Natant cum ranis. AL. Sed quid narravit Ossa? CH. Tres orbis monarchas capitalibus odiis in mutuum exitium ruere, nec

1 *Proserpinaque*] Proserpina Jovis & Cereris filia à Plutone rapta, & in thalami sociam abducta.

2 *Jam calva*] Alludit ad fabulam Eumenidum, quæ pro coma angues nutrire dicuntur. Sic *calvus comatus*, aptè dici potest in eum, qui veris bonis nudus, ascititiis se venditat. Veluti si quis indoctus, aliena pro suis ederet: aut si senex assuto galerico, & tinctis capillis, affectet videri juvenis.

3 *Ossa*] Fama Dea est, apud Homerum.

4 *Dea nihil est velocius?*] Secundum illud Poëtæ: *Fama malum, quo non aliud velocius ullum.*

5 *E Stygia palude*] Styx seu Stygia palus proprie fons ad Nonacrin Arcadiæ; tam exitialis, ut potus continuo mortem inferat. Hinc Poëtæ in inferno eandem paludem statuunt. Tanta veneratione à Superis secundum eosdem colitur: ut, si quis Deorum juramentum per Styga violasset, centum annos divinitate spoliaretur.

6 *Natant*] Aristophanes Comicus in Stygia palude multas esse ranas fingit.

nec ullam orbis Christiani partem immunem esse à belli furiis; nam tres illi reliquos omnes pertrahunt in belli consortium. Omnes esse talibus animis, ut nemo velit alteri cedere, nec Danum, nec Polonum, nec Scotum; nec vero Turcam interim esse in otio; moliri dira: pestilentiam ubique sævire, apud Hispanos, apud Britannos, apud Italos, apud Gallos. Ad hæc novam esse luem ex opinionum varietate natam, quæ sic vitiavit omnium animos, ut nulla usquam sit sincera amicitia, sed frater fratri diffidat, nec uxori cum marito conveniat. Spes est, hinc quoque nascituram olim magnificam hominum perniciem, si res à linguis & calamis ad manus pervenerit. AL. Hæc omnia verissime narravit Ossa. Nam ipse plura vidi his oculis, assiduus comes & adjutor furiarum, quæ nullo tempore magis declararunt se suo dignas nomine. CH. Atqui periculum est, ne [1] quis dæmon exoriatur, qui subito adhortetur ad pacem; & sunt mortalium animi mutabiles. Nam audio, apud [2] Superos esse [3] Polygraphum quendam, qui calamo suo non desinit insectari bellum, & ad pacem cohortari. AL. Ille jam pridem [4] surdis canit. Olim scripsit pacis profligatæ querimoniam; nunc eidem exstinctæ scripsit epitaphium. Sunt alii contra, qui non minus juvent rem nostram, quam ipsæ furiæ. CH. Quinam isti? AL. Sunt animalia [5] quædam pullis & candidis palliis, cinericiis tunicis, variis ornata plumis, hæc nunquam recedunt ab aulis principum: instillant in aurem amorem belli, hortantur eodem proceres ac plebem:

1 *Quis dæmon*] Nempe bonus: nam mali dæmones non adhortantur ad pacem, sed dissidia.

2 *Superi*] In terris viventes, qui inferis superiores sunt.

3 *Polygraphus*] Qui multa scripsit. Sic autem se ipsum vocat hic & alibi.

4 *Surdo canis*] Sic etiam dicimus, *Verba fiunt mortuo*. Belg. *'t Is voor een doofmans deur geklopt*. Adagium quadrat in illos, qui operam & oleum perdunt, qui frustra absque aliquo fructu rem moliuntur. Idem & aliis multis modis effertur: ut littori loqui, frustra canere, surdo fabulam narrare. Hoc autem proverbium *surdo canere* ortum videtur à ridiculo casu: quo sæpe fit, ut hospes incidat in surdum, quem percontetur multa, videntibus iis, qui surdum noverunt.

5 *Quædam pullis*] Designat monachos, de quorum vestitu & forma & colore ejusdem jam ante fusius tractatum.

1 *Evan-*

bem: in [1] Euangelicis illis concionibus clamitant, bellum esse justum, sanctum, ac pium. Quoque magis mireris hominum fortem animum, clamitant idem apud utramque partem. Apud Gallos concionantur, Deum stare pro Gallis, nec vinci posse, qui Deum habeat protectorem. Apud [2] Anglos & Hispanos, hoc bellum non à Cæsare geri, sed à Deo; tantum præbeant se viros fortes; victoriam esse certam. Quod si quis interciderit, eum non perire; sed recta subvolare in cœlum, sicut erat, armatum. CH. Et habetur istis tanta fides? AL. Quid non potest simulata religio? Accedit huc juventus, rerum imperitia, gloriæ sitis, ira, animus ad id, quo vocatur, natura propensus. His facile imponitur, nec difficile perpellitur plaustrum suapte sponte propendens ad ruinam. CH. Ego istis animalibus lubens aliquid boni fecero. AL. Appara lautum convivium. Nihil potes gratius. CH. [3] Ex malvis, lupinis, & porris. Nam apud nos non alia est, ut scis, annona. AL. Imo ex perdicibus, capis, & phasianis, si vis esse gratus convivator. CH. Sed quæ res istos movet, ut tantopere promoveant bellum? aut quid hinc metunt commodi? AL. Quia plus emolumenti capiunt è morientibus, quam ex vivis. Sunt testamenta, [4] parentalia, bullæ, multaque alia non aspernanda lucra. Denique malunt in castris versari, quam in suis alvearibus. Bellum multos gignit episcopos, qui in pace ne [5] teruncii quidem fiebant. CH. Sapiunt. AL. Sed quid opus est triremi? CH. Nihil, si velim in media palude rursus naufragium facere. AL. Ob multitudinem? CH. Scilicet. AL. Atqui umbras

1 *Euangelicis*] Emphatice addit Euangelicis: cum nimirum in Euangelio ubique pax commendetur & inculcetur.

2 *Anglos & Hispanos*] Conjunguntur Angli cnm Hispanis: Henricus quippe octavus Angliæ Rex cum Carolo quinto Hispaniarum Rege arctissimnm fœdus contra Gallos inierat. De utriusque gravissimis bellis in Gallia videantur ejus temporis Scriptores.

3 *Ex malvis*] Malva & porrum inferorum victus est: & lupinos si non macerescommode, mirum quam amarescant.

4 *Parentalia*] Convivia, quæ in parenrnm, ant propinquorum funeribus fieri consueverunt.

5 *Teruncius*] Nummus perexiguus, & vilis.

1 *Tipu-*

umbras vehis, non corpora. Quantulum autem ponderis habent umbræ? CH. Sint [1] tipulæ, tamen tipularum tanta vis esse potest, ut onerent cymbam. Tum scis, & cymbam umbratilem esse. AL. At ego memini, videre me, cum esset ingens turba, nec cymba caperet omnes, à clavo tuo tria millia umbrarum pendere nonnunquam, nec tu pondus ullum sentiebas. CH. Fateor, tales esse animas, quæ paulatim demigrarunt è corpore, [2] phthisi aut [3] hectica tenuato. Cæterum, quæ subito revelluntur è crasso corpore, multum corporeæ molis secum ferunt. Tales autem mittit [4] apoplexia, [5] synanche, pestilentia, sed præcipue bellum AL. Non opinor, Gallos aut Hispanos adferre multum ponderis. CH. Multo minus, quam cæteri: quanquam & horum animæ non omnino veniunt plumeæ. Cæterum è Britannis, è [6] Germanis belle pastis, veniunt aliquoties tales, ut nuper periclitatus sim, decem duntaxat vehens, & nisi [7] jacturam fecissem, perieram una cum cymba; vectoribus & naulo. AL. Ingens discrimen. CH. Quid interea censes fieri, cum accedunt [8] crassi satrapæ, [9] Thrasones & [10] polymachæroplacidæ? AL. Ex his, qui pereunt in justo bello, nullos

1 *Tipula*] Tipula vermiculus de aranearum genere levissimus, ut quæ supra aquam currat.

2 *Phthisi*] Φθίσις morbus totum corpus extenuans, proveniens ex ulcere pulmonis, à pituita potissimum generato, quæ à capite delapsa in pulmonibus computruit.

3 *Hectica*] Febris species paulatim conficiens corpus. Belg. *Teering*.

4 *Apoplexia*] Resolutio totius corporis; hoc morbo correpti, repente concidunt, motu sensuque privati, respiratione etiam læsa. Belg. *de Popelsy*.

5 *Synanche*] Latinis angina, itidem causam habet plenitudinem. Estque inflammatio faucium, cum metu suffocationis.

6 *Germanis belle pastis*] Hispani & præcipue Galli parcissimi ciborum, cum Britanni lautioribus epulis & Germani imprimis largioribus poculis distendantur.

7 *Jacturam fecissem*] Faciunt jacturam nautæ, quum ob periculum evitandum exonerant navem, ejectis etiam, quæ pretiosissima sunt.

8 *Crassi satrapa*] Satrapa vox Persica, præfectum designans. De ea alias.

9 *Thrasones*] Thraso, per Antonomasian proprio pro communi sumto, pro glorioso. Depingitur is à Terentio in Eunucho.

10 *Polymacharoplacida*] Polymachæroplacidæ, id est multum sibi placentes gladio brevi: quemadmodum solent Hispani suis curtis pugionibus. Vox composita ex πολὺ *multum*, μάχαιρα gladiis brevis & *placeo*. Alii leg. *Pyrgopolinices*.

1 *Apud*

los arbitror ad te venire. Nam ajunt, eos recta ſubvolare in cœlum. CH. Quo ſubvolent, neſcio: unum illud ſcio, quoties bellum eſt, tot ad me veniunt ſaucii lacerique, ut demirer, ullum ſupereſſe [1]apud Superos. Nec ſolum veniunt onuſtæ crapula & abdomine, verum etiam bullis, & ſacerdotiis, aliiſque rebus plurimis. AL. At iſta non deferunt ſecum, ſed nudæ veniunt ad te. CH. Verum; ſed quæ recentes veniunt, ſomnia talium rerum ſecum adferunt. AL. Itane gravant ſomnia? CH. Gravant cymbam meam. quid dixi, gravant? jam demerſerunt. Poſtremo tot obolos putas nihil habere ſarcinæ? AL. Equidem arbitror, ſi ferant æreos. CH. Proinde certum eſt mihi proſpicere de navi, quæ ſufficiat oneri. AL. O te felicem! CH. Quid ita? AL. Quia propediem diteſces. CH. Ob multitudinem umbrarum? AL. Næ. CH. Si quidem ſuas opes ſecum adferant Nunc, qui in cymba deplorant, ſe apud Superos reliquiſſe regna, præſulatus, abbatias, auri talenta innumera, ad me nihil adferunt præter obolum. Itaque, quod jam annis ter mille mihi corraſum eſt, id totum eſt effundendum in unam triremem. AL. Sumtum faciat, oportet, qui quærit lucrum. CH. Atqui mortales, ut audio, felicius negotiantur, qui [2] favente Mercurio diteſcunt intra triennium. AL. Sed iidem [3] decoquunt nonnunquam. Tuum lucrum minus, ſed certius. CH. Neſcio, quam certum: ſi quis Deus nunc exoriatur, qui res principum componat, ſors hæc tota mihi perierit. AL. Iſta quidem de re jubeo, ut me ſponſore in [4]utramque aurem dormias. Intra decennium totum nihil eſt, quod pacem metuas. Unus Romanus pontifex ſedulo quidem hortatur ad concordiam, ſed [5] laterem lavat. Murmurant

1 *Apud Superos*] Superi in terris viventes, qui inferis ſuperiores.

2 *Favente Mercurio*] Mercurius Deus lucri & mercatorum præſes, & furum.

3 *Decoquunt*] Conſumunt, metaphorica eſt loquutio.

4 *Utramque*] Id eſt animo otioſo & ſecuro ſis. Terentius: Ademptum tibi jam faxo omnem metum, in aurem utramvis otioſe ut dormias. Utitur eo Baſilius, ſed in malam partem, ita ut ſupinam ſecuritatem intelligi velit.

5 *Laterem lavat*] Lavat laterem, qui inanem operam ſumit. Per *laterem* intelli-

rant & civitatis tædio malorum: conferunt susurros, populi nescio qui, dictitantes iniquum, ut ob privatas iras aut ambitionem [1] duorum triumve res humanæ sursum deorsum misceantur: sed vincent, mihi crede, quamlibet recta consilia Furiæ. Cæterum, quid opus erat hac gratia petere Superos? An apud nos non sunt fabri? Certe Vulcanum habemus. CH. Pulchre, si quæram navim æream. AL. Minimo accersetur aliquis. CH. Ita est, sed deficit nos materia. AL. Quid audio? nihil illic silvarum? CH. Etiam nemora, quæ fuerant in [2] campis Elysiis, absumta sunt. AL. In quem tandem usum? CH. Exurendis hæreticorum umbris; adeo ut nuper coacti simus è terræ visceribus carbones effodere. AL. Quid? an istæ umbræ non possunt minore sumtu puniri? CH. Sic visum est [3] Rhadamantho. AL. Ubi triremem mercatus eris, unde remiges parabuntur. CH. Meæ partes sint tenere clavum; remigent umbræ, si velint trajicere. AL. At sunt, quæ non didicerunt remum agere. CH. Apud me nullus est [4] eximius, remigant & Monarchæ, remigant & Cardinales suam quisque vicem, non minus, quam plebeii tenues, sive didicerint, sive non didicerint. AL. Tu fac, dextro Mercurio feliciter mercere triremem. ego non te remorabor amplius. Orco lætum adferam nuntium. Sed heus, heus, Charon. CH. Quid est? AL. Fac, matures reditum, ne te mox obruat turba. CH. Imo jam plusquam ducenta millia ostendes in ripa præter illas, quæ natant in palude. Properabo tamen, quantum licebit. Dic, illis, me mox adfuturum.

telligere debemus vel ex argilla, vel luto, non igne, sed sole induratam; quæ cum non sit, nisi lutum exsiccatum, quanto magis eam lavas, eo magis lutescit.

1 *Duorum triumve*] Designat nempe Carolum Cæsarem ejus nominis quintum, Franciscum primum Galliarum & Henricum Octavum Angliæ Regem: qui Europam gravissimis bellis commoverunt.

2 *Campis Elysiis*] Elysii campi poëtarum fabulis notissimi, ubi piorum animæ post mortem deliciis summis fruuntur. Dicti, ut quibusdam placet, ἀπὸ τῆς λύσεως à solutione, quod animæ post vinculi corporei solutionem eo deveniant.

3 *Rhadamanthus*] Lyciæ rex; qui, quoniam severus justitiæ executor fuerit, fingitur à Poëtis judex apud inferos.

4 *Eximius*] Qui ex aliis dignitatis gradu exceptus est.

Syno-

[1] *Synodus Grammaticorum.*

ALBINUS, BERTULPHUS, CANTHELUS, DIPHYLUS, EUMENIUS, FABULLUS, GADITANUS.

AL. ESTne quisquam in hoc numero, qui didicit [2] Arithmeticen? BE. Cui tandem rei? AL. Qui certum doceat, quot convenerimus Grammatici. BE. Istuc quidem citra [3] calculos, vel digiti nostri nobis dicere poterunt. Te pono in pollice, me in indice, Canthelum in medio, Diphylum in anulari, Eumenium in minimo. Nunc ad lævam transeo; illic in pollice pono Fabullum, in indice Gaditanum. Itaque, ni fallor, septem sumus. Sed quorsum attinet istuc scire? AL. Quoniam audio, septenarium reddere legitimum concilium. BE. Quod concilium mihi narras? AL. Est res seria, quæ me diu multumque torsit, neque me tantum, verum multos etiam viros neutiquam indoctos. Eam proponam in medium, ut hujus synodi auctoritate semel finiatur quæstio. CA. Eximium quiddam sit, oportet, quod tu vel ignores, Albine, vel animum tuum perspicacissimum diu multumque torserit. Quare cupimus & ipsi nosse, quid istuc sit rei. Nam unus omnium nomine respondeo. AL. Ergo heic estote omnes, aures simul adhibentes & animos. Plus vident oculi, quam oculus. Estne quisquam vestrum, qui nobis explanare possit, quid significet hæc vox *Anticomarita*? BE. Nihil facilius. Sonat enim betæ genus, quam prisci natatilem appellabant, caule contorto nodosoque, mire fatua, tetri odoris, si contingas; posset cum [4] Anagyri

1 *Synodus*] Σύνοδος, conventus, cœtus, præcipue Ecclesiasticorum ad determinandam quæstionem Theologicam, enodandam, decidendam. Vox est composita à *σὺν cum* & *ὁδὸς via.*

2 *Arithmeticen*] Ἀριθμητικὴ numerandi & supputandi scientia, inter disciplinas Mathematicas prima. Dicta ἀπὸ τοῦ ἀριθμεῖν, *numerando.*

3 *Calculos*] Nam veteres olim calculis supputabant, ut nunc in quibusdam regionibus nummis æneis.

4 *Anagyris*] Herbæ species, quam si contingas manibus, pessime olet. hinc proverb. *Ἀνάγυρον κινεῖς*, id est, *Anagyrum commoves*: in eos, qui sibi ipsis malorum authores essent; quique in suam ipsorum perniciem quempiam irritarent.

5 Mam-

gyri contendere. CA. Natatilem narras betam, imo cacatilem bestiam. Quis unquam audivit aut legit antehac nomen natatilis betæ? BE. Imo hoc dilucide docet *Mammetrectus* vulgo corrupte dictus, cum vero nomine dicatur *Mammothreptos*, quasi dicas, aviæ alumnum. AL. Quid istuc est tituli? BE. Ut intelligas, in libro nihil inveniri præter meras delicias; quod [1] *mammæ*, hoc est, aviæ soleant indulgentius habere nepotes, quam matres liberos suos. AL. Plane deliciosum opus mihi narras. Nuper enim, cum in hunc codicem incidissem, minimum absuit, quin risu dissilierim. CA. Ubi tu nactus es eum codicem, qui rarissimus inventu est? BE. Abbas [2] divi Bavonis, nomine Livinus, à prandio [3] Brugis duxit me in bibliothecam suam peculiarem, quam homo senex, cupiens aliquod sui monumentum posteris relinquere, non mediocri sumtu parabat. Nullus erat liber, qui non esset manu descriptus, idque in membranis, nullus, qui non variis picturis ornatus, ac foris bysso auroque tectus. Quin & ipsa codicum spatiosa moles, nescio, quid majestatis præ se ferebat. AL. Quinam erant? BE. Oh præclari omnes, Catholicon, Brachylogus, Ovidius per allegorias expositus, aliique innumeri; inter quos & lepidissimum Mammothreptum reperi. Inter eas delicias inveni Natatilem Betam. AL. Cur vocant natatilem? BE. Referam, quod legi: penes auctorem fidei periculum esto. Quoniam, inquit, provenit in

1 *Mamma*] Mamma Latinis *uber* fœminæ: Græcis autem *μάμμη aviam* designat. Hoc etiam nomine infantes nuncupant matres aut nutrices, ut patrem *Tatam*, non tantum apud Latinos sed & Belgas: illorum quippe infantes per abbreviationem & Belgicam terminationem *Mem* & *Taet* dicunt. Martialis:

Mammas atque Tatas habet Afra.

Et Cato; Qui cibum & potionem *buas* ac *pappas* vocant, & patrem *Tatam*, & Matrem *Mammam*.

2 *Divi Bavonis*] Bavo hic, teste Miræo, etiam *Alcuvinus* est dictus, Agilulfi in Hasbania Comitis filius, abdicata sæculari militia per Amandum Trajectensem Episcopum ad monasticam vitam adductus, Gandavi, cujus urbis & Patronus est, in monasterio Petri à se fundato anno 630. obiit secundum Sigebertum, aut anno proxime sequenti, ut vult Theodoricus Abbas S. Trudonis.

3 *Brugis*] Brugæ, Belgis *Brugge*, urbs Flandriæ nobilissima. Ex Aldenburgi ruinis prima initia surrexisse abhinc mille annos præter propter, consentiunt historici.

in locis humidis putribusque, nec usquam felicius provenit, quam in cœno aut sterquilinio; honos sit auribus. AL. Itane graviter olet? BE. Sic ut nec oletum ullum pejus oleat. AL. Estne istius oleris ullus usus? BE. Imo in deliciis est. AL. Fortasse porcis, aut asinis, aut [1] bubus Cypriis. BE. Imo hominibus, & quidem delicatis. Pelinorum gens est, apud quam convivia vicissim in longam ducuntur periodum: extremam compotationem vocant sua lingua *Resumtam*, quasi nos dicamus [2] bellaria aut tragemata. AL. Quam bella bellaria! BE. Ejus compotationis hæc lex est, ut liberum sit convivatori, quidquid volet, apponere: nefas autem sit convivis quidquam rejicere, sed omnia boni consulere. AL. Quid, si apponeret [3] cicutam, aut [4] cramben recoctam? BE. Quidquid apponitur, devorandum ibi est tacite. Domi tamen licet, quod ederint, revomere. Nam heic fere ponunt natatilem Betam, sive Anticomaritam: nihil enim refert, utro nomine dixeris; res eadem est. Admiscent aliquid querni corticis, [5] & allii plurimum. Ita [6] moretum absolvunt. AL. Quis persuasit legem tam barbaram? BE. Consuetudo, [7] quovis tyranno [illegible]entior. AL. [8] Tragicam periodum mihi narras, quæ tam inamœnum habeat exitum. BE. Dixi meam vicem, nulli præ-

1 *Bos Cyprius*] Prov. in brutum ac stolidum jaci solitum: propterea quod Cyprii boves magis bruti ferantur; quippe qui stercore humano pascantur. Sic dicimus *Cyprio bovi merendam*, quoties conviva sordidus ac insipidus sordido atque insipido accipitur convivio: vel cum apud spurcos spurcè quis loquitur.

2 *Bellaria aut tragemata*] Secundæ mensæ dictæ. Vel quæ in fine mensæ vel à cœna assumuntur gulæ irritamenta. *Tragemata*, ab aor. 2. ἔτραγον, verbi τρώγω, *comedo*.

3 *Cicutam*] Cicuta herba venenata, Græcis κώνειον, Belgis *dulle Kervel, Pypkruyt*. Ejus liquore in suppliciis sumendis utebantur Athenienses.

4 *Crambe recocta*] Δὶς κράμβη θάνατος. Scribit Suidas, Crambem in conviviis antiquitus adhiberi solere, verum recoctam adeo nauseam adferre, ut Græcis in fastidii proverbium abierit. Quoties enim rem iterum atque iterum repetitam non sine molestia significabant, dicebant, *Bis crambe mors*.

5 *Et allii*] Herbæ genus notissimum, gravissimo odore. Horatius: *Edat cicutis allium nocentius*.

6 *Moretum*] Pastilli seu placentæ genus, quod variis herbis constat.

7 *Quovis tyranno*] Mos tyrannus.

8 *Tragicam periodum*] Comœdia lætam habet, Tragœdia semper tristem catastrophen.

1 Quem-

præjudicans, si quis quid habet rectius. CA. At ego comperi, priscis fuisse piscem, quem vocarunt Anticomaritam, BE. Dic auctorem. CA. Codicem exhibere possum; nomen auctoris non possum dicere. Scriptus est Gallice, sed formulis Hebraicis. BE. Quam speciem habet piscis Anticomarita? CA. Cætera nigris sqamis est, solus venter alber. BE. Palliatum [1] quempiam Cynicum, opinor, nobis ex pisce facies. Qui sapor? CA. Nihil insuavius. Quin pestilens est. Nascitur in putribus lacunis, interdum & in cloacis, iners, limosus: solo gustu pituitam gignit gravem, quam vix vomitu leves. Frequens est in regione, quam Celtithracen appellant. Nam illic in deliciis est, quod gustasse carnes detestabilius sit homicidio. AL. Infelix regio cum suo Anticomarita. CA. Tantum habeo, quod dicam: nemini præjudicatum velim mea sententia. DI. Quid opus est hujus vocis enarrationem ex Mammothreptis aut Hebræis schedis petere, cum ipsa dictionis etymologia præ se ferat Anticomaritas dici puellas parum feliciter conjugatas, utpote maritis vetulis. Nec enim novum est, quod scribæ *quo* verterunt in *co*, cum sint litteræ cognatæ, *c*, *q*, & *k*. EV. Erat aliquid, quod dixit Diphylus, si constaret, dictionem esse Latinam. Mihi videtur esse Græca, è tribus conflata, ex *ἀντὶ*, quod est *contra*, & *κώμη*, quod sonat *pagum*, & *ὀαρίζειν*, quod est *muliebrieter garrire*: hinc per [2] synalœphen elisa, *o*, dictus est Anticomarita, qui rusticana garrulitate cunctis obstrepit. FA. Sedulo quidem meus dixit Eumenius. At mihi videtur ex tot dictionibus conflata vox, quot habet syllabas. Nam *ἀν* sonat *ἄνους· τι*, *τίλλων· κω*, *κώδια· μα*, *μάλα· ρυ*, *ῥυπαρά·* (perperam enim scribitur per *ι*.) *τα*, *τάλας*. Ex his conficitur *amens*, *ac miser*, *vellens pilos putrium tergorum*.

AL. Tali

1 *Quempiam Cynicum*] Designat, Diogenem ob caninos & impudentes mores Cynici cognomen adeptum. Utebatur propter frigus duplici palliolo.

2 *Synalæphen*] Συναλοιφὴ collisio vel ad verbum counctio, ab ἀλείφω ungo. Tralatio ergo hujus figuræ ab unguentis, cum unctum alio unguento deletur.

AL. Tali opificio cibus congruit beta natatilis, de qua modo dixit Bertulphus. BE. Nimirum anticomarita anticomaritæ. GA. Sedulo quidem dixistis omnes; at mihi videtur uxor viro male morigera, dici anticomarita per syncopen, antidicomarita; quod semper adversetur marito. AL. Si recipimus tales [1] tropos, facile [2] ex foria fient fora, & cuniculus fit cuculus. BE. Atqui Albinus, qui consul est in hoc senatu, nondum dixit, quid ipse censeat. AL. Ex me quidem, quod adferam, non habeo; haud tamen gravabor in medium adferre, quod ab hospite meo nuper didici homine linguacissimo. Sæpius variabat in loquendo sermonem, quam luscinia cantionem. Is asseverabat, vocem esse Chaldaicam, è tribus compositam. Apud illos enim, ut ajebat, *anti* sonat perversum ac cerebrosum; *comar*, petram: *ita*, sutoriam. BE. Quis unquam petræ tribuit cerebrum? AL. Nihil absurdi, si modo mutes genus. CA. Prorsus in hac synodo evenit, quod vulgo dici solet, [3] Quot homines, tot sententiæ. Quid igitur actum est? sententiæ numerari possunt; dividi non possunt, ut pars major vincat minorem. AL. Vincat igitur melior deteriorem. GA. Atqui ad hoc ipsum opus esset alia synodo. Nam [4] sua cuique sponsa videtur pulcherrima. AL. Istuc si verum esset, minus haberemus adulteriorum: Sed habeo consilium expeditum. Fabis sortiamur, ex hoc numero cui jus sit, ut ex omnibus suffragiis probet, quod volet. CA. At [5] istæc in te cudetur faba. Num vera dixi? AL. Mihi prima & postrema ma-

1 *Tropos*] Τρόπος à τρέπω verto.

2 *Ex foria*] Foria pluraliter, autore Nonio, stercora sunt liquidiora.

3 *Quot homines*] Idem sic effert Persius: *Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.* Et Homerus ita Latine redditus: *Namque aliis alia res arrident que placentque.*

4 *Sua cuique sponsa, &c.*] Sic simili parabole dicimus, *Suum cuique pulchrum.* Competit autem in eos, quibus sua, non tam vero judicio, quam animi quadam propensione, qua nos nostraque adamamus, placent & egregia videntur: in re enim propria cæcutimus, in aliena plus satis oculati. Belg. *Niemants lief is lelyk.*

5 *Istac in te cudetur faba*] Proverbium desumtum ex Terentii Eunucho. Donato interprete tantundem est, ac in te malum hoc recidet, in te hæc vindicabitur culpa. Belgis, *het zal op u Kop aendruypen.* Translatum vel à faba, quæ cum siliquis exuitur ac batuitur, aut fustibus intertunditur, ita ut fit in arcis more rusticorum, non ipsa perinde laborat, sed id demum, in quo cuditur. Alii malunt

magis arridet. CA. Assentimur omnes, ut unus pro omnibus respondeam. AL. Age, sit igitur hoc inter ea, de quibus dubitare fas non est. CA. Maxime. AL. Si quis dissentiat, quid erit pœnæ? CA. Majusculis scribetur hæreticus in grammatica. AL. Adjiciam bonis avibus, quod mihi non negligendum videtur. Id ex medico quodam Syro acceptum amicis communicabo. BE. Quid istuc? AL. Si natatilem betam, gallam è quercu, & sutorium atramentum in mortario contuderis, deinde aspersis [1] copri sex unciis miscueris in [2] malagma, præsentaneum esse remedium adversus caninam scabiem, & porcorum pruriginem. BE. Sed heus, Albine, qui nobis omnibus de Anticomarita negotium facessis; in quo tandem auctore legitur istuc vocabulum? AL. Dicam, sed in aurem, & uni. BE. Accipiam, sed hac lege, ut ego vicissim unus uni in aurem dicam. AL. At repetita [3] henas tandem fit chilias. BE. Verum dicis, ubi semel ex henade reddideris dyadem, jam non est tibi in manu sistere fluxum dyadis. AL. Quod pauci norunt, celari potest; quod multi, nequaquam: trias autem ad multitudinem pertinet. BE. Probe, qui tres simul haberet uxores, multas habere diceretur: sed qui tres haberet pilos in capite, aut dentes in ore, multosne an paucos habere diceretur? AL. Sophista, admove aurem. BE. Quid ego audio? Istuc non minus absurdum est, quam si Græci civitatem, cui expugnandæ tot classes ducebant, suo nomine non possent nominare, pro Troia dicentes Sutrium. AL. Atqui hic Rabinus est nuper è cœlo delapsus, qui nisi præsens numen succurrisset rebus humanis; jam dudum quæreremus, ubinam essent homines, ubi pietas, ubi philosophia, ubi litteræ. BE. Næ iste inter Moriæ proceres primas meretur, dignus,

lunt ad male coctam fabam referre, quæ, si quando non maduerit, sed dura permanserit, ab iratis heris supra coqui caput nonnunquam comminui consuevit, tanquam fabam ulciscentibus, non coquum, cum universum interim malum ad coquum perveniat.

1 *Copri*] A Græco *κόπρος*, fimus, stercus.

2 *Malagma*] Emplastri vel fomenti genus, duritiei emolliendæ comparatum, à *μαλάσσω*, *mollio*.

3 *Henas*] Unitas: *chilias*, millenarius numerus est, *dyas* dualis, *trias* ternarius.

 1 *Archi-*

gnus, qui posthac vocetur [1] Archimorita cum suis Anticomaritis.

1 *Archimorita*] Stultus stultorum, hoc est, stultorum princeps. ab ἀρχὸς *princeps*, & μωρὸς, *stultus*.

Ἄγαμος γάμος, *sive conjugium impar*.

PETRONIUS, GABRIEL.

PE. Unde nobis Gabriel tam tetrica fronte? Num [2] ex antro Trophonii? GA. Imo à nuptiis. PE. Nunquam vidi vultum minus nuptialem. Nam qui nuptiis interfuerunt, totos postea sex dies solent hilariores amœnioresque videri, senes etiam rejuvenescere ad annos decem. Quas igitur mihi nuptias narras? Mortis, opinor, cum Marte? GA. Imo juvenis generosi cum puella sedecim annos nata, in qua nihil desideres, sive formam spectes, sive mores, sive genus, sive fortunam. Quid multis? Jove marito digna videri poterat. PE. Hui! tam teneram puellam tam vetulo? GA. Reges non senescunt. PE. Unde igitur istæc tristitia? Fortasse sponso invides, qui tibi captatam prædam victor præripuit. GA. Phy! nihil minus. PE. Num tale quid accidit, [3] quale memorant de convivio [4] Lapitharum? GA. Nequaquam. PE. Quid? an de-

1 Ἄγαμος γάμος] Ἄγαμος γάμος invenitur apud Sophoclem in OEdip. tyr. γάμος seu γάμοι nuptiæ & ἄγαμος cælebs. *Atticis loquendi genus perfamiliare Sophocl. Ajac. v. 734.* ἐχθρῶν ἌΔΩΡΑ δῶρα *Scholiastes.* ἌΔΩΡΑ ΔΕ ΚΑΚΟΔΩΡΑ *Consule ad h. l. Stolbergii notas, & Lamb. ad Horat. L. 1. Od. 34. v. 2. Euripid. in Hippolyto v. 1144.* δυσίσω Πότμον ἈΠΟΤΜΟΝ *Aristoph. Ran. v. 1370.*

Ἀΐδα πρόσπολον
Ψυχὰν ἌΨΥΧΟΝ ἔχοντα.

de pluribus ejusmodi loquendi modis late egit Cl. Potterus ad Lycophron. v. 1174. A.

2 *Ex antro Trophonii*] Dicitur de homine vehementer tristi tetricoque; propterea quod olim creditum est, eum, qui in Trophonii specum descendisset, postea nunquam ridere. Oraculum verò hoc Jovis Trophonii in Lebadia, Bœotiæ, in hiatu subterraneo, horrido, angusto, tetro fuit, in quem scalis descendebatur non sine magnis difficultatibus. Descendentes autem vel nudi vel veste alba vel lineo induti aut purpureo amiculo placentas Lemuribus offerebant, haustoque oraculo per alium hiatum ad superiora enitebantur.

3 *Quale memorant*] Cruentæ fuerunt nuptiæ Lapitharum.

4 *Lapitharum*] Lapithæ Pindum & Othryn montes incolentes, populi Thessaliæ, teste Plinio. Cruentæ fuerunt eorum nuptiæ.

1 *Viri-*

defuit Bacchi liquor? GA. Imo supererat. PE. Non aderant tibicines? GA. Et fidicines, & lyricines, & tubicines & [1] utricines. PE. Quid igitur? Non aderat [2] Hymenæus? GA. Frustra [3] tot vocibus ciebatur. PE. Nec [4] Charites? GA. [5] Ne musca quidem Charis. [6] Nec pronuba Juno, nec [7] aurea Venus, nec Jupiter [8] Gamelius. PE. Næ tu mihi nuptias loqueris prorsus inauspicatas & [9] ἀθέυς, seu potius [10] ἄγαμον γάμον. GA. Magis dicas, si vidisses. PE. Non igitur saltatum est? GA. Imo misere claudicatum. PE. Nullum ergo numen prosperius istas hilarabat nuptias? GA. Nullum omnino illic aderat præter unam Deam, quæ Græcis dicitur [11] Psora. PE. Pruriginosas, opinor, nuptias dicis. GA. Imo rubiginosas & purulentas. PE. Sed quid est, mi Gabriel, quod hæc commemoratio tibi lacrimas etiam excutit? GA. Hæc res, Petroni, vel silici possit extundere lacrimas. PE. Credo, si silex vidisset. Sed obsecro te, quidnam est hoc tantum mali? Ne cela, nec meum animum diutius suspendito. GA. Nosti Lampridium Eubulum?

1 *Utricines*] *Utricines*, seu utricularii, qui canunt tibiis infixis utriculo, quæ vocantur tibiæ utriculares. Gall. *Cornemuseurs*. Belg. *Lier, of sackpypspeelders*.

2 *Hymenæus*] Hymenæus seu Hymen nuptiarum præses, Bacchi & Veneris filius, primus certarum nuptiarum institutor. Alii volunt, virum Atheniensem fuisse.

3 *Tot vocibus ciebatur*] Solebat enim crebro in nuptiis vocari: Hymen ô Hymen Hymenæe. Cujus rei originem quidam deferunt ad Atheniensem nomine Hymenæum, qui raptas à latronibus virgines, parentibus intactas restituit: Ideoque nomen ejus in nuptiis invocatum, tanquam virginitatis defensor.

4 *Charites*] Latinis Gratiæ; beneficiorum Deæ. Sunt autem tres Aglaia, Thalia & Euphrosyne: quas veteres nudas pinxerunt, quod gratias inter amicos minime deceat esse fucatas.

5 *Ne musca quidem*] Proverbiali hyperbole pro nulla omnino. Dicimus ergo *ne musca quidem*, cum maximam significamus solitudinem. Plautus: *Quas tu mulieres mihi narras, ubi musca nulla fœmina est in ædibus.*

6 *Nec pronuba Juno*] Dæmonia sunt, quæ nuptias auspicatas & felices reddere credita sunt. Juno inter alia etiam nuptiarum Dea, unde & pronuba, à pronubo nuptiis præsule.

7 *Aurea Venus*] Venus propter pulchritudinem aurea dicta: non enim aureum tantum, quod ex auro, sed & pulchrum. Virgilius: *At non Venus aurea contra Pauca refert.*

8 *Gamelius*] Gamelius, nuptiarum curam gerens, nuptialis proprie, conjugalis, connubialis: id enim designat vox γαμήλιος: à γάμος nuptiæ.

9 Ἀθέυς] Id est, impias.

10 Ἄγαμον γάμον] Id est, sine nuptiis nuptias.

11 *Psora*] Scabies & pruritus: sic hic fingit Deam scabiei.

lum? Pe. Quo non alius in hac urbe vir melior aut beatior. Ga Quid, ejus filiam Iphigeniam? Pe. Florem hujus ætatis nominasti. Ga. Sic est. At scis, cui nupserit? Pe. Sciam, si dixeris. Ga. Nupsit Pompilio [1] Blenno. Pe. Eine Thrasoni, qui neminem non solet occidere suis gloriosis fabulis? Ga. Huic ipsi. Pe. At is jam olim celebris est in hac urbe duabus potissimum rebus: mendaciis ac scabie, quæ nondum suum habet nomen, quum ipsa tam [2] multorum habeat nomina. Ga. Superbissima scabies est, quæ nec lepræ, nec [3] elephantiasi, nec [4] lichenibus, nec [5] podagræ, nec [6] mentagræ cedat, si res veniat in certamen. Pe. Ita prædicant medicorum filii. Ga. Quid ego nunc, Petroni, depingam puellam tibi non incognitam, quanquam plurimum gratiæ addidit ornatus navito decori? Mi Petroni, dixisses, Deam quampiam esse. Nihil illam non decebat. Interim prodiit nobis beatus ille sponsus trunco naso, alteram trahens tibiam, sed minus feliciter, quam solent [7] Suitseri; manibus scabris, halitu gravi, oculis languidis, capite obvincto; ; sanies & à naribus, & ex auribus fluebat. Alii digitos habent anulatos, ille etiam in femore gestat anulos. Pe. Quid parentibus accidit, ut talem filiam tali portento committerent? Ga. Nescio, nisi quod hodie plerisque videtur ademta mens. Pe. Fortasse prædives est. Ga. Est affatim, sed ære alieno. Pe. Si puel-

la

1 *Blenno*] Blennus, ignavus & fatuus: aliquando & mucosus.

2 *Multorum habeat nomina*] Dicitur enim morbus *Gallicus*, morbus *Neapolitanus*, scabies *Hispanica*. Hinc Ouwenus: *Itala terra mihi patria est, Galliquo parentes; Gallicus an dubio est, Italicusne vocor.*

3 *Elephantiasi*] *Elephantiasis*, species lepræ; sic dicta ab elephantis, quorum cutis ulcerosis quibusdam velut vallibus infestatur; aut quodam modo similis redditur elephanti c[illegible]o; multo perniciosior, quam Græc. lepra. B. *Melaetsheyt.*

4 *Lichenibus*] *Lichen*, Græc. λειχὴν, est summa cutis asperitas cum leni pruritu. Deterior quidem pruritu, ut qui sine asperitate sit; sed lenior, quam psora aut lepra; adeo ut, si jejunia saliva quotidie defricetur, sanescat.

5 *Podagra*] Ποδάγρα morbus articularis pedes infestans, aliis cum ardore, aliis cum algore. Ovidius: *Solvere nodosam nescit medicina podagram.*

6 *Mentagra*] Scabies ex lichenum genere; sic dicta, quod à mento ferè oriebatur, tanquam menti ἄγρα, id est, *captura.*

7 *Suitseri*] Notat affectatum incessum Helvetiorum, Belg. *Suitsers*, Tschudo *Schweitsers.*

1 *Si*

la veneno ſuſtuliſſet ambos avos & avias, quod gravius ſupplicium de illa ſumi poterat? Ga. [1] Si minxiſſet in patrios cineres, ſatis pœnarum datura fuerat, tali monſtro vel oſculum dare coacta. Pe. Accedo. Ga. Mihi ſane factum hoc crudelius eſſe videtur, quam ſi illam nudam [2] objeciſſent urſis, aut leonibus, aut crocodilis. Nam aut feræ peperciſſent tam inſigni formæ, aut ſubita mors finiſſet cruciatum. Pe. Vera prædicas. Mihi plane videtur hoc factum [3] Mezentio dignum: *qui mortua*, ut inquit Maro, *jungebat corpora vivis, Componens manibuſque manus, atque oribus ora.* Quanquam nec Mezentius, ni fallor, tam immanis erat, ut tam amabilem puellam cadaveri jungeret; nec ullum cadaver eſt, cui non jungi malis, quam tam putido cadaveri. Siquidem hoc ipſum, quod ſpirat, merum eſt venenum; quod loquitur, peſtis eſt; quod contingit, mors eſt. Ga. Jam tu mihi cogita, Petroni, quid voluntatis habitura ſint illa ſuavia, illi complexus, illi nocturni luſus, ac blanditiæ? Pe. Theologos nonnunquam audivi loquentes de impari conjugio. Iſtuc demum optimo jure dici poteſt impar conjugium, quaſi gemmam inſeras plumbo. Sed interim demiror teneræ virginis audaciam. Solent enim tales puellæ ad lemuris aut larvæ conſpectum tantum non exanimari; an hæc audebit tale cadaver amplecti noctu? Ga. Habet puella, quod excuſet auctoritatem parentum, importunitatem amicorum, ætatis ſimplicitatem. Ego parentum veſaniam ſatis mirari non poſſum. Quis enim filiam habet tam infelici forma, quam collocare velit homini leproſo? Pe. Nullus, opinor, modo vel [4] unciolam habeat ſanæ men-

1 *Si minxiſſet*] Id eſt, gravius aliquod flagitium commiſiſſet. Qui enim intemperiis agebatur, cuique cuncta cederent infeliciter, *in patrios cineres minxiſſe* dicebatur. Antiquitus enim paterni ſepulchri ſumma fuit religio. Belgicè dicimus, *'t Is al in de wind met hem.*

2 *Objeciſſent urſis*] Apud veteres damnati objiciebantur aliquando feris.

3 *Mezentio dignum*] Nota eſt ex Virgil. Mezentii crudelitas, qui mortuorum corpora cum viventibus junxit, & in tali complexu necavit. Nota etiam ejuſdem impietas: ita enim ipſe inquit apud Virgil. *Dextra mihi Deus & telum.*

4 *Unciolam*] Unciola diminutivum ab uncia, duodecima parte aſſis.

mentis. Mihi si lusca esset, eademque clauda, nec minus deformis, quam fuit [1] Thersites Homericus, postremo indotata, recusarem istiusmodi generum. GA. At hæc lues est omni lepra tum tetrior, tum nocentior. Nam citius serpit, & subinde recurrit, ac frequenter occidit; cum nonnunquam lepra sinat, hominem ad extremam usque senectutem vivere. PE. Fortasse latebat parentes sponsi morbus. GA. Imo pulchre noverant. PE. Si tam male volebant filiæ, quin potius insutam [2] culeo projecerunt in [3] Scaldam? GA. Profecto levior fuisset insania. PE. Quæ dos commendabat illis sponsum? præcellit arte quapiam? GA. Permultis: strenuus est aleator, potator invictus, scortator improbus, nugandi mentiendique artifex maximus, prædator non segnis, decoctor eximius, comessator perditus. Quid multis? cum scholæ non profiteantur, nisi septem artes liberales, hic habet plus, quam decem illiberales. PE. Aliquid tamen fuerit, oportet, quod illum commendarit parentibus. GA. Nihil aliud, quam gloriosum equitis nomen. PE. Qualis eques, cui per scabiem vix in sella sedere licet? Sed fortasse habet luculentas possessiones. GA. Habuit mediocres; sed ex protervia, quam fecit, nihil superest præter unam turriculam, unde excurrere solet ad prædam, eamque tam belle instructam, ut nolis, illic porcos tuos ali. Sed interim nunquam non habet arces in ore, & [4] feuda, aliaque magnifica nomina; nusquam non affigit

1 *Thersites*] De Thersite paulo ante dictum.

2 *Culeo*] Culeus saccus, cui insuebantur parricidæ. Ita apud Romanos M. Malleolus, & post illum L. Hostius hoc supplicio affecti sunt: mansitque hæc pœna, ait Alexander ab Alexandro, usque ad hæc tempora. Culeo autem gallus gallinaceus, simia & vipera cum homine insuitur, & in flumen vel mare detruditur: ut in rixa infensorum animalium & fœda laceratione corporis, ob tanti sceleris immanitatem diro cruciatus vulnere interimatur; utque ab omni elemento repudiatum cadaver irrequieto labore & perpetuis fluctibus agitetur.

3 *Scaldam*] Scaldis, & variata terminatione Scalde & hic Scalda, Ptolemæo Tabuda in Picardia prope Abbatiam Martini ex monte profluit, & Cameracum, Ternacum, Gandavum, Antverpiam aliasque urbes alluens, uno cornu in Oceanum, altero in Merwam effunditur.

4 *Feuda*] Feudum genus est clientelæ, quo vel dignitas, vel vectigal, vel prædium

affigit sua insignia. Pe. Clypeus quod habet symbolum? Ga. Tres elephantos aureos in spacio phœniceo. Pe. Scilicet [1] elephas elephanti congruit. Oportet autem hominem esse sanguinarium. Ga. Imo vinarium. Nam rubro vino mirum in modum delectatur; sic tibi sanguinolentus est. Pe. Ad hauriendum igitur utilis est illi proboscis. Ga. Maxime. Pe. Itaque insignia declarant magnum ac stolidum nebulonem, vini gurgitem. Neque enim ille color sanguinis est, sed meri: & aureus elephas indicat, quidquid auri nactus est, vino absumi. Ga. Sic est. Pe. Quid igitur dotis hic Thraso conferet ad sponsam? Ga. Quid? maximam. Pe. Quî? maximam decoctor? Ga. Sine, me loqui; maximam, inquam, pessimamque scabiem. Pe. Emoriar: ni malim, filiam meam equo nuptam, quam tali equiti. Ga. At ego vel monacho nuptam malim. Imo hoc non est homini nubere, sed hominis cadaveri. Hoc spectaculum si vidisses, dic mihi, tenuissesne lacrimas? Pe. Quî potuissem, qui vix ista sine lacrimis audio? Adeon' parentes ad omnem naturalis pietatis affectum obsurduisse, ut filiam unicam, puellam tali forma, tali indole, tam amabilibus moribus, tali monstro in servitutem traderent, propter mendacem clypeum? Ga. Atqui facinus hoc, quo nihil invenias nec immanius, nec crudelius, nec magis impium, hodie magnatum etiam ludus est; quum expediat, eos, qui Reipublicæ tractandæ nascuntur, esse quam prosperrima valetudine. Corporis enim habitus animi vim afficit. Certe hic morbus, quidquid est homini cerebri, solet exhaurire. Ita fit, ut Reipublicæ præsideant, qui nec animo

dium aliquod ea lege alicui datur, ut ipse & hæredes posterique ipsius beneficii autorem semper agnoscant, & quasi pro patrono colant, ejusque caput tueantur, quos modo vasallos, modo valvasores, teste Hottomanno, appellant. Feudorum autem tres sunt gradus: primus eorum, qui ab ipso Rege feudum habent, capitanei regni dicuntur, ut duces, Marchiones, Comites. Secundus, qui ab istis capitaneis feudum obtinent Regis concessu. Infimus ordo eorum, qui à secundi ordinis vasallis in privatos conferuntur, sive nobiles sive ignobiles, ut asserit Zasius.

1 *Elephas*] Hoc dicit ob id, quod, qui scabie Gallica laborant, ab Elephantiacis non multum forma distant.

1 *Gra-*

mo bene valeant, nec corpore. Pe. Non ſolum integræ mentis ac proſpera valetudine convenit eſſe, qui Reipublicæ gubernaculis aſſident, verum etiam forma dignitateque corporis præcellentes. Quanquam enim prima principum commendatio ſint ſapientia & integritas; tamen non nihil refert, qua ſpecie corporis ſit, qui cæteris imperat. Nam ſi ſævus eſt, multum invidiæ addit corporis deformitas: Sin probus & pius, [1] *Gratior eſt pulchro veniens è corpore virtus.* Ga. Recte. Pe. Nonne deplorant earum infelicitatem, quarum conjuges poſt peractas nuptias in lepram aut morbum incidunt [2] comitialem? Ga. Merito ſane. Pe. Quæ igitur dementia eſt, ultro filiam pluſquam leproſo tradere? Ga. Pluſquam dementia eſt. Si ſatrapes paret tollere catulos, quæſo, num ad generoſam fœminam admittet ſcabioſum & ignavum canem? Pe. Imo magna cura diſpiceret, ut undiquaque generoſum adjungeret, ne naſcantur [3] hybridæ. Ga. Et, ſi dux augere velit equitatum, num ad eximiam equam admitteret morbidum aut degenerem? Pe. Non in commune quidem ſtabulum reciperet morbidum, ne qua ſerpat malum ad alios Ga. Nec interim referre putant, quem admittant ad filiam, & unde naſcantur liberi, non tantum in hæreditatem omnium facultatum ſucceſſuri, verum etiam rempublicam moderaturi? Pe. Ne ruſticus quidem quemvis taurum admittit ad juvencam, nec quemvis equum jungit equæ, nec quemvis porcum [1] ſcro-

1 *Gratior eſt pulchro*] Egregie Clemens Alexandrinus: Pulchritudo optima, primum eſt pulchritudo animæ: poſtea autem exerceatur quoque pulchritudo corporis, apta membrorum competentia & partium cum bono colore. Annotatu dignum etiam illud mihi: *Formoſa facies muta commendatio eſt.* Ut & Pacati Drepani: Auguſtiſſima quæque ſpecies plurimum creditur trahere cœlo. Sive enim divinus ille animus venturus in corpus, dignum prius metatur hoſpitium, ſive cum venerit, fingit habitaculum pro habitu ſuo, ſive aliud ex altero creſcit.

2 *Comitialem*] Sereni verſus ſunt in morbum comitialem ita dictum, quod quis eo correptus comitia interrumpebat:

Eſt ſubiti ſpecies morbi, cui nomen ab illo,
Quod fieri nobis ſuffragia juſta recuſat.
Sæpe etenim membris acri languore caducis
Concilium populi labes horrenda diremit.
Ipſe Deus memorat dubia per tempora luna
Conceptum, talis quem ſæpe ruina profudit.

3 *Hybridæ*] Caruli, qui ex parentibus diverſæ naturæ & ſtudii naſcuntur.

1 *Scro-*

[1] ſcrophæ; quum taurus gignatur aratro, equus rhedæ, porcus culinæ. Ga. Vide, quam perverſa ſint hominum judicia. Si quis plebeius patriciæ puellæ oſculum obtrudat, injuriam putant bello vindicandam. Pe. Acerrimo. Ga. Et ipſi volentes, ſcientes, prudentes, id, quo nihil habent carius, dedunt abominando portento; & privatim impii in ſuam gentem, & publice in civitatem. Pe. Si ſponſus ſubclaudicat alioqui ſanus, quam abhorretur à conjugio? hoc tantum malum non imputatur in ſponſalibus. Ga. Si quis filiam elocavit Franciſcano, quanta [2] abominatio, quanta deploratio male collocatæ virginis! at illa veſte detracta virum habet membris validis: iſta totam ætatem tranſigit cum ſemivivo cadavere. Si qua nubit ſacerdoti, ludunt in [3] unctum; at hæc [4] pejus uncto nupſit. Pe. Vix hoc faciunt hoſtes puellis bello captis, vix piratæ faciunt ſcelere abductis; & hoc faciunt parentes unicæ filiæ, nec illis datur à magiſtratu curator? Ga. Quomodo medicus ſuccurret phrenetico, ſi ipſum habeat [5] phreneſis? Pe. Atqui mirum eſt, à principibus, quorum munus eſt proſpicere Reipublicæ duntaxat in his, quæ ad corpus pertinent: cum in hoc genere nihil prius ac potius ſit bona valetudine, heic nullum excogitari remedium. Tanta peſtis bonam orbis partem occupavit, & illi interim ſtertunt, quaſi nihil ad rem pertineat. Ga. De principibus, Petroni, religioſe loquendum

1 *Scropha*] Scropha, vel ut quibuſdam placet, ſcrofa, γρονὰς Suidæ γρομφὰς; ſus fœmina, quæ fœtus cauſa alitur. Columella: *Scrofa* probantur longiſſimi ſtatus: & ut ſint reliquis membris ſimiles veribus.

2 *Abominatio*] Licet matrimonium pro ſacramento agnoſcant, nihilominus tanquam opus diabolicum in clero ſuo exſecrantur Pontificii, nempe cum Pontifice Romano Syricio & hæreticis Tatianis, Marcionitis, Saturnianis, Manichæis, Eucratitis, Priſcillaniſtis & aſſeclis Montani.

3 *Unctum*] Papicolæ quemadmodum ſuos ſacerdotes habent, quorum ordinem Novum Teſtamentum non agnoſcit; Ita &, reducto Judaiſmo, eoſdem ungunt ſacra quadam unctione, ut loquuntur.

4 *Pejus uncto*] Alludit tacite ad unguenta & cataplaſmata illorum, qui Gallica ſcabie ſunt infecti.

5 *Phreneſis*] Phreneſis morbus inſaniam inducens, ortus ex inflammatione meningarum, à pallida bile, & illa phreneſis levior, & hæc vehementior, vel ab aduſta, quæ deterrima.

1 *Ædi-*

dum est. Sed admove aurem; insusurrabo tria verba. PE. O miseriam! utinam falsa prædicares? GA. Quot morborum genera nasci putas ex vinis corruptis ac mille modis infectis? PE. Innumera, si qua medicis fides. GA. Num heic vigilant [1] ædiles? PE. Plane vigilant in exigendis vectigalibus. GA. Quæ sciens nubit morbido, fortasse digna est suo malo, quod adscivit ipsa sibi: quanquam si principatum gererem, utrumque semoverem ab urbano commercio. Cæterum, si qua nupsisset huic obnoxio lui, qui se sanum mentitus esset, si quis mihi summum pontificium deleget, dirimerem hoc conjugium, etiamsi sexcentis [2] tabulis sponsalibus contractum esset. PE. Quo colore? Nam conjugium rite contractum, ab [3] homine non potest dirimi. GA. Quid? tibi videtur rite contractum, quod dolo malo contractum est? Non valet contractus, si puella decepta servo nupsit, quem putabat liberum. Hic, cui nupsit, servus est miserrimæ [4] dominæ Psoræ; atque hoc infelicior est servitus, quod illa neminem [5] manumittit, ut servitutis miseriam aliqua libertatis spes consolari possit. PE. Sane colorem reperisti GA. Adhæc non est conjugium, nisi inter vivos. Heic mortuo nubitur. PE. Repertus est alter color. Sed sineres, opinor, scabiosas nubere, juxta vetus illud adagium, [6] ὅμοιον πρὸς ὅμοιον. GA. Si hoc mihi liceret, quod expediret Reipublicæ, sinerem quidem jungi, sed junctos exurerem. PE. Tum tu quidem [7] Phalaridem ageres,

1 *Ædiles*] Qui curatores urbis erant, annonæ, ludorumque solennium, &c.

2 *Tabulæ sponsales*] Scripti codicilli initi matrimonii de pacto & legato, ut ajunt.

3 *Homine*] De matrimonii dissolutione vide, quæ ante annorata.

4 *Domina Psora*] Id est pruribus ac scabiei.

5 *Manumittit*] *Manumittere*, vel *mittere manu*, vel *emittere manu*, quæ duo posteriora non tam usitata: est servum, qui in manu nostra sive potestate est, liberum dimittere, eundem libertate donare: unde & *manumissus* & *manumissio*.

6 Ὅμοιον] Id est, simile simili gaudet.

7 *Phalaridem ageres*] Hinc adag. *Phalaridis imperium*, quod in eos dicitur, qui crudelius exercent imperium, sævientes in eos, in quos jus nacti sunt, omnis humanitatis & æquitatis obliti. Phalaridem enim Agrigentinorum tyrannum, æneus ille taurus Petilli nobilitavit, in quo subjecto igni, mortales

res, non principem. Ga. An tibi Phalaris videtur medicus, qui ſecat digitos aliquot, aut inurit corporis partem, ne totum pereat? Mihi non videtur iſta crudelitas, ſed miſericordia. Quod utinam initio naſcentis mali fuiſſet factum! Tum enim paucorum exitio totius orbis ſaluti conſuli poterat. Et hujus facti reperimus exemplum in Gallorum annalibus. Pe. At mitius erat, illos caſtrari, ac ſummoveri. Ga. Fœminis porro quid faceres? Pe. Adderem [1] fibulas. Ga. Ita quidem proſpectum eſſet, ne [2] ex malis corvis naſcantur mala ova, ſed fatebor, hoc eſſe mitius, ſi tu fatearis, illud eſſe tutius. Nam pruriunt & exſecti; nec uno modo tranſilit malum, ſed oſculo, ſed colloquio, ſed contactu, ſed compotatiuncula ſerpit ad alios. Et videmus, huic malo fatalem quandam malitiam adjunctam, ut, quiſquis eo tenetur; vel nullo ſuo commodo gaudeat quam plurimis ſuam affricare ſcabiem. Jam ſubmoti poſſunt fugere, poſſunt vel noctu, vel ignotis imponere: à mortuis vero nihil eſt periculi. Pe. Tutius fateor; ſed haud ſcio, an conveniat Chriſtianæ manſuetudini. Ga. Dic, age, mihi: unde plus periculi, à ſimplicibus furibus, an ab iſtis? Pe. Fateor, pecuniam multo viliorem bona valetudine. Ga. Et tamen hos Chriſtiani ſuffigimus in crucem; nec appellatûr crudelitas, ſed juſtitia, &, ſi Rempublicam ſpectes, pietas eſt. Pe. Verum ibi plectitur, qui damnum dedit. Ga. Hi ſcilicet lucrum adferunt! Sed demus hoc malum multis nulla ſua culpa contractum, quum tamen paucos reperias, quibus eam luem non conciliarit nequitia? Jureconſulti do-

tales vivi ſic exurebantur ut pro ejulatu Huſſiano, mugitum ederent morientes.

1 *Fibula*] Qua quædam veſtes ſubnectuntur & configuntur. Sumitur & pro circulo æneo, quo adoleſcentulorum virilia ſolent coërceri, conſervandæ vocis gratia, quæ ex Veneris uſu debilior reddi ſolet & aſperior. Has etiam autor hic deſignat, ne ad coitum admittere quempiam mulieres hæ poſſent.

2 *Ex malis corvis*] Hinc proverbium, *Mali corvi, malum ovum.* Aptè uſurpabitur, quoties à malo præceptore, diſcipulus malus proficiſcetur: ex improbo patre filius improbus. Belg. *Quaet ey, quaet kuycken.* Sunt, qui hinc natum putent, quod dicant nonnulli, corvorum pullos ipſos parentes devorare, ſi non ad ſatietatem illos paſcant.

1 *Aſya-*

docent, interdum innoxios recte occidi, si id magnopere intersit Reipublicæ. Quemadmodum Græci post eversam Trojam occiderunt [1] Astyanactem Hectoris filium, ne per illum bellum instauraretur. [2] Nec putant impium, post exstinctum tyrannum, & liberos innoxios trucidari. Quid, quod nunquam non bellamus Christiani; neque tamen nescimus, in bellis maximam malorum partem ad eos redire, qui nihil commeruerunt? Idem usu venit [3] in repressalibus, quæ vocant. Qui læsit, in tuto est; & spoliatur negotiator; qui ne factum quidem audivit, tantum abest, ut in culpa fuerit. Quod si talibus remediis utimur in rebus non ita magni momenti, quid censes faciendum in re omnium atrocissima? PE. Vincor veris. GA. Tum illud mihi perpende. Apud Italos ut primum scintillare cœpit pestilentia, occluduntur ædes: qui laboranti inserviunt, submoventur à publico. Hoc quidam appellant inhumanitatem, cum summa sit humanitas. Siquidem hac vigilantia fit, ut paucis funeribus sopiatur malum. At quanta est humanitas, tot millium vitæ consuli? Sunt, qui parum hospitale putant, quod Itali in rumore pestilentiæ, tempore vespertino hospitem portis submovent, coguntque sub dio noctem agere: at pietas est, paucorum incommodo maximo Reipublicæ bono prospicere. Quidam sibi valde fortes videntur & officiosi, quod ausint ad quemvis pestilentia laborantem accedere, etiam si nihil illic [4] habeant negotii. At dum

1 *Astyanactem*] Ulysses naves è Sigeo solvens hunc Astyanacta de turri præcipitem dedit. Fuit filius Hectoris & Andromaches, ita dictus quasi princeps urbis: ἄστυ, enim *urbs* & ἄναξ *tutator.*

2 *Nec putant impium*] Unde proverbium: *Stultus, qui patre cæso liberis pepercerit.* Aut enim oportebat primum à parentibus occidendis abstinere; aut filios item submovere, paternæ necis ultores aliquando futuros.

3 *In repressalibus*] Est potestas, qua creditori in sua patria, contra debitorem in aliena, jus suum persequi licet.

4 *Habeant negotii*] Quemadmodum ex una parte graviter peccat, qui laboranti pesti proximo, flagitante id necessitate, manum haud accommodat, officii & charitatis oblitus: ita ex altera qui periclitantur vitam temere, magis ut audaces appareant, non sine judiciorum divinorum contemtu; quam ut peste infectis misericordia commoti & amore Christiano impulsi opitulentur.

dum reverſi domum inficiunt uxores, liberos ac totam familiam, quid ea fortitudine ſtultius, quid officio inofficioſius, ut ſalutes alienum, tibi cariſſimos in præſens vitæ diſcrimen adducere? Heic tamen quanto minus eſt periculi à peſtilentia, quam ab hac ſcabie? Rarius afflat propinquos, nec fere ſenes attingit; & quod attigit, aut cito liberat, aut reſtituit ſanitati, puriores etiam, quam antea fuerant. Hæc quid aliud, quam perpetua mors eſt, vel, ut verius dicam, ſepultura? Obvolvuntur linteis & unguentis more cadaverum. Pe. Veriſſima narras. Saltem idem curæ dandum erat huic tam exitiali malo, quod datur leproſis. Aut ſi hoc quoque nimium eſt, nemo barbæ ſilvam patiatur ſibi demeti, aut ſibi quiſque tonſorem præſtet. Ga. Quid, ſi uterque claudat os? Pe. Afflant naribus malum. Ga. Eſt & iſti malo remedium? Pe. Quodnam? Ga. Ut quod ſolent [1] Alcumiſtici, addant perſonam, quæ per vitreas feneſtellas præbeat lumen oculis, ori naribuſque reſpirationem, cornu à perſona per axillas in tergum porrecto. Pe. Belle, ſi nihil metuendum eſt à contactu digitorum, linteorum, pectinis, & forficis. Ga. Optimum igitur barbam uſque ad genua demittere. Pe. Ita videtur. Deinde fiat edictum, ne quis idem ſit tonſor & chirurgus. Ga. Ad famen relegas tonſores. Pe. Minuant ſumtus, & aliquanto pluris radant. Ga. Eſto. Pe. Tum feratur lex, ne quis cum alio poculum habeat commune. Ga. Iſtam vix recipiat Anglia. Pe. Neve quo miſceantur eodem lecto, præter uxorem & maritum. Ga. Placet. Pe. Ad hæc in deverſoriis ne quis hoſpes indormiat linteis, in quibus aliud indormiit. Ga. Quid facies Germanis, qui lavant in anno? Pe. Exſtimulent lotrices. Præterea tollatur mos quamvis vetuſtus ſalutandi oſculo. Ga. Etiamne in templis? Pe. Tabellæ ſuam quiſque opponat manum. Ga. Quid de colloquio? Pe. Vitetur illud

[1] *Alcumiſtici*] Alcumiſtici, qui aurum vel argentum ex pulveribus metalli ſtudent conficere, & aurum à cupro ſeparare. Vide Colloquium, cui titulus *Alcumiſtica*.

lud Homericum, [1] Ἄγχι σχὼν κεφαλήν. & viciſſim qui auſcultat, comprimat labra. GA. Vix iſtis legibus ſuffecerint [2] duodecim tabulæ. PE. Sed quid conſulas interim infelici puellæ? GA. Quid? niſi ut libenter ſit miſera, quo ſit minus miſera; & ſuavio conjugis opponat manum; tum armata cum illo dormiat. PE. Quonam hinc properas? GA. Recta in muſæum. PE. Quid facturus? GA. Pro [3] epithalamio, quod poſtulant, ſcripturus Epitaphium.

1 *Ἄγχι σχὼν κεφαλήν*] Id eſt, propius admovens caput, Ὀδυσσ. α.

2 *Duodecim tabulæ*] Romani continuis bellis impliciti ſuis moribus vixerant uſque ad annum trecenteſimum ab urbe condita. Tum autem tres legatos in Græciam pro legibus petendis & afferendis miſerunt. Hi Athenas profecti, confecto negotio reverſi ſunt. Ergo Decemviri creati, qui leges duodecim tabulis æri inciſas in foro propoſuerunt & publicarunt. Excerptæ erant ex Solonis legibus, quæ axibus ligneis continebantur, quibus boni æquique juſſa, pravi delictorumque depulſio, tum judiciorum ordo & bene vivendi norma pœnæque ac præmia conſtituta ſunt: à quibus poſtea omnis divini humanique juris ſanctio manavit. Et hæ illæ *duodecim Tabularum leges* tantopere apud Romanos celebratæ.

3 *Epithalamium*] Carmen, quod in nuptiis decantari conſuevit. Epitaphium, inſcriptio ſepulchri.

IMPOSTURA.

PHILIPPUS, LIVINUS.

PH. Salve, Livine. LI. Salvebo, ſi vis ita: ſed à me tibi cave. Nam eſt animus imponere tibi, niſi caves PH. Non eſt admodum metuendus hoſtis, qui periculum denuntiat. Sed age, falle, ſi potes. LI. Ecce, jam fefelli, nec ſentis adhuc. Iterum cave. PH. Cum [1] præſtigiarum, opinor, artifice mihi res eſt. Nihil enim ſentio [2] imposturæ. LI. Rurſus adverte mentem tuam, ni velis decipi, ſicuti falſus es non ſemel. PH. Heic ſum; incipe. LI. Jam dudum mihi quod jubes, peractum eſt. PH. Quid actum, aut quid peractum? Nihil ſentio doli. LI. Jam toties admonitus, fal-

1 *Præſtigiæ*] Sunt illuſiones quædam magicæ, quæ agilitate manuum procurantur. Sic dictæ, quod præſtinguant oculorum aciem. *Præſtinguo* autem exponunt obtenebro. Belg. *Guychelery.*

2 *Impoſtura*] Fallacia, ars, ſeu fucus impoſtoris: Impoſtor verò eſt, qui imponit, decipit.

1 *Sota-*

ſaltem adhibe attentum animum. PH. Novum præſtigiarum genus. Ludor, ut ais, neque quidquam artis ſentio, cum obſervem & oculos, & manus, & linguam tuam. Sed age, rurſus incipe. LI. Iterum atque iterum incipio, atque adeo toties facio, neque tu aſſequeris laqueos. PH. Qua re mihi laqueos tendis? LI. Hæc tibi, inquam, lingua dolos parat, nec auribus ſentis, nec oculis vides. Nunc ſaltem habe attentos oculos & aures. PH. Non poſſum magis, etiam ſi de capite ageretur. Sed falle rurſum. LI. Iterum ecce, feſelli, neque deprehendis artem. PH. Enecas. Quæſo, dic, quodnam eſt hoc præſtigiarum genus? LI. Hactenus ſum tibi locutus carmine, atque adhuc loquor. PH. Nihil minus ſenſi, quam iſtuc. LI. Primum tibi reſpondi duobus trimetris jambicis: deinde trochaico tetrametro catalectio. Mox meris creticis ſum locutus. Poſt hæc Phalæcio hendecaſyllabo. Deinde meris choriambis. Ad hæc meris anapæſtis. Rurſum tribus Sapphicis. Mox [1] Sotadico. Poſtremo Trochaïco tetrametro. PH. Deum immortalem! quidvis ſuſpicabar potius, quam iſtud. Si vixero, aliquando vicem reponam. LI. Huc, ſi quid potes. PH. Ecce, bis par pari retuli, nec dolum percipis. LI. Hui tam cito? PH. Minatus ſum tibi jambico trimetro catalectico; mox addidi creticos quinque. LI. Prorſus accidit, ut video, quod dici ſolet, [2] Cretenſis incidit in Cretenſem. PH. Sic eſt. ſed illud precor utrique noſtrum, ne nobis unquam occurrat impoſtura nocentior.

1 *Sotadico*] Sotades, Cretenſis Maronita, Jamborum ſcriptor impurus. Vide Suidam.

2 *Cretenſis incidit*] Cretenſes nebulones & mendaces notati ſunt. Utemur ergo, quoties improbus agit cum improbo, perfidus cum perfido.

Cyplops, ſive [1] *Euangeliophorus.*

CANNIUS, POLYPHEMUS.

CA. QUid hic venatur [2] Polyphemus? Po. Quid vener, rogas, ſine canibus & [3] venabulo? CA. Forte, nympham aliquam [4] hamadryadem. Po. Pulchre divinaſti. En tibi rete venatorium. CA. Quid ego video? [5] Bacchum in exuvio leonis, Polyphemum cum codice? [6] γαλῆ κροκωτόν. Po. Non croco tantum pinxi libellum, ſed etiam minio laſurioque. CA. Non loquor de croco, ſed Græce dixi quiddam. Militaris videtur libellus; nam nodis, laminis & circulis æreis armatus eſt. Po. Introſpice. CA. Video. Sane perquam bellus eſt: ſed nondum ornaſti ſatis. Po. Quid deeſt? CA. Addere debebas tua inſignia. Po. Quæ? CA. [7] Sileni caput è dolio proſpiciens. Sed quid tractat? artem potaticam? Po. Vide, ne quam imprudens effutias blaſphemiam. CA. Quid igitur? eſtne ſacri quippiam? Po. Eſt, quo nihil ſacratius, Euangelium. CA. [8] Ἡράκλεις! Quid Polyphemo cum Euangelio? Po. Quin ita rogas, quid Chriſtiano cum Chriſto? CA. Neſcio, niſi quod te talem magis decet [9] halbardacha. Nam, ſi quis mihi iſta ſpecie igno-

1 *Euangeliophorus*] Id eſt, Euangelium ferens.

2 *Polyphemus*] Polyphemus, qui & Cyclops, apud Poëtas Neptuni ſtatuitur filius ex Thooſa Phorci filia, ingenti corpore, habens in fronte unum oculum.

3 *Venabulum*] Telum venatorium, lato ferro. Belg. *Een jaeghſtock.*

4 *Hamadryadem*] *Hamadryades nymphæ*, quæ cum arboribus naſcuntur & pereunt. Belg. *Boſch-godinnen.*

5 *Bacchum in exuvio leonis*] Sic dicimus, *Induitis me leonis exuvium*: in eos dici ſolitum, qui ſuſcipiunt negotium majus facultate, quique ſe magnificentius gerunt, quam pro ſua conditione.

6 Γαλῆ κροκωτόν] Id eſt, *Feli crocotum.* Subaudiendum *das*. Dici ſolitum, quoties honos additur indignis, & quos haudquaquam decet. Aut cum datur quippiam iis, qui munere non norunt uti, veluti ſi quis à Muſis alieniſſimo belliſſimum daret librum. *Crocoton* autem veſtis genus eſt rotundæ ac fimbriatæ, qua divites utebantur matronæ.

7 *Sileni caput*] Notus ille Bacchi nutritor & Pædagogus, aſino vehi ſolitus. Vide Virgilii Eclog. VI. & quæ ſuperius annotata.

8 Ἡράκλεις] Id eſt, *Hercules*, admirandi adverbium apud Græcos; & ſæpe etiam jurantis.

9 *Halbardacha*] Neſcio, quid halbardacha ſit, ſi non vox barbarica, quæ Belgis *een Hellebaerd*, Gallis *Halebarde*, Italis & Hiſpanis *Alabarda*, Latinis ſecuris Romana, ſeu Amazonia. Voce hac tutius utitur hic Polyphemus, utpote inſulſus.

1 *Sa-*

ignotus occureret in mari, piratam esse crederem, si in nemore, sicarium. Po. Atqui hoc ipsum nos docet Euangelium, ne quem judicemus juxta faciem. Quemadmodum enim sæpenumero sub tunica cinericea latet animus tyrannicus, ita nonnunquam attonsum caput, circumtorta barba, torva supercilia, truces oculi, vertex plumam ventilans, [1] sagum militare, caligæ intersectæ, tegunt Euangelicum animum. Ca. Quid ni? nonnunquam & sub pelle lupina latet ovis; &, si qua fides [2] apologis, sub exuvio [3] leonis latet asinus. Po. Imo ego novi, qui ovem gestat in vertice, vulpem in pectore: cui libens optarim, ut, quam habet nigros oculos, tam habeat candidos amicos, tamque probe inauretur, quam colorem habet inauraturæ congruum. Ca. Si ovem gestat in vertice, qui pileum gestat ovillum, quam tu incedis onustus; cum ovem simul & [4] struthiocamelum gestes in capite? Tum an non absurdius facit, qui avem portat in capite, asinum in pectore? Po. Mordes. Ca. Sed belle res habuerit, si, quam tu decorasti variis ornamentis Euangelium, tam te vicissim exornet. Ornasti coloribus, utinam exornet te bonis moribus! Po. Curabitur. Ca. Ut soles. Po. Sed omissis conviciis. Itane damnas eos, qui circumferunt codicem Euangelicum? Ca. Minime gentium. Po. Quid? an tibi videor minimus gentium, vel asinino capite te procerior? Ca. Non arbitror tanto, si asinus arrigat auriculas. Po. Certe [5] bubalino. Ca. Placet collatio; sed ego *minimè* dixi, non *minime*. Po. Quid interest inter ovum

1 *Sagum*] Militare indumentum, quod armis superinducebatur. Belg. *Een Wapen-rock*.

2 *Apologis*] Apologus, ἀπόλογος fabula, in qua brutis sermo affingitur.

3 *Leonis latet*] Æsopus ita narrat: Asinus indutus pelle leonis vagabatur, reliquisque animalibus terrorem incutiebat, qui conspecta vulpe & hanc terrere conatus est. Ea autem, (forte enim vocem ejus ante audiverat) ad ipsum; atqui, & ego, certo scias, inquit, timuissem te, nisi rudentem audivissem.

4 *Struthiocamelum*] Intelligit plumas, quas ex struthiocamelorum pennis conficiunt, & pileum ex lana ovis compositum.

5 *Bubalino*] *Bubalinus* adjectivum à *bubalus*, bos sylvestris, animal validum stolidumque. Belgæ hominem stulte impudentem vulgo *een Buffel* nuncupant.

ovum & ovum? CA. Quid intereſt inter medium digitum & infimum? PO. Medius eſt longior. CA. Scite. Quid intereſt inter aſininas auriculas, & lupinas? PO. Lupinæ ſunt breviores. CA. Rem tenes. PO. At ego longa breviaque [1] palmo & ulna metiri ſoleo, non auribus. CA. Age, qui Chriſtum geſtavit, dictus eſt [2] Chriſtophorus: tu, qui Euangelium portas, pro *Polyphemo* dicendus es [3] *Euangeliophorus*. PO. An ſanctum non putas portare Euangelium? CA. Non, niſi tu fatearis, eſſe ſanctiſſimos aſinos. PO. Quî ſic? CA. Quia unus ſufficit geſtandis tribus iſtiuſmodi codicum millibus; nec te crediderim futurum imparem oneri, ſi probe ſis [4] clitellatus. PO. Nihil abſurdi ſic aſino tribuere ſanctimoniam, quia geſtavit Chriſtum. CA. Iſtam ſanctimoniam tibi non invideo. Et, ſi vis, donabo tibi reliquias illius aſini, cui Chriſtus inſedit, ut exoſculeris. PO. Dabis munus gratiſſimum. Nam aſinus ille contactu corporis Chriſti conſecratus eſt. CA. Sane Chriſtum contigerunt, & qui illi impegerunt alapas. PO. Sed age, dic ſerio; nonne pium eſt circumferre codicem Euangelicum? CA. Pium, ſi abſit [5] hypocriſis, ſi vere id fiat. PO. Abeat hypocriſis ad monachos; quid militi cum hypocriſi? CA. At primum expedi mihi, quid ſit [6] hypocriſis? PO. Cum aliud præ te fers, quam lateat in animo. CA. Sed quid præfert circumlatus Euangelii codex? Nonne vitam Euangelicam? PO. Opinor. CA. Ergo ubi vita non reſpondet codici, nonne hypocriſis eſt? PO. Videtur. Sed quid eſt vere codicem Euangeli-

1 *Palmo*] *Palmus* menſuræ genus; eſtque duplex, major digitorum duodecim, minor quatuor.

2 *Chriſtophorus*] Sic nugantur in aureis ſuis Legendis, ut vocant, Pontificii, Chriſtophorum Chriſtum humeris portaſſe per mare, unde & illi nomen.

3 *Euangeliophorus*] Euangelii portator.

4 *Clitellatus*] Clitellæ ſunt ſellæ dorſuariæ jumentis imponi conſuetæ ad onera commodius geſtanda. Belg. *Scheenſadel.*

5 *Hypocriſis*] Simulatio, proprie hiſtrionis, alienam perſonam repræſentantis, ſeu fictio perſonæ in theatro ſeu ſcena & ludo; ab *ὑποκρίνεσθαι*, *ſimulare*.

6 *Hypocriſis*] Ὑπόκρισις metaphorica loquutione ab hiſtrionibus deducta, eſt demonſtratio rei alia, quam revera eſt, præcipue qua major ſanctitas externo actu & geſtu ſimulatur & fingitur, quam in ſe eſt.

[1 *Fran-*

gelicum circumferre? CA. Quidam circumferunt manibus, quemadmodum Franciſcani [1] Franciſci regulam: idem poſſunt & bajuli Lutetiani, & aſini, & [2] cantherii. Sunt, qui circumferant ore, nihil crepantes, niſi Chriſtum & Euangelium: hoc eſt Phariſaicum. Quidam circumferunt animo. Proinde vere circumfert, qui & manibus, & ore, & corde portat Euangelium. Po. Ubi ſunt iſti? CA. In templis [3] diaconi, qui portant codicem, pronuntiant populo, & tenent corde. Po. Tametſi non omnes ſancti ſunt, qui [4] animo geſtant Euangelium. CA. Ne mihi ſophiſtam agas. Non geſtat animo, niſi qui medullitus amat. Nemo penitus amat, niſi qui moribus exprimit Euangelium. Po. Iſtas ſubtilitates non aſſequor. CA. At dicam [5] craſſiore Minerva. Si lagenam vini [6] Belnenſis geſtes humeris, quid aliud eſt, quam onus? Po. Nihil aliud. CA. Si teneas faucibus, ac mox exſpuas? Po. Haud profuerit; quamquam id quidem non ſoleo. CA. Sin, ut ſoles, affatim haurias? Po. Nihil divinius. CA. Concaleſcit omne corpus, rubeſcit facies, hilareſcit frons. Po. Prorſus. CA. Tale quiddam eſt Euangelium: in animi venas demiſſum, innovat totum hominis habitum. Po. Videor igitur tibi parum Euangelice vivere? CA. Iſtam quæſtionem nemo te diſſolverit rectius. Po. Si [7] bipenni res agatur. CA. Si quis in os te vocet mendacem aut [8] ganeonem,

1 *Franciſci regulam*] Compoſuit hanc Franciſcus, cum jam aliquot aſſeclas eſſet adeptus: quibuſcum Romam tetendit, ibidem confirmationem regulæ ſuæ duodecim capitibus comprehenſæ ab Innocentio III. poſt varias diſceptationes in ſynedrio Cardinalium, impetravit. Poſt Innocentii autem mortem Honorius III. eandem novis bullis ſancivit.

2 *Cantherius*] Eſt equus caſtratus. Belg. *Een ruyn.*

3 *Diaconi*] Diaconi olim, ut & jam, pauperum curam gerebant. Tempore Apoſtolorum etiam Euangelium quandoque prædicabant. Actor. 7. verſ. 12.

4 *Animo geſtant*] Aliud eſt ſcire veritatis regulas, aliud ſecundum eaſdem vivere.

5 *Craſſiore Minerva*] Sic appellamus, quod inconditius ſimpliciuſque quaſique indoctius fit, non autem exquiſita arte neque cura exactiſſima. Belg. *Goet ront, goet Zeeus.*

6 *Belnenſis*] De urbe Belna, cujus ager ſuburbanus generoſiſſimum vinum profert, jam ante dictum.

7 *Bipenni*] Securis aliudve inſtrumentum ex utraque parte aciem habens.

8 *Ganeonem*] Ganeo, qui ganeas id eſt popinas, lupanaria & guloſorum tabernas frequentat.

nem, quid facias? Po. Quid faciam? sentiret pugnos meos. Ca. Quid, si quis tibi impingat colaphum? Po. Amputarem illi collum pro colapho. Ca. Atqui codex tuus docet, ut pro convicio referas benignum sermonem, & [1] ferienti maxillam dextram porrigas & sinistram. Po. Legi, sed exciderat. Ca. Oras, opinor, frequenter. Po. Istuc est Pharisaïcum. Ca. Pharisaïcum est prolixe precari, sed fucate. At tuus codex docet, semper orandum, sed ex animo. Po. Attamen oro nonnunquam. Ca. Quando? Po. Cum venit in mentem, semel aut bis in hebdomade. Ca. Quid tum oras? Po. Precationem Dominicam. Ca. Quoties? Po. Semel. Nam vetat Euangelium [2] battalogiam eadem iterantem. Ca. Potes attentus absolvere precationem Dominicam? Po. Nunquam id tentatum est. An non satis, quod voce pronuntio? Ca. Nescio, nisi quod Deus non audit, nisi cordis vocem. Crebro jejunas? Po. Nunquam. Ca. At tuus codex probat precationem & jejunium. Po. Probarem & ego, nisi aliud flagitaret venter. Ca. At Paulus negat, eos servire Jesu Christo, qui ventri serviunt. Vesceris carnibus quovis die? Po. Cum dantur. Ca. Atqui ista gladiatoria laterum firmitas vel fœno arborumque corticibus poterat ali. Po. Sed Christus dixit, non coinquinari hominem his, quæ intrant in os. Ca. Ita, si modice, si præter offendiculum. At Paulus Christi discipulus mavult fame mori, quam fratrem infirmum [3] offendere suo cibo; nosque ad suum hortatur exemplum, ut omnibus per omnia placeamus. Po. Paulus est Paulus; ego sum ego. Ca. At [4] Ægonis est capras pascere. Po. Malim [5] esse. Ca. Pulchre tibi

1 *Ferienti*] Verba Chtisti habentur Matth. 5. v. 39. *Ego vero dico vobis, no obsistite improbo: sed qui te cadit in dexteram tuam maxillam, ob verte ei & alteram.*

2 *Battologia*] Inanis & multorum verborum effusio, & frequens eorundem iteratio, à Batto quodam dicta, cui hoc solenne fuit. Battologiam damnat Christus nominatim apud Matth. 6. 7.

3 *Offendere suo cibo*] Verba exstant 1 Corinth. 8. v. 13. *Quapropter si esca offendiculo est fratri meo, non edam carnes in æternum, ne sim offendiculo fratri meo.*

4 *Ægonis*] Respicit ad Virgilian. id: *Non, verum Ægonis: nuper mihi tradidit Ægon.*

5 *Esse*] Id est, edere: alter à *sum* derivat.

tibi precaris; caper citius fies, quam capra. Po. Esse dixi, pro edere. Ca. Eleganter. Libenter succurris pauperibus, Po. Non est, quod dem. Ca. At esset, si sobrie viveres, si gnaviter laborares. Pò. Dulce est otium. Ca. Servas præcepta Dei? Po. Grave est. Ca. Agis admissorum pœnitentiam? Po. Christus pro nobis dependit. Ca. Unde igitur declaras, te amare Euangelium? Po. Dicam. Franciscanus quidam apud nos non desinebat è suggesto [1] deblaterare in Novum [2] Testamentem Erasmi: conveni hominem privatim, lævam injeci capillis, dextra pugilem egi, [3] suggillavi illum magnifice, totamque faciem [4] tuber reddidi. Quid ais? non est hoc favere Euangelio? Deinde absolvi illum à commissis, hoc ipso codice ter in verticem impacto, fecique tria tubera, [5] In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Ca. Satis quidem Euangelice. Istuc nimirum est Euangelium Euangelio defendere. Po. Occurret alter ejusdem sodalitii, qui nullum neque modum, neque finem faciebat debacchandi in Erasmum. Accensus Euangelico zelo, minis hominem adegi, ut utroque genu flexo rogaret veniam, fatereturque, se, quæ dixerat, instigante diabolo dixisse: ni fecisset, jam [6] halbardacha erat in cervicem vibrata. Vultus erat, qualis esse solet Martis irati. Hoc gestum est coram aliquot testibus. Ca. Miror, hominem non fuisse protinus exanimatum. Sed ut pergamus. Vivis caste?

1 *Deblaterare*] Festo est stulte loqui: βλάκας quippe Græci stultos appellant: Nonius pro *obloqui* vel *confingere* sumit.

2 *N. Testamentum Erasmi*] De Paraphrasi Erasmi in N. Testamentum varia sunt doctorum suffragia. Nobis tutius rem in medio relinquere, quam quicquam culpare; ne, propriæ tenuitatis immemores, nimium arrogasse nobis judicii de tanto viro videamur. Penes alios ergo magis subacti ingenii judicium esto.

3 *Suggillo*] Est livido colore inquino, ut cum ictu fustis percussa cutis, sanie sese effundente, nigrescit. *Suggillata* dicuntur, quæ maculis hujusmodi sunt deformata.

4 *Tuber reddidi*] Sic dicimus *caput tuber*, pro tuberoso. Est autem *tuber*, tumor seu callus in quocunque corpore eminens.

5 *In nomine Patris*] Certe, quamvis dictum Polyphemo huic, homini ferociter militari, appropriatum, satis tamen profanum: Non enim hic tam proterve jocandum.

6 *Halbardacha*] Eodem vocabulo barbarico & paulo ante usus autor.

caſte? Po. Id fortaſſe fiet, ubi ſenuero. Sed vis, tibi verum fatear, Canni? Ca. Non ſum ſacerdos: ſi confiteri libet, alium quære. Po. Deo ſoleo confiteri; ſed tibi fateor, me nondum eſſe perfectum Euangelicum, ſed unum è populo. Habemus quatuor Euangelia, nos [1] Euangelici quatuor res potiſſimum venamur: ut ventri bene ſit; ne quid deſit iis, quæ ſub ventre ſunt: tum ut ſit, unde vivamus; poſtremo ut liceat, quod lubet, agere. Hæc ſi ſuppetant, inter pocula clamamus; [2] Io triumphe, [3] io Pæan; vivit Euangelium, regnat Chriſtus. Ca. Iſta quidem Epicurea vita eſt, non Euangelica. Po. Haud inficior. Sed ſcis, Chriſtum omnipotentem eſſe; poteſt repente vertere nos in alios homines. Ca. Poteſt & in ſues; quod quidem proclivius arbitror, quam in bonos viros. Po. Utinam non eſſent pejores in mundo ſuibus, bubus, aſinis, & camelis! Multos videas leonibus truculentiores, lupis rapaciores, [4] paſſeribus ſalaciores, canibus mordaciores, viperis nocentiores. Ca. At jam tempus eſt, ut ex animante bruto in hominem incipias verti. Po. Recte mones. Nam horum temporum prophetæ dicunt, inſtare [5] ſupremum mundi diem. Ca. Tanto magis properandum. Po. Exſpecto Chriſti manum. Ca. Vide, ut tu manui [6] ceream præbeas materiam. Sed unde colligunt, in propinquo eſſe mundi finem? Po. Quoniam, inquiunt, idem

1 *Euangelici*] Hoc nomine ſe ipſos vocant, qui Lutheri dogma ſequuti.

2 *Io triumphe*] Imperatoribus à clade hoſtium reverſis accini & acclamari ſolebat illud *Io triumphe*. Ovidius triumphi ritus deſcribens:

Hic ſuper in curru Cæſar victore veheris
Purpureus, populi rite per ora tui.
Quaqueibis manibus circum plaudere tuorum,
Undique jactato flore tegente vias.
Tempora Phœbaa lauro cingentur, Ioque
Miles Io magna voce triumphe canet.

3 *Io Paan*] Pæan proprie Hymnus Apollinis laudi dicatus. Inclamabatur Pæan autem poſt adeptam victoriam. Etiam cum conſueto Io conjungebatur. Hinc Ovidius:

Dicite Io Paan, & Io bis dicite Paan.

Io autem alias etiam dolendi particula.

4 *Paſſeribus*] Hinc paſſeres Veneri ſacri & vitæ brevioris propter ſalacitatem.

5 *Supremum*] Hoc certum tum ex communibus ſignis, quæ ſimul deſtructionem Jeroſolymæ & univerſi portendunt, tum ex peculiaribus. Catalogus eorundem legere eſt Matth. 24. & Luc. 21.

6 *Ceream præbeas*] *Ceream*, id eſt, flexibilem. Ita Horatius de imberbi juvene, *Cereus in vitium flecti.*

1 Immi-

idem nunc faciunt homines, quod faciebant [1] imminente diluvio: epulantur, potant, comessantur, ducunt, nubunt, scortantur, emunt, vendunt, fœnerant & fœnerantur, ædificant: reges belligerantur, sacerdotes student augendis censibus, Theologi nectunt syllogismos, monachi per orbem cursitant, populus tumultuatur, Erasmus scribit colloquia: denique nihil malorum abest, fames, sitis, latrocinia, bellum, pestilentia, seditio, rerum bonarum inopia. An non hæc arguunt, adesse finem rerum humanarum? CA. Ex hoc malorum acervo quod tibi est molestissimum? PO. Divina. CA. Quod crumenam tuam [2] obsident araneæ. PO. Dispeream, nisi rem acu tetigisti. Nunc venio recens à compotatione: alias sobrius tecum disputabo, si voles, de Euangelio. CA. Quando te videbo sobrium? PO. Cum fuero. CA. Quando eris? PO. Cum videris. Interim, mi Canni, sis felix. CA. Tibi vicissim opto, ut sis, [3] quod diceres. PO. Ne me vincas officio, precor, ne [4] Cannium unquam destituat, unde cognomen sortitus est.

1 *Imminente diluvio*] Hoc à Christo prædictum, Matth. 24. vers. 38.
2 *Obsident aranea*] Et apud Catullum hic jocus est de sacculo araneis pleno.
3 *Quod diceris*] Πολύφημος enim celebrem designat, de quo multa narrantur, à πολυς multus & φημὶ dico.
4 *Cannium*] Jocose: luserat quippe Cannius in voce *Polyphemi*, ergo alter & in voce *Cannii*. Vult Polyphemus, ut nunquam Cannius destituatur poculis & trullis vinariis cerevisiariisque: Poculum enim Germanis Belgisque *een Kanne* dicitur.

[1] Ἀπροσδιόνυσα, *sive absurda*.

ANNIUS, LEUCIUS.

AN. Audio, te interfuisse nuptiis Pancratii & Albinæ. LE. Nunquam antehac infelicius navigavi, quam hoc tempore. AN. Quid ais? tantam fuisse hominum frequentiam? LE. Nec unquam mihi vilior fuit vita, quam id temporis. AN. Vide, quid faciant opes. Ad meas nuptias pauci

1 Ἀπροσδιόνυσα] Nihil ad rem facientia: à proverbio originem habet vox: dicebant enim οὐδὲν πρὸς Διόνυσον, quum rei propositæ haud quadraret.

1 Har-

pauci convenirent, idque tenues. Le. Vix fueramus ingressi pelagus, ortus est ingens turbo. An. Narras deorum cœtum. Totne aderant viri principes, tot matronæ nobiles? Le. Boreas dissecuit velum, dissectumque dissipavit. An. Desponsam novi. Nihil fingi potest venustius. Le. Mox fluctus revulsit clavum. An. Idem videtur omnibus. Nec sponsus admodum illi cedit, ut ajunt, formæ gratia. Le. Quid animi censes nobis illic fuisse? An. Sane rarum nunc est, virgines nubere. Le. Remigandum nobis erat. An. Dotem vix credibilem narras. Le. Ecce mox aliud malum. An. Cur puellam impuberem commiserunt tam feroci? Le. Apparuit piratarum navis. An. Profecto sic est; in multis nequitia supplet ætatem. Le. Ibi nobis geminum fuit bellum, alterum cum mari, alterum cum prædonibus. An. Hui tantum donariorum? Interum pauperibus nemo dat festucam. Le. Quid? cederemus? Imo desperatio vitæ addebat animos. An. Vereor, ne sint steriles nuptiæ, si vera prædicas. Le. Imo injecimus [1] harpagones. An. O rem novam! ante nuptias gravida? Le. Si spectasses eum conflictum, fatereris, me non esse fœminam. An. Ut audio, conjugium hoc non solum ratum est, sed etiam consummatum. Le. Insiluimus in navim piraticam. An. At demiror, te vocatum alienum, me præterito, qui tertio propinquitatis gradu sponsæ patrem contingo. Le. Ipsos in mare præcipites dedimus. An. Vera prædicas; [2] infelicium nulli sunt affines. Le. Quidquid erat prædæ, inter nos partiti sumus. An. Expostulabo cum puella primo quoque tempore. Le. Mox exorta est subita tranquillitas: dixisses esse [3] Alcedonia. An. Si illi res est, mihi est animus. Nihil moror illius benevolentiam. Le. Ita pro una duas naves in portum

1 *Harpago*] Est instrumentum varii usus. Vel pertica ferro adunco præpilata, qua navis tenetur. Vel uncus, quo è puteis deciduæ situlæ extrahuntur.

2 *Infelicium*] Spectat huc Ovidius:
Donec eris felix, multos numerabis amicos,
Tempora si fuerint nubila, solus eris.
Et paulo post:
Mobile sic sequitur fortunæ lumina vulgus,
Quæ simul inducta nube teguntur, abit.

3 *Alcedonia*] Alcedonia ita dicta ab *alcedine*. Græcis avis hæc ἀλκυὼν vocatur, παρὰ τὸ ἐν ἁλὶ κύειν, quod in mari ova excludat. Ambrosii verba sunt:

Septem

tum deduximus. An. Indignetur, qui alit. Le. Quo eam, rogas? in templum, veli partem dicaturus divo [1] Nicolao. An. Hodie non est liberum mihi, nam ipse domi convivas exspecto; aliâs non excusabo.

Septem dies fœtus sunt, quibus decursis pullos educit halcedo. Ilico alios septem adjungit dies, quibus enutriat partus suos, donec incipiant adolescere. Tantam autem gratiam minuscula avis divinitus indultam habet, ut hos quatuordecim dies nautici præsumtæ serenitatis observeat, quos & *Halcyonidas* vocant, quibus nullos motus procellosæ tempestatis horrescant. *Consule Servium. ad Virg. I. Georg. v. 399. A. Gell. L. 3. N. A. c. 10. Munk. ad Anton. Liber. c. XI. & ad Hygin. f. 65. Schol. Apollon. Rhod. I. Arg. v. 1086, 1087, 1088, & Schol. Aristoph. in Ran. 1344.* A.

1 *Nicolao*] De Nicolao hoc, in divorum numerum relato, mira nugantur Pontificii: præcipue de illius munificentia.

[1] Ἱππεὺς ἄνιππος, *sive ementita nobilitas.*

[2] Harpalus, Nestorius.

Ha. Potes me tuo levare consilio? Senties me hominem non immemorem, nec ingratum. Ne. Dabo expeditum, ut sis, quod esse velis. Ha. At nobis in manu non est, ut nascamur nobiles. Ne. Si non es, [3] enitere benefactis, ut à te initium capiat nobilitas. Ha. Perlongum est. Ne. Exigua summa tibi vendet Cæsar. Ha. Vulgo ridetur emptitia nobilitas. Ne. Cum nihil sit magis ridiculum, quam ementita nobilitas, quid est, ut tantopere affectes nomen equitis? Ha. Sunt caussæ, nec leves; quas tibi non gravabor indicare, si mihi commonstraris rationes, quibus nobilitatis opinionem mihi parem apud vulgus. Ne. Nomen absque re? Ha. Atqui cum res abest, proximum est opinio. Sed age, consule, Nestori; ubi caussas audieris, fateberis operæ pretium. Ne. Quando ita vis, dicam. Primum

fac

1 Ἱππεὺς ἄνιππος] Id est, eques sine equo. ἱππεὺς vel ἱππότης Græcis *eques*, ἄνιππος *equo carens* vel equo non insidens. Quandoque etiam sumitur pro equitandi imperito vel inequitabili.

2 *Harpalus*] Rapacem sonat nomen Servuli apud Plautum, ab ἁρπάζω, *rapio*.

3 *Enitere benefactis*] Eleganter Boëthius: Splendidum te, si tuam non habes, aliena claritudo non efficit. Quod si quid in nobilitate bonum, id esse arbitror solum, ut imposita nobilibus necessitudo videatur, ne à majorum virtute degenerent.

1 *Cæsari*

fac, procul te abducas à patria. HA. Memini. NE. Ingere te in convictum juvenum vere nobilium. HA. Intelligo. NE. Hinc primum orietur suspicio, te talem esse cum qualibus victitas. HA. Sic est. NE. Vide, ne quid habeas plebeium. HA. Quidnam? NE. De cultu loquor. Ne vestis sit lanea, sed aut serica, aut, si deest, qui emas, fustanea, denique vel canabea potius, quam pannea. HA. Recte. NE. Vide, ne quid sit integrum, sed disseca pileum, thoracem, caligas, calceos, ungues, si potes: neve quidquam humile loquaris. Si quis ex Hispania veniat hospes, roga, quomodo conveniat [1] Cæsari cum Pontifice, quid agat affinis tuus Comes à [2] Nassauen, quid cæteri congerrones tui. HA. Fiet. NE. Sit anulus in digito cum gemma signatoria. HA. Si quidem loculi ferant. NE. At parvo constat anulus æreus inauratus cum gemma factitia. Sed adde clypeum cum insignibus. HA. Quænam mihi suades, deligam? NE. Duo mulctra, si velis, & cantharum cervisiarium. HA. Ludis: age, dic serio. NE. Nunquam fuisti in bello? HA. Ne vidi quidem. NE. At interim, opinor, decollasti anseres & capos rusticorum. HA. Persæpe, & quidem fortiter. NE. Pone machæram argenteam, tria anserum capita aurea. HA. In quo solo? NE. Quo? nisi sanguinolento, monumentum fortiter effusi cruoris. HA. Quid ni? rubet sanguis anserinus æque atque humanus. Sed perge, obsecro. NE. Hunc igitur clypeum pro foribus omnium deversoriorum, in quibus forte versatus es, affigendum curato. HA. Quid addetur galeæ? NE. Recte submones. Eam facies ore dissecto.

1 *Cæsari cum Pontifice*] Gravia enim dissidia Erasmi tempore alebat Carolus Cæsar cum Pontifice Romano Clemente VII. Ita quidem, ut ille ductu Barbonii Romam armata manu ceperit captamque misere diripuerit, & Pontifex à Germanis Hispanisque militibus summis probris affectus fuerit.

2 *Comes à Nassauen*] Notissimi comites hi, præcipue bello Belgico proximo: quod tam stupendis successibus, Fœderatæ Belgicæ Ordines auspiciis Nassaviæ Comitum Gulielmi, Mauritii & Frederici Henrici cum Hispanis gesserunt. Bertius Nassau, quasi *Nas Gau*, id est, humidis paludibus & campis cinctam regionem, dictam vult. *Nas* enim vel *Nat* madidum, & *Gau* vel *Gou* regionem vel specialius latam viam aquas dirimentem designat.

3 *Har-*

cto. HA. Quam ob rem? NE. Ut ſpires, deinde ut congruat veſtitui. In vertice quid eminebit? HA. Exſpecto. NE. Caput canis dimiſſis auribus. HA. Vulgatum eſt. NE. Adde duo cornua: rarum hoc eſt. HA. Placet. Sed quæ beſtiæ ſuſtinebunt clypeum? NE. Cervos, canes, dracones, gryphes occuparunt principes; tu ponito duas [1] harpyias. HA. Optime conſulis. NE. Reſtat cognomen. Heic iſtud in primis cavendum, ne plebeio more te patiaris vocari Harpalum Comenſem, ſed Harpalum à [2] Como: hoc enim nobilium eſt, illud ſordidorum Theologorum. HA. Sic memini. NE. Habesne quidquam, cujus te poſſes appellare dominum? HA. Ne haram quidem. NE. In urbe celebri natus es? HA. In obſcuro pago. non enim fas eſt ei mentiri, unde petis medicinam. NE. Recte eſt. Sed ei pago nullus eſt vicinus mons? HA. Eſt. NE. Et habet alicunde rupem? HA. Habet præruptam. NE. Ergo ſis Harpalus eques ab aurea rupe. HA. Atqui mos eſt magnatum, ut ſuum quiſque ſymbolum habeat vocale, quemadmodum [3] Maximilianus habebat, *Tene menſuram*: [4] Philippus, *Qui volet*: [5] Carolus, *Ulterius*: item alius aliud. NE. Tu adſcribito, *Omnis jacta ſit alea.* HA. Næ tu percommode dicis. NE. Jam, quo firmior ſit

1 *Harpyias*] Harpyiæ dictæ ab ἁρπάζειν à *rapiendo*, Ponti Terræque filiæ, tres numero, Aëllo, Ocypete, Celæno.

2 *Como*] Ita ſolent nomina ſua præcipue Itali nobiles efferre & inſcribere. Sexcenta iſtiuſmodi cum præpoſitionibus à, ab vel de, & nominibus urbium, pagi aut prædii alicujus in rerum Italicarum Scriptoribus invenias. Eſt autem ambiguus jocus in voce *a Como*: Poteſt enim ſumi pro Comeſſatorio titulo deducto à *Como* comeſſationis Deo, vel voce Gentili deſignante patriam, nempe urbem *Comum* in Italia juxta Larium lacum.

3 *Maximilianus*] Deſignat autor Maximilianum Auſtriæ Ducem poſt Regem & tandem Cæſarem Romanum, qui in uxorem duxerat Mariam Caroli Audacis unicam filiam: ex qua ſuſcepit Philippum & Margaretam.

4 *Philippus*] Philippus hic dicti Maximiliani filius, matrimonium iniit cum Joanna Ferdinandi Caſtiliæ Regis filia: quæ ipſi peperit Carolum cognomento quintum & Ferdinandum. Jure hæreditario hujus Joannæ Hiſpaniarum regnum ad Philippum hunc Burgundiæ Ducem, Comitem Hollandiæ &c. devolutum eſt.

5 *Carolus*] Carolus ergo Philippi filius Maximiliani nepos fuit. Ipſius res geſtas fuſe perſcripſit Alonſo de Ulloa Italus ſatis grandi volumine. De ſymbolis autem his vide Baudartium in Apophthegmatibus ſuis.

5 De

ſit hominum opinor, fingito litteras à magnatibus ad te miſſas, in quibus identidem appelleris Eques clariſſimus, magnarumque rerum fiat mentio, de feudis, de arcibus, de multis florenorum millibus, de præfecturis, de matrimonio opulento. Curabis, ut hujuſmodi litteræ tibi velut elapſæ, aut per oblivionem relictæ veniant ad aliorum manus. Ha. Iſtud quidem erit mihi commodum: nam & litteras novi, & hanc facultatem multo uſu paravi, ut cujuſvis manum facile effingam. Ne. Interdum inſue veſti, aut relinque in crumena, ut, quibus ſarciendi negotium dederis, illic reperiant. Illi non ſilebunt; & tu, ſimul ac reſciveris, compones vultum ad iracundiam ac mœſtitiam, quaſi doleat caſus. Ha. Et iſtuc jam pridem meditatus ſum, ut faciem tam facile mutem, quam perſonam. Ne. Ita fiet, ut nec fucus ſuboleat, & res cum fide ſpargatur. Ha. Curabitur ſedulo. Ne. Deinde ſodales aliquot adſciſcendi ſunt, aut etiam famuli, qui tibi cedant loco, & apud omnes te [2] Joncherum appellent. Nec eſt, quod heic ſumtum metuas, ſunt plurimi juvenes, qui vel gratis cupiant hanc agere fabulam. Adde huc, quod hæc regio ſcatet juvenibus eruditulis, qui mira tenentur ſcribendi libidine, [3] ne dicam, ſcabie. Nec deſunt famelici quidam typographi, nihil non audentes, ſi ſpes quæſtus affulſerit. Ex his aliquot ſuborna, qui in libellis ſuis te prædicent patriæ pocerem, idque ſubinde repetatur litteris majuſculis. Hac via vel in Bohemia celebrabunt procerem patriæ. Et citius enim & latius diſcurrunt libelli, quam voces, aut quamlibet loquaces famuli. Ha. Nec iſta diſplicet ratio. At famuli ſunt alendi.

Ne.

1 *De feudis*] Feudum genus clientelæ, quo dignitas, vectigal aut prædium quodpiam ea lege datur, ut ipſe & hæredes beneficii autorem ſemper agnoſcant, & pro patrono colant. Vide ſuperius annotata.

2 *Joncherum*] Jonccherus vox Germanica & Belgica, idem deſignans, quam juvenem Dominum, compoſita ex *Jong* juvenis, & *Heer* Dominus. Vulgo autem nobilium filii ita dicuntur.

3 *Ne dicam, ſcabie*] Alludit ad hoc Juvenalis:

Tenet inſanabile multos, Scribendi cacoëthes.

1 Ἀχα-

NE. Sunt: at non ales famulos [1] ἀχέιρους, & ob id ἀχρείους. Mittantur huc & illuc, invenient aliquid. Scis, varias esse talium rerum occasiones. HA. Desine. teneo rem. NE. Supersunt artes. HA. Aveo scire NE. Ni sis bonus aleator, probus chartarius, scortator improbus, potator strenuus, profusor audax, decoctor & conflator æris alieni, deinde scabie ornatus Gallica, vix quisquam te credet equitem. HA. In istis quidem jam pridem exercitatus sum: sed unde sumtus? NE. Mane; istuc ibam. Est tibi patrimonium? HA. Perpusillum. NE. Postquam apud multos confirmata fuerit nobilitatis opinio, facile reperies fatuos, qui tibi credant; quosdam etiam pudebit negare, quidam metuent. Jam, ut ludas creditores, mille sunt artes. HA. Earum quidem rudis non sum. Sed tandem urgebunt, ubi perspexerint, nihil esse nisi verba. NE. Imo nulla est commodior ad regnum via, quam debere quamplurimis. HA. Quî sic? NE. Primum creditor observat te non aliter, quam obligatus magno beneficio, vereturque, ne quam præbeat ansam amittendæ pecuniæ. Servos nemo magis habet obnoxios, quam debitor suos creditores; quibus, si quid aliquando reddas, gratius est, quam si dono dones. HA. Animadverti. NE. Illud tamen caveto, ne cum tenuibus habeas commercium. Nam hi ob parvulam summulam ingentes excitant tragœdias. Placabiliores sunt, quibus lautior est fortuna; cohibet illos pudor, lactat spes, deterret metus, norunt, quid possint equites. Postremo, cum inundaverit æris alieni magnitudo, fictis caussis aliò demigra, atque inde rursus aliò. Nec est, quod hujus rei te pudeat. Nulli magis [2] obærati sunt, quam magni principes. Si quis rusticus urgeat, finge offensum improbitate animum. Interdum tamen aliquid reddito, verum nec totum, nec omnibus Illud ubique curandum, ne cui suboleat tibi prorsus exhaustos loculos. Sem-

1 Α'χείρους] Id est, sine manibus; ἀχρείους, inutiles.
2 *Obærati*] Obærati, ære jam accepto obligati, etiam debitores ad quid operandum. Olim autem obærati, quum solvendo non essent, manu capiebantur.

Semper ostenta. Ha. Quid ostentet, qui non habet? Ne. Si quid amicus apud te deposuit, ostenta pro tuo; sed artem dissimula, cura, ut casus videatur. In hunc usum interdum sumito pecuniam commodato, quam mox reddas. Ex loculo nummis æreis distento, profer aureos duos ibi sepositos. Cætera ex te ipso conjicito. Ha. Intelligo. At tandem obruar oportet ære alieno. Ne. Scis, quantum apud nos liceat equitibus. Ha. Nihil non, & quidem impune. Ne. Ergo famulos ale non segnes, aut etiam sanguine propinquos, qui alioqui forent alendi. Occurret negotiator, quem obvium spolient. Reperient aliquid in deversoriis, aut in ædibus, aut in navibus incustoditum. Tenes? Meminerint, non frustra datos homini digitos. Ha. Siquidem tuto. Ne. Cura, ut habeas pulchre vestitos cum insignibus. Committe litteras fictitias ad [1] summates. Si quid clam sustulerint, nullus audebit illos insimulare: etiamsi quid suspicentur, timebunt equitem dominum; sin vi prædam extorserint, bellum vocabitur. His [2] progymnasmatibus ad bellum præluditur. Ha. O felix consilium! Ne. Jam illud equestre dogma semper erit tuendum, *Jus fasque esse equiti plebeium viatorem exonerare pecunia*. Quid enim indignius, quam ignobilem negotiatorem abundare nummis, cum interim eques non habeat, quod impendat scortis & aleæ? Fac, semper te adjungas magnatibus, vel ingeras potius: ne quid pudeat, [3] perfricanda frons est, sed præsertim hospitibus: eoque præstat in celebri quopiam loco vitam agere, puta in [4] thermis, frequentibus deversoriis. Ha. Istuc ipsum erat in animo.

1 *Summates*] Summates iidem, qui & optimates & primates, aut principes & primores in civitate.

2 *Progymnasmatibus*] Progymnasma est præexercitamentum & quasi rudimentnm aliquod. Habent omnes artes peculiaria quædam rudimenta, quibus cognitis facilior nobis aditus ad ipsas artes datur.

3 *Perfricanda frons*] Frons habita est antiquitus pudori sacra, item & facies: hinc *perfricare frontem*, significat pudorem ac verecundiam omnem ponere.

4 *Thermis*] Θερμαὶ loca aquas habentia, aut natura calidas, aut igne calefactas, deputata usibus sudandi & lavandi: Ita nuncupatæ sunt ἀπὸ τῆς θέρμης à calore. Maxime nobiles olim Diocletiani Thermæ, quarum rudera etiam num Romæ non absque stupore videntur.

animo. Ne. Heic sæpenumero fortuna prædam objicit. Ha. Quî? rogo. Ne. Puta, hic aut ille reliquit crumenam, aut oblitus reliquit clavim in sera promptuarii. Cætera tenes. Ha. At. Ne. Quid metuis? de sic culto, de tam magnifice loquente, de equite ab aurea rupe, quis audebit suspicari? Et, si quis forte tam improbus exstiterit, quis erit tam audax, ut te appellet? Interim suspicio derivabitur in aliquem hospitum, qui pridie discesserit. Turbabuntur famulitia cum [1] pandocheo. Tu tranquillus tuam personam agito. Hoc si acciderit homini modesto, cordatoque, silebit, ne simul cum damno lucrifaciat pudorem, qui rem suam indiligenter servaverit. Ha. Non absurde dicis: nam nosti, opinor, Comitem à vulture albo. Ne. Quid ni? Ha. Apud hunc deversatus est, ut accepi Hispanus quidam, specie cultuque sane quam liberali. Is abstulit florenos sexcentos, nec unquam Comes ausus est queri. Tanta erat hominis majestas. Ne. Habes exemplum. E famulis tuis interdum aliquem emandes, in bellum scilicet. Is spoliatis templis aut monasteriis quibuslibet, redibit onustus præda bello parta. Ha. Hoc quidem est tutissimum. Ne. Est & alia ratio conflandæ pecuniæ. Ha. Narra, obsecro. Ne. In bene nummatos finge causas irarum, præsertim in monachos aut sacerdotes, qui nunc apud omnes fere summa [2] laborant invidia. Alius irriserit aut consputerit clypeum tuum, alius parum honorifice de te sit locutus, alius scripserit aliquid, quod in calumniam retorqueri valeat. His per [3] feciales tuos

1 *Pandocheo*] Πανδόχος & πάνδοκος Ionice, qui quemlibet hospitio excipit: à πᾶς, *omnis* & δέχομαι *excipio*.

2 *Laborant invidia*] Tempore enim Erasmi cum diluculo orientis veritatis in multorum odium incurrebant mendaciorum in religione patroni illi nempe Monachi & sacerdotes Papicolæ.

3 *Feciales*] Feciales, quos fœderibus sanciendis & rebus repetendis ac bellis indicendis Romanos habuisse constat, à Tullo Hostilio, alii ab Alexandro, alii ab Anco Martio, alii à Numa creatos volunt. Horum collegium à principio viginti fuêre, quibus & Patri patrato, ut nunquam lineo amictu uterentur, proprium fuit. Erant iidem judices belli, pacis, fœderis, induciarum, oratorum: non tamen nisi consulis aut prætoris autoritate, intercedente senatus consulto jussuque populi permissum foret.

tuos [1] ἄσπονδον πόλεμον denuntia. Sparge minas atroces, excidia, exitia, [2] πανολεθρίας meras: territi venient ad componendam litem. Ibi fac, magno æstimes tuam dignitatem, hoc est, iniquum petas, ut æquum feras. Si postules tria millia, pudebit minus offerre, quam ducentos aureos. HA. Aliis minitabor leges. NE. Istuc propius quidem accedit ad [3] sycophanticam: sed tamen juvat & hoc in partem. Sed heus, Harpale, pene exciderat, quod dictum in primis oportuit; puella quæpiam bene dotata in matrimonii nassam illaqueanda est. Habes apud te [4] philtrum, juvenis es, candidulus es, lepidus nugator es, rides blandum. Sparge; te magnis promissis adscitum in aulam Cæsaris. Amant puellæ Satrapis nubere. HA. Novi, quibus hoc bene cesserit. Cæterum, quid si fucus tandem erumpat, & insiliant undique creditores? Irridebor personatus eques. Nam id apud istos turpius est, quam si templum sacrilegio spolies. NE. Heic oportet meminisse perfrictæ frontis. Illud in primis, quod nullis unquam temporibus magis licuit audacia pro sapientia uti, quam hodie. Comminiscendum est aliquid, quod excuses. Deinde nunquam deerunt candidi, qui faveant tuæ fabulæ; nonnulli civiliores dissimulabunt intellectum fucum. Postremo, si nihil aliud, profugiendum est aliquo in bellum, in tumultum. Quemadmodum [5] κλύζει θάλασσα πάντα τ' ἀνθρώπων κακά· ita bellum operit omnium scelerum sentinam. Nec enim habetur hodie bonus belli dux, nisi tali tirocinio præparatus accesserit. Hoc erit extremum asylum, si

1 *Ἄσπονδον πόλεμον*] Id est, irreconciliabile bellum. Ἄσπονδος fœderis seu induciarum expers, ἀσπονδέω fœdus non servo, vel non admitto: πόλεμος bellum, pugna.

2 *Πανολεθρίας*] Id est, omnium rerum destructiones.

3 *Sycophanticam*] Συκοφαντικὸς ad sycophantam pertinens. Apud Athenienses *Sycophanta*, delator eorum, qui ficus ex Attica exportassent: vetitum id quippe lege apud Athenienses, utpote qui ficum in summo pretio haberent. In genere *Sycophanta* calumniosus delator. Vide superiores annotationes.

4 *Philtrum*] Illectamentum amatorium.

5 Κλύζει, &c.] Id est, eluit mare omnium hominum mala. *Hoc proverbium natum est ex antiquo more usitato Græcis, qui se scelere quodam polluti aqua maris*

ſi cuncta ſefellerint. Verum [1] omnis movendus erit tibi lapis, ne huc veniatur. Vide, ne te ſecuritas opprimat; oppidula minuta fuge, in quibus ne pedere quidem licet, ni populus ſciat: in magnis ac frequentibus civitatibus plus eſt licentiæ, niſi ſi qua ſit [2] Maſſiliæ ſimilis. Diſſimulanter expiſcare, quid quiſque de te loquatur. Ubi ſenſeris, hujuſmodi voces increbreſcere: *Quid agit? cur heic tot annos moratur? cur non reviſit patriam? cur negligit arces ſuas? unde ducit imagines? unde tantæ profuſioni facultates?* Hoc genus, inquam, voces, ubi cœperint magis ac magis gliſcere, tum mature tibi de migrando cogitandum eſt: ſed ſit fuga leonina, non leporina. Adſimula, te vocari in aulam Cæſaris ad res magnas, brevi te adfuturum cum exercitu. Non audebunt in abſentem hiſcere, quibus eſt, quod nolint amittere. Sed in primis tibi cenſeo cavendum genus iſtud hominum poëticum, irritabile, [3] nigrumque. Illinunt chartis, ſi quid illos habet male; ſubitoque per orbem ſpargitur, quidquid illeverint. HA. Diſpeream, ni mihi vehementer placeat tuum conſilium. Efficiam, ut intelligas, te nactum docile ingenium, & juvenem minime ingratum. Equum, quem primum te dignum nactus in paſcuis fuero, tibi dono mittam. NE. Nunc ſupereſt, ut, quod pollicitus es, viciſſim præſtes. Quid eſt, cur tantopere affectes falſam opinionem nobilitatis? HA. Nullam aliam ob cauſſam, niſi

marina expiationis cauſſa ſolebant abluere V. Schol. Ariſtoph. Plut. v. 656. Ill. Spanh. ad Call. H. Apell. v. 110. & inprimis Tzetzen de hoc proverbio agentem ad Lycophron. v. 135. A.

1 *Movere omnem lapidem*] Hoc eſt, omnia experiri, & nihil intentatum relinquere. Sumptum ab iis, qui in littore cancros venantur; nam hi plerunque ſub ſaxis latent. Germanica ſonant, quaſi dicas: *Nihil ſibi grave ac arduum putare.* Belg. *Sich niet laeten ontſvyren.*

2 *Maſſilia*] Nempe non adiret Maſſiliam aut Maſſiliæ ſimilem urbem frequentem quidem & magnam, ſed ſeveram, nec iſtius farinæ homines ferentem. De ſeveritate Maſſilienſium multa memoriæ prodiderunt fide digni autores. Inter alios Valerius Maximus teſtatur, ipſos nullos mimos in ſcenam admiſiſſe, ne parum pudicis fabularum argumentis civium mores inficerentur, nec eos, qui religionis prætextu vitam inertem & otioſam ſectatentur, intra portas recepiſſe. Itaque neutiquam accommoda eſſet iſtiuſmodi urbs huic Harpalo, ut ut ſpatioſa.

3 *Nigrumque*] Hinc illæ parabolæ, *Creta notare*, pro approbare: *Carbone notare*, pro damnare; propterea quod Pythagoras ajebat, id, quod eſſet colore candido, ad boni naturam pertinere; quod

nisi quod his omnia licent impune. An hoc tibi leve videtur momentum? Ne. Ut pessime cedat, mors una debetur naturæ, etiamsi vixisses in [1] Carthusia. Et levius moriuntur in [2] rota, quam qui moriuntur calculo, podagra aut paralysi. Nam militare est, credere, nihil hominis [3] superesse post mortem, præter cadaver. Ha. Sic opinor.

quod atro, mall. Unde & felicia *alba* dicimus, infames *nigros*. Sic Horat.

Hic niger est, hunc tu Romane caveto.

1 *Carthusia*] Carthusia locus montibus asper, & vepribus infrugiferisque arboribus incultus prope Gratianopolim urbem in Gallia Celtica; quem ab Hugone Gratianopolitano Episcopo impetravit Bruno Coloniensis ordinis Carthusiani institutor, ubi & monasterium erexit circa annum 1084.

2 *Rota*] Rotæ imponuntur in Galliæ & Germaniæ multis locis latrones, confractis omnibus membris.

3 *Superesse post*] Ovidius hac de re suam sententiam expromit:

Si tamen è nobis aliquid nisi nomen & umbra
Restat: in Elysia valle Tibullus eris.

[1] Ἀστραγαλισμός, *sive talorum lusus.*

Carolus, Quirinus.

Qv. Disce, inquit Cato, sed à doctis. Cupio itaque, mi [2] Utenhovi, te magistro discere; quam ob rem prisci illi religionis antistites edixerint, ut [3] clerici talaribus tunicis uterentur, hoc est, usque ad talos demissis. Ca. Duabus, opinor, de caussis. Primum verecundiæ gratia, ne quid nudi pateret oculis. Nam olim nec hoc caligarum genus fuit repertum, quod nunc ab [4] ilibus usque ad imos pedes corpus tegit, neque [5] subligaribus aut femoralibus vulgo ute-

1 Ἀστραγαλισμός] Ἀστραγαλισμὸς talorum lusus: ab ἀστράγαλος spondylus, vertebra, talus, officulum prope quadratum intra infimos tibiæ & suræ processus comprehensum, ut neque videri neque tangi possit. Etiam instrumenti lusorii genus, Latinis itidem talus

2 *Utenhovi*] Utenhoviorum genus apud Gandavenses nobilissimum. Hic autem Carolus Utenhovius, cui cum Erasmo magna intercedebat familiaritas, fuit vir apprime doctus, Gandavensis, Dominus Merliegemii

3 *Clerici*] Speciali ratione clerus dicebatur ille ordo seu collegium, cui sacrorum administratio erat commissa: ut erant primogeniti in V T. & deinde eorum loco adsciti Levitæ; tanquam sorte quadam à cætero populo selecti. Hinc est illa appellatio, qua Clerici vocantur, qui ad sacra & religiosa destinati; seu qui, ut vulgo loquuntur, in ecclesia Christi deserviunt, & vulgo opponuntur Laicis

4 *Ilibus*] Ilia in imo ventre posita sunt inter costas & pubem. Belg. *'tWeeck van de buyck.*

5 *Subligaribus*] Subligar idem, quod *subligaculum*, vestis genus, quo pudenda tegun-

utebantur. Eadem de caussa turpe est [1] fœminis brevioribus uti vestimentis, quo magis consultum sit sexus pudori. Deinde, ut non solum moribus, verum etiam habitu differrent à populo, in quo ut quisque est profanissimus, ita brevissimis tunicis uti gaudet. Qv. Non dissimile veri est, quod narras. Cæterum ex Aristotele, [2] Plinioque didici, nulli hominum esse [3] *talos*, sed tantum quadrupedibus, [4] non tamen omnibus. sed bisulcis plerisque, nec rursus his, nisi in tibiis posterioribus. Unde igitur vestis dici talaris potest, quam gestat homo, nisi fuerunt homines olim quadrupedes, juxta fabulam [5] Aristophanis. Ca. Imo, si credimus [6] Oedipo, & quadrupedes, & [7] tripedes, & bipedes inveniuntur homines: nec raro nobis è bello redeunt unipedes, interdum [8] apodes: sed quod *tali* vocabulum attinet, rectius mireris, si legas Horatium, qui fabulis quoque *talos* attribuit. Sic enim, opinor, scribit in Arte poëtica: (L. 2. Ep. 1. v. 176)

Securus, cadat, an recto stet fabula talo.

Qv. Poëtis licet, ut libet, loqui: apud quos [10] Tmolus habet aures, & [11] naves loquuntur, & saltant quercus

Ca.

teguntur, *Femoralia* itidem verendorum tegmina.

1 *Fœminis brevioribus*] In Boreali tamen Hollandia rusticæ tam curtis brevibusque tunicis utuntur, ut non ultra genua dependeant, satis cum scandalo inassuetorum: vix enim inclinatæ pudorem defendunt.

2 *Plinioque didici*] Plinius hoc habet ex Aristotele.

3 *Talos*] Astragalum tamen seu talum in homine inveniri indicat anatome, atque id in epistolis Seneca & Herodotus affirmant.

4 *Non tamen omnibus*] Verba Plinii vide lib. XI. cap. 45. Nec talos habent eadem. At quæ bisulca sunt, habent. Iidem digitos habentibus non sunt: neque in *prioribus* pedibus omnino ulli.

5 *Aristophanis*] Exstant ex quinquaginta quatuor fabulis, quas composuisse Aristophanem Suidas tradit, modo undecim, nempe Pluti, Nubium, Ranarum, Equitum, Acharnensium, Vesparum, Avium, Pacis, Concionatricum, Cerealia celebrantium, Lysistratæ. De patria digladiantur inter se docti.

6 *OEdipo*]. Est hic OEdipus, qui patrem Laium occidit, & matrem Jocastam in uxorem duxit.

7 *Tripedes*] Erat id ænigma Sphingis: nempe quodnam animal mane quadrupes, meridie bipes, vesperi tripes esset.

8 *Apodes*] Sine pedibus. Aviculæ item sunt de genere hirundinum apodes dictæ.

9 *Poëtis licet*] Secundum illud: *Pictoribus atque Poëtis Quidlibet audendi semper fuit aqua potestas.*

10 *Tmolus*] Lydiæ mons, Sardibus incumbens, ex quo Pactolus amnis profluit, aureas trahens arenas.

11 *Naves*] Argo fuisse vocalem autores sunt Poëtæ, qui Argonauticam scripserunt. Orpheus & Amphion saxa & arbores cithara movisse dicuntur.

CA. Quin & Aristoteles tuus hoc te docere poterat, esse talos dimidiatos, quos ille vocat ἡμιαστραγάλους, qualis tradit esse lyncum generi. Addit, leonibus inesse quiddam vice tali, sed anfractuosum, quod ille vocat λαβυρινθώδες, Plinius vertit *tortuosum*. Denique, ubicunque committuntur ossa ossibus ad flexus commoditatem, cava prominentibus inter se respondent, utrinque [1] lubrica cartilagine communitis, ac velut incrustatis partibus, ne mutuo attritu sese lædant, ut idem docet Aristoteles. In his fere est aliquid, quod à tali similitudine pariter & usu non discrepat; velut in ima tibia juxta calcaneum, ubi totius pedis flexus est, prominet quiddam talo simile, quod Græci σφυρὸν appellant. Rursus in flexura genu, quod, ni fallor, ἰσχίον appellant, quidam *vertebrum*. Simile quiddam videmus in [2] coxendicibus, in humeris; postremo in commissuris digitorum: pedis, ac manus. Quod ne tibi mirum videatur, Græci tradunt, ἀστραγάλου vocabulum apud probatos auctores tributum etiam ossibus, quibus spina connectitur, præsertim in cervice. Citant enim hoc carmen:

[3] Ἐκ δέ μοι αὐχὴν ἀστραγάλων ἐάγη.

Quoniam autem Aristoteles tradit, priores tibias animanti datas ad celeritatem, & ob id carere talis; posteriores ad stabilitatem, quod in eam partem vergat pondus corporis, quemadmodum ad robur iis, quæ calcibus feriunt: Flaccus, dum significare vult fabulam non ejectam, sed ad finem usque peractam, dicit, illam *stetisse fixo talo*: nec aliter tribuit fabulæ *talum*, quam nos libro tribuimus *calcem*, & volumini *umbilicum*. QV. Næ tu probe Grammaticum agis. CA. At, quo magis id credas, Græci litteratores ἀστράγαλον dici volunt à στρέφω, & α particula privativa, quod minime flectatur, sed immobilis sit. Quanquam alii malunt ἀστράγαλον, inter-

1 *Lubrica cartilagine*] Cartilago Calepino pars similaris corporis ex spermate genita, quæ tamen nec os est nec caro, sed quoddam intermedium, qualis est rota auris, & extremæ partes ossium motoriorum.

2 *Coxendix*] Coxa Celso. Belg. *De heupe*.

3 Ἐκ δέ μοι] Id est, effracta mihi cervix est extra talos.

3 *Lu-*

interjecta litera, ϱ, dictum pro ἀςάγαλον, quod lubrica volubilitate stare nesciat. Qv. Ad istum modum licet plura divinare. Simplicius erat dicere, Nescio. Ca. Non usque adeo videbitur absurda divinatio, si cogites, quantam habeat caliginem vocum primitiva origo: tum in re nullam esse contrarietatem; quod apparebit, si propius inspicias: Volubilis est talus, sed ita volubilis, ut eam partem, cui innectitur, reddat ad standum firmiorem: deinde os ossi connectit, ne facile [1] luxari queat. Qv. Tu vel sophistam agere possis, quantum video, si libeat. Ca. Sed nihil est, Talesi, quod nos torqueat etymologia vocis. Nam, quod hodie Græci vocant ἀςϱάγαλον, prisci, quorum est [2] Callimachus, dixerunt [3] ἄςϱιον, cujus hoc refertur hemistichium; [4] Δίκα δ' ἄςϱια αἴνυτο λύτρον. unde, quemadmodum ἀςϱαγαλίζειν, ita & ἀςϱίζειν dicebant *talis ludere*. Qv. Quale est igitur illud, quod proprie talum vocant? Ca. Est id, quo nunc ludunt puellæ: olim puerorum erat lusus, quemadmodum [5] nuces. De quo est illud Græcorum, [6] Ἀμφ' ἀςϱαγάλοισι χο-

1 *Luxari queat*] Luxo, membrum quodpiam intorqueo, de loco dimoveo.

2 *Callimachus*] Callimachus Cyrenæus hic nobilissimus, Hymnorum & epigrammatum Scriptor. De Patria sua ita testatur: distichon vertit Frischlinus:
Nomine Calliste quondam, sed postea There
Dicta fuit tellus urbis origo mea.

3 Ἄςϱιον] Diminutivum forte id ab ἄςϱεις: Etymologici enim inde vocem ἀςϱάγαλος derivant. *De voce* ἈΣΤΡΑ'ΓΑΛΟΣ *Is. Casaub. in Theophrast. Ch. Eth. c. 5. p. 53. & Ill. Spanh. ad Call. H. Dian. v. 128. A.*

4 Δίκα δ' ἄςϱια] Id est, decem verò talos cœpit præmium. *Erasmus noster hic sequitur Suidam, apud quem ita legitur* Α"ΣΤΡΙΑ ΟΙ' Α'ΣΤΡΑ'ΓΑΛΟΙ. ΔΕ'ΚΑ Δ'Α"ΣΤΡΙΑ Α'Ι'ΝΥΤΟ ΛΥ'ΤΡΟΝ. ΠΑΡΑ'ΚΑΛΛΙΜΑ'ΧΩ. *Sed ex Etym. Magn.* ΔΕ'ΚΑ ΔΑ"ΣΤΡΙΑΣ Α"ΙΝΥΤΟ ΛΥ'ΤΡΟΝ *prefert Bentlejus in Callimach. fragm. 238. quam lectionem alteri preferrem. Huic enim favet etiam J. Pollux. L. 9. c. 7. §. 99, Consule & Junium. 2. Anim. c. 4. p. 84. A.*

5 *Nuces*] Quia olim puerorum lusus nucibus petagebantur, hinc illæ notissimæ phrases: *nunquam à nucibus recedere, redire ad nuces, nuces abjicere, nuces intermittere, nucibus indulgere, nuces repetere* & id genus alia. At apud Latinos senes tantum ludebant tesseris, cubis, talis, astragalis, apud Græcos etiam pueri. Apollonii Rhodii versus sic sonat in Latinum versus.
Et pueri æquales ex auro ludere talis
Sunt deprehensi ambo.
Puerorum lusus fuisse tales, discimus ex Aristoph. Vesp. 295. & Ælian. L. 5. V. H. c. 16. & L. 7. c. 12. quo postremo loco docemur, dictum illud in pium PUEROS ESSE FALLENDOS TALIS, VIROS JURE JURANDO *adscribi Philippo a quibusdam, a plerisque vero, quos sequitur hic noster Erasmus, Lysandro Lacedæmonio, ut & a Polyæno L. 1. Strateg. c. 45. §. 3. De lusu ipso confer & Junium. L. 2. obs. c. 4. p. 85. A.*

6 Ἀμφ', &c.] Id est, ob talos iratus.

χολωθεὶς, cum iram levi de caussa susceptam indicant. Rursus Horatius in Odis: *Nec regna vini sortiere talis.* Item in Sermonibus: *Te talos Aule, nucesque, &c.* postremo dictum illud Lacedæmonii, ni fallor, *Pueros esse fallendos talis, viros jure jurando.* Hunc talum negant in ullo animante inveniri, quod sit μώνυχον, hoc est, ungula solida, excepto asino Indico unicorno: aut quod sit πολυσχιδὲς, hoc est, pede in multos digitos ungulasve fisso; quod genus sunt leo, [1] panthera, canis, simius, homo & avis, aliaque permulta. Quæ vero δίχηλα sunt, hoc est, ungula bisulca, pleraque talum habent, idque, ut recte dicebas, in posterioribus cruribus. Uni homini duplici de caussa tali non sunt; primum, quia bipes, deinde, quia quinis digitis fissos habet pedes. Qv. Ista frequenter audivi. Cæterum, pervelim, mihi situm ac formam tali describi. Nam istud lusus genus etiam puellis hodie fastiditum est; sed aleam, chartas, aliosque masculos lusus affectant. Ca. Non mirum, cum affectent & Theologiam. Verum, etiamsi mathematicus sim, aut pictor, aut etiam [2] plastes; non possim tibi melius tali formam exhibere, quam ipso talo: nisi mavis, ut tibi describam [3] per litteras, ut illi solent. Qv. Habesne talum? Ca. En tibi ovillum è dextro crure. Vides quatuor duntaxat latera, cum [4] in cubo, & alea, seu tessera sint sex; in ambitu quatuor, in summo & imo duo. Qv. Sic est. Ca. In talo, quoniam summa pars & ima curvatur, non sunt, nisi quatuor latera: quorum unum vides velut in dorsum intumescere. Qv. Video Ca. Quod est è regione, cavum habere. Illud Aristoteles vocat πρανὲς, id est, pronum; hoc ὕπτιον, id est, supinum. Velut in congressu uxoris & mariti, cum dant operam liberis, mulier supina est, vir pronus; & manus si vola spe-

1 *Panthera*] Panthera, quæ & *Pardalis*, fœmella Pardi, qui & *lupus Canarius*, animal est Asiaticum, vituli magnitudine quoad mares, vel canis venatici quoad fœminas, pelle variis maculis picta, bestia astuta & ferocissima: unde etiam nomen; dicitur enim πανθὴρ quasi πᾶν *totum* & θὴρ *fera*.

2 *Plastes*] Formator, fictor. à πλάσσω, *fingo*. Specialiter *plastes*; Ciceroni *fictor*, qui sigilla & simulacra certa facit.

3 *Per litteras*] Mathematici sua problemata figuris ob oculos ponunt, & per literas Alphabeticas explicant.

4 *In cubo*] Κύβος figura ex omni latere quadrata.

1 *Suffra-*

ſpectet terram, prona eſt, ſi invertas, ſupina. Quamquam oratores & poëtæ nonnunquam his verbis abutuntur, quod ad hanc rem nihil attinet. Qv. Iſtuc quidem eleganter oculis ſubjeciſti. Inter reliqua duo latera quid eſt diſcriminis? Ca. Alterum modice cavatum eſt, ut oſſi, cui innectitur, congruat: alterum propemodum nihil habet concavi, minuſque armatum eſt cartilaginea tunica, ſed tantum nervo & pelle tegitur. Qv. Video. Ca. Pronum latus nihil habet nervorum, ſed ſupinæ partis concavo adhæret nervus, quemadmodum dextri lateris ſummo, lævi imo. Qv. Pulchre narras: ſed unde dignoſcam dextrum à ſiniſtro? Ca. Recte admones. Nam perperam docui, niſi dextri cruris talum intelligas. Dicam igitur melius, ſimulque, quod volebas, ſitum indicabo. Talus eſt in ipſa [1] ſuffragine cruris infra coxam. Qv. Complures arbitrantur, juxta pedem eſſe. Ca. Errant. Is, qui proprie dicitur talus, eſt in ſuffraginibus, quas Græci καμπὰς vocant, ſed crurum, ut dixi, poſteriorum. Inter pedem tuum & genu tibia eſt. Qv. Sic opinor. Ca. poſt genu καμπή. Qv. Aſſentior. Ca. Nam, qui flexus eſt homini in brachiis, idem eſt quadrupedibus in cruribus poſterioribus; [2] ſimiam excipio ſemihominem. Itaque, quod genu eſt in cruribus, id cubitus eſt in brachiis. Qv. Animadverto. Ca. Itaque flexus flexui reſpondet. Qv. Illud dicis crurum poſteriorum & priorum. Ca. Tenes. In ea igitur ſuffragine, quæ reſpondet ſuffragini, quæ eſt poſt genu, ſtat talus erectus, cum ſtat quadrupes, cujus ſumma & ima pars leniter incurvatur, quamquam non prorſus eodem modo. Nam ſuperior replicatur in cornua quæ-

dam

1 *Suffragine*] Suffrago, in poſterioribus quadrupedum pedibus, quod in prioribus genu dicitur. Gr. ὀπισθία. Belg. *Den ſlegel.* Sic dictæ ſuffragines, quia ſubtus franguntur, id eſt, *flectuntur*; non ſupra, ſicut in brachiis.

2 *Simiam excipio*] Secundum illud: *Simia quam ſimilis turpiſſima beſtia nobis.*

3 *Theodorus*] Intelligit Theodorum Gazam: qui Victorino Fleltrenſi magiſtro uſus, uſque adeo copioſe & diligenter teſte Iovio, Latinas literas didicit, ut longe omnium Latiniſſime ſcriberet, nec plane dignoſci poſſet, an exactius & certius ab eo Latina Græce, an ipſa Græca Latine verterentur. Sacerdotium in Magna Græcia commendante Beſſarione adeptus, tandem plane ſenex obiit.

1 *Theſ-*

dam, quas Aristoteles appellat κεραίας, [3] Theodorus vertit *antennas*, juxta quas se submittit pronum latus; ima, tale nihil habet. Qv. Plane video. Ca. Illud ergo latus, quod spectat tibias priores, Aristoteles vocat *supinum*: quod illi adversum est, *pronum*: Rursum sunt duo latera, quorum alterum intus spectat tibiam posteriorem, puta lævam aut dextram; alterum spectat foras. Quod introrsum spectat, Aristoteles appellat κῶλον, quod foras, ἰσχίον. Qv. Prorsus oculis rem video. Jam superest, ut nobis indices, quæ fuerit olim talis ludendi ratio. Nam, qui lusus nostra memoria dicitur in usu fuisse, nihil convenit cum iis, quæ comperimus apud priscos auctores de hoc ludendi genere. Ca. Ac sane fieri potest, ut, quemadmodum hodie chartis ac tesseris ad varias ludendi formas abutimur, ita non fuerit eadem apud veteris talis lusitandi ratio. Qv. Probabile est, quod dicis. Ca. Theodorus Gaza, sive, ut alii malunt appellare, [1] Thessalonicensis, vertens Aristotelis librum [2] De Historia animalium secundum, ait, tali latus, quod foras transversum spectat, *Canem* vocari, quod introrsum ad alterum crus, *Venerem*. Cæterum hoc quidem de suo addidit. Nam Aristoteles hæc tantum ponit: [3] Τὸ μὲν πρανὲς ἔξω, τὸ δὲ ὕπτιον εἴσω, καὶ τὰ μὲν κῶλα ἐντὸς ἐστραμμένα πρὸς ἄλληλα, τὰ δὲ ἰσχία καλούμενα ἔξω, καὶ τὰς κεραίας ἄνω. Cæterum, quando constat, ab aliis Veneris jactum appellari, quoties ex quatuor talis nullus est, qui summam faciem habet cum alio

1 *Thessalonicensis*] Erat enim Gaza Thessalonicæ honesto loco natus; Amurathe Græciam omnem armis victricibus quatiente in Italiam venit, acumine & fertilitate ingenii nemini secundus, quum Græcos omnes linguæ perita eruditoque judicio superaret.

2 *De Historia*] De versione Gazæ ita testatur Jovius: Historias Aristotelis de Animalibus & Theophrasti de Plantis, ita Latinas fecit, ut Romanæ Linguæ facultatem, quum nova vocabula solertes effingeret, audaci sed generosa translatione locupletavit. Tanta porro felicitate librum M. Tullii de Senectute Græcum reddiderit, ut peritissimi præter adæquatos sensus, ipsam quoque Ciceronis eloquentiæ majestatem, scite & graviter repræsentatam admirentur. Transtulit etiam problemata Aristotelis & Hippocratis Aphorismos, ut præstantissimis autoribus ac perspicuam fidem, nec obscure ad salutem humani generis sua dignitas redderetur.

3 Τὸ μὲν, &c.] Hoc est, atque illud quidem, quod pronum est, foras: quod vero supinum, intus, & cola quidem intus ex adverso inter se: Ischia autem, quæ vocat foras, supra vero antennæ.

alio congruentem, demiror, quid sequutus Theodorus, unum latus appellet *Venerem*. Erasmus noster, quem communem habemus amicum, hujusmodi observationum non admodum curiosus, in proverbiis aliquot ex auctoritate veterum, indicat quædam de ludo talorum, velut in proverbio, *Non Chius, sed* [1] *Cous*: refert, *Coum* & *Senionem*, eundem esse, quem Græci ἑξίτην dicunt. Idem tradit in proverbio, [2] *Chius ad Coum*, (addens, *Chium* eundem esse cum *Cane*) *Coi* jactum fuisse felicem, *Canis* infelicem, teste [3] Persio:

> —— *Quid dexter* [4] *senio ferret*:
> *Scire erat in votis, damnosa canicula quantum*
> [5] *Raderet.* ——

Itidem Propertius:

> [6] *Semper damnosi subsiluêre canes.*

Et Ovidius libro de Tristibus secundo, *damnosos* [7] *Canes* appellat. Addit ex Martiale, Senionem videri per se felicem: cæterum infelicem fieri, si accedat Canis. Sic enim loquitur,

> *Senio nec nostrum* [8] *cum Cane quassat ebur.*

Jam Veneris jactum esse, ut rarum, ita felicissimum, indicat Martialis in [9] Apophoretis:

[1] *Cum*

1 *Cous*] Didymus Proverbium subesse putat in verbis Aristophanis in Theramenem dictis; ὐ Χῖος ἀλλὰ κῷος. Aristarchus autem hic legit Cous, quod Theramenes Cous fuisse dicitur. Forte, subjungit in Adagiis Erasmus, allusum est ad vocum affinitatem, cum res longe discrepet. Nam Chii male audiebant ob mores effœminatos, cum Cii nec tibicinas nec meretrices reciperent in civitatem. Sed Aristarchus, qui legit *Cous*, videtur ad taxillorum lusum spectasse, in quo jactus, Cous dictus, habebat sex, Chius unum duntaxat.

2 *Chius ad Coum*] Dicitur de comparatione valde inæquali. Belg. *Ses tegen een*. Nam in ludo talorum jactus, qui Chius dicebatur, unioni respondebat: Cous verò senioni.

3 *Persio*] Est hic A. Persius anno 22. imperii Tiberii natus Volaterris in Hetruria, Poëta Satyricus, ipso ætatis flore mortuus.

4 *Senio ferret*] Ex fragmento vetusti scriptoris hunc senionem etiam *Midam* dictum liquet, Μίδας ὁ ἐν κύβοισιν εὐβουλότατος.

5 *Raderet*] Versus Persii exstant Satyr. 1.

6 *Semper damnosi*] Propert. lib. 4. Eleg. 9.

> *Me quoque per talos Venerem quærente secundos.*

Et tum subnectit hoc pentametrum.

7 *Canes appellat*] Etiam lib. 2. de Arte Amandi:

> *Damnosi facito stent tibi sæpe canes.*

8 *Cum Cane*] Martialis l. 13. Epig. 1.

> *Non mea magnanimo depugnat tessera talo.*

Et tum annectit hoc Pentametrum.

9 *Apophoretis*] Martialis libro 14. Apophoreta nomen indit. Erant autem

dona,

[1] *Cum steterit vultu nullus tibi talus eodem,*
Munera me dices magna dedisse tibi.

Tot autem talis ludebatur, quot quisque habet latera. Nam tesseris non plus tribus ludi solet. Sed propius ad ludendi rationem facit, quod scribit Suetonius in Octavio Augusto, recitans ex illius quadam ad Tiberium epistola, hæc: *Inter cœnam lusimus* [2] *γεροντικῶς & heri & hodie:* [3] Talis enim jactitatis, [4] ut quisque [5] canem aut senionem miserat, in singulos talos, singulos [6] denarios in medium conferebat, quos tollebat universos, qui [7] Venerem jecerat. Qv. Docuisti, felicissimum esse jactum, cum omnes tali quatuor ostenderint diversum latus, quemadmodum in tesserarum ludo fortunatissimus est, qui dicitur [8] *Midas*; at nondum de-

dona, quæ in Saturnalibus dantur convivis domum ferenda, ab ἀποφέρω. Suetonius: Vespasianus dabat sicut Saturnalibus apophoreta viris, ita & per Calendas Martias fœminis.

1 *Cum steterit*] Exstat Epigramma lib. 14. Epig. 14. In idem ita commentatur Farnabius: Ludebatur talis quatuor, quandoque tribus. Talorum autem felicissimus jactus dicebatur Venus, ubi singuli tali diversam haberent faciem, comparentibus simul cum cane, ternario & quaternario & senione. Grati autem erunt tibi tali isti, quos tibi misi, per se quidem munus leve, sed propter ludi deposita magnum.

2 *Γεροντικῶς*] Id est senilitet: ut faciunt senes otio dediti. Nam quod talorum tesserarumque lusio senilis sit, indicat Cato apud Ciceronem: Nobis senibus ex lusionibus multis talos relinquant, & tesseras.

3 *Talis enim*] Pluribus, teste Turnebo, veteres talis, quam tesseris ludebant.

4 *Ut quisque*] Lusus, quem Augustus designat, Græci πλειστοβολίνδα nominarunt.

5 *Canem*] Jactus canis, ut dictum, infelix.

6 *Denarius*] Qui πλειστοβολίνδα ludebant, singulis jactibus infelicibus certam pecuniam, prout convenerat, in medium conferebant: aliquando in singulos talos singulos nummos: ut hic Augustus ait: aliquando in singulas unitates, quas jactus ostendebat, sive in punctum singulos nummos. Hoc innuit in descriptione istius lusus Iulius Pollux.

7 *Venerem*] Venus in talis summum numerum habet. Erat autem jactus, cum tali quatuor diverso erant omnes numero, id est cum jacti erant omnes talorum numeri.

8 *Midas*] Alii *Midam* cum senione eundem faciunt. Ludebatur autem, ait Casaubonus, talis & tesseris. Talis ita ludebant: Quatuor talos vel ex auro factos, aut argento aut ebore, vel revera talos alicujus animalis, in fritillum conjiciebant, eoque concusso super tabulam fundebant. Talorum πτώσεις, hoc est, varietates, quas jactu casuque exhiberent, erant numero triginta quinque: id enim observatum est à veteribus aleæ Magistris, non posse ultra eum numerum diversas species exhiberi jactu quocunque quatuor talorum. Dico talorum: nam in tesseris plures conspectus diversi reperiri possunt. Ratio diversitatis est, quia plures sunt πτώσεις tesseræ, quam tali: hic quatuor tantum habet, quibus insistat & incumbat: cum ab utraque longitudinis suæ extremitate

declarasti, hunc jactum dici *Venerem*. CA. Illud expediet tibi Lucianus, ita loquens in Cupidinibus: [1] *Καὶ βαλὼν μὲν ἐπὶ σκοποῦ, μάλιστα δὲ εἴποτε τὴν θεὸν αὐτὴν εὐβολήσειε, μηδενὸς ἀστραγάλου πεσόντος ἴσῳ σχήματι προσεκύνει, τῆς ἐπιθυμίας τεύξεσθαι νομίζων.* Loquitur autem illic de Venere. QV. Si falsus est Theodorus, quo tantum latera suis vocabulis designantur. CA. Fortassis alicujus auctoritatem ille secutus est, quæ nos fugit: quod apud auctores compertum est, afferimus in medium. Nam sunt, qui meminerunt de numero [2] Stesichorio in talis, quem putant [3] ogdoadem esse: item de [4] Euripideo, qui continebat quadraginta. QV. Restat, ut lusus leges præscribas. CA. Non arbitror, pueros iisdem usos legibus, quibus se usum fuisse scribit Octavius. Nec probabile est, hoc ludendi genus, quod commemorat, fuisse publicum. Id si fuisset, satis erat dixisse, *Inter cœnam lusimus talis.* Sed mihi subindicare videtur, novam ludendi conditionem inter illos repertam, velut aptam senibus, minimeque torquentem animos solicita cogitatione, quemadmodum faciunt hodie complures lusus, ut levius sit intendere studiis. QV. Profer, obsecro te, reliquos talos, ut experiamur. CA. Sed deest nobis [1] turri-

mitate rotundetur; illa sex. Hoc optime doceat *αὐτοψία*. Quin etsi talus habere quatuor *πτώσεις* dici potest, fere tamen, cum jacias, non aliter cadere videas, quam duobus modis: vel in eam faciem è duabus, quas habet latiores, quæ cava est: vel in oppositam, quæ eminet & protuberat. Has talorum *πτώσεις* Græci ajunt *ἐξ ἑβδομάδος κατ' ἀντίθετον συγκειμένας* fuisse: hoc est, puncta vel numeros habuisse sic dispositos, ut, qui in oppositis lateribus essent, juncti semper efficerent septem hoc modo 1——6. 3——4. *ἀντήκειτο γὰρ*, ajunt, *μονὰς καὶ ἑξὰς, εἶτα τριὰς καὶ τετρὰς.* In tesseris amplius fuerunt *δυὰς καὶ πεντὰς.*

1 *Καὶ βαλὼν*, &c.] Id est, & jactans quidem ad scopum, maxime vero, si quando ipsam Deam feliciter jactasset, nullo scilicet talorum æquali figura cadente; adorabat, arbitratus, se desiderio suo fruiturum.

2 *Stesichorio*] In talis numerus est octonarius, ita dictus, teste Polluce, à Stesichori Poëtæ sepulchro, quod omnibus suis partibus octonis constaret, angulis videlicet, columnis & gradibus.

3 *Ogdoadem*] A Græco *ὀγδοὰς*, *octonarius*. Th. *ὀκτὼ*, *octo*.

4 *Euripideo*] *Euripideus* numerus in talis quadragenarius, ab Euripide Poëta tragico inventus, eo tempore, quo exactis triginta tyrannis, quadraginta principes Atheniensium rempubl. administrabant.

1 *Turri-*

[1] turricula volvendis talis, deinde tabula. Qv. Suffecerit hæc menſa ad qualecunque ſpecimen exhibendum. Pro turricula ſuffecerit cyathus aut pileum. Ca. Imo complexus cavarum manuum. Jactus ſæpius oſtendit ſupinam partem, quam pronam, & pronam ſæpius, quam ſenionem, aut canem. Qv. Videtur. Ca. Si inter quatuor talos exſtiterit unus canis, expones nummum; ſi duo, duos; ſi tres, tres; ſi quatuor, quatuor. Item quoties jeceris ſenionem, toties recipies unum è nummis. Qv. Quid, ſi ſenionem cum cane? Ca. Si vis, uterque nummum addet, neuter tollet; cui primum obtigerit Venus, is auferet acervum. Qv. Quid, ſi talus oſtendat partem ſupinam aut pronam? Ca. Is jactus erit irritus, & aut tu jactum repetes, aut jaciendi jus ad me devolvetur. Qv. Placet devolutio. Ca. Nunc appone ſortem. Qv. Experiamur abſque periculo. Ca. Vis tu tantam artem diſcere gratis? Qv. Verum impar certamen eſt inter artificem & rudem. Ca. Atqui ſpes lucri, & damni metus, reddet te attentiorem. Qv. Quanti certabimus? Ca. Si vis cito diteſcere, centum ducatis. Qv. Utinam ſint, quos deponam! Tutius eſt paullatim diteſcere. En tibi ſolidum aſſem. Ca. Age, addemus [2] puſillum puſillo, quemadmodum monet [3] Heſiodus; ſic quoque fiet ingens acervus. Convolve, ac mitte. Felix auſpicium canem habes; appone nummum, & poſthac agnoſce damnoſum latus. Da talos. Qv. Feliciusauſpicium. treis habes canes; appone. Ca. Inſidiatur tibi fortuna. mitte, ſed circumvolutos, ô bone. Labor irritus; pronum habes, & ſupinum. Succedo; trade talos. Qv. O factum bene! rurſum treis video canes.

Ca.

1 *Turricula*] Turriculam etiam vocat Martialis, quæ Græco vocabulo ſed latinitate donato *pyrgus* etiam dicitur. *Turricula* autem ſeu pyrgus vaſculum, in quod tali aut teſſeræ conjectæ agitabantur, priuſquam in alveolum ſeu tabulam latruncularium dejicerentur. In turriculam exſtat illud Martialis:

Quæ ſcit compoſitos manus improba mittere talos,
Si per me miſit, nil niſi vota facit.

2 *Puſillum puſillo*] Ita & habet; vulgatus verſiculus:

Adde parum parvo, magnus cumulatur acervus.

3 *Heſiodus*] Heſiodus Poëta Græcus in Aſcra Bœotiæ vico natus,

I M

Ca. [1]Μὴ πρὸ τῆς νίκης ἐγκώμιον. Illectat, inquam, te fortuna. Sed heus tu, ad hunc quidem modum edoctus sum. At mea sententia secus lusit Octavius. Qv. Quomodo? Ca. Qui canem jecerat, apponebat denarium, ut diximus; qui senionem, nihil quidem auferebat, sed alter ponebat. Qv. Quid, si plures seniones exissent? Ca. Totidem nummos alter addebat. Bene cumulatum acervum semel tollebat Venus. Et illud addas, licebit: cui nec senio obtigerit, nec canis, nihil aliud, quam mittendi vicem perdet. Qv. Non recuso. Ca. Mihi videtur & hoc elegantius, si tertio quisque jactu defungatur, qui talos tenet, & mox alteri tradat vices. Qv. Placet: sed quota Venus [2] finiet ludum? Ca. Tertia, si videtur. Deinceps liberum erit de integro pacisci. Siquidem tum raro, tum paucis favet Venus. Nunc aggrediamur bonis avibus. Qv. Fiat; sed præstat occludere fores, ne nostræ culinæ regina videat nos puerorum more ineptientes. Ca. Imo seniliter potius. Adeone loquacem habes famulam? Qv. Tam futilem, ut, si desint homines, quibus narret, quidquid domi geritur, longo sermone gallinis narret ac felibus. Ca. Heus puer, claude ostium, & obde pessulum, ne quis subitus interveniat spectator, quo liceat ad satietatem usque ludere.

1 Μὴ πρὸ] Μὴ πρὸ, id est, *ne ante victoriam encomion.* In eum competit, qui præpropere gloriatur, nondum confecta re. Latinis à militia: Germani ex haleeatiis navibus parœmiam sumunt; aut etiam à pistoribus; *Gy roept al haring, eer hy in't net is.* of, *heet broot, eer 't in den oven is.*

2 *Finiet ludum*] Libet coronidis loco apponere, quæ Polydorus Vergilius tradit lib. 2. De Invent. Rerum cap. περὶ τῶν ἀστραγαλισμῶν: Hoc genere officuli, ait, nempe tali, veteres ludebant sic: Latus, quod unicum numerum notabat, canis aut canicula appellabatur; si quis jactando caniculam vertisset, is nummum unum deponebat, vel quantum inter ludentes convenisset. Contra in altero latere Venus sive Cous dicebatur, septenarium numerum significans. Is, qui eum numerum jactando talos reddidisset, sex lucrabatur, & quicquid etiam ex jactu caniculæ depositum esset. Duo alia latera Chius & senio nominabantur, & ille ternarium, hic quaternarium significabat: quippe in talis neque binarius neque quinarius erat numerus. Igitur qui Chium jactabat, tres nummos; qui senionem, quatuor lucrabatur, qui propterea dexter. Si enim pluribus positis talis, eadem foret facies, pro uno accipiebatur, quia diversitas numerum augebat.

Senatulus, sive [1] *γυναικοσυνέδριον.*

CORNELIA, MARGARETA, PEROTTA, JULIA, CATHARINA.

Co. QUod felix faustumque sit huic ordini, totique Reipublicæ fœmineæ, & frequentes hodie convenistis & alacres; unde spem optimam concipio, futurum, ut Deus propitius cuique ea suggerat in animum, quæ ad communem omnium & dignitatem & utilitatem pertinent. Scitis, opinor, omnes, quantum hinc commodis nostris decesserit; quod, cum viri quotidianis conventibus suum agant negotium, nos colo telæque assidentes, causam nostram deserimus. Itaque res huc devenit, ut nec inter nos sit ulla Reipublicæ disciplina, & viri nos pene pro delectamentis habeant, vixque hominis vocabulo dignentur. Quod si, qua cœpimus, pergamus; divinate vos ipsæ, quo tandem res sit evasura, vereor enim verba sinistri ominis eloqui. Ut dignitatem nostram negligamus, certe incolumitas debet esse curæ. At sapientissimus ille rex scriptum reliquit, [2] *Ibi demum esse salutem, ubi multa consilia.* Habent episcopi suas synodos, habent monachorum greges sua conciliabula, habent milites suas stationes, habent fures sua conventicula, denique habet & formicarum genus suos congressus. Solæ omnium animantium mulieres nunquam coïmus. MA. Sæpius, quam decet. Co. Nondum interloquendi tempus est. Sinite, me perorare; dabitur singulis dicendi locus. Neque novum est, quod facimus, vetus exemplum revocamus. Siquidem ante annos [3] mille trecentos, ni fallor, [4] Heliogabalus, Cæsar [5] laudatissimus. PE. Quî laudatis-

1 *Γυναικοσυνέδριον*] Id est conciliabulum muliercularum.

2 *Ibi demum*] Proverb. 12.

3 *Mille trecentos*] Successit hic Opilio Macrino anno post Christum natum 217.

4 *Heliogabalus*] Prius teste Lampridio, Varius, post Heliogabalus à sacerdotio Dei Heliogabali, cui templum Romæ constituit, quem è Syria secum advexit. Cædebantur huic idolo Syro humanæ hostiæ, despondebatur ei virgo Carthaginiensis immensa dote ex toto imperio collecta.

5 *Laudatissimus*] Imo monstrum tam impurum hominis, ut nescio, an sceleratius

datissimus, quem [1] unco tractum in cloacam projectum esse constat? Co. Rursus interpellor. Si quem hac ratione probamus aut improbamus, malum dicemus Christum, quod in crucem suffixus sit: pium [2] Domitium, quod domi sit mortuus. Atqui nihil objicitur Heliogabalo atrocius, quam quod sacrum ignem, qui à Vestalibus [3] servabatur, in terram abjecerit: quodque domi in [4] larario Mosen [5] habuerit & Christum, quem illi contumeliæ caussa [6] Chrestum vocabant. Is igitur Heliogabalus instituit, ut, quemadmodum Imperator cum suis habebat senatum, in quo de rebus communibus consultaret: ita haberet & mater illius [7] Augusta senatum suum, in quo de [8] fœmineæ gentis negotiis tracta-

ratius sol aspexerit. Fœda dictu imo cogitatu sunt, quæ patraverit. Vide præter alios Ælium Lampridium in ejus vita.

1 *Unco tractum*] Milites enim, ubi resciverant, Alexandro necem machinari Heliogabalum, primum in sceleris conscios impetum faciunt, & crudelissime eosdem trucidant: mox & in ipsum Cæsarem irruunt, quem in latrina, ubi confugerat, occidunt. Inde per plateas tractus sordidissime per cloacas unco ductus & addito pondere in Tiberim abjectus, ne sepeliri posset.

2 *Domitium*] Nescio, quem Domitium designet, nisi Domitium illum Aphrum Oratorem, exanimatum in quadam cœna, copia cibi, temporibus Neronis.

3 *Servabatur*] Hæc ita narrat Lampridius: Ignem perpetuum exstinguere voluit: & paulo post: In penum Vestæ, quod solæ Virgines solique Pontifices adeunt, irrupit pollutus ipse omni contagione morum cum iis, qui se polluerant. Et penetrale sacrum auferre conatus: eumque seriam quasi veram rapuisset (quamvis Virgo Maxima falsam monstraverat) atque in ea nihil reperisset, applosam fregit. Hæc cum ita essent, signum tamen, quod Palladium esse credebat, abstulit: & auro fictum in suo Dei templo locavit.

4 *Larario*] Sacrarium domesticum, in quo Lares & Dii peculiares adorabantur. Quod autem hic Heliogabalo attribuitur, Lampridius Alexandro Severo adscribit.

5 *Habuerit & Christum*] Heliogabalum, ait Cluverius, suum Syrum numen in Palatino monte sacravit, id agens, ne quis Romæ vel per orbem Deus, nisi Heliogabalus suus coleretur. Dicebat enim, Judæorum & Samaritanorum religiones & Christianam devotionem illic transferendam, ut omnium culturarum secretum Heliogabali sacerdotium contineret.

6 *Chrestum*] χρηστὸς pollutus à χράω *coloro, polluo*: alioquin χρηστὸς pro *utili benigno* & *facili* fere sumitur: à χράω *commodo*.

7 *Augusta*] Erat illi nomen *Semiamira*, quæ meretricio more vivens, in aula omnia turpia exercuit. Cum filio occisa simul est probrosissima mulier.

8 *Fœmineæ gentis*] Narrat Lampridius, ubi Heliogabalus primum diem Senatus habuit, matrem suam in Senatum rogari jussit. Quæ cum veniflet vocata ad consulum subsellia, scribendo adfuit. Fecit & in colle Quirinali Senatulum, id est mulierum Senatum, in quo ante fuerat conventus matronalis, solennibus duntaxat diebus.

tractaretur; quem viri vel jocandi, vel discernendi gratia, *Senatulum* vocabant. Hoc exemplum tot jam sæculis intermissum, res ipsa jamdudum monet nos instaurare. Nec ullam moveat, quod Paulus Apostolus vetat, mulierem loqui in cœtu, quam ille vocat Ecclesiam: de cœtu virorum loquitur, hic cœtus est muliebris. Alioqui, si semper tacendum erat fœminis, in quem usum natura dedit nobis & linguas, non minus expeditas, quam sunt virorum, & vocem non minus sonoram? quamquam illi sonant raucius, ac propius referunt asinos, quam nos. Verum illud oportet nobis omnibus esse curæ, ut ea gravitate tractemus hoc negotium, ne rursus viri [1] Senatulum appellent; aut fortasse probrosius aliquod nomen excogitent, ut solent in nos libenter esse dicaces. Quamquam, si liceat illorum [2] comitia veris æstimare, plusquam muliebria videri possint. Videmus, monarchas tot jam annis nihil aliud quam belligerari: inter theologos, sacerdotes, episcopos, & populum nihil convenire: quot homines, [3] tot sententiæ; & in his ipsis plusquam muliebris est inconstantia. Nec civitati cum civitate, nec vicino cum vicino concordia est. Si nobis essent traditæ rerum habenæ; aliquanto, ni fallor, tolerabilius haberent res humanæ. Non est fortasse fœminei pudoris, tantis proceribus tribuere stultitiam; at fas est, opinor, recitare, quod scripsit Salomon Proverbiorum capite decimo tertio: *Inter superbos semper jurgia sunt: qui autem agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia.* Sed, ne vos longiore morer procemio, uti singula gerantur ordine, decenter & sine tumultu, primo loco tractandum erit, quæ debeant interesse conci-

1 *Senatulum*] Mulierum senatum instituit Heliogabalus in colle Quirinali. Ubi à matronis facta Senatusconsulta ridicula. Semiramira appellata, de legibus matronalibus, quo vestitu incederent, ad cujus osculum venirent, &c. Ut autor est Lampridius.

2 *Comitia*] Comitia conventus populi ad magistratus creandos, leges ferendas & de Reipublicæ negotiis disceptandum.

3 *Tot sententiæ*] Terentianum est. Cui simile illud Persii: *Mille hominum species, & rerum discolor usus: Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.*

1 Coro-

concilio, quæ ſubmovendæ ſint. Nam immodica turba tumultus eſt verius, quam concilium: & paucorum conſeſſus habet quiddam tyrannicum. Huc ego cenſeo, nullam recipiendam virginem; eo quod incident permulta, quæ non decet illas audire. Jv. At quo ſigno dignoſcas virgines? An pro virginibus habebuntur, quæcunque [1] coronam geſtant? Co. Non. At nuptas tantum recipiendas cenſeo. Jv. Et inter nuptas virgines ſunt, quæ maritos habent eunuchos. Co. Sed tribuatur hoc honoris conjugio, ut nuptæ pro mulieribus habeantur. Jv. Alioqui, ſi non excludimus, niſi virgines, erit immenſa turba, nec multum decreſcet numero. Co. Excludentur & plus, quam ter nuptæ. Jv. Quam ob rem? Co. Quoniam illis velut emeritis debetur miſſio. Idem cenſeo de ſeptuageſimum annum egreſſis. Statuendum, ne qua nominatim de viro ſuo loquatur petulantius: in genere fas ſit; ſed ea moderatione, ne quid nimis. Ca. Quî minus hic libere de viris liceat dicere, cum ipſi de nobis nuſquam non loquantur? Meus Titius, ſi quando ſtudet eſſe conviva feſtivior, narrat, quid mecum noctu egerit, quid dixerim; neque raro multa ſolet affingere. Co. Si velimus fateri verum, noſtra dignitas pendet à viris: eos ſi [2] traducimus, quid aliud, quam nos ipſas dehoneſtamus? Quamquam autem habemus non paucas juſtæ querimoniæ cauſſas, tamen expenſa rerum omnium ſumma, noſtra potior eſt, quam illorum conditio. Illi, dum quærunt rem, per omnes terras ac maria [3] volitant, non ſine capitis diſcrimine: illi, ſi bellum incidat, excitantur buccina, ferrei ſtant in acie, dum nos domi ſedemus tutæ. Si quid committunt adverſus leges, gravius in illos animadvertitur,

1 *Coronam geſtant?*] Olim apud Romanos novæ nuptæ coronabantur: hodieque apud Belgas obtinet, ut virgini ſponſæ in feſto nuptiali ſupra caput corona floribus ex ſerico contexta artificioſe ſuſpendatur. Eadem autem poſt congreſſus cum ſponſo aufertur, in ſignum amiſſæ virginitatis.

2 *Traducimus*] *Traducere*, hoc loco eſt ſiniſtram famam de aliquo ſpargere.

3 *Volitant*] Secundum illud: *Impiger extremos currit mercator ad Indos, Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa, per ignes.*

tur, nostro sexui parcitur. Denique magna ex parte in nobis situm est, ut commodos habeamus maritos. Restat, ut de consessus ordine statuatur, ne nobis eveniat, quod frequenter usu venit, regum, principum ac pontificum oratoribus, qui in conciliis totos tres menses litigant, antequam [1] possint considere. Itaque censeo, primum esse debere [2] nobilium ordinem; & in his præcedent, quæ quatuor habent nobilitatis partes: proximæ, quæ tres; deinde, quæ duas: postremæ, quæ unam: postremo, quæ dimidiatam. Et in singulis ordinibus locus ex antiquitate designabitur. Nothæ in suo quoque ordine extremum tenebunt locum. Alter consessus erit plebeiarum. In hoc primas tenebunt, quæ copiosiorem sobolem enixæ sunt. Inter pares litem dirimet ætas. Tertius erit earum, quæ nondum pepererunt. CA. Quo mittis viduas? CO. Commode mones. Istis locus dabitur in medio matrum, si modo liberos habent, habuerintve. Steriles extremum obtinebunt locum. JV. Quem locum designas sacerdotum ac monachorum uxoribus? CO. De his proximo consessu deliberabimus. JV. Quid de his, quæ corpore faciunt quæstum? CO. Non patiemur, hunc senatum admixtu talium inquinari. JV. Quid de concubinis? CO. Istarum non simplex est genus; de quibus per otium tractabitur. Adjiciendum est, quomodo fieri debeat [3] Senatusconsultum, punctisne, an [4] calculis, an suffra-

1 *Possint considere*] Experientia id docuit, quam diu & graviter quandoque Episcopi contenderunt de loco, ubi concilium esset congregandum: dein, ubi hic conventum erat, quo quisque loco, juxta uniuscujusque dignitatem, considerer: ibi multum temporis impensum disceptationi de præeminentia hujus aut illius episcopi, abbatis aliorumque.

2 *Nobilium*] Secundum regiminis formam, quæ in Anglia, ante inauditum exemplum trucidati Regis Caroli, obtinuit. Ibi enim Supremum Parlamentum ex Nobilium consessu, Ducum nempe, Comitum aliorumque summæ & antiquissimæ nobilitatis; at inferius ex plebeis ab urbibus undiquaque deputatis consistebat.

3 *Senatusconsultum*] Primus L. Cassius Longinus legem tabellariam tulit, ut populus per tabellas punctis distinctas suffragia ferret. Nam, ne qua invidia oriretur, & quo magis animo libero vota impartirent, cautum fuit, ut non voce, sed punctis suffragarentur. Puncto in tabula apposito per singulas tribus dignosci poterat, quæ suffragia conferrent.

4 *Calculis*] Notatum est, Senatus consultum fieri vel per singulorum senten-

ſuffragiis vocalibus, an porrectis digitis, [1] an diſceſſione. CA. In calculis dolus eſt, quemadmodum & in punctis, ſi [2] pedibus eatur in ſententiam, quoniam veſtes longas gerimus, nimium movebimus pulveris: optimum igitur, ut voce pronunciet unaquæque, quod ſentit. Co. At difficile eſt numerare voces. Deinde cavendum, ne fiat pro concilio [3] convicium. CA. Nihil fiet [4] abſque notariis, ne quid poſſit excidere. Co. Ita quidem conſultum eſt numero. Sed quibus modis excludes convicium? CA. Ne qua loquatur niſi rogata, & ſuo ordine. Quæ ſecus fecerit, è ſenatu movebitur. Tum, ſi qua quid effutierit eorum, quæ heic aguntur, ſilentio plectetur triduano. Co. Hactenus de ratione tractandi. Nunc accipite, quibus de rebus conſultandum ſit. Primam oportet eſſe curam dignitatis: ea potiſſimum ſita eſt in cultu. Cujus rei tantus eſt neglectus, ut hodie vix agnoſcas diſcrimen inter nobilem & plebeiam, inter nuptam & virginem aut viduam, inter matronam & meretricem. Adeo ſublatus eſt pudor, ut quidvis uſurpent quælibet. Videre eſt plus, quam plebeias ac loci plane ſordidi veſtiri holoſericis, undulatis, florulentis, virgatis, byſſinis, aureis, argenteis, [5] pellibus Zebellinis, Madauricis, cum interim maritus domi conſuat calceos. Digitos habent Zmaragdis & adamantibus onuſtos. nam uniones nunc vulgo faſti-

tentias exquiſitas & per calculos conjectos in urnas, quum de quoquo negotio, quid quiſquis ſentit, conſulitur aut ſuo loco rogatus ſententiam dicit, aut quum verbo aſſentitur.

1 *An diſceſſione*] In conſultando etiam ſententiam aliquam approbabant per diſceſſionem, tunc cum unius exquiſito voto, cæteri, qui in ſuffragium ituri erant, in illius ſententiam pedibus irent, vel ſi manum porrigerent.

2 *Pedibus ire in ſententiam*] Hoc eſt, ſententiam aliquam comprobare. Ab eo ductum, quod aliquando ſenatuſconſultum per diſceſſionem fiebat. Nam tunc univerſi ſenatores ſententiam pedibus ferebant. Belg. *Ik ſegh daer amen toe.*

3 *Convicium*] Convicium Jureconſulti dictum putant quaſi convocium.

4 *Abſque notariis*] Bene adduntur Senatulo huic notarii: non enim eorum uſus in privatis tantum ædibus, ſed & publico Senatorum conſeſſu. Seneca in Apocolocyntheſi Claudiana: Multa diſerte dixit in Senatu Deorum, quæ notarius perſequi non potuit.

5 *Pellibus Zebellinis*] Veneunt pelles hæ magno; ex Ruſſia magna copia licet advehantur.

1 *Succi-*

fastidiuntur, ne quid querear de [1] succinis & coralliis & crepidis inauratis. Satis erat tenuibus, in honorem sexus, cingulis uti sericis, ac fimbrias vestium, serico limbo decorare: nunc geminum est malum, & res familiaris extenuatur, & ordo, qui dignitatis est custos, confunditur. Si [2] pilentis & lecticis eboratis ac bysso tectis vehuntur plebeiæ, quid relictum est nobilibus ac potentibus? Et, si vix equiti nupta [3] caudam trahit ulnarum quindecim, quid faciet Ducis aut Comitis uxor? Atque hæc res hoc est intolerabilior, quod mira temeritate [4] subinde mutamus cultum. Pridem è porrectis [5] à vertice cornibus pendebant linteamina. Hoc ornatu fœminæ principes discernebantur à plebeis. Illæ, ne quid conveniret, sumserunt pilea, foris ostentantia pelles albas nigris maculis variegatas. Statim vulgus arripuit. Rursus mutato cultu sumserunt [6] flammea nigra bysso. Id fœminarum vulgus non solum ausum est imitari, verum etiam addiderumt fimbrias aureas, denique & gemmas. Olim nobilium erat, à fronte atque à temporibus revulsis pilis in verticem capillos cogere. Non diu licuit, mox quælibet æmulatæ sunt. Tandem demiserunt crines in frontem; protinus & hoc imitatæ sunt plebeiæ. Solæ nobiles olim habebant [7] laterones & anteambulones; & ex his unum delicatum, qui surrecturæ manum porrigeret, qui lævam incedentis brachio dextro fulciret. nec hoc

1 *Succinum*] Est lacrima vel resina arborum odoratarum, pini & pinastri præsertim, cui rei indicio est odor similis, cum accenditur attériturque. Et *electrum* vocatur. Belg. *Amber, barnsteen.*

2 *Pilentum*] Vehiculi genus apud Livium, quo matronæ per urbem vehebantur.

3 *Caudam trahit ulnarum*] Intelligit autor syrma, quo hodie nobiles matronæ humum verrunt: imo quo nobiliores, eo majores tractus seu caudas vestium trahunt.

4 *Subinde mutamus*] Ista lascivia mutandi vestis formam, qua supra alias nationes Gallia laborat magis, quam tempore majorum Batavos nostros afflat. Nulla gens æque hic constans, quam Hispanica.

5 *A vertice cornibus*] Iste cultus fœminarum ex antiquis picturis spectatur.

6 *Flammea*] Ornamenta capitis, quæ, ut Varroni placet, lintea fuere cujuslibet fœminæ.

7 *Laterones*] Seu laterani dicebantur satellites, qui principis alicujus latus tuentur.

hoc honoris concedebatur, nisi bene nato. Nunc, ut passim id faciunt matronæ, ita quoslibet ad hoc officii recipiunt, quemadmodum ad gestandam à tergo caudam. Item olim solæ nobiles salutabant osculo, nec quemvis ad osculum recipiebant, imo ne dextram quidem porrigebant quibuslibet. Nunc, qui corium olent, irruunt ad osculum fœminæ, quæ scutum habet plenæ nobilitatis. Ne in conjugiis quidem habetur ulla dignitatis ratio. Patriciæ nubunt plebeis, plebeiæ patriciis: ita nascuntur nobis [1] hybridæ. Nec ulla tam obscuro loco nata est, quæ metuit adhibere [2] fucos omnes nobilium: cum plebeis sufficere deberet, aut flos recentis cervisiæ; aut succus recens ab arbore detracti corticis, aut si quid aliud parvo parabile: [3] purpurissam, [4] cerussam, [5] stibium, reliquosque colores elegantiores oportebat claris fœminis relinquere. Jam in conviviis, in publico incessu, quam nullus ordo! Sæpe fit, ut negotiatoris uxor dedignetur utroque parente nobili cedere. Res igitur ipsa jam dudum hortatur, ut hisce de rebus aliquid certi statuamus. Atque hæc inter nos facile poterunt transigi, quoniam nonnisi ad fœmineum pertinens genus. Est àutem, & quod cum viris agamus, qui nos summovent ab omni dignitate, ac tantum non pro lotricibus & cocis habent, ipsi res omnes pro suo gerunt arbitratu. Concedemus igitur illis magistratus publicos, ac bellicæ rei curam. Quis hoc ferat, quod in clypeo semper uxoris insignia lævum habent latus, etiamsi tribus partibus superet viri nobilitatem? Deinde par est, ut in elocandis liberis etiam mater habeat jus suffragii. Et fortassis hoc quoque evincemus, ut

1 *Hybridæ*] Spurii. Sed hybrida, propriè dicitur sus imparibus prognata parentibus; altero fero, altero domestico: tum etiam de hominibus imparibus editis parentibus.

2 *Fucos*] Color adscititius, quo fœminæ faciem magis sane dehonestant, quam honestant.

3 *Purpurissa*] Factitius color, quo genas fucant mulieres. Belg. *Blanketsel.*

4 *Cerussa*] Belg. *Ceruse, loodwit.*

5 *Stibium*] Antimonium officinis nominatur. *γυναικεῖον* nonnullis dictum, quod tingendis nigrore ciliis mulierum expetatur.

ut vicissim geramus officia publica; duntaxat, quæ intra mœnia, & sine armis geri possunt. Hæc est summa rerum, de quibus mihi videtur operæ pretium consultare. Super his apud se quæque deliberet, ut de singulis fiant senatusconsulta; &, si cui vestrûm aliud quippiam in mentem venerit, cras in medium conferat. Conveniemus enim diebus singulis, donec synodum absolverimus. Adhibeantur notariæ quatuor, [1] quæ notis excipiant, quidquid dicatur. Præterea quæstoriæ duæ, quæ loquendi potestatem vel faciant, vel adimant. Sit hic consessus divinationis loco.

1 *Quæ notis*] Olim expedita scribendi ratione in judiciis res vel singulis literarum notis excipiebantur, quales etiamnum aliquot exstant in libello, qui Valerii Probi titulo circumfertur.

DILUCULUM.

[1] NEPHALIUS, PHILYPNUS.

NE. Hodie te conventum volebam, Philypne, sed negabaris esse domi. PH. Non omnino mentiti sunt: tibi quidem non eram, sed mihi tum eram maxime. NE. Quid istuc ænigmatis est? PH. Nosti illud vetus proverbium, [2] Non omnibus dormio. Nec te fugit ille [3] Nasicæ jocus, cui cum, Ennium familiarem invisere volenti, ancilla jussu heri negasset esse domi; sensit Nasica, & discessit. Cæterum, ubi vicissim Ennius Nasicæ domum ingressus, rogaret puerum, num esset intus, Nasica de conclavi clamavit, *Non*, inquiens, *sum domi*. Quumque Ennius agnita voce dixisset, impudens, non te loquentem agnosco? Imo tu, inquit Nasica, impudentior, qui mihi ipsi fidem non habeas, cum ego crediderim ancillæ tuæ. NE. Eras fortassis occu-

1 *Nephalius*] Sobrius & vigilans. *Philypnus*, somniculosus, somni cupidus. ex φίλος, *amicus*, & ὕπνος, *somnus*.

2 *Non omnibus dormio*] Dicitur proverbium de iis, qui non omnibus quælibet concedunt, sed cum respectu personarum: natum est ex casu festivo Galbæ cum servo, dum Mæcenas cum Galbæ uxore impudicam haberet consuetudinem. Vide annotationes in pag. 17.

3 *Nasicæ jocus*] Eandem historiam Erasmus non nominatis autoribus, Nasica nempe & Ennio, allegat pagina 17.

1 *Fi-*

occupatior. PH. Imo ſuaviter otioſus. NE. Rurſum ænigmate torques. PH. Dicam igitur explanate, nec aliud dicam [1] ficum, quam ficum. NE. Dic. PH. Altum dormiebam. NE. Quid ais? Atqui jam præterierat octava, cum ſol hoc menſe ſurgat ante quartam. PH. Per me quidem Soli liberum eſt vel media nocte ſurgere, modo mihi liceat ad ſatietatem uſque dormire. NE. Verum iſtuc utrum caſu accidit, an conſuetudo eſt? PH. Conſuetudo prorſus. NE. Atqui rei non bonæ conſuetudo peſſima eſt. PH. Imo nullus eſt ſomnus ſuavior, quam poſt exortum ſolem. NE. Qua tandem hora ſoles lectum relinquere? PH. Inter quartam & nonam. NE. Satis amplum ſpatium. vix tot horis [2] comuntur reginæ. Sed unde veniſti in iſtam conſuetudinem? PH. Quia ſolemus convivia, luſus & jocos in multam proferre noctem; id diſpendii matutino ſomno penſamus. NE. Vix unquam vidi hominem te perditius prodigum. PH. Mihi parſimonia videtur magis, quam profuſio. Interim nec candelas abſumo, nec veſtes detero. NE. Præpoſtera ſane parſimonia, ſervare vitrum, ut perdas gemmas. Aliter ſapuit [3] ille philoſophus, qui rogatus, quid eſſet pretioſiſſimum, reſpondit, Tempus. Porro, cum conſtet, diluculum eſſe totius diei partem optimam, tu, quod in re pretioſiſſima pretioſiſſimum eſt, gaudes perdere. PH. An hoc perit, quod datur corpuſculo? NE. Imo detrahitur corpuſculo, quod tum ſuaviſſime afficitur; maximeque vegetatur, cum tempeſtivo moderatoque ſomno reficitur, & matutina vigilia corroboratur. PH. Sed dulce eſt dormire. NE. Quid eſſe poteſt dulce nihil ſentienti? PH. Hoc ipſum dulce

1 *Ficum, ficum* ſc. vocat. Quadrat in eum, qui ſimplici & ruſticana utens veritate rem, ut eſt, narrat, nullis verborum ambagibus ac phaleris obvolvens. Belg. *Hy wint daer geen doeckjens om.*

2 *Comuntur reginæ*] Videtur reſpicere aliquatenus ad vulgatum id: *Dum comuntur, dum poliuntur, annus eſt.*

3 *Ille Philoſophus*] Lipſius opinatur, Philoſophi Democriti dictum eſſe, *πολυτελέστατον ἀνάλωμα χρόνος*, *ſumptuoſiſſima jactura temporis:* & ſubjungit huic ſententiæ: Ut in flumine unda undam trudit, nec unquam revocas eandem ipſam: ſic in tempore dies diem, nec reparas amiſſam.

1 *In*

dulce eſt, nihil ſentire moleſtiæ. NE. Atqui iſto nomine feliciores ſunt, qui dormiunt in ſepulcris. Nam dormienti nonnunquam [1] inſomnia moleſta ſunt. PH. Ajunt, eo ſomno maxime ſaginari corpus. NE. Iſta [2] glirium ſagina eſt, non hominum. Recte ſaginantur animalia, quæ parantur epulis: homini quorſum attinet accerſere obeſitatem, niſi ut graviore ſarcina onuſtus incedat? Dic mihi, ſi famulum haberes, utrum obeſum malles, an vegetum, & ad omnia munia habilem? PH. Atqui non ſum famulus. NE. Mihi ſat eſt, quod miniſtrum officiis aptum malles, quam bene ſaginatum? PH. Plane mallem. NE. At Plato dixit, animum hominis hominem eſſe, corpus nihil aliud eſſe, quam domicilium aut inſtrumentum. Tu certe fateberis, opinor, animum eſſe principalem hominis portionem, corpus animi miniſtrum. PH. Eſto, ſi vis. NE. Cum tibi nolles miniſtrum abdomine tardum, ſed agilem malles & alacrem, cur animo paras miniſtrum ignavum & obeſum? PH. Vincor veris. NE. Jam aliud diſpendium accipe: ut animus longe præſtat corpori, ita fateris, opes animi longe præcellere bona corporis. PH. Probabile dicis. NE. Sed inter animi bona primas tenet ſapientia. PH. Fateor. NE. Ad hanc parandam nulla diei pars utilior, [3] quam diluculum, cum Sol novus exoriens vigorem & alacritatem adfert rebus omnibus, diſcutitque nebulas, è ventriculo exhalari conſuetas, quæ mentis domicilium ſolent obnubilare. PH. Non repugno. NE. Nunc mihi ſupputa, quantum eruditionis tibi parare poſſis quatuor illis horis, quas ſomno intempeſtivo perdis. PH. Profecto multum. NE. Expertus ſum, in ſtu-

diis

1 *Inſomnia moleſta*] Secundum id Didonis apud Virgilium: *Anna ſoror, quæ me ſuſpenſam inſomnia terrent.*

2 *Glirium ſagina eſt*] Glis non tantum ſomniculoſum animal; unde & in proverbium abiit: *Glire ſomnolentior*; verum etiam ſomno alitur. Martialis de glire: *Tota mihi dormitur hyems & pinguior illo Tempore ſum, quo me nil niſi ſomnus alit.*

3 *Quam diluculum*] *Aurora muſis amica.* Certe nullum tempus magis ſtudiis accommodum, licet multos eruditos videamus ad nocturnum lychnum lucubrare, laxiore ſomno in multum mane utentes.

1 *Plato*]

diis plus effici una hora matutina, quam tribus pomeridianis; idque nullo corporis detrimento. PH. Audivi. NE. Deinde illud reputa, si singulorum dierum jacturam in summam conferas, quantus sit futurus cumulus. PH. Ingens profecto. NE. Qui gemmas & aurum temere profundit, prodigus habetur, & tutorem accipit: hæc bona tanto pretiosiora qui perdit, nonne multo turpius prodigus est? PH. Sic apparet, si rem recta ratione perpendamus. NE. Jam illud expende, quod scripsit [1] Plato, nihil esse pulchrius, nihil amabilius sapientia: quæ, si corporeis oculis cerni posset, incredibiles sui amores excitaret. PH. Atqui illa cerni non potest. NE. Fateor, corporeis oculis. Verum cernitur oculis animi, quæ pars est hominis potior. Et, ubi amor est incredibilis, ibi summa voluptas adsit, oportet, quoties animus cum tali amica congreditur. PH. Verisimile narras. NE. I nunc, & somnum [2] mortis imaginem cum hac voluptate commuta, si videtur. PH. Verum interim pereunt nocturni lusus. NE. Bene pereunt, quæ pejora melioribus, inhonesta præclaris, vilissima pretiosissimis permutantur. Bene perdit plumbum, qui illud vertit in aurum. Noctem natura somno tribuit: sol exoriens cum omne animantium genus, tum præcipue hominem ad vitæ munia revocat *Qui dormiunt*, inquit Paulus I Thess. v *nocte dormiunt*: *&*, *qui ebrii sunt*, *nocte ebrii sunt*. Proinde, quid turpius, quam cum omnia animantia cum sole expergiscantur, quædam etiam illum nondum apparentem, sed adventantem cantu salutent; cum elephantus [3] solem orientem adoret; hominem diu post solis exortum stertere? Quoties aureus ille splendor

1 *Plato*] Imitatus est locum Ciceronis ex Platone l. 2. Officior. in princip.

2 *Mortis imaginem*] Alludit ad carmen Ovidii: *Stulte, quid est somnus, gelida nisi mortis imago?* Prudentius; *Hic somnus ad tempus datus Est forma mortis perpetis.* Virgilius: *Consanguineus leti sopor.* Scaliger: *Est somnus adulator, & altra assecla mortis.* Et Clemens Alexandrinus: *Somnus, qui nos deprimit, morti similis est, eo deducens per ignorationem, ut sensu careamus.*

3 *Solem orientem*] Etiam novam lunam salutare dicuntur elephanti: confluentes enim tunc temporis reverenter illam videntur aspicere.

1 *Sera*

dor illustrat cubiculum tuum, nonne videtur exprobrare dormienti, *Stulte, quid optimam vitæ tuæ partem gaudes perdere?* Non in hoc luceo, ut abditi dormiatis, sed ut rebus honestissimis invigiletis. Nemo lucernam accendit, ut dormiat, sed ut aliquid operis agat: & ad hanc lucernam omnium pulcherrimam nihil aliud, quam stertis? PH. Belle declamas. NE. Non belle, sed vere. Age, non dubito, quin frequenter audiveris illud Hesiodeum; [1] *Sera in fundo parsimonia.* PH. Frequentissime. Nam in dolii medio vinum est optimum. NE. Atqui in vita prima pars, nimirum adolescentia, est optima. PH. Profecto sic est. NE. At diluculum hoc est diei, quod adolescentia vitæ. An non igitur stulte faciunt, qui adolescentiam nugis, matutinas horas somno perdunt? PH. Sic apparet. NE. An est ulla possessio, quæ cum hominis vita sit conferenda? PH. Ne universa quidem [2] Persarum gaza. NE. An non vehementer odisses hominem, qui tibi vitam posset ac vellet malis artibus ad annos aliquot decurtare? PH. Illi mallem ipse vitam eripere. NE. Verum pejores ac nocentiores arbitror, qui sibi volentes reddunt vitam breviorem. PH. Fateor, si qui tales reperiantur. NE. Reperiantur? imo id faciunt omnes tui similes. PH. Bona verba. NE. Optima. Sic tuo cum animo reputa: nonne videtur rectissime dixisse Plinius: *Vitam esse vigiliam, & hoc pluribus horis hominem vivere, quo majorem temporis partem impenderit studiis?* Somnus enim mors quædam est. [3] Unde & ab inferis venire fingitur, & ab [4] Homero

1 *Sera in fundo*] Quo admonet, in tempore parcendum esse rebus necessariis, neque imitandum profusorum vulgus; qui tum demum parcere incipiunt, postquam viderint, minimum superesse. Erit elegantior sententia, si traducatur, ut hoc loco, ad res animi: quemadmodum, si quis juvenes admoneat, ne sinant, annos optimos inaniter effluere, ne illis eveniat, quod plerisque solet, ut jam natu grandes animum ad res honestas applicent: & cum perpusillum vitæ supersit, tum tempori parcere incipiant.

2 *Persarum gaza*] Persarum divitiæ & luxus, multorum literis celebratus est.

3 *Unde & ab inferis*] Certam Poëtæ fingunt regiam Somni apud inferos esse. Ovidius Transform. lib. 2.

4 *Ab Homero*] Versus *Homeri* sic habet, *Ἔνθ' ὕπνῳ σύμβλητο κασιγνήτῳ θανάτοιο.* Ubi Somno comparatus erat fratri mortis.

1 *Sibi*

ro mortis germanus dictus est. Itaque, quos somnus occupat, nec inter vivos, nec inter mortuos censentur; sed tamen potius inter mortuos. PH. Ita videtur omnino. NE. Nunc mihi rationem subducito, quantam vitæ portionem [1] sibi resecent, qui singulis diebus tres aut quatuor horas perdunt somno. PH. Video summam immensam. NE. Nonne pro deo haberes Alcumistam, qui posset decem annos vitæ summæ adjicere, & provectiorem ætatem ad adolescentiæ vigorem revocare? PH. Quid ni habeam? NE. Sed hoc tam divinum beneficium ipse tibi præstare potes. PH. Quî sic? NE. Quia mane diei est adolescentia: usque ad meridiem fervet juventus; mox virilis ætas; cui succedit pro senecta vespera; vesperam excipit occasus, velut diei mors. Magnum autem [2] vectigal parsimonia est, sed nusquam majus, quam heic. An non igitur ingens lucrum sibi adjunxit, qui magnam vitæ partem, eamque optimam perdere desiit? PH. Vera prædicas. NE. Proinde videtur admodum impudens eorum querimonia, qui naturam accusant, quod hominis vitam tam angustis spatiis finierit, cum ipsi ex eo, quod datum est, sibi sponte tantum amputent. Satis longa est cuique vita, si parce dispensetur. Nec mediocris profectus est, si quis suo quæque tempore gerat. A prandio vix semihomines sumus, cum corpus cibis onustum aggravat mentem. nec tutum est, spiritus ab officina stomachi, concoctionis officium peragentes, ad superiora evocare: à cœna multo minus. At matutinis horis homo totus est homo, dum habile est ad omne ministerium corpus; dum alacer viget animus; dum omnia mentis organa tranquilla sunt ac serena; dum auræ divinæ, ut ait ille, particula [3] spirat,

1 *Sibi resecent*] Eleganter hic Seneca: *Non exiguum temporis habemus, sed multum perdimus. Satis longa vita est, & in maximarum rerum consummationem large data; si tota bene collocaretur.* Et paulo post: *Non accipimus brevem vitam, sed fecimus, nec inopes ejus, sed prodigi sumus.*

2 *Vectigal*] Intelligit hic privatum vectigal, quod quisque sumit ex reditibus & fructibus suis.

3 *Spirat*] Eleganter Isidorus: *Divinam esse animam arbitramur (non tamen ejusdem substantia cum divinissima maximeque regia natura) & immortalem;*

rat, ac ſapit originem ſuam, & rapitur ad honeſta. PH. Eleganter tu quidem concionaris. NE. Apud Homerum audit Agamemnon, opinor, [1] Οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα. Quanto turpius eſt tantam diei partem ſomno perdere? PH. Verum, ſed βουληφόρῳ. Ego non ſum dux exercitus. NE. Si quid aliud tibi carius eſt, quam ipſe tibi, ne quid te moveat Homeri ſententia. Faber ærarius ob vile lucellum ſurgit ante lucem: & nos amor ſapientiæ non poteſt expergefacere, ut ſaltem ſolem ad lucrum inæſtimabile evocantem audiamus? Medici non fere dant pharmacum, niſi diluculo; illi norunt horas aureas, ut ſubveniant corpori: nos eas non novimus, ut locupletemus ac ſanemus animum? Quod ſi hæc leve pondus habent apud te, audi, quid apud Salomonem, Prov. VIII. verſ. 17. loquatur illa cœleſtis ſapientia: *Qui mane, inquit, vigilaverint ad me, invenient me.* Jam in myſticis Pſalmis LVIII. ſ. & LXXXVII. quanta matutini temporis commendatio? Mane Propheta extollit Domini miſericordiam, mane exauditur vox ejus, mane illius deprecatio prævenit Dominum. Et apud Lucam Euangeliſtam, c. 6. populus ſanitatem ac doctrinam expetens à Domino, mane ad illum confluit. Quid ſuſpiras, Philypne? PH. Vix lacrimas teneo, cum ſubit, quantam vitæ jacturam fecerim. NE. Supervacaneum eſt ob ea diſcruciari, quæ non revocari, ſed tamen poſterioribus curis ſarciri poſſunt. Huc igitur incumbe potius, quam ut præteritorum inani deploratione futuri quoque temporis jacturam facias. PH. Bene mones; ſed me jam ſui juris fecit diutina conſuetudo. NE. Phy! [2] Clavus clavo pellitur; conſuetudo conſuetudine vincitur. PH. At durum eſt ea relinquere, quibus diu aſſueveris. NE. Initio quidem; ſed eam mo-

lem; non autem ejus naturæ partem, qua principio caret, & res creavit, & ſempiterna eſt.

1 Οὐ χρὴ] Id eſt, *Haud decet in totam conſultum ſtertere noctem.*

2 *Clavus clavo pellitur*] Nec ſolum cum vitium vitio, ac malum malo diſcutitur, hujus uſus erit: verum etiam ſi quis artem arte, dolum dolo, audaciam audacia, maledicentiam retundat maledicentia: aut rem, utcunque moleſtam, diverſa moleſtia profliget.

1 *Phy*

molestiam diversa consuetudo primum lenit, mox vertit in summam voluptatem, ut te brevis molestiæ non oporteat pœnitere. PH. Vereor, ut succedat. NE. Si septuagenarius esses, non retraherem te à solitis; nunc vix decimum septimum, opinor, annum egressus es. Quid autem est, quod ista ætas non possit vincere, si modo adsit promtus animus? PH. Equidem aggrediar, conaborque, ut ex [1] Philypno fiam Philologus. NE. Id si feceris, mi Philypne, sat scio, post paucos dies & tibi serio gratulaberis, & mihi gratias ages, qui monuerim.

1 *Philypnus*] Somni amicus. *Philologus*, sermonis amator.

ΝΗΦΑΛΙΟΝ ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ.

ALBERTUS, BARTHOLINUS, CAROLUS, DIONYSIUS, ÆMILIUS, FRANCISCUS, GYRARDUS, HIERONYMUS, JACOBUS, LAURENTIUS.

AL. Vidistine unquam hoc horto quidquam amœnius. BA. Vix, opinor, in insulis fortunatis est quidquam jucundius. CA. Plane mihi videor videre paradisum, cui custodem cultoremque Deus præfecerat Adam. DI. Heic vel [2] Nestor, vel Priamus posset repubescere. ER. Imo vel mortuus reviviscere. GY. Adderem lubens, si quid possem, tuæ [3] hyperbolæ. HI. Profecto miris modis arrident omnia. JA. Oportet hunc hortum aliqua compotatiuncula dedicare. LA. Recte monet noster Jacobus. AL. Talibus mysteriis jam olim initiatus est hic locus. Verum scito, nihil heic esse, unde vobis [4] merendam exhibeam: nisi placet [5] ἄοινος compotatio, lactucas apponam absque sale, aceto & oleo:

1 Νηφάλιον συμπόσιον] Id est, sobrium sive abstemium convivium.

2 *Nestor*] Nota Nestoris senectus, utpote qui, teste Homero & Ovidio, tres hominum ætates vixit.

3 *Hyperbole*] Est figura, quum sententia aliqua fidem excedit; augendæ rei gratia.

4 *Merenda*] Cibus, qui post meridiem sumitur.

5 Ἄοινος] Sine vino.

oleo: vini guttula non eſt, niſi quod gignit hic puteus. Ne panis quidem adeſt, aut poculum; & ea eſt anni pars, quæ magis paſcit oculos, quam ventrem. Ba. Sed habes tabulas luſorias, habes ſphæras; luſu dicabimus hortum, ſi minus licet convivio. Al. Quoniam tam belli homunculi convenimus, habeo quiddam, quod vel luſum, vel convivium poſſis dicere, mea ſententia multo dignius ad hunc hortum initiandum. Ca. Quodnam? Al. Suum quiſque [1] ſymbolum conferat; non deerit lautum, nec minus ſuave convivium. Æm. Quid adferemus, qui vacui huc venerimus? Al. Vacui, qui tantum opum circumferatis in pectore? Er. Exſpectamus, quid velis. Al. Proferat in medium, quod quiſque per hanc hebdomadam legit elegantiſſimum. Gy. Recte mones; nihil vel hujuſmodi conviviis, vel te convivatore, vel hoc loco dignius. Te hujus conſilii ducem ſequemur omnes. Al. Nihil recuſo, ſi vobis ita videtur. Hodie vehementer delectavit animum meum in homine non Chriſtiano tam Chriſtiana ſententia. [2] Phocion enim, quo vix alius apud Athenienſes fuit vir ſanctior, publicæque utilitatis ſtudioſior, [3] cum per invidiam damnatus eſſet [4] bibiturus cicutam, rogatus ab amicis, quid vellet etiamnum mandari filiis ſuis, *Ne hujus*, inquit, *injuriæ velint unquam meminiſſe*. Ba. Tam inſignis pa-

1 *Symbolum conferat*] Vox *ſymbolum* hic ambigue poteſt ſumi, nempe vel pro eo, quod quiſque ad merendam conferret, & hoc ſenſu illam accipit Æmilius, ſubjungens, quid adferemus, qui vacui huc venerimus? vel pro brevi ſententia, rem aliquam reconditam deſignans. Originem habet à *συμβάλλω confero*.

2 *Phocion enim*] Ita de eo Cor. Nepos; Phocio Athenienſis, etſi ſæpe exercitibus præfuit, ſummoſque magiſtratus cepit, tamen multo ejus notior eſt vitæ integritas, quam rei militaris labor. Et tandem addit Nepos: Traditus eſt undecim viris, quibus ad ſupplicium more Athenienſium publice damnati tradi ſolent. In hoc tantum fuit odium multitudinis, ut nemo auſus ſit eum liber ſepelire.

3 *Cum per invidiam*] Si Nepoti fides, non per invidiam damnatus: utpote qui propter non exigua crimina mortem ſatis eſſet commeritus. Conſenſerat cum Demade urbem tradere Antipatro, ejus conſilio Demoſthenes cum cæteris in exilium actus, quo tamen ad tantas dignitates erat promotus: illo non impediente, Piræeum Athenienſibus eripuit Nicanor. Conſule etiam Plutarchum.

4 *Bibiturus cicutam*] Cicuta publica Athenienſium pœna.

patientiæ exemplum vix hodie reperias inter [1] Dominicanos & Franciscanos. Itaque simile referam, quando par non possum. [2] Aristides Phocioni simillimus erat, moribus incorruptissimis, adeo ut vulgus illi [3] *Justi* tribueret cognomen. Ob hujus cognominis invidiam, vir optime de Republica meritus, [4] ostracismo populi, jussus est vertere solum. Posteaquam intellexerat, populum non alia re offensum, [5] quam *Justi* cognomento, cum alioqui rem semper expertus esset sibi salutarem, paruit æquo animo. In exilio rogatus ab amicis, quid precaretur ingratissimæ civitati, *Nihil aliud*, inquit, *nisi tantam rerum prosperitatem*, *ut illis nunquam in mentem veniat Aristides*. CA. Mirum, si Christianos non pudet sui, ad quamvis levem injuriam excandescentes, ac vindictam per fas nefasque molientes. [6] Tota Socratis vita nihil aliud mihi videtur, quam tem-

1 *Dominicanos & Franciscanos*] Acerrime quippe inter se digladiantur odiis Vatinianis Dominicani & Franciscani, utpote qui non tantum primatum ordinis, sed & fidei articulos in controversiam trahunt.

2 *Aristides*] Aristides hic Lysimachi filius Atheniensis.

3 *Justi tribueret*] Hæc ita habet Cor. Nepos: Obtrectarunt inter se Themistocles & Aristides. In his autem cognitum, quanto antistaret eloquentia innocentiæ, quamquam enim adeo excellebat Atistides, ut unus post hominum memoriam, quod quidem nos audierimus, cognomine *Justus* sit appellatus, tamen à Themistocle collabefactus testula, exilio decem annorum multatus est.

4 *Ostracismo*] Modum multandi novarum rerum molitores decennali aut quindecennali exilio Græci ὀςρακισμὸν vocant. Erat autem talis, ut in testulis nomen perniciosi civis, cujus potentiam formidarent, inscriberent Athenienses: & cujus plures erant testæ in urnam conjectæ, is de concilii sententia ab aris focisque projectus, ut à civium arceretur conspectu, quinde, im aut decem annorum exilio solum vertebat. Fuitque constitutum, ut ita damnati, Argivam exulatum irent, ubi bos erat æneus magnitudine visenda: quare qui illic exulabant, servare bovem dicebantur. Quæ comitia, nisi supra sex millia civium concilia ad judicii diem convenirent, nulla atque irrita erant.

5 *Quam Justi cognomento*] Idem Nepos tradit: Cum videret Aristides, reprimi concitatam multitudinem non posse, cedensque animadverteret quendam scribentem, ut patria pelleretur, quæsisse ab eo dicitur, quare id faceret, aut quid Aristides commisisset, cur tanta pœna dignus duceretur. Cui ille respondit, se ignorate Atistidem, sed sibi non placere, quod cupide elaborasset, ut præter cæteros *Justus* appellaretur.

6 *Tota Socratis vita*] Ita certe est. Si quisquam inter Ethnicos ad vitam vere Christianam accesserit, hic Socrates est. Consulantur præter alios innumeros tam Græcos, quam Latinos Plutarchus, Diogenes Laërtius, Eunapius Sardianus. Non mirum, quod alibi autor noster non contineat se, quin exclamet, ô Sancte Socrates! præsertim si mores nostros cum illius ethnici conferas.

temperantiæ, ac tolerantiæ exemplum. Sed ne plane sim [1] asymbolos, unum referam, quod mihi præ cæteris arrisit. Eunti publica via improbus quispiam colaphum impegit. Cum id tacitus ferret Socrates, amici quidam hortati sunt ad ultionem. At ille, *Quid percussori faciam?* inquit. *Voca*, inquiunt, *in jus. Ridiculum*, inquit, *si me asinus calcibus percussisset, num vobis auctoribus asinum in jus traham?* significans, improbum scurram nihilo potiorem asino; & infimi animi esse, non posse ferre contumeliam ab homine vecordi, quam ferret ab animali bruto. Di. Pauciora sunt in Romanis Annalibus exempla moderationis, nec ea perinde insignia. neque enim opinor magnam habere laudem tolerantiæ, si quis parcat devictis, & debellet superbos. Non arbitror tamen, indignum memoratu, quod [2] Cato senior, cum Lentulus quidam in os illi sputum & oris purulentiam injecisset, nihil aliud responderit, quam *Posthac habeo, quod illis respondeam, qui negant, tibi esse os. Os* autem Latinis *habere* negantur, quos nihil pudet. Itaque jocus est ex ambiguo. Æm. Aliis arrident alia: mihi inter [3] Diogenis dicta, [4] præclara quidem omnia, nihil magis adblanditur, quam quod roganti cuidam, quo pacto maxime posset [5] ulcisci inimicum, *Si te ipsum*, inquit, *quam maxime probum & honestum virum præstiteris*. Er. Demiror, quis Deus illis tales cogitationes miserit in mentem. Videtur autem & [6] Aristotelis dictum valde consentaneum Paulino dogmati; qui rogatus à quodam, quid fructus sua illi philosophia attulisset, *Ut mea*, inquit, *sponte ea faciam, quæ plerique legum metu coacti*

1 *Asymbolos*] Ἀσύμβολος, qui nihil confert.

2 *Cato senior*] Videatur Plutarchus. Dicitur autem *senior* ad discrimen alterius Catonis, pronepos hujus, cui cognomentum *Minoris* & *Uticensis* fuit

3 *Diogenis dicta*] Diogenes ob caninos mores *Cynicus* cognominatus, Patria pulsus ob adulteratos nummos, Athenis in dolio habitavit. Obiit ferme nonagenarius.

4 *Præclara quidem*] Consule Plutarchum & Laërtium. Erasmus magnum acervum dictorum & factorum Diogenis hujus collegit, Apophthegmatum libro 3.

5 *Ulcisci inimicum*] Inimicus quomodo ulciscendus.

5 *Aristotelis*] Aristoteli quid profuerit Philosophia.

coacti faciunt. Docet enim Paulus, eos, quos afflavit Christiana caritas, non esse legi obnoxios, eo quod plus præstant suapte sponte, quam lex metu pœnæ possit extorquere. Er. Christus Judæis obmurmurantibus, quod cum publicanis & peccatoribus haberet etiam mensæ familiaritatem, respondit, [1] *Non esse opus medico iis, qui recte valerent, sed qui minus prospera essent valetudine.* Non abhorret hinc, quod apud Plutarchum dixit Phocion, qui cum reprehenderetur, quod homini illaudato [2] improboque patrocinatus esset in judicio, non minus festiviter, quam clementer, *Quid ni*, inquit, *quando nemo probus indiget tali patrocinio?* Gy. Et istud [3] Christianæ bonitatis exemplum est, ad exemplum æterni patris, & probis & improbis, [4] quantum licet, benefacere; qui solem suum oriri jubet, non solum piis, sed etiam impiis. Verum admirabilius forsitan erit in rege moderationis exemplum. Cum [5] Demochares Demosthenis nepos, Atheniensium nomine, legatione fungeretur [6] apud Philippum Macedonum regem, & impetratis, quæ volebat, à rege dimitteretur, humaniter interrogante, si quid præterea vellet; *Ut te ipsum suspendas*, inquit Demochares. Vox impotens odium arguebat; & rex erat, & bene meritus, in quem jaciebatur convicium; nec [7] tamen incanduit; tantum ad collegas conversus, *Vos*, inquit, *hæc renuntiate populo Atheniensi, quò re cognita judicet, utrum nostrûm existimet præstantiorem, me, qui hæc patienter audie-*

1 *Non esse opus medico*] Matth. 9. Marc. 2. Lucæ 4.

2 *Improboque patrocinatus*] Sed satis improbum patrocinari improbo. Qui enim justificat impium, & condemnat justum, Deo est abominationi.

3 *Christianæ bonitatis*] Matth. 5.

4 *Quantum licet*] Recte additur, *quantum licet*: sunt enim istiusmodi officia benefaciendi, quæ legibus repugnant, & conscientiam lædunt. Ita beneficium confertur in improbum, quum ipsius & causæ improbæ patrocinium suscipitur: quo à pœnâ commeritâ contra jus fasque absolvitur.

5 *Demochares Demosthenis*] Demosthenis nepos ex sorore, orator Atheniensis. Scripsit historiam earum rerum, quæ suo tempore Athenis acciderant, magis oratorio, quam historico stylo.

6 *Apud Philippum*] Est hic clarissimus ille Macedonum Rex, Amyntæ filius; occisus tandem à Pausania.

7 *Tamen incanduit*] Meminit hujus patientiæ Seneca de ira lib. 3.

audierim, *anistum*, *qui hæc dixit*. Ubi nunc sunt orbis monarchæ, qui se diis pares putant, & ob verbum inter pocula dictum atrocia bella concitant? Hi. Magnos impetus habet gloriæ sitis, multosque transversos agit hic affectus. Ex eorum numero quidam Socratem interrogabat, qua via posset sibi compendio honestissimam comparare famam: *Si talem*, inquit, *præstiteris te ipsum*, *qualis haberi vis*. Ja. Profecto non video, quid dici possit vel brevius, vel absolutius. Fama non est affectanda, sed ea virtutem ultro comitatur, quemadmodum improbitatem infamia. Vos admiramini viros; mihi puella Lacæna placuit, quæ cum in auctione venderetur, licitator quidam adiit illam, Quid? inquiens; num proba futura es, si te mercatus fuero? *Etiam*, inquit illa, *si tu non fueris mercatus*: indicans, sese non in cujusquam gratiam probitatem servare, sed suopte ingenio virtutem ipsius gratia sectari, quod virtus [1] ipsa sui pretium est. La. Masculam sane vocem edidit puella. Cæterum, insigne mihi videtur exemplum adversus fortunam quamlibet blandientem constantiæ, quod, cum Philippo Macedonum regi tres eximiæ felicitates eodem die nuntiarentur, quod in [2] Olympiis vicisset; quod dux exercitus Parmenion prœlio superasset Dardanos; quod uxor [3] Olympias ipsi filium esset enixa: sublatis in cœlum manibus precatus est, ut Deus tantam prosperitatem pateretur levi quopiam infortunio expiari. Al. Hodie nulla est tanta prosperitas, cujus invidiam metuat quispiam; sed perinde jactant, si quid successerit, quasi vel mortua vel surda esset [4] Nemesis. Hæc merenda si vobis placet, hic hortulus eam vobis

1 *Ipsa sui pretium*] Hemistichium est Poëtæ: *Ipsa sui pretium est virtus*.

2 *Olympiis vicisset*] Olympia ludi ab Hercule instituti in honorem Jovis, recurrebant semper quinque annorum spatio.

3 *Olympias*] Olympias Philippi Macedonum Regis uxor, à quo propter stupri suspicionem repudiata, percussorem ei immittit, quem in cruce pendentem coronat, à Cassandro tandem interficitur. Erat Alexandri Magni mater, Neoptolemi Molossorum Regis filia, prius *Μυρτάλη* dicta.

4 *Nemesis*] Tum pro Fortuna sumitur: tum pro Dea, quæ stultos & facinorosos punire dicitur.

1 *Api-*

vobis, quoties volueritis, exhibebit, quem hoc colloquio non minus jucundo, quam frugifero dicastis. BA. Profecto nec [1] Apitius potuisset discum suaviorem apponere. Quare nos exspectabis frequenter, modo boni consulas, quod nunc attulimus, non quæ digna erant tuis auribus, sed quæ non præmeditatis venerunt in mentem. Meditati lautiora proferemus. AL. Hoc eritis gratiores.

1 *Apitius*] Omnium nepotum fuit princeps; tum etiam gulæ suæ monimentum posteris reliquit, conscriptis de gulæ irritamentis aliquot libris.

[1] *Ars Notoria.*

DESIDERIUS, [2] ERASMIUS.

DE. QUomodo succedunt tua studia, Erasmi? ER. Musis, ut apparet, parum faventibus: sed felicius succederent, si quiddam abs te queam impetrare. DE. Nihil non impetrabis, modo sit in rem tuam. dic tantum, quid rei sit. ER. Non dubito, quin nihil sit artium reconditarum, quod te fugiat. DE. Utinam vera prædices! ER. Audio, artem esse quandam [3] notoriam, quæ hoc præstet, ut homo minimo negotio perdiscat omnes disciplinas liberales. DE. Quid audio? Vidisti codicem? ER. Vidi, sed vidi tantum, quod non esset doctoris copia. DE. Quid continebat liber? ER. Varias animantium formas, draconum, leonum, leopardorum, variosque circulos, & in his descriptas voces, partim Græcas, partim Latinas, partim Hebraicas, aliasque Barba-

1 *Ars notoria*] Qua rem aliquam cognoscimus: sic, opinor, vocat artem memorarivam.

2 *Erasmius*] Procul dubio in colloquio hoc interloquutores facit autor se ipsum & Hieronymi Frobenii nobilissimi apud Basileenses Typographi filium Joannem Erasmium Frobenium, cui & hæc eadem Colloquia inscripsit, quemque unice Erasmus amavit: ita quidem, ut & Erasmii nomen illi indiderit.

3 *Notoriam*] Designat artem memorativam seu memorialem, qua per imagines memoria ita adjuvatur, ut quidam mille verba semel audita eodem ordine repetere potuerint. Primus artem illam invenisse dicitur Simonides Melicus, eamque excoluisse Metrodorus Scepsius. Tandem Patrum memoria eandem tenebris antiquitatis sepultam denuo eruere conatus est Raymundus Lullius, & nuper etiam Hermannus Follinus.

Barbaricarum linguarum. DE. Intra quot dies pollicebatur titulus disciplinarum cognitionem? ER. Intra quatuordecim. DE. Magnifica sane pollicitatio: sed nostine, quenquam per istam [1] artem notoriam evasisse doctum? ER. Nequaquam. DE. Neque quisquam alius vidit unquam, aut visurus est, nisi posteaquam viderimus, aliquem per alcumisticam evasisse divitem. ER. Equidem optarim, artem esse veram. DE. Fortasse, quod pigeat litteras tantis sudoribus emere. ER. Scilicet. DE. Atqui sic visum est superis. Opes istas vulgares, aurum, gemmas, argentum, palatia, regnum, nonnunquam largiuntur ignavis & immerentibus: sed, quæ veræ sunt opes, ac proprie nostræ sunt, voluerunt parari laboribus. Nec oportet nobis videri molestum laborem, quo res tanta paratur, cum cernamus plurimos homines, per horrenda discrimina, per non æstimandos sudores eluctari ad res & temporarias, & plane viles, si ad eruditionem conferantur: nec tamen semper assequuntur, quod ambiunt. Et habent studiorum labores multum admixtum mellis, si paullulum in ea processeris. Jam in te bona ex parte situm est, ut magnam tædiorum partem amputes. ER. Quonam pacto? DE. Primum, ut animum inducas, amare studia. Deinde, ut ea mireris. ER. Quibus rationibus hoc fiet? DE. Contemplare, quam multos ditarint, quam multos ad summam dignitatem auctoritatemque provexerint litteræ: simulque tecum considera, quantum intersit inter hominem & pecudem. ER. Probe mones. DE. Deinde cicures ingenium tuum, oportet, ut possit secum consistere, atque his delectari, quæ utilitatem adferunt potius, quam voluptatem. Nam quæ per se sunt honesta, etiamsi initio nonnihil habent molestiæ, tamen assuetudine dulcescunt: ita fiet, ut & minus fatiges præceptorem, & ipse facilius percipias juxta dictum Isocra-

1 *Artem notoriam evasisse*] Id certe artem plane suspectam reddit, quod, dum inventi fuerint, qui totos libros semel prælectos absque hallucinatione reddere potuerint, nunquam tamen quisquam ex illo numero eruditionem adeptus sit.

1 Ἐάν]

Isocraticum, aureis litteris in frontispicio codicis tui pingendum; [1] Ἐὰν ᾖς φιλομαθὴς, ἔσῃ πολυμαθής. Er. Satis adest celeritatis in percipiendo, sed mox effluit, quod perceptum est. De. Itaque pertusum mihi narras dolium. Er. Haud multum aberras à scopo. Sed quid remedii? De. Obturanda est rima, ne perfluat. Er. Quibus rebus? De. Non musco, neque gypso, sed diligentia. Qui voces ediscit non intellecta sententia, mox obliviscitur: nam verba, ut inquit Homerus, [2] πτερόεντα sunt, facileque avolant, nisi sententiarum pondere librentur. Prima igitur cura sit, ut rem penitus intelligas, dein subinde tecum verses ac repetas: & in hoc cicurandus est, ut dictum est, animus, ut, quoties opus est, cogitationi possit insistere. Nam, si cui mens est adeo silvestris, ut in hoc cicurari non possit, haudquaquam est idonea litteris. Er. Istuc quam sit difficile, plus satis intelligo. De. Quisquis enim habet animum adeo volubilem, ut nulli cogitationi possit immorari, nec diu potest audire loquentem, nec infigere memoriæ, quod didicit. Plumbo potest aliquid imprimi, quod maneat in loco: aquæ aut argento vivo, quoniam assidue fluitat, nihil potest imprimi. Quod si possis in hoc ingenium tuum mansuefacere, cum assidue verseris inter eruditos, quorum confabulationes quotidie tam multa proferunt digna cognitu, minimo labore disces quam plurima. Er. Profecto sic est. De. Nam præter sermones conviviorum, præter quotidiana colloquia, statim à prandio audis octo lepidissima dicta, ex probatissimis auctoribus selecta; totidem à cœna. Jam mihi supputa, quantum hæc summam conficiant in singulos menses & annos. Er. Magnificam, si possim meminisse. De. Ad hæc, cum nihil audias, nisi bene Latine loquentes, quid obstat, quo minus intra paucos menses ediscas Latine, cum illiterati pueri Gallicam aut Hispa-

1 Ἐὰν] Id est, si fueris discendi cupidus, multa addisces.

2 Πτερόεντα] Id est, alata. Huc alludit noster Poëta:

Et volat emissum semel irrevocabile verbum.

Hispanicam linguam discant exiguo temporis spatio? Er. Sequar tuum consilium, experiarque, num possit hoc ingenium Musarum jugo mansuescere. De. Ego aliam artem notoriam non novi, quam curam, amorem, & assiduitatem.

Concio, sive Merdardus.

HILARIUS, LEVINUS.

Hi. DEum immortalem, cujusmodi portenta gignit alitque terra! Usque adeo nihil pudere [1] viros Seraphicos? Existimant, opinor, sese apud fungos, non apud homines loqui. Le. Quid secum murmurat Hilarius? Componit, opinor, versiculos. Hi. Quam libens illi blateroni os impurum obturassem oleto! Le. Compellabo hominem. Quid agis, Hilari, parum hilaris? Hi. Optime temet offers, Levine, in quem hanc pectoris ægritudinem evomam. Le. In pelvim evomas malim, quam in me. Sed quid est mali? & unde nobis prodis? Hi. E concione sacra. Le. Quid homini poëtæ cum sacris concionibus? Hi. A sacris non abhorreo: sed in hanc incidi ita sacram, ut Virgilius *auri famem* appellavit [2] *sacram*. At tales rabulæ sunt in caussa, ut rarius audiam ecclesiastas. Le. Ubi habita est concio? Hi. In summo templo. Le. A prandio? id temporis fere dormitant homines. Hi. Utinam illi [3] locutuleio dormissent omnes, vix digno, qui concionetur apud anseres. Le. Obstreperum est animal [3] anser: Ferunt tamen, pa-

1 *Viros Seraphicos*] Ita se vocant, non absque intoleranda nequitia & scelerata impudentia Monachi, *Seraphicos* nempe, id est, *Angelicos*: nec Angelicos in genere sed speciatim. *Seraphicos*; ut magis mireris: nam *Seraphim* Pontificii constituunt in suprema Hierarchia angelorum, juxta varios ordines, quos effinxerunt. Ita hypocritis illis non sufficiebat *angelicos* se vocasse, sed à supremis Anglis suis *Seraphim* denominationem sumserunt. At quid miri, cum parentum memoria à Servatoris nomine Jesu nomen mutuati sint spurci *Jesuitæ*. *Seraphim* interpreteris ignitos vel ardentes, quia instar ignis celeres & puri ac zelo gloriæ divinæ desiderioque exsequendi judicia Dei flagrantes sunt.

2 *Sacram*] Exsecrandam, diram.

3 *Locutuleis*] Sunt homines in verba provecti, quos & garrulos, loquaces, blaterones, & linguaces dicimus.

4 *Anser*] Hinc *interstrepit anser olores*.

1 *Avi-*

patriarcham Franciſcum aliquando concionatum apud ſorores [1] aviculas, à quibus magno ſilentio ſit auditus. Sed age, etiamne ſabbato fit concio? Hi. Fit in honorem divæ Virginis matris. Nam die Dominico Chriſtus prædicatur, Decet autem, ut priores teneat mater. Le. Quod erat thema? Hi. Enarrabat canticum Virginis. Le. Argumentum vulgatiſſimum. Hi. Nimirum aptiſſimum eccleſiaſtæ. Nam ſuſpicor, illum hoc unum thema didiciſſe: quemadmodum ajunt, inveniri ſacerdotes, qui nullam [2] liturgiam callent, niſi pro defunctis unicam. Le. Dicatur igitur ille, concionator de *Magnificat*, aut, ſi mavis, *Magnificatitius* Sed cujuſmodi tandem avis erat, aut quibus ornata plumis? Hi. Vulturi non diſſimilis. Le. Qua tandem [3] ex corte? Hi. Franciſcana. Le. Quid audio? ex tam ſancto ſodalitio? fortaſſis ex illorum degenere genere, qui dicuntur *Gaudentes*, colore fuſco, calceis integris, cingulo candente: nec horrent, (contremiſco referens,) nudis [4] digitis contrectare pecuniam. Hi. Imo è grege ſelectiſſimo iſtorum, qui gaudent *Obſervantes* nominari, colore cinericeo, cingulis canabeis, calceis feneſtratis, quique citius occiderent hominem, quam nuda cute pecuniam attingerent. Le. Nil mirum eſt, in roſariis naſci [5] cynorrhodum. Sed quis talem hiſtrio-

1 *Aviculas*] Erant aviculæ hæ *hirundines*, quibus dum Franciſcus iſte verbum Dei concionatur, illæ ſubmiſſis capitibus in reverentiæ ſignum attentæ, nec trinſantes adſtabant: finita ſacra iſta concione dimiſſæ, in quatuor cœli partes avolarunt: quo indicatum eſt, ut habet Gloſſa ad Authenticam hanc hiſtoriam, ſectam Franciſcanorum in quatuor mundi plagas diviſum iri.

2 *Liturgia*] Eſt miniſterium cultus divini, & quicquid circa ſacram menſam peragitur. Sæpe ergò λειτυργεῖν non eſt quodvis circa res ſacras miniſterium obire; ſed ea, per quæ Deus à Chriſtianis colitur: puta orare, ſcripturas recitare, aut interpretari, concionari, ſacramenta adminiſtrare.

3 *Ex corte*] Cors ſive cohors eſt locus cinctus parietibus ad cuſtodiam gallinarum, anſerum ſimiliumque: ita dicta, quia ibidem coërcentur.

4 *Digitis contrectare*] Licet Servator noſter ipſe pecuniam contrectaverit, ex Franciſci regula, tamen idem in numerum vetitorum recenſitum; Quanquam ipſi Franciſcani de poſſeſſione nummorum graves ſæpe lites aliis moverunt, nummoſque exigant ab iis, quorum ſepulchra aqua luſtrali adſpergunt, & multis, ut multa omittam, metu purgatorii extorqueant.

5 *Cynorrhodum*] Roſa canina, fœtide olens, q. κυνὸς ῥόδον.

1 *Sex-*

ſtrionem induxit in hoc proſcenium? Hi. Iſtuc magis etiam diceres, ſi vidiſſes perſonam tragicam. Corpore erat vaſto, buccis rubentibus, ventre prominente, lateribus gladiatoriis: dixiſſes, athletam eſſe: & quantum ego divinare queo, biberat in prandio plus, quam unum vini [1] ſextarium. Le. Unde tanta vini copia non tractanti pecuniam? Hi. Ex aula [2] regis Ferdinandi, ſingulo quoque die dabantur illi ſextarii quatuor. Le. O male collocatam benignitatem! Fortaſſis erat doctus. Hi. Præter effrontem improbitatem, & linguam effrænem nihil habebat. Le. Quæ res igitur ſic impoſuit Ferdinando, ut [3] bovem adduceret ad ceroma? Hi. Ut [4] numero dicam, pietas & regia bonitas. Commendatus erat, ille demittebat caput in dextrum humerum. De. Sic Chriſtus pendet in cruce. Sed erat concio frequens? Hi. Quî potuit eſſe [5] infrequens Auguſtæ, templo celeberrimo, & in tot monarcharum conventu, quos [6] Carolus Cæſar ex univerſa Germania, ex Italia, ex Hiſpaniis, ex Anglia eo contraxerat? Quin & eruditi complures aderant in ipſa concione, præſertim ex aula regum. Le. Demiror, ſi

1 *Sextarius*] Ita dictus, quod ſit ſexta portio congii; capit nempe libram cum dimidia.

2 *Regis Ferdinandi*] Ferdinandus Maximiliani ex Maria Caroli Audacis filia filius, in Regem Romanorum electus eſt Coloniæ Agrippinæ ductu Caroli V. fratris anno 1531. quinquennium nempe ante Eraſmi mortem; utpote qui IV. Id. Jul. anno 1536. Baſileæ obiit.

3 *Bovem adducere*] Hoc eſt, ad id, ad quod inutilis eſt. Ceroma unguentum dicitur, quo olim ungebantur athletæ. Bos autem ad certamina inutilis eſt.

4 *Numero dicere*] Pro eo, quod eſt, facile & compendio, citò ac celeriter.

5 *Infrequens Auguſtæ*] Auguſta olim Vindelicorum urbs, nunc Suevorum circulo accenſita, inter Rhædos & Germanos jam ante Romanorum imperium celebris, hodie *Augsburg*; *Auguſta* dicta ab Auguſto Cæſare, cujus auſpiciis colonia huc deducta. Verba ſunt Ottonis Friſingenſis; Hic Druſus Moguntiam in Gallia & Auguſtam in Rhætia, quæ ante Vindelica dicebatur; ex nomine Auguſti vocatam fundaſſe vel inſtauraſſe dicitur.

6 *Carolus Cæſar*] In hac urbe multa comitia celebravit Carolus. Hic autem deſignat Eraſmus ea, quæ habita, cum Cæſar ex Italia redux, anno 1530. maximo procerum comitatu, præſentibus itidem Ferdinando fratre, proxime ſequenti anno in Romanorum Regem creato, & ſorore Maria Ludovici Hungarorum Regis vidua, tumultus ob religionis reformationem motos ſedare tentaret. Eodem tempore à Lutheranis illi oblata eſt Confeſſio Fidei, quæ inde *Auguſtana* ſeu *Augsburgica* dicta.

1 *Tra-*

ſi porcus ille quidquam adferre potuit dignum tali auditorio. HI. At multa ſe digna protulit. LE. Quæ tandem, obſecro? Sed prius te quæſo, ut mihi nomen hominis edas. HI. Non expedit. LE. Quam ob rem Hilari? HI. Non libet talibus, gratum facere. LI. Au! gratificatur, qui [1] traducit? HI. Illis pro ſummo beneficio eſt, quocunque modo innoteſcere. LE. Saltem mihi nomen edito, tacituro. HI. [2] Merdardum vocant. LE. Merdardum illum probe novi. Nimirum is ipſe eſt, qui nuper in convivio Eraſmum noſtrum appellavit diabolum. HI. Rem tenes. Sed quod in convivio dixit, tametſi non omnino dixit impune, qui civiliores erant, imputabant temulentiæ, & vino cenſebant inſcribendum. LE. Sed quid excuſationis attulit objurgatus? HI. Negavit, ſe dixiſſe ex animo. LE. Quî potuit ex animo, cui nihil erat mentis aut animi? HI. Sed mihi ac doctis omnibus viſum eſt intolerabile, quod publicitus, quod eo in loco, quod apud tales auditores, denique, quod in tam celebri monarcharum conventu, Merdardus ſuas [3] merdoſas purulentias effuderit. LE. Aveo ſcire, quid dixerit. HI. Multa ſtolidiſſime debacchatus eſt in Eraſmum noſtrum, quorum hæc erat ſumma. His, inquit, temporibus exſtitit quidam novus doctor Eraſmus; lapſa eſt lingua, *aſinus* volebam dicere; ſimulque populo interpretatus eſt, quid Germanice ſonaret *aſinus*. LE. Rem mire facetam narras. HI. Itane facetam? imo fatuam potius. LE. An non tibi facetum videtur, talem aſinum quenquam omnino vocare aſinum, nedum Eraſmum? Unum illud ſcio, ſi Eraſmus ipſe præſens fuiſſet, non potuiſſet à riſu temperare. HI. Profecto non minus refert aſinum animi ſtupore, quam colore veſtis. LE. Neque arbitror, in tota [4] Arcadia

1 *Traducere*] Siniſtram famam de aliquo ſpargere.

2 *Merdardum*] Videtur à merda, ſtercore humano, effictum nomen.

3 *Merdoſus*] A merda, quod ſtercus humanum ſignificat.

4 *Arcadia*] Regio intima Peloponneſi, maximè à mari remota, quæ habet aſinos proceriſſimos, qui ob corporis magnitudinem in proverbium abierunt.

1 *Apu-*

dia esse ullum asinum usque adeo asinum, quin hic dignior sit, qui fœno pascatur, quam ille. HI. Prorsus inversus est [1] Apuleius; ille sub asinina specie tegebat hominem; hic sub hominis specie tegit asinum. LE. At tales asinos hodie [2] mulso & placentis saginamus; ut mirum non sit, si mordeant quemlibet, & calcibus feriant. HI. Is, inquit, doctor asinus audet corrigere [3] *Magnificat*, cum id canticum sit à Spiritu sancto proditum per os sacratissimæ Virginis. LE. Agnosco [4] παροιμίαν ἀδελφικήν. HI. Atqui id verbis exaggerabat, quasi summa esset admissa blasphemia. LE. Mihi nunc cor metu palpitat. Quid erat criminis? HI. Ajebat, Erasmum pro eo, quod ecclesia canit, *Quia respexit Dominus humilitatem ancillæ suæ*, vertisse *Quia respexit vilitatem ancillæ suæ*: eaque vox odiosius sonat Germanice, quam Latine. LE. Quis autem non fateatur, esse blasphemiam exsecrabilem, si quis sacratissimam Christi matrem, etiam angelica dignitate celsiorem, appellet vilem ancillam? HI. Age; quid, si quis appellet Apostolos servos inutiles? LE. Pararem blasphemo fasciculos. HI. Quid, si quis eximium illum Paulum appellet indignum apostoli nomine? LE. Clamarem, ad ignem. HI. Atqui sic Apostolos suos loqui docuit ille doctor unus irrefutabilis Christus: [5] *Cum omnia feceritis, quæ præcepta sunt vobis, dicite, Servi inutiles sumus.*

1 *Apuleius*] L. Apuleius Philosophus Platonicus è Madaura oppido Africæ. Scripsit inter alia libros 11. Metamorphoseos de asino aureo, Lucianum imitatus, qui Græce simili fere argumento scripserat. Ob eam rem fabulam hanc *Græcanicam* vocat. In quo fingit, in Thessalia a saga, dum in avem cuperet, in asinum mutatum, pristinum tamen sensum retinentem.

2 *Mulso & placentis*] Qui delicatis pascuntur, ut plurimum petulantiores sunt & ferociunt. *Mulsum* ergo est potus melle mistus. Gr. μελίκρατον, οἰνόμελι. Belg. *Wyn-meed.*

3 *Magnificat*] Pontificii verbum *Magnificat* sumunt substantive, designantque eo hymnum Mariæ, qui invenitur Luc. 1. vers. 4. incipiens: *Magnificat anima mea Dominum.*

4 Παροιμίαν ἀδελφικήν] Id est, proverbium fraterculorum, non Delphicum.

5 *Cum omnia feceritis*] Habetur locus Luc. 17. vers. 10. Refutans Pontificiorum dogma superbum de meritis operum. Si enim inutiles servi sumus, cum omnia fecerimus, quæ mandata sunt: vide, quam etiam strictissima & perfectissima legis observatio, non tamen ullius præmii meritoria sit.

lusus. Luc. XVII. Et hujus præcepti non immemor [1] Paulus de se prædicat, *Minimus sum omnium Apostolorum, atque adeo indignus Apostoli titulo.* I Cor. XV. LE. Verum, ubi de se talia prædicant homines pii, [2] modestia virtus est, qua nulla Deo gratior: si quis alius idem prædicet de illis, præsertim in divorum consortium relatis, gravis sit blasphemia. HI. Pulchre [3] nodum secuisti. Proinde, si [4] Erasmus adorandam illam Virginem dixisset vilem ancillam Domini, nemo non fateretur, esse dictum impie. Cæterum, quoniam ipsa ad istum modum de se loquitur, & in illis cedit gloriam, & nobis salutare modestiæ exemplum exhibetur: ut, quoniam, quidquid sumus, munificentia Dei sumus, quo quisque major est, hoc se gerat submissius. LE. Hactenus quidem inter nos convenit. Verum isti, cum corrigere dicunt, sentiunt corrumpere, sive falsare. Illud itaque videndum, an *vilitatis* verbum Græcæ voci, quam [5] Lucas posuit, respondeat. HI. Istam ipsam ob caussam à concione mox ad codicem cucurrimus. LE. Exspecto venatum. HI. Verba, quæ Lucas afflatu Spiritus sanctissimis digitis suis exaravit, sic habent; ὅτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης αὐτοῦ. Ea sic reddidit noster [6] Erasmus: *Quia respexit ad humilitatem ancillæ suæ*: Tantum addidit præpositionem, quam [7] Lucas non omisit: nec eam respuit Romani sermonis

1 *Paulus de se prædicat*] Verba exstant I Cor. 15. vers. 9. Dicit autem se minimum respectu status ante conversionem, cum Ecclesiæ esset persequutor. Alibi 2 Cor. 12. vers. 11. Idem de seipso ait: *Nulla in re inferior fui summis Apostolis, etiamsi nihil sum.*

2 *Modestia virtus*] Modestia virtus est, qua quis nec arroganter nec superbe de se sentit, sed modice.

3 *Nodum secuisti*] *Nodum secare seu solvere*, est rem impeditam explicare aut expedite. Belg. *Uyt den droom helpen.*

4 *Erasmus*] Itane? Pontificiis adoranda virgo est Maria. Directe contra illud Christi Matth. 4. vers. 10. *Dominum Deum tuum adorabis & ei soli servies.*

5 *Lucas posuit*] Lucæ 1. vers. 48. ponitur Græca vox ταπείνωσις.

6 *Erasmus*] Libro, cui titulus Paraphrasis in N. T. versio addita est. Tremellius eodem modo vertit, nisi quod omittat præpositionem *ad*. Beza habet, *quia respexit humilem ancillam suam.* Cum Tremellio convenit versio Hieronymo adscripta. Nupera versio Belgica: *Om dat hy de nederigheyt syner Dienstmaeght heeft aengesien.* Et Vetus: *Hy heeft de nederheyt syns Dienst-maegts aengesien.*

7 *Lucas*] Lucas Euangelista medicus fuit Antiochenus, Græci sermonis non ignarus, sectator Pauli & peregrinationis ejus comes. Vixit octoginta & quatuor annos, ut habet Hieronymus.

t *Et*

nis elegantia, nec ad sensum est otiosa. Sic enim loquitur Terentius in Phormione: *Respice ad me*. In Annotationibus tamen admonet, Lucam potius dixisse, *Adspice ad me*, quam Respice ad me. Le. Interest igitur aliquid inter respicere & adspicere? Hi. Non ita multum, sed tamen nonnihil. *Respicit*, qui flexo collo adspicit, quæ à tergo sunt: *Adspicit*, qui simpliciter intuetur: velut apud Terentium Phædria adspicit Thaidem, domo prodeuntem: *Totus*, inquiens Parmeno, *tremo horreoque*, *postquam adspexi hanc*. At hujus frater Chærea sic loquitur; *Cum huc respicio ad virginem*. Nam ad senem sese flexerat; eo absoluto reflexit corpus ad virginem. Interdum tamen usurpant *Respicere* pro eo, quod est rationem sive curam habere, sive rei cujuspiam imminentis, sive præsentis. Ita Satyricus;

Respicere extremæ jussit spatia ultima vitæ.

Mors enim velut à tergo imminens sequitur, ad quam reflectimus oculos, quoties eam animo reputamus. Et Terentius; *Respice senectutem tuam*. Proinde, qui alibi intentus non habet curam liberorum, dicitur *illos non respicere*. Rursus, qui discussis aliis curis cogitationem huc vertit, eleganter *respicere* dicitur. At Deus unico intuitu contuetur universa, præsentia, præterita & futura; & tamen in scriptura nobiscum humano more loquitur. *Aversari* dicitur eos, quos reprobat; *respicere*, quos aliquandiu veluti neglectos, dignatur suo favore. Verum hoc magis expressisset Lucas, si dixisset, ἀπέβλεψεν, nunc legimus ἐπέβλεψεν. Sed utrum legas, minimum refert ad sensum. Le. At videtur otiosa præpositio repetita. Hi. Certe sic [1] & Latini loquuntur: *Accessit ad me. Appulit animum ad scribendum.* Heic mihi præpositio non videtur otiosa. Nam *respicere* potest, qui in tergum flectit oculos casu quopiam, in nullam rem certam intendens intuitum: at, cum audis, *Respexit ad me*, exprimitur peculiaris favor,

1 *Et Latini*] Juxta regulam: Præpositio, cum qua verbum est compositum, sæpe iteratur. *V. Cel. Broukh. ad Tibull.* 1, 5, 40. *& Cl. Burm. ad Phædri L.* 1. *Fab.* 8. *vers.* 11. *in Novo Commentario.* A.

1 *Mes:*

favor, volentis huic aut illi ſuccurrere. Item *adſpicimus* interdum caſu obvia, quorum nobis nulla cura eſt, imo quæ videre nolimus. At, quiſquis ad aliquem *adſpicit*, peculiariter attentus eſt ad id, quod intuetur. Ad hæc, multa ſimul adſpicimus, ſed non ad multa. Spiritus itaque Sanctus volens nobis exprimere ſingularem erga ſanctiſſimam virgunculam favorem, ſic per illius os loquutus eſt: *Quia reſpexit ad humilitatem ancillæ ſuæ.* Avertit oculos ab elatis, ſuoque judicio magnis; & obtutum ſuum flexit ad eam, quæ in oculis ſuis erat infima. Nec enim dubium eſt, quin multi fuerint docti, potentes, divites, nobiles, qui ſperabant, [1] Meſſiam ex ipſorum ſtirpe proditurum: ſed illos adſpernatus Deus, clementiſſimi favoris oculos flexit ad virginem, fama obſcuram, opibus tenuem, fabro nuptam, ne ſobole quidem ulla divitem. LE. Nondum audio quidquam de *vilitate*. HI. Ea vox ſycophantæ fuit, non Eraſmi. LE. At in annotatione forſitan meminit *vilitatis*. HI Nequaquam. In vocem ταπείνωσιν tantum hoc modeſtiſſime notat. Ut intelligas, inquit, *parvitatem*, non *animi virtutem*: ſitque ſenſus; *Etſi ſim infima ancilla, tamen non eſt averſatus me Dominus.* LE. Hæc ſi vera ſunt ac pietatis plena, quid eſt, quod [2] obrudant [3] onagri? HI. Latinæ vocis ignorantia parit hos tumultus. *Humilitas* apud veteres emendatius loquentes non declarat virtutem animi, quæ pugnat cum arrogantia, diciturque *modeſtia*, ſed conditionis abjectiorem ſortem: quo ſenſu ignobiles, tenues, [4] idiotas, & contemtos *humiles* dicimus; quaſi humi repentes. Quemadmodum igitur magnatibus loquentes dicimus, *Rogo, ut tua celſitudo nobis hac in re faveat*: ita, qui de ſe loquentes ſua volunt elevare, dicere ſolent, *Quæſo, ut humi-*

1 *Meſſiam*] Meſſias Hebræis, qui Græcis χριστὸς, Latinis *Unctus*.

2 *Obrudant*] *Arudo*, aſperam vocem edo, quod aſinorum eſt, hinc *ruditus*, aſini clamor.

3 *Onager*] Gr. Ὄναγρος, aſinus ſylveſtris. q. ὄνος ἀγροῦ.

4 *Idiotas*] Ἰδιώτης, proprie idem, quod *privatus*, nulloque munere publico fungens. Latinis autem magis ſumitur pro *illiterato* & *imperito*.

humilitatem nostram tua humanitate subleves. Nam pronominum primogeniorum emphasis interdum habet, nescio quid [1] arrogans. Quod genus est illud, *Ego dico, ego perficiam.* Bifariam itaque puella modestissima, simul & suam sortem extenuavit, & numinis in se munificentiam extulit; non contenta se ipsam *ancillam* dicere, sed addidit, *humilem* ancillam, & infimæ sortis. Quemadmodum juxta proverbium, [2] *servus præ servo est*, ita & inter ancillas alia est alia præstantior, nimirum pro dignitate functionis. Honestior enim [3] comtrix, quam lotrix. Le. At miror, Merdardum non agnovisse sermonis formam, cum ipse frequenter audierim Franciscanos ita loquentes, *Mea parvitas agit tibi gratias pro lauta refectione.* Hi. Quidam non multum aberrarent, si dicerent, [4] *mea pravitas.* Cæterum, quoniam Græca vox ταπεινοφροσύνη quiddam amplius exprimere videtur, quam Latina, *modestia*: Christiani maluerunt *humilitatem* dicere, quam *modestiam*: hoc est, maluerunt significantius loqui, quam elegantius. *Modestus* enim is dicitur, qui modice de se sentit; nihil sibi præter meritum arrogans. At ταπεινοφροσύνης laus non competit, nisi in eum, qui minus sibi arrogat, quam habet. Le. At periculum est, ne, dum *modestiam* amplectimur, incidamus in *vanitatem.* Hi. Quî sic? Le. Nam, si verum dixit Paulus, *Non sum dignus vocari Apostolus*: & si vere se dixit Maria *ancillam humilem*, hoc est, infimæ sortis: periclitantur de mendacio, qui utrumque tam magnificis efferunt laudibus. Hi. Nihil hîc, ô bone, periculi: cum nos laudibus vehimus pios aut pias, prædicamus in

1 *Arrogans*] Ita se habet: voce enim primitiva seu abstracta, majus quid indicatur, quam paronyma seu concreta. Ita de Deo proprietates dicuntur in abstracto, de homine in concreto. Deus quippe sic sapiens est, ut simul sit sapientia ipsa, homo autem sapiens tantum aut sapientia præditus esse dici potest.

2 *Servus præ servo est*] Admonet in eodem hominum genere, non statim omnes æquales esse, verum hominum habendam esse rationem, non tantum conditionis. Belg. *Knecht en knecht is twee.*

3 *Comptrix*] Quæ comam componit & ornat; à *como.*

4 *Mea pravitas*] Insignis paranomasia: non parvi, utpote sat locupletati, quamquam pecuniam haud attingant, sed pravi sunt Franciscani.

in illis Dei beneficentiam, cum ipsi semet abjiciunt, respiciunt vires ac merita sua, si desit favor numinis. Nec statim mendacium est, si quis sibi non vindicat, quæ habet: si loquitur ex animo, fortassis *error* dici potest; *mendacium* dici non potest. At hunc errorem in nobis amat Deus. **Le.** [1] At Paulus, qui se negat esse dignum Apostoli titulo, alibi[2] magnifice de se prædicat, commemorans sua facinora: *Plus*, inquit, *omnibus laboravi*; *& qui videbantur esse aliquid, nihil mihi contulerunt*: cum sanctissima Virgo tale nihil dixisse legatur. **Hi.** Sed ista facinora Paulus appellat suas infirmitates, quibus illustrata est Dei potentia; eamque commemorationem vocat *insipientiam*, ad quam sit adactus [3] pseudoapostolorum improbitate, ob quos fuit illi necesse sibi vindicare auctoritatem apostolicam; non quod ipse delectaretur humana gloria; sed quod expediret Euangelio, cujus dispensatio fuerat illi credita. In Virgine matre non fuit eadem ratio: non enim illi commissum erat munus prædicandi Euangelii. Tum & sexum, & virginem, denique Jesu matrem decebat summus pudor, summaque modestia. Nunc venio ad hujus erroris fontem. Qui Latine nesciunt, putant, *humilitatem* nihil aliud declarare, quam insignem modestiam; cum interdum referatur ad locum, aut conditionem, non ad animi virtutem; interdum sic referatur ad animum, ut vitium sonet. **Le.** Etiamne in sacris litteris? **Hi.** Maxime. En tibi locum apud Paulum ad Coloss.

1 *At Paulus*] Nempe 1 Corinth. 15. vers. 9.

2 *Magnifice de se prædicat*] Vide inter alia 2 Corinth. 11. vers. 5. *Puto enim, me nihilo inferiorem fuisse summis Apostolis, &c.* 2 Corinth. 12. vers. 11. *Nulla in re inferior fui summis Apostolis, etiamsi nihil sum.*

3 *Pseudoapostolorum*] Capite enim undecimo 2 ad Cor. testatur, se ingenti amore cogi erga Corinthios, ut laudes suas deprædicet, gratuitam operam suam illis impendisse, ne qua in re superiores essent Pseudoapostoli, quos longe antecellere se recenset in iis, quæ veræ sunt laudis. Et sequenti capite duodecimo profert revelationes sibi divinitus factas, ob quas quum vere gloriari possit, nolit infirmitatum suarum conscius: sed hanc sibi necessitatem ineptiendi eos injicere, dum se adducunt ambitiosis hominibus, per quos à Christo abalienantur. Ita habent breviatia seu argumenta, capitibus his duobus, in quæ autor digitum intendit, in Bibliis Tremellii præfixa.

los. cap. II. [1] *Nemo vos ſeducat volens in humilitate & religione Angelorum.* Nec heic eſt ἐν ταπεινώσει, quæ vox eſt in cantico Virginis, ſed ἐν ταπεινοφροσύνῃ. Locus habet nonnihil obſcuritatis, fateor: ſed mihi videtur germanus ſenſus, quem accuratius docti adferunt, [2] *Ne ſitis tam humili, tamque abjecto animo, ut, cum ſemel dedicaveritis vos ipſos Chriſto ſalutis unico auctori, patiamini vobis perſuaderi, ab Angelis ſperandam eſſe ſalutem, quos quidam ſibi fingunt apparuiſſe. Sitis excelſo animo, ut, etiamſi vere Angelus quiſpiam è cœlo veniens prædicet vobis aliud Euangelium, quam quod Chriſtus tradidit, ſit vobis exſecrabilis, velut Angelus impius & Chriſti adverſarius. Multo minus convenit, vos eſſe tam demiſſis animis, ut iſtorum fictis apparitionibus patiamini vos abduci à Chriſto. Ab uno Chriſto ſperare ſalutem, religio eſt; ab Angelis aut divis idem exſpectare, ſuperſtitio eſt.* Paulus igitur vult humilis abjectique animi eſſe, ab illo ſublimi Chriſto ad commenticias Angelorum apparitiones deſciſcere: demiſſi ingenii eſt quorumlibet ſuaſu circumagi. Vides, heic ταπεινοφροσύνην in vitium uſurpatam eſſe. LE. Quid ni videam? HI. Rurſus in eodem capite: [3] *Secundum præcepta & doctrinas hominum, quæ ſunt rationem quidem habentia ſapientiæ in ſuperſtitione & humilitate.* Heic iterum ταπεινοφροσύνη vitium ſonat. LE. Palam eſt. HI. Atqui I Pet. V. uſurpatur pro virtute, quæ contraria eſt ſuperbiæ, τὴν ταπεινοφροσύνην

1 *Nemo nos ſeducat*] Textum ita vertit Beza: Coloſſ. 2. v. 18. *Nemo adverſus vos rectoris partes ſibi ultro ſumat, in ſubmiſſione animi & religioſo cultu angelorum.* Tremellius habet: *Et ne quis velit per demiſſionem mentis culpabiles vos reddere, ut ſubjiciamini cultui Angelorum.*

2 *Ne ſitis tam humili*] Adverſus primam ſpeciem corruptelæ diſputat eo in loco Apoſtolus, ait Beza, cujus exemplum proponit Angelorum cultum: quod falſæ religionis genus primum hac ratione refutat, quod, qui hujuſmodi cultum invehunt, ſibi tribuunt, quod unius Dei eſt, nempe jus conſcientiarum religione obligandatum, quantumvis iſta videantur homines ad humiliter de ſe ſentiendum adducere. Stolida demiſſione animi, quum alioqui demiſſio etiam inter virtutes locetur: arrogantiæ enim iſti Angelorum cultores inſimulabant eos, qui recta ad Deum contenderent.

3 *Secundum præcepta, &c.*] Beza vertit: *Præſcripta ex præceptis & doctrinis hominum: quæ rationem quidem habent ſapientiæ in cultu voluntario & ſubmiſſione animi.* Tremellius habet: *Mandata ſunt & doctrinæ filiorum hominis: & videntur, quod ſit in illis ratio ſapientiæ per aſpectum ſubmiſſionis & reverentiæ Dei.* Graphica au-

σωύlω ἐγκομβώσασθε· [1] pro quo nos legimus, *humilitatem insinuate*. Rursum ad Phil. 11. τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν. id est, *Per animi modestiam unusquisque alium se* [2] *præstantiorem existimet*. LE. Docuisti, ταπεινοφροσύνlω usurpari in utramque partem, cum apud Latinos *modestia* non usurpetur, nisi in laudem. Verum potesne docere, ταπείνωσιν accipi pro *modestia*? HI. Nihil absurdi, si quis ad istum modum usurpet. Nam & animo tribuere submissionem aut demissionem pro modestia, nihil vetat. Cæterum, an in divinis literis ita positum reperiatur, nescio. LE. Vide, num apud divum Jacobum ita sit usurpatum, [3] *Glorietur autem frater humilis in exaltatione sua, dives autem in humilitate sua*. HI. Isto quidem loco est ἐν ταπεινώσει, non ταπεινοφροσύνῃ. Quod si contendas, heic *humilitatem* accipi pro *modestia*, consequens est, ut *exaltationem* accipiamus pro *superbia*, ac protinus gemina existet absurditas. Nam, ut modestus non est, qui de sua modestia gloriatur ac jactitat sese; ita bis arrogans est, qui de sua superbia gloriatur. LE. Quid igitur sibi vult Apostolus? HI. Commendat æqualitatem [4] inter Christianos. Pauper dicitur humilis ob fortunam abjectiorem: dives dicitur sublimis, utique juxta mundum, ob fortunæ splendorem. Hic dives se demittit ad sortem pauperum, & pauper erigitur ad æqualitatem divitum. Uterque habet, quod glorietur: alter gaudet, suis opibus sublevari pauperum inopiam: alter glorificat Chri-

autem hæc Monachatus & Papismi descriptio.

1 *Pro quo nos*] Beza habet *submissione animi estote intus ornati*. Tremellius: *Amicite vos intrinsecus demissione mentis unius erga alium.*

2 *Præstantiorem existimet*] Beza vertit; *ex animi submissione alii alios sibi existimantes praecellere*. Tremellius: *Unusquisque proximum suum tanquam præstantiorem se reputet.*

3 *Glorietur autem, &c.*] Iisdem verbis Jacobi locum c. 1. v. 9. 10. vertit Tremellius. Beza habet: *Porro frater, qui est humilis conditionis, glorietur in sublimitate sua: qui vero est dives in submissione sui.*

4 *Inter Christianos*] Redit hic Apostolus, ait Beza in hunc locum, ad institutum repetita propositione: exsultandum esse in cruce, utpote quæ nos non deprimat, sed attollat. Antequam autem concludat, tradit doctrinam superiori oppositam, quomodo videlicet prosperis rebus (ut, quum omnium rerum copia suppetit) sit utendum: ita nimirum, ut nemo idcirco sibi placeat, sed eo magis sit ab omni fastu alienus.

Christum, qui eam mentem inspirarit divitibus. LE. Sed interim dives ille modestiæ laudem habet. HI. Fortasse; sed non ideo protinus ταπείνωσις significat *modestiam*. Sunt enim, qui venantes laudem ab hominibus, multa [1] pauperibus erogant. Quin potius uterque modestus est, si modo adsit sincere pietas: dives, dum non gravatur ob Christum æquari pauperi; pauper, dum ob honorem sibi habitum non insolescit, sed Christo gratias agens in illo gloriatur. Illud extra controversiam est, ταπείνωσιν in divinis libris frequentissime usurpari pro *demissione*, sive *dejectione*, quæ fit per afflictionem, aut conditionis infirmitatem. Ita Paul. ad Phil. III. *Reformabit corpus humilitatis nostræ*, [2] ταπεινώσεως. Item Psal. IX. *Vide humilitatem de inimicis meis*, ταπείνωσιν. Rursum CXVIII. *Hæc me consolata est in humilitate mea*, ἐν ταπεινώσει, nimirum in afflictione. Hujus generis loca sunt complura, quæ longum sit heic referre. Quemadmodum igitur μεταφορικῶς ταπεινὸς dici posset ὁ ταπεινόφρων, qui modesto sit animo, minimeque elato: ita nihil prodigii fuerit, si quis ταπείνωσιν dicat ταπεινοφροσύνην· nos de scripturæ usu loquimur. Cæterum, qui contendunt, in cantico Mariæ ταπείνωσιν sonare *modestiam animi*, quin eadem opera sic interpretantur, quod legimus Genes. XXIX. *Vidit Dominus humilitatem meam*, ταπείνωσιν Lia non jactat suam modestiam, sed, quod ob deformitatem minus esset cordi marito, humilitatem appellat. Eundem ad modum Deuteronomii cap. XXVI. *Et respexit humilitatem, & laborem, atque angustiam*. An non heic ταπείνωσιν appellat *afflictionem*? LE. Unde igitur istis in mentem incidit, ut *humilitatem* in Cantico interpretentur *animi modestiam*? HI. Nihil aliud video causæ, nisi quod multi Theo-

1 *Pauperibus*] Quales tempore Christi Pharisæi & hypocritæ, de quibus Matth. 6. vers. 2. *Itaque, quum præstabis eleemosynam, ne curato buccina cani coram te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis & plateis, ut gloriam consequantur ab hominibus, amen dico vobis, retulerunt mercedem suam.*

2 Ταπεινώσεως] Beza vertit; *Transfigurabit corpus nostrum humile.* Tremellius: *Transmutabit corpus humilitatis nostræ.*

3 *Lesbia*

Theologi neglexerint & linguarum peritiam, & Latini sermonis studium, unà cum priscis ecclesiæ doctoribus, qui sine hisce præsidiis ad plenum intelligi non queunt: præterea quod difficillimum sit revellere, si quid penitus insederit animo. Porro videas, quosdam tantum scholasticis placitis tribuere, ut malint ad ea detorquere scripturam, quam ad scripturæ regulam opiniones humanas corrigere. LE. At istuc absurdius est, quam quod narrant de [1] regula Lesbia. HI. [2] Beda monachus, non admodum gravis auctor, quoties ab alienis recedit vestigiis, ex [3] occasione dictæ humilitatis meminit de superbia. At [4] Theophylactus scriptor Græcus, qui sua fere ex [5] probatissimis Græciæ scriptoribus hausit, negat, heic ταπείνωσιν accipi posse [6] pro virtute. LE. Ad istud probandum quid opus est auctoritate, cum ipse sensus communis respuat eam interpretationem, HI. Recte dixisti. Nam, cum *modestia* sit quodammodo [7] colophon ac tutatrix omnium virtutum; immodestia est, si quis eam de se prædicet. Fatemur quidem, in sanctissima Virgine virtutem hanc fuisse summam & incomparabilem; (Christum semper excipio;) sed hoc ipso ob modestiam

1 *Lesbia regula agetur*] Belg. *Men sal niet nauw sien*] Quoties præpostere, non ad rationem factum, sed ratio ad factum accommodatur. Et cum lex moribus applicatur, non mores ad legem emendantur. Aut quoties princeps se moribus populi accommodat; cum contra conveniat, plebem ad principis arbitrium vitam instituere; si modo princeps ipse ad honesti regulam ac scopum respiciat.

2 *Beda monachus*] Ob vitæ modestiam *venerabilis Beda* dictus, natione Britannus, claruit sub Joanne VI. Pontifice, pro barbarie istius sæculi Græce Latineque sic satis eruditus.

3 *Occasione*] Inter alia monumenta etiam reliquit Beda Commentationes in Lucam: eas in Euangelii 1. cap. v. 48. taxat hic Erasmus.

4 *Theophylactus*] Archiepiscopus Bulgariæ recentior inter Græcos Theologos, & succinctæ dictionis stylo familiarior: doctus satis pro sæculo illo, in quo vixit.

5 *Probatissimis Græciæ*] Sic est: quæ non absque discentium fastidio prolixe tradiderant, ille collectis undiquaque floribus in compendium contraxit. Inprimis tamen ex Chrysostomo tanquam aureo fonte maxime aureas hausit interpretationes: ita ut in explanandis Euangeliis compresse protulerit, quod ille sinuosis voluminibus explicaverat.

6 *Pro virtute*] Verba ejus sic sonant: *Virgo certior reddita de cætu, glorificat Deum, illi miraculum attribuens, non sibi. Ille enim, dixit, respexit in me humilem, non ego ad illum respexi. Ille me prosequutus est misericordia, ego illum non quæsivi.*

7 *Colophon*] Finis, perfectio.

destiam laudabilior est, quod eam ipsa non laudat, sed agnoscens suæ conditionis humilitatem, mysterii magnitudinem adscribit misericordiæ divinæ. Maria, inquiunt, per modestiam meruit fieri mater Dei. Donemus, hoc aliqua ex parte verum esse: verum quæ tandem modestiæ species est, puellam hoc de se prædicare? LE. Quin & ipse cantici tenor declarat, illam de sua indignitate loqui; eoque sic orditur: *magnificat anima mea Dominum.* At, qui dicit, merui fieri mater Dei per modestiam, se magnificat, non Dominum. Mox subjicitur: *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Ecce*, significat rem subitam & inexspectatam. Non exspectat autem summum honorem, qui se nullo honore dignum judicat. Nec felicitas dicitur, si contingat, quod meritis debebatur. Flaccus enim negat, se hoc nomine felicem appellandum, quod à Mecœnate in amicorum numerum adoptatus esset. HI. Quam ob rem? LE. Quia judicio fuit adscitus, non gratuito favore. Mecœnas hoc illi tribuit, quod ejus virtutibus deberi judicarat. HI. Eodem pertinet, quod sequitur, [1] *Quia fecit mihi magna, qui potens est*, & *sanctum nomen ejus.* Non dixit, fecit mihi magna, quia me dignam judicavit, sed, *quia potens est*, & facit, quæcunque vult, & ex indignis facit suo favore dignos; & ideo sanctum nomen ejus: *sanctum* dixit gloriosum. Quantum autem nostris meritis arrogamus, tantum detrahimus divini nominis gloriæ: Nam juxta Paulum illius potentia per nostram imbecillitatem perficitur. Mox in [2] eo versu, *Deposuit potentes de sede, & exaltavit humiles*; non est ταπεινόφρονας, sed ταπεινὰς, hoc est *contemtos* juxta mundum; ut opponatur *potentibus.* Hunc versiculum juxta Propheticæ eloquutionis morem declarat sequens, *Esurientes implevit bonis, & divites dimisit inanes.* Quos modo di-

xerat

1 *Quia fecit mihi, &c.*] Vide apud Lucam c. 1. v. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. & Commentationes Marlorati aliorumque in idem Canticum Mariæ.

2 *Eo versu*] Exstat locus 2 Cor. 12. vers. 9.

3 *Dela-*

xerat *humiles*, heic appellat *esurientes*, hoc eſt, tenues: quos modo *potentes*, heic *divites* vocat. Proximo verſu fit mentio miſericordiæ, ſeſe per omneis orbis nationes profundentis. In extremo verſu prædicat fidem Dei in promiſſis, *Sicut locutus eſt*, *&c.* Toto cantico prædicatur gloria, hoc eſt, potentia, bonitas, & veritas Dei: nulla eſt meritorum mentio. LE. Sed, ut potentiam ac divitias comitatur ſuperbia, ita paupertas docet modeſtiam. HI. Non equidem inficior, iſtuc interdum accidere; ſed videas plerumque pauperes arrogantiſſimos: ſi negas, objiciam Merdardos multos. Verum demus eſſe,quod non eſt perpetuum: non jam agitur,qualis fuerit ſacratiſſima Jeſu mater, ſed qualia de ſe prædicarit in hoc cantico. LE. Demiror iſtorum pervicaciam, qui toties moniti, frequenter etiam irriſi, non reſipiſcant. HI. Quoties moniti ſunt, [1] *declamationem* eſſe ficti thematis tractationem, ad exercendam dictionis facultatem adhiberi ſolitam; & tamen iſtis *declamatio* nihil aliud eſt, quam ſacra concio. Quoties inclamatum eſt illis, *cœlibem eſſe*, quiſquis uxorem non habet, etiamſi [2] ſexcentas alat concubinas: & tamen *cœlibatus* iſtis nihil aliud eſt, quam continentia & caſtitas. Idem uſu venit de *humilitate*, aliiſque ſimilibus quamplurimis. LE. Unde ſtupor tam pertinax? HI. De Merdardis reſpondeo. Non dederunt à puero operam litteris; nec eſt illis præceptorum aut librorum copia, &, ſi quid iſtiuſmodi facultatis obtigit, malunt abdomini impendere. Sacroſanctam illam veſtem exiſtimant abunde ſufficere & ad pietatis & ad eruditionis opinionem. Poſtremo putant, nonnullam eſſe religionis par-

1 *Declamationem*] Calepino definiente, *declamatio* eſt domeſtica exercitatio ſeu ſcholaſtica, qua futuri Oratores ſeriis cauſis ſolent præludere parandæ eloquentiæ cauſa vel locupletandæ. Solebant enim cauſas acturi domi prius præmeditari ea, quæ in foro eſſent dicturi. Pueris quoque in ludis ficta quædam themata ſolebant præſcribi, quibus ſe præexercerent, & ad eloquentiam viam ſternerent.

2 *Sexcentas alat*] Imo perfricta fronte affirmant Pontificii, ſatius eſſe, clerum ſuum meretricibus operam dare, quam matrimonii vinculis innecti.

partem, si cum suo [1] Francisco ne Latine quidem loqui sciant. Le. Profecto plurimos novi, qui ista ex parte belle referant instituti sui principem, qui *caperonem* dixit pro galero, opinor & [2] *vestimentibus* pro vestibus. At Franciscus constanter recusavit presbyteri honorem; quod idem, opinor, fecit Benedictus & Dominicus. Nunc isti [3] cum suis vestimentibus non abhorrent a galero [4] Cardinalicio. Hi. Quid ais? imo ne à corona quidem triplici. at humiles illi pauperis Francisci filii porrigunt calceos suos summis [5] orbis monarchis osculandos. Le. Jam, si fuisset facta vilitatis mentio, quid erat piaculi? Hi. Nihil, si *vilem* intelligas, qui parvo æstimatur apud homines, aut qui sibi videtur contemtibilis. Sed quid opus excusare, quod dictum non est? Le. Non puduit Merdardum ad istum mentiri modum? idque in fano tam celebri, in frequentissima monarcharum synodo, coram tot eruditis viris, quorum plerique Erasmicas lucubrationes evolverant? Hi. Puduit, ais? Imo sibi visus est scurra [6] rem palmariam ac triumpho dignam facere. Hoc est quartum Merdardorum votum, longe tribus

1 *Francisco*] Franciscus enim homo plane idiota, nec Latine nec Græce callebat. Ejus stuporem indicat Buchananus:

Quod quamvis asinis membrosior omnibus esset,
Et Venerem in nulla perdomuisset equa:
Tot tamen haud multis multos genuisset in annis,
Quot nec umbriferis Manala celsa jugis.

2 *Vestimentibus*] De Monachorum Barbarie, præcipue superioribus sæculis testantur hodieque literaria monumenta, tot mendaciis, tot solœcismis, tot Barbarismis & putidis nugis referta; ut mirum sit, quod non interierint, simulac nata essent. Sed carbones hos pro thesauris accurate in monasteriis reservarunt Monachi, ut moverent risum ævo cordatiori.

3 *Cum suis*] Vide de Francisco, Benedicto, Dominico honorem presbyteri recusantibus Rodolphum Hospinianum.

4 *Cardinalicio*] Sic est, non enim ex Franciscanis, Dominicanis & Benedictinis Episcopi & Cardinales modo creantur, sed & ipsi Pontifices. Ita inter alios Clemens sextus professione Benedictinus erat, ut & Urbanus V. Alexander V. Franciscanus, ut & Sixtus IV. Benedictus XI. Dominicanus.

5 *Orbis monarchis*] Imo honoris loco exhibetur, si monarchis osculo contingere liceat sacerrimos Antichristi pedes.

6 *Rem palmariam, &c. dignam*] Palmarium facinus apud Terent. pro insigni, ac quod triumpho ac palma dignum: vel quod in palma est, hoc est, in laude.

1 *Illis*

bus [1] illis religiosius, *Nibil omnino pudere.* Le. Istius profecto plerique sunt observantissimi. Hi. Nec erat simplex mendacium. Primum Mariæ canticum, ut est à Luca scriptum, manet intactum. Quî vero corrigere dicitur, qui nihil mutat? Deinde vox *humilitatis* inmutata non est; nec ulla usquam vilitatis mentio. Postremo non corrigit canticum, qui bona fide reddit, quod scripsit Lucas, sed explicat. Le. Video triplex mendacium effronte scurra dignum. Hi. Mane: Nondum audisti, quod est omnium impudentissimum. Le. Etiamne amplius? Hi Vociferabatur, doctorem illum asinum fuisse principem, auctorem & antesignanum universi tumultus, quo nunc concutitur orbis Christianus. Le. Quid ais? Hi. Huic imputandum, quod tot sectis disscinditur ecclesia, quod sacerdotes spoliantur decimis, quod contemnuntur episcopi; quod sacrosanctæ Pontificis majestati passim oppeditur; quod agricolæ, vetus [2] gygantum exemplum instaurarunt. Le. Ista publicitus? Hi. Magnis clamoribus. Le. Atqui longe secus existimant, qui Erasmi libros attentius introspiciunt. Horum plurimi fatentur, se ex illius lucubrationibus hausisse veræ pietatis semina. Totum hoc incendium per monachos ortum; per eosdem huc usque incanduit, quod non aliter nunc quoque conantur exstinguere, quam si [3] oleum, quod

1 *Illis religiosius*] Tria vota Monachorum perpetua castitas, cæca obedientia & voluntaria paupertas: quartum addit autor votum nempe impudentiæ.

2 *Gygantum*] Designat bellum Rusticorum in Suevia circa annum vigesimum octavum sæculi decimi quinti. Id hoc modo describit Joannes Cluverus: Teterrimam notam prædicationi Euangelii inussit rusticorum rabies, qui ejus prætextu omnia libera esse debere contendebant, arreptaque occasione à servitiis; quibus à plerisque Magistratibus premebantur, confluebant in Sueviam armati, nihil non vi expressuri à principibus. Lutherus eos revocare à seditione conatus, cum insanabiles comperisset; acri scripto damnavit eorum insaniam. Illi tremendo Dei judicio conglobati, pellunt nobiles, arces diruunt, resistentes quoscunque, rabidorum instar canum, laniant. Sed à Sueviæ fœderatæ Duce Truxesio, cæsi sunt ad Ulmam, inde in Franconia & passim ad quinquaginta millia; autor lento igni assatus est. De Gygantum autem bello deos cœlo depellere conantium videantur Poëtarum fabulæ.

3 *Oleum addere camino*] Pro eo, quod est, malo fomentum ac veluti alimoniam suppeditare, quo magis ac magis augescat. Belg. *Pock in't vier.*

quod ajunt, addant camino. Hi. Vides, [1] ὡς κάκιστον θηρίον ἐστὶν ἡ γαστήρ. Le. [2] Rem acu tetigisti. Illi nimirum expedit, in populo Christiano superstitionis esse quam plurimum, pietatis quam minimum. Sed quid concio? ferebatne Cumanum asinum, tam insolenter rudentem è suggesto? Hi. Quidam mirabantur, quid accidisset homini. Qui [3] stomachi erant impatientioris, surgebant, atque è templo abibant, submurmurantes, *Venimus huc, audituri laudes divæ Virginis, & hic temulentus nobis evomit meras* [4] *sycophantias*. In his erant etiam non paucæ mulieres. Le. Atqui solet hoc genus mire deditum esse isti sodalitio. Hi. Vera prædicas; sed cœperunt & fœminæ sapere. Eruditi, quotquot aderant, plerique ringi, nonnulli etiam subsibilare. Le. Non curat asinus sibila; oportuit talem [5] rabulam putribus ovis aut ruderibus è suggesto deturbare. Hi. Non deerant, qui hoc illo dignum existimarent; sed cohibebat illos loci reverentia. Le. Sed loci religio non debet his opitulari, qui locum scelere profanarunt, veluti, qui in templi septis occidunt hominem, non æquum est, ut illic habeant [6] asylum: itidem, qui in sacris concionibus & loci religione, & populi patientia stolide abutitur, huic non oportet esse præsidio, quod ipse sua temeritate profanavit. Laudatus est à priscis ille, qui eum non habuit pro Consule, cui ipse non esset Senator: nec par

1 Ὡς κάκιστον, &c.] Id est, *ut pessima bestia est venter*. Et illos, qui alioquin omnia ventris gratia faciunt, lingua abutentes, Græci γλωσσογάστορας appellant.

2 *Rem acu tetigisti*] Adagium hoc, de quo alias fusius, non inficete his verbis Belgæ exprimunt: *Ghy hebt de Spycker op sijn hooft geslagen*.

3 *Stomachi erant*] Stomachi impatientioris dicitur, qui seipsum difficulter coërcet, quin in iram erumpat. Hinc & stomachari pro indignari.

4 *Sycophantias*] Συκοφαντία mendacium, calumnia, *Sycophanta* proprie delator eorum, qui ficos ex Attica exportabant.

5 *Rabula*] Qui clamosa & verbosa eum acrimonia causas forenses agit, à rabie vel radendo sic dictus.

6 *Asylum*] Ἄσυλα loca inviolabilia & consecrationis lege tuta à direptione, ex quibus nefas reum rapere: hinc & nomen, nempe ab α privato & συλάω rapio. Deus apud Israëlitas asyla instituerat, sed quam longe diversa à nostris & præcipue Pontificiorum: quorum singula templa tuta receptacula sunt homicidarum & latronum.

1 Si

par eſt, ut populus eum habeat pro Ecclesiaſta, cui ipſe non eſt concio. HI. Metuunt fulmen epiſcoporum: [1] *Si quis inſtigante diabolo, &c.* noſti legem, LE. Sed prius in tales rabulas epiſcopi debebant [2] vibrare fulmen. HI. Metuunt & illi. LE. Quos? HI. Illos ipſos rabulas. LE. Quam ob rem? HI. Ob hoc ipſum, quod rabulæ ſunt. LE. Apoſtoli non metuebant regum & præſidum minas; & iſti metuunt unum mendicum? HI. Sed ob iſtuc ipſum magis formidandi, quod mendici ſunt: quod eripiatur, non habent, quo lædant, habent. Abi tu, ſodes, [3] ad veſparum aut crabronum nidum aliquem, & unamquamlibet ex illis digito continge; ea res ſi tibi bene ſucceſſerit, redito ad me, & epiſcopos ignavos appellato, qui refugiant unum mendicum irritare. Romanum pontificem nonne potentiſſimi [4] Chriſtianæ ditionis monarchæ reverentur, fortaſſis & metuunt? LE. Nec mirum: eſt enim Chriſti [5] vicarius HI. At [6] Alexander ſextus, vir nec ſtultus [7] nec indoctus, fertur ita loqui ſolitus, ſe malle è ſummis monarchis aliquot offendere, quam unum quemlibet fraterculum ex ordine mendicantium. LE. Omitte pontifices. Cum iſtius ſcele-

1 *Si quis, &c.*] Canon eſt in Decretis, quo excommunicantur, qui in Monachos & ſacerdotes manus injecerint.

2 *Vibrare fulmen*] Fulmen nempe excommunicationis.

3 *Ad veſparum & crabronum, &c.*] Hinc dicimus *Irritare crabrones*, hoc eſt eos provocare, qui commoti plurimum tibi obfuerint. Eſt autem crabro inſecti genus, affine veſpis, pertinaciſſimum, aculeoque peſtilentiſſimo. Belg. *Een horſele.*

4 *Chriſtianæ*] Secundum Paulinum vaticinium, 2 Theſſ. 2. verſ. 3. 4. *Homo ille peccati, filius ille perditionis, ſeſe opponens ille, & efferens ſupra quicquid dicitur Deus aut numen: adeo ut in templo Dei tanquam Deus ſedeat præ ſe ferens, ſe eſſe Deum.*

5 *Vicarius*] Nihil minus, non enim Scriptura ullum *vicarium* agnoſcit, ſed *Antichriſtus* eſt, ipſo Pontifice Romano Gregorio I. teſte: Ego, ait ille, fidenter dico, quia, quiſquis ſe univerſalem ſacerdotem vocat, vel vocari deſiderat, in elatione ſua *Antichriſtum* præcurrit.

6 *Alexander ſextus*] Erat natione Hiſpanus, patria Valentinus, Rodericus Borgia ante nominatus, Calixti Papæ tertii ex ſorore nepos (ſi non ſpurius) nonnullorum Cardinalium opera Pontificatum adeptus.

7 *Nec indoctus*] Ex epitaphio, quod ipſi ſcripſit Sannazarius mores & vitam ſceleſtiſſimi hujus nebulonis eſt cognoſcere. Ita habet:

Sævitia, inſidiæ, rabies, furor, ira, libido,
Sanguinis & diri ſpongia, dira ſitis,
Sextus Alexander jaceo, hic jam libera gaude
Roma: tibi quoniam mors mea vita fuit.

1 *Tum*

ſceleris rumor ad aures principum, qui[1] tum Auguſtæ erant, dimanaſſet, non eſt ſumptum de homine ſupplicium? HI. Indigne tulerunt omnes, ſed præcipue[2] Rex Ferdinandus, & hujus[3] ſoror Maria, fœminarum hujus ſæculi decus Bernardus Cardinalis Tridentinus, [4] Balthaſar Epiſcopus Conſtantienſis: objurgatus eſt graviter eccleſiaſtes, ſed à nullo acrius, quam à Joanne [5] Fabro Epiſcopo Viennenſi. LE. Quid objurgatio? aſinus non ſentit, niſi fuſtem. HI. Præſertim, ſi in ventrem ingeras. Sed quid illi ſtolido feciſſent principes, longe gravioribus curis occupati? LE. Certe ſubmoviſſent à concionandi munere, & ſuam illi benignitatem ſubſtraxiſſent. HI. At artifex ille pus ſuum in ipſam concilii diſſolutionem diſtulerat, cum jam alioqui foret abeundum. LE. Iſto quidem pacto dicuntur abire cacodæmones, ingenti fœtore relicto. HI. Itaque dimiſſus eſt à rege Ferdinando, ſed bene paſtus. Nam objurgatio ne tantillum quidem detraxit hominis obeſitati. LE. Franciſcus dicitur [6] concionatus ſororibus avibus; iſte dignus videtur, qui concionetur fratribus aſinis ac ſuibus. Sed quo ſe contulit? HI. Quò niſi ad ſuos gregales, à quibus ex-

1 *Tum Auguſtæ*] Paulo ante Auguſtæ deſcriptionem, & conventus, quem Carolus V. ob res in Germania turbatas ibidem indixerat, dedimus.

2 *Rex Ferdinandus*] Anno vigeſimo ſeptimo ſæculi decimi quinti in locum Ludovici Rex Hungariæ & Bohemiæ factus, & quadriennio poſt etiam Romanorum. Tandem anno quinquageſimo quinto ipſum imperium à fratre illi traditum.

3 *Soror Maria*] Maria hæc filia Philippi & Joannæ, ſoror Caroli V. & Ferdinandi, Ludovico Hungariæ Regi nupta, poſt mariti obitum Caroli nomine Provincias Belgicas viginti quatuor annos ſumma cum laude rexit.

4 *Balthaſar Epiſcopus*] Fuit hic Balthaſar in ordine ſeptuageſimus ſextus epiſcopus Conſtantienſis, præfuitque menſes quindecim: exceſſit Treviti. Conſtantia autem quibuſdam à Conſtantio Conſtantini patre, aliis ab ejus filia ſic dicta, ſita inter Acronium & Venetum lacum.

5 *Fabro Epiſcopo*] Erat hic Joannes Faber ex Leukirch, natione Suevus, Epiſcopus Viennenſis nonus, Ferdinandi Regis Confeſſarius promotus ad epiſcopatum anno 1531. obiit anno 1541. Vienna autem ad Danubii ripam dexteram ſita, Ptolemæo Juliobona, totius Germaniæ adverſus Turcas propugnaculum.

6 *Concionatus*] Ita narrant, ut ante dictum, vitæ Franciſci ſcriptores: addentes & illud miraculum, quod nempe poſt reverenter auditam concionem à Franciſco cum benedictione dimiſſæ, in quatuor mundi partes gratiſſimis concentibus ſunt diſperſæ: ut indicarent, novam ipſius ſectam per totum orbem ſimiliter diſperſum iri.

1 Na-

exceptus eſt ovatione ob rem ſtrenue feliciterque geſtam, & inter pocula, pro, Io triumphe, cantatum eſt, *Te Deum laudamus*. LE. Digniſſimus eſt iſte Merdardus, qui funem in collo geſtet potius, quam in lumbis. Sed quid imprecemur iſti ſtolido gregi, qui tales fovet pecudes? HI. Vix invenias, quod illis impreceris malum gravius, quam ipſi acceſſunt ſibi. Siquidem his rationibus maxime traducunt ſeſe, & in honorem omnium conjiciunt odium efficacius, quam quiſquam poſſit hoſtis. Sed non eſt Chriſtianæ mentis cuiquam imprecari male; illud potius optandum, ut clementiſſimus rerum formator & reformator (qui ex [1] Nabuchodonoſor homine fecit bovem, & rurſus ex bove fecit hominem, quique aſinæ [2] Balaami dedit hominis linguam) omnes Merdardi ſimiles vertat in melius, detque illis & mentem, & linguam viris Euangelicis dignam.

1 *Nabuchodonoſor*] Idem & Nebucadnezar, id eſt, prophetans *iſtiuſmodi anguſtias*, potentiſſimus Rex Babylonis: Vide de eo Dan. 4. & Joſephum Antiquit. lib. 10. cap. 11.

2 *Balaami*] Idem & *Bileam*, id eſt; confuſus populus, ariolus filius Behor ſeu Boſor. Vide Num. 22. v. 5. Deut. 23. verſ. 4. 5. Ioſ. 24. verſ. 9. 10.

PHILODOXUS.

[1] PHILODOXUS, SYMBULUS.

PH. Felix auſpicium interpretor occurſum tuum, Symbule. SY. Utinam ſit aliquid, Philodoxe, in quo tibi queam eſſe felix! PH. Quid auſpicatius, quam ſi quis deus occurrat homini? SY. Equidem nihil iſtoc exiſtimarem auſpicatius, etiamſi ſexcentæ volitent [2] noctuæ. Sed quem mihi narras deum? PH. Te, inquam, Symbule? SY. Mene? PH. Te plane. SY. Ego deos cacantes nunquam feci pili. PH. Si non fallit [3] proverbium, deum eſſe, quiſquis juvat

1 *Philodoxus*] Amator gloriæ, qui famam venatur. *Symbulus*, conſiliarius. Gr. σύμβουλος.

2 *Noctuæ*] Noctuæ volatus apud Athenienſes felix & bene ominatus fuit.

3 *Proverbium*] *Homo homini Deus.* Antiquitas enim nihil aliud exiſtimabat eſſe *Deum*, quam prodeſſe mortalibus: unde factum, ut & hominibus *Dei* vocabulum attributum ſit.

I Cato.

juvat mortalem, tu mihi deus eſſe potes. SY. De fide proverbii viderint alii; ego certe perquam lubens amico profuero, ſi queam. PH. Non eſt, quod metuas, Symbule; haud peto mutuum. ſacra res eſt conſilium; eo tantum me juva. SY. Atqui iſtuc ipſum eſt petere mutuum, quandoquidem hoc officii genus inter amicos ultro citroque commeare debet, quemadmodum & [1] cætera omnia. Sed quid eſt rei, in quo meum deſideras conſilium? PH. Piget obſcuritatis; cuperem eſſe celebris. commonſtra viam. SY. En tibi compendiariam. Imitare [2] Eroſtratum, qui incendit templum Dianæ; aut huic ſimillimum [3] Zoilum, qui laceravit Homerum; aut aliud aliquod facinus memorabile deſigna, & [4] ἀοίδιμος eris cum [5] Cercopibus ac Neronibus. PH. Famam ex ſcelere parent alii; ego nomen ambio rumoris honeſti. SY. Talem igitur te præſta, qualis optas prædicari. PH. At multis, egregia virtute præditis, non contingit nominis celebritas. SY. Iſtuc an verum ſit, neſcio: attamen, ſi id eveniat,

1 *Catera*] Secundum illud, Amicorum omnia ſunt communia.

2 *Eroſtratum*] Eroſtratus nebulo ſceleſtiſſimus, qui, cum nomen ſibi comparare neſciret virtute, abominabili facinore id conſequi tentabat. Incendit ergo Dianæ templum, ratus, hoc pacto nomen ſuum hiſtoriis inſertum iri: quamquam autem Græciæ civitates unanimiter caverant, ne quis idem nomen annalibus inferret, palam nihilominus factum eſt. Erat Epheſinæ Dianæ templum inter ſeptem orbis miracula: ubi & ab Ethnicis celebratur magno honore Dianæ ſimulachrum cœlo elapſum, ut iidem tradebant.

3 *Zoilus*] Zoilus ſophiſta Homerum libris adverſus eum ſcriptis lacerare eſt auſus: unde ὁμηρομάστιγος cognomen accepit. Librum ſuum Ptolemæo Regi obtulit. In Græciam autem reverſus de Scironiis ſaxis præceps datus. In eundem ita Ovidius:

Ingenio magni livor detrectat Homeri;
Quiſquis es ex illo, Zoile, nomen habes.

4 Α᾽οίδιμος, &c.] Id eſt, celebratus, is proprie, qui decantatur paſſim. *Cercopes* autem fratres fuere improbitate & malitia celeberrimi. Lege proverbium, *Vide, ne in Melampygum incidas.* Belg. *Siet, dat ghy niet te kloppenburgh komt.* In laſcivos & injurioſos homines quadrat. Eſt autem comminantis, ne quando incidant in eum, qui malefactorum pœnas de iis ſumat. Porro Melampygus Græcis ſignificat eum, qui nigro ſit podice; quo quidem cognomento notatus eſt Hercules; & fortes ac ſtrenuos μελαμπύγους vocare conſueverunt.

5 *Cercopibus*] Hinc proverb. *Cercopum cœtus.* De conciliabulo conventuque verſurorum & improborum hominum. Narrant enim, Cercopes quoſdam Epheſi fuiſſe, notæ fraudulentiæ viros; qui ſuis dolis conati ſunt ipſi etiam Jovi imponere.

1 *Ariſti-*

eveniat, quod ais, ipsa virtus abunde magnum sui præmium est. PH. Vera prædicas, planeque philosophice. Verumtamen, ut sunt res humanæ, mihi videtur gloria præcipuum quoddam ornamentum esse virtutis; quæ non aliter gaudet agnosci, quam sol amat lucere, vel ob hoc ipsum, ut & prosit quam plurimis, & quam plurimos ad sui pelliceat æmulationem. Postremo non video, quam possessionem speciosiorem parentes liberis suis relinquere possint, quam honesti nominis immortalem memoriam. SY. Ut video, gloriam expetis virtute partam. PH. Scilicet. SY. Proinde tibi propone litteris omnium celebratos, [1] Aristidem, [2] Phocionem, [3] Socratem, [4] Epaminondam, [5] Scipionem Africanum, [5] Catones, Seniorem & Uticensem, [7] M. Brutum, & horum similes, qui belli domique de Republica quam optime mereri studuerunt. Heic est enim feracissimus gloriæ campus. PH. Verum inter istos celebres Aristides [8] ostracismo jussus est solum vertere; [2] Phocion & [10] Socrates biberunt

1 *Aristidem*] Atistides Lysimachi filius, Themistocli æqualis, cum quo de principatu contendit, cognomento *Justus*.

2 *Phocionem*] De Phocione ita Nepos: Phocio Atheniensis etsi sæpe exercitibus præfuit, summosque magistratus cepit, tamen multo ejus notior integritas est vitæ, quam rei militaris labor. Cognomento *bonus* dictus.

3 *Socratem*] Soctates Sophronici statuarii & Phanaretæ obstetricis filius, Philosophus Atheniensis, vir inter Ethnicos optimus, si quisquam.

4 *Epaminondam*] Erat hic Polymi filius, Thebanus.

5 *Scipionem Africanum*] Dictus est autem *Africanus*, quod bello Punico in Hispania victor, Africam adortus, Carthaginem vectigalem fecit, & Annibalem vicit.

6 *Catones*] Senior idem & Major respectu Minoris, nempe Uticensis, cui cognomen ab Utica civitate Africæ, ubi post Pharsalicam cladem reliquias Pompejani exercitus contraxit, & tandem sibi manus intulit.

7 *M. Brutum*] Est hic M. Brutus Porciæ Catonis filiæ maritus, unus ex Cæsaris Dictatoris interfectoribus.

8 *Ostracismus*] Talis ex urbe dimissio, quæ fiebat à populo, missis in urnam testulis. Athenis enim is mos erat, ut per decennium il cogerentur abesse ab urbe, quorum potentia & gratia & opes suspectæ erant, siquidem eos sex millibus aut majore numero testularum damnari contigisset: infrà illum numerum damnati non cogebantur abire. Testulæ illæ erant loco calculorum, quibus suffragium testabantur.

9 *Phocion*] Idem testatur Nepos, nempe de Phocione, more Atheniensium (agebant illi hoc cicura) supplicium publice sumtum. Et subjungit: In hoc tantum fuit odium multitudinis, ut nemo ausus sit eum liber sepelire. Itaque à servis sepultus est.

10 *Socrates*] Accusatus erat Socrates ab Anyto, Melito & Lycone, quod de

berunt cicutam; [1] Epaminondas capitis eſt poſtulatus, quemadmodum & [2] Scipio: Cato ſenior quadragies reus cauſſam dixit; Uticenſis ſibi mortem conſcivit; itidem [3] Brutus. Ego gloriam optarem, nulla invidia contaminatam SY. At iſtuc ne Herculi quidem filio conceſſit Jupiter. Nam poſt tot monſtra virtute domita, cum [4] excetra fuit extremum certamen, idque multo omnium pertinaciſſimum. PH. Ego [5] Herculi ſuos glorioſos labores nunquam invidebo, Eos demum felices duco, quibus obtigit honeſtum nomen, nulla invidia contaminatum. SY. Vis, ut video, ſuaviter vivere; eo metuis invidiam, nec id injuria, [6] κάκιϛον γάρ ἐϛι θηρίον. PH. Sic eſt. SY. Ergo [7] λάθε βιώσας PH. At iſtuc eſt mortuum eſſe, non vivere. SY. Intelligo, quid affectes. In ſole clariſſimo [8] verſari gaudes abſque umbra. PH. Iſtuc quidem fieri non poteſt. SY. At nihilo magis fieri poteſt, ut gloriam conſequaris, nulla contaminatam invidia. Recte facta ultro ſequitur gloria, gloriam comi-

Diis male ſentiret. Rogatus ergo à judicibus, qua pœna ſe dignum cenſeret: ut in Prytaneo ex publico alar, reſpondit. Hoc dicto exacerbari judiees ad bibendam cieutam damnarunt.

1 *Epaminondas*] Evaſit tamen Epaminondas, quippe non renuens capitis pœnam, modo hæc illi ſepulto aſſcriberentur à Thebanis; Epaminondas à Thebanis morte multatus eſt, quod eos coëgit apud Leuctram ſuperare Lacedæmonios, quos ante ſe Imperatorem nemo Bœotiorum auſus fuit adſpicere in acie: quodque uno prælio non ſolum Thebas ab interitu retraxit, ſed etiam univerſam Graciam in libertatem vindicavit. eoque res utrorumque perduxit, ut Thebani Spartam oppugnarent, Lacedæmonii ſatis haberent, ſi ſalvi eſſe poſſent: neque prius bellare deſtitit, quam Meſſene conſtituta urbem eorum obſidione clauſit. Hæc Nepos. Et ita abſolutus eſt Epaminondas.

2 *Scipio: Cato*] De Scipione & Catone conſule Latinos Hiſtoricos. Cato autem quadragies quidem, teſte Plinio lib. 7. cap. 27. cauſam dixit, ſed ſemper abſolutus.

3 *Brutus*] De morte Bruti hujus ita ſcribit Plutarchus: Srratoniem proxime aſſiſtere jubens, ſtricti gladii manubrium utraque manu ſuffulciens, in mucronem incubuit.

4 *Excetra*] Excetra hydra appellata eſt, quod uno capite abſciſſo, plura excreſcerent.

5 *Herculi ſuos*] Labores Herculis vulgo recenſentur triginta quatuor.

6 Κάκιϛον, &c.] Id eſt, Peſſima enim fera eſt.

7 Λάθε βιώσας] Id eſt, Sic vive, ut nemo te ſentiat vixiſſe. Juxta illud Senecæ: *Ætas per tacitum fluat. Sic cum tranſierint mei Nullo cum ſtrepitu dies, Plebejus moriar ſenex.*

8 *Verſari*] Ovidii verſus ſunt: *Utque comes radios per ſolis euntibus umbra eſt: Cum latet hic preſſus nubibus, illa fugit.*

1 *Seneca*

comitatur invidia. PH. Atqui posse gloriam absque invidia contingere, docet nos [1] senex ille Comicus; *Ita ut facillime sine invidia laudem* [2] *invenias, & amicos pares.* SY. Si ista laude contentus es, quam tulit Pamphilus adolescens obsequiis & morum commoditate, poteris eodem è loco petere rationes assequendi, quod expetis, unde decerpsisti sententiam. In omni re memento; [3] *Ne quid nimis.* sed tamen mediocriter omnia: esto facilis in perferendis aliorum moribus, ad leviora vitia connivens; ne sis præfractus, tuæque sententiæ nimium tenax, sed aliorum studiis temet accommoda: nulli lædas os, sed comem te præbeas omnibus. PH. Adolescentiæ favent plerique, nec magni negotii sit tum istam parare laudem: ego magnificum quoddam nominis decus optarim, quod per universum orbem resonet, quodque cum ætate semper fiat illústrius, atque à funere tandem clarius elucescat. SY. Equidem laudo generosam istam indolem tuam, Philodoxe. Cæterum, si cupis gloriam virtute partam, præcipua virtus est negligere gloriam: & summa laus est non ambire laudem, quæ magis sequitur fugientem. Videndum est igitur, ne, quo impensius ista ambis, hoc frustrere magis. PH. Non sum Stoicus [4] *ἀπαθὴς*, tangor humanis affectibus. SY. Si te profiteris hominem, nec ea recusas, quæ sunt humanæ sortis, cur ea venaris, quæ nec Deo contingunt? Nosti enim [5] Theocriticum illud non minus vere, quam scite dictum, *Jovem nec pluvium, nec serenum, placere omnibus.* PH. Non est for-

1 *Senex ille Comicus*] Verba sunt Simonis ad Sosiam Act. 1. Scen. 1. apud Terentium.

2 *Invenias*] Invenire & repetire, teste Mureto, ut apud Græcos εὑρεῖν, eleganter, ponuntur pro eo, quod est adipisci & lucrifacere.

3 *Ne quid nimis*] Modum in omnibus rebus servandum docet adagium, Et veteres μηδὲν ἄγαν tanti fecere, ut ad autorem Apollinem referrent. Vide superius annotata.

4 *Ἀπαθὴς*] Id est expers affectuum, Stoïci ita dicti à Stoa porticu, ubi Zeno autor sectæ Stoïcæ docebat, in virum sapientem ullos affectus cadere negabant. Vide Senecæ Tractatum de Constantia Sapientis, sive quod in Sapientem non cadit injuria.

5 *Theocriticum*] Est ille Poëta Syracusanus, Bucolicorum Scriptor, qui sub Ptolemæo Lagi filio viguit.

fortaſſis ignis abſque fumo; ſunt tamen [1] ἄκαπνα. Si non poteſt obtineri, quin aliqua livoris nubecula obſcuretur hominis gloria, arbitror tamen, eſſe rationes, quibus fiat, ut quam minimum invidiæ ſit admixtum. SY. Eas igitur tibi vis commonſtrari? PH. Percupio. SY. Modice virtutem exſere, & minus gravaberis invidia. PH. At gloria, niſi ſit inſignis, non eſt gloria. SY. Ecce tibi certiſſimam viam. Deſigna præclarum aliquod facinus, & morere, & citra invidiam celebraberis cum [2] Codris, [3] Menœceis, [4] Iphigeniis, [5] Curtiis ac [6] Deciis:

Paſcitur in vivis livor, poſt fata quieſcit.

PH. Equidem, ut ingenue, quod res eſt, fatear, cupio liberis ac nepotibus meis honeſti nominis hæreditatem relinquere: verum hujus rei fructum vivus apud vivos aliquandiu decerpere cupiam. SY. Age, non te ſuſpendam amplius. Certiſſima ad illuſtre nomen eſt via bene mereri, cum privatim de ſingulis, tum publicitus de univerſis. Id partim fit officiis, partim benignitate. Benignitas ſic temperanda eſt, ne cogaris ab aliis rapere, quod aliis ſuppedites. Nam ex hujuſmodi largitionibus plus odii naſcitur apud probos, quam favoris apud improbos. Porro ab improbis laudari infamia verius eſt, quam gloria. Ad hæc benignitatis fons largiendo exhauritur. Porro beneficentia, quæ conſtat officiis, fundum non habet: imo, quo largius hinc hauritur, hoc ſcatet uberius. At heic multæ res ſunt, quæ

&

1 *Ἄκαπνα*] Digna ſunt, quæ, dum cremantur, fumum non faciunt, ab α privat. particula & κάπνος, quod fumum ſignificat.

2 *Codris*] Codrus Athenienſium Rex nobiliſſimus, qui habitu mendici Peloponnenſes ad cædem ſuam jurgio inſtigavit, (acceperant enim hi ab oraculo reſponſum ita demum imperaturos, ſi hoſtium regem non occidiſſent) & morte ſua fidem oraculo fecit.

3 *Menœceis*] Menœceus nobilis adoleſcens Thebanus, qui pro patriæ ſalute ſe ipſum morti objecit apud Philoſtratum in imaginibus.

4 *Iphigeniis*] Iphigenia Agamemnonis & Clytæmneſtræ filia, Dianæ immolanda, quod pater apud Aulidem cervam interfeciſſet.

5 *Curtiis*] Marcus Curtius nobilis adoleſcens Romanns, qui ſe in ſpecum conſcenſo equo præcipitavit Romæ.

6 *Deciis*] Tres Decii ſe pro patriæ ſalute Diis Manibus devoverunt Pater bello Latino, Filius Hetruſco, Nepos eo, quod Pyrrhus pro Tarentinis geſſit.

1 For-

& invidiam mitigant, & famæ celebritatem illustrant, quas nemo sibi præstare valet, sed contingunt gratuito favore numinis:

Gratior est pulchro veniens è corpore virtus.

At [1] formam corporis sibi nemo largitur. Adfert [2] secum dignitatis plurimum generis claritudo. At hæc quoque fortunæ munus est. Idem sentiendum de divitiis, quæ recte factis partæ ab avis atque atavis ad nos devenerunt. Ne hoc quidem quisquam sibi præstat. Hujus generis sunt & ingenii dexteritas, ac dicendi gratia, lepos & comitas non adscita, sed ingenita. Postremo decorum quoddam arcanum atque etiam felicitas; cujus effectum in multis videmus quotidie, causam reddere nemo potest. At non frequenter conspicimus, eadem geri, dicive à diversis, & magnam inire gratiam, qui pejus gessit, dixitve, cum is, qui melius rem egerit, pro gratia referat odium. Hoc prisci quidam [3] ad genios referebant. Dicebant enim, in ea requemque fortunatum esse, ad quam natus esset: contra parum succedere, quod quis [4] invita Minerva, iratoque genio tentaret. PH. Heic igitur nullus est consilio locus? SY. Vix ullus: attamen, qui sagaces sunt, deprehendunt in pueris aut adolescentibus notas quasdam, quibus conjecturam facere liceat, ad quæ studia, quodve vitæ genus, quasve actiones sint idonei. Idem indicat in nobis arcanus quidam animi sensus, quo à quibusdam abhorremus, nulla evidente causa, ad quædam item miro impetu rapimur. Hinc est, quod alius feliciter tractat rem militarem; alius dexter est in negotiis politicis; alium dicas ad studia natum. Quamquam & in his mira varietas; nimirum tanta, quanta est functionum

1 *Formam*] Præterea etiam: *Forma bonum fragile est.*

2 *Secum dignitatis*] Certe non contemnendum ex nobili genere ortum ducere: Nihilominus tamen locum semper habet, *Et genus & proavos & quæ non fecimus ipsi, Vix ea nostra voco.*

3 *Ad Genios*] De Geniis fuse ante dictum.

4 *Invita Minerva*] Hoc est, refragante ingenio, repugnante natura, non favente cœlo. Horatius: *Tu nihil invitâ dices faciesve Minervâ.*

num diversitas. Alium natura genuit imperio, alium voluit esse fortem militem: cui plurimum indulsit, ei concessit, ut juxta Homerum pariter & bonus sit lancearius, & egregius dux. Itidem in rebus civilibus alius valet in consilio, alius in agendis causis excellit, alius obeundis legationibus & gaudet, & feliciter rem gerit. De studiorum varietate quid attinet dicere? Sunt, qui sic rapiantur ad institutum monasticum, nec ad quodvis, sed vel ad hoc, vel illud, ut vitam sibi putent acerbam, nisi, quod optant, assequantur. Sunt è diverso, qui mirum in modum abhorrent, ut mori ducant potius, quam fieri monachum: nec id odio faciunt, aut certa ratione, sed arcano quodam naturæ sensu. PH. Ista quidem in compluribus ita, ut narras, & comperi nonnunquam, & frequenter admiratus sum. SY. In his igitur bonis, quæ nobis gratuito largitur naturæ benignitas, multo minus orietur invidiæ; si fastus absit & ostentatio. Amabilior enim est forma, aut nobilitas, aut opulentia, aut facundia in his, qui se his bonis præcellere quasi nesciunt. Comitas autem & modestia nihil imminuunt hæc commoda, sed ut gratiam addunt, ita depellunt invidiam. Hæc autem comitas & morum suavitas oportet in omnibus vitæ actionibus sit perpetua, nisi prorsus repugnat Minerva. Nam frustra, ut opinor, tentaret [1] Xenocrates, quod successit Socrati ac Diogeni: frustra moliretur [2] Cato Censorius, quod [3] Lælium fecit gratiosum. Attamen [4] Demea ille Terentianus subito mutatus satis declaravit, quantum ad conciliandam benevolentiam habeat momenti, studiis & affectibus omnium obsecundare. Verum, quoties à recto receditur, jam & à

vera

1 *Xenocrates*] Chalcedonius Philosophus durus ac tetricus, & qui se moribus hominum accommodare non poterat, ob id à Platone jussus Gratiis sacrificare.

2 *Cato Censorius*] Est hic Porcius Cato cui à Censuræ dignitate Censorii cognomen inditum, homo severus & rigidus, unde & à Virgilio Æneid. 6. Inferorum judex constituitur.

3 *Lælium*] Lælius coætaneus Ciceronis & ejus familiaris, cui & librum de amicitia inscripsit.

4 *Demea ille*] Demea in Terentii Adelphis homo natura agrestis, austerus, durus, tenax, Micionis frater.

1 *Poly-*

vera gloria ad temporarium hominum favorem degeneratur. Cæterum, ea demum gloria perpetua est, quæ honesti radicibus nititur, à judicio rationis profecta. Nam affectus temporarios habent impetus; qui simul atque relanguerint, odisse cœpimus, quod ante vehementer arrisit; ac proinde plausus vertitur in sibilum, laus in vituperium. Cæterum, ut ingenium prorsus inverti non potest, ita potest aliqua ex parte corrigi. PH. Exspecto, quid dicas. SY. Qui natura blandior est, is cavere potest, ne, dum apud omnes gratiosus esse studet, deflectat ab honesto, neve, dum sese quibuslibet accommodat, [1] Polypum imitatus sibi parum constet. PH. Tales novi permultos lubricæ fidei & erubescendæ vanitatis. SY. Rursus, qui severiore sunt ingenio, dare operam oportet, ut sic affectent comitatem, ne, quod agunt, videatur simulatum; aut subinde ad naturam suam recurrant; pro laude geminum dedecus sibi comparaturi, & quod interdum rigidius agant, & quod sint inconstantes. Tantam enim vim habet constantia, ut, qui vitiosam nacti sunt naturam, tamen ob hoc ipsum levius ferantur, quod nusquam sunt sui dissimiles. Fucus autem, simulatque suboluit, etiam in benefactis gignit odium: porro, quod simulatum est, perpetuo latere non potest; aliquando erumpat oportet: quod ubi factum fuerit, semel evanescit omnis ille magnificus gloriæ fumus, atque etiam in fabulam vertitur. PH. Illud igitur, ut video, mones, à natura minimum, ab honesto minime recedendum esse. SY. Tenes, ad hæc scis, quidquid subito inclarescit, obnoxium esse invidiæ. Inde vox odiosa [2] νεοπλȣ́τȣ apud Græcos, apud Romanos novorum hominum cognomen, apud utrosque [3] terræ filiorum, & è cœlo delapsorum. Cæterum fama, quæ paulatim

1 *Polypum imitatus*] *Polypum imitari* dicuntur omnium horarum homines, qui tempori inservientes cujuslibet ingeniis se accommodant. Modus loquendi desumtus est à polypi piscis natura, qui maxime in metu colorem mutat ad similitudinem loci, cui adhæret.

2 Νεοπλȣ́τȣ] Νεόπλȣτος est nuper dives factus, qui subito divitias nactus, nusquam non ostentat illas, prius lentes domi vorans.

3 *Terræ filius*] Olim homines obscu-

tim nascitur, & augescit, quemadmodum minimum habet invidiæ, ita maxime durabilis est; ut indicat hoc ille poëtarum acutissimus Horatius: *Crescit occulto, velut arbor, ævo Fama Marcelli.* Proinde, si veram, si perpetuam, si livori quam minimum expositam gloriam expetis, ausculta Socrati, qui dixit, *Quibusdam usu venire, ut, dum nimium properant initio, serius perveniant ad finem.* PH. Sed hominum vita brevis est. SY. Ergo ad benefacta properandum, non ad gloriam, quæ sua sponte consequitur. Non enim id consulis, opinor, quibus rationibus longævus fieri possis. Nam istuc [1] Parcarum munus est, quæ fila ducunt & amputant, cum ipsis est visum. PH. Utinam istuc quoque possis! SY. Nunquam, ô Philodoxe, divi tam fuerunt benigni, ut uni darent omnia. Quod annis detrahunt, nominis splendore pensant. Quibusdam, sed paucissimis, tam indulgenter favent, ut vivi, sibique quodammodo superstites, posteritate sua fruantur. Sed [2] rari sunt, quos æquus amavit Jupiter. Hoc fortassis aliqui diis geniti potuêre; verum ista felicitas non cadit in hanc consultationem. PH. Sæpe mecum admirari soleo, seu fortunæ seu naturæ invidentiam, quæ nihil omnino commodi largitur mortalibus, quod non aliquo temperet incommodo. SY. Quid igitur superest, amice, nisi ut homines nati sortem humanam æquo feramus animo? Jam & illud haud mediocriter conducit ad leniendam invidiam, si penitus cures habere perspecta nationum, ordinum, & singulorum hominum ingenia, nimirum ad eorum exemplum, qui bestiis cicurandis alendisque dant operam. Siquidem horum præcipuum est studium animadvertere

ro ignotoque genere nati, *terræ filii* dicebantur, proprerea quod terra sit communis omnium parens.

1 *Parcarum*] Parcæ ita dictæ per antiphrasin, quasi minime parcæ: Varroni vero à partu, eo quod nascentibus hominibus bona & mala creduntur conferre. Tres sunt sorores perpetuo concordes, quarum *Clotho colum portat, Lachesis trahit, Atropos occat.* Latini autem veteres easdem vocabant Nonam, Decimam & Mortam.

2 *Rari sunt, quos*] Versus Poëtæ sic habent:

—— *Pauci, quos æquus amavit*
Jupiter aut ardens evexit ad æthera virtus
Dis geniti potuere.

1 *Del-*

tere, quibus rebus quodque animal vel efferetur, vel deliniatur. Non jam loquor tantum de diſcrimine, quod eſt inter avem & quadrupedem, inter ſerpentem & piſcem, aut quod eſt inter aquilam & vulturem, inter elephantum & equum, inter [1] delphinum & phocam, inter [2] viperam & aſpidem, ſed de innumera varietate, quæ eſt in ſingulis animantium generibus. PH. Exſpecto, quo ſis evaſurus. SY. Omnes canes ſub una ſpecie continentur: ſed hæc ſpecies quam in innumeras formas diſtrahitur! ut dicas, illos genere diſtingui, non ſpecie. Jam prorſus in eadem ſpecie quam varii ſunt canum mores, & ingenia? PH. Immenſa varietas. SY. Quod de canibus dictum eſt, de ſingulis animantium generibus dictum puta: ſed in nullo magis elucet diſcrimen, quam in equis. PH. Vera prædicas. Sed quorſum hæc? SY. Quidquid in animantium generibus, vel in formis, vel in ſingulis animantibus varietatis eſt, hoc omne puta eſſe in homine. Illic reperies lupos varios, canes inenarrabili varietate, elephantos, camelos, aſinos, leones, oves, viperas, ſimios, dracones, aquilas, vultures, hirundines, [3] hirudines; & quid non? PH. Quid tum? SY. Nullum autem eſt animal tam efferum, quin arte tractatum aliquam de ſe præbeat utilitatem, aut certe non lædat. PH. Nondum perſpicio, quid agas. SY. Eſt nonnihil diſcriminis inter Hiſpanum, Italum, Germanum, Gallum & Anglum. PH. Eſt plane. SY. Adhæc, eſt ſingulis in unoquoque genere peculiare quoddam ingenium. PH. Fateor, SY. Hanc varietatem ſi ſagaciter habueris animadverſam, & ſin-

1 *Delphinum*] Φώκη vitulus marinus nomen habet à boatu, animal eſt ἀμφίβιον, inſtruitur pedibus habetque crura, ſed poſteriores pedes ſunt, ſicut pinnæ piſcium.

2 *Viperam*] Differt vipera ab aſpide, quod hæc cervicem habeat latam & tumidam, & juxta oculos duo tubercula, quibus efficitur, ut oculi ſint cavi, & ſic quodammodo hebetiores, cum alias à natura oculos obtuſos acceperit. *Vipera* vero pallida eſt, collum habens non tumidum ſicut aſpis, ſed tenue, ita tamen ut reliqua pars corporis proxime ſequens collum ſit amplior. Hæc Franzius.

3 *Hirudines*] Hirudo, ſanguiſuga, *een bloed-ſuyger* Belgis, ab hærendo carni dicta. Horatius: *Non miſſura cutem niſi plena cruoris hirudo.*

& ſingulorum moribus te accommodes, perfacile conſequeris, ut aut omnes habeas amicos, aut certe nullos inimicos. PH. Si [1] Polypum me fieri jubes, ubi rectum & honeſtum? SY. Eſt in rebus communibus aliquod obſequium, quod nullo pacto vitiat honeſtum: quod genus, apud Italos oſculo ſalutant viri viros: in Germania ſi facias idem, abſurdum videatur, ſed pro oſculo dextram porrigunt. rurſus in Anglia viri ſalutant mulieres etiam in templo obvias: idem, ſi fiat in Italia, flagitium habeatur. item in Anglia porrigere poculum tuum intervenienti in convivio, civilitatis eſt; in Gallia contumeliæ eſt. In his & aliis hujuſmodi citra recti jacturam licet omnibus obſequundare. PH. At perdifficile ſit omnium gentium mores, ac ſingulorum hominum ingenia noſſe. SY. Verum, ô Philodoxe, ſi gloriam inſignem quæris, eamque virtute partam, neceſſe eſt, virtutem quoque præſtes non vulgarem. Scis autem, virtutem circa difficilia verſari, quemadmodum ante Peripateticum [2] illum docuit Heſiodus: proinde, ſi mel cupis, apes feras oportet. PH. Scio, & memini: ſed mitigandæ invidiæ rationem quærimus. SY. Proin da operam, ut in bello dux eſſe malis, quam miles; & in eo bello, quod gerendum cum inviſis hoſtibus potius, quam cum civibus, aut ſociis. In Republica ea potiſſimum munia capeſſe, quæ popularia ſunt & gratioſa. Velut defendere popularius eſt, quam accuſare; honorare, quam punire. Quod ſi qua incidunt, ſicut incidere neceſſe eſt, natura moleſta, tamen ea quoque, ſi vitari non poſſunt, commoditate ſunt lenienda. PH. Quo pacto? SY. Sedes judex

1 *Polypum*] Hinc Adag. *Polypi mentem obtine.* Belg. *Kent ſteegen voor ſtraten.* Jubemur enim pro tempore alios mores, alium atque alium vultum ſumere, ſervato tamen recto atque honeſto.

2 *Illum docuit*] Verſus Heſiodi ſic habent:

Τὴν μέν τοι κακότητα καὶ ἰλαδὸν ἐστιν
ἑλέσθαι
Ῥηϊδίως. ὀλίγη μὲν ὁδὸς, μάλα δ'
ἐγγύθι ναίει.
Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπά-
ροιθεν ἔθηκαν Ἀθάνατοι.

Id eſt: Ad vitium pervenire facile eſt: & admodum prope habitat. Ante virtutem

dex aut arbiter; altera pars nonnihil offendenda eſt; ſed ea rem æquitate geras, ut, ſi fieri poſſit, etiam victus gratias agat. PH. Quî ſic? SY. Puta. Intenditur actio furti aut ſacrilegii: muta, ſi potes, actionis formulam, & fac, ut ſit actio rei vindicandæ. Heic protinus ita reum ſublevas, ut nihil tamen decedat actori. Porro, actionem omnem ſic moderare, ut citra actoris diſpendium reo videaris æquus. Poſtremo, damnati pœnam nonnihil mitiga. Abſit interim aut vultus torvitas, aut verborum acerbitas, aut moroſitas; quæ res faciunt, ut quidam pejorem ferant gratiam pro dato beneficio, quam alii pro negato. Interdum monendus eſt amicus: ſed ſi nulla ſpes emendationis, ſilere præſtat. Si res gravior eſt, & ſpes eſt profectus, magni refert, qualis ſit admonitio. Nam ſæpenumero fit, ut, qui ſiniſtre aut imtempeſtive admonet, & morbum exaſperet, & ex amico reddat inimicum. Hæc dexteritas magis etiam habet locum, ſi agas cum principe. Nam horum affectibus nonnunquam incidit, ut ſit reſiſtendum. Quod ſi fit comiter ac dextre, paulo poſt qui obſtitere, plus ferunt gratiæ, quam qui obſecundarunt. Quod enim cupiditati placet, temporarium eſt; quod recta ratione geritur, perpetuo probatur. Longe vero maxima pars invidiæ naſcitur ex intemperantia linguæ. Quantum odii nonnunquam unica vox temere excidens concitat nonnullis! Quam multis dictum, aut [1] jocus intempeſtivus fuit exitio! Laudabis igitur, ſed dignos; idque parce: ſed vituperabis parcius, ſi tamen omnino quiſpiam vituperandus eſt: proinde [2] vitanda loquacitas. Difficillimum enim ſit, ſimul & multa & opportune dicere. PH. Aſſentior iſtis omnibus. Sed mihi videtur præcipua ad parandam nominis celebritatem via,

tem autem ſudorem Dii poſuerunt, longamque viam & arduam.

1 *Jocus intempeſtivus*] Ita tonſor, qui Dionyſii Siciliæ tyranni cervici novaculam ſe adhibere gloriabatur, cruci eſt affixus.

2 *Vitanda loquacitas*] Non plane ineleganter Vida:

Fandi hinc compeſcite amorem.
Sæpe olim incautos non lingua coërcita merſit.

1 *Scri-*

via [1] ſcribere liberos. SY. Vera prædicas, niſi quod obſtat [2] ſcribentium turba. At, ſi iſta placet ratio, cura, ut exacte ſcribas potius, quam multa. Cum primis autem argumentum delige neque protritum, neque cum multis commune; ad hæc minime invidioſum: in id, quidquid inſigne complurium annorum lectione contractum eſt, conferas: tractatione vero tale reddas, ut voluptatem habeat cum utilitate conjunctam. PH. Prudenter tu quidem, Symbule; meoque animo feceris ſatis, ſi unum illud adjeceris, quibus rebus effici poſſit, ut maturius etiam contingat gloria. Multos enim video, qui [3] vix ſub obitum inclareſcunt, nonnullos à rogo, quod ajunt, demum innoteſcere. SY. Heic, quod conſulam, nihil habeo melius, quam quod tibicen ſuaſit tibicini. Fac, ut his te ipſum probes, qui gloria jam vicerunt invidiam: in horum amicitiam temet inſinua, quorum honorifica de te prædicatio facile populare ſtudium tibi conciliabit. PH. At, ſi quando exoriatur invidia, quid oſtendis remedii? SY. Fac, quod ſolent hi, qui picem coquunt: ſi flamma effulſerit, infundunt aquam; ac tum magis efferatur ac ſtridet incendium, ni id facias conſtanter ac ſæpius. PH. Quid iſtuc ænigmatis eſt? SY. Invidiam oborientem beneficiis obrue potius, quam vindicta. Nihil egit Hercules reſectis [4] Hydræ Lernææ capitibus; igne Græco devicit exitiabile monſtrum. PH. Sed quem [5] vocas ignem Græcum?

1 *Scribere libros*] Reſpicit huc Martialis:

Ede tuos tandem populo, Fauſtine; libellos,
Et cultum docto pectore profer opus.

Et ſubjungit:

Ante fores ſtantem dubitas admittere famam,
Teque piget curæ præmia ferre tuæ?
Poſt te victuræ; per te quoque vivere, charta
Incipiant: cineri gloria ſera venit.

2 *Scribentium turba*] Etiam, teſte Salomone, jam iſto ſæculo turba ſcribentium erat.

3 *Vix ſub obitum*] Imo quandoque etiam ſerius, ſecundum illud:

Sæpe
Et tumuli tantum pulvere ſurgit honos.

Et à rogo demum, ut ſubjungit auctor, quidam innoteſcunt.

4 *Hydra Lernæa*] Quinquaginta ſerpenti huic aſſignant capita Poëtæ. Reſecto autem ab Hercule uno, duo alia continuo repullulabant.

5 *Vocas ignem Græcum?*] Ita & Plinius tradit de igne Chimæræ montis, accendi nempe aqua, terra aut fœno teſtingui: quemadmodum etiam de igne Malthæ Samoſatenſis.

cum? Sy. Qui ardet etiam in mediis aquis. Eum adhibet, qui lacessitus injuria malorum, non cessat tamen de omnibus bene mereri. Ph. Quid ego audio? beneficentia igitur nunc aqua est, nunc ignis? Sy. Quid vetat? quando Christus in [1] allegoriis nunc sol est, nunc ignis, nunc lapis. Dixi sedulo. si quid melius eris nactus, sequitor, meumque repudiato consilium.

1 *Allegoriis nunc*] Ἀλληγορία, Quintiliano dicitur *Inventio*, quum aliud verbis, aliud sensu ostenditur. Vossio definiente, est tropi in vocibus pluribus continuatio.

Opulentia sordida.

Jacobus, Gilbertus.

Ja. Unde nobis tam exuccus, quasi cum cicadis interea [1] rore sis pastus? mihi nihil aliud quam [2] sysphar hominis esse videris. Gi. Apud inferos umbræ [3] malva & porro saturantur: at ego decem vixi menses, ubi ne id quidem contigit. Ja. Ubinam, te quæso? num abreptus in [4] navem galeatam? Gi. Nequaquam, sed Synodii. Ja. In urbe tam opulenta, [5] bulimia periclitatus es? Gi. Maxime. Ja. Quid in causa? An deerat pecunia? Gi. Nec pecunia, nec amici. Ja. Quid igitur erat mali? Gi. Mihi res erat cum hospite [6] Antronio. Ja. Cum illo opulento? Gi. Sed sordidissimo. Ja. Monstri simile narras. Gi. Minime; sed sic

1 *Rore pascitur*] Adag. in hominem prætenui corpore quadrabit: cicadas enim rore ali, testis est Plin. lib. 11. cap. 36. Et per ironiam subinde dicitur in hominem vehementer obeso corpore.

2 *Syphar*] Serpentis exuvium ita appellatur, mire leve & siccum.

3 *Malva*] In Colloquio Proci & Puellæ dicit autor, umbras vesci malvis, porris & lupinis. Respice annotata in paginam 177.

4 *Navis galeata*] Belg. *Een Galey.* Galea enim genus navigii: unde *Armo caput galea, pelagus percurro galéa.* Sic ver. Diction. Italis *Galea & galeria.* Est ergo navis longa, actuaria navis, quæ remis agitur. Etiam *galea* dicitur corbis. Belg *De meerse.*

5 *Bulimia*] Canina fames: vel edacitas præter naturam.

6 *Antronio*] Non homine, sed asino. Sic *Antronium asinum* appellamus, qui deformi prægrandique mole corporis est, cæterum ingenio stupido bardoque. Antron autem civitas erat Thessaliæ, ubi ajunt, asinos insigni magnitudine quondam fuisse.

1 *Allo-*

ſic fiunt divites, qui è ſumma emergunt inopia. JA. Quid ita libuit tot menſes apud talem hoſpitem commorari? GI. Erat, quod alligaret: & ſic tunc erat animus. JA. Sed dic, obſecro, quo tandem vivit ille apparatu? GI. Dicam, quandoquidem [1] actorum laborum ſolet eſſe jucunda commemoratio. JA. Mihi certe futura eſt. GI. Illud [2] οὐρανόθεν acceſſit incommodi, cum illic agerem; totos tres menſes ſpirabat Boreas, niſi quod illic, neſcio quo pacto, nunquam perſeverat ultra diem octavum. JA. Quomodo igitur ſpirabat totos tres menſes? GI. Sub eum diem velut ex conſtituto mutabat ſtationem, ſed poſt horas octo migrabat in locum priorem. JA. Ibi tenui corpuſculo opus erat foco luculento. GI. Satis erat ignis, ſi ſuppetiſſet lignorum copia. Verum, ne quid heic faceret impendii noſter Antronius, ex [3] ruſculis inſularibus evellebat arborum radices ab aliis neglectas, idque fere noctu. Ex his nondum bene ſiccis ſtruebatur ignis non abſque fumo, ſed ſine flamma: non qui calefaceret, ſed qui præſtaret, ne vere dici poſſet, ibi nullum eſſe ignem. Unicus autem ignis durabat totum diem, adeo temperatum erat incendium. JA. Illic hibernare durum erat. GI. Imo multo durius æſtivare. JA. Quî ſic? GI. Quoniam ea domus tantum habebat pulicum ac cimicum, ut nec interdiu quietum eſſe, nec noctu ſomnum capere liceret. JA. Divitias miſeras! GI. Præſertim in hoc pecoris genere. JA. Oportet illic ignavas eſſe fœminas. GI. Latitant, nec inter viros verſantur. Ita fit, ut illic & fœminæ nihil aliud ſint, quam fœminæ, viris deſint ea miniſteria, quæ ſolent ab eo ſexu ſuppeditari. JA. Sed Antronium interim non pigebat tractationis? GI. Illi in hujuſmodi

1 *Actorum laborum*] Eadem ſententia multis modis exprimitur. *Jucundi acti labores. Quod fuit durum pati, meminiſſe dulce eſt. Jucunda malorum præteritorum memoria.* Verſus ex Græco verſi eundem ſenſum habent: *Magnopere eſt jucunda viro renovata dolorum Mentio, qui permulta tulit, permultaque geſſit.*

2 Οὐρανόθεν] Id eſt, cœlitus.

3 *Ruſculis inſularibus*] *Ruſculum* diminutivum à *ruſco*. Ruſcus autem vel ruſcum humilis frutex, quo olim etiam ſepes muniebantur. Columella:
Hirſuto ſepes nunc horrida ruſco Prodit.

1 *Mer-*

modi sordibus educato, præter lucrum nihil erat dulce. Ubivis potius habitabat, quam domi, nulla in re non negotiabatur. Scis autem, eam urbem esse præ cæteris [1] Mercurialem. [2] Pictor ille nobilis deplorandum existimavit, si dies abiisset sine linea; Antronius longe magis deplorabat, si dies præteriisset absque lucro. Quod si quando evenisset, domi quærebat [3] Mercurium. JA. Quid faciebat? GI. Habebat in ædibus cisternam ex ejus civitatis more, illic hauriebat aliquot aquæ situlas, & infundebat in vasa vinaria. Heic erat certum lucrum. JA. Fortasse vinum erat æquo vehementius. GI. Imo plus erat, quam [4] vappa; nunquam enim emebat vinum, nisi corruptum, quo minoris emeret. Ex eo ne quid periret, subinde fæces annorum decem miscebat; volvens ac revolvens omnia, quo mustum videretur: neque enim ille passus fuisset, ullam fæcis micam perire. JA. At, si qua fides medicis, tale vinum gignit vesicæ calculos. GI. Non errant medici: nam in ea domo nullus erat annus tam felix, quin unus atque alter calculo periret; nec horrebat ille funestam domum. JA. Non? GI. Etiam [5] à mortuis colligebat vectigal. Nec adspernabatur quamvis exiguum lucellum. JA. Dicis furtum. GI. *Lucrum* vocant negotiatores. JA. Quid interea bibebat Antronius? GI. Idem ferme nectar. JA. Non sensit malum? GI. Durus

1 *Mercurialem*] Mercurialis urbs, in qua mercatorum magna & plurima negotia tractantur. Mercurius enim ab antiquis Deus mercatorum habitus.

2 *Pictor ille*] Designat autor Apellem Coum, Alexandri Macedonis coæraneum, cujus dictum notum. Vulgo versiculo hoc exprimitur:

Nulla dies abeat, quin linea ducta supersit.

3 *Mercurium*] Id est, lucrum: Mercurius enim lucri etiam Deus.

4 *Vappa*] Vappa vinum vitiosum, corruptum, cujus vis evaporavit.

5 *A mortuis*] Vide proverbium, *A mortuo tributum*. Quod in eos dicitur, qui per fas nefasque divitias congerunt, etiam è rebus minutis ac sordidis: veluti Vespasianus è lotio, aut è turpibus, velut è lenocinio, quæstuque corporis. Græci hoc dicunt ἀπὸ νεκροῦ φορολογεῖν. aut cum à quibuslibet extorquetur, ab amicis, tenuibus, mendicis postremo vel à mortuis. Sic & probro datum Romanis Principibus, quod suffossis Corinthiorum monumentis, æra Corinthia sustulerunt, ipso etiam vocabulo, rei turpitudinem exprobrante. Nam ad eum sublata modum, νεκροκορίνθια dicta.

rus

1 Fa-

rus erat, qui vel [1] fœnum esse posset, & talibus, ut dixi, deliciis fuerat à teneris educatus. Hoc lucro nihil existimabat certius. JA. Quid ita? GI. Si supputes uxorem, filios, filiam, generum, operas, & famulas, alebat domi fere corpora triginta tria. Jam, quo vinum erat dilutius, hoc & parcius bibebatur, & serius exhauriebatur. Heic mihi subducito, in singulos dies addita aquæ situla, quam non pœnitendam summam conficiat in annum. JA. O sordes! GI. Atqui non minus compendii redibat ex pane. JA. Quo pacto? GI. Emebat triticum vitiatum, quod alius noluisset emere. Heic præsens statim lucrum, quia minoris emebat. Cæterum vitio medicabatur arte. JA. Qua tandem? GI. Est [2] argillæ genus frumento non dissimile, quo videmus & equos delectari, dum & parietes arrodunt, & ex lacunis ea argilla turbidis bibunt libentius. Ejus terræ tertiam partem admiscebat. JA. Est istuc medicari? GI. Certe tritici vitium minus sentiebatur. an hoc quoque lucrum putas adspernandum? Adde jam aliud [3] strategema: Domi panem subigebat: nec id crebrius, etiam æstate, quam bis in mense. JA. Istuc est lapides apponere, non panes. GI. Aut si quid lapide durius. Sed huic quoque malo erat paratum remedium. JA. Quodnam? GI. Fragmenta panis immersa cyathis vino macerabant. JA. [4] Similes habebant labra lactucas. Sed ferebant talem tractationem [5] operæ? GI. Primum

1 *Fænum esse posset*] Belg. *Hy is een buffel ende beest.* In indoctos & brutos homines dicitur. Contrarium ejus, Ambrosia alendus, in homines egregios, ut intelligas, illos pecudibus, hos Diis æquandos.

2 *Argillæ genus*] Argilla seu terra figularis, ejusque usus ad sigilla & imagunculas. Belg. *Witte pot-aerden, kleye.*

3 *Strategema*] Callidum & tempestivum factum. Sed proprie est callidum factum, quo dux exercitus hostem circumvenit.

4 *Similes habebant labra, &c.*] Ubi similia similibus contingunt. Belg. *Sy hebben malkander gevonden.* Utimur adagio nato ab asino carduos pascente, ubi similia similibus, digna dignis contingunt. Itaque, quemadmodum carduus spinosus est, & majorem in modum asperis foliis & caule, denique ipso etiam flore; item & asini labris nihil durius, ut illis non alia lactuca magis apta videatur.

5 *Operæ*] Per Metonymiam effecti, *operæ* pro operariis, pro personis, quæ pretio conductæ aliquid operis faciunt.

1 Ter-

mum narrabo primatum ejus familiæ apparatum; quo facilius divines, quomodo tractentur operæ. JA. Audire cupio. GI. De jentando nulla erat illic mentio. prandium fere differebatur in horam à meridie primam. JA. Quam ob rem? GI. Exspectabatur Antronius paterfamilias. Cœnabatur interdum ad horam decimam. JA. At tu solebas esse inediæ impatientior. GI. Eoque subinde clamabam ad Antronii generum Orthrogonum, (agebamus enim in eodem conclavi:) Heus Orthrogone, non cœnatur hodie apud Synodios? Commode respondit, brevi adfuturum Antronium. Cum nihil viderem apparati, & latraret stomachus, Heus, inquam, Orthrogone, erit hodie pereundum fame? Excusabat horam, aut aliud simile. Cum non ferrem stomachi latratum, rursus interpellabam occupatum; Quid futurum est, inquam: eritne moriendum fame? Ubi jam Orthrogonus consumsisset omnem [1] tergiversationem, abiit ad famulos, jussitque, adornari mensam. Tandem, cum nec rediret Antronius, nec quidquam appararetur, Orthrogonus victus conviciis meis, descendebat ad uxorem, & socrum, ac liberos, clamitans, ut appararent cœnam. JA. Nunc saltem exspecto cœnam. GI. Ne propera. Prodibat tandem famulus claudus, ei præfectus negotio, non admodum dissimilis Vulcano; insternit mensam linteo. Ea prima cœnæ spes. Tandem post longam vociferationem afferuntur [2] phialæ [3] vitreæ cum aqua sane limpida. JA. Altera cœnæ spes. GI. Ne propera, inquam: Rursum post atroces clamores adfertur phiala illius nectaris fæculenti plena. JA. O factum bene! GI. Sed sine pane. Nihil adhuc periculi; nemo famelicus bibat lubens tale vinum. Clamatum est iterum usque [4] ad ravim. Tum demum apponitur panis

1 *Tergiversatio*] Subterfugium, detrectatio. A *tergiversor*, q. recuso ad aliquid venire, tanquam tergum vertendo.

2 *Phiala*] *Φιάλα* poculi genus capacius, ita dictum *παρὰ τὸ πιεῖν ἅλις παρέχειν*, hoc est, quod ad bibendum affatim suppeditet.

3 *Vitrea*] Addit autor *vitrea*: nam alioqui ex auro fieri solent Phialæ.

4 *Ad ravim*] Ravis, raucitas, vocis asperitas, cum ea non est clara, sed obtusa. Belg. *Heesch.*

 5 *Frugi*

panis ille, quem vix ursus dentibus frangeret. JA. Certe jam vitæ consultum est. GI. Sub multam noctem tandem venit Antronius; hoc fere procemio inauspicatissimo, ut diceret, sibi dolere stomachum. JA. Quid heic mali auspicii? GI. Quia tunc nihil erat, quod ederetur. quid enim exspectes, hospite male affecto? JA. Dolebat re vera? GI. Adeo, ut solus devoraturus fuerit tres capos, si quis dedisset gratis. JA. Exspecto convivium. GI. Primum ipsi apponebatur patina cum farina fabacea; quod obsonii genus illic vulgo venditur tenuibus. Ajebat, se hoc uti remedio adversus omne morbi genus. JA. Quot eratis convivæ? GI. Interdum octo aut novem; inter quos erat Verpius ille doctus, quem arbitror tibi non ignotum, & filiusfamiliâs natu major. JA. Quid illis apponebatur? GI. An non satis est [1] frugi hominibus, quod Melchisedech [2] obtulit Abrahæ, quinque regum victori? JA. Nihil igitur obsonii? GI. Erat nonnihil. JA. Quodnam? GI. Memini, nos fuisse in mensa convivas numero novem; cum in patina non numerarem, nisi septem foliola lactucæ aceto innatantia, sed absque oleo. JA. Solus igitur ille devorabat suas fabas? GI. Vix semiobolo emerat, nec tamen vetabat, si quis proxime assidens vellet gustare, sed incivile videbatur, languido suum eripere cibum. JA. Secabantur igitur folia, quemadmodum [3] de cumino meminit proverbium? GI. Non, sed lactu-

1 *Frugi hominibus*] Homo frugi pro sobrio, utili. Donatus in verba Terentii, *Frugi es*, frugi, inquit, id est, utilis & necessarius: à frugibus, quæ, quod his fruamur, dicuntur.

2 *Obtulit Abrahæ*] Historia exstat Genes. 14. In illam hanc paraphrasin instituit Cunæus: Profligaverat prælio reges impios Abrahamus, & victrices reducebat copias: Forte tunc in itinere obvium se illi tulit filius Dei specie humana, habitu sacerdotis regisque indutus, ejusque animum faustis vocibus ad omnia ingentia erexit. Etiam panem vinumque fesso dedit, ne quid hac quoque parte desideraret ille principum debellator. Statim Abrahamus esse hoc majus quiddam celsiusque sensit. Itaque, quod sub imagine latebat, mente coluit, & Messiæ, summo regi sacerdotique, quem mortalibus olim datum iri intelligebat, præsenti præsens munera decimasque obtulit. Sententia hæc à communi recedit, sed firmissimis tamen nititur argumentis. Vide eundem Cunæum de Republica Judæorum l. 3. c. 3.

3 *De cumino*] Impendio parcus ac sordidus, olim proverbio *κυμινοπρί-στης*,

lactucis à primoribus absumptis, reliqui panem immergebant aceto. JA. Quid autem post septem folia? GI. Quid, nisi caseus conviviorum claufula. JA. Hiccine erat apparatus perpetuus? GI. Propemodum; nisi quod interdum, si eo die [1] Mercurium fuisset expertus propitium, erat paulo profusior. JA. Quid tum? GI. Jubebat, emi tres uvas recentes uno æreo nummulo. Ea res exhilarabat totam familiam, JA. Quid ni? GI. Id eo duntaxat tempore, quo summa est uvarum ibi vilitas. JA. Proin extra autumnum nihil profundebat? GI. Profundebat. Sunt illic naviculatores, qui concharum minutum genus hauriunt, potissimum è latrinis: hi clamore certo significant, quid habeant venale. ab his interdum jubebat emi dimidio nummuli, quem illi *bagathinum* appellant. Tum vero dixisses, in ea familia esse nuptias; nam igni erat opus, [2] licet celerrime percoquantur. Atque hæc quidem post caseum loco bellariorum. JA. Bella merchule bellaria. Sed nihil unquam apponebatur carnium aut piscium? GI. Tandem victus meis clamoribus, cœpit esse splendidior. Quoties autem videri volebat [3] Lucullus, hi ferme erant [4] missus. JA. Istuc vero lubens audiero. GI. Primo loco dabatur jusculum, quod illi, nescio quam ob causam, appellant *ministram*. JA. Lautum opinor. GI. His conditum aromatibus: Admovetur igni cacabus aqua plenus: in eam conjiciuntur aliquot fragmenta casei [5] bubalini, qui jam olim in saxum induruit; nam ad defringen-

της, id est, *Cumini sector* dicebatur. Quo magis quadrat in hos hujusmodi convicium, qui ob parsimoniam male audiunt. Idem Plutarchus innuit, hominem sordide avarum *cuminum* appellati solere.

1 *Mercurium*] Si lucrifecisset: Mercurius enim, ut dictum, lucro præerat.

2 *Licet celerrime*] Lentiori igne coquuntur carnes, quam pisces: inter pisces autem præcipue conchæ celerrima, imo momentanea coctione mensis parantur; utpote quibus quandoque etiam crudis vescimur: cum alioquin nullus piscis esui est absque sufficienti coctione aut assatione; exceptis iis, quos in boream remotiores populi vento & frigore induratos loco panis comedunt.

3 *Lucullus*] Delitiis omnibus affluens, in Quæstura amplissimum populo munus edidit. Prætor Africam obtinuit; Pompeji & Ciceronis æqualis.

4 *Missus*] Hic pro immissione ferculorum. Gall. *mets*.

6 *Bubalini*] Bubalinus adjectivum à *bubalus*, sylvestris bos, velox, niger.

 1 *Dies*

gendum aliquid bona ſecuri opus eſt. Cum ea fragmenta tepore aquæ ſolvi cœperint, inficiunt eam, ne poſſit mera dici aqua. hoc juſculo præparant ſtomachum. JA. Suibus dignum. GI. Dein apponitur paullulum carnium de ventre veteris vaccæ, ſed elixum ante dies quindecim. JA. Fœtet igitur. GI. Maxime; ſed adhibetur remedium. JA. Quodnam? GI. Dicam, ſed vereor, ne imitaturo. JA. Scilicet. GI. Miſcent ovum aquæ calefactæ; eo jure perfundunt carnem; ita magis falluntur oculi, quam nares; nam fœtor erumpit per omnia. [1] Si dies requirit eſum piſcium, interdum apponuntur [2] auratæ tres, nec hæ magnæ, cum convivæ ſint ſeptem aut octo. JA. Præterea nihil? GI. Nihil, niſi caſeus ille ſaxeus. JA. Novum mihi narras Lucullum. Sed quî potuit tam exilis apparatus tot ſufficere convivis, præſertim nullo refectis jentaculo? GI. Imo, ne ſis inſciens, ex ejus convivii reliquiis alebantur ſocrus, nurus, filius natu minor, famula, & aliquot parvuli. JA. Tu quidem admirationem meam auxiſti, non ademiſti. GI. Iſtuc tibi vix poſſum deſcribere, niſi prius ordinem convivii depinxero. JA. Pinge igitur. GI. Antronius obtinebat primum locum, niſi quod ego illi ſedebam dexter, velut extraordinarius: è regione Antronii Orthrogonus; Orthrogono aſſidebat Verpius, Verpio Strategus natione Græcus: Antronio ſiniſter aſſidebat filius natu major. Si quis acceſſiſſet conviva, ei locus dabatur pro dignitate. Primum de jure minimum erat vel periculi vel diſcriminis, niſi quod in procerum diſcis natabant fragmenta bubalini caſei. Cæterum, ex phialis vini aquæque ferme quatuor vallum quoddam fiebat, ut nemo poſſet attingere, quod erat appoſitum, præter tres, ante quos ſtabat patina, niſi quis ſuſtinuiſſet eſſe impu-

1 *Dies requirit*] Nempe diebus Veneris & Saturni, aut tempore quadrageſimæ, quibus carnibus veſci interdictum apud Pontificios.

2 *Aurata tres*] Aurata, orata χρυσόφρυς, ἰωνίσκος Archeſtrato, Belgis *Een Zee-Braſſem*. Dicta ab auri colore. *Non omnis pretium laudemque aurata meretur*; teſte Martiale.

3 Inte-

impudentissimus, & transilire septa. Nec tamen ea patina diu manebat, sed mox tollebatur, ut aliquid superesset familiæ. JA. Quid igitur edebant reliqui? GI. Suo more deliciabantur. JA. Quî? GI. Panem illum argillaceum macerabant vino fæcis vetustissimæ. JA. Tale convivium oportuit esse perbreve. GI. Frequenter hora prolixius. JA. Quî potuit? GI. Sublatis, ut dixi, mox, quæ non carebant periculo, ponebatur caseus, unde nullum erat periculum, ne quisquam ullo cultello escario quidquam abraderet. Manebat illa præclara fæx, & suus cuique panis. Atque inter hæc bellaria tuto miscebantur fabulæ. Interim prandebat fœminarum senatus. JA. Quid [1] interim operæ? GI. Nihil habebant nobiscum commune; suis horis sibi prandebant ac cœnabant. Sed hi cibo capiendo vix semihoram impendebant toto die. JA. Verum apparatus cujusmodi? GI. Istuc tuum est divinare. JA. At Germanis vix sufficit hora in jentaculum, tantundem in merendam, sesquihora in prandium, duæ horæ in cœnam: ac, nisi affatim expleantur eleganti vino, bonis carnibus ac piscibus, deserunt patronum, & fugiunt in bellum. GI. Suus cuique genti mos est. Itali minimum impendunt gulæ, pecuniam malunt, quam voluptatem; & sobrii sunt natura quoque, non solum instituto. JA. Nunc profecto non miror, te nobis redisse tam exilem; sed omnino virum redisse demiror, præsertim cum antea capis, perdicibus, turturibus & [2] phasianis assuevisses. GI. Plane perieram, nisi repertum fuisset remedium. JA. Male res agitur, ubi tot remediis est opus. GI. Effeceram, ut mihi jam languescenti in singula convivia daretur quarta pars pulli elixi. JA. Nunc incipies vivere. GI. Non admodum. Emebatur pullus exiguus, ne

1 *Interim operæ*] Operæ, ut dictum, pro operariis sumtæ.

2 *Phasianis*] Phasianus, Phasidis, avis, φασιανικὸς ὄρνις Itym Terei filium in hanc avem mutatum Poëtæ fabulantur. Martialis:

Argivâ primum sum transportata carinâ:
Ante mihi notum nil nisi Phasis erat.

Belg. *Een Phasant.*

ne multum impenderetur, cujusmodi fex non sufficerent uni boni stomachi Polono in jentaculum. Nec emto dabant cibum, ne quid esset impendii: itaque macie enecti ac semivivi coquebatur ala aut poples; jecur dabatur Orthogoni filio infanti. Jus autem semel atque iterum ebibebant mulieres, subinde nova infusa aqua. Itaque poples ad me veniebat [1] pumice siccior, & quovis putri ligno insipidior. Jus nihil erat, nisi mera aqua. JA. Et tamen audio, illic avium genus & copiosissimum esse, & elegans, & vile. GI. Est prorsus; sed illis carior est pecunia. JA. Satis dedisti pœnarum, etiamsi Romanum pontificem occidisses, aut si minxisses ad sepulchrum divi Petri. GI. Sed audi reliquum fabulæ. Scis, esse in quaque hebdomada quinque dies, quibus vescimur carnibus. JA. Nimium. GI. Duos itaque pullos duntaxat emebant. Die Jovis se fingebant oblitas emere, ne vel totum pullum eo die apponerent, vel aliquid superesset. JA. Næ iste Antronius superat etiam [2] Euclionem Plautinum. Sed piscariis diebus quo remedio consulebas vitæ? GI. Amico cuidam dederam negotium, ut mihi meo ære in singulos dies emeret ova tria, duo in prandium, unum in cœnam. Sed heic quoque fœminæ pro recentibus care emtis supponebant semiputria; ut mecum præclare crederem actum, si ex tribus unum esset, quod edi posset. Tandem & utrem vini purioris mea pecunia emeram: cæterum mulieres effracta sera intra paucos dies exsorbuerunt, non admodum irato Antronio. JA. Itane nullus erat illic, quem tui miseresceret? GI. Miseresceret? imo videbar illis [3] gluto quispiam, [4] & helluo, qui tantum ciborum unus devorarem. Itaque subinde me ad-

1 *Pumice siccior*] Quia pumice lapide nihil siccius, hinc adagium *è pumice aquam quærere*, id est, ab illo quid exigere, cujus ipse, à quo exigis, maxime indigus est. Apud Plautum: *Qua confidentia rogare tu a me tantum audes Argentum impudens? quin, si egomet totus veneam, vix potest Recipi, quod tu me rogas: nam tu aquam à pumice nunc postulas.*

2 *Euclio*] Senex avarissimus & parcissimus.

3 *Gluto*] Gulosus; *à glutio*, q. gula absumo.

4 *Et helluo*] *Helluo* vel *Heluo* homo pro-

admonebat Orthrogonus, haberem ejus regionis rationem, meæque consulerem incolumitati: & aliquot nostrates commemorabat, quibus illic edacitas conciliasset aut mortem, aut morbum gravissimum. Cum is me videret deliciis quibusdam, quas illic ex nucleis pineis, aut peponum, melonumque venditant pharmacopolæ, fulcire corpusculum, & assiduis laboribus, & inedia, & jam etiam morbo fractum, subornat medicum mihi amicum & familiarem, ut persuadeat victus moderationem. Egit hoc mecum diligenter. Moxque sensi subornatum, nec respondi tamen. Cum idem accuratius mecum ageret, nec admonendi faceret finem; Dic, inquam, mihi, vir egregie, serio isthæc loqueris, an joco? Serio, inquit. Quid igitur suades, ut faciam? A cœnis in totum abstine; & vino adde, ut minimum, aquæ dimidium. Risi præclarum consilium. Si me cupis exstinctum, huic corpusculo & raro & exili, & spiritibus subtilissimis, vel semel à cœna abstinere mors esset: id toties ipsa re compertum habeo, ut non libeat iterum experiri. Quid autem futurum censes, si sic pransus, à cœna temperem? Et tali vino jubes addi aquam? quasi non præstaret puram aquam bibere, quam fæculentam. Nec dubito, quin hæc te loqui jusserit Orthrogonus. Subrisit medicus, ac mitigavit consilium. Non hæc loquor, inquit, Gilberte doctissime, quod in totum arceam te à cœnis; licebit gustare ovum, & semel bibere: sic enim ipse vivo. In cœnam coquitur ovum: inde capio vitelli dimidium, reliquum do filio; mox hausto semicyatho vini, studeo in multam noctem. JA. Num isthæc vera prædicabat medicus? GI. Verissima. Nam ipse forte per viam ambulans, redibam à sacro, & comes admonuerat, illic habitare medicum, libuit videre regnum illius. Erat autem dies dominicus. Pulsavi fores: apertæ sunt; adscendi;

prodigus, vorax, Festo dictus ab *eluendo*, addita adspiratione, ut aviditas magis exprobretur: sic enim fit vox incitatior.

di; offendo medicum cum filio, & eodem famulo prandentem. Apparatus erat duo ova, præterea nihil. JA. Oportuit esse exsangues homines. GI. Imo ambo erant pulchre habito corpore, colore vivido ac rubido, oculis lætis. JA. Vix credibile est. GI. At ego compertissima narro. Nec ille solus ad istum vivit modum, sed complures alii, & imaginibus clari [1] & re lauta. [2] Polyphagia & polyposia, crede mihi, consuetudinis res est, non naturæ. Si quis paulatim assuescat, tandem eo proficiet, ut idem faciat, quod [3] Milo, qui bovem eodem die totum absumsit. JA. Deum immortalem, si tam parvo victu licet tueri valetudinem; quantum impendiorum perit Germanis, Anglis, Danis, & Polonis? GI. Plurimum haud dubie, & quidem non sine gravi tum valetudinis, tum ingenii detrimento. JA. Sed quid obstabat, quo minus tibi sufficeret ille victus? GI. Quia diversis assueveram; & serum jam erat mutare consuetudinem: quamquam me non tam offendebat ciborum exiguitas, quam corruptio. Duo ova poterant sufficere, si fuissent recens nata: vini cyathus erat satis, nisi pro vino daretur [4] fæx vapida: dimidium panis aluisset, nisi pro pane daretur argilla. JA. Adeone sordidum esse Antronium in tantis opibus? GI. Arbitror, censum illius non fuisse infra octoginta ducatorum millia. Nec ullus erat annus, quo non accederet lucrum mille ducatorum, ut dicam parcissime. JA. Sed juvenes illi, quibus hæc parabantur, num eadem utebantur parsimonia. GI. Utebantur

1 *Et re lauta*] In lautâ re dicitur esse, qui dives & potens est. Terentius: Omnes te in lauta & bene aucta parte putant.

2 *Polyphagia*] Edacitas est, & vorandi quædam cupiditas. *Polyposia*, Bibacitas.

3 *Milo*] Est hic Milo Crotoniensis tantæ fortitudinis, ut per totum stadium bovem humeris gesserit retento spiritu in certamine Olympico: eundem ictu pugni interfectum unico die devoravit. Postmodo autem arborem in parte media hiantem diducere tentans, brachiis hinc inde applicitis, conatu deficiente retentus est, & à lupis devoratus.

4 *Fæx vapida*] Vinum fæculentum magnos vapores excitat: ita quidem, ut vasa quandoque rumpantur, præcipue mota. *Vapidum* autem plenum vapore, vel multos emittens vapores.

1 Lign.

bantur, sed domi duntaxat; foris [1] liguriebant, scortabantur, ludebant aleam; cumque pater in gratiam honestissimorum convivarum gravaretur [2] teruncium impendere, juvenes interdum una nocte sexaginta ducatos perdebant alea. JA. Sic perire solent, quæ sordibus corraduntur. Verum è tantis periculis incolumis, quo nunc te confers? GI. Ad venustissimum Gallorum contubernium, sarturus, quod illic dispendii factum est.

1 *Liguriebant*] *Ligurire* per heluationem patrimonium profundere, avide consumere, suaviora edulia carpere.

2 *Teruncium*] Teruncius nummus perexiguus, Varroni ita dictus à tribus unciis, quarta libellæ parte.

Exequiæ Seraphicæ.

[1] THEOTIMUS, PHILECOUS.

PH. UNde nobis Theotimus, nova religionis facie? TH. Quî sic? PH. Quia severa frons, oculi in terram defixi, caput in lævum humerum nonnihil inflexum, [2] sphærulæ precatoriæ in manibus. TH. Si nosse cupis, amice, quæ ad te nihil attinent, è spectaculo venio. PH. An spectasti funambulum, aut præstigiarum artificem, aut aliud huic simile? TH. Fortasse non ita huic dissimile. PH. Equidem nunquam antehac vidi quenquam istiusmodi vultu redeuntem è spectaculo. TH. Sed ejusmodi fuit spectaculi genus, ut, si tu interfuisses, fortassis me incederes aliquando tristior. PH. Quin tu ergo memoras, quid te tam fecerit religiosum? TH. Redeo ab exsequiis [3] Seraphicis. PH. Quid ego audio? Itane moriuntur & angeli? TH. Non; sed

1 *Theotimus*] Qui Deum veneratur & colit. *Philecous*, Audiendi cupidus, famæ investigator.

2 *Sphærula precatoria*] Belgis *Paternosters*: quod nomen Latinum à Pontificiorum superstitione ortum hodie usque eo inolevit, ut apud Belgas civitate donatum sit. Pontificii autem post absolutionem precationis Dominicæ identidem sphærulam unam removent ad alteram digitorum partem, donec juxta numerum sphærularum totidem precationes Dominicas mussitaverint.

3 *Seraphicis*] Adjectivum à Seraphim, aliis Seraphin; nomen id angelorum est, quod interpretari possit *igniti* vel *ardentes*. Vide, quæ superius in hanc materiam commentati sumus.

ſed [1] horum ſodales. Cæterum, ne te diutius ſuſpenſum habeam, noſti, opinor, heic apud Peluſios Euſebium, hominem clarum & eruditum. PH. Illumne ex principe privatum, è privato exſulem, ex exſule tantum non medicum, pene addideram ſycophantam? TH. Recte divinaſti, quem dicam. PH. Sed quid illi accidit? TH. Hodie ſepultus eſt: à pompa funebri redeo. PH. Admodum triſtem fuiſſe oportet, quæ te nobis tam triſtem remiſit. TH. Vereor, ut ſine lacrimis queam tibi, quod vidi, deſcribere. PH. At ego vereor, ut ſine riſu poſſim audire. Sed narra, obſecro. TH. Scis, Euſebium jam pridem fuiſſe miſera valetudine. PH. Scio, ante annos aliquot [2] evirato corpuſculo. TH. In hujuſmodi morbis, qui lente conficiunt hominem, medici certis præſagiis ſolent mortis diem prædicere. PH. Maxime. TH. Hi monuerunt hominem, quidquid medicorum ars præſtare poſſet, id omne ſumma cura præſtitum eſſe, Deum quidem potentiorem omni medicorum ope; ſed, quod humana conjectura deprehendi quiret, non ſupereſſe triduum vitæ. PH. Quid tum poſtea? TH. Ibi continuo præclarus Euſebius defecto corpuſculo, totum ſanctiſſimi [3] Franciſci amictum induit, raditur, accipit [4] cucullam cinericiam, veſtem ejuſdem coloris, funem [5] nodoſum, feneſtratos calceos. PH. Moriturus? TH. Sic eſt. Quin & profitetur voce jam moribunda, ſe Chriſto militaturum juxta Franciſci regulam, ſi, quod medici deſperabant, daret Deus. Ad hanc profeſſio-

1 *Horum ſodales*] Imo eo impudentiæ monachi progrediuntur, ut ſibi Seraphinorum & Cherubinorum nomina aſſumant.

2 *Evirato*] Effœto, molli, ab *eviro*, caſtro, mollem & effœminatum reddo.

3 *Franciſci amictum*] Franciſcus ſuis diſcipulis non præſcripſerat formam veſtium, niſi ſolummodo vilem. Hinc poſtmodo acriter inter ſe de colore & forma amictus digladiati ſunt, & controverſia ad aliquot Pontifices delata eſt, priuſquam decidi potuerit. Tandem formam coloremque veſtium aſſumſerunt, quem hic autor deſcribit.

4 *Cucullam cinericiam*] Mirum, tantam ſanctitatem Franciſcanorum veſtitui adſcribi, cum eundem Franciſcus haud præſcripſerit, & ipſe nudus mortuus ſit; ut & hac in parte blaſphemus Chriſto ſimilis eſſet.

5 *Nodoſum*] Aculeate Buchananus de fune nodoſo Franciſcanorum:

Et tunicam fluxam nodoſa cannabe cingis,
Cum melius fauces ſtringeret illa tuas.

1 *Pel-*

fessionem adhibiti sunt testes, viri sanctimonia celebres. In ea veste moritur vir egregius ad tempus à medicis prædictum. Veniunt ex eo sodalitio complures, qui funebrem pompam celebrent, PH. Utinam adfuissem isti spectaculo! TH. Illacrimasses, si spectasses, qua charitate Seraphici sodales cadaver abluerint, amictum illum sacrosanctum adaptarint, manus in crucis imaginem composuerint, pedes nudarint, & nudatos exosculati sint, faciem unguento etiam exhilararint, juxta præceptum Euangelicum. PH. Prodigiosa humilitas, Seraphicos viros agere [1] pollinctores ac vespillones. TH. Post hæc feretro composuerunt: & [2] juxta Pauli doctrinam, Gal. VI. *Alter alterius onera portate*: propriis humeris fratres fratrém bajularunt per viam publicam ad monasterium. Ibi solemnibus [3] næniis sepelierunt. Cum venerabilis illa pompa per viam incederet, vidi, complures invitis oculis effundere lacrimas, cum talem virum, quem prius viderant purpura byssoque vestitum, nunc conspicerent in amictu Franciscano, fune canabeo cinctum, tam religiosa specie toto corpore compositum. Nam & mortui caput erat deflexum in humerum, & manus, ut dixi, [4] decussatim compositæ. Cætera item omnia mirificam quamdam religionem præ se ferebant. Quin ipsa turba Seraphica cervicibus inflexis, oculis in terram defixis, & næniis adeo lugubribus, ut arbitrer, ipsos manes non canere lugubrius, multis excutiebat lacrimas & singultus. PH. Sed, habebatne quinque [4] Francisci vulnera? TH. Id non ausim affirmare certo.

1 *Pollinctor*] Qui cadavera lavat, atque unguentis illinit. Belg. *Lijck-salver, reeuwer*. *Vespillo*, seu sandapilarius, qui sandapila mortuos effert. Belg. *Lyck-draeger, cellebroer*.

2 *Juxta Pauli*] Accommodat Scripturæ locum Erasmus, juxta Monachorum inscitam & imperitam consuetudinem, longe alii sensui, quam Pauli scopus admittit: agit enim Apostolus Galat. 6. vers. 2. de charitate erga delinquentes & lapsos, ostenditque, lapsum erigendum, non autem superbe opprimendum.

3 *Næniis*] Nænia est lessus, funebris cantus, qui fit super mortuum. Et ponitur pro cantilena puerorum. Item *næniæ* dicuntur res viles & vanæ fabulæ.

4 *Decussatim*] Id est, in formam crucis, quam vulgo [illegible] vocant. A *decusso*, quod est in formam denarii, id est, X litteræ deduco & divido, per medium seco.

5 *Francisci vulnera*] Horrenda sunt, quæ

certo. Apparebant in manibus ac pedibus vestigia quædam sublivida, ac vestis in sinistro latere fenestellam habebat. Verum non ausus sum oculos acrius intendere, quod affirment, in hujusmodi rebus curiositatem multis fuisse exitio. PH. Sed, nullosne illic sensisti ridentes? TH. Sensi: verum eos suspicor hæreticos esse, quorum hodie plenus est mundus. PH. Ut simpliciter tecum fabuler, mi Theotime, vix ipse valuissem à risu temperare, si isti spectaculo adfuissem. TH. Faxit Deus, ne tu sis istius fermenti contagio corruptus. PH. Nihil hinc periculi est, optime Theotime; ego à puero religiose beatum Franciscum, juxta mundum nec doctum nec sapientem, sed profunda mundanorum affectuum mortificatione Deo carissimum, semper animo sum veneratus; cumque hoc omnes, qui illius ingressi vestigiis, ex animo student mundo mortui, Christo vivere. Nam vestem nihil moror: sed lubens ex te didicero, quid vestis conferat mortuo? TH. [1] Margaritas non esse porcis objiciendas, nec sanctum dandum [2] canibus, scis, ab ipso Domino præceptum esse. Proinde, si ridendi caussa percunctaris, nihil ex me audies: sin simplici discendi studio, libens impartiam, quod ab illis didici. PH. Profiteor discipulum & attentum, & docilem, & benevolum. TH. Principio scis, quosdam

quæ narrat liber Conformiratum de quinque vulneribus Francisci, quæ illi biennium ante mortem, postquam quadraginta dies in Alvernia monte jejunaverat, impressa sunt à Christo. Blasphemam hanc fabulam bullis suis credulo orbi obtruserunt Pontifices, Alexander V. Nicolaus III. aliique. Matthæus Parisiensis cicarrices deletas fuisse, Bonaventura permansisse post Francisci mortem tradit: ita sibi ipsis in tam putido mendacio non constant nugatores. De Francisco exstat hoc exsecrabile carmen:

Francisce Jesu typice Dux normaque Minorum,
Sedes nobis perpetuo regni cælorum.

1 *Margaritas*] Christus indicat, pervicaces Euangelii hostes indignos esse ejus prædicatione loco, quem autor citat. Ex Bezæ versione ita sonat: *Ne date, quod sanctum est, canibus, nec projicite margaritas vestras coram porcis: nequando conculcent eas pedibus suis, & conversi lacerent vos. Margarites* dicitur Græcis à splendore: Latinis *unio*, In summo fuit olim pretio: Nam unio Cleopatræ æstimata fuit ducentis quinquaginra millibus coronatorum: transfertur ad significandam pretiosissimam doctrinam cœlestem.

2 *Canibus*] Per *canes* & porcos intelligit Christus, qui impio Dei contemtu delibuti nullam medicinam admittunt.

1 *Quid-*

dam usque adeo ambitiosos, ut non sat habeant superbe & insolenter vixisse, nisi & ambitiose sepeliantur mortui. Non sentiunt exanimes, sed tamen viventes imaginatione quadam futuræ pompæ, voluptatem aliquam ac fructum præcipiunt. Hoc quidquid est, affectus abdicare, non negabis, opinor, aliquam pietatis partem. PH. Fateor, si fastus exsequiarum non valeat alia ratione devitari. Sed mihi videtur modestius, si princeps exanimis involvatur linteo vili, ac per plebeios vespillones in vulgari cœmeterio inter plebeia cadavera sepeliatur. Nam, qui sic efferuntur, quemadmodum elatus est Eusebius, mutasse fastum videntur verius, quam vitasse. TH. Deo gratum est, [1] quidquid bono fit animo. Illius autem est judicare cor hominis. Verum, quod dixi, leve est; sunt alia graviora. PH. Quæ? TH. Profitentur ante mortem [2] Francisci regulam. PH. Videlicet, ut eam servent in campis [3] Elysiis. TH. Non; sed heic, si revalescant. Et fit aliquoties, ut medicorum sententiis damnati, simul ut sacrosanctam vestem induerint, ope Dei reviviscant. PH. Idem sæpenumero usu venit in his, qui vestem eam non induunt. TH. Oportet simpliciter ambulare in via fidei: si nihil esset eximii fructus in hac re, non ambirent, præsertim [4] apud Italos, genere & litteris nobiles plurimi, ut in amictu sacrosancto sepeliantur. Ac, ne repudies ignotorum hominum exempla; sic sepultus est ille, cui tu merito plurimum tribuis, [5] Rudolphus Agricola: sic nuper Christopho-

1 *Quidquid bono fit animo*] Falsissimum hoc: non enim Deo gratum est, quidquid bono animo fit, nisi accedat fides, sine qua nihil Deo placet, & norma præceptorum divinorum, secundum quam quippiam dirigitur. Alioquin Deo gratum fuisset, quod Apostolos trucidassent: ii enim itidem credebant, se gratiam hoc facto apud Deum inire.

2 *Francisci regulam*] Regulam suam Franciscus duodecim capitibus est complexus: quæ vide apud Hospinianum.

3 *Elysiis*] Elysium locus destinatus animabus piorum, ἀπὸ τῆς λύσεως; à solutione.

4 *Apud Italos*] Ita Franciscus Marchio Mantuæ Testamento cavit, ut habitu Franciscani sepeliretur: eodem vestitu terræ mandati Albertus Dux Carpensis, & Robertus Siciliæ Rex, aliique.

5 *Rudolphus Agricola*] De Agricola hoc ita Jovius: Quis non te, Rudolphe Agricola, inusitato & plane portentoso conspirantium siderum concursu natum esse

phorus [1] Longolius. PH. Mea nihil refert, quid delirent homines, cum agunt animam; ex te doceri cupio, quid magni boni conferat, hominem metu mortis attonitum, ac certæ vitæ desperatione perturbatum, profiteri aut vestiri. Quid, quod vota sunt irrita, nisi fiant animo sano sobrioque, matura deliberatione, sublato metu, dolo, aut vi: Ut horum nihil sit, professio talis non obligat, nisi post annum probationis, quo gestare jubentur [2] tunicam cum caperone: sic enim loquitur vir ille [3] Seraphicus. Itaque, si revivifcant, duplici nomine non tenentur, neque enim votum est, quod ab attonito fit, metu mortis ac spe vitæ; neque professio obligat ante caperonem gestatum. TH. Utcumque habet obligatio, illi certe putant, se obligari; & illa totius voluntatis addictio non potest Deo non esse gratissima. siquidem hoc est in causa, ut bona opera monachorum, etiamsi demus cætera paria, [4] gratiora sint Deo, quam aliorum, quod ex optima radice proficiscantur. PH. Non excutiam heic, quanti momenti sit, hominem totum se Deo addicere, cum jam sui juris non est: ego arbitror, unum-

quem-

esse fateretur; si vim cœlestis tam varie radiosi luminis, non secus ac in astris cursum, certior disciplina deprehenderet? Hausisti enim Hebraicas Græcasque literas, usque adeo stupenda celeritate; ut nequaquam Gruningiæ in ultima Frisia; sed Hierosolymis Athenisque natus ac educatus à doctissimis crederêre. Heidelbergæ defunctus, habitu Franciscano terræ mandatus est.

1 *Longolius*] Est hic Christophorus Longolius Mechliniæ Belgicæ sacerdote antistite genitus, & Lutetiæ in scholis frugaliter educatus, partis disciplinarum omnium peramplis opibus, Leonis principatu Romam venit. Inde Patavium se conferens, ibidem febre consumptus est: editis ad imitationem Ciceronis epistolis, & ingentibus vigiliis adversus Lutherum inchoatis libris incumbens.

2 *Tunicam cum caperone*] Capite secundo regulæ Francisci inter alia hæc habentur: Si quis professioni regulæ Francisci se addicere studet; ille continuo dimittetur ad Ministrum Provincialem. Hic jubebit, hominem cuncta bona divendere, ut pauperibus distribuantur. Tum eidem pannum probationis exhibebit, nempe duas tunicas absque cucullo, cingulum & braccas & caperonem usque ad cingulum, nisi Ministro Provinciali aliter visum. Post annum probationis demum obedientiam promittit, qua se æternum huic vitæ generi & regulæ obstringit

3 *Seraphicus*] Per Seraphicum intelligit autor diabolicum istum *Franciscum Assisiensem*.

4 *Gratiora sint Deo*] Videatur Rodolphi Hospiniani caput decimum quartum libri sexti tomi secundi, de turpibus & horrendis factis Monachorum.

1 *Christa*

quemque Christianum se totum addicere Deo in baptismo, cum renuntiat omnibus pompis & voluptatibus Satanæ, datque nomen Imperatori Christo, posthac illi per omnem vitam militaturus. Et Paulus agens de his, qui [1] Christo commoriuntur, ut jam sibi non vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, non loquitur proprie de monachis, sed de universis Christianis. TH. Opportune meministi baptismi, sed olim tingebantur, aut adspergebantur agentes animam, quibus tamen dabatur spes æternæ vitæ. PH. Quid episcopi promiserint, non ita magni refert: quid Deus præstare dignetur, nobis incertum est. Si certum fuisset, tales adspergine aquulæ [2] repente fieri cives cœli, quæ major poterat aperiri fenestra, ut homines mundo dediti studio per omnem vitam servirent impiis cupiditatibus, ac tum demum adhiberent adspersiunculam, cum jam amplius peccandi facultas non esset? Quod si tali baptismo similis est ista professio, præclare consultum est impie viventibus ne pereant, hoc est, Satanæ vivant, Christo moriantur. TH. Imo, si fas est aliquid [3] ex Seraphicis mysteriis prodere, efficacior est illorum professio, quam baptismi. PH. Quid audio? TH. In baptismo tantum proluuntur crimina; restat anima pura, sed nuda: heic, qui profitetur, statim ditatur totius ordinis egregiis meritis, nimirum insitus corpori sanctissimæ sodalitatis. PH. Itane, qui per baptismum inseritur corpori Christi, nihil accipit, nec à capite, nec à corpore? TH. Nihil à Seraphica missa, nisi bene-

1 *Christo commoriuntur*] Prolixe de hac materia differentem vide Paulum ad Roman. cap 6.

2 *Repente fieri cives*] Necessario hanc absurditatem tueri debent Pontificii ex præsupposito falso fundamento; Dum enim fingunt, baptismum regenerare, lavare, renovare, salutem communicare tanquam organon vi quadam inhærente, qua instar Physicæ causæ agat, & nobiles hos effectus producat: necessario consequitur; homines Satanæ posse vivere, Christo per adsperginem aquulæ, mori posse.

3 *Ex Seraphicis mysteriis*] Male feriatorum Monachorum vana deliria, blasphemas ordinationes, futiles novarum regularum institutiones, horrendas nominis divini profanationes *Seraphica mysteria* autor vocat: quasi Angelicam originem haberent, quæ à Diabolo commenta & inventa sunt. Videat unicum

beneficentia aut favore promereatur. PH. Quis angelus hoc istis revelavit? TH. Non angelus, ô bone, sed ipse Christus ore proprio hoc aliaque permulta beato Francisco præsens præsenti patefecit. PH. Obsecro te per amicitiam nostram, atque obtestor, ne me graveris istis impartiri sermonibus. TH. Sunt reconditissima mysteria; nec fas est ea profanis communicare. PH. [1] Quî profanis, amice? qui nulli unquam ordini melius volucrim, quam Seraphico? TH. Sed interdum vellicas eos odiosius. PH. Hoc ipsum, Theotime, amoris argumentum est: cum eum ordinem nulli gravius lædant, quam qui sub illius umbra turpiter vivunt: quisquis optime vult ordini, necesse est, ut illius corruptoribus maxime succenseat. TH. At vereor, ne Franciscum iratum habeam, si quid arcanorum effutiero. PH. Quid mali metuis ab innocentissimo viro? TH. Quid? Ne [2] me exoculet, aut ne mihi mentem adimat; quomodo multos tractasse dicitur, qui reclamarunt [3] illius quinque vulnerum vestigiis. PH. Itane divi pejores sunt in cœlo, quam fuerint in terris? Audio, Franciscum adeo fuisse miti ingenio, ut, cum pueri per viam incedenti, caseum, lac, rudera & lapides immitterent in rusticanam cucullam à tergo pendentem, nihil offenderetur; sed hilaris incederet, & gaudens: & nunc factus est iracundus ac vindex? Alio die cum à socio audisset fur, sacrilegus, homicida, incestus, ebriosus, &, quidquid criminum in scelerosissimum quemvis

cum hoc de efficacia professionis supra baptismum lector, & crimine ab uno discat omnes.

1 *Qui profanis*] Sunt, qui legunt, *profanus*.

2 *Me exoculet*] In futili & blasphemo libro Bartholomæi de Pisis & Vinea Francisci, hæc aliaque ementita splendide miracula leges.

3 *Illius quinque*] Abominabile est, quod in damnatis fabulis malefetiatorum Monachorum offendes: nempe Franciscum ecstasi correptum, Christoque conjunctum fuisse: à quo illi quinque vulnera impressa: ut Iesus esset typicus & imago ejusdem formæ (sic loquuntur) cum Crucifixo. Liber conformitatum ita tradit de ipsius vulneribus. Non tantum manus pedesque perforatæ sunt, sed in vulneribus etiam apparebant clavi nervosi, à reliqua carne separati & mobiles, nec tamen evelli poterant. Et, quamvis ex quinque locis sanguis defluere, cum magno dolore, Franciscus tamen plusquam biennium superstes fuit.

vis congeri poteſt, confractus egit gratias, confeſſus, illum nihil eſſe mentitum. Miranti ſocio cur ita loqueretur; Hæc, inquit, omnia, & his ſceleratiora patraram, niſi me numinis favor ſervaſſet. Unde igitur nunc factus eſt vindex? TH. Sic eſt: divi in cœlo regnantes lædi nolunt. Quid [1] Cornelio mitius? quid Antonio manſuetius? quid Joanne Baptiſta patientius, dum viverent? At nunc, quam horrendos morbos immittunt, niſi legitime locantur! PH. Citius crediderim, illos adimere morbos, quam immittere. Sed quod mihi dixeris, nec profana commiſeris, & tacituro credideris. TH. Age, tua fretus fide dicam, quod quidem ad hanc rem attinet. Obſecro te, Franciſce, ut te tuiſque ſodalibus propitiis ſit mihi fas audita loqui. Scis, [2] Paulo fuiſſe ſapientiam reconditam, quam non palam, ſed occulte loquebatur inter perfectos. Sic habent & illi quædam arcana, quæ non evulgant apud quoſlibet, ſed beatis viduis, aliiſque piis, & ſelectis, bene volentibus gregi Seraphico, privatim impartiunt. PH. Exſpecto [3] τελσαγίας ἀποκαλύψεις. TH. Principio Dominus prædixit [4] patriarchæ Seraphico futurum, ut, quo grex Seraphicus magis increbreſceret, hoc illi pabulum abundantius ſuppeditaret. PH. Heic protinus ademta eſt omnis querela iis, qui dictitant, hoc hominum genere in dies increbreſcente, gravari populum. TH. Deinde aperuit & hoc, quod quotannis, in die illi feſto, omnes animæ non modo fratrum, qui ſacroſanctum illum geſtant habitum, verum etiam ordini bene cupientium, ac de ipſius ſodalibus bene merentium, ab igni purgatorio liberarentur. PH. Tam familiariter Chriſtus cum illo fabulabatur? TH.

1 *Cornelio*] De Patronis, Sanctis, divis tutelaribus, morborum Præſidibus vide, quæ ante prolixe diſſeruimus.

2 *Paulo fuiſſe*] Digitum intendit auctor in locum Pauli 1 Cor. 2. verſ. 6. 7. *Sapientiam vero loquimur inter adultos: ſapientiam autem non ſaeculi hujus, nec principum ſaeculi hujus, qui abolentur: ſed loquimur ſapientiam Dei latentem in myſterio*, id eſt occultam illam.

3 τελσαγίας ἀποκαλύψεις] Id eſt, ter ſanctas revelationes.

4 *Patriarcha*] Patriarcham Seraphicum ſeu Angelicum vocat autor ineptum & blaſphemum hypocritam *Franciſcum Aſſiſienſem*: cui hanc revelationem factam à Deo rotundo ore profitentur Pontificii nugatores.

TH. Quid ni? ut cum amico & sodali, quemadmodum Deus pater fabulabatur cum Mose. [1] Moses à Deo traditam legem tulit ad populum; Christus legem Euangelicam promulgavit; Franciscus legem suam angeli manibus bis descriptam tradidit Seraphicis fratribus. PH. Exspecto tertiam apocalypsim. TH. Verebatur egregius ille patriarcha, ne bonum semen, quod seminatum erat, noctu vitiaret ille malus, & ita cum zizania revelleretur & triticum. Hunc scrupulum exemit illi Dominus, promittens illi, sibi curæ futurum, ne deficeret [2] semicalceatorum ac cinctorum fune populus, usque ad extremum judicii diem. PH. O Domini clementiam! alioqui [3] fuerat actum de ecclesia Dei. Sed perge. TH. Quarto loco reseravit illud, quod nullus impie vivens diu perseverare posset in eo ordine. PH. An non defecit ab ordine, quisquis impie vivit? TH. Non: neque enim Christum statim abnegavit, qui scelerate vivit; quamquam aliquo modo negant Deum, qui ore profitentes factis negant. Sed quisquis abjicit sacrosanctum habitum, is irreparabiliter defecit ab ordine. PH. Quid igitur dicemus de tot monasteriis conventualium, qui pecunias habent, qui potant, ludunt aleam, scortantur, & palam alunt domi concubinas, ne plura commemorem? TH. Franciscus nunquam gestavit vestem tali colore nimium fusco, nec usus est cingulo è lino candido confecto. Proinde illis, ubi pulsarint ostium, dicetur; *Nescio vos: eo quod non habent vestem nuptialem.*

PH.

1 *Moses à Deo*] Exod. 31. vers. 18. Tandem, quum absolveret alloqui eum in monte Sinai, dedit Mosi duas illas tabulas testimonii, tabulas lapideas scriptas digito Dei.

2 *Semicalceatorum*] Vocat Franciscanos Erasmus semicalceatos & cinctos à fenestratis calceis & nodosis cingulis, quæ gerunt.

3 *Fuerat actum*] Imo, quid ni? Hoc enim in somnis vidit Innocentius III. Ad quem quando Franciscus venerat cum duodecim suis Apostolis, ut conceptam novi ordinis regulam confirmaret, ab Innocentio rejectus est. Hic autem à Deo præmonetur de nocte in somnis, ut mitius ageret: videbat, templum Lateranense minari ruinam, quod Franciscus suis humeris suffulciit.

4 *Nescio vos*] Alludit ad parabolam Euangelii Matth. 22. de invitatis ad nuptias.

1 Mat-

PH. Estne amplius? TH. Nihil adhuc audisti. Quinto loco patefecit illi, quod, qui male vellent ordini Seraphico, qualis heu nimium multi sunt, nunquam pervenirent ad dimidium ætatis à Deo præfinitæ, nisi mortem anticipassent; sed omnes pessima morte quam ocyssime perituros. PH. Vidimus istuc cum in aliis multis aliâs, tum nuper in [1] Matthæo Cardinale Sedunensi: de semicalceatis pessime & loquebatur, & sentiebat; periit, prius quam, opinor, attingeret quinquagesimum annum. TH. Recte quidem dicis: sed ille læserat etiam Cherubicum ordinem. Nam hujus opera potissimum effectum prædicant, ut [2] Bernæ quatuor illi Dominicani traderentur flammis, cum alioqui pontificis animum pecunia fuerint expugnaturi. PH. Sed ajunt, illos prodigiosæ impietatis orsos fabulam. Fictis visionibus ac miraculis agebant, ut persuaderent, [1] Virgi-

1 *Matthæo Cardinale*] Erat hic apud Sedunum urbem humili patre genitus. In Italiam missus ad Latinam Italicamque linguam addiscendam, Comi sub Theodoro Lucino tantos progressus fecit, ut jam eruditione clarus, ad Sedunensem Episcopatum sit promotus. Cum autem suo ævo bellum inter Gallos & Julium Pontificem ingravesceret, hic Matthæus tantum effecit, ut Helvetiorum arma in Gallos incitaret. Quibus rebus uon exiguum momenti Pontificiæ parti attulit. Itaque, ut beneficium beneficio pensaret, adscivit illum in numerum Cardinalium. Mortuus Hadriani VI. anno primo.

2 *Bernæ quatuor illi*] Historia ita habet. Jam ab anno 1370. gravis quæstio fuit mota inter Dominicanos & Franciscanos de conceptione Mariæ virginis: hi enim illam ab originali peccato immunem, illi contrarium asserebant. Dominicani ergo, ut & dignitatem ordini & sententiæ veritatem adstruerent, habito ad eam rem concilio, ad ementitas apparitiones & ficta miracula confugiunt. Provinciam hanc quatuor Monachi non sine Diaboli opera suscipiunt. Ad eam exsequendam eligitur Berna, Helvetiæ oppidum, credulis hominibus plenum, ut & simplex sartor Joannes Jezerus, in eorum ordinem hoc fine adscitus Hunc nocturnis apparitionibus, plus quam Diabolico astu institutis, eo perducunt; ut crederet, Virginem Matrem sibi loqui, confitentem, inter alia se peccato originali inquinatam, prædicentemque urbi Bernensi interitum, nisi ebriosi Franciscani ejicerentur. Jezerus autem ut ut stupidus ex voce unius Monachi, quam agnoscebat; fraudem subodoratus, personatam Divam insigniter dedolat. Ibi re comperta Monachi hominem eo adigunt, ut promitteret silentium. Sed pollicitis non nimium fidentes, satius ducunt è medio illum tollere pane orbiculari veneno infecto in Missæ celebratione. Et successisset negotium, nisi Jezerus deglutitum panem venenatum stomacho ejecisset. Is ergo è tanto periculo liberatus rem omnem ad Magistratum defert. Ibi equuleo subjecti Monachi omnia scelera confitentur. Convicti itaque, consentiente Pontifice Romano, vivi comburio plexi sunt anno nono sæculi decimi quinti prid. Cal. Jun.

[1] Virginem matrem fuisse contaminatam labe originali, divum Franciscum non habuisse vera Christi vulnerum vestigia, ea [2] verius habuisse Catharinam Senensem; sed perfectissima pollicebantur [3] laico converso, quem ad hanc fabulam agendam subornaverant, & ad hanc imposturam abutebantur corpore Domini; postremo etiam fustibus, & venenis. Denique prædicant, hanc telam non fuisse unius monasterii, sed totius ordinis procerum. TH. Utcunque ista habent, non temere dictum est à Deo, [4] *Nolite tangere christos meos.* PH. Exspecto, si quid superest. TH. Superest [5] apocalypsis sexta, qua Dominus juravit, illi futurum, ut fautores ordini Seraphici, quantumvis impie viverent, tamen aliquando Domini misericordiam consequerentur, & sceleratam vitam beato fine clauderent. PH. Etiamne, si in adulterio deprehensi occiderentur? TH. Quod Dominus promisit, non potest non esse ratum. PH. Sed quibus tandem rebus illi metiuntur favorem ac benevolentiam? TH. Oh, dubitas? qui dat, qui vestit, qui culinam instruit, jam,

1 *Virginem matrem*] Jezero, de quo jam jam mentio facta, apparebat Monachus circa diluculum, fingens se Mariam. Hic autem inter alia illi narrat, Julium Pontificem instituturum festum contaminatæ conceptioni Mariæ: in hunc finem cœlitus Pontifici mitteretur crux insignis quatuor guttis sanguinis Filii, ut eo testaretur se Mariam non immunem ab originali labe. Itidem alia crux quinque guttis cruoris notata in ciborio inveniretur, quæ Romam mittenda: quia eandem Pontifex largis indulgentiis muniret, & Bernam remitteret.

2 *Verius habuisse Catharinam*] Totam hanc historiam de quatuor illis Dominicanis fuse tractat Johannes Stumpsius in Annalibus Helveticis Eandem habent libelli tam Latini, quam Germanici, per idem tempus à Pontificiis ipsis editi.

3 *Laïco converso*] Iste conversus laïcus Joannes Jezerus sartor: cui Monachus, simulans se Mariam, clavo manum transfixit: continuo etiam ablatis magica arte sensibus addidit alia quatuor vulnera. Ad se rediens populo tanquam novus Christus oblatus est Jezerus.

4 *Nolite tangere christos meos*] Locus desumtus ex Psal. 105. v. 15. Quæ verba David subjicit narrationi beneficiorum Israëlitis præstitorum, præcipue quod iis nullus nocere poterat, Deo ita dirigente. Is enim dixerat: *Nolite tangere christos seu unctos meos*, id est, abstinete vos ab omni injuria, quia sanctificati Deo sunt in peculium, & ex genere humano electi, ut eundem colant: unctus quippe hic peculiariter vocatus & destinatus ad cultum divinum.

5 *Apocalypsis*] Ἀποκάλυψις revelatio: detectio rerum ante occultatum: ab ἀποκαλύπτω, retego, conspiciendum do, sublato velamine.

1 Pati-

jam dudum amat. PH. Non amat, qui monet? qui docet? TH. Hæc ipsis domi abundant, & hujus generis beneficia solent aliis largiri, non ab aliis accipere. PH. Plus ergo Dominus promisit Francisci discipulis, quam suis. Sibi quidem [1] patitur imputari, si quid ipsius respectu benefiat cuilibet Christiano; sed non promittit male viventibus vitam æternam. TH. Nec mirum, amice: nam extremus Euangelii vigor servatus est huic ordini. Sed audi jam septimam apocalypsin, eamque postremam. PH. Heic sum. TH. Juravit illi Dominus, neminem male moriturum, qui in habitu Seraphico moreretur. PH. At quid appellas male mori? TH. Is male moritur, cujus anima, relicto corpore, recta defertur ad tartara, unde nulla est redemptio. PH Vestis igitur non liberat ab igni purgatorio? TH. Non, nisi quis moriatur in ipso festo beati Francisci. Verum, an tibi parum videtur; tutum [2] esse à tartaro? PH. Maximum ego quidem arbitror. Sed quid de his sentiendum, quibus jam mortuis induitur sacra vestis? Non enim in ea moriuntur. TH. Si vivi hoc petierunt, voluntas habetur pro facto. PH. At ego, cum agerem [3] Antverpiæ, adfui cum cæteris cognatis matronæ cuidam agenti animam; aderat Franciscanus, vir admodum venerabilis. Is, ubi videt mulierem jam oscitantem, alterum brachium illius inseruit suæ vesti, sic ut etiam aliquam humeri partem tegeret. Ibi quidam dubitabant, utrum tota mulier esset tuta ab inferorum portis, an pars contecta. TH. Tota erat tuta, non aliter quam in baptismo pars hominis tingitur aqua, totus tamen Christianus redditur. PH. Mirum, [4] cacodæmones tantopere horrere

1 *Patitur imputari*] Respicit ad locum Matth. 25. v. 40. Et respondens Rex dicit eis: *Amen dico vobis, quatenus id fecistis uni ex fratribus meis minimis, mihi fecistis.*

2 *Esse à Tartaro?*] *Tartarus* vel *Tartara* numero plurali abyssus Inferorum, ubi sontes plectuntur, nomen invenit à *ταρταρίζειν, horrere tremore frigoris*: nam, Servio teste, *Tartara* sole aut luce non illustrantur.

3 *Antverpia*] Nobilissima Brabantiæ urbs.

4 *Cacodæmones*] Κακοδαίμων malus genius aut spiritus, malus dæmon. Proprie autem Græce est miser, infelix. *V. Ill. Spanh. ad Aristoph. Plut. v.* 373. A.

rere veſtem illam. TH. Magis horrent, [1] quam crucem Domini. Cum efferretur Euſebius, vidi (non ſolus tamen) agmina nigrorum dæmonum, muſcarum inſtar, aſſultantium ad corpus, nullus tamen audebat attingere. PH. At interim facies, manus, pedes erant in periculo, quippe nudi. TH. Ut ſerpentes nec [2] umbram fraxini, licet porrectam longius, ferre poſſunt, ita dæmones virus illud ſacræ veſtis etiam procul ſentiunt. PH. Proinde non arbitror, talia corpora putreſcere, alioqui plus animi eſſet vermibus, quam cacodæmonibus. TH. Veriſimile narras. PH. Quam fortunati pediculi, qui in tam divina veſte perpetuo vivunt! Cæterum, cum veſtis deferatur ad ſepulchrum, quid eſt, quod tuetur animam? TH. Veſtis umbram ſecum defert; ea tutam reddit, adeo ut negent, quemquam illius ordinis venire in purgatorium ignem. PH. Næ ego iſtam apocalypſim, ſi vera narras, pluris facio, quam illam Joannis! hæc enim expeditam ac facilem oſtendit viam, qua cuivis liceat citra ſudorem, citra moleſtiam, citra pœnitentiam, mortem æternam effugere, tota vita ſuaviter peracta in deliciis. TH. Aſſentior. PH. Jam igitur mirari deſino, ſi plerique [3] Seraphicis ſodalibus plurimum tribuant: verum non queo ſatis admirari, non deeſſe, qui non vereantur illis [4] oppedere. TH. Nimirum iſtos ſcias, quotquot videris, traditos

1 *Quam crucem*] Credunt male creduli Pontificii, externa formatione crucis Diabolos abigi.

2 *Umbram fraxini*] Ita inter alia de fraxino (Belgis *een Eſſen-boom*) Plinius: Tanta eſt vis, ut ne matutinas quidem occidenteſve umbras, quam ſunt longiſſimæ, ſerpens arboris ejus attingat, adeo ipſam procul fugiat. Experti prodimus: ſi fronde ea gyro claudatur ignis & ſerpens, in ignem potius, quam in fraxinum fugere ſerpentem.

3 *Seraphicis ſodalibus*] Eo impudentiæ deventum cum diſtentis vino & potu monachis, ut ſe *Seraphicos* vocent. Quod eo magis mireris, quia Angelos diſtinguunt in tres hierarchias, & in ſingulis his hierarchiis tres Angelorum ordines diſtinctos abſque ulla ex Sacra Scriptura probatione conſtituunt. In ſuprema hierarchia videntur *Seraphini*, *Cherubini & Throni*. En impudentem ſuperbiam! *Seraphini* in prima hierarchia primum occupant locum, ſecundum illorum ſententiam, & ab iis ſe *Seraphicos* vocant magis *Diabolici*, quam *Angelici*, aut Seraphici *Monachi*.

4 *Oppedere*] Proprie *oppedere*, contra pedere, contra ventris flatum emittere: hic Metaphorice *reclamare, reluctari, adverſari, diſſentire*.

1 *Repra-*

ditos in [1] reprobum ſenſum, ſuaque malitia excæcatos. PH. Poſthac ero cautior; daboque operam, ut ſacroſancta veſte moriar. Verum exſtiterunt hoc ſæculo quidam, qui docent, hominum [2] ſola fide juſtificari, nullo operum præſidio: maximum igitur privilegium ſit, ſi veſtes beet abſque fide. TH. Non ſimpliciter abſque fide, ne quid erres, [3] Philecoë. Satis autem eſt credere, hæc, quæ diximus, eſſe promiſſa à Chriſto patriarchæ Franciſco. PH. Vel Turcam igitur ſervabit veſtis? TH. Vel ipſum Satanam, ſi ſe patiatur indui, & fidem habeat apocalypſi. PH. Jam dudum me tuum feciſti: ſed unum atque alterum ſcrupulum mihi cupiam per te eximi. TH. Dic. PH. Audivi, Franciſcum ſuum appellare inſtitutum Euangelicum. TH. Verum. PH. Sed Euangelii regulam profitentur omnes Chriſtiani, mea quidem ſententia. Quod ſi iſtorum inſtitutum eſt Euangelicum; oportet, quotquot Chriſtiani ſunt, eoſdem eſſe Franciſcanos; & in his primas tenebit Chriſtus cum Apoſtolis & ſanctiſſima matre. TH. Convinceres tu quidem, niſi Franciſcus quædam addidiſſet Euangelio Chriſti. PH. Quæ? TH. Veſtem cinericiam, funem canabeum, & [4] pedes nudos. PH. Iſtis igitur notis dignoſcimus Euangelicum à Franciſcano. TH. Differunt & contactu pecuniæ. PH. Verum, ut audio, Franciſcus recipi vetat, non attingi. Recipit autem vel dominus, vel procurator, vel creditor, vel hæres, vel [5] mandatarius: &, ſi numeret [6] chirotheca munitus, nihilominus recepiſſe dicitur. Unde igitur hoc novum interpretamentum, ne recipiant, id eſt, ne contingant? TH. Sic interpretatus eſt Benedictus pontifex. PH. At

non

1 *Reprobum ſenſum*] Alludit ad verba Pauli Rom. 1. Dicit is de Ethnicis, Deos illos tradidiſſe in reprobum ſenſum.

2 *Sola fide juſtificari*] Sic eſt; homo juſtificatur ſola quidem fide: fides tamen illa efficax eſſe debet bonis operibus.

3 *Philecoë*] Philecous, qui cauſas exquirit, aut libenter cauſatur.

4 *Pedes nudos*] Tritus verſiculus eſt in Franciſcanos: *Cordula nodoſa, pes nudus, lingua doloſa, Hæc tria nudipedes ducunt ad Tartara fratres.*

5 *Mandatarius*] *Mandatarius*, cui dantur mandata peragenda.

6 *Chirotheca*] Χειροθήκη manuum vagina, eadem, quæ manica.

non ut pontifex, verum ut Franciscanus. Alioqui nonne, qui sunt observantissimi, cum peregrinantur, excipiunt linteolo nummos? TH. Faciunt, cum urget necessitas. PH. At mori satius est, quam violare regulam plusquam Euangelicam. Deinde nonne passim recipiunt per suos procuratores? TH. Quid ni? Etiamsi dentur aliquot millia, id quod non raro accidit. PH. At regula dicit, [1] neque per se, neque per alios. TH. At non [2] contingunt. PH. Ridiculum: Si contactus impius est, etiam per alios contingunt. TH. Verum non est illis cum procuratoribus actio. PH. Non est? Experiatur hoc, qui velit. TH. Christus [3] non legitur usquam contigisse pecuniam. PH. Esto: sed probabile est, Christum adolescentulum crebro parentibus suis emisse oleum, acetum, & olera. Sed extra controversiam Petrus & Paulus contrectarunt. Non est in contactus fuga laus pietatis, sed in contemtu. Vini contactus multo periculosior est, quam pecuniæ; cur non horrent ibi periculum? TH. Quia Franciscus non prohibuit. PH. Nonne porrigunt manus suas otio molliculas, & pulchre lotas fœminis salutantibus; & nummo forte inspiciendi causa oblato, resiliunt, ac se muniunt signo crucis? [4] papæ, quam Euangelice! Et quidem puto, Franciscum, [5] licet omnis litteraturæ rudem, non adeo desipuisse, ut vetuerit qualemcunque pecuniæ contactum.

Et

1 *Neque per se*] Capite quarto Regulæ Francisci ita habetur: *Firmiter omnibus fratribus injungo, ne vel per se vel per alios pecuniam recipiant. attamen necessitati ægrorum & vestitui male vestitorum secundum regionis clima & anni tempestates prospiciens Ministri, sicut ipsa res postulare videbitur; id tamen illibate servandum, ne omnino: ut dictum, nummos recipiant.*

2 *Contingunt*] Non contingunt pecuniam: & tamen de pecunia graves lites moverunt Franciscani quandoque: magnam etiam vim commercio Missarum indies corradunt: cum tuti vagantur, habent pedissequum, qui peram gerat: à credulis mulierculis æs vanis nugis pro concione emendicant.

3 *Non legitur*] Imo Christus, quæ à fidelibus porrigebantur, recepit.

4 *Papæ*] Papæ, παπαί, admirantis interjectio.

5 *Licet omnis litteraturæ*] Erat enim Franciscus homo idiota. Studuerat puer per exiguum tempus in templo Georgii Assisii: sed mox animum ad mercaturam appulit, à mercatura in militiam abiit: tandem ejus vitæ pertæsus Monachatum est amplexus. Ita ut ex desperatione jam utrumque probaverit, quod vulgo dicitur: *Desperationem nempe aut Monachum aut militem facere.*

1 In

Et, tametsi id sensit, quanto periculo suos exposuit, quos jussit nudis pedibus incedere? Vix enim vitari potest, quin aliquando impudentes calcent nummum humi jacentem. TH. Verum non tangunt manibus. PH. An tactus non est sensus toti corpori communis? TH. Est; atque, etiamsi quid tale usu veniat, non sacrificant, nisi confessi. PH. Religiose. TH. Verum omissis cavillationibus, dicam id, quod res est. Pecunia multis est, eritque maximorum malorum occasio. PH. Fateor: sed eadem aliis est multorum bonorum materia. Divitiarum amorem lego damnatum, pecuniam damnatam nusquam lego. TH. Rectè dicis. Sed, quo longius absint ab avaritiæ morbo, sic prohibitus est contactus, quemadmodum [1] in Euangelio vetamur jurare, ne incidamus in perjurium. PH. Quin igitur vetitus est adspectus? TH. Quia facilius est continere manus, quam oculos. PH. Et tamen per illas fenestras ingressa est mors. TH. Et ideo, qui germane Franciscani sunt, ultra supercilia deducunt cucullam, tectisque & in terram defixis oculis incedunt, ne quid videant præter viam: quod idem videmus in equis, currus onustos trahentibus; utrimque corium capistro additum non sivit, eos quidquam videre, nisi quod ante pedes est. PH. Verum age, dic mihi, estne hoc verum, quod audio, in regula vetitum, ne quod indultum impetrent à Pontifice? TH. Est. PH. Atqui audio, nullum hominum genus pluribus instructum indultis; adeo ut liceat illis homines ipsorum sententia damnatos vel veneno necare, vel vivos defodere, citra ullum irregularitatis periculum. TH. Non est vana fabula, quam [2] audisti. Nam mihi narravit vir minime mendax Polonus, se obdormiisse potum

1 *In Euangelio vetemur*] Non vetamur in Euangelio jurare, sed tantum vetamur jurare temerarie, non necessario, fallaciter aut illegitime per creaturas: alioqui legitimum juramentum nec in V. nec N. Testamento prohibitum. Hinc Paulus Hebr. 6. vers. 16. *Nam homines quidem per eum jurant, qui sit major: atque iisdem omnis controversiæ terminus, est jusjurandum ad confirmationem adhibitum.*

2 *Audisti. Nam*] Vide alia horrenda facinora Franciscanorum apud Rodolphum Hospiniauum tomo 2. libro 6. cap. 14.

tum in templo Franciſcanorum, in his angulis, in quibus ſedent fœminæ per laminas foraminoſas confitentes. [1] Experrectus cantu nocturno, non auſus eſt ſe prodere. Decantatis ex more nocturnalibus, totus fratrum chorus deſcendit in ædem inferiorem: ibi erat parata foſſa bene lata beneque profunda. Stabant duo juvenes revinctis à tergo manibus. Habita eſt concio de laude obedientiæ: promiſſa eſt apud Deum omnium commiſſorum venia. Nonnulla etiam ſpes injecta fore, ut Deus fratrum animos flecteret ad miſericordiam, ſi ſponte deſcenderent in foveam, ſeque ſupinos reponerent. Factum eſt; ſubductiſque ſcalis, omnes ſimul injecere terram. PH. Sed ſiluitne interim ille ſpectator? TH. Maxime; tum quidem nimirum, metuens, ne, ſi ſe prodidiſſet, tertius adderetur foſſæ. PH. Etiamne hoc illis licet? TH. Licet, quoties periclitatur decus ordinis. Nam ille, ſimulatque evaſiſſet, paſſim in omnibus conviviis narrabat, quæ viderat, magna Seraphicæ gentis invidia. Nonne præſtiterat, vivum ſepeliri? PH. Fortaſſe. Verum, his ſubtilitatibus omiſſis, quî fit, ut, cum patriarcha juſſerit incedi nudis pedibus, nunc maxime incedant calceis feneſtratis? TH. Duabus de cauſſis præceptum hoc mitigatum eſt: altera eſt, ne per imprudentiam tangant pecuniam: altera, ne frigus lædat, aut ſpina, aut ſerpentes, aut ſilices, aut aliud ſimile, cum illis ſit per univerſum terrarum orbem obambulandum. Cæterum, ut id fiat inviolata regulæ majeſtate, feneſtra calcei pedem nudum oſtendit [2] per ſynecdochen. PH. Prædicant, ſe profiteri perfectionem Euangelicam, quam ajunt conſtare [3] conſiliis Euangelicis,

1 *Experrectus cantu*] Alii Monachorum ordines, alias nocturnis his canticibus horas deſtinant. Franciſcani hora nocturna duodecima, ad motam campanam, ut populus eorum ſanctimoniam hac in parte veneretur, hymnos decantant honori illius Divi aut Divæ, cujus feſtum in Romano Calendario iſto die recurrit. Si autem dies nulli Divo ſacer eſt, ipſi nomina effingunt *Galgali*, Quodvultdei, ſimiliumque, quos cum ludibrio invocant.

2 *Per ſynecdochen*] Per ſynecdochen pars ponitur pro toto. Sic Franciſcanorum pars pedis denudatur pro toto ſcilicet pede.

3 *Conſiliis Euangelicis*] Conſilium perfectionis, ſeu *Euangelicum* vocat Bellarmi-

licis, de quibus inter eruditos magna digladiatio eſt. Et in unoquoque vitæ ſtatu locus eſt perfectioni Euangelicæ. Sed, quid omnium maxime perfectum tibi videtur inter Euangelii præcepta? TH. Arbitror totum illud, quod prodidit Matthæus c.v., cujus hæc eſt clauſula: *Diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui vos oderunt, & orate pro perſequentibus & calumniantibus vos, ut ſitis filii patris veſtri, qui eſt in cœlis, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos. Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & pater veſter cœleſtis perfectus eſt.* PH. Commode reſpondiſti. Sed pater ille dives eſt ac munificus in omnes, nec mendicat à quoquam. TH. Munifici ſunt & illi, ſed opum ſpiritualium, hoc eſt, precum & bonorum operum, quibus opulenti ſunt. PH. Utinam ſint inter illos exempla [1] charitatis Euangelicæ, quæ maledicta benedictis, injuriam beneficio penſat. Quid ſibi vult illa tam celebris Alexandri pontificis vox, *Tutius eſſe regum quemlibet potentem lædere, quam quemlibet ex ordine Franciſcanorum aut Dominicanorum*? TH. Ordinis læſam dignitatem ulciſci fas eſt: &, quod uni ex minimis male fit, fit toti ordini. PH. At, cur non potius, quod uni bene fit, fit toti ordini? Et, cur non unus Chriſtianus læſus totum Chriſtianiſmum ad vindictam provocat? Cur toties cæſus ac lapidatus Paulus non inclamavit ſuppetias adverſus apoſtolicæ dignitatis violatores? Jam, ſi juxta Domini ſententiam, *Beatius eſt dare, quam accipere*, utique perfectior eſt, qui bene vivens ac docens de ſuo dat egentibus, quam qui tantum accipit. Alioqui [2] fruſtra Paulus gloriatur, quod gra-

larminus, juxta omnium Pontificiorum communem ſententiam, opus bonum à Chriſto non imperatum, ſed demonſtratum; non mandatum, ſed commendatum: aitque differre à præcepto idem Bellarminus ex parte materiæ, ſubjecti, formæ & finis. Videantur autem ſententiæ hujus nulli veritati innixæ refutationes apud Orthodoxos Theologos.

1 *Charitatis Euangelicæ*] Non tantum Franciſcani jam ab aliquot ſæculis Vatinianum odium alunt in Dominicanos, ſed & ipſi inter ſe graves rixas moverunt ſæpius: ita ut in iis ſimultatum, odii, invidiæ plurimum notes, ne micam autem charitatis invenias.

2 *Fruſtra Paulus gloriatur*] 1 Cor. 9. Poſtquam prolixe de jure ſuo, quod habebat, exigendi nempe ſtipendium pro Euangelii prædicatione diſſeruiſſet Paulus,

gratis prædicaverat Euangelium. Atque heic videtur esse præcipuum illius laudatæ addictionis experimentum, si conviciis impetiti non incandescant, si in male merentes charitatis affectum obtineant. Quid magni est, si quis aliquid facultatum relinquat, de alieno victurus aliquanto lautius, cum sibi servet ulciscendi cupiditatem? Cinctorum fune, semicalceatorum, ubique est magna copia: hæc qui præstet, quæ perfecta Dominus vocat, quæ Apostoli constanter exhibuerunt, inter istos nimium rara est avis. TH. Non ignoro, quas fabulas impii quidam de illis spargant: sed ego sic affectus sum, ut, ubicunque videro illam sacrosanctissimam vestem, putem, adesse angelos Dei: eamque domum esse felicem, cujus limen crebro teritur illorum pedibus. PH. Et ego arbitror, pauciores esse steriles feminas, ubi illi agunt familiariter. Sed mihi propitius sit Franciscus, Theotime, qui hactenus tanto in errore sim versatus. Existimabam, istorum vestem nihil aliud esse, quam vestem, nec per se meliorem veste nautæ, aut calcearii, nisi utentis sanctimonia commendaretur, quemadmodum Christi vestis contacta sanavit [2] hæmorrhoïssam. Alioqui dubitabam, utrum textor, an vestiarius eam vim dedisset vesti. TH. Haud dubie, qui formam dat, dat vim. PH. Posthac ergo viam suavius, nec me macerabo metu inferorum, aut confessionis tædio, aut cruciatu pœnitentiæ.

lus, concludit tandem his verbis versibus 14. 15. *Ita etiam Dominus constituit iis, qui Euangelium annunciant, ut ex Euangelio vivant. Ego tamen nullo istorum sum usus.*

1 *Rara est avis*] *Rara avis* proverbio dicitur res quævis nova & inventu perrara. Iuvenalis: *Rara avis in terris nigroque simillima cygno.* Quin & Phœnicis raritas in proverbium abiit. Ducta allegoria ab avibus peregrinis & inusitatis, quæ nonnunquam casu in nostram regionem devolant, vel miraculi gratia deportantur.

2 *Hæmorrhoïssa*] Mulier, quæ laborat profluvio sanguinis.

AMI-

AMICITIA.

[1] EPHORINUS, JOANNES.

EP. SÆpenumero mecum admirari ſoleo, [2] quem Deum in conſilium abhibuerit natura, cum in omni rerum genere miſceret [3] amicitias & inimicitias quaſdam arcanas, nec ullis cauſis evidentibus probabiles, niſi quod hoc ſpectaculo videtur fuiſſe delectata, quemadmodum nos [4] ex commiſſis inter ſe gallis gallinaceis & * coturnicibus volu-

1 *Ephorinus*] Nomen perſonæ ab ἐφορᾷν, id eſt, *diligenter contemplari*, & cum *ſingulari cura obſervare.* Sic, dum iſte animalium naturam, vim & potentiam diligenter contemplando obſervat, non immerito *Ephorinus* appellatur.

2 *Quem Deum in*] Non adhibemus in conſilium, niſi quos prudentiores aut rerum peritiores arbitramur: nihil autem Deo prudentius, & conſultius. Eſt autem hæc forma loquendi perelegans, quoties nos admirari novitatem aut mirificum rei eventum ſignificamus, quod ſubinde apud Poëtas Dii in conſilium ab Heroibus adhibeantur.

3 *Amicitias & inimicitias*] Alluſum forſitan eſt ad Empedoclis Phyſici decretum, qui principia mundi φιλίαν καὶ νεῖκος, hoc eſt, *amicitiam & inimicitiam* conſtituit. Cum enim, inquit, prius omnia diffuſa jacerent, ab amicitia inimicitiaque diſcriminatim ſunt diviſa: ſine iis vero nihil aut fieri poteſt, aut petire. Exſtat autem apud Ariſtotelem nobile mehercule caput de his, qui perpetuas inimicitias inter ſe gerunt, lib. 9. c. 1. hoc Plinius tranſtulit in ſuum opus, lib. 10. cap. 14.

4 *Ex commiſſis gallis*] *Committere* ſignificat in certamen & contentionem mittere, quemadmodum dicimus *gladiatores commiſſos*, qui in certamen deſcendunt. Plinius lib. 10. cap. 20. Gallinaceum contentioſum animal, & prœliis maxime ali teſtatur. Dimicatione, ait, paritur victoria quoque inter ipſos, velut ideo agnata cruribus ſuis tela intelligentes, nec finis ſæpe, niſi commorientibus. Addit, pleroſque gallorum ad bella tantum & prælia aſſidua naſci, quibus etiam patrias nobilitarunt, Rhodum & Tanagram. Deinde Pergami gallorum ſpectaculum omnibus annis publice edi, ceu gladiatorum. Quod ipſum etiam hodie in pleriſque Brabantiæ oppidis fieri obſervatum eſt. Hinc Gallinaceus à Columella *pyctes*, hoc eſt, pugil & luctator, appellatur, quod Græcorum ſtudium ferociſſimum quemque alitem certaminibus & pugnæ præpararet. Ariſtophanes Poëta Gallum ἄρεος νεοττὸν, hoc eſt, *Martis pullum*, vocat, quod avis iſta ſit admodum bellicoſa: vel quod Gallum adoleſcentem egregium fuiſſe dicant, quo cum familiariter Mars uteretur, cuſtodem poſuit ædium ſuarum, ut, ſi Vulcanus adventaſſet interea, dum cum Venere adultera ſua ſuavius viveret, adoleſcentulus indicaret. Verum, quum aliquando obdormiſſet, Vulcano deprehendente adulterium uxoris, in avem illum Mars transformavit, ſed ita, ut habitum armorum, criſtam ſcilicet, galeam & calcaria retineret: hincque eſſe, quod tanto ſtudio præliandi perpetuo flagret. Mirum eſt, quod Ariſtoph. gallinaceos, quos prælio vicerunt, in ſervitutem rapere adſerat. Illius interpres (*ad Equit. v. 492. & ad Acharn. 165.*) ſcribit, gallos, qui ſaltarent ad pugnam, priuſquam eos committere ſolent, alliis alere ſolitos, quo excalefacti, calidiores & vehementiores redderentur. Inde factum verbum

σκο-

voluptatem capimus. Jo. Nondum satis percipio, quid velis dicere. Ep. Dicam igitur, si vis, crassiore Minerva. [1] Scis, serpentium genus esse inimicum homini. Jo. Scio, vetus inter illos & nos esse dissidium & irreconciliabile, futurumque, donec meminerimus illius [2] inauspicati pomi. Ep. Nosti lacertam? Jo. Quid ni? Ep. [3] Italia magnas habet & virides. Hoc animal natura & homini amicum est, & serpentibus inimicum. Jo. Unde hoc deprehenditur? Ep. Ubicunque prospicit homo, ibi congregantur lacertæ, obliquato capite diu contemplantes hominis faciem: si exspuas, elambunt salivam ore redditam: vidi & puerorum mictum exsorbentes. Quin & puerorum manibus tractantur impune, atque etiam læduntur, & admotæ ori gaudent [4] salivam lambere. Cæterum, si comprehensæ inter se committantur, dictu mirum, quam in sese sæviant; nec appetunt committentem. Si quis in agris ambulet per viam cavam, nunc hinc, nunc illinc strepitu dimoti rubi admonent hominem; insuetus crederet, serpentem esse: ubi dispexeris; lacertæ sunt, obliquato capite contemplantes, donec consistas; si pergas, sequentes. Rursus aliud agentem admonent. Diceres

σκοροδίσαι, quod est, gallos, priusquam in prælium descendunt, allio confricare. Coturnicum quoque masculorum naturam φιλερεστικὴν, id sonat *rixosam*, Aristophanis interpres (*in Pace v. 788.*) scribit. In Apophthegmat. Plutarchi, Augustus quum audisset Erotem, qui res Ægypti curabat, emisse coturnicem omnes alias pugnando superantem atque invictam, & comedisse assatam, eum ad se accersivit, ac judicio constituto confessum, malo navis affigi jussit.

1 *Scis, serpentium*] Adeo inimicum est, ut salivam hominis tolerare non possit, sed mox, si conspergatur, fugiat, authore Plinio. Apollonio Rhodio θανατηφόρος serpens vocatur, quod hominibus mortem inferat.

2 *Inauspicati pomi*] Inauspicatum est, quod bonis auspiciis non geritur: sic pomum illud, propter quod ex divina portione ad humanam miseriam cecidimus per primigenios nostros parentes, merito *inauspicatum* dicitur, quod tam infausto & infelici auspicio mortalitatem sumus aggressi.

3 *Italia magnas, &c.*] Magnas inquit & virides, quod nostrates palmæ, aut ad summum pedis longitudinem non excedant: nec item omnes virides sunt, verum & cinericii & nigri coloris, natura: quantum ad conflictum cum serpentibus & viarum obsessiones, ab Italicis nihil differentes.

4 *Salivam lambere*] Ex hac re satis constat, amicas humano generi lacertas, quorum scilicet salivam bibunt, ut quæ omnibus venenatorum maxime adversatur, ut testantur Nicander, Dioscorides, & Plinius.

1 In

ceres, eas ludere, vehementerque delectari hominis adspectu. Jo. Mira narras. Ep. Quodam die vidi prægandem & mire viridem [1] in ostio cavi decertantem cum serpente. Primum mirabamur, quid esset rei: nam serpens nobis non erat conspicuus. Italus admonebat, in antro esse hostem. Paulo post venit ad nos lacerta: velut ostendens sua vulnera, ac remedium flagitans, seque [2] tantum non tangi patiebatur: quoties autem restabamus, restabat & illa, nos contemplans. Serpens alterum latus pene totum eroserat, & ex viridi rubrum fecerat. Jo. Mihi, si adfuissem, libuisset ulcisci lacertæ vicem. Ep At hostis jam se in profundum antrum abdiderat: post aliquot tamen dies [3] pavimus oculos nostros vindicta. Jo. Gaudeo profecto. Sed quo pacto? Ep. Forte inambulabamus per eumdem locum: Serpens è fonte vicino biberat; erat enim æstus [4] prodigiosus, adeo ut nos quoque aquæ inopia periclitaremur. Commodum occurrit ex agris puer natus annos tredecim, ejus domus filius, in qua tum metu pestilentiæ [5] Bononia profugi rusticabamur; gestans [6] rastrum, quo fœnum demessum converrunt agricolæ; simul ut serpentem vidit, exclamat. Jo. Metu fortasse. Ep. Nequaquam, imo gaudio, velut insultans deprehenso hosti. Ferit rastro; serpens [7] se contrahit: ille non facit feriendi fidem, donec [8] contrito capite

serpens

1 *In ostio cavi*] Cavum frequentius substantive neutro genere invenitur, pro foramine terrestri, seu lustro & cubili serpentum, quam ab adjectivo cavus. Columella: *Cavum verbenaca diligenter obturato, ne ventus ad cubilia perflet.*

2 *Tantum non*] A Græcis sumptum, *μονονουχὶ*: id perinde valet, quasi dicas: propemodum. Sic reperies apud Latinos, tum Livium, tum Suetonium. Terentius dixit, *Modo non*, in Phormione. *Hanc particulam illustravit summus Gronovius ad Livium L. 4. c. 2. A.*

3 *Pavimus oculos*] Pascimus oculos ea re, quam libenter inspicimus, ut *pascimus animum*, quoties nos recreamus. Maro: *Atque animum pictura pascit inani.* Nihil autem gratius obtingere potest, quam si videamus, nocentem ob innoxium afflictum dare pœnas.

4 *Prodigiosus*] Tam vehemens & præter solitum major, ut etiam aliquid prodigere miraculi causa posse videatur.

5 *Bononia*] Bononia urbs Italiæ clarissima, olim Felsina dicta.

6 *Rastrum*] Ejusmodi rustica instrumenta Varro *Rastellos* appellat, serras nimirum leves, quibus homo per fœnisecia festucas abradit.

7 *Se contrahit*] Contrahit se ad saltum serpens.

8 *Contrito capite*] Nam, ut Plinius tradit, serpentis caput, etiamsi eum duobus evaserit digitis, nihilominus vivit.

Hinc

[1] serpens in longum porrigitur; nam hoc non faciunt, nisi morientes. [2] Inde est, quem frequenter audisti, apologus de cancro, qui serpentem hospitem occidit, ubi porrectum vidit; *Sic*, inquit, *vivum incedere oportuit*. Jo. O factum bene! Quid tum? Ep. Puer arreptum rastro suspendit è frutice supra antrum. Ibi diebus aliquot vidimus frondes sanie tinctas. Ejus ruris agricolæ pro comperto nobis aliud quiddam mirabile referebant. Agricolæ nonnunquam fessi obdormiunt in agro: atque illic interdum habent [3] urceum lactis, in cibi simul & potus usum. [4] Serpentes summopere lacte capiuntur. Itaque non raro fit, ut in vas illabantur. Ei malo paratum habent remedium. Jo. Quod? obsecro.

Ep.

Hinc est forte, quod vulgus serpentem dissectum medium reviviscere & coalescere opinatur.

1 *Serpens in longum*] Ergo Poëta 3. Georgicon rusticos in serpentibus necandis jubet, ne antea cædendi finem faciant, quam videant medios nexus extremaque agmina caudæ serpentis soluta, hoc est, quam non tortuosum, sed porrectum videant.

2 *Inde est, quem*] Apologum recenset Æsopus: Cancer, inquit, cum serpente inita societate simul versabatur. Cancer autem, cum moribus simplicibus præditus esset, sæpius abhortabatur serpentem, ut versutiam dolosque malos deponeret: quod ille, quum negligeret, & moribus consuetis constanter viveret, Cancer captata opportunitate, cum ille obdormisset, quanta potuit vi, serpentem comprimendo enecavit. Cum vero jam exspirantem animam in longum porrectum vidisset, Sic, inquit, & antea te simplicem rectumque fuisse oportebat; non enim jam pœnam supplicio dedisses. Pulchre animi mores Cancer ad corporis habitum conferebat.

3 *Urceum lactis*] Vas est aquarium *urceus*, nec exiguum, non ad hauriendam aquam aut potandam, sed ad conservandam diutius: quales nunc Romæ prædivites Cardinales & nobiles in subterraneis cameris collocatos habent alveos: ejusmodi quoque vasis rustici plerarumque nationum lac conservant, & concretum quidem lactis in cibum, setum vero potus loco illis servatur.

4 *Serpentes summopere*] Hinc Lycophron, teste Athenæo, θῆρας γαλακτοφάγους, hoc est, *bestias lactivoras* serpentes appellavit, quod naturali quodam appetitu lac præcipue sorbere gaudeant, quum tamen alioqui exiguo indigeant potu. Quoties autem ad lactis urceum adrepunt, non tam lactis suctu delectantur, quam ut pingue supernatans, quod in butyrum conflatur, lingere ac desorbere valeant: hæc summa voluptas. Aliquando in pratis ac pascuis ad ubera pascentium adrepunt, miserosque rusticos omni lactis & spe & proventu defraudant: & facile quidem patiuntur vaccæ ejusmodi mulgentes fauces; vel quod venenum vereantur, si repugnent & obnitantur; vel quod mollius suctu, quam digitis compressis lac educi sentiant. Habent ad hoc remedium mulierculæ, ceream comparant, quam devovent hierophantæ in purificationum feriis, hac incensa ter contingunt ubera vaccæ, sed non sine tripudio & choreis: atque ita illæsas in annum redeuntem se conservare arbitrantur.

3 Allia

Ep. Summum testæ os [1] allio circumlinunt. Is odor deterret serpentes. Jo. [2] Quid igitur sensit Horatius, cum scriberet, allium venenum esse cicutis nocentius; cum sit, ut ais, adversus venena remedium? Ep. Sed audi, quod est durius; interdum clanculum adrepentes in os patens dormientis conjiciunt sese, & in stomachum sese convolvunt. Jo. An non protinus exanimatur homo, talem nactus hospitem? Ep. Non, sed afflictissime vivit, nec est ullum mali levamen, nisi ut lacte aliisque gratissimis serpenti cibis alant hospitem. Jo. Nihil remedii adversus tantum malum? Ep. Comesum affatim allium. Jo. Non mirum igitur, [3] si messores gaudent allio. Ep. Et alias medetur [4] de lassatis labore & æstu. Verum in hoc discrimine non raro lacerta, quamvis pusilla, servat hominem. Jo. Quî potest? Ep. Ubi sensit, serpentem insidiari, circumcursat per collum & faciem hominis; nec finem facit, donec pruritu scalptuque unguium excitetur. Porro, qui expergiscitur, conspecta in propinquo lacerta, mox intelligit, hostem alicubi [5] esse in insidiis, ac circumspiciens deprehendit. Jo. Miræ

1 *Allio circumlinunt*] Gravis odor allii serpentes fugat, ut docet Nicander in Alexipharmacis: & à fœtore Latini *allium* vocarunt, quasi *halium*, quod graviter halaret; Græci vero σκόροδον ἀπὸ τοῦ σκαιὸν ὄζειν, hoc est, à *male olendo*, vel ἀπὸ τοῦ σκώρ ὄζειν, quod *stercus oleat*.

2 *Quid igitur sensit*] Horatius in Epodon Ode tertia, non aliam pœnam parricidæ statuit, quam ut degustet allium, quod hoc cicutis, id est, veneno sit nocentius.

3 *Si messores gaudent*] Horatius in Ode paulo ante citata miratur, messores tam horrendum cibum ferre posse. *O dura*, inquit, *messorum ilia*, quæ allium venenum magis, quam cibum concoquitis. Non autem messorum tantum cibus est, verum omnium rusticorum, quod hæ fuerint prisci illius & frugalis seculi deliciæ, cujus si adhuc vestigia usquam exstant, ea mehercule apud hoc genus hominum tantum superesse dixero. Allii autem arrosionem ad frugalitatem pertinere, item pauperum rusticorumque cibum fuisse, docere te potest Aristophanis interpres. Galenus certe amuletum rusticorum *allium* prædicat. Et Plinius ad multa ruris præcipue medicamenta facere testatur.

4 *Delassatis labore & æstu*] Id videtur à *Virgilio* acceptum, ubi Thestylis Maroniana messoribus suis rapido fessis æstu; *Allia serpillumque herbas contundit olentes.*

5 *Esse in insidiis*] Id est, insidiari; metaphora à re militari. Nam hostes cum aperto Marte cum adversariis conserere manus non audent, alicubi latentes ex insidiis subito inimicum aggredi solent. Terentius: *Hunc prius adito tu, ego in insidiis hic ero, si quid deficies.* Sallustius: *Ac statim signo dato, undique simul ex insidiis Numidæ invaditur.*

ræ naturæ vis. EP. Jam nullum eſt animal inimicius homini, quam crocodilus, [1] qui ſæpenumero totos homines devorat, & [2] arte malitiam adjuvat, hauſta aqua lubricans ſemitas, quibus deſcendunt ad Nilum, aquam hauſturi, quo collapſos devoret. Neque te fugit, delphinum, etiam in diverſo elemento natum, [3] φιλάνθρωπον eſſe. Jo. [4] Audivi fabulam de adamato puero celebrem, [5] celebriorem autem de Arione.

1 *Qui ſæpenumero totos homines*] Non homines tantum, ſed & equos cum ſeſſoribus. In quibuſdam Indiæ locis aluntur ad carnificinam exercendam: vocantur enim ſolenni voce ex aquarum fundo. Illi ergo ad conſuetam vocem continuò emergunt, objectoſque ſontes, tanquam publici judicii exſequutores devorant. Ex ovo paulo majore anſerino monſtrum hoc excluditur, & ſexaginta annos vivens ſemper in majorem longitudinem excreſcit uſque ad viginti cubitos.

2 *Arte malitiam*] Subjicit mox verſutiam: vel hoc referendum ad id, quod conſpecto homine lacrimas dicitur emittere, quo facilius nihil tale metuentes devoret. Vide Chiliades, *Crocodili lacrimæ.* De iis, qui ſeſe ſimulant graviter angi incommodo cujuſpiam, cui perniciem attulerint ipſi, cuive magnum aliquod malum moliantur. Belg. *Hy is met u te lyden, als de kat met de muys.*

3 *Φιλάνθρωπον*] Id eſt, hominis ſtudioſum, amicum, faventem homini. Sic Plinius, *Delphinus*, inquit, *amicum homini animal.*

4 *Audivi fabulam*] Hujus fabulæ, & plurium hujuſmodi mentio eſt apud Plinium capite de Delphinis: & Nepos in epiſtolis, & Oppianus libro tertio recenſet quoque ſimiles.

5 *Celebriorem autem de Arione*] Hanc Gellius florida dictione ex Herodoto deſcripſit: & Plinius cap. eodem. Eſt autem hoc animal non modo homini amicum, ſed, quicquid muſica ſonoritate aures demulcere poteſt, huic gaudet adeſſe, cum hoc ludere delectatur. Et, quod de Cytharœdo Arione narrant, id quoque in luſcinia accidiſſe, memini me ex Græcorum epigrammatis didiciſſe. Epigramma autem lib. 2. habetur, lepidum certe, & mirum in modum elegans: quare nec pigebit adſcribere. Exſtat autem Philippi titulo, qui temporibus Juſtiniani Auguſti in hoc ſcribendi genere nulli inferior fuit:

Μεμφομένη βορέην, ἐπεπτάμην ὑπὲρ ἅλμης,
Πνεῖ γὰρ ἐμοὶ Θρήκης ἤπιος οὐδ' ἄνεμος.
Ἀλλά με τὴν μελίγηρυν ἀηδόνα δέξατο νώτοις
Δελφὶν, καὶ πλήρην πόντιος ἡνιοχεῖ.
Πιστοτάτῳ δ' ἐρέτῃ πορθμευομένη τὸν ἄκωπον
Ναύτην τῷ στόματος θέλγον ἐγὼ κιθάρῃ.
Εἰρεσίην δελφῖνες ἀεὶ μουσῇσιν ἄμισθον
Ἤνυσαν, οὐ ψεύστης μῦθος Ἀρίονος.

Id nos ita conati ſumus Latinum facere:

Adverſata gravem Boream ſuper æquora ædon
Me dederam, ventis Thracia pulſa tuis.
Squamiger ut noſtra perſenſit murmura lingua,
Auxilio Delphin me pereunte venit:
Jamque ſedens humeris tam læto remigetura
Vectorem blanda mulceo voce meum:
Sed neque Delphinis naulum mea ſolvere Muſis,
Nec rumor fictum perſtrepit Arionem.

1 *Quin*

Arione. EP. [1] Quin & in venatu [2] mugilum piscatores delphinorum ministerio vice canum utuntur, qui accepta prædæ portiuncula recedunt. Quin & castigari sese patiuntur, si quid in venatu deliquerint. In mari vero frequenter navigantibus apparent, gaudio gestientes, & in summis undis lusitantes: interdum adnantes ad navim, nonnunquam & tensa vela transilientes. Adeo delectantur hominum consuetudine. Verum, ut hominum est studiosus delphinus, ita crocodilo capitalis est hostis. Egreditur mare; & in Nilum, in quo regnat crocodilus, audet venire, congressurus cum dentibus, unguibus & squamis ferro etiam impenetrabilibus armata bellua, ipse nec ad morsum satis instructus, quippe [3] os habens ad pectus vergens. Sed impetu fertur in hostem, ac jam illi proximus repente submittit sese, erectisque in tergo pinnis mollia ventris perscindit, alias invulnerabili. JO. Mirum est, quodque animal statim agnoscere hostem suum, etiam nunquam antea visum; scireque, & cur impetatur, & qua lædi aut sese tueri possit, cum hoc homini sit negatum, qui ne [4] regulum quidem horreret, nisi admonitus, malove doctus. EP. Scis equum animal obsequiis hominum natum. Huic capitale dissidium est cum urso, homini noxia bestia. Agnoscit hostem nunquam visum, ac protinus se parat ad pugnam. JO. Quibus armis pugnat? EP. Arte potius, quam viribus. [1] Transilit ursum, & in ipso saltu posteriores calces impingit in caput.

1 *Quin & in venatu*] Hoc Plinius eodem capite in stagno *Laterna* appellato, Nemausiensis agri, in provincia Narbonensi, & in Tassico sinu fieri tradit. Oppianus quoque ἁλιευτικῶν postremo, hanc venandi cum Delphinibus consuetudinem describit, atque id eleganter satis, sed in Ægeo mari circa Eubœam. Quod autem Erasmus ait, *vice canum*, id quoque per similitudinis applicationem Oppianus:

——ἅτ᾽ ἀνδράσι θηρητῆρσιν
Θῆρα κύνες σεύοντες ἀμοιβαίῃς ὑλακῇσι,

Sic pisces ad terram, inquit, pellunt delphines, tanquam ad viros venatores canes mutuis latratibus feram citant.

2 *Mugil*] Seu capito, piscis. Belg. *Harder*. Al. *Grosskopff*.

3 *Os habens ad, &c.*] Sic Plinius: *Multum illi infra rostrum os, ac medio pene in ventre.*

4 *Regulum*] *Regulus* Basiliscum etiam significat, facto nomine ab etymologia Græca, ne quis opinetur, *regulum avem* hostem esse nostrum.

put. Atque ursus interim unguibus scalpit equini ventris mollia. [1] Aspis homini venenum est immedicabile; cum hac belligeratur [2] ichneumon. Idem exitialis hostis crocodilo. Similis affectus est [3] elephantis erga hominem: nam & viatorem simpliciter errantem clementer reducunt in viam, & agnoscunt, amantque doctorem suum. Feruntur & exempla devoti amoris erga certos homines: siquidem unus adamavit in Ægypto mulierculam corollas vendentem, [4] Aristophani grammatico caram. Alius Menandrum [5] Syracusanum adolescentem sic amavit, ut desiderium illius, quoties non videret, inedia testatus sit. Sed ne hæc, quæ plurima commemorantur, referre pergamus, cum [6] Bocchus rex in triginta quosdam [7] sævire decrevisset, eos totidem elephantis objecit, stipitibus alligatos. Cumque immissi essent, qui inter elephantos procursantes eos lacesserent, nunquam efficere potuerunt, ut se regiæ crudelitatis ministros præberent. Atque huic animanti φιλανθρώπῳ bellum exitiale est cum draconibus Indicis, qui feruntur esse maximi, ut frequenter in pugna pereat uterque. Porro draco inimicus est homini, etiam non lacessitus. Simile dissidium est aquilæ [8] cum draconibus minoribus, cum homini

fit

1 *Aspis*] Serpens parvus, tardi visus præsentissimum habens venenum.

2 *Ichneumon*] Ichneumona, quod cum serpentibus, crocodilo & aspide perpetuam inimicitiam exercet, Græci aliquot authores, ὀφιόμαχον appellant. Belligerantur autem cum aspide ichneumones, quia capientes hos serpentes, per caput vel caudam in flumen trahunt. Crocodilis vero insidiantur, dum illi trochilis dentibus purgandis rictum diducunt: tunc ichneumon in oris hiatum intrat, & exesis visceribus è ventre mortuorum egreditur. Lege præter Plinium Ammianum Marcellinum lib. 22.

3 *Elephantis*] Hæc omnia de Elephantis tradit Plinius.

4 *Aristophani*] Aristophanes hic Byzantinus grammaticus, Apellis filius, Callimachi, Zenodoti & Dionysii discipulus. Habet hæc Plinius libro VIII. cap. V.

5 *Syracusanum adolescentem*] Verba Plinii citato capite sic sonant: Alius Menandrum Syracusanum incipientis juventæ in exercitu Ptolemæi, desiderium ejus, quoties non videret, inedia testatus.

6 *Bocchus rex*] Est hic ille Mauritaniæ & Getuliæ Rex populi Romani amicus, qui ligatum Jugurtham Syllæ tradidit; ut apud Salustium legere est.

7 *Sævire decrevisset*] Apud Plinium in calce capitis quinti libri octavi iisdem verbis tota hæc historia invenitur.

8 *Cum Draconibus minoribus*] Habet & ista Plinius omnia.

1 *Amate-*

ſit innoxia, imo cum feratur etiam [1] amatorios ignes ſentire erga certas puellas. Eidem avi bellum internecinum eſt [2] cum cyminde, id eſt, nocturno accipitre. Elephantus odit etiam murem, animal homini quoque moleſtum: eoque abhorret a pabulo, in quo murem conſpexerit. Nec cauſſa liquet, cur oderit. Nam hirudinem merito horrent, quod ea in potu hauſta graviſſime diſcrucientur. Jam vix ullum animal amicius homini, quam canis, nec inimicius, quam lupus, ut quod aſpectu quoque [3] vocem adimat: & inter hæc ſumma diſcordia eſt, quemadmodum ovium generi lupus infeſtiſſimus; quod totum pendet à providentia hominum, quorum præcipua cura eſt tueri animal innoxium, & alendo homini natum: in lupum vero velut in publicum humani generis hoſtem armantur omnes, præcipue canum commilitio: quæ res etiam proverbio fecit locum, [4] Non magis parcemus, quam lupis. [1] Le-

1 *Amatorios ignes ſentire*] Id circa Seſton urbem contigiſſe ſcribit Plinius.

2 *Cum Cyminde*] Plinius capite de accipitribus author eſt. Verum Homerus *Cymindin*, non accipitrem, ſed noctuam videtur appellaſſe hoc verſu, *Iliad.* ξ. Χαλκίδα κικλήσκουσι θεοὶ, ἄνδρες δὲ κύμινδιν. Noctua enim χαλκὶς vocatur, quod æneum colorem videatur habere: & fortaſſis *cymindis* à maris colore, quod, ut noctua, ſic mare ſubinde *glaucum* epitheto dicatur. Callimachus eam avem non *Cymindin*, ſed *cymin* vocat, fortaſſis ob ſonum, quem reddit, Cycaban. Homeri tamen ſcholia γένος ἱέρακος, id eſt, de accipitrum genere *Cymindin* eſſe cenſent.

3 *Vocem adimat*] Lege Chiliadas: *Lupi illum videre priores*. In raucum dicitur, & cui vox ſit repente adempta. Feſtivius verò torquetur in eos, qui metu alicujus obriceſcunt, alioqui feroces & loquaces admodum. Ferunt enim, eam lupis ineſſe vim, ut, ſi quem hominem priores viderint, ei vocem adimant. Belg. *Hy ſtaet, of hy een lap in de mont hadt*. Et Donatum in *Terent. Adelph.* Lupus eſt in fabula. Belg. *Ghy ſijt noch niet weech.* Solitum eſt dici, quoties is, de quo confabulatio eſt, de improviſo intervenit.

4 *Non magis parcemus*] Belg. *Wy ſullen'er op ſlaen, als de Boeren op de Wolven.* Ex Ariſtophane & illius interprete hoc adagium enarratum eſt ab autore, quod ſcilicet olim apud Atticos lex fuerat de interficiendis lupis, quæ præmio etiam invitaret ad hanc feram perſequendam. Et hæc quidem interpres Comici. Sed videtur hoc commentum damnare Apollonii Rhodii ſcholiaſtes, qui in honore ſummo apud Athenienſes lupos fuiſſe contendit, in tantum etiam, ut ſi quis illic lupum interemiſſet, inferias illius ſepulchro inferre compelleretur, hinc πολιὸς, id eſt, canos, non à colore dici, ſed ob reverentiam. Cauſam addit, quod Latona uterum geſtans bis ſenis diebus in lupum mutata in Delum perrexerit. Hinc eſſe, quod certo quodam anni tempore omnes illæ lupæ pariant, idque intra duodecimum diem, addu-

[1] Lepus marinus immedicabile est homini venenum, si quis imprudens gustaverit; at rursus hominis contactus mors est lepori. Panthera sæva est in hominem, & tamen adeo terretur [2] ab hyæna, ut ne congredi quidem sustineat. Hinc narrant, si quis quid secum gestet de corio hyænæ, à panthera non appeti; tam sagax est naturæ sensus. Addunt & illud, si pelles utriusque belluæ suspendas invicem ex adverso, panthericæ pilos defluere. Araneus homini domesticum est animal, [3] exitiale vero serpenti, adeo ut forte conspicatus sub arbore serpentem apricantem, filo se libret, & aculeum mediæ infigat fronti, tam acri vulnere, ut serpens, dolore rotans sese in gyrum, tandem emoriatur. Accepi ab iis, qui spectarunt, simile dissidium esse araneo cum buffonibus; sed buffonem ictum, sibi [4] plantagine admorsa mederi. Audies fabulam Britannicam. Scis, illic conclavium solum consterni [5] scirpis virentibus. Monachus quidem fasciculos aliquot scirporum in cubiculum congesserat, sparsurus cum

adducit Philostephanum quemdam, qui talia prodiderit in commentariis suis.

1 *Lepus marinus*] Hoc Plinius tradit lib. 32. cap. 1. De Pantheris & Hyænis eadem docet. Hoc tamen, quod ait, Hyænam cum Panthera pugnare, non ea de causa fit, quod hyæna erga hominem bene affecta sit. Nam Aristoteles lib. 6. historiæ animalium, mirifice insidias moliri hyænam hominibus, tradit, & sepulchra quoque effodere: tantam illi fetæ aviditatem humanæ carnis inesse.

2 *Ab hyæna*] Hyæna similis lupis, stabulatur sæpe in mortuorum sepulchris, & eruit consumitque cadavera. Dicitur noctu adire ovium stabula, & diligenter addiscere non tantum voces sive graves sive acutas, quibus utuntur pastores, verum etiam nomina perfecta imitatione reddere.

3 *Exitiale vero*]. Hoc ipsum Plinius scribit l. 10. c. 24.

4 *Plantagine admorsa*] Belg. *Weechblaen.* Ajunt, aliquando monachum (est enim hoc hominum genus admodum curiosum) in araneum & bufonem concertantes incidisse, &, dum eventum certaminis avidius exspectat, ictum bufonem vehementer vidisse tumidum: sed mox plantagine gustata, quæ tum in bustuario crescebat, veluti resumptis viribus, pugnam redintegrasse. Admiratus insolitum spectaculum monachus, diligentius hos pugiles observabat, & quod paulo ante de bufone cognoverat, id iterum conspicatus, quam potest ocyssime plantaginem omnem, quæ de proximo crescebat, radicitus exstirpat, & apud se condit. Interea bufo, accepta tertia plaga, dum ad solitum medicamentum accurrens, auxilio herbæ destitueretur, in tantum intumuit, ut non prius tumorem, quam vitam finiret. Inde compertum habuit, plantaginem contra venena, & venenatorum ictus multum facere.

5 *Scirpus*] Sive juncus. Belg. *Biese.*

cum esset commodum. Is cum à prandio supinus dormiret, buffo ingens erepsit, & os dormientis obsedit, infixis superno atque inferno labro quatuor pedibus. Detrahere buffonem certa mors erat; non amoveri, quiddam erat morte crudelius. Quidam suaserunt, ut monachus ad fenestram deferretur supinus, in qua ingens araneus habebat telam. Factum est. Mox araneus, hoste conspecto, filo se librat, & buffoni spiculum infigit, ac filo se recipit in telam. Intumuit buffo, sed non est avulsus. Repetitur ab araneo: magis intumuit, sed vixit. Tertio ictus abduxit pedes, ac mortuus decidit. Hanc gratiam araneus retulit hospiti suo. Jo. Mira narras. Ep. Addam, quod non legi, sed his oculis conspexi. Simius supra modum horret testudinem. Hujus rei quidam dedit nobis specimen Romæ. Puero suo in verticem imposuit testudinem, & pileo contexit; dein produxit ad simium. Illico simius gaudens insiliit in humeros pueri, venaturus pediculos: sublato pileo reperit testudinem. Mirum erat spectaculum, quanto cum horrore resilierit bestia, quam expaverit, quam timide respexerit, an sequeretur testudo. Additum est aliud specimen: alligavimus testudinem catenæ, à qua revinctus erat simius, ut effugere non posset, quin saltem adspiceret: incredibile dictu, quantopere fuerit discruciatus; tantum non metu exanimabatur; interdum aversus posterioribus pedibus depellere tentavit hærentem bestiam. Tandem, quidquid erat [1] in alvo aut vesica oneris, rejecit. Sequuta est ex eo pavore febris, ut nobis fuerit solvendus è catena, & aqua vino temperata refocillandus. Jo. Atqui nihil est, quod sibi à testudine metuat simius. Ep. Fortassis aliquid est, quod nos fugit, naturæ cognitum. Nam, cur [2] acanthis oderit asinum, causa in promptu est, quod ille se affricat spinis, in

1 *In alvo*] Simius non alia re metum indicat, quam projectis excrementis: hinc vulgare nostratium proverbium: *Verendum, ne præ metu te commacules instar simii*: quum in meticulosum ludunt.

2 *Acanthis*] Seu Carduelis, quod carduis & spinis pascatur. Belg. *Een Distel-vinck, of een Cijsken.*

in quibus nidulatur avicula, & flores ejus depascitur. Tantus autem terror habet acanthidem, ut, si quando procul asinum rudentem audiat, ova dejiciat, pulli è nido decidant metu. Nec patitur hostem impunem. Jo. Sed qua tandem in re acanthis lædit asinum? Ep. [1] Rostro fodit illius ulcera, fustibus & oneribus facta; pungit & mollia narium. Potest item aliquid caussæ divinari, cur inter vulpes & [2] milvios mutua sit simultas, quod avis rapax alterius catulis insidietur, fortasse vulpes vicissim illius pullis: quæ causa dissidii est inter [3] sorices, & ardeolas. Eadem fere ratio est inter [4] æsalon parvam aviculam & vulpem. Nam æsalon ova corvorum frangit. Eadem infestatur à vulpibus, & vicissim illas infestat, catulos earum vellicans. Quod ubi viderint corvi, vulpibus velut adversus communem hostem suppetias ferunt. At vix divinare liceat, quam ob causam inter se oderint [5] olores & aquilæ, corvus & [6] chlorio, cornix & noctua, aquila & trochilus, nisi hoc male habet aquilam, [7] quod ille rex avium vocetur. Cur male convenit cum noctua cæteris minoribus avibus, mustelæ cum cornice, [8] turturi cum pyrali. * ichneumonibus

1 *Rostro fodit*] Id Plinius Ægytho avi adscribit; Asinus, inquit, spineris se scabendi causa atterens, nidos Ægythi dissipat, quod illa adeo pavet, ut voce omnino rudentis audita, ova ejiciat, pulli ipsi metu cadant. Igitur advolans, ulcera ejus rostro excavat. Deinde testatur, & acanthida ea de causa asino inimicam.

2 *Milvios*] *Milvius*, seu milvus, pullorum raptor. Belg. *Een Wouw, of een Kiecken-Dief.*

3 *Sorices & ardeolas*] Quoniam, inquit Plinius, altera alterius catulis insidiatur. *Sorex*, Belg. *Een slaep ratte.* Ardeola, diminut. ab ardea. Belg. *Een Reyger.*

4 *Æsalon*] Aristoteles hanc avem inter accipitres refert. Belg. *Een Meerlijn.*

5 *Olores & aquila*] Fortassis non alia ex caussa mutuum harum avium odium oritur, quam quod cygni sibi de aquila metuunt, ut hostis ab hoste sibi cavet.

6 *Chlorio*] Qui Græcis χλωρίων: Theodorus vireonem, à viridi colore interpretatus est. avis tota viridis, quod ex voce liquet, hyeme videtur, sed teste Aristotele per æstatem volat, idque maxime solstitialibus horis, sed tamen difficulter pennas movet, quum alioqui ingeniosus & διδακτικὸς habeatur.

7 *Quod rex avium vocetur*] Trochilus Græcis τρόχιλος a mobilitate & cursitando nomen habet, nempe ἀπὸ τοῦ τρέχειν. Aristoteles cap. 11. l 9. aquilam cum trochilo pugnare scribit, quod Trochilus senator & rex vocetur. Belg. *Een Koninckxken*, vel *Een Loperken.*

8 *Turturi cum pyrali*] De his omnibus lege Plinium lib. 10. cap. 74. unde hæc

nibus [1] vespis cum [2] phalangiis araneis, anatibus cum [3] gaviis, [4] harpæ cum [5] triorchye accipitre, [6] thoïbus cum leonibus? Præterea, cur sorices [7] formicosam horreant arborem? Unde tam irreconciliabile bellum inter scarabeum & aquilam? nam apologus ex ipsa animantium natura confictus est. Unde est, quod juxta [8] Olynthum in certo terræ spatio non vivant scarabei, si inferantur? Et inter aquatilia quam ob causam mugil & lupus [9] mutuo odio flagrant, sicut [10] conger & [11] muræna, caudas inter se prærodentes? Polypum in tantum horret [12] locusta piscis, ut, si eum juxta viderit, metu emoriatur. Sic quædam animantia mire junxit arcanus quidam benevolentiæ affectus; veluti [13] pavones columbis, turtures cum psittacis, [14] merulas cum turdis, cornices cum [15] ardeolis, qui sibi vicissim auxiliantur adversus vulpium genus; harpam & milvium adversus triorchyn accipitris genus, communem hostem. [16] Balænis muscu-

hæc desumpta sunt. *Pyralis*, species columbæ, quam justiore ratione *frugipetam* vocare posses, παρὰ τὸ ἐς τ πυρὸν ἅλλεσθαι, quod in triticeas fruges excurrat pabulatum.

* *Ichneumon*] Mus Indicus, & cum aspide pugnat.

1 *Vespa*] Aculeatum insectum, quod vesperi putatur muscas venari in cibum. Belg. *Een Wespe.*

2 *Phalangium*] Genus aranei; ita dictum, quod internodia terna habeat in cruribus.

3 *Gaviis*] *Gavia*, seu larus. Belg. *Een Mieuwe.*

4 *Harpa*] Hanc esse Latinam avem Græcorum docent Lexica, in quorum etiam commentariis proditum est, ipsam, quoties veneno icta fuerit, sibi hedera succurrere.

5 *Triorchye*] Triorchys & τριόρχης, triorches, avis à numero testium nomen habet, est de genere accipitrum. *Plinius.*

6 *Thoïbus*] A Thos, ois, lupi genus cæteris procerius, velox saltu, venatu vivens.

7 *Formicosa*] Plena formicis.

8 *Olynthus*] Thraciæ urbs.

9 *Mutuo odio*] Hoc quoque Plinius. Sed & Oppianus meminit libro tertio.

10 *Conger*] *Conger*, seu congrus, piscis. Belg. *Congerael.*

11 *Murænula*] Belg. *Een Negenooge.*

12 *Locusta*] Piscis. Belg. *Steur-Krabbe.*

13 *Pavones columbis*] Plinius libro decimo, cap. 74.

14 *Merula*] Belg. *Een Meerle. Turdus. Een Lijster.*

15 *Ardeolis*] Diminut. ab ardea, avis. Belg. *Een Reyger.*

16 *Balænis musculus*] Quæ de musculo Plinius & alii referunt, hoc Oppianus lamnæ pisciculo cuidam adscribit. hunc vocat balænarum ὁμόστολον, hoc sonat *itineris comitem*: hunc ἡγητῆρα, hoc est, *via ducem*, καὶ χαριέστατον ἑταῖρον, id est, *pergratum socium*: præterea πομπὸν καὶ φρουρὸν, hoc est, *ductorem custodemque*: postremo πρόμαχόν τε, καὶ ὦτα, καὶ φάος ἰχθῦν, quod est, *propugnatorem, & aures, & lumina piscem*; quod destituto hoc pisciculo capiatur ba-

 læna,

musculus piscis exiguus prænatans monstrat viam; nec apparet, quam ob rem illi velit inservire. Nam, quod [1] crocodilus fauces porrigit trochilo aviculæ, amicitia dici non potest, cum utrumque animal suo ducatur commodo: crocodilus gaudet, sibi purgari dentes, & scabendi voluptatem amplectitur: avicula cibum quærit, vescens piscium reliquiis inter dentes hærentibus. Consimili ratione corvus inequitat dorso suis. [2] Inter anthum & ægithum tam pertinax est odium, ut negent, sanguinem illorum posse misceri. quemadmodum narrant, aliarum avium pennas absumi, si aquilinis misceantur. Accipiter est infestus columbino generi, sed has defendit [3] tinnunculus avicula; cujus conspectum & vocem mirum in modum horret accipiter. nec hoc latet columbas: [4] ubicunque tinnunculus reconditus est, ab ea sede non migrant, fiducia protectoris. Quis causam conjiciat, cur aut bene velit generi columbino tinnunculus, aut cur tinnunculum horreat accipiter? Atque ut interdum animalculum minimum præsidio est ingenti belluæ, ita contra à minutissimis exitium est maximis. Est pisciculus scorpii effigie, magnitudine [5] aranei piscis: is sub pinna affigit sese aculeo [6] thynnis interdum magnitudinem delphini superantibus, tanto dolore, ut nonnunquam in naves insiliant: idem facit mugilibus. Quid est,

læna, quod sine lamna nihil videat, nihil audiat, & multa præterea mirifica naturæ opera illic legere licet.

1 *Crocodilus*] Lege Ammianum l. 22. Diodorum Siculum, & Aristotelem lib. 1 cap. 6. histor.

2 *Inter anthum & ægithum*] Ἄνθος Græcis, Latinis *florem* sonat: hic autem quæ illis *Anthus*, nostris *Florus* appellatur. Aquatilis est, colore variegato speciosoque. Vide de Anthi & Ægithi sanguine Plinium, & de sequentibus quoque.

3 *Tinnunculus*] Belg. *Busard.*

4 *Ubicunque tinnunculus*] Hanc rem ita Columella lib. 8. tradidit. Tam fastidiosa columba est, ut sæpe sedes suas perosa, si detur evolandi potestas, relinquat: quod frequenter in his regionibus, ubi liberos habent egressus, accidere solet. Id ne fiat, vetus est Democriti præceptum. Genus accipitris *tinnunculum* vocant rustici, qui ferè in ædificiis nidos facit. Ejus pulli singuli fictilibus ollis conduntur, stipatisque opercula superponuntur, & gypso lita vasa in angulis columbarii suspenduntur, quæ res avibus amorem loci sic conciliat, ne unquam deserant.

5 *Aranei*] *Araneus*, seu draco piscis. Belg. *Een Pieterman.*

6 *Thynnus*] Piscis. Belg. *Een Tonyne.*

1 *Expa-*

est, cur leo, animal cunctis tremendum, [1] expavescat galli gallinacei cantum? Jo. [2] Ne sim in hoc convivio prorsus asymbolus, referam, quod olim his oculis vidi in ædibus Thomæ Mori, clarissimi apud Anglos viri. Alebat domi simium prægrandem: tum forte, quo revalesceret à vulnere, solutus obambulare sinebatur. In extremo horti erant inclusi cuniculi, quibus insidiabatur mustela. Id simius procul quietus & otiosus spectabat, donec videret, cuniculis nihil esse periculi Cæterum, posteaquam mustela [3] labefactasset caveam, à muro revulsam: jamque periculum esset, ne cuniculi à tergo nudati prædæ essent hosti; accurrit simius, & conscensa trabe quadam, caveam retraxit in locum pristinum tanta arte, ut homo non posset dexterius. Ex quo perspicuum, hoc animantium genus simiis esse carum. Ipsi cuniculi non intelligebant suum periculum; sed hostem suum per cancellos osculabantur. Simius opitulatus est periclitanti simplicitati. Ep. Omnibus catulis minoribus delectantur simii, gaudentque fovere sinu & complecti. Sed pius ille simius dignus erat aliquo pietatis præmio. Jo, Habuit. Ep. Quod? Jo. Reperit illic frustum panis à pueris, ut opinor, projectum: id arreptum comedit. Ep. Verum mihi videtur mirabilius, hoc genus [4] sympathias & antipathias,

1 *Expavescat galli cantum*] Hoc Plinius habet, & Plutarchus in commentario de differentia inter odium & invidiam. Divus Ambrosius libro sexto cap. 4. Hexameron, dicit utique, quod leo vereatur gallum, sed præcipue album. *Lucretius* quoque Poëta, dum causam hujus odii investigat, ita canit libro quarto:

Quin etiam gallum nocte explandentibus alis
Auroram clara consuetum voce vocare,
Quem nequeunt rapidi contra constare leones.
Inque tueri: ita continuo meminere fugai.
Nimirum quia sunt gallorum in corpore quædam
Semina, quæ cum sunt oculis immissa leonum,
Pupillas interfodiunt, acremque dolorem
Præbent, ut nequeant contra durare feroces.

Et sunt, qui scribunt, quos jure gallinaceorum perfuderis, hos à leonibus morsu non appeti

2 *Ne sim asymbolus*] Asymbolus dicitur, qui nihil ad symbolum confert. Translatum à concœnationibus: nam symbolum pignus collatitium in cœnam significat.

3 *Labefactasset*] Elegans verbum, quod pro *corrumpere, vitiare & destruere* ponitur.

4 *Sympathias & antipathias*] Συμπαθεῖν

thias, ſic enim Græci vocant amicitiæ & inimicitiæ naturales affectus, etiam in rebus anima aut certe ſenſu carentibus deprehendi. Omitto jam dicere de fraxino, cujus nec umbram quamvis in longum porrectam ferunt ſerpentes: adeo ut, [1] ſi locum in gyrum circumdes igni, ſerpens citius in flammam eat, quam ad arborem fugiat. Nam hujus generis exempla ſunt innumera. [2] Erucæ cum membranis incluſæ, occultos naturæ opificio transfigurantur in [3] papiliones, mortuis ſimillimæ videntur, nec ad contactum quidem ſeſe movent, niſi tranſeunte araneo: hominis prementis digitum non ſentiunt, & ſentiunt leviſſimi animantis leviter incedentis pedes; ibi demum vivit. Jo. Sentit hoſtem capitalem nondum natum inſectum. Iſti non omnino diſſimile eſt, quod narrant de [4] ferro cæſis; ad quos ſi cæteri accedant, nihil accidere novi; ſin is, qui necavit, continuo profluere ſanguinem, velut ex recenti vulnere: atque hoc indicio ferunt frequenter proditum cædis auctorem. Ep. Nec eſt vanum, quod audiſti. Sed, ne perſequamur [5] fabulas Democriticas, nonne comperimus experimentis,

πάθεῖν Græcis ſignificat *compati*: non tamen eſt, quod vulgo accipiunt indocti, *permoveri malis alterius*, ſed ſocium eſſe & imitatorem atque æmulum afflictionum alicujus. Eum autem affectum atque impulſum συμπάθειαν appellant, hoc eſt, *mutuam quamdam rerum cognationem & voluntatem*, ad verbum ſonat *compaſſionem*: ἀντιπάθεια vero è contra *repugnantem affectum*, & rerum inter ſe, vel potius contra ſe, differentiam ſignificat, quaſi tu dicas *contra paſſionem*: & ἀντιπαθῶς ἔχειν ἀλλήλων eſt, *inter ſe pugnare, & differre multum*. Sic dicitur in Græcorum ſcholis, τὴν κράμβην ϰ ἄμπελον ἀντιπαθῶς ἔχειν ἀλλήλων, hoc eſt, braſſicam & vitem inter ſe pugnare, de quo mox plura annotabimus.

1 *Si locum circumdes*] Hoc Plinius ſe expertum dicit.

2 *Eruca*] Vermis holerum hortenſium frutices infeſtans & erodens. Belg. *Een Rupse*. Autor eſt Plinius libro 11. cap. 32.

3 *Papiliones*] *Capellekens*, *Botervliegen*.

4 *Ferro cæſis*] Cæſos in hoc loquendi genere non tantum percuſſos, ſed *cæſos*, id eſt, occiſos notat. *Ferrum* generale pro omnibus armis ferreis, quibus corpus vulneratur.

5 *Fabulas Democriticas*] Democritus poſt Pythagoram philoſophum magiam profeſſus, mirabiles commentationes reliquit, in quibus de naturæ ſecretioribus fabuloſiſſima quævis deſcripta reliquit. Hinc *fabulæ Democriticæ* videntur dictæ, de naturalibus quidem rebus traditæ, ſed quæ ob inſignem vanitatem & inexperientiam fidem non merentur. Scripſit hic artem, quo pacto avium

tis, tantum esse dissensionis inter [1] quercum & oleam, ut utraque in alterius scrobe posita emoriatur? quercui autem tam male convenire cum juglande, ut in propinquo posita exstinguatur; tametsi juglans cunctis fere satis & arboribus noxia est. Rursus, cum vitis claviculis suis omnia complecti soleat, [2] solam brassicam refugit, & perinde quasi sentiat, in diversam partem sese vertit. Quis admonet, vitem hostem esse in propinquo? Est enim brassicæ succus vino contrarius; eoque solet edi adversus ebrietatem. Nec deest brassicæ suus hostis; siquidem opposita [3] cyclamino & origano exarescit. Similis affectus est inter cicutam & vinum; cicuta homini venenum est; [4] cicutæ vinum. Quod est illud arcanum commercium inter lilium & allium, ut in propinquo nascentia mutuo sibi gratificentur? Nam allio plus est vigoris, & lilii flores suavius olent. Quid heic memorem de conjugiis arborum, quarum fœminæ sterilescunt, nisi in propinquo sit mascula? Oleum soli calci miscetur, cum utraque res pariter oderit aquam. Pix attrahit oleum, cum utrumque sit pingue. Argento vivo innatant omnia, excepto auro. Id solum ad se trahit, & complectitur. Quid ille naturæ sensus, ut adamas, quamlibet

vium garritus possit intelligi. Item non exiguum volumen de illis, quæ apud inferos usu veniunt, ut Athenæus refert, prodigiosis, ut conjectandum est, fabulis refertum.

1 *Quercum & oleam*] De his omnibus sequentibus recurre ad indices Plinii.

2 *Solam brassicam*] Causam fabulosam fingunt Græci, quam recenset Aristophanis interpres. Lycurgus fuit homo scelestus, qui omnes vites falce demetere in animum induxerat: hunc comprehensum Bacchus vitibus [illegible]gavit, u[illegible] supplicium de illo sume[illegible]: sed is dum vitibus alligatus lacrimas effunderet, ex illis brassica enata est: atque hinc esse ajunt, quod etiamnum male conveniat viti & brassicæ, hostis sui reliquiis. Hanc autem fabulam rusticorum filios credere dicit: quia si quis brassicæ radice vitem contingat, vitive alliget, nullos vitem fructus edituram: unde etiam illam primo loco in symposiis proponi: & Ægyptii ante omnia fercula coctas brassicas degustabant, ne possent vino inebriari Hæc ille.

3 *Cyclamins*] Seu panis porcinus. Belg. *Verckens Broot, Aerd-Appel. Origanum*] Belg. *Groove Marieleyne.*

4 *Cicuta vinum*] Nec hoc mirandum, quum illa sit omnium herbarum & forte etiam venenorum frigidissima: vinum mero egregie calidum à Physicis proditur: unde & *αἴθοπα οἶνον* apud Homerum: Lege de his Plinium.

1 Ace-

libet duris resistens, sanguine hircino mollescat? Quin & inter ipsa venena diffidia videas. Scorpius, si forte repat per [1] aconitum, pallescit ac torpescit. Eidem adeo noxia est herba, cui nomen [2] cerastis, ut, qui semen modo ejus tractarit digitis, impune contrectet scorpium. Sed harum rerum, quæ sunt innumeræ, consideratio ad rei medicæ professores pertinet. Quænam est illa vis vel amicitiæ, vel diffidii, inter chalybem & magnetem, ut materia natura gravis ad lapidem currat, & inhæreat, velut osculo, & ab eodem citra contactum refugiat? Jam, cum aqua se facile misceat rebus omnibus, maxime sibi, tamen sunt, quæ tanquam odio mutuo mixturum refugiunt; [3] velut amnis, qui in [4] Fucinum lacum invectus supermeat, in [5] Larium Addua, in [6] Verbanum Ticinus, in [7] Benacum Mincius, in Sevinum [8] Ollius, in [9] Lemanum Rhodanus; è quibus nonnulli multorum millium transitu hospitales suas aquas tantum, nec largiores, quam intulere, evehunt. [10] Tigris influit in lacum [11] Arethusam, ac per eum velut hospes fertur, sic, ut nec color, nec pisces, nec aquarum natura misceatur. Ad hæc, cum cætera fere flumina properent in mare procurrere, quædam tamen

1 *Aconitum*] Ovidio Hecateis, cappa vel cuculus Monachi, *λυκοκτόνον*, *ἑκατηίς*, Belg. *Monix-kapkens*.

2 *Cerastis*] De herba hac vide Dioscoridem, Matthiolum, Dodonæum aliosque. *Cerastes* autem genus serpentis, quadrigemina cornua præferens.

3 *Velut amnis*] Omnia apud Plinium & Solinum.

4 *Fucinus*] Fucinus lacus Italiæ, qui & Marsieus, *Lago de Rassilon* Erythræo, *Lago di Celano* And. Braccio.

5 *Larium*] *Larius* lacus, qui & *Comacenus*, Lombardiæ Transpadanæ, *Lago di Como* Alberto & Jovio, *Abdua* vel *Addua* ejusdem Lombardiæ fluvius, *Adda* Leandro Alberto.

6 *Verbanum Ticinus*] Verbanus itidem Lombardiæ lacus, nunc *Lago Majore*, Fluvius vero *Ticinum* hodie *Tesino*.

7 *Benacum*] *Benacus* ejusdem Lombardiæ lacus, vulgo *Lago di Garda*. Sed *Mincius* Venetorum fluvius, ex Benaco profluens alium lacum prope Mantuam efficit.

8 *Ollius*] Seu *Olius*, nunc *Oglio*, in Sevinum ejusdem Lombardiæ lacum influit.

9 *Lemanum*] *Lemanus* lacus Galliæ Narbonensis, Poldo *Lac de Geneve*. *Rhodanus* itidem Galliæ fluvius prope fontes Danubii & Rheni ortus, in Mediterraneum Mare exoneratur. Marliano *Rhosne*.

10 *Tigris*] *Tigris*, Asiæ nobilissimus fluvi[illegible], Castaldo *Tegil*, Pineto *Sit*, Hebræ[illegible]*idekel*.

11 *Arethusam*] *Arethusa* lacus in Armenia Majori, nitrosos pisces alens, in quo & nihil mergi potest, teste Plinio.

I Ab-

men velut exosa mare, prius quam eo perveniant, [1] abdunt sese in terram. Simile quiddam videmus & in ventis. Auster homini pestilens est, huic contrarius Boreas salubris. alter nubes contrahit, alter dissipat. Jam, si qua fides astrologis, sunt & sideribus quidam amicitiæ & inimicitiæ affectus. quædam amica homini, quædam infesta. rursus sunt, quæ homini adversus nocentium vim opitulantur. Adeo nihil est in ulla naturæ parte, quod non per hæc dissidia, concordiasque, & noxam, & remedium homini suppeditet. Jo. Fortasse & ultra cœlos quidquam deprehendere liceat. Etenim, [2] si Magis credimus, unumquemque mortalium duo comitantur genii, alter amicus, alter malevolus. Ep. Nobis, amice, satis est ad cœlum usque pervenisse, etiam si non hoc quoque septum transiliamus. Redeamus ad boves & equos. Jo. Næ tu præclarum facis saltum. Ep. Illud nobis magis admirandum est, quod in eadem prorsus animantium specie deprehendamus amoris & odii vestigia, nulla evidente causa. Sic enim nobis persuadere conantur equisones & bubulci: in iisdem pascuis, aut eodem in stabulo, bos bovem, equus equum gaudet habere vicinum, qui alium non ferat. Equidem arbitror, similes esse affectus in omni animantium genere, præter sexus favorem. Sed in nullo genere evidentius, quam in homine. Siquidem in plurimis manifestum est, quod de suo [3] in Volusium affectu profitetur Catullus: *Non amo te Volusi, nec possum dicere, quare: Hoc tantum possum dicere, Non amo te.*

Ve-

1 *Abdunt sese in terram*] Ita Inter alia Hispaniæ fluvius *Anas*, nunc *Guadiana* ad Metallinam Oretanos prætetlapsus terræ penetralibus se abscondit. Sed hæc magis ex vulgi opinione, quam veritate esse testatur Georgius ab Austria oculatus testis.

2 *Si Magis*] Item tradit Euclides Socraticus, & plurimi inter Ethnicos hanc sententiam amplexi; nempe de duobus geniis, unicuique homini attributis: imo & ipsi Judæi tempore Christi ab hac opinione haud alieni erant.

3 *In Volusium*] *Volusius* hic patria Patavinus, qui Ennium sequutus, annales Populi Romani vili & inepto carmine conscripsit. De illo alibi sic Catullus:

At Volusi annales Paduam morientur ad ipsam,
Et laxas scombris sæpe dabunt tunicas.

Idem & alio loco: *At vos interea venite in ignem Pleni ruris & infacetiarum, Annales Volusi, cacata charta.*

1 *Ho-*

Verum in adultis fortasse divinet alius aliam caussam: in pueris, qui solo naturæ sensu ducuntur, quid est illud, quod sic hunc illi tanto amore conciliat, rursus alium ab hoc tanto dissidio separat? Ipse, quum puer essem, natus anno plus minus octo, incidi in quemdam meæ ætatis, aut fortassis anno majorem, prodigiosæ vanitatis, adeo ut ad omnem occasionem ex tempore monstrosa quædam confingeret. Occurrebat mulier; *Vides*, inquit, *hanc*? Video. *Cum hac decies concubui.* Transibamus ponticulum angustum juxta molam; ubi vidit me horrescentem ad conspectum aquæ ob profunditatem nigrantis: *In hanc*, inquit, *aquam aliquando prolapsus sum* Quid ais? *Illic reperi cadaver hominis, accinctum crumena*; *in ea erant annuli tres.* Quum nullus esset mentiendi finis, sic puer horrui puerum, ut viperam minus, nulla certa ratione, cum talibus mendaciis alii delectarentur, sed tantum arcano naturæ sensu. Neque vero id fuit temporarium: imo & hodie sic horreo natura vanos, ut, conspectis illis, sentiam, totum corporis habitum commoveri. Tale quiddam in Achile notat [1] Homerus, quum profitetur, mendaces sibi æque odiosos atque ipsas inferorum portas. Hoc ingenio quum natus sim, tamen hoc contra fato natus videor, ut per omnem vitam mihi cum mendacibus & impostoribus fuerit res. JO. At nondum video scopum, quo totus hic sermo confertur. EP. Expediam paucis. Sunt, qui felicitatem petant à magicis artibus, sunt, qui ab astris: ego nullam certiorem ad felicitatem viam arbitror inveniri posse, quam si quisque abstineat ab eo vitæ genere, à quo naturæ sensu tacito abhorret; ad id se conferat, [2] quo propensus est: semper excludo turpia. Item ab eorum

1 *Homerus*] Versus Homeri sunt *Iliados* 1.

Ἐχθρὸς γάρ μοι κεῖνος ὁμῶς Ἀΐδαο πύλῃσιν,
Ὅς χ' ἕτερον μὲν κεύθῃ ἐνὶ φρεσίν, ἄλλο δὲ βάζῃ.

Non aliter flagrans odio est mihi janua Ditis,
Atque hi, qui celant, aliud quam lingua loquatur.

2 *Quo propensus est*] Nam, ut habet notus versiculus:

Tu nihil in vitâ dices facies ve Minervâ.

1 Præ

eorum consuetudine se subducat, cum quorum geniis sentit suo genio non convenire; & his se copulet, ad quos arcano naturæ fertur affectu. Jo. Id si fiat, inter paucos erit amicitia. Ep. Christiana caritas se dilatat ad universos, familiaritas autem cum paucis habenda est. Et qui nullum quamvis malum lædit, gavisurus, etiam si resipiscat, satis, opinor, Christiane diligit omnes.

[1]PROBLEMA.

[2]Curio, Alphius.

Cv. Lubens ex te rerum plurimarum perito discerem quiddam, si tibi non sit molestum. Al. Age Curio, percunctare, quod voles, ne non respondeas tuo nomini. Cv. Equidem non gravabor dici Curio, modo ne addas animal illud monosyllabum, [3] Veneri juxta ac Minervæ invisum. Al. Dic igitur, quid velis. Cv. Scire cupio, quid sit, quod appellamus *grave* & *leve*. Al. Eadem opera roga, quid sit *frigidum* & *calidum*. Quin tu istuc problema bajulis proponis potius, quam mihi; aut, si mavis, asinis, qui gravitatem oneris demissis auriculis indicant. Cv. At ego non asininam, sed philosophicam responsionem exspecto; præsertim ab Alphio. Al. *Grave est*,

1 *Problema*] Problema dictus hic dialogus, quod quæstiones quædam in eo proponuntur, quibus responsio mox subjungitur. Est enim *problema*, quæstio proposita cum responsione. Et, quamvis hoc vocabulum de naturalibus quæstionibus præcipue dicatur, tamen omni etiam dubitabili quæstioni commune est. Nam & exstant Plutarchi problemata de rebus Romanorum, & fertur Alcippus quispiam problema scripsisse de rebus domesticis.

2 *Curio*] *Curio* interloquutor nomen habet facile apertum, à cura scilicet & diligentia percontandi: *Alphius* vero à candore respondendi, ἀλφὸν siquidem Græce, candidum Latinis est: vel ab inveniendi & indagandi scientia, quod ἀλφεῖν *invenire* & *excogitare* significet. Unde homines *Alphestæ* dicuntur repertores & excogitatores apud Homer.

3 *Veneri juxta ac Minerva*] Istud animal *sus* est, quod additum nomini Curio, *Curiosus* erit. Est autem Minervæ odiosa sus, propter immunditiem & indocilitatem, (ut ita loquar,) quum Minerva omnium artium præses habeatur. Lege proverbium, *Sus Minervam*. Quod vero Venus hanc bestiam prosequatur odio, in causa est Adonidis amati ab illa interitus. Nam, dum incautius per sylvas vagatur Adonis, à porco sylvestri interemptus est, ut refert Theocritus.

1 *Anti-*

est, quod suapte natura fertur deorsum; leve, quod sursum. Cv. Cur igitur Antipodes, qui infra nos sunt, non decidunt in subjectum cœlum? Al. Pariter illi mirantur, quam ob rem tu non decidas in cœlum, non subjectum, sed imminens. Cœlum enim est supra omnia, quæ intus complectitur, nec [1] Antipodes sunt infra te, nihilo magis, quam tu supra illos: contra nos esse possunt, infra nos non possunt. alioqui justius admirareris, cur rupes, quas sustinet Antipodum terra, non decidant, cœlumque perrumpant. Cv. Quæ est igitur nativa sedes gravium, quæ contra levium? Al. Ad terram nativo motu deferuntur omnia gravia, ad cœlum levia. De [2] motu violento aut animali jam non loquimur. Cv. Est igitur motus aliquis, qui dicitur *animalis*? Al. Est. Cv. Quinam? Al. Is fertur juxta quatuor corporis situs; prorsum, retrorsum, ad dextram ac lævam, & in circulum: & in principio ac fine celerior est, in [3] medio lentior; nam in initio vigor addit alacritatem, in fine propinquo spes perveniendi, quo tendit animal. Cv. Nescio, quid aliis accidat animalibus; sed habeo famulam, quæ lassa est, prius quam incipit, delassata, prius quam opus absolvat. Verum redi ad id, quod agere cœpisti. Al. Nativo, inquam, motu, quæ gravia sunt, feruntur deorsum. Et, quo quidque gravius est, hoc celeriore motu fertur ad terram, quo levius, hoc majore impetu rapitur in cœlum. Contra fit [4] motu violento, qui celerior

1 *Antipodes*] Antipodes sunt, qui habitant in oppositis Parallelis & diversis Meridiani semicirculis; hoc est, qui opponuntur è diametro, pedesque habent pedibus directe obversos. His omnia contraria accidunt, ut tempestates anni, dies ac noctes; eumdem habent Horizontem, sed oppositum: & quoties sol stellæque occidunt apud hos, oriuntur apud illos, & contra. Quemadmodum autem sunt *Antipodes*, ita & *Antœci* & *Periœci*.

2 *Motu violento*] Consule Physicos de motu in genere & specie.

3 *Medio lentior*] Verba sunt Burgersdicii: Quæ naturaliter motu recto moventur, in principio tardius moventur; in progressu celerius, in fine celerrime; idque non solum si violentus motus antecessit, sed eum antecessit longa quies.

4 *Motu violento*] Motum violentum dividunt Philosophi in tractionem & pulsionem. *Tractio* iisdem, quo mobile movetur versus ipsum movens; *pulsus*, quo mobile movetur à movente. Huc pertinet, *vectio*, *volutatio*, *impulsio* & *projectio*.

2 Cosme-

tior in initio, paullatim ſegneſcit; quum contra fiat in motu naturali; veluti ſagitta in altum miſſa, & ſaxum ex alto decidens. Cv. Atqui ego putabam, homines ſic per orbem terræ diſcurrere, quemadmodum minutiſſimæ formicæ curſitant in prægrandi ſphæra, hærent undique, nec ulla decidit. Al. In cauſa ſunt, ſphæræ ſuperficies nonnihil habens aſperum, tum ſcabrities quædam in formicarum pedibus, quam habent inſecta fere omnia, poſtremo corpuſculorum levitas: id ſi non credis, fac ſphæram vitream bene lævem & glabram, videbis, ſolas formicas non decidere, quæ in ſummo verſantur orbe. Cv. Si quis Deus orbem terræ medium perterebret, hinc uſque ad Antipodes perpendiculo per centrum demiſſo, quemadmodum ſolent [1] Coſmographi, terræ totius ſitum in globis ligneis repræſentantes, tum, ſi ſaxum conjicias in foramen, quo perferetur? Al. Uſque ad terræ [2] centrum; ibi quies eſt omnium gravium. Cv. Quid, ſi Antipodes quoque ex adverſo mittant lapidem? Al. Tunc lapis occurret lapidi circa centrum: ibi conquieſcet uterque. Cv. Age; ſi verum eſt, quod dixiſti, motum nativum progreſſu magis ac magis incitari, ſi nihil obſtet; lapis aut plumbum conjectum in foramen, ob motus vehementiam prætercurret centrum, jamque prætermiſſo centro, rurſum motus erit violentus. Al. Plumbum nunquam perveniret ad centrum, niſi liquefactum; ſed lapis, ſi prætereat centrum motu tam violento, primum ſegnius feretur, nec aliter redibit ad centrum, quam lapis vi in altum projectus redit in terram. Cv. Sed recurrens nativo motu, rurſus concitato impetu prætervehetur centrum: itaque fiet, ut nunquam quieſcat lapis. Al. Conquieſcet tandem, prætercurrens, ac recurrens

1 *Coſmographi*] Coſmographus deſcribit totum mundum, dictus à *κόσμος mundus* & *γράφω ſcribo. Geographus* autem orbis terræ, *Chorographus* alicujus regionis, *Topographus* particularis loci eſt delineator.

2 *Centrum*] Κέντρον, centrum punctum orbis terræ medium: diſtat autem centrum à ſuperficie terræ milliaria Germanica communia 860.

rens, donec perventum fuerit [1] ad æquilibrium. Cv. At, si nihil est in rerum natura vacuum, oportet foramen illud aëre plenum esse. Al. Esto. Cv. Pendebit igitur in aëre corpus natura grave. Al. Quid ni? quemadmodum chalybs in aëre pendet, undique librantibus magnetibus. Quid autem prodigii, si unicum saxum pendeat in meditullio aëris, cum tota terra tot rupibus onusta ad istum pendeat modum? Cv. Sed, ubi est terræ centrum? Al. Ubi est circuli centrum? Cv. Id quidem est punctum indivisibile. Si tantillum est terræ centrum, quisquis perforaverit mediam terram, auferet centrum, nec habebunt gravia, quo ferantur. Al. Næ tu satis otiose nugaris. Cv. Ne, quæso, succenseas: discendi studio loquor, quidquid loquor. Si quis terræ sphæram perterebret, non per ipsum centrum, sed à latere, puta, ut absit à centro [2] centum stadiis; quo tum feretur conjectus lapis? Al. Non feretur recta per foramen; imo potius recta, sed ad centrum: itaque prius, quam perveniet ad medium, jam conquiescet in terra, quæ ad lævam est, si centrum est ad lævam. Cv. Sed, quid est hoc, quod reddit corpus grave aut leve. Al. Ad istuc respondeat tibi Deus, cur ignem fecerit omnium levissimum, aërem proxima levitate, terram gravissimam, proxima gravitate aquam. Cv. Cur igitur nubes aqueæ pendent in sublimi aëre? Al. Quoniam à sole attrahente concipiunt naturam igneam, quemadmodum fumus è lignis humentibus

1 *Ad æquilibrium*] Hoc est, ad eam partem medii, ubi æquo pondere suspendatur & libretur, ubi nec huc nec illuc cadat, sed in æquamento & quasi trutina consistat.

2 *Centum stadiis*] Stadium ἀπὸ τῆς στάσεως, hoc est, à *statione*, quod Hercules uno spiritu tantum spatii emensus est, priusquam consisteret. *Centum* autem *stadia* efficiunt paulo plus, quam tria milliaria communia. Triginta enim duo stadia supputantur in unum milliare, & centum viginti quinque passus in unumquodque stadium.

3 *Cur ignem fecerit*] Egregie, ut solet, qualitates has in quatuor elementis exprimit Ovidius:

Ignea convexi vis & sine pondere cæli
Emicuit, summâque locum sibi legit in arce,
Proximus est aër illi levitate locoque.
Densior his tellus elementaque grandia traxit,
Et pressa est gravitate sui, circumfluus humor
Ultima possedit, solidumque coërcuit orbem.

2 *Agris*

bus violento calore excussus. Cv. Cur igitur tanto pondere decidunt, ut interdum montes in planitiem redigant? Al. Concretio densitasque addit pondus; alioqui possunt sic videri sustineri ab aëre subjecto, quemadmodum tenuis ferri lamina sustinetur summa aqua. Cv. Sic igitur putas, quod plurimum habet igneæ naturæ, esse levissimum, quod terrenæ, gravissimum. Al. Haud procul abes à scopo. Cv. Atqui nec quivis aër pariter levis est, nec quævis terra pariter gravis: idem de aqua fortasse sentiendum. Al. Nec mirum, cum ista, quæ nominasti, non sint elementa pura, sed ex variis elementis temperata. Itaque probabile est, eam terram esse levissimam, quæ plurimum habet ignis aut aëris admixtum: eam aquam esse gravissimam, quæ graviorem terram habet admixtam; qualem arbitror esse marinam, & eam, unde conficitur sal: itidem aër aquæ terræve proximus gravior est, aut certe minus levis est eo, qui procul abest à terra. Cv. Utrum habet plus terrenæ naturæ, lapis, an plumbum? Al. Lapis. Cv. Et tamen plumbum lapide gravius est pro ratione proportionis. Al. In caussa est densitas: lapis enim rarior est, eoque plus habet aëris, quam plumbum. Hinc est, quod videmus quoddam terræ genus desiccatum, si conjiciatur in aquam, non subsidere, sed natare: eadem de causa videmus totos [1] agros natantes: sustinentur enim cavis radicibus arundinum aliarumque palustrium herbarum inter se connexis. Cv. Hinc fortassis & pumicum levitas. Al. Quia pleni cavernis sunt, præterea multo igni decocti: submittuntur enim è locis ardentibus. Cv. Unde tanta suberis levitas? Al. Jam dictum est. raritas enim in causa est. Cv. Utrum est gravius, plumbum, an aurum? Al. Aurum, opinor. Cv. Aurum tamen videtur

1 *Agros natantes*] Narrat id Plinius: Quædam insulæ, ait, semper fluctuant, sicut in agro Cæcubo, & eodem Reatino, Mutiensi, Stationensi. In Vadimonis lacu & ad Cutilias aquas sylva, quæ nunquam die & noctu eodem loco visitur. In Lydia, quæ vocantur *Calaminæ* non ventis solum, sed etiam contis, quo libeat impulsæ. In Tarquiniensi lacu magno Italiæ duo nemora circumferunt, nunc triquetram figuram edentes, nunc rotundam, quadratam nunquam.

detur habere plus igneæ naturæ. AL. Quia noctu velut ignis lucet, [1] ut ait Pindarus? CV. Scilicet. AL. Sed densitas in auro major. CV. Unde id deprehenditur? AL. Respondebunt aurifices, nec argentum, nec plumbum, nec æs Cyprium, nec ullum simile genus latius diducitur malleo, quam aurum. Eadem ratione philosophi deprehenderunt, nihil esse liquidius melle & oleo: quod si quis hæc inunctione dilatet, & latissime diffunditur humor, & siccescit serius. CV. Sed, utrum gravius est, oleum, an aqua? AL. Si de oleo lini loqueris, arbitror, oleum esse gravius. CV. Cur igitur aquæ supernatat oleum? AL. Levitas non est in causa, sed ignea olei natura, tum peculiaris omnium pinguium vis ab aqua abhorrens, quæ est in herba, quæ dicitur [2] ἄβαπτος. CV. Cur igitur non natat ferrum igni candens? AL. Quia non est ei calor nativus, & ideo citius penetrat aquam, quod caloris magnitudo dispellat obstantem liquorem. Sic cuneus ferreus citius petit ima, quam lamina. CV. Utrum intolerabilius est, ferrum candens, an frigidum? AL. Candens. CV. Gravius igitur. AL. Est, si commodius est gestare manu paleam incensam, quam silicem frigidum. CV. Quid est in causa, quod lignum ligno levius aut gravius est? AL. Densitas ac raritas. CV. At ipse novi quemdam è familia regis Britanniæ, qui in convivio ostendit nobis lignum ejus, ut ajebat, arboris, quæ fert [3] aloën: adeo solidum erat, ut lapis videri posset: adeo manibus libranti leve, ut arundo videri posset, &, si quid sicca arundine levius: impositum vino (putabat enim, ita depelli venena) mox properabat ad fundum, ut vix plumbum celerius.

1 *Ut ait Pindarus*] In primo hymno Olympiorum: Ὁ δὲ χρυσὸς, *αἰθόμενον πῦρ ἅτε διαπρέπει νυκτὶ, μεγάνορος ἔξοχα πλούτου*. hoc est, *Aurum vero tanquam lucidus ignis nocte splendet inter præcipua divitiarum.*

2 Ἄβαπτος] Id est, quæ immergi aquæ non potest.

3 *Aloën*] Aloë, ait Plinius, scillæ similitudinem habet, major, & pinguioribus foliis ex obliquo striatis. Laudatissima ex India afferunt, sed nascitur & in Asia: non tamen ea utuntur, nisi ad vulnera recentibus foliis: mirifice enim conglutinat, vel succo.

1 *Naphtha*]

lerius. AL. Nec densitas, nec raritas semper in causa est, sed peculiaris & occulta in rebus cognatio, quæ facit, ut quædam sese amplectantur, aut refugiant, veluti magnes attrahit chalybem, vitis refugit brassicam, & flamma etiam è linginquo ad [1] naphtham transvolat, aliquanto inferiore loco positam, cum naphtha sit natura gravis, flamma levis. CV. Omne genus æris innatat argento vivo, solum aurum subsidit & circumvolvitur, cum argentum vivum sit materia liquidissima. AL. Non habeo, quod respondeam, nisi peculiarem naturæ cognationem: ad hoc enim natum est argentum vivum, ut purget aurum. CV. [2] Cur Arethusa fluvius subter mare [3] Sicanum transit, ac non potius innatat; cum antea dixeris, marinam aquam fluviatili esse graviorem? AL. Naturale dissidium est in causa, sed arcanum. CV. Cur natant cygni, cum homines eamdem aquam ingressi pessum eant? AL. In causa est non tantum pennarum concavitas levitasque, verum etiam siccitas, quam aqua refugit: hinc est, quod in panno linove vehementer sicco, si ponas aquam aut vinum, in globum se contrahit; sin in humidum, mox spargitur. Itidem, si infundas liquorem in cyathum siccum, aut marginibus pingui oblitis, & infundas aliquanto plus, quam cyathus capit, liquor circa me-

1 *Naphtha*] Bituminis liquidi genus. Hoc nihil aliud esse, quam vocarum *petrelaum* sive *petroleum* contendunt. Belg. *Peter-Olie.*

2 *Cur Arethusa*] Respicit ad Virgilii versus auctor: *Extremum hunc Arethusa mihi concede laborem.* Et post alterum versum subjungit: *Sic tibi cum fluctus subterlabere Sicanos, Doris amara suam non intermisceat undam.* Varia hic opinio, ait in commentariis ad Virgilium Servius; Nam alii dicunt, ad Arethusam nympham Siciliæ Alpheum de Elide venire per maria. Alii Arethusam jam in fontem mutatam Alpheum fugere & de Elide ad Siciliam venire. Dicitur quodam tempore patera aurea in Arethusa inventa, quam Olympionices in Alpheum miserant.

3 *Sicanum*] Id est, Siculum Mare: Sicilia enim etiam *Sicania* dicta, à Sicano terræ filio. Fabula autem tota ita traditur à Poëtis: Arethusa filia Nerei & Doridis, Elidis Nymphæ & Dianæ comes: quam cum Alpheus persequeretur, rapuit: at Diana in fontem cognominem mutavit: cujus aquas cum suis miscere studeret Alpheus, illa à terra absorpta, in Ortygiam insulam, dein in Siciliam est delata. Alpheus, cum propter mare sequi non posset, per cuniculos subterraneos in Siciliam pervenit, ibique associatis Arethusæ aquis in mare Siculum effunditur.

medium citius colligit sese in rotundum, quam transeat margines. Cv. Cur in fluminibus naves minus sustinent oneris, quam in mari? Al. Quia subtilior est fluviatilis aqua. Eadem de caussa volucres facilius sese librant in aëre crassiore, quam vehementer subtili. Cv. Cur non subsidunt [1] flotæ? Al. Quoniam cutis sole desiccata & levior facta est, & humorem respuens. Cv. Cur ferrum diductum in amplam laminam natat, cum idem contractum sidat? Al. Partim siccitas est in causa, partim aër inter aquam & laminam mixtus. Cv. Utra res gravior, aqua, an vinum. Al. Arbitror, vinum non cedere aquæ. Cv. Quam ob rem ergo, qui ab œnopolis emunt vinum, aquam pro vino reperiunt in imo dolio? Al. Quia vinum habet pingue quiddam, quod aquæ refugit liquorem, non aliter quam oleum. Argumentum in promptu est: Quo vinum est generosius, hoc & difficilius admiscetur aquæ, & incensum ardet vehementius. Cv. Cur in [2] Asphaltite lacu nullum corpus animalis vivum mergitur? Al. Non est meum ad omnia naturæ miracula respondere. Habet illa quædam arcana, quæ nos mirari voluit, scire noluit. Cv. Cur homo macilentus obeso gravior est, si cætera sint paria? Al. Quoniam ossa densiora sunt carne, & ideo graviora. Cv. Cur idem homo jejunus gravior est se ipso pranso, cum corpori onus accesserit? Al. Cibo potuque spiritus augentur, & ii addunt corpori levitatem. Unde & hilaris levior est mœrente, & mortuus vivo longe gravior. Cv. Sed, quî fit, ut idem homo, cum vult; faciat se graviorem, aut leviorem. Al. Contento spiritu reddit se leviorem, emisso graviorem. Sic natat vesica inflata, & clausa pertusa sidit. Sed, quan-

1 *Flotæ*] Pisces sunt, qui & flutæ, à Græcis πλῶται, & πλῶτες appellati, à continua navigatione. Nunquam enim submerguntur. Muræenas esse volunt in freto Siculo.

2 *Asphaltite*] Lacus est Judææ, bitumen gignens, unde & illi nomen; ἀσφαλτὸς enim *bitumen* significat. Dicitur etiam *mare mortuum*: quia, teste Tacito, neque vento impellitur, neque pisces aut suetas aquis volucres patitur. In Sacris literis etiam vocatur *Mare salis* seu salsum, *Mare deserti* seu solitudinis, *Mare campestrium* seu planitiei.

1 Quid

quando Curio desinit nobis occinere, cur? Cv. Desinam, si mihi pauca etiam dixeris; cœlum utrum grave sit, an leve. Al. An leve sit, nescio; certe grave non potest esse, cum sit naturæ igneæ. Cv. Quid igitur sibi vult vetus proverbium, *Quid si cœlum ruat?* Al. Quia rudis antiquitas Homerum secuta credidit, [2] cœlum esse ferreum. Sed Homerus à coloris similitudine *ferreum* dixit, non à pondere: quemadmodum nos cinericeum dicimus, quod cineris colorem præ se fert. Cv. Est igitur cœlum [3] coloratum? Al. Non vere, sed tale nobis videtur propter aërem, & liquorem medium, quemadmodum sol nobis nunc rubet, nunc fulvet, nunc candicat, cum is nihil talium mutationum recipiat. Itidem & [4] iridis [5] pictura non in cœlo est, sed in aëre humido. Cv. Verum, ut finiam, fateris, cœlo nihil esse sublimius, quacunque tegit orbem terræ? Al. Fateor. Cv. [6] Et centro terræ nihil esse profundius? Al. Scilicet. Cv. Inter omnes rerum species quid est gravissimum? Al. Aurum, opinor. Cv. Heic abs te vehementer dissentio. Al. An scis aliquid auro gravius? Cv. Scio, & quidem multis partibus. Al. Proinde me vicissim doce, quando scis, quod me nescire profiteor. Cv. Quod igneos illos spiritus è summo cœli vertice depressit in ima [7] Tartari (nam

1 *Quid si cœlum ruat?*] Τί εἰ οὐρανὸς ἐμπέσοι. Ironia est proverbialis in illos, qui tutissimis etiam rebus timent. Hoc unde manarit, Aristoteles indicat, scribens priscis illis & rudibus mortalibus persuasum fuisse, cœlum hoc, quod videbant, imminere, Atlanticis humeris sustineri; quod si ille subduxisset, fore, ut è sublimi in terram decideret. Idque non tantum Poëtarum figmentis fuisse proditum, verum etiam à Physicis nonnullis affirmatum. Allusit & huc Horatius:

Si fractus illabatur orbis, Impavidum ferient ruinæ.

2 *Cœlum esse ferreum*] Etiam Hesiodus οὐρανὸς χάλκεος.

3 *Coloratum*] Consule Physicos, qui hanc materiam ex professo tractant.

4 *Iridis*] Iris Aristoteli arcus multicolor in nube roscida, opaca & concava, ex radiorum solis oppositi reflexione apparens.

5 *Pictura*] Pingitur Iris præcipue colore puniceo seu rutilo, qui est supremus, viridi, qui medius, cæruleus, qui interior.

6 *Et centro terræ*] Centrum terræ, ut dictum, à superficie abest octingenta sexaginta milliaria.

7 *Tartari*] Tartarus locus inferorum profundissimus, à ταράττω conturbo, vel, ut aliis placet, à ταρταρίζειν, quasi tremore frigoris.

(nam ea collocant in centro terræ) nonne oportuit omnium esse gravissimum? AL. Fateor: sed quidnam fuit illud? CY. Peccatum, quod & hominum animas, quas Maro [1] vocat *auraï simplicis ignes*, eodem demergit. AL. Si libet ad istuc Philosophiæ genus demigrare, fateor & aurum, & plumbum esse plumeæ levitatis, si cum peccato conferatur. CY. Quî fiet igitur, ut, qui hac sarcina sunt onusti, subvolent in cœlum? AL. Profecto non video. CY. At, qui sese parant ad cursum, saltumve, non solum, quidquid est oneris, abjiciunt, verum etiam contento spiritu sese reddunt leviusculos; & adhunc cursum saltumque, quo ferimur in cœlum, non studemus illud abjicere, quod omni saxo, omni plumbo gravius est. AL. Faceremus, si vel micam sanæ mentis haberemus.

1 *Vocat auraï simplicis*] Hemistichium est ex 6. lib. Æneid. In id has commentationes exhibet Servius: *Auraï simplicis*, id est, non urentis. Simplicis autem nostri comparatione: qui constat de ligno & aëre. Ille enim per se plenus est & æternus, quia simplex. Omnia enim σύνθετα, id est, composita exitum sortiuntur. Unde & atomos perpetuas dicunt, quia simplices sunt, nec recipiunt sectionem.

EPICUREUS.

[1] HEDONIUS, SPUDÆUS.

HE. Quid venatur meus Spudæus, quid sic totus incumbit libro, nescio quid, secum murmurans? SP. Plane venor, Hedoni, sed nihil aliud, quam venor. HE. Quid voluminis est, quod habes in sinu? SP. Dialogi Ciceronis [2] de *Finibus bonorum*. HE. At, quanto satius esset quærere bonorum initia, quam fines? SP. Sed Marcus Tullius finem boni appellat, bonum omnibus numeris absolutum,

1 *Hedonius*] Collatio honestæ ac turpis voluptaris. *Hedonius*, voluptuarius, ἀπὸ τῆς ἡδονῆς, hoc est, à *voluptate*, nomen habet *Spudæus*, frugalis, honestus, studiosus, virtuosus, ut ajunt.

2 *De Finibus bonorum*] Exstant Ciceronis quinque libri eruditissimi de Finibus bonorum & malorum: ubi præcipue probat, voluptatem non esse summum bonum adversus Epicurum: deque eodem disputat contra Stoicos & Peripateticos.

tum, quod qui [illegible] assequutus, præterea nihil desideret. HE. Opus cum primis eruditum & eloquens: sed, num tibi videris aliquod operæ pretium fecisse, quod ad veri cognitionem attinet? SP. Hoc mihi videor fecisse lucri, quod nunc magis etiam ambigam de finibus, quam antea. HE. Agricolarum est ambigere [1] de finibus. SP. Nec satis queo mirari, de re tanta inter tantos viros tantam fuisse sententiarum pugnam. HE. Nimirum, qui fœcundus est error, cum simplex sit veritas. Quoniam totius negotii caput ac fontem ignorant, divinant, ac delirant omnes. Sed quæ sententia tibi videtur esse scopo vicinior? SP. Cum audio inpugnantem M. Tullium, displicent singulæ: rursus, cum audio defendentem, fio prorsus [2] ἐφεκτικός. Mihi tamen [3] Stoici videntur minus aberrare à vero; quibus proximum locum tribuo [4] Peripateticis. HE. At mihi nulla secta magis arridet, quam [5] Epicureorum. SP. Atqui inter omnes nulla damnatior omnium suffragiis. HE. Missam faciamus nominum invidiam, fuerit Epicurus, qualem quisque velit, rem per se consideremus. Ille felicitatem hominis collocat in voluptate; eamque vitam judicat beatissimam, quæ plurimum habeat voluptatis, tristitiæ quam minimum. SP. Sic est. HE. Quid dici potuit hac sententia sanctius? SP. Imo clamitant omnes, hanc esse vocem pecudis, non hominis HE. Scio: sed isti errant in rerum vocabulis. Quod si de veris loquamur,

1 *De finibus*] Fines dicuntur cujusque rei extrema. *Fines* in agris sunt limites, qui agrum ab agro dirimunt. est ergo vox homonyma.

2 Ἐφεκτικός] Hoc est, dubitans & suspensus in opinione. Tractum à philosophis Academicis, qui ἐφεκτικοὶ dicebantur, hoc est, de nulla re pronunciantes, sed semper hærentes.

3 *Stoici*] Quatuor præcipuæ sectæ Philosophorum, nempe Academicorum, Peripateticorum, Stoïcorum & Epicureorum. Ex his Stoïci, sic dicti à στοᾶ porticu, in quam variis picturis illustratam & amœnam convenire solebant. Eorum auctor Zeno, teste Laërtio, Mnasii sive Demei filius Citrieus, ex Cypro: homo inclinatiore collo in alteram partem, gracili corpore, statu procero, atra cute, cruribus turgidis & imbecillibus.

4 *Peripatetici*] Philosophi, quorum princeps Aristoteles. Docebant inambulando, inde & nomen habuerunt, à περιπατέω, *obambulo*.

5 *Epicureorum*] Ab Epicuro Neoclis & Chærestratæ filio, patria Atheniensi, pago Chagettio,

mur, nulli magis ſunt Epicurei, quam Chriſtiani pie viventes. SP. [1] Cynicis propiores: nam iſti ſe macerant jejuniis, deplorant ſua commiſſa; & aut ſunt tenues, aut benignitas in egenos conciliat illis inopiam: opprimuntur à potentioribus, deridentur à pleriſque. Si voluptas adfert felicitatem, hoc vitæ genus à voluptatibus quam longiſſime videtur abeſſe. HE. Admittiſne auctoritatem [2] Plautinam? SP. Si quid recte dicat. HE. Accipe igitur nequiſſimi ſervi dictum, omnibus Stoicorum paradoxis ſapientius. SP. Exſpecto. HE. *Nihil eſt miſerius, quam animus ſibi male conſcius.* SP. Non rejicio dictum: ſed quid hinc colligis? HE. Si nihil miſerius animo ſibi male conſcio, conſequitur, nihil eſſe felicius animo ſibi bene conſcio. SP. Recte quidem colligis: ſed in qua tandem regione invenies iſtum animum nullius mali ſibi conſcium? HE. Malum appello, quod dirimit amicitiam inter Deum & hominem. SP. Et ab hoc mali genere puto perpaucos eſſe puros. HE. Ego vero & purgatos habeo pro puris. Qui [3] lixivio lacrimarum, ac pœnitentiæ [4] nitro, aut caritatis igni maculas abſterſerunt, eis non ſolum nihil nocent peccata, verum etiam frequenter in majoris boni materiam cedunt. SP. Equidem nitrum & lixivium novi; igni purgari maculas, nunquam audivi. HE. Atqui, ſi adeas argentarias officinas, videbis, aurum igni purgari. Quamquam & [5] lini genus eſt, quod conjectum in ignem non exuritur, ſed nitidius

1 *Cynici*] Ita dicti à Diogene Cynico, cui ob caninos mores id cognomen inditum. Etiam ipſe *canem* vocabat ſe. Rogatus, unde illud nomen, reſpondit: Quod blandior iis, qui dant, qui non dant allatro, malos mordeo.

2 *Plautinam*] Plautus in Moſtell. ſcena 8.

3 *Lixivio*] Cauſtica ſpuma, ſpuma Batava, Belgis *Loogo*: quâ olim Batavi comas ſolebant lavare, ut rufum inducerent colorem. Mos hic etiamnum in Boreali Hollandia obtinet. Innuit id Martialis: *Tentonicos accendit ſpuma capillos.*

4 *Nitrum*] Sal petroſus, nonnullis vocatur. Belg. *Salpeter.*

5 *Lini genus*] De lino hoc ἀσβεστίνῳ ita Plinius: Inventum jam eſt quoque, quod ignibus non abſumeretur. Vivum id vocant, ardenteſque in focis conviviorum ex eo vidimus mappas, ſordibus exuſtis ſplendeſcentes magis igni, quam poſſent aquis. Regum inde funebres tunicæ, corporis favillam ab reliquo ſeparant cinere. Naſcitur in deſertis aduſtiſque ſole Indiæ, ubi non cadunt imbres, inter diras ſerpentes: aſſueſcitque vivere ardendo, rarum inventu, difficile texu propter brevitatem.

1 Pa-

dius ſplendeſcit, quam ulla poſſit aqua; eoque *vivum* appellant. Sp. Næ tu nobis adfers [1] paradoxum omnibus Stoicorum paradoxis [2] *παραδοξότερον*. Vivunt illi vitam voluptuariam, quos Chriſtus appellavit ob id beatos, quod lugeant? He. Mundo videntur lugere, ſed re vera deliciantur, ac, quod dici ſolet, toti melle peruncti, ſuaviter vivunt, adeo ut cum his collati, Sardanapalus, [3] Philoxenus, Apitius, aut, ſi quis alius eſt voluptatum ſtudio nobilitatus, triſtem ac miſeram peregerint vitam. Sp. Nova narras; ſed vix credenda. He. Experire; & omnia terque quaterque dices vera fuiſſe mea. Efficiam tamen, ut arbitror, ne videatur uſque adeo veri diſſimile. Sp. Accingere. He. Faciam, ſi mihi prius quædam conceſſeris. Sp. Modo tu æqua poſtules. He. Lucrum annumerabo, ſi ſortem dederis. Sp. Age. He. Primum illud, opinor, dabis, nonnihil intereſſe inter animam & corpus. Sp. Quantum inter cœlum & terram, inter immortale & mortale. He. Deinde falſa bona non eſſe ponenda in bonis. Sp. Nihilo magis, quam umbræ habendæ ſunt pro corporibus, aut præſtigiæ magorum, ſomniorumve ludibria, ducenda ſunt pro veris. He. Hactenus commode reſpondes. Dabis, opinor, & illud, veram voluptatem non cadere, niſi in animum ſanum. Sp. Quid ni? Nullus enim ſole delectatur, ſi lippiant oculi; aut vino, ſi febris palatum infecerit. He. Nec ipſe, ni fallor, Epicurus [4] amplecteretur voluptatem, quæ longe majorem cruciatum, multoque diuturniorem ſecum addu-

1 *Paradoxum*] Admirabile, quodque contra omnium opinionem eſt.

2 *Παραδοξότερον*] Admirabilius.

3 *Philoxenus*] Sardanapalus & Apitius luxu perditiſſimi fuere, ut paſſim ſcriptum eſt. Philoxenus guloſiſſimus fuit, utpote qui naſi mucum in catinum emungere ſolitus ſit, quo reliquis convivis deterritis, ipſe ſolus cibis appoſitis frueretur. Narrat ex Plutarcho Hermolaus Barbarus in præfatione Themiſtii.

4 *Amplecteretur voluptatem*] Secundum quatuor præcipuas Philoſophorum ſectas, ita & quatuor eorumdem ſententiæ primariæ de ſummo bono; nam alioquin, ſi omnium Ethnicorum opiniones recenſendæ, in infinitum abirent. Stoïci autem collocabant in virtutibus animi, Peripatetici in actione ex virtute prodeunte, Academici in Idea boni, Epicurei in voluptate animi ex proba actione prodeunte.

1 *Cyclo-*

adduceret. SP. Non arbitror, si quis modo sapiat. HE. Nec illud negabis, Deum esse summum bonum; quo nihil pulchrius, nihil amabilius, nihil dulcius. SP. Istud nullus iverit inficias, nisi [1] Cyclopibus immanior. Quid tum postea? HE. Jam mihi donasti, nullos suavius vivere, quam qui pie vivunt; nullos miserius & afflictius, quam qui vivunt impie. SP. Plus igitur largitus sum, quam putabam. HE. Sed, quod recte datum est, ut ait Plato, non oportet reposcere. SP. Age. HE. Catella, quæ habetur in deliciis, pascitur lautissime, cubat molliter, ludit ac lascivit jugiter, an non vivit suaviter? SP. Vivit. HE. Optares tibi talem vitam? SP. Bona verba, nisi pro homine velim esse canis. HE. Fateris igitur, præcipuas voluptates ab animo proficisci, velut à fonte? SP. Apparet. HE. Tanta enim animi vis est, ut sæpe doloris externi sensum adimat: nonnunquam quod per se est amarum, reddat jucundum. SP. Istuc quotidie videmus in amantibus, quibus dulce est pervigilium, & hibernis noctibus excubare ad amicæ fores. HE. Jam illud reputa, si tantam vim habet amor humanus, qui nobis cum tauris & canibus est communis; quanto plus valeat amor ille cœlestis, à Christi spiritu profectus: cujus tanta vis est, ut mortem quoque, qua nihil terribilius, [2] reddat amabilem. SP. Quid alii sentiant intus, nescio; certe carent multis voluptatibus, qui adhærent veræ pietati. HE. Quibus? SP. Non ditescunt, non assequuntur honores, non convivantur, non saltant, non canunt, non olent unguenta, non rident, non ludunt. HE. De divitiis & honoribus nulla erat hic facienda mentio, quæ non adferunt [3] vitam jucundam,

1 *Cyclopibus*] Cyclopes vasti & immanes finguntur filii Neptuni & Amphitrites, ministri Vulcani, Jovi fulmina fabricantes: dicti *Cyclopes*, quod unicum haberent oculum, eumque orbicularem media in fronte.

2 *Reddat amabilem*] Hinc pii aliquando mortem tam ardentibus votis expetierunt. Philip. 1. vers. 23. ait Paulus: *Desiderio tendens ad dimissionem, & ut cum Christo sim. Est enim id valde multo melius.* Imo Martyres dirissimis tormentis subjecti, ex medio igne, læto animo Psalmos & sacros hymnos quandoque cecinere.

3 *Vitam jucundam*] Exstat Athenæi epigramma in laudem Epicuri, quod huc respicit:

Quis

dam, sed solicitam potius & anxiam: de cæteris agamus, quæ cum primis venantur, quibus studio est suaviter vivere. Nonne quotidie vides ebrios, fatuos & insanos, ridentes ac saltantes? Sp. Video. He. Num putas, illos suaviter vivere? Sp. Hostibus contingat illa suavitas. He. Quam ob rem? Sp. Quia non adest sana mens. He. Tu igitur malles jejunus incumbere libro, quam ad eum modum delectari? Sp. Plane mallem vel agrum fodere. He. Nam inter [1] dementem ac temulentum nihil interest, nisi quod huic insaniæ medetur somnus, illi vix medicorum cura succurrit. Natura fatuus nihil differt ab animante bruto, præter formam corporis; sed levius miseri sunt, quos natura genuit brutos, quam qui belluinis cupiditatibus obbrutuerunt. Sp. Fateor. He. Jam, num tibi sobrii videntur aut sani, qui propter præstigias umbrasque voluptatum, & veras animi voluptates negligunt, & veros sibi cruciatus accersunt? Sp. Non videntur. He. Non sunt illi quidem temulenti vino, sed amore, sed ira, sed avaritia, sed ambitione, aliisque pravis cupiditatibus: quæ longe perniciosior est ebrietas, quam quæ vino contrahitur. Syrus ille in comœdia posteaquam [2] edormiverat villum, quod biberat, sobria loquitur: at animus vitiosa cupiditate ebrius, quam gravate redit ad sese! quot annis urget mentem amor, ira, odium, libido, luxus & ambitio! quam multos videmus ab adolescentia ad decrepitam usque ætatem, ab ambitionis, avaritiæ, libidinis, luxusque temulentia nunquam expergisci ac resipiscere! Sp. Istiusmodi novi nimium multos. He. Largitus es, falsa bona non esse in bonis du-

Quis furor ô cives, ut vos ob vile lucellum,
Rixas & bellum sollicitetis atrox?
Nam Natura opibus facile est contenta pusillis,
Contenta nullis ambitio est opibus,
Hoc Epicurus ait, dulces quem nempe Camœna,
Aut Suada tripodes edocuere sacri.

1 *Divitem*] Vide, an non legendum *dementem*.

2 *Edormiverat villum, quod biberat*] Syrus gentile nomen, Servus in Comœdiis Heautontimorumenon & Adelphorum, vafer admodum in struendis dolis, nec satis fidus in procuranda re domestica. Verba hujus Syri exstant Act. v. Scen. 2. in Adelphis: *Nisi, dum hæ silescunt turbæ, interea in angulum aliquo abeam, atque edormiscam hoc villi, sic agam.*

1 *Pa-*

ducenda. SP. Nec reposco. HE. Nec est vera voluptas, nisi quæ ex veris bonis nascitur. SP. Fateor. HE. Non sunt igitur vera bona, quæ vulgus hominum per fas nefasque venatur. SP. Non arbitror. HE. Si vera essent bona, non contingerent, nisi bonis; & beatos redderent, quibus obveniunt. Quid autem voluptas? num vera videtur, quæ non ex veris bonis, sed ex falsis bonorum umbris nascitur? SP. Nequaquam. HE. At voluptas efficit, ut suaviter vivamus. SP. Maxime. HE. Nullus igitur vere vivit suaviter, nisi qui pie vivit, hoc est, qui veris fruitur bonis: sola autem pietas reddit hominem beatum, quæ Deum summi boni fontem homini sola conciliat. SP. Propemodum assentior. HE. Nunc mihi vide, quod [1] parasangis absint à voluptate, qui vulgo videntur præter voluptates nihil sequi. Primum animus illorum impurus est, & cupiditatum fermento vitiatus, ut, etiamsi quid incidat dulce, protinus amarescat; quemadmodum fonte vitiato non potest non esse liquor insipidus. Deinde non est vera voluptas, nisi quæ sano percipitur animo. Nam irato [2] nihil vindicta jucundius: sed ea voluptas vertitur in dolorem, simul atque morbus animum reliquerit. SP. Non refragor. HE. Postremo, voluptates illæ sumuntur ex falsis bonis: unde consequitur, & illas esse præstigias. Quid porro diceres, si videres, hominem magicis artibus delusum, vesci, bibere, saltare, rudere, plaudere, cum nihil earum rerum vere adesset, quas se videre credit? SP. Equidem & insanum dicerem, & miserum. HE. Simili spectaculo ipse nonnunquam interfui. Sacerdos erat, qui callebat artem præstigiatoriam. SP. Eam non didicerat è litteris sacris. HE. Imo è [3] sacerrimis, hoc est, exsecratissimis.

Hunc

1 *Parasanga*] Est mensura quinquaginta stadiorum, hoc est milliare Persicum. Verba sunt Herodoti: Constat parasanga triginta stadiis, schœnus autem (quod ipsum verbum Ægyptiacum) sexaginta.

2 *Nihil vindicta*] Juxta illud: *Est vindicta bonum vitâ jucundius ipsâ.*

3 *Sacerrimis*] *Sacer* enim non semper idem, quod *sanctus*, & in bonam partem sumitur, sed & in malam, pro *exsecrabili & damnato*. Hoc sensu Virg. *Auri sacra fames. Servius ad 3. Æn. v. 57. ad 2. Georg. v. 395. & ad 3. Georg. vs. 566. Sic ἅγιος Græcis. Consulatur Scholiastes Apollonii Rh. 1. Arg. v. 1019. A.*

Hunc aliquot aulicæ fœminæ frequenter appellabant, ut acciperentur ab eo convivio, ſordes & parſimoniam opprobrantes. annuit, invitavit. Venerunt jejunæ, quo libentius epularentur. Accubuerunt; nihil aberat, ut videbatur, lautitiarum: explerunt ſeſe affatim. peracto convivio, egerunt convivatori gratias, ac diſceſſerunt ſuam quæque domum. At mox cœpit oblatrare ſtomachus: demirantur, quid eſſet hoc monſtri, ſtatim à prandio tam ſplendido eſurire ac ſitire. Res tandem erupit, & in riſum abiit. SP. Et merito: præſtiterat domi lenticula placare ſtomachum, quam inanibus ſpectris deliciari. HE. At mihi videtur multo magis eſſe ridiculum, vulgus hominum pro veris bonis inanes bonorum umbras amplecti; & his præſtigiis delectari, quæ non exeunt in riſum, ſed in luctus ſempiternos. SP. Quo propius intueor, hoc mihi videre minus abſurda loqui. HE. Age, largiamur, ut interim in nomen voluptatis veniant, quæ re vera non ſunt: appellareſne [1] mulſum dulce, cui longe plus eſſet admixtum [2] aloës, quam mellis? SP. Non dicerem, ſi vel triens aloës eſſet admixtus. HE. Aut optares tibi malam ſcabiem, quod ſcalpendi ſit aliqua voluptas? SP. Non, ſi compos ſim mentis. HE. Fac igitur, tecum ſubducas rationem, [3] quantum amaritudinis admixtum ſit iſtis falſo nomine voluptatibus, quas gignit amor impudicus, libido illicita, comeſſatio ac temulentia. Omitto nunc, quod eſt omnium caput, conſcientiæ cruciatus, inimicitiam cum Deo, exſpectationem æterni ſupplicii. Quod, obſecro, in his voluptatibus genus eſt, quod non ingens externorum etiam malorum agmen ſecum adducat?

SP. Quæ-

1 *Mulſum*] Potio ex melle & vino, Græcis *οἰνόμελι*. dictum *Mulſum* à mulcendo ſeu molliendo, quod vini aſperitas mellis dulcedine temperetur.

2 *Aloës*] Ἀλόη, τραγόκερως, à ſimilitudine cornuum hircinorum ἀμφίβιον, quòd & terræ matri adhærens, & inde exemta, deque trabe ſuſpenſa in aëre diutiſſime vitam tuetur. Herba eſt amariſſima.

3 *Quantum amaritudinis*] Eleganter de hac materia Boëthius: *Habet omnis hoc voluptas, Stimulis agit fruentes, apiumque par volantum, ubi grata mella fudit, Fugit & nimis tenaci Ferit iſta corda morſu.*

SP. Quænam? HE. Rursus omittamus avaritiam, ambitionem, iram, superbiam, invidiam, quæ per se tristia sunt mala: conferamus illa, quæ præcipue delectationis nomine commendantur. Cum largiori potationi succedit febris, capitis dolor, alvi tormina, ingenii stupor, famæ macula, memoriæ detrimentum, vomitus, & ruina stomachi, tremor corporis; unum vel Epicurus existimaret, eam voluptatem expetendam? SP. Fugiendam diceret. HE. Cum adolescentes è scortatione novam lepram, quam nunc [1] ὑποκορίζοντες quidam, [2] *Neapolitanam scabiem* appellant, sibi, ut fere fit, contrahunt, per quam toties sit illis in vita moriendum, semperque vivum cadaver circumferendum; nonne belle videntur [3] Ἐπικουρίζειν? SP [4] Ἐπὶ κουρεῖα θεῖν. HE. Jam finge delectationis ac doloris æquilibrium; optaresne tam diu cruciari dolore dentium, quam diu duravit potationis aut scortationis voluptas? SP. Equidem mallem utroque carere: nam voluptatem emere dolore, non est lucrum, sed pensatio: heic sane potior est [5] ἀναλγησία, quam Cicero ausus est *indolentiam* appellare. HE. At nunc voluptatis illicitæ titillatio, præterquam quod longe minor est cruciatu, quem adducit, temporis etiam exigui est: [6] lepra vero contracta, per omnem vitam misere discruciat; totiesque mori cogit, priusquam mori liceat. SP. Tales discipulos non agnos-

1 Ὑποκορίζοντες] Hoc est, elevantes, & honesto nomine rem exsecrabilem & pudendam eloquentes: quamvis proprie ὑποκορίζειν, *per diminutionem loqui* significat.

2 *Neapolitanam*] Acute Martialis ille Anglicus de hac scabie seu morbo:

Itala terra mihi patria est, Gallique parentes.
Gallicus in dubio est, Italicusne vocer.

3 Ἐπικουρίζειν] *Epicurum agere*, hoc est, voluptatibus studere.

4 Ἐπὶ κουρεῖα θεῖν] Hoc est, *recta ad tonstrinas currere.* Nostra tempestate qui tonsores sunt, ut plurimum simul Chirurgicem exercent: posuit itaque *tonstrinam* pro Chirurgi domo, in qua ejusmodi pustulæ & pocæ Gallicæ curantur. Sed interim eleganter alludit ad etymologiam τοῦ ἐπικουρίζειν, quod ad verbum videtur sonare, *ad puellas applicare, cum puellis conversari.*

5 Ἀναλγησία] Doloris absentia: ἀναλγής, dolorem nullum sentiens: ab ἄλγος *dolor.*

6 *Lepra*] Galeno scabiei genus, cutem deformi obducens crusta, ab atra bile nascens, corpusque vehementi pruritu infestans.

agnoſceret [1] Epicurus. HE. Luxuriæ comes plerumque eſt egeſtas; ŏnus & miſerum & grave: libidinis immodicæ, [2] paralyſis, tremor nervorum, lippitudo ac cæcutientia, lepra: at non hæc tantum. An non egregia negotiatio, nec veram, nec ſinceram, ad hæc brevem delectationem, tot tanto gravioribus ac diuturnioribus commutare malis? SP. Ut non accedat cruciatus, mihi ſtultiſſimus negotiator eſſe videatur, qui gemmas vitro permutet. HE. Illud dicis, qui vera animi bona ob fucatas corporis voluptates amittat. SP. Ita ſentio. HE. Nunc redeamus ad exactiorem ſupputationem. Nec febris aut egeſtas ſemper comitatur luxum, nec nova lepra aut paralyſis ſemper comitatur Veneris immodicum uſum; ſed conſcientiæ cruciatus, quo nihil eſſe miſerius jam inter nos convenit, ſemper comes eſt illicitæ voluptatis. SP. Imo præcurrit interdum, & in ipſa voluptate fodicat animum. Sunt tamen, quos dicas hoc ſenſu carere. HE. Jam hoc ipſo infeliciores. Quis enim non malit ſentire dolorem, quam corpus habere ſtupidum & ſenſus expers? Verum, ut nonnullis vel cupiditatum intemperantia, velut ebrietas quædam; vel vitiorum aſſuetudo, ceu callus quidam, mali ſenſum adimat in juventa; cum ad ſenectutem perventum fuerit, ac, præter innumera incommoda, quorum theſaurum ſuperioris vitæ commiſſa repoſuerunt, de propinquo terret mors, nulli mortalium evitabilis; tanto gravius diſcruciat conſcientia, quanto magis per omnem vitam ſtupuit: tum enim, velit, nolit, expergiſcitur animus. Senectus autem, cum per ſe ſit triſtis, quippe multis naturæ incommodis obnoxia, quanto miſerior eſt, atque etiam turpior, ſi urgeat animus ſibi male conſcius? Convivia, comeſſationes, amores, choreæ, cantilenæ, cæteraque, quæ juveni videbantur ſuavia, ſeni ſunt

1 *Epicurus*] Epicurus enim ſtatuit ſummum bonum in tranquillitate animi ex proba prodeunte actione.

2 *Paralyſis*] Reſolutio nervorum. Gignitur morbus ab humore frigido & craſſo, nervos plus æquo humectante & laxante & ſenſum motumque alteri fere parti eripiente.

sunt amara, nec aliud habet ætas illa, quo se fulciat, nisi si adsit vitæ innocenter actæ recordatio, ac spes vitæ melioris. Hi sunt duo scipiones, quibus nititur senecta. Quod si pro his subductis imponas geminam sarcinam, vitæ perperam actæ memoriam, & futuræ felicitatis desperationem; obsecro, quod animal fingi potest afflictius aut miserius? SP. Equidem non video, etiamsi quis [1] τὸ ἵππου γῆρας objiciat. HE. Tum denique [2] *sero sapiunt Phryges*: & illud verissime dictum, [3] *Extrema gaudii luctus occupat*: &, [4] *Non est oblectamentum super cordis gaudium*: &, [5] *Animus gaudens floridam ætatem facit*: *Spiritus tristis exsiccat ossa*: item illud, [6] *Omnes dies pauperis*, *mali*, hoc est, *afflicti ac miseri*: *secura mens quasi juge convivium*. SP. Sapiunt igitur, qui mature rem faciunt, & colligunt viaticum venturæ senectuti. HE. Scriptura mystica non tam humi repit, ut fortunæ bonis metiatur hominis felicitatem; is demum eximie pauper est, qui nudus est omni virtute, & animam simul cum corpore debet Orco. SP. Is quidem exactor est implacabilis. HE. Is vere dives est, qui [7] Deum habet propitium. Quid autem metuat, qui talem habeat protectorem? num homines? minus potest universorum hominum potestas [8] adversus Deum, quam culex adversus elephantem Indicum. num mortem? ea [9] piis transitus est ad

æter-

1 Τὸ ἵππου γῆρας] Id est, equi senectutem.

2 *Sero sapiunt*] Proverbium desumtum ex Livii Andronici vetustissima comœdia, natumque est ex bello Trojanorum, qui multis adeo cladibus affecti, vix decimo demum anno de reddenda Helena consultare cœperunt; quam si statim Menelao reposcenti reddidissent, innumerabilibus se calamitatibus subduxissent.

3 *Extrema gaudii*] Verba Salomonis Prov. 14. v. 13 etiam ex risu dolet animus: & tandem lætitia fit mœror.

4 *Non est oblectamentum*] Exstat locus in Ecclesiastico cap. 30. v. 16. *Neque est lætitia superans gaudium cordis.*

5 *Animus gaudens*] Franciscus Junius vertit textum Prov. 17. v. 22. *Animus lætus bene medicinam facit*, *spiritus autem fractus exsiccat ossa.*

6 *Omnes dies*] Prov. 15. v. 15. Junius & Tremellius ita verterunt: *Omnes dies pauperis mali sunt*, *læti autem animo sunt convivium juge.*

7 *Deum habet*] Asaphi illud huc respicit Psal. 73. v. 25. 26. *Quis esset mihi in cælis præter te? & præter te nullo delector in terra. Deficiente carne mea & animo meo*, *rupes animi & portio mea Deus est in seculum.*

8 *Adversus Deum*, *quam culex*] Nam si Deus pro nobis, quis contra nos?

9 *Piis transitus*] Juxta Paulinum id

2 Co-

æternam beatitudinem. Num inferos? sed confidenter Deo loquitur vir pius: [1] *Etsi ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala; quoniam tu mecum es.* Cur metuat dæmones, in pectore gerens eum, quem tremunt dæmones? nam hominis pii mentem, templum esse Dei, non uno in loco prædicat scriptura, vere [2] ἀναντίῤῥητος. Sp. Equidem non video, quibus rationibus ista queant refelli, quamquam videntur plurimum abesse à sensu communi. He. Quî sic? Sp. Nam ad tuam ratiocinationem quivis Franciscanus vitam ageret magis voluptuariam, quam alius opibus, honoribus, breviter omni genere deliciarum affluens. He. Adde monarchæ sceptrum, si libet; adde pontificiam coronam, eamque è triplici fac centuplicem, modo detrahas animum sibi bene conscium, audacter dicam, hunc Franciscanum, nudipedem, nodoso fune cinctum, tenuiter ac viliter amictum, jejuniis, vigiliis ac laboribus attenuatum, qui teruncium non habet in orbe, modo adsit bona mens, deliciosius vivere, quam si in unum hominem sexcentos consles [3] Sardanapalos. Sp. Unde igitur est, quod pauperes fere conspicimus tristiores divitibus? He. Quia bis pauperes sunt plerique. Alioqui morbus, inedia, vigilia, labores, nuditas, extenuant quidem corporis habitum, sed tamen non in his tantum, sed etiam in ipsa morte sese exserit mentis alacritas. Animus enim, quamquam illigatus est mortali corpori; tamen, quoniam naturæ potentioris est, corpus ipsum quodammodo transformat in sese, præsertim, si ad vehementem naturæ impetum accedat

2 Corinth. 5. v. 12. *Scimus enim, nos, si terrestris hujus domus nostra tabernaculum dissolutum fuerit, ædificium ex Deo habituros, domicilium videlicet non manu factum, æternum in cœlis. In hoc etenim suspiramus, expetentes domicilio nostro, quod è cœlo est, superindui.*

1 *Etsi ambulavero*] Tremellius & Junius habent, Psal. 23. vers. 4. *Etiam, quum ambularem per vallem lethalis umbræ, non timerem malum, quia tu mecum es.*

2 Ἀναντίῤῥητος] Id est, authentica, cui nequit contradici.

3 *Sardanapalus*] Ultimus Assyriæ Rex effeminatissimus, & omni libidinum genere abundans. De eo Ovidius:

Quam cito defecit tua, Sardanapale, voluptas.

cedat [1]ἐνέργεια spiritus. Hinc est, quod sæpenumero videmus homines vere pios majore cum alacritate morientes, quam alios convivantes. SP. Istuc profecto non raro sum admiratus. HE. Atqui non est admirandum, illic esse invincibile gaudium, ubi adest omnis lætitiæ fons Deus. Quid autem novi est, animum vere pii hominis gaudere jugiter in mortali corpore, cum idem, si ad intima tartari demergatur, nullum felicitatis detrimentum facturus sit? Ubicunque pura mens est, ibi Deus est: ubicunque Deus est; [2] ibi paradisus est: ubi cœlum est, ibi felicitas est: ubi felicitas est, ibi gaudium est verum, & alacritas sincera. SP. Attamen suavius viverent, si absint incommoda quædam, & adessent oblectamenta, quæ vel negligunt, vel non assequuntur. HE. Quæ vero mihi narras incommoda? quæ lege communi comitantur conditionem humanam? famem, sitim, morbum, lassitudinem, senectutem, mortem, fulmina, terræ motus, inundationes, bella? SP. Et ista quoque. HE. At nos de mortalibus interim agimus, non de immortalibus. Et tamen in his quoque malis longe tolerabilior est piorum conditio, quam voluptates corporis per fas nefasque venantium. SP. Quî sic? HE. In primis, quoniam animos habent ad temperantiam ac tolerantiam exercitatos, cæteris moderatius ferunt ea, quæ vitari non possunt. Dein, quoniam intelligunt, illa omnia à Deo immitti, vel ad purgationem criminum, vel ad exercitationem virtutis; non modo patienter, verum etiam gaudenter, tanquam obedientes filii, illa de manu propitii patris accipiunt, atque etiam gratias agunt, vel pro clementi correctione, vel pro inæstimabili lucro. SP. Sed multi sibi accersunt corporis molestias. HE. Sed plures adhibent medicorum remedia, quo corporis sanitatem vel tueantur, vel recuperent. Cæterum

1 Ἐνέργεια] Id est, efficacia, vis, actus Spiritus operantis in nobis.

2 *Ibi paradisus*] Παράδεισος vel, ut aliis placet, παρδηνος vox origine Persica, Chaldaica vel etiam Hebræa, in genere pro loco amœnissimo, specialiter hortum Hedenis significat.

3 Eà

terum accersere molestias, hoc est, inopiam, adversam valetudinem, persequutionem, infamiam, nisi cum huc impellit Christiana caritas, non est pietatis, sed stultitiæ; Cæterum, quoties infliguntur ob Christum & ob justitiam; quis ausit eos vocare miseros, cum ipse Dominus appellet [1] eos beatos, & horum gratia gaudere jubeat? SP. Habent tamen interim & ista [2] sensum cruciabilem. HE. Habent, sed quem facile absorbet, hinc metus [3] gehennæ, illinc spes æternæ beatitudinis. Age, si tibi persuasum esset, te nunquam ægrotaturum, aut nullam corporis molestiam sensurum in omni vita, si semel patiaris, cuspide aciculæ tibi summam pungi cutem, nonne lubens & gaudens acciperes tantillum dolorem? SP. Maxime. Imo, si certo sciam, mihi nunquam in vita dolituros dentes, æquo animo patiar, vel altius infigi acum, atque etiam ambas aures [4] subula perforari. HE. Atqui, quidquid in hac vita accidit afflictionis, levius ac brevius est ad æternos cruciatus, quam momentaneum acus vulnusculum ad hominis vitam, quamvis longam: nulla enim [5] analogia rei finitæ ad infinitam. SP. Verissima prædicas. HE. Jam, si quis tibi persuadeat, te per omnem vitam omni molestia cariturum, si semel manu flammam dividas, quod fieri vetuit [6] Pythagoras, nonne lubens id faceres? SP. Ego sane vel centies, modo ne

1 *Eos beatos*] Respicit autor ad locum Luc. 6. v. 21. 22. 23. *Beati, qui nunc esuritis, quia saturabimini. Beati, qui nunc fletis, quia ridebitis. Beati eritis, quum vos oderint homines, & separaverint vos, & conviciis affecerint vos, & nomen vestrum ut improbum abjecerint propter Filium hominis. Gaudete illo die, & salite. Ecce enim, merces vestra multa est in cælis.*

2 *Sensum cruciabilem*] Digitum intendit autor in verba Apostoli Hebr. 12. v. 11. Omnis autem castigatio in præsens quidem non videtur esse gaudii, sed tristitiæ.

3 *Gehenna*] Vox Hebraica, ex *Ge* & *Hinnom*, quasi dicas vallis Hinnom, composita. In illa Judæi superstitione aliarum gentium commoti liberos idolis comburebant, ad exemplum, si Deo placet, Abrahami filium immolaturi.

4 *Subula*] Instrumentum sutorum, quo calceos perforant. Belg. *Een Else.*

5 *Analogia*] Proportio, convenientia.

6 *Pythagoras*] De hoc dogmate Pythagoræ aliisque ejusdem vide vitæ illius descriptores. Apud Laërtium Aristippus Cyrenæus Pythagoram dictum autumat, quod veritatem perinde ac Pythius ipse loqueretur. Erat autem Mnesarchi annulorum sculptoris filius. Alii tamen alium illi patrem assignant.

ne me fallat promissor. HE. Deus ne potest quidem fallere: sed ille flammæ sensus diuturnior est ad totam hominis vitam collatus, quam tota vita collata ad cœlestem beatitudinem, etiamsi quis trium [1] Nestorum excedat annos. Siquidem illa quantumlibet brevis manus injectio, nonnulla hujus vitæ portio est: sed tota hominis vita, nulla portio est æternitatis. SP. Non habeo, quod contradicam. HE. Ad hanc igitur qui toto pectore, certaque spe properant, cum tam brevis sit transcursus, an credis, eos hujus vitæ molestiis discruciari? SP. Non arbitror, modo adsit certa persuasio, firmaque spes assequendi. HE. Venio nunc ad oblectamenta, quæ objiciebas. Abstinent à choreis, à comessationibus, à spectaculis: hæc nimirum ita contemnunt, ut fruantur multo jucundioribus, nec minus oblectentur, sed aliter. [2] *Oculus non vidit, auris non audivit, nec in cor hominis adscenderunt, quæ solatia Deus paraverit diligentibus ipsum.* Beatus Paulus agnovit, quæ sint cantica, quæ choreæ, quæ tripudia, quæ comessationes piarum mentium, etiam in hac vita. SP. At sunt quædam voluptates licitæ, quas isti sibi ipsis interdicunt. HE. Etiam licitarum voluptatum immodicus usus est illicitus: hunc si excipias, in cæteris omnibus superant, qui videntur asperam vitam degere. Quod potest esse magnificentius spectaculum, quam hujus mundi contemplatio? Ex eo longe plus capiunt voluptatis homines Deo cari, quam cæteri. Siquidem hi, dum curiosis oculis contemplantur admirandum hoc opus, anguntur animo, quod multarum rerum causas non assequantur. In quibusdam etiam [3] ceu Momi quidam obmurmurant opifici;

1 *Nestorum*] Nestor Nelei & Chloridis filius tres hominum ætates vixit. Idem non minus eloquentia, quam prudentia longa annorum serie collecta insignis.

2 *Oculus non vidit*] Beza vertit 1 Corinth. 2. v. 9. *Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in mentem hominis venerunt, quæ paravit Deus iis, à quibus ipse diligitur.* Locus citatur ex Esaiæ c. 64. 4.

3 *Ceu Momi*] Hinc Adag. *Momo satisfacere.* Belgice, *Alle man te passe maecken.* Momus enim reprehensionis Deus est, qui, Nocte matre & Somnio patre progenitus, ipse quidem nihil operis edit, sed aliorum Deorum opera curiosis oculis contemplatur, &, si quid est omissum, aut perperam factum, id summa cum libertate carpit.

fici; neque raro naturam pro matre novercam appellant: quod convicium verbo tenus quidem naturam ferit, sed re vera in eum redundat, qui naturam condidit, si qua est omnino natura. At homo pius religiosis ac simplicibus oculis magna cum animi voluptate spectat opera Domini, patrisque sui: demirans singula, nihil reprehendens, sed pro cunctis gratias agens, cum reputat,[1] hæc omnia propter hominem esse condita: atque adeo in singulis rebus adorat omnipotentiam, [2] sapientiam, ac bonitatem conditoris, quarum vestigia perspicit in rebus conditis. Jam finge, mihi esse aliquod palatium re vera tale, [3] quale Psychæ fingit Apulejus, aut si quod potes magnificentius elegantiusque: huc adhibe duos spectatores, alterum peregrinum. qui tantum visendi causa venerit; alterum, servum aut filium ejus, qui construxit hoc ædificium; uter impensius delectabitur; hospes ille, ad quem illa domus nihil attinet; an filius, qui carissimi patris ingenium, opes ac magnificentiam in ædificio magna cum voluptate speculatur; præsertim cum cogitat, totum hoc opus ipsius gratia factum esse? SP. Percunctatio tua non eget responso, sed plerique, non piis moribus, sciunt, cœlum, & quæ cœlo clauduntur, hominis causa esse condita. HE. Sciunt plerique omnes: sed non omnibus hoc venit in mentem; &, si venit in mentem, plus tamen capit voluptatis, qui magis amat opificem: quemadmodum alacrius intuetur cœlum, qui ad vitam cœlestem adspirat. SP. Veri simillima dicis. HE. Jam con-

1 *Hæc omnia propter*] Hoc abripuit Prophetam Regium, ut exclamet Psal. 8. vers. 4. 5. *Quum respicio cælos tuos opus digitorum tuorum, lunam & stellas, quas statuisti: quid est mortalis, quod memor sis ejus?*

2 *Sapientiam, ac bonitatem*] Secundum illud Psal. 19. vers. 2. 3. *Cæli enarrant gloriam Dei fortis, & opus manuum ejus indicat expansum eorum. Dies ad diem eructat sermonem, & nox ad noctem ostendit scientiam.*

3 *Quale Psyche fingit*] De eadem Psyche Apulejus in libris de Asino aureo in lapidem fuisse muratam & à Venere in infernum ad Proserpinam missam, ejus duas sorores mari immersas, tandemque Cupidini copulatam, ait. Narrant Mythologi, Regem & Reginam, id est, Deum & materiam (ut Fulgentius in allegoriam hanc commentatur) tres filias, carnem, libertatem arbitrii & *Psychen*, id est, animam habuisse.

conviviorum suavitas non est sita in lautitiis palati, aut coquorum conditiuris, sed in prospera corporis valetudine, [1] & stomachi appetentia. Cave igitur, putes, illum [2] Lucullum cœnare jucundius appositis perdicibus, phasianis, turturibus, leporinis, [3] scaris, [4] siluris, aut [5] murænis, quam vir pius cibario pane, holeribus aut leguminibus, potu vel cervisiæ tenuis, vel vini probe diluti: propterea quod hæc accipit tanquam [6] missus à benigno patre datos: omnia condit oratio, omnia sanctificat precatio præcedens, sacrà lectio comes, magis animum reficiens, quam esca corpus, & gratiarum actio succedens: postremo surgit à mensa non distentus, sed recreatus: non onustus, sed refectus; & refectus mente pariter & corpore. An tu putas, ullum istarum vulgarium cupediarum architectum, convivari jucundius? SP. [7] Sed in Venere summa est delectatio, si quid Aristoteli credimus. HE. Et hac in parte vincit homo pius non minus, quam in convivio. rem sic accipe: Quo vehementior est erga uxorem charitas, hoc congressus ille connubialis est jucundior. Nulli porro vehementius amant uxores suas, quam qui eas sic diligunt, sicut Christus dilexit ecclesiam: nam, qui eas voluptatis gratia diligunt, ne diligunt quidem. Adde, quod, quo rarior est cum uxore congressus, hoc est suavior: quæ res nec impium Poëtam latuit; qui scripsit, *Voluptates commendat rarior*

1 *Et stomachi*] Optimum enim condimentum est fames. Ita & ille Rex magnus Persarum, cui nunquam delicatissimus defuisset potus, nunquam tamen majori cum voluptate bibisse se testabatur, licet aquam sanguine mixtam sumeret: nunquam enim vehementer sitierat.

2 *Lucullum*] Lucullus hic, de quo ante fusius, quotidiano magnificarum epularum apparatu pene in proverbium abiit.

3 *Scaris*] Sarus piscis delicatissimus. De illo ita Oppianus: *Hic scarus saxa frequentat, Qui mites inter pisces clamore tremendo Intonat, & solas pallentes ruminat herbas.*

4 *Silurus*] Piscis prægrandis, fluviatilis pariter ac marinus, carne prædulci; nullis ossibus aut spinis intersitis. Sunt, qui Sturionem esse credant. Al. *Een Weller.*

5 *Muræna*] Seu fluta. Gallice, *Murene. Muranula*, Belgice, *Een Negenooge.*

6 *Missus*] Hoc loco fercula. Belg. *Gerechten.*

7 *Sed de Venere*] Contrarium indicant noti versiculi: *Brevis est in coitu & levis voluptas: Et tadet Veneris statim peracta.*

1 Quam

rarior usus. [1] Quamquam minima voluptatis pars in coitu sita est. Longe major est in perpetuo convictu, qui inter nullos potest esse jucundior, quam inter eos, qui se Christiana caritate sinceriter amant, & amant pariter mutuo. In aliis frequenter cum senescente voluptate senescit amor. Christiana caritas hoc magis virescit, quo magis delectatio carnis decrescit. An nondum tibi persuasi, nullos vivere jucundius, [2] quam qui cum pietate degunt? Sp. Utinam itidem sit persuasum omnibus! He. Quod si Epicurei sunt, qui suaviter vivunt, nulli verius sunt Epicurei, quam qui sancte pieque vivunt. Et, si nos tangit cura nominum, nemo magis promeretur cognomen Epicuri, quam [3] adorandus ille Christianæ philosophiæ princeps. Græcis enim Ἐπίκουρος auxiliatorem declarat. Cum naturæ lex esset vitiis tantum non oblitterata, cum [4] Mosis lex magis irritaret cupiditates, quam sanaret, cum impune regnaret in mundo tyrannus Satanas, solus ille pereunti humano generi præsentaneam attulit opem. Proinde vehementer falluntur quidam, qui blaterant, Christum natura fuisse tristem quempiam ac [5] melancholicum, nosque ad inamœnum vitæ genus invitasse. Imo is unus ostendit vitam omnium suavissimam, veræque voluptatis plenissimam: tantum absit [6] lapis ille Tantaleus? Sp. Quid istuc ænigmatis est? He.

1 *Quamquam minima voluptatis*] Juvenalis minimam voluptatis partem viro in coitu adscribit, fœminæ longe majorem: concludit hoc modo impios suos versus: *Hac tamen ipsa Vir nollet fieri, nam quantula nostra voluptas?*

2 *Quam qui cum pietate degunt*] Hinc Apostolus: 1 Tim. 6. vers. 6. *Est autem quæstus magnus pietas cum animo sua sorte contento.*

3 *Adorandus ille, &c.*] Christum intelligit.

4 *Mosis lex magis*] Respicit autor ad locum Paulinum Rom. 7. vers. 7. 8. Ubi sibi objicit ex antecedentibus, an lex & peccatum idem sunt & mutuo consentiunt? *Imo*, inquit, *peccatum à lege coarguitur ac damnatur. Peccatum autem, quia redargui non sustinet; & quasi non sentiebatur, donec irritaretur à lege, occasionem inde arripit magis ferociendi, nullo tamen legis vitio.*

5 *Melancholicus*] A melancholia, quæ est mentis alienatio, ex atra bile nata, cum mœstitia, metuque conjuncta.

6 *Lapis Tantaleus*] Tantali lapidem vocant, imminens capiti periculum. Ob scelera enim animique impotentiam & superbiloquentiam, impendere Tantalo, apud inferos saxum, faciunt, Poëtæ.

1 *Dapsi-*

HE. Ridebis fabulam: ſed hic jocus ſeria ducit. SP. Exſpecto jocum ſerium. HE. Narrant ii, quibus olim ſtudio fuit, philoſophiæ præcepta, fabularum involucris tegere, Tantalum quemdam adhibitum fuiſſe Deorum menſæ, quam volunt eſſe lautiſſimam. Cum hoſpes eſſet dimittendus, Jupiter hoc ſuæ [1] dapſilitatis eſſe ratus, ne conviva diſcederet abſque [2] xenio, permittit, ut, quod vellet, peteret, accepturus, quidquid petiiſſet. [3] Tantalus autem ſtolidus, ut qui beatitudinem hominis, ventris & gulæ delectatione metiretur, optavit, ut ſi per omnem vitam liceret tali menſæ accumbere. Annuit Jupiter; & ratum erat votum. Tantalus aſſidet menſæ omni genere deliciarum inſtructæ: appoſitum eſt [4] nectar; nec deſunt roſæ, nec odores, qualibus Deorum nares poſſint oblectari; adſtat pocillator [5] Ganymedes aut Ganymedi ſimilis, circumſtant Muſæ ſuaviter canentes, ſaltat ridiculus [6] Silenus, nec abſunt moriones: breviter, quidquid ullum hominis ſenſum poſſit oblectare: ſed inter hæc omnia ille ſedet triſtis, ſuſpirans & anxius, nec hilareſcens riſu, nec attingens appoſita. SP. Quid in cauſa? HE. Quoniam ſupra caput accumbentis de pilo pendet ingens ſaxum, jam jam caſuro ſimile. SP. Ego me à tali menſa ſubducerem. HE. Sed illi votum tranſiit in neceſſitatem: neque enim Jupiter tam placabilis eſt, quam noſter Deus, qui pernicioſa vota mor-

1 *Dapſilitas*] A dapſilis, quod eſt, abundans, largus, liberalis.

2 *Xenium*] Proprie munus, quod hoſpitibus donatur.

3 *Tantalus*] Hic Jovis ex Plote Nympha filius, Agamemnonis & Menelai avus. Apud Inferos in aquis Eridani torquetur perpetua ſiti. De eo Poëta:

Et poma fugacia captat;
Tantalus in mediis garrulus aret aquis.

4 *Nectar*] Deorum potus, dictum quidam putant à νὴ & κτείνω, id eſt, non occido: quod potus eorum eſt, qui non occiduntur, non moriuntur, immortalium.

5 *Ganymedes*] Trois filius, puer formoſiſſimus, ab aquila juſſu Jovis in cœlum raptus & miſcendo nectari præfectus, repudiata Hebe, quæ Superis ante illum à poculis erat.

6 *Silenus*] Bacchi pædagogus, in gratiam hujus inter ſidera relatus. De eo Virgilius ecloga 6.

Silenum pueri ſomno videre jacentem
Inflatum heſterno venas, ut ſemper, Iaccho.
Serta procul tantum capiti delapſa jacebant:
Et gravis attrita pendebat cantharus anſa.

1 *In*

mortalium rescindit, si modo pœniteat. Quamquam & alioqui, ne se Tantalus subducat, vetat idem lapis, qui prohibet vesci. Metuit enim, ne, si se commoverit, illico saxi ruina conteratur. SP. Ridiculam fabulam. HE. At nunc audi, quod non rideas. Vulgus à rebus externis petit vitam jucundam, cum eam non præstet, nisi mens secura: nam sibi male consciis saxum multo gravius impendet, quam impendet Tantalo. Imo non impendet, sed urget premitque mentem: nec inani metu discruciatur animus; sed in singulas horas exspectat, ut conjiciatur [1] in gehennam. Obsecro, quid est tam suave in rebus humanis, quod mentem tali saxo pressam possit vere exhilarare? SP. Nulla profecto res, nisi vel dementia, vel incredulitas. HE. Hæc si perpenderent adolescentes, qui voluptatibus ceu poculo [2] Circeo dementati, pro vere jucundis amplectuntur mellita venena; quanto studio caverent, ne quid per incogitantiam admitterent, quod in omnem vitam mordeat animum? Quid non facerent, ut hoc viaticum pararent senectuti venturæ, mentem sibi bene consciam, & famam nulla labe contaminatam? Quid autem illa senectute miserius, quæ, cum respicit in tergum, magno cum horrore videt, quam speciosa sunt, quæ neglexit, quam fœda, quæ amplexa est? Rursus, cum à fronte prospicit, cernit, imminere diem supremum, & ab hoc protinus æterna gehennæ supplicia. SP. Felicissimos arbitror, qui primam ætatem servarunt incontaminatam; & in pietatis studio semper proficientes, pervenerunt usque ad senectutis metam. HE. Proximus locus debetur iis, qui à juvenili temulentia mature resipuerint. SP. Sed, quid consilii das illi misero seni? HE. Nulli desperandum, [3] quam diu spirat: jubeo ad Do-

1 *In gehennam*] De Gehenna vide superiores annotationes.

2 *Circeo*] Poculum Circæum, quo Circe Solis & Perses Nymphæ filia Aetæ soror, veneficiorum peritissima homines in bestias commutabat.

3 *Quam diu spirat*] Secundum id, *dum spiro, spero*: qui autem sperat nihil, desperet nihil, ait ille Stoicus.

1 De-

Domini clementiam confugere. SP. Sed, quo fuit vita longior, hoc magis accrevit scelerum cumulus, jam arenam exsuperans, quæ est in littore maris. HE. Sed eas arenas longe superant misericordiæ [1] Domini. Arena, tametsi non est homini numerabilis, finito tamen est numero: at Domini clementia nec modum, nec finem novit. SP. Sed non est spatium brevi morituro. HE. Quo minus est spatii, hoc clamet ardentius. Apud Deum satis longum est, quod à terris ad cœlum valeat pertingere. Penetrat autem & brevis precatio cœlum, modo vehementi spiritus impetu ejaculetur. Euangelica [2] peccatrix fertur per omnem vitam egisse pœnitentiam; sed latro jam in ipsa morte quam paucis verbis [3] impetravit à Christo paradisum? Si toto pectore clamaverit, *Miserere [4] mei Deus secundum magnam misericordiam tuam*; Dominus tollet saxum Tantaleum, dabit auditui illius gaudium, & lætitiam; & exsultabunt de condonatis peccatis, ossa per contritionem humiliata.

1 *Domini*] Ita & Deus apud Esaiam cap. 1. vers. 18. *Si fuerint peccata vestra velut diphaba, tanquam nix exalbescent, si rubra fuerint velut coccineum, similia lana erunt.*

2 *Peccatrix*] Hic non intelligitur eo modo, quo omnes peccatores sunt: plus enim comprehendit. designat nempe, mulierem hanc prostitutæ & flagitiosæ vitæ fuisse. Historia exstat apud Luc. 7. vers. 37. 38. 39.

3 *Impetravit à Christo*] Verba habentur Luc. 23. vers. 44. *Dixit, Jesu Domine, memento mei, quum veneris in Regnum tuum.*

4 *Mei Deus*] Textum ita vertunt Junius & Tremellius Psal. 51. vers. 3. *Gratiam fac mihi, ô Deus, secundum benignitatem tuam, secundum amplitudinem miserationum tuarum.*

CORO-

CORONIS APOLOGETICA
PRO
COLLOQUIIS ERARMI,

Ex ipsius scriptis, quantum per otium licuit, fideliter collecta à

P. S.

Accedit ejusdem

DE COLLOQUIORUM
UTILITATE DISSERTATIO.

VIRO CLARISSIMO
PETRO SCRIVERIO
AMICO VETERI
DANIEL HEINSIUS S. D.

MUlta sunt, quæ pridem nos conjungunt, Vir Clarissime, imprimis autem literarum amor atque earum admiratio, quos hæ commendant. Inter quos Erasmus noster; non naturæ minus, quam Bataviæ parentis tuæ decus ac miraculum; in tanta eruditionis luce ac veritatis, quam stertentibus plerisque invexit, adhuc scopulus eorum, qui hanc ferre nondum didicerunt. Quæ autem causa semper fuit, quod ad Solem, quibus firmi parum oculi, caligent; eadem futura semper est, cur Solem hunc dissimiles non ferant. Nocte ipsa atque in tenebris exortus est, quas semper amant atque amabunt, quorum interfuerat, ne unquam generi mortalium lucesceret: qui die medio connivent, oscitant, pandiculantur, ac per intervalla, ut somniculosi

niculosi

niculosi solent, ubi se attollunt, lucem ipsam detestantur; quam oderunt, quam defugiunt. Hesternum merum, necdum edormisse dicas. Ipse, cum se totum, atque in solidum deberet sibi, eo præceptore usus, qui futurus erat publicus Europæ, hoc est, semet libertatem, pietatem, eruditionem, ita cum judicio conjunxit, ut in expugnandis publicis erroribus ac morbis totus, unum hoc cum cura ageret: solius veritatis cliens, idem ac patronus. nulli, quod stupendum, supplex: nulli Reipublicæ aut Principi in terris, vitæ causa, ut plerique, aut stipendioli, addictus, ne fortunæ quidem, cujus eruditi quoque legibus imperioque haud raro ancillantur, vel obnoxius vel manceps: patrocinii nullius, non judicii, non opum affectator, non culinæ. Qui ita denique egit, ità vixit, ut, cum sibi viveret, de omnibus præclare mereretur. Ipsa pars haud contemnenda universi, neque minus necessaria, quam ipsa rerum elementa: sine quibus totum hoc, nec est, nec constat. Cum majori interim, quam quisquam hactenus invidia commissus, eos, qui vel erudiri nollent, vel monenti optime detraherent, ridendo sapere aut plorare jussit, voluit: non minus ad amœnitatem, quam ad omnium cognitionem natus. Scripta Euangelica ac Apostolica Latine dedit: Paraphrasi sententiam eorum candide expressit. Scripta patrum spuria ac illegitima à veris separavit ac distinxit. Controversias tractavit, intellexit. Alibi errasse dicent. Quod est hominis. Nec hoc de se negabit, qui se hominem non diffitetur. Vitam, quæ plerumque vivitur, non aliter inspexit, quam qui instrumento à mechanicis reperto, eminus quæ vident, oculis subjiciunt; ac quasi cominus, ex arte intuentur. ut sic de futuris, quod prudentiæ est, judicaret. Non minus interim securus, quam qui ludos scenicos cum voluptate, extra scenam ipsi, ea lege tamen, ut sententiam mox ferant, intuentur. Et, ut medici nonnulli retrimenta ac urinam contemplantur, ut non recte affectos valetudini restituant ac sibi: ita noster sordes quoque vitiorum contrectavit, ut erreri

rori mederetur. nunquam tristis aut morosus, & ubique suus. Vere Terminus, quem cum effigie delineatum vides. Qui ut olim Diis cæteris cedentibus in templo de manubiis erecto restitisse fertur, ita hic nec statione hostibus, nec loco cessit. Nusquam tamen magis, quam in lepidissimo Colloquiorum libro hanc ideam animi expressit: in quo medicum, non gravem, non morosum, sed festivum ac familiarem, agit. Quicquid luditur aut dicitur, è vita media petitum est, ut hanc emendet. ita, ut eadem opera, & linguæ, quæ non paucis sordibus infecta erat, medeatur: barbaris præcipue infestus. Verus Proteus: qui ut formas quaslibet induere, ac pro persona qualibet repræsentare natus, ita similis ubique sui; hoc est, simplex candidusque. ut ii quoque, quos ad partes vocat, vel inviti, quod non omnes assequuntur, Batavum agnoscant. Sed nec ignorabat, quis Dialogi jam olim usus esset. quem Philosophiæ à Platone cæterisque sapientiæ consultis consecratum, ad theatrum Comici antiqui, ad facetias jocosque numeris exutum, Lucianus revocarat. Nihil illi magno constat. omnia ex tempore ut nata, ita huic & occasione lepide accommodata sunt. Quæ deesse illi tempestate ea nunquam potuit, qua ludos maxime exhibebant, qui religionis pariter ac pietatis larva utebantur. Quam detractam, veritati pariter ac genio suspendit. Hoc volebam, ne, quid de eo ipse judicem, nescires, de quo optime tum judicare, tum mereri soles. Quis enim nescit, quantum scripta ejus tibi debeant? Vale, & me ama. LUGD. BATAVOR. AN. CIↃ IↃ C XXXVI.

DE SYCOPHANTIIS,

ET

Imposturis cujusdam Dominicani, qui in Gallia

COLLOQUIA ERASMI

A se ridicule interpolata, edi curaverat.

ERASMI ADMONITIUNCULA.

PRodierat Colloquiorum libellus, partim è confabulationibus domesticis, partim è schedis meis consarcinatus; sed admixtis næniis quibusdam, non tantum ineptis, verum etiam male Latinis planeque solœcis. & hoc nugamentum miro applausu exceptum est, ut in his rebus quoque ludit fortuna. Coactus sum igitur hisce næniis manum admoliri. Tandem abhibita paulo majore cura, non pauca adjecimus, ut esset justa libelli magnitudo. jamque vel hoc honore dignus videri posset, ut Joanni Erasmio Joannis Frobenii filio, puero tum sex annos nato, sed indole incredibili, dicaretur. id factum est an. cIↃ IↃ XXII. Quamquam hujus operis natura est, ut, quoties visum fuerit, recipiat accessionem. Itaque in gratiam studiosorum & Joannis Frobenii, frequenter jam auctarium adjecimus; sed ita temperatis argumentis, ut præter lectionis voluptatem, ac sermonis expoliendi fructum, inesset, quod ad mores quoque formandos conduceret. Porro, donec præter meras ineptias nihil haberet ille libellus, miro omnium favore legebatur. Ubi accesserat uberior utilitas, non potuit effugere τ̃ συκοφαντῶν δήγματα. Theologus quidam Lovaniensis mire lippiens oculis, sed multo magis ingenio, vidit illic quatuor locos Hæreticos. Accidit & aliud quiddam huic operi memorabile. Excusum est nuper Lutetiæ correctis,

hoc

hoc est depravatis, aliquot locis, quæ videbantur attingere Monachos, Vota, Peregrinationes, Indulgentias, aliaque hujus generis. quæ si plurimum valerent apud populum, uberior esset istis quæstus. Verum hoc fecit adeo stulte, adeo indocte, ut scurram quempiam è trivio fuisse jures: quum auctor tam insulsæ fabulæ feratur Theologus quidam ordinis Dominicani, natione Saxo. quorsum attinet addere nomen & cognomen, quod nec ipse cupit supprimi? nescit tale portentum pudescere; citius laudem etiam petat ex scelere. Addit Impostor novam Præfationem meo nomine, in qua fecit tres viros in uno puero instituendo sudantes; Capitonem, qui tradidit literas Hebraicas: Beatum, qui Græcas: me, qui Latinas. Horum utroque facit me tum literatura, tum pietate inferiorem; significans in Colloquiis inspersa quædam, quæ Lutheri resipiant dogmata. Atque hic scio, quosdam sublaturos cachinnum, quum legent, Capitonem ab isto, qui sic odit Lutherum, optimi doctissimique viri elogio prædicatum. Hæc atque hujusmodi multa me loquentem facit, hujus audaciæ exemplo sumpto ex epistola Hieronymi, qui queritur, æmulos suos ipsius nomine confictam epistolam sparsisse apud Afros in conventu Episcoporum, in qua fateretur, se deceptum à Judæis quibusdam falso vertisse Vetus Testamentum ex Hebræis. Et omnino persuasissent, eam epistolam esse Hieronymi, si stylum Hieronymi aliqua ex parte potuissent assequi. Hoc facinus quum Hieronymus referat velut extremæ deploratæque malitiæ, tamen unum hoc arrisit isti Phormioni, quod est quovis libello famoso sceleratius. Sed defuit malitiosæ voluntati facultas perficiendi, quod destinarat. stylum Erasmi quamvis incultum assequi non potuit: sic enim claudit florulentam suam Præfationem: *Ita monuit ætas, ita jussit pietas, ut, dum vivere datur, prægravi senecta scripta mea repurgem, ne functos manes tristibus transcribant sequaces inferiis.* Quum talis sit hominis sermo, tamen non veritus est suos flosculos nostris coronis intexere;

xere; aut insanissime sibi placens, aut pessime sentiens de judiciis Theologorum. Nam his ista cudit; quos omnes tam stupidos esse putat, ut non statim deprehensuri sint, infeliciter assutos hujus pannos. Tam abjecte ubique adulatur Galliæ, Lutetiæ, Theologis, Sorbonæ, Collegiis, ut nemo mendicus possit abjectius. Itaque, si quid parum magnifice dictum videtur in Gallos, transfert in Britannos; si quid in Lutetiam, vertit in Londinum. Addidit quædam odiosa, velut à me dicta, quo mihi conflet invidiam apud eos, quibus dolet me esse charum. Quid multis? passim suo commodo resecat: addit, mutat, veluti sus oblita cœno volutans sese in horto alieno, nihilque non conspurcans, perturbans, evellens; nec interim sentit perire captatam à nobis argutiam. Etenim, quum ille cuidam dicenti, ex *Hollando versus es in Gallum*, respondetur, *Quid? an capus eram, quum hinc abirem?* ille mutavit, *ex Hollando versus es in Britannum. Quid? an Saxo eram, quum hinc abirem?* Rursum, quum idem dixisset, *Vestis indicat te mutatum ex Batavo in Gallum*; ille ex *Gallo* facit *Britannum*: quumque ille respondisset, *hanc metamorphosim malim, quam in Gallinam*, alludens ad *Gallum*; ille mutavit *Gallinam* in *Bohemum*. Mox, quum jocatur, *se Latinum sermonem sonare Gallice*, ille pro *Gallice* vertit *Britannice*; & tamen reliquit, quod sequitur, *Nunquam igitur bona carmina facies, quia periit syllabarum quantitas.* quod in Britannos non congruit. Item, quum illic dicatur, *Quid accidit Gallis, ut bellum suscipiant cum Aquila?* ille sic corrumpit jocum, *Quid accidit pardis, ut bellum suscipiant cum liliis?* quasi lilia soleant prodire in bellum. Interdum non sentit, ea, quæ sequuntur cum his, quæ mutavit, non cohærere. Velut hoc ipso in loco. Ego scripseram, *Estne Lutetia immunis à pestilentia?* ille mutat, *Estne Londinum immunis à pestilentia?* Rursus alio loco, quod à quodam dicitur, *Quid trepidamus hunc gallum lacerare?* ille *gallum* vertit in *leporem*; nec tamen mutavit, quod sequitur,

tur,

tur, *utrum mavis de ala, an de poplitibus*? Porro, quum Dominicalibus adeo tenere faveat, ut voluerit apud illos sedere Commissarios; tamen Scotum atrociter attactum æquo fert animo. Nec enim mutavit, quod illic dicit quidam, *citius patiar, perire totum Scotum, quam libros unius Ciceronis.* Verum, ut hæc stultitiæ plena sunt, ita insunt permulta, quæ parem habent stultitiæ junctam malitiam. Quidam illic irridet sodalem, qui, quum esset perditæ vitæ, tamen fideret bullis indulgentiariis: hic Corrector facit illum fatentem, se cum Luthero suo sentire, Indulgentias Pontificias nihil valere; ac mox fingit, eumdem resipiscentem profiteri erroris sui pœnitentiam. Atque hæc videri vult à me correcta. O miros fidei Atlantes! Hoc perinde ac si quis offis sanguine imbutis vulnus mentiatur in humano corpore, ac mox idem sublatis, quæ admoverat, vulneri medeatur. Dicit illic puer quispiam, *confessionem, quæ fit Deo, præcipuam esse*; ille correxit, asseverans *confessionem, quæ fit Sacerdoti, præcipuam esse.* ita prospexit periclitanti Confessioni. Unum hoc exempli causa retuli, quum in hujus generis sycophantiis creber sit. Atque hæc respondent palinodiæ, quam ille sub meo nomine pollicetur in falsaria Præfatione. quasi cujusquam sit canere palinodiam erroris alieni: aut quasi, quicquid illic sub quacunque persona dicitur, meum sit dogma. Nihil enim me movet, quod hominem nondum sexagenarium facit prægravi senecta. Olim capitale erat edere quicquam alieno nomine, nunc tales sycophantias in vulgus spargere, ficto ipsius nomine, qui traducitur, ludus est Theologorum. nam vult Theologus videri, quum res illum clamitet ne pilum quidem teneri rei Theologicæ. Nec dubito, quin furcifer ille mendaciis suis imposuerit famelico typographo: non enim arbitror, quemquam esse tam insanum, qui sciens tam indoctas nænias velit excudere. Deploratam hominis audaciam mirari desii, posteaquam intellexi, illum esse pullum è nido Barnensi quondam elapsum, plane ἐκ κακίςυ κόρακος

ἔργον κάλλιστον ᾠόν. Illud demiror, si verum est, quod adfertur, apud Parisios esse Theologos, qui sibi plaudant, quod tandem nacti sunt hominem, qui eloquentiæ suæ fulmine disjiciat universam Lutheri factionem, & Ecclesiam pristinæ restituat tranquillitati. Nam scripsit & adversus Lutherum, ut audio. Et postea Theologi queruntur, se à nobis traduci, qui studia ipsorum tantis vigiliis adjuvamus; quum ipsi volentes amplectantur talia monstra, quæ plus dedecoris adferunt ordini Theologorum, atque etiam Monachorum, quam quivis quamlibet maledicus hostis posset. Qui tale facinus audet, idem non dubitabit incendium, aut veneficium admittere. Atque hæc excuduntur Lutetiæ, ubi nefas est, vel Euangelium excudi, nisi Theologorum censura comprobatum. Hoc Colloquiorum opus postremum exiit auctum coronide, anno cIↃ IↃXXIV. mense Septembri.

ERASMUS ROTERODAMUS

THEOLOGIS LOVANIENSIBUS,

Fratribus in Domino Charissimis,

S. D.

RES ad me delata est, non solum rumore, sed ex amicorum haud futilium literis, & illa nominatim exprimentium, quibus verbis, quo loco, apud quos mihi intentata sit calumnia per illum perpetuo sui similem; cujus etiam mores ac priora gesta faciunt, ut, quod alioqui probabile futurum erat, pro comperto possit haberi. Proinde non arbitratus sum, mihi dissimulandum esse: præsertim apud Vos, quorum partes erant tam effrenem hominis petulantiam, si non mea causa, certe ordinis vestri gratia coërcere.

Jactat ac vociferatur, in libello Colloquiorum quatuor esse loca, plusquam Hæretica: *De esu carnium*, & *jejunio*: *De Indulgentiis*, ac de *Votis*. Hoc quum ille fortiter & impotenter

tenter asseveret, tamen secus habere comperiet, quisquis libellum legerit integre. Quod si cui non vacat ejusmodi nugas legere, rem paucis aperiam. Id vero priusquam aggrediar, tria quædam præfari visum est.

Primum, hac in re non posse mihi objici contemptum Edicti Cæsarei, quod audio publicatum VI Maji, anno cIↃIↃXXII. quum hic libellus multo ante fuerit excusus, idque, Basileæ, ubi tamen nullum adhuc Cæsaris Edictum vel publice vel privatim fuit exhibitum.

Deinde, quod in eo libello non trado dogmata Fidei, sed formulas loquendi Latine: tametsi quædam admixta sunt obiter, quæ faciunt ad bonos mores. Quod si Grammaticus præscripto themate Germanico, Gallicove, sic doceret pueros hunc sensum Latine reddere: *Utinam nihil edant præter allia, qui nobis hos dies pisculentos invexerunt.* Aut hoc: *Utinam inedia pereant, qui liberos homines adigunt ad jejunandi necessitatem.* Aut hoc: *Digni sunt, ut fumo pereant, qui nobis Dispensationum ac Indulgentiarum fumos tam care vendunt.* Aut hoc: *Utinam vere castrentur, qui nolentes arcent à matrimonio.* Quæso, num is causam dicere cogeretur, qui sententiam, licet improbam, doceret verbis bene Latinis efferre: Neminem arbitror esse tam iniquum, qui hoc censeat æquum.

Tertio, cum primis illud videndum erat, qualis sit persona, cui sermonem in Dialogo tribuo. Non enim illic facio Theologum cóncionantem, sed bellos homunculos inter se nugantes. Quod si quis tam iniquus sit, ut nolit mihi suffragari personæ qualitatem, is eadem opera debet imputare, quod illic Augustinus (opinor) quidam contemnit honestum Stoicorum, & præfert sectam Epicureorum, qui summam boni posuerunt ín voluptate. Idem imputet, quod illic miles quidam inter multa, quæ sane militariter loquitur, ait, se velle quærere sacerdotem, confessurus, cui quam minimum sit bonæ mentis. Idem imputaret, opinor, si in Dialogo tribuerem Ario sermonem ab Ecclesiastico dogma-

dogmate dissonantem. Hæc si mihi absurde imputarentur, cur in cæteris non debet respici personæ qualitas? Nisi forte, si Turcam loquentem facerem, mihi censeant imputandum, quidquid ille diceret.

Hæc præfatus, in genere de locis ab isto taxatis pauca dicam. In primo loco puer quidam, sedecim annos natus, ait, se confiteri peccata duntaxat certo capitalia, aut vehementer suspecta: quum Lutherani, sicut audio, doceant, non esse necesse confiteri omnia crimina capitalia. Proinde res ipsa declarat, hunc pueri sermonem multum dissonare à dogmate, quod vos damnatis. Mox puer idem rogatus, an ipsi sufficiat confiteri Christo; Respondet, satis futurum animo suo, si idem visum fuisset Ecclesiæ proceribus. Ex hoc ratiocinatur non per artem Dialecticam, sed per malitiam sycophanticam: Me videlicet auctorem esse, hanc *Confessionem*, qua nunc utimur, non esse institutam à Christo, sed ab Ecclesiæ præsulibus. Ista collectio posset videri probabilis, si Christus non esset unus è primatibus Ecclesiæ, quum juxta Petri dictum sit *Princeps pastorum*, ac juxta vocem Euangelicam, *pastor bonus*. Ergo, qui proceres Ecclesiæ dicit, non excludit Christum, sed complectitur & illum cum Apostolis, & Apostolorum successoribus. quemadmodum, qui præcipua corporis membra nominat, non excludit caput. Quod si cui videbitur hæc responsio non carere stropha: age, demus, puerum illum sensisse de puris hominibus, Ecclesiæ proceribus: an puero non est satis, quod in confitendo sequitur auctoritatem illorum, etiamsi non habeat certum, an Pontifices potuerint hoc instituere de suo, an tradiderint nobis ex institutione Christi? quum illi sit animus parere, quocunque modo tradiderint. Ne mihi quidem ipsi satis adhuc plene constat, quod Ecclesia definierit hanc Confessionem, ut nunc fit, esse ex institutione Christi. Sunt enim permulta argumenta, mihi quidem insolubilia, quæ suadent contrarium. Et tamen hunc animi mei sensum ubique submitto judicio Ecclesiæ, libenter sequutu-

quuturus, simul atque certum vigilans claram illius vocem audiero. Jam, si maxime hoc expressisset Bulla Leonis, & aliquis vel nesciret, vel non meminisset, sufficeret interim (opinor) hac in re obsequi autoritati Ecclesiæ, cum animo parendi, si & illud constaret. Neque vero recte colligi potest, *Hæc Confessio est ex institutione hominum, ergo non habet auctorem Christum.* Apostoli instituebant Ecclesiarum disciplinam, haud dubie, quin ex institutione Christi: instituebant Baptismum, instituebant Episcopos; sed auctoritate Christi. Et tamen negari non potest, multa hujus Confessionis pendere ex constitutione Pontificum: videlicet, quod confitemur semel in anno, quod ad Pascha, quod huic aut huic sacerdoti; quod nos quivis sacerdos absolvit à quibuslibet admissis. Ex his arbitror liquere, quam sit manifesta calumnia, quod ad *Confessionem* attinet.

Porro, non sit illic mentio de *jejunio*, ad quod nos hortatur Euangelium, & Apostolicæ literæ, sed *de delectu ciborum*, quem palam contemnit in Euangelio Christus, nec raro damnant Paulinæ literæ: præsertim Judaïcum, & superstitiosum. Dicet aliquis, hoc est accusare Pontificem Romanum, qui hoc præcipiat, quod damnat Apostolus. Quid doceat Euangelium, in propatulo est. Pontifex ipse declaret, quo animo jubeat, quod non exigit Euangelium. Quamquam nullus illic dicit, quod nescio, an doceat Lutherus, constitutiones Pontificum non reddere nos obnoxios crimini, nisi contemptus accesserit. Imo, qui loquitur illic, concedit, Pontificem posse constituere: tantum quærit, an hic fuerit animus Pontificis, obligare ex æquo omnes ad carnium abstinentiam; sic, ut, qui comederit, obnoxius sit Gehennæ, etiamsi non accedat perversus contemptus. Et, qui hoc dicit in Colloquiis, addit, se non aliter odisse pisces, quam anguem. Sunt autem quidam sic affecti, ut piscis sit illis venenum, quemadmodum inveniuntur, qui similiter abhorreant à vino. Qui sic affectus est erga pisces, si prohibeatur vesci carnibus & lactariis, nonne dure tractabitur?

bitur? An hunc quisquam homo velit obnoxium fieri pœnæ Gehennæ, si pro corpusculi necessitate vescatur carnibus? Si quævis constitutio Pontificum & Episcoporum obligat ad pœnam Gehennæ, dura nimium est conditio Christianorum. Si quædam obligant, quædam non obligant, nemo melius declarabit animum suum, quam ipse Pontifex. Atque id sane declaratum esse, faceret ad tranquillitatem conscientiarum. Quid si Pontifex aliquis statueret, ut sacerdotes incederent cincti: an probabile erit, eum hoc animo statuisse, ut, si quis ob dolorem renum deponeret cingulum, redderetur obnoxius Gehennæ? non opinor. Divus Gregorius constituerat, Ut, si quis noctu cognovisset uxorem, abstineret postridie ab ingressu templi: hic, si quis dissimulato coitu, templum fuisset ingressus, non ob aliud, nisi ut audiret Euangelicam concionem, an is obnoxius fieret Gehennæ? Non arbitror, virum sanctissimum fuisse tam immitem. Si quis cum ægrotante uxore vesceretur carnibus, quod aliter ad edendum non posset provocari, & valetudo posceret cibum, num Pontifex vellet, illum ob id factum esse obnoxium Gehennæ? Hoc tantum ibi quæritur, nec quicquam asseveratur. Et certe ante Cæsaris Edictum hisce de rebus licebat quærere.

Jam vero nec illic, nec alibi simpliciter damno Pontificum *Indulgentias*. quamquam hactenus plus satis indultum est illis. Tantum quidam ridet congerronem suum, qui, quum alias esset nugacissimus nugator (nam talis fingitur) tamen præsidio Bullæ credebat, se perventurum in cœlum. Hoc adeo non arbitror in Hæreticum esse, ut existimem, nihil esse sanctius, quam admonere populum, ne Bullis confidant, nisi studeant mutare vitam, & pravos affectus corrigant.

Sed ridentur illic *Vota*. Imo ridentur & admonentur isti, quorum plurima turba est, qui domi relictis liberis & uxore, voto temere inter pocula concepto, cum aliquot combibonibus Romam, Compostellam, aut Hierosolymam pro-

procurrunt. Quamquam, ut nunc ſunt mores, arbitror ſanctius in totum homines à talibus Votis dehortari, quam adhortari

Hæ videlicet ſunt exſecrabiles Hæreſes, quas ille Lynceus vidit in libello puerili. Mirum autem, cur non excutiat & Catunculum meum, & Mimos Publianos. Quis non intelligit, iſta proficiſci à privato quodam odio? Quamquam à me quidem in nulla re læſus eſt, niſi quod favi bonis literis, quas ille plus quam capitaliter odit, nec ſcit, quam ob rem. Et interim gloriatur, ſibi quoque telum eſſe, quo ſe ulciſcatur. Si quis illum in convivio dixerit Corœbum aut ebrium, ille viciſſim in concione clamabit eum hæreticum, aut falſarium, aut ſchiſmaticum. Credo, ſi coqua in cœna poneret carnes aduſtas, poſtridie in concione clamaret, illam de hæreſi ſuſpectam. Nec pudeſcit, aut reſipiſcit, toties ipſa re deprehenſus in manifeſto mendacio.

Primum, quam ſtulta, quam inſana blateravit in Novum Teſtamentum à me recognitum? Deinde, quid inſanius illa voce, quam jecit in Jacobum Fabrum & me, quum ipſa res loqueretur, illum non intelligere, quid mihi cum Fabro conveniret, aut quid eſſet in controverſia? Quid impudentius, quam quod in publica lectione falſi crimen & hæreſim impegit, quod juxta Græcos verterim: *Omnes quidem non reſurgemus, ſed omnes immutabimur.* Quid furioſius, quam quod Mechliniæ in publica concione monuit populum, ut caveret ab hæreſi Lutheri & Eraſmi? Quid enim nunc commemorem, quas voces evomat verius, quam eloquatur in lautis conviviis, quoties è poculis accreſcit zelus domus Dei? Nuper apud Hollandos dixit, me apud Theologos Lovanienſes haberi pro falſario. (ſcripſit ad me, qui præſens audivit.) Rogatus, quam ob rem? Quare, inquit, toties caſtigat Novum Teſtamentum? O ſtolidam linguam! Hieronymus toties caſtigavit Pſalterium, an ideo falſarius eſt? Denique, ſi falſarius eſt, qui vel

vel imprudens, vel ob inscitiam vertit aliquid secus, quam oportet, falsarius fuit hic, cujus hodie Translatione utitur Ecclesia. Quantum autem proficit istiusmodi moribus? Omnes rident, ut Morychum, horrent, ut ceritum, fugitant, ut morosum & intractabilem. Nec possunt non bene sentire de eo, de quo ille tam odiose prædicat. Et quum omnibus displiceat, uni sibi displicere non potest.

Hoc scilicet habet Edictum Cæsaris, ut furiosa linguæ petulantia, in quemcunque vellet, debaccharetur. Sic sustinet negotium Orthodoxæ Fidei vir sapiens & gravis. Non est iste zelus Dei, lædere innoxios, sed furor est Diaboli. Semel collaudatus est Judaïcus zelus Phineës, sed ita, ut exemplum non transeat ad Christianos. Et tamen ille palam impias occidit. Isti, quidquid odit, Lutheranum est & Hæreticum. Sic opinor tenue zuthum, vapidum vinum, & jus insipidum, isti Lutheranum vocabitur. & lingua Græca; quam unice odit, opinor ob id, quod hanc Apostoli tanto honore dignati sint, ut non alia scripserint, Lutherana vocabitur. Poëtica, nam & hanc odit, magis amans Potaticam, erit Lutherica.

Clamat, per nos minui suam auctoritatem, seque meis scriptis ludicrum fieri. imo ipse sese propinat doctis & cordatis omnibus deridendum: nec ullum facit finem. Ego calumniam à me depello. Quod si docti bonique male sentiunt de eo, qui immerenti calumniam intendit, utri par est imputare, jure depellenti, quod agnoscere non debet, an per injuriam intendenti? Si quis affirmans, asinis esse alas in Brabantia, rideretur: nonne ipse faciat ridiculum? Clamat TOTUM LUTHERUM ESSE IN LIBRIS MEIS, omnia undique scatere hæreticis erroribus. Cæterum, ubi, qui mea legunt, nihil tale reperiunt, etiamsi Dialecticen nesciant, tamen facile colligunt, quod consequitur. Habet auctoritatem à Cæsare. rem igitur gerat ex animo Cæsaris, qui nocentes sanari mavult, quam puniri: certe innoxios lædi non vult. Concredit hoc muneris ignoto. ubi rescie-

rit

rit, qualis sit homo, dubium non est, quin, quod credidit, sit repetiturus. Nec Cæsaris mitissimi, nec Pontificis integerrimi mens est, ut, qui suis vigiliis & ornare student & juvare Rempublicam, dedantur odiis talium, etiamsi quid humani lapsus esset; tantum abest, ut bonos & integros velint alienari, & in diversam partem protrudi.

Hæc magis ad Vos pertinent, quam ad me. Nam hujus mores multum dedecoris conciliant ordini vestro, dum vulgus ex hoc uno vos omnes æstimat. injuria quidem fateor; sed sic sunt hominum mores. neque paucos à Theologiæ studio alienat istius asperitas. Scio, totum hominem vobis displicere, præter duos aut tres combibones, & unum veteratorem, qui stultitia hominis ad suas cupiditates abutitur. Sed ita demum intelligerent omnes, eum vobis non probari; si, posteaquam coërceri non potest, ejeceritis è vestro contubernio. Difficillimum quidem istud erit, sat scio. Nam ægre tales avelluntur à nidore conviviorum solemnium, opiparorum, & gratuitorum. Sed tamen hoc pertinet ad honorem ordinis vestri: cui merito faveo. Bene valete. *Scripta anno (opinor)* cIↃ IↃ XXXI.

EX EPISTOLA ERASMI

AD

JOANNEM OECOLAMPADIUM,

Ann. 1529. *Id. Jul.*

HOdie mihi narravit Hieronymus Frobenius, esse, qui, nescio, quid sinistri suspicentur de animo in te meo, quasi te scriptis meis perstrinxerim; deinde, quasi nuper deflexerim ab itinere, ne te salutarem. Scito, utrumque esse vanissimum somnium. Nullam literam scripsi, qua te perstrictum volui, aut quam scribens de te cogitavi. Quum excuderetur Colloquium *Cyclops*, quidam ex operis Frobenianis

mianis suspicati sunt, quod dicitur de *ove in capite*, *vulpe in pectore*, deque *longo naso*, ad te pertinere; quum constet, hoc lusum in *Nicolaum Cannium* famulum meum, qui ambiebat in Colloquiis celebrari. is talem gestat pileum, & nasum habet longum, & colore est fusco, capillitio nigro. Te simili uti pileo, nunquam audieram, nisi hac occasione. Non sum tam ineptus, ut talibus nugis utar in viros eruditos. Ambiebat & *Polyphemus* celebrari, qui circumferebat Codicem Euangelicum belle ornatum, quum ipsius vita nihil esset inquinatius. Sic res habet de scriptis. Jam ea via soleo fere semper adire hortum Frobenii, quum cœlum est commodius, quod altera sit angustior, & fœteat. Itaque, si nullus adfuisset, illac tamen eram iturus. Nec te tum novi adversum, sed famulus admonuit. Itaque reflexissem iter ad te, nisi plures adfuissent mihi ignoti, quorum cœtum turbare nolui. Idque tum dixi famulo. Sic habet de suspicione, &c. *Adde ejusdem Epistolam* Bilibaldo suo *inscriptam eodem tempore*, Editionis Scriverianæ *pag.* 212.

EX ERASMI EPISTOLA
AD
JOANNEM CHOLERUM,
Præpositum Curiensem.

Ann. 1532. 5. *Octob.*

LAmbertus Campester, qui olim Lutetiæ edidit Colloquia mea velut à me emendata, persuaso typographo rem esse vendibilem, & sub nomine meo præfatus, & admixtis per totum opus miris emblematibus, quibus me ipsum accusabam, omnia plena scurrilis cujusdam stoliditatis, quo peracto fugit Lugdunum; &, simulans se summum

mum Erasmi amicum, reperit patronum; cui mox suffuratus trecentos coronatos fugit, & in fuga deprehensus est inter aliquot puellas, suffigendus in crucem, nisi sacra cuculla Dominici servasset eum. Is, inquam, multis aliis flagitiis ac sceleribus designatis, tandem in civitate quadam Germaniæ, Zorst, opinor, dicitur, ditionis Juliacensis, excussa cuculla docet Euangelium, hoc est, meras seditiones. Dux petiit, ut hominem ejicerent. Responderunt, se non posse carere suo ecclesiasta. Et ista pestis serpit indies.

Anno 1536. 10. *Kal. Majas.*

ATqui non omnia in hoc scribuntur, ut evulgentur. lusimus quædam adolescentes styli exercendi gratia: quædam aliis dictavimus sic inambulantes, nihil minus cogitantes, quam de evulgando: nonnulla scripsimus discipulis tardis. Hujus generis erant Colloquia, quæ Helenius quidam haud scio, unde nactus, nam apud me nullum unquam fuit exemplar, care vendidit Joanni Frobenio, simulans, alios esse typographos, qui empta cuperent. Hæc emendi orexis.

Erasmus in Epistola scripta Basileæ
Anno M IↃ XXXVI. XXVII. *Maji.*

DEmiror, Dolæ tantum posse duos Franciscanos. Colloquia & venduntur & excuduntur Lutetiæ, & Dolæ exulant. Qui dicunt, in illis aliquid esse hæreticum, sive docti sive indocti mentiuntur. Id liquido perspiciet, qui legerit meas Declarationes.

ERAS-

Erasmus Roterodamus
De Utilitate Colloquiorum ad Lectorem.

Adeo nunc in omnes & in omnia per universum orbem grassatur comitata Furiis [1] ἡ διαβολὴ, ut tutum non sit ullum emittere librum, nisi satellitio munitum. Quamquam quid satis esse tutum possit adversus sycophantæ morsum, qui velut aspis ad vocem incantantis, ita ad omnem purgationem quamvis justissimam obturat aures? Prima pars hujus operis, quæ mea fuit & non mea, temeritate cujusdam erat edita. Quam cum ingenti applausu viderem exceptam à studiosis, abusus sum affectu vulgari ad profectum studiorum. Quandoquidem nec medici semper ægrotis ministrant saluberrima, sed illis nonnihil concedunt ob hoc ipsum, quod vehementer appetant. Itidem mihi visum est, hoc genus illecebris inescare teneram ætatem, quæ jucundis facilius ducitur, quam seriis aut exactis. Itaque, quod editum erat, repurgavi; deinde adjeci, quæ moribus etiam formandis conducerent, velut irrepens in animos adolescentium, quos recte scripsit Aristoteles inidoneos auditores Ethicæ Philosophiæ, dumtaxat ejus, quæ seriis præceptis traditur. Quod si quis clamet, indecorum homini seni sic pueriliter ludere, nihil moror, quam pueriliter, modo utiliter. Etsi laudantur literatores ætate provecti,

1 Ἡ διαβολὴ] Hoc est, calumnia, quæ apud Græcos hinc nomen habet, quod omnia in aliam partem trahat & conjiciat, atque existimata aut edita sunt

vecti, qui pueritiæ crustulis blandiuntur, elementa velint ut discere prima; mihi non arbitror vitio verti debere, quod simili studio juventutem illecto, vel ad elegantiam Latini sermonis, vel ad pietatem. Adde, quod bonæ prudentiæ pars est, nosse stultas vulgi cupiditates & absurdas opiniones. Eas arbitror satius ex hoc libello discere, quam experientia stultorum magistra. Multis amata sunt Grammatices præcepta. Aristotelis Ethice non est apta pueris: Theologia Scoti minus; ne viris quidem admodum utilis ad parandam bonam mentem: & plurimum habet momenti, gustum optimarum rerum protinus insevisse teneris animis. Et haud scio, an quidquam discitur felicius, quam quod ludendo discitur. Est hoc nimirum sanctissimum fallendi genus, per imposturam dare beneficium. Laudantur enim medici, qui sic fallunt ægrotos. Et tamen, si nihil heic aliud, quam nugatus fuissem, videbantur laturi; nunc, quoniam præter linguæ politiem inspersi quædam, quæ mentem instruant ad Religionem, calumniantur, ac perinde quasi dogmata Christianæ professionis heic serio pronuntientur, ita syllabas etiam ad vivum excutiunt. Id quam faciant inique, magis erit perspicuum, ubi declararo *Colloquiorum aliquot non vulgarem utilitatem*. Ut enim omittam tot serias sententias mediis jocis admixtas, tot fabulas, tot historias, tot rerum naturas dignas cognitu: in Colloquio *de visendo loca sacra* cohibetur superstitiosus & immodicus quorundam affectus, qui summam pietatem esse ducunt vidisse *Hierosolymam*; & huc per tanta terrarum marisque spatia currunt senes Episcopi, relicto grege, qui curandus erat: huc viri principes relicta familia ac ditione, huc mariti relictis domi liberis & uxore, quorum moribus ac pudicitiæ necessarius erat custos: huc adolescentes ac fœminæ, non sine gravi discrimine morum & integritatis. Quidam etiam iterum atque iterum recurrunt, nec aliud faciunt per omnem vitam; & interim superstitioni, inconstantiæ, stultitiæ, temeritati

Ccc præ-

prætexitur Religionis titulus, ac desertor suorum, contra doctrinam Pauli, sanctimoniæ laudem aufert, ac sibi quoque pietatis omnes numeros explesse videtur. Paulus 1 Timoth. II. intrepide pronuntiat: *Si quis autem suorum, & maxime domesticorum, curam non habet, fidem abnegavit, & est infideli deterior.* Atqui heic Paulus loqui videtur de viduis, quæ liberos atque nepotes negligunt, ideoque prætextu Religionis, dum sese mancipent obsequiis Ecclesiæ. Quid dicturus de maritis, qui destitutis teneris liberis, uxore juvencula, idque in re tenui, proficiscuntur Hierosolymam? Ex multis unicum exemplum proferam, nec tam recens, ut metuenda sit invidia, nec tam vetus, quin nepotes supersint, quos damni magnitudo non finit oblivisci rei gestæ. Vir quidam præpotens decreverat ante mortem invisere Hierosolymam, pio quidem animo, sed parum felici consilio. Rebus igitur ordinatis, facultatum omnium, uxoris, quam gravidam reliquit, oppidorum & arcium curam tutelamque commisit Archiepiscopo, ceu parenti. Ubi rumor allatus est, hominem in ea peregrinatione perisse, Archiepiscopus pro parente gessit præconem; occupavit possessiones omnes defuncti: denique & arcem munitiorem, in quam gravida confugerat, vi expugnavit: &, ne superesset ultor atrocissimi facti, gravida confossa simul cum fœtu periit. Nonne pium erat, tali viro dissuadere periculosam & non necessariam profectionem? Hujus generis quam multa comperiantur exempla, cæteris æstimandum relinquo. Ne quid interim dicam de sumtibus, quos, ut fateamur non omnino perire, tamen nemo prudens non fatebitur, in usus longe meliores expendi potuisse. Quod autem ad Religionem attinet, divus Hieronymus laudat Hilarionem, quod, cum esset Palæstinus, & in Palæstina viveret, tamen semel duntaxat viserit Hierosolymam, ob loci viciniam, ne videretur contemnere loca sacra. Si merito laudatus est Hilarion, quod abstinuerit ab Hierosolyma, tam vicinus,

ne

ne Deum angusto loco claudere videretur; semel tantum adierit, ob loci propinquitatem, ne quos offenderet; quid dicendum de his, qui ex Anglia & Scotia tantis impendiis per tot discrimina petunt Hierosolymam, præsertim domi relictis carissimis, quibus juxta doctrinam Apostoli debent perpetuam curam? Clamat sanctus Hieronymus: *Non magnum est Hierosolymis fuisse; sed bene vixisse magnum est.* Et tamen ætate Hieronymi probabile est, evidentiora vestigia veterum monumentorum exstitisse, quam nunc exstant. De *votis* disputationem aliis relinquo; tantum hoc agit Colloquium, ne quis temere talia vota suscipiat. Id esse verum, declarant hæc mea verba: *Præsertim, cum domi haberem uxorem, integra adhuc ætate, liberos, & familiam, quæ pendebat ex me, & opera mea quotidiana alebatur*: & cætera, quæ sequuntur. De votis igitur susceptis nihil dicam, nisi, quod si summus essem Pontifex, non admodum gravate relaxarem obstrictos. In suscipiendis, quemadmodum fateor fieri posse, ut aliquis cum fructu pietatis eat Hierosolymam, ita non dubitarem, multis, ex rerum circumstantiis, dare consilium, ut eas impensas, tempus, & operam insumerent in alia, quæ propius conducunt ad veram pietatem. Hæc arbitror esse pia: eoque considerata multorum vel levitate vel ignorantia, vel superstitione, visum est super ea re monere juventutem: neque video, quos offendere debeat hæc admonitio, nisi forte quosdam istos, quibus carior est quæstus, quam pietas. Nec illic damno *Pontificias Indulgentias*, aut diplomata: sed taxo nugacissimum nugatorem, qui ne cogitans quidem de corrigenda vita, totam spem collocarit in condonationibus humanis. Heic si quis mihi consideret, quanta jactura pietatis nata sit inter mortales; partim ex eorum vitio, qui prostituunt Pontificias Indulgentias; partim eorum culpa, qui illas secus, quam oportet, accipiunt, fatebitur operæ pretium, juventutem super hac re commonitam esse. Verum hoc modo parum consultum est

[1] commiſſionariis. Audio ô bone: ſi viri boni ſunt, gaudebunt, eſſe monitos ſimplices: ſin potior eſt illis quæſtus quam pietas, valeant.

In colloquio *de captandis ſacerdotiis*, taxo eos, qui Romam curſitant, venanturque ſacerdotia, crebro gravi jactura tum morum, tum pecuniæ: eoque deduco ſermonem, ut ſacerdos pro concubina, lectione bonorum auctorum ſemet oblectet.

In *militis confeſſione*, taxo facinora militum, & impiam militum confeſſionem; ut adoleſcentes ab ejuſmodi moribus abhorreant.

In *monitis pædagogicis* doceo puerum verecundiam ac mores ætati decoros.

In *pietate puerili*, nonne piis præceptis imbuo puerilem animum ad ſtudium pietatis? Nam, quod quidam arrodebant de confeſſione, mera fuit calumnia: cui jam pridem reſpondi. Doceo, confeſſionem eſſe ſuſcipiendam, perinde quaſi nobis eſſet inſtituta à Chriſto. Cæterum, an id ſit factum, nec refellere eſt animus, nec aſſeverare, quod nec mihi ſatis perſuaſum eſt, nec aliis probare poſſim. Quod autem admoneo de genere vitæ ſerio deligendo, deque ſeligendo Sacerdote, cui committas arcana tua, judicabam, adoleſcentibus eſſe neceſſarium, nec video, cur me debeat pœnitere. At ſic erunt pauciores monachi & ſacerdotes. Fortaſſis erunt, ſed meliores. Idem probabit, quiſquis vere monachus eſt. Porro, qui venantur [2] proſelytos vel ad prædam, vel ob ſuperſtitionem, digniſſimi ſunt, qui omnibus omnium ſcriptis traducantur, quo reſipiſcant.

In *convivio profano*, non damno conſtitutiones Eccleſiæ de jejuniis, ac delectum ciborum; ſed indico ſuperſtitionem

1 Quibus à Pontifice conceſſum erat in Indulgentiis cauponam exercere. Hos rectius *Indulgentiarum redemptores aut concinnatores* appellamus.

2 *Proſelytos*] Venantur proſelytos, qui ad vitæ ſuæ inſtitutum vel ſectam callida perſuaſione ſimplicium animos illectant, tanquam eſca projecta in retia perducentes.

nem quorumdam, qui his plus tribuunt, quam oportet, negligentes eorum, quæ magis faciunt ad pietatem: damnoque eorum crudelitatem, qui hæc exigunt ab his, à quibus Ecclesiæ mens non exigit: item eorum præposteram sanctimoniam, qui ex hujusmodi rebus condemnant proximum. Heic si quis reputet, quanta veræ pietatis lues hinc nata sit inter mortales, fatebitur, vix aliam admonitionem esse magis necessariam. sed hac de re copiosius alias respondebimus.

In *Convivio religioso* cum omnes faciam alienos à sacris, omnes conjugatos, satis doceo, quale debeat esse convivium omnium Christianorum. Ad quam formam si sacerdotes quidam & monachi conferant sua convivia, intelligent, quantum absint ab ea perfectione, qua conveniebat illos laicis antecellere.

In *Apotheosi* doceo, quantum honoris debeatur egregiis viris, qui suis vigiliis bene meriti sunt de liberalibus studiis.

Sunt inepti, quibus *colloquium proci & puellæ* videatur lascivum, cum nihil fingi possit castius. Si res honesta est matrimonium, & procum agere honestum est. Atque utinam omnes proci tales essent, qualem heic fingo, nec aliis colloquiis coîrent matrimonia! Quid facias istis ingeniis tetricis, & ab omnibus Gratiis alienis, quibus impudicum videtur, quidquid amicum est ac festivum? Hæc puella negat proco discessuro osculum, quo totam virginitatem illi servet illibatam. Quid autem nunc vulgo non dant puellæ procis? Deinde non vident, quam multa Philosophica sint inspersa jocis, de non præcipitando conjugio, de delectu non solum corporum, sed multo magis animorum, de firmitate conjugii, de non contrahendo matrimonio sine consensu parentum, de caste colendo matrimonio, de sancte educandis liberis, postremo puella comprecatur Christum, ut illius auspiciis sit felix connubium. An hæc non convenit scire juvenes? Et, qui hanc lectionem ob lasciviam putant

tant esse noxiam pueris, patiuntur, illis prælegi Plautum & facetias Pogii. Præclara judicia!

In *Virgine Misogamo* detestor eos, qui adolescentes aut puellas invitis parentibus pelliciunt in monasterium, abutentes illorum vel simplicitate, vel superstitione; persuadentes eis, non esse spem salutis extra monasteria. Nisi talibus piscatoribus plenus esset mundus; Nisi innumera felicissima ingenia per istos infelicissime sepelirentur ac defoderentur viva, quæ fuissent electa vasa Domini, si judicio sumsissent institutum naturæ congruens; non recte admonui. At, si quando cogar in hoc argumento proferre, quod sentio, sic depingam & [1] plagiarios illos, & ipsius mali magnitudinem, ut nullus non fassurus sit, me non sine causâ hæc monuisse: quamquam civiliter id quidem à me factum est, ne malis daretur ansa delinquendi.

In proximo colloquio *Virginis pœnitentis*, non induco virginem, quæ professa mutarit institutum, sed quæ ante peractam professionem redierit ad parentes, quos habebat optimos.

In *Mempsigamo* quam multa sunt Philosophica, de celandis maritorum vitiis, de non interrumpenda conjugum benevolentia, de sarciendis offensis, de corrigendis maritorum moribus, de obsequiis erga maritos? Quid aliud docet Plutarchus, Aristoteles, & Xenophon, nisi quod hèic personæ vitam quandam addunt orationi?

In colloquio *Militis & Carthusiani*, simul depingo & insaniam juvenum, qui procurrunt ad bellum, & pii Carthusiani vitam, quæ sine studiorum amore non potest non esse tristis & inamœna.

In *Pseudocheo* depingo quorumdam ingenia, qui nati sunt ad mentiendum, quo quidem hominum genere nihil est exsecrabilius, utinam esset rarius!

In

1 *Plagiarios*] Recte illos *plagiarios* vocat, quod quodammodo furtum in alterius corpus committant.

In colloquio *Adolescentis & Scorti*, nonne & lupanaria facio casta? Quid autem dici potuit efficacius, vel ad inserendam adolescentum animis pudicitiæ curam, vel ad revocandas ab instituto non minus ærumnoso, quam turpi puellas ad quæstum expositas? Unica vox commovit quosdam, quod impudica puella blandiens adolescenti vocat illum suam mentulam, cum hoc apud nos vulgatissimum fit etiam honestis matronis. Hoc qui ferre non potest, pro *mea mentula*, scribat *mea voluptas*, aut si quid aliud mavult.

In *Convivio Poetico* doceo, cujusmodi debeat esse convivium inter studiosos, parcum, sed festivum & hilare, conditum literatis fabulis, sine rixis, sine obtrectatione, sine turpiloquio.

In *Inquisitione* doceo summam Catholicæ professionis, idque aliquanto vividius ac liquidius, quam docent Theologi quidam magni nominis, inter quos pono & Gersonem, quem interim honoris causa nomino. Ideo porro fingo personam Lutherani, quo facilius redeant in concordiam, inter quos de præcipuis articulis Orthodoxæ professionis convenit; etiamsi reliquam Inquisitionis partem non addidi, propter hæc exulceratissima tempora.

In *Senili colloquio* quam multa velut in speculo exhibentur, quæ vel fugienda sunt in vita, vel vitam reddunt tranquillam! Hæc præstat adolescentes ex festivis colloquiis, quam experimentis discere. Socrates Philosophiam è cœlo deduxit in terras: ego Philosophiam etiam in lusus, confabulationes, & compotationes deduxi. Oportet enim & ludicra Christianorum sapere Philosophiam.

In *Ptochoplusiis* quam multa sunt, ad quæ pastores rusticani, rudes & indocti, nihilque minus, quam pastores possint suam vitam corrigere? prætereaque ad tollendam stultam gloriam vestium, rursus ad coërcendam illorum insaniam, qui monachorum cultum exsecrantur, quasi per se mala sit vestis. Et obiter describitur forma, quales de-

beant esse Monachi; qui per vicos obambulant. Neque enim admodum multi tales sunt, quales heic describo.

In *Erudita Puella*, simul & Paullæ, Eustochii, Marcellæ, vetus exemplum renovo, quæ cum integritate morum conjunxerunt studium litterarum, & monachos Abbatesque sacrorum studiorum osores, luxui, otio, venationibus, aleæque deditos, puellæ conjugatæ exemplo exstimulo ad aliud studiorum genus ipsis magis congruens.

In *Spectro* detego technas impostorum, qui credulis simplicium animis solent illudere, fingentes apparitiones dæmonum & animarum, vocesque divinas. Quantam vero pestem hæ præstigiæ invexerunt pietati Christianæ! Quoniam autem rudis ac simplex ætas hujusmodi fraudibus potissimum est obnoxia, visum est exemplo non inamœno depingere modum imposturæ. Sic impositum fuit [1] Cælestino Pont. Romano. Sic Bernæ delusus juvenis [2] à monachis. Sic commentitiis oraculis & hodie plurimi deluduntur.

Nec minima pars humanarum calamitatum est *Alcumistica*: quæ doctis etiam & cordatis viris imponit. adeo morbus hic adlubescit, si quem corripuerit. Huic affinis est *Magia*, eodem nomine, sed cognomine blandiens, *naturalis*. Similes imposturas taxo in *Hippoplano* & *Ptochologia*; rursus in *Convivio fabuloso*. Ex his si nihil aliud discerent pueri, quam Latine loqui, quanto plus laudis mea mereretur industria, qui per lusum ac voluptatem id facio; quam illorum, qui miseræ juventuti Mammetreptos, Brachylogos, Catholicontas, & significandi modos obtrudebant?

In *Puerpera*, præter naturalium rerum cognitionem, quam multa sunt moralia de cura matrum erga liberos, primum infantes, mox grandiores.

In

1 *Cælestino*] De hoc vide Platinam.

2 *A Monachis*] Prædicatoribus, qui D. Francisci fratres quinque vulnerum stigmatis frustrari conabantur.

In *Peregrinatione religionis ergo*, taxo istos, qui per tumultum ejecerunt omnes imagines è templis: rursus eos, qui insaniunt in peregrinationes, quæ suscipiuntur prætextu religionis; unde jam & sodalitates inventæ sunt. Qui Hierosolymæ fuerunt, Equites aurati vocantur, seque Fratres vocant, & in die Palmarum serio rem agunt ridiculam, fune trahentes asinum, ipsi non multum differentes ab asino ligneo, quem trahunt. Id imitati sunt, qui Compostellam adierunt. Dentur hæc sane, dentur affectibus hominum: at non ferendum, quod hinc sibi vindicant pietatem. Notantur & ii, qui reliquias incertas pro certis ostendunt, qui his plus tribuunt, quam oportet, qui quæstum ex his sordide faciunt.

In *Ichthyophagia* tracto quæstionem de constitutionibus humanis, quas quidam prorsus rejiciunt, multum aberrantes à recta ratione: quidam propemodum anteponunt divinis legibus: rursus alii abutuntur & divinis, & humanis constitutionibus ad quæstum ac tyrannidem. Conor itaque partem utramque ad moderationem temperare; inquirens, unde natæ sint, & quibus gradibus huc usque progressæ constitutiones humanæ, quos & quatenus obligent, ad quid conducant, quantum distent à divinis; obiter indicans præpostera mortalium judicia, quibus jam olim mundus plenus est, & unde totus hic orbis tumultus natus est. Hæc ideo quoque tractavi copiosius, quo doctis suppeditarem occasionem accuratius hisce de rebus scribendi. Nam, quæ adhuc prodierunt, non satis faciunt curiosis. Traducere scortationem, temulentiam, adulterium, non perinde ad rem pertinebat; quandoquidem hæc mala nullum fallunt: sed ex his est periculum veræ pietatis, quæ vel non sentiuntur, vel sanctimoniæ fallaci specie blandiuntur. Quod si quis calumnietur, personis sordidis affingi Theologicam disputationem; ab his talia nunc in omnibus conviviis disputantur; & hujusmodi personis opus erat familiarius crassiusque rem tractaturo.

In *Funere*, quoniam mors arguere solet Christianam fiduciam, in duobus idiotis depinxi diversum mortis genus; velut imagine viva ponens ob oculos dissimilem excessum eorum, qui fidunt rebus commentitiis, & qui spem salutis fixerunt in misericordia Domini: obiter taxans divitum stultissimam ambitionem, qui luxum ac superbiam suam & ultra mortem proferunt, quam mors saltem debebat auferre: simul eorum perstringens vitium, qui sui compendii gratia, stultitia locupletum abutuntur, quam ipsi potissimum debebant corrigere. Quis enim audebit libere monere potentes ac divites, si monachi, qui se profitentur mundo mortuos, palpantur illorum vitiis? Si nulli tales sunt, quales descripsi, tamen ostensum est exemplum, quod oportet vitari: sin vulgo referuntur longe his, quæ proposuimus exsecrabiliora; qui sunt æqui, meam agnoscant civilitatem, suumque vitium corrigant: & si vitio vacant ipsi, alios peccantes vel emendent, vel coërceant. Nullum ordinem perstrinximus; nisi forte totum Christianismum infamat, qui quidquam monendi gratia dixerit in corruptos Christianorum mores. Quos tantopere movet honos ordinis, eos in primis compescere debebant, qui palam factis suis dehonestant ordinem. Nunc, cum illos ut germanos sodales agnoscant, foveant ac tueantur, qua fronte causantur à bene monente lædi existimationem ordinis? Quamquam quæ ratio dictat, sic habendam hujus aut illius humanæ sodalitatis rationem, ut publicam Christianorum utilitatem negligas?

In *Differentia verborum ac rerum*, taxo præpostera quorumdam judicia.

In *Convivio vario*, commonstro rem civilitati congruam.

In *Charonte* detestor bellum inter Christianos.

In *Synodo Grammaticorum* rideo studium cujusdam Carthusiani, suo judicio doctissimi, qui cum in Græcas literas solent stolidissime debacchari, nunc libro suo indiderit Græ-

Græcum titulum, sed ridicule, *Anticomaritas* dicens, quos appellare poterat *Antimarianos* vel *Antidicomarianos.*

In *Cyclope* taxo quosdam, qui Euangelium semper habent in ore, cum in vita nihil sit Euangelicum.

In *Conjugio impari*, pono ob oculos vulgi stultitiam, qui in sponsalibus supputant dotis modum, nec ad rationem vocant sponsi scabiem lepra deteriorem. Atque id hodie fit tam passim, ut nemo miretur, cum nihil sit in liberos crudelius.

In *Ementita nobilitate* depingo genus hominum, qui sub umbra nobilitatis existimant, sibi nihil non licere. quæ præcipua pestis est Germaniæ.

In *Senatulo* tracturus eram vitia quædam mulierum, sed civiliter, ne quis exspectet tale quippiam, quale habet [1] Juvenalis: verum hoc agenti, obortus est quidam ἱππεὺς ἄνιππος, lupus, ut ajunt, in fabula. Reliqua fere comparata sunt ad voluptatem, sed non illiberalem. Non hoc est dehonestare ordines, sed erudire. Quapropter omnibus ordinibus, & privatim, & publice rectius consultum fuerit, si deposita quidvis calumniandi rabie, candidis animis amplectamur omnes, quidquid pio studio in publicam utilitatem adfertur. Aliis aliæ sunt dotes, & alios alia capiunt, milleque modis homines trahuntur ad pietatem. Laudatum est Juvenci studium, qui sacram Euangeliorum historiam carmine prodidit. Nec sua laude fraudatus est Arator, qui idem fecit in Acta Apostolorum. Adversus Hæreticos tubam intendit Hilarius, ut argutatur Augustinus, Hieronymus dialogis pugnat, Prudentius vario metri genere dimicat, Thomas & Scotus dialectices ac philosophiæ præsidiis pugnant, Simile studium omnium; sed dissimilis singulorum ratio. Non reprehenditur diversitas, quæ

1 *Juvenalis*] **Qui, dum apertius vitia insectatur, cogitur subinde turpiora ob oculos ponere.**

quæ ſcopum eundem petit. Prælegitur pueris Petrus Hiſpanus, quo dociliores veniant ad Ariſtotelem. Multum enim promovit, qui guſtum dedit. Atqui hic libellus, ſi teneræ pubi prælegatur, tradet illos ad multas diſciplinas magis habiles, ad poëticen, ad rhetoricen, ad phyſicen, ad ethicen: demum ad ea, quæ ſunt pietatis Chriſtianæ. Stulti perſonam ſuſcepi, factus ipſe mearum rerum [1] encomiaſtes: ſed me compulit partim quorumdam improbitas nihil non calumniantium, partim Chriſtianæ juventutis utilitas, in quam oportet omnes omnibus ſtudiis incumbere.

Hæc ita cum habeant, omnibuſque, qui literas didicerunt, perſpicua ſint, eſt tamen quoddam hominum genus mire [2] bliteon. Deputatos appellant Galli; opinor, quod male putati ſint, aut certe plus ſatis putati, qui ſic pronunciant de meis Colloquiis, opus eſſe fugiendum, præſertim monachis, quos illi Religioſos appellant, & adoleſcentibus; eo quod jejunia & abſtinentiæ eccleſiæ parvi penderentur: beatæ Virginis & Sanctorum pro ludibrio haberentur ſuffragia, virginitas ſi conjugio conferatur, nullius eſſe aut parvi momenti, religionis etiam diſſuaderetur omnibus ingreſſus: quodque in eo arduæ difficileſque Theologiæ quæſtiones Grammaticulis proponantur, contra ſtatuta per magiſtratus in artibus jurata. Agnoſcis, mi lector, Atticam eloquentiam. Ut ad poſtremum primo loco reſpondeam, quid artium Magiſtri proponant Grammaticulis, neſcio: quæ tractantur in Colloquiis, de ſymbolo, de miſſa, de jejuniis, de votis, de confeſſione, nihil habent Theologicæ difficultatis, ſed ejus generis ſunt, ut non oporteat, ea quemquam neſcire. Et, ſi pueris prælegguntur epiſtolæ Pauli, quid periculi eſt, ſi guſtus quidam illis præbeatur Theologicæ diſputationis? Ad hæc, cum non igno-

1 *Encomiaſtes*] Laudator. Vulgi eſt proverbium.

2 *Bliteon*] Betaceum, nihil ſapiens, inconditum.

ignorent, pueris Sophistices candidatis perplexas de personis divinis statim quæstiones summæ difficultatis proponi, ne dicam otiosæ subtilitatis; cur nolunt, pueros hoc discere, quod ad communem vitam pertinet? Jam, si putant nihil referre, quid sub qua persona dicatur; intelligunt, opinor, quam multa comperiantur in Euangelicis & Apostolicis literis, quæ, secundum hanc legem, manifestam habent blasphemiam. Multis locis approbo jejunium, nusquam damno. Qui secus asseverat, eum declarabo impudentissime mentiri. Sed in pietate puerili, inquiunt, leguntur hæc verba: Cum jejunio mihi nihil est negotii. Finge, hæc verba dici sub persona militis aut temulenti, num protinus Erasmus damnat jejunia? Non opinor. Nunc dicuntur ab adolescente nondum adulto; quam ætatem lex non obstringit ad jejunandum: & tamen is adolescens præparat se ad justa jejunia. Sic enim subjicit; sed tamen, si sensero opus, prandeo cœnoque parcius, quo me præbeam alacriorem studiis pietatis per diem festum.

Abstinentias vero quam damnem, declarant hæc verba, quæ sunt in *Convivio profano*: In plerisque non res, sed animus discernit nos à Judæis. Illi manum abstinebant à certis cibis, velut ab immundis & animum inquinaturis; Nos, cum intelligamus, omnia munda esse mundis; tamen carni lascivienti, velut equo ferocienti, pabulum subducimus, quo magis sit audiens dicto spiritui. Nonnunquam immoderatum suavium rerum usum abstinentiæ molestia castigamus. Paullo post reddit rationem, quare Ecclesia interdixerit esum quorumdam ciborum. Omnibus, inquit, conducet. Nam tenuibus, cochleis aut ranis licebit vesci, aut cæpas, porrumve arrodere; mediocres detrahent nonnihil quotidianis obsoniis; quod si quid divites deliciantur hac occasione, suæ gulæ imputent, non incusent Ecclesiæ constitutionem. Mox loquor his similia. Rursus aliquanto post; Scio, medicis magnopere damnatum esse piscium esum: sed secus visum est majoribus nostris, quibus obtempe-

temperare religiosum est. Inibi protinus doceo, heic vitandum etiam offendiculum infirmiorum.

Æque falsum est, in colloquiis irrideri suffragia beatæ Virginis, & aliorum Sanctorum; sed illos irrideo, qui petunt à sanctis, quæ non auderent à bono viro petere; aut hoc animo petunt à certis divis, quasi hoc aut illud, hic aut ille citius velit aut possit præstare, quam alius, aut quam ipse Christus. Imo in puerili pietate sic loquitur puer: Salutem dixi nonnullis. Quibus? Christo ac divis aliquot. Et aliquanto post: Rursus tribus verbis saluto Jesum, ac divos divasque omnes; sed nominatim Virginem matrem; tum eos, quos habeo mihi peculiares. Et infra commemorat nominatim, quos divos salutet quotidie.

Mirum vero, si procus amans laudat nuptias, dicitque, castum conjugium non multum abesse à laude virginitatis, cum Augustinus patriarcharum [1] polygamiam anteponat nostro cœlibatui.

Quod objiciunt de ingressu religionis, quam sit manifestæ vanitatis, & declarant mea verba in virgine misogamo. Sic enim loquitur virgo: Damnas igitur hoc totum vitæ institutum? Respondet juvenis; Nequaquam: verum, quemadmodum nemini suadere velim, ut, quæ se in hoc vitæ genus conjecerit, luctetur emergere, ita non dubitem hortari puellas omneis, præsertim indolis generosæ, ne se temere eo præcipitent, unde post sese non possint explicare. Hæc est illius colloquii conclusio, utcunque certatum est argumentis. Obsecro, an hoc est omnibus dissuadere ingressum religionis: Non damnatur ingressus: sed præceps temeritas damnatur. Hæc igitur malitiose detorquent ad calumniam. At non perpendunt, quam multa illic discant grammaticuli, qui pugnant cum decretis Lutheranorum.

In

1 *Polygamus*] Polygamus, qui multas duxit uxores, aut qui multas habet. Polygamiam Augustinus nuptias multiplices interpretatur.

In *Puerili pietate* traditur ratio bene & utiliter audiendi missam. Docetur ratio bene & efficaciter confitendi. Admonetur puer, ut, antequam sumat eucharistiam, confessione purget animum. Ibidem docentur grammaticuli, quæ recepta sunt usu populi Christiani, cum tamen in sacris literis non habeantur, hactenus esse servanda, ne cui simus offendiculo.

In *Profano convivio* docentur, magis obtemperandum pontificum constitutionibus, quam medicorum consiliis: tantum admonentur, in necessitate cessare vigorem constitutionis humanæ, & mentem legislatoris. Ibidem probat quispiam benignitatem in monachorum collegia, modo detur ad usum, non ad luxum, & potissimum detur religionis disciplinam observantibus.

De constitutionibus humanis hæc pronuntiantur in colloquio *ἰχθυοφαγία*. Pugnent, qui volent, ego censeo, leges majorum reverenter suscipiendas & observandas religiose, velut à Deo profectas; nec esse tutum, nec esse pium, de potestate publica sinistram concipere aut serere suspicionem. Et, si quid est tyrannidis, quod tamen non cogat ad impietatem, satius est ferre, quam seditiose reluctari. Hujusmodi permulta grammaticuli discunt ex meis colloquiis, quibus sic obmurmurant isti. Sed indecorum est, Theologum jocari. saltem hoc mihi concedant apud pueros, quod ipsi permittunt sibi viri apud viros in vesperiis, ut vocant rem insulsam insulso vocabulo.

Insulsas calumnias, quas in Hispaniis objicere quidam, ostendi mera esse somnia hominum nec sobriorum, nec Latine scientium. Nec minus indoctum est, quod quidam pronuntiavit hæretice dictum, quod in Symbolo pater dicitur simpliciter auctor omnium. Verum is deceptus inscitia Latini sermonis existimat, *auctorem* nihil aliud, quam creatorem aut fabricatorem significare. Atqui, si consulat eos, qui callent elegantiam Romani sermonis, si evolvat Hilarium, aliosque vetustos auctores, comperiet auctori-

tatem

tatem accipi pro eo, quod Scholaſtici vocant rationem perfectiſſimam principii, eoque Patri peculiariter tribuunt, & auctoris nomine ſæpe deſignant Patrem, cum perſonas inter ſe conferunt. An pater recte dicatur cauſa filii, nihil mea refert, cum nunquam eo verbo ſim abuſus, niſi quod illud eſt veriſſimum, nos de Deo non poſſe loqui, niſi verbis impropriis; nec magis proprium verbum eſt fons aut principium, aut origo, quam cauſa.

Jam hinc mihi perpende lector, quales ſint interdum, qui ſuis ſententiis homines pertrahunt ad incendium. Nihil turpius, quam reprehendere, quod non intelligas. At iſta quidvis calumniandi febris, quid aliud gignit, quam amarulentiam ac diſſidia? Quin potius aliena candide interpretemur, nec ſtatim noſtra pro oraculis haberi velimus; nec eorum judicia pro oraculis ducamus, qui, quod legunt, non intelligunt. Ubi in conſilio eſt odium, ibi cæcum eſt judicium. Pacificator univerſorum Spiritus, qui ſuis organis variis utitur modis, faciat nos omnes concordes, & unanimes in ſana doctrina, ſanctiſque moribus: quo contingat pariter ad cœleſtis Hieroſolymæ, quæ neſcit ulla diſſidia, conſortium pervenire. Amen. Anno cIↃ IↃ XXVII. L. XII. Calend. Junias. Baſileæ.

INDEX

INDEX NOVUS RERUM AC VERBORUM,

Quæ in hisce Colloquiis continentur.

A.

Cir-

F.

G.

Ga-

I.

K.

L.

Q.

R.

Stoi-

Vir-

FINIS.

EMENDANDA IN NOTIS.

Pag. 181. §. 6. *Sub πρεσβυτέρα dele Jota ſubſcriptum.*
Pag. 184. §. 5. Ἐξ ἴδους *lege* ἐξ ἕδους *cum Accentu acuto.*
Pag. 193. §. 4. *Pro* Ἀστερομάντες *lege* Ἀστερομάντεις.

